

100

100

100

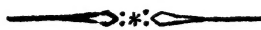

રા તો ગુલાબ.

એક વારતા.

(ઇંગ્રેજ ઉપરથી)

બનાવનાર

મરહુમ શેઠ બહમનજી નવરોજજી કાબરાજી,

તે

‘કુરસદ’ તથા ‘નવરાસ’ના અધીયતી; ‘પાકીજેહ પ્યાર,’ ‘ફરશંમર્ઝ,’ ‘કાચા કાનની
ખરાબી,’ ‘જુગાર,’ ‘ગામરેની ગારી,’ ‘ભોલી ગુલ,’ ‘દારંગી દુન્યાં,’
‘કલજુગ,’ ‘આપના આપ,’ ‘નુરે નેકી,’ ‘બાગે બેહેસ્ત,’ ‘વફા પર જફા,’
‘અધારી રાત્રે મગ કાલા,’ ‘બેહેરા બેહેલાકાકા,’ ‘સુખલાજીનાં સંકટો,’
‘જુલો પડેલો લીમલાઈ,’ ‘બનવા કાળ,’ ‘પરજીની હાય,’ ‘કેર દીલ,’
‘સોનેરી જંજીર,’ ‘ગલાં પર છરી,’ ‘દારંગી દુન્યા,’ ‘કાવલાની
કાંહાંણી,’ ‘શીરીનનાં સંકટો,’ ‘દલજંગ ફલેર,’ ‘સીપાહ બચ્ચાની
સજ્જની,’ ‘ધીરજનું ધન,’ ‘સંસાર,’ ‘એક પથ્થરના પ્રતાપ,’
‘રસીક વારતા સંગ્રહ,’ ‘જુલનો ભોગ,’ ‘એક પરજીતરનો
પ્યાર-પઈસા!’ ‘તડકામાં વાદલી,’ ‘બેદીલ કે બેવફા?’
‘કોણ સરસ-વાહરયાની વીલુ કે પટેલની પીલુ?’
‘વમળમાં કમળ,’ ‘દીલસોઝ કે દીલબર?’ ‘સંકટની
સુલમાં ફસેલું ફુલ,’ ‘મીઠી કે જુઠી?’ ‘જલ
જુગારીની જર,’ ‘પડતી પર પચાસ,’ ‘ભાઈ
કે કસાઈ,’ ‘ઝારત,’ ‘રાજના મેહેલમાં,’
‘નીના,’ ‘લીલી સુખો,’ ‘જ-રોજ,’
‘જુવાની દીવાની,’ ‘ચોરયાસીના
ચકાવામાં,’ ‘કુમી કલાંટ,’ ‘અદેખી
આંખો,’ ‘લખ્યા લેખ,’ ‘ખોટી
ખેતી,’ ‘મીઠી માસીની
મેહે રાં,’ ‘વી ગે રે ના
કર્તા.

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય
અમદાવાદ
ગુજરાતી કૉપીરાઈટ-સંગ્રહ
૧૧૯૩૮

આ પુસ્તક “મોદી પ્રીન્ટીંગ પ્રેસ,” ૨૩૭-૨૩૯, અન્નરગેટ સ્ટ્રીટ, કોટ, મુંબાઈ મધે
ફરામજી બેરામજી મોદીએ હાપ્યું છે.

અને

મીસીસ જરખાંત બહમનજી કાબરાજીએ “વેસ્ટ બ્યુ”, વૉડ હાઉસ રોડ, કોલાયા,
મુંબાઈ મધેથી પ્રગટ કયું છે.

“ But what strange art, what magic can dispose
The troubled mind to change its native woes ?
Or lead us, willing, from ourselves, to see
Others more wretched—more undone than we ?
This **books** can do: nor this alone; they give
New views to life, and teach us how to live;
They soothe the grieved—the stubborn they chastise,
Fools they admonish, and confirm the wise.
Their aid they yield to all; they never shun
The man of sorrow, nor the wretch undone;
Unlike the hard, the selfish and the proud,
They fly not sullen from the suppliant crowd;
Nor tell to various people various things,
But show to Subjects what they show to Kings.”

“રાતો ગુલાબ.”

અર્પણ.

માહરા પપા

બહમનજી નવરોજજી કાબરાજી,

કે જેઓએ

પારસી સાહિત્યને વારતાઓ અને નાટકો રૂપે એક મોટો સંગ્રહ આપ્યો છે,

એટલુંજ નહીં, પણ જેઓએ

ગુજરાતી જાણનાની લખાવત, તેની ઝમક,

જોશ અને, સૌથી અગતનું, તેની શુદ્ધતા સાથે

એક અતિધણા ફત્તેહમંદ લેખક તરીકેનો

આગેવાન દરજ્જો પચાસ વરસ વેર ટકાવી રાખ્યો છે,

અને જેઓની જગા,

તેમનાં લખાણોની પ્રસંશાનાં જોશમાં

ઉશકેરાયેલો સમજદાર અને કદરસનાસ વર્ગ જોલે છે ને માને છે તેમ,

ખાલીજ છે,

અને વળી જે વાહલા વાલીદે

મને ને માહરાં મમાને

પોતાનાં ગળાં સાથે બાંધી રાખી જીવથી આવે જાણ્યાં હતાં,

અને જેમની હસ્તીનો મીઠાસ દુઃખમાં ખી સુખનોજ ભાસ કરાવતો હતો,

કે જે મીઠી યાદોનાં પરિણામમાં

અમારાં બંનેનાં જીવરમાં જેમની જગ્યા

ખાલીજ છે,

તે અમારા જનોજીવર દારલીંગને,

તેમનાં તે અમારે માટેનાં ખુદાની ખુદાઈ પુરવાર કરનારાં હેત

માટેનાં હજારો હેસાંન સાથે,

તેમની પોતાની કલમથી લખાયેલી “રાતો ગુલાબ”ની વારતાનું

અમોએ છપાવીને પ્રગટ કરેલું પુસ્તક,

માહરા ને માહરાં માતાજીના ભારે ગમ અને ધોધમાર આંસુઓ વચ્ચે,

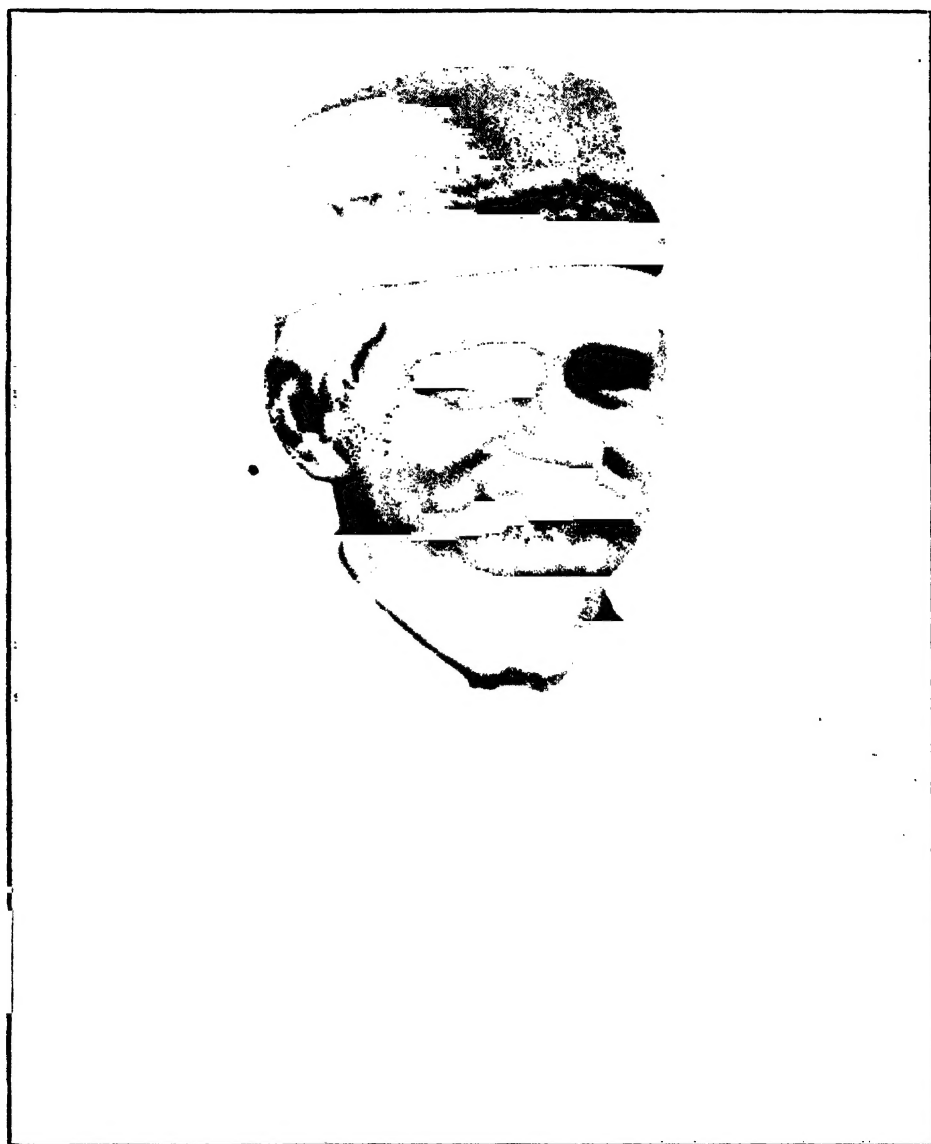
વળતાં હેતની હજારો કીસીસ સાથે

અર્પણ કરી

તેમના ખ્યારા પગ પાસ મેળું છું.

‘વૅસ્ટ વ્યુ,’ કોલાબા,
મુંબાઈ, તા. ૧૫ મી નવેમ્બર ૧૯૩૧.

શીરીન ફીરોઝ બેજનજી વાચ્છા.

११।३८ नमोनपमरि
सुन्दर जगद्विजयवन्धु.

“મેં માહરી આખી જિંદગીમાં અધર્મ કોઈ જાણ્યો નથી,
અસત કે બેધજ્જતીભરેલું કશુંજ કીધું નથી. હું નેકીમાં
જીવ્યોછ, તો મને નેકીમાંજ મરવા દેઓ!”

બ. ન. કાપરાજી.

રાતો ગુલાબ.

પુસ્તક ૨ ભું.

[એક નીતીમાન નાટકકાર અબજાએ પોતાની વીઠક વાતની કહેલી કાંઠાંણી.]

પ્રકરણ ૧૧૩.

દુન્યામાં ફાવત પુરાંઓનીજ છે. “અંતે ધર્મોજય” — તેડાનીજ ફત્તેહ છે એ સિદ્ધાંત બલેને ખરું હોય, પણ બાળ વખત પુરાંઓ વધતાં ફાવી જાય છે ને મોજમાં મહાલતાં રહે છે તેનો જો જીવતો દ્રષ્ટાંત જોવો હોય તો તે લુચ્છા પાર્કસની અમે બાપ બેટી જોગી ફગા-બાજમાં આપણે પહેલા ભાગમાં મોજુદ જોઈ અને વાંચી આવ્યાં. તે માહરા મરનાર મમાવાએ અને બહેનો માહરા આખો મોટો વારસો ચાંડ કરીને વરસો તક તેનો ધણી થઈ બેટો હતો, તેજ જાંણે બસ નહીં હોય તેમ તેણે પછીથી અમેને અમારું સર્વસ્વ સ્વાધીન કરવાના ઠાંતજીયાં દેખાવથી કેવી રીતે અમારી સહીઓ લઈને પોતાના લાભમાં જકડપકડ બાંધી લીધાં તે સંધળું પાછું યાદ કરાવ્યા વના ચામરી. પરીણામમાં, હું મરીબ હતી અને મરીબજ રહી! લખોપતી થવાનો તે માહરા માનીતો સ્વપ્નો એક લેહજામાં પાછો ભાગી પડ્યો, અને મને રટેજ પર ચાલુ રહી જાહેરમાં પાછો દેખાવ કરવોજ પડ્યો.

એ ઐયામમાં, વળી, માહરા પાછી ડેવર જવાનો પણ નહીં ધારેલો પ્રસંગ થયો. મેરી એન્ટવર્થના બાપ—ડયુક ઓફ આરલી—નો મને ડેવરથી કાગળ આવ્યો, જેમાં તેણે જોગર-પ્વાહીથી મને ત્યાં મલવા બોલાવી હતી, અને તેનીજ લગોલગ, વળી, બીએટ્રીસે પણ ડેવર જવા માંગ્યું અને મને સાથે આવવા વિનંતી કરી. તેનો કાઉન્ટ ભરથાર ત્યાંજ રહેતો હતો, અને તેણીને હેલ્થી એક વારની મીલાકાતની આજુથી તે ત્યાં મલવા બોલાવતો હતો. એટલા

માટે અમો ગયાં. અમો પાધરાં જઈને પહેલાં તો હોટેલમાં ઉતરયાં, અને પછી બીએટ્રીસને કાંઉન્ટ ઘરમાં નહીં મલવાનાં કારણથી અમો “રોકસપીયર ક્લીફ” પર તેને મલવાની ઉમેદમાં તે ટેકડી ચઢી ગયાં. કાંઉન્ટ રોજ એ ટેકડી પરજ ફરવા જતો હતો, અને આજ પછુ ત્યાંજ જતો જોવામાં આવ્યો હતો એમ બીએટ્રીસને ખાતમી મળી હતી, જેથી અમો ગયાં; અને અરે, જાણે એક ભયંકર અપરાધના અમોને શાક્ષી ઠરાવાજ પરવરદેગારે અમોને કટોકટ વખતે ત્યાં મોકલી આપ્યાં હોય તેમ ત્યાં જતાં સાથે અમોએ કેવું ધોર કર્મ દીધું! તે કાંઉન્ટનું પોતાનું ખુન હતું. માથે ભમતાં મોહતથી તે તો બીઆરો બીલકુલ બેખબર ટેકડીનાં છેક ઉંચાણમાં એક ઉંડી ખીણની કીનારી પર ઉભો રહીને અંદર ડોકાવતો હતો, તેટલાં તે કાંઉ જનકીમ ખવીસ અચબુચ ત્યાં પ્રગટ પડ્યો, કે જોણે, એક હાથોહાથની મજબુત હોખતોજ પછી અતે જીત મેળની, અને તે છટાદયન ઉમરાવને બીનદેહેસ્ત અને વગર દયાએ તે ખીણનાં ઉંડાણમાં ફેંકી દીધો!

અમો બને ધુજી પડ્યાં. અમો બે અબળાઓ, એકલી, લગભગ અંધારં થવાની લગોલગ આ ટેકડી પર આવી હતી, અને તે કરપીણ ખુનીની એ ધોર અપરાધ અમારી નજરે જોવા પાંખી હતી એમ જો તે જાણવા પામે તો તે ખુનપર ચઢેત્રો ખવીસ અમોને પણ જીવતાં જતાં કેમ મુકે? કાંઉન્ટેસ બીએટ્રીસ તો એ ખ્યાલ થતાં ધુજતી લખલખતી ધાસમાં ફસડાઈજ પડી, અને મેં પણ માહરં માથું ધણું જોરથી દાખ્યું, કેમકે મને પણ લાગ્યું કે મને સફર આવતાં હતાં અને હું બેહોસ થતી હતી! મેં, તેથી, આંખ બંધ કરી નાખી, અને હું પણ તે ખુનીનું અમારા પર ધ્યાન નહીં બેંચાય તેથી, તેમજ મને આવતાં ચક્રોનાં કારણથી, ભોંયપર બેસી ગઈ.

અને એ પછી મેં બ્યારે આંખેથી હાથ કાઢ્યા ત્યારે મેં તે ખુનીને જોવા તે ટેકડીનાં ઉંચાણમાં દધાયલી આંખોએ જોયું, પણ ત્યાં તે કેડે દેખાયો નહિ! તે ઉંચાણનો ખીજ બાબુનો દલ ઉતરીને અમોને જોયા વગરજ તે કેડે ગુમ થઈ ગયો હોય એ બનવા જોગ લાગતું હતું.

“બીએટ્રીસ,” અતે મેં કહ્યું; “તું સુધ્ધીમાં છે? ઓ ખોદા, આપણે કેવો ભયબીત દેખાવ જોવા આએ તરફ ધસડાઈ આવ્યાં!”

“માહરા તો જાણે માન્યામાં બી નથી આવતું, ઍલન!” બીએટ્રીસે ફાટેલા ડોળાએ માહરી ગમ જોઈને જવાબમાં ધણી દધાયલા સાહદે કહ્યું, “ઓ, હવે હું શું કરું?”

“તું જરા હીંમત રાખ!” મેં જરા માહરી હીંમત પર પાછો કાચુ મેળવીને તેને સમજાવતાં કહ્યું; “કાંઉન્ટનું બીઆરાનું ખુન કરવામાં આવ્યુંછ, અને નીચે જઈને પુલીસને તે બાએ જેમ બને એમ જલદી ખબર આપવાની આપણી બેઉની ફરજ છે.”

“પણ અરેરે, અતે એજ થયું! આખર એમજ પુરા થયા!” બીએટ્રીસે પોતાના ભરથારનાં એ અજબ જેવાં મોહોત પર ગમ અને કકલાટ કર્યો. “ખુદ એવણે માહરી તરફની બંધી જીલમગાર જતની માફ કરે, અને પોતાની પાક પનાહમાં લે!”

“આમીન!” મેં તેણીની એ નેક દુઆનો પડચા કાધો.

“પણ તું એવણના ખુનીને ઓળખી શકી, ઍલન?”

“પુછ જાણે!” મેં કહ્યું; “બધું થઇ જાય એટલું જલદી ને ઝપાટામાં મરું કે આપણા આવા મોટા ગભરાત વચ્ચે જોઇએ તે શું, ને ઝાળખે તે શું?”

“મગર માહરો વેહેમ ધણો મળ્યુત છે,” બીએટ્રીસે મક્કમપણે કહ્યું. “હું તદ્દન ખાત્રી-પુવક નથી, પણ મને તે ખુની અમારા દગલખાજ નોકર લુઈગી જેવોજ લાગ્યો હતો! યાદ છેની—તે કરપીણ કે જેણે માહરા મરનાર ખાવંદના કાચા કાનનો લાભ લીધો, અને માહરી આટલી હદ સુધીની બધી ખરાબીઓ કરાવીતી તે?”

“તેજ હોવો જોઇએ!” હું બી એક પણ આનાકાંની વગર એ સાંભળીને તરત એકમત થઇ, “બેશક, હવે હું યાદ કરું ત્યારે મને ધ્યાન આવેછ કે લાગતોતો તેનાજ જેવો! મેં ઝારાની મદદથી એ દોળખીનું કાવતરું મરનાર આગળ ઉંધાડું પાડ્યું હતું, અને મરનાર એને જનથી મારવાનો કસ્ટ કીધો હતો ત્યારથી એ ખુની એવણને મારવાનોજ દેખીતી રીતે લાગ શોહોધતો રહેલો હોવો જોઇએ! મગર હું અજબ તો એમ થાઉંછ, બીએટ્રીસ, કે માહરી મારફતે ઝારાની ફસાવતથી તેનું એ બધું તરકત પકડાઇ આવ્યું તે છતાં તે ખુની ઇદાસ્થને અમેને એને અત્યાર સુધી જતાં મુક્યાંછ, અને મને કે તેને દાવ લઇને જનથી તેણે મારી નાખ્યાં નથી!”

‘ચાલ, ચાલ, એલન,’ હવે બીએટ્રીસે જેમ બને એમ જલદી તે દીલ ધુમવનારી જગ્યા છોડી જવાની ઉતાવળ કરી; “આપણે અહીંથી જતાં રહીએ. અંધારું ધણું થવા આવ્યુંછ, અને માહરું આખું તન બદન ધાસ્તીથી ઉડી ઉડી જાયછ!”

એ પછી હાથમાં હાથ પકડીને તે આખી મોટી ઉંચી ટેકડી ઉતરીને અમે નીચે કેમ આવ્યાં તે જાણે અમે એમાંથી એકે પણ જાણ્યું નહીં. દરેક પળે તે ખુની કોઇ બી ખુણામાંથી ઉછળીને અમેને મારી નાખવા અમારી સાંમે આવી ઉભો રહેવાનો અમેને ભય થતો રહેયો! પવન પણ સુસવાટામાર વધતો જતો હતો, અને અંધારું પણ ઝંઝકલાંને મારી હટાડીને જલ્દીજ પોતોનો અમલ એસાડતું કદમ દર કદમ આગળ વધતું આવતું હતું! પવનના દરેક સુસવાટામાં જાણે કાંઉન્ટનાં મોહતની કારમી ચીસ શામીજ હતી, ને પવન પોતે ગાયા તે કરપીણ ખુનની ફરયાદને જેમથી પડધા પુકારતો હતો! ઠંડી પણ, વળી, અમારાં બંનેનાં નાતવાંન બંનેનાં બદનેને ચીરી ફાંસીને અમારાં દીલમાં ફરતું લોહી વરીક જાણે બધાવી નાખતી હતી!

અંતે અમે સલામત નીચે ઉતરી આવ્યાં, અને પછી શું કરવું તેનો તે મોટી જાહેર સડક આગળ ઉભાં રહીને એકાદ પળ વિચાર ચલાવતાં હતાં તેટલાં કોઇ બે સેલરોને અમેએ પોતપોતા વચ્ચે વાત કરતા અમારી આગલથી પસાર થઇ જતા દીઠા. અમે, તેથી, અમારા વચ્ચે તરત મત કરી લઇને તેમની મદદ શોહોધતાં તેમની કને દોડી ગયાં. અમેએ તેમને અમારા મોટા ગભરાત વચ્ચે જણાવ્યું કે ટેકડીનાં ઉંચાણમાં એક ખુન થયું હતું, અને એક આદમીને કોઇ બીજાએ ખીણમાં ગળાડવી દીધી હતો! તે બધા સેલરો, એ ઉપરથી, તરતજ તે ટેકડીની ટાંચ ઉપર દોડી પોંહચવા તૈયાર થઇ ગયા, જેકે તેઓએ અમને ખાત્રી આપી કે કાંઉન્ટની લાશ, અલખત, રાતોરાત તો હાથ આવવી મુશકેલ હતી. તે અત્યાર સુધી જવતો હોય અથવા

જવનો હાથ આવે એ તો વળી માનવુંજ કેવળ મુખાંઈ હતી. એમ છતાં, તેઓએ ઉપર દોડી જવા જરા બી આનાકાંની કરી નહિ. અને તેમ કરવા પહેલાં અમારાં નામ ઠેકાણાં માંગ્યાં, કે જે અમે ધણી ખુશીની સાથે તેઓને આપ્યાં. તેઓએ, વળી, ઉપર જતાં જતાં અમને પાછી ભલામણ કરી કે અમારે જેમ. અને એમ વેહેલાં પુલીસપર દોડી પોંહચવું, અને ત્યાં ખબર કરીને પુલીસની મદદ તેઓને મોકળીજ આપવી.

હવે એવી મોડી રાત્રે અમો બે અઝળા જાતી પુલીસ ક્યાં એકલી હુંડવા જઈએ? અમો, તેથી, હોટેલપરજ પાછાં ફર્યાં કે હોટેલવાલાની મારફતે પુલીસને તરત ખબર આપી શકાય; અને જતાં જતાં રસ્તામાં બીએટ્રીસે માહરં મત કાઢ્યું કે તેણીએ તે ખુનના ભોગને પોતાના ભરથાર તરીકે જાહેર કરવો સલાહકારક હતું કે નહીં.

મેં હાજ કહ્યું. મેં તેને સમજાવ્યું કે બધી ખરી હકીકત જાહેરમાં મેળવાનું હાલના સંજોગમાં ધણું જરૂરનું હતું. તે ખાસ એ પોતાના મરનાર ભરથારને મલવાજ લાંડનથી ડાવર સુધી આવી હતી, અને અમો શેકસપીયર કલોફર તેને મલવાજ ગયાં હતાં, જે સઘળું, મેં તેને સમજાવ્યું કે, જાહેર થવાની ખરેખર ધણી જરૂર હતી. વળી ખુની લુછગી હાવાનો અમારો વેહેમ પણ અમારે પુલીસને જાહેર કરવાનો હતો.

અને એ પછી અમો જ્યારે હોટેલપર પુઝ્યાં ત્યારે અમો બંનેના પુશકલ બીહીધેલા દેખાવ અને લેવાયલા લુટાયલા હાલ જોઈને સર્વ બડકી ગયાં. વેટરો વટીક પામો ગયા કે કાંઈ બી ધણું યુરં થયું હતું! અમોએ, તે ઉપરથી હોટેલવાલાને તાકીદે તેગવી મંગાવ્યો, અને તેને સઘળું કહ્યું. તે એ સાંભળી ધણો દલગીર થયો, ને તેણે કાંઉન્ટેસને પોતાની ધણી મોટી દીલસોજી જાહેર કરી. તેની પરજોતર પણ દોડી આવી, અને સઘળાંઓએ અમોને ધણી હીમ્મત અને ધીરજ આપી.

તે હોટેલવાલાએ કહ્યું કે ગામના મેયરનો બંગલો નજદીકમાંજ હતો અને ત્યાં તેણે અમોને લઈ જવા માગ્યું; પણ બીએટ્રીસ આવી શકે એવી તનમનની હાલતમાંજ ન હતી, જેથી મેં હીમ્મત પકડી. મેં બીએટ્રીસને તેના ઝોરડામાં તે હોટેલવાલાની પરજોતર જોડે મોકળીજ આપી, અને હું, તે માહરી સખીએ જાહેર કરેલાં ધણાં ધણાં હેસાંન વચ્ચે, તે હોટેલના માલેક સાથે મેયરને બંગલો ગઈ.

સારાં નસીબે તે ધરમાંજ હતો. ધણા અહચ્ચ દેખાવનો, નમાનો અને બોલીદરાજ, પ કેલા બાલનો તે એક ડોસો હતો, અને હોટેલવાલાએ મીસ ત્રેફર્ડનાં નામે મને ઝોળખાવી એટલે તેની ઉપર જાણે જાદુઘ અસર થઈ ગઈ! તેણે ધણાં માનથી માહરો સ્વિકાર કર્યો, અને મોટી ઇજ્જત આપીને મને બેસાડી. એ પછી અમે તે કરપીણ ખુનની વાત તેના આગલ કરી, અને તે નો બડકીજ ગયો. તેનાં શાંત અને સુલેહ સમાધાનીભર્યાં ગામડાંમાં એવો બનાવ કોઈ જવલેજ સાંભળવામાં આવતો હતો!

મેં તેને સઘળી હકીકત કહી. કાંઉન્ટ ચોક્કસ મતફેરીનાં કારણથી તેની પરજોતરથી છુટો થયો હતો, અને અત્રેનાં એકાંતમાં એકલો આવી રહેલો હતો ત્યાં કેવા સંજોગમાં તેને અમારે મલવા આવવું અને પછી તે કઢીફર અમારં જવું થયું હતું તે સઘળું મેં બ્યાંન કરીને તેને કહ્યું. કે જે બધી વીગતથી વાંચનાર પુરતાં વાકેફ છે.

“હવે તમોને ખુની વિષે કાંઈ કોઈપર શક છે, મીસ ત્રેડ્ડ?” તે મેયરે પુછ્યું.

“હા, ચોર વરશીપ,” મેં માનથી જવાબ કર્યો; — અને લુછગીતું મેં ખ્યાન કર્યું. મેં ખાત્રી આપી કે સો વસા અમારાં મત મુજબ ખુની તેજ હતો. તેનાપર એક ઘણો ગંભીર વાંક પુરવાર થવાથી કાંઉન્ટની ખફગીથી બચવા આંક મહીનાપર તે તેની નોકરી મુકીને નાહસી ગયો હતો, અને હાલમાં તેજ કરપીણ પોતાના માલીક ઉમરાવપર તેની ઇતરાજ વાસ્તે પોતાનું વેર લીધું હતું !

તે ઉપરથી લુછગી દેખાવમાં કેવો હતો તે સઘળું મેયરે અને બારીકગીથી પુછી પુછીને લખી લીધું, અને પછી હેડ કાન્સટેબલને બોલાવીને એ રીપોર્ટ લુછગીની ધરપકડ વાસ્તે બનતું કરવાની તાકીદ સાથે તેણે તેને સ્વાધીન કર્યો.

“હવે તમારે હાલ તો અતરે એકાદ બે દિવસ થોભવુંજ પડશે,” તે મેયરે અરજ કરી. “લાશ હાથ લાગતાં સાથે કાંઉન્ટેસે તે જોખને કાયદા પ્રમાણે ઓળખાવી આપવી પડશે, કેમકે તમારા કહેવા મુજબ તમે લોક એટલાં દુર હતાં, અને અંધારં બી થવા આવેલું હતું, એટલે તો ઘણું બનવાજોગ છે કે તમે જોયો તે ખુનનો ભોગ કાંઉન્ટ પોતેજ હતો એ અનુમાન કદાપી ભુલભરેલું બી પુરવાર થાય !”

“હું કાંઉન્ટેસને તમારો એ હુકમ કહેવશ, ચોર વરશીપ,” મેં કહ્યું— અને હું જવા ઉઠી.

“એક મિનીટ, મીસ ત્રેડ્ડ” તે મેયરે મને રોકીને માંગી લીધું, “એક બીજીબી વાત છે. એ લાશ કાંઉન્ટનીજ તરીકે તમારાં સહી કાંઉન્ટેસ ઓળખી આપશે તો તરતજ ઝડપીને વાસ્તે માહરાં માણસોને મરનાર જે બંગલામાં રહેતો હતો ત્યાં જવું જોઈશે——”

“અને શું કાંઉન્ટનાં ખાનગી કરકાગળ્યાંઓ તેઓ પોતાને સ્વાધીન લેશે, એમ?” મેં અજબ થતાં પુછ્યું.

“ખચ્ચીતજ નહીં; તેજ તો હું કહેવા માંગુછાં” મેયરે આગ્રહ કર્યો, “કાંઉન્ટેસ અત્રે હશે તો તે બધું જોવા ચગરજ તેવણુને હવાલે કરવામાં આવશે, અને તેથી બી તેવણુ અહીં જાસ્તી રહેવું જોઈશે.”

આ બી ઘણું વાજબી હતું, અને તેથી એ બધો પેગામ બીએટ્રીસને કહેવાતું પ્રાંમીસ કરી, તે બધા મેયરનો ઉપકાર માની, હું હોટેલપર પાછી ફરી. ત્યાં બીએટ્રીસ, મેં જોયું કે, પોતાનો જીવ ડેડવીને હાલમાં એ દરમ્યાનમાં પુરતી પાછી શાંત થઈ ચુકેલી હતી, જેથી મેં તેની આગળ બધી વાત કહી; પણ તે તો કાંઉન્ટની છુંડાછડાઈ ગયલી લાશ ઓળખાવી અપવાના ખ્યાલથીજ દેહેસ્ત ખાઈ ગઈ ! મેં, એમ છતાં, તેને સમજાવ્યું કે તે પોતે અત્રે હોવાથી બીજાં કોઈથી એ ફરજ બજાવી શકાયજ નહીં, અને ત્યારે તે કયુલ થઈ. તે, ખેશક, આ મોટાં દુખના વખતમાંની માહરી મદદ અને સલાહ વાસ્તે માહરી ઘણી ઘણી આભારી થતી હતી, અને મને સાથે લાવવાનો વિચાર થવાનાં પોતાનાં સુભાગ્ય માટે બોધના હજારોહજાર શુકર કરતી હતી.

એ પછી એજ માફ બનાવને લગતી અમે હજી વાતચીત કરતાં એકાં હતાં, તેટલાં તે હોટેલવાલો પાછો અમારા ઓરડામાં આવ્યો. તે આ વખતે કહેવા આવ્યો કે પેલા બે સેલરો ને

પુલીસવાલાઓએ સાથે મળીને લાશ અતે રાતોરાતજ શોધી કાઢી હતી, કેમકે તે થોડીક ઉપરથીજ પડેલી હતી અને ખીણનાં છેક ઉંડાણ સુધી જઈ શકી નહીં હતી. જન તો તે ખીચારાનો, એમ છતાં, તે નીચાંણમાં પડતાં ને અફળાતાં સાથેજ નીકળી ગયેલા સમજતો હતો, લાશને, એ ઉપરથી, એ ગામનાં જુરી હાઉસમાં લઈ જવામાં આવી હતી, અને કાઉન્ટેસને લાશ ઓળખવા બોલાવવા વાસ્તે એક કોન્સ્ટેબલ તરત આવી લાગ્યો હતો.

ખીએટ્રીસ તો, મગર, વળી હીંમત હારી જતે, પણ મેં તેને તેના કાનપર પડીને તેની ફરજ પાછી યાદ કરાવી, અને અમો ત્યારે હોટેલની ગાડી તૈયાર કરાવીને તે કોન્સ્ટેબલ સાથે “જુરીહાઉસ”માં ગયાં.

રસ્તામાં એ વખતે, મેં જ્યુ’ કે, ઠેકાણેઠેકાણે લોકોનાં દધાયલાં ટાળેટાળાં એજ વાત કરતાં ઉભેલાં હતાં, જે દેખાડું હતું કે તે કરપીણ ખુનની વાત તે નહાના આખા કર્યામાં એક બચકર આગતી યુમ પેરે ફેલાવે પાંખી ચુકી હતી; અને સાઈ’ હતું કે અમો બંધ ગાડીમાં જતાં હતાં, જેથી લોકોએ મરનારના સંબંધનું અમારું અતઃગપણું કશું જાણ્યું નહીં, અને અમોને કોઈએ ઓળખ્યાંજ નહીં.

પ્રકરણ ૧૧૪.

અમો જુરીહાઉસમાં પોંહચ્યાં. તેની બાહર પણ લોકોની મોટી મેદની જમા થયેલી હતી. લાશ તો અંદરના ઓરડામાં હતી અને લોકોથી તે જેઠ શકાય એમ ન હતું, તો ખી અબણ વર્ગની એ એક અજબજેવી જાણસા થાય છે કે જે તેઓને ટાલાંબંધ જ્યાં ખુન થયું હોય કે એકાદ લાશ પડેલી હોય તે મકાનની બાહરના રસ્તાપર વગર કાનણે કલાકો તક રોકી રાખી શકે છે ! અમારી ગાડી, તેથી, જાણસુ લોકોના ધસારા કે ડાળો ખોખીને જોવાના ત્રાસથી અમોને બચાવ છેક જુરીહાઉસની સીડીની લગોલગ લેવામાં આવી, અને એકાદ બે કોન્સ્ટેબલોએ ડીંગાલાં મારીને ધસારો લાવતાં બેરાં માટીડાના તે અજાણ્ય વર્ગને દુર રાખ્યો, એટલે ખીએટ્રીસ ગાડીમાંથી ઉતાવલે ઉતરીને અંદર જતી રહી.

હું તો દબાઈને ગાડીની અંદરજ બેસી રહી. હું કાંઈ ઉતરવાની હતીજ નહીં. અમો વચ્ચે એજ ગોઠવણ થયેલી હતી. ફક્ત ખીએટ્રીસને ગાડીમાં ધીરજ મનાવા ને કંપની આપવાજ હું તો તેણીની જોડે અહીં સુધી આવી હતી. ખીએટ્રીસે એકલીએજ અંદર જવાનું હતું, કેમકે મરનારની મોહરદાર તરીકે તેણીએજ તે લાશ ઓળખવાની હતી.

અને તેણીએ પછીથી અંદરથી તે પાછી આવી ત્યારે બંધી વાત માહરી આગલ કહી. તેણીનાં કહેવા મુજબ તે તો ગાડીમાંથી ઉતરતાં સાથે ધણી ગભરાઈ ગઈ અને પાણી પાણી થઈ ગઈ, પણ પોતાની ફરજ યાદ કરીને તેણીએ જોરાવરીથી પોતાની હીંમત એકઠી કરી લીધી, અને પછી તે કોન્સ્ટેબલની પુઠેપુઠે જ્યાં તે લાશ જે એક મોટી ટેબલપર મુકવામાં આવી હતી તે ઓરડામાં ગઈ. તે આખું મકાન ખીએટ્રીસનાં કહેવા મુજબ ખીંકી લાગે તેવું બયબીત હતું. ઓરડામાં રોશણી ધણીજ અપુર્ણ અને કંગાળ હતી, અને તેથી મકાન જેઠએ તે કરતાં જસ્ટી બયબીત, ગંબીર અને ધમધીર થઈ પડતું હતું.

એ પછી જ્યારે લાશવાલા ઓરડામાં બીએટ્રીસ ગઇ ત્યારે ત્યાં પેલા બે સેલરો પણ ઉભેલા હતા, કે જેઓએ અમારાં માંગી લેવાથી ટેકડીને મથાલે જઇને લાશનો પતો મેળવ્યો હતો. તેઓમાંથી એકે બીએટ્રીસને આવેલી જોઇ તરતજ સાઇડમાંની ટેબલપરથી એક ફાનસ ઉઘાડ્યું, અને લાશપર પાહોરો બરતા એક કોન્સટેબલે તેની ઉપર ઢાંકેલું એક કપડું ઉઘાડી આપ્યું, એટલે બીએટ્રીસે તરતજ તે મરનારને પોતાના બરથાર તરીકે ઓળખ્યો. તે શરીરના બીજા ભાગોમાં ઘણો છુંદાછડાઇ ગયેલો હતો, પણ ચેહેરાપર તો, અજબ જેવું કે, એક ધસારો પણ પડ્યો ન હતો, અને મોહતની શાંતીમાં તે સદાની બંધ થયેલી આંખો સાથે તે દમામદાર ચહેરો લાખમાંથી બી ઓળખાઇ આવે એવો પ્રગટ જોઇ શકતો હતો.

તે ચેહેરા જોતાં બીએટ્રીસ ઘણી હડબડી ગઇ, ને તેણીએ શાંતીથી રડીને ધણું કલપાંટ કર્યું. તે જાણે તે લાશના ચેહેરાપરથી કેટલીક પળ સુધી પોતાની આંખો પાછી ઉઘાડી કે હટાડી શકીજ નહીં. આએજ તે આદમી હતો કે જેના જોડે નાધલી અને કાચી ઉમ્મરે તેને તેની માતાએ જોરજુલમથી પરણાવી હતી, અને જેની સાથે શર્ણાંગત તામેદારીબરી પાક વફાથી પોતાની પરણી જીંદગી દરમ્યાન તે સેવટ સુધી સાચી રહી હતી! એ પછીથી, મગર, કરપીણ બીદમતગાર લુપ્તગીનાં બમાવ્યાથી એ કાચા કાનના બરથારે ખુદા વટીક ખમી નહીં શકે એવું એક દીલ ધુન્નવનારું વેર લેવાની તેણીને સમ્મ કરી હતી! ઓ, તે એ મરનારનો કીનો! તે એક કીનો નહીં પણ સરબસર હેવાન્યત હતી. ચાર ચાર દાઢાડા સુધી તેણે પોતે મારેલા એ નિર્દોશ જવાનની લાશ સાથે તેણીને એકલીને એક ઓરડામાં કેદ કરી મેળી હતી, અને આ મરનારને જોઇને તે સઘળી આગલી યાદો તેણીનાં જીગરમાં તાજી થતાં તે એટલી હોસકરામોસ થઇ કે તેણીને પેલા બે સેલરો પોતાના હાથનો ટેકા આપીને પોતાની વચ્ચે ચલાવતા ગાડી સુધી મુકવા આવ્યા.

તેઓએ તેની ઘણી ત્રેવડ કરી. ગાડીનું બારણું બી તે બેમાંના એકે ઉઘાડ્યું, અને તેઓની એ બધી ધામધુમી અદાથી હું તરત જોઇ શકી કે તે ગરીબ બીચારાઓ પોતાની મેહનત અને મદદના બદલામાં કાંઇ “ચેરીમૅરી”ની ઉમેદ કરતા હતા! બીએટ્રીસ તો, મગર, પોતે પોતાનાં દુઃખમાં એટલી ગીરફતાર મરી રહેલી હતી કે તે તો કાંઇ સમજીજ નહીં, અને ત્યારે મેંજ માહરી પસંમાંથી છ સોવરીન કાઢીને તે બે માંહેલા એકના હાથમાં મુક્યા, અને તેથી તેઓ બન્ને ઘણા સંતોષ પામેલા ને રાજી થયેલા દેખાયા. તે પછી અમે હોટેલપર પાછાં ફર્યાં, અને બન્ને તનમનમાં પુશકલ ઠાકેલાં હોવાથી ઘણાં દુઃખી થયેલાં દીલો સાથે તરત સુવાજ ગયાં.

હવે સહવારે હજી તો અમે નાસ્તાપરજ હતાં તેવામાં મેયર તરફથી એક કોન્સટેબલ બીએટ્રીસને નામનાં કાગળોનું એક પેકેટ આપી ગયો. દેખીતી રીતે મરનારનાં મકાનની ઝડતી લેવાતાં જે બી કાંઇ કાગળોમાંથી મળી આવ્યાં હતાં તે બધાંનું એક પેકેટ બંધાવીને મેયરે તારીફલાયક વિવેકથી તે બીએટ્રીસનેજ મોકળી આપ્યાં હતાં. તેમાં ઘણાંખરાં મરનારનાં પોતાનાં અંગત કામકાજનાં કાગળો હતાં, પણ એક કાગળ ખુદ બીએટ્રીસનેજ લખેલો તેમાં મળી આવ્યો, જે ઘણા આંસુપાત વચ્ચે પોતે વાંચીને તેણીએ મને પાસ કર્યો. તે આ મુજબ હતો:—

“માહરી વાહલી બીએટ્રીસ,

“જે સંજોગમાં આપણે સદાનાં છુટાં પડ્યાં છીએ તે માઠા બનાવની વાત હું માહરાં જીગરથી હજી તક સુતલગ અલગ કરી શકતો નથી. તું ખીલકુલ બેચુનાહ છતાં મેં તુંને એવી હદ સુધીનું જાણીતું દુઃખ આપ્યું છે કે તે માહરાં દોજખી કામના પસ્તાવાની અસરથી માહરે “હાર્ટ” ધણું નબલું પડી ગયું છે, અને હવે મને નથી લાગતું કે હું ઝાઝા દાહડા જીવી શકું. ચાલો એ “હાર્ટ” એકદમ કામ કરતું કોઈ દાહડે અચયુચ બંધ પડી જવાથી માહરો આંકો આવી રહેશે, અથવા તો એ ને એ વાતનો ગમ કર્યા કરતાં મગજથી બેમગજ થઈને હું કોઈ દાહડે થોડીક પલની ઝનુની દીવાન્યતમાં માહરી જીંદગીનો માહરે હાથેજ છેડો લાવી ચુકશો! એટલા વાસ્તે માહરા મુવા બાદ આએ માહરી થોડીક લીટીએ તુંને પોંહચે અને તે તું વાંચવા પામે એવી માહરી આરજી છે. ધણીક વાર તુંને અત્રે પાછી મલવા બોલાવી તાહરે મોંઢેથી મારીનાં સુવચનો પાછાં સાંભળવાનેજ મને મન થાય છે, પણ આપણે સદાનાં બોવારનીવાર જુદાં પડી ચુકેલાં હોવાથી તુંને પાછી બોલાવા અને તાહરી પાક સુરત પર નજર દરાવા હવે મને સુતલગ હીંમત થઈ શકતી નથી. એમ છતાં જે કોઈ વખતે હું એ હીંમત કરી શકું તો હું લંડનની એટલો લગોલગ હાલમાં રહેલો હોવાથી તું એક બી આનાંકાની વગર આવશે, અને મને ફરીથી તાહરી સેવટ સુધીની મારીનાં સુવચનો કહી સંભળાવશે એવી હું આસા રાખું છું.

“મગર જે આપણે મધ્યે તે આગમય હું આખર થાઉં તો તુંને કેહેવાની એક જરૂરી વાત માહરાં દીલમાંજ રહી જાય તેથી તે હું અત્રે તાહરી વાકેફગારી વાસ્તે ખાસ લખી જાઉં છું. તું જાણે છે કે મેં જ્યારે તુંને માહરે સર્વસ્વ માહરા ધોર અપરાધની સજામાં માહરી રાજ ખુશીથી આપી દીધી આએ સન્યાસ શોહોધ્યો. ત્યારે મેં આપણો કારખાનીનો “શાટો” (મેહેલ) કે જેમાં આપણે બેઠાએ આટલું આટલું દુઃખ જોયું તે ખાસ ખાકાત રાખ્યો હતો. તે મેહેલ નહીં પણ એક દોજખ હોય એટલો બધો મને એ “શાટો” પર અભાવ આવી ગયો હતો. એટલા વાસ્તે તાહરેથી છુટા પડતાં સાથે હું પાધરો કારખાની ગયો, અને ત્યાં જઈને મેં જે નોકરાને એ શાટોમાં તેની પાસખાંની માટે રાખેલા હતા તે બધાને ધણે છુટે હાથે વરતાવીને રૂખસદ કરી દીધા, અને તે પછી મેં માહરે હાથે એ આખો મેહેલ એવી રીતે સળગાવી દીધો કે સરકારી મદદ આવી પોંહચે તે આગમય તો એક તણખડું વટીક તેમાંથી બચવા પામ્યું નહીં!! મેં તે કાંમતી મેહેલ એક દીવાન્યતબર્યાં ઝનુની મોજથી તે અંધારી રાત્રે મગમગ સળગતાં જોયલો છે, અને ત્યાર પછીથી તે બલેલો કાટ ઉચકાવીને મેં તે બાજુની જમીન એટલી સાફ કરાવી નાંખેલી છે કે તે ઉપર થોડા દિવસો આગમય એક એવો મોટો, બવ્ય અને રોજકદાર મેહેલ ખડો હતો એ જાણે ત્યાંથી કોઈ પસાર થતો નવો મુસાફર કદી માની બી નહીં શકે! મગર એ હક ઈનસાફ છે. એ મેહેલ નહીં પણ દોજખ હતું, કે જ્યાં આવો એક નાતરસ અને દોજખી કાનો લેવાને હું લલચાયો હતો, અને તેથી મને લાગ્યું કે એવી બ્રષ્ટ જગ્યાની હસ્તી નીસ્તીમાં નાપુદ થયલીજ હજારો વાર ધણી સળવાર હતી!

એટલા વાસ્તે, વાહલી બીએટ્રીસ, તું પણ આએ ધણાજ સંતોષથી વાંચજો અને રાજ થજો. ખુદ તુંને સુખી રાખે! માહરી તો ઉમ્મર બરાયલી છે, પણ હજી તું તો બરજવાંન છે, કેમકે હું તુંને તાહરી નાંખલી અને કાચી ઉમ્મરે જોર જીલમથી પરણી લાગ્યો હતો; એટલા

વાસ્તે માહરા મરતા હમની દુવા એ છે કે ખુદા તુંને હજી બી સુખી કરે, અને તાહરી પાછતી જીંદગીમાં તું સુખીજ થાય !—આમીન !”

આ તે અભયજી જેવો દસ્તાવેજ હતો, કે જે બીએટ્રીસે આંસુઓ વચ્ચે વાંચીને મને પાસ કર્યો અને મેં વાંચ્યો હતો. દેખીતી રીતે મરનારે તે થોડાક દિવસોનોજ લખેલો હોવો જોઈએ. કાઉન્ટ ડોવર રેહવા આવ્યો તેને હજી તો એક મહીનો પણ થયો ન હતો, અને આ કાગળ ડોવર આવ્યા બાદ લખાયો હતો એમાં તો કાંઈ સંદેહજ નહી હતો.

બીએટ્રીસે ધણો ગમ કર્યો. એ એક પવિત્ર ને ખરી ખુદાઈ અસરની લાગણી થાય છે કે ગમે એવા જુઠા ભરથારને વાસ્તે પણ એક મોહરદારનું દીલ ખેંચાયલું ને ખેંચાયલું રહે છે ! બીએટ્રીસનો તેજ હાલ હતો. મરનાર અને બીએટ્રીસની વચ્ચે ઉમ્મરનો ફરક ધણો મોટો હતો, અને તેમનાં લગન અરસપરસની ખુશીનાં કરતાં દુઃખી બીએટ્રીસને વાસ્તે તો તે જોર જીલ્મનાંજ વધારે હતાં, તોપણ તે ગરીબ છોકરીએ હાલમાં ધણો ગમ કર્યો કે તેણીની જોડે એક છેલ્લી મીલાકાતની જે આજુ મરનારે દીલે વસાવેલી તે સંજોગોએ બર આવવા દીધી નહીં હતી; અને એટલું ખરું હતું કે એ માહરી સહીને એ તેનાં મોટાં દુખ વચ્ચે દીલાસામાં થું કેહવું તે પણ જાણે મને તરત ને તરત સમજ પડ્યું નહી.

એ પછી અમે લડન પાછાં ફરવાની વાત કરી. મેં બીએટ્રીસને સમજાવ્યું કે જુરી પછી મરનારની લાશની સેવરની વ્યવસ્થા તેણીને પૈસે અને તેણીની હાજરીમાંજ થવાનું ધણું સમજવાર થશે, ને બીએટ્રીસે તે ફરજ પણ ધણી ખુશીની સાથે કબુલ રાખી.

એ પછી જરા વારે મેયર પોતે અમોને હોટેલમાં મલવા આવ્યો. તેણે અમોને ખબર આપી કે ખુની લુછગીનો કેડે કશોજ પત્તો મલી શક્યો ન હતો. બધાં હોટેલ, ઉતારાખાનાં, અને પીકાંઓ પુલીસ ફરી વળી હતી, પણ અમે ખુનીનું જે વર્ણન આપ્યું હતું તેને જવાબ કરતો કોઇ બી માણસ આખાં ડોવરમાં કંથે હાથ આવી શક્યો ન હતો. અલબત્ત, જુદે જુદે મથકે તે કમીનાની ધરપકડના સમાચારો મોકલી આપવા વાસ્તે કશી ટીક કરવામાં આવી હતી નહીં.

જુરી બપોરે એ વાગતે ભરવામાં આવનાર હતી, અને મેયરે ધણી નમ્રતા અને સભ્યતાથી જણાવ્યું કે અમારી બેઠીની શાફીની ધણી જરૂર પડશે, જે અમો તો, અલબત્ત, જાણતાંજ હતાં; અને તેથી, અમો વેળાસર જુરીહાઉસમાં હાજર થવાની બલા મેયરને ખાત્રી આપી.

એ પછી બીએટ્રીસ પોતાના ઓરડામાં પોતાનાં બીજાં કામકાજનાં કાગળ્યાંઓ વાંચવા તથા જરા આરામ કરવા ગઈ, ત્યારે માહરા હાથમાં એ ત્રણ કલાક ફાજલ પડેલા હોવાથી મેં તે તકનો લાભ લઈને પેલી મેરી એન્ટવર્થ બાબે તેના બાપ ડયુક ઑફ આર્ચીને મલી લેવા ધાર્યું. એ બી ધણું જરૂરનું હતું. મને હવે જલ્દી ડોવરથી લડન પાછું ફરવાનું હતું એટલા વાસ્તેજ નહીં, પણ કદાપી ડયુક જે તેની પરજોતર ડચેસનો એક ગોલાંમ જેવો વધારે હતો અને હંમેશ તેના ધાકમાં રહેતો હતો તે, ડચેસનો હોકમ થતાં, કોન્ટ્રીનંટ પર જવા માહરા ધારવા કરતાં વહેલી ઉઠાંગરી કરે એ શીકરથી બી માહરે તો તેને મળી લેવાનું હતું. હું તેને મળવા, બેશક, જોઈએ એટલી ખુશી નહીજ હતી. તે ઇંગ્લાંડમાં સૌથી આગેવાન પદવી

ધરાવનાર એક મોટા ને નામદાર ઉમરાવ હતો ખરો, પણ તેની અનેક બદ ચાલો ધ્યાનમાં લેતાં માહરે મન તે તુચ્છ અને કમીનો હતો. એમ છતાં, મેરી એન્ટવર્થે માહરે દીક્ષા ખરેખરે હરી લીધું હતું અને તે છોકરી ધણી અધીરી પડી ગયલી હતી, એટલે તેને ખાતર તેને મલવા જવા મેં માહરાં મનને સમજાવી લીધું. હું વધારે કરીને તેજ મતલબથી તો ખીએટ્રીસ જોડે ડાવર તક આવી હતી, અને કાઉન્ટનાં ખુનથી માહરો જીવ જોકે ધણો ખાતો મારી ગયો હતો અને ખીજાં ત્રીજાં કામકાજ પર હવે તાતે ધાએ માહરે ચીત લાગે એમ નહીં હતું, તોપણ એ માહરી ફરજનો એક ભાગ માની લઇને બપોર થવા આગમ્ય મેં ડ્યુકને મળી લેવાનું નક્કી કર્યું.

હું ગઇ. ડ્યુક અને પોતાની પરણેતર ડચેસથી છુપો છાનોજ મળવા માંગતો હતો, અને તેણે તેથી મને લખ્યું હતું કે રોજ બંદર પર, મને મળવાની ઉમેદમાં, બપોરના અગ્યારથી એક વાગતા સુધીમાં તે ધકેલા ખાતો રહેશે, અને હું, તેથી, બંદર પર ગઇ. મેં જોયું કે હું ડાવરમાં હતી એ વાત તો કાઉન્ટનાં ખુનનાં સંબંધમાં તે તરફનાં પેપરમાં જાહેર થઇ ચુકેલી હોવાથી ડ્યુક જરૂર કરીને જાણતોજ હોવો જોઇએ, અને તેથી તે આજે તો ખસુસ બંદર પર અત્યારે આવેલો હોવોજ જોઇએ. મેં, તેથી, માહરાં મોંઘનાં પર એક જાડો પુરખો ઓઢી લીધો, અને ધણો સાદામાં સાદો પોશાક પેહેડીને હોટલમાંથી હું નિકળી પડી.

પ્રકરણ ૧૧૫.

બંદર પર પોંહચતાં પુસ્તા આગળ છેક નાકા પરથી ઉભેલો મેં તેને જોયો. તે કોઈ સેલર સાથે વાત કરતો ઉભેલો હતો, અને સેલરનીજ દુરખીન લઇ દરયામાં દુર કાંઇ ટીકરીગોપ કરતો હતો. સારાં નસીબે બપોરી વખત હોવાથી તે વેળા બંદર પર સેલવાંણીઓ કાંઇ નહીં હતાં; ફક્ત અકેક બંબે સેલરો અહીં તહીં વાતચીત કરતા વેરવાર બેઠેલા જોઈ શકાતા હતા.

એવામાં અચાનક ડ્યુક કાંઈ પાછળ જોવા ફર્યો, અને મને આવતી જોઇ ધણો ખુશી થઇ ગયેલો દેખાયો. તેણે પોતાના હાથમાંની દુરખીન ઉતાવળે પોતાની પાસે ઉભેલા સેલરને આપી દીધી, અને પછી માહરા તરફ ધણો ઉલટમંદ ધસી આવ્યો.

“હાં, મીસ ત્રેફર્ડ?” તેણે ઉલટમંદ કહ્યું; “કેમ છેઓ? તમે આવ્યાં ખરાં! તમોને જોઇને હું ધણો ખુશી થયો. આવો, આપણે આએ પુસ્તાને નાકે ઉભાં રહીએ, અને જાણે દરયામાં દુર જોતાં હોઇએની તેમ ધીરજથી વાત કરી લઈ શકશું. તમારે કાંઇ ખીહીવું નહીં. મેં નાકાપર પેલા માહરા રાઉસ દોસ્ત પીસપ્લોસમને ચોકી કરવા ઉભો રાખેલો છે, અને તે કમબખત જો ઉંધાઇ નહીં જશે તો ચોકી તો કરશેજ. જો ડચેસને આએ તરફ કાંઈ એકાએક નીકળી આવવાનું શીકરું થશે—કેમજે અમારો બંગલો અહીં આટલામાંજ છે—તો માહરો પીસપ્લોસમ તરત દોડતો આવીને આપુને—”

“માહરા લોર્ડ,” મેં તુચ્છકારથી કહ્યું, “ડચેસ આવી લાગશે તો સાંભી હું ધણી ખુશી થવશ. તેવણુ મેરીનાં માયના સંબંધની તમારી તકસીર જાણી ચુક્યાંજ, એટલે એ કમનસીબ અચ્ચાનાં સંબંધમાં બાકીનું ખી જાણે એ ચાહવાજોગજ છે.”

“એ તમે શું કાલનો દુકાળ આજે પાડવા જેવી વાત કરો છ, મીસ ત્રેફર્ડ! વાત કરો છ કે વાલ ફાકો છ?” ડયુકે ગભરાત કર્યો; “તમે માહરી બૈરીને ઝાળખતાંજ નથી! એવો કાંધ આટો બાટો બાફતાં ના જો! એના જેવી જાહેલ અને માથાંની ફેરાવન ઓરત તો, હું ધારું કે, આખી દુન્યામાં બીજી કોઈ નહીં હોશે! મેરીની માય મરી ગઈ તે રાત્રે નસીબસંજોગે એ ત્યાં આવી લાગી ત્યાર પછીથી એણે મને તે બાબે ધુલનાજ ફાકા ફકાડેલા છે અને લોહરાંના ચણા ચવાડેલા છે! તમે શું જણો કે મને એણે કેમ પાણી કરતાં પાતલો કાઢો છ તે!”

“તે ગમે તે હોય,” મેં માથું ફફડાવીને કહ્યું, “પણ મેરીને હવે વધારે વખત અંધારામાં રાખી શકાવાનીજ નથી. તે કાંઈ હજી બચ્યું નથી, અને ખરો બેદ અરધો પાંખી ગયલી હોવાથી તદ્દન અધીરી પડી ગયલી છે. અધુરામાં પુરું, તેણે તમોને લંડનમાં તમારી ગાડીમાં બેસાડી લાવેલી તો—”

“ઓ, પણ તે વાતની હાલમાં તરત ને તરત કાંઈ શીકરજ નથી,” બેવકુફ ડયુકે બેરીકરાઈથી કહ્યું. “અમે તો કૉન્ટ્રીનંટ પર ફરવા જવા નીકળ્યાં છ તે હવે વરસ બે વરસેજ પાછાં લંડન આવશું; અને તેટલાં આગ્રે છોકરીને માહરે ખાતર તમે સંભાલી લેઓ. તેટલાં તો કાંઈનું કાંઈ થઈ જશે! વરસ બે વરસ કોણે જોયાં છ અને કોણે જાણ્યાં? કાંય નહીં તેટલાં ડમેસજ મરી જાય? બનવા જોગ છે કે નહીં? એને કેટું મુસાફરીમાં મેલેરયા તાપજ લાગ્યું પડી જાય, અને તેથી એ પીલઈ પીલઈને માર્ગે લાગી જાય, હે?” અને તે ખુશ મિજાજથી હસ્યો. “એમ તો અમે રોમ બી જવાનાં છઈએ, અને ત્યાંના પીલરાઓએ જો રસ્તામાં અમારી ગાડી પર ધાડ પાડી અને એક જોળી છોડી, કે જે ધારો કે આવીને એનાં ક્લેન્ગમાંજ લાગી ગઈ તો? કાંએ નહીં એ વરસ બે વરસનાં દરમ્યાનમાં એ પોરી પોતેજ માર્ગે લાગી જાય અને બધું ધાંકધપોત થઈ જાય?”

હું ખરાં દીલથી કમકમી! આ ખાવીદ હતો કે ખવીસ? આ આદમી હતો કે હેવાં? પોતાનાં બૈરી ને બચ્ચાંનાં મોહતની તે સરખસર ઉમેદ અને ગણતરી કરતો હતો! તે પલીદ પોતે તો અમ્મર હોય એવોજ કોઈ ધખારો ધરાવતો દેખાતો હતો!!

“ધણી શરમની વાત છે, માહરા લૉર્ડ!” હવે માહરાથી ઉરકેરાઈને કહ્યા વિના રહેવાયું નહીં. “તમે એવી પાપી ઉમેદ કરી કેમ શકતા હોશે તે વાસ્તેની માહરી તો અજબબીજ ભાગતી નથી!”

“પણ એમાં અજબબ થવા જેવું છેજ શું?” ડયુક અજબ થયો. “આદમીએને મરવા વાસ્તે એમ જો અજબ થવાનું હતે તો વીમા કંપનીઓ જીંદગીના વીમા લેતેજ શાંની, અને લખ્ખો પેદા કરતેજ શાંની? વળી હું તો ખરેખર ધણો નસીબદાર છું. હું તો જે ઉમેદ કરું કેની તે હંમેશ ફોજા! દાખલા તરીકે હું જો કાંઈ મોટો સત્તો ઉઠાઉં છ તો—”

“માહરા લૉર્ડ,” મેં માહરાં ખરાં દીલનો અણુમમે છુપાવવાની જરા એ કોશિશ કર્યા વના ખુલ્લા કંઠાલાથી કહ્યું, “હું કાંઈ એ તમારું બધું નોનસન્સ સાંભળવા અહીં સુધી આવી નથી. માહરો જીવ હાલમાં ધણો દલગીર છે, અને—”

“અરે હા, જો! તે તો હું લુલીજ ગયો!” ડ્યુકે તરતજ માદ થઈ હોય તેમ પુકાર્યું; “પણ શું એ ખુન ખરેખર થતું તમે તમારી આંખોઆંખ જોયું, મીસ ત્રેફર્ડ? કેટલું સ્પેક્નડીડા! તમે કેવાં નસીબવાળાં! લેવોની, હું તો આવો મોટો ધરડો ધધેરો થયો પણ માહરી આખી જીંદગીમાં મેં તો કોઇ બી દહાડે કોઇ બી ખુન થતું નજરે જોયુંજ નથી—સિવાય કે ફક્ત નાટકમાં! નાટકમાં એમ તો પીસ્ટોલો મારેજ ને ખુનો કરેજ—”

“હું તદ્દન કંટાલી ગઈજી, માહરા લૉર્ડ,” મેં હવે ખરેખરા ગુસ્સાથી કહ્યું; “તમારામાં જો ગંભીરતાથી આવી એક જોખમની વાતના સંબંધમાં વાત કરવાની દાનાઈ નહીં હોય તો એકદમ મને જવા દેઓ. ફક્ત મેરીતું બહુ વાંચીનેજ હું અહીં સુધી તમારી સાથે એ બાબતની વાત કરવા આવવા કમ્બલ થયલી છું.”

“ઓ યસ! તે તો હું જાણુંજી; તમે ધણું ભલાં છો, મીસ ત્રેફર્ડ,” તે હેમકે મને ખાત્રી આપવાને ઉતાવલ કરી; “પણ હું કહું તે શું? મને કાંઈ સમજ નથી પડતી! તમે કાંઈ સમજવોની? કમખાપ્ત પીસપ્લોસમ બી અહીં હોતે તો બે બોલ સમજ આપતે. એ ધણો દાનાવ છે.”

“હવે સાંભજો, માહરા લૉર્ડ!” મેં તેનાં બધાં એ બેહુદાં ને બેઅકલી તાહેલાંતવાણાંથી આજેજ થતાં મક્કમપણે કહ્યું; “મેરી તમોને હજી સુધી પોતાના કાકાજ જાણેજ અને મીઠો એન્ટવર્થને નામેજ આજખેજ, વાસ્તે જો તમે તેને—”

“ઓ, પણ નખખોદ પર નખખોદ! પેલી ડાકણ તો અહીંજ આવેજ!” ડ્યુકે તેવામાં દેખીતી રીતે ખરાં દીલનો ગભરાત કરી મુકીને મને આગળ બોલતી અટકાવી નાખી; “એ અહીં કાંઈથી ટુટી નીકળી? જ્યાં છે ત્યાં પેલો ધરડો ધ્રુવડ પીસપ્લોસમ ધોંતનવાસોજ લખ મુવેલો હોશે!”—અને મેં તરત નજર ફેરવી જોયું તો ડ્યેસ પોતાની અચ્ચારેક વરસની દીકરી સાથે અમો હતાં તે તરફ દમામથી ચાલતી આવતી હતી! તેની પછવાડે ગવરનેસ હતી, કે જેના હવાલામાં બીજી બે નાધલી છોકરીઓ હતી.

હવે જેઓએ ડાવરનો ધક્કો જોયો હશે તેઓ જાણતાં હશે કે ત્યાં પાણીની માપણીને વાસ્તે એક ન્હાતું ગુંબજરોડું બેહું ગોળ ધર બાધેલું છે, અને ડ્યુક તો અંટવું બોલીને ઉતાવલા ગભરાતમાં તે ન્હાનાં ધરને ઓઠે ભરાઇ ગયો! રમુજી તો એ હતું કે ડ્યેસનો એ તરફ આવવાનો રસ્તો એવો વળાણુદાર હતો કે ડ્યુકને ચક્કરડીની કાંની ફરીફરીને તે ધરને ઓઠે ઓઠે ભરાયા કરવું પડતું હતું, અને સંજોગો જે હાલમાં હતા તે નહીં હતાં તો હું રમુજ પામેલી ખચ્ચીતજ મોટે સાહદે હસી પડતે! હું તો, એમ છતાં, હાલના ગંભીર સંજોગોમાં ન તો હસી કે ન તો ત્યાંથી જરા એ ખસી. મેં તો તે હેમકે ભરાઇ ગયો તે વાસ્તે કાંઈ વાંધો બી કર્યો નહીં. હું તો જ્યાં હતી ત્યાં થસ્સામાં ઉભીજ રહી.

હવે દમામદાર ડ્યેસ છેક આગળ આવી. તે કાંઈ દુરથી મને જોઈને આજખી શકી નહીં હતી, પણ તેના ભરથારને દુરથી કોઈ ઓરત સાથ વાત કરતો ઉભેલો, અને વળી તેણીને આવતી જોઈને સંતાઇ જતો તેણે જોઈ લીધેલો હતો, અને તેટલુંજ તે અદેખી અખજાને પુરતી શંકાશીળ કરવા વાસ્તે બસ હતું! એટલાવાસ્તે તે હું જ્યાં હતી ત્યાં આવી લાગી કે તરતજ મેં તે વધતી વહેમાય નહીં તે થકી માહરો યુરખો ઉચકી નાખ્યો, અને પછી હીંમતથી

તેણીની આગળ વધીને કહ્યું, “હીઝ ગ્રેસ માહરી સાથે વાત કરતા હતા, અને હમણાંજ પેલી તરફ ગયાહ.”

ડચેસ તો ધણીજ અન્યથા થઇ. તેણે મને ત્યાં જોવાની કાંઇજ વક્ષી નહીં રાખેલી અને તેથી તરત શું કહેવું અને શું ધારવું તે પણ દેખીતી રીતે તેને કશું સમજ પડી શક્યું નહીં. એમ છતાં, બીજીજ પણ તે પેલાં છાપડાં આગલ ગઇ, અને ત્યાં જઇ ગુરસાથી પોકાર્યું, “માહરા લૉર્ડ, એકદમ બાહર આવો! માહરે તમારી સાથે કાંઇ જરૂરની વાત કરવાની છે.”

“પણ મમા, એમ પપા બરાઈ કાંએ ગીયા હોશે?” વડી દીકરીએ તે માતાના ચહેરામાં ઉંચી થઇને જોતાં અન્યથા થઇને પુછ્યું—અને ગવરનેસ આગળ પોતાનો ફેસ્તો થતો જોઇને ડચેસે રીડકું હસ્તાં કહ્યું, “એવણુ એ તો અમથું હસવાનું કરેછ, દીકરી!”—અને તેવામાં ચાંઇ પડેલો ડ્યુક બાહર આવ્યો.

“ઓ, તું છે કે? તું ક્યારે આવી?” તેણે ડચેસને જાણે હમણાંજ જોઇ હોય તેમ કહ્યું;—અને પછી વળી માહરી તરફ ફરીને વધાર્યું, “ઓ તમે બી છેઓ કે, મીસ ત્રેફર્ડ? તમે આએ તરફ ક્યારે આવ્યાં? હું તમોને જોઇને ધણો ખુશી થયો. કેમ છેઓ? સારી પખે તો ખરાં?”

હવે ડચેસે જોયું કે ધણું અતરૂ થતું હતું, એટલે તેણે છોકરાંઓને ગવરનેસ સાથે મોકળીજ દીધાં.

“જાઓ, ડીઅર, માડમોંઇએલ ડુરાંદ સાથે ઘેરમાં જાઓ; અમો પછવાડે આવ્યેછ,” તેણીએ પોતાની વડી દીકરીને કહ્યું—અને ગવરનેસ એ મામલો સમજી ગઇ હોય તેમ તે છોકરીને તેણે પોતાની પાસે તેડી લીધી, એટલે તે અને ત્રણ છોકરાં બંગલા તરફ ચાલતાં થયાં, જ્યારે ડચેસ જાણે માહરાથી ખુલાસો ચાહતી હોય તેમ હવે દમામથી માહરી તરફ ફરી.

“માહરા લૉર્ડ, માહરે માહરી ઇજ્જતનો બચાવ કરવોજ જોઇએ,” તે ઉપરથી મેં કહ્યું—અને ડ્યુકનું પેલું લંડનમાં મને મહેલું કાગળ કે જેમાં ડેવર આવવા ને આવ પુષ્ટા પરજ મીલાકાત કરવા તેણે મને વિનંતી લખી હતી, અને જે મોહોત ચેતીને હાલમાં બી હું અત્રે માહરી સાથે લેતીજ આવી હતી તે મેં એક બી આનાકાની વગર હીંમતથી ડચેસના હાથમાં મુક્યું.

ડ્યુક તો, એ થતાં, ગભરાઇ ગયો! ડચેસ જ્યારે ઉતાવલે તે કાગળ વાંચી લેતી હતી ત્યારે તે તેની પછવાડે ભરાયલો મોંઢાના કાંઈ એવા રમુજ ચાળા ચસકાની અકરવકર કરતો હતો, અને હાથોની ઇસારતપર ઇસારતો કરીને મને એવો ઇપકો આપતો દેખાતો હતો કે માહરાથી હસાઇજ નવાતે, પણ મેં તરતજ નજર ફેરવી નાખી—અને તેટલામાં ડચેસ તે કાગળ વાંચી રહી.

“અને ત્યારે તે કમનસીબ છોકરી શું હમણાં તમારી સાથે રહેલી છે, મીસ ત્રેફર્ડ?” અને મેં જોયું કે તે હંમેશની તુમાખી અબળાના અવાજમાં હાલમાં ધણીજ નત્રતા હતી, કેમકે તે ધણી બાહોશ હોવાને લીધે તરત પાંખી ગઇ કે માહરી આ તેના વર જોડેની મીલાકાત બીલકુલ નેક નીલાની અને ધણીજ બીનસ્વાર્થી જેહમતની હતી.

“હું ધણી દલગીર છું એ ખાનગી કાગળ તમોને વંચાવાની અને ફરજ થઇ પડવા વાસ્તે,” મેં જવાબમાં કહ્યું, “પણ માહરી ઇજ્જતના બચાવમાં—”

“અને તમારે વાસ્તે ધણું માન છે, મીસ ત્રેફર્ડ. આએ કાગળથી બધું હું બરાબર સમજી જઈ શકીશ,” ડચેસે કહ્યું; “પણ તમે કહેવા ને કરવા શું માંગો છો?”

“તે છોકરી જેવણને પોતાના કાકા માંનેછ તેવણને મળવા ધણીજ તદ્દપી રહેલી છે,” મેં કહ્યું.

“હા; તે તો ખુદરતી છે, પણ તેવું હું કોઇ દહાડે બી થવા દેવાની નથી;” ડચેસેજ મનઘુતીથી કહ્યું, “મેં કસમ લીધેલા છે કે જે દહાડે માહરા ધણીની એ બેઠજીતી જાહેર થશે તે દહાડે હું માહરાં ને માહરાં બધાંને વાસ્તે એ નાલાયક આદમીથી તાબરતોબ છુટા છેડા મેળવશ્ચ!”

“અરે પણ તે—અરે પણ તે”—ડચુક કાંઈ કહેવા ગયો, પણ શું કેહવું ને શું બોલવું તે નહીં આવડ્યાથી પાછો ખીચારો ગમડી ગયો.

“તમે ચુપ કરો ને કમઅક્કલ જેવા વચ્ચે તેં તેં ના કર્યા કરો,” હવે ડચેસે ગુરસાનાં નેણ ફડકાવીને કહ્યું—અને પછી માહરી તરફ પાછી ફરીને વધાર્યું, “ત્યારે તમે શું મેરી આગળ સધળો ખરો ખુલાસો કરવાજ ચાહો છો, મીસ ત્રેફર્ડ?”

“હું પોતે તે વાસ્તે જરા બી ખુશી નથી, માહરાં લેડી,” મેં જવાબ કર્યો. “છોકરી પોતે ધણી નમાની, સમજી ને ગરીબ છે, પણ હવે દહાડે વારેની થયલી હોવાથી તે અરધું પાંખી ગયલી છે તે માહરી મુશકેલી છે!”

“વેલ, હું તેને ખાતરે તો નહીં પણ તમારે ખાતર ત્યારે કાંઈ કરવા ચાહું છો,” ડચેસે નરમાશ્ચથી કહ્યું. “મેરી એન્ટવર્થ જેવી એકની હસ્તીજ સ્વિકારવા હું તો સાફ ના કેહું છો, પણ તમે એ કેસમાં તમારી ભલામી એટલી બધી પુરવાર કરી આપેલી છે કે હું તમોને નારાજ કે નાઉમેદ કરવા ચાહતી નથી.”

“અને તમે શું કરવા માંગો છો, બાંનું?” મેં માહરે વાસ્તેની તેની વખાંચી ને બહી લાગણી માટે ઉપકાર માનીને સભ્યતાથી પુછ્યું.

“માહરે એક પરણેતર અને માહરાં બધાંની માતા તરીકેની માહરી બેવડી ફરજ બજાવવી જોઇએ, અને માહરા બરથારના ગુનાહનાં એ પરીણામનો કશોજ સ્વિકાર નહીં કરવો જોઇએ,” ડચેસે સમજાવ્યું. “પણ તમારે ખાતર મેં કહ્યું તેમ થોડીક નાખતીથી આએ વાતમાં કામ લેવા હું રાજી છેઉં, અને તેથી તમારેથી જાણવા ચાહું છો કે તમે પોતે શું થયહું જેવા માંગો છો? અમે કોન્ટ્રીનંટ પરથી ઈંગ્લાંડ પાછાં ફરીએ ત્યાં વેર એ છોકરીને તમો કોઈ ને કોઈ બાહણથી ઉડાવી શકશો કે નહિ?”

“નહીજ, માહરાં લેડી!” મેં કહ્યું. “હું જીહું કોઈ વાતમાં કદી બોલતીજ નથી, અને હું નથીજ ધારતી કે જીહું કાંઈ બાંહણ આપ્યા વગર હું એ બધાંને હવે વધારે વાર ઉડાવી શકું.”

ડચેસે, એ સાંભળી, થોડાક વાર ગંભીર વિચાર કીધો.

“વેલ ત્યારે, તમે તે વાત મનેજ સોંપો,” તેણીએ અંતે એકદમ સેવટના ચુકાદા પર આવી જતાં ને તે ચુકાદો મને જાહેર કરતાં કહ્યું, “હુંજ એ બાબદમાં જે ઘટતું હોશે તે કરશ, અને તે બચ્ચાંની લાગણી નહીં દુઃખાય એવી રીતે કામ લઇને અમો ઇચ્છાન્ડ પાછાં ફર્યે ત્યાં સુધીનું તમારે ખાતર હું બધું સમાવી લેવશ. તમારેજ ખાતર, મીસ ગ્રેડ્ડ!” તેણીએ માહરી પર ઉપકાર ચઢાવવા જોગો ધણો ભાર નાખ્યો. “કેમકે તમારી આંખે બધી બીન-સ્વાર્થી બલાઇ હું ધણી વખાણુંછ; અને અમો ઇચ્છાન્ડ પાછાં આવ્યે ત્યાં સુધીમાં એ બાબદ-પર પુરતો દરયાફત કરીને ઇચ્છાન્ડ આવ્યા બાદ એ વાતનો જે તે સેવટનો નીકાલ અમો લાવી નાખશું.”

મને, અલબત્ત, આંખે જોઠવણુ ધણી ગમી. ડોસેસ તુમાખી ને મગરૂર હતી ખરી, મગર ધણી બાહોશ બુધ્ધિની અને સમજદાર હતી. તેણીએ જોઈ લીધું હતું કે તે નિર્દોષ બચ્ચાંનું દીલ નહીં દુઃખાય અને ડાંધ વધારે માઠાં પરીણામ નહીં નીપજે તેવી રીતે હાલના સંજોગમાં તાકીદને હાથે કામ લેવાની ખરેખર ધણી જરૂર હતી, અને મને પણ એટલુંજ જોઈતું હતું! મેં, તેથી, આંખે કામ માટેનો માહરો ડોવર સુધીનો ફેરા એ જોઠવણુ થવાથી સફળ થયેલો માન્યો. ડોસેસ એ પછી મુરખ્ખીગીરીથી મને શેકહેડમાં પોતાનો હાથ આપ્યો, અને તેણે પછી હાથની ધસારતથી પોતાના ઉમરાવ ભરથારને આગળ ચાલવાનો હુકમ કર્યો, કે જે એક સ્કુલબાઈની તાબેદારીથી માથું નમાવીને નીચી ધુસે ચાલતો થયો તે જોવાનું બચ્ચીત કરીને હાસ્ય ઉપજાવે એવુંજ હતું.

એ પછી હું બી માહરાં હોટેલમાં પાછી ફરી. મેં ત્યાં આવીને જોયું કે બીએટ્રીસ હજી પોતાના ઓરડામાંજ હતી, અને જુરીનો વખત થવા આવેલો હોવાથી હું તેને તેથી તેના ઓરડામાં તે વાત યાદ કરાવા જતી હતી તેટલાં તેજ પોતે તૈયાર થયેલી બાહેર આવી. તે ધણી શાંત થયેલી દેખાતી હતી, અને હવે પુરતી હિંમતથીજ બધું કામ લઇ શકે એમ લાગતું હતું.

અમો પછાથી તરતજ ગાડી બોલાવીને જુરીહાઉસમાં ગયાં, કે જ્યાં એક કોનસ્ટેબલે અમને ધણું માન સાથે એક હલાયદા ઓરડામાં લઈ જઈને બેસાડ્યાં, અને જરા વારે તે પછી પહેલાં માહરૂંજ નામ સાક્ષીમાં પોકરાયું. દેખીતી રીતે કોરોનર કાઉન્સેસ બીએટ્રીસની લાગણીઓ સમાલવા ચાહતો હતો. તે, તેથી, સઘળું મનેજ પુછી લઈને પ્રથમદરશક જુબાની એકઠી કરવા ચાહતો હતો, જે બીએટ્રીસને વાંચી સંબળાવવામાં આવે, અને તે જો એકજ જવાબમાં ખરી ઠરાવે તો તેણીની લાંબી તપાસની સીતમગુનરીથી તેનો બચાવ થવા પામે. પરીણામમાં, મેં સઘળું માહરી નજરે જોયેલું માહરી જુબાનીમાં જુરીને વીગતવારે કહી સંબળાવ્યું, અને તેની નોંધ લેવા પછીજ બીએટ્રીસનું નામ પોકારવામાં આવ્યું. તેને, મગર, ઝાઝું પુછીને જરા એ ખોટી કરવામાં આવી નહીં. એ પછી જુરીએ, અમોએ આપેલી ખખરને આધારે, લુધગી ઉપર ખુનનો અપરાધ લાગુ પાડ્યો. અને જુરી વીસરજન થઇ. એ દરમ્યાન બીએટ્રીસે લાશની વ્યવસ્થા માટે ઘટતા હુકમો આપ્યા, અને સારી રીતે તે મરનારનું શબ જુમીદા કરવામાં આવે તે વાસ્તે ધણો ઉદાર ખરચ આપવાનું જાહેર કર્યું.

અને તેજ ખપોરે “લંચ” લઇને હું પાછી હોટલમાંથી નીકળી, અને “રીવર હાઉસ”માં જીલ્લોને મલવા ગઈ. તે અને તેનો બરથાર મને ઘણાંજ સાચાં દીલનાં હેતથી મલ્યાં. જીલ્લોએ તે પછી અમે એકલાં પડ્યાં ત્યારે મને પાછો ને પાછી ખાત્રી આપી કે રેવન્સકલીફ તેણીની જોડે ખરેખર ઘણાંજ મજાહતો ચાલતો હતો, અને તે નહીં ધારેલો સુધરી ગયો હોવાથી તે ઘણી પુરતી સુખી હતી. તેઓ માહરી તેઓને મળવા આવવાની વાટ જોઈનેજ બેઠાં હતાં. કાંઉન્ટનાં ખુનના સંબંધમાં માહરું નામ પેપરોમાં આવી ચુકેલું હોવાથી તેઓ પશુ જાણતાંજ હતાં કે હું હાલમાં ડોવર ખાતે તેઓની એટલી નજદીકમાં હતી, જેથી તેઓને જાણે ખાત્રીજ હતી કે હું તે સ્થાને તેઓને જરૂર મળવા આવવાની.

તે વરઐયરે એ ખુનના સંબંધમાં સ્વભાવિક જીજ્ઞાસાથી મને ઘણુંએક પુછ્યું, અને મેં તેના જવાબો જેટલી વીગતથી આપી શકાય તેટલી વીગતથી આપ્યા. વળી માહરા સવાલના જવાબમાં જીલ્લોએ ખાનગીમાં મને જણાવ્યું કે ફ્રેંચિકના બાપે, તેણે જે કાગળ લગન પછી લાંડનથી અત્રે ઉપડી આવ્યા આગમચ પોતાનાં માખાપ જોયું લખ્યું હતું તેનો કશો જવાબ અત્યારતક કર્યો ન હતો. એ ઉપરથી દીસ્તુંજ હતું કે તેઓને એ લગનથી ઘણો ખલભલાત થયો અને ઘણું માહું લાગ્યું હતું, અને તેથી લોર્ડ ફ્રેંચિક રેવન્સકલીફનાં કેહવા મુજબ એ મતફેર તો મટતાં મટતાંજ મટશે! એ કાંઈ એક બે દાહડાતું કામ નહીં હતું, અને તેમાં અમે સર્વ જણે ઘણી ધીરજ રાખવાની હતી,

ટુંકમાં, ત્રણ કલાક તક તે વરઐયરે મને ડોડી નહીં, અને તે અરસામાં માહરી ઘણીજ આગતાસ્વાગતા કરી, જેથી હું બ્યારે હોટલમાં પાછી ફરી ત્યારે જીલ્લો ઘણી સુખી થયલી હોવાના મોટા સતોષ સાથેજ પાછી ફરી શકી.

અને બીજે દાહડે તો અમે લાંડન પાછાં ફર્યાં. મરનાર કાંઉન્ટની પાયદસ્ત ક્રિયામાં અમે બંનેએ ભાગ લીધો હતો, અને તે મટી સાથે મટી મેળવવામાં આવી ચુકી તે પછીજ અમે લાંડન આવતાં રહ્યાં હતાં. ત્યાં બી, મગર, મને કાંઉન્ટનાં ખુન વાસ્તે લોકોએ ચીપીચીપીને પુછ્યું, અને તે બધાં ફરતાં ફરતાંજ જવાબ કરતાં ને ખુત્રાસાઓ આપતાં હું તો જાણે બેજર પડી ગઈ. એ પછી વળી બીજી સહવારે તો મેરી એનનવર્થ હસ્તી હસ્તી માહરા ઓરડામાં ધસી આવી.

“માહરા કાકાના સોલીસીટર મને અહીં ઘેર બેઠાં હમણાંજ મળી ગયા, એલન!” તેણીએ ખુશાલ ખુલાસો કર્યો.

“ખરેખર?” મેં અજાણી દેખાડી, કેમજે હું તો તરતજ પાંખી ગઈ કે ડ્યેસે કાંઈ કરવા કદ્યું હતું તે કાંધેલું હોતું જોઈએ.

“હા, આએ શું! તેવણનો કાર્ડ છે—જોવાની?” મેરીએ કદ્યું—અને મેં તે કાર્ડ પર મીં એ. વીલફ્રીનસન, સોલીસીટરનું નામ વાંચ્યું.

“એ તુંને શું કહી ગયો જ?” મેં પુછ્યું.

“એવણનાં કેહેવા મુજબ માહરા કાકાએ મરનારનાં દુષ્ક્રિયાને ત્યાં માહરી ખબર કહાવી,” મેરીએ જવાબ કર્યો; “અને ત્યાંથી પતો મેળવીને અહીં એ સોલીસીટરને મને મળવા મોકલ્યા.

કહેજે કાકા હાલ કાંઈ જરૂરનાં કામકાજે બાહરગામ ગયલા છે, અને ત્યાંજ વરસ છ મહીના રોકાશે, વાસ્તે તેવણુ અત્રે પાછા આવીને મને મળે અને પોતાને ત્યાં રહેવા બોલાવે તેટલાં બસો ગીની માહરા નીભાવખરચની મને આપવા એ સોલીસીટરને હુકમ આપ્યો. મેં તો, અલબત્ત, એ અવેજ લેવા નાજ કહ્યું જે બહાં કુષમાય મીસીસ ઓલડકાસલે વીલમાં માહરં બી નામ પાડેલું હોવાથી હું ખરચને વાસ્તે કોઇ રીતે મોહતાજ નથી, પણ મીં વીલડીનસને માહરં માન્યું નહીં. ને માહરે તે અવેજ લેવોજ પડ્યો.”

“ને તેલું તેં શું કાલું?”

“તે અવેજ હું મીં નોરમનને આપવા ગઈ, પણ તેવણુ તે લેતા નથી, કે અલ્લનને આપજો ને અલ્લન કહે તેમ કરજો; પણ કોઇ બી રીતે, અલ્લન, એમ માહરા કાકાએ માહરી ખખર લીધી તેથી હું ધણી ખુશી થઇ, અને હવે માહરા જીવમાં ધણી ધીરજ આવી, મને તરેહવાર વહેમ વસવસા થયા કરતા હતા. હવે વરસ છ મહીના તો હું ધણી ખુશીથી તેવણુને મલવા તેવણુ અત્રે પાછા ફરે તેટલાં ધીરજ રાખી થોભી જવશ.”

“ચાલ, હવે ત્યારે જાહનાંહથી તુંને ધીરજ મલી ગઇ એટલે મને બી નીરાંત થઇ,” મેં નચીંતાઇથી કહ્યું—અને હું ડચેસની એ બલાઇ મનથી વખાણ્યા વગર રહી શકી નહીં. તેણીએ ખચ્ચીતકરીને હાલના સંજોગમાં ધણી કાબેલ્યતથીજ કામ લીધેલું કહેવાય, અને પોતાના આટલા અણગમા છતાં એ બચ્ચાંને મોહતાજ નહીં રાખવાની રી મક્સદથી તેણીએ બસો ગીની તેને મોકળી આપી એ તેણીને સદગુણુ પણ મેં માહરાં મનથી ધણોજ વખાણ્યો.

“પણ ત્યારે હવે મને કેહોની, અલ્લન, આટલી બધી બસો ગીનીનું હું શું કરું? હું એ કાંહાં મુકું? હું તો બધી ગભરાઈ ગભરાઈ જાઉંછાં.” મેરીએ હસીને કહ્યું.

“પણ તું પોતે એનું શું કરવા માંગેછ?”

“હું તો ધારૂંછ કે માહરે એ મીં નોરમનનેજ આપી દેવી જોઇએ,” મેરીએ સાદાઇથી જવાબ કર્યો. “તેવણુને બીચારાને માથે પડીને હું કેમ અહીં મફતને ખીચડો ખાયા કરું? તે મને ધણુંજ નરસ લાગેછ. હું રોજ એ વાતને વાસ્તે માહરા જીવથી ઓશકાયા કરૂંછાં!”

“તાહરી તે વાતમાં ધણી જીલ છે, મેરી,” મેં હેતથી સમજાવ્યું; “હું પોતે તાહરો બધો ખરચ મીં નોરમનને માહરી ગીરોથી આપુંછ. તું એવણુને કરીજ રીતે માથે પડેલી નથી.”

“વારૂં, પણ ત્યારે તમારે માથે પડેલી તો ખરીજની?” મેરીએ રીકરમંદ કહ્યું.

“માહરે માથે બી નહીંજ,” મેં બાર નાખીને જણાવ્યું; “એ તો અરસપરસની દોસ્તીનો હક છે. હવે ત્યારે સમજ. કુષમાયના આપેલા પાંનસો ને આએ બસો મહીને તાહરી પાસે હમણા બધા મહીને સાતસો પાઉન્ડ થયા, જે હું તાહરે નામે કોઇ બેંકમાં જમા કરવા માંગુંછ.”—અને મેરી એન્ટવર્થ ધણી તારીફલાયક તાબેદારોથી આયંદા માહરી એ તેણીનાં બહાંને માટેની સમજાવત અને એલેતેમાસ વાસ્તે માહરો હજારોહજાર ઉપકાર માનીને મને એકમત થઇ.

પ્રકરણ ૧૧૬.

બીજા બે મહીના ગળાડી ગયા, અને ૧૮૪૧નાં વરસની ફીસમસના દાહડાઓપર હું હવે આવી લાગું છું. એ છેલ્લા બે મહીનાનાં દરમ્યાનમાં હું એક બે વખત ઝારાને મળી આવી હતી, અને જોકે વરઐયર વચ્ચે ખાનગીમાં તો હજી કુત્રાં બીલાડાંનુંજ વેર અને ધુરધુરકી ચાલુ હતાં, તોપણ જાહેરમાં તો કચેર પ્રીવી કાઉન્સિલમાં જગ્યા લેનાર એક મોટા મીનીસ્ટર (રાજપ્રધાન) તરીકે તેણીની જોડે ધણું હેત પ્રીતના ઢાંગથીજ વરતતો. “ધી રાઇટ ઓનરેબલ ઑડવીન સેન્ટ કલેર અને તેની મોહરદાર” હવે પાછાં સોસાયટીમાં એ રીતે ધણું ઓધારમોધાર થતાં રહ્યાં હતાં—અને ઝારાને માટે એજ બસ હતું. તેનો એજ લોભ સર્વોપરી હતો. તે એક ઉંઘાડા પગની એક વારની રખડતી રજલતી મુઢલીસ જીપસી છોકરી આ પદ્ધતિએ પુગી હતી તે વાસ્તે તે કાંઈ પોતાનાં મનથી ઓછી ખુશી અને ઓછી શુકરગુજાર નહીંજ હતી. એ મોટા ભાગ્યેશ્વરના મુકાબલામાં કલેરનો પ્યાર અથવા તુચ્છકાર તેણીને માટે તે પોતે કેવળ તુચ્છ જાણતી હતી. તેને ખાત્રીજ હતી કે અંતે તેજ ઠેસાઇને ઠેકાણે આવશે!

એજ અરસામાં, વળી, પેલી લેડી સીસીલ્યા અપરન એક ધણા લાયક જવાન અર્લ ઑફ બેલગ્રેવ જોડે પરણી ગઈ હતી. મને પણ એ લગનમાં તેડું હતું, અને મેં તરત જોઈ લીધું હતું કે તે એક ધણું ચાહવાજોગ જોડાણ હતું. એ એક વારની ધણી તુમાખી લેડી સીસીલ્યા, કે જેને ડ્યુક ઑફ આર્લોની પાર્ટીમાં એક જીપસીના ફ્રેસમાં મેં જઇને લોડે ફ્રેડરીક રેવન્સકલીફની લુચ્યાઈ બાબે ચેતાવી હતી, અને તે લગન બાગી પડવા પછી જે માહરી એક મોટાંમાંમોટી દોસ્ત થઇ રહી હતી, તે એ મોટે ખાંચરેનાં પોતાનાં લગન પછી બી મને ધણું હેતથી પોતાને ત્યાં તેડબોલાવ કરતી રહી હતી. તેનો ભરથાર એક જીવાન ઉમરાવ હતો કે જે પૉલીટીક્સમાં ધણો આગલ પડતો ભાગ લેતો હતો, અને તે આગળ ચાલતાં ધણો નામાંકીત આસામી થઈ પડવાની દરેક ગુવાહી આપતો હતો.

પેલી લુચ્છી મેલીસા હેરીસન તો સરખસર ખોહારી ને ખરાખીના ખરાખાપરજ ચઢી જઇ ચુકી હતી. લોડે ફ્રેડરીકને હાથ કરવાના નજીસ ને નાલાયક પછાડામાં માહત થવા પછી તે બેશરમ છોકરી હાલમાં સ્ટેજ બીલકુલ છોડી ગઇ હતી, અને પેલા કમજાત મારકવીસ ઑફ ટાઇનેડેલના અપવિત્ર આશ્ચર્યામાં જડેચોક રહેલી હતી. એ લાકડેમાકડું ડીક હતું. બન્ને ગલીચ અને પુર્ણ પાપી હતાં, અને તેથી બન્નેનો ફેજ આયંદા એક અબ્યાસ કરવાજોગ શીક્ષણ થઇ પડતાનુંજ સંભવતું હતું.

અને હવે ફીસમસની સીઝન આવેલી હોવાથી અમારી નાટકશાળા ધારા પ્રમાણે ત્રણ અઠવાડયાં અંધ થઇ, જે છુટીનો લાભ લઈ મેં લીડસ ખાતે માહરા મમાવાવાલાં માહરાં ધરનો કુખ્જે લેવા એક ફેરો ખાઈ આવવા માહરા પપા સાથે મત કરીને નક્કી કર્યું. નોર-મનવાલાં તેમજ મેરી એન્ટવર્થ પણ એ ધર મને વડીલ પાર્કસ મારફતે મધ્યું હતું તે વાત જાણતાં હતાં. એટલુંજ મેં એ લોકને કહેલું હતું. માહરો મોટો વારસો તે અપ્રમાણીક ધારાશાસ્ત્રી કાબેશ્વરતબરી લુચ્યાઈથી જમી ગયો હતો તે વાત કાંઈ તેઓને કોઇને કેહવાની મેં જરૂર જોઇજ નહી હતી.

હું તો માહારા પપાને સાથે લાંબાને જવાની હતી, પણ અમે જવાનાં હતાં તેની લગભગ એક નાઇલો જેવો અકસમાત થવાથી તેવણની છુટી લચકાઈ ગઇ, અને તેથી તેવણ બીચારા આવી શક્યા નહીં. હું, તેથી, એકલી જ ગઈ. એકલી નહીં જતે, પણ પપાએ જણાવેલાં કાંઈ. તેવણને અકસમાત તદ્દન દમ વગરનો હતો, અને તેવણે તકરાર લીધી જે માહારે તે કારણથી રોકાઈ રહેવા કોઈ જરૂર નહીં હતી. વળી આજે છુટ્ટીનો આનંદ જે હું ગુમાવું તો મને માહરી નોકરીમાંથી પાછી છુટ્ટી માંગી લેવી પડે, જે બધાં કારણોથી હું અતે પપાને એકમત થઈ ગઈ, અને માહરી સાથે મેં ફક્ત બીડાને લીધી.

તે એક મોટી મુસાફરી હતી, અને હું માહરાં બચ્ચાની વતન લીડસ ખાતે પોહચી ત્યારે રાત થયેલી હતી. અમોએ, તેથી, જાહેર સૌથી આગેવાન હોટેલ ત્યાં જે હતું તેમાં ઉતારો લીધો, અને ત્યાં—તે હોટેલના માહરાં ઓરડાનાં એકાંતમાં એકલી પડતાં તે રાત્રે મને ઘણાંએક વિચારો આવ્યા અને ગયા. ખરાબર સાત વરસની વાત પર આવે પરગણું હું છેલ્લું છોડી ગઈ હતી, અને તે વખતે માહરાં મમાવાની ચાકરડી ધરડી મીસીસ પાર્કસના આશરો હેઠળ લગભગ દુકાડખોર અને ઓસ્વાળી હાલતે જ હું હયાંથી ગઈ હતી. ત્યાર કહે વીસ વરસની ઉંમરની લગભગ જ્યારે અત્રે હું આજે પાછી ફરી હતી ત્યારે પરવરદેગારની બળવાન દયા અને ઉદારતાથી હું માહરી જાતી મેહનતે ધન્યતા વચ્ચે આખાં ઇંગ્લેન્ડમાં માહરું નામ મશહૂર કરવાને સમર્થ થઈ હતી! વળી એ જ નહીં હતું. વરસ દહડે બે હજાર પાઉન્ડની ખોદાની મને આપેલી જાણની એક મોટી આવક હતી, અને બધાં પ્રુધમાય—ધરડાં મીસીસ ઓલ્ડફેલ્ડે પોતાનાં વસીયતમાં પોતાની પુણ્યમાંથી ત્રણ હજાર પાઉન્ડની રોકડ રકમ જે માહરાં નામ પર કરવાની ઉદારતા બતાવી હતી તે સાથે મેલવતાં હું હાલમાં એક ઘણી સારી પુણ્ય માહરી ગાંઠમાં ધરાવતી થઈ હતી. ખરેખર તો એ બધી બાગ્યે જ બે વરસની રમત હતી! હું રેન્જ પર જોડાઈ તેને હજી વીસ મહીના બી પુરા થયા ન હતા, અને એ મુજબ વાંચનારાં જોશે કે ખોદાય જને તેની પાક દયાની ઓથે રસ્તે ચુકવા માંગે જ અને મદદ થવા માંગે તેને હર રીતે તેમ કરી શકે છે.

બીજો દાહડે સહવારે નાસ્તો કરીને હું એકલી જ નીકળી. બીડાને મેં સાથે લીધી નહીં, કારણ સાથે લેવા જેવું કાંઈ કામ જ નહીં હતું. હું ત્યાં નાઇલેથી મોટી થયેલી હોવાથી ત્યાંના રસ્તા બધા માહરે પડે આવી રહેલા હતા, અને દશ મિનીટમાં તો જે મોહલ્લામાં માહરાં મરનાર મમાવાજીનું ઘર હતું ત્યાં હું પુગી ગઈ. તે ધરજ માત્ર મને એ તરફ આવતાં હાલમાં હૈયે ચઢતું હતું એમ ન હતું. મને માહરાં બધાં શીક્ષક મીસીસ કૅલીની બી ઘણી જ યાદ થતી રહી હતી. તેવણને એ સાત વરસનાં દરમ્યાનમાં હું જીવી નહીં હતી, કેમકે વાંચનાર યાદ કરશે કે તેવણ માહરાં પર ખાસ તોરથી મેહરબાંન હતાં. ખરેખર, વાંચનારાં સાહેબો જે આ માહરી વારતાની શરૂઆત અત્યારે પાછી વાંચી લેવાની થોડી વધારાની તરદી લેશે તો આ પ્રકરણમાં વરણવામાં આવતા બનાવો વિશેષ રસિકતાથી તેઓ સમજી શકશે. માહરાં કંજીસ મમાવાજીએ ફ્રાઈડે ને સીર્ગીંગની વધારાની રકુલ શી મને આપવા ના કહ્યું. ત્યારે એ બધાં શીક્ષકે મને કશી હાંસલ વગર ચુકત પણ એ શીક્ષણ ઘણી કાલજીથી આપ્યું હતું. તેવણને માહરી પર

હદ વગરનો પ્યાર હતો, અને તેવણુના હાથ તલે માહરા કલાસમાં હું હંમેશ પેહલ્લીજ રહેતી હતી. એટલા વાસ્તે માહરે ઘેર જતાં રસ્તામાં સ્કુલ આવી ત્યારે પેહલાં ત્યાં જઈને તે વૃધ્ધ બાંનુને મલી લેવાનું મને ધણું મન થયું. હું માહરાં જીવથી શરમાઈ વટીક. આટલાં વરસોનાં દરમ્યાનમાં કદી એ બાંનુને કોઈ દાહડે એક કાગળ વટીક લખવાનું મને બાન ન થયું તે, મને લાગ્યું કે, ખરેખર કૃતમ હતું.

તે આખો મોહલ્લો જે હું છેલ્લાં સાત વરસપર છોડી ગઈ હતી તે આજે પણ જોવો ને તેવોજ હતો. ફેરફાર કરીને તેમાં જોવામાં આવ્યો નહીં. જાણે હું ગઈ સ્થાનજ ત્યાંથી ગયલી અને આજે સહવારે પાછી ફરી હોઉ તેવુંજ કાંઈ મને તો લાગતું હતું! તે સ્કુલવાલું મકાન બી એક કાંકરો વટીક ધસ્યા વગર જેવું ને તેવું જે ને તે હાલતમાં ટટનખાર ખડું હતું.

હું તેમાં દાખલ થઈ, અને મેં બારણું ચોક્યું. મારી છાતી ધડક ધડક થતી હતી! શું મીસીસ કૈલી હૈયાત હશે? શું તેવણુ આગળનીજ માફક સ્કુલ હજી ચલાવતાં હશે?

મેં બારણું ચોક્યું તેના જવાબમાં એક દેખાવલી છોકરીએ આવીને તે ઉંઘાડ્યું, જે એક સ્કુલગર્લ જેવીજ લાગી. ઓ, સ્કુલલાઈફના માહરા તે સદાના સુખી દિવસો!

“મીસીસ કૈલી અહીં રહેછ, બેઠન?” મેં નરમાસથી પુછ્યું.

“જી હા; આવોજ અંદર,” તેણીએ સમ્મતાથી કહ્યું—અને અંદર દાખલ થતાં હું મનથી અજાણ્ય થઈ કે હું સ્વપ્નો તો નહીં જોતી હતી? હું હજી જાણે સ્કુલમાં હોઉં અને ધારા મુજબ સહવારે સ્કુલમાં આવી હોઉં એમજ બધું લાગતું હતું! તેજ બેઠકો, તેજ ડસ્કો, તેજ ફરનીયર હજી બધું તેમની અસલ જગ્યાએ જમતું તેમ હતું! દીવાલ પર શીક્ષણ આપવા બેઠાં જે ચિત્રો માહરા વખતમાં ટાંગેલાં હતાં તે બી જોનાં તેજ હતાં, અને સઘડી આગળના ગલીયાપર એક કચકડાંની મોટી બીલાડી બેસાડેલી જે આગળ માહરા વખતમાં હતી તે પણ આજે હજી ત્યાંજ બેઠેલી હતી!

હું તે છોકરીની પુઠે ગઈ, અને મેં મીસીસ કૈલીને તેમની મોટી પીઠની ખુરસીમાં બેઠેલાં પીઠેથી જોયાં. તેજ—બધું તેજ! અસલ જેવુંજ એક રેશમી કાળું બ્લાઉઝ તેવણે પેહડેલું, માથે વીધવાની ટોપી અને આંખમાં ચસમો!! ફક્ત હતાં તે કરતાં બ્યાદા જોઈ થયલાં દેખાતાં હતાં, કેમજે બાલ તે વખતે જે અધકચરા પાકેલા હતા તે હાલમાં બધા રૂપેરી થઈ ગયલા જણાતા હતા.

મને જોતાંજ તેવણુ ઉભાં થયાં. તેવણુ સમજ્યાં કે કોઈ છોકરીની મા અથવા બેઠન ને બચ્ચાંના સંબંધમાં મળવા આવી હશે, અને મને ઘણી સમ્મતાથી, તેથી, તેવણે ખુરસી આપી; પણ વાંચનાર મને ઘણી બેવકુફ ધારશે જો હું કેહવશ તો કે હું તો મગર બાસ્તીપરની માહરી હંમેશની જે જગ્યા હતી ત્યાંજ ઢબ દેતી કે બેસી ગઈ? માહરી આંખમાં આંસુ આવ્યાં.

મીસીસ કૈલી એ જોઈને ઘણાં અજાણ્ય થયાં. તેવણે એ પછી મને જરા વાર ટીકી ટીકીને જોઈ, અને એક ચીસ પાડીને તરત ઝાળખી. “ઓ તું છે, ઍલન દીકરી? તું ઍલન પર્સી છે?” તેવણે હદ વગરનાં અજાણ્ય થઈને કહ્યું; “ઓ બોદા, કેટલો બધો ફેરફાર! તું માનશે, ઍલન, હું તુને કદી બી ભૂલી જઈ શકીજ નથી! હું તુને એક વરસમાં હમરો

વખત યાદ કરતી હોવશ!"—અને તેવશ્ય અને પેટમાં ચાંપીને ધણું હેતથી બગલગીર થયાં, કે બ્યારે બની શકે તો તેવશ્યનાં પાસામાં દબાવને હું વધારે જોરથી રડી.

તે પછી અને બોહોંસ કરીને મીસીસ કૈલી પાસેના ઝોરડામાં લઇ ગયાં, અને ત્યાં અમે વધતી નીરાંતથી વાત કરવા બેઠાં.

"હું તુને ઍલનજ કેહું કેની, દીકરી?" મીસીસ કૈલીએ પુછ્યું, "તું તો બા મોરી "લેડી" થયલી લાગેછ, પણ હું તો તુને તે છતાં ઍલનજ કેહેવાની!"—અને તેવશ્ય મીઠાસથી હસ્યાં.

"હું તમારી તે ઍલનજ છેલ્લું, બધાં મીસીસ કૈલી," મેં સાદાપથી જવાબ કર્યો.

"ઓ, હું તુને જોધને કેવી પુશી થઇ!" તેવણે કહ્યું; "તું દેખીતી સારી ને સુખી સ્થિતીમાં છે, અને ત્યારે તો એમજ કેની કે મેં પેલી તાહરી દાવા ધરડી મીસીસ પાર્કસને વાસ્તે જે બધું સાંભળ્યું હતું તે એક ગલીચ ગુલબાંનજ હતું?"

"તમે શું સાંભળ્યું હતું?"

"કે તેણે તુને તદ્દનજ રવડાવી દીધી, અને બધું પોતાના દીકરાને સ્વાધીન કરી ગઇ?"

"તે વાત બોલેબોલ ખરી છે, મીસીસ કૈલી," મેં દુખ પામીને કહ્યું; "આએ તો હું થોડાંક માહરાં પોતાનાં કમાવેલાં નાણાં પર મુસ્તાક છું. અને તો ફક્ત મમાવાણનાં અત્રેનાં ઘર સિવાય એક પઈ બી તે મરનાર તરફથી મલી નથી!"

"ને તાહરાં લગન થયાંછ કે?"

"નહીંજ," મેં ચેહરામાં લાલ થતાં કહ્યું, "પણ હું માહરા કઝીન હૈરી સાથે અદરાયલી છું. તમેને હૈરી યાદ તો છેની? માહરાં કુછમાય એ વખત અત્રે આવ્યાં હતાં ત્યારે તમેને મલ્યાં હતાં તે તો તમેને યાદ હોશેની?"

"ધણુંજ સારી રીતે," મીસીસ કૈલીએ કહ્યું; "તું કુછમાયને માહરી સાથે મેલવવા આવી હતી, અને અમે એ ડાસાં ફગરાંઓએ બેસીને તાહરે લગતી વાત કીધી હતી ત્યારે તું પેલી બારી આગળ રમ્યા કરતી હતી તે અને ધણુંજ યાદ છે. તે વખતે તું વરસ દસેકની હોશે: પણ કાંએ, ઍલન, તું હસેછ કાંએ?"

"હું એમ હસુંછ, માયજ," મેં હસીને ખુલાસો કીધો, "કે તે વખતે તમે બેએ જે ગુસગુસ કીધીતી અને માહરી હુશયારીની ને માહરી ખુબસુરતીની વિગેરે તમે તેવશ્ય આગળ જે દીલની બલાપથી તારીફ પર તારીફ કીધીતી તે બધું મેં બરાબર સાંભળ્યુંતું! હું કાંઈ ચોટ્ટી થઇને સાંભળવા આહતીતી નહી, પણ તો બી અને બધું જરાએ જરા સંભળાયું હતું. તમે રકુલમાં માહરૂં નામ "રાતો ગુલાબ" પાડ્યુંતું તે તેવશ્યને કહ્યુંતું—"

"અને તું તો હજી "રાતો ગુલાબ" જેવીજ છે જો!" મીસીસ કૈલીએ ખુશાલીથી પોકાર્યું.

"હું એજ અજબજેવાં નામથી હજી બી બધે ઓળખાઈછ, માયજ," મેં ધણી ગમત પામીને કહ્યું; "એ બધી બલાઈ તમારીજ છે."

“તું છેજ તેવી !” મીસીસ કેલીએ ધણું હેતથી માહરી તારીફ કરી; “સુંદરતામાંજ નહી પણ નિર્દોષતામાં બી ! તું માહરી આંખમાં આવે બી એક નેકીતું પુતલુંજ દેખાયછ. તાહરી આંખમાંજ હું નેકી વાંચી શકુંછ. વાર જો—હું તાહરે વાસ્તેનાં માહરાં હેત બાબે તાહરી ખાત્રી કરું?”—અને અહીં તેવણુ જમને બાજુમાંથી એક મોટા પોર્ટમેટો ઉઘડી લાવ્યાં, જેમાં છોકરાંઓનાં ફ્રૅઈઝ અને તે ફ્રૅઈઝ પાડવાના પ્રીન્ટસ ને પીકચર્સ વિગેરે હતું. તેમાંથી તેવણુ એક સખી ખેંચી કહાડી. તે મોટી સાધઝની એક તસ્વીર હતી, અને તાજુબ કે તે માહરી પોતાનીજ હતી !

“એક ફરચો એક દાહડે થોડીક તસ્વીરો વેચવા આપણા મોહલ્લામાં આવ્યો હતો તેનાં કલેક્શનમાં આવે એક તસ્વીર હતી,” મીસીસ કેલીએ ખુલાસો કર્યો. “એ છે તો પેલી કાંઈ લંડનની ધણી જાણીતી ઍક્ટ્રેસ મીસ ત્રેફ્ડ નામની છે તેની, પણ તેના ચેહરામાં અને કાંધ તાહરા પોતાના પ્યાર ચહેરાનું એટલું બધું એકમલતાપણું દેખાયું કે તાહરે વાસ્તેના માહરા પ્યારને ખાતર મેં તે વેચાતી લઈ લીધી !—પણ જરા સખર કર ! ખરેખર એ તાહરી પોતાની સખી તો નથીજ, છોકરી ? માહરી તો જાણે અજાણીજ નહીં બાંગતી !”—અને તેવણુ તે તસ્વીર સાથે માહરો અસલ ચેહરો ધારી ધારીને તપાસવા પડ્યાં.

હું મીઠાસથી હતી. હવે અને કયુલ કર્યા વના ચાલ્યુંજ નહીં કે તે સખી ખરેખર માહરી પોતાનીજ હતી, અને ત્યારે તેઓના હાથ તળે કેળવાયલી એક છોકરી ધજજત સાથે સ્ટેજપર આટલી નામના કરી શકી હતી તે વાસ્તેની તેવણુની હદ વગરની ખુશાલી જોવાજોગ હદ સુધીની કેવળ ખરાં દીલની હતી !

મેં તે માહરી સખી એ પછીથી માહરા હાથમાં લખને જરા જોઈ. તે એક લીઠાગ્રાફ પોરત્રેટ હતી, અને તેની નીચે “ધણી જાણીતી લંડનની ત્રેજેડયન ઍક્ટ્રેસ મીસ ત્રેફ્ડ” એમ જણા હરકે નામ છાપેલું હતું. અલબત્ત સખી કાંધ માહરી હુબહુ નકલ નહી હતી, પણ અને ધણો મલતો આવતો એક ચેહરો તેમાં ધસરડી કાઢવામાં આવ્યો હતો, અને જાહેર અને જાણીતાં આસામીઓની એવી લીથોગ્રાફ સખીઓ જે ધણી સસ્તી વેચાય છે તે માંહેલી તે એક હતી એમ હું તરત જોઈ લઈ શકી.

બલાં મીસીસ કેલીએ તે પછી માહરી એ “સ્ટેજ કેરીયર” ને લગતા અને હજારો સવાલ ધણા ઉઝટમંદ પુછ્યા, અને છેલ્લે સવાલ કર્યો કે માહરે લીડસ ખાતે પાછી કેમ આવવું થયું હતું.

“શું વાત કહું, બલાં મીસીસ કેલી ?” મેં ધણી દીલગીરીથી કહયું; “ધણું દુઃખની વાત છે. માહરા મોટાપાવા તો કેહું વસીયતમાં બધું મનેજ આપી ગયલા, પણ લુચ્છી મરનાર મીસીસ પાર્કસ ને તેના દગલપાજ દીકરાએ મલીને તે વસીયત ગડારયું, અને તેને બદલે પોતાના લાભનું એક જુહું વસીયત ફારજરી કરીને ઉભું કીધું !”

“અને ત્યારે તુંને કાંઈજ મધ્યું નહી ?”

“એક પાંખ બી નહીં ! ફક્ત હમણાંજ બડી મુસ્કેલથી અમો રેહતાં હતાં તે આવે મોહલ્લામાંનું ગરીબડાં ઘરનું થોભલું માહરાં નામપર કરવામાં આવ્યું છે !”

“પણ તે મરનારનો છોકરો જીવતો છે ત્યારે તેની ઉપર ધારાથી કામ નહીં ચલાવી શકાય?” મીસીસ કૈલી અન્યથા થયાં—અને ત્યારે પાર્કસના અને અમારા સંબંધમાં છેલ્લું જે બન્યું હતું તે બન્યું એટલું ટુંકમાં મેં તે જૈફ બાંતુને કહી સંભળાવ્યું, જે ભયંકર દગાબાજીની એક દીલ ધુળવનારી કેફ્યત સંભળતાં ગભરાત અને અન્યથાથી તે મા જેવાં મેહરબાનની આંખના ડોળાજ ભણે ઉઘે ચઢી ગયા !

“હવે એ બધી વાત જવા દેઓ,” મેં માંગી લીધું; “એ તો બધો માહરેજ લગતો પીંજનપાટલો થયા કરેછ. હવે તમે તમારી તો કંઈ વાત કરો, વાહલાં મીસીસ કૈલી?”

“મને તો એ તાહરા ઘેરની કારભારણુ મીસીસ પાર્કસ કોઈ દાહડે ગમતીતીજ નહીં,” મીસીસ કૈલીએ પોતાનાં દયાળુ જીગરથી માહરો ને માહરોજ વિચાર કર્યા કરતાં માહરા છેલ્લા સવાલપર જરા બી ધ્યાન આપ્યા વગર દિલસોજનાં જોશથી કહ્યું; “એ ડોસીને વારતે મને તો પહેલાંથીજ સાઈ મત નહીં હતું. વળી એને વાસ્તે અહીંનું લોક છડેચોક જે ખુરં બોલતું થયું તે તો જોકે તાહરા મમાવા મરી ગયા અને તમે લોક અહીંથી જતાં રહ્યાં પછીજ થયું, તોખી—”

“લોક શું ખુરં બોલતું થયું જે?”

“ઘણુંજ ખુરં!” તે બાહએ અવાજ ધીમે કરીને મોઢમ કહ્યું; “હું તો જોકે તેટલી હદ સુધીનું ખુરં માનતી નથી, અને તે એ મરનારની ફકત જુદી નિંદા બી હોય, પણ મને તો એ ડોસી કે તેનો દીકરો જેતાં સાથે ગમતાંતાંજ નહીં એ વાત તો ખરી!”

“વારં, પણ હવે તમે તમારી તો કાંઈ વાત કરો?” મેં પાછી વાત ફેરવાવી; “તમે પુરતાં આબાદ ને સુખી તો છેઓ?”

“સુખી આય દુન્યામાં કોણ થઈ શક્યુંછ જે હું થાઉં?” તે માહરાં બલાં શીક્ષકે દીલગીરીના અવાજથી કહ્યું.

“પણ ત્યારે હાલમાં એવી તે શું ત્રબલ છે?”

“તુંને તે ત્રબલ જેવું કદાપી નહીં બી લાગે, પણ મને પોતાને તો ઘણી કમનસીબ બીનાજ લાગેછ,” તેવણે જવાબ કર્યો; “જેની, દીકરા, આએ ઘેરમાં હું થોડાં ને ઘણાં કરતાં છેલ્લાં પચીસ વરસથી રહેલી છું, અને એ મકાનમાં મને ગમ પડી ગયલો હોવાથી હવે એ મને કાંઈ અન્યથા જેવું વાહલું થઈ લાગુંછ. તું વિચાર કરની કે એ મકાનમાંથી માહરે હાથ શીખી કેળવઢને એ છેલ્લાં પચીસ વરસમાં કેટલી બધી છોકરીઓ બાહર પડી! સંસારમાં મંડાઢને કેટલી બધીઓ તો આજે બચરવાળ બી થયલી છે. તું તાહરોજ દાખલો લેની! તું બી તો અહીંજ શીખી કેળવઢને આજે આવું મોટું માણસ થઢને ઉભી?”

“હા, પણ હવે થયુંછ શું?” મેં જરા જસ્તી અન્યથા થતાં પુછ્યું.

“આએ ઘેરનો ઘેરવાલો ગુજરી ગયોછ ને તેનાં વારેસ વડોશોએ એ, તેથી, વેચવા કાઢ્યુંછ, મીસીસ કૈલીએ સમજાવ્યું—અને જે નવા ખરીદદાર સાથે સાડું થવાનું છે તે મને અહીંથી નીકળી જવાની નોટીસ આપવાનો છે. એમ તો તું કેહશે જે આપણાં ગામમાં ઘેરોનો શું ટોટો પડયોછ, પણ હવે મરતે દાહડે માહરાં હાલ્લાંદોખરાં ઉચકીને હું

વળી કોઇ નવાં ધરમાં ક્યાં ફરીક્ષમ થવા જાઉં? મને, તેથી, માહરાં મનમાં ધણું જ લાગ્યા કરેછે, અને માહરી આંખમાંથી આંસુ સુકાતાં નથી!”

તે પછી મેં, અલબત્ત, તુરત વેળા તો તેવણને જવાબમાં એ સંબંધ માહરી ધણી દીલસોજી જાહેર કીધી, અને બીજી ત્રીજી વાતો કરીને હું તેવણથી રૂબરૂ ચાહતી ઉઠી. માહરી કને, એમ છતાં, તેવણે ધણી બોંહસથી માંગી લીધું કે લીડસથી હું લંડન જવા પાછી ફરું તે આગમ્ય વખત ફાજલ પડી શકે તો જરૂર તેઓને માહરે એકવાર પાછું મળવું.

પ્રકરણ ૧૧૭.

એ પછી હવે જે ધર માહરી ધણીઆતી મતા થયેલી હતી તે તરફ મેં કદમ લંબાવ્યાં. તે આખો મોહલો મને જાણીતો હતો, અને તે ધર સૌથી વધારે. તે બંધ હોવાથી હાલમાં બાહરથી બી ધણું જ બીસ્માર દેખાતું હતું. વળી ધણીએક બારીઓના કાચ ટુટી ગયેલા હતા, અને દેખાવમાં તે ધણું ગમધાર અને બચબીત લાગતું હતું. તેને વાસ્તે તેમાં જુત હોવાનો જે સાખો પડી ગયો હતો તે વાત હકીકતમાં સાચી હોય તેમજ જાણે તે ધરના હાલના દેખાવ પરથી તો લાગતું હતું! એ સાખો પડવાને લગતું મેં વીગતવારે માહરી વારતાનાં પેહલાં પ્રકરણમાં લખેલું છે. માહરા મોટાબાવા (મમાવા) પડ્યું ખડ્યું શોહધવામાં ધણી બાહોશ હતા, અને એ સાખો પડેલો હોવાનાં કારણથીજ તો એ ધર ધણું સરતામાં તેવણ પડાવી લઇ શક્યા હતા, કે જ્યાં અમે આટલાં વરસ રહ્યાં હતાં. મોટાબાવાએ વેચાતું લીધું તે આગમ્ય ધણી વરસો પેહલાં તે ધરમાં એક ખુન થયું હતું, અને તે ખુનીની છુરીનો ભોગ જુત થઇને રોજ રોજે ત્યાં બમતો હતો એવો લોકોમાં કાંઈ મજબુત વેહમ પડી ગયેલો હોવાથી કોઇ તે ધર બાડે કે વેચાતું લેતું જ ન હતું, જેથી ધરવાલો વરસો સુધી બાડાંની ખોટનાં કારણથી નુકશાન કરતો રહ્યો હતો. એટલા વાસ્તે તે એ “એબની તોફ” ગલાંમાંથી કાઢવાજ માંગતો હતો, અને માહરા મખખીચુસ મમાવાજને પણ તેજ જોઇતું હતું, એટલે સાડું ધણું સેહલમાં થઇ ગયું. તેવણને એ ધર પાણીને મુલે મળી ગયું હતું અને તે ખરી રીતે તો એજ કારણથી. ત્યાર પછીથી આજવેર તે પડત પડેલું જુસ્જા પાર્કસે હાલમાં માહરે ગળે ધાલ્યું હતું. વીંધાયું તે મોતી કરીને ગયાં સાત વરસપર અમે એ ધર છોડી ગયા પછી પાર્કસે તે કોઇને બાડે કે વેચાતું આપવા અત્યાર તક ધણી પછાડા માર્યા હતા, પણ કોઈ બાકુત કે કોઇ વેચતું લેનાર આહક મધ્યુંજ નહીં હતું. તેણે સાંમેના ધરમાં રેહતા એક આસામીને પોતાનો એ તરફનો “હાઉસ એજન્ટ” નેમ્મો હતો, કે જેની પાસે એ ધરની ચાવી રેહતી હતી, અને તે ચાવી તેની પાસે સ્વાધીન લેવા વાસ્તે પાર્કસે મને તેના જોગી એક ચીઠ્ઠી પણ હાલમાં આપેલી હતી.

તે ચીઠ્ઠી લઇને હું તે હાઉસ એજન્ટને તેનાં ધરમાં શોહોધતી ગઈ. તેનું નામ જેકબ હતું. તે અમારાં ધરની સાંમેનાંજ એક કંગાળ જેવાં દેખાવાનાં ઉંચા ઓટલાવાલાં ધરમાં રહેતો હતો.

બારણાંમાં ધુવડ કપડાંમાં એ ત્રણ મેલાં લેલાં પોરમાં રમતાં હતાં, અને મેં દાખલ થતાં ઉંઘાડાં બારણાંમાંથી જોયું કે અંદરથી એક મોટા ચરમો ચઢાવીને એક કોઇ આદમી એક ઉંચી ખુરસી પર પલાંચો વાળીને બેઠેલો હતો.

“મીં જેકળ ધરમાં છે?” મેં તે ઉપરથી બારણાં પર માહરા હાથમાંની છત્રીનું હેંડલ ઠોકીને નરમાસથી પુછ્યું.

“આવો બાપ; આવો મેમ; માહરજ નામ મીં જેકળ છે,” તે પેલી ઉંચી ખુરસી પર પલાંઈ વાળીને ચઢી બેઠેલો ધામધુમની અદાથી કુદકો મારીને નીચે ઉતરી આવ્યો, અને તેણે મને અંદર બોલાવીને ખુરસી આપી. તે પછુ ધુવડપણીનો એક નોંધ લેવા જોગ નમુનોજ હતો ! તેણે ચરમો તરત કપાળપર ઉંચે ચઢાવ્યો, અને તપકીરની ચમટી ફેંકી દબની હાથ પોતાની ખાંધપરના મોટા રમાલે સાફ કરી નાખ્યા.

“મીં પાર્કસે તમારી પરની મને આએ ચીઠ્ઠી આપેલી છે,” મેં કહ્યું, અને તેણે તે માહરી પાસથી લઇ ઉપેડીને, ચરમો પાછો આંખ પર ઉતારી, વાંચી લીધી. તે પછી મને તે નાટકી ઢપે નખો અને નમનતાઈથી પુછ્યું, “મીસ એલન પર્સી તમારજ નામ છે?”

મેં હા કહ્યું, અને પુછ્યું, “ચાવી તમારી પાસ છે? મને આપશો?”

“જી હા; એક મિનીટમાં,” તેણે જવાબ કર્યો; “પણ થોડું અમારં માંગતું છેજી.”

“માંગતું શાંતું?” મેં અજબ થઇ સવાલ કર્યો.

“સાત વરસ એ ધરની એનન્સીતું મેં કામ કીધું તેનું બીલ મેં હજુર મોકલ્યુંજ નથી.”

“તે બીલ કેટલુંક થશે?” મેં હસીને પુછ્યું—કેમજે એ કામ કરીને થું તુટી પડ્યો હશે જે બીલ ચાન્ કરવા ચાહતો હતો તે વાતથી મને થોડીક ગમત મલી.

તે ધામધુમી અદાથી ઉઠ્યો અને એક ચોપડો લાવ્યો, જેમાં માથું ખોસી, પાણાં ફેરવી, જરા વારે કહ્યું, “દર વરસની છ શીર્લીંગ લેખે અમારી બેતાલીસ શીર્લીંગ થાય, પણ તમે બાપ એ પાઉન્ડ આપશો તો સેવકને તે ધણાં માન સાથે કયુલ છે.”—અને, તે ઉપરથી, તેના એ દાવાનું વાજબીપણું સ્વિકારતાં મેં તરત ત્રણ પાઉન્ડ તેને કાઢી આપ્યા. હું તો ધારતીતી કે કમમાંકમ પંદરએક પાઉન્ડની તે રમટી મુકાવશે !

“અને કોઈ બાહુત કે કોઈ ખરીદદાર એ સાત વરસનાં દરમ્યાન એ ઘેરને વાસ્તે તમોને મધ્યાંજ નહીં?” મેં અજબ થઇને પુછ્યું.

“મધ્યાં ને આવ્યાં તો ધણાં,” તે હાઉસ એન્ટ મીં જેકળે જવાબ કર્યો; “તમે જોશો કે એ ઘેરપર ધણું મોટું પાટયું મેં લગાડેલું છે. મેં માહરે પોતાને હાથે તે પર લખ્યું કે, “આએ ઘેર વેચવા અથવા ભાડે આપવાનું છે. વધુ વીગત વાસ્તે મલો સામેનાં ધરમાં હાઉસ એન્ટ મીં જેકળને.”—અને તે વાંચીને ભોકા આવતાંતાં તો ખરાં, પણ કોઇ બી ઘેર લેવાની બંદોબસ્તી કરે તે આગમચ એ ઘેરમાં જુત હોવાની વાત તેમને કાને કોઇ ને કોઇ ઠેકણેથી આવી જતી, અને ત્યારે તરત બધાં પાછાં અલગ થઇ જતાં !”

“પણ તે વાત તો ધણી વરસની પુરાણી છે?” મેં અનળ ચઢને કહ્યું; “હવે ત્યારે વાંધો શાંનો હોય? ત્યાર પછીથી તો અમે એટલાં બધાં વરસ એ ધરમાં રહ્યાં તેથી એ એવકુશીભરી વાતનું ખોટાઈ લોકોમાં પુરતું જાહેર અને પુરવાર થયલું હોવું જોઈએ કેની?”

“જી હા, પણ ત્યારે તે પછીનું નવું તમે કાંઈ જાણતાં દેખાતાં નથી,” તે હાઉસ એન્ટે જરા અચકાઈને કહ્યું; “પછીથી નવી વાત બી બાહેર આવેલી છે ખરીની!”

“નવી વાત? વળી તે શું?”—અને હું ખરાં દીલથી ધણી વધારે અનળ ચઢ.

“તમે ખુરં તો નહીં માનશો, મેમ?” મીં જેકબે અચકાઈ અચકાઈને કહ્યું; “ખરી વાત એટલીજ છે કે લોકો એમ વાત કરેછ કે તમારા મમાવાનું બી ખુનજ થયલું છે. તેવણ કાંઈ ખુદરતી મોહતે ખરી નથી ગીયા, પણ મીં પાર્કસની ધરડી માય તમારે ત્યાં હાઉસકીપર હતી તેણે મરનારને ધીમું ઝેર આપીને મારી નાખેલા છે એમ આએ તરફ કાંઈ રીતે મજબુતીથી બોલાયછ!”

“માહરા ખોદા, એ શું ખરં છે?” મેં એ સાંભળતાં એકદમ ભય પામીને પોકાયું.

“તદન ખરં, મીસ!” મીં જેકબે કહ્યું; “પણ ખોદાને વાસ્તે મીં પાર્કસને એ વાત કહેતાં ના, નહીં તો હું મરીય માણસ નાહકનો માર્યો જવશ. હું તો તમે આટલું બધું દબાણ કરીશું ત્યારે ગામમાં એ ઘેર વાસ્તે જે નવો સાખો પડ્યો છે તે તમોને કહી સંભળાઉંછ.—અને અહીં મેં તરત યાદ કર્યું કે મીસીસ કંલી એ મીસીસ પાર્કસ માટે આએ તરફ ધણું ખુરં બોલાવું હોવા બાબે જે ભરમમાં ગોલ ગોલ બોલી હતી તે, અલબત્ત, માહરા મરનાર મમાવાળાં એ કહેવાતાં ખુન બાબેજ ત્યારે હોવું જોઈએ!

અને શું એ ગપાટાજ હશે? શું એ વાતમાં વજુદ નહીંજ હશે? નીંદા એક દોળખી મલીચી છે, અને ધણાંએક બીલકુલ નિર્દોષોના સંબંધમાં પણ ખુરં બોલાવું હોવાનું આપણે જાણેછ ખરાં, પણ આ વાતમાં તો જાણે માહરી છાતીમાં સાખ પુરતા સાક્ષાત ધપકારા થતા રહ્યા કે તે એવજુદ નહીંજ હતી, અને માહરા મમાવાજ જેવણ, વાંચનાર યાદ કરશે કે, અચખચ ખીમાર થયા હતા અને મરી ગયા હતા તે એ ધરડી કરપીણે કરેલાં ખુનનુંજ પરીણામ હોવું જોઈએ.

માહરો જીવ ફરી આવ્યો. પાર્કસવાલાંઓનાં એ નવાં કરપીણપણાંની મને માહીતી મલતાં હું તનબદનમાં જાણે ધુજળ પડી, અને હાઉસ એન્ટે જેકબને પસ્તાવો લાગ્યો કે તેણે એ હકીકત મને કાંઠાં ને કાંઠાં જાહેર કરી! એમ છતાં એક જેહમતથી મેં માહરાં મનનું સમાધાન કરી લીધું, અને માહરી હીંમત પાછી એકઠી કરી લાઇ મીં જેકબનો ઉપકાર માન્યો. મેં તેને ખાત્રી આપી કે તેણે બેશકર રહેવું. તેણે મને જે કાંઈ કહ્યું હતું તે કાંઈ પોતાની તરફનું બનાવટી નહીં હતું, પણ ગામમાં જે વાત ચાલતી હતી તેજ તેની ફરજની રાહે તેણે મને કહી હતી, અને ત્યારે મેં તેને સમજાવ્યું કે તેમાં તેણે બીહવા જેવું હતુંજ શું?

એ પછી હું ચાવી લઈને માહરે પોતાને ધર ગઇ, જે ધણીજ મુશ્કેલીથી અરધાં કાટ ખાઈ ગયલાં તે તાળાંમાં ફરી શકી. એમ છતાં અંતે તે બારણું ઉઘડ્યું, અને હું અંદર ગઇ.

અંદર બધું રમશાંન જેવું શાંત અને હરીહાક હતું. જ્યાં ત્યાં લીલ બાત્રી ગઇ હતી, અને હવા વટીક શરદ અને ઠંડી હતી!

હું ખીલીધી. હું જોકે હીચકારી કે ખીલકન સુતલગ નહીં હતી, તોપણ આ મકાનમાં એક પછી એક થયેલાં બધે ખુનોતો ખ્યાલ થતાં અંદર પ્રવેશ પામવા પહેલાં મને ધણી આનાકાંની થઈ, પણ પછી માહરાં મનની નયનાર્ધ વાસ્તે હું પોતે માહરાં મન સાથે થોડીક ખીજવાઈ, અને બાહેરનું બારણું પાછું અંદરથી બંધ કરી લઇને હું પાધરી અંદર ગઈ.

અંદર જઇને મેં પહેલાં બારીઓ બધી ખોલી નાંખી. બધે ધુલના ઢગળા વળી મયલા હતા, અને કરોળ્યાઓનાં બલાંનો તો કાંઈ સુમારજ નહીં હતો! બારીઓ પણ હું મુશ્કેલીથીજ ઉઘાડી શકી, અને માહરા હાથ બધા ધુળ મટોડાંથી લપટાઈ ગયા.

હું એ પછી આગળા હાલમાં ગઈ, કે જ્યાં માહરા મોટાબાવાની ઓશીસ હતી, અને જે બાજુએ હું માહરં લેસન લઇને હંમેશા બેસતી હતી. એ મુજબ મેં જોયું કે બધા ઓરડા જેમના તેમ હતા. ખરેખર, જ્યાં માહરા મોટાબાવા ગુજરી ગયા હતા તે ઓરડામાં અને જ્યાં માલ પર હું સુતી હતી તે ઓરડામાં જતાં મને જે અજબ જેવી લાગણીઓ થઈ તેનું ખ્યાન કરવું બેજા છે! માહરા મોટાબાવાવાલો રૂમ પણ જેમનો તેમ હતો. તે કંગાળ પલંગડી કે જે પર તેવણુ બીચારા આખર થયા હતા તે, મેલી પુવડ, તે ગમખવાર બનાવની હાલમાં પણ જાંણે મને પાછી યાદ કરાવતી હતી! તે બધે દુખકારક બનાવ બેવડાં જોશથી માહરી યાદમાં અત્રે પાછો તાજે થયો. માહરા મોટાબાવા જસ્ટી બીમાર થયા તે રાત્રે હું ઉઘાડા પગે નીચે ઉતરી આવી હતી, અને તેવણુ પોતાનાં વીલ બાબે લુચ્છી મીસીસ પાર્કસને બાતમીઓ અને તાકીદો આપતા હતા તે બોલેબોલ જાંણે હમણાં પાછા માહરા કાનમાં વાગતા થયા. તેવણુ કહેતા સંબળાયા હતા કે—

“મેં તુંને કસમ આપ્યાછ, બાઈ, અને તેં કસમ લીધાછ, વાસ્તે ખુદથી ડરીને એ કસમ માહરાં મુલા બાદ અદા કરજે, નહીં તો યાદ રાખજે કે પેલી દુન્યામાંથી અવાતું હશે તો હું આવીને તાહરી છાતીપર ચઢી બેસી તાહરો ટોટો ભચડશ્ચ; અને તેમ નહીં બી થશે તો ખુદની સળમાંથી તું છટકવાની નથી. ખુદ તાહરી ખાનાખરાબી કરી નાંખશે, અને તું અથવા તાહરો દીકરો પૈએ પૈને વાસ્તે ટવલી ટવલીને મોહતાજ મરશો!”

કેવા ભયંકર શબ્દો! પરવરદીગાર, શું એ મરનારના શ્રાપ અંતે હજી બી ખરા આવવાના હશે? શું તે ડોસીનો દીકરો જે હાલ હૈયાત હતો તે માહરે જોડેની એ તેઓની દગાબાજીનું ફળ હજી ભોગવવાનો હશે?

માહરં મગજ ચક્રમ ભરી આવ્યું. પાછો ને પાછો હું માહરાં મનને સવાલ કરતી રહી કે લોકો માનતાં ને કહેતાં હતાં તેમ ધરડી મીસીસ પાર્કસે દગાબાજીથી માહરા મરીબ મમાવાનો ખરેખર જાન લીધોજ હશે? માહરં હૃદય મજબુત સાખ પુરતું થયું કે હા. મમાવાજી ધીમે ધીમે નયન પડતા ગયા હતા, અને જ્યારે દરને ઉભરો એકદમ થઈ આવ્યો ત્યારે મેં યાદ કર્યું કે ધરડી મીસીસ પાર્કસે એક પણ વખત ડાકટર બોલાવવાની તેવણુને સલાહ આપી હતી નહીં! માહરા કંજુસ મમાવા તે વાસ્તેના માહરા આચરના જવાબમાં ના કહેતા હતા ત્યારે પણ તે જરા થઇને મને ટેકો આપતી સંબળાઈ હતી નહીં. બીજા બી પુરાવા એમ તો મોજુદ હતા. મીસીસ પાર્કસે મને તે દહાડે બી બોહોંસ કરીને સ્વલમાં

મોકળી દીધી હતી, અને ત્યાંથી હું અચ્ચુચ પાછી આવી ત્યારે એ ડોસી પોતાના દીકરા સાથે કાનપર પડીને ગુસગુસ કરતી પકડાઈ આવી હતી—એટલે સુધી કે મમાવાળને ડીસટર્બ નહીં કરવાની મતલબથી હું પગ ઉંચકીને ચાલીને છોક તે લોકની નજદીક ગઇ ત્યારે બેઉ ચોક્યાં વડીક હતાં! એ ઉપરાંત ચામસ તેની માથે તે દહાડે મલવા આવ્યો હતો તે વાત મમાવાળને નહીં જણાવા અને અસ્તમ પસ્તમ સમજાવીને તે ડોકરીએ માંગી લીધું હતું તે પણ અત્યારે મેં પાછું યાદ કર્યું.

અત્યાર સુધી તેઓની સઘળી દગલખાણ ફક્ત વીલની ફૌરજરીના સંબંધમાં જ થયેલી હોવાનું હું માનતી હતી, પણ હવે આ નવો ખુલાસો રજુ થતો હતો કે ફૌરજરી ઉપરાંત ખુનનો ભયંકર અપરાધ પણ તેમાં શામેલ હોવાનું જોઈએ! ખચ્ચીત, ખચ્ચીત, મેં મનથી કકલાટ કર્યો કે તેવણુ બીચારાનું ખુનન કરવામાં આવેલું હોવું જોઈએ, અને તે ખુન જોણીએ વરસો સુધી તેવણુનું નીમક ખાધું તે કરપીણ દોષખીએ તેવાનું પોતાના એક દોષખી દીકરાની મદદથી કરેલું હોવું જોઈએ!

હું માહરાં આખાં તનબદનમાં કમકમી. હું તેજ ધામમાં—તેજ મકાનના ઓરડામાં હાલમાં ઉભી હતી કે જ્યાં તે ગરીબ ખુનના બેખબર ભોગે પોતાનો સેવટનો દમ ખેંચ્યો હતો, અને ત્યારે મને ધુજરાં નહીં પેદા પડે એ કેમ બને? અને પણ જાણે તે ઘરપર અભાવ આવી ગયો—એક શ્રાપીત તે મકાન, કે જ્યાં એક પછી એક બે જાલીમ ખુનો થયેલાં જાહેર થયાં હતાં!

હું ઉપર જે ઓરડામાં સુતી હતી તે માહરા ઓરડામાં ગઈ, અને દાદર માહરા પગ તળે દબાઈને કરર કરર અવાજ કરતો તે ઘરની હરીહાક શાંતી વચ્ચે મને બેવડો બીહીષરાવતો હતો. ત્યાં બી બધું જેમનું તેમ હતું. જે ખુણામાં માહરી ન્હાની પલંગડી મુકવામાં આવેલી હતી ત્યાંજ તે હાલ પણ વફાદારીથી ખડી હતી. વળી એ ઓરડાની લગોલગ પાસે—વાંચનાર યાદ કરશે કે—એક બીજો ન્હાનો ઓરડો હતો, જ્યાં મીસીસ પાર્કેસ રાત્રે સુતી હતી, અને તેવી એક નાતરસ જલ્લાદની લગોલગમાં માહરી રાતો ગુજરવા પામી હતી એ ખ્યાલ હાલમાં મને થતાં નવેસરથી મને જાણે ધુજરાં લાગ્યાં!

પ્રકરણ ૧૧૮.

હું તે મીસીસ પાર્કેસવાલા ઓરડામાં ગઈ, અને ત્યાં હું બેધ્યાન જેવી ફરતી હતી તેવામાં માહરા હાથમાંથી રૂમાલ પડી ગયો. એ વખતે હું દીવાલની લગોલગથી ચાલતી હતી, અને તે રૂમાલ ઉંચકવા હું વાંકી વળી ત્યારે તે પગ આગળની પાટયાંની જમીનને માહરા હાથ લાગતાં મને લાગ્યું કે તે પાટયું ધીલું હતું! મેં કાંઈ, એમ છતાં, તરત તે પર ધ્યાન આપ્યું નહીં. મેં જોયું કે ઘર બધું પડત અને બીસ્માર ખખડી ગયેલું જેવું હતું એટલે એકાદ ફાલકું એમ કદાપી નરમ થયું હોય; અને હું આગળ ચાલવા કરતી હતી, પણ એક સમજી નહીં શકાય એવી અજબજેવી જાણાસાએ મને ત્યાંજ રોકી રાખી! હું, તેથી, પાછી વાંકી વળી, અને મેં ફાલકું તપાસ્યું તો તે એવી રીતે નમી ગયું કે તેમાં કોઈએ જાણે પાસ એક ખાંચ કર્યો હોય! એ ખાંચો શા વાસ્તે હતો? મેં તો

અહીં વરસો સુધી રહી હતી ત્યારે તે કદી જોયો કે જાંવો નહીં હતો. મમાવાજીએ પોતાનો કાંધ અવેજ સંતાડવા તો એ ગોખ અથવા ખાંચો નહીં કરાવ્યો હોય ? પણ તે કેમ અને ? તેવણુ ચાલ્યા ચાલ્યા પોતાની હાઉસકીપરના ઓરડામાં જ પોતાનો અવેજ સંતાડવા કાંઠાં આવે ? મને, તેથી, લાગ્યું કે આમાં કાંઈ ભેદ હતો, અને મેં ત્યારે હિંમત કરીને તે ખાંચાની અંદર હાથ ધુસાડ્યો. મને તરતજ લાગ્યું કે એમ હાથ નાખવામાં જોખમ હતો, કેમકે તે સડેલાં પાટીયાંની હેઠળ આટલાં વરસોમાં વીચ્છુ કે એવાં કાંઈ ઝેરી જનજનવરે મુકામ કર્યો હોય એ ધણું બનવાજોગ હતું ; પણ હું માહરી જીદાસા રોકીજ શકી નહીં. મેં, તેથી, તે નરમ પાટયું દાખી દબને અંદર જે ખાંચો થતો હતો તેમાં હાથ નાખ્યો, અને ત્યારે અંદર મને કાંઈ કપડાંનાં ચીઠ્ઠાંમાં બાંધેલો બૉક્સ જણાયો ! મેં તે ખેંચી કાઢ્યો. તે કપડું બધું સડી ગયલું હતું, અને તોપણ ચમટીમાં પકડીને તે હું બારી આગળ લઇ ગઇ, અને કમકમી કમકમીને મેં તે માહરાં નખોએ છોડયું, તો તેમાંથી એક નાધલો બૉક્સ નીકળ્યો ! તરત માહરો વહેમ મળ્યુત થયો. આ બૉક્સમાં ઝેર હોવું જ જોઈએ.—તે ઝેર કે જે વડે માહરા ગરીબ મમાવાનો આટલાં નાતરસપણે જન લેવામાં આવ્યો હતો !!

મેં તે બૉક્સનું ઢાંકણું ખોલ્યું. તે જરા કીટાઇને ચપટાઈ ગયલું હતું ખરું, પણ વધતી ઓછી જોઈમતથી મેં જોર કરીને ઉઘાડ્યું, અને મેં ત્યારે તેમાં શું જોયું ?

તેમાં પેલાં ઝેરી લોઝેનજીસ હતાં ! ઝારાની ખુની મમાઇએ માહરો જન લેવા બીડાને જે આખ્યાં હતાં તેજ આપ્યાદ ! સારાં નસીબે એ મે આ આગમચ જોયલાં હતાં, અને તેની તાસીર મને બીડાએ સમજાવી હતી. ચા, કોકો કે કૉરીમાં એ અકેક નાખવામાં આવે તો તરતજ પીગળી જાય, અને ટેસ્ટમાં જરા બી ફરક પડ્યા વગર તે પીણું ઝેરી થઈ શકેછ એમ મને કેહવામાં આવ્યું હતું ; અને તેજ જાતનાં આ પણુ હતાં. તે મીસીસ પાર્કસના ઓરડામાં એક ફાલકાંમાં છુપાવેલાં મધ્યાં, ત્યારે એજ ધીમાં અને એમાલુમ ઝેર વડે માહરા બીચારા જૈદ મમાવાનું કાતલું કાઢી નાખવામાં આવ્યું હતું એમ ખાત્રીપુર્વક માનવામાં હવે સંદેહજ શાંતો હોય ?

મેં તે બૉક્સ સફા કરી નાખીને તરત સ્વાધીન લીધો, ને માહરા સ્કર્ટના ખીસામાં મુકી દીધો, જે પછી મને એ ઘરમાં બ્યાદ થોળવા ગમ્યુંજ નહીં. હું, તેથી, જરા વારે ધણું બારી અને ગમખ્વાર દીલે તેમાંથી પાછી બાહર પડી.

‘ઓ ખુદા, હું એક એગુનાહ બચ્યું તેને તું કેટલા બધા ગુનાહોની ગુવાહ બનાવશે !’ હું તે ઘરમાંથી બાહર પડતાં ખરું દીલની લાગણીથી માહરાં મન સાથે પટપટી.

સાંમે—મેં જોયું કે—પેલો હાઉસ એજન્ટ જેકબ તેના ઓટલા પરજ ઉભેલો હતો. તે જાંજો કે હું તેને કાંઈ કેહવાની કે સોંપવાની હોવશ, પણ માહરું દીલ એટલું બધું દર્દમંદ હતું કે મેં તો તેને જોયોજ નહીં હોય એવા ઢોંગ કીધા, અને બાહરનાં બારણાંને તાલું લગાડીને હું બાહરથી તરત પાંધરી ચાલતીજ થઈ.

અને મેં હોટેલપર પાછી ફરીને બી એ અને એજ વાતનો ધણી ગમખારી વચ્ચે ખ્યાલ કર્યા કીધો. એ બે મા દીકરાએ મળીને માહરા મમાવાનો જન લીધો હતો એમાં તો કાંઈ હવે સંદેહજ નહીં હતો. તે બધું હવે દીવા જેવું દીરતુ હતું. મીસીસ પાર્કસને ખબર હતી

કે મમાવાનું વીલ ધરમાંજ હતું, અને તેથી તે વીલ મઝાવીને તેને બદલે નવું પોતાની ફેવરનું કરી નાંખવાની લાલચે તેને આ ઘેર અપરાધ કરવા લલચાવી હતી તે હું બરાબર સમજી શકી. માહરા હંરીનાં માય—માહરાં ધુધળ—અમારે ત્યાં એક ફેરો આવી ગયાં હતાં તેથી બી તે ખુનીઓ બીહીધાં હોય કે કોઇ દહાડે માહરા મમાવા વિચાર ફરતાં તે વીલ તેઓનેજ સોંપી દીએ? વળી માહરા પપા અચબુચ આવવા લાગ્યા હતા તેવણુ બી ડોસાને મળે, અને વીલની વાત કદાચ જાણી લે તેથી બી તે લોક બીહીધાં હોય? એ ઉપરાંત હું જો જરા વધારે મોટી ને સમજની થાઉં તો તે લોકની મતલબ બર નહીં આવી શકે એમ જાણીને પણ તે લોકે ઉતાવળ કરેલી હોવી જોઇએ. કોઇ બી રીતે એ બધાં કારણોથી તે લોકોએ ફટકા માર્યો હતો અને ફાત્યાં હતાં એમ હવે સ્પષ્ટ જોઇ શકાતું હતું. બનવાબેગ હતું કે એ લોકોનેજ સારાની મમાઇ પાસેજ એ મરનાર ડોસીએ મેળવ્યાં હોય, અને એ ખોદાનો એક કેવો દુરઅંદેશ બેદ હોવો જોઇએ કે મમાવાનાં મરણ પછી તે ઘેર અમો લોક ઉતાવલે છોડી ગયાં ત્યારે જે સૌથી અગતનું સાથે લઇ જવાનું તેજ એ ખુની અબળા બુલી ગઇ! તેની આંખ આસપાસ તે સંબંધમાં એક અંધારી આદરજ ફરી વળેલી હોવી જોઇએ. ખચ્ચીત, ખચ્ચીત એ ખુદાનું કરચુંજ બન્યું હતું કે માહરાં કદમ એજ મકાનમાં નહીં ધારેલાં પાછાં ફર્યાં, અને એ ખુનનો બેદ માહરેજ હાથ ચઢ્યો! જાણે તે ઝેરી લોકોનેજ વટીક હું જોળખી શકું વાસ્તેજ બરમીગહામમાં છ મહીના આગમય બીડા મારફતે ખોદાએ તે માહરી નજરે પાડ્યાં હતાં! ખરેખર, ખુદાના બેદ ન્યારા છે, અને ખાકી આદમી તેને પોહોંચવાને વાસ્તે બીલકુલ કમટાકાત છે.

હવે માહરે શું કરવું? માહરે માહરા મરનાર મમાવાનાં ખુનનું વેર લેવું હતું! તે માહરી એક પાક ફરજ અને લાગી. અને કમીના પાર્કસને એક ખુની તરીકે સત્તાવાલાઓને હાથ સોંપવા હું બહુજી અધીરી પડી. નહીં કે તે માહરો વારસો આંખી ગયો હતો તેથી તેનાં વેરમાં. ખચ્ચીતજ નહીં. તે વાત તો માહરે મન કેવળ તુચ્છ હતી, અને હું તો બીનસ્વાર્થ-પણે માહરા ગરીબ મમાવાનાં ખુનનું વેર લેવાજ ઉચ્કેરાઇ આવી હતી.

પણ એ વાતની માહરી કને પુરવારી શી હોય? હું પુરવાર શી રીતે કરી શકું કે પાર્કસ તેની માતાનો મલત્યો હતો, અને ખુનમાં શામીલ હોતો? એ સવાલે મને બહુ ગુંચવાવી—જેકે પુરવારીઓ ગમે એ બોલે અને ગમે એ ખરચે મેળવવા મેં માહરાં મનથી બહોળ મુસ્તકીમ કસદ કર્યો.

પ્રકરણ ૧૧૯.

એ પછી તે સ્થાને મેં એક નેકીબરી ફરજ અદા કરી. તે માહરી બલી શીક્ષક મીસીસ ફેલીના સંબંધમાં હતી. તે જે સ્કુલવાલાં મકાનમાં વરસોની રહેલી હતી તે મકાન તેને બહુ પ્રીય હતું અને તેમાંથી તે નીકળવાને બીલકુલ ખુશી નહીં હતી, વાસ્તે એ મકાન તે મરે ત્યાં સુધી તેનાજ કચ્છનમાં રહે એવું કાંઇક થઇ શકતું હોય તો કરવા હું બહુ આતુર બની હતી, અને તેટલા વાસ્તે મને સો બસો પાઉન્ડ ખરચવા બી પડે તો તે ખરચવા હું ખરાં

દીલથી ખુશી અને તૈયાર હતી. એટલી તો ખોદાની આપેલી માહરી પાસે બેઠક પુરતી ગુંગસ હતી.

મેં, એ ઉપરથી, ખબર મેળવી કે એ મકાનનો માલેક જે મરી ગયો હતો તેનું કામ કયો સોલીસીટર કરતો હતો, અને તેનાં વારસો બદલ, તેથી, તે ખબર મેળવીને હું તે સોલીસીટર મીં સૌશ્વીજનેજ મળવા ગયો. તે કોઈ દેખીતો બક્ષો આદમી હતો. તેને મેં માહરો મીસ ટ્રેફર્ડને નામનો કાર્ડ મોકલ્યો, એટલે તે મને બાહરે સુધી દોડીને ઉઘટમંદ લેવા આવ્યો, અને મને ધણું માનથી પોતાની ટેબલ કને જગ્યા આપી.

મેં તેને માહરી મતલબ સમજાવી. “એ બાધ હવે જીવી જીવીને કેટલુંક જીવશે?” મેં વિનંતીથી કહ્યું, “વાસ્તે માહરી ધણી બાહેથ છે, સાહેબ, કે એ બાધને એટલી બાકીની જીંદગી એજ મકાનમાં ગુજરવાની સગવડ મલે.”

“એ નહીં બની શકે એવું છે, મીસ ટ્રેફર્ડ; હું ધણો દલગીર છું,” તે સોલીસીટરે જવાબ આપ્યો. “માહરા કુલનાં મરવા પછી તેનાં જે ત્રણ વરસોનાં સ્વાધીનમાં એ મીલકત આવેલી છે તે લોકો એમ ધારે છે કે મીસીસ કૈલી ધણું નજીવાં બાડાંએ એ મકાનની વરસો થકી માલેકી લઈ બેઠેલાં છે.”

“વારં, ત્યારે બાડું વધારો?” મેં સુચવ્યું.

“બાડું વધારી વધારીને તે કેટલુંક વધારી શકાય?” તે સોલીસીટર હસ્યો. “એ લોકો તો બધાં વરસોનો ખંગ વળી જાય એવો કાંઈક બદલો માંગેછ, અને એ બદલો આપવાની એ બાધની ગુંગસ નહીં હોવાથી એ બદલો મલી જાય એવી મોટી રકમે હાલમાં એ મકાન તે લોકો વેચવા કાઢેલું છે.”

“અને તે વેચાંજી કીંમત કેટલી છે?”

“આંઠસો પાઉન્ડ.”

“આંઠસો પાઉન્ડ?” હું અજબ થયો; “આવાં એક ગરીબ ગામડાંમાં એવાં ગરીબ ધરના એકદમ આંઠસો પાઉન્ડ કોણ આપશે વારં? કોઈ ખરીદદાર તમોને મળ્યોછ?”

“તેજ તો ખુબી છે!” તે સોલીસીટર હસ્યો; “ખરીદદાર મળ્યોછ, અને તે એ મકાનમાં આગલી સાપડે એક મોટી દુકાંજી કાઢવા માંગેછ, તેથીજ તો એ બાધને ખાલી કરાવા માંગેછ.”

“અને ત્યારે એ વેચાંજીને લગતાં ખતપત્ર નક્કી થય ચુક્યાંછ કે?”

“નહીં, હજી સાતાંખત પડકું થયું નથી,” મીં સૌશ્વીજે કહ્યું. ચોડાક વાંધો છે, અને તેની તકરાર ચાલેછ.”

“અને ત્યારે એટલાં વરસનાં સસ્તાં બાડાંના બદલાની રકમ જે એ તમારાં કુલો બાધ પાસ માંગેછ તે કેટલીક છે?”

“એ લોક દોઢસો પાઉન્ડ માંગેછ, જે મહારાં મનથી ધણી વાજખી છે,” મને જવાબ મળ્યો.

“અને ત્યારે એ દોઢસો પાઉન્ડ જે તમને આપવામાં આવે તો હાલનાંજ બાડાંએ એ બાધ જીવેજી ત્યાં સુધી એ મકાનમાં રહી શકે એમ એ લોક લખત કરી આપશે?” મેં સવાલ કર્યો.

“ઓ ખચ્ચીતજ; ધણી મોટી ખુશીથી,” તે સોલીસીટરે જવાબમાં કહ્યું; “પછી વાંધોજ શું હોય?”

“ત્યારે આજ ને આજ એવું એક કરારનામું તમે મેહરબાનીની રાહે માહરે ખાતર તસ્દી લખ તૈયાર કરો, મીં સૌખીજ,” મેં માંગી લીધું.

“હા, પણ અવેજ કોણુ આપશે?” તે સોલીસીટરે અજબ થતાં કહ્યું; “મેં કહ્યું તેમ એ બાઇ પાસે એવી કશીજ જોગવાઇ નથી.”

“તે હું જાણું છું,” મેં સાદાધથી કહ્યું; “તે અવેજ હુંજ તમોને ભરી આપશ.”

“તમે?”—અને તે ધણો અજબ થયેલો દેખાયો; “તમે કાંઇ એ બાઇનાં અતલગનાં ખેશી છો?”

“જ નહીં. એવણુ એક વારનાં માહરાં શીક્ષક થાય ને હું એવણુનાં ધણાં ભલામાં છું.” —અને તેને માહરી તારીફમાં બોલતો રોકી નાખવાની અતલબથી મેં ઉતાવલે વધાર્યું, “તમે તમારાં કુલોની સહી લખને એ દસ્તાવેજ કાલે સહવારે દસ વાગતામાં પાકો ને તૈયાર કરી નાંખશો? હું તરતજ તમોને માહરાં લંડનના ખેંકરો પર દોઢસો પાઉન્ડનો ચેક લખી આપશ. વળી હું માંગી લેઉં છ કે એ વાત હમણાં ને હમણાં મીસીસ કૅલી જાણુવા નહીં પામે તેની જરા સંભાલ લેજો.”

દુકમાં, એ મુજબ સઘળી બદોબસ્તીઓ પાકી કરીને હું તે વજીલની ઓફીસમાંથી નીકળી, અને તે રાત લીડસ ખાતેનાં હોટેલમાં બીડા સાથે તોડી પાડવાનોજ મેં ઠરાવ કર્યો. અતલબ કે માહરે લીડસ ખાતેનાં ધરના સંબંધમાં હાલ નવું કાંઈ કરવુંજ નહીં હતું. હવે તો ખુનના વાંક સાર પાર્કસને પકડાવીને હું સજ કરાવી શકું ત્યાં વેર એ ધર માહરે પણ હવનજ નાખવાનું હતું, કેમકે પેલું નાધણું જોખલા રોકું ફાલકું પુલીસ તપાસમાં ધણો અગતનો ભાગ ભજવે એમ હતું. એટલાવાસ્તે હું પેલા હાઉસ એજન્ટ મીં જોખને બીજી સહવારે પાછી મળી. મેં તેને કહ્યું કે તેણે માહરાં ધરપરથી પોતાનું પાટયું ઉતારી લેવું, કારણ કે હાલમાં હવે એ મકાંન માહરી માલેકોમાં આવેલું હોવાથી માહરે તે તરત ને તરત ન તો ભાડે આપવું હતું કે ન તો વેચવા કાઢવું હતું; અને તે અજબ થઈને મને નહીં જોઇતા સવાલોથી ત્રાસ આપે તેમાં તેને રોકી નાંખવાની અતલબથી તરતજ એક સોવરેન કાઢીને મેં તેના હાથપર મેલ્યો.

“આએ તમારું છ મહીનાનું કમીશન છે,” મેં કહ્યું. “તમોને હવે કરવાનું કાંઈજ નથી—સિવાય કે પેલું તમારું પાટયું ઉતારી લેવું, અને દુરથી ને દુરથી ફક્ત માહરાં ધરપર તકેદારી રાખવી. આએ માહરાં લંડનનાં ડેકાણાં સાથનો માહરો કાર્ડ છે.”—અને મેં માહરો કાર્ડ પણ તેને આપ્યો.

તે તો થોડો થોડો ચર્ધ ગયો! કાંઈ બી કામકાજ વગરનો અને વગર મહેનતનો એક આખો પાઉન્ડ તેને વળી પાછો વધારામાં મલી ગયો તે તેને મન તો લખ્ખો રૂપ્યા હતા, અને એ માહરી ઉદારતાથી છક થયેલો, માહરી તારીફ પર તારીફ કરતો, તે પોતાની સીડી ઉતરીને છેક મને રસ્તા સુધી વળાવા આવ્યો.

ત્યાર પછી દસ વાગતે ઠરાવ પ્રમાણે જ્યારે હું સોલીસીટર મીં સૌખીજના ઓફીસમાં પાછી તેને મળવા ગઇ ત્યારે મેં ધણી ખુશ્ખાલી વચ્ચે જોયું કે પેલું લખત મરનારના ધરવાલાના

ત્રણે વારસોની સહી સાખ સાચનું તદ્દન તૈયાર હતું. મેં તે ઉપરથી માહરી ચેકબુક કાઢીને દોઢસો પાંઉન્ડનો એક ચેક તરતજ તેને લખી આપ્યો, અને લખત લખતે પાધરી હું મીસીસ કૈલીને પાછી મળવા ગયો.

તે જોઈ પાંતું તો એમજ સમજી કે હું લીડસથી ઉપડી જવા આગમ્ય, તેણીએ મને કહ્યું હતું તેમ, અમરથીજ તેને મલવા આવી હતી, અને તેથી જ્યારે મેં તેણીને જરા ખાનગીમાં મલવા માંગ્યું ત્યારે તે કલાસમાંથી ઉઠીને ઘણી અજબ થતી માહરી સાથે સાઇડમાંના એક ઓરડામાં આવી.

અને મેં ત્યાં તેને સઘળું કહીને તે લખત તેને સ્વાધીન આપ્યું ત્યારે શું તે બલી આપતી ખુશાલી ! તે ખુશાલીનું ખ્યાન કરવા અત્રે માહરી પાસે જગ્યા અથવા વખતજ નથી. કેટલોક વખત સુધી તો જાણે તે માહરી ઉદારતા સમજી વટીક શકી નહીં ! તે જાણે તદ્દન નહીં બની શકે એવો એક બનાવ હોય તેમ તેણે અભયબળીમાં ડોળા ફાડીને કેટલોક વખત તક તો ટકટક માહરા એહરામાં જોયાજ કીધું, અને જ્યારે તે એમ સમજી શકી કે માહરી બાળ વયમાંનાં તેનાં હેસાંનોના અવેજમાં એવી એક મોટી રકમ આપી દે શકવા જેટલી હું શ્રીમંત અને ઉદાર થઈ હતી ત્યારે તેણીએ પોતાનાં આંસુઓ વચ્ચેથી જે પોતાની અભયબળી અને ખુશાલી મને કહી સંભળાવી તે બોલેબોલ કેવળ ખરાં દીલની હતી. તે એ પછી માહરી ઘણી મના છતાં માહરું પાખડું પકડીને ધસડતી મને છોકરીઓની આગળ લઈ ગયો, અને ત્યાં માહરી તે લોકો આગળ હળરોહળર તારીફ કરી, જેથી તે નાથલાં મોટાં છોકરાં-ઓએ ખુશાલીથી તાળી પાડી, અને હું તેઓની એ નિર્દોષ ખુશાલીમાં ગોચા ફરજ્યાત શામેલ થયા વિના રહી શકી નહીં. મેં, તેથી. તેઓ વચ્ચે માહરી તરફની મીઠાઈ વેંહચવા માહરી તરફનો એક પાંઉન્ડ બલાં મીસીસ કૈલીને ઘણી બોંહસ કરીને આપ્યો, અને માહરી એ માર્નિંગી સ્કુલની માહરી મીલાક્રતની યાદમાં તે આપો દહાડો તે બચ્ચાંઓને છુટ્ટી આપવાનું બી તેવણુ કને મેં માંગી લીધું, અને ત્યારે શું તે પોરયાં ટોરયાંઓની ખુશાલી ?

પ્રકરણ ૧૨૦.

અમો હવે લંડન પાછાં ફર્યાં, અને હંટર સ્ટ્રીટનાં અમારાં ઘરમાં પુગ્યાં ત્યારે સહાંજના ચાર વાગ્યા હતા; મગર અમે ગાડીમાંથી ઉતર્યાં તેવીજ માહરાં પેટમાં ફાળ પડી ! ઘરમાં કાંઈક ગભરાટ જેવું દેખાઈ આવ્યું, અને નોકરનફરો બી દલગીર તેમજ ગંભીર માલુમ પડ્યાં. મેં, તેથી, વરંદામાં દાખલ થતાં એકને રોકીને પુછ્યું કે એ શી ગડબડ હતી, અને ત્યારે મને માહરા ઘણા ગભરાટ વચ્ચે કેહવામાં આવ્યું કે બલાં મીસીસ નોરમન તે બપોર પછીનાં અચખુચ એકદમ ધાસ્તીબરેલાં બીમાર થયલાં હતાં, અને ડાક્ટરોએ તેમની બચવાની આશા મુકાવી દીધી હતી ! હું, એ સાંભળતાં, જીવ નાખતી ઉપર દોડી, અને મને દાદર પરજ મી. નોરમન મળ્યા. તેવણુ બીઆરા દુઃખથી એટલા વારમાં તદ્દનજ જબોલક અલસા જેવા દેખાતા હતા, અને મને જ્ઞેતાંની સાથે મને પેટમાં આંખીને રડી પડ્યા ! ઘણી મુશકેલથીજ તેવણુ બોલી શક્યા.

“બીચારી ઉઠે એવું કાંઈજ નથી, એલન,” તેવણે ગદગદ અવાજે કહ્યું; “ડાક્ટરે કહેછ કે બચવાની કાંઈ આશાજ નથી !”

“પણ હજી દુસ્ત્યારીમાં છે કે ?” મેં પોતે પણ નવધાર રડતાં પુછ્યું.

“હા, બધી જરા એ જરાની દુસ્ત્યારી છે,” તે જૈદ્દ ગ્રહસ્થે જવાબ કર્યો—અને હું તરત તે બીમારના ઓરડામાં દોડી.

તેવણ બીચારાં બીછાંણમાં પડેલાં હતાં, અને મેરી એન્ટવર્થ તેવણની બાજુમાં એક ખુસ્તી પર બેસીને તેવણનું માથું બીજવતી હતી. તેવણે મને જોઈને તરત ઓળખી અને શીકકું હસ્યાં. “તું આવી કે, એલન દીકરા? ચાલ સાઈ થયું તું આવી તો !” તેવણે ધીમા નબળા અવાજે કહ્યું; “હું તાહરી વારજ જોયા કરતી હતી, કે રખે તુને જોયા વગરજ હું મરી જાઉં !”

હું તેમની છાતી પર પડીને ધણું રડી, અને માહરે તેવણને હીંમત આપવી જોઈતી હતી તેને બદલે સાંભી તેવણે મને હીંમત આપી ! મેરી બી પાસે બેઠી બેઠી ખામેશ રડવા કરતી હતી, અને તેવામાં ડાક્ટર પાછો આવ્યો તેને લઈને મીં નોરમન તે ઓરડામાં આવ્યા, એટલે અમો બન્ને છોકરીઓ તરત બાહર ગઈ, અને ત્યારેજ એ શી મોહકાંણુ વળી ગઈ હતી તે મેરી મારફતે મેં સાંભળ્યું ને જાણ્યું. તેણીનાં કેહવા મુજબ ધારા મુજબ બપોરે એ વાગે એવણે લય લીધું ત્યાં વેર તો તદન સારી પેઠે ને હરતાં બોલતાં હતાં. સહવારે હંમેશા પ્રમાણે રીહીયરસલમાં બી ગયલાં, ને છેક એક વાગતે તો ત્યાંથી સાળતાં પાછાં ફર્યાં. કોઈને એ માથે આવતા ખુરા બનાવના તો જાણે સ્વપ્નો બી નહી હતો, અને તેવામાં ખુરસી-પરથી ઉઠતાં ઉઠતાં ‘ઓ મને કાંઈ થાયછ ! ઓ મને કાંઈ થાયછ !’ કરીને ચીસ પાડી. મીં નોરમન, તે ઉપરથી, તરતજ આગળ દોડી ગયા, પણ તેવામાં લોહીનું એક ગચકડું મોઢાંને રસ્તે બાહર પડ્યું. તરતજ સુવાડી દેવામાં આવ્યાં, ને ડાક્ટરને તાબરતોબ બોલાવી મંગાવ્યો, જેણે આવીને મત આપ્યું કે લોહીની એક નસ અચપ્પુચ તુટી ગયલી હોવાથી બાધ બચી શકે એમ ન હતું ! બીચારાં દીલનાં જરા ભારી અને લોહીઆર હતાં એ તો ખરુંજ હતું, અને થીએટરમાં જવા આવવાનું બી ગાડીમાંજ, એટલે જોઈતી કસરતની ગેરહાજરીમાં એ ધાડ વળી ગયલી હતી એમ મને લાગ્યું. મોટો ડાક્ટર પણ આવી ગયો હતો, અને તેણે પણ આશ્વા મુકાવી હતી. ખરી રીતે તો એ બલાં બાંનું પડ્યાં ને પડ્યાં પોતે પણ સમજીજ ગયાં હતાં કે હવે અજળનો શીરેસ્તો તેડું કરવા આવી ચુક્યો હતો, મગર પોતે જાંદગી લણી નેક અને પાક ગુજરેલી, તેથી મરવાને વાસ્તે જરા એ બીહીતાં દેખાતાં નહીં હતાં.

અલખત, જીલીને તેડવા ને ખબર કરવા પણ એક ખેપ્યો તાબરતોબ દોડાવવામાં આવ્યો હતો. એ લોકો તો મને બી તેડવા આદમી દોડાવતે, પણ મેં આગલે દિવસે લીડસથી લખેલું કાગળ તે લોકોને તેજ સહવારે મળી ગયું હતું, કે જેમાં હું લખી ચુકી હતી કે હું સ્થાંજ ચારને શુભારે તો ધર પાછી ફરશ.

અને માહરી પોતાની દીલગીરીનો બી કાંઈ શુભાર નહી હતો. છેલ્લાં એ વરસથી એ બલાં બાંનું માહરાં માતાજ થઈ રહેલાં હતાં, અને એક હેતવંતી માયનાંજ હેત ને વાલલથી

તેઓએ અને સદા આહી અને ગણી હતી, એટલાવાસ્તે એવી એક માવીતરનાં નજદીક આવેલાં મોહત પર હું શોક અને વીલાપ કરું તેથી વાંચનાર શું અનુભવ કરશે ?

મીં નોરમન, એમ છતાં, ધણી હોંમત રાખતા હતા, અને પોતાની બીમાર ધણ્યાણીને હોંમત આપવાનું અને હોંમત રાખવાનું કેહતાં ધણું હસ્ટું મોઢું રાખતા જણાતા હતા, બ્યારે કે અંદરખાંતેથી તો બીચારાનું દીલ તદ્દનજ તુટી ગયું હતું !

તે રાત્રે બીમારની સંભાલમાં બંને જણે જગવાની ગોઠવણ ને જરૂર થઇ, પણ મીં નોરમન સુવા ગયાજ નહીં. અને ઉઘટું બધાંએ બજીદ થઇને સુવા મોકળી, કેમકે તે આખા દિવસની મુસાફરીથી ખરેખર હું ધણી ઠાકી ગઇ હતી. હું, એમ છતાં, એજ સરત પર સુઇ ગઇ કે અને અને બીડાને એક વાગે ચોકી કરવા પાછાં જગાડવામાં આવે, અને મેરી અને મીં નોરમન જઇને સુઈ જાય; અને અમે તેમજ ક્યું. બીડાની ઉંધ ધણી અનુભવજેવી સારી હતી. જે ચોકસ કલાકે તેને ઉઠવાનું હોય તેજ કલાકે આખાદ તેની આંખ ઉપડતી; અને તેણે અને ઉઠાડી ત્યારે મેં ધડીઆળમાં જોયું તો દોઢ થયેલો હતો. એ ઉપરથી મેં માહરાં દીલ પર એક ધીલું રૂંપર પહેડી લીધું, અને હું બીડા સાથે તે બીમારની ચોકીમાં બેઠી, બ્યારે મીં નોરમનને અને મેરી એન્ટવર્થને અમોએ ધણું બજીદ થઇને સુવા મોકળ્યાં.

એ દરમ્યાન હું ડુવા કરતી હતી કે જુલ્હી આવે ને તેની માતાને મળી શકે તેટલાં એ બીચારાને બચાવાની પાક ખુદા દયા કરે, અને ખરેખર તેમજ થયું. પાછલી રાત્રે પાંચેક વાગવા આવેલા હતા ને અમારા ઘેર આગળ એક મોટી મુસાફરીની ગાડી ધમધમાટ સાથે દોડતી આવી લાગી હોય એવો અવાજ થયો, અને મેં બારીનાં વીનીશનમાંથી જોયું તો જુલ્મટ અને ફૂંડીક તેમાંથી ઉતર્યાં. હું તેથી ધણી ખુશી થઈ, કેમકે બીચારાં બીમાર આખો વખત જુલ્હીને વાસ્તે પુછ્યા અને જુલ્હીનીજ ટગર કર્યા કરતાં હતાં. હું, તેથી, જુલ્હીને ધીરજ આપવા અને ખરી હકીકતથી ચેતાવા દાદર આગળ દોડી ગઈ, તેટલાં તો જેઉંછ તો મીં નોરમન બી ઉઠી આવેલા. ગાડીના અવાજથી તેવણુ પણ જગ્યા હશે, અને ઉઠીને જોતાં પોતાનાં દીકરી જગાઇને આવેલાં જેઠ તેવણુ પણ બાહરે દોડી આવ્યા હતા.

અને તે બાપ દીકરીની મીલાકાત ખરેખર ધણી ગમખવાર હતી. તેઓ દાદરપરજ બન્ને ધણું રડ્યાં અને અમોને બધાંને રડાવ્યાં. ગરીબ જુલ્હી ! તે અચયુચી અને નહીં વક્સી રાખેલી આ આફતથી ખરેખર ધણી હાલતી ગઈ હતી, અને તોબી જેમ તેમ પોતાનાં આંસુઓ ખંચાવીને તે પોતાની બીમાર માતાના ઓરડામાં તે માવીતર જોદમાં દયાવા ગઈ. શુકર-ગુનરી એ હતી કે તે આવી શકી ત્યાંવેર તે માતાની હૈયાતીની જેત ગુલ થઇ જવા પાંખી નહીં હતી.

પ્રકરણ ૧૨૧.

તે ધણી કાળજીવંત અને ખરી હેતવંતી માતાનો, એ મીલાકાત થતાં, પેહલો સવાલ જુલ્હી જેગો આતુરતાભર્યો એજ હતો કે પોતાના ખાવાંદની બાંહેધરી હેઠળ જેઠએ એટલી સુખી હતી કે નહીં?—અને જુલ્હીએ જવાબમાં સચ્ચાઈનાં જેઠથી તેવણુને દરેક ખાત્રી આપી

કે તે પુરતી સુખી હતી—તે પોતે ઉમીદ કરી શકે તેથી બીજાઓ—અને ત્યારે તે મરવા સુતેલી માતા પુરતો સંતોષ પામતી દેખાઈ.

“માહરાં વાહલાંઓ, માહરાં મોહતપર નાહક ગમ ના કરો!” તેણે એ પછી બધાંઓને રડતાં અને આંસુઓ છુપાવવાની કોશિશ કરતાં બેઠાને બધા મીઠાસથી તોપણ દયાતા સાહદે કહ્યું; “મેંડે વેહલે જવાનું તો આપણને બધાંનેજ છે, અને હું તો મરીને સુખીજ થવશ, કેમજે હું તમો બધાંઓની આગળ થઈ જાઉં. માહરાં મોહત પર, તેથી, અફસોસ કરવાનું કાંઈજ નથી. મેં માહરી આંખે દુન્યાની સફરને લગતી માહરી ફરજને પાક વફાદારીથી બજાવેલી છે, અને તે સંતોષ મને મરતે દહાડે બધો પુરતો છે. રટજ પર મેં માહરી જીંદગીને મોટો ભાગ ગુજારેલો છે, પણ ખુદાવંદ પાકની દયાથી કોઈએ કોઈ દહાડે નીંદાની માહરી તરફ એક આંગળી બીજાવી નથી, અને તેથી હવે હું તો મરીને સુખીજ થવશ!”

અલબત્ત, તેવણુ આ કાંઈ બધું એકદમ એકઠા સરવાલામાં બોલી શક્યાં નહીં. તેવણુ બધું બોલી શકે એવી હાલતમાં હતાંજ નહીં, પણ રફતે રફતે દમ ખાધ ખાધને તેઓ જે થોડું થોડું બોલ્યાં હતાં તે વાંચનારની સગવડને સાફ સામટા સરવાલામાં મેં એકઠું ઉપર ઉતાર્યું છે.

સહવાર થઈ, અને ડાકટર પાછો આવ્યો તેણે ફક્ત એટલુંજ કહ્યું કે દર્દી દયાતાં જતાં હતાં, અને હવે થોડાક કલાકની રમતજ વચ્ચે બાકી હતી, જેથી હવે અમો સધળાંએ એ બલી માવીતરને ખોહવાનીજ તૈયારીમાં રહેવું!

અને છેક રહાંજે ચાર વાગે સધળું ખતમ થયું. જીવ જવાની તૈયારી અમોને લાગી ત્યારે બીજા અમે તો ડાકટરને દોડમાર પાછો તેડ્યો, પણ ફાકટ! તે આવે તેટલાં તો સધળું આખર થઈ ચુક્યું હતું!

મગર એ મોટાં દુઃખના બનાવપર વગર અગતે હું લંબાણુ કરવા ચાહતી નથી. મરનારનાં માનમાં આખાં લંડનની ઠીએતરોના વડાઓ અને માલેકો તરફથી મીં નોરમન પર દીલાસાપત્રો અને પુલના શેરા આવ્યા, અને અમારી કંપનીના માલેક અને મેનેજર મીં રીચર્ડસે તો તે રાત્રે પોતાનો ખેલ (જે ખેલો ચાલુ હતો તો) ખાસ બંધ કરીને એ બલી બાતુને ધજગત આપી હતો.

એમ બીજા થોડા દહાડા ગુજરી ગયા, અને જ્યારે અમો બધાંનાં મન ગમથી થોડાંક ફારેગ થયાં ત્યારે મેં જીલ્લટને એક દિવસ એકાંતમાં પુછ્યું કે તેના પપાનો હવે શાં એરાદો હતો, અને જીલ્લીએ પોતાના બાપને પુછીને મત કરીને મને જવાબ આપ્યો કે તેવણુ પોતે તો હવે ધર ઉંચકી નાખવા ને રટજ છોડી દેવાજ ચાહતા હતા. તેવણુ મને કહેવડાવ્યું કે માહરં ને મેરીનું તેમને બધું લાગતું હતું, કેમજે અમે પેટની દીકરીઓ જેટલીજ તેમને પ્રીય થઈ પડી હતી, પણ ધરમાં કોઈ બીજી બુલ્ગેર્ગ બાઈ માથુસ નહીં એટલે હવે તેવણુ ઘેર ચાલુ રાખવા નહીં ચાહતા હતા. તેવણુ પોતાનો ગાડી ઘોડો, ફર ફરનીચર વિગેરે બધું વેચી સાટીને પોતાનો ગમ જીલવા કોન્ટીનન્ટ પર તુરતવેળા વરસ એ વરસ જતાજ રહેવા ચાહતા હતા. તેવણુ ચાહતો તો “રીવર હાઉસ” માં પોતાનાં દીકરી જમાઈ સાથે રહી શકતો, પણ તેવણુને એકાંતજ જસ્ટી બાવ્યું, અને તેથી તેવણુ જવાનીજ તૈયારીઓ કરી.

એ મુજબ હવે મને માહરં જીલ્ડ ધર માંડવાની ફરજ થઈ પડી. મેરી એન્ટવર્થના

સંબંધમાં કાંઈ થઈ શકે તેટલાં માહરે હાલ તો તેને માહરી સાથેજ રાખવાની હતી, અને હું જુદી રેહવા ઘેર શોહધતી હતી એ વાતની માહીતી થતાં કાંઉન્ટેસ બીએટ્રીસે તેમજ તેની વડી બેહેન માર્શ્યોનેસ ઓફ કેમપેને પોતાની સાથે જઈ રેહવાનો મને બહુજ આમંત્ર કર્યો. લેડી સીસીલ્યા અરબન (જે હાલમાં, મેં અગાઉ કહ્યુંછ તેમ, પરણીને કાંઉન્ટેસ ઓફ બેલગ્રેવ થઈ હતી) તેણે પણ તેજ મક્કસદની મને બોંહસ કરી, પણ મેં એ બધાંનો ધણો ધણો ઉપકાર માનીને નાજ કહ્યું. મને હવે એ જાતનું આસ્થાતું કરવા ગમ્યુંજ નહીં, કારણ કે હવે તેવી મને કોઈ ગરજ નહીં હતી. મે, તેથી, ગ્રેટ ઓરમંડ સ્ટ્રીટમાં એક ન્હાનું સુખકારક ઘર માહરે સારૂ બાડે લીધું, અને મી૦ નોરમન જે ફરનીયર વેચી નાખતા હતા તેમાંથી માહરે ખરનું જે મને ગમતું હતું તે બધું મેંજ રાખી લીધું. બાકીનું ફરનીયર જે વેચવાબેગ નહીં હતું તે એક ઓરડો બાડે લઈને તેમાં તેવણે મુક્યું, કે બ્યારે બી કાન્ડીનન્ટ પરથી પાછું ફરવાનું અને પાછું ઘર માંડવાનું થાય ત્યારે તે ઉપયોગમાં આવી શકે.

અને હવે અમે છુટાં પડ્યાં. તે એક ખરી ને મોટી ગમખવારીનો દાહડો હતો, અને અમે સઘળાં પુષ્કળ રડમસ થયાં અને રડ્યાં. મી૦ નોરમન તો પોતાનાં દીકરી જમાઈ સાથેજ ગયા. તેવણે એ ચાર દાહડા પોતાનાં છોકરાંઓ સાથે “રીવર હાઉસ”માં રહીનેજ આગળ વધવાના હતા, અને હું અને મેરી ત્યારે અમારાં નવાં ઘરમાં રહેવા ગયાં, જે અત્યાર સુધીમાં હું સારી રીતે સજવી શકી હતી.

મેં માહરી નોકરીમાં મી૦ નોરમનને ત્યાંની ત્રણ “મેડસ” જે ઘણાં વરસથી અમારે ત્યાં રહેલી હતી અને જોએએ અમેને પોતાની નોકરીથી ધણોજ સંતોષ આપેલો હતો તેઓને રાખી લીધી હતી. બીડા તો, અલબત્ત, માહરી નોકરીમાં હતીજ. મેં એક સારી અને સુંદર બ્રોહામ પણ માહરે વાસ્તે ખરીદી હતી, અને તેવોજ એક દેખાવશે ઘોડો વેચતો લાઇ લીધો હતો. મી૦ નોરમનનો ઘોડો ધણો બુઢો થઈ ગયલો હતો, અને બ્રોહામ પણ અસલના વખતની અને ધણી જુની થઈ ગયલી હોવાથી તે તો લીલાંઉમાંજ વેચાયાં, પણ તેવણના કાચમેનને મેં માહરી નોકરીમાં રાખી લીધો. ટુંકમાં, એ રીતે એ બધી બંદોબસ્તીઓ પકી થવા પછીજ હું માહરાં નવાં ઘરમાં રહેવા ગઈ હતી.

મેં તો માહરા પપાને માહરી સાથે રાખવા ધણી બોંહસ કીધી, પણ તેવણે હજી બી માન્યુંજ નહીં. તેવણની આગલી કારકીર્દી કોઈ એતેફાકથી જાહેર થઈ જતાં મને કોઈ બી આંગળી બતાવે એ થયલું તેવણ મુતલબ જોવા ચાહતા હતા નહીં, અને જોકે હાલ તેવણ એક મારી મેળવી ચુકેલા અપરાધી હતા, તો પણ એજ સખબથી માહરી સાથે રેહવા આવવા તેવણે બજાહાઈથી નાજ કહ્યું.

તેવણ આગળ લીડસના માહરા ગમખાર અનુભવોની બધી વાત મેં કરી દીધી હતી, અને અમે અમારાં નવાં ઘરમાં ઠર પડ્યા પછી બ્યારે તેવણ મને પાછા મલવા આવ્યા ત્યારે પાર્કસને હવે કેમ સપાટામાં લેવો તે બાબે અમે ધણી ગંભીરાઈથી મત કહ્યું. તેની ધરડી માતા ખુંની હતી, અને તેણેજ માહરા ગરીબ મમાવાનો જીવ લીધો હતો એ વાતમાં તો સઘળું સાંભળ્યા પછી માહરા પપા પોતે પણ હવે કશોજ સંદેહ ધરાવતા લાગ્યા નહીં, પણ સવાલ એ રહ્યો કે તેણીના બેટાએ તેને ખુંનમાં મદદ અથવા શામીલગીરી આપી હતી તેના પુરાવા

અમો કને શા હતા? અમોએ ધણીએક તકરારો ને યોજનાઓ કરી, પણ કોઇ અમને બંધબેસતી આવતી લાગી નહીં—સિવાય એક, અને તે એક માહરીજ તરફની દરખાસ્ત હતી. મને લાગ્યું કે માહરે બીડાને એ બધી ખરી હકીકત કહીને માહરા વિશ્વાસમાં લેવી જોઇએ. કેમજે તે છોકરી અત્યાર આગમ્ય માહરે વાસ્તેના પોતાના ખાર અને વફાદારીની મને અનેક પુરવારીઓ આપી ચુકેલી હતી. પછીથી તેણે અને માહરે જમને પેલી ઝારાની ધરડી મમાઇ પાસે કોઈ તદ્દખીરથી લુચ્છા પાર્કિસની એ ખુનમાંની સામીલગીરી વાસ્તે બાતમી મેળવી લેવી જોઇએ. એજ એક ઉપાય હાલ તો દરખાસ્ત દેખાતો હતો. માહરા પપા પણ મને તદ્દન એકમત હતા કે એ લોએનઝીસ ધરડી મીસીસ પાર્કિસને વેચનાર એ દહા પોતેજ હોવી જોઇએ, અને તેવજુને, તેથી, મેં એ સુચવેલો પ્લાન જાસ્તી પસંદ આવ્યો; પણ મીસીસ નોરમનનાં મોહતના ગમથી હું ધણી આજેજ અને નબળી થઈ ગઈ હતી તેથી માહરા જીવમાં જરા જીવ આવે ત્યાં વેર એ યોજના પાર ઉતારવાને માહરે તુરતવેળા તો દરખાસ્ત મુક્તવી રાખવું પડ્યું.

એમ તો હું જમને ઝારાને મલતે અને તેને પુછતે. તે બી કદાપી જાંચુતી હોય, કેમજે તે વખતે તો તે પોતાની એ ભમાતુ મમાઇ સાથેના બટકવારામાં સામીલ હતી, પણ મને બીહીક લાગી કે પોતાની મમાઇને વાસ્તેના ખારને ખાતર તે મને ચાતો ખરું કેહશેજ નહીં, અથવા કેહશે તો તે ડોસીને નહીં ફસાવા વાસ્તે (જેમ તેણીએ અત્યાર સુધી અનેક મરતબા કીધું હતું તેમ) પાછા મને કલાવાલા કરશે, જે માહરે થવા દેવું ન હતું. માહરે તો માહરા ગરીબ મમાવાનાં નાતરસ મોહતનો કાનો લેવોજ હતો. મને ધણીજ મજબુતીથી લાગતું હતું કે મરનારને વાસ્તેની માહરી પાક દરજથી ગોચા હું એ કારણ વાસ્તે ખુદાનાં ધર સુધી બંધાયેલી અને જવાબદાર હતી. જ્યાં વેર માહરી પોતાની જાંચીનો સવાલ હતો ત્યાં વેર હું પોતે માહરી મુખત્યાર હતી, અને ઝારા જેમ માંગી લેતી આવતી હતી તેમ તેણીએ માહરીપર કરેલાં અનેક હેસાનોના અવેજમાં હું નાખતીથીજ કામ લેતી આવી હતી; પણ હવે મામલો બદલાયો હતો. હવે તો માહરે માહરા એક માવીતર મુરખ્ખીનાં ખુનનો તે ખુનીઓને બદલો વાળી આપવાનો હતો—એક મુરખ્ખી કે જેની પનાહપોસ્ત ગોદમાં હું નીમક રોડીથી બચગીથી પળાઇને મોટી થઈ હતી, અને જેઓ મરીને બી પોતાનું સર્વસ્વ મનેજ સ્વાધીન કરી જવા જેવા મેહુરખાન પુરવાર થયા હતા! એટલા વાસ્તે ખુદાએ એ જખુન ખુનનો ભેદ જે માહરી આંખે ખુલ્લો કરી આપ્યો તો માહરે તે ખુન કરનારાં કરપીણોને સજાથી છટકવા દેવામાં એક બી ઈનસાફ નહીં હતો, અને તેથી રખે ઝારા મને એ માહરા નેક એરાદાથી કલાવાલા કરીને ફેરવી નાખે તે મતલબથી તેણીને તો માહરા વિશ્વાસમાં લેવાનું મેં આ કેસમાં મોકુફજ કર્યું.

અને મીસીસ નોરમનને હક થવાને એ મહીના પુરા થઇ ગયલા હોવાથી અને હું માહરે કામેકાજે પાછા લાગી ચુકેલી હોવાને લીધે મેં એ સવાલ એકાદ મહીનામાં જરૂર હાથ ધરવાનો નિશ્ચય કર્યો. માહરે ફક્ત બીડાને માહરા વિશ્વાસમાં લઇને તેને સધળું કહેવાનું હતું અને તેનીજ મારફતે ઝારાથી અલગ એ કામ લેવાનું હતું.

એ દરમ્યાન, મગર, બીજે એક નાધલો બનાવ બન્યો (કે જે આગળ ચાલતાં વારતામાં મોટી અગત ધરાવનારો પુરવાર થશે) તે માહરે અત્રે ટપકાવી લેવાને જીલવું જોઇએ નહીં. મેરી ગ્લેન્ટવર્થ રોજ માહરી સાથે નાટકમાં આવતી, ને રટજના બાંકસમાં બેસીને ખેલ

જેમને માહરી સાથે ધર પાછી ફરતી. બીડા પશુ આવતી હતી, અને ધણું કરીને તો તેઓ બંને માહરા બાક્ષમાં સાથેજ ખેસ્તી.

હવે એક દહાડો મેરી માહરી ગાડીમાં કાંઈ ખરીદીએ ગઈ. ગોઠવણ એવી હતી કે ખરીદીએથી પાછી ફરતાં તેણીએ મને રીહીયરસલમાંથી પોતાની સાથે ગાડીમાં ઘેર લેતી જવું, અને હું ધણી અનળ થઈ કે રીહીયરસલ ખતમ થયું તે છતાં તે આવી નહીં, અને મને ખાસ્સો એક કસાક વધારે તપવું પડ્યું. હું તો જરા ફકરમંદ બી થઈ ગયલી, પશુ તેટલાં તો એક આદમી કહેવા આવ્યો કે માહરી ગાડી આવી હતી, તેથી તરત હું તેમાં જઈ બેઠી. ત્યાં મેં જોયું કે મેરીના ગાલ લાલ લાલ હતા, અને તે ધણી ઉત્કેરાયલી હતી. એ ઉપરથી એ મોડું થવાનું તેમજ એ ઉત્કેરાવાનું કારણ મેં તેણીને પૂછ્યું, બ્યારે તેણીએ દધાયલી જેવીએ કહ્યું, “ઓ ઍલન, આજે મને એક જણાએ એવી ખીહીધરાવી!”

“ખીહીધરાવી?” મેં ગુસ્સાથી પૂછ્યું; “કાણે?”

“હું બધું કેહું.” તેણીએ ખુલાસો કર્યો; “માહરે એક બે ફ્રેન્ચ નૉવેલ લેવાની હતી, તેથી હું રીજન્ટ સ્ટ્રીટમાંના એક બુકસેલરની દુકાને ગઈ, અને હું ત્યાંથી જોઈતી ચોપડીઓ ખરીદીને ઉતરી. પછી ધીમે ધીમે બધી દુકાનો જોતી આપણી ગાડી મેં ઉભી કરાવી હતી ત્યાંથી જરાક આગળ નિકળી ગઈ. મેં જોયું કે તમે તો હજી રીહીઅરસલમાંજ રોકાયલાં હશો તેથી મને નિરાંત હતી. એટલામાં તો એક બુદ્ધિ જેવી બેરી જેણે મોટા ઘેરની હોય તેવા ફ્રેન્ચ કપિલો હતા તે માહરી આગળ આવી, અને કાઉન્ટેસ ફારસ્ટીટ તે મોહલ્લામાં કાંઈ રોકતી હતી તે મને પૂછવા લાગી. મેં સમજાવીને કહ્યું કે મને કાઉન્ટ ખબર નથી, અને હું પોતે બી લાંડનમાં નવીજ છું. એમ છતાં કાંઈ ને કાંઈ મને તેણે વાતમાં મને કેટલોક વાર રોકીજ રાખી, અને તેનાં મનમાં એકાદ આવે કરીને તેને એક મોડું માણસ સમજી મેં થોડોક વખત બધી વાત તેની સાથે કર્યા કીધી. તેનાં કેહવા મુજબ ચાર્કસાયરમાં તેનો એક મોટો મેહેલ છે, અને હાલ તે લાંડનમાં નવીજ આવીને ઉતરેલી છે. કેહજે માહરી ગાડી રસ્તાને પેલે નાકે ઉભી રાખીને માહરી સહી કાઉન્ટેસનું ઘેર શોધવા હું પોતે ગાડીમાંથી ઉતરી આવીશ. મને કેહજે તું મને જોતાં સાથે ગમી ગઈશ કેમજે તું ધણી બલી ને નમાની લાગેજ, અને તું આવે તો તુંને હું માહરી સાથે અહીંના માહરો બંગલો દેખાડવા લાઈ જાઉં.”

“અને તેં માન્યું? તું તેની સાથે ગઈ?” મેં ગભરાટથી પૂછ્યું.

“નહીં કેમ માનું, ઍલન? તમે બી તેને જોતે તો અનળ થતે!” મેરીએ બચાવ કર્યો; “તેણીએ હીરા મોતીજ એટલાં પેહેડેલાં——”

“બધાં ખોટાં!” મેં અધીરાધથી કહ્યું; “ફરથી ખરાંજ નંગ દેખાય એવા ખોટાં લાગીનાઓ આવેજ તે બી તું જાણેજ કે નહીં?”

“માહરી જાણે બધાં! હું શું જાણું?” મેરીએ સાદાધથી કહ્યું; “હું તો, તેથી, તેની સાથે જવાનુંજ મન કરતીતી, અને આપણી ગાડીને પછવાડે આવવાનું કેહવા જતી હતી, તેટલાં પેલી બોલી ઉઠી, “ઓ લેઓ, માહરા મોટા ફોસ્ત મારકવીસ ઑફ તાઇનેડેલજ સામેથી આવેજ!”

“હું, તે આવ્યો?” મેં ગભરાઈને કહ્યું; “હું ઝાળખુંછ તેને. તે તો એક ધણો મોટો—”

“બદમાશ છેની?” મેરીએ ઉશ્કેરાઈને પુરં કર્યું. “બદમાશજ હોવો જોઈએ, કેમકે આવતાં સાથે મને એવું બધું નાલાયક કેહવા લાગ્યો કે હું તો, તેથી, તે બેઠને પડતાં મુકીને તરત આપણી ગાડી તરફ ચાલતીજ થઈ: પણ તેણે માહરો પીછો મુક્યો નહીં. તે તરત માહરી પાસે પાછો આવ્યો, અને મને કાંઈ એવું એવું કહેવા લાગ્યો કે માહરા ગાલ ગરમ ગરમ થઈને ગુસ્સાથી બધા ધમધમી આવ્યા. એટલા વાસ્તે હું થોપી ગઈ, અને મેં ગુસ્સાથી નેણ ફેરવીને તેને કહ્યું કે ‘તમે માહરી આગળથી એકદમ ચાલી નહીં જશો તો હું હમણાં ને હમણાં જીમ પાડશ, ને રસ્તે જતા કોઈની બી મદદ બોલાવશ!’ સારાં નસીબે તેજ વખતે ધણી અહસ્થ દેખાવેનો એક કોઈ ખુબસુરત જવાંન અમારી પાસેથી તેજ પગથી પરથી ચાલી જતો હતો તેણે એ માહરા છેલ્લા બોલો સાંભળ્યા, ને તે તરત અભયબીથી થોપી ગયો. તેણે પેલા મારકવીસને પહેલાં તો ડોળા કકડાવ્યા, અને પછી મને ધણી સખ્યતાથી પુછ્યું, ‘તમે કાંઈ ત્રબલમાં છેઓ, મીસ?’”

“ઓ નહીં, ત્રબલ શાંની બળીછ?” તે મારકવીસ જવાબમાં પોતેજ વચ્ચે કુદી પડ્યો; “એ તો અમો બે વચ્ચેની કાંઈ વાત છે. તમે તમારે ચાલતી પકડો!”

“પણ દેખીતી રીતે તે જવાંન પેલાને ઝાળખતોજ હોવો જોઈએ, કેમકે તેણે તુચ્છ-કારથી જવાબ કર્યો, ‘આએ જવાંન બાંનું પોતે મને ચાલી જવા કેહશે તોજ હું જવશ, માહરા લોડ!’” મેં, તેથી, તરતજ તેનો આશરો માંગી લીધો. મેં તેને કહ્યું કે આએ આદમી મને નાલાયક વાતો કહીને સતાવતો હતો, અને જેવું હું એમ બોલી કે મારકવીસ તરતજ અમો બન્ને પર ગુસ્સાનાં નેણ કકડાવી ચાલતોજ થયો, અને તે અહસ્થ માહરી અરજ પ્રમાણે આપણી ગાડી વેર મને મુકવા આવ્યો. મેં તેનો, તેથી, તેની એ સવેળાની મદદ અને એટલી બધી તરફી વાસ્તે ધણી ધણી ઉપકાર માન્યો, અને તે માનથી ટોપી ઉચકી મને સલામ કરી પોતાને રસ્તે ગયો.

“તું અત્રે નવી અને એટલી બીનઅનુભવી છે, મેરી, ત્યારે તાહરે આપણી ગાડી છતાં એમ રસ્તે રખડવા નિકળવાનો લોભ નહીંજ કરવો હતો,” મેં જરા ઠપકાથી કહ્યું. “પેલી ઝોરત કોઈ ખરેખર લુચ્છીજ હોવી જોઈએ, અને પેલા લુચ્છા મારકવીસની મલત્તનજ હોશે, કેમજે તેં તેને એટલું બધું કોડું આપ્યું ત્યારેજ તાહરી ભોળાઈની ખાત્રી કરીને પેલો બદમાશ મારકવીસ તેનો લાભ લેવા આવી લાગ્યો. એ તો સારું થયું જે ભરચક રસ્તા પરજ એ થયું અને તરતજ તુંને કોઈ પેલા ભલા જવાંન અહસ્થની મદદ મળી ગઈ, કેમજે લાંડનના ભરચક રસ્તાઓનો બી વીશ્વાસ નથી રેહતો, અને ત્યાં બી બાજે વખત જોઈએ એટલી દગલબાજીઓ થઈ શકેછ!”

“હવેથી હું માહરી ધણી સંભાલમાં રેહવશ, ઍલન ડીઅર,” મેરીએ એ ઠપકો સાંભળીને શરમાઈ જતાં ઝોજરખવાલીથી કહ્યું; “ખરેખર તો મને મદદ કરનાર તે કોઈ એવો મળ્નહતો ને લાયકાવાલો જવાંન હતો! મને લાગેછ કે તે બી કોઈ મોટેજ ધરનો છે, કેમકે

તેને હું અવારનવાર આપણાં ઠીએટરમાં જોઉંછ. ખસુસ કરીને જ્યારે તમારો પાટ હોય ત્યારે તો તે હંમેશજ આવેછ, ને એક બ્રાકસમાં બેસેછ.”

અહીં એ વાત બંધ પડી, અને મેં વધતી યુનોએરા કીધીજ નહીં. મેરી તે કાંઈ મદદ કરનાર જવાનથી કાંઈક સેહજ મોહીત થઈ હોય એવું બી લાગતું હતું ખરું, કેમજે તેની વાત કરતાં તેની તારીફમાં તે જોઈએ તે કરતાં લગભર વધતીજ ઉસ્કેરાતી નજરે આવતી હતી; મગર તેનું નામ નીશાંન બી દેખીતી રીતે તે જાણ્યતીજ નહીં હતી, એટલે મેં તે વિશે વધારે કાંઈ પુછ્યુંજ નહીં, અને એ વાત ત્યાંજ ધબ પડવા દીધી.

‘અરે, એક માતાની મોહબતવંતી સંભાલ વગર પોતે પોતાની સંભાલ લઈ નહીં શકે એવી બોલી છોકરીઓ કેટલી મોટી ફસાવતના જોખમમાં હંમેશ રહેતી જોઈએ,’ મેં મનથી બળાપો કર્યો, કેમકે મેં જોયું કે મેરી જ્લેન્ટવર્થનો હાલ તેવોજ હતો. તે હદ વગરની કાચી સમજની ને બોલી હતી—એવી કે જે કોઈની બી સમજવત ને ફસાવતમાં તરત આવી જાય! મુશકેલ એ હતું કે કોઈ ને કોઈ કામે તેણીને અવારનવાર એમ એકલીને બાહર જવુંજ પડતું! બનતું ત્યાં સુધી તો હું સાથે જતી અથવા તો બીડાને મોકળતી, પણ એમ હંમેશજ કેમ બની શકે? તે કાંઈ નાધળી બુચી તો નહીં હતી? અને હું જો જસ્ટી જાપતો રાખવા જેવી હીલચાલ કરે તો મને લાગ્યું કે પોરી મનથી બુરે માનીને વધતી બીચકે અને માથાંની ફેરાવન થઈ જાય! હાલ તો તે માહરી વડી બેહન જેટલીજ ધજજત કરતી હતી અને મને તાબેદાર હતી. એમ મામલો ચાલતો હતો એ વાંચનારે મેહરબાનીની રાહ જોત વેળા ધ્યાનમાં રાખવું.

હવે મીસીસ નોરમનને ગુજરવાને ખાસ્સા ત્રણેક મહીના થવા આવેલા હોવાથી મેં માહરા મમાવાનાં ખુનને લગતી જુસ્તેજોની વાત પાછી ધ્યાન પર લીધી. મેં એક દાહડે બીડાને માહરા વિશ્વાસમાં લખને તેને જે બન્યું હતું તે સધળું ખાનગીમાં વીગતવારે કહ્યું, અને તે છોકરી એ નવાં કરપીણપણાંની વાત સાંભળતાં “ધરડી બેટી” (ઝારાની મમાઇ) સાંમે માહરે વાસ્તેનાં વજાદારીબર્યાં વાહલથી ધણી ઉસ્કેરાઈ. તેણીએ મને ખાત્રી આપી કે લાએનઝીસથીજ જે એ ખુન થયું હોય તો તેમાં આજેવાની એ ધરડી વાંદરીની હોવીજ જોઈએ, અને એ વાત તો તેણીને સપાટામાં લેવાથીજ પુરવાર થાય.

“પણ હાલ તે ક્યાં રહેતી હોશે?” મેં શીકરમંદ પુછ્યું.

“હું વૅરીકસાયર ખાતે—તમે રજા આપો તો—એક ફેરો મારી આવું,” બીડાએ મોટા ઉત્સાહથી કહ્યું, “હું ત્યાં જમને છુપીછાંની સંભાલથી તેહકીક કરું કે એ ડોસી પેલાં બરમી-ગહામવાલાં ઝુપડાંમાં—કે જ્યાં તમોને પકડીને લુચ્છા કસેરે બુરી ધારણાથી કેદ કરાવ્યાં હતાં ત્યાંજ હાલમાં બી રહેછ કે નહીં?”

“પણ તુંને એકલીને એવા જોખમમાં મોકલવાની હું કેમ હીંમત કરું?”

“ઓ, તમે માહરે વાસ્તે જરા બી બીહીતાં ના!” બીડા હસી; “માહરી સાંમે કોઈ આંગળી ઉંચકી નથી શકવાનું! હું તો તેનો ટોટોજ પીસી નાખવા જેવી વાધણ કે વીચ્છન છઉં!”

અંતે કેટલીક તકરાર પછી ડરયું એમજ કે હાલ તો બીડાએ એકલીએજ બરમીગહામ જવું, અને ધરડી બેટી હાલમાં ક્યાં રહેતી હતી તેનો આખાદ પત્તો મેલવવો. જે તે બરમીગહામમાં

નહીં જ હોય તો તે વાતની અને એક કામળથી ખબર કરીને જ્યાં જ્યાં તે હોય ત્યાં પરભાડી તેણીએ જઈને તેના પત્નો મેળવવો, અને બધું પકડું કરીને પછીજ અને ત્યાં તેણીએ બોલાવી લેવી, જે પછી અને બંને જણે સાથે મળીને તે ધરડી વંત્રીને સકંભમાં લેવાની હતી. એજ બેહતર હતું. હું નોકરીદાર આદમી કેમ તેની શોધમાં તેની દુન્યાલે દોડ્યા કરું? મગર બીડા એક જીપ્સી છોકરી હતી, અને પોતાની અસલની બમાતુ જીંદગીને લીધે ધણી બાહોસ ને હાંમતવાન બનેલી હતી તે મેં જોયું કે એ કામને વાસ્તે પુરેપુરી લાયક હતી. મેં તેથી તેનેજ તૈયાર કરીને મોકળી આપી. તે અને ધણી સાચ્યાં દીલથી ચાહતી હતી, અને અને તેની વફામાં ધણી મુસ્તકામ બરોસો હતો.

પ્રકરણ ૧૨૨.

હું. પોતે તેને રોજનપર વળાવા ગઇ, કે જ્યારે મેરી ગ્લેન્ટવર્થનું તો માથું ધણું દુઃખનું હોવાથી તે ધરમાંજ રહી. તે અમારી સાથે નહીં આવી.

હવે, રોજનપરથી પાછી ફરતાં, એક કોઇ નવી સાયન્ટીફીક શોધ થઇ હતી તેનો નમુનો “પોર્ટલેન્ડ પ્લેસ” માં લોકોને જોવા જાહેરમાં મુકવામાં આવ્યો હતો તે વાત આગલે દાહડે પેપરમાં વાંચેલી અને યાદ આવી, જેથી મેં માહરી ગાડી તે નમુનો જોઈ આવવા વાસ્તે તે તરફ લેવાડી. અને તે દાહડે થોડીક દુરસદ હતી.

તે વખતે તે ઇન્સ્ટીટ્યુટમાં લોકોની મેદની ધણી મોટી મળા હતી, અને મોટે મોટે ધરનાં લોકો તે નમુનો જોવા ઉતરી પડેલાં હોવાં જોઇએ, તે એટલા પરથીજ જોઇ શકાતું હતું કે બાહર મોટે ઘેરની બપકાદાર લીવરીવાલી ગાડીઓની ઠઠ એકઠી થયેલી હતી.

અને ત્યાં જઈને હું ઇન્સ્ટીટ્યુટને લગતી મોટી ગેલેરી પરથી પસાર થતી હતી તેવામાં કોઇએ પછવાડેથી અચાનક માહરું નામ પોકાર્યું, અને મેં ચમકીને પાછું ફરીને જોયું તો તે પેલો મારકવીસ હરબર્ટ હતો. એ જવાંન ઉમરાવને માહરાં વાંચનારાંઓ બરાબર જોળખે છે. ડયુક ઑફ આર્લ્ફ-ગ્લેન્ટવર્થને બાપ, કે જેને અને જેની તુમાખી પરજોતરને હું તરતનીજ ડાવર ખાતે છેલ્લી મળી આવી હતી તેઓનો એ છોકરો થતો હતો. તે કેટલો નેકચલણ, નમાનો અને બલો હતો તે આપણે આ વારતાના આગળા સફાઓમાં વાંચેલું છે. તેણે અને પરજોવાની એક વાર પ્રમાણિક ઑફર વટીક કરી હતી, અને મેં માહરી મુશ્કેલીઓ તેને સમજાવીને એ માન ના પાડ્યું, ત્યારથી તે ઇજ્જતદાર જવાંન માહરો એક ખરો દીલસોઝ બાઈ જેવો થઇ રહ્યો હતો. હું, તેથી, તેવા એક ચાહતા દોસ્તને આટલે લાંબે વખતે પાછી રૂબરૂ મળવાથી ખરાં દીલથી ખુશી થઇ, કે જ્યારે અને તેને જોતાં સાથે લાગ્યું કે તે આગળ જેટલો તખીયતમાં સારો ને તંદરોસ્ત નહીં દેખાતો હતો! તે ચેહરામાં ધણી રીકકા હતો, અને જાંણે તરતનો મોટી માંદગી ભોગવીને ઉઠ્યો હોય તેમ દાચાં બી જરા બેઠેલાંજ લાગતાં હતાં. ચાલુ ઉજાગરાઓ અથવા તો અનિયમીત જીંદગી કે નહીં તો મોટી ખીમારી એ બધાંથી જે ફેરફારો ચેહરામાં થઇ શકે તે આ જવાંન ઉમરાવમાં સ્પષ્ટ જોઇ શકાતા હતા; પણ તેના જેવો એક શુદ્ધ વરતણનો

મહત્ત્વ આસામી એવી નાલેશીભરી જીંદગી તો ગુજરી ચકેજ નહીં, એટલે મેં તો મનથી તરત એમજ માની લીધું કે ખચ્ચીતકરીને તે તરતનો એક કોઇ મોટી ખીમારીમાંથી ઉઠેલોજ હોવો જોઇએ.

“હું ધારું, માહરા લૉડ,” મેં તે ઉપરથી કહ્યું, “કે તમારાં માનવંત માતપીતા ડ્યુક અને ડ્યેસ તો હાલમાં કૉન્ટીનન્ટ પરજ હશે. તે લોક તો કૉન્ટીનન્ટ પર ફરવાજ ગયાંછની? હું એ નામદારોને ડોવર ખાતે મલી હતી.”

“હા, એ લોક હાલમાં છટલી છે,” તે મારકવીસે જવાબ કર્યો.

“અને તમે સાથે નહીં ગયા?”

“હું તે લોકો સાથે જઇને શું કરું, મીસ પર્સી?” મારકવીસ હસ્યો; “તે લોકની કંટાળાભરેલી કંપનીમાં મને મળહજ શું હોય? માહરા પપા જીઓ તો પેલા પોતાના જેવાજ હેમક દોસ્ત પીસપ્લોસમ સાથે આખો દાહડો ઘેલીમાંડી બકપ્પકથી બેનનું દહી કરયા કરે, ને માહરાં મમા જીઓ તો દીનપર દીન એટલાં તોરવંતાં ને તુમાખી થતાં જાએછ કે માહરા પપાને વટીક પોતાના ડોળાના દાખમાં ઠરેલા ને ઠરેલાજ રાખેછા હજી તેવથુને મન તો હું ખી નાધલો જુઓજા! જરા મને રાત્રે ઘેર આવતાં કોઇ દાહડો મોડું થાય તો મને જુઝાની કાંની ધમકાવીને પાણી કરતાં પાટલો કરે!”

“ને તેથી તમે તે લોકની સાથે નહીં ગયા?” હું અજબ થઈ.

“હા, આએ વખત મેં જરા લુચ્છાઇજ કરી,” હરબર્ટ વળી હસીને જવાબ આપ્યો; “પેહલાં તો મેં નન્નો વાસ્યોજ નહીં, ને બધી તૈયારીઓ થઇ અને કાલે નીકળવાનું તેમ હું માહરં માથું ફેરવીને બેઠો કે માહરે નથી આવવું! માહરાં માય તો એટલાં અજબ ને ગુસ્સે થયાં કે જેની હજી નહીં, પણ આપણે તે બધું ડોન્ટકર કીધું, અને પરીણામમાં આખું ઘેર ગયું ત્યારે મને એકલાને મનને ગમે તેમ મોજ કરવા અત્રે રહી જવાની તીલ્લોરી હાથ આવી ગઇ!”

સારાંશ, તેની એ વાત કરવાની ઢબ અને તે જે એકરાર કરતો હતો તેથી માહરે કપ્પુલ કરવું જોઇએ કે હું જરા ડધાઈ અને માહરાં મનથી કચવાઇ. તે કાંઇ એવો તો નહીં હતો, અને ત્યારે એકાએક એ શું થયું?

“હું તો જાણું જ તમે કાંઇ ખીમાર થયા હોશો ને તેથી તમોને પાછળ રહી જવું પડ્યું હશે,” મેં ધીમે સાહદે કહ્યું; “આજે તમે આગળ જેવા સારા દેખાતા નથી?”

“સારો નહીં, મીસ પર્સી?” તે તુચ્છકારનું હસ્યો; “માહરં તો કોઇ દાહડે જરા માથું ખી નથી દુખ્યું! ખરી વાત એટલીજ છે કે ગઈ રાત્રે કલબમાં અમે પાસાની રમત રમવા બેઠેલા તે છેક સહવારં પડતાં સુધી આંધળા ભીતની કાંની બેસીને રમ્યાજ કીધા! એ તો, તેથી, તે ઉજગરાની મોહકાંન તમોને જરા નજરે આવતી હશે!”—અને તે કઠોર હસ્યો.

હું સમજી, અને મેં હવે એ મીલાકાત, એવા સંજોગમાં તરત દુકંડી કરી નાખવાની મતલબે ઠંડાઈથી કહ્યું, “ચાલો, હવે સાહેબજી.”—અને તેની પાસથી હું ખસીજ ગઇ,

કેમકે મેં તરત જોયું કે એ પેલો આગળનો હરખટો હતોજ નહીં! તે આગળનામાં ને હાલનામાં બેહસ્ત દોજખ જેટલો તદ્દાવત પડી ગયલો પ્રગટ જણાઈ આવતો હતો! હું, એથી, માહરાં મનથી ખરેખર ધણી દલગીર થઈ. આદમીની ચાલચલણમાં પણ બાળે વખત કેટલો અચબુચો ને નહીં ધારેલો તદ્દાવત પડી જઈ શકે છે તેનો આ એક મનન કરવા જોગ પ્રત્યક્ષ દાખલો હતો! તેનાં માથાપે—અગતકરીને ડચેસે—તેને પેહલી હરોલમાં હદ વગરના અદખ ને અપતામાં ઉધાર્યો તે કેટલું લુલમરેલું હતું તે એ ઉપરથી જોઈ શકાશે. ચોક્કસ હદનું છુટાપણું જેમ છોકરાઓ વાસ્તે તેમજ છોકરીઓ વાસ્તે ખરેખર ચાહવા જોગ છે. હદ વગરનાં બંધારપણાં અને આકાશના જપ્તાથી બુધ્ધી બ્રમીત થાય છે, અને છુટપાંચાંની લેહજત, કાંઈ પ્રસંગ મળી જતાં, હોય તે કરતાં હજારો ધણી વધારે તેવાંઓને પ્રિય થઈ પડે છે; અને લોર્ડ હરખટો એવીજ એક લુલનો ભોગ થયો હતો તે હાલમાં હું એક ઝટકે જોઈ શકતી હતી. તેણે હવે છેક છેલ્લે પાટલે બેસીને એકદમ ને યાહોમ મોજશોખમાં ઝોકાવ્યું હતું. જ્યારે તેની પાસે પૈસા પુરતા ત્યારે કુછંડી દોસ્તોનો ટોટો હોયજ શાનો? એ મુજબ તે આ ફેન્ને પોંહચેલો નજરે આવતો હતો તેમાં નવાઈ એકે નહીં હતી. વળી હવે તો ખરાબી એટલાથી અટકે એમ પણ લાગતું હતું નહીં. હવે તો આ એક વારનો ઇજ્જતદાર છોકરો ખોહારીના ખરાબા પર ચઢી જઈને અફલાઈ મરવાનો તેજ નિશંસય નક્કી સંભવતું હતું!

હું એ પછી પેલો નમુનો જોવા ગઈ, અને જો કે ત્યાં ગીરદી ધણી હતી, તોપણ જે લોકોએ મને ઓળખી તે લોકોએ ધણા અદખ અને દેખીતાં માન સાથે બાજુ થઈ જઈને માહરી આગળ જગ્યા કરી આપી, અને હું આગળી હરોલમાં ગઈ. ત્યાં તે મીકેનીઝમની એક ગ્રહસ્થ એકઠાં થયલાં લોકોને સમજ આપતો હતો, અને હું તે સાંભળતી બેઠી હતી તેટલાં હું જે મોટા ચાંબલાની બાજુમાં બેઠેલી હતી તેની બીજી તરફ ઉભેલા એ ત્રણ જવાન્યાઓને મેં વાત કરતાં સાંભળ્યા. હું કાંઈ તેઓને સાંભળવા માંગતી હતી નહીં, પણ તેઓ આસપાસનાંઓ સાંભળે તેની કાંઈ પરવાહજ નહીં ધરાવતા હોય તે ક્રીસમે બેખોફ પોતપોતા વચ્ચેની વાતચીત કરતા હતા.

“પણ પેલો કેમ હજી નહીં આવ્યો, ઝોરમંડ?” એક જણ પુછતો સંભળાયો.

“કોણ—હરખટો?”

“હા.”

“આવવો તો જોઈએ; આવવા તો કહ્યુંછ.”

“એ પોરયાએ એનાં માથાપ કોન્ટ્રીનંટ પર જવાથી હાલ ઠીક લાલ વાવટો મુકી દીધેલો છે, ને ધણું દુલ્લાં દીલથી ખાયછ ને ખરચેછ!” એક ત્રીજો હયાં કેહતો સંભળાયો—અને તેઓ બધા હસ્યા.

“ખોદાતું એટલું ખીસ્ચાર આપેલું છે તો કાંય નહીં ખાય ને ખરચે?” પેહલાએ પાછું કહ્યું, “મજાહ કરે ને કરાવે નહીં તો એના જેવો મોટો ગધેડો આખી દુન્યામાં ખીજો કીયો?”

“આએ વખત તો ધણો સારો સ્પીરીટ એણે દેખાડ્યો,” ચોથાએ કહ્યું; “એની માય તો હજી એને છ વરસનો મુચોજ સમજેછ, ને પાંખડી વળગાવીને જ્યાં જાય ત્યાં લઈ જવા

માંગેજ, પણ આએ વખત તો એ પોરયાએ અનળજીવી હોમતથી છેક છેલ્લી ઘડીએ માથું ફેરવીનેજ વાત કરી !”

“ઘણીજ અચ્છી બનવી !” બીજે એકમત થયો, “અને એ પાપ પટયાંજ એટલે હાલ એ પોરયો ધર્યો ધરાતો નથી હમણાં તો એ વળી એક નવાં ખેંઝાણમાં પડેલો છે તે તમે લોક જાણોજ કે ?”

“નહીં, તે શું ?” એક બે જણાએ સામઠું પુછયું.

“વાત ખાનગી છે,” પેલાએ અવાજ ધીમો કરી નાખ્યો—જોકે હું લગભગ નજદીક હોવાથી તે બધું બરાબર સમજી શકી; “હાલમાં એક ઘણી સુંદર પોટીની પુઠે પડેલો છે. દેખીતી ઘણીજ કાચી સમજની અને ખીનઅનુભવી ! અવારનવાર ખેડ મલેજ ખી ખરાં.”

“તે વળી તેં કેમ પારખ્યું કે છોકરી કાચી સમજની અને ખીનઅનુભવી છે ?” એક જથ્થુ હસ્યો.

“એ છુપું રહેજ નહીં,” પેલાએ સમજાવ્યું; “કદમો કદમ ખીહધેલી અદાથી પોરી પાછું ફરી ફરીને જોયા કરતીતી તે પરથી હું તરતજ પાંખી ગયો !”

“બધાં ચરત !” વળી તેઓમાંના એક લાલચુર્જો તુચ્છકાર કર્યો; “તુને સીચરીતની પરખ નથી, ઉલ્લુ !”

“તેવું કશુંજ નથી,” પેલાએ અરધા ગુસ્સાથી કહ્યું; “એક તાજ ખીલતા ગુલાબ જેવો એવો નિર્દોશ ચહેરો કે બે ઘડી જોયાજ કરયે. હું તો ધારંજ કે અત્રે લંડનમાં કોઇ નવીજ બહારગામથી આવેલી છે.”

“ત્યારે તો એ બધાંજ પાખંડમાં પાહવરડો થઇ ચુક્યો !” કોઇ એક બોલ્યો; “ધીચવા-પર આવેજ તો અટકાવેલો અટકતો નથી, અને કાર્ટેબલપર ખુદાર થવા માંડેજ તો ત્યારે ખી હાથ ખાંચતો નથી; તેમાં જો વળી તુ કહેજ તેમ આએ કોઇ પોરીનો ખી પડેલ્ય લાગે તો દુન્યા પાર ઉતરી જવાનો !”

“તેમાં શક શું છે ?” બીજાએ કહ્યું; “આગળ તો નીચેથી ઉંચું નહીં જોતોતો અને ઘણાજ આબરૂદાર જીવાન્યામાં ખપી મુછપર તાવ દહને ફરતોતો, પણ હવે એનો વખત આવ્યોજ ત્યારે તે બધાં હરામ ગુનાવેલાં વરસોનો એકઠો ખંગ વાળી લે કે નહીં ?”—અને તેઓ બધા હસ્યા.

સારાંશ, એ પછી જ્યારે ધર પાછી ફરવા હું માહરી ગાડીમાં જઇ ખેડી ત્યારે મેં એ જે સઘળું મારકરીસ હરખટના સંબંધનું અનાયસે સાંભળ્યું હતું તે ઉપરથી હું ઘણો ગંભીર વિચાર કરવા લાગી, અને હું ખરેખર ઘણી અજબ થઇ. મેં જોયું કે સરજતના લેખ પણ એક ઘણી અજબ વાત હતી. “ફરેબથી રીરેસ્તા ફરે” એ કહેવત આ છોકરાના સંબંધમાં અનળજીવી હદ સુધી ખરી આવી હતી. નસીબસંજોગે તે નાલાયક દોસ્તોને પક્ષે પડ્યો હતો, અને તે એક વારનો ઇજ્જતદાર, ઉંચ આચારવિચારનો, સદગુણી જવાન આ રીતે નહીં ધારેલો ખુદાર થતો હતો ! તે છાકટ, જીગારી અને વંઠેલ થઇ ગયેલો જાહેર થયો હતો તે શું થોડા ખેંદની વાત હતી ?

પ્રકરણ ૧૨૩.

હવે હું માહરાં ઘેર આગલ ઔરમંડ સ્ત્રીમાં માહરી ગાડીમાંથી ઉતરી ત્યારે ગાડી આગળથી મેં એક ગ્રહસ્થને ઉતાવસે પસાર થઇ જતો જોયો. મને લાગ્યું કે તે કોઇ માહરી આગળખાણનો હતો, અને મેં તેને આગળ એક વાર કેટલે જોયો હોવો જોઇએ; પણ કોણ અને ક્યાં તે મને તરત ને તરત યાદ આવી શક્યું નહીં. મેં, તેથી, જરા વધારે ધ્યાનથી જોયું, અને ત્યારે મને એકદમ યાદ થઇ. તે કોઇજ નહીં પણ પેલો મીઠો ગાવર હતો. લૉર્ડ ફ્રેડરીક રેવન્સકલીફ (અમારી જુલીના ભરથાર) છેલ્લો જે છોકરીને દગાની જલમાં ફસાવતો અમો બાપબેટીને હાથ પકડાયો હતો તે મીસ ફેલીસાનો પીતા. તે છોકરીને લગતું તરકટ મેં નાટકશાળામાં પકડ્યું હતું, અને પછી લક્ષાધીસ મીઠો ગાવરની વિનંતીથી જુલીનાં લગન પછી હું તેને બંગલે જઇને તેને મળી પણ આવી હતી તે વાંચનાર જુલી ગયાં નહીં હોય ?

મગર હું એ ગ્રહસ્થને હાલમાં પાછો લંડનમાં જોઇને ઘણી અજબ થઇ. હું છેલ્લી તેને સ્ટ્રેટન સ્ત્રીમાં તેને બંગલે મલી આવી હતી ત્યારે તો તેણે પોતાના ખીજવાત વચ્ચે મને કહ્યું અને જાહેર કર્યું હતું કે તે લંડનપર આગ લગાડીને પોતાને ગામ પાછો જતો રહેવાનો છે. વળી જેમ જવાં લૉર્ડ હરબર્ટના સંબંધમાં તેનો દેખાવ જોઇને હું અજબ થઇ ગઇ હતી તેમજ નજીક છ સાત મહીનાના ગાલા પછી આ ગ્રહસ્થને પણ હાલમાં પાછો જોતાં હું ખરેખર ઘણી અજબ થઇ. તેનો પણ દેખાવ દુખી, કાહેલી અને ભખી ખાધેલા જેવો હતો! છેલ્લો મેં તેને જોયો ત્યારે તે શ્રીમંત આદમી લગાર દેખાવેલો, દમામદાર અને આંગમાં ભરેલો હતો, ન્યારે હમણાં તો તે ગલાઇ ગયેલો અને કમ્મરમાંથી થોડાક વજેલો પણ દેખાતો હતો !

તે થોડુંક આગળ ચાલી કોઇને કાંઇક પુછીને પાછો માહરી ગાડી તરફ આવ્યો, અને ત્યારેજ મેં તો જાણ્યું કે તે તો મનેજ મલવા આવેલો આય તરફ માહરંજ મકાંન શોહધવાની જેહમતમાં પડ્યો હતો; અને મને જોતાંજ તે માહરા ભણી ધસી આવ્યો. મેં તેને, એ જોતાં, ખુશીથી આવકાર આપ્યો, અને હું તેને તરત માહરી સાથે માહરા ડ્રૅઇંગરૂમમાં લઇ ગઇ, જ્યાં જાણે કાકેલો, કંટાલેલો, દુઃખથી આજેજ થયેલો જેવો તે બેસી ગયો, જે તેના હાલ જોતાં માહરો જીવ બળી ગયો. માહરાં પેટમાં તેની ગરીબ દીકરીને વાસ્તે બી ઘણું ચુંકાઇ આવ્યું, કે જે—આપણે જાણેજ તેમ—લૉર્ડ રેવન્સકલીફને ઘણાં ખરાં દીલથી ચાહતાં શીખી હતી !

“ અને હમણાં એ કાંહાં રહેછ ? ” મીઠો ગાવરે વાતમાં વાત મેળવીને, પ્રથમ કેટલીક બીજી ત્રીજી વાતચીતો કરી પછી, મને લૉર્ડ રેવન્સકલીફ માટે પુછ્યું. તેણે તો મને એમજ બતાવ્યું કે તે કાંઈ ખસસ મને મળવા આવ્યો નહીં હતો. તે આજે તરફ પોતાનાં કાંઈ કામે-કાજે આવ્યો હતો, અને તે તરફથી જતાં તેને યાદ થઇ કે હું આજેજ મોહલામાં કેડે રહેતી હતી એમ તેણે સાંભળ્યું હતું. તે એ ઉપરથી કાંઈ બી ખાસ મતલબ વગર સેહેજ માહરાં ઘરની ખબર મેલવતો હતો, અને તેવાંમાં મને જોઇને મને મળવા દોડી આવ્યો હતો; અને મેં તો, અલબત્ત, માહરી ભોલાઇમાં એ સધળું સામ્યુંજ માન્યું. મેં, તે ઉપરથી, તેના છેલ્લા સવાલના જવાબમાં હસીને કહ્યું કે લૉર્ડ રેવન્સકલીફ તો હવે તદ્દન સુધરી ગયો હતો, અને

પોતાની પરણી ઘેરી સાથે હાલમાં ડાવર ખાતેનાં તેઓનાં પોતાનાં મકાન “ રીવર હાઉસ ”માં બહુ શાંતીથી રહેશે હતો.

“ કમીનો તે ! ” મીં ગાવરે કીનાના હાંત કચકચાવીને કહ્યું; “ લાંડનમાં શું નાકે રહી શકે ? ”

હું બહુ અજબ થઈ. શું આ માણસ હજી પોતાને થયેલું થોડુંક તુકશાંત જુલો નઈ શક્યો નહીં હતો ? તેની હાલની વાતચીત કરવાની ઉસ્કેરણીભરી ઢપ એવુંજ કાંઈ પુરવાર કરતી હતી ! હું તો નાણું કે વચ્ચે છ સાત મહીના ગુજરી ચાલ્યા હોવાથી તે હવે એ વાત વીસરી પણ ગયો હશે !

“ માહરાં એકનાંએક ખચ્ચાનાં સુખનો એ મુદ્દા—હું કેમ તેને માફ કરી શકું ? ” તે દુઃખાયલી લાગણીના આપે કેહેરબર્ચાં જીગરે પાછું કહ્યું; “ તમે વિચાર કરોની. મીસ ત્રેડ્ડ ! તમે પોતાને માફરી જગ્યાએ મુકાને વિચાર કરો; પણ નહીં, તમોને ખી તે વિચાર આવેજ શાંનો ? ” તેણે તરત ખીજે ખ્યાલ-થતાં ઉતાવલે ફેરવી નાખ્યું; “ તમો ખી તો અમારાં મુદ્દા-આમાંજ છો ! તમો ખી તો અમારી ખરાખી કરવાવાલાંજ છો ! ”

“ હું તમારી મુદ્દા ? હું તમો લોકની ખરાખી કરવાવાલી ? ” મેં અરધા ગુસ્સાથી અજબ થઈને કહ્યું.

“ અલખત ! વાજખીની રાહે જોઈએ તો નહીં, ” મીં ગાવરે ગુસ્સાથી ને ઝંતુનથી કહ્યું, “ પણ વાજખી ગેરવાજખીનું તોલ કરવાની મને ધીરજ કે શાંતી હોઈજ ક્યાંથી શકે ? તમારી જુલ્મટ નોરમને તે કાફરકાને પરણીને અમોને માહત કીધાં, અને તે બધી કારસ્તાંની ને આગેવાની તો તમારીજ હતી કેની ? ”

“ તમે ખચ્ચીત મને બહુ મોટા ગેરધનસાફ કરોજ, મીં ગાવર, ” હું ગુસ્સાથી છછણી પડી. “ એક નહીં પણ એક હજાર વખત તમારી જુલ છે. જુલ્મટનો ખી તમે વાંક કઠીજ કેમ શકો ? તમારી દીકરીની બહુ આગમચનો એ જવાંન પર તેણીનો હક પુગતોતો, અને તેવા સંજોગમાં તમારી દીકરીને બદલે તેની સાથે મેં એ જવાંને જોઈવી આપવાની બાજી રચી તેમાં મેં અધર્મ કીધેલો કહેવાયજ કેમ ? વળી માહરી તો અન્યખીજ નહીં ભાગતી. શું તમે એમ કહેવા માંગોજ કે હું જુલ્મટ સાથે એનાં લગન જોર જુલમનાં જોઈવી શકી તેમ કદાપી નહીં ખી કરી શકી હોતે, તોપણ તમે એ આદમીને એટલી હદ સુધીનો દગલખાજ ને લુચ્છો નાંજુવા છતાં તમારો જમાઈ કરવાનું કયુલ કરતે ? ”

“ વેલ, વેલ, હું કદાપી ગેરવાજખી હોવશ. હું કયુલ કરી ચુક્યોજ કે વાજખી ગેરવાજખીનું તોલ કરી શકવા જોગી માહરામાં ધીરજજ નથી, ” તેણે ઉતાવલથી કહ્યું—અને તરત વધાર્યું, “ લેઓ ચાલો, સાહેબજી. ”—અને હું તેને કાંઈ જવાબ કહું, પુછું કે રોકું તે આગમચ તો એક દીવાનાનાજ તોર અને ઝંતુનથી માહરી આગળથી ઉડીને તે ચાલતો થયો ! હું તો તેને ઠંડો પાડીને તેને વરે કાંઈ રીફ્રેશમેન્ટ મંગાવવાનો ખી માહરાં મનથી વિચાર કરતી હતી તેટલાં તો તે થેલા જેવો ઉડીને ચાલીજ ગયો, અને ત્યારે મને ખી બહુ ગુસ્સો લાગ્યો એટલે મેં ખી તેને જવાજ દીધો. આ આદમી પોતાની ખેટી તરફનાં અતી બહુ વાહાલના

બાએસથી તે બેટીને બરપા થયલી મોટી નાઉમેદીને લીધે કાંઈ ખરેખર થેલો તો નહીં થઈ ગયો હોય ?

એ પછી બે દિવસ ગયા બાદ ત્રીજે દહાડે સહવારે મને બે કાગળો મળ્યાં. એક વાહલી ને વફાદાર બીડા તરફનું હતું, કે જ્યાં તેણે લખી વાલ્યું હતું કે બરમીંગહામ સુધીનો ફેરો તો ફેાકટજ થયો હતો. ધરડી બેટી જે છેલ્લી બરમીંગહામ ખાતે રહેલી જણાઈ હતી તે હાલમાં તે ટ્રુપડું છોડી ગઈ હતી, અને કેઈ તરફ ચાલી ગઈ હતી તેનો કશો પત્તો તેણીને મલતો હતો નહીં. “મેં તોખી એ વાતની કેડ કાઢવાનું કાંઈ છોડી દીધું નથી, વાહલાં બાઈ,” બીડા લખતી હતી; “હું હજી એ વાતની ચાંપતી જુસ્તેઝોમાંજ છું, અને તેથીજ અત્રે જાસ્તી થોખી ગયલી છું. હું તો પડકી ઉમેદ રાખુંજ કે બીજા એક બે દિવસમાં એ ધરડી વંત્રી હાલમાં ક્યાં છે તેનો હું કાંઈ ખી પાડકો પત્તો મેળવીને તમોને પાછું લખી શકશ.”

બીજું કાગળ ડોવરથી જુલીનું આવ્યું હતું. તે લખતી હતી કે—

“માહરી વાહલી ઍલન,

માહરો એક કાગળ પાંચેક દિવસ પરજ તુને મળ્યો હશે. એટલું જલદી તે છતાં હાલમાં મને પાછું લખવું પડેજ તેનો સખબ છે. ફ્રેડરીકની સાથે તેનાં માય બાપને સલ્લાહ થાય એવો કાંઈ ખુશાલીભરેલો હીંગામ હાલમાં નજદીક આવતો લાગેજ ખરો! કાંઈ મેહેરબાનો વચ્ચે પડ્યાંજ, પણ તે લોકોનાં નામ અમોને હજી મળ્યાં નથી. હાલ તો હજી બધી વાત બેદમાંજ છે. ખરી વાત એટલીજ છે કે ગઈ કાલે માહરા ફ્રેડરીકને પોસ્ટમાં એક કાગળ આવ્યું. અમે તે લખનારના હરફ બી પીછાંણી શકતાં નથી, અને સહી બી “તમો બન્નેનું બહું ચાહનાર” એમજ માત્ર કરેલી છે; પણ કાગળ દેખીતો ધણી દીલસોજીથી લખાયેલો લાગેજ. લખનાર કેહજ કે ‘હમણાં ને હમણાં હું માહરં નામ જાહેર કરવા નથી ચાહતો, પણ હું તમારાં ફેમીલીનો ધણો પુરાંણો દોસ્ત છું, અને તમો બાપ બેટા વચ્ચેનો બીગાડ જોઈને ધણો દલગીર થયેલો છું. હું એમાં તમારી પોતાની કાંઈજ તકસીર જોતો નથી. તમે પૈસા કરતાં ખરાં દીલના ખારને વધારે અગત આપી તે મને તો સામું વધારે ગમેજ’ વિગેરે. હવે તેણે “ફીઝ કૉસ” આગળ ફ્રેડરીકને ખાસ મલવા બોલાવી લીધેલા છે. તે લખે છે કે પોતેજ ત્યાં મલીને પોતાને ઝોળખાવશે, અને એવથુને રૂબરૂ મળીનેજ બધી પોતાની ગોઠવણો સમજાવશે: અને ફ્રેડરીક તો એ કાગળ મળવાથી ધણીજ ખુશી થઈ ગયા. તેવથુ ગઈ કાલના અત્રેથી લંડન વાસ્તે ઉપડી ગયેલા છે. અમોને પેહલાં જરા એમ બી લાગ્યું કે કાંઈ કાંઈ દગો કરતું હોય અથવા મજાક બનાવતું હોય, પણ તેમ કોણ કરે અને કાંય કરે? જ્યાં વેર કે કાંઈ એવથુનાં કુડંબને મલતુ બેટું આસામી એ હોય નહીં ત્યાં વેર અવલ તો તે જાણીજ કેમ શકે કે ડોવર ખાતે અમો “રીવર હાઉસ”માં રહેલાં છીએ? અમે તો, તેથી, એ કાગળપર ધણી મદદ બાંધેલી છે. કાંઈ બી સુરતે લંડન એક ફેરો જઈ આવવામાં કાંઈ ગયું નહીં એમ જાણીનેજ એવથુ ગયેલા છે, અને જે વેહલા પરવારશે અને વખત હશે તો તુને જરૂર મલતાજ આવવાનું મેં એવથુને કહી રાખેલું છે.

લાં, તાહરી મદાની વાહલી જુલી.”

ખરં કહું તો મને આ કાંઈ “બહું ચાહનાર”નું કર્તબ્ય એ કાગળમાં વાંચ્યા પછી જેવું જોઈએ તેવું ગમ્યુંજ નહીં. જે ખરેખરો “બહું ચાહનાર”જ હોય તો પોતાનું નામ

કામ છુપું શાનું રાખે? એ એ તો બીચારાં બ્યાં ત્યાંથી માખાપ સાથ સદલાહ થઇ જાય તેની તૃષ્ણામાં તથાઇ ગયલાં જો તે લપરસપર માંની લીએ તે બનવા જોગ હતું, પણ હું કેમ માનું? અને તો વળી એમ બી વેહમ થયો કે એ પેલી લુચ્ચી મેલીસા હેરીસનનુંજ કાંઇ તરફ કે કારસ્તાન હોય; પણ વધારે વિચાર કરતાં માહરાં માન્યામાં તે ઝાઝું આવ્યું નહીં. કોઇ બી રીતે ફ્રેડરીક રેવન્સકલીફ ડોવર પાછો ફરવા આગમ્ય અને જરૂર મલતો અને ખુલાસો કરતો જશે તે વાત પરજ મેં તેથી તુરત વેળા તો સધ્યારો માન્યો, અને તેથી તે દાહડે બપોરનું ખાનું મેં ધણું ખેટી કર્યું. મેં જોયું કે બનવાજોગ હતું કે તે આવે, ને તે આવે તો સાથેજ જમ્યે, કેમકે જુલીનાં લખાણ મુજબ આજે તો તે પરવાર પાંચેલાં ડોવર પાછો ફરવો જોઇએ. એમ છતાં તે કાંઇ આવ્યો નહીં, અને ત્યારે વાટ જોઇ જોઇને જમી લેવા પછી ત્રણેક વાગે હું માહરો એક પાર્ટ મોઢે ચઢાવતી બેઠેલી હતી, તેટલાં માહરી મેડે આવીને અને ખજર આપી કે કોઇ બાઇ અને તાકીદનાં કામસર મલવા આવી હતી, અને તેને તેણીએ ફ્રાઇઝગરમાં બેસાડી હતી. હું, તે ઉપરથી, તરત ત્યાં ગઇ, અને મેં જોયું કે તે કોઇ અધાર ઉમ્મરની દેખીતી આચરદાર દેખાવની અબળા હતી. કોઇ મોટે ઘેરની કારખાણ (હાઉસકીપર) હોય તેવી તે લાગતી હતી, અને તેજ માહરું અનુમાન ખરું પડ્યું. તેણીએ પોતાને લક્ષ્યાધીસ મીં ગાવરની હાઉસકીપર તરીકેજ ઓળખાવી.

“હું મીં ગાવર તરફથીજ આવેલી છું, મીસ ત્રેફર્ડ,” તેણીએ માનથી કહ્યું; “તેવણુ તમોને ચારેક દહાડા પર આવે તમારાંજ ઘરમાં મળી ગયા હતા તે ઇધાંણી. તેવણુ કેહવડાવ્યું છે કે તે દહાડેની મીલાકાતમાં તેવણુ તમારી સાથે ઘણા તોચ્છડા અને ઘણા ગેરમનસારી થયા, અને તેને વાસ્તે પછીથી તેવણુ ઘણાજ શરમાયાછ ને પસ્તાયાછ.”

“ઓ, એ વાત હું તો પછીથી તરતજ જુલી બી ગઇ.” મેં ખુશમિનજો હસીને કહ્યું; “અલબત્ત, બીચારાનાં બચ્ચાંને ઘણી નાઉમેદી થઈ તેનું દુઃખ તો લાગવુંજ જોઇએ, અને ગુસ્સાનું માર્યું આદમીથી બાજે વખત કાંઈ ને કાંઈ થઇ જાયછ ને બોલઈ જાયછ.”

“તમે ઘણાં બલાં છો, મીસ ત્રેફર્ડ,” તે અબળા ગલગલતે સાહદે બોલી; “અને મીસ ગાવર તમોને જરા મલવા મંગેછ.”

“ઓ ઘણી ખુશી સાથે,” મેં ખરાં દીલની લાગણીથી કહ્યું; “ખરું માનજો, બાઇ, કે એ જવાંબ બાંનુને વાસ્તે મને ઘણીજ બળાપાની લાગણી થયા કરેછ.”

“અમે તે જાણેછ,” તે હાઉસકીપરે જવાબ કર્યો, “અને તમે બીચારાં તો તરતજ માહરી સાથે આવશે એમ જાણીનેજ હું તમોને તેડવા આવીછ. તમે આવશે ને એ મરીબ છોકરી સાથે એ વાત કરશે તો એ બચ્ચાંને ઘણી ધીરજ આવશે. એના બાપ તમારી સાથે એટલા અપજયથી વાત કરી ગયા તે જાણીને એ ઘણી ગુસ્સે અને દુઃખી થઇ, અને પોતાની તરફની માશી તમોને રખડ કહી સંભળાવા એ બાપ બેટી હાલમાં પોતાને ઘેર તમોને મલવા બોલાવેછ. એ પોતેજ આવતે, પણ એ તો બીચારી આવે માઠો બનાવ બન્યા પછીથી તખ્તમાં લકડતીજ ચાલીછ, અને હાલ તો બીલકુલ બીલાંજોજ છે.”

“હું ઘણી ખુશીથી આવેછ,” હું તરત કુદકો મારીને ઉઠી; “હું એક મિનીટમાં તૈયાર થઇને આવેછ, અને માહરી ગાડી જોડાવો બી હોકમ આપુછ.”

“તેની કાંઠ જરૂર નથી, મીસ,” તે હાઉસકીપરે કહ્યું; “હું ગાડીમાં આવેલી છું, અને તેજ ગાડીમાં આપણે જઈશું. ફક્ત તમે તૈયાર થઈ આવો.”

“હું એક મિનીટમાં આઉં છું,” મેં પાછું કહ્યું, અને તરતજ ઉલટમંદ તૈયાર થવા ગઈ. મને તે ગરીબ બચ્ચાનું ખરેખર ધણું લાગતું હતું, અને તેને મલવા હું ધણી આપુર થઈ. વળી તેનો આપ પણ મને કરેલો ગેરઈન્સાફ પાછો ખેંચી લેવા ચાહતો હતો તે મને બ્યાદા ગમ્યું. હું, તે ઉપરથી, એક ઝપાટે તૈયાર થઈ ગઈ, અને મેરીને ઘેર તપાસવા હંમેશ મુજબ તાકીદ કરી પેલી સાથે, જે ગાડીમાં તે મને લેવા આવી હતી તેમાં બેસી, ચાલતી થઈ.

પ્રકરણ ૧૨૪.

“મીઠ ગાવર હાલમાં બી સ્ટ્રેટન સ્ટ્રીટમાંજ રહેછ કે?” મેં ગાડી ચાલુ થવા પછી પૂછ્યું. “હું છેલ્લી એવણને તે તરફના એવણના બંગલામાં મલીતી ત્યારે તો એવણ લાંડનથી પોતાને ગામ જઈ જતા રહેવાનું કેહતાતા તે પાછા ગયાજ નથી કે શું?”

“એવણ તો પોતાને ગામથી હમણાંજ અત્રે પાછા ફરયાછ,” તે હાઉસકીપરે જવાબ કર્યો, “અને હાલ તો ધણું એકાંતમાં રહેલાં છે.”

“કાંઈ રહેછ જે?”

“પેન્ટનવીલ ખાતે; અહીંથી કાંઈ ઝાડું દુર નથી,” મને કેહવામાં આવ્યું;—અને ખરેખર જરાજ વારે અમે ત્યાં પોંહ્યાં. પેન્ટન સ્ટ્રીટને નાકેતું તે એક નાધણું સાદું ઘર હતું અને અમેએ જઈને બારણું યોક્યું, જે એક ચાકરડીએ આવીને ઉઘાડ્યું. તે કાંઈ ખોલી નહી, અને પેલી હાઉસકીપર પોતેજ એક સાંકડા દાદરપર થઈને મને એક ઉપલા ફ્રાઈગરમમાં લઈ ગઈ. તે મકાન મેં જોયું કે મીઠ ગાવરના પૈસા પ્રમાણે કશા બી ઠાઠથી આરાસ્તા કરેલું હતું નહીં. તે તેના જેવા એક મોટા શ્રીમંતને વસવા લાયક મકાનજ ન હતું. સ્ટ્રેટન સ્ટ્રીટવાલા તેના છેલ્લા આરાસ્તા બંગલા જેવું જરાએ નહીં. અહીં તો મકાનજ નાધણું અને સાદું હતું, અને ફરનીયર પણ બધું કામચલાઉ અને જેવું તેવું હતું. હું, તેથી, જરા અજબ થઈ ખરી. એમ કેમ?

મને ફ્રાઈગરમમાં બેસાડીને પેલી હાઉસકીપર તો પોતાના શેઠને તરતજ ખબર કરવા અંદર ચાલી ગઈ, અને તે પછી જરા વારમાંજ મીઠ ગાવર પોતે હું હતી ત્યાં આવ્યો. તેને જોઈને હું વધતી બડકી! તેનો ચેહરો મેં તેને છેલ્લે જોયો હતો ત્યારે જે હતો તે કરતાં બી હાલમાં વધારે શીકંકા અને બખી ખાધેલો હતો, અને એક તંદરોસ્ત મંજબુત બાંધાનો આગળ તે જે એક શ્રીમંત ગ્રહસ્થ હતો તેનો હાલમાં માત્ર એક ભુત કે ઓળો હોય. તેવોજ વધારે ફરીને લાગ્યો!! વળી તેની આંખમાં પણ એક એવી જાતની કાંઠ રોશણી પ્રકાશતી દેખાતી હતી કે જેણે મને જાસ્તી બીહીધરાવી, અને મને લાગ્યું કે મને એ આદમીએ કાંઈક દગાથીજ પકડી મંગાવી હશે; પણ બીજીજ પળે માહરી એ શીકર ખોટી હોય એમ મને જણાયું કેમજે મીઠ ગાવરે તો મને જોતાં સાથ ધણી નમ્રતાથી કહ્યું, “તમે ધણું બલાં છો, મીસ વ્રેકડં,

અને માહરા બોલાવણીને માન આપીને તરત આવ્યાં તે વાસ્તે હું તમારો ધણો ઉપકાર માનું છું. હું તે દહાડે તમારી સાથે જોઈએ તે કરતાં વધારે તોછડો અને સખખત થયો હતો—”

“તે દમ વગરની વાત છે, મીં ગાવર,” મેં બલમનસાધથી કહ્યું; “તમે જોશો કે તેથી મેં જરા બી ખુશ માન્યું જ નથી, કેમજે ખુશ માનતે તો હું અત્રે તમારાં તેડવા સાથે ચાલી આવી તેમ આવતે નહીં. હવે કેહો, મીં ગાવર, કે તમારાં દીકરી કેમ છે?”

“આવો, હું તમોને બતાઉં,” મીં ગાવરે જવાબમાં કહ્યું—અને તે આગલ આગલ ચાલીને મને લખને તે ઝોરડામાંથી બહાર પડ્યો. વળી અમો એક દાદર ચઢીને બીજે મળશે ગયાં, અને ત્યાં તે મકાનના પાછલા ભાગમાં તે મને લખ ગયો. એમ કરતાં તેણે તે તરફ જઈને જે ઝોરડાનું બારણું ઉંઘાડ્યું તેનું કંઈ પકડતાં તેના હાથ દીસ્તી રીતે ધુળ્યા, બ્યારે મને લાગ્યું કે ફેલીસા ગાવર ખચ્ચીતજ જસ્તી બીમાર થયલી હોવી જોઈએ.

અમો તે ઝોરડામાં દાખલ થયાં. તે એક નાધલો ઝોરડો હતો. તેની એક બાજુએ એક પલંગ હતો, જેની કુરતની બધી ઢાંકી દબને છેડા ગોદરામાં ખોસી દીધેલા હતા. ત્યાં સધળું સ્મશાન જેવું શાંત અને ચુપ હતું. જે ફેલીસા બીમાર હોય ને તે ધોભ્યાપર સુતેલી હોય, તો તાજુબ એ હતું કે અમો દાખલ થવાનો સંસારો સાંભળીને તેણીએ જરા બી કુરતની હટાડી નહીં, અને મને મલવા ચાહ્યું નહીં! શું તે ઉંઘમાં હતી—અથવા, એ પરવરદેગાર! શું તે બીચારી મરી ગયલી હતી? મેં બય પાંખીને મીં ગાવર બણી જોયું, પણ તે તો માહરી આગળથી તેડલાંમાં ખસી જઈને બાજુમાંનું એક બારણું ઉંઘાડવા પડ્યો હતો, અને હવે ત્યારે મને પાછો અને વધારે મજબુતીથી બય થયો કે હું કાંઈ બી દમાનોજ ભોગ થઈ હતી! માહરી છાતી અંદરખાંનેથી એકદમ ધુજી આવી.

“લાવો, એને હવે બાહર લાવો,” મીં ગાવરે એ દરખાંન પેલું બારણું પોલપખાળ ઉંઘાડી નાંખીને મોટા ધોધારી સાહેબે ગુસ્સાનો હુકમ આપ્યો.

“પણ, કમજતો, મને કેહો તો ખરા કે તમો શું કેહવા માંગો છો? તમો શું કરવા માંગો છો?” અંદરથી કાઢીને હોળતોળનો જોરાવર અવાજ આવ્યો, અને મેં બ્યાદા બય પાંખીને તરતજ તે અવાજ ઝોળખ્યો. તે અવાજ જુલીના ભરથાર લોર્ડ ફ્રેડરીક રેવન્સકેલીફનો હતો !!

હવે કાંઈ બી બયબીત થનાર હતું એમ માહરી પક્કી ખાતરજમા થઈ. હવે બધું એક આયના પેરે એક તડાકે માહરા જોવામાં ને સમજવામાં આવી શક્યું. ફેલીસાનો બાપ મીં ગાવર ત્રણ દાહડાપર જુઠ્ઠાં હાલ્યાંબાહણ્યાંથી માહર ઘેર શોહોધતો મને મળવા આવી ગયો હતો, અને લોર્ડ ફ્રેડરીક હાલમાં ક્યાં વસતો હતો તે ઠેકાણું માહરી પાસેથી વાતમાં વાત મેળવીને પડાવી લખ ગયો હતો, જે મેં તેને માહરી અકસર બોલાઈમાં કહી દીધું હતું. અમાગની હું! તે વખતે તે ધણો ખારીશો ને કપટી પુરવાર થયેલો દેખાયો હતો તે છતાં હું કાંઈ સમજી નહીં. એ પછીથી “બહુ ચાહનાર”ની સહીનું પેલું ડોવર કાગળ લખીને મીં ગાવરે દેખીતી રીતે તેને ઠગાથી લાંડન તેડાવી લીધો હતો, અને હું જોઈ શકતી હતી કે તેને પકડીને જોર જુલમથી હાલમાં અત્રે પહોંચ કરવામાં આવ્યો હતો!

અને તેટલામાં તો લૉર્ડ ફ્રેડરીકને ધરી પકડીને ત્રણ દેવ જેવા લથ તે ઝોરડામાં ધસડી લઇ આવ્યા. તે ત્રણ કોઇ મોટા રફયન જેવાઓજ હતા. પૈસા બદલ પોતાનો જાન વડીક સેહેતાંનને વેચી નાખે તેવા જે કાળજીખા બદમાશો બોહલાં લંડન શહેરમાં જોઇએ એટલા મળી આવે છે તે માંહેલા આ કોઈ ત્રણ જલેમ ખરીસો હતા એમ હું વરત જોઇ લઇ શકી, અને ત્યારે બચતી એક ચીસ સાથે બાળુમાંના એક સોફાપર ફસડાઇ પડી. ફ્રેડરીક તો તે જોશવર જીલમગારોના હાથમાં એક બચ્ચાં કે પુઠ્યા જેવોજ બેતાકાત થઇ પડ્યો હોય એમ દેખાઇ આવતું હતું.

“ઓ, મીં ગાવર, તમે કરવા શું માંગોછ?” મેં એ મામલો જોઇ હાથ જોડીને અતે શીકરમંદ પુછ્યું.

“કાણુ, અલન? તમે છેઓ?” હયાં મને જોતાં ને ઝાળખતાં લૉર્ડ ફ્રેડરીકે મોટી અગ્ન-યખીમાં યુમ પાડી; “આએ કાંઈ શરમભરેલો દગોજ થયલો છે. આએ દોજખીઓએ કાંઈ દગાથીજ આપણને બેઠને અહીં પકડી મંગાવેલાં છે.”

“ચુપ કર, કમીના!” મીં ગાવરે હવે થથરાવી નાખનારા સાહદે તેને ચુપ કર્યો—અને પછી પેલાઓ તરફ ફરીને વધાર્યું, “છુટો મુકો એ કમજતને હમણું થોડોક વાર તો, અને આએ પાસેના ઝોરડામાં ઉંખર આગળજ થોખજો. હું તેડું કે તાબડોતોબ અંદર પાછા આવજો.”—અને પેલાઓએ તે હોકમ તાબેદારીથી માન્યો. તેઓ તેને છુટો મુકીને અંદર ચાલી ગયા, કે જ્યારે લૉર્ડ ફ્રેડરીકે ધણી બીહીધેલી અદાએ પોતાના કોઇપણ રીતના બચાવ વાસ્તે ઉતાવળે નજર ફેરવીને ચોપાસ જોયું; પણ તેને બચાવની એકે બારી નજરે આવી નહીં! બારણું ચોકસાઈથી બંધ કરેલું હતું, અને એકજ બારી જે તે મોટી જડી દીવાલને વચગાળે હતી તેને મજબુત સલીઆ જડેલા હતા!

“તાહરં કાંઈ વજવાતું નથી, લુચ્છા,” મીં ગાવરે તેની મતલબ પાંખી જતાં ધણુ ગુસ્સાથી કહ્યું; “તું ગમે એવાં ફાંફાં મારશે, પણ તું અહીંથી હવે બચવાનો નથી.”

હું તો ધુજતી લખલખતી ગાવરના ખુનપર ચઢેલા ચેહરામાંજ જોયા કરતી હતી, અને પેલી કુરતનીની પછવાડે શું હતું તે જોવા તરસતી હતી. હવે માહરી ખાત્રી થતી હતી કે ગરીબ ફેલીસાની લાશજ ત્યાં પડેલી હોવી જોઇએ!

“માહરાં સુખી ધરતું સત્યાનાશ વાળનાર ચંડાળ, તેં વગર દયાએ અને વગર દરકારે માહરી શું શું ખરાબીઓ કીધી તે હવે તાહરી આંખ ફેડીને જો! હું અવ્વલ તો તુંને તેજ બતાવવા માંયુંછ,” મીં ગાવરે પેલી કુરતનીથી બંધ પડેલા પલંગની બાજુમાં ઉભો રહીને દેખીતાં જળતાં જીભે કહ્યું; “જો!”—અને તેણે કુરતની ખોલી નાંખી, જ્યારે આ ખુદ, મેં શું જોયું? સજેમરમરનાં પુતલાં જેવી એક વારતી ચેહરાવંતી અને સોહામણી તે ફેલીસા ગાવર એ પલંગપર સદાની શાંતીની ઉંઘમાં ઉંઘાયેલી હતી, અને મને કહેવાને ધુજરાં અને અતી ધણો કમકમાત લાગે છે કે તેણીની બાજુમાં વળી એક જીણું તરતનું જન્મેલું બાળક મુવેલું પડેલું હતું!—એક ધણેજ ભયભીત દેખાવ કે જે જોતાં ખરેખર માહરી આંખે તમ્મર આવી ગયાં!

“માહરા ખુદા ! માહરા ખુદા !” એ દેખાવ જોતાં દુષ્ટ ફેડરીક રેવન્સકલીફ તોખાની તાલીથી પટપટયો, “આએ ખરાખી થઇ ?”

“હા, ખુની કસાઇ, એ ખરાખી થઇ !” તે જખમાયલાં જીગરના બાપે સરખસર સેહતાન્યત ગુસ્સાથી કહ્યું. “એ બધે જખુન ખુનનો તું દોજખી એકસો જવાબદાર છે. માહરાં નેક ને પાક બચ્ચાને કુસલાવીને તેં ખોહાર કીધું તે તો માહરે ગામ જતો રહેવા પછીજ મેં જાણ્યું. માહરં એકનું એક,—માહરા જીવ જોવું વાહલું માહરં બચ્ચું ! અને તું શુ એમ કહેશે કે એવાં એક પાપનો કીનો લેવો એ ખુદાવાજખી નથી ?”

“કીનો ?” તે બીહીધેલા ઉમરાવે બચથી બડકીને મોટેથી ખુમ પાડી—અને કાકલુદીથી વધાર્યું, “મીં ગાવર, હું માહરો એ નજીસ અપરાધ અને લ્યાનતબરી નામોશી ના પાડવાની હીંમત કરી શકતો નથી, પણ ખુદાને વાસ્તે કીનાનો ખ્યાલ કરી ખી ચુક્યા હોવો તો તે પડતો મેલજો. ઈલાંડના કાયદાઓ—”

“ચુપ કર, લખાડ ! તું મને ઈલાંડના કાયદાઓનો દમ આપેછ ? અધર્મી પાપી, તુંને પોતાને, તેં આપ દોજખ શોહોધ્યું ત્યારે કીયા કાયદાઓનું બાન થયું હતું ? તેં દેખતી આંખના અંધાપાએ માહરાં બચ્ચાંની ખોહારી કીધી ત્યારે તુંએ કીયા કાયદા સાચવ્યાતા ? ખોદાના, સરકારના, નીતીના કાયદાઓને પગ તળે કચડનાર સેહતાંન, તું હવે મને કાયદાનો ધાક ને કાયદાની વાદ આપવા નિકળ્યોછ ?”

“પણ મને નિર્દોશને ત્યારે કાંએ તમે પકડી મંગાવી ? માહરો શું એમાં તકસીર છે ?” મેં હવે માહરો પોતાનો જોખમ જોતાં માહરી ખેઠકમાંથી ચમકી ઉઠીને કાકલુદીથી કહ્યું, કેમકે મને ખરેખર લાગ્યું કે એ ચીરાઈ ગયલાં જીગરનો ખુનપર ચઢેલો બાપ માહરા સંબંધમાં ખી ખચ્ચીતજ કાંઇ ને કાંઇ ખરાખી કરી નાખવાનો ! “મેં તો તમારાં બચ્ચાંને જોયું ને જોયું તેની અદરકદરથી હું સદા જળી ગયલી છું. મેં તો તે બીચારીને એ ખુરાના બસથી બચાવવાજ માંગી હતી !”—અને પછી વળી માહરી એ ઉશ્કેરણીના આવેશમાંજ લોર્ડ ફેડરીક તરફ ફરીને મોટા ગુસ્સાથી અને ખરાં દીલના કંમકમાતથી મેં કહ્યું, “ઓ લોર્ડ ફેડરીક, આએ તે તમારી કેવી હેવાન્યત ? ખોદા વટીક એ તમો પૈસાવાલાઓનો સીતમ કેમ ખમી શકે ? તું માણસ છે કે રાક્ષસ ? ઓ, હું તુંને ધીકારું, માહરાં ખરાં દીલથી ધીકારું, અને એવો એક માહરી ગાય જોવી ગરીબ જીલીનો બરથાર છે એમ જાણીને મને હદ વગરનો સંતાપ ખરપા થાએછ !”

“હા, છોકરી, તાહરી ગરીબ જીલીનો બરથાર, અને તે બધી કારસ્તાની તાહરીજ હતી !” મીં ગાવરે મોટા ખીજવાતથી કહ્યું.

“મને જવા દેઓ, મને એકદમ અહીંથી જવા દેઓ,” લોર્ડ ફેડરીકે હવે બચ, નામોશી અને ગભરાટથી છેદાઈ બેદાઈ જતાં ચીસ પાડી; “એકદમ મને છુટો કરો, નહી તો હું ખારી આગળ જઇને ચીસ પાડશ.”

“ઓ ખુદા, એક આવાં જવાંન મોહતપર આએ સીતમ !” મેં ખરાં દીલનાં દુઃખથી રડી દબને કહ્યું; “મીં ગાવર, ખુદાને વાસ્તે તમારી વહાલી મરનારાં રવાંનનો જરા અદખ તો કરો ?”

“તું એક અવાજ તો કાઢાડ, તું ખારણું ઉંધાડવાની એક હીલચાલ તો કર,” મી૦ ગાવરે માહરી કાકલુદીપર એક લેશ માત્ર પણ ધ્યાન આપ્યા વગર લૉર્ડ ફૅડરીક તરફ ફરીને મોટાં ઝનુનથી કહ્યું, “અને હું ખોદાના કસમથી કેહું છ કે પરીણામોની જરા એ દરકાર કર્યા વગર આએ ધીએ આએ રીવોલવરથી હું તાહરે બેનું ઉઝારી નાખતાં એક ખી આનાકાની કરવાનો નથી !” —અને, એમ કહેતાં, તેણે પોતાના મોટા ડગલાનાં ઉંડાં ગજવાંમાંથી તૈયાર બરેલી એ ખારની એક રીવોલવર ખેંચી કાઢી !

લૉર્ડ ફૅડરીક, તે જોતાં, બચની એક બરાડ પાડી પાછલ હક્યો.

“હવે સાંભળો, તમે બેઉ હું જે કેહું છ તે !” મી૦ ગાવરે એક “સેનટેન્સ” પોકારતા ન્યાયાધીશની અદ્વયી બીક લાગે એવા ગમઘોર અવાજે કહ્યું; “હું તમને બેઉને જીવથી તો મારવાનો નથી. લૉર્ડ રેવન્સકલીફ, તાહરા જેવા એક ખુનીનાં ખુનમાં બને ત્યાં સુધી માહરા હાથ હું લપેટવા ચાહતો નથી.” —અને તે હયાં એમ કેહતાં જરા વાર થોભ્યો, બ્યારે મેં જોયું કે દીસ્તુંજ હતું ત્યારે તો કે અમારા જન લેવા તે નહીંજ માંગતો હતો; પણ ત્યારે તે કાનો કેમ કીસમનો લેવા ચાહતો હતો ?

“પહેલ્લે માહરે તાહરી સાથેજ થોડી વાત કરવાની છે, છોકરી,” તેણે ઝનુનથી વળી માહરા તરફ ફરીને કહ્યું; “તેં આએ માણસને તાહરી સહીતું બલું કરવા ખાતર માહરી ગરીબ દીકરીથી અછોવછો કાઢો. કદાચ તેં કાધું તે વાજખી હોય, પણ હું માહરાં બચ્યાંના નાશનો ખ્યાલ કરું છ ત્યારે તુને ખી માહરાં ખરાં દીલથી ધીકકાર્યા વગર રહી શકતો નથી. એમ છતાં, તાહરી પર મારે કાંઈ કાનો લેવો નથી. તું માહરાં બચ્યાંનાં દુઃખથી દાઝતી હતી એ તાહરી વાત હું જાણું છ ને કમુલ રાખું છ. હું તુને, તેથી, એટલીજ સજા કરું છ કે આએ કમીના કુત્રા પર હાલ હું જે વેર લેવા ચાહું છ તે સીતમ તું તાહરી નજરોનજર જો ને ધુજ !”

“ઓ, મી૦ ગાવર,” મેં રડી પડીને વિનંતીથી માંગી લીધું, “તમે એમ ના કરો ! કાયદો તમે તમારા પોતાના હાથમાં ના લેઓ. આએ સપ્પશની ચાલ નહીં માફ કરી શકાય એવી છે ખરી, પણ તોખી તમારે આએ રીતે કાનો લેવાનું સજાવાર થવાનું નથી. તમારાં બીચારાં ગરીબ બચ્યાંનું ઠંડું શય હજી તો આએ બીછાંણાંમાંજ પડેલું છે. હું સમજી શકું છ કે પોતાના ખ્યાર પર પોતાની પાક ઈજ્જતનો ભોગ આપી, પાછળથી રાત ને દહાડાનું મોહોત માંગી, એ બાઈ કમોહતે મરી ગેઈછ, અને ત્યારે તેનાં રવાંનને હું માંગી લેકેં છ કે તમારી એવી નાતરસ ચાલથી તમે બ્યાદા ના કમકમાવો !”

“ચુપ કર, બાઈ !” મી૦ ગાવરે મોટાં ઝનુનથી ગગડાટ કર્યો. “તું જાણતી નથી કે મને કેવો કારી બા લાગેલો છે ! તું સ્ટ્રેટન સ્ત્રીટમાં આવીને માહરે ઘર મને મળી ગઈ હતી તેજ આદમી હું આજે નથી. છેલ્લા સાત સાત મહીનાથી માહરાં નમાયાં બચ્યાંનો કકલાટ જોતાં માહરી આંખના ડોળા વડીક ફાટી ગયલા છે, અને એ કમોહતે મરી ગયા પછી મેં એનાં માથાંપર માહરો હાથ મુકી એનાં એ જવાંન ખુનનું વેર લેવા કસમ લીધેલા છે.” —હયાં વળી જરા થોખીને—“આવો, અંદર આવો,” તેણે મોટે સાહદે હુકમ આપ્યો, ને તરત પાસેના ઝોરડામાંથી પેલા ત્રણ રફયનો પાછા અંદર ધસી આવ્યા, કે બ્યારે કાનો શા પ્રકારનો લેવામાં આવનાર હતો તે નહીં સમજી શકવાથી ધણો હબતી ગયલો ફૅડરીક પેલી મરનારના પલંગ

પાસે ધસી ગયો. દુબતું આઢમી શીથુને વળગે એવોજ તેનો હાલમાં નાસખર હાલ હતો. તે શું કાંઈ એમ સમજ્યો હશે કે તે રાંક મરનાર જે તેનાપર પોતાની પાક ઇજ્જત અને જન વટીક સદેકે કરીને મુછ હતી તે મોહતમાંથી બી તેની રક્ષા કરવા બીછાણમાં ઉડીને એસવાની હતી ?

મકરણ ૧૨૫.

પથુ તેનું કાંઈ વલ્લું નહીં ! મીં ગાવરે એક દયાહીણુ આંચકો મારીને તેને પલંગ આગળ જતો રોક્યો અને જમીન પર પટકી નાંખ્યો, કે જ્યારે પેલા રક્ષનોએ ધસીને તેનો પાછો કપ્પને લીધો. તે પછી તેઓએ, તેમને આગમયથી હુકમ મળીજ ચુકો હશે તેમ, તેના હાથ પછવાડે બાંધી લીધા, તે પોકારી કે યુમ પાડીજ નહીં શકે તેમ તેનાં મોઢાંમાં એક મજબુત ડાચો માર્યો, અને પછી તેને ધરી પકડીને જબરીથી એક ખુરસીમાં બેસાડ્યો. એ બધું એકજ પળનું કામ હતું. એ દરમ્યાન મીં ગાવરે ચંગ વગાડ્યો, અને તે ઓરડામાં બયબીત શાંતી પસરી રહી, કે જ્યારે માહરાં ધુમતાં મગજ વચ્ચે ધણુજ ભાગાતુટા બોલોમાં મેં પાછી માહરી કાકડુદીઓ તેના કને રજુ કરી. હું માહરાં આખાં તનખદનમાં કાંઈ બી બયબીત જ્ઞેવાના ત્રાસથી એટલી બધી ધુજતી લખલખતી ઉડી ઉડી જતી હતી કે માહરો અવાજ વટીક તે વખતે ઠર ઠર ધુજતો હતો, અને માહરી જખાં લઠડતી હતી !

“હજી બી હાથ ઉઠાવો, મીં ગાવર,” મેં વિનંતીથી માંગી લીધું. “આએ માણસનો અપરાધ ખરેખર જખુન છે, પથુ ખોદા કે સરકાર કોઈ બી કાયદો તમારા હાથમાં એને સજા કરવા વાસ્તે આપી શકનાર નથી. તમારી નેક દીકરી મરીને બહેસ્તમાં શરિસ્તો થઈ હશે તે બી તમોને આએ સીતમજુનરી માફ કરી શકવાની નથી. એ સીતમથી તે જીવતી થઇને પાછી આવવાની નથી. એને હવે ખોદાનીજ સજાપર છોડો, અને યાદ રાખજો કે તેની એઅવાજ લાકડીનો ફટકો, આવા એ નેહસ્ત જવાંનની ઉપરાસાપરી તકસીરો વાસ્તે, એના પર આપંદા પડયા વગર રહેવાનો નથી !”

એ દરમ્યાન પાસેના ઓરડામાં કાંઈ સલગતું કે બલતું હોય એવો વાસ માહરાં નાકનાં શીફડાં ફાડી નાખતો હતો, અને મેં ગભરાઇને તે તરફ જોયું તો ત્યાં બળતાંનો ઉજસ થઈ રહેવા પછી બધું ધુમાધાર થઇ ગયું. ત્યારબાદ એક ચોટો રક્ષન એક મોટી સગડીમાં કાંઈ સલગતું ઉંચકી લઇ આવ્યો. ખુદા જાણે તે કમળતો શું કરવા આહતા હતા ! હું તો એક દીવાલનાં ખુણામાં દબાઇને ફસડાઈ પડેલી ફાટેલે ડોળે ધુજતી લખલખતી બધું જોયા કરતી હતી !

“કમળતા !” તે બાપે હવે એવડા ગુસ્સાથી રેવન્સકશીફનાં આંખ પર ધસીને કહ્યું, “ખોદાએ જે તુંને થોડી ધણી ખુબસુરતી આપી તેથી ઉંચકાઇ ઉંચણાઇને તું મનને ગમે તેમ તાહરા પાપી પતીલ હવસને સંતોષવા નિર્દોશ ગરીબ છોકરીઓનો કચડાણ કાઢે એમ ? હવે જો, એ તાહરી ખુબસુરતીજ હું જડમેખથી, તેથી, ઉખેડી કાઢુંજ, કે માહરાં ગરીબ બચ્ચાંની માફ બીજી કોઇ નિર્દોશ તાહરા હાથપર હવે પછી ફેસે નહીં. જો ! આખી

સોસાયટીને તાહરા જેવા એક પાપી પલીદ વારતે હું નિરજોખમી ને નિર્બંધ બનાડું. ચાલો, ચલાવો તમારું કામ!”—અને એ છેલ્લા બોલો તેણે પોતાના બાડુતી નોકરો—પેલા રક્ષકો—ને કહ્યા.

એ પછી તે ભગબીત ક્રિયા થઈ, કે જે જોતાં ત્રાસથી માહરું માથું માહરી છાતી પર ઝુમી ગયું. મેં દુખથી વળ ખાતાં જીગરે એક મોટી ચીસ બી પાડવા ચાલું, પણ માહરી જ્યાં માહરાં ટલવાંસે ચોંટી બેઠી! હું લકવાથી હોય તેમ માહરાં આખાં તન બદનમાં બેતાકત બનીને અડી ગઈ, કે જ્યારે આકાની બધી માહરી શક્તિઓ તો સાંભી એ ઉશ્કેરાત હેઠળ બે ધડી સતેજ થયલી હતી! હું બધું જોઈ સાંભળી તેમજ સમજી શકતી હતી. માહરા ખુદ! મેં કેવું ચાલું કે હું બેહોસ થઈ જાઉં, ને એ કરપીણ કાર્ય જોઈને નહીં. જાણે માહરી આંખ બીજી મેર ફેરવી નાંખવા ને આંખ આડો હાથ કરવાની બી માહરામાં તાકાત રહી નહી હતી!!

અને પેલા કમબખ્ત જવાંનની એ વેળા શી દશા હતી? તેના પગ વડીક પુરસીના પગો સાથે બાંધી લેવામાં આવ્યા હતા, અને તેનાં મોઢાંમાં દુચ્છા હતા. તે ઉપરાંત તેને બધે ત્રણ ત્રણે પોતાની જોરાવર બાથમાં મળ્યુત પકડેલો હતો, છતાં તે ધરફરી પર ધરફરી ખાતો હતો! મેં ચાલ્યું કે તે મરીજ જાય. તપાવેલાં લોખંડના દાહમથી, કે જે લોખંડ તેના સોહામણા ચેહેરાનું માસ ચીરીને ચચરતો અવાજ કરતું આરપાર અંદર ગળી જતું હતું, તેને જોતાંજોતાંમાં તદન બીહીક લાગે એવો કદરબીહામણો કરી મેળવામાં આવ્યો! ઓ, ક્યાં તે આગળની ખુબસુરતી? ક્યાં તે મનોહર સુંદરતા? ખાક—સધળું ખાક થઈ ગયું! મેં અંતે મુશ્કેલીથી માહરી આંખ બંધ કરી નાંખી, અને પછીજ ખુદાની દયાથી ખરેખર માહરી સુધ્ધી મને છોડી ગઈ, જે બેહોસીમાંથી હું પાછી જાગી ત્યારે તે રડતા અને વીલાપ કરતા જવાંનનાં હૃદય ચીરી નાંખે એવાં દયામણાં દયકાંના અવાજ પરજ જાગી!

મેં ધુજતી છાતીએ તેના બણી જોયું. તે હવે છુટો હતો, અને તેનાં મોઢાંમાંથી ગચ્છા કાઢી લીધેલા હતા, પણ હજી તે પેલી પુરસીમાંજ બેતાકત પડી રહેલો હતો, જ્યારે ધણી ધીકકારભર્યા ફતેહનાં હસવા સાથે મરનાર ફેલીસાનો કરપીણ બાપ તેની આગળ હજી ઉભેલો હતો! ખચ્ચીત, ખચ્ચીત, આએ જવાંન માથુસના અપરાધો ધણી જાલીમ હતા, તોપણ મને આ વખતે તે અભાગ્યાની હદ વગરની દયા લાગી. ગરીબ જીવી! તે આ સીતમ કેમ ખમશે? જનમોજનમ આ ગાહામ સાથેનો એખ્યલ ચેહરો તે કેમ તામોસ કરી શકશે?

“ખવીસ!” અંતે રેવન્સકલીફે લેવટાની કાંની તરફડતાં તે પુરસીમાંથી ચમકા ઉઠી ઉભો થઈ કહ્યું, “તું યાદ રાખ કે ઈલાંડના કાનુનો તુંને આએ તાહરાં નેહેસ્ટ નાતરસ-પણું વાસ્તે કદી જતા મુકવાના નથી!”

“જા, જા, બેહા, તું ખુશીથી જા, ને સોખથી મને પકડાવ! હવે તું તેમ કરવા છુટો છે,” તે જલેલા બાપે કહ્યું. “તું ધડીભર બી એમ ના માનતો કે તાહરા સરકારી કાયદા કાનુનોથી ડરી જઈને હું અહીંથી કેથે નાહસી જવશ. મેં જે કીધું છે તે ધણી લાંબા વિચાર પછીજ, પરીણામોનો પુરતો ખ્યાલ રાખીનેજ કીધેલું છે. જા, બેહાસક જઈને તાહરી એ મોટી નામોશીના ગાહામ પોલીસને બતલાવ, અને મને પકડાવ! હું તો માહરાં જલતાં જીગરની આગ—માહરી એ ફર્યાદ સરકારને અને લોકોને આપુકાર જાહેર કરીને નરમ પાડવાજ

ચાહું છું! હું લોકોને કેહવા માંગુ છું કે તાહરા જેવા સોસાયટીના દુશ્મનોને જો 'માહરા જેવા જલતાં જીગરના આપો એમજ કાયદો પોતાના હાથમાં લધને પોતેજ સજા કરતા આવે, અને તેનાં પરીણામો જે બી થાય તે પાછળથી હીંમત સાથે ખમી લેવા તૈયાર થઇ શકતા હોય તો આખા દેશમાંથી અનિતીનું નેહસ્ત નામ એક લેહજમાં નાખુદ થઈ જાય!"

રેવન્સકલીફ દબાયો. મીં ગાવર આ એટલાં ખરાંપણાંનાં જોશથી બોલતો હતો કે તે કેહતો હતો તેમાં તે છોકરાને હદ વગરનું વળુદ લાગ્યું, અને તેણે ત્યારે એકદમ દબી જઈ પોતાનો બદસુરત મોહત જેવો શીકો પડેલો એહરો તે જલેલા આપ બણી ફરવીને નરમાસથી પુછ્યું, "માહરે શું સમજવું? હું જો ફરયાદ નહીં કરું તો આએ માહરી પરની ફરોહ તમે પોતે લોકોમાં જાહેર કરનાર છો કે તે આએ હવે પછી સદા ચુપ રહેનાર છો?"

"ધુત, મને એ મગરૂરી નહીં જોઈએ!" મીં ગાવરે મોટા ધીક્કારથી કહ્યું; "મેં માહરા જાનના જાન જેવી બેટીનાં જખુન ખુનનું વેર લીધું છે, અને તુને તાહરા પાપી હવસો વાસ્તે દુન્યાથી સદાનો ઉબેડી નાંખ્યોછ એટલેજ સંતોષ માહરે વાસ્તે બસ છે. હવે તું સરકારમાં દાદ શોહધવા નહી માંગતો હોય તો માહરે ફરીથી તાહરં કાળું મુખ જોવું નથી, ને તાહરે કોઈ રસ્તે આવવું નથી. તાહરે ગમે તેમ તાહરાં લોકોમાં આએ કાહમેના ખુલાસા આપજે. કોઈ તુને જુઠો પાડવાનું નથી. તું ખુરા પરનો મેં માહરાં જીગરનો કેહર ખાલી કરી નાંખ્યોછ! તમે કંગાળો શું સમજોછ ઇજ્જતદાર આપોની નેકબદ બેટીઓની પાક ઇજ્જત વાસ્તે? શું તે કાંઈ તમે દોજખીઓને મન તમારા પાપી હવસ સાફ રમવાનું રમકડું છે કે તમે મનના ફાંટા મુજબ તેનો ગમે તેમ લાબ લેઓ ને પછી ઠોકડે મારી ચાલતા ચાઓ? હું કયુલ કરુંછ કે માહરો કીનો જખુન છે, પશુ કેહ, ઓ કમીના, કે શું તાહરો અપરાધ ઓછો જખુન હતો?"—વળી જરા થોખીને—"ચાલ, હવે ચાલ્યો જા! કાળું કર હવે માહરી સાંમેથી તાહરં; અને, છોકરી, તું બી ચાલી જા! તુને બી હવે ન્યાદ માહરે કાંઈજ નથી કેહવું."

કમનસીબ રેવન્સકલીફ! તેના ગાલો અને કપાલ હજી બી બધું ચચરી જતું હતું, અને તે તાજા લોહીઆર જખમોમાંથી ચીરાયલું લોહી ઝઝરતું માંસ જોવાનું ખચ્ચીત હૃદયભેદક હતું. તે અફલાતો ઠોકરાતો, એક છાકટ માણસની માફક લપેટા ખાતો, બાહર પડ્યો, અને તેની પુઠે હું પશુ ધણુંજ દુઃખી દેમાગે નીચે ફોઈગરમમાં ગઈ. અમારી પુઠે ત્યાં બીજું કાંઈ આવ્યું નહીં.

અને ત્યાં જે સોફાપર તે બલેલા જલેલા એહરાનો હુલ્લડ જવાંન બલેલાં જલેલાં તનબદને પોતાનાં અનેક પાપી કાર્યોને વાસ્તે પસ્તાવાની હાપપર હાથ ખેંચતો પડ્યો હતો તેની સાંમેના એક સોફાપર, તેને દયાથી દાઝી જતાં દીલે જોયા કરતી, હું મુંગી મુંગી જઈને બેઠી. હું શું બોલું? હું શું કેહું? મને જાણે કાંઈ બોલવા કે કેહવાનું સુચ્યુંજ નહીં. માહરે આએ આદમીનો હજી બી ધીક્કાર કરવો કે હવે ખરેખર તેની દયાજ ખાવી?

તેને જાણે તે ધર મુકીને જવા ગમતું નહીં હોય તેમ હાથ અફસોસ કરતો ને દચકાં પર દચકાં ખાતો તે ત્યાં બેસી રહ્યો, કે બ્યારે હું દીગમુદ જેવી તેની સાંમે બેઠી હતી. તેની પાસે જવા અથવા તેનાં બદનપર હાથ મેળવા વડીક હું માહરી મરજી ઉપરાંત ધુજતી ને કમકમતી હતી!

તે એકાએક તેવામાં ચમકી ઉઠ્યો, અને વચમાંની એક મોટી આરસીમાં તેણે જઈને ડોકવ્યું; પણ તેજ પળે તે પોતાનો એખ્યલ એહરો તે આયનામાં જોઈને દુઃખની એક ધરા સાથે તરત પાછો હઠી ગયો. તે ચીરાયલાં માસના, સુકાઈ ગયલાં લોહીના ખુનખાર રાતા જખમો તે પોતેજ જોઈ શક્યો નહીં. તેણે નાઉમેદીથી હાથપર હાથ અફાળ્યા!

ધણે લાંબે વખતે તે જેમતેમ શાંત પડ્યો, અને ત્યાંવેર તેને એકલો મુકીને તે દોજખમાંથી હું પોતે પણ પાછી ચાલી જવા માહરાં મનને સમજાવી શકી નહીં. અંતે તે એકાએક પાછો ઉછળીને માહરી સાંમે માહરી આગળ આવી ઉભો.

“તું જીવ્યતને બધું આએ તેં જે જોયું તે કહી દેવાની છે કે, એલન?” તેણે એકદમ ગુસ્સાનાં ઝનુનથી મને પુછ્યું.

“તમે તેના ભરથાર છેઓ,” મેં પટાવીને કહ્યું; “તમારી જેમ મરજી હોશે ને તમે જેમ મને કરવા કહેશે તેમજ હું કરશ. માહરાથી તમારું આય દુઃખ જોયું જેવાતું નથી, તો ગરીબ ખીચારી જીલી તે કેમ જેવાની ને ખમવાની છે તેજ મને તો સમજ નથી પડતું!”

“ત્યારે મેહરખાંનીની રાહે તું કાંઈ તેને કેહતીજ ના!” તેણે થોડુંક નરમ પડતાં કહ્યું. “તુને જીહું બોલવાની કાંઈ જરૂર નથી, ને હું ધારું કે તું જીહું બોલવાની ખી નથી. તે જાંણવાનીજ નથી કે તેં આએ બધું તાહરી નજરે જોયલું છે, તો તે તુને પુછવાનીજ થું હતી?”

“હું કાંઈ કાઢને કેહવાની નથી,” મેં સધ્યારો આપ્યો; “માહરા લૉડ, તમારા અપરાધો, બેશક, ધણા છે, અને તે ધણા ભયંકર છે, પણ તે છતાં તમે જે તેની સજામાં આએ આજે ખમ્યુંછ તે કાંઈ જેવું તેવું જમ્યુન નથી. માહરી, તેથી, તમે કાંઈજ શીકર કરતા ના. તમે વરઘેએરનું સુખ જે થોડું ધણું હવે પછીની જીંદગીને વાસ્તે સચવાયલું હોય તે હું કદી માહરે હાથે આગળ રહીને ચુંઠી નાખવાની નથી.”

અને, એના મુંગા જવાબમાં, તે માહરો ઉપકાર માન્યા વગર માહરી આગળથી ફરી ગયો. આખી દુન્યાપર તેણે એકદમ સદાનો અભાવ અને ધીક્કાર લઈ લીધો હોય એવુંજ તેના ચહેરા અને વર્તણૂક પરથી વંચાતું હતું. મને ધણી ખીંટીક લાગી. મને ખીંટીક લાગી કે તે આપઘાતથીજ પોતાની આ દુઃખી જીંદગીનો મોડે વહેલો જરૂર છેડો લાવવાનો!

અને પછી પોતાનાં ગજવામાંથી એક નરમ મોટા રેશમી રૂમાલ તેણે કાઢ્યો, જેની ચીપો ફાડીને તે દુઝતા જખમો પર તેણે પોતાને હાથે બાંધી લીધી. મને તેણે મદદ કરવા કહ્યું નહીં, અને હું તેને મદદ કરવા ગઈ નહીં. તે એક તદ્દન કુલ જેવો નરમ રેશમી રૂમાલ હતો, છતાં મેં જોયું કે તેમાંનાં ફાડેલાં ચીકાંઓ તે દુઝતા જખમો પર લાગતાં તે અસહ્ય દુઃખની ચીસ સાથે તરફડતો હતો!!

અંતે તે જવા તૈયાર થયો.

“બોદા આ ખરી નાપાકીનાં દોજખી ધામને તેના આપથી ગારત કરે!” તે જતાં જતાં જલતાં જગરની કદવાથી પટપટ્યો, અને પછી માહરી કાંઈ ખી દરકાર ઠીધા વગર કે મને પાછું ફરીને જોયા વગર તે ધસારાબંધ તે ધરમાંથી ચાલી ગયો.

મેં તેને જવા દીધો, અને તેના ગયા પછી હું જે થોડોક વખત ત્યાંજ થોળી (કે તે જ્યાં જવા માંગતો હોય ત્યાં જઈ શકે, અને હું પુઠે આવતી હતી એવો કાંઈ વહેમ લાવીને વધતો ખીજવાય નહીં) તેટલો વખત એકલી એકલી ધુજ્યાજ કાઢી. માહરાં ધુજરાંજ જતાં ને મટતાં હતાં નહીં. મેં આવો કર્પીણ કાનો લેવાયલો આખી છ'દગીમાં કયે જોયલો કે નાટકો કે વારતાઓમાં વટીક વાંચેલો નહીં હતો. હું ધગધગતા અંગારા ગલી ગધ હોઈ તેમજ માહરેં ગણું સુકાઈ તેમજ ચીપલાઈને જલી જતું હતું, પણ તે નેહસ્ત મકાનમાં પાછી અંદર જઈને પાણીનો એક ગોટલો માંગવાની પણ હું હીંમત કરી શકી નહીં. હું પણ, તેથી, જરા વાર ત્યાં જેમ તેમ અકરવંકરથી થોળીને પછી તે ભયભીત મકાન છોડી ગઈ, અને પાછી ચોખ્ખી હવામાં ઉતરી ત્યારેજ હું ખુલાસાથી દમ લઈ શકી. થોડાંક કદમ—અને સારાં નસીબે અને તરત એક ભાડુતી ગાડી મળી ગઈ તેમાં હું માહરે ઘેર પાછી ફરી, કે જ્યાં આવતાં સાથે પાધરી મેં માહરા ઝોરડામાં ભરાઈ જઈને બારણું તરત બંધ કરી દીધું. હું કોઈને બી મળવા કે જોવા ચાહતી નહીં હતી. માહરે માહરો જીવ ઠંડવો અને શાંત કરવો હતો. ઓ, તે વખતની માહરાં ઉશ્કેરાયલાં મનની અભયબ જેવી હાલતનો, વહાલાં વાંચનારાંઓ, હું તમોને કેમ અને શું ખ્યાલ આપી શકું ?

પ્રકરણ ૧૨૬.

ત્રીજે દહાડે અને જુલ્મટનું એક કામળ મધ્યું, અને તે મેં ધુજતા હાથોએ ઉંધાડ્યું. તે આ મુજબ હતું:—

“રીવર હાઉસ,” ડેવર,
તા. ૨૮ મી માર્ચ ૧૮૪૨.

“ માહરી વાહલી ઍલન,

“આએ હું કેવાં દુઃખી દીલે લખુંછ તેનો તુંને ખ્યાલ થવાનો નથી. ઓ, હું કેવું ચાહુંછ કે માહરાં હજારો દુઃખમાં આએ આગમચ માહરી સાથે ને માહરી પાસે રહીને તેં મને એક સગી બેઠન જેવા સધારાની સલાહો આપેલી છે તેમ આએ વખતે બી તું માહરી પાસેજ હોતે ! તું જાણીને બણી અજબ થશે કે પેલો “ચાહતો દોસ્ત” તો મોટામાં મોટો દગોજ પુરવાર થયલો છે. તે તો કોઈ આવ્યોજ નહીં. ફ્રેડરિક ક્રોન્સ કૉસ આગળ જઈને ખોટી થઈ થઈને વાજ વળ્યા. તે પછી એવણુ નાઉમેદીબરેલા પોતે જ્યાં ઉતરયા હતા તે હોટેલ તરફ પાછા ફરતા હતા તેવામાં કેહજે કે અકસ્માતથી એક જોડીની ગાડી તળે ખીચારા આવી ગયા ! થોડા ધણુજ મસ્તી પર ચઢેલા હતા, અને કોચમેનના હાથમાં મુતલગ રહી શકતા નહીં હતા. એવણુ તો પડયા તેવા બેહોસ થઈ ગયા, કેમજે કેહજે ઉધે મસ્તક પડવાથી તે બાજુના અણીદાર પથ્થરાથી ગાલો ને કપાલ પરનું બધું માસજ ચીરાઈ ગયું, અને તમામ લોહીલુહાંણુ થઈ ગયા. એવણુને ઉચકાને, તેથી, પાસેની ઑસ્પીટલમાં લઈ ગયા, જ્યાં મલમ-પટો કરવામાં આવ્યો; પણ તું માનશે, ઍલન ? એવણુ તો એવી ખીહીધરાવનારી વાત કરેછ કે માહરાં તો હાજાંજ ગમડી ગયાંછ ! એવણુ તો કેહછ કે બધા મોટા ડાકટરો એકઠા થયા, અને ઉપાયો પર ઉપાયો કરી કરીને ચાકા, ત્યારે બધા છેલ્લે એજ અનુમાનપર આવ્યા કે જખમ

એટલા આરપાર માસમાં થયા હતા કે તે બધેલાં માસના ડાહ્યા એવણુ મરશે ત્યાં સુધી મોઢાંપર મેળુદ રેહવાના, અને મોઢું જે ધણું કદરબીહામણું થઈ ગયું તે કદરબીહામણું રેહવાનું ! માહરા વાહલા ગરીબ ફરેક ! ગઈ કાલે મનની એવી તો હાલતમાં એવણુ ઘેર પાછા ફર્યાં કે મને તો એમજ લાગે છે કે એવણુનાં માથાંની આગરી ખસી જશે ! રોડે અને કપાંત કરે એટલું થોડું ! કેવો હીરાને ઓળેનો સોહામણો ચેહરો, ને આએ શું બધી અચ-બુચ સત્યાનાશી ! આખા ચેહરાપર બધા પાટાપુટી બાંધેલા છે, અને મને તો જરા થઇને હાથ લગાડવા કે જોવા વટીક નહીં દેતા ! કેહજે હવે તો મરું પછીજ જોજે. હું કેહું કે અહીં-યાંથી ડાકટર સીંગલટનને બોલાવ્યે ને બતાવ્યે, પણ તે બી માનતા નથી. કેહજે લડનના નામીયા શીઝીસ્થનોનાં લોશન છે તેની આગળ ડાકટર સીંગલટન શું કરી શકવાનો ? માહરાં તો જાણે માન્યામાંજ નહીં આવતું. મોટા મોટા ભલીમ જખમે ૩૪ આવે, અને આએ એવા તે શું જખમે બલી ગયા હશે જે જન્મેજન્મ ડાહ્યામજ રહી જવાના છે ?

“ એ બધી માહરાં ટુટલાં તકદીરની તાસીર છે, એલન ! હું જાણું દુઃખ જોવાજ સર-ભયલી હું. પરણ્યા પછી આટલા મહીના ધણીનાં સુખમાં કેવી સુખી હતી, તેટલાં નહીં ધારેલું આએ નવું નીકળી આવ્યું ! મને જોવા બી દેતા હોય તો હું કાંઈ ઉપાય કરી શકું કેની ? મને કસમપર કસમ આપ્યાં કે માહરો એવો ચેહરો હું તુને બતાવી શકવાનોજ નથી તેથી હું તે લોશનથી ઘોઠું ને ફૂસ કરું ત્યારે બી તું આગળ નહીંજ રહે ! આએ કાંઈ જીલમ જોવો જીલમ છે ? પણ તોબી હું તો એ પણ ખોદાના શુકરજ કરીને ખમુંજ. એથી નમેકતર થતે તો હું શું કરતે ? એમ જોની કે એટલા મોટા અકસ્માતમાંથી એટલા જીવતા પાછા ફર્યાં ! હું તો ગમે તેવા પણ એવણુને ચાહીને માહરી વફા પુરવાર કરવાનાજ ઠરાવપર આવેલી છું, જેમાં ખુદા મને મદદ કરે !

લા૦, તાહરી દુઃખી બેહેન જીલી.”

મેં એ કાગળ વાંચ્યું, અને બલી જીલીને ખાતર મનથી જરા ધીરજ પાંખીને ખુશી થઈ કે તે પોતાની નામોશીપર એ રીતે ગાળગુણ કરી શક્યો હતો. મેં પછી સધારાને એક ગોલ ગોલ જવાબ તેણીને લખ્યો—એવી રીતે કે તેમાં હું એ વાત જાણતી નહીં હતી એવું જીલું લખવાની મને કાંઈ ફરજજ નહીં થઈ પડે !

એ પછી બીજે દાહડે વળી મને માહરી બીડાનું કાગળ આવ્યું. તે હેમ્પશાયર માંહેલાં પીટર્સશીલ્ડ ગામથી લખેલો હતો. તે વાહલી છોકરી અંતે ધરડી બેટીનો પતો મેળવી શકી હતી, અને તેની દુઃખાલે તે પણ પીટર્સશીલ્ડ ગયલી હાલમાં મને ત્યાંથીજ લખતી હતી. તે હવે મને ત્યાં બોલાવતી હતી. મેં તરતજ, તે ઉપરથી, ત્યાં જવાનું નક્કી કર્યું. મેરી એન્ટવર્થને મેં એ બધી બીના આગમચથીજ કહેલી હતી, અને તે માહરી સાથે પીટર્સશીલ્ડ આવવા માંગતી હોય તો મેં તેને લઈ જવા ખુશી બતાવી, પણ તેણે માહરી કાંઈક અભયબી વચ્ચે માહરી સાથે આવવા નાજ કહ્યું, જ્યારે તેને બોહસ કરવા મને ગમ્યું નહીં. મને એ તેણીનું ના કહેવાનું જરા અઘટીત લાગ્યું. મેં જોયું કે મેં જે એ છોકરીને વાસ્તે કીધું હતું તે હેસાંને મુકાબલે માહરી એ ચોળનામાં મને દીલોજનથી મદદ થવા તેણે ધણી ખુશાની સાથે આવવા હાજ કેહવું હતું. એમ છતાં, તેને મેં એ માહરી નારાજ દેખાડવી નહીં, અને હું પોતે એકલીજ નિકળી પડી.

અને તેજ દાહડે સાંજ ચતાં તો હું પીટર્સરીટ પોંહચી ગઇ, જ્યારે બીડાએ જે હોટેલમાં ઉતરીને અને કાગળ લખ્યું હતું તેજ હોટેલમાં હું પહોંચી ગઇ. ત્યાં બીડા માહરી વાટ જોતી બેઠેલી અને ધણીં હેતથી મળી, ને તે પછી તેણે પોતાની સઘળી હકીકત અને કહી.

“ પેહલે તો તમે અને કહ્યું તું તેમ હું બરમીંગહામજ ગઇ, ” તેણીએ ખુલાસો કર્યો, “ અને એંબલડન જવાના રસ્તાપર જે પેહલું એ ધરડી વાંદરીતું ઝુપડું આવેલું છે, જ્યાં તમેને કેદ કીધાં હતાં, ત્યાં એક ગાડીમાં હું એની ખબર લેવા ગઇ; પછી તે ધર તો બધું બંધ હતું, અને તે બાજુએ એક કોઇ મજૂર લાકડાં ફાડતો હતો તેને મલીને ખબર કાઢતાં અને જણાવ્યું કે ધરડી બંદી તો એ ધર બંધ કરીને ધણીંની કેદે જતી રહી હતી. એ ઉપરથી નાઉમેદ થઇને હું બરમીંગહામ પાછી ફરી. એ પછી શું કરવું ને કેમ કામ લેવું તે એક બે દાહડા તો અને મુતલગ સુઝ્યું નહીં, કેમકે તે બમાતું હાલમાં કાંઠાં ચાલી ગઈ હોય તેવું અનુમાન બી હું કેમ કરી શકું? પછી સારંજ થવાતું હોયજ ત્યારે સંજોગો બી જણે મદદ કરવા આવેજ, અને આપણા કેસમાં તેમજ થયું. અને અનાયસે રસ્તેથી જતાં એક માહરી ઝાળખીતી જીપસી છોકરી મળી ગઈ, ને તેનાથી ખબર મેળવતાં અને તે એટલું કહી શકી કે તે ડોસી હમણાં હેમ્પશાયરમાં કેદે રહેલી હોવી જોઇએ.”

“ અને તું હેમ્પશાયરમાં ગઇ? ” મેં ઉલટમંદ પુછ્યું.

“ તરતજ, ” બીડાએ જવાબ કર્યો. “ પછી માહરે નકાસું બરમીંગહામમાં પડી રહીને શું કરવાતું હતું? હું તેથી પાધરી લાંથી હેમ્પશાયરમાં આવી ને પછી બી એ દદા પીટર્સરીટ ખાતે છે એમ બાલ મેળવતાં અને ધણી મુશકેલી પડી. એમ છતાં એક વખત વળી નસીબસંજોગે એ ને હું સામસામાંજ થઇ ગયાં, જ્યારે તે અને જોય અથવા ઝાળખે તે આગમય હું ખુદની મેહરબાનીથી બાજુ થઇ જઇ શકી, અને પછી તે આએ તરફ કાંઠાં રહેલી હતી તે ઝુપડું વટીક તેની પુઠેપુઠે જઇને હું જોઈ આવી.”

“ ત્યાં એ એકલીજ રહેલી છે કે? ”

“ હું ધારંજ કે હા; એક બીજી કોઇ સાથે ચાકરડી પોરી છે ખરી, ” બીડાએ જવાબમાં સમજાવ્યું; “ પછી મરદ કોઇ નથી. ”

“ તે તેં કેમ જાણ્યું? ”

“ મેં એ કલાક તે બાજુએ બરાબ રહીને તપાસ રાખીતી, ” બીડાએ હસીને કહ્યું, “ પેલી એક છોકરીજ ફેરા આંટીએ બાહર આવ્યા કરતીતી. એક વખત તો નદી પરથી પાણી લાવવા તે એક બારી બાલદી લઇને બાહર આવી, અને પાણીથી ભરેલી તેનાથી ઉંચકાતાં ઉંચકાઇ નહીં હતી તે પરથી બી માહરં અનુમાન મજબુત થયું કે ધરમાં કોઇ મરદ નોકર હોવો જોઇએજ નહીં. ખરેખર તો એ ડોસી એમજ કરેજ. પોતાની બીદમતમાં કોઇ બી મરદ નોકરને એ રાખતીજ નથી.”

“ ને ઝુપડું ધણું એકાંતમાં છે કે? ”

“ ધણું એકાંતમાં, ” બીડાએ જવાબ કર્યો. “ બાજુમાં ધણું બીરમાર જેવું એક શર્મ-હાઉસ છે ખરં, પછી તે તો તદ્દન બાજુતુડું ને પડત જેવું છે. ત્યાં કોઈ રેહતું નથી.”

“ તુંને ધણી સાબાસ છે ત્યારે, બીડા ડીઅર, ” મેં તેની એ બંધી હુસ્પારીની તારીફ

કરતાં કહ્યું; “ હું તાહરી જેટલી વખાંણ કરું એટલી થોડી છે. હવે આપુને ત્યારે તરત કામે લાગવું જોઈશે. હજી માહરી ખાત્રી નથી કે ઘેરમાં કોઈ બી બીજો મરદ નહીં હોય. એટલાવાસ્તે આપણને હજી ચોકસાઈથી તપાસ લઈનેજ કામ લેવાતું છે. હવે તેથી આજે તો સાંજ થઈ ગઈ, વાસ્તે કાલેજ આપણે બેઠ જણ્યાં સાથે પાછાં તે તરફ જઈશું ને ઘટવું કરશું.”

બીડા, એ ઉપરથી, તુરત વેળા તો કામેકાજે લાગી ગઈ. માહરી ત્રંક ખોલીને તે હોટેલ-વાલા માહારા ઝોરડામાં બધા માહરો અસબાબ ગોઠવ્યો, વિગેરે; કે જ્યારે હું પોતે વિચાર કરતી જરા બારી આગળ જઈને ઉભી. એવાંમાં એક બે ઘોડાની સુંદર ઉંઘાડી લેન્ડો અમારાં હોટેલ આગળથી પસાર થઈ ગઈ તે ઉપર માહરું ધ્યાન ખેંચાયું. અને લાલ ઘોડા એકસરખા ને ધણી તેજ હોવાથી તે જોડી ધણી સુંદર દેખાતી હતી, અને ઘોડાવાલાઓની લીલરી પણ ભપકામાંજ હતી. વળી ગાડીનાં બારણાંપર “ કોરોનેટ ” નો છાપ હતો તે પરથી જણાઈ આવતું હતું કે તે કોઈ લૉર્ડનીજ ગાડી હતી.

તેમાં બે આસામીઓ બેઠેલાં હતાં. એક કોઈ ધણાંજ પાકેલાં સફેદ જીલ્દાંઓનો ડાસો હતો, જે હું ધારૂં કે પાંદસઠની ભરતીમાં ભરાયલો હશે કે તેથી બી વધારે; અને તેની બાજુમાં એક નવોજીવાન નાજનીન બેઠેલી હતી. તે મેં અનુમાનથી ધાર્યું કે તેની દીકરી હશે. તે ભાગ્યેજ વીસથી બારીસ ઉનાળા જેમ સુકી હતી. તેઓ ફરવા નીકળેલાં હશે તેથી ગાડી સહેલ કરતી કાસમે ધીમે ધીમે જતી હતી, એટલે બારીએ ઉભી ઉભી હું એ માહરાં સઘળાં અવલોકન ધણાં સહેલથી કરી લઈ શકી. પેલી છોકરીના બાલ ડર્કબ્રાઉન હતા, અને તે ખરેખર ધણી સુંદર હતી, જ્યારે તે લોક કોઈ મોટાં માણસોજ હોવાં જેમએ એ હું એટલાપરથી જેમ શકી કે જે લોક હોટેલના મુખડાપર ઉભાં હતાં તેઓ તેમજ બીજાં આવતાં જતાં તેમને જોતાં નમી નમીને સલામો કરતાં દેખાતાં હતાં.

એવાંમાં એક વેટર કોઈ કામેકાજે માહરા ઝોરડામાં આવ્યો, જેને મેં બારી આગળ બોલાવીને તેઓને બતાવતાં બેરોઓને બરની થોડીક સાધારણ જીજ્ઞાસાથી પૂછ્યું, “ તું જાણેછ વાઈ, વેટર, કે આજે તરફનો કોણ એ ઉમરાવ છે ? ”

“ જી હા, મીસ; એ તો લૉર્ડ કૅલવેડન છે,” તે વેટરે એક નજર નાખતાં સાથે કહ્યું.

“ અને આજે એની પાસે બેઠીછ તે એની દીકરી છે કે ? ”

“ જી, નહીં, બાનું; એ તો લેડી કૅલવેડન છે.”

“ ખરેખર ? ” મેં ધણી અજબ થઈને કહ્યું; “ પણ લૉડ તો ધણાજ બુદ્ધા છે ? ”

“ જી હા,” તે વેટર અદ્યથી હસ્યો; “ લૉર્ડની ઉમ્મર સીતેર વરસથી વધારે છે તે છતાં એવણુ ગીચેજ વરસ એ જવાંન બાંતુ સાથે બીજી વખતના પરણ્યા. આજે તરફ એવણુ સાહેબની ધણી કીમતી એસતેતો છે, તેમાં જે સૌથી મોટી છે તે અહીંથી જ માઇલના ફાસ-લાપર છે. તમેએ અત્રે આવતાં આવતાં કદાપી જેમ બી હશે.”

“ હા, ઉંચાણમાં એક ધણી મોટા બગીચા સાથે લાલ ઘંટનું એક ઘણું ભપકાદાર મકાન હતું ખરું,” મેં યાદ કરીને કહ્યું.

“ તેજ,” તે વેટરે જવાબ કર્યો. ‘ એ કૅલવેડન હૉલ ’ કહેવાયછ. લૉર્ડ પરણશે એમ તો કોઈ ધારતુંતું બી નહીં, કેમજે પોતાના ભત્રીજા મીંડ કોર્લીંગવુડને પોતાને ત્યાં બચ્ચાં નહીં

હોવાથી એવણે ધણું થયું દીકરો કરી બી લીધો. એટલાવારતે આએ કોઇ ગરીબની ચેહરે-નમ્રન છોકરીને એવણે સાહેબ પરણી આવ્યા ત્યારે અમારાં ગામમાં ધણી અન્યબીનો ગણ-ગણાત થઇ રહ્યો હતો, પણ બાઈ પોતે કેહજે ધણી અસીલ ને બલી છે. ગરીબોનાં ધણાંજ બલાંમાં છે, અને ધણાં દુસ્તાં દીલથી ગરીબોને એટલું આપેછ કે માઇલો સુધીનાં આસપાસનાં ગરીબો એ બાઇને વરે ધણું સાઈ ખોલેછ.”

“અને એ બાઇને કાંઇ બચ્ચું થયુંછ શું?”

“નહીં; બચ્ચું થાય તો બીચારો કોર્લીગુડ તદ્દન રખડી મરે!” તે વેટરે હસીને કહ્યું, “કેમજે હાલ ને કાજ તો ભવિષ્યનો લોડ કંલવેડન એજ કેહેવાયછ. કેહજે બાઇની પોતાની સાથે બી એને ધણું સાઈ છે, અને એ હજી બી પોતાના બાપતોલના મુરંબી કાકાને ધરે ધણો આવતો જતો છે.”

“ત્યારે મી. કોર્લીગુડ પોતાના કાકા સાથેજ રેહતો નથી?”

“નહીં; તે તો લંડન રેહેછ, પણ વરસમાં ત્રણ ચાર મહીના અહીં કાકાને ધર ગુજ-રવા હંમેશ આવેછ તેમ હાલમાં બી આવેલો છે.”—અને એ પછી હું જેનરલ ટેબલ પર જમવા જવાની હતી કે ખાતું માહરા ઓરડામાંજ માંગતી હતી તે મને પુછીને તે વેટર અદ-બથી નમીને ચાલતો થયો.

ત્યાર કેડે બીજે દાહડે સહવારે હું બીડાને લઇને ધરડી બેંડીનાં ઝુપડાં તરફ જવા નીકળી પડી. પેહલ્લે તો ધોરી સડક પર થઇનેજ જવાતું હતું, અને પછી બાબુમાંની એક સાંકડી ગલીમાં વલવાતું હતું. અલબત્ત, અમો ધણી સંબાલથીજ આગળ વધતાં હતાં, કેમજે તે ધરડી વંત્રી અમોને સાંભી મળી જાય તો અમારો પ્લાન બધો ઉધો વળે એમ હતું. અમારી મતલબ તો તેને કેડે કેડે એકલી મળીને સંકળમાં લેવાની ને જેરજુલમથી તેના કને ખરો એકરાર કરાવી લેવાની હતી. માહરે તેની એટલી જુથાંની જરૂર જેઠતી હતી કે માહરા જોઈ મમાવાજીતું ખુન કરવા તેણે ધરડી મીસીસ પાર્કસને પેલાં ઝેરી લોઝેનજીસ વેચ્યાં ત્યારે તે કામમાં તેનો લુચ્છો દીકરો આએ પાર્કસ વકીલ બી શામીલ હતો કે નહીં.

હવે અમે વલાંણુ લઇને પેલાં પડત ફાર્મહાઉસ આગળ આવ્યાં, કે જ્યાંથી ધરડી બેંડીનું ઝુપડું બીડાનાં કેહવા મુજબ ખરેખર બરાબર દેખાતું હતું.

“આપણે ત્યારે હવે અહીંજ થોડો વખત થોબી જઇએ, બીડા, અને તપાસ રાખ્યે,” મેં સુચવ્યું; “ઝુપડાંમાં જતાં આવતાં આદમીઓની આપુને તેહકીક રાખવી જેઠએ કે તાહરી જતવાલા મરો બી કોઇ એની સાથે અંદર છે કે નહીં તેની આપણને બરાબર માહીતી મલે ને સમજ પડે.”

એ ઉપરથી તે ફાર્મહાઉસને લગતાં એક ભાગેલાં આઉટહાઉસમાં જઇને અમે બરાયાં, અને પછી બીજે મજલે ચઢી જઇને તેને લગતી બારીના ઓઠામાંથી તે સાંમેનાં ઝુપડાંપર નજર રાખી ઉભાં. તે ઓરડામાં બે બારીઓ હતી, ને બારીઓને લોખંડના સળીઆ જડેલા હતા. વળી એ ઉપરાંત કોઇ કોઇ વખતે ત્યાં કોઈ આવતું ને થોબતું હોય એવું દેખાડનારી એક બે શાહદતો પણ મોજુદ હતી. એક ટેબલ, એક કંઘાલ જેવી ખાટલી અને બે ત્રણ બાંગીટુટી ખુસ્તી ત્યાં તે ઓરડામાં પડેલી હતી.

“આએ સામનસુમન એ પડત ઘેરના આએ એકજ ઝોરડામાં કાણુ જાણે શું કરવા રાખવામાં આવ્યો હોશે?” બીડા અન્યથ થઇ.

“હું ધારૂં કે એ ધર ખીસ્માર અને પડત હાલતમાં આવી ગયા પછી પશુ કોઇ રખે. વાલ ધણું સુધી અહીં રહી ગયો હશે,” મેં અનુમાનથી જવાબ કર્યો—અને તરત હસીને વધાર્યું, “પશુ આપણે વાત કરશું તો જોઇએ એવી સામાં ધર પર ચોકસી રાખી શકશું નહીં!”

“તમે ખીહો ના, બાઇ; હું એક ઘડી બી માહરી આંખ તે બાજુથી ખીસાડતી નથી,” વક્ષાદાર બીડાએ જવાબ કર્યો. “હું તમારી સાથે વાત કરતાં બોલું છ ત્યારે બી જોઈું તો ત્યાંજ. તમે ના જોયા કરો ને જોઇમત કરો. તમે તમારે નીરાંત કરો ને બાજુએ બેસો.”

“હા, પશુ સાંભળ! આએ ઘોડાનાં પગલાં શાનાં?” તેવામાં જોરથી આવતાં ઘોડાનાં પગલાંના અવાજથી ચોંકીને મેં કહ્યું.

“હા, આએજ ધરની પાછલી બાજુથી કોઈ ઘોડાપર આવતું હોય એમ લાગેછ ખરું,” બીડાએ જરા ડર ખાઇને કહ્યું; “આએ ધરનો માલેકજ કોઈ આવતો હશે, ને અહીં ઉપર આપણને આવીને જોશે તો?”

“તેનું શું થયું?” મેં હીંમત આપી; “આપણે કહીશું કે અમે તો ફરવા નીકળેલાં અહીંથી પસાર થતાં હતાં ત્યારે આએ ખંડીયરો જરા જોઇ લેવાની મક્કસદથી ઉપર ચઢી આવ્યાં!”

પ્રકરણ ૧૨૭.

મેં કહ્યું તેમ અમે જો ઝોરડામાં હતાં તે ઝોરડાને બે બારીઓ હતી, જેકે બેઉને ઉભા લોખંડના સળીઆ જડી લીધેલા હતા. એક બારીએથી ધરડી બંદીવાલું ઝુપડું જોઇ શકાતું હતું, જ્યારે બીજી બારી પાછલી મેર (પશ્ચીમ તરફ) ઉંઘડતી હતી. હું, તેથી, તે બાજુએ દોડી ગઇ અને બારીમાંથી ચીમાઇને મેં બાહર જોયું બીડા બી માહરી સાથે તે કાણુ હતું તે જોવા દોડી આવી, અને અમેએ જોયું તો તે એક કોઇ જીવાન્યો હતો, જે તેના પોશાકપરથી કોઇ ધણો મોટાં ને સારે ધરનોજ લાગતો હતો. તે મારતે ઘોડે અમે હતાં તે ધર તરફ આવતો હતો, ને જાણે ખાસ એ તરફ કોઇને મળવાજ આવતો હોય એમ લાગતું હતું.

અને તેમજ જણાયું. તેણે અમે હતાં તે ધર આગળ આવીને ઘોડો રોક્યો, એક કુદકે જીજી પરથી કુદીને પોતે નીચે આવ્યો, અને તે ધરના ઝોટલા પરના બાગટુડા કટેરા સાથે તે ઘોડાને બાંધ્યો. તે પછી તેણે બીડી સલગાવી, અને કોઈની વાટ જોતો હોય તેમ ફટાફટ પોતાના હાથમાંના ચાણુક પોતાના પગ પરજ લગાવતો, તે અમે હતાં તે ધરની આસપાસ ફરવા લાગ્યો.

“મને લાગેછ કે એ અત્રે કોઇને મલવાજ આવેલો છે. કોઈની વાટ જોયછ,” મેં બીડાને કાને લાગીને કહ્યું; “હવે આપણે નીચે ઉતરી જઇએ કે અહીંજ થોડ્યે?”

“સખર કરો બાઈ,” તેવાંમાં બીડાએ માહર ધ્યાન ખેંચ્યું; “સાંમેનાં ઝુપડાંનું બારણું ઉંઘડેછ?”

હવે ખરેખર તે બારણું ઉંઘડ્યું, અને કમ્મરમાંથી વળેલો એક આકાર મુશકીલથી ચાલતો અમે હતાં તે ધર તરફ આવતો દેખાયો! અભ્યત, તે ઝુપડું આ મકાનથી થોડુંક છેડે

હતું, અને વચ્ચે એક મોડું ખેતર હતું, એટલે કાણુ આવેછ તે તરત જોઇ કે ઝોળખી શકાય એમ ન હતું, તોપણ ખીડાએ પોતાની હરણી જેવી ચતુર ચક્ષુઓથી ડોળો ખોખીને જોયું, અને તરત પોકાયું, “પેલી ખુદીજ છે! તેજ આએ તરફ આવેછ!”

“ત્યારે તો તેજ આએ જવાંન અહરથને મળવા આવવાની હશે,” મેં કહ્યું—અને તરત મારે માથું તણુકયું કે આએ કોઇ નવી લુચ્છાઇ હોવી જોઇએ. આવો એક કોઇ સારે ધરનો અહરથ માણસ આવી એક રખડેલ બમાતુને છુપોછાંને એમ અહીં સુધી મળવા આવે એજ શું બતાવે? અમો, તેથી, પાછાં પાછલી ગમની બારીએ ગયાં, કે જેથી એ બેઠને મલતાં અમો જોઇ શક્યે. તે અહરથ, અમોએ જોયું કે, બરાબર અમારી બારીની નીચેજ એક મોટા પથરા પર પગ પ્રસારીને ખીડી પીતો બેઠો હતો, અને ત્યારે બને તો એ શું કાવતું છે તે જાણી અને કાનોકાન સમજી લેવા અમે બેઠ તરત કાનપર પડી એકમત થઇ, જરા ખી ગડબડ કીધા વગર, નીચે ઉતરી ગયાં, જ્યાં જઈ અમો તેજ તરફની બેંચતબેની બારી આગળ છુપાયાં, કે જેવામાં મેં તે અહરથને ખુશ મિનજે બોલતાં સાંભળ્યો, “કેમરે ડોસી, તેં તો મને ધણો ખોટી કીધો?”

“ધણા ખોટી શાંના કીધા?” તે ડોસી (ધરડી બેંડી) તરડાઇ; “મેં માહરી સાઇડમાંની બારીએથી તમોને ઘોડાપર આએ તરફ આવતા જેવા જેવા તેવી તો હું નીકળી, પણ હું ધરડું મનીષ તે કાંઇ તમારી કાંની ધસી ધામીને ચાલી શકવાની હતી? આખર કરે વળતાંજ પાછી કેની?”

“વાર, વાર,” તે જવાંને જરા અધીરાઇથી નાંખતી સાથે કહ્યું, “પણ તૈયાર છે કે? તું લાવીછ કે સાથે?”

“હા,” તે ખુની ખુઠ્યાએ જવાબ આપ્યો; “પણ તમે રકમ લાવ્યાછ કે?”

“હા, રકમ વગર તું આપે તેવી સુમારી થોડીજ છે કે નહીં લાઉં?” પેલો હસ્યો.

“એવાં કામમાં ઉધારની વાતજ નહીં!” તે બેઠેલાં દાયાંની અરધી ધોરમાં પોંદચી ચુકેલી ખુઠ્યાએ બજાઇથી કહ્યું; “અહીં તો પહેલું દામ ને પછીજ કામ!”

“લે આએ ત્યારે! જો, બધા સુનાના સોવરીન છે,” તે અહરથે દેખીતી રીતે એક મોટી રકમ તેણીને પાસ કરતાં કહ્યું; “તેં ના કહ્યું હતું કે બેંકનોટ બટાવવાની તુને ધણી જેઠમત થાયછ તેથી તાહરા માંગવા મુજબ બધો રોકડ અવેજજ લેતો આવ્યોછ.”

તે કમીની ખુઠ્યાએ તરત પોતાના સુકાયલા, સોહરાયલા, ચીમરાયલા, પતલી દીવાસળી જેવા હાથો, એ સાંભળતાં સાથે, અજબજેવી આતુરતાથી લાંબા કરી તે ઠેલી પકડી લીધી! તે આજે મરે ને કાલે એ દાહડા થાય તેવી હતી, તોપણ તુચ્છ પૈસાની તેણીની તખ્ખા જરા-એ હજી ગઇ ન હતી. તે આ ખુની ધંધામાં ધણુંક ધન આ આગમચ મારી ચુકી હતી, તો ખી અસલવારે તે જે બીજીક હતી તેજ આજે ખી હતી! તે હરાંમ ઇસ્લતતું કમાવેલું ધન આવીને કયે રસ્તે તેના હાથમાંથી પાછું ઉડી જતું હતું તે તો તે પોતે પણ મુતલબ જાણી શકતી ન હતી!

“કેટલા છે?” તે ડોકરીએ તે ઠેલી સ્વાધીન લેતાં પૂછ્યું.

“આપણા વચ્ચેના કરાર મુજબના.”

“પણ કેટલા ?”

“પચાસ—વળી બીજા કેટલા ? તાહરે જોઇએ ને નહીં વિશ્વાસ આવતો હોય તો ગણી લે !”

“કાંઈ જરૂર નથી,” તે ડોકરીએ કહ્યું. “તમારા જેવા મોટા માણસનો ઇતખાર થવોજ જોઇએ. હવે આએ લેઓ. આએ ઝાકસમાં પોણાસો લોઝેનજીસ છે, અને એ સંભાલથી રોજ અકેક કોકો કે કોરીમાં પીગલાવીને આપવામાં આવે, અને તેથી જો એ મહીના આખર થવા આગમ્ય તમારા શત્રુનો આંકો નહીં આવી જાય તો માહર નામ “ડેમ બેટી” નહીં !”

મેં બીહીધેલી અદાએ બીડા તરફ જોયું, અને તે ખવીસ ખુનીની આએ નવી ખુની યોજના પકડતાં અમો અમારાં આખાં તન બદનમાં કમકમ્યાં ! એ રીતે તો ઝારાની લુચ્છી મમાઈ આ લોઝેનજીસ વડે, તે ધણું મોઢાં દામે વેચીને, લોકોનો જાન લેવાનો વરસોથી ધંધોજ લઈ બેઠેલી હતી, અને અત્યાર સુધીમાં તે દોજખની દાકણ કેટલાં બધાં ખુનનો બોજ પોતાની પાપી ગરદન પર લઈને ફરતી હોવી જોઇએ ?

“પણ તાહરી તદ્દન ખાતી છે કે એ ખરેખર એટલાં બધાં અકસીર ને અસરકારક થશે ?” પેલાએ પાછું હજી અકે કરાવ્યું.

“ખચ્ચીતજ ! એ કાંઈ માહરો આજનો ને પહેલોજ અનુભવ નથી !” તે જીવતી ડાકણે મગરૂરી લીધી. “એજ જોવાની કે તમે મને વરદી કરી ગીયા પછી એ બનાવતાંજ મને કેટલો બધો વીલંબ લાગ્યો ! કમમાંકમ ત્રણ અઠવાડયાં વેર એની પછવાડે લાગત માહરે મજુરી કરવી પડેલી છે !”

“પણ પેલી બીજી ઓરત જે તાહરા હાથ આગળ કામ કરવા રહેલી છે તે કાંઈ પાંખી તો નહીં ગઈ હોય ?” પેલાએ જરા ફકરમંદ સવાલ કર્યો.

“તે શું પાંખી જતીતી—ધુળ ?” તે દદ કદરપું હતી ; “એવી તો માહરા હાથ તળે કાંઈક દુકતીઓ આવી ને કાંઈક ગઈ ! એ વિશે તમારે બીલકુલ બેરીકર રહેવું. માહરે માહરી પોતાની બી સલામતી સાચવવાની છે કેની ?”

“ઠીક ત્યારે, ધણું સમાલજે,” પેલાએ પાછી છેલ્લી તાકીદ કરી. “એક વખત એ વાત જો જાહેર થઈ ગઈ તો માહરા જેવા કડક બાળુસોને મદદ કરવાનો આએ તાહરો નામીયો ધંધો કડાકરી બીસકોટ માફક ભાંગી પડશે, અને નફામાં તુને મરતે દહાડે ત્રણ લાકડાંપર હાંચ ખાવી પડશે !”—અને જરા થોબીને—“પણ તાહરી ખાતી છે કે ડાકટરો વટીક ઝેર આપવામાં આવ્યુંજ એમ પારખી શકવાના નથી ?”

“એમ ડાકટરો પારખી શકતા હોને તો હું અત્યારસુધી જીવતી બી હોતે ખરી કે ?” તે ડોસી પાછું કદરપું હતી. “એ ધંધાપર તો મેં આએ કાળાના ધોળા કીધેલા છે ! ફક્ત કોઈ બાવરચીને તમારે હાથમાં લેવાનો છે. સુપ, કોરી, કોકો કે આ ગરમગરમ હોય તેવામાં તે કપમાં જો એ નાખવામાં આવશે, તો તેજ ધડીએ પીગળીને બેમાલુમ થશે.”

“ને ટેસ્ટ બી મુતલમ બગડશે નહીં ?”

“જરા બી નહીં!” તે ધરડી વાંદરીએ ખાત્રીપૂર્વક જવાબ કર્યો. “ત્રેવી સાથનું જે પકા-વેલું હોય તેમાં બી નાખવામાં કશી હરકત નથી. પહેલાં પખવાડમાં અંકેક આપજો, અને પછી દહાડાનાં બંને બી આપી શકાશે. જે કોઇ દહાડો એક આપવાનું ચુકી જવાય તો બીજો દહાડો બે સામટાં અપવાં, નહીં તો અસર નબળી પડી જશે. જેમ ચાલુ પાણીના મારાથી એક ખડક બી ધોવાઈ જાયછ તેમ એ રોજ ચાલુ આખા કીધાથી દોઢથી બે મહીનામાં તો આંકો આવી રહેવોજ જોઇએ!”

“પણ તાહરી ખાત્રી છે?” તે અહસ્થ કે જોને એક “અહસ્થ”નું નામ ને એલકાળ છાજેજ નહીં, અને એક ખુંની રક્ષનનો એલકાળ વધારે પેશ આવતો હોવો જોઇએ તેણે અન્ય અન્ય થતાં હજી શંકાશીળ પુછ્યું; “તાહરી ખાત્રીજ છે કે જ્યારે જીંદગીની ઓટ થઇ જતી પકડશે ત્યારે વટીક કોઈ છુપાં ઝેરથી એ મરણ નીપજવવામાં આવ્યુંછ એમ કોઇ કાબેલ તબીબ બી પણ પારખી શકવાનો નથી?”

“હું તેની જોખમદાર!” પેલીએ પોતાની છાતી પર હાથ મુકીને કહ્યું, “ડક્ટરને વહેમ ભલેને જાય પણ તે કાંઈ બી પુરવારી પકડી શકવાનો નથી, ને મરણ થવા પછી લાશ ચીરીને તપાસવામાં આવશે તોબી ઝેરનો કોઈ પત્તો મલવાનો નથી. જોને એ આપવામાં આવેછ તે ઓટશે રફતે રફતે બીમાર થાયછ, અને ઓટલું ધીમે ધીમે દીલ નાંબી દેછ કે ડક્ટરો એ “ત્રેશી” સિવાય બીજી કોઇ બીમારી ધારી શકતાજ નથી! લે ચાલો, હવે બીજું કાંઈ પુછવુંછ?”

“કાંઈજ નહીં,” પેલાએ હવે પુરો સંતોષ પામી જવાબ કર્યો; “ચાલ, ત્યારે હવે સાહેબજી.”

“ફતેહ કરો!” તે દુષ્ટ ડોસીએ આશ્ચિષ આપ્યા.—અને તે બંને કમજોરો તે પછી તરત છુટાં પડ્યાં. પેલો ઘોડેસ્વાર થઇને આવ્યો હતો તેમજ ચાલી ગયો, જ્યારે ધરડી બંટી પોતાના હાથ માંહેલો જોખમ પોતાની છાતી આગળનાં પહેરણમાં છુપાવીને લાંગડાતી ધસડાતી ચાલી ગઇ, અને તે ઝુપડાંની અંદર જવા પછી તે ઝુપડાંનું બારણું પાછું બંધ થયું.

એ પછી અમો એકલાં પડ્યાં, કે જ્યારે એ નવી કોઈ ખુંની ચોજના માટે અમો કેટલાં કમકમ્યાં ને કેમ પોતપોતા વચ્ચે અન્ય થયાં તે પાછું વીસ્તારીને કહેવું જોઇશે?

“જાણે જોઇએ અત્રે વેળાસર આપણને બેઠેને લાવીને આએ કોઈ નવા ગુનાહનાં મવાહ બનાવ્યાં છે!” મેં બીડાને અમો એકલાં પડતાં સાથે તુરત કહ્યું. “ખેદ કરેને એ ખુંની ચોજના કોણને વાસ્તે છે ને આએ નાલાયક આદમી કોણ છે તે આપણે જાણી શક્યે, કે જેથી એક કોઇ નિર્દોષ કાજગરો જાન આપણે બને તો બચાવી શક્યે!”

“હવે તો આપણા ટાંટમામાં બેવડું જોર આવ્યું!” બીડાએ ઝનુનથી કહ્યું; “પચાસ ગીની બદલ એણે આએ ઝેરી લોઝેનજીસ આજે બી વેચેલાં છે તેવું જો આપણે એને જાહેર કરશું તો એ તરકટ પકડાયલું સમજીને તે નાપાક બુઢી ધણો ડર ખાઈ જશે, અને આપણે પુરા પાર્કસના સંબંધમાં જે જે એકરાર તેની કને કરાવા ચાહીશું તે કરાવી શકશું!”

“ઝારનો ધણો વાંક છે,” મેં થોડા ગુસ્સાથી કહ્યું, “જે એ વચ્ચે નહીં પડી હોતો

તો આએ આગમય મેં એ ખુની કસબનો ધડોલાવડો કરીજ નાંખ્યો હતો, અને એવાં બીજાં જમ્યુન ખુનોને વાસ્તે એ દોજખી ડોસી અત્યાર સુધી જીવતેજ નહીં; પણ હવે મને તે થાય પણ હું ઝરાતું માનવાની નથી. એક વખત મને જે જોષએ છે તે એકરાર એને મોઢેથી કરાવી લઇને પછી એને ધારાને સપુર્દ કરવીજ જોષશે. તેમ કરશું તો આએ ધરતી પરથી ધણો ગુનાહ ઓછો થશે !”

“ એનો બી શું વાંક કહાડયે ?” બીડાએ વિચારવંત કહ્યું, “ જ્યારે મોટી મોટી રકમો બદલ એનું ઝેર વેચાતું લેનારાં આવાં પક્ષીદો જોષએ એટલાં મળી આવે, ત્યારે એવી એક કસાબને એવી લાલચો થયા કરે એમાં અન્યથાની શું છે ?”

એ પછી અમો પાછાં ઉપલે મળલે જઇને ધરડી બેંડીનાં ઝુપડાં તરફની બારી પકડી ઉભાં. અમે એમ નજદીક બેથી ત્રણ કલાક છુપી નીગાહ રાખી, અને અંતે અમારી તદ્દન ખાત્રી થઈ કે પેલી બુઢી અને તેની ચાકરડી સિવાય ત્રીજું કોઇ ધરમાં હતુંજ નહીં. ધરડી બેંડી અંદર જવા પછી તે ચાકરડી બે ત્રણ દફા બારણું પાછું ઉંધાડી કાંઈ ને કાંઈ કામેકાજે બાહરે આવી હતી, અને મને લાગ્યું કે બીહવાનું જે હતું તે એ મરેહાલ ડોસી કરતાં તેની એ લઠ ચાકરડીથીજ વધારે બીહવાનું હતું !

“ તમે તમારે ચાલો, આપણે ધસારો લઇ જઇએ. તમે બીહયા ના કરો, બાઇ,” બીડાએ ધણી ઉસ્કેરણીના ગુસ્સાથી માથું ફફડાવીને કહ્યું; “ માહરામાં એક વાઘણ જેવુંજ જોર ને ઝનુન છે; પણ તમે તો અંધારૂં થાય ત્યાં વેર થોગવા કેહતાતાં તે ?”

“ હા, બીડા, તેજ હજી બી માહરો વિચાર છે. મને લાગેછ કે તેજ ધણું બેહતર થશે, તેથી હાલ તો આપણે જઇએ ને સાંજેજ પાછાં આવશું,” મેં સુચવ્યું.

અમો, એ ઉપરથી, તુરતવેળા તો જતાંજ રહ્યાં. તે બુઢયા કે તેની નોકરાંણીનાં જોવામાં નહીં આવ્યે તેવી કીસમે તે ખંડોયરોની પાછળી બાજુથી અમો જેમ આવ્યાં હતાં તેમજ એક લાંબો ચકરાવો લઇને પીટર્સશીટ્સની સડક ઉતર્યાં, અને અમારાં હોટેલમાં આવી પુગ્યાં. અલબત્ત, આખે રસ્તે અમોએ એની એજ વાત ક્યાં કીધી. બુઢી બેંડીની નવી ખુની થોજનાની અમોને માહીતી મલેલી હોવાથી બીડા ખરેખર ધણી ઉસ્કેરાઈ આવી હતી, અને હું પણ ધણી હીંમતથી ઠરાવવંતી થઇ ગઈ હતી.

અમો જઇને જમ્યાં, અને પછી સાંજે છ વાગે પાછાં તૈયાર થયાં. મેં માહરાં આંગપર જે જે દર દાગીણા થોડા ધણા હતા તે ઉતારી નાખ્યા. માહરૂં ધડીઆળ વડીક મેં કાઢી નાંખ્યું, અને મળવામાં ધણો જીજીવી રોકડ અવેજ રાખ્યો, જે પછી અમો બંને હીંમત કરીને હોટલમાંથી, ફરવા જતાં હોષએ તેમ, બાહરે પડ્યાં.

પ્રકરણ ૧૨૮.

અને અમો જ્યારે બુઢી બેંડીનાં ઝુપડાં તરફ પાછાં પોંહ્યાં ત્યારે દુરથી અમે તેમાં બતી બળતી જોષ. બારી બારણાં તો બંધજ હતાં પણ એક બાજુની બારીનું એકાદ વીનીશન ખુલ્લું રહી ગયું હશે તેમાંથી અંદર બતી બળતી પ્રગટ જોષ સકાતી હતી.

“હવે શું જમને હીંમતથી આપણે બારણું ઠોકરે?” બીડાએ પુછ્યું.

“જરા ધીરી પડ, બીડા,” મેં સમજાવ્યું; “હાલ તો આએ ઝાડને ઓઠે આપણે જરા ભરાઇજ રહીએ, અને તેટલાં જે પેલી નોકરાંણી કામેકાને કાંઇ બાહર આવી લાગે તો——”

પણ હજી તો હું જીતની વાત કરું તેટલાંજ તે જીતણી બાહર નીકળી આવી, ઝુપડાંનું બારણું ઉંધકડ્યું, અને છેલ્લા દમથી આખર થતા ઝંઝકલાંનાં અંધારાં વચ્ચે અમે જોયું કે કાંઈક લાકડાં ધરમાં લઈ જવા અમે જ્યાં ઉભાં હતાં તેજ બાજુએ તે આવતી હતી. આ તો અમને જે જોઈતું હતું તેજ થયું. તે ઝુપડાંનું બારણું પોતાની પછવાડે ખુલ્લું મુકીનેજ આવી હતી, અને અમારીજ બણી તે આવતી હતી એટલે ચોડાક વાર તો દમ લેવાતું પણ જાણે અમે મોકુફ કર્યું, અને જેવી અમારી આગળથી તે પસાર થઇ ગઈ કે મને આંખની ઈસારત આપી બીડા એક વાક્યની છલાંગથી તેની પીઠ પર ઉછળી! ખરેખર તે વખતે તેનામાં ને માહરામાં એટલું જોર ને ઝનુન કાંઈથી આવી ગયું હશે તેજ માહરી આજે પણ અનન્યબી છે. તે નોકરાંણી જીપસી એક ધણી મજબુત બાંધાની ખડતલ ઓરત હતી, અને જોરેમંદ બીડાની મને હીંમત ને કુમક નહીં હતે તો તે તો મને પીસીજ નાખતે!

બીડા તો, મગર, તેને જમીન પર પટકાને તેની છાતી પરજ ચઢી બેઠી!

“એક જરા બી અવાજ કહાડ કે ગરબર કર,” બીડાએ ઠરાવીને કહ્યું, “અને આએ આગળાંજ તાહરાં ગલાંમાં આરપાર ચલાવી દેવશ! અમે જે એકલાં નથી. હજી તો બીજા છ જણ આસપાસ ધુપાયલા છે!”

“પણ શું કરવા? મેં શું કાણું?” તે ઓરત ધણી ગભરાઇને ગગલી પડી. તે આ અચ્ચુચા હુમલાથી ગભરાઇજ એટલી ગઇ હતી કે કેટલોક વખત તક તો તેની જખાં વટીક ઉપડી શકી નહીં!

“બધા ત્યારે અમોને ખરાજ જવાબ આપજે ને અમે તુને કાંઈ ઇજ કરવાનાં નથી,” મેં હવે આગલ પડીને હુકમ કરતી હપે થસાથી કહ્યું.

“પુછો, પુછો!” તેણે કાકલુદી કરી.

“બોલ, ત્યારે, આએ ઝુપડાંમાં તાહરી ધરડી શેઠાંણી ઉપરાંત બીજાં કોણ કોણ છે?”

“કોઇ બી નથી! હું સાચ્યુંજ દેહુંછ,” પેલીએ કાલાવાલા કરતી હપે જવાબ કર્યો.

“વાર, કોઇ હમણાં આવે એમ છે? કોઇની આવવાની કંઈ વકી છે?” બીડાએ પુછ્યું.

“કોઇ નહીં, કોઇજ નહીં; અત્યારે કોણ આવે?” તેણીએ જવાબ કર્યો—અને તરત વિનંતીથી વધાર્યું, “બોલને વાસ્તે તમારો અંચુડો માહરાં ગળાં આગળથી બીસાડો, માહરાં ગળું ધણું યુંગલાવજ!”

“હવે ત્યારે એને ઉભી કર, બીડા! એને આપણે આએ ઝાડનાં ઠડ સાથે હાલ તો બાંધી લઇએ.”—અને પછી મેં ખાત્રી આપતી કીસમે વધાર્યું, “તું જે અહીં ઝુપડુપ ગગડી રહેશે તો અમે તુને કોઇ બીજી ઇજ કરવાનાં નથી. હું માહરાં માણસોને કહેતી જવશ તે તાહરી પર ચોક્કી રાખશે, અમે ફક્ત દસજ મિનીટમાં પાછાં આવીને તું ને છોડશું.”—અને

તાજુબ કે અમે ધણાં જણાં હતાં એવો જે તોલ્યો ચતુર બુધ્ધીની ખીડાએ આવતાં સાથે મારી દીધો હતો તે ખરો હોવાની બ્રાંતીથી તે ઝોરત અમારી સામે ચુતલગ થઈ નહી. તે ખીડીજ ધણી ગઈ હતી. તે સમજીજ નહીં શકી કે અમે કોણુ હતાં ને એ શાંતો ધસારો અતરે લાવ્યાં હતાં. અમે, તેથી, એવી કોઈ ગણત્રીથી જે મોટું દોરકું સાથે લેતાજ આવ્યાં હતાં તેમાંથી એક વીટો કાઢીને તે વડે હવે તે ઝોરતને તેજ ઝાડ સાથે સીકડીને બાંધી લીધી.

“હવે તાહરી સલામતી બધી તાહરી પરજ આધાર રાખશે,” ખીડાએ પાછું કહ્યું. “તું બુમ માર ને તેજ ધડીએ અમારી સાથવાલામાંથી કોઈ ખી તુંને ગોળીએ વીધી નાખશે !”

“હું નથી બોલવાની ! હું નથી બુમ પાડવાની !” પેલીએ ઠઠરી જમને કહ્યું—અને પછી ત્યારે ત્યાં વધુ ખોટી નહીં થતાં અમે એકદમ બુપડાંમાં દોડ્યાં. એકજ પળ—અને અમે અંદર ધસી ગયાં. જ્યારે ધરડી બંદી જે આગળના ઝોરડામાં એક નાહનાં સ્ફુલ પર અરધી ઝુકતી બેઠેલી હતી તે અજબ થતી ચમકી ઉઠી !

મેં, એમ છતાં, આગળ ધસી જમને તેને મલચીમાંથી પકડી.

“પાપી ઝોરત, હવે તાહરો વખત ભરાઈ ગયોછ,” મેં જુસ્સાથી કહ્યું; “હું બધાં તાહરાં પાપો જાણી ચુકીછ ! તું મને ઝોળખેછ કે નહીં ?”

તે બુદ્ધીની આંખના ડોળા, એ સાંભળતાં, જાણે ડરના મારવા નિકળીજ પડતા હતા ! તે દધાયલી, ખીડીધેલી અને ટકટક જોવા કરતી હતી. કાંઈ શક નહીં હતો કે તે જોતાં સાથે મને ઝોળખી ચુકી હતી.

“ને હું આવેલી છું,” હયાં ખીડાએ આગળ પડીને તેને બેવડી ભડકાવી.

“નીમકહરાંમ દગાબાજ,” હવે ખીડાને જોતાં ને ઝોળખતાં તે ધરડી વંત્રીની જ્યાં એકદમ ઉપડી. તે પોતાની જાતવાણીને આ દગો જોઈ ધણીજ યુરસે થયેલી લાગી.

“દગલબાજ ?” ખીડાએ ગગડાત ક્યો; “તાહરાં હૈયાંનેજ પુછ કે ખરી દગલબાજ કોણુ છે—તું કે હું ?”

“તાહરી ચાકરડીને તો અમે બાંધીધીને ખેતરમાં લાંબે નાંખી આવ્યાંછ, અને હવે તાહરી પાપી મદદે કોઈ આવવાતું નથી !” હયાં વળી મેં હવે થથરાવી. “જોશ, હવે તું શુ કેહછ ? જેટલું તાહરું પાપતું મોટું ખોલીને ખુલ્લેખુલ્લું કેહેશે તેટલો ખરું કરીને જાંબુજે તાહરી સજનો બોજ હલકો થશે. તાહરાં બધાં પાપો અને ખબર છે. ખુની કંમાળ, છેક આજે ખી તે તાહરાં ઝેરી લોઝેનજસ પચાસ ગીની બદલ એક તાહરા જેવા ખુની લુચ્છાને વેચેલાં છે, અને તેની મજબુત પુરવારીઓ અમારી પાસે છે !”

આ ફટકો માહરા ધારવા કરતાં પશુ ધણો મજબુત થઈ પડ્યો, અને તે, એ સાંભળતાં, અમે બંનેના હાથમાંથી છટકીને બચનાં એક ડચકાં સાથે જમીનપર ફસડાઈ પડી !

“ઓ મીસ પર્સી, મને માફ કરો ! મને બચાવી લેઓ ! માહરી પર દયા કરો ! માહરા જેવી એક નાતવાન ધરડીનો જાંન લખને તમે શું નીહાળ થનાર છો ?” તેણીએ રડીને કાંકલુદી કરી.

“ત્યારે હું તુંને જે પુછું તેના તું મને સાચ્ચાજ જવાબો આપશે ?”

“હું સાચું જ કહેવશ,” તેણીએ તનબદનમાં ચરચર ધુનતાં બને ધુનતા હાથો જોડીને કહ્યું.

“બોલ, ત્યારે આજે તેં જે આસામીને ઝેરી લૉઝેનજીસ વેચ્યાંછ તેનું નામ શું છે?” તે મોહત જેવી રીકડી પડેલી યુદ્ધયાએ માહરા ચહેરામાં ટકટક જોયું.

“તે નામ હું તમોને કહેવશ તો ગેરંટી શું છે જે તમે તે છતાં પછીથી મને ફસાવશો નહીં?” તેણીએ પુછ્યું.

“કંગાળ, ફસાવવા માંડુ તો એ વગરજ શું અમારી પાસે તાહરાં પાપોની પુરતી જીબાની નથી?” મેં ગુસ્સાથી કહ્યું; “તેં આએ બીડાને ઝેરી લૉઝેનજીસ માહરા જાન લેવા વાસ્તે આપ્યાં હતાં તેજ તુને ફસાવવાને બસ નથી? પણ માહરે તો તાહરી ઝારાને ખાતર તુને બને તો હજી બી ફસાવવી નથી, પણ બચાવવી છે. તું બધું કયુલ કર, અને હું તને સરકાર તરફના મારી પાંમેલા શાક્ષી તરીકે રજુ કરાવીને બચાવી લેવશ. અમારી મક્કસદ તો ફક્ત તાહરા પાપી હમશરીકોનેજ તેમની લાયક ફેજ પુગાડવાની છે!”

પણ હજી તે આનાકાંની કરતી દેખાઈ. એમ છતાં અમારા ચેહરામાં ફરાવ અને મજા-મુતીજ જોધને અંતે તે બધું કયુલ કરવા ચાહતી હતી અને કયુલ કરવાજ નતી હતી, તેવામાં, અફસોસ, માઠાં ભાગ્યે બાહર જોશથી દોડતાં આવતાં પગલાં વાગ્યાં, અને અમે બને જણે બીહીને પાછું ફરીને જોયું તો તે કાઠ બે રફ્યનો—દેખીતા એ બમાતુ જીપસી જાતના આસામી—હતા. તેઓ એકદમ અંદર ધસી આવ્યા, અને એક પળમાં તો અકેક જણે અમે અકેકને પકડીને પોતાની ખવીસ જેવી જોરાવર બાઠમાં ગીરફતાર કરી દીધી!

“પકડો! બાંધો, ચીરી નાંખો!” પેલી ધરડી વંત્રીએ હવે ફત્તેહની ખુબ ખુશાલીમાં આવી જઈ ચીસે ચીસ પાડી, અને તેવામાં તો અમે જે નોકરાંણીને ઝાડ સાથે બાંધી આવ્યાં હતાં તે પણ અંદર છેડાયેલી નાગણુ જેવી ધસી આવી!

“તું મને બાંધી ગઇતીની—તું?” તેણીએ આવતાં સાથે મરીબ બીડાનાં નાકપર જોરથી એક ચુક્રી મારીને કહ્યું—ને પછી તે તેવીજ ઝતુની માહરી પાસે ધસી આવી; ‘તમે એક દાકણીઓના આંખના ડાળાજ ખેંચી કાઢવાનું માહરે બાધું મન છે!’—તેણીએ તેમ લગભગ એકટીંગ કરી બતાવતાં વધાર્યું.

“દુર રેહ! દુર રેહ!” મેં પેલા રફ્યનોના હાથમાં અફઝાતફડી કરી મેલતાં લાત ઉઠાવીને ખુમ પાડી; પણ બધાં તે ભેગાં દેવસ્તાંન આગળ અમે બે નિરાધાર છોકરીઓનું શું ચાલે? તરતજ અમારા હાથ અમારી પછવાડે બાંધી લેવામાં આવ્યા, કે બ્યારે બીડા તો એટલી ઉસ્કેરાચ કે તેને પારજ નહીં હતો! તેણીની આંખમાંથી તો ગુસ્સાના જાણે ઉપરા-સાપરી જવાલાજ નિકળી પડતા હતા!!

“બીજું કાઈ છેજ નહીં,” પેલી ચાકરડીએ ઝતુનથી પેલા બે તરફ ફરીને કહ્યું; “હું બધું ખેતર ફરી આવી. એ તો મને બીહીધરાવા ને ચુપ કરવાજ એ વંત્રીઓએ એમ કહેલું કે બીજા છ. ઓકીમાં છે.”

“એમ કે ?” ધરડી બંદીએ વધતાં ઝનુનથી બખાસ્યું; “ત્યારે ચાલી ચલાવીને અહીં એ બેઠ મરવાળ એકલી આવી શું ?”

“અમે તો ફરતા ફરતા અચપુચ આજે અહીં તુંને સેહેજ મલવા નીકળી આવ્યા, ડોસી !” પેલા બેમાંના એક જંગલીએ કહ્યું; “મેં આપણા કાળા નેડને કહ્યું જે ચાલ જરા આજે ધરડી બંદીને તેનાં ઝુપડાંમાં મળી આવ્યે, અને જાણે ખોદાએજ અમેને આજે તરફ તાહરી મદદે મોકલ્યા !”—અને તે ગમત પામી ધ્રુમ હર્યો.

“અમે તો અમારી બોલાધમાં સીધા પાધરા ઝુપડાંમાંજ ચાલી આવતાતા, તેટલાં ‘મદદ! મદદ!’ ની ઝુંગલાવણી યુમે અમારે કાંને આવ્યા કીધી,” પેલો કોઈ કાળો નેડ કે જે ખરેખર તડકાંના તપોદામાંની ચાલુ ભમાતુ જીંદગીને લીધે કજરાધને કાળો મસલોટાં જેવો ને કદરખીહામણો થઈ ગયો હતો તેણે જ્યાં વળી વચ્ચે તાપસી પુરી. “અમે પહેલાં તો કાંઈ ધ્યાન તે યુમ પર આપ્યું નહીં ને કાંઈ સમજવાજ નહીં, પણ પછી મેં જાનને કહ્યું કે ‘કાંઈખી છે ખરું,’ અને જાનને જોઈએજ તો આજે બંધાઈ પાડને પડેલી! પછી એણે જે કહ્યું તે પરથી તેને ઝપઝપ છુટી કરીને અમે લોકો આજે બાજુએ તાહરી મદદે દોડતા આવ્યા !”

“અરે, એ લોક નહીં આવતે તોખી હું તો દોરડું કરડી કરડીને ખી પા કલાકમાં છુટી થઈ જતો!” પેલી દેવેનામદેવ નોકરાંણીએ માહરાં માથાંમાં મુકી ગુમાવીને ધણાંજ ખારીલાં જાગે કહ્યું, જેકે તે મુકી માહરાં માથાંમાં મારવાની તેણીએ, અલખત, હીંમત કે સરકશી કરી નહીં.

“તમે એનાથી કે આજે લુચ્છાઓથી જરા ખી બીહતાં ના, બાઈ,” બીડાએ ઝનુનથી કહ્યું; “આપણે હાલમાં આજે તરફ આવેલાં છીએ એમ હોટેલમાં બાતમી આપીજ આવેલાં છીએ, તેથી જો આપણો એક બાલ ખી એ લોક વાંકો કરશે તો એ લોકના દાંત ઉપેડી લેનારા ખી આપણે માથે વાંસે પુરતા છે.”

“હી-હી-હી! આજે દુકતી એમ કરીને આપુને બીહધરાવવાનું કેહેજ!” દાંત વગરની તે ધરડી બોખીએ તુચ્છકારનું હસીને કહ્યું; “તું માહરી ઉધારીને મોટી કીધેલી માહરા પગનાં ગુઠણ જેટલી દુકતી, ને તાહરા કરતાં મેં પચાસ સાહાઠ વરસ વધારેજ કાઢેલાં છે! તમે એ આજે તરફ આવી તે જો હોટેલમાં કહીનેજ આવી હોતે તો એ એકલીએ આવતેજ નહીં! તું શું પોરયાં સમજાવેજ ?”

“અને એ માહરી વાત કહીને ખોટી ખી હોય તોખી શું તું અમે બેને મારી નાંખવાની બપડા આપશે ?” બીડાએ વધતો તુચ્છકાર કર્યો; “તું એટલાં બધાં ખુન ને મોહતની જવાબદાર છે કે અમે બેનાં ખુનમાં હાલમાં હાથ લપેટવાની હીંમત કરી શકવાનીજ નથી! તાહરે માથે તાકીદનું મોહત ગુમતું હોય તોજ તું અમેને કાંઈખી ધન કરજે !”—અને એટલું તો ખરું કે બીડા આ ખરેખર કાંઈ એટલાં ઝનુનથી બોલી કે પેલાંઓ પર દેખીતી તેથી ધણી અસર થઈ, ને તે બધાં માંહેલે બેદે થથરી ગયાં.

“કેમ, હવે આજે બે બગલાંઓનું તાહરે કરાવવું શું, બુદી ?” કાળા નેડે, એમ જતાં, તેને હવે સવાલ કર્યો. “તું કેહ તો અબધડી બેઉની ડોઝી કરર કરતી મરડી મુક્યે. અમે કાંઈ

એ બે હાથડીઓનાં બીહીધરાબાથી બીહી જવાના નથી !”

“અમે તો જાણતા બી નથી કે એ બે અહીં શું તેલખો મચાવવા આવેલીઓ છે !” બીજો બોલ્યો, “વાસ્તે એ લોકને મારવા કે બચાવવામાં તાહરી સલામતી હોય તે મુજબ તાહરે કામ લેવાનું છે, ડોસી.”

“ત્યારે હાલ તો માહરે એક ઓરડામાં એ બેને બંધ કરાવવી છે,” ધરડી બેંડીએ કહ્યું, “કેમજો એ લોકોએ હમણું એક જ વાત મને કેહી તે પરથી માહરે એક જણને મળીને એ લોકના સંબંધમાં મત કરવું જોઈશે. કાંઠાં એ વંત્રીઓને કેદ કર્યે ?”

“હું ધારું કે પેલો રખેવાલવાલો બીજો માલનો ઓરડો પાસેનાં આઉટહાઉસમાંનો બધો ઠીક પડશે,” નેડે સુચવ્યું; “તેની બારીને સળ્યા છે, અને બારણું ચપટ બંધ કરી લઈ શકાશે. ચોઠે દાહડે હું અહીં આયોતો ત્યારે ત્યાંજ જઈને જરા સુષ્ટ ઉઠ્યોતો !”

“હા, હા, તેજ ઠીક પડશે,” પેલો બીજો તરત એકમત થયો; “મળહનો નાધલાં પાંજરાં જેવો ઓરડો છે, અને તેમાં એ પંખેરાંઓ ગમે એવી કુદાકુદ ને ઉડાઉડ કરશે તોબી બચવાનીઓ નથી.”

અતે બધાં એકમત થયાં, અને અમે જે ઓરડામાં આજે દીસાદીસ અમારી ખુશીથી જઈને છુપાયાં હતાં તેજ ઓરડામાં અમેજો જેયું કે રાતોવહી અમેને કેદ કરવામાં આવનાર હતાં !

“કાલા નેડ,” બુદી બેંડીએ કહ્યું, “તું તે ઓરડાનાં બારણું બાહર આજની રાત ચોકી કરજો. મને આજે દુકતીપર જરા થઈને ધતબાર નથી.”—અને તેણીએ ઝુનુનથી પોતાની અણી-યાળી પટલી આંગળી કરી મને બતાવી.—“એને મેં આજે આગમચ બણી વાર કેદમાં પુરેલી છતાં મને દરેક વખતે એણે સ્લીપ આપેલી છે. હું તુને તાહરી મેહનતનું સારી રીતે સહવારે આપશ.”

“હું ચોકી કરું ને એ તુને સ્લીપ આપે? ખાધું પેટ ભરીને! એમ જો થાય તો હું પોતે માહરું માયું ખાઈ જઈ !”—કાળા નેડે જુસ્સાથી કહ્યું.

“અને તું, જાન બેટા,” ધરડી બેંડીએ હવે પેલા બીજા તરફ ફરીને કહ્યું, “એ લોકને ત્યાં કેદ પુરવામાં નેડ દીકરાને મદદ કરીને તરત પાછો અહીં આવ. મને તાહરું કામ છે. માહરે એક જણ પર એક તાકીદનો પેગામ મોકલવો છે, જે તાહરે રાતોરાતજ લઈ જવો પડશે. તુને બી તાહરી મેહનતનું મલશે.”

“અને હવે, અમેજો જેયું કે, જેમ કાલાવાલા કરવાનું તેમજ સામાં થવાનું કે ધમકીઓ આપવાનું બીલકુલ કુલુલ હતું, એટલે અમે ગુપચુપ તે લોકોએ કહ્યું તેમ તે લોકોની સાથે ચાલ્યાંજ ગયાં.

“ખબરદાર! અમારાં આંગને હાથ લગાડવાની જરૂર નથી !” મેં હસ્સાથી કહ્યું; “અમેને રસ્તો બતાવો ને અમે ગુપચુપ ચાલી આવશું.”

“તે તો વળી સુન્ના કરતાં પીધું !” બેક નેડ હસ્યો; “એટલાં અમારાં પાંખડાં તુટવાનું બચ્યું ! પણ તું જો કાંઈ એમ ધારતી હોય, છોકરી, કે અમેને સ્લીપ આપીને તું એમ કરી નાહસી જઈ શકશે તો તું મોટી ખતા ખાશે. તાહરે માથે નાહક મોહત ગુમતું હોય તોજ એમ કરજો.”

અને પછી સરખસ નિકળ્યું! ધરડી ખેંટી પોતે સાથે આવી નહીં. મેં પાછું ફરીને જોયું ત્યારે તે તો ઝુપડાંનાં આરંધાંમાંજ ઉભેલી હતી, કે બ્યારે પેલી નોકરાણી હાથમાં એક ફાનસ લઈને અમોને બધાંને રસ્તો બતાવતી, મોટી ફત્તેહનાં કપડ સાથે હસ્તી હસ્તી, આગળ આગળ ચાલતી હતી. અમો બે, એ દરમ્યાન, ગરીબ થઈને વચમાં ચાલતાં હતાં—અમારા હાથ અમારી પાછળ બાંધી લેવામાં આવેલા હતા, અને અમારી છેક લગોલગ બાજુમાં પેલા બે જીપ્સી રફચનો ચાલતા હતા.

મકરજી ૧૨૯.

અમો બીજો મજલેના તે બંધાર બારીઓવાળા ઝોરડામાં આવી પોંદ્યાં, અને પેલી નોકરાણીએ ફાનસ ત્યાંજ પેલી ટેબલપર મુક્યું. એ પછી અમારા હાથ છોડી નાખવામાં આવ્યા, અને અમોને એકલાં છોડી તે બધાં જરા વારે બાહર ગયાં.

“હું સલ્લાહ આપું છું, પોરીઓ, કે નાહસવા કે બચવાની તમે બેઉ વાંદરીઓ જરા બી કોશિશ કરતી ના!” બેંક નેડે જતાં જતાં અમોને ધમકી આપી તાકીદ કરી; “હું આજે બારણું બંધ કરીને બાહરજ આખી રાત જાગતો બેસશ. તમો એમ ના જાણતાં કે હું એક જાપ બી સુધ જવશ, વાસ્તે મોહત ચેતો તો ધણું સારું—પછી તો, બા, જેવી તમારી મરજી!” અને પછી તે સાહજન માહજન બધું બાહર પડ્યું.

તેઓએ બાહર જઈને બારણું જે અરધું ખખડી વખડી ગયલું હતું તે પાછું બંધ અને મજબુત કીધું, અને બાહરનાં તેઓનાં ચાલુ ફાંફાં મારવાથી અમો જાણી શક્યાં કે આલડારોમાં ઝાઝું જેર નહોં જેવાથી તેઓએ નીચેથી કાંઈ સોટા લાવી, તેને દોરડાંઓથી ઝોસ્તવાર બાંધીને તેના ધણા મજબુત આલડૂપો બનાવ્યા હતા. એ પછી સધળું ત્યાં પાછું શાંત થઈ ગયું, પણ નેંડ ગીત ગાતો ને વ્હીસલ કરતો ત્યાંજ ફરમા કરતો હતો એ તેનાં પગલાંના અવાજના ચાલુ સંસારથી સ્પષ્ટ માલુમ પડી આવતું હતું.

તે રાત ધણી અંધારી અને ઠંડી હતી, અને બીડાને વાસ્તે માહરો જીવ ધણો બળી ગયો.

“માહરી ગરીબ બીડા!” મેં લાગણીભરે કહ્યું, “મેં તુને કેવા જીવસટોસટ જેખમ ને મુશ્કેલીમાં લાવી મેળી!”

“ઓ, માહરી તું દરકાર કરો છ, વાહલાં બાધ!” બીડાએ ખરાં દીલનાં જોશથી કહ્યું. “એવી અફાળજીની જાંઘળીને મને તો વધતો ઓછો સહવાસજ છે. મને તો તમારોજ બળાપો ધણો થયા કરે છે!”

“તું ધણી બલી છોકરી છે, માહરી વાહલી બીડા!” મેં તેને હેત અને હેસાંનથી પેટમાં ચાંપીને કહ્યું. “ખરી વાત છે કે આપણે થોડુંક ઉતાવળ્યું ને ઉછાછળું કીધું. એમ એકલીઓએ અહીં સુધી આવવાનો જેખમ આપણે કરવોજ નહીં હતો. આપણે ખચ્ચીત ધણી મોટી જીલ બાધી. કોઈ બીજીજ તરફીબથી કામ લેવાવું જેમવું.”

“હવે થયું તે તો થયું, બાધ,” બીડાએ શીકડું હસીને કહ્યું; “હવે ધોલાખલાં દુધ

પર રડીને શું કરશું? પણ તમોને શું લાગેલું—પેલી ધરડી વાંદરી જાનને કાંઈ પર પેગામ આપી જે આજે રાતે મોકળવાની છે તે કાણુ પર હોશે?”

“પેલો સહવારે આવીને પેલાં ઝેરી લોઝેનજીસ ખરીદ કરી લઈ ગયો હતો તેના પરજ હોવાં જોઈએ,” મેં માહરં મત કહ્યું; “આપણે એ વાત જાણેલ એમ જે એ ખુદીને કહી દીધું તેથી એ ધણી તરખાવલી છે, અને તેને એ કહી દેવા ચાહતી હશે કે આપણે એ વાત જાણેલ.”

“જમે તે થાય પણ ખુદા જરૂર આપણો બચાવ કરશે, મીસ,” હીંમતવાન ખીડાએ કહ્યું; “આએ આગમય અનેક મરતયા તમે એ ડોસીને હાથથી બચી શકેલાં છેઓ, તો આએ વખત ખી ખુદા જરૂર તમારો બચાવ કરશેજ.”

“ખુદા કરે ને તેમ થાય!” મેં હુવા કરી.

રાત, મેં કહ્યું તેમ, ધણી અંધારી અને ઠંડી હતી, અને ફેશ્વારીનો પવન ધણો જોશમાં ફુંકતો હતો. અમે, તેથી, કાચની બારીઓ બંધ કરી લીધી, પણ કાચ ખી કેટલીક તરફ ગેપ હોવાને લીધે ઠંડીથી બચવાનું જેવું જોઈએ તેવું સાંધણુ અમે કને કાંઈ હતું નહીં. અમે, એ ઉપરથી, એક ખુણામાં જેમ બન્યું એમ એક ભાંગીતુટી ખુસ્તીપર એકમેકનાં પાસાંમાં દબાઈને સાથે બેઠાં, કે જેથી એકમેકનાં બદનની ગરમીથી અમને ઠંડી નહીં લાગે. ખેલકે નંડ તો બાહર ખુશાલ ફેરા ફરતો હતો, અને તે જે ખીડી ધીચતો હશે તેના હલકા તમાકુના વાસથી અમારો આખો ઝોરડો કંટાલાબરેલી હદ સુધીનો બેહક બેહક થઈ ગયો. અમે, એ દરમ્યાન, એકમેકના કાનપર પડીને બચવાનું ને નાહસવાનું કાંઈ થાય કે નહીં તેની ધુસધુસ યોજના કરતાં હતાં, પણ અમારી તલ્લાશનાં પરીણામમાં જણાયું કે બારીના સળ્યા જોઈએ તે કરતાં વધારે મજબુત હતા, ને બચવાનો કાંઈ માર્ગજ નહીં હતો, એટલે અમે કાટી કરીને તેજ ખુણામાં આવીને પાછાં બેઠાં અને ફરજિયાત દપટ પડ્યાં.

તે આખી રાત અમે બંનેએ કોરા ઉજાગરાનીજ કાઢી. એક જપ અમેને ઉંઘ આવી શકી નહીં. કલાકો કેટલા મુશ્કેલ, કેટલા કંટાલાબરેલા, કેટલા ઠાકવી નાખનારા અમે ગુજાર્યા તેનો વાંચનારાંઓને ખ્યાલ થઈ શકવાનો નથી. વળતી સહવારે અમારું શું ચનાર હતું તે અમે હજી કાંઈ એકકસ પાયે જાણતાં નહીં હતા. પેલો પૈસાવાલો લુચ્છો જે દેખીતી રીતે કાંઈ પોતાનાં અતલગનાં બેશીના જાનપર ટાંપતો હતો અને તેનું ખુન કરવા તૈયાર થઈ ગયો હતો તે, પોતાના જાનની સલામતીને વાસ્તે, અમેને અત્રે જાનથી નહીં ઉપડાવી નાંખે એ કાંઈ નહીં બનવાજોગ નહીંજ હતું. એવા કરપીણોને દયા કે પરીણામોની દુરઅંદેશી કદી હોતીજ નથી. વળી હોટેલમાં પણ તે રાત્રે અમે પાછાં નહીં ફરી શક્યાથી ત્યાં અમે એ માટે કાંઈ અપજશ્યું ધારવામાં આવે એ ધણું સંભવતું હતું, કે જે બધા ફકરમંદ ખ્યાલો વચ્ચે વાહલી ખીડા મને ધણોજ મોટો સધારો ને હીંમત આપતી રહી. પરીણામમાં, તે છોકરી હવે મને એક બેહેન જેવીજ વાહલી લાગતી હતી.

અંતે સહવારનું ઝંઝકળું બારીમાંથી ડોકાવીને ઝોરડામાં દાખલ થવા માંડ્યું, કે જે વખતે અમે આખી રાત ભાંગીતુટી ખુસ્તીમાં બેસી રહેલાં હોવાને લીધે અમારાં બદનના સાંધે-

સાંધા અકડી ગયા હતા, અને કકડતી ઠંડીને લીધે હાંત કરરર કરરર વાગતા હતા! એમ છતાં, જ્યારે પુરતું ઉભસ થયું ત્યારે અમો જેમ તેમ ઉઠ્યાં અને બારી આગળ ગયાં. ત્યાં નીચે સધળું હજી એકાંત અને હરીહાક જેવું હતું, પણ જરા વારે પેલાં ઝુપડાંનું બારણું ઉઘડ્યું, અને ત્યાંથી પેલી નોકરાંણી એક હાથમાં પાણીની એક મોટી બાળદી અને બીજા હાથમાં એક બાસકેટ, કે જે પર કાંધક કપડું ઓઢાડેલું હતું તે લઈને અમારી તરફ આવતી દેખાઈ.

“પેલી જાંઠ છે તાંહ આપણેજ વાસ્તે કાંધ ખાવાનું લઈ આવેજ,” બીડાએ જોઈને કહ્યું.

“હા, મગર એ ધરડી લુચ્છીનું મોકળેલું કાંધ બી ખાવા કે પીવા આગમ્ય આપણને ધણી સંભાળ લેવી જોઈશે,” મેં ફરમવું કહ્યું; “જે બધી જાતના ઝેરમાં આટલી પ્રવીણ છે તેને આપણને ઝેર આપીને પોહતાં કરવાનું કાંધ મુશ્કેલ થવાનું નથી!”

એવામાં જરા વારે બાહરના આલ્ફોપો ઉચ્ચકાયા ને બારણું ઉઘડ્યું, કે જ્યારે નેડ સાથે તે છપસી આકરડી અંદર આવી.

“લેજો રે!” તેણે ફરજાતથી કહ્યું; “આએ થોડુંક ગરમ પાણી છે, ને આએ બુકબાચકો જોભરવાનું છે. તમારા જેવીઓને તો પગ તળે રોલી નાંખવી જોઈએ, તેને બદલે કોણ જાણે શું છે જે માહરી બાધ બેલી થઈને ઉપરથી ખાવાનું મોકળી આપેજ! હવે જરા વારમાં એક જથ્થો તમે જેલ દહાડોને અત્રે મલવા આવવાનો છે, અને તે આવ્યા પછી જે તમારો ધડોલાવડો થવાનો હશે તે થશે.”

“માહરે એ ચલ્યાંઓને ઈનસાફ આપવા વાસ્તે કહેવું ને કયુલ કરવું જોઈએ,” કાળા નેડે હયાં તેના જડા ધાડા કયોર અવાજે હસીને કહ્યું, “કે એ લોકોએ રાતભર જરા બી ચુંચું કીધું નથી! ધણાં ચુપચુપ ગમડી રહેલાં.”

“અને એજ પ્રમાણે એ લોકને પેલો આવે ત્યાં સુધી ચુપજ રાખજો, નેડ,” પેલી નોકરાંણી હુકમ આપતી ઢપે બોલી.

“ઓ, તે વાસ્તે તાહરે બેશીકર રહેવાનું છે!” નેડે સધ્યારો આપ્યો; “એ ચલ્યાંઓ જાણેજ કે એ લોકની ચુંચુંની ચુપકી પરજ એ લોકની છંદગીનો તાંતણો વલગી રહેલો છે!”

અને એ રીતે વાત કરતાં તે બદકારો બાહર ગયાં અને બારણું પાછું તેઓની પુઠે બંધ થયું, એટલે અમે બે ફરીને એકલાં પડ્યાં, જે પછી બીડાએ પેલી બારકેટ બોલીને જોયું. તેમાં એક બાટલીમાં ગરમ ગરમ દુધ હતું, તથા એક મોટું તાણું પાઉ હતું; અને જોકે રાતનું કાંધ ખાધેલું નહીં હોવાથી અમો તદ્દન જીપાં તરસાં થઈ ગયાં હતાં, તો પણ દુધ પીવાની હું કે તે મરજી કરી શકી નહીં.

“હું ધારૂં કે પાઉમાં તો એ ઝેર બેલી નહીંજ શકી હોશે, મીસ,” માહરી ગરીબ બીડાનો જીવ ધણેજ લલચાવ્યો; “ધણું તાણું તાણું છે, અને તમારું ધ્યાન પુરે તો બુકલો બુકલો ખાઈ લઈએ?”

પણ મેં નાજ કહ્યું. આ ખુનીઓનીજ એક ટોલી હતી, અને એવા ક્યાહીણ નાતરસોનો ધતબાર કેવો?

“માહરી વાહલી બીડા,” મેં તે ઉપરથી પતાવીને કહ્યું, “તું તાહરું મન માર. એ જોખમ કરવા એજ નથી.”

“હા, ખરું છે, ખરું છે!” ખીડા જરા વિચાર કરીને તરત એકમત થઈ; “લાવોની, નાંખીજ દુધએ કે લાલચ નહીં થયા કરે ને પીડા જાય!”—અને સભામાંથી તેણીએ પાંઉ અને પેલી દુધની બાટલી ધડાક હેતું કે નીચે નાંખ્યું, કે જે બાટલી ભાંગતાં મોટા ખણખણાટનો અવાજ થઈ રહ્યો.

“હોલ્લો, હોલ્લો, કેમ? ખાધા પીધાનું અમો ગરીબનું મોકળેલું તમો બેઠ લેડીશીપને નહીં બાળ્યું શું?” બાહરથી નેડે પુકારીને પુછ્યું; “અલબત્ત, તમો મોટે ઘેરનીઓને અમારો ગરીબ ઘેરનો સાદો સુતરો નાસ્તો કેમ ગણે ઉતરે! પથ્થુ ફકરૂ ના કરો. એકફાર્ટ વાસ્તો કાંઈ સાફ સાફ જ મંગાવી લાવશું.”—અને પછી તે એકલો એકલો મોટે સાદાદે હસ્યો, કે જ્યારે અમોએ તેની એ બેફુંદી બકવાત પર કથુંબ ધ્યાન આપ્યું નહીં. અમોએ ફક્ત તે ગરમ ગરમ પાણીથી જમ બન્યું એમ અગવડ સગવડે મોંઘાં છાંટી લીધાં.

“હવે કોઈ પેલો આવવાનો છે તે આવી જાય તો આપુને આપણું ભવિષ સમજ પડે, ખીડા!” મેં કહ્યું.

“વળી ખીજો કોણ આવે—સિવાય કે પેલો ગઈ કાલે—” ખીડા કહેવા જતી હતી, અને તેટલાં તો ગઈ કાલની માફકજ પાછાં થોડાનાં પગલાં સંભળાયાં, અને નેડ વેહલો વેહલો ધબર ધબર હેઠે ઉતરી ગયો.

અને અમે બારીમાંથી જોયું તો પેલોજ—ગઈ કાલવાલો—પાછો આવ્યો હતો. નેડે દોડી જઈને તેના થોડો પકડ્યો, અને તેની સાથે કાનપર પડી થોડીક વાત કરી લીધી એટલે તે જવાનું તે ભાંગાટુરા દાદર પરથી ધડધડાત ઉપર ચઢી આવ્યો. એકજ ખીજી પણ—અને અમારું બારણું પાછું ઉઘડ્યું, અને તે દમામથી અંદર ચાલી આવ્યો.

તે વરસ ત્રીસેકનો જવાન હતો—દેખાવલો, મજબુત બાંધાનો અને દેખીતો તંદરોસ્ત. એમ છતાં તેનો ચેકરો હાલમાં ધણો શીકો અને અદા ઉશ્કેરાયલી હતી.

તેણે અમોને બંનેને પગથી માથાંવેર કાંઈ બી બોલ્યા વગર ધારી ધારીને જોયાં, કે જ્યારે અમે બંનેએ તો તેના તરફ તમામ યુસ્સા અને તુચ્છકારની આંખો ફેરવી. દેખીતી રીતે વાત કેમ શરૂ કરવી અને શું કેહવું તે માટે તેને વસ્ત્રું લાગ્યા કરતું હતું. તે એક આવો કાફરડો હતો, કે જે ખુની કસદથી ઢગલે ઢગલે સોનું આપીને ઝેર ખરીદવામાં જરાએ ગુચવાયો કે ગભરાયો નહીં હતો, અને તે છતાં અમો બે બચ્ચાંઓ જેવી બાળાઓ સમક્ષ તે બાયલો હીચકારી અદાથી અકડવકડમાં પડ્યો હતો!

“વેલ, મીસ પર્સી, માહરે કેહવું જોઈએ કે હું તમોને ઝોળખુંછ,” અંતે તેણે જ્યાં બોલી; “મીસ વેર્ડ તરીકે લાંડનનાં રટેજ પર તમોને ધણી વખત મેં જોયલાં છે, અને—વેલ—માહરે કેહવું જોઈએ કે તમારાં ઉંચા ઍક્ટીંગનાં હજારો વખાંલુનારાંઓમાં એક હું પણ છું. તમોને લોકો “રાતા ગુલાબ” નાં નામથી ઝોળખેછ, અને હું હીંમતથી કેહુંછ કે તમે જે ખુબસુરતી ધરાવોછ તેને એથી બેહેતર નામ—”

મેં મોટા તુચ્છકારનું નસકોઈ કર્યું.

“તમારે જે કામની વાત કરવાની હોય તેજ કરો,” મેં ઠસાથી કહ્યું; “તમારે લીલાબે

ને જોખમે અમોને અત્રે ગેરકાયદે પેલાં કમીનાંઓએ કેદ કરી મેળેલાં છે, અને તેની જવાબદારી તે લોકોને તેમજ તમોને આપદાં ધણી ભારી પડી જવાની છે !”

“ઓ, તેની તો મને ખાત્રીજ છે !” તે હવે પુરતો નફ્ટ થઈ શક્યો; “જવાબદારી ભારી ક્યારે પડવાની છે કે જ્યારે અમો તમો બેઠને એમ ને એમ જીવતાં અત્રેથી પાછાં જવા દેવા જેવાં હેમક પુરવાર થઈશું ત્યારે! હવે ત્યારે સાંભળી લેઓ, મીસ પર્સી. તમારો અત્રેથી છુટકારો ને બચાવ અમારી પર નહીં પણ તમારી પોતાની પરજ આંધાર રાખશે. મને કહેવામાં આવ્યું છે કે પેલી ધરડી ઘડી સાથે મેં જે ગદ્ય કાલે સોદો કીધોછ તે તમારા જોવામાં આવ્યોછ ?”

“હા, મેં હીંમતથી કહ્યું; “તમારાં તે કરપીણપણાં ને નાતરસપણાંથી હું વાકેફ છું. મેં એ તમારા અપવિત્ર સોદાની આપ-લે નજરોનજર જોયલી છે.”

“બલે, તેની મને દરકાર નથી,” પેલાએ બેહયાઇથી કહ્યું; “એટલું તમે જોયું કે સાંજલ્યું હોય તેથીજ તમે માહરી ઉપર, તમે ધારોછ તેમ, પુત્રી અપરાધ લાચ પાડી શકવાનાં નથી, પણ કદાપી તકરારને ખાતર ધારો કે તેજ માહરી ખરેખરી દયાનત છે—”

“એમાં ધારવાતું કાંઇ છેજ નહીં,” મેં મોટા ગુસ્સા અને જુસ્સાથી કહ્યું. “પચાસ ગીનીની પાદશાહી રકમ એક તડકે કાઢી આપીને કોઇ દીવાનો બી જેરી લોએનજીસ પોતાની મોજને વાસ્તે ખરીદી લઈ જાય નહીં.”

“એ તકરાર જવા દેઓ,” પેલાએ જરા નરમ થઇને કહ્યું; “મેં તમારે વાસ્તે ધણુંજ સારું બોલાતું સાંભળ્યું, અને સૌથી સારું એ કે તમે ધણુંજ નેકીમાં માનવાવાલાં અને સદા સાચુંજ બોલનારાં બાઇ છેઓ. હું ત્યારે એમ પુછું કે તમે મને સાચાજ જવાબ આપશો ?”

“પુછો,” મેં તણુકાથી કહ્યું, “અને જો જવાબ આપવા જેવું કાંઇ હશે તો તમારે ખાત્રી માનવી કે સાચું બોલવા સિવાય માહરા હોઠો ઉપડી શકવાનાજ નથી.”

“હું, ત્યારે, એમ પુછું કે તમે મને ઓળખોછ ? હું કાણ છેઉં તે જાણોછ ?”

“એક જરા બી નહીં.”

“વેલ, તેટલું તો ત્યારે સારુંજ છે,” પેલાએ કહ્યું. “પણ તેમાંજ કાંઇ માહરી સલામતી કેહવાય નહીં. એ તો તમો અહીંથી રીહાઇ પામેો એટલે શોહોધી કાઢવાતું ને નક્કી કરવાતું તમો સરખાં ચગોર બાઇને વરે જરા બી મુશ્કેલ થાય નહીં! હવે ત્યારે મને હજી બી ખરુંજ કેહો. તમોએ માહરું એ તરકત પકડ્યુંછ ત્યારે તમો એ સંબંધમાં, હું જો તમોને અત્રેથી છોડી મુકાઉં તો, કોઇ પગલાં લેવા ધારોછ ?”

“તે જવાબ આપવાને હું કશીજ રીતે પોતાને બંધાયલી માનતી નથી,” મેં બિન્નજથી કહ્યું.

“વેલ, ત્યારે એનો અર્થ એ કે તમે માહરી વિરૂધ્ધ પગલાં લેવાનાં ખરાંજ,” તેણે દેખીતાં કપટથી કહ્યું, “અને ત્યારે હું કાંએ તમોને અહીંથી જીવતાં જવા દધને જાણી જોઇને માહરું ગળું ફાંસમાં નાંખું ? જેરે એ છોકરી, અત્યાર સુધી મેં તાહરી સાથે ધણી નાંખતી ને નમનતાઇથી વાત કીધી તે એટલાજ વાસ્તે કે સમજીતથી જો કાંઈ નીકાળ આવતો

હોય તો કરવો; પણ તું જો એમ માથું ફફડાવીનેજ માહરી સાથ વાત કરેજ તો મને તાહરી કે આએ તાહરી સાથવાલીની જાંઘીની એક તચાકડી બાર બી પરવાહ નથી!”

“કમીના!” મેં ગુસ્સાથી પોકાર્યું, “તું શું એટલી નીચ પંક્તીનો ભોફર છે કે તાહરી સલામતીને ખાતર અમો બમે નિર્દોશ છોકરીઓના જન લેશે?”

“જરૂર! કાંએ નહીં?” તેણે ખરાં દીલનાં જોશથી કહ્યું. “મને માહરી જાંઘી ખારી છે, અને તેથી——” અને તેણે એમ કેહતાં પોતાનાં મોટાં ગળવાંમાંથી દબલ ખારની એક ભરેલી પીસ્તોલ ખેંચી કાઢી, જે જોતાં હું ડર ખાધ જૂઈ બે કદમ પાછળ પડી.

“તું ખોલમાં ધણું માનવાવાલી છે,” તે રફ્યને જરી રાખ્યું, “અને તે તાહરા ખોલનાં નામના કસમથી કેહું કે એક બી આનાકાની વગર આએ માહરા જીવસટોસટના અમ-જામાંથી બચવા હું તમો બેઠને અત્રે દાર મારશ. તે પછી આએ ખખડી વખડી ગયલાં ઘેરને, અકસમાતથી આગ લાગીને તે સળગી ગયું હોય તેમ, અમો સળગાવી મુકશું, અને યાદ રાખજે કે એ દબલ ખુનનો કોઇને કોઇ દાહડે કાંઇ સુમેહ થઇ શકવાનો નથી.”

“માહરા ખુદા, માહરા ખુદા!” મેં પોકાર્યું, “તું આદમી છે કે સેહેતાંન?”

“સેહેતાંન!” તેણે ઉચ્ચેરણીના આવેશમાં જોરથી જવાબ કર્યો; “હું તુને કે આએ પોરીને મારવાને ખુશી નથી. હું ફક્ત તાહરાં એક વચન ને કસમના ઇતખાર પર તમો બનેને જીવતાં છોડવા ને જતાં મુકવાનો જોખમ કરવા ખુશી છું. એ કાંઇ હું નાધલોસુનો જોખમ કરતો નથી, પણ માહરં જીગર શાખ પુરેજ કે તું ખરેખરી એક સાચી અબળા છે, અને તું જો એક વખત કસમ લેશે તો કદી માહરે રસ્તે આવવાની નથી. તેમ છે તેથી અને ત્યારેજ હું એ જોખમ કરું. બોલ ત્યારે, છે તું તૈયાર તે કસમ ખાવા? તું કસમ લે કે હવે પછી તું માહરં નામકામ જાંચુવા કે મને ઝોળખવા બી પાંમે તોપણ કોઇ બી દાહડે તું મને કશીજ રીતે ફસાવશે નહીં. તાહરી સાથવાલીએ બી તેજ કસમ એજ મુજબ લેવા જોઇશે!”

હું કમકમી. હું કેમ એ વાત કપ્પુલ કરું? હું કેમ એ કરપીણ અધર્મી કસમ લઇ શકું? અને જો કસમ નહીં લેઉં તો કોઈ બી શક નહીં હતો કે માહરી સાંમે ઉભેલો બદમાશ સેહેતાંન પોતાનો બોલ્યો બોલ બજાવે અને અમોને બન્નેને પોતાની સલામતી ખાતર ફના કરી નાખે! કોણ અમારી વાહરે આવનાર હતું? કોણ અમારો બચાવ કરનાર હતું?

“જો બાઇ, તમો જરા બી બીહો ના, ને એ લુચ્છો કેહજ તેમ એવા એકતરફી કસમ નાજ લેતાં!” હીંમતવાન બીડાએ અત્રે એમ છતાં જોશથી ઉચ્ચેરાઇને તે સાંભળે તેમ કહ્યું.

“ચુપ કર, તું કમઅકલ છોકરી!” પેલાએ બીડાને ધમકાવી; “તું શું એમ ધારેજ કે ફાંસી જવા કે જનમ દેશનીકાળ થવાના જોખમ છતાં હું તમો બેઠને અહીંથી તમો એ કસમ નહીંજ લેઓ તો આસાનાથી જવા દેવશ? કોઇ કાળે નહીં! પછીથી જે થવાનું હોય તે થાય, પણ હમણું તો” અને—અને તેણે, એમ બોલતાં, તે પીસ્તોલવાલો હાથ ઝોળીએ છોડવાનાજ દેખીતા મુસ્તકીમ એરાદાથી ઉંચે ધર્યો!

પ્રકરણ ૧૩૦.

તે જોતાં જાણે અમો બન્નેના જીવ શીકરથી જીભાઇ ગયા ! એક લેણ માત્ર પણ શક નહીં હતો કે તે પોતે ફાંસી જવા કે દેશનિકાળ થવાની સમજથી બચવા, પરીણામોની દરકાર કર્યા વગર, તે બેરહેમ કરપીણ જરૂર અમોને ગોલીથી મારે ! તેને પુછનાર કોણ હતું ? તેનો અપરાધ જાણનાર કોણ હતું ? અમારી લાશની વટીક બચવસ્થા કેવી રીતે કરનાર હતો તે અમને, બાહ્યમત, જરા એ ખોફ ખાયા વગર, તે કમીનાએ કહી દીધું હતું. તે, પછીથી, એ બખડી-વખડી ગયલું ઘર, અકસમાતથી સલગી ઉઠ્યું હોય તેમ, સલગાવી દેનાર હતો, અને અમારી લાશ તેમાં બળીને બસ થઇ જાય તો, તેણે કહ્યું કે, તે દબલ ખુનનો કોઇ દહાડે કોઇને સુબેહ માત્ર પણ થઇ શકે નહીં ! તે હતોજ એ ટાઇપનો એક બડો ખુની બદમાશ ! ખુની બદમાશ હતો ત્યારેજ તો તેણે પચાસ ગીની બદલ કોઇનો કાંટો કાઢી નાખવાના દોજખી એરાઇથી ધરડી બંટી પાસે ઝેરી લોઝેનજીસ વેચાતાં લીધાં હતાં કેની ?

મને હદ વગરનો અફસોસ થયો. શું ત્યારે તે અધર્મી કસમ માહરે લેવા અને અમો બન્નેના જીવ બચાવવા ? એ વતરોએ બીજો કોઇ ઉપાયજ નજરે આવતો ન હતો; બીજા કોઇ બચાવની બારી એ સિવાય અમારા હાથમાં હતીજ નહીં. મેં, તેથી, ધણો ગમ ખાધો. એટલું તો ખરું કે ખુની જે કે તે હતો તોપણ માહરા કસમ અને વચનમાં તેને કાંઇક અજબ એતબાર આવતો હતો, અને હું હતીજ—હું કેહવા અને કયુલ કરવાને ખુશી છું કે—તેજ રકમની એક છોકરી. એવા એક પલીદ ખુનીને બચાવવાનો એકવાર કોલ આપ્યા પછીથી તે ઉપર હું પાણી ફેરવી દઉં એમ નહીંજ હતું; અને ત્યારે એવા એકને એવો એક કોલ આપીને બચાવવો તે શું ખરેખર પાપબરેલું અને અધર્મી નહીં હતું ? એમ છતાં તેણે ગોલીએ છોડવાના એરાઇથી, પીસ્તોલવાલો હાથ ઉઘો ધર્યો, એટલે માહરી હીમ્મતની તમામ ઓટ થઇ ગઇ.

“માહરી વાહલી બીડા !” મેં તે જોતાં રડી પડીને બીડાને ગળે લાગી કહ્યું, “મને આય શું દીવાન્તય સુજી ? મેં માહરી સાથે તાહરો બી કાંએ નાશ શોહોધ્યો !”

“અરે માહરી જીંદગી તો એક કોડીને કામની નથી, બાપ,” તે વક્ષાદાર છોકરીએ ધણાંજ સાચાં વાહલથી કહ્યું, “પણ તમારી તો ખરી બેમુલ જીંદગી છે, અને તેથી મને મારીને, માહરા જીનનો ભોગ લઇને બી, એ ખવીસ જે શાંત થઇ શકતો હોય—”

“હવે માહરી ધીરજ રેહતી નથી !” પેલાએ મોટા ખીજવાતથી હયાં પાછું પોકાયું અને તકાળે કર્યો.

અતે ત્યારે મેં કસમ લેવાનુંજ મનથી નકકી કર્યું. મેં જોયું કે તેજ બેહતર થવાનું હતું. અમોને મારવાથી આએ પાપીને તેનાં બચકાર પાપમાં બધીજ ફાવત મળી જાય તે કરતાં હું એ કસમ લેઉં, અને માહરા પાક કસમને અલવલ આવવા દીધા વગર તેના પર નીગાહ રાખી શકું, અથવા કાંઈ નહીં તો તેને ફસાવ્યા વગર માહત કરી શકું તો તે માહરે કાંએ નહીં કરવું જોઇએ ? વિજળીની ઝડપથી મને એ ખ્યાલ થઇ ગયો, અને તેથી મેં એક કદમ આગલ વધીને ઠસ્સાથી કહ્યું, “હું કસમ લેવા કયુલ ચાઉંછ.”

ખીડા એ જોઈને થોડીક પહેલાં અજબ થઈ ખરી, પણ માહરા ચેહરાપરથી તરત પાંખી ગઈ કે મને કોઈ નવો વિચાર આવી ગયો હોવાથી હું હાથમાં કોઈ ચોક્કસ ગણતરીનું કામ લેતી હતી, અને તેથી તે વચમાં કંઈ બી બોલ્યા વગર ખામોશ હતી.

“ધણું સાઈ; એ ધણી દાનાઈ છે,” માહરી સાંભે ઉભેલા તે ખુનીએ હવે રાજ થતાં કહ્યું; “તાહરે શું કસમ લેવા તે હું તને કહી ચુકોછ. તું તે પાછું સત યકીનથી કસમરપે બોલી જા, અને તેજ આએ પોરી પાસે બોલાવ, ને પછી હું માહરો ચાન્સ લેવા ને એટલો જોખમ કરવા તૈયાર છું.”

“હું કસમ લેઉંછ,” મેં કહ્યું, “કે તમે અને હું હૈયાત હોએ ત્યાં સુધી આએ તમારી હીલચાલ સંબંધી કે ધરડી બેટી સાથના તમારા સોદા સંબંધી કંઈ બી વાત માહરે માહરાં હોઠ બાહરે જવા દેવી નહીં. હું કસમ લેઉંછ કે તમારી સલામતી બચમાં આવી પડે એવું કંઈ માહરે કરવું કે કોઈને કેહવું નહીં.”

“એ તું જોદાને હાજરનજર જાણી કસમ લેછ ?”

“હું જોદાને હાજરનજર જાણીને કસમ લેઉંછ !” મેં એક પાક એતેકાદની મજબુતીથી કહ્યું—અને તે ઘણો સંતોષ પામેલો દેખાયો. ખીડા પણ પછી તેજ મુજબ બોલેબોલ બોલી ગઈ, અને ત્યારેજ તેણે પોતાના હાથમાંની પીસ્તોલ પાછી પોતાનાં ગળવાને સપુર્દ કરી.

“હું તમારી એ દાનાઈ વખાણુંછ, મીસ પર્સી,” તેણે પછીથી કહ્યું, “અને હવે હું માહરી તરફથી તો તમોને છુટાં છોડુંછ, મગર ધરડી બેટી તમોને છોડવા આગમચ એવાજ કંઈક કસમ આપવા માંગેછ, અને તેથી તેની સાથનો હીસાબ તમોને મને એમ ચુકતે કરવા તમો મુખ્તયાર છો,”—અને એટલું બોલી, અમો બંનેને દુરનું નમીને તે તરતજ પીઠ ફેરવી ત્યાંથી ચાલતો થયો, જ્યારે કાલા નંડે પાછું તે બારણું તેના બાહરે જવા પછી અમારી પર મજબુતીથી બંધ કર્યું.

“દુજો !” મેં ગુસ્સાથી કહ્યું; “આ એક નવી ફસાવત છે ! હું તો જાણું ને આપણે કસમ લઈશું કે એ આપણને તરતજ અહીંથી જતાં ચુકશે. ઓ, હું કેટલી બેવકુફ કે મેં એ કરાર પેહલાંથી એની સાથે કરી નહીં લીધો !”

“અને એવા સંજોગમાં બી આપણે આપણા કસમથી બંધાયેલાં છીએ ?” ખીડાએ અજબ થઈને પૂછ્યું.

“ખચ્ચીતજ, વાહલી ખીડા, જે આપણે આપણા કસમમાં માનવાવાળાં હોઈએ તો !” અને પછી મેં કેવા હેતુથી મજબુર કસમ લીધા હતા તેનો મજબુત ખીડાને સમજાવ્યો. “આપણે એને ફસાવશું તો નહીંજ, પણ એને ફસાવ્યા વગર એની ખુની ચોજનામાં, બાહરો-બાહર કામ લઈને, આપણે એને જે માહત કરી શક્યે તો તે આપણે કંચ નહીં કર્યે ? તે અહીં આટલામાંજ કેઠે રહેતો હોવો જોઈએ, અને એ કોણ છે તે આપણે અજે પડીને જરૂર શોધેથી કાઢશું.”

“હા, પણ હવે નવું શું કરવા ધાર્યુંછ, બાપ ?” ખીડાએ પૂછ્યું; “જેવની, પેલો તો અહીંથી જતો રહેવાનીજ તૈયારીઓ કરેછ !”—અને મેં બારીમાંથી જોયું તો કાલા નંડ સાથે કેટલીએક ગુસગુસ કરીને પેલો લુચ્છો તો થોડેરવાર થઈને ત્યાંથી ચાલતોજ થયો,

“પેલાએ કહ્યું તે તમે સમજ્યું કેની, વાહલાં મીસ પર્સી?” બીડાએ પાછી યાદ કરાવી; “પેલી ધરડી વાંદરી બી આપુને એવાજ કસમ આપવાની છે!”

“ચપી જા, કોઈ આવેછા!” મેં કહ્યું—અને બીજીજ પળે કાળો નેડ બારણું પાછું ઉઘાડી અંદર આવ્યો. તેની બગલમાં એક જાડી દાંગ હતી. જાણે તે અમોને બીડીધરાવવા માંગતો હોય કે હજી બી અમો પાંસરેપાંસરાં નહીં ઉતરયે તો અમારું મોહત નક્કી હતું!

“તમે બેઉ ડાહી કાગડીઓ છેઓ,” તે લુચ્છાએ રમુજ કરી; “પેલાની સાથે તમે લોકોએ ઠીક સમજીત કરી લીધી, અને એમજ જો ધરડી બેટી સાથે કરશે તો જલ્દીજ તમે છુટાં છો. તે ડોસી કાંઈ અગતનાં કામે હાથ પીટર્સશીલ્ડ ગયલી છે, પણ જે વખત જ્યાર તમેમાં અત્રે પાછી ફરવી જોઈએ ખરી. એ બી એક અજબ તમારા બચાવની ઢાળ છે—મારા કસમ! મને તો એક શીર્લોંગ કાંઈ આપે તો હું તો તરાતર ને ઝરાઝર એક સો કસમ ખાધ લઉં, અને તે શીર્લોંગ આપનારની પીઠ નહીં ફરે તેટલાં તો તે કસમના પાછા કટકાપુકલા બી કરી નાખું! પણ આએ લોકને કાંઈ તમારા કસમ પર અજબ એતબાર છે, અને તે આજના જમાનામાં મને ધણું અજબ કરનારું લાગેછા!”—અને તે ખુશ મિજાજ હત્યો.

અમોએ તેને કરો જવાખ કયો નહીં. અમો જવાબમાં તે પુરાને કહીએ તે શું?

“મેં તમારી ગરીબાઈ ને તાબેદારીની પેલા ગ્રહસ્થ આગળ ધણી વખાણ કીધી,” કાલા નેડે ભલાઈ લઈને જરી રાખ્યું; “એને મેં કહ્યું કે તમે બેઉ ગઈ રાતની જરા એ અજ પાણી વગરની ભુખીઓ છેઓ, અને તેથી તે ધણો દલગીર થઈ ગયો. મેં ચોખ્ખું કહી દીધું કે તમોને બેઉને અહીંનાં ખાનાંપર એતબાર નથી આવતો, અને તેથી તમે સહવારે બધું બારણું રેડ્યું. એ ઉપરથી તેણે પોતે પીટર્સશીલ્ડ જઈને નામીયું જમવાનું તરતજ ગાડાંમાં મોકળી આપવા પ્રામીસ કરેલું છે. તે તો કહેછ કે તમે બેઉ કાંઈ નાંખી દેવાની છોકરીઓ નથી, અને ખરેખરી લેડીઝ છેઓ! હવે ત્યારે થોડીક ધીરજ રાખજો. ઓય કરવું કે થોડુંક તમતમતુ જમવાનું આવવું હશે.”—અને એમ કેહતો તે આસામી પાછો બાહર ગયો, ને બારણું પોતાની પાછળ ચોકસાઈથી પાછું બંધ કરવાને, અલખત, ભુલ્યો નહીંજ.

“હવ ત્યારે તમે શું કરવા ધાર્યુંછ, બાઈ?” તેના જવા પછી તરત બીડાએ માહરે કાંને લાગીને પાછું પુછ્યું; “પેલી કસમ આપશે તે બી તમારે લેવા છે કે?”

“તે તો જીનહાર નહીં,” મેં ધણા મજબુત ઠરાવનાં ઝનુનથી કહ્યું; “કાંઈ નહીં તો માહરે માહરા મરનાર મમાવાજી તરફની ફરજ તો અદા કરવીજ જોઈશે, અને ત્યારે એને જતી મેળવાના કસમ હું લઈજ કેમ શકું? જો હું એની પાસ એવા કસમ લેઉં તો પછી પાર્કસને ભાગતો એકરાર બી કેમ કરાવી શકું?”

“પણ ત્યારે કરશું શું?”

મેં થોડો ગંભીરપથી વિચાર કીધો.

“જે બને તે ખરી, વાહલી બીડા, પણ જો તાહરામાં હજી હીમત હોય તો પાછું થોડુંક આપુને જીવ પરજ ખેડવું જોઈશે,” મેં અંતે માહરા વિચારો બાહર કીધા. “આએ માણસ આપણી ચોકીમાં આજે અત્રે હાલમાં એકલોજ છે, અને તું નહીં ધારતી કે એ આપણું બોનું લઈ આવે ત્યારે આપણે એના પર તુટી પડીને એને માહત કરી શકયે?”

બીડાની આંખ ખુશીમાં ચમકી. તે તેજ જાતની એક ખરી દીલેર છપસી છોકરી હતી. અમે, તેથી, લગભગ બેસીને તે આખો પ્લાન ઓસ્તવાર ગોઠવ્યો અને અમારા વચ્ચે પકકો કર્યો. નંડ પાછો નીચે ઉતરી ગયો હતો તે જોઈને અમોએ એક લાકડાંની ઢીલી ઢચક ખુરસી જેર કરીને છુટી કરી નાંખી, અને તેના પૈયા કાઢી લઈને તે ડીંગાળાં તરીકે અમને કામ લાગે એ મતલબથી પેલી ખાટલી પર સુકાયા, અને તે પર અમારી શાલ પાંથરી લીધી. વળી તેને જરા બી વેહેમ ન જાય તેથી પેલી ખુરસીનાં બાકી ભાગાંતુટાં પાટયાં વિગેરે અમે પેલી ખાટલી તળે ઠેસવી દીધાં.

અને હવે વખત પાછો ધણો ધીરે ધીરે સરવા લાગ્યો! ખરેખર, છેક બપોર થઈ ગઈ હતી કે જ્યારે એક ગાડાંમાં અમારે વાસ્તે પીટર્સરીદસથી પેલાએ મોકળેલું જમવાનું આવ્યું, અને તે બધું ગાડાંમાંથી કાઢી લઈને કાલો નંડ તે અમારે વાસ્તે ઉપર લાવવા ફર્યો કે ગાડું તો તરત પાછું ફરીને ચાલતું જ ચલ્યું. હવે, તેથી, મોકો મળ્યો હતો. તેના બંને હાથ રોકાયેલા લઈને તે ઓરડામાં આવે એટલે અમારે તેની પર તુટી પડવાનું હતું. ધરડી ઝેટી સારાં નસીબે હજી પાછી ફરી નહીં હતી, અને દીસ્તું જ હતું કે તે પોતાની સાથે પેલી નોકરાણીને બી લેતી ગઈ હતી—તે ઝુપડું તો બંધ જ હતું. વળી પેલો જૉન પણ સહવાર પછીથી દેખાયો જ નહીં હતો. રાતોરાત તે પોતાની મજૂરી લઈને ચાલ્યો ગયો જો હોવો જોઈએ એમ લાગતું હતું, ત્યારે અમારે હીંમત હારવા જેવું હતું જ શું? આની તરફ એક જોરાવર મર્દ હતો ખરો. અમો બે કામળાંગી અબળાઓ જ હતી, પણ માહરી બીડામાં, તેણીએ ગઈ સ્થાને કહ્યું હતું તેમ, ખરેખરી એક વાધણતું જ બધું જેર ને ઝનુન હતું. વળી માહરાંમાં બી તેટલી જ હીંમત આવી ગઈ હતી, અને ત્યારે અમો કાંએ નહીં એ અખત્રો બજાવ્યો? એક મર્દ ખરો, પણ એક નબરવસ મર્દનો ગુણકોઈનો કરીને તેને એક પળકારામાં માહત કરી નાખવાનું જ મુશ્કેલ શું હોય?

વળી એ વતરોગે બીજો ઉપાય જ નહીં હતો. માહરે કસમ તો, મીં ઉપર સમજાવ્યું તેમ, એ ધરડી વંત્રીના સંબંધમાં કદી લેવા જ નહીં હતા, જેથી આ રીતે જોખમ ખેડવા વતરોગે અમારા બચાવનો અમો કને બીજો કોઈ માર્ગ ઉંધાડો હતો જ નહીં.

“શું સોહરમદાર મીસ્ટરો છો?” કાલો નંડ એકલો એકલો બોલતો બોલતો દાદર ચઢતો હતો. “માહરાં તો મોંઢાંમાં અત્યારથી જ પાણી છુટેછ. નસીબદાર ખાવાવાલીઓ! પણ ચીંતા નહીં, જે વધશે ને બચશે તે આપણું જ છે!”

એ પછી તેણે બારણાં બાહર ટોપલી ઉતારી, અને રકાબીઓ જે તે મોટી બાસકેટમાં આવી હશે તેમાં ખાણું ગોળવ્યું તે તેની હીલચાલો અને રકાબીઓના ખણખણાત પરથી અમો જાણી લઈ શકતાં હતાં. અમો, તેથી, તદ્દન જ તૈયાર થઈ ગયાં, ને જે પલંગડી પર પેલી બાંગેલી ખુરસીના પગનાં ડીંગાળાં પડ્યાં હતાં ત્યાં જ અમો બંને, જાણે કશાંમાં હોઈએ નહીં તેમ, ઉભાં. તેવામાં બાહરના આલડૂપ્સ પાછા ઉંચકાવાના અવાજ આવ્યા, બારણું ઉઘડ્યું, અને એક મોટી ત્રેમાં ધણી અચ્છી રવેસે તરેહ તરેહની દીશીસ ગોઢવીને તે બીચારો તે ઉંચકીને અમારે વાસ્તે અંદર લઈ આવ્યો. દીસ્તું જ હતું કે તેને એમ અમારી દરેક

ખાતર કરવા અને દરેક રીતે અમોને ખુશી રાખવા પેલો જવાન કહી ગયો હતો, અને તેનું દામ પણ તેને દુલ્હાં દીલથી તે આગમચથીજ આપી ગયેલો હોવો જાણ્યો. એટલાવાસ્તે અમારી ખીદમત તે ધણીજ ખંત અને ખુશીથીજ કરતો દેખાયો, અને બન્ને હાથે તે મોટી ત્રે ઉચકીને તે ધણે ખુશમિનજી અંદર આવ્યો.

“આવી જાઓ, માહરાં વાહાલાં બગલાંઓ!” તેણે કશી બી ખુરી નિષ્ટા કે અમોને અપમાન કરવાની એક બી મતલબ વગર ધણા ખુશમિનજી ને મોટે સાહદે અમને પોકારીને કહ્યું; “આએ અહીં તમારે વાસ્તે પેલા મહરથે મોટા ખરચે તરેહતરેહતું જમવાનું—”

પણ એટલુંજ! તે આગળ બોલી શક્યો નહીં. તે આગળ બોલવા જ્ય તેટલાં તો વીજળીની ઝડપે લાં શુંનું શું થઈ ગયું! લાં તરતજ એક મોટા ધરતીકંપ થયો, અને જે થયું તે ફક્ત એકજ મિનીટનું કરતવ્ય હતું. અમે તેના બન્ને હાથ તે ત્રે પકડવામાં રોકાયેલા હતા તેવામાંજ તેની પાંટેથી ધસારો લઈ જઈને તેની પર તુટી પડ્યાં, અને તેના હાથ માંહેલી પ્લેટો કચડાંધણુ થતી ઉડીને કડકાલુકલા થઇ ગઇ, બ્યારે તે માંહેલું તરેહ તરેહતું ખાવાનું પગ તળે સધળું વેરવાર થઇ ગયું!

પેલો તો ખીચારો હબતીજ ગયો! પહેલાં તો એકાદ મિનીટ અચપ્રયુતું એ શું થયું તે સમજી વટીક તે શક્યો નહીં, ને ખરો મામલો તેના ખ્યાલમાં આવે ને તે સમજી શકે તે આગમચ તો ખીડાએ પોતાના હાથમાંનાં ડીંગાળાં વડે તેને વગર દયાએ માથામાં ધણું જોરથી એક ફટકો કકડાવીને માર્યો, જેનાં પરીણામમાં એક ડચકાં સાથે એક લપેડો ખાઇને તે તરત જમીન પર ધરમસોથ પડ્યો!

માહરો જીવ ઉડી ગયો. મને લાગ્યું કે ફટકો માથામાં જોરથી વાગેલો હોવાને લીધે— કેમજે ખીડાએ ધણું ઝનુનમાં આવી જઈને ખરેખર ધણું જોરથી તે માર્યો હતો—તે કંગાળના આવરદા જરૂર ખતમ થઇ ગયેલા હોવા જોઇએ: પણ નહીં અમે તરત અમારી તેહકીકમાં જોઇ લીધું કે તે ફક્ત ધુમરી ખાઇને એમ લાંબો છર થઇ પડેલો બેહોસ થઇ ગયો હતો! એ તો, મગર અમોને લાગ્યું કે ધણું નસીબદારજ થયું. હાલ કાંઇ દયા ખાવાનો સમોજ નહીં હતો. દયાની માયને દાકણ ખાય એવો આ તો મામલો હતો. તે આદમી અમારી સાથે કેટલીક હદ સુધી બલોજ ચાલેલો કેહવાય, તેથી તેનો ગુણકોઠો કરતાં કેટલીક હદ સુધી માહરું દીલ દુખાયું ખરૂં, પણ આ તરફ તો અમો બેના જન પરજ બની આવનાર હતી એટલે બીજે ઉપાયજ નહીં હતો!

અમોએ તેના હાથ પગ, તે ઉપરથી, હાથની તેની એ બેખુદી વચ્ચે વધારે આસાની સાથે સીકડીને બાંધ્યા, અને પછી તરતજ બાહર નિકળી પડીને પેલું બારણું તેના પર બંધ કરી લીધું. અમોએ, તે જોમ અમારી પર કરતો સંભળાતો હતો તેમજ, આલડાંપો અને દોરડાંઓથી તે મજબુત પણ કરી લીધું, અને બાહરથી તે પુરતું ઓસ્તવાર કરીનેજ અમો ગયાં.

મકરણુ ૧૩૧.

અમો પછી દાદર પરથી ગબડીને નીચે ઉતર્યાં. અમારાં બન્નેનાં હૃદય એ વખતે એટલાં જાણથી રીકર તેમજ ખુશાલીથી ધડકતાં હતાં કે તે ધડક ધડક અવાજ અમો પોતે જાણે સાંભળી શકતાં હતાં!

અમોએ તરતજ દાદર ઉતરીને સીધાં પીટસરીલડ તરફ નાહસવાનું મન થયું, પણ તેવામાં—અરે કમનસીબ! પેલી ખુદી વંત્રી ખાંધઘોડીની મદદથી યુસુક યુસુક પોતાનાં ખુપડાં તરફ ચાલી જતી દેખાઇ! નસીબદાર એ હતું કે હાલમાં તે એકલીજ હતી. કદાપી પેલી નોકરાંણી પાછળ આવતી હોય, અથવા તો તે તેને પોતાની પછવાડે કામેકાને પીટસરીલડજ રાખી આવી હોય. ગમે તે હોય, પણ તેણે અમોને જોયલાં હોવાથી અમોને લાગ્યું કે તે જરૂર કાંઈ તરફીયથી અમે તે લાંબું ખેતર વટાવીને સડક પર ઉતર્યે તે આગમ્ય અમોને પાછાં પકડાવે અને કેદ કરે—અને તે ખ્યાલ થતાં અમો એકદમ ધણાં ઝંતુનમાં આવી ગયાં. જો તે અમને નહીં જોતે તો અમો અમારીજ સલામતીનો ખ્યાલ રાખી તુરત વેળા અહીંથી નાહસીજ નવાનું કરતે, પણ તેણે અમોને જોયાં, ને જોતાં સાથે મોટી હેબત, અજબબી અને ગુસ્સાની ધણે મોહટે સાહદે તેણીએ એક બરાડ મારી, એટલે તેનું મોહડું દાબી દેવા તરત અમો બને એક સેકંડમાં એકમત થઇને તેના તરફ ધસી જયા વગર રહી શક્યાં નહીં.

તેને અમો તેનાં ખુપડાંમાંજ ઉંચકી ગયાં. તે એક એવી કમતાકાત ખુટયા હતી કે તેનું ગળું દાબી દેવાનું જરા એ મુશ્કેલ નહીં થાય, પણ એવું અધમ અપવિત્ર કાર્ય અમારાથી થઇજ કેમ શકે? મગર એટલું તો ખરું કે તે અમોને એ રીતે હાલમાં પાછી એકલી મળી, એટલે જ મક્કસદથી મેં આએ જીવસતોસત જોખમ ખેડ્યો હતો તે મક્કસદનો માહરો લોભ પાછો માહરી છાતીમાં ઉભરી આવ્યો. અમને, બેશક, બીહીવાનું તો ધણું હતું. કદાચ પેલી ખડતલ નોકરાંણી કોઇ બી પળે પાછી ફરે, કે પેલા કાલા નંડનો રાતવાલો સાથી જૉન (જેને આગળી રાત્રે ધરડી ઐટીએ પેલા ખુનીને અમારા સંબંધી ખબર આપવા પીટસરીલડ પાછો દોડાવ્યો હતો, અને જે આજે આખો દાહડો આએ તરફ કેઠે પાછો દેખાયોજ નહીં હતો તે) બી, બનવાભોગ હતું કે, નહીં ધારેલો પાછો આવી લાગે? કોઇ બી આવે! પણ બીડાએ મને તરત કાંને લાગીને સમજાવ્યું તેમ, એમ છતાં; આવી એક સોના મોહાર જેવી તક અમને પાછી મળી ગઈ હતી લારે તે અમારે ગુમાવવી સજવારજ નહીં હતી.

એ ઉપરથી તે નાતવાન ખુટયાનું મોહું જોરથી દાબી દઇને તે ગુંગલાતી ને ગબરાતી દઇને અમો એ વચ્ચે ઉંચકીને અમે તેનાં ખુપડાંમાંજ લઈ જઇને પટકી. દીસ્તી રીતે કાલા નંડની કુમક પર, તે અત્રેથી ગઇ હશે લારે, પોતાનાં કંગાળ મકાનનું બારણું, બારણું પર બારણું નાખીને, અલગુંજ બંધ કરી ગઇ હતી, અને તેથી અમને હાલ ફાવત વધારે થઇ ગઇ.

“જો, ઝો નીચ નાચીજ ઝોરત!” તેને ત્યાં અમારા પગ પાસે પટકીને મેં મોટા ગુસ્સાથી કહ્યું; “પાછી તાહરી આએ પ્રમાણે હાર થયલી છે! હવે બી શું કેહજ? હજ બી તાહરાં પાપો માહરી આમળ કયુલ કરીને તાહરે એકદમ માહરી માંશી શોહોધવીજ કે આએ ઉમ્મરે ફાંસીજ જવુંજ?”

તે ખુટયા હદ વગરની અજબ થયલી અને બીહીધેલી દેખાઇ. તેને કાંઇ સમજજ નહીં પડી શક્યું કે કાલા નંડ જેવા એક હરીમ ધરીમને માહત કરીને અમો એ અમારાં કેદખાનાંમાંથી કેઈ રીતે બચીને નાહડાં હોઇશું!

“મીસ પર્સી! મીસ પર્સી!” તે કળણી; “તું કોઇ ખરેખર અજબજેવી છોકરી છે. તાહરા જેવી ફુસ્પાર ને બાહફર—”

“ચુપ કર તું!” મેં ગુસ્સાથી પગ ઠોક્યો, “તાહરા જેવી એક દોળખીની કોઇ બી તારીફ માહરે સાંભળવીજ નથી. બોલ ત્યારે, તાહરે બધું કયુલ કરવુંછ કે નહીં?”

“હું કયુલ કરશ!” તેણીએ નાચારીના દેખાવથી તે બંને ધુજતા હાથો જેડીને કહ્યું; “મને પુછો જે પુછવું હોય તે, અને જે સાચેસાચું હોશે તે હું તમોને કહી દેવશ.”

“કેહ ત્યારે—તેં આંકેક વરસની વાત પર તાહરાં ઝેરી લૉઝેનજસ કોઇ પાર્કસ નામનાં આસામીઓને વેચેલાં છે?”

તે બુઢ્યાએ ડોળા ફાડીને માહરી બણી હરણુફાળ ચતાં જોયું! તેનું એ પથ્થુ કરપીણપથ્થું હું જાણી અને પકડી પાડી શકી હતી તે વાસ્તે તે બ્યાંન નહીં થઇ શકે એટલી બધી હદ સુધીની અન્યથા થઇ ગયલી અને બીહીધેલી નજરે આવી!

“બોલ!” તેને હજી આનાકાંની કરતી જોઇને મેં પાછો ગુસ્સાથી પગ થોડી મગડાટ કર્યો.

“બોલ, નહીં તો આએ ધડીએ એમ જાંણુ કે તું મુઠી!” બધી ખુનીજ અદાઓથી, તેનું ગળું ધુંટીજ નાખવા ચાહતી હોય તેમ, માહરી બલી બીડાએ વળી તેનાં આંગપર ધસીને પોકાર્યું.

“ખરી વાત છે!” તેણીએ ધુજતા અવાજે અને ધુજતાં તનબદને મુસ્કેલથી સાંભળી શકાય તેવા સાહદે જવાબ કર્યો; “પથ્થુ ઓ, મને બચાવજો! મને ના મારતાં! મને આએ ઉમ્મરે ના ફસાવતાં! તે તો મને યાદ આવેછ તેમ ધણું વરસની વાત છે. હું ધારુંછ કે તે વાતને નવ વરસ થયાં. તે વખતે હું ચૉર્કમાં હતી—”

“હા, બરાબર છે, ચૉર્કમાંજ!” મેં તરત તે વાતની સમ્યાઈ કયુલ શખી; “હું યાદ કરી શકુંછ કે તે વખતે થોમસ પાર્કસ ચૉર્કમાંજ રહેતો હતો,”

“હા; તે થોમસ પાર્કસ હતો,” તે ધરડી વંત્રીએ કયુલ શખ્યું; “તે એ વખતે ત્યાં વકીલતું શીખવા રહેલો હતો.”—અને તે એમ કેહતી હતી ત્યારે બી દરેક પળે કોઇનાં નસીબદાર આવી લાગવાની આશુ કરતી હોય તેમ ડોકું ફેરવી ફેરવીને ઉમેદવંતી આંખોએ ખારણું બણી જોયા કરતી હતી!

“લાં શું જોઈ મરેછ? આગળ ચલાવ ને પુરું કર!” બીડાએ ગુસ્સાથી બખાલ્યું;—અને ધરડી બંટીએ પોતાના સઘળા જીવસતોસત જોખમ છતાં બલી બીડાપર તો એવાં નેણુ કાઢયાં કે તેનું ચાલતું હોય તો એક ઝનુની વાધણુની અદાથી તે હમણાં તેણીને જીવતી ફાડીજ ખાય!

“તે થોમસ પાર્કસજ હતો,” એમ છતાં તેણીએ નાચારીનું પાછું કહ્યું; “તેને કોઇ રીતે માહરે વાસ્તે ખબર પડેલી હોવી જોઇએ, જેથી એ લૉઝેનજસને વારને તેણે મને એક મોઢમ ચીઠી લખીને મલવા બોલાવી હતી.”

“અને તે ચીઠી તાહરી પાસે હાલમાં છે?” મેં એ સાંભળી અત્યંત ઉલટમંદ સવાલ કર્યો.

“હોવીજ જોઇએ. હું ધારુંછ કે એવી તો એની બે ત્રણ ચીઠીઓ આએ કપટમાં માહરી પાસે મેં સાચવી રાખેલી હોશે,” તે દદાએ મને ધણી ખુશ કરનારો જવાબ કર્યો.

“ તે લેખીત પુરાવો ત્યારે તું મને મેળવી આવ,” મેં ઉચ્ચેરોએ કહ્યું, “ અને તું ને જોઈ બનશે એમ બચાવી લેવા કયુલ થાઉં.”

“ હું તમારા હાથમાં ફરેલી છું, મીસ પર્સી,” તેણીએ દેખીતી નાચારીનું કહ્યું, “ પણ તમે મને બચાવવા ખાત્રી આપો છો ત્યારે હું તમોને તે દસ્તાવેજો આપવા કયુલ થાઉં.”— અને એમ કહી તે ઉઠીને લંગડાતી લંગડાતી તે કપટ તરફ જવા લાગી.

“ એનો વિશ્વાસ ના કરો, બાઈ,” બીડાએ એ જોતાં માહરે કાને લાગીને તરત કહ્યું, “ એ કપટમાં જોવાને મને કાંઈ બી દગો કરશે; કદાચ કપટમાં પીસ્તોલો હોશે.”—અને હું એ સલાહનું વાસ્તવિકપણું જોઈ શકી, એટલે એકદમ કુદકો મારી તેની પુઠે ગઈ મેં તેને રોકી.

“ તું એ કાગળો જોશે ત્યારે હું તાહરી સાથે કપટ આગળ ઉભી રહેવશ,” મેં તતરાવીને કહ્યું.

“ મને કાંઈ બી અડચણ નથી, મીસ,” તે દહાએ દરેક નિર્દોષતાના દેખાવથી કહ્યું,— અને પછી બચારે તેણે કપટ આગળ જઈને બારણું ઉઘાડ્યું અને તે તેમાં પેલા દસ્તાવેજો શોધવાનાં દીસ્તી રીતે ફાંફાં મારતી થઈ ત્યારે તેની પર ચોક્કસ કરવાની બારીક નીગાહથી હું તેની છોક લગોલગ પાસે ઉભેલી હતી. બીડા અમે બન્નેની લગોલગ પછવાડે હતી.

તે કપટમાં બધો એખરોરેખરો વેરવાર પડેલો હતો. બાકસો, બરણીઓ, બાટલીઓ, બાઈઓરાકી, કપડાંપડાં વિગેરે બધું જોઈ તેમ બધાં ફાંડ્યાં પર સીએલું હતું, અને તેની વચ્ચે કોઈ ધરકાત્રી શોધતી હોય તેમ તે ફાંફાં માર્યા કરતી હતી; પણ એજ વખતે તે પાછું ફરી ખુશાલીથી પોકારી ઉઠી, “ ઓ, હું બચી! કોઈ આવેછ?”—અને અમે બન્ને જણાંએ ગભરાઈને અમારી બીહીષેલી આંખો બારણું તરફ ફેરવી કે તેજ પળે તે જીવતી દાકણે મને જોઈ કાંઈ સુંધાડી દીધું, અને હું એક સેકંડમાં તો તમ્મર બાઈ, મને વિજળીનો એક ઝટકો લાગ્યો હોય તેમ, એબાન થઈ ગયલી જોઈતી જમીનપર પછાડાઈ પડી!

અને તે પછી જે બન્યું તે સમજું પાછળથી બીડાનાં કહેવા પરથીજ મેં જાણ્યું. ‘કોઈ આવેછ’ એમ તે જુહું જુહું બોલી હતી, અને તેથી અમારું એવું ધ્યાન બારણું બણી ખેંચાયું તે તકનો લાભ લઈ તે કરપીણ બુદ્ધિએ મને કાંઈ સુંધાડી દીધું, અને હું ધપ દબને જમીનપર પડી ત્યારેજ બીડાનું તે તેની કરપીણ દગાબાજીપર ધ્યાન ખેંચાયું.

પણ તેટલું બી ધણું મોડું થયું હતું! બીડા હબતી ગયલી માહરા પર ધ્યાન આપવા દોડી આવી તેટલામાં તો તે ધરડી દેવસ્થાને કપટની બાજુમાંથી પોતાની એક ખાંધોડી ઉઘાડી, ને એટલાં જોઈતી તે વડે બીડાનાં માથાંપર એક ફટકો લગાવ્યો કે તે ગરીબ છોકરીએ જે તરત સમો સમાલીને ખસી જઈ તે ફટકો છટકાવી નહીં નાખ્યો હતો તો અચ્ચીત્ કરીને તે જીવતી રહેવા પામતેજ નહીં! એમ છતાં તે બીજીજ પહે બીડાને વલગી પડી, અને તે બે વચ્ચે જીવપર આવેલાં ઝનુન સાથની એક હાથોહાથ લડાઈ થઈ પડતે; પણ તેજ વખતે બારણુંમાંથી કોઈ ખરેખર ધસી આવ્યું, અને તેનાં “ ખબરદાર!” પુકારીને બોલવાથી તે બન્ને હમ્મનમદોં ચોંક્યાં ને અજબ થતાં અલગ થઈ ગયાં.

તે ઝીસા હાઈ!

મોટા હર્ષની ચીસ સાથે ખીડા, તેને જોતાં સાથે, તેની મદદની આજુવાર તેનાં પાસાંમાં ધસી ગઇ.

“ઓ ઝારા, બેઠન ઝારા, તમે કેટલાં વખતસર આવ્યાં ! ખોદાના મોકમેલાં, ખોદાનાં ખારાં, જાણે અમારો જાન બચાવવાજ તમે આવ્યાં ! ઝો, પેલી ગમ જોવો, ઝારા !” ખીડાએ ચીસ પાડીને રડતાં કહ્યું; “મને લાગેજ કે માહરાં બાપ ઍલન ખીચારાં મરી જાયજ ! આએ તમારી દોજખી મમાધએ તેવણુને કાંધ સુંધાડેલું છે.”

ઝારા, એ સાબળતાં, બચની એક ચીસ સમેત જ્યાં હું પડી હતી ત્યાં દોડી આવી, અને જોતાં સાથે સધળો મામલો તે એક તડાકે પાંખી ગઇ. તે પીસેલા દાંતના ગુસ્સા સાથે, એ ઉપરથી, પોતાની મમાધ તરફ ફરી, અને જાણે તેને મારી નાખવાજ માંગતી હોય તેમ અત્યંત ગુસ્સા અને ધીક્કારથી કહ્યું, “નીચ બુઢી, તું સુધરીજ નહીં મરતી ? તું મરી ખી નહીં જતી ? આવીજ રીતે તે લીધેલા કસમ ને મને આપેલું વચન તું અદા કરેજ કે ?” અને પછી જરા ખી ચોખ્યા વગર તે પેલી કપટ આગળ ધસી ગઇ, અને તેમાં જરા વાર કાંધ ફાફાં મારી મારીને એક નાધલી શીશી તે તરતજ શોહધી કાઢી શકી, જે લાવીને તેણીએ પોતે જમીન પર બેસી જઇને પેહલાં માહરં માથું પોતાની છાતીપર ટેકવ્યું, અને પછી તે માંહેલું મને રફતા રફતા સુંધાડવા માંડ્યું.

તે એક ઝેરનો ઉતારજ હોવો જોઇએ, કેમજે, ખીડાનાં કહેવા મુજબ, માહરો દમ જરા-વારમાં પાછો જોરથી ચાલવા માંડયો, અને હું ઘણી ગુંગલાઈ ગુંગલાઇને હોસમાં આવતી હોઉં તેમજ દેખાયું.

“હવે આવ, ખીડા, તું તાહરી બાઇને એમજ પકડીને બેસ,” ઝારાએ તે પછી કહ્યું. “જોનું માથું તાહરી છાતીપર આએ એમ ઉંચુંજ ટેકાવજ—નીચું પડવા ના દેતી, અને આએ બાટલી જરા જરા વારે સુંધાડ સુંધાડ કર્યા કરજે. એ જરા વારમાં હવે હોસમાં આવશે ને હુસ્માર થશે. હવે બધો જોખમ મટી ગયોજ.”

ખીડાએ, તે ઉપરથી, તરત માહરો હવાલો લીધો, કે જ્યારે ખીજા હાથપર ઝારાએ પેલી ગુસ્સા અને નાઉમેદીથી હવે એકલી એકલી બેતાકાત ગુંગલાયા કરતી વંત્રીને એક ધકેલો માર-તાં કહ્યું, “આવો, પાસેના ઝોરડામાં ! માહરે તમારી સાથ વાત કરવાની છે.”—અને તે ડોસીને બાજુમાંનું એક બારણું ઉઘાડી તે દયાહીણુપણે પાંખડું પકડી અંદર ધસડી ગઇ. તે પછી તેણીએ તે બારણું પોતાની પછવાડે અંદરથી બંધ કીધેલું હોવાથી ખીડા, કે જે મને હુસ્માર કરવા માહારા પરજ ધ્યાન આપી બેઠી હતી તે તેઓ બે વચ્ચેનું બધું તો સાંભળી શકી નહીં, પણ ઝારા ઉસ્કેરાઇ ઉસ્કેરાઇને પેલીને ઠઠરાવતાં જે જે મોટે સાહદે બોલતી હતી તેમાંનું છુટુંછવાયું જે તેના કાને આવ્યું હતું તે આ મુજબ હતું:—

“તમે તો મને છેલ્લું વચન આપ્યું હતુંની કે એને રસ્તે નહીંજ જવશ ? તમોને કાંધ શરમજ નથી ? તમોને આએ હમરે ફાંસીને લાકડે લટકીનેજ મરવાનું મન છે ? મેં કેમ કેમ એને રોકીને તમોને શું શું જેહમતથી બચાવ્યાંજ તેની કાંધ સુધી—ખબર ખી છે ? આવો મોટો બેટો પમાર આપવા માંગુજ તે નહીં લેતાં એ ને એજ પછાડામાં મરી રહેવાનાં ! હવે તો જવુંજ પડશે, મરવુંજ પડશે, નહીં તો હવે હું નથીજ બચાવવાની !”

અલખત, આ બધું મેં વાંચનારની વાકેશી વાસ્તે ગોઠવી ગોઠવીને લખ્યું છે, કે ન્યારે બીજા તો તે ઉચ્ચકીચુચકી થોડા થોડા બોલોમાંજ સાંભળવા પામી હતી.

પ્રકરણ ૧૩૨.

ત્યાર કેડે જરા વારે તે બારણું પાછું ઉઠડ્યું, અને તે બંને તે ઝોરડામાં આવ્યાં, કે ન્યારે ઝારા પાધરી જ્યાં હું હતી ત્યાંજ ચાલી આવી, અને બીડાનાં કેહવા મુજબ તેણે માહરાં માથાં ને છાતીપર હાથ મુકીને તપાસ કરી. હું તો, અલખત, હજી બેહોસજ હતી, પણ માહરો દમ વધતો સારો ચાલતો હતો તે જોઈને તેણે બીડાને આંખના એસારાથી પાછો પુરતો સધ્યારો આપ્યો, અને પછી પાછી ધણી મોટા ધીક્કર અને ગુસ્સા સાથે પોતાની તે ધરડી મમાઈ તરફ ફરતાં હુકમ કરતી ટપે બખાળ્યું, “જાઓ, જતાં રેહો, અહીંથી દુર ચાઓ, મરી જાઓ. તમારું કાળું કરો એકદમ!”

“નહીં, નહીં, એને જવા ના દેઓ, ઝારા,” બીડાએ તે ઉપરથી ખરાં દીલનો ગભરાત કર્યો; “એ જશે તો કોઈની બી મદદ લઈને તરત પાછી આવશે ને આપણને બધાંને ધણું સતાવશે.”

“તાકાટ છે કોઈની કે હું હોઉં ત્યારે કોઈ એક આંગળી બી ઉઘી કરી શકે?” સુંદર ઝારાએ સરખસર એક શાહનશાહબાંનુનાજ રોબ અને તોરથી કહ્યું; “તું હવે જરા બી બીહી ના, બીડા.”—અને પછી તરત મમાઈ તરફ ફરીને પાછું પોકાર્યું, “જાઓની? મેં કહ્યું તેમ જતાં રેહોની? દેહા ચાઓની?”

તે ખુદી, એ ઉપરથી ખબડતી ફફડતી, અરધી હારી બેઠેલી અને અરધી હજી બી ખુનખાર અદાઓથીજ પેલી કબટ તરફ કાંઈ લેવા જતી હતી, ન્યારે ઝારાએ તેનું કાંડું જોશથી પકડીને તે એક ગબરડી ખાખ ગઈ એવો તેને બાહેરનાં બારણું તરફ ધક્કો માર્યો.

“હું એક કગરસ બી હવે આએ કબટમાંથી તમોને લેવા નથી દેવાની,” તેણીએ દાંત પીસીને કહ્યું, “અને હવે યાદ રાખજો કે તરત અહીંથી કાળું કરી નહીં જશો, ને એ હવે સુદ્ધમાં આવીને તમોને પકડાવા માંગશે તો તમોને બચાવવા પછીથી હું એક આંગળી બી નથીજ હીલાવવાની!”

તે ગઈ. તે ધરડી વંત્રી ઝારાને ખુલ્લેખુલ્લી ગાલો દેતી, હારેલી મારેલી, બગલમાં ખાંધોડી લઈને દેડકાની કીસમે કુદતી કુદતી તે મકાંનમાંથી બાહેર પડી, અને જરા વારમાં નજરે દેખાતી બંધ પડી.

એજ વખતે હું પુરતી દુસ્વારીમાં આવી. મેં માહરી આંખ જોલી અને ગભરાયેલી અદાઓથી આસપાસ જોયું. પેહલાં તો હું ક્યાં હતી અને એ બધું શું થતું હતું તે મને કશું યાદ આવ્યું કે સમજ પડી શક્યું નહીં, પણ પછી આસ્તે આસ્તે સધળું માહરાં મગજમાં ધરી આવ્યું, અને અરધા કલાક આગમચની ગઈજુજરીતું મને જાંન થતાં અને માહરાં પાસાંમાં ભલી હેતવંતી ઝારાને બેઠેલી જોતાં હું એકદમ ચમકી ઉઠીને પુરી સાવધ થઈ.

“ઓ ઝારા ડીઅર, તું અહીં ? તું અહીં કાંઠાથી આવી ? તું અહીં ક્યારે આવી ?” મેં અરધું રડી દધને પુછ્યું.

“હા, બાપ, બલી ઝારાએજ વખતસર આવીને આજે તમારો કીંમતી જાન બચાવ્યો છે,” નાહની બીડાએ ધણીજ હેતવંતી અદાથી મને કીસ કરીને કહ્યું; “નહીં તો અત્યારે તમે જરૂરજ ખતમ થઇ ગયાં હોતો!”

“એટલું બધું ?” હું માહરા બેઠે ગાલોમાં હાથ દાખીને અજબ થઇ—અને તેટલાંમાં ઝારાની નજર કાંઈ જમીન પર પડેલી વસ્તુ તરફ ગઇ, જે તેણીએ, કાંઈ નહીં સાંભળી શકાય એવા ધીમા સાહદના ધણી ખીજવાત વચ્ચે, બળડીને ઉચકી લીધી. હું, તે છતાં, જોઈ શકી કે તે એક બનાવટી સફેદ ગુલામ હતો!

હા, વાહલાં વાંચનારાંઓ, એ સફેદ ગુલામના ઝેરથી તે દોજખી બુઢ્યાએ આજે આગમય (આપણે ક્ષેત્રનાં સંબંધમાં પુરતું જાણી ચુક્યાં છીએ તેમ) કેટલા બધા કીંમતી જનો બરબાદ કરવામાં મદદ કરેલી હોવી જોઈએ, અને તેજ ગુલામથી હાલમાં તે ખુનીએ માહરા જાન લેવાતું પથ્થુ કયું હતું! દોજખી તો! શું તે ખુની કશાંથીજ રોકાઈ શકતી નહીં હતી? શું તેને પાછળ આવતાં ત્રાસદાયક પરીણામોનો વટીક કોઇ બચજ નહીં થતો હતો?

ઝારાએ તરતજ તે ગુલામ બાજુમાંના ચુલામાં આતશ પ્રજળતો હતો તેમાં દેખીતા કમકમાટ સાથે નાંખી દીધો, અને બીજીજ પહે તેમાં તે ચરચર બળીને ખાખ થઇ ગયો. ત્યાર પછી તેણીએ કબ્રમાં ડોકું ખોલ્યું, અને પેલાં ઝેરી લોઝેનજસના એ ત્રણ બાકસો જે તે કબ્રમાંથી મળી આવ્યા તે પથ્થુ, ચુલામાં બલતું કરીને, તેણીએ તેટલાજ કમકમાટ સાથે તે આગમાં હોમાવ્યા. એમ કરતાં, એક બાકસનું ઢાકણ ખુલીને જોતાં તે એકાદ પણ ખંચાઈ.

“આજે શું કરવા બાળી નાખ્યે?” તે પોતાના જીવને પુછતી હોય તેમ અરધું મનસે અને અરધું મોટે પટપટી.

“એ શું છે, ઝારા ડીઅર?” મેં તે ઉપરથી જરા અજબ થતાં સવાલ કર્યો.

ઝારા કડવાસનું હતી.

“માહરી નામોશી તમે માહરે મોટેજ બોલાવવા માંગોછ, ઍલન?” તેણીએ ધીમે સાહદે કહ્યું. “આજે પેલાં ઝેરી લોઝેનજસનો એક ખાત્રીપુર્વક ઉતાર છે. જે કોઇને ખુની મકસદથી તે ઝેરી લોઝેનજસ છુપાં આપવામાં આવતાં હોય તેજ દરખાન આજે બાકસમાંનું એકેક પથ્થુ તેને આપવામાં આવે, તો પેલાં ઝેરી લોઝેનજસ મુતલમ અસર કરી શકતાં નથી, અને જે તેનું ભોગ થઇ પડ્યું હોય તેનો જાન આસાંનીથી બચી શકે છે.”

“ઓ, ત્યારે તો એ બાળી નાજ નાંખતી ને મને આપ !” મેં ધણી કાકલુદીથી ઉલટ-બેર માંગી લીધું.

ઝારા ધણી અજબ થયેલી દેખાઇ.

“તમે એ લઈને શું કરવાનાં છેઓ? તમને એ શું કામ આવવાનાં છે?” તેણીએ અન્યથા થતાં પુછ્યું.

“મને—મને—માહરી સલામતીને વાસ્તે એ માહરી પાસે રાખવા ગમેછ; કોઈ દહાડે બી કામનાંજ છે,” મેં જરા અચકાતાં અચકાતાં માંગી લીધું. હું તેને, અલબત્ત, એક ખોલીને કહી શકી નહીં કે પેલા બેન્ટલમેન લોકરે મને આપેલા કસમની રાહ હું જો, તેનો પત્તો મને મશે ત્યારે, તેને ઉંઘાડો પાડી શકતી નહીં હતી તો એ લોએનજીસ મલવાથી તેની પલીદ કોશિશ રફ કરવાને કદાપી સમર્થ થઈ શકું! અને આરાએ માહરી બોલાધરે હસ્તાં, જરા બી આના-કાની વગર, તે નિર્દોશ લોએનજીસવાલો બ્રાકસ તરત મને આપી દીધી, જે સાચવી રાખવાની તાકીદથી મેં બીડાને પાસ કર્યો. બીડા, બેશક, માહરી ખરી મતલબ તરત પાંગી ગઈ હતી.

એ પછી અમે તે નેહસ્ત મુકામમાંથી બાહર પડ્યાં. આરા ગાડીમાં આવેલી હતી, અને તેની ગાડી બાહર સડકપર ખોટી હતી.

તેણીએ હવે જતાં જતાં બાજુમાંની એક દીવાલ પરના ખીલામાં લટકાવેલું તાળું જોઈને તે તરત ઉપાડી લીધું, અને આખું ઘર અંદરથી બંધ કરીને આગલાં બારણાંને બાહરથી તે તાળું મારી કુંચી પોતાને સ્વાધીન લીધી. એ પછી તે મને હાથ પકડીને પોતાની ગાડી તરફ લઈ ગઈ. કાલો નંડ જે પેલાં આઉટલાઉસમાં કેદ પડ્યો હતો તેની તો અમે કાંઈ દરકારજ કરી નહીં. તે ખુરો તેનું કયું જોગવતો હતો. કોઈ શક નહીં હતો કે સાંહજ થતાં સુધીમાં તે નોક-રાંણી અત્રે પાછી ફરશે ત્યારે ખુપડાંને તાળું મારેલું જોઈને તે આઉટલાઉસમાં ખબર લેવા જશે, અને પેલાને છોડવશે. વળી તેટલુંજ બનવાજોગ હતું કે લંડની બેટી બી આએ તરફ હજી બમ્બા કરતી કેટી છુપાયલી હોય, અને તેમ હોય તો તે પણ નંડની શોહધમાં જીવાસાની મારેલી તે આઉટલાઉસ તરફ તલાસ કરવા જવા વના રહેનાર નથી એમ અમે માની લીધું.

માહરં માથું તો ફાટી જાય તેમ હજી દુઃખલું હતું. યાતો તે ઝેરી ગુલાબનાં સુંઘાડથી અથવા તો ઝેર ઉતારી નાખવા આરાએ પછીથી જે જોરાવર સેંટ મને ઉપરાસાપરી હું હોસમાં આવી શકી ત્યાં સુધી સુંઘાડયા કીધું હતું તેનું તે પરીણામ હોય; પણ એમ છતાં બીડા ને આરાના ટેકા સાથે તે સ્થાનતી મુકામમાંથી હું બાહર પડી કે બાહર આવતાં સાથે બાહરની તે કંડી હવાના બાએસથી મને ઘણી રાહાત થઈ. તે થંડી હવા માહરાં ઉંઘાડાં માથાને લાગ્યા કરતી હતી, કેમજે બીડાએજ માહરી ટોપી ઉંચકી લીધી હતી, અને માહરં માથું મેં તદ્દન ખુલ્લું રાખ્યું હતું, અને તેથી મને જરા વધારે સારું લાગ્યું.

“તમે લોક જે હોટેલમાં ઉતરેલાં છેઓ,” ગાડીમાં બેઠા પછી પીટર્સફીલ્ડ અમારાં હોટેલપર જવા તે ઉપડી ગઈ ત્યારે આરાએ ખુલાસો કર્યો; “તેમાંજ હું બી ઉતરેલી છું. મને એ માહરી નાલાયક મમાઇએ બધી હકીકત કહેલી છે. ગઈ સાંજનાં અહીં તમે લોક ફસી ગયલાં છો તે હું જાણું છું, અને તેથી હોટેલમાં આપને કાંઈ બી જીવું અડાવવું તો પડશેજ. હુંજ કહેવશ, અંબન ડીઅર. તમારે કોઈને કાંઈ કહેવાની જરૂર નથી. હુંજ કહેવશ કે માહરાં એક સગાં બીમાર થવાથી તમે લોક તેને જોવા ગયલાં ત્યાં એક રાત રોકાઈ પડ્યાં હતાં, અને હું પણ તે સગાંની બીમારીને લીધેજ તમારી પુઠે લંડનથી અત્રે ફોડી આવેલી હતી.”

“પણુ ઝારા, તેં કેમ જાણ્યું કે અમે પીટર્સશીલ્ડ આવેલાં છીએ, અને વળી એજ હોટેલમાં ઉતરેલાં છીએ?” મેં ધણી અજબ ચતાં પુછ્યું; “તુને કેમ પીટર્સશીલ્ડ આવું પડ્યું?”

“હું તમોને બધું ખરંજ કેહવશ, વાહલાં એલન,” ઝારાએ ખરાં દીલનાં માન ને મોહ-અતથી જવાબ કર્યો; “મને એ માહરી મમાઇ પર જરા થઇને વિશ્વાસ આવતોતોજ નહીં. એ ડોસી મળાં સુધી પુરાઇમાં ફસેલી હોવાથી સુધરવાનું મને પ્રોમીસ આપેલું છતાં સુધરવાની નથી એમ મને લાગ્યાજ કરતું હતું, અને તેથી મેં એની હીલચાલો પર છુપા રેપ્ટુઓ રાખીને નીગાહ રાખેલી હતી. એમ કરતાં મને લખાઈ આવ્યું કે બીડા એ ડોસીને વાસ્તે કાંઇ પરપુછ કરતી બરમોંઝહામમાં આવેલી હતી, અને ત્યારે તરત માહરં માથું તણક્યું કે કાંઈ બી ગડ-બડ પાછી છે ખરી! એ ઉપરથી હું એટ ઓરમંડ સ્પીટમાંનાં તમારાં મકાંનપર તમોને મળવા ને પરપુછ કરવા દોડી ગઈ, પણ તમે કાંઈ મને ત્યાં મથ્યાં નહીં. મને ત્યાં મેરી એન્ટવર્થ મળી, અને તેનાથી, વાત પરથી વાત કાઢીને હું સેહજ પુછતી હોઉં તેમ, મેં તલાસ કરી તો હું જાણવા પાંખી કે તમે બેઉ પીટર્સશીલ્ડ ગયલાં હતાં. હું હવે સારી રીતે જાણતીતી કે માહરી મમાઇ હાલમાં અહીંજ હતી, અને બીડાએ એબલડન ખાતે જઈને તલાસ કરવા પછીજ તમારં બનેનું આએ તરફ આવવું થયું હતું, એટલે માહરો વેહમ વધારે મજબુત થયો કે કાંઇ બી ગડબડ એ માહરી મમાઇના સંબંધમાંજ હોવી જોઇએ. એ ઉપરથી હું ધણી બીહીધી, અને પોતે તરતજ પીટર્સશીલ્ડ આવવા નીકળી પડી. ત્યાં આવીને મેં જોયું કે તમે જો ઉતરો તો આએજ આગેવાન હોટેલમાં ઉતરેલાં હોવાં જોઇએ, અને હું બી તેથી લાંજ ઉતરી; અને ત્યાં તલાસ કરતાં તરતજ મને તમારો પત્તો મળ્યો, પણ હોટેલના મેનેજરે તો જરા અજબ થઇને કહ્યું કે ગઈ સાંહજનાં તમે બને કેટ ગયલાં હોટેલમાં હજી પાછાં ફર્યાંજ નથી! એ જોઇને મેં જરા બી થોપ્યા વગર તરતજ ગાડી જોડાવી, અને ખુદાવંતાલાની મેહરબાનીથી હું કેટલી બધી કટોકટ વખતસર આવી લાગી તે તમે લોકે જોયું. જો જરા વધારે મોડું થતે તો શુંનું શું થઇ જતે તેનો ખ્યાલ કરતાંજ મને ધુજરાં લાગેજ!”

હું તરત બલી ઝારાનાં એ મતને એકમત થઇ. ખરેખર દયાળુ ખુદાનો હાથ તેની દયામાં કેટલો લાંબો છે તે માહરા અનુભવે અત્યાર આગમ્ય મને ધણું શીખવ્યું હતું, અને આ તેનો હાલમાં વળી એ એક નવો પુરાવો હતો. ઝારા જો વખતસર નહીં આવતે તો અલારે તો હું આ જાંહાંનથી માહરો વાસો ઉઘાવી બી ગઇ હતે, અને આ વારતા આ મુજબ પાછળથી લખવાને જીવતીજ નહીં હતે એ શું માહરે વાંચનારાં સાહેબોને સહમજબીને કેહવું જોઇશે?

“અને હું શું મક્કસથી તમાહરી એ મમાઇને અત્રે શોધકતી આવી હતી તે બી એ ડોસીએ તને કહ્યું વારં, ઝારા?” મેં ગંભીર થઇને પુછ્યું.

“હા,” ઝારાએ ધણી દીલગીરીથી જવાબ કર્યો; “કાઈ પાર્કસ નામના આસામીને એવણે થોડાંક વરસ પર ઝેરી લોઝેનજીસ વેચ્યાં હતાં તે વાસ્તેની તમે કાંઇ જુસ્તેજો કરવા અત્રે આવ્યાં હતાં એમ મને એવણે કહ્યું; મગર એ વાતથી તો, હું ખરંજ કેહું, ડીપર, કે હું પોતે બીલકુલ બીનમાહીતગાર છું, કેમજો તે વખતે જોકે હું એવણની સાથે તો

હતીજ, પણ માહરી ઉમ્મર ધણી નાધલી હતી, અને એવણુ કાંઈ તે વખતે બધા બેઠ મને વીશ્વાસથી કેહતાં હતાં નહીં.”

“અને ત્યારે એ વાતમાં તું મને કાંઈ મદદ નહીં કરી શકશે?”

“માહરાં દીક્ષાનનથી દરેક મદદ કરશ, પણ હું જે છે તે ખરેખર કેહી હઉંછ, એક્ષન, કે માહરાં મમાધને તો તમારે જતાંજ મેળવાં જોઈશે,” તેણીએ જવાબ કર્યો.

હું એ સાંભળીને ધણી નાઉએદ થઈ.

“ઝારા ડીયર, માહરે કપુલ કરવું જોઈએ કે તું મને એમ કહીને ધણીજ મુશ્કેલીમાં ઉતારેછ,” મેં ગમગીનીથી કહ્યું. “એક હાથપર માહરે તાહરી માહરા જોગી બલાધઓને ખ્યાલ કરવાનો છે—આજેજ તેં અત્રે આવીને સરખસર માહરો જાન બચાવ્યો અને મને મરતી ઉગારી તે કાંઈ નાહવું હેસાંન છે?—પણુ તે છતાં બી એ પહીંદી જીવવા પામે, અને એ તાહરી ધરડી મમાધ લોકોના જાન લેવામાં મદદ કરતી રહે એ જરા બી જોદાવાજબી નથી, અને તેથી તે મને ધણું કમકમાવેછ.”

“એ વિશ્વેનો માહરો જવાબ ને બધો ખુલાસો હું તમોને કાલે કેહવશ, એક્ષન,” ઝારાએ જવાબમાં માંગી લીધું; “મને ફક્ત હાલ તો તમે એટલું વચન આપો કે બીજા ચોવીસ કલાક સુધી માહરી મમાધને ફસાવવા જોગું તમે કાંઈજ કરશો નહીં.”

અલખત, મેં ધણી આનાકાંનીથીજ એ વાતની પણ હા કહી. મને એ ધણું ઝેર-વાજબીજ લાગ્યું. માહરો તો ખરાં દીક્ષનો અરમાન હતો કે હોટેલમાં જતાં સાથે પ્રુલીસમાં ફરયાદ નોંધાવીને એ ખુદી દહાને સપડાવીજ દેવી, કેમકે ખચ્ચીત કરીને એ શેહતાન્યત એક દાહડો બી જમતી જીવવી સજાવાર નહીં હતી; પણુ ઝારાએ વળી ફરી એકવાર માહરા હાથ બાંધી લીધા! અને ફક્ત અરધાજ કલાક આગમય જે માહરા જાનની રક્ષક થઈ હતી તેની સાથે તોડછોડ કરવા જેટલી હદ સુધીની નચણી હું થઈજ કેમ શકું?

“પણુ હું એમ પુછું, ઝારા, કે મને જે એણે તું આવ્યા આગમય સફેદ ગુલાબ સુંધાડ્યો હતો તે શું મરણુ નીપજવવા જેટલું જલ્લદ અને જોરાવર ઝેર હશે?” મેં પુછ્યું.

“હું કેહવાને શરમાઉંછ, બેહેન, કે હા,” ઝારાએ જવાબ કર્યો; “ધણું કરીને તો એ ઝેર જાન લાઇ લેવા જેવુંજ કાતીલ થાય છે, પણુ કોઈ મજબુત બાંધો હોય તો તે આદમી ટકી બી શકે છે, અને ઝેર ફક્ત એકજ વખત સુંધાડવામાં આવ્યું હોય તો વખત જતાં તે તેની અસર જોહી બેસે છે.”

એજ ખરી વાત હતી. વાંચનારાં સાહેબો યાદ કરશે કે એ ઝેરી ગુલાબનો તો આ માહરી પર બીજો હુમલો હતો. એક વખત લેડી લીલાએ મને મલવાને બાંહેણે આવીને મીઠા નોરમનનાં હંટર સ્ટ્રીટવાલાં મકાનમાં એવોજ એક માહરી પર ખુની હુમલો કર્યો હતો, તેમાંથી બી હું એજ મુજબ બચી ગઈ હતી. તે લેડી, લુચ્છો કથેર અને આ ખુદી વંત્રી એક “ચંડાલ ચોકડી” હતી, અને તેઓ બધાં એ સફેદ ગુલાબમાં સમાયલાં ઝેરથી ધણું પાહવરડાં બની ગયાં હતાં!

અમે હવે હોટેલમાં પુગ્યાં, અને બીડાને અને મને સહીસલામત પાછાં ફરેલાં જોધને

તે હોટેલનાં બધાં આદમીઓ તેમજ તેનો માલેક વિગેરે રાજીજ થયાં. એ પછી અર્રાએ તેનાં બીમાર સગાંનું જ બાહણું ઠોકયું, અને તે વાત એટલી અક્કલમાં બેસી આવતી હતી કે તે બધાંએ ખરીજ માની તેમાં અનજબ થવા જેવું જરા એ નહીં હતું. ધી રાષ્ટ્ર ઓનરેબલ મી. એડવીન સેન્ટ ક્લેર કે જે ઇંગ્લાંડના એક મોટા કંપીનેટ મીનીસ્ટર હતો તેની મોહરદાર તરીકે અર્રાને તે હોટેલમાં ધણું જ માન મલતું હતું, અને તેથી તેવાં એક મોટાં માણસે અમારી ગેરહાજરીનું જે કારણ આપ્યું તે ખરાં સિવાય બીજું કાંઈ માનીજ શું શકે ?

અમોએ તરતજ જમી લીધું. નજદીક ચોવીસ કલાકનાં અમો અજ પાણી વગરનાં જુખાં ઝાંહસ હતાં તે સાંભળતાં સાથે અર્રાએ ખાનાંનો હુકમ આપ્યો, અને જો કે માહરી જુખ મરી ગઈ હતી અને હવે જમવાનું જોઈને મને ઉબક આવતી હતી, તો પણ અર્રાની કંપની મળી જવાથી તેના આગ્રહ હેઠળ મેં થોડુંધણું ખાધું. એજ વખતે બીડાને પણ તરતજ પુરતું તેના ઓરડામાં જમવાનું મળે તેની મેં આમજ રહીને ચોકાસી રાખી, અને પછી તો અમે બંને, તનમનમાં પુસ્તક ઢાકેલાં હોવાને લીધે, પાધરાં અમારા ઓરડામાં ગયાં, અને ઉંઘાઇજ ગયાં. અત્રે વળી માહરે કેહવું જોઈએ કે ધરડી બેડીની પેલી “જેન્ટલમેન લોકર” સાથની મીલાકાત વિષે તો અર્રા અમારી આગલ અભારતક કાંઇ બોલીજ નહીં હતી, અને તેથી મને તરત લાગ્યું કે તેને તે વિશે તે જીવતી ડાકણે બીલકુલ અધારાંમાંજ રાખી હતી. મેં પણ, એ છતાં, કશું કશું નહીં. હું માહરા પાક કસમ તોડીને કહીજ કેમ શકું કે તેની દોજખી મમાઇએ એક આમજે દાહડે બી પચાસ ગીની બદલ ઝેરી લોએનજસનો એક દાબડો કોઇ એક મોટે ઘેરના બદમાશને વેચ્યો હતો ?

બીજે દાહડે નાસ્તા પછી બ્યારે હું અને અર્રા પાછાં એકલાં પડ્યાં ત્યારે તેણે મને કહ્યું, “મેં તમારી પાસે ચોવીસ કલાકની મેહતલ માંગી લીધી હતી, વાહલાં ઓલન, અને હવે હું તમોને ખરેખરં જુલાસો કરીને કાંઈ કેહવા માંયુંછ.”

“તાહરી મમાઈ સંબંધીજ, અર્રા ?”

“હા,” અર્રાએ હસીને જવાબ દીધો; “તમે માહરીપર ગુસ્સો ના કરતાં. પણ એ ડોસીની જાંઘીની સાંહજે એ ફાંસીને લાકડે લટકતી નહીં થાય તેથી મેં એને ઇંગ્લાંડ છોડી જવાનીજ ફરજ પાડીજ, અને તેને લગતી બધી બંદોબસ્તીઓ મેં એટલી પકડી કીધી કે મને ખાત્રી છે કે અત્યારે તો તે કોન્ટીનન્ટ પર જવા ઉપડી બી ગઇ હશે. હવે, તેથી, તમે તમારે પોતાને વાસ્તે પુરતી નીરાંત માનજો. હવે તે તમોને કે કોઇને બી સતાવવા ઇંગ્લાંડના કીનારાપર જીવતી પાછી ફરનારજ નથી—મેં તેવીજ રીતે સધળું પાકું કરેલું છે.”

વળી બી, એ સાંભળતાં, પાછી મને થોડીક નાઉમેદી થઇ. આએ, મેં ઉપર કહ્યું તેમ, ખરેખર એવી એક પલીદી હતી કે જે ઉંમરનાં કારણથી કે કોઇ બી બાએસથી એમ સલામત બચી જવી જોઈતીજ નહીં હતી, પણ હવે તે માટે દીલગીર થવાને વારતે બી જોઈએ તે કરતાં ધણું મોડું થયું હતું ત્યારે માહરી નારાજ અર્રાને કહી સંજળાવ્યામાં બી શી હાંસલ હોય ? હું, તેથી, ચુપજ રહી. ખરું કહું તો પોતાની ધરડી મરેહાલ મમાઇને એટલાં પ્રમણીક વાહલ અને કાળજીથી—તે બુદ્ધિ આટલી બધી નાલાયક હોવા છતાં—સાચવવા અને બચાવી લેવાનો અર્રાનો સદ્ગુણ હું માહરાં મનથી પુસ્તક વાંચ્યાં વગર રહી શકી નહીં.

“આહ, થયું તે તો થયું, ઝારા,” મેં તે ઉપરથી નાખતી કરી કહ્યું. “તેં એ એક તાહરી ફરજ બજાવીછ તે વાત હું ના પાડી શકતી નથી, અને તેટલા વાસ્તે તેં એ જે કાંઈ તે માટે હું તુને ઠપકો આપી શકતી નથી. હવે એ વાત જવા દે; પણ પેલા માહરા ખીચારા ગરીબ મમાવાના ખુની પાર્કસના સંબંધમાં—”

“તેમાં મેં તમોને કહ્યુંછ તેમ દરેક મદદ હું તમોને કરશ, એલન,” ઝારાએ ખાત્રી આપી; “હાલ તો, મગર, લંડન જઈને થોડા દહાડા તમારું મગજ તમે પુરતું શાંત થવાનું દેજો, અને પછી હું તમોને તમારે બંગલે મલવા આવશ, જ્યારે આપણે પુખ્ત વિચાર કરીને જે કરવા જોઈએ તે કરશું.”

હું એકમત થઈ. મેં જોયું કે એ પણ તે જે કેહતી હતી તે વાજબીજ હતું. આ છેલ્લી ઉપરાસાપરી હાડમારીઓ ને ઉચ્ચરણીઓથી હું તનમનમાં એટલી આજેજ થઈ ગઈ હતી કે માહરે એકાદ મહીનો શાંતી મેળવી લેવા ધણી જરૂરજ હતી.

અને અમો, એ મુજબ વાત કરતાં, બારીએજ ઉભેલાં હતાં, તેટલાં હોટેલ આગળથી વળી પેલીજ—પેલા ધરડા ઉમરાવની—ગાડી પસાર થઈ, કે જેમાં તેની પાસે તેની નઓ-જીવાંન મોહરદાર બેઠેલી હતી. મેં તેઓને, તેથી, ઘેરાંઓની સ્વભાવિક ઉલટ સાથે ઝારાને બતાવ્યાં ને ઝોળાવ્યાં.

“આએ લોડ કેલવેડન છે, ઝારા,” મેં બતાવીને કહ્યું; “આએ તરફનો એક કરોડ-પતી ઉમરાવ છે.”

ને આએ પાસે બેઠીછ તે ? તે એ બુલની દીકરાની કે દીકરીની દીકરી હોશે ?”

“અરે નહીંરે,” હું હસી પડી; “એ તો એની મોહરદાર છે ! હમણાંજ કેહજે એ બીજવર એ છોકરી સાથે પરણેલો છે.”

“પરણેલો ? ખરેખર ?” ઝારા ધણી અજબ થઈ; “પણ ડોસી તો પુરાં સીતેરની ભરતીમાં આવેલો હોય તેવો લાગેછ, જ્યારે આએ છોકરી તો ભાગ્યેજ વીસ વરસની હશે !”

“એ લોડ અને લેડી કેલવેડન તો આજે અત્રેથી લંડન ઉપડી જાયછ, બાંતુઓ,” એવામાં અમારો વેટર જે અમારા નાસ્તાની ટેબલ ઉંચકી લેવા અંદર આવ્યો હતો તેણે અમોને તે લોકો વિશે વાત કરતાં સાંભળીને અદબથી વચ્ચે પુરાતાં કહ્યું. એ તેજ વેટર હતો કે જેણે આગળ બી માહરા પુછવાથી મને એ ઉમરાવ વર ઘેરેરને વાસ્તે બધી વીગતો કહી સંભળાવી હતી.

“એ લોકનો લંડનમાં બંગલો કાંઠાં આવેલો છે જ ?” ઝારાએ તે ઉપરથી પુછ્યું.

“મને માલમ છે ત્યાંવેર તે ઇર્લ્ડન સ્કવેરમાં છે, મેમ,” તે વેટરે માનથી જવાબ કર્યો.

“ત્યારે હવે આપણે બી અહીંથી ઉપડીજ જઈશું કેની, એલન ?” ઝારાએ એ પછી માહરી તરફ ફરીને પુછ્યું; “હું માહરી માડીમાં—”

“નહીં, ઝારા, હું તો એક બે દિવસ પીટર્સફીલ્ડમાં હજી થોળશ,” મેં કહ્યું; “મને આએ તરફ હજી થોડુંક બીજું બી કામ છે.”—જોકે કામ શું તે મેં કંઈ બેદ બોલીને કહ્યું નહીં, અને ઝારા એવે અને તે એટલે અહીં મુઠવા જેટલી અસબ્ય થઈ નહીં. એમ બતાં,

વાંચનારાં સાહેબો તો સમજી જાય છે કે પેલો જેન્ટલમેન લોહર જે ધરડી બંદી પાસે જેરી લોન્ડોન-જીસ ખરીદી ગયો હતો તેનો અને તો પત્નો મેળવવાનું હું અને થોડુંક ન્યાય થાયવા આવતી હતી. તે કોણ હતો તે તો માહરે તેહકીક કરી જાણી લેવું જોઈએ.

“પણ ત્યારે તો મને બી ઉતાવળથી લાંડન પાછું ફરવાની કાંઈ જરૂર નથી,” આરાએ કહ્યું, “અને હું જે કરી બી તમારાં કામમાં હરકત નહીં કરતી હોઉં તો—”

“તું એવું બોલી જ કેમ શકે, આરા?” મેં એ સાંભળીને જરા ઠપકાથી કહ્યું.

“ત્યારે તો હું બી થોળી જ નહીં,” તેણીએ ખુશી થતાં જવાબ કર્યો; “તમારું કામ ખલાસ થશે ને આપણે બધાં સાથે જ નહીં.”

“અને તાહરા વર નારાજ તો નહીં થશે?”

“ઓ, માહરા વરને માહરી બધ ફર પડી!” આરા હસી; “મેં તમોને કહ્યું હતું, જેન્ટલમેન, કે અમે એકમેકનાં કામમાં માથું મારતાં જ નથી? તેવણને ગમે તે તેવણ કરે ને માહરે ગમે તે હું કરું. અંદરખાનેથી તો હજી કુત્રાં બીલાડાંનું જ વેર ચાલુ છે, પણ, અલબત્ત, જાહેરમાં ને મેળાવાઓમાં તો એવાં હેતનો અરસપરસ દેખાવ કર્યો કે એકમેકની રોટલી બી કરીને ખાતાં હોઈએ!”—અને તે જીપસી છોકરી ગમત પામીને મોટે સાદે હસી.

એવામાં હું ચમકી. સાંજ થયું કે આરાએ તે જોયું નહીં. માહરે તેજ વખતે ધ્યાન ખેંચાયું કે પેલો જેન્ટલમેન લોહર પેલા જોડા પર અમારાં હોટલ આગળથી જતો હતો!

“એ આજે કોણ છે?” પેલો વેટર જે હજી ટેબલ આગળ ઉંચું નીચું કરતો હતો તેને મેં બારી આગળ તરત બોલાવીને તેને બતાવતાં. સેહ જ પુછતી હોઈ તે બંધે, બેદરકારીના દેખાવનો સવાલ કર્યો.

“એ જ તો પેલો મી. કોર્લીગવુડ!” તે વેટરે જોઈને જવાબ કર્યો; “પેલા ધરડા લોર્ડ કેલવેડનનો ભત્રીજો અને વારસ!”

“હા: એ તે કે?” મેં જવાબ કર્યો, કેમકે હવે મને તરત ત્યારે સમજ પડી ગયું કે પેલાં જેરી લોન્ડોન-જીસ એ બદમાશ લુચ્છાએ વચમાંથી કોણનો કાંટો કાઢી નાખવા એવી મોટી રકમ બદલ ખરીદેલાં હોવાં જોઈએ!—“અને એ બી તો ત્યારે લોર્ડ અને લેડી સાથે લાંડન જવાનો હશે?”

“જી, હા, બાંતુ,” તે વેટરે કહ્યું; “અમારા સાંભળવા મુજબ તો અહીંનું મકાન હાલ બંધ કરવાનું છે, અને બધાં થોડુંક સુધી લાંડન જઈ રહેવાનાં છે.”—અને તે વેટર એમ કહીને પોતાને કામેકાળે ચાલી ગયો.

એ પછી મેં થોડોક વિચાર કર્યો, અને અરધેક કલાકે આરાને કહ્યું, “જેહન આરા, હું તો ધારું કે આપણે બી આજે લાંડન જતાં જ રહીએ.”

“કાંએ, તમે તો ના કહેતાતાં કે આજે તરફ તમોને થોડુંક હજી કામ છે તે?” આરા બધી અજબ થઈ.

“હા, પણ માહરો વિચાર મેં ફેરવ્યો,” મેં સરખામ બેદરકારીના ઢોંગથી કહ્યું; “આપણે બેરાંબોના વિચારો તો પવનચક્રની માફક પલક પલક ફર્યા કરે તે તું જાણે છે કેની? હું ધારું

કે માહરં કામ એટલું જરૂરું કે તાકીદનું નથીજ કે માહરે અત્રે રોકાઈ રહેવું જોઈએ. મેરી એન્ટવર્થે ધરમાં એકલીજ છે, અને હું ધારંછ કે હું જલદી ઘેર પાછી ફરેલીજ સારી. પછી જરૂર પડશે તો એક ફેરો અત્રે પાછી આવી જતાં વાર શું લાગવાની છે? એટલું બધું લંડનથી પીટર્સફીલ્ડ દુર શું છે જે તેની વાત?”

હુંકાં, ઝારા તો કાંઈ સમજીજ નહીં કે એ માહરી ગાઠવણો પેલા લુચ્છા કોલીંગવુડને જોધને મેં એમ તરત પાછી ઉલટાવી નાખી હતી. તેને તે વિશે કશો વેહેમ થયોજ નહીં, કેમજે વેહેમ થવા જેવું કાંઈ કારણજ નહીં હતું. એ ઉપરથી અમોએ તરતજ લંડન ઉપડી જવાની તૈયારીઓ કરી. બીલો મંગાવીને ચુકવી આપ્યાં, અને ઝારાની પોતાની જે મોટી મુસાફરીની સુખકારક “પોસ્ટ એઝ” હતી તેમાં અમો ત્રણે લંડન પાછાં ફર્યાં.

પ્રકરણ ૧૩૩.

અને તેજ દાહડે સાંહજે છ વાગતે હું ટ્રેટ ઓરમંડ ઓટમાંના માહરા બંગલામાં આવી પોહચી. ઝારાએ ધણી ભલામથી પોતે ઉતરીને અમોને ઉતરવા વાસ્તે ગાડી ધર સુધી આપી હતી.

હું તો જાણું મેરી ધરમાંજ હશે, અને અમારી ગાડી આવતી જોતાં સાથે હંમેશ મુજબ મને લેવા સાંમી કુદકા ભારતી દોડી આવશે; પણ આ વખતે તો તે કાંઈ બારણાંપર દોડી આવી નહીં, ને મને તેથી જરા નાહમેદી થઈ. પછી મેં ધારું જે તે પોતાના ઓરડામાં હશે, અને અમારી ગાડી આવેલી તેણે જાણી નહીં હશે; પણ હું નીચે ઉતરી ત્યારે મારી “મેડે” મને કણું કે મીસ એન્ટવર્થ તો સોલીસીટર મીં વીલકીનસનને ત્યાં જમવા ગયલી છે.

હું ધણી અજબ થઈ. એ વીલકીનસન સોલીસીટર ડોવરથી ડચેસે લખેલા હુકમ મુજબ તેણીના કાકાના સોલીસીટર તરીકે બસો ગીની મેરીના નિભાવ ખરચની તેને મલવા આવીને આપી ગયો હતો એ તો હું આગળ કહી ચુકી છું, પણ તે એટલો મેહરબાન થયો કે મેરીને પોતાને ઘરે જમવા બોલાવી તે કેમ ને કાંય થવું જોઈએ તે કાંઈ મને સમજ પડી નહીં—સિવાય કે ડચુક પોતે ધારવા કરતાં વધારે વેહલ્લો લંડન પાછો ફર્યો હોય, અને તેણેજ મેરીને સોલીસીટર મારફતે મળવાનો એ કાંઈ તાગડો રચ્યો હોય?

“હા, મીસ, ગઈ કાલે બી એવણુ જઈ આવ્યાં હતાં,” મેડે મને જરા અજબ થતી જોધને કણું; “કેટલાક કલાક પછી પાછાં આવ્યાં અને મેં પુછ્યું ત્યારે કણું કે મને માહરા કાકાના સોલીસીટર મીં વીલકીનસને મલવા બોલાવી હતી.”

એ ઉપરથી મેં કાંઈ વધતી યુનોએરા કરી નહીં, અને અમો જમી ઉઠ્યા પછી નજદીક દસ વાગવા આવેલા હતા ત્યારે મેરીનો ઓટલા પર સાહદ આવ્યો, જે ધરમાં પાછી હું આવેલી હતી એમ જાણતાં કુદકા ભારતી ડાઈનીંગ રૂમમાં મને મલવા દોડી આવી, અને ધણું હેતથી મને બગલગીર થઈ.

“ઓ, હું જો જાણુને, વાહલાં એલન, કે આજે સાંહજે તમે પાછાં આવવાનાં છો તો હું કદી બી જમવા જતોજ નહીં,” અને એમ કેહતાં તે ટોપી, હાથનાં મોળાં ને સ્કાર્ફ વિગેરે ઉતારવા સોફા બણી તરત ફરી ગઈ.

“પણ એ તું જમવા મઠ ત્યારે કુલ ઇવનીંગ ડ્રેસ કાંએ નહીં કીધી?” મેં લગાર નરમ ઇપકથી કહ્યું.

“હું તો મીઠી વીલકીનસન સોલીસીટરને ત્યાં જમવા ગયલી, એકન,” તેણીએ હાથનાં મોઝાં ઉતારતાં ઉતારતાં, હજી સોફા તરફ જરેલી રહી, માહરી બણી પીઠ રાખી, જવાબ કર્યો; “મીઠી વીલકીનસન કેહને આપણે બધાં ધરનાં જીએ, અને એવા તાજાંમતવાળાની કોઇ જરૂર નથી.”

“હા, પણ મીઠી વીલકીનસને શું કરવા બોલાવી?” મેં, અલખત, નિર્દોષપણે માહરી પુછપરછ ચાલુ રાખી; “કાંઈ સારું સારું છે કે? કાંઈ નવી ખબર કહીજ કે?”

“નહીં, માહરા કાકાના સંબંધમાં તો હજી નવું કાંઈ કહ્યું નથી,” તેણીએ પોતાનાં કપડાં-માંજ રોકાયેલી રહીને ઉતાવળે જવાબ કર્યો; “પણ હવે એ અને માહરજ પુછ્યા કરશે કે તમારી બી કાંઈ વાત કરશે? પીટર્સશીટ્સ શું કરી આવ્યાં? કાંઈ ફાવત થઇ ખરી કે?”— અને હવે એમ પુછતાંજ તે માહરી બણી ફરી.

“અમે તો બહુજ હાડમાર થઇને આવ્યાં, અને બધે મરતયા મરતાં મરતાંજ હું બચેલી છું!” મેં હસીને કહ્યું.

“ઝા!” મેરીએ બચથી ને હેતથી યુમ પાડી; “પણ ત્યારે પેલા લુચ્છા પાર્કસને વાસ્તેનો કાંઈ ખતો મળ્યોજ નહીં કે?”

“નહીં, તે તો મળ્યો ખરા,” મેં જવાબ દીધો; “એ બદમાશેજ ખુની મકસદથી ઝેરી લોઝેનજીસ ધરડી ઝેરી પાસે વેચાતાં લેવાતું પુરવાર થયલું છે: મગર એ બધી વીગતે વાત તો હું તાહરી આગળ કાલે બાલે કરશ. હમણું તો તાહરીજ વાત અને સમજવા દે. મીઠી વીલકીનસને તુંને એકદમ ત્યારે મલવા ને જમવા શાની બોલાવી?”

“તેણે અને નહીં બોલાવી; હુંજ તેવણુને પહેલાં તો ગઇ કાલે મલવા ગઇતી,” મેરીએ ચેહરામાં જરા લાલ થતાં કહ્યું; “પણ તમે તે વાસ્તે માહરી સાથે ગુસ્સે તો નહીં થશો કેની? મનેજ માહરા કાકાને વાસ્તે એકલી પડેલીને બણી ચટપટ થયા કાંધી, તેથી હુંજ તે વાતની પુછપરછ કરવાને વાસ્તે તેવણુને મલવા તેવણુની ઓરીસમાં ગઇ.”

“એમા હું શાની ગુસ્સે થાઉં, મેરી?” મેં સધારો આપ્યો; “તું કાંઈ બચ્ચું થોડીજ છે જે તેની વાત? તું માહરાં કરતાં ચાર છ મહીના નાખલી છે, એટલુંજ કેની? અને, તેથી, એમાં માહરે ગુસ્સે થવાનું હોયજ નહીં. તું તાહરાં પોતાનાં બલાંમાં, ઇન્જનતથી ને દાનાઈથી, જે કરવા ચાહે તે કરવા બેઠક મુખત્યાર છે; ત્યારે તું ગઇ કાલે પોતેજ મલવા ગઇ, એમ?”

“હા, હું પોતેજ ગઇ,” જાણે એ વાત કરવા નહીં ચાહતી હોય તેમ દેખીતી કરાજીથી તે છોકરીએ ટુકમાં પઠાવ્યું.

“પણ આપણી મેડ તો કેહને તું બણા કલાકે પાછી ફરી?” મેં સેહજ પુછવાની રીતે પુછ્યું.

મેરી ચેહરામાં વધતી લાલ થઇ.

“હા, તે તેવણુ—તે તેવણુ બણાં કામમાં હતા, અને મને બણું ખોટી થવું પડ્યું હતું,” તેણીએ અચકી અચકીને કહ્યું; “પણ તેવણુ મને બણીજ માયાથી મસ્તા, અને નજદીક એક કલાક સુધી માહરી સાથે એકાંતપેલાંની બધી વાતચીત કર્યા કાંધી.”

“ અને પછી આજે રાત્રે તેવણેજ તુંને જમવા બોલાવી ?”

“ હા, એકલન; પણ હવે એ શું બધું દમ વગરનું તાહેલું કરવા કરોછ ?” તેણીએ ઉતાવળથી કહ્યું; “ તમારી બધી વાત સાંભળવા માહરો બધો જીવ ભગભગ થયા કરેછને !”

“ એ આજે એમ કાંય કરેછ, મેરી ?” મેં ઇપકાથી નહીં પણ દીલગીરીથી કહ્યું; “ જાણે એ મીં વીલકીનસનવાલી વાત તું બધી અને વીગતે કેહવા માંગતી નહીં હોય, અને ઉતાવળે બધું પઠાવી દેવા આહતી હોય તેમ તું કાંઈ આજે માહરી સાથે વરતેછ ને વાત કરેછ ! તું બુલી જાયછ, એહેન. કે હું અવ્વલથી તાહરાં બલાંમાં છું. તું ખાત્રી રાખ કે તાહરે પોતાનું સારું માનીને તું ગાંધ કાલે મીં વીલકીનસનને મલવા તેવણની ઓપ્રીસમાં અને આજે તેવણનાં ઇજનથી તેવણને ધર જઈ આવી તેથી હું તાહરી સાથે જરા બી નારાજ થતી નથી. એવી વાતમાં નારાજ થવાનો અને કાંઈજ હક નથી.”

મેરી, જવાબમાં, મોટે સાદે હસી, અને મને કોટી કરી પડીને કહ્યું, “ ચાલો, ચાલો, હવે એ ટાહેલું જવા દેઓ. તમે બી લાંબી મુસાફરીમાં ઠાકીને આવ્યાં હશે, અને મને બી, બા, ઉંધ આવેછ, તેથી હાલ તો જમને સુષ જમએ.”

અમે, તે ઉપરથી, સુવા ગયાં. મેં કાંઈક ખરાં દીલની દીલગીરી અને નારાજ સાથે જોયું કે મેરી મીં વીલકીનસનના સંબંધની વાત માહરી કને કેહવા આહતીજ નહીં હતી અને મને ખસુસ ઉડાવતી હતી, એટલે મને બી જ્યાદા જીગ્રાસુ થવા ગમ્યું નહીં અને મેં પણ એ વાત પડતીજ મેળી.

અને બીજી સહવારે હું જાગી ત્યારે મને જે પેહલો ખ્યાલ થયો તે જૈફ લૉર્ડ કેલવેડન અને તેની નઓજીવાંન નવી મોહરદારને લગતો હતો. પેલા ખુની કોલીંગવુડે જે બાવરચીને પૈસા બદલ પોતાની પક્ષમાં ખરીદી લીધા હોય તો કાંઈ રીતે અસંભવીત ન હતું કે ગરમ ગરમ ચા, કોકો, કૉફી કે સુપમાં એકે લૉઝેનજીસ લેડી કેલવેડનને રોજ આપતું કરવાનું ખુની કાર્ય તે તરફ અત્યાર અગાઉ ચાલુ થઈ ચુક્યુંજ હોય; અને જોકે હું કોલીંગવુડને ઉધાડો પાડી કે પકડાવી શકતી નહીં હતી, તોપણ ખુદાએ કેવળ તાજીબીમરેલા સંજોગથી અને બખશીલાં એ ઝેરનાં ઉતારવાલાં પેલાં ખાસ લૉઝેનજીસથી એ ખુની અનર્થ થતો માહરે વેળાસર પકડી પાડવો ને અટકાવવો કાંએ નહીં જોઈએ ?

મગર તે કેમ અને ? મુશ્કેલ એ હતી કે તે બનાવવું ને બળવણુંજ કેમ ? અને એ મોટે ધરની બાત સાંધે ઝોળખાંણી કાણુ કરાવે, અને ઝોળખાંણુ થાય તોબી એ લૉઝેનજીસ હું તેને શું કહીને આપી શકું ? હું તે સંબંધમાં, તેથી, બધણી ચુંચવાઈ.

પણ ખુદાના બેદન ન્યારા થાય છે ! માન્યામાં નહીં આવે એવો એક સંજોગ વળી તેજ દહાડે અને તેજ સહવારે એ થયો કે સહવારની માહરા નાસ્તાની ટેબલપર આવી પડેલી ટપાલમાં એક કાગળ ખુદ લેડી કેલવેડન તરફનુંજ માહરા જોયું આવેલું હતું ! તે આ મુજબ હતું ;—

“ ઇસ્ટર્ન સુવર,

“ તાં ૨ જી એપ્રીલ ૧૮૪૨.

“ લેડી કેલવેડન પ્રખ્યાત એકત્રેસ મીસ ત્રેફર્ડને બધી બધી સલામ સાથે અરજ કરે છે કે જો બની શકતી તાકીદથી મીસ ત્રેફર્ડ આવીને કાંઈ તેવણના ધંધા સંબંધી વાત કરવા લેડી

કેલવેડને મળી જશે તો તેવણુ ધણું આભારી થશે. લેડીને મીસ ત્રેફર્ડને મલવા કોઇ બી સાંહજે ચારથી પાંચ વાગતા સુધી વધતી સમય થશે.”

આ તે કાગળ હતું, અને કોણે જાણ્યું હતું કે એજ બાંતુને મલવા કે તેના જોડે કોઈ રીતે પીછાંચ કરવાના રસ્તા માટે હું માહરું બેજું કરતી હતી ત્યારે આ મને અણુદીઠ તક હાથ આવી જનાર હતી ? ખીલકુલ દેખાઇતું હતું કે આ નવાં લગનથી એ કરોડોની દોલત અને માન પામેલા ખેતાખને વાસ્તે કદાપી કોઇ નવો વારસ પેદા પડે, અને લુચ્છો કોર્લીગવુડ પોતે તે વરસોની ઉમેદથી રવડી જાય તે શીકરથી તે પોતાના કાકાની એ જવાંન મોહરદારતું વચમાંથી કાઢતું કાઢી નાખવાની ત્રેવડમાં હતો, અને તેથી માહરે તેની સાંમે લડત કરવાની હતી, જેવામાં એ તો ધી કેળા થયાં કે તે બાંતુએ પોતેજ મને અચ્છુચ ચાહીને મલવા બોલાવી !

પણ તે શું કહેવા માંગતી હશે ? એ માહરા ધંધાતું કારણ આપીને તે મને તેડતી હતી તે શું કાંઈ અમથું ઓહુંજ હશે ? તે શું કોર્લીગવુડના પાપી પ્રપંચ અને માહરી તે સંબંધની માથે ઉઘવેલી પ્રમાણીક લડત બાબે અનાયસે કેટલી કાંઈ જાણી ગઇ હશે ?

“પણ એ બધાં અનુમાનો બેવજુદ અને બેફાયદા હતાં. માહરે થોડાજ કલાકની ઢીલ ખમવાની હતી, અને તે બાદ મને જલદીજ મલવા બોલાવતી હતી તેથી મેં તેને દરશાવેલે વખતે તેજ સાંહજે મલવા જવાતું ઠરાવ્યું.”

હું ગઇ. પેલાં ઝેરવાલાં ઉતારનાં લોઝેનજસને દાખડો બી મેં સંભાળથી યાદ કરીને સાથે લઇજ લીધો હતો, અને હું માહરી પોતાની ગાડી જોડાવીને તેમાં ઈસ્ટર્ન સ્કૅવર ખાતે હંકારી ગઇ, જ્યાં પુગી ત્યારે સવા ચારેક થયલા હતા. મેં જોયું કે તે એક ઘણો ભવ્ય અને ભપકાદાર મહેલ હતો.

મેં માહરું નામ અંદર મોકળ્યું, અને તરતજ મને ડ્રાઈંગરૂમમાં લઇ જવામાં આવી, કે જ્યાં લેડી કેલવેડન પોતે એક મોટી આરામખુરસીમાં ફરાગતથી વાંચતી પડેલી હતી. તે માહરાં દાખલ થતાં સાથે મને જોઇને તરત દમામથી ઉભી થઇ, અને મને બેસવાની નરમાસથી ખુરસી બતાવી.

અને મેં હવે રૂબરૂ જોયું કે તે છોકરી અતી ઘણી ખુબસુરત હતી. તેણીએ ઈર્વિંગ ડૂસ તરીકે ગળાં પરથી છાતી સુધી નીચે ઉતરતો એક ધણું મોહક ડૂસ પેદાકેલો હતો, કે જેના બાએસથી તે અરધી ઉઘાડી છાતી અને બાજુ સુધીના ખુણા નમ્મ હાથોથી ધણી સુંદરતાનો અભ્યાસ થતો હતો. તે સીધી, પતળી અને ઉંચી હતી, અને તેનાં ડુટરડુલ આગળ એક રૂપેનીઅલ (કુત્રો) તેની સાથે ગેલ કરતો બેઠેલો હતો, જેથી તે આખું પીકચર ધણું મનમોહન નજરે આવતું હતું.

પ્રકરણ ૧૩૪.

“માહરે તમોને એક અરજ કરવીછ, મીસ ત્રેફર્ડ,” અમોએ બેઠા પછી તે ઉમરાવજાદીએ મીઠાસથી હસીને કહ્યું, “અને હું ધારૂં કે લંડન આવતાં સાથે મેં એ તમારા ધંધા સંબંધી

તમોને ઝાળખ્યા પીછાંણ્યા વગર વાત કરવા બોલાવવા જોગી થોડીક તસ્દી આપવાનું મન કીધું તે વાસ્તે તમે મને માફ કરશો. અમે તો હજી ગઘ કાલેજ પીટર્સર્સીસથી લાંડન રહેવા આવ્યાં.”

“બેલાશક ફરમાવો, માહરાં લેડી !” મેં નમ્રતાથી જવાબ કર્યો; “માહરાથી જો તમારી કાંઈ ખીદમત થઈ શકતી હશે તો હું તે બધી ખુશીથી કરશ.”— કેમકે મેં હવે અચ્છી રવેસે જોઈ લીધું કે તેણીએ આહેલી આ માહરી મીલાકાત સીફ માહરા નાટકના ધંધાને લગતીજ કાંઈક મતલબસર હતી.

“માહરી એક ફ્રેંચ લેડી સહી છે, જેની ઉંપર મને ઘણો પ્યાર છે,” તે લેડીએ હવે ખુલાસો કર્યો; “તે અને હું વરસોથી સ્કુલમાં સાથે શીખેલાં હતાં ત્યારથી અમે વચ્ચે છેક ધરાંપરાંની હદ સુધીનાં સહીમીતાં છે. તે ખીચારી બચગીથીજ માયબાપ વગરની છે, અને તેના એક કાકા હતા તેવણે તેની કેળવણીપર ઘણું ધ્યાન આપ્યું, પણ એનાં કમનસીબે તે કાકા ખી હવે ગયે વરસે ગુજરી ગયલા છે. તેવણુનો બરમ ઘણો હતો, અને લોક તો ધારતાં હતાં કે તેવણુ સારી જેવી પુત્રી એને વરે મુકી જશે, પણ ખરેખર તો પછીથી સામું એમ જાહેર થયું કે તેવણુ કરજદારીમાં મરી ગયા, અને ઘણાક માંગનારાએને ઉલટા ખીચારા રડાવી ગયા; તેથી એ છોકરી તદ્દનજ રવડી ગયલી છે.”

“રવડી ગયલી કેમ કહેવાય—જ્યારે લેડી કેલવેડન જેવાં એક કરોડપતી માંતુનો તેને માથે આશરો ને સાહરો હોય?” મેં હસીને કહ્યું,

“તેજ તો માહરી મુશકેલી છે !” લેડી કેલવેડને કગલીને જવાબ કર્યો; “એમ તો મેં એને અત્યાર સુધી માહરેજ ઘેર માહરાં માય બાપ સાથે રાખેલી હતી, અને મને તમારી આગળ કપ્પુલ કરવા શરમાવા જેવી કોઈ જરૂર નથી કે માહરાં માય બાપ ખી ખીચારાં મધ્યમ સ્થિતીનાં આસામીઓ છે. એટલા વાસ્તે એલીન મારસી—એ માહરી સહી—માહરાં માય બાપને ત્યાં બોલે થઈ પડી રહેવા આહતી નથી, અને વળી બેર્નમાં રાષ્ટ્ર એટલી રાખેછ કે હું માહરા ઘણીના પૈસા ટકાથી થોડીક મદદ થવા આહુંછ તે ખી ખીલકુલ કપ્પુલ રાખતી નથી. એ તો બસ એમજ માથું ફેરવીને બેઠીછ કે માહરે મીસ ત્રેફર્ડની કાંની સ્ટેજનો પ્રમાણિકપણે ધધી કરીને ગુજારો કરવો, અને લોકોમાં નામના મેળવવી ! એમ તો હું લૉર્ડ કેલવેડનને સમજાવીને માહરી કમપેન્ચન તરીકે ખી એને માહરી સાથ રાખવા માંચું તો ઘણી સમજાવતી રાખું એમ છે, પણ એ બેવકુફ તો કાંઈ માનતીજ નથી. એણે સ્ટેજપર તમોને કાંઈક અનેક મરતબા જોયાંછ, અને લોકોમાં તમારે વાસ્તે આટલું ઉચું મત બોલાવું સાંભળીને એ તો માથું ગુમાવીને થેલીજ થઈ ગઈછ ! છે ઘણી સુંદર ને અવાજ ખી ઘણો મીઠો ને જોરાવર છે, અને તેથી એણે તો બને તો એજ ધધી લેવાનો પકકો એરાદો કરેલો છે, એટલા વાસ્તે એના આલુ આમહનાં કારણથી, મેં એને પ્રૌમીસ કરી રાખ્યું હતું તેમ, અત્રે લાંડન આવ્યા પછી મેં તમારી મીલાકાતની તરતજ આજ્ઞા કરી અને તમોને તસ્દી આપી !”

“મગર હું સમજી નહી શકતી, માહરાં લેડી,” મેં કહ્યું, “કે તમે માહરી તરફથી કંઈ ખીદમતની આજ્ઞા કરોછ ? માહરે કરવાનું શું છે ? શું માહરે વગ ચલાવીને એ બેઠનને સ્ટેજ પર નોકરી અપાવવી, એમ ?”

“નોકરી હમણાં ને હમણાં નહીં,” લેડી કેલવેડને માંગી લીધું; “હમણાં તો એની અરંજ

એટલીજ છે કે તમારે સારી એક્ટીંગનાં થોડાંક ખાંતગીમાં એને લેસન્સ આપવાં, અને તમે ખાત્રી રાખજો કે તમારી એ તરદીના બદલામાં તમારી જે બી શી થશે તે ધણીજ ખરાં દીલની ખુશી સાથે હું પોતાની ગીરોથી તરત તમોને ચુકવી આપશું.”

“હમણાં માડમુવાઝેલ મારસી ક્યાં છે? અહીંજ છે? હું તે એહનને હમણાં મળી શકશું?” મેં પુછ્યું.

“હા, તરતજ. તે કાલની હું અત્રે આવ્યા પછીની માહરી સાથે આવીને રહેલી છે,” લેડીએ જવાબ કર્યો; “હું તમોને તેની સાથે મેલવું. તે ધણીજ હરખાઈ જશે. હું ધારું કે તેને હજી ખબર બી નહીં હશે કે તમે માહરી ચીડીનાં જવાબમાં મને આજ ને આજ અત્રે હાલમાં મળવા આવેલાં છો.”—અને એમ કેહતાં તેણીએ ચંગ વળડ્યો, જેના જવાબમાં જે આદમી હાજર થયો તેને તેણે એલીન મારસીને ત્યાં બોલાવવાનો હોકમ આપ્યો; અને બીજીજ પળે સુદર એલીન તે ઓરડામાં દોડતી આવી.

તે બી લગભગ માહરીજ ઉંમરની અદ્વરથી ઓગણીસ વરસની, તરત ઓળખાઈ આવે એવા ફ્રેન્ચ એહરાની, એક મોહક મનોહરતા હતી. તે મને જોઈને તરત ખંચાઈ, અને ધણી ઓશકાતી અંદર આવી, જોકે તેની આંખોમાં માહરે વાસ્તે દેખીતી ધણી વખાંચુ વાંચી લઇ શકાતી હતી.

લેડી કેલવેડને અમારી ઓળખાંચુ કરાવી.

“હરમીઓન,” તે ફ્રેન્ચ છોકરીએ લેડી કેલવેડને નીચી નજરે ને ઓશકાતાં શરમાતાં ધીમે સાહદે કહ્યું, “તાહરી માહરા પર ધણીજ મેહરખાંતી છે, અને જો તાહરા વગ વસીલાથી બલાં મીસ ત્રેફર્ડ મને થોડુંક લેસન આપવાનું માથે લે તો હું થોડા મહીનામાં સ્ટેજ પર મોડું નામ કાઢવાની ઉમેદ રાખું છું.”

તેણીના અવાજમાં મ્યુઝીક હતું. તે અવાજ એક ફલુટ જેવોજ મીઠો અને નેરાવર હતો, અને મને તરત લાગ્યું કે તે અવાજ જો કેળવ્યો હોય તો તે ધણો નામી થાય, જેથી મેં તરતજ તે ગરીબ છોકરીનું હીત માહરે હેડે વસાવ્યું. જો બની શકતે તો હું તો તેને, અલખત, નાજ કેહતે. મેં પોતે જોકે સ્ટેજની નોકરી લીધી હતી અને તેમાં નામના કીધી હતી ખરી, તોપણ માહરે અનુભવ એ બધાંને વાસ્તે ધણો કડવો હતો. મને લાગ્યું કે મગજનું સમતોલપણ ધણુંજ મજબુતીથી જે છોકરીઓ સાચવી નહીં જાણે તે જાતની દેખાવલી છોકરીઓ વાસ્તે એ ધધા છેલ્લામાં છેલ્લોજ હોવો ને થવો જોઈએ, કેમકે એમાં લાલચો અને અને ખરાબીઓ એટલી પગેપગ વીટલાતી રેહજ કે મને જો કોઈ પુછે તો એ ધંધાને વાસ્તે બધીજ છોકરીઓને હું તો બલાંમણુ કદી બી નહીં કરું.

મગર મેં જોઈ લીધું કે હરમીઓન—કે જે લેડી કેલવેડનું પોતાનું નામ હતું—અને એ એલીન મારસી વચ્ચે હદ વગરનાં સહીયારાં અને હેત પ્રીતનાં ધરાંપરાં હતાં, અને તેથી તે ઉમરાવખદીને ખાતર તેની એ સહીને માહરે હસ્તક લેવા હું રાજ થઈ. મને લાગ્યું કે તેઓને ના કેહવા કે નાઉમેદ કરવામાં માલ નહીં હતો. એટલી સ્ટેજ પરજ પ્રકાશવા એટલી બધી ઉલટમંદ થઈ ગઈ હતી કે હવે તેને એ ધંધાથી બાઝ આવવાનું સમજાવવાનું કેવળ પથ્થર પર

પાણી નાખવા જેવું જ થઈ પડે, જેથી મેં તેઓનાં એકમતની થઈને એલીને એ હુન્નરમંદીમાં માહરાથી બની શકે તેમ લાચક કરી આપવાનું ખુશીથી માથે લીધું.

“ઓ મીસ ત્રેફર્ડ, હું તમારી કેટલી બધી આભારી થઈ!” એલીને, એ સાંભળી, ખુશાલીથી માહરો હાથ દાબતાં ધણું આભારી જીગરે કહ્યું. એ ઉપરથી અંતે નક્કી એમ થયું કે અઠવાડયામાં ત્રણ વખત એલીને શેકસપીયરના નામાંકીત નાટકોમાંથી થોડા થોડા તેને બરના આગેવાન પાર્ટસ મોંઢે કરીને માહરે બંગલે આવવું, અને માહરે તેને એકટીંગ બતાવવું.

“હવે ત્યારે મને લેડી કેલવેડન સાથે થોડીક ખાનગીમાં વાત કરવાની છે, એલીન!” મેં એ સંબંધનું નક્કી થઈ રહેલા પછી હસીને કહ્યું,—અને એલીન, તરતજ, તે સાંભળતાં, ઉડીને બાહર ગઈ.

“તમે લેડીશીપે ઠરાવજ કીધોછ,” હવે તેનાં જવા પછી મેં હરમીઓનને પુછ્યું, “કે માડુવાએલ માર્સીએ સ્ટેજનો ધધી અખત્યાર કરવો?”

“મને લાગેછ, મીસ ત્રેફર્ડ, કે તે વગર બીજો રસ્તોજ નથી—જોકે ખરું કેહું તો મને પોતાને બી એ ઝાંઝું ગમતું નથી,” લેડી કેલવેડને નાચારીના દેખાવથી જવાબ કર્યો. “અવલ તો કલર ને કોસમોટીક વિજેરથી ખુબસુરત દેખાવાના જે પછાડા સ્ટેજપર મારવામાં આવે છે તેથી, આએ એહેરનમુન છોકરીની ખરી મોહક સુંદરતા નાહક બળી જવાની મને ધણી શીકર થાએ છે!”

તેણીનું એમ કેહવું—અને તરતજ મને માહરી જે મતલબ પાર ઉતારવાની હતી તેનો એક ઝટકે ખ્યાલ થઈ ગયો!

“નહીં, તેની તો એટલી શીકર નથીજ. જો એક ચોક્કસ રીતની સંભાળ લેવામાં આવે, માહરાં લેડી, તો હું ધારૂં કે ખુબસુરતીને તો જરા બી ધોકો આવી શકતો નથી,” મેં મોગમ કહ્યું.

“ખરેખર? તે કેમ બનતું હોશે?” લેડી કેલવેડન અજબ થઈ.

“તે એક ધણી ખાનગી વાત છે, બાંતું, અને સ્ટેજના સંબંધમાં તે જરા બી જાહેર થયલી જેવા હું હજી ચાહતી નથી.” મેં લેપડા લગાવ્યો.

“હા, પણ તે જો મને તમે ખાનગીમાં કહી શકો, મીસ ત્રેફર્ડ, તો હું માહરાં ઓન-સ્થી પ્રોમીસ થઈ શકું કે હું તમે કેહશો તેટલું બધું તે ખાનગી રાખી શકશ.”

“ધણી નાધલી વાત છે, માહરાં લેડી,” મેં કહ્યું. “માહરી એક ઝોળખાંણુના કેમીસ્ટ એક જાતનાં લોએનજીસ શોહધી કાઢ્યાંછ, કે જે રોજ એકેકું લેવામાં આવે તો ઉજગરા કે એવા પાઉડર અને કલરના લેપડા કે કશુંજ આમડીને કદી બીગાડી શકતું નથી. ઉલટી, તેથી આમડી અજબ જેવી સુંદર ને સાદા થાય છે ને ધણીજ સુંદર રહે છે.”

“ખરેખર?” લેડી કેલવેડન હલ વગરની અજબ થઈ; “ત્યારે તો સાંમે એ ઉપાય ધણો જાહેર થવો જોઈએ?”

“હા, પણ તેજ તો એ કંપાઉન્ડ શોહધી કાઢનાર કેમીસ્ટનો મોટો વાંધો છે,” મેં જવાબ કર્યો; “કાંઈ પોતાની ચોક્કસ મતલબસર હજી થોડાક મહીના એ વાત તે ધણીજ ખાનગી

રાખવા માંગેલ, કેમકે ખરેખર તો એ ઉપાય અમો નાટકવાલાંઓનેજ કામનો છે એમ નથી, પણ જે બી કોઈ પોતાની ખુશસુરતી સાચવવા માંગતાં હોય તેઓને વાસ્તે તે તદ્દન સોનાને મુલનો છે !”

“હોવોજ નેમએ,” હરમીઓન તરત એકમત થઈ, “અને તેનો જીવતો જમતો દાખલો હું ખુદ તમારામાંજ નેઉંછં ! નેવોની, આટલા ઉમ્મગરા અને આટલા એ પદ પાઉડરના ચાલુ લેપડા છતાં તમારા ચેહરાની આમડી કેવી ઝળકતી અને સફાઈદાર રહેલી છે ! શું એ તમારાં લોઝેનજીસનુંજ પરીણામ છે ?”

“જી હા; તદ્દનજ,” મેં ખાત્રી આપી.

“અને ત્યારે તો તમે મને માહરો પોતાનો લોભ બી માફ નહીં કરશો, મીસ ત્રેફર્ડ ?” હરમીઓને જરા ઓશકાષ ઓશકાષને કહ્યું; “હું તો ધારૂં કે બધીજ છોકરીઓને પોતાના ચેહરાની સંભાળ લેવાનું ધણું વાહલું લાગવું નેમએ, અને તેથી બની શકતું હોય તો મને બી એ લોઝેનજીસનો ઉપયોગ કરવા ધણું ગમેછ. તમે મને મેહુરબાનીની રાહ મદદ કરી શકશો, મીસ ત્રેફર્ડ ? હું તમારો આભાર કદી ભુલશ નહીં, અને તેની જે બી કીંમત થતી હશે તે હું ધણીજ મોટી ખુશીથી આપશ.”

હું થોડોક વિચાર કરતી દેખાઈ, અને પછી અચ્ચુચ યાદ આવી ગયું હોય તેમ મેં વધાર્યું; “હા, હમણું બી સારાં નસીબે એક બ્રાક્સ માહરી પાસ છે તો ખરો.”—અને તે મેં તરત કાઢી આપ્યો; “કાંઈ નહીં, તમે એ હાલમાં લેઓ; હું માહરે વાસ્તે તો બીજો મંગાવી લઈ શકશ, અને એલીને વાસ્તે તો હમણું ને હમણું કાંઈ ગરજ પડવાની નથી. હું તો ધારૂં કે એલીને બી હાલમાં એ “સિક્રિટ” મુતલગ કહી દેવું નેમતું નથી. તમે ધારોછ વારૂં કે તમે એટલો ભેદ ધણીજ છુપો રાખીને સાચવી શકશો ?”

“ખચ્ચીતજ! જરૂરજ!” તે બ્રાક્સ ખુલીને ધણીજ લોભી અદાઓથી તે પીંક લોઝેનજીસ જોયા કરતાં લેડી કેલવેડને સચ્ચાઈનાં જોશથી કહ્યું; “મેં તમોને એક ઉમરાવળ-દીનાં માહરાં ઓનરના કસમથી કહેલું છે, અને તમો રજા આપશો નહીં ત્યાં વેર એ ભેદ માહરા હોઠ બાહરે કદી જવા પાંમશે નહીં તે વાતની ખાતરજમા રાખજો !”—અને પછી તરત વધાર્યું; “એમાંથી દરરોજ અકેક લેવાનું છે ?”

“હા, રોજ અકેક,” મેં ખાત્રી આપી; “કોરી, ચા, કે સુપમાં ગમે તેમાં. અંદર નાખતાં સાથે પીગળી જાયછ ને બીલકુલ ટેસ્તમાં બેમાલુમ છે; પણ લેવાનું રોજ એકજ. એકથી વધારે લીધાથી ગરમ પડશે ને નુકશાન કરશે. જ્યારે એ બ્રાક્સ ખલાસ થાય ત્યારે હું તમોને બીજો લાવી આપશ. કાલથીજ શરૂ કરજો, અને એનો ફાયદો જ્યારે તમે જાણશો ત્યારે મને યાદ કરશો.”—અને હું હસી.

“હું હંમેશ તમોને આજથી હેતથીજ યાદ કરશ,” લેડી કેલવેડને ધણીજ માયાથી કહ્યું; “મને તમારો નેચર ધણીજ ગમેછ, અને મને તમારી ધણીજ ખરાં દીલથી ભલું આહવારી એક ફ્રેન્ડ આજથીજ ગણીશો તો હું ધણી આભારી થવશ.”—અને એમ કેહતાં તેણીએ તે લોઝેનજીસવાળો બ્રાક્સ પોતાનો એક ધણો સુંદર હાથીદાંતનો વર્કબ્રાક્સ જે ત્યાંજ પડેલો હતો તેમાં ઉંચો કરીને ચાવી દીધી, જે પછી તે ચાવી સંભાળથી પોતાને સ્વાધીન લીધી. ત્યારબાદ અમો

એલીન સંબંધીન બીજી થોડીક વાતચીત કરતાં એકાં હતાં તેટલાં બાહર પગલાં વાગ્યાં, બારણું ઉઘડ્યું, અને માહરી ધણી અન્યથા વચ્ચે પેસો લુચ્છો મીં કોર્લીંગવુડ અંદર આવ્યો. તે મને જોઈને ચોકચો, અને એકદમ મોહાત જોવો શીકો પડ્યો. તેને તો મને અત્રે જોવાનો એક દુરનો સ્વપ્ને એ નહીં હતો, અને તેથી મને નહીં ધારેલી તે અત્રે જોવા પાંચો એટલે તેને તો, અલખત, એજ ધસકો પડ્યો કે હું સધળું તેનું પાપ ભહેર કરી દેવાનું અત્રે આવી હતી!! સારાં નસીબે, એમ છતાં તેનો તે હદ વગરનો ગભરાત ભેડી કેલવેડનના પોતાના જોવામાં આવ્યો નહીં. તે તો એમજ સમજી કે મને મીસ ત્રેફર્ડ તરીકે તે ઉમરાવનદીને મળવા આવેલી જોઈ અને જોળખીને સ્વભાવિક ઓસકથી તે (તેણીનો ભત્રીજો) અંદર આવતાં સાથે ખંચાયો હતો. તેણીએ, તે ઉપરથી, એ કદમ આગળ વધીને ધણી નરમાશથી કહ્યું; “આવોની—અંદર આવો, મીં કોર્લીંગવુડ? આએ મીસ ત્રેફર્ડ સાથે તમોને જોળખાવવાનું મને માન છે.”

મીં કોર્લીંગવુડ, એ સાંભળી, દમામથી મને નમ્યો, કે બ્યારે ભેડીશીપ નહીં જીએ તેમ તેણે કકડવીને માહરા પર ડોળા કાઢ્યા. હું, મગર, જરા બી ગભરાયલી દેખાઈ નહીં.

“માહરી સહી એલીન રટેજ પર જવા માંગેછ તે સંબંધમાં વાત કરવા મેં મીસ ત્રેફર્ડને આજે અત્રે મને મલવા બોલાવ્યાં ને તરદી આપી,” ભેડી કેલવેડને ખુલાસાથી કહ્યું—અને ત્યારેજ પેસો લુચ્છો દગલખાજ થોડીક ધીરજ પાંમેસો દેખાયો.

“હા, હવે મને યાદ આવેછ ખરી. તમો બાંનુ માડમુવાઝેલ મારસીને વાસ્તે એ મતલબનું માહરી આગળ કાંઈ કેહતાં હતાં ખરાં,” તેણે વિચારવંત ઢપે કહ્યું.

“અને ભલાં મીસ ત્રેફર્ડે એલીનને કેળવવા અને લાયક કરવાનું ધણી ખુશીથી માથે લીધુંછ,” ભેડીએ જરૂરી રાખ્યું.

“હું કાંઈ અન્યથ નથી જ્ઞો, મીં કોર્લીંગવુડે કહ્યું; “એ બાઈની એટલી બધી તારીફ છે; એવણુ એવાં ઇજ્જતદાર, સાચ્યાં અને ભલાં કેહવાયછ, એટલે એવણુ જે કેહશે તે બનવશેજ!”—અને હું તરત જોઈ શરી કે જવાબમાં આ સધળું ખાસ કરીને તે મનેજ પોતાની તરફનું કહી સંભળાવતો હતો.

“હું માહરી બીજી કાંઈ તારીફ તો સ્વિકારી શકતી નથી, મીં કોર્લીંગવુડ,” મેં તે ઉપરથી તેને દમામથી કહ્યું—અને તે લુચ્છાને ધીરજ અને ખાત્રી આવે તેમ ખાત્રી આપી, “મગર એટલું તો હું કશી બી મગરૂરી લીધા વગર પુરતી ખાત્રી સાથે કહી શકુંછ કે હું માહરાં વચન પર ધણી મુસ્તાક રેહુંછ, અને જે કાંઈ એક વાત હું કયુલ કરુંછ અને તે વાસ્તે વચન આપુંછ તો તેથી પછીથી જીનહાર હું ફરતી નથી.”—અને એ જવાબ સાંભળતાં તે ઢોળખી દીસ્તી રીતે વધતી ધીરજ પાંમેસો દેખાયો, અને તેનો ચેહરો જે આટલો વાર ધણો શીકરમંદ અને શીકો હતો તે તરત પાછો ખુદી ગયો.

તે પછી હું ભેડી કેલવેડનની રજા ચાહતી ધર જવા ઉઠી, અને ત્યારે તેણીએ માયાથી મને શેકહેડમાં પોતાનો હાથ આપ્યો. પેલા કમીનાને તો, મગર, હું દમામથી ફક્ત દુરનુંજ નમી, અને પછી તરત ત્યાંથી બાહર પડી.

હવે વાંચનાર સમજી લાઈ શકશે કે ત્યાંથી એમ બાહર પડવા આગમ્ય મેં જે તે લુચ્છાનું મનનું સમાધાન કીધું તે ખરેખર ધણું જરૂરનું હતું. હું એમ નહીં કરતે, પણ

મેં જોયું કે તે ધણા ઝુનુની અને ખરો ખારીસો આદમી હતો અને શીકરનો મારથો મને સતાવવા જોયું વળી નવું કાંઈ ને કાંઈ કરી નાખે । વળી તે મનરામસો ભેડી કેલવેડનને કાંઈ એવું પુછે કે જેથી તે વેહમાય; અને તે તો, આપણે જોઈ ગયાં તેમ, ધણીજ કાચ્યાં મન-જની એક છોકરી હતી । હું લોઝેનજીસની બાબદમાં કેટલી સેહલથી તેને માહરી મતલબમાં મેળવી લઈ શકી હતી તે પરથી એ જોઈ લઈ શકશે, અને, તેથી, તેને ઉલટાસુલટા સવાભોથી તે લુચ્છો મનરાવે તે પણ હાલના સંજોગ વચ્ચે નહીંજ થવા દેવું જોઈએ એમ પણ મને લાગ્યું હતું. ભેડી કેલવેડનનો જન ઉગારવા વાસ્તે માહરે તેણીની કને થોડાક જુદા ઝોરગાઓ મારવા પડ્યા હતા, પણ તેમ કરીને તે એક ખરી ભલાઈનું—ખરા પરાપકારનાં પુણ્યનું કામ મેં કર્યું હતું તે એક મોટો સતોષ હતો ।

પ્રકરણ ૧૩૫.

એ પછી તેજ રાત્રે સાતેક વાગેલા હતા, અને હું નાટકમાં જવાની તૈયારી કરતી હતી તેટલાં માહરાં મકાનનો બાહરનો દરવાજો જોરથી થોકાયો, અને પછી જરા વારે એક ખીદમત-ગારે આવીને ખબર આપી કે કોઇ ગ્રહસ્થ મને મલવા માંગતો હોવાથી તેને ફાઈગિરમમાં બેસાડવામાં આવ્યો હતો. હું, એ ઉપરથી, અત્યારે મળવા કોણ આવેલું હોવું જોઈએ તે વાસ્તે જરા મનથી અજબ થતી ત્યાં ફાઈગિરમમાં ગઈ, અને જોઈંછ તો તે પેલીજ મંગલચુરત—પેસો કમીનો કોર્બીગવુડજ તે હતો ।

હું તેને જોઈને ધણી અજબ થઈ, કે જ્યારે મને દાખલ થતી જોઈ માનથી તે ઉભો થયો.

“માહરે માફ માંગવાની છે, મીસ પર્સી, હું આએ રીતે ક્વખતે તમોને હરકત કરતો આવ્યોછ તે વાસ્તે,” તેણે કહ્યું; “પણ તમોને મલીને થોડુંક તાકીદનું કેહવાનું મને એકદમ ધણું જરૂરનું લાગુંછ—”

“હું કયુલ કરુંછ કે હું તમોને અત્રે જોઈને ધણી અજબ થાઉંછ,” મેં ટણકાથી અને મિનસથી કહ્યું; “તમે શું કહેવા માંગોછ ?”

“અવ્વલ તો હું એજ કેહવા માંગુછ કે આજે ઇસ્ટર્ન રફ્વેરમાં તમે માહરી સાથે અને માહરા સંબંધમાં જે રીતે વરત્યાંછ તેથી તમારે વાસ્તેનાં માહરાં માન અને વખાંણમાં હૃદથી જ્યાદા વધારો થયોછ, અને—”

“ચુપ કરો, સાહેબ !” મેં ખરાં દીલના યુસ્સાથી કહ્યું; “તમારે જણવું અને સમજવું જોઈએ કે તમારા જેવા એકની વખાંણ હું તદનજ તુચ્છ સમજુંછ.”—અને મેં અધીરાઈથી વધાર્યું, “અને હવે મને બીજું કાંઈ કેહોછ ? મને ઠીએટરમાં જવાનો વખત થાયછ.”

“હા, કાંઈ ધણું જરૂરનું કેહવુંછ,” તે કમલ્યો; “એક ધણી અમતની દરખાશ તમે આગળ રજુ કરવા વાસ્તે આએ છેલ્લા થોડા કલાકમાં હું માહરે મન મારી શક્યો નહીં, અને તેથી—”

“મગર તમે કેહવા શું માંગોછ ?” મેં કંટાલાથી કહ્યું. હું, અલખત, બેઠી હતી નહીં

અને તે નાલાયકને બેસવાને ખુરસી મેં બતાવી પણ નહીંજ હતી. અમે બંને ઉભેલાંજ હતાં. હું તો, અલખત, તેની સાથે મોંદું હીલવીને બે વાત કરવા કે તેનું મોંદું જોવા પણ ખુશીજ નહીં હતી.

“હું એટલુંજ કેહવા માંચુજ, મીસ પર્સી,” તેણે એ ઉપરથી જરા અચકી અચકીને કહ્યું. “કે જો તમે એકમત થાઓ તો આપણે બંને હાથમાં હાથ મેળવીને ધણું સુખી થઈ શકશું. તમે જાણોજ કે હું ધણી ઉંચામાં ઉંચી સોસાયટીમાં ફરવાવાલો છું, અને હોર્ડ કેલવેડના વારસ તરીકે માહર બવિષ ખરેખર ધણું ઝળકતું છે. હું, તેથી, તમોને બવિષનાં લેડી કેલવેડન બનાવવાની ઑફર કરવા ને માન આપવા—”

“તું તે કેમ હલો બેશરમ આદમી છે !” માહરી ધીરજ નહીં રહી શકવાથી હું એ સાંભળી હલ વગરની ગુસ્સે થઈ, બ્યારે માહરી આંખમાંથી ગુસ્સાના આતશ જાણે નિકળી પડતા જણાતા હતા, અને માહરા ગાલ, તે પર ગુસ્સાના અંગારા હમદમતા હોય તેમ, એકદમ ગરમ થઈને ધમધમી આવ્યા હતા ! “એકદમ કાળું કરી જ, માહરાં ધરમાંથી !”—અને મેં ધણી દમામથી તેને માહર ખારણું બતાવ્યું.

“એ તમે હમણું એમ કેહોજ, મીસ પર્સી, પણ તમારા બવિષના બધા લાભનો પછીથી તમે જો ધીરજથી વિચાર કરશો તો માહરી સાથની આજે તોડછોડ વાસ્તે તમે શરમાયા ને પસ્તાયા વગર રેહવાનાં નથી,” તેણે બેલાઈથી કહ્યું; “હું એ તમારી તોડછોડથી, એમ છતાં, જરા બી નારાજ કે જરા બી ગુસ્સે થતો નથી. કાંઈ નહીં, એ માહરી ફરખાસ્ત ઉપર હજી બી ધીરજથી તમે વિચાર કરજો. હું તમોને ધણી ખુશીની સાથે વિચાર કરવાનો વખત આપુજ. ધ્યાન રાખજો કે તમારે માથે મોટામાં મોટી ઉમરાવળદીનું એક તાજ હું મુકવા માંચુજ, અને એક સાધારણ એકત્રેસ પરથી તમારો ફરજોને ને દોર દમામ જે એકદમ વધી જશે તેનો તમોએ તમારાં પોતાનાં બલોને વાસ્તે ધણો મંબીરપણે વિચાર કરવો ઘટે છે.”

બસ—હું તો ગુસ્સાથી એટલી યુગલાઈ ગઈ કે તે હેમક કમીનાને પાછો કરી જવાબજ કરી શકી નહીં ! આજે શેખી ! આજે પતરાજ ! તે ખુની લખાડ હું કેઈ જાતની છોકરી હતી તે બધું સમજવાનો ફાંકો ધરાવતો દેખાતો હતો, બ્યારે ખરેખર તો તેણે મને ત્યારે હજી ઝોળખીજ ન હતી ! તે તો એમજ સમજ્યો કે એક ઉમરાવપદ્તુ “કોરોનેટ” પેહડવાની લાલચથી હું બધી અંજાઈ અંજાઈજ જવસ, જથી મેં બ્યારે તેને જવાબમાં એકદમ કઠરાવીને પાછો મજબુત હડકુત કર્યો, ત્યારે તે દીસ્તી રીતે પાણી પાણી થઈ ગયો. તેની અબજબીજ નહીં બાગતી હતી. તે તો જાણે માનીજ નહીં શક્યો કે એવી એક ઑફરની લાલચ સાંમે થવાની માહરામાં તીક્ષ્ણતા કે ખુધી હોય ! એટલા વાસ્તે હવે શું કેહવું અને કામ કેમ લેવું તે સમજ નહીં પડતું હોય તેમ તે જરા હજી ધચુપચુ થયો, ને અકરબકર કરતો ત્યાંજ થોબ્યો.

“તમે જાણોજ, કે હું હવે માહરા નોકરને બોલાવીને તમોને ધક્કા મરાવીને બાહર કઢાઉં ?” મેં એ જોઈ ગુસ્સાથી પાછું બખાલ્યું—અને ત્યારેજ તે સાવધ થયો અને ગયો.

“હું જાઉંજ,” તેણે કહ્યું, “અને તમે માહરી ઑફરનું માન નથી સમજી શક્યાં તેથી ધણો અજબ અને દલગીર થતોજ જાઉંજ. એમ છતાં આજે વાતથી આપણા વચ્ચે

નવી કોઇ દુશ્મની બરપા થવાની કોઇજ જરૂર નથી, અને આએ ઓઢર હું કરવા આબો તે આગમય આપણે અરસપરસ જે લાગણીઓ અને બંદોબસ્તીઓ ધરાવતાં હતાં તેજ સાથે હું છુટા પડવા માંગુછ.”—અને વળી અને અધીરાઈને ગુસ્સાથી વધતી ઉચ્છેરાતી જોઈ તે એકદમ ટોપી લઇને નીચી મુંડીએ ચાલી ગયો, કે જ્યારે મેં જોયું કે તે શીકકો અને દીલગીર હતો, પણ તેની આંખમાં ખારીલાપણું તો તે વેળાએ જરા એ વંચાતું નહીં હતું.

હું એ પછી કેટલોક વાર વેર માહરાં મનને શાંત કરવા તે ઓરડામાંજ બેસી રહી. હું એટલી બધી ગુસ્સે થયલી અને ઉચ્છેરાયલી હતી કે એવા ચેહરા સાથે અને મેરી, બીડા કે નોકરનફરો જોવા પાંમે તે બી થયલું જોવા હું ચાહતી નહીં હતી.

હું થોડાક વાર, તેથી, વિચાર કરતી ત્યાંજ બેઠી. હું તે બદ દયાનતીની મક્કસ તરત પાંખી ગઈ. તેણે પેલું ધીમું ઝેર આપવાનો અખતો ચાલુ કરેલો હોવોજ જોઈએ; જેવામાં લેડી કેલવેડન સાથે અને ઝોળખાંથુ થયલી જેવાથી તે ખરે અને ગભરાયો અને બીહીધો હોય. તેને લાગ્યું હોય કે જો એકાદ બે મહીનામાં જવાંન લેડી કેલવેડન મરણ પાંમે, તો તદ્દન બનવા-જોમ હતું કે હું, માહરા કરારો ને કસમો છતાં, તેણીની જોડેની માહરી દોસ્તીને લીધે બધો ભડકો ફેડી આપું, જેથી તેવા સંજોગમાં તે મને પોતાની મોહરદાર બનાવીને પોતાની પક્ષમાં મેળવી લેવા ચાહતો હતો. કમીનો તો! તે તેનાં મનથી માહરે વરે સમજ્યોજ શું હશે?

અતે હું પુરતી શાંત થઇને તે ઓરડામાંથી બાહર નીકળી, જે પછી જરા વારમાં તૈયાર થઇને ઠીએતરમાં ચાલી ગઈ.

બીજે દાહડે એલીન લેસન લેવા આવી, જ્યારે મેરી એન્ટવર્થે તે ઓરડામાં રહેવા માંગી લીધું, જે વાસ્તે મેં કાંઈ વાંધો જોયો નહીં. તે દાહડે એલીન શેક્ષપીયરના “મરચન્ટ ઓફ વેનીસ” માંથી પોરશીઆનો પાદૈ તૈયાર કરી લાવી હતી, અને મેં તેને એકટીંગ બતાવતાં તેને ધણી ખુદીમાન જોઈ. મેં, તેથી, મન મુકીને તેને સઘળું બતાવ્યું. હું અદેખી જરા બી થઈ નહીં. ખુદાની મેહરબાનીથી અદેખાઈનો મને ખ્યાલજ નહીં થઈ શક્યો. તે માહરીજ લાઇનમાં સ્ટેજ પર માહરો હરીફ થશે અને માહરી કીર્તિને ધોકો આવશે એવો ધોકો તો કોઈ મને થયોજ નહીં.

એમ એકાદ મહીનો ગુજરી ગયો, અને એલીન તેની ટર્ન પ્રમાણે આવી આવીને શીખતી ગઈ. એ બધી વખત મેરી હાજર રેહતી, અને બધું ધણાંજ ધ્યાનથી જોતી, અને મને લગાર બય થયો કે તે થોડીક ઉચ્છેરાતી વટીકઃ પણ તે તેટલોજ વખત. એલીનના ગયા પછી તે પાછું બધું બુલી જતી. હમણાં હમણાં તે કાંઈ અજબ જેવી વિચારવંત અને ધ્યાન બેધ્યાન બી બની ગયલી અને લાગતી હતી, તેવીજ પાછી એલીનના ગયા પછી તે થઈ જતી. હમણાં હમણાં એ ધણું હતું, અને તે વાસ્તે હું મનથી છુપી અજબ થયા કરતી હતી. કેટલીક વખત તો તે એટલી બધી બેધ્યાન થઈ જતી કે હું હાંક માઈ તો ચોંક્યા વગર તે મને જવાબ વટીક દઈ શકતી નહીં, અને હું પટાવીને તેનો બાયસ પુછતી ત્યારે તરત પાછી ખુશાલ તબીયતની બની જઈને હસી દેતી, અને મને કેહવા જોયું કાંઈજ નહીં હોવાની મને ખાતરીઓ આપતી.

મને, એમ છતાં, કાંઈ ખુદ હોવાનો ખટકો થયાજ કરતો હતો. શું મીં વીલકીનસને એને જમવા તેડી તે રાત્રે જાંથુ અંજાથુ એના જન્મની નામોશીની વાત કાંઈ એને સમજવા

દીધી હશે, અને પોતાની મરનાર માતા કે જેને માટે તે ધણુંજ સાચું માનતી ઉધરી હતી તેને માટે યુરૂં માનતી થવાથી તે હાલમાં એવી ધ્યાન એધ્યાન બની ગઇ હશે?

એ પછી વળી બીજા થોડા દાહડા વહી ગયા કેડે અને વાહલી જીલ્લટનું એક કાગળ મલ્યું, જેમાં એક નવાં દુઃખની ફરીઅત હતી. લૉર્ડ રેવન્સકલીફ તેના થોડા પરથી પડી ગયો હતો, અને ધણી સખ્ત ઇજા પામ્યો હતો. જીલી, તેથી, સંધ્યારાને વાસ્તે માહરો પાર્ટ નહીં હોય તે રાતનો લાભ લઇને એક દાહડો બી ડોવર અને પોતાને ત્યાં મળવા કાકલુદીથી બોલાવતી હતી, અને તેથી સનીવારનો પાર્ટ કરીને તેને ત્યાં જઇ આવવાનું મેં મનથી નક્કી કર્યું. પછીથીના બુધવાર સુધી માહરો પાર્ટ નહીં હતો એટલે એક બે દાહડા હું તેની કને રહી શકું એમ બી હતું, જે મેં તેને લખી વાળ્યું. અમે વચ્ચે કેટલી હદ સુધીનાં સહીયારાં હતાં, અને અમે એકમેકને બેહન બેહનોની માફક કેવાં ચાહતાં હતાં તે તો વાંચનારને રાજ્જન છે.

હું ગઇ. મેં મેરીને કે બીડાને માહરી સાથે લીધી નહીં. અને લાંચ્યું કે ફ્રેડરીક રેવન્સકલીફનો પેલા ડાહામને લગતો બેદ જમ અને એમ છુપોજ રેહવો જોઇએ.

હું આતચારે સહવારે નીકળેલી બપોરે ત્રણ વાગતા સુધીમાં તો ડોવર ખાતે “રીવર હાઉસ”માં પોંહચી ગઇ, અને મને જોઇને અને માહરી ગાડી દરવાજામાં ઉભી રેહતાંજ જીલ્લટ જીવ નાંખી અને લેવા ઉલટમંદ બાહરે દોડી આવી. તે ધણી રીકડી, કાહેલી અને દુઃખી દેખાતી હતી. મને જોવા ને મલવાથી તે ખરેખર ધણી હરખાતી હતી, તે છતાં તે એવી કાહેલી દેખાતી હતી કે તેના અવતાર જોઇને માહરો જીવ બળી ગયો, અને અમે બન્ને અરસપરસ ધણું હેતથી એકમેકને ચાંપીને ગળે વળચાં. લૉર્ડ ફ્રેડરીક તો એ વખતે સુતેલો હતો. પેલી ડાહામ દેવાની અને તેને ચેહરામાં બચબીત હદ સુધી બેડોળ બનાવી દેવાની બચંકાર ક્રિયા જે કરવામાં આવી હતી તેને એક મહીનો ઉપર ચઇ ગયો હતો તોબી, મને કહેવામાં આવ્યું કે, મોઢાંપરના પાટાપુટી તે સુતલમ હાલવતો નહીં હતો, અને જીલ્લટને જરા ચઇને તે ચેહરો જોવા દેતો નહીં હતો. અલબત્ત, તે તો બીચારી એમજ જાંજીતી હતી કે ગાડી તળે આવી જવાથી બચંકર રીતે માસ ચીરાઈ ગયાં હતાં, અને તેનાજ ડાહમ પડેલા હોવાથી તે કોઇને બી પોતાનો ખુબસુરત ચેહરો બતાવવાને શરમાતો હતો!

“અને વળી એ નવી ધાડ કેમ ધધરી?” મેં થોડા પરથી તે પડી ગયો તે અકસમાતની વાત કાઢતાં પુછ્યું.

“એવણે અહીં એક નવો થોડો લાધેલો છે,” જીલીએ ખુલાસો કર્યો, “અને હું બી જાણું કે જરા પુરતી એકસરસાઇજ લે તો એવણું મન વેરાય ને દુઃખ જીલે, તેથી હુંજ રોજ બજીદ ચઇને ફરી આવવા મોકળ્યા કરતી હતી. અમેને તો બેમાંથી એકને સ્વપ્નો બી નહીં કે થોડો એવો પાછો ને મુજી છે. અત્યાર સુધી એવી કોઈ બી દાહડો જાત જણાવેલીજ નહીં, જેથી એ હવે અધુરાંમાં પુરૂં થયું. તું માનશે, અંલન ડીવર, છેલ્લા લંડન જઈ આવ્યા ને આવ્યા એવા તો ખરાબ સ્વભાવના બની ગયલા છે કે હું શું વાત કરું? માહરી પોતાની સાથે તો જરા બી ચીઠાં ફાડતા કે કળ્યો કરતા નથી; માહરી પર તો ઉલટું આગળ કરતાં બી વધારે હેત કરેજ, પણ પોતાનું બધું સુખજ જાણે કચ્છી નાંખીને આવેલા છે! રાત્રે જરા ચઇને શાંતીથી ઉંઘાતા નથી તો! કોઇ કોઇ વખતે તો એવી એકકી કારમી

ચીસ પાડીને ઉંઘમાંથી ચમકી ઉઠે છે કે પછી કલાકો સુધી માહરાં બધાં હાડેહાડ ધુળેજાં માહરી કંપનીમાં બી કાંધ મળહ લેતા નથી, અને ખુણાં ખટોલાંજ શોહધ્યા કરે છે ! એ અંલન, મને તો કાંધ સમજળ નહીં પડતું કે એ બહુ શું નખખોદ વળી ગયું ! ગાડીના અકસમાત ક્યારે નથી થતા ? પણ આએ તે અકસમાત કે અમારા બેઠિના જીવનો કાળ ?”—અને ગરીબ જીવ્યટ ફેકેફેક રડી, કે ન્યારે માહરી આંખ બી આંસુથી તર થઈ ગઈ.

“રાત્રે સુવાના ઝોરડામાં ધીમી બતી રાખવાનો અમારો ધારો હતો તે બી હવે કાહડી નાંખ્યોછ,” જીલીએ જરી રાખ્યું; “રખે હું એહરો કોઈ એવજીની ગફલતનો લાભ લઈને જોઈ લેઉં તેથી મને દીલ ધુજે તેવા કસમો આપ્યાછ. મેં ધણા ધણા બી ગળાંમાં હાથ નાંખીને સમજળ્યા ને ધણી ધણી બી ખાત્રીઓ આપી કે એહરો ગમે એટલો બી ભયભીત થઈ ગયો હશે તો બી તે જોઈને હું જરા એ બીહીવાની કે કમકમવાની નથી, અને એક તલ તસુ જોટલું માહરું હેત તેથી કમી થવાતું નથી, પણ જાણે છેલાજ થઈ ગયા હોય તેમ માહરું માનતાજ નહીં. જાણે કુમારી જીંદગીમાં મેં જે ખમ્યું તે આજીવું હોય તેમ હજી પરણી જીંદગીમાં બી દુઃખ માહરો પીછો છોડતુંજ નહીં !”

મેં, અલખત, બન્યું એટલો તેને પેટમાં દાખી દાખીને સધ્યારો આપ્યો, અને તે પછી એ વાત વીસરાવા ઘોડાના અકસમાતનીજ વાત પાછી કાઢી, ન્યારે માલમ પડ્યું કે તે અકસમાત બી કેટલીક હદ સુધી ગંભીરજ હતો.

“પણ કોઈ ડાકટરને તરતજ બોલાવ્યો હતો કે નહીં ?” મેં પુછ્યું.

“ડાકટરને બોલાવા એવજી દે બી ખરા ?” જીવ્યટ કપાળ કુટીને કહ્યું; “ડાકટર સીંગલ-ટનને બોલાવા મેં ધણા ધણા બી સમજળ્યા, પણ ચીરડાઈ ચીરડાઈને સાફ ના કેહે ! મેં સમજળ્યા કે ડાકટરને આગળના અકસમાતનું કાંઈ કહીશુંજ નહીં, અને પાટો છોડીને મોહું બી દેખાડશુંજ નહીં, પણ તો બી ના થી હા નહીં કહ્યું. તેથી, હવે તો મને વેહેમ બી પડેછ કે એ ગાડીના અકસમાતને બદલે બીજું તો કાંઈ નહોં હોય કે જે માહરેથી એવજી એમ ખસુસ છુપાવા આહતા હોએ ?”

મેં કાંઈ જવાબ દીધો નહીં. હું જવાબમાં કહીજ શું શકું ?

“મને કોઈ વખત એવા આપકતોરા થાયછ,” જીલીએ દર્દમંદ દીલે હજી બી જરી રાખ્યું; “કે કોઈ વખતે માહરા કસમો છતાં એવજી ઉંઘાયલા હોય ત્યારે પાટા હઠાવીને એવજીનો એહરો જરા જોઈ લેવાની લાલચ હું હદ વગરની મુશ્કેલીથીજ માહરાં દીલમાં રોકી શકુંછ !”

“તેમ કરતીજ ના !” મેં બાર નાંખી સમજળ્યું; “એમાં હાંસલ શું ? ઉલટા એવજી વધારે ખીજવાશે અને વધારે ફટાંઉ થઈ જશે. હવે તો ખોદા પાસ સખર માંગ; ખોદા એમાંથી બી સારંજ કરશે. એવજી જાણેછ કે આજે હું અહીં તુને મલવા આવવાની હતી તે ?”

“હા; મેં તાહરું કાગળ આવ્યા પછીજ કહ્યું,” જીલીએ જવાબ કર્યો; “અને ખરું કમુલ કરતાં મને ધણી આંચકી લાગેછ કે તે સાંભળીને એવા છોડયા કે બસ નહીં ! મને તેથી ધણું દુઃખ લાગ્યું, અને હું ધણીજ રડી, ત્યારેજ પોતે મનથી સમજ્યા ને શાંત થયા, અને મને પોતેજ પાછી પટ્ટવી લીધી.”

“પથુ જો એવથુને નહીંજ ગમતું હોય તો હું બાહરોબાહરથી તુને મળીને હમણાં પાછી જતીજ રેહું?” મેં સુમન્યું.

“તું બી એમ કરેજ, એલન?” જુલીએ એ સાંભળી પાછું રડી દીધું; “જ્યાંથીજ એમ આવારનીવાર ને અલગ થઈ જઈ? એવથુ તો કોઈને બી જેવા ને મળવા હવે માંગતાજ નથી, ત્યારે માહરું શું થાય? તું એટલું કરજે, ડીયર, કે એ આગલા અકસમાતનું કાંઈ જાણતીજ નહીં હોય તેમ તે ઉપર તું ધ્યાન આપતીજ ના, અને તે બાબે એવથુને કાંઈ બી પુછતીજ ના!”

“ઓ, તે વિશે તું બીલકુલ બેસીકર રહેજે, જુલી,” મેં સધારો આપ્યો; “હું તમે બંનેનું દુઃખ કમી કરવા ચાહું, વધારવા નહીંજ.”—અને જુલ્યેટે ધણાં હેસાન ને હેતથી માહરો હાથ દાખ્યો.

“કોઈ વખતે તો હું ખ્યાલ કરતાં થેલીજ થઈ જઈશ! જસ લાગેજ લાગેજ ને મને એમજ લાગેજ,” જુલીએ સંતાપથી કહયું, “કે એમાં કાંઈ બી બચકાર ભેદ છે. ખોદા અને માફ કરે હું એવથુને ગેરધન્સાફ કરતી હોઉં તો, પથુ અને લાગેજ કે એવથુનાં હજુર બી બીજાં એવાં કંઈ પાપ હોશે કે જેની એવથુને ખોદાને ઘેરની એ સજા થયલી હોય, અને કોઈએ એવથુને નાંધી બુજીને ડાહ્યામ દઈને એવથુનો સુંદર ચેહરો બધા ચુંડી પીખી નાખ્યો હોય!”

“જુલ્યેટ! જુલ્યેટ!” મેં બચ પાંખીને ચીસ પાડી; “ખુદાને ખાતર માહરી આગળ એવી વાત ના કર!”

“મને માફ કર, એલન,” જુલ્યેટે કાકલુદી કરી; “હું મનથી સમજુંજ કે માહરે એવો એક ખ્યાલ કરવો બી ખુદાને બાર ગુનાહ છે, પથુ હું શું કરું? માહરી મરજી ઉપરાંત એવા એવા ખ્યાલો માહરાં મગજમાં ધસી આવેજ!”

“તું એ વાત નહીંજ છોડતી ત્યારે તો હું અત્રે આવવા વારતે દલગીર થવજ,” મેં અંતે કરાજથી કહયું.

“નહીં, વાહલી એલન, તું બી માહરી સાથે એમ ના કર!” જુલ્યેટે ધસાંધસ રડીને કહયું; “તાહરા વતરોગે હવે બીજું માહરું કોણ છે? તાહરા વમર કોણની આગળ હું માહરાં પેટમાંની આગ ખાલી કરું? બીચારાં માહરાં માયજી બી તો મને આવાં મોટાં દુઃખમાં મુકીને ચાલી ગીયાં!”

“ખુદા પાસ સખર માંગ, માહરી વાહલી બેહેન,” મેં પથુ માહરાં આંસુઓ વચ્ચેથી કહ્યું; “રોજ ખુદાની બંદગી કર.”

“હું રોજ બાજુંજ અને ખુદાથી એ દુઃખ ખમવાની શક્તીનીજ આજ્ઞા કરુંજ,” જુલીએ કહયું; “પથુ હવે હું જોઈ જાઉં, એવથુ જો ઉઠ્યા અને જગ્યા હોય તો. હું એવથુની આગળ તુને લઈ જાઉં.”—અને તે અંદર ગઈ, જે વખતે એકલી પડતાં તે બીચારીનાં સુખનું એમ સરખાં સત્યાનાશ નિકળી મથલું જેવાથી મને કેટલું દુઃખ લાગ્યું અને મને કેટલો સંતાપ થયો તે કેહવું જોઈશે? તે બીચારી એકલી એકલી હવે વમરની દુઃખી થતી હતી એમાં કોઈ સંદેહ નહીં હતો.

જુલી અને જરા વારમાં ત્યાં પાછી લેવા આવી. ફેડરીક, અને મલવા તેણે કહ્યું કે, ડ્રૅઇંગ રૂમમાં આવીને બેઠેલો હતો, અને તેને ધણી માયાથીજ મળવાના ઠરાવથી હું જુલ્યટ સાથે અંદર ગયું. હું, અલબત્ત, એ આસામીને ધીક્કારતી હતી. એક સૌથી વઢેલ અને ખરાબમાં-ખરાબ આસામી તરીકે, ગરીબ નિર્દોશ ફેલીસા ગાવરની ખરાબી અને ખોહારી નાંચુવા પછી, તેને માહરાં ખરાં જીગરથી ધીક્કારવાને અને ધણું કારણ હતું; પણ તેણે પોતાનાં પાપની સજામાં હદ વગરનું ખમ્યું હતું, અને માહરી જુલીને ખાતર માહરે તેની તરફ નરમાશબરી થવાની માહરી પાક ફરજ હતી.

એ પછી હું જુલી સાથે ડ્રૅઇંગ રૂમમાં ગયું ત્યારે અને જોઇને તે ત્યાં બેઠેલો તરત ઉભો થયો ને માહરી આગળ આવ્યો. તે પોતાનાં ડ્રેસિંગ ગાઉનમાં હતો, અને મોહકું માથું બહુ પાટાપુટીથી બધ કરેલું હોવાને લીધે ધણો બચકાર દેખાતો હતો.

હું ધણી મમતાથી આગળ ધસી ગયું.

“લૉડ ફેડરીક,” મેં કહ્યું, “હું સાંભળીને ધણું દુઃખ પામીશ કે તમે ઘોડા પરથી પડી ગયા અને તેથી ધણુ હેરાંન છો.”

તે કાંઇ જવાબમાં બોલ્યો નહીં. તે તરત સમજી ગયો કે મેં તેનો બેદ સાચવ્યો હતો અને જુલીને તે કહી દીધો નહીં હતો, અને તેથી તેણે ધણું હેસાંનથી માહરો હાથ દાખ્યો. તે પછી તે પોતાની બૈરી તરફ ફર્યો અને ધણી મમતાથી તેને કહ્યું; “જુલી ડીયર, જરા માહરે વાસ્તે લેમનતું શરમત બનાવી લાવશે? માહરી જ્યાં ધણીજ સુકાયજ. તું તાહરા પોતાના પ્યારા હાથોએ હંમેશની કાળજી અને સંભાળથી કરે તોજ; આદમીઓને હાથનું કાંધેલું અને ગમવાનું નથી.”

“ધણી મોટી ખુશીથી, વાહલા,” તે વાહલી છોકરીએ સખ્ત તાબેદારીનાં ધણું હેતવંતાંપણ્યાંથી કહ્યું,—અને તે તરત તે શરમત બનાવી લાવવા દોડી ગયું, બ્યારે અને સમજવાને જરા બી મુશ્કેલ થયું નહીં કે ફેડરીક, એમ કરીને તે માહરી સાથે ખુલાસાથી વાત કરી શકે તે મક્કસ-દથી, બરીબ જુલીને તુરત વેળા બાહરે મોકળી દીધી હતી.

પ્રકરણ ૧૩૬.

અને જુલ્યટના જવા પછી તે તરત માહરી આગળ ધસી આવ્યો, અને માહરો હાથ હેસાંન અને દુઃખનાં જોશથી દાખીને તેણે ધણો ગમ ખાતાં કહ્યું, “મીસ પર્સી, હું તમારો ધણો આભારી છું. તમે જુલીને એટલો માહરો બેદ બહાર નથી કરી દીધો અને હું દુઃખીને વધારે દુઃખી નથી કાંધો તે વાસ્તે ખુદ તમારું બહુ કરે!”

“મેં તો તમોને લાંડનમાંજ કહ્યું હતું અને ખાત્રી આપી હતી, માહરા લૉડ, કે તમારું અને જુલીનું સુખ સુખાય એવું કદી બી હું કાંઇ કરુંજ નહીં,” મેં શાંતીથી જવાબ કર્યો; “તમારે એ વિશે માહરા સંબંધમાં કશીજ શંકર નહીં રાખવી જોઇએ.”

“હા, પણ એ છતાં બધા તમારા માયાલુ વિચારો માહરે ખાતર તો નહીંજ કેની? માહરાં સુખને ખાતર તો નહીંજ કેની?” તેણે કડવાસથી કહ્યું; “દેખવું છે કે તમે ફક્ત

જુલિતું સુખ સાચવવા એટલાં અધીરાં થાઓ, અને તે વાળખીજ છે. હું તો આદમી કરતાં એક રાક્ષસજ હતો, રાક્ષસજ પુરવાર થયો, અને હાલમાં માહરા એહરામાં બી બીહીક લાગે તેવો એક રાક્ષસજ છેઉં !”

“ચપી જાઓ, માહરા હોડ,” મેં ડર ખાઈ જઈ કહ્યું; “જુલ્યટ ઝાપ પાછી આવતી હશે.”

“માહરા ખુદા, માહરા ખુદા, હું કાંઈ સુધી ગરીબ જુલિથી માહરો એ બેદ છુપાવી શકવાનો?”—અને એમ કેહતાં તેણે જોશથી પોતાના માથામાં ધુમાવીને એક મુકી મારી. “ઓ, મીસ પર્સી, માહરા અપરાધો ખરેખર ઘણા જાણુ છે તો તેને લગતી આઝે માહરી સળ બી તેટલીજ જાલીમ છે. ઝેરી સરખની કાંની પસ્તાવો રાત ને દીવસ માહરે જીગર કાતરીને ખાઈ જાયછા !”

“તમે નહીંજ ચપી જતા? જુલ્યટને ખાતર તો ચુપ થાઓ?” મેં કાકલુદી કરી.

“હા, જુલ્યટને ખાતર !” તેણે લાગણીભરે કહ્યું; “એ એક ઝોરત નથી, પણ એક શીરસ્તો છે ! માહરા જેવા સેહતાનને એ મુતલમ લાયક નથી. એને તો એની નેકી પ્રમાણે એ સુખી થઈ શકે એવો કોઈ લાયકજ ભરથાર મળવો સળવાર હતો, અને એવી એકની સાથે બી દગલબાજ થવા જેવો હું હંયાંપુટો કેમ થઈ શક્યો હોવાશ તેની કાંઈ મને સમજણ પડતી નથી. એના સમાગમમાં જેમ હું વધતો આઉંછ તેમ એની હજારો ખુખીઓ હું વધતાં જોશથી જોઈ શકુંછ ! આવાં માહરાં દુઃખમાં વટીક એ જરા કંટાલતી કે મને વીહીલા મુકતી નથી. હું જાણુંછ કે એની આગળ હું બધું ખરું બી કેહું તોબી એ મને ધીક્કારવાની કે તે બદલ માહરી સાથ ચુસ્સે થવાની કે મને ઝોલો ચાહવાની નથી; પણ એને કેમ માહરે કાણું મુખ જતાઉં? માહરી ખાત્રી છે કે તે જોતાં એનું હાર્ટ તરત ફાટી જશે ! અરે, હવે કોઈ બીજો ઉપાયજ નથી—સિવાય કે આપઘાત !”

“માહરા હોડ,” મેં ઘણી ગમગીનીથી કહ્યું; “એ શું ઘેલું ઘેલું બોલોછ ? તમારાં પાપો શું પુરતાં નથી કે વળી એ સૌથી જાણુમાં જાણુ પાપની જવાબદારી લઇનેજ ખુદાની દરગાહમાં જવાનો તમો ખ્યાલ કરોછ ?”

“બીજો ઉપાયજ નથી, મીસ પર્સી, બીજો ઉપાયજ નથી !” તેણે મોટા મોટા નીસાસા નાંખીને કહ્યું; “આવી જાંઘીએ માહરાથી જીવાયજ કેમ ? એમ નાહસ્તો ભાગતો ને ભરાતો છુપાતો હું ડોવરનાં આઝે એકાંત ખુણામાં તે કાંઈ વેર મરી રેહું, ને કાંઈ વેર માહરી ગરીબ જુલિને ફાટી રાખું ? તમે ખ્યાલ તો કરો ! નહીં, હું તો અસાર આમમચનો માર્ગે લાગી ગયો હતો, પણ માહરે આપઘાત કેઈ રીતે કરવો કે જોથી એ માહરો બેદ માહરા મુવા બાદ બી લોકોમાં જાહેર થવા પામેજ નહીં તે મને સુઝતું નથી, અને તેથીજ હું ખોટી છું. મુશ્કેલી તેજ છે. હું સાંખેની ઉંચી ટેકડીપર જઈને ખીણમાં નખાવી દઉં ત્યાંથી બી માહરી લાશ તો હાથ લાગે, અને માહરો ચહેરો લોકોનાં જોવા ને જાંણવામાં આવે ! હું દરયામાં જઈને ઝાંકાવી દઉં તો ત્યાંથી બી બેરેહેમ મોજાઓ મને પાછો કીનારે લાવીને નાખે.—”

“ખુદાને ખાતર, ખુદાને ખાતર, માહરા હોડ, એ દીવાન્યત ચુપ કરો !” મેં તેના એ બચકાર એરાહઓથી તનબદનમાં ધુજતાં હાથ જોડીને કહ્યું.

“એકજ ઉપાય છે,” તેણે માહરા એ ચાલુ આગ્રહ પર ધ્યાન આપ્યા વગર કહ્યું, “અને તે એ કે અહીંથી છુપાછુપ સીસીલી કે નેપલ્સ જતો રેહું, અને વીચુબ્સ અથવા એટનાના બળતા પાહડોમાં ભુસ્કો મારીને ગરક જાઉં, અથવા જો ઘેરનેજ આંગણે મરવું હોય તો વીત્રીઓલના કોઈ અખત્રા કરવાને મસે તેની આગ સળગાવીને તેમાં બળી મરું!”

“એ બધી દીવાન્યત છે,” મેં ગુસ્સાથી ઉછળીને કહ્યું; “અને હું તે સાંભળી શકવાની નથી. હું અંદર જીલી પાસ જતી રેહું છું!”

તેણે જીસ્સાબેર—વિનંતીભરી કાકલુદીથી માહરા હાથ પકડ્યો.

“દીવાન્યત? હું ચાહું છું, એલન, કે હું દીવાનો થઇ જાઉં, કે જે આગમાં હું જીવતાં આગે રોજ ચાલુ બળી મરું છું તે આગથી તો બચું?” તેણે મોટા સંતાપથી કહ્યું; “મગર નહીં, મેં જે જાતની એ ખરાબીઓ ને પાપો કીધાં છું તેની એ કદમોકદમ મને યાદ કરાવનાર સજા છે!”—અને એમ કેહતાં તે બાજુમાંના સોફા પર બેસી ગયો, અને બન્ને હાથોમાં માથું નમાવી તે કમબખ્ત એક બચ્ચાંનીજ અદાથી દુરકે દુરકે રડ્યો!

મેં તેને પટાવીને દીલાસો આપ્યો, અને ચુપ કરવાની કોશિશ કીધી. જીલ્લત દરેક પળે શરબતનું ઝલાસ લઇને પાછી ફરવાની વક્કી હતી, અને મને ધણું ધુન્નરાં લાગતાં હતાં કે તે શું ધારે? તે શું સમજે? તે તો કદાપી એમ બી ધારે કે મેં કદાચ કાંઇ એવું કહ્યું હોય કે જેથી તેનું દીલ તેનાં હાલનાં દુઃખ વચ્ચે ધણું દુઃખાયું હોય, અને મગજની નબળાઇનાં કારણથી તે હાલમાં બચ્ચાં પેરે એમ ધસાંધસ રડી પડ્યો હોય?

“જો સમજો, લૉર્ડ ફ્રેડરિક!” મેં પટાવીને કહ્યું; “તમે કાંઈ ઘેલું ગાડું ખરેખર કરવાનાજ હોવો તો મને જીલીને બધું ધીરજ આપીને કહીજ દેવો દેવો! તે બીચારી પછીથી જાણે અને હેમતથી બેવડી ફાટી જાય તે કરતાં તો—”

“નહીં, જો નહીં! ખુદાને વાસ્તે નહીં!” તેણે કાકલુદીથી માંગી લીધું; “જીલીને બચાવો! હું તેને ખાતર તો આગે જેમ તેમ ખચું છું ને હજી બી ખમજ.”

“ત્યારે તમે મને વચન આપો છ કે તમે કાંઈ બી ઘેલું ગાડું કરશો નહીં?”

પણુ તે જવાબ આપી શક્યો નહીં. તે એ જવાબ આપી શકે તે આગમચ જીલીનાં બાહરની ચાલમાં પગલાં વાગ્યાં, અને તે એક જેહમતથી આંખ નુછી શાંત અને સાહવધ થયો, તેટલાં તો જીલી લેમનનું શરબત બનાવીને તેનું ઝલાસ લઇને ઝોરડામાં પાછી આવી લાગી. તે તો બીચારી એમજ સમજતી હતી કે તેનો બીમાર ખાવંદ ખરેખર ધણો તરસો થયો હતો, તેથી પોતાને હાથે હેતવંતી કાલજની દરેક તજીમલ સાથે તે આ ઝલાસ તૈયાર કરી લાવી હતી, જે, અલબત્ત, ફ્રેડરિક તેનાં જલતાં ગલાંને કાંઇક બી તાલક આપવા એકકી ટાંસે ઝોટી ગયો.

એ પછી સાંહજ થતાં હું જરા માહરાં મનનું સમાધાન કરવા એકલી ફરવા નીકળી. જીલી સાથે નહીં આવી. તેને મેં બોહોસ કરી પણુ તેને કાંઈ ગમતુંજ ન હતું. એ એપ્રીલની અધવચનો વખત હતો, અને હવા ધણી ખુશનુમા હતી. ઝોડો લીલાં કંજર જેવાં થયલાં હતાં, અને આસપાસનો દેખાવ સધળો ધણો ખુશકારક હતો. ફરીઆ તરફથી દીલખુશ ઠંડકની એક ધીમી ધીમી લેહકી આવતી હતી, અને આકાશ બી બીચારી કાચ જેવું સ્વચ્છ અને ખુલુ હતું.

હું તે હીથુનસીય વર જૈયરનોજ ખ્યાલ કરતી આગળ વધી. જીલ્લ્હને વાસ્તે મને ધણી-જ લાગણી થયા કરતી હતી. મેં માહરાં મનથી ધણો અફસોસ કર્યો કે આ બધી જલ્દીમ કમનસીબીઓનો આયંદા અંતમ શું આવવાનો હશે !

મને લાગ્યું કે એ ધણું નસીબદાર થયું હતું કે આ આગમય ગરીબ મીસીસ નોરમન બેહસ્ત પામી ચુક્યાં હતાં, અને મીં નોરમન પોતે એ દુઃખદાયક મોહતનો ગમ જીલવા કોન્ટીનન્ટ પર જતા રહ્યા હતા. જે મીં નોરમન અત્રે હોતે તો ફ્રેડરીક પોતાનું સંકટ કદી બી તેવણથી છુપાવી શકતે નહીં. પેલો કદરપો પાટો માથે બાંધી રાખવા અને મોંદું માથું છુપાવી રાખવા તે બજીદ થતે તો એ શું બનવા ને માનવા જેમ હતું કે મીં નોરમન તે જીલ્લ્હની માફક ચુપકાથી લઇ ચલાવતે ?

અને એ રીતે એ બધા વિચારો કરતી હું “રીવર હાઉસ” તરફથી ડોવર બણી જવાની સડક ઉપર ધીરેધીરે સેહલ કરતી આગળ વધતી હતી, તેટલાં મેં સાંમેથી કોઇને ઉતાવળે એજ તરફ આવતું જોયું, જે તેની ચલણની લઢણુ પરથી મને તદન અચુન્નચયું હોય એમ લાગ્યું નહીં. ધણાંક આદમીઓ તેમની ચાલવાની ઢપ પરથીજ દુરથી આવતાં સાથે ઝોળખી દધ શકાય છે, અને તેમજ આ આસામીને પણ દુરથી આવતાં જોતાં જોકે હું ચેહરો જોઇને ઝોળખી નહીં શકતી હતી તો પણ મને લાગ્યું કે એ ધણીની ચલણુ મને કાંઇ ધણીજ ધ્યાનમાં આવતી હતી, અને જરા બેજી કસ્તાં મને તરત ખ્યાલ થયો કે તે સાંમેથી આવનાર તો મીં નોરમન પોતેજ હોવા જોઇએ !!

અને તેમજ હતું ! હજી તો એજ આસામીનો હું હમણાંજ વિચાર કરતી હતી, કે હાલના આ અતી ધણુ દુઃખભર્યા સંજોગો વચ્ચે તેવણુ કોન્ટીનન્ટ પર હતા એ ધણું બેહતર અને નસીબદાર હતું, અને તેથી તેજ દરમ્યાનમાં તેવણુને અત્રે પાછા અચણુચ આવી લાગેલા જોઈને હું ખરેખર ધણી દેહેસ્ત ખાઇ ગઇ. મને તરતજ લાગ્યું કે હવે લોડ ફ્રેડરીક રેવન્સક્રીફ્ટનો બેદ છુપ્યો રહી શકવાનો નથી, અને ધણી ગંબીર ખરાબીઓ જલદીજ ખરવા ચવાની !

ખચ્ચીત, એ ધણું ખુરં થયું કે એવણુ એટલા જલદી પાછા ફર્યા. મીસીસ નોરમનને બેહેસ્ત પાંમવાને હજી તો ફક્ત સાક્ષત્રણ મહીના થયા હતા, અને તેવણુ તો વરસ બે વરસ કોન્ટીનન્ટ પર રેહવાના એરાદથીજ અત્રેથી ધરખાર ઉંચકીસાંચકી ગયલા હતા, ત્યારે વળી એટલા જલદી અત્રે પાછા ફર્યા ને આવી લાગ્યાં કેમ હશે ?

હું તેવણુને, એમ છતાં. રખર જોઇને ઝોળખતાં સાથે તેવણુની આમળ ધણી હેતવંતી ને ઉલટમંદ બની ધસી ગઇ, અને તેવણુ બી મને જોતાં ને ઝોળખતાં એક બાપનાંજ હેતથી ઉરકેરાયા અને બાપનીજ બલાઈથી ખુશી થયા !

પ્રકરણ ૧૩૭.

“ઓ વાહલી એલન, તું અહીંજ છે? હું તુંને જોઇને કેટલો બધો ખુશી થયો !” તેવણુ લાગણીભેર કહ્યું; “હું એ સારા સમન સમજીંછ. માહરે વતન પાછો ફરતાં સાથે પેહલી તુંજ મને મળી એ માહરે મનથી ધણું નસીબદાર થયું !”

હું માહરા જીવથી એ સાંભળીને ધણી ખંચાઇ. નસીબદાર કે કમનસીબ? એમ સારા માઠા એહરા જોવાથીજ સારું માહું નસીબ જો બરપા થતું આવતું હોતે તો સારાં નરસાં નસીબને વાસ્તેના હર્ષ કે શોક જેવું કાંઇ દુન્યામાં રહેતેજ નહીં! આ બીચારા જૈફ ગ્રહસ્થ આવતાં સાથે સારાં નસીબની વાત કરતા હતા, કેમકે પોતાનાં એકનાં એક બચ્ચાં પરની હાલની બ્યાંગર આકૃતથી તેઓ બીલકુલ બીનમાહીતગાર હતા; મગર તેવણુ તે સંતાપની વાત જાણ્યુંશે ત્યારે ખોદા જાણે શું કરશે અને શું કેહેશે!

“બધાં ‘રીવર હાઉસ’માં કેમ છે, દીકરા? બધી ખેરીબત તો છે? માહરાં દીકરી જમાઇ બેઉ ખુશીમાં અને સારી પેઠે તો છે?” મીં નોરમને હવે અમે બંનેએ ધર તરફ સાથે ચાલુ મુકયું એટલે રસ્તે જતાં સરેસ્તાના ઉપરાસાપરી મામુલી સવાલો કર્યા;—અને ત્યારે માહરે જવાબમાં શું કેહવું? હું ધણી ચુંચવાઇ.

“હું કેહવાને દીલગીર છું, બાવાજી,” મેં કહ્યું, “કે લોડ ફ્રેડરીક સારી પેઠે નથી. એક ધણો ગંભીર અકસમાત થયો, બદકે વધારે ખરી રીતે કેહું તો જીદી જીદી વખતે જીદા જીદા બે અકસમાત થયાછ—”

“બે અકસમાત, એલન?” ડોસાજીએ ફાળ ખાધી; “એ શું કેહેછ? શું કાંઇ ગંભીર મામલો છે?”

“હજી તો ગંભીર નથી,” મેં જરા અચકીને કહ્યું; ‘ખરેખર જીવના જોખમ જેવું તો કાંઇજ નથી, પણ તેવણુ બીચારા એ અકસમાતને લીધે એહરામાં એવા કદરૂપા ને બચબીત બની ગયાછ કે—”

“એહરામાં બચબીત?” મીં નોરમને અન્યબીથી પોકાયું; “એ તું શું કેહેછ, એલન? મને કાંઈ સમજ નથી પડતી! જરા કાંઇ ખુલાસાથી બોલ, દીકરા? માહરો જીવ એમ તો ગભરાઇ આવશે. તાહરા ચીંતાતુર એહરા પરથી તો કાંઇ ધણું ગંભીર અને માહું થયલું હોવાનીજ મને રીકર થયા કરેછ!”

“ટુંકમાં એટલુંજ છે, મીં નોરમન,” મેં જેમ તેમ હીંમત એકઠી કરીને કેટલીક હલ સુધી ખરંજ કહી દેવાની અગત પીછાંણી; “કે લોડ ફ્રેડરીક ત્રણેક અઠવાડયાંની વાત પર લાંડન ગયા હતા, બ્યાં કાંઇ એવી રીતે જખમાયા કે, એવણુનાં કેહવા મુજબ, હવે એવણુની હૈયાતીની આખરી સુધી એહરો તદન કદરૂપોજ રહેશે; અને અધુરાંમાં પુરું—વળી ત્રણ ચાર દાહડા પર આએ તરફ ઘોડા પરથી પડી ગયા, જે એક બ્યાદા ને નવી આફત છે!”

“આએ તો ત્યારે ધણું બીહીધરાવનારું છે!” મીં નોરમને દર્દમંદ દીલે ધણું અફસોસનાં અતવત સાથે કહ્યું; “પણ મને એક વાત નહીં સમજ પડતી કે અકસમાતનાં કારણથી એહરો જીંદગી સુધી બેડોળ ને બદસુરત કાંચ થવો ને રેહવો જોઇએ? આએ સાયન્સની ક્તેહના આગળ વધેલા જમાનામાં ચામડીના ધસાડા કે તે ઉખડી જવાનું દુરસ્ત કરવાનું મુશકેલ થઇજ કેમ શકે?”

“તે તો હું કાંઇ સમજતી કે કહી શકતી નથી, બાવાજી,” મેં સાદાઇથી કહ્યું; “પણ એવણુ કાંઇ મોહડાં પર કાળો પાટો બાંધી રાખે છે, ને કેહેછ કે મરી જાઉં તો બેહતર, પણ લોકોને એ જખમોથી કદરૂપો થયલો માહરો એહરો હું કોઈ દાહડે બી બતાવવાનો નથી.”

“એ તો વળી અન્યબીની હદ વળી ગઇ ચારે!” મીં નોરમને ગુસ્સો કર્યો; “શું મરશે ત્યાં સુધી મોઢે માથે કાળું કફન બાંધી રાખવાનો છે? એ શું વાહીચાત વાત! બહેને લોકો જખમ જોય! તેમાં બુરૂં શું છે? અકસ્માત આગળ કાળુનો ચારો છે? એમાં એને શરમાવાનું શું હોય? પણ એણે કોઇ ડાકતરનું મત લીધું હોશે ની?”

“એવણુ કહેછ કે લાંડનમાં ધણા નામીયા ડાકટરોએ જોયલું છે, અને તે લોકોએ કાંઇ દવા ફરમાવી હશે તે બીચારા કર્યા કરેછ.”

“પણ અહીં? અહીંના કોઈ ડાકટરોએ પાટો છોડીને જોયુંછ તપાસ્યુંછ કે નહીં?”

“અહીંના ડાકટરોએ તો નથીજ જોયું,” મેં ફકરમંદ જવાબ કર્યો; “અને દુઃખના મારયા એવા કાહેલી, કંટાલેલા, ગુસ્સાવાળા ને હડીલા થઇ ગયાછ કે જીલી બજાદ થવાની હીમતજ કરી શકતી નથી.”

“અરે પણ એમ તે કાંઇ હોય? એમ તે કાંઇ ચાલે?” ડોસાજી મસ્તી ખમડયા; “દર્દીઓ તો હજાર ના કેહ—દર્દી તો બધાં એમજ કેહ ને કરે—પણ તેથી આપણે આપણું સુજ્યું નહી કર્યે? મને ગુસ્સો તો એમ આવેછ કે જીલીએ મને લખ્યું કાંએ નહી! એ વાતને તું કેહછ કે ત્રણ અઠવાડયાં થઈ ગયાં ત્યારે તો તે પછીની તારીખનાં જીલીનાં મને બે કાગળો મળ્યાં હતાં, પણ તેમાં તો તેણે એ બાબે એક બોલ બી લખ્યો નથી.”

“તમોને બીચારાને પરદેશમાં નાહક ગભરાવી અને ફકરમંદ કરીને શું કરે?” મેં ઉતાવળથી જીલીનો બચાવ કર્યો; “તમે બીચારા દુઃખથી હારેલા મારેલા જેમ તેમ શાંતી શોહધવા ત્યાં ગયા ત્યાં તમોને કાંહાં ગભરાવે?”

“માહરી ગરીબ દીકરી!” તે બાપે ધણી ગમખારીની માયાથી કહ્યું; “ખરી વાત છે. માહરં દુઃખ ધણું મોટું હતું. હું એને કાગળે કાગળ લખતો રહ્યો હતો કે માહરેથી તાહરી માય વીસરાતી નથી, અને તેથીજ એણે નહી લખ્યું હોશે.”—અને, એમ કેહતાં, તેવણે પોતાની આંખોમાં જમા થયલાં આંસુ એક અછતથી ખંખેરી કાઢ્યાં.

“તું અન્યથા થાયછ, ઍલન દીકરા?” તેવણે જરા વાર થોખીને આગળ ચલાવ્યું; “તું અન્યથા થાયછ કે હું બે વરસની મુદત વાસ્તે ગયલો સાડા ત્રણ મહીનામાંજ કાંય શહેર ઘેર પાછો ધસડાઇ આવ્યો? પણ એનો ખુલાસો સેહલ છે. જતાં હું ગયો તો ખરો, પણ એમ એકલો ઝુરપંજર રહેવાની મને આદત નહીં, તેથી હું ત્યાં જઇને એકદમ વધારે ઝુરી ગયો અને બ્યાદા દુઃખ પાંમવા લાગ્યો! એમ તો એ ખરી હકીકત તમો બનેને હું માહરં કાગળોમાં લખતે, પણ તમો લોકને નાહક રંજ આપવા મને ગમ્યું નહીં, અને તેથીજ મેં લખ્યું નહીં. એમ છતાં અંતે માહરો જીવ ધણોજ ઉચ્ચર પડી ગયો, જેથી હું તમોને જરા બી ચેતાવ્યા વગર પાછોજ આવતો રહ્યો, ને જેની—સારંજ થયું કેની હું આયો તે? માહરં બચ્યું બીચારં એકલું એકલું કેવું ગભરાયા કરતું હોશે! તેવા સંજોગમાં હું પાછો આવી લાગો તે બી એક લેખે ધણું સારંજ થયું. હું તો જાણું જ માહરં દીકરી જમાઇને ત્યાં હું જરા સુખ ચેનથી હવે રહેવજ, તાહરે આએ આવતાં સાથે તો નહીં ધારેલી મોહકાંજીના સમાચાર મેં સાંભળ્યા! માહરં બી નસીબ ચાર ડગલાં આગળ ને આગળજ છે! પણ તું ક્યારેકની અહીં આવેલી ને રહેલી છે, બેટી?”

“હું તો આજે બપોરેજ આવી,” મેં હસીને કહ્યું; “હું આજે પાછળી રાત્રે લાંડનથી નીકળેલી બપોરે ત્રણ વાગતે અંહી આવી પોંહચી, અને મુસાફરીથી થણી કંટાળી ગયેલી હોવાને લીધે હમણાં જરા ખુલ્લી હવામાં પાંઉખાદી કરવા નીકળી, તેટલાં નહીં ધારેલાં તમે મળી ગયાં!”

“હા, માહરાં બચ્યાં, એજ તો તાહરી હંમેશની ભલામી ને તારીફ છે! કોઈનાં સુખમાં નહીં પણ દુઃખમાં તો તું સદા પહેલ્લીજ છે,” બલા મીં નોરમને માહરી તારીફ કરી,—અને હયાં તેવામાં અમે “રીવર હાઉસ” માં આવી પોંહચ્યાં.

માહરાં એ વખતે થણું મન થયું કે કોઈ તરફીયથી જો છટકી જઈ શકાય તો દોડી જઈને જીલ્લો અને લૉર્ડ ફ્રેડરીકને એવણુ સાહેબ નહીં ધારેલા આવી લાગ્યા હતા તે વાતથી માહીતગાર કરું, પણ તેવણુ પોતાના હાથમાં માથાથી માહરાં હાથ પકડયો હતો, અને મને વાતમાં એવી રોકી રાખી હતી કે હું છટકી શકી નહીં. તેવણુને કાંઈ વહેમ આવે તેવી રીતે છટકવા મને જરા એ ગમ્યુંજ નહીં. એમ છતાં માહરાં જીવને જરા જપ નહીં હતી. મને હવે નક્કી લાગતું હતું કે કમબખ્ત ફ્રેડરીક હવે પોતાનો બંધકાર ભેદ આ જમાનેખાધેલ ડોસાજ આગલ કદી છુપાવી શકવાનો નથી, અને સધળું પોગળ પકડાઇ આવશે તો થણી મોટી ખરાબી થવાની! એમ તો એક વખત મને એમ બી મન થયું કે મીં નોરમનને વીશ્વાસમાં લઈને બધું ખરેખરું કહી દઉં, કે જેથી પોતાના જમાઇનો ભેદ પોતાની ગરીબ દીકરીની લાગણીનો ખ્યાલ કરીને તેવણુ છુપો રાખે ને સાચવે; પણ મને હીંમત થઈ નહીં. અવલ તો મેં ફ્રેડરીકને વચન આપ્યું હતું તેમ એ ભેદ કોઇને બી માહરી મરજીનો જાહેર કરી દેવાને હું છુટીજ ન હતી, અને ગેરંટી શી હતી કે મીં નોરમન તે સાંભળીને ખીજવાય નહીં, અને માહરાં મતને મલતા થઈને એ ભેદ છુપો રાખવાનું અને સાચવવાનુંજ કયુલ કરે? તેવણુની દીકરીનો ભરથાર પોતાની બદચાલની સજામાં પોતાનાં જીવતાં આમડાં ઉપેડાવી ઢગઢગતા અંગારના ડાહમ પોતાના શોભીતા સુખડા પર દેવાડી આવ્યો હતો, અને જન્મેજન્મનો બદશીકલ થઈ ગયો હતો એ વાતની માહીતી કાંય નહીં તેવણુને વધતા ઉશ્કેરીને ગુરસાથી ઘેલા કરી મુકે?

અમે ઘરમાં પોંહચ્યાં, અને જીલ્લટ જે એ વખતે નસીબ સંજોગે દાદર ઉતરીને નીચે આવતી હતી તેણુ દાદરને લગતી બારીમાંથી માહરી સાથે પોતાના બાપને બગીચામાં દાખલ થતાં જોયા, બ્યારે ખુશાલીથી એકદમ નીચે દાદર પરથી ગબડાવી દઇને તે બગીચામાં બાહર દોડી આવી, અને તે બાપ બેટી થણાં હેતથી બગલગીર થયાં. મેં એ તકનો તરત લાભ લીધો. હું તે બન્નેને એ રીતે એ મેળાપનાં સુખમાં રોકાયલાં રાખીને સાંધી સટકી ગઇ, અને નીચેના ડ્રૉઇંગરૂમમાં લૉર્ડ ફ્રેડરીકને શોહોધતી ગઈ.

તે એક સોફા પર સાં વાંચતો બેઠેલો હતો, પણ હાથમાંની ચોપડી હાથમાંથી સરી પડીને નીચે જમીન પર પડેલી હતી, અને હાથ ખાલી હવામાં ઝુલતો હતો તેવું પણ તેને ખાન નહીં હતું! તે ફક્ત હવામાં ટીકતો સોફા પર પડેલો હતો, જે તન મનમાં તે કેટલો અસ્વસ્થ હોવો જોઇએ તેનો એક ચુગલીખોર પુરાવો હતો; અને આવી બર જવાંન વચે ખરાબી ને ખોહારીના છંદમાં પુરો થઈ ગયેલો તે જવાંન દેખીતો મોહોતને કીનારે ધસડાતો હતો તે જોઇને માહરાં જીવ બધો બળી ગયો.

તે મને ઘાપલ થતી જોઈને ચમકી ઉઠ્યો, અને સાવધ થયો.

“કાંઈ વળી નવી આફત છે, અંલન ?” તેણે ગભરાત કર્યો; “તમે ધણું ગભરાયલાં ને બીહધેલાં દેખાઓ છો ?”

“હા, તમારાં મગજનું સમતોલપણ હવે તમેને ધણું સાચવવું જોઈશે,” મેં નરમાશથી સમજાવ્યું; “મીં નોરમન ઈંગ્લાંડના કીનારા પર પાછા આવેલા છે !”

“મીં નોરમન ? નખખોદ પર નખખોદ !” તેણે બ્યાદ ગભરાત કર્યો; “પણ તેને અહીં આવવા નહીં દેવો જોઈએ, અંલન. માહરી પર દયા કર, કાંઈ બી કર, અને તેને લંડનમાં રોકી રાખ !”

“એટલો ગભરાત ના કરો !” મેં માંગી લીધું; “મીં નોરમન તો અહીં આવી બી ચુકેલા છે, અને હાલમાં બાહર બગીચામાં છે.”

લૉર્ડ ફ્ઝરીક, નીશાશ, એક ડચકાં સાથે સોફાપર પાછો પહોંચ્યો.

“જે તમે તમારી ઈજ્જત સાચવવા માંગતા હોવો તો સાવધ થાઓ,” મેં સમજાવ્યું; “મેં મીં નોરમનને થોડુંધણું કહી દીધેલું છે.”

“હેં ? તેં તાહરં વચન ત્યારે અતે તોડ્યું ખરં, છોકરી ?” તે દીવાનાએ એક દુઃખની બરાડ મારીને માહરા પર નેણ કાઢ્યાં.

“નહીં, માહરા લૉર્ડ; હું કોઈને આપ્યું વચન કદી બી તોડતી નથી,” મેં ખાત્રી આવે તેમ કહ્યું. “જે તમારી બેરી જે માહરી આવી જીવેન્નંની સહી છે તેની આગળ મેં વાત નહીં કીધી તો તમારા સસરા આગળ વાત કરવા જેવી હેમક હું કેમ થઈ શકું ? મેં ફક્ત અકસમાતનું કહેલું છે, વાસ્તે હવે તમે તમારું સમાધી લેજો.”—અને એટલી ચેતવણી આપીને હું ખસી ગઈ.

તે પછી હું માહરા ઓરડામાં જતી રહી, અને કપડાં બદલતી હતી ત્યારે મેં બારી-માંથી જોયું કે એક ગાડાંમાં મીં નોરમનનો ધણોએક અસબાબ આવ્યો. એ પુરવાર કરતું હતું કે તેવણુ તો અત્રેજ લાંબી બેઠક મારી જવાના હોવા જોઈએ, અને, તેથી, મને ધણી ચીંતા થઈ. ડોસાજી જે લાંબો વખત એ તરફજ રહે તો પેલા પાટાને વાસ્તે મજબુત વાંધો કરે, અને ડાકટરને બોલાવ્યા વના રેહવાના નથી એમ મને મજબુતીથી લાગ્યું; અને ત્યારે ખુદ જાણે શું શું થશે !

પ્રકરણ ૧૩૮.

હું ત્યાર બાદ બ્યારે પાછી નીચે ઉતરી ત્યારે બગીચામાં પુરતી વાત કરીને તે બાપ બેટી તરતનાંજ અંદર આવતાં હતાં, અને જાણે કાંઈ જાણુતોજ નહીં હોય અને અચખુચજ મીં નોરમનને આવેલા જોયા હોય તેમ લૉર્ડ ફ્ઝરીક પોતાનાં મગજ પર ધણો મોટો કાચુ રાખીને આગળ ધસી આવી હસ્તે એકરે પોતાના સસરાને ધણું હેતનો આવકાર આપ્યો.

“હું ધણો દલગીર છું સાંભળીને, ફ્ઝરીક, કે તમે એટલા બધા તખીયતથી હેરાંજ થઈ પડ્યાછ,” મીં નોરમને તેને મલતાં સાથે દેખીતી ગમગીનીથી કહ્યું.

“ખેર, એ તો જેવાં જેનાં તકદીર !” લૉર્ડ ફ્રેડરીક શીકું હસ્યો; “હવે એ વાત મને યાદજ મેહરબાની કરીને કરાવતા ના. જીંદગી સુધી આ બચબીત પાટો બાંધી રાખવો પડે એના જેવું કમનસીબ બીજું શું થવાનું હતું ? એવી રીતે એહરો જનમનો કદરપો થઇ પડવાની જાણે માહરી હીણી સરજતજ હોશે !”

“પણ કેમ ? કાંય ?” મી० નોરમન તો તરતજ બજીદ થયા; “જરા ધીરજથી ખેસો ને માહરી સાથે એ વાત તો કરો ?”

“હવે હમણાં તો, બા, મને કકડીને જીખ લાગીછ,” તે જવાંન લૉર્ડ ઉડવ્યું; “હાલ તો હવે જમવા બધાએ. તમે બી જરા મોહકું છાંટી લેઓ ને તૈયાર થાઓ. તમે બી તો જીખા થયા હોશો ?”

“માહરી તો જીખજ મરી ગઈ !” મી० નોરમને દુઃખી દેમાગે કહ્યું; “હું તો ચાહું છ કે આપણે પેહલાં ખેસીને એ તમારી અજબ જેવી બીમારી વાસ્તે ધીરજથી વાતજ કર્યે.”

“હાલ તો મને જમવા દેઓ, મી० નોરમન,” તે જવાંને માંગી લીધું; “જમવાનો વખત થઇ ગયલો છે. છ તો ક્યારના વાગી બી ગયા !”—અને તેણે ધણી જીખ લાગવાના ઢાંગથી ધણો જોરમાં ધંટ વગાડ્યો, કે જ્યારે એ બધા પછાડ ફક્ત તે પોતાને લગતી વાત વીસરાવાને વાસ્તેજ મારતો હતો તે જોવાનું માહરે માટે કશીજ રીતે મુશ્કેલ થયું નહીં. “આજે તમે એક જણાં આવ્યાથી મને ધણી ખુશાલી હાંસલ થઇછ. અમે અદ્દુ ને અદ્દુ એ રોજ સાથે જમતાં હતાં તે ધણું ડલ લાગતું હતું.”—અને તે ઘોંઘાટનું હસ્યો.

મી० નોરમને શંકાશીળ તેના બહુ જોયું. આ તેની બધી ખુશાલી અને આ તેનું હસવાનું ખેંચી તાંણીનેજ ઉપજવેલું હતું એમ તરત જોઇ શકાતું હતું !

“હવે એવણને ગમેછ તો જમવાનુંજ કાહડવા દેઓ, પપા ડીઅર,” જીવ્યટ માંગી લીધું; “એવણ ખરેખર આજે ધણા ખુશાલ દેખાયછ. ધણે લાંબે વખતે મેં એવણને આજે પાછા ખુશાલ જોયા ! ખુદાની કેવી મેહેર તમો બને આવી લાગ્યાં તો !”

અમો જમવા ગયાં. લૉર્ડ ફ્રેડરીકે મને પોતાનો હાથ આપ્યો, અને તે બાપ બેટી અમારી પુઠે આવ્યાં, જ્યારે ટેબલ પર પણ ફ્રેડરીક ધણોજ હસમુખો અને ગડબડખોરોજ થવાના પછાડ મારતો રહ્યો; પણ તે બધું પોકલ હતું એમ જોતાં મને ધણી ફકર થઇ. જીવ્યટ અવારનવાર પોતાના બાપના કાન પર પડીને કાંઇ ને કાંઇ કેહતી હતી, અને હું સમજી શકતી હતી કે તેની બીમારીની વાત કાઢીને તેની એ ખુશાલી વચ્ચે તેને પાછો બેઠીલ નહીં કરવાજ પોતાના બાપ કને વિનંતીથી તે માંગી લેતી હતી. માહરી તો, મગર, પુરેપુરી ખાત્રી હતી કે મી० નોરમન ફ્રેડરીકનાં આ જીકાં જીકાં હસ્તાનાં અને ઘોંઘાટખોરી વાતચીત કરવાનાં હેઠાંજીમાં કાંઈ બેદ હોવાનું ધણું મજબુતીથી પાંખીજ ગીંચા હતા ! દેખીતી રીતે તે જવાંન અતેજજ કરતો હતો—એવું કે કોઇને પણ વેહમ પડી શકે; અને, તેથી, હું તેને થોડાક રોકવા ચાહતી હતી, પણ કેમ રોકી શકું ?

હવે જમવાનું ખતમ થવા પછી ધારા પ્રમાણે ટેબલ પર વાપન આવ્યો ત્યારે ઇંગ્લેન્ડ ટેબલના કાયદા મુજબ અમો બેક છોકરીઓ ફાઇંગ રૂમમાં જવા ઉઠી, જ્યારે ફ્રેડરીકે અરખા ગબ-

રાતથી ઉતાવળે કહ્યું; “અરે વળી તમે એક જવા શાંતી ઉઠી જો? એસોની, તાહેલાં કર્યો!”

સારાંશ, તે પોતાના સસરા સાથે એકસો પડવાને બીહીતો હતો, અને મને તેની દયા આવવાથી મેં જીલીને કહ્યું; “હા, એસની, જીલી; આપણે ત્યાં જમને બી શું કરવાનાં હોએ? આએ થોડું પારકે ઘેરનું ડીનર છે જે તેની વાત? આપણે અધાં ઘેરનાં ને ઘેરનાંજ છીએ.”

એ ઉપરથી અમે બંને ત્યાંજ એસી રહ્યાં, અને તે કારણથી મીં નોરમને વાઘન પીવા પર કુબ્બલ વખત કાઢ્યો નહીં. તેવણુને ખાધા પીવાની રૂચી જરા થઇને દેખાતીજ નહીં હતી. તેવણુ તો પોતાના જમાઇને માથે મોઢે બાધેલાં પેલાં કાળાં કદનનો બેઠ શું હોવો જોઇએ તેજ જાણવાને અધીરા પડી ગયા હતા!

અમે, તેથી, જલદીજ હાલમાં પાછાં ફર્યાં. મીં નોરમન અને તેની દીકરી આગળ ચાલતાં હતાં, અને અમે બે પુઠે હતાં, બ્યારે તે જવાંન દુઃખી ઉમરાવે મને કાને લાગીને કહ્યું; “તમારી ધણી મેહરબાની થઇ, અલન, તમે મને એની સાથે એકસો નહીં મુક્યો તે. મેહરબાની કરીને મને જરા એમજ સાચવ્યા કરજો, અને એ ડોસો જેમ બને એમ જલદીથી અહીંથી ખરતો થાય તેની હું કોઈ ને કોઈ તરફીબથી જલદીજ ગોઠવણુ કરવા માંગુછ.”

ફ્રાઇંગરમમાં કોશી આવી, અને થોડીક એલારપેલારની થોડોક વાર વાતચીત થઈ, તેટલાં તો ફેડરીકે સુવા જવાનીજ તલબ કરી!

“માહરી બીમારી પછી હું જલદીજ ખાઇને સુઇ જઈંછ,” તેણે કહ્યું; “માહરેથી ધણુ જગાતુંજ નહીં. મને ઠાક ધણી જલદીજ લાગી જાયછ.”

“બનવાજોગ છે,” મીં નોરમન નરમાશથી એકમત થયા; “બીમારોએ તો વેહલાંજ સુઇ જવું જોઇએ.”—અને ફેડરીકે રેવન્સકલીફને બે વાર કેહવું પડ્યુંજ નહીં. મીં નોરમને છુટી આપી એટલે તે તરતજ સુવા જવા ઉઠ્યો, અને તે જોઈ ગ્રહસ્થ તરત પાંખી ગયા કે આ પણુ જલદીથી પોતાના ઓરડામાં જતો રેહવા વાસ્તે તેનું એક બાહણુંજ હતું.

જીલી પણુ, અલબત્ત, તુરત વેળા તો પોતાના ધણીની પુઠે ગઇ, અને અમે બે તેથી એકલાં પડ્યાં. એ પણુ માહરે માટે ધણુ વસમું હતું. મીં નોરમન મને ચીપીચીપીને પુછે અને વાત કરાવે તે પણુ માહરી એક કસોટી થઈ પડે. ફેડરીકને પોતાને વાસ્તે નહીં પણુ ગરીબ જીલીને વાસ્તે માહરે તેનો બચકાર બેઠ સાચવવાનો હતો. મેં, તેથી, એક પીક-અરપોર્થામાં માથું ખોસ્તું, કે જેથી મીં નોરમન વાત નહીં કાઢે; પણુ તેવણુ વાત કાઢ્યા વના કાંઇ રહે?

“અલન, મને કેહની, તું પોતે શું ધારેછ? તું નહીં લાગતું, દીકરા, કે આએ માહરા જમાઇની વર્તણુકમાં કાંઈ ને કાંઈ મોટો બેઠ છે?” તે દીકરી જમાઈ બંને પોતાના ઓરડામાં ગયાં એટલે અમે એકલાં પડતાં સાથે મીં નોરમને મને પાછો પાધરો સવાલ કર્યો; “માહરી બોલી બોલી જીલી એ એનાં ઠગારાપણુથી ઠગાઇ હોય તો બલે, પણુ હું ઠગાતો નથી; અને માહરી ખાત્રી છે કે તું પોતે બી એના ઢાંગ સમજી ગયલી છે!”

“કાંએ નહીં આપુને આવેલાં જોઇને એટલા એવણુ ખરેખર ખુશાલ અને ઉલટમંદ બન્યા હોય?” મેં મોઢમ જવાબ કર્યો.

“અરે કાંઈ વાત છે?” મીં નોરમને ગુસ્સો કર્યો; “માહરી છોકરી મને કહેછ કે એ તને ધુવડ જેવો ધુવડ બની ગયેલો છે, અને હું આવ્યો તેથી એટલો ખુશાલ શાંતો થાય? માહરી પર તે એટલે એનો ખાર તે શાંતો હોય? હું શું જાણુતો નથી કે એ જોર જીલમનું અને ફરજનું માહરી છોકરીને પરણ્યો છે? છટ, આવે બધી ઠગાઈ છે! એ પોરણો માહરી સાથે એકલો પડવા આહતો નથી તેજ બતલાવેછ કે એની બીમારીની વાતમાં કાંઈ ભેદ છે!”

“પણ આપણે શું કરી શકીએ?” મેં ગરીબાઈથી કહ્યું.

“કાંઈ કરવું જ નેહરો,” મીં નોરમને ગુસ્સાના ઠરાવથી કહ્યું; “માહરે માહરાં બચ્ચાનું સુખ સમાલવું જોઈએ, અને તેથી એ રાજ હોય કે નહીં હોય તોબી કાલે સહવારે એને તપાસવા વાસ્તે ડાકટરને હું ઘરમાં તેડવાનો છું. મને તો એ પોરણાનાં મગજ પર બી થોડીક અસર થયેલી લાગેછ. હું આવે અકસમાતની વાત મુતલમ માનતો જ નથી. એવા ગાડી તળે આવી જવાના અકસમાતના જખમ જન્મજન્મ રહે, ને તે એને પાટાપુટી બાંધીને લોકોથી છુપાવવા પડે એ માનવું જ એવકુરીબરું છે. હું તે માનતો જ નથી.”

હું જવાબમાં કાંઈ બોલી નહીં. હું જવાબમાં કહી જ શકું?

“મને ધણા બયબીત વેહમે યરપા થયેલા છે,” મીં નોરમને જરી રાખ્યું; “જરમનીમાં ગુનાહોની સજા તરીકે માસ જલાવી નાખવાનો કાયદો છે તેવું તો કાંઈ નહીં હોય? વળી કાંઈ એવો અઝીમ ગુનાહ કરીને કેઠે એ જાતની સજા તો એ નહીં ભોગવી આવ્યો હોય? એ ખ્યાલ કરતાં જ માહરી છાતી ધુજી આવેછ! જો કે હું જાણું છું કે અત્રે ઇસ્લામમાં એવું કરપીણપણું કોઈ જાણવું જ નથી, પણ ત્યારે બીજું હોય જ શું? એ મોઢે માથે એમ પાટા શાંતો બાંધી રાખે, ને લોકોને એહરો બતાવતાં શરમાય શાંતો? એમાં શરમની વાત જ શું હોય? હું, તેથી, સહવારે અહીંના ડાકટરને તેડવા માંડુછ. તું શું કેહતીતી—અહીં કોણ એ નામીયો ડાકટર છે? જીલીના છુટકારા ને કુદમાયાનાં મરણની વખતે કોણ ડાકટર આવ્યો હતો?”

“ડાકર સીંગલટન,” મેં યાદ કરાવ્યું; “ધણા લાયક ને બહા આદમી છે. હું અત્રે ધણી બીમાર થઈ હતી ત્યારે માહરી બી સારવાર એવણે જ કીધી હતી.”

“ત્યારે તેને જ આપણે સહવારે તેડશું,” મીં નોરમને ચુકાદો આપ્યો, અને જીલી તેટલાં પોતાના ખાવંદને સુવાડીને પાછી અમે વાત કરતાં હતાં ત્યાં આવી એટલે અમે તેનું બી મત લીધું.

“ઓ હા, કોઈ કાંઈ બી કરો?” તેણીએ દયામણી કીસમે રડી દીધું; “જોવાની, અહીંથી કેવા હસ્તા બોલતા ને ખુશખુશાલ ગયા! હું તો જાણું જ ચાલ, એ મસે હવે પાછા ખુશાલ થઈ ગયા, પણ પોતાના ઓરડામાં ગયા ને એકલા પડ્યા એટલે ઘોંઘા પર માથું પટકી નાંખીને ફેફેફા રડ્યા!”

“અને ત્યારે તે તો વધારે કારણ છે કે હવે મજબુત હાથે આપણે કામ લેવું જ નેહરો.” મીં નોરમને ચુકાદો આપ્યો; “તું કેહછ કેની કે તુંને બી અત્યાર સુધી એ જખમો એણે જોવા દીધા નથી?”

“ખરેખર નહીં. કોઈ દાહડો બી નહીં, પપા!” જીલ્લે જવાબ કર્યો, અને પછી પોતાના

બાપ આમળ જુલીએ બધી માંડી મેલીને વાત કાઢી. કેવી રીતે તેણે તેણીને કસમ આપ્યા હતા, ડાકટરને તેડવાની તેણીની કાકલુદીઓ કેવી રીતે તે હંમેશા હરકાટી કાઢતો રહ્યો, રાત્રે બતી વટીક ઝોરડામાં નહીં રાખતો હતો, અને ભર ઉંઘમાંથી અવારનવાર બીહીને ચીસ પાડી જાગી ઉઠતો હતો તે બધું તેણીએ કહ્યું, અને ત્યારે મીં નોરમન હદ વગરના ગંભીર થયલા દેખાયા. ત્યારે જુલીને તેવણે વળતી સહવારે જરૂર ડાકટરને ઘેરમાં તેડવાનો પોતાનો ઠરાવ બેવડી મજબુતીથી કહી સંભળાવ્યો, અને તે બીહી ગઇ.

“પણ એવણુ કદી ડાકટરને મલવાના નથી,” તેણીએ ફીકરમંદ કહ્યું; “ઉલટા વધતા બીજવાશે અને બીહીક લાગેછ, પપા, કે તમારી સાથે ધણી રહે થશે.”

“અને તેની પરવાહ નથી,” નોરમને તુચ્છકાર કર્યો; “એવી વાતમાં દર્દીનું મત લેવાનું કે દર્દીઓ કેમ વરતેછ તે જોવાનું હોયજ નહીં. તું આજે રાત્રે એને આપણા એ ઠરાવ વાસ્તે કાંઈ બી કેહતીજ ના. તું જાણે કાંઈ જાણતીજ નહી હોય તેમ કરજે.”—અને જુલીને ફરજિયાત એ ઠરાવ વાસ્તે એકમત થવુંજ પડ્યું.

અને તે રાત્રે સુતાં સુતાં મેં મોડી રાત તક એ વાત પર ધણો વિચાર કાઢ્યો. માહરે હવે એ સંજોગમાં શું કરવું અને કેમ કામ લેવું? ડાકટરને તેડવામાં આવનાર હતો તે વિશે ફૂડરીકને માહરે છુપો ચેતાવવો કે હવે જે થાય તે થવા દે અને ચુપચુપ માનવું જોયાજ કરવું? મોઢે વહેલ્લે એ કમબખ્ત આદમીનો ભેદ જરૂર પકડાઇ આવવાનો એ તો દીવા જેવું દીસતું હતું. ત્યારે તે ડાંગડીગડથી પકડાતો લંબાવીને નાહક બધાંને કંગાળ રાખી મુકવાં એમાં હાંસલ શી હોય? વળી મીં નોરમન જે જાણે કે મેં તેને છુપો ચેતાવીને તેવણની યોજના બાંગી પાડી હતી તો તે પણ તેઓને જરૂર કરીને ગમે નહીં! એટલા વાસ્તે જે થાય તે જોયા કરવાનાજ નિશ્ચય પર આવીને હું થોબી.

ત્યાર બાદ મોડી રાત્રે હું એક ધણી બયબીત ચીસ સાંભળીને ઉંઘમાંથી ચમકી ઉઠી. માહરાં હાડેહાડ ધુન્ધ્યાં. પેહલાં તો હું બીહી ઉઠી, પણ તરત મને થાદ આવ્યું કે તે પેલા કમબખ્ત ફૂડરીકનાં મુખમાંથી રાત્રે ઉંઘમાંથી નીકળી પડેલી એક ચીસજ હોવી જોઇએ, અને હું ગમ ખાધને પટપટી કે બળ્યો એનો અવતાર! ખરેખર, જે તે નીરાંતની ઉંઘે ઉંઘી બી નહી શકતો હતો, અને એજ બધા બયબીત સ્વપનાઓ જોઇને ભડકી ઉઠ્યા કરતો હતો, તો તે બીચારાનાં જીવવામાં હવે મળહળ શું રહી? તેનાં પાપ બેશક ધણાં ભારે હતાં, પણ તેનાં પાપનાં પ્રમાણમાં તેની આ સજા—જીવતું દોષખ!—પણ કદાપી જોઇએ એ કરતાં વધારે ભારે નહીં લેખાએ!

મને અગત કરીને જુલીની દયા આવી, તે બીચારી કેમ એ સંકટ સહી શકતી હશે? અમે બન્નેના સુવાના ઝોરડાઓ એકજ માળ પર હતા ખરા, પણ હું જે ઝોરડામાં સુતી હતી તે ઝોરડાથી એ વર બૈએરનો ઝોરડો ધણેક છેટે હતો. હું એક નાકે હતી અને તેઓ બીજે, અને તેમ છતાં બંધ બારણાંઓ અને વચમાંની જડી દીવાલો વીંધી નાંખીને બી જો તે ચીસ માહરે કાંને આવી શકી હતી, તો જે બીચારી તે કમબખ્ત આદમીનાં પાસાંમાંજ સુતી હતી અને જેને એ કારમી ચીસો રોજ સાંભળવાનું સજીત હતું તેની અવલક્ષા શી હોવી

જોઈએ ? અને, બની શકે તો, એ ઉપરથી હવે એ ભેદનું સેવટ આવવુંજ જોઈએ એમ મને તે મોડી રાત્રે વંધતી મન્યુતીથી લાગ્યું.

તે સહવારે હું ધણી ઉદાસ હતી, અને કપડાં સજીને બ્રેકફાસ્ટ રૂમમાં નીચે ગઇ, ત્યારે ત્યાં કોઇ નહીં હતું. એમ કેમ ? મીં નોરમનને નીચે તૈયાર થઇને ફરતાહરતા મેં પોણા કલાક આગમ્યથી સાંભળ્યા હતા, અને ત્યારે તેવણુ ક્યાં ગયા હતા ? મેં ખુટીપર તેવણુની ટોપી જોઇ, અને તે પછી ત્યાં નહીં હતી; અને, તેથી, તુરત મેં અનુમાન કર્યું કે, આગલી રાતના ઠરાવ મુજબ, ડાકટરને બોલાવી લાવવાજ ખડી ફજરથી તેવણુ ગયલા હોવા જોઈએ !

પ્રકરણ ૧૩૯.

થોડે વારે મીં નોરમન બાહરથી આવ્યા, અને આવ્યા તેવા ટોપી ઉતારીને નાસ્તાની ટેબલ પર માહરી ખુરસીની લગોલગની ખુરસીમાંજ આવીને ગોઠવાયા.

“અલન,” તેઓએ દધાયે દીલે કહ્યું; “ગઇ રાત્રે એ પોરયાએ ઉંઘમાં પાડેલી ચીસો તાહરા સાંભળવામાં આવી હતી ? માઇ ગોડ, કેવી ચીસ!! બસ, માહરી સંપુર્ણ ખાત્રી થઈ કે એ પોરયાનું દીલ ડાબેલ છે. સ્વચ્છ અંતઃકરણવાળાંઓને એવી ચીસ સરળમળ નહીં. તું જોજે તો ખરી—કાંઈ ખી બચકાર ભેદ છે, અને હું તે ગમે એ જોખમે શોધવી કાઢશ ! માહરે એ ચાલવા દેવુંજ નથી. માહરી ગાય ગોલાબ જેવી દીકરીને એવા એકના બસથી માહરે જલદીથી બચાવવી અને છુટી કરી નાંખવીજ જોઈશે !”

“તમે ડાકટરને મળી આવ્યા કે ?” મેં બીહધેલી અદ્વિતોએ પુછ્યું.

“હા, અને તેં કહ્યું તેમ મેં તેને એક ધણા લાયક આદમી તરીકેજ પીછાંપ્યો. દેખીતો ધણો કાબેલ માણસ છે. મેં તો તેને સાફ સાફ બધું કહ્યુંજ. માહરા વેહમો વટીક કહી દીધાજ. એની આગળી પાછળી કોઈ રીતે સ્વચ્છ નથી તે મેં ડાકટરને સમજવ્યું છે.”

“અને તેવણુ ક્યારે આવવા કહ્યું ?” મેં ઉતાવળે પુછ્યું.

“મેં સાડા દસે તેડયોજ,” મીં નોરમને કહ્યું; “મેં જોયું કે એકાદ કલાક નાસ્તાનો બાદ આપીને પછીજ બોલાઉં.”

એવામાં જીલ્લત નાસ્તાની ટેબલ પર આવી, અને જરા વારમાં તેણીની પુઠે ફ્રીડરીક પછી આવ્યો. પેલું પાટાપુટીનું કાળું કપડું તો બાંધેલુંજ હતું, અને મેં જોયું કે મીં નોરમન તે તરફ કમકમ્યા વગર જોઈ શકતા નહીં હતા. એમ છતાં તેઓ બ્યાદ કાંઈ બોલ્યા નહીં, કે બ્યારે ફ્રીડરીક પોતાની તખીયત તે સહવારે ધણી વધારે સારી હોવાના વગર પુછવે ઓરગાઓ માર્યા, અને ધણો ખુશાલ દેખાવાનાં ઢોંગ પર ઢોંગ કર્યા ! તે દાહડે રવિવાર હતો, પછી દેવળમાં જવાનો તો કોઈને ખ્યાલ વટીક થયો નહીં—એટલા બધા બધાના જીવ રંજ પામી ગયલા, કાહેલી અને દુઃખી હતા !

એ પછી અમો નાસ્તો કરીને ફ્રીડગરૂમમાં આવ્યાં, અને જરાપર સાડા દસને ટકારે ડાકટર આવીને હાજર થયો. ફ્રીડરીક એ વખતે કમ્પાઉન્ડની સાંમેનાજ સોફા પર પડેલો હતો,

તેણે તેને બગીચામાંથી અંદર ચાલી આવતો જોયો, અને તે ગુસ્સાની એક બરાડ સાથે ઉભો થયો.

“એ આએ તો સાંમેથી ડાકટર સીંગલટન આવેછા! એને અહીં કાણે બોલાવ્યો?” તેણે ગુસ્સાથી પુછ્યું.

“મેં!” મીં નૉરમને ઠરાવથી ને હીંમતથી કહ્યું.

“તમે?” તેણે વધતા ગુસ્સાથી કહ્યું; “અને તેનું કાંઈ કારણ?”

“તમે જો તમારી ઘેરી તરફની ફરજ જુલી જાઓ, તો તે કોઈ કારણ નથી, માહરા લૉર્ડ, કે માહરે માહરાં બચ્ચાં તરફની ફરજમાં બી પછાત પડવું જોઈએ?” મીં નૉરમને ચસ્સાથી જવાબ ક્યો.

“પણ તમે કેહવા શું માંગોછ? ડાકટરનું અત્રે કામજ શું છે? હું તદ્દન સારી પેઠે છું!” તેણે કમળી પડીને તકરાર ઉઠાવી.

“તે તો વધારે સાફ! ડાકટર તપાસ કરશે તેમાં આપણને નુકશાન શું છે?” મીં નૉરમને ઠડે કલેજે કહ્યું; “મને લાગેછ કે ઘોડા પરથી પડ્યાથી તમારાં કલેજાં ધણાં થપકાયલાં છે, ને માહરે તેની બી તપાસ કરાવવીજ જોઈશે.”

“જો વાહલા ફ્રીડી, એટલો ગુસ્સો ના કરો!” હવે ગરીબ જુલ્યે તેનાં ગળાંમાં હાથ નાખીને તેને કાકલુદીથી વીણ્યો; “માહરા પપા જે કરેછ તે આપણાં બેકનાં સારાંનેજ વાસ્તે કેની? જો માહરે માનો, ને ડાકટરને બધી તપાસ કરવા દેઓ?”—અને મામલો વધારે બીગડશે તે બચથી પોતાને બરપા થયલો ગુસ્સો ગળાંમાં ઉતારી દબને તે જવાં ઉમરાવ ધણી દાનાઈથી અંતે ફરજ્યાત શાંત અને એકમત થયો.

“વેલ, વેલ, બ્યારે તમો બધાંની એમજ મરજી છે તો હું તાબે ચાઉંછ,” તેણે નાખતી કરી; “મને માફ કરજો, મીં નૉરમન; હું ધાફંછ કે હું ધણો બેઅદબ ને તોહડો થયો. માહરે તમારી એ કાળજીની ધણી કદર કરવી જોઈએ.”

“વેલ, એ દમ વગરની વાત છે,” મીં નૉરમને ઉદારતાથી કહ્યું; “હવે જાઓ પાસેના રૂમમાં; ડાકટર સીંગલટન ત્યાંજ છે. મેં બાહર થોમસને બેસાડ્યો હતો, અને ડાકટર આવે તેવા પાછલી બાજુએથી પાધરા તેજ ઓરડામાં તેવણને લઇ જવા મેં તેને હુકમ આપી મેળ્યો હતો. અમો કોઇ તમોને ડીસટર્બ કરવા સાથે આવતાં નથી. ડાકટર તમોને પુરતી રવેસે તપાસશે અને અમોને રીપોર્ટ કરશે તે ઉપરજ અમો સંતોષ માનશું.”

ફ્રીડીક ગયો. તેણે હવે આનાકાંની કરી નહીં, અને તે પાસેના રૂમમાં ગયો અને બારણું બંધ થયું, એટલે મીં નૉરમને ખાખસુસ એલારપેલારની વાત કાઢી. જુલી ધણી બીહીધેલી અને ચીંતાતુર દેખાતી હતી તેને હીંમત આપવા જોઈું બી તેવણે કેટલુંક કહ્યું. એમ અરધાક કલાક ગબડી ગયો, જે પછી ડાકટર બાહર આવ્યો, અને તેને લઇને મીં નૉરમન બ્રૅકફાસ્ટ રૂમમાં ગયા, ત્યારે ફ્રીડીક પણ તેની પુઠે બાહર આવીને અમારી પાસે ગોઠવાયો. તે હવે વધારે શાંત થયલો અને નીરાંત માનતો દેખાતો હતો.

“હું તમો લોકોને ના કેહતો હતોની?” તે હસ્યો; “ડાકટરનું કાંઈ કામજ નહીં હતું!”

“ઓ કાંચ?” જીભડે મોટી ખુશાલીથી ઉલટમંદ સવાલ કર્યો; “ડાકટર શું એમ ખાત્રી આપેછ કે સીરયસ કશુંજ નથી?”

“સીરયસ? સીરયસ હોઇજ શું શકે—ધુલ ને ઢેઢાં?” ફ્રેડરીક જાસ્તી સતો થયો; “ડાકટર કેહેછ કે બસ પુરતી આશાએજ લેઓ, ને રાતના જરા બીહી ઉઠાછ તે બી પેલા અકસ્માતના બચની થોડીક મગજ પર અસર રહી ગયલી છે તેનુંજ પરીણામ છે!”

એ પછી તેણે જીભડીને પોતાને જોઇતી કાંઠ ચોપડીનું નામ આપીને તે લઈ આવવાને મસે બાહર મોકળા દીધી, અને જેવી તે બાહર ગઇ કે તરત માહરી આગળ આવીને તેણે કહ્યું, “હજુર વેર તો માહરો ભેદ સલામત છે! સીંગલટન કાંઠજ પારખી નહીં શકયો. મેં તેને પુરંપાધરં છોડીને જેવાજ નહીં દીધું, અને માહરાં હાડકાં પાંસરાંજ તપાસવા કહ્યાં.”—અને તે ધણું શીકડું હત્યો.

એવામાં જરા વારે ડાકટર અને મીં નોરમન બાહર આવ્યા, જ્યારે ડાકટર સીંગલટને માહરી પર ધ્યાન આપ્યું.

“કેમ છેઓ, મીસ પર્સી, તમે?” તે બલા તખીએ મીઠાસથી હતીને કહ્યું; “રીવર હાઉસમાં પાછાં આસાએસ કરવા આવ્યાંછ કે? હું તમોને જોઇને ધણો ખુશી થયો.”

એ પછી હું તે ડાકટર સાથે જરા વાત કરતી સહેજ આગળ ચાલી, એટલે તેણે કોઇ નહીં સાંભળી શકે તેમ મને ધીમે સાહદે કહ્યું, “મને તમોને ખાનગીમાં જરા મલતુંછ. મેહરખાંની કરીને આજે બપોરે એક ને બેની વચ્ચે જરૂર તમે માહરે બંગલે આવજો, અને કોઇને એ મીલાકાત વાસ્તે હાલ કાંઈ જાણવા ના દેતાં.”

મેં તરત ધણી ખુશીથી હા કહી, અને પછી હું પાસેના ઝોરડામાં ગઈ, જ્યાં મીં નોરમન હતા, જેવણુનો ચેહરો પણ ખુલી ગયલો જોઇને મને કેટલીક ધીરજ મલી. મેં જોયું કે ડાકટર સીંગલટને ખરેખર જેવી જોઇએ તેવી કાળજીથી ફ્રેડરીકને તપાસ્યોજ નહીં હતો, અથવા જો તપાસ્યો હોય તો તે કેસ કાંઈ સમજેલો હોવો નહીંજ જોઇએ!

મીં નોરમને પછીથી બધો ખુલાસો કર્યો.

“ડાકટર સીંગલટને બધો ખુલાસો માહરી આગળ કીધોછ, અંધન,” તેવણે કાંઈક ખુશાલ તખીયતથી કહ્યું. “એણે એને ધણો સારી રીતે તપાસ્યો, પણ કેહજે કાંઈ એંકસપસ થવા જેવું પકડાયું નથી. એ મુખીએ પેલા લંડનના અકસમાતના જખમો તો બરાબર જેવા દીધાજ નહીં, પણ લંડનમાં કોણુ કોણુ ડાકટરોનાં મત લીધાં હતાં તે નામ જાહેર થવાથી સીંગલટન ધણો સંતોષ પાંચ્યો. એ તો મને ધણી હીમત આપી ગયો કે માહરે ખ્યાલ કરવા જેવું કાંઈ છેજ નહીં. એ કેહજે કેટલાક જખમો એવા બી આવેછ કે જે રૂઝ નથી આવતા, ને ડાહમ પડી રહેછ; અને ફ્રેડરીકની કીસમનાં નરવસ આદમીઓ પોતાનો સુંદર મુખડો બીગડવાની નામોશીથી એવાં દેહસ્ત ખાઈ જાયછ કે તેઓ એમ પાટા બાંધી રાખે ને કોઇને તે બતાવે નહીં એ ધણું બનવા જોગ છે.”

“ત્યારે હવે તમોને ધીરજ તો આવીની, મીં નોરમન?” મેં સવાલ કીધો.

“આવવી તો જોઇએ,” તેવણે હજી જરા અચકી અચકીને કહ્યું; “જોકે હજી

માહરં મન તો માનતું નથી. મને કાંઈ ખરાબીનો ખટકો હજી કાંઈ થયાજ કરેછ! એમ બી હોય કે માહરં ખચ્ચાની ઉપર હું હદ વગરનાં હેતથી વીહલો પકુંછ, ને એ પોરયાની આગળી વતણુકને વાસ્તે મને કાંઈ સાઈં મત નથી તેથી બી હું એમ વહેમાયા કરતો હોઈ? હવે, એમ છતાં, હાલ તો વધારે માહરે કાંઈ યુનોચેરા કરવીજ નથી. જીલી કહેછ કે પરમ દાહડે તો તું લંડન પાછી જતી રહેવાની છે ત્યારે હું બી તાહરી સાથે લંડન આવતોજ રેહવશ કે દેખું બી નહીં ને દાઝું બી નહીં!”

એ પછી હું એકલી પડી ત્યારે એક હાથ પર હું ધણી ધીરજ પાંચી કે કમખખત ફેડરીક રેવન્સકલીફનો બેદ એ રીતે હજી તલક તો સચવાયો હતો, જ્યારે બીજા હાથપર મને ધણું અજબ લાગ્યું કે ડૉક્ટર સીંગલટને એવી ખાનગી રવેસે મને એકાંતમાં પોતાને ખંગલે શું કરવા મલવા માગ્યું હતું? તે બલો અહસ્થ મને શું કેહવા માંગતો હશે? શું તેણે ફેડરીકનો બેદ પારખ્યો હતો, અને ધરડા મીં નોરમનનું અમથું અમથું એમ મન મનાવીને તે એ વિશે માહરી સાથે એકાંતમાં કાંઈ વાત કરવા માંગતો હતો? તેને માહરે વાસ્તે ધણું સાઈં મત અને માન હતું તે તો મને ખબર હતું, પણ બપોરે તેનાં તેડવા પ્રમાણે જમને તેને મલી આવવાથી એ વાતનો જલદીજ નીજીય થઈ જશે એમ મને લાગ્યું.

હું ગાંધ. બપોરે એક વાગતે હું ધરથી નિકળી ડૉક્ટરનો ખંગલો મને ખબર હતો, અને હું તેનેજ ત્યાં મલવા જતી હતી એમ ધેરમાં કોઇને કહ્યા વગર, સેહેજ લટાર લેવા નીકળી પડતી હોઈ તેમ, હાથમાં માહરી છત્રી લઇને ઉતરી પડી.

મને તેનાં ધરમાં “પારલર” માં તરતજ દાખલ કરવામાં આવી, કે જ્યાં મેં જોયું કે ડૉક્ટર બીજા કોઇ અહસ્થ અને એક ખાંડ સાથે વાત કરતો બેઠો હતો. તે અહસ્થની માહરી સાથે તરતજ ઓળખાણ કરાવવામાં આવી. તે ધણાજ માયાલુ દેખાવનો, મીઠા ચેહરાનો, એક અધોર ઉંમરનો પાદરી હતો, ને ડૉક્ટરે ઓળખાણ કરાવતાં કહ્યું કે તે તેના સગા ભાઇ થતો હતો, જે બાહેરગામથી હાલમાં તેઓને ધરે આસાએસ કરવા ને હવાફેર વાસ્તે આવ્યો હતો. પેલી બાઇ તો ડૉક્ટરની ધણીઆણીજ હતી, કે જેણે જો કે આજે મને પેહલીજ જોઇ તોપણ ડૉક્ટરે માહરે વાસ્તે ધણું સાઈં તેને કહેલું હોવુંજ જોઇએ, જેથી તે ધણી માયાથી ને મીઠાસથી મને મળી. તે પાદરી ભાઇ પણ દેખીતો ઉદાર વૃત્તીનોજ એક આદમી હતો. તેને રટેજની માહરી નોકરીને વાસ્તેનો કશો અણગમો હોય એમ દેખાયું નહીં. તેણે સાંચી માહરી વખાણ કરી. તે લંડનનોજ રહીશ હતો, અને એ ત્રણ વખત મને જીદા જીદા પાર્ટમાં ઉતરેલી જોઇ ગયો હતો. તે પોતાના ભાઇને ધરે ચાર છ દાહડા આસાએસના ગુનરવા ફક્ત આગળી સાંહજનોજ આવેલો હતો.

“તમારી વાત આગળ ચલાવો, ભાઇ,” મને આપવામાં આવેલી ખુરસી પર હું જોઈવાઇ તે પછી ડૉક્ટરે તે પાદરીને કહ્યું, “મીસ પર્સનિ. કાંઈ ખાસ ઉતાવળ નહીં હશે? એવથુ એસશે: પણ તમારી એ વાતમાં ખાનગી જેવું તો કાંઈ ખાસ નથીની?”

“ખાસ કરીને એવું ખાનગી તો નહીંજ,” તે પાદરીએ કહ્યું,—અને પછી જરા વિચાર-વંત માહરી તરફ ફરીને વધાર્યું, “હું માહરા ધધાની રહે પરમ દાહડે એક ધણો દુઃખ-ખરેસો દેખાવ જોઇ આવ્યો તેની માહરાં બાઈ બોનર્થ આગળ તમે આવ્યાં ત્યારે વાત

કરતો હતો.”—અને તે રહેજ હસ્યો. “તમારા નાટકો ને વારતાઓમાંજ લોહી થઈ થઈ જાય એવા બનાવો કાંઈ બનતા નથી, મીસ પર્સી,” તેણે જારી રાખ્યું; “ખરી જીવતી જીંદગીમાં બી પાદરીના માહરા ધંધાની રાહ એવું ધણુંએક માહરાં જાણવામાં આવેછ, અને તેમાંનોજ આએ એક કેસ છે !

પ્રકરણ ૧૪૦.

“એવું તે શું છે?” મેં હસીને પુછ્યું.

“પરમ દાહડે અત્રે હું ચારેક દાહડા રેહવા આવવાની તૈયારી કરતો હતો,” તેણે બ્યાંન કર્યું; “ધણું થયું એ લોકો પુઠે લાગેલાં હતાં, અને હું પ્રોમીસ કર્યાજ કરતો હતો તે અંતે મેં આવવાનું નક્કી કર્યું, તેટલાં એક આદમી મને ઉતાવળે તેડવા આવ્યો. એક પ્રહસ્ય બાબુમાંનાં એક હોટેલમાં ધડીપળ હતો તેને તેની છેલ્લી બંદગી કરાવવાની જરૂર છે એમ મને કેહવામાં આવ્યું. માહરે દેવલ લાંડનના વેસ્ટ એન્ડમાં છે, ને હું જે હોટેલને વાસ્તે કેહું છ તે અમારી નજદીકમાં એક ધણા ફેશનેબલ લતામાં આવેલું છે. હવે એવા કેસમાં મને ના કેહવા ગમ્યું નહીં. કોઈ શાદી કે કાંઈ બી ખુશાલીની ક્રિયા હોતે તો હું નાજ કેહતે, કેમજે હું અત્રે આવવા નીકળવાની તદ્દન તૈયારીમાંજ હતો, પણ મોહતનો મામલો સહમજીને મને જવું પડ્યું. અલખત તે મરવા સુતેલા પ્રહસ્યનું નામ હું તમો લોકને કેહતો નથી. તે બીચારાનાં નામનો ભેદ તો સચવાવોજ જોઈએ.

“હવે હું જ્યારે તે મરવા સુતેલા આદમીના ઓરડાની બાહરના ઓરડામાં ગયો ત્યારે ત્યાં બે જણીતા તબીબો બેઠેલા હતા. તેઓએ મને કહ્યું કે તે બીચારાનો વખત તદ્દન બરાબર ચુકેલો હતો, અને હાલમાં તે પોતાના સોલીસીટરને બોલાવીને તેની પાસે પોતાનું છેલ્લું વસીયત તૈયાર કરાવતો હતો. મેં, તે ઉપરથી, પુછ્યું કે માહરે અંદર જવું કે નહીં, જ્યારે તે બેમાંનો ડાક્ટર અંદર પુછવા ગયો, જે જવાબ લાવ્યો કે વસીયતનું કામ ખતમ થયું હતું, અને છેલ્લી સહીપત્રીઓજ થતી હતી, જે તમામ થતાં મને તરત અંદર બોલાવવામાં આવશે. તે બંને ડાક્ટરોએ એ પછી અંદર જઈને તે વીલમાં સાખ ભરી, અને પછી તેઓ તે સોલીસીટર સાથે પાછા બાહર આવ્યા કે હું તરત અંદર ગયો.

“તે મરતો બીમાર એ વખતે હજી પોતાની પુર સુધ્ધીમાં હતો. મને માલમ પડ્યું કે તે પૈસે પુર હતો અને વૃધ વયનો હતો, પણ તેણે પોતાની પાછળી જીંદગીમાં ધણું ખમ્યું હતું. અલખત દુઃખ કાંઈ ગરીબોનેજ વાસ્તે છે અને શ્રીમંતોને વાસ્તે નથી એમ તો કાંઈ હોયજ નહીં?

“તે પોતાનો અંત આવી રહેલો ધણી અચ્છી રીતે સમજી રહેલો હતો. તે કાંઈ ખાસ વ્યાધીથી મરવા સુતો નહીં હતો, પણ તેને મનનું દુઃખ ધણું ભારી થઈ લાગ્યું હતું, જેણે હાર્ટ પર ધણી અસર કરી નાંખી હતી, અને કાબેલમાં કાબેલ ડાક્ટરોની ચાંપતી મદદ છતાં હૃદય હાલમાં કામ કરતું રહતા રહતા ધીમું પડતું જતું હતું, જેથી મોહત નક્કી થઈ પડ્યું હતું. તેણે, એમ છતાં, તે વસીયત પોતાની પુર અક્કલ હુસ્સારીમાંજ કરાવી લીધું, અને હાલમાં બી બેકે તે જલદી નખલો પડતો જતો હતો તોબી તેનો હોસ ધણો સાચુત હતો.

“તે મને જોઈને પુશકલ ઉશ્કેરાયો. તેને કાંઈ તેની એવી કરણી યાદ આવી ગઇ કે જેનું દુઃખ તેને ધણું જ હૈયે ચઢતું હતું. તેનાં દેહવા મુજબ તે દરથો તરીને ખાહીમાં દુખી મુગો હતો। તેણે આખી જીંદગી ધણી નેકી નીતીથી ગુજરી હતી, પણ છેલ્લે ફક્ત એ ચાર અઠવાડયાની વાતપર તેણે એક ધણા દોજખી કીનાતું એવું કરપીણ કાર્ય કર્યું હતું, કે જે પશ્ચાતાપથી તેને મરતો દમ હાલમાં અણહદ ગુંગલાતો હતો, અને એક ધર્માધ્યક્ષ તરીકે મને જોઈને તે, મેં કહ્યું તેમ, ધણો વધતો ઉશ્કેરાયેલો હતો.

“તે એક ધણાજ કરપીણમાં કરપીણ કીનાની વાત હતી, અને તે સાંભળતાં માહરં દીલ કમકમ્યું. વાત એમ છે કે કોઇ ઉમરાવ ખાનદાનના કુલવાન જવાને નેકાહનો ઠગારો વાયદો આપીને તેનું એકતું એક બચ્ચું જે તેની દીકરી હતી તેની ઈજ્જતની બરબાદી કીધી, અને તે બાઈ બીચારી તે નામોશીનાં કારણથી બેહસ્ત પાંખી—”

અને વાંચનારાં સાહેબોને કહેવું જોઈશે કે આ સાંભળતાં ભીતરે હું કેમ ચમકી અને મેં માહરો ગભરાત જાહેર થઈ જતો બડી મુશ્કેલીથી કેમ છુપાવ્યો? આ તો કેથી ફ્રેડરીક રેવન્સ-કલીફ અને મરનાર ફેલીસા ગાવરનીજ દુઃખદાયક કાંઠણી હતી, અને તે આગળ સાંભળવાની માહરી આતુરતા વચ્ચે મેં થોડાક વાર દમ લેવાતું વટીક ગોયા મોકુફ કર્યું, કે બ્યારે તે પાદરીએ આગળ ચલાવ્યું:

“કહેજે તે મા અને નામોશીથી તવલુદ થયલું બચ્ચું બંને બેહસ્ત પાખ્યાં તેના દાદા તે મરનાર છોકરીના એ બાપે એવો સખ્ત દીલે ધર્યો કે તે પછીથી એ ઉમરાવ જવાંનને કદી માફ કરી શક્યોજ નહીં.”

“અને તે જવાંનતું નામ તમોને આપવામાં આવ્યું ખરું કે?” મીસીસ સીંગલટને, ધણી ઉલટથી એ વાત સાંભળતાં, બૈરાંઓને બરની હંમેશની જીજ્ઞાસાથી તરત સવાલ કર્યો.

“નહીં, તે નામ કોઈને બી જાહેર નહીં કરવાજ તેણે ઠરાવ કર્યો હતો, અને મરતાં સુધી તેણે તે ખરાબી કરનારનું નામ તો મને કહ્યુંજ નથી.” તે પાદરીએ જવાબ દીધો.

“પણ તેણે તે બદમાશને એવી તે શું સજા કીધી?” ડૉક્ટર સીંગલટને અનન્ય થઈ પુછ્યું.

“ધણીજ ભયંકર સજા! આએ સુધરેલા જમાનામાં ચાલેજ નહીં ને મનાયજ નહીં એવી નેહસ્ત સજા!” તે પાદરીએ જવાબ કર્યો; “તેણે તે છોકરાને ઠાગથી એકાંત ઘરમાં બોલાવી લીધો, અને બાકુતી રક્ષયને પાસે તેને ત્યાં પકડાવી અને બધાવીને તે બેવકુફે ધણાંજ કરપીણ-પણે તેનાં આખાં મોંઢાં પર તપાવેલાં લોખંડના, જીંદગીભર નહીં ભુસી શકાય એવા, ડાહમ દેવાડયા, ને તે રીતે તે ખુબસુરત એહરાતું માસ બધું ચીરી ચુંઠી નાખીને તેને જીંદગીભરનો બીહામણો અને બદસુરત કરી મેલ્યો!!”

“ઓ, પણ મીસ પર્સી, એ તમોને શું છે? તમો કોઇ આ કરપીણ કીનાની કરીયત સાંભળી શકતાં નથી દેખાતાં!” ડૉક્ટર સીંગલટનેનું તેવામાં માહરી પર ધ્યાન ખેંચાયું, અને તે કુદા મારીને મને મદદ થવા માહરી બોરડુમાં આવ્યો. “તમો તમારાં આખાં તનબદનમાં ધુજોજા આવો, આવો, માહરી સાથે જરા પાસેના બોરડામાં આવો, અને અલેટલ જાવો.”—અને હું આનાકાની કરી શકું તે આગમ્ય તે બેલો ડૉક્ટર મને બોંહસ કરીને પાસેના રૂમમાં

લઈ ગયો, બ્યાં મને કાંઈ તેણે સુંધાડ્યું, જેથી હું ગળું ખંખારીને સાહવધ થઈ. ખરેખર જો ડાકટર સીંગલટન એટલી બધી સમયસુચકતાથી વેળાસર માહરી મદદે નહીં આવતે, તો હું બીજીજ પળે બેહોસ થઈને માહરી બેઠકમાંથી નીચે તુટી પડતે એમાં કોઈ સંદેહ નહીં હતો. તે કરપીણ કીનાતું નેહસ્તપણું માહરી આંખો તળે જોયલું માહરી નજરમાંથી હજી ખસતુંજ નહીં હતું, અને તેજ વાત અત્રે તે પાહરી હસ્તક પાછી રજી થવાથી હું એ રીતે માહરી લાગણીઓ પર કાચુ સાચવવાને નિષ્ફળ નીવડી તે વાસ્તે વાંચનારાં સાહેબો શું અનુભવ થશે?”

હું હવે સાવધ થઈ, અને બીહીધેલી અદ્યઓથી મેં તે તબીબના એહરામાં જોયું, કે જ્યારે જોતાં સાથે માહરી પક્ષી ખાત્રી થઈ ગઈ કે લૉર્ડ રેવન્સકલીફને બેઠ આંખે ડાકટરથી છુપ્યો નહીંજ હતો. તે તેણે શોહધી કાઢ્યોજ હતો, અને હવે સધળું તે પણ સીલસીલાબંધ બરાબર સમજી જઈ શક્યો હતો.”

“ઉસ્કરાવો ના, મીસ પર્સી, શાંત થાઓ,” તે ડાકટરે મને સમજાવ્યું; “કેટલાક સંજોગો અકસમાત દેખાયછ તેમાંના આ એક અકસમાતજ કેહવાય, કે જેથી બે ને બે મેળવીને આપણે ચારનો સરવાલો ઉપજવી લઈ શક્યે, પણ આંખે હું અકસમાતજ નથી સમજતો. આંખે વાતમાં તો જાણે પુદ્ગનો બેદી હાથ હોય એમજ મને લાગેછ.”

“ખરી વાત છે, ડાકટર,” મેં ધીમે સાહદે જવાબમાં કહ્યું; “તમે ખરો બેઠ પારખી શકેલા છો.”

“ખરો કમખખત અમીરનહો !” તે ડાકટરે અતવતના અફસોસથી કહ્યું; “પણ એની યૈરી બીચારી એ બેઠ જાંણતી હોશે કે ?”

“નહીં, તે લોક કોઈજ નથી જાંણતાં; એ તો હુંજ કમનસીબ જાંણવા પામેલી છઉં,” મેં નીસાસા સાથે જવાબમાં કહ્યું—અને વધાર્યું; “પણ તમારા ભાઈની વાત અધુરી રહી ગઈ, ડાકટર. માહરે જાણવું છે કે એ કીનો લેનાર ગ્રહસ્થ પણ પછીથી ગુજરીજ ગયો કે ?”

“તે ગુજરી ગયો,” તે ડાકટરે ખુલાસો કર્યો; “તમે આવ્યાં ત્યારે માહરા ભાઈએ એ વાત કેહવાની શરૂ કીધેલી હતી, અને તેવણે તેમ કરતાં અમોને પેહલ્લેથીજ કહ્યું હતું કે તે આદમી ગુજરી જવાથી તેનાં ક્રિયાક્રમને લીધે અત્રે આવતાં એવણુને દેરી થઈ.”

માહરો જીવ, એ સાંભળનાં, ધણો રંજ પામ્યો. તે કીનો લેનાર પોતાની દીકરીની ખોહારીનો આવો ભયંકાર કીનો લઈને કેટલો વેહલો પોતાનાં બચ્ચાંની પછવાડે મીનોઈમાં ચાલ્યો ગયો હતો ! અરે, અરે, એ ત્રીજાં કવખતનાં મોહતની જવાબદારી પણ કમખખત લૉર્ડ ફ્રેડરિક રેવન્સકલીફનેજ માથે હતી, અને ત્યારે એ રવેસે એકકડી વારે કાયદથી નહીં તો નીતીની રાહ તે ત્રણ ત્રણ ખુનનો જોખમદાર હતો ! પછી તરત મને લાગ્યું કે ડાકટર મનથી અનુભવ થતો હોવો જોઈએ કે ફ્રેડરિકની યૈરી જેવી યૈરી પોતે એ બેઠ નહીં જાંણતી હતી ત્યારે હું તે ક્યાંથી જાંણવા પાંખી, જેથી માહરાં સ્વમાન ખાતર માહરે ડાકટર સીંગલટનને બંધું બેઠ ખોલીને કહી દેવુંજ પડ્યું. લૉર્ડ ફ્રેડરિકની મુંડી માહરા હાથમાં આવવાથી મેં તો જીહીનું સાફ વાંચીને તેને તેના વેરે પરણવાની ફરજ પાડી તે મેં ડાકટરને સમજાવ્યું, અને તેથી મને ફેલીસાના બાપે કપટથી એ કીનાની સજા નજરોનજર જોવાની સાહેદ બનાવી હતી તે સધળું મેં તેને કહ્યું, જ્યારે ડાકટર ધણો અનુભવ થયો. વળી ફ્રેડરિક હવે આપધાતથી

જેમ અને એમ જલદી પોતાની પાપી જીંદગીનો છેડો લાવવા ચાહતો હતો તે બી મેં તેને કહ્યું, અને તે પોતાની નામોશી પકડાય નહીં તેવાં મોહત વાસ્તેના આપધાતની ચોજનાઓ કરતો હતો તે બી તે બધા તબીબને જાહેર કર્યું, જેથી તે ધણો કમકમ્યો.

“અને હવે મને કેહો, ડાક્ટર, મેહરબાનીની રાહ,” મેં છેલ્લાં પુછ્યું, “કે તમે મને આજે અહીં એકાંતમાં ખાંંગી રીતે મલવા બોલાવી તેનો બાએસ શું છે?”

“વેલ, હું તમોને ખરીજ વાત કેહવા માંગુછ, મીસ પર્સી,” તે ડાક્ટરે જવાબ કર્યો; “ખરી વાત એટલીજ છે કે આજે મેં લોર્ડ રેવન્સકલીફને તપાસ્યો ને તપાસ્યો હું તેનો ભેદ પાંખી ગયો હતો. મેં તેને સમજાવી સમજાવીને, તેથી, ખરી વાત જે હોય તે મને કેહી દેવા પડાવ્યો, પણ તે એવકુફ અકસ્માતથી માસ બયંકર રીતે ચીરાઈ જવાની વાહીયાત બકબકનેજ વળગી રહ્યો. તેણે મને પોતાના જખમો મુતલગ જેવા વડીક દીધાજ નહીં, પણ મેં જે ઉપર તળેથી જોઈ લીધું તે અને મેં લાંડનના ડાક્ટરોનાં પ્રીસક્રીપશન્સ જેવાં તેથી માહરી ખાત્રી થઈ કે તે જે કાંઈ કહેતો હતો તે બધું બીલકુલ પોલાંણ હતું. એમ છતાં, અમારા વેહમો દર્દીનાં વાહલાંઓને કહેવાનો અમો ડાક્ટરોનો ધારોજ નથી. આએ, અલખત, હજી માહરા વેહમોજ કેહવાય, કેમજે જખમો મેં પોતે ખાત્રીપુર્વક કાંઈ તપાસ્યા હતા નહીં, ને તે ઉપરથી મીં નોરમનને તો માહરે સધારો આપવા જેવુંજ કેહવું પડ્યું.”

“હા, પણ તોબી હું નહીં સમજતી, ડાક્ટર, કે તમે મને શું મતલબથી મલવા માંગ્યું?” મેં હસીને પાછું પુછ્યું.

“માહરે એ સંજોગો વચ્ચે તમારાથી—બની શકે તો—એ ભેદનો પત્તો મેળવવો હતો.” તે ડાક્ટરે જવાબમાં હસ્યો; “મેં જોયું કે એ ભેદ જે બી હોય તે એની ધણીઆંણી તો જાંણુતીજ હોવી જોઈએ, અને તમો એની ધણીઆંણીનાં એવાં જીવેજન ફેન્ડ હતાં કે તે વાતથી તમે પોતે પણ તેથી આગાહ હોવાંજ જોઈએ એમ મને લાગ્યું. એમ છતાં તમો અહીં આવ્યાં ત્યારે તેટલાંમાં તો એ ભેદ પર નવેજ રસ્તે અજવાળું પડ્યું, અને હું તમોને પુછી શકું તે આગમય માહરા ભાઇનીજ વાતથી મને બધો ખુલાસો થઈ ગયો !”

“અને હવે ત્યારે તમે શું કરવા ધાર્યું?” મેં ગમખવાર પુછ્યું; “તમો શું એ કમનસીબ લોર્ડની બાયડી અને સસરાને એ બધી વાતથી વાકેફ કરવાનું વાજબી ધારો?”

“ખચ્ચીતજ નહીં,” તે ડાક્ટરે જોસથી કહ્યું; “એમ કીધાથી ફાયદો કાંઈ નહીં ને ખરાબી ધણી થશે. નાહકનો એ નાહનાં કુટુંબમાં કલેશ થઈ પડશે, અને તે માહરે થવા દેવું નથી.”

“એજ ધણું બહેતર થશે,” હું પણ તે વાતને તરત એકમત થઈ; “એ ભેદ જાહેર થઈ જવાથી નોઠરનફરો પણ એ હકીકત ચોમેર ફેલાવશે, અને ધણી નવી નીંદાને તે ઉપર પછીથી મજબુતી મલશે; તમે ધારોજ વારં, ડાક્ટર, કે તમારાં ધણીઆંણી તમારા ભાઇની વાત પરથી બધું સમજી ગયાં હોશે?”

“એક જરા બી નહીં,” ડાક્ટરે સધારો આપ્યો; “તે શું જાંણું? તે સમજીજ કેમ જાય ? હું કાંઈ માહરા ધધાને લગતી વાત ઘેરે આવીને કરતો નથી. વળી માહરો ભાઈ બી

પરમ દહાડે તો અહીંથી પાછો જતો રહેવાનો છે. એ આંઠ દાહડાની ગણતરીથી અત્રે આવ્યો ખરો, પણ ભલો માણસ પુરા આંઠ દહાડા બી અત્રે રહી શકતો નથી. એના ધંધામાં એને નુકશાન થશે એમ બીહયા કરેછ, એટલા વાસ્તે જે એ ત્રણ દહાડા એ અહીં છે તે દરમ્યાનમાં તે લૉર્ડ રેવન્સકલીફને મળવા અને તેનાં મોંઢાં પરતું કાળું કદન જેવા પામે એ કાંઈ બનવા જોગ નથી, એટલે તુરત વેળા તો હજી એ લૉર્ડને ભેદ છુપોજ રહેવાનો: પણ તમે ખાત્રી રાખજો, બેહેન, કે એ લાંબો વખત ચાલવાનું નથી. એ જાતના ભેદ એમ ઢાંક્યા ઢાંકેલા લાંબો વખત કદી રહેતાજ નથી.”

“મને બી તેજ શીકર છે,” મેં શીકરમંદ કહ્યું; “પણ એ લોખંડના ડાહ્યામ શું સારા થઈજ નહીં શકતા હોશે?”

“કદી બી નહીં,” તે ડાકટરે ખાત્રી આપી; “એ તપાવેલું લોખંડ માસમાં એવું ગળી જાયછ અને ડાહ્યામ તેમાં એવા સાચુત છોડેછ કે કોઈ બી કાબેલમાં કાબેલ સરજીકલ ઓપરેશન બી તે બળી ગયલા ભાગને અસલ જેવો પાછો કદી બી કરી શકેજ નહીં!”

“ખેર, ત્યારે તો એ કમબખત આસામીનાં મનને રાહત રેહ એવું કાંઈ મગજ શાંત કરવાનુંજ તમે એ ખીચારાને આપ્યા કરજો,” મેં ઘણી દયાથી સુચવ્યું—અને પછી હું તે ડાકટર સાથે જઈ તેની ઘેરી અને બાંધને પાછી મળી, અને ‘રીવર હાઉસ’ જવા નીકળી.

અને હું ત્યાં પોંહચી ત્યારે મીં નૉરમન ઘરમાં હતા નહીં—તેવણુ ફરવા ગયલા હતા. લૉર્ડ ફ્રેડરીક એ વખતે સોફા પર ઉંઘાઈ ગયલો હતો, ને તેનાં પાસાંમાં જુલી બેઠેલી હતી. આથી હું ઘણું વીરમય પાંખી. લૉર્ડ ફ્રેડરીક આજે એટલો નબરવસ કેમ થયો કે આવે વખતે બેઠાઉં ઉંઘાઈ ગયો? તે રાત્રે ઝોરડામાં બતી વટીક નહીં રાખવાની સંભાળ લેતો હતો, અને દીસાદીસ ફ્રાઈગ્ઝમમાંજ આજે ઉંઘાઈ ગયો હતો તેથી મને ઘણી અજબબી લાગી.

જુલી, એમ છતાં, મને જેતાં તરતજ ઉઠીને માહરી આગળ આવી, અને અમે પાસેના એક ઝોરડામાં ગયાં, જ્યારે તેણે કહ્યું: “તું ને ખોદાએજ વખતસર મોકલી, એલન! જે જરા વાર તું મોડી આવતે તો પાટો ઉંચકીને એવણુનો જખમ જોઈ લેવાનો માહરો લોભ હું ખચ્ચીતજ આજે અટકાવી શકતે નહીં!”

“તું ઘણી મોટી જુઝ કરતે, વાહલી બેહેન,” મેં માયાથી સમજાવ્યું; “તાહરાં વચન પર તું ઘણી ઓસ્તવાર રેહ, અને તમે વર બૈયર વચ્ચે ગંભીર બીગાડ થઈ પડે એવી એ જુલ માહરૂં માને તો કદી કરતીજ ના!”

“હું શું કરું, એલન! હું ઘણું બી મન મારુંછ પણ હવે માહરો જીવ એ ચાલુ દુઃખ તામોશ કરી શકતોજ નથી!” ગરીબ જુલીએ સંતાપ કર્યો; “હું જેમ વધતો વિચાર કરુંછ તેમ અકસમાતની વાત હવે માહરાં બી માનવામાં આવતીજ નહીં, અને પપા તો પુશ્પલ વેહમાયલા છે. એથી હવે માહરી ધીરજની હદ વળી જાયછ, અને એમ એવણુ કોઈ વખતે નબરવસ ફરજના માર્યા નખલાઈથી ઉંઘાઈ જાયછ તાહરે પાટો ઉંચકીને એવણુના જખમો જેવાની માહરી લાલચને હું મુતલગ જીતી શકતી નથી.”

“માહરૂં હજી બી માન ને એમ નાજ કરતી,” મેં પાછું ને પાછું સમજાવ્યું; “તું એમ કરીને કરો સાર પાંખવાની નથી, હવે પાછી જા, ને તાહરા વર આગલજ બેસ; અને

ને માહરં માનીને મગજ પર ધણી કાચુ રાખજે !”

અંતે તે જેમ તેમ ગઈ, અને પછી હું માહરી વાંચવાની ચોપડી લઈને બગીચામાં ઉતરી. એમ મેં ત્યાં બાગ્યેજ વીસેક મિનીટ વાંચ્યું હશે તેટલાં તો અંદરથી મને જીલીનીજ ચીસ આવતી સંભળાઈ, અને મેં ધણી ગભરાતથી એક કુદકે અંદર દોડી જઈને જોયું તો જીલીના હાથમાં પેલો પાટો હતો. તે ધુજતી લખલખતી એક બાગુએ ઉભેલી હતી, અને ફેડરીક પોતે જીલીની ચીસથી બીહીને ફફડી ઉઠેલો સોફા પર સાહવજ જેવો બેઠેલો હતો. તે કમબખ્ત આસામીનો ભેદ એ રીતે તે પરણી મોહરદારને અંતે જાહેર થઈ ગયો હતો. માહરી આટલી બધી મીનત ને સમજાવત છતાં જીલી પોતાનાં મગજ પર કાચુ નહીંજ રાખી શકી, તે લાલચ તે નહીંજ જીતી શકી, અને પરીણામ અંતે એજ થયું !!

પ્રકરણ ૧૪૧.

એ વખતના અમો સર્વના ગભરાતનું ખ્યાન કરવાને માહરી પાસે શબ્દોજ નથી. જીલીની ચીસથી નોકરનફરો રખે અંદર ધસી આવે તે રીકરથી મેં સમયસુચકતા સાચવીને પેહલાં તો બારણું અંદરથી અંદર જતાં સાથે બંધ કરી લીધું, અને પછી તેણીના હાથમાંથી પાટો ઝુટવી લઈને મેં તે કમબખ્ત જવાંન ઉમરાવનાં દીલપર પાછો ફેંક્યો. ખરેખર, તે પાટો મને જાણે જેર વાપરીનેજ જીલીના હાથમાંથી ઝુટવી લેવો પડ્યો, કેમકે જીલી તો તેના તે અતિ બચલીત ચેહરો જોઈને એટલી જખરી દેહસ્ત ખાધ ગઈ હતી કે, જાણે હાથમાં આંકડું આવ્યું હોય તેમ, તેણે તે પાટાપર પોતાના હાથ ચપટ બીડી દીધા હતા !

જીલી એ પછી મને તરત વળગી પડી અને રડી પડી, અને લૉડ ફેડરીકની આંખમાં પણ મેં આંસુ જોયાં. તેને શું બોલવું અને શું કહેવું તે એકાદ પળ તો સુઝતુંજ નહીં હતું, અને તે ચેહરો જોવાને બીહીક ઢાગે એટલી હદ સુધીનો ખરેખરો ત્રાસજનક અને બચલીત નજરે આવતો હતો !

“સુવે હું અભાગ્યો !” લૉડ રેવન્સકલીફે અંતે એ પછી જરા વારે મારું કુટીને કહ્યું; “હું આએ ફેજને વાસ્તેજ શું અત્યાર સુધી જીવતો રહ્યો ?”

“ઓ ઍલન, માહરેથી એ થઈ ગીયું ! મેં ધણું બી મન મારું પણ માહરાથી ટકાયુંજ નહીં !” જીલ્લેટ રડીને પોતાના બચાવમાં કલ્યાંત કર્યો, અને પછી તે પોતાના ધણી તરફ ફરી અને જીલ્સાથી બોલી, “મને કેહો, મને કેહો ખરેખર, ફેડરીક, કે આ ઝહમ તમોને કોણે દીધા અને કાંએ દીધા ? કોણે તમારો ખુબસુરત ચેહરો એમ બાળી જાલીને કાચલો કાઢ્યો ?”

તે છોકરી જીલ્સાથી અને ગુસ્સાથી જાણે ઘેલીજ થઈ ગયલી દેખાતી હતી, અને લૉડ ફેડરીક તેના ફાટેલા ડોળા સાથે ઓછો દીવાનો નહીં દેખાતો હતો. તે સામંટો દેખાવ એક બચલીત પીકચર હતું—એવું કે જે આજે પણ માહરી આંખ આગળ રજી થતાં હું માહરાં આખાં તન બદનમાં ધુબ્યા વના રહી શકતી નથી !

જીલી હવે રડતી વડીક ન હતી, તેની આંખો સુકકી સત તસતસ થઈ રહેલી હતી ! તે

પોતાના ભરથાર આગળ હવે ગુસ્સામાં તકાળે કરતી ઉભી હતી. તેને ખરી વાત જાણવાનું એક અજબ અનુભવ બન્યો થયેલું નજરે આવતું હતું, અને ફરીકે રેવન્સકલીફ તુરત જોઈ શક્યો કે હવે જુલી પર ગુસ્સો કરવો કે પોતાની તકસીર માટે કાંઈ ગાળડગુળડ કરવું બીજા કુલ બોળ હતું. તેણે, તે ઉપરથી, જુલીને પાસાંમાં ખેંચવાની એક કોશિશ કરી, પણ તે અછાત મારીને અલગ થઈ ગઈ.

“ખબરદાર! પેહલાં મને જે ખરી વાત હોય તે કહેા!” તેણીએ પાછો તકાળે કર્યો.

“એ મને માહરાં એક મોટાં પપાની સજા છે!” લૉર્ડ ફરીકે તે ઉપરથી મોટી નામોશીમાં માથું નમાવી દુઃખનાં એક ડચકાં સાથે અતે જવાબમાં કહ્યું; “માહરે મોંઢે તે તું નાજ બોલાવ! અલન બધું જાણે છે ને એ તુને તે બધું કહેશે. એણે અત્યાર સુધી તુને બધું નહીં કહ્યું તે ફક્ત મેં એની પાસે લીધેલાં પ્રામીસનું જ પરિણામ હતું. તે બધું સાંભળીને હવે તુને ગમે તેમ કરજે અને તુને ગમે એમ વરતજે. જે તું માહરાથી છુટી થવા માંગશે તો તું હવે તાહરી મુખત્યાર છે.”—અને એટલું ઉતાવળે બોલી, પેલો કાળો પાટો લઈ, અમો તેને રોકી શક્યે તે આગમ્ય તે ગુસ્સાભરે તે આરડામાંથી બાહર નીકળી ગયો.

અને પછી માહરે જે કરવું હતું તે કારજ મને બેવડું મુશકેલ લાગ્યું. એ ધણું ગેરકાયદે દેખાયું કે જે વાત હું જાણતી હતી તે વાત મેં માહરી પ્રાણપ્રિય સખીથી આટલા આટલા દીવસો સુધી છુપાવી હતી; પણ તે ઘણી સમજી છોકરી હતી, અને તે તરતજ સમજીને મને ઇનસાફ આપી શકી કે મેં તેનું સાઈં વાંચીનેજ તેમ કહ્યું હતું.

“ઓ, પણ મને કેહ, અલન, કે એ ડાહમ એને કોણે દીધા? શું એ કાંઈ સરકારી સજા છે?” તેણીએ દીલમાં લાગી આવે એવાં પોતાનાં દયકાંઓ વચ્ચેથી પુછ્યું.

“સરકારી સજા કેમ હોય, જુલી?” મેં તેને ગમખવાર સમજાવ્યું; “દયાળુ ઇંગ્લાંડમાં એવી નાતરસ સજાઓ આજે હસ્તી ભોગવે છેજ ક્યાં? એ તો કાયદાથી ઉલટી રીતે એક ખાનગી આસામીનો ઘણોજ કરપીણ કાનો છે!”

“કાનો?” જુલીએ ફાલ ખાધી.

“હા,” મેં કહ્યું;—અને પછી કેવી રીતે એ હીણભાવ્ય જવાંનને એ સજા કરવામાં આવી હતી, અને કેવી રીતે હું તેની સાહેદ થવા પામી હતી તે સઘળું મેં તેની આગળ ખ્યાન કરીને કહ્યું, જે તે ધાસ્તીથી વળ ખાતાં અને ધુજતાં લખલખતાં તન બદને બડી મુશકેળથીજ સાંભળી શકી. વળી તે કાનો લેનાર કરપીણ મીઠા ગાવર પોતે બે દિવસો પરજ મરણ પામ્યો હતો એવું જે હું ડાકટર સીંગલટનને ત્યાંથી તરતની સાંભળી આવી હતી તે પણ મેં તેને કહ્યું, અને તે મરનાર પોતાના એ નજીસ નાતરસ કરપીણપણાં વાસ્તે મોટા પશ્ચાતાપ અને તોજેસની તોખાહ કરીનેજ આખર થયો હતો તે પણ મેં તે સજા પાંમનારની હીણનસીબ મોહરદારને ઉડી દીલસોજી ને મોટી ગમખવારી સાથે કહી સંભળાવ્યું.

અને જુલીએ તે સઘળું ઘણીજ શર્ચાંગત આધીનતાથી સાંભળ્યું, કે જ્યારે તેણીનો એહરો મોહત જેવો શીકકો હતો; અને હું પુરૂં કરી રહી તે પછી પણ તે લાંબો વખત વેર હવામાં ટીકતી વિચારવંત અદાએ ખામોશ બેસી રહી. દીસ્તુંજ હતું કે તે પોતાનાં મનમાં

કોઇ ઠરાવ કરતી હતી, અને તેમાં માહરી કે પોતાના આપની સલાહ લેવાની પથ્થુ હવે પરવાહ કરતી તે દેખાતી ન હતી.

“ખરી રીતે તો એ એવથુની તકસીર બદલે દોળખી ગુનાહ માહરી સાથે એવથુનાં લગન થયાં તે આગમચનીજ વાત છે, એટલે માહરે તે ઝાઝું મન પર નહીં લેવું જોઈએ,” તે આંતે બોલી; “માહરી સાથનાં એનાં લગન તો, વહાલી અંલન, તેં જોર જુલમનાંજ કરાવ્યાં, એટલે બનવાજોગ છે કે એ ફસાવત નહીં થઈ હોતે તો એ તે બીઆરી ગરીબ મરનાર સાથેજ પરણતે. એટલા વાસ્તે હું એવથુને તજી જવાના ઠરાવ પર આવી શકતી નથી. અમે અહીંજ રહીશું, પથ્થુ છુટાં રહીશું. અમારી એ નામોશીની નિંદાખોર લોકોને ચક્રવાર કરવા દેવા કોઈ જરૂર નથી. હવે, એમ છતાં, માહરાથી એવથુનો પડોશ કોઇ રીતે સાંખી શકાવાનો નથી—જો કે હું પ્રામીસ કરું છું કે હું પપાને બી એ વાત નથી કહેવાની. તું, તેથી, વહાલી બેહેન, માહરી પર એટલી વધારાની મહેરબાની કર કે તું જમને એવથુને માહરો એ સેવટનો ઠરાવ કહી દે!”

હું ખુશી થઈ. સમજી જીલીનો આએ ઠરાવ ખુદા વાજખી હતો, અને આ જે થયું તે ખુદાનું ધારયુંજ થયું હતું એમ મને તરત લાગ્યું. હું, તે ઉપરથી, તેને કેટલુંક સધ્યારાનું કહીને ફ્રંડરીકને શોહધતી ગઈ. તે બી ધણો શાંત હતો, અને જીલીનો ઠરાવ તેણે ધણી ગરીબાઈથી સાંભળ્યો. તેને તે ગમ્યો. તેણે માહરો ધણો ધણો ઉપકાર માન્યો કે એ આખાં દરમ્યાનમાં મેં તેની ધણી કદર કરી હતી, અને હું તેના જોડે ધણીજ નાખતી અને બલાઈથી વરતી હતી.

“પપા હવે જેમ બને એમ જલદી અહીંથી કેથે જતા રહે તો સારું,” હું એ પછી જીલી સાથે પાછી બ્યારે એકલી પડી ત્યારે તેણે મને કહ્યું; “રખે માહરા ચહેરા પરથી એવથુ કોઈ પામી ન્યા!”

અને ખરેખર એ ધણું મુશ્કેલ કારણ હતું. મીં નૌરમન ફરીને આવ્યા પછી તે વર બેઅર ડીનરની વખતે એકઠાં થયાં ખરાં, કે બ્યારે જીલી ખુશાલ દેખાવાની ધણી બી કોશિશ કરવા છતાં કુદરતીજ તેના જોડે ધણીજ ઉંચે મને હતી, અને મીં નૌરમન કોઈ બી સમજી જાય તે શીકરથી તેવથુને અલકાતુ સલકાતુ વાત કરાવ્યા કરવાને માહરે ધણા પછાડા મારવા પડ્યા. એટલા વાસ્તે બ્યારે સુવાનો વખત થયો અને અમો બધાં વગેસગે થયાં ત્યારે મેં છુટકારાનો દમ ખેંચ્યો.

વળી સહવારે નાસ્તાની ટેબલ પર પથ્થુ એજ થયું. મીં નૌરમન પોતાની દીકરી જમા-દના એહરા ચીતરતા ધણી વખત પકડાયા અને મને ધુનરાં લાગવા માંડ્યાં કે તેવથુ તે વર બેઅર વચ્ચેનો અથુગમો અરધો ચેતીજ ચુક્યા હતા.

ડાકટર સીંગલટન એ પછી સરેસ્તા પ્રમાણે સહવારે આવ્યો અને ગયો. તેણે ફ્રંડરીકને પાછો તપાસ્યો ત્યારે પથ્થુ મીં નૌરમને ઝોરડામાં જવાની કે પછીથી ડાકટરને ખાનગીમાં મળવાની દરકાર કરી નહીં, અને ત્યારે મને માનવાની હોંમત થઈ કે તેવથુ હવે જે થાય તે જોયા કરવાના ઠરાવ પરજ આવેલા હોવા જોઈએ.

પથ્થુ ખાનાં પછી ડોસાજીએ તો મને પાછી બાગમાં પકડી.

“અલન, મને કેહની,” તેવણે આતુરતાથી પુછ્યું, “આએ નવો મામલો કાંધ તાહરી સમજમાં આવેછ? જુલો ને ફેડી હવે આગળ જેવાં હેતવંતાં જરા બી નથી. તેઓ ખુલ્લા ઢોંગ કરેછ, અને તું તે બધું જાણતી હોય તેમ દેખાયછ, કેમજે તું મને બધો વખત વાતચીતમાં રોકી રાખવાનું કરેછ. બોલ, છોકરી, તું મને એ બેઠ સમજવશે?”

હું ગભરાઈ ગઈ. હું જવાબમાં શું કેહું?

“માહરા વાહલા સાહેબ,” મેં માંગી લેવાની ઢપે કહ્યું; “તમે એ ચુનોચેરા કરોજ ના. તમે તો નાજ કેહતાતાની કે હું હવે એ જાનલ કરવાનો નથી, અને તમે કાલે તો માહરી સાથે લાંડન આવતાજ રેહવાના ખ્યાલમાં હતો?”

“હા, તેજ ઠીક પડશે, તેજ ઠીક પડશે.” મીં નૉરમન વિચારવંત, દુઃખી દીલે પટપટયા,—અને પછી ખુલાસો કરવાની માહરી મરજી નહીં જોતાં મને એ બાબે માહરી મરજી ઉપરાંત દાખી ધરવાનો ખ્યાલજ દેખાઈતી દાનાઈથી તેવણે તરત પડતો મુક્યો.

એવામાં અમે બન્નેનું ધ્યાન ખેંચાયું કે દરવાજામાંથી કોઈ ગ્રહસ્થ દેખાવનો બુન્નેર્ગ આસામી અંદર આવતો હતો. તે ધામધુમી અદાથી અંદર ચાલી આવ્યો, ને ટોપી ઉતારી અમે આગળ આવી લાગતાં પુછ્યું, “હું મીસ પર્સિને જરા મળવા માંગુંછ. તે બાઇ અહીંજ રેહછ?”

“હુંજ મીસ પર્સિ છું,” મેં તે ઉપરથી જવાબમાં તરત આગળ પડી કહ્યું,—અને ત્યારે તેણે મને નમન કરીને પોતાનો કાર્ડ આપ્યો, જે ઉપર મીં અંસકવીથ સોલીસીટરનું નામ હતું.

“હું તમારે માટે એક ધણી અજબ જેવી ખબર લખ આવ્યોછ, બાનું,” હું તે કાડ વાંચી રહી એટલે તેણે મોઝમ હસીને કહ્યું.

“કાંધ માહું તો નથીની?” મીં નૉરમને એ સાંભળતાં એક બાપને શોભા આપે એવી આતુરતાથી પુછ્યું.

“માઠી નહીં, ધણી સારી ખબર છે,” તે સોલીસીટરે કહ્યું; “પણ મુશકેલ એ છે કે તે સારાંની સાથે થોડું ફકર કરવા જેવું બી બેલાયલું છે.”

“એવું તે શું છે, મીં અંસકવીથ?” મેં અજબ થઈને પુછ્યું.

“તમે બાઈને એક ઠેકાણેથી એક ધણો મોટો વારસો મળ્યોછ,” તેણે જવાબ કર્યો; “પણ મુશકેલ એ છે કે એક બીજો દાવાદાર બી તે મોટી દોલતને વાસ્તે ઉભો થયોછ, જેની સાથે તમેને એક મોટા કબ્જો લડવો પડશે.”

મીં નૉરમન એ સાંભળીને ધણા ગુંચવાયા. આ કોઇ ઘેલો માથુસ તો નહીં મને શો-હધતો આવ્યો હતો?

“તમે અંદર આવો, મીં અંસકવીથ, અને બેસો,” તેવણે કહ્યું; “અને આપણે ધીર-જથી બધી વાત કર્યે.—ને અમે સધળાં અંદર ગયાં અને ગોઠવાયાં.

“હવે કેહો, એ શું વાત છે, સાહેબ? કાંધ તમારી જુલ તો નથી?”

“કશીંજ નહીં,” તે સોલીસીટરે હસીને જવાબ કર્યો; “હું ફક્ત એક નામ કેહવશ તો મીસ પર્સિ સહમજી જશે. મીં ગાવર નામના એક ગ્રહસ્થને એ બાનું ઝોળખેછ—”

“હા, હું ઝોળખુંછ,” મેં ઉચ્ચેરણીથી કહ્યું; “તેવણું શું?”

“તેવણુ ગયા શુકરવારે ગુંજરી ગયા છે, અને તેવણુના સોલીસીટર તરીકે માહરેજ તે-
ઓનું વસીયત કરવું પડ્યું હતું,” તે ધારાશાસ્ત્રીએ કહ્યું; “અને તમે જાણીને અજાણ થશો
કે મરનારે પોતાની તમામ માલમીલકત ને મોટી દોલત તમારાંજ નામ પર કાઢેલી છે। એ
વાતની, અલબત્ત, મરનારના બત્રીજા મેજર ગાવરને કાયદા પ્રમાણે માહરે ખબર આપવી પડી,
અને તેણે તો, હું કેહવાને દલગીર છું કે, એ વારસાના સંબંધમાં હાઇકોર્ટને એપેલાઇ થઇને
તરતજ એક “કેવીએટ” (મનાઇનું હુકમનામું) મેળવી લીધેલું છે, જેથી કોર્ટ એ વાતનો
ફટકો કરે ત્યાં વેર એ તમારો હક હવે વાંધામાં પડવાનો છે.”

“એલન,” મી. નૉરમને ધણીજ અજાણ થઇને કહ્યું; “એ ગાવર કોણ? હું તો કાંઇ
જાણતો બી નથી! એ અજાણ જેવાં વસીયતની વાત શું છે?”

“મીસ પર્સિને ધણી ઇજ્જત આપનારીજ એ વાત છે, સાહેબ,” તે સોલીસીટરે પોતેજ
તરત વચ્ચે પડીને કહ્યું; “મરનાર ગ્રહસ્થ પોતાનાં વીલમાં એ નેક બાંનુના તારીફ લાયક સદ-
ગુણોની મોટી પ્રસંશા કરીને લખી ગયલા છે. તેવણુની મરનાર બેટી ફેલીસા ગાવરની એ
બાઇએ મોટી કદર કાઢી હતી તે બલાઇ એ મરનાર પોતે પોતાનાં વીલમાં ધણી યાદ કરેછ, અને
એ સંબંધમાં એ બાઇને તેવણે આગળ એક વખત ધણો શરમભરેલો ગેરઠનસાફ કર્યો ને
અપજાશ આપ્યો હતો તેના બદલામાં તેવણુ એ બાંનુને પોતાનાં વસયતમાં પોતાની દીકરી અને
વારસ બનાવી ગયા છે।”

“ઓ ખુદા, એ કેટલા શુકરગુંજરીની વાત છે ત્યારે!” મી. નૉરમને ધણી બલાઇથી
હરખાઇને કહ્યું,—અને તે સોલીસીટર તરફ ફરીને પુછ્યું; “શું ખરેખર ધણી મોટી રકમ છે?”

“હજારો પાઉન્ડની એસ્ટેટ અને હજારો પાઉન્ડ રોકડ છે.”

“લે, માહરી બલી દીકરી, ત્યારે એ તાહરી બધી નેકનીતીની ખોદાને ત્યાંની તને એક
નહીં ધારેલી બેકોમતી નવાજેછ છે।” મી. નૉરમને કહ્યું; “અફસોસ એટલેજ છે કે બીજો
દાવાદાર ઉભો થયેલો હોવાથી કોર્ટ દરબારમાં કદાપી એ તાહરી દોલતના મોટા ભાગનો નાહ-
કનો ધુમાડો થવાનો ભય રેહ છે।”

“હું તમોને ગ્રેટ ઓરમંડ સ્પીટનાં તમારાં મકાનમાં મલવા ગયો હતો, મીસ પર્સિ,”
સોલીસીટર મી. ઍસકવીથે કહ્યું; “મને લાગ્યું કે એ એક એવી વાત હતી કે જે કાગળ-
પત્રોથી કરવા કરતાં મોંઢેમોહુંની મીલાકાતથીજ વધારે સારી રીતે કહી અને સહમજાવી શકાશે;
પણ મને માહરી નાઉમેદી વચ્ચે માલુમ પડ્યું કે તમો તો અત્રે રેહવા આવેલાં હતાં. એ
ઉપરથી હું તરત અહીં સુધી તમોને મલવા આવ્યો. અલબત્ત કરનલ ગાવર સાથની લડત
ધણી ખરચાલુ થશે, પણ તે છતાં બી દોલત એટલી મોટી છે કે તમોએ તેથી હારી ખાવાનું
કે નહીંમત થવાનું કશુંજ નથી. તમો, તેથી, હવે જેમ અને એમ જલદી તમારા જે બી
સોલીસીટર હોય તેને લંડનમાં આવીને મળો, અને તેઓ સલાહ આપે તેમ એ વાતમાં
ઘટ્ટું કરો. હું દલગીર છું કે માહરી ઉપર કરનલ ગાવરના સોલીસિટરોએ કોર્ટ મારફતે
“કેવીએટ” લાગું કરેલું હોવાને લીધે હું એ વારસો હવે તમારે સ્વાધીન કરવા જોગાં પગલાં
લેવાની હાલમાં સ્થિતીમાં નથી.”

“હું કાલેજ લંડન પાછી ફરવાની છું,” મેં સાલાઇથી કહ્યું; “અને મને જે લોકોનાં

મત કરવાની જરૂર છે તે કરીને હું તમોને જે હોશો તે તરત જણાવશ, મીં એસકવીથ.”

“હું તમો તરફથી તમારો હુકમ સાંભળવાને ધણોજ ખુશી થવશ,” તે ધારાશાસ્ત્રીએ માનથી કહ્યું, “અને હું તમોને ધણી ધણી ફત્તેહ અને આપ્તાદી ચાહુંછ.”

મેં, એ ઉપરથી, જવાબમાં તેનો ઉપકાર માન્યો, અને પછી મીં નૌરમને તે અહસ્થને માટે થોકુંકે રીફ્રેશમેન્ટ મંગાવ્યું, જે લઇને તે અમારી રૂપસદ મેળવી ચાલતો થયો.

પ્રકરણ ૧૪૨.

વાંચનારાં સાહેબો સહમજી શકશે કે એ મીં ગાવર કોણ તેની મીં નૌરમનને કશીજ ખબર નહીં હતી. તેના સંબંધની કશી પશુ વાત મેં કોઈ બી દાહડે તેવણુ આગળ કરી ન હતી, જેથી તે સોલીસીટરનાં જવા પછી તેવણે તે બાબે મને તરત માયાથી પાછું પુછ્યું.

“મેં એ વાત તમોથી છુપાવી, મુરખીજી, કેમજે તેમાં એક જવાંન અબળાની ઇજ્જતની બરબાદીનો સવાલ હતો,” હું કેહવા ગઈ.

“ઓ, ત્યારે તો હું સમજી ગયો, અને ત્યારે તો હું તુંને એ વાત પુછવા માંગતોજ નથી,” મીં નૌરમને પોતાની હંમેશની ઉદારતાથી કહ્યું.

“અને તેજ કારણથી હું માંગી લેઉંછ, મીં નૌરમન, કે હમણું ને હમણું જીલીને અને ફ્રેડરીકને બી આએ નહીં ધારેલી મીલીકાલની વાતથી વાકેફ કરતા ના,” મેં કહ્યું; “મને તો હજી એ વાતમાં ઝાઝું વજુદ કશું લાગતુંજ નથી, તેથી બધું પકકું થશે તો પછી હુંજ એ વાત એ લોકો આગળ કરશ, અને તમો મુરખીજીને પશુ બધો ખુલાસો કેહવશ.”—અને બલા મીં નૌરમન તરત એકમત થયા, જ્યારે વાંચનારને કેહવું પડવાતું નથી કે મેં જીલી ને ફ્રેડીના સંબંધમાં એ માંગી લીધું તેમાં માહરી મતલબ ધણી ઉંડી હતી. હું બીહધી કે મીં ગાવરનો મને વારસો મળ્યો હતો એમ જાણતાં અને ગાવરનું નામ સાંભળતાં સાથે તે વર જૈયર બેઉ જરૂર ભડકી જવાનાં, અને ત્યારે મીં નૌરમનથી જે બેદ અત્યાર સુધી સંભાળભરી રીતે છુપાવવામાં આવ્યો હતો તે કદાપી જાહેર થઇ જાય.

વળી તે રાત્રે સુતાં સુતાં મેં એ તદ્દન નહીં ધારેલાં માહરા સદ્ભાગ્ય ઉપર પાછો વિચાર કર્યો, ને હું યાદ કરી શકી કે ફેલીસાનો બાપ ધણો મોટો શ્રીમંત લેખાતો હતો, જેથી ખરેખર તેની દોલત ધણી મોટી હોવી જોઈએ. હું, તેથી, એમ છતાં કશીજ રીતે હરખાઈ ગઇ નહીં. જો તે દોલત માહરે કપ્પે લેવાતું થાય તો પશુ એક મોટો “લૉ-સુટ” (કળ્યો) જે માહરે મરનારના બત્રીજ કરનલ ગાવર સાથે કોર્ટમાં લડવો પડે તે ધણી નાહીંમત કરનારી ને બીહીધરાવનારી વાત હતી. વળી પોતાના પશ્ચાતાપના વધતાં ઓછાં ધેલાપણું વચ્ચેજ પોતાના બત્રીજનો હક રદબાતલ કરીને મરનાર પોતાનું સર્વસ્વ મને આપી ગયલો લાગતો હતો તે કયુલ રાખવાને હું વાનખી કેમ કેહવાઉં? એ વસીયત ગમે એટલું અક્કલ હુશ્ચારીમાં પોતાની મરતી ધડીએ કરેલું પુરવાર થાય તે છતાં કોર્ટ માહરો દાવો સ્વિકારે એ શું અકકલમાં ખેસ્તી આવતી વાત હતી?

તે રાત્રે મને છેક મોડેથી ઉંઘ આવી. તેમ છતાં થોડેજ વારે એક ભયંકાર ચીસ સાંભળીને વળી હું ઝડપી ઉઠી. તે પેલા કમબખ્ત ફેડરીકનીજ ચીસ હતી, અને જરા વારે તેના ઝોરડા તરફ જોશથી ધસી જતા પગલાં મેં સાંભળ્યાં, અને મને મનપ્રુત શીકર થઈ કે મીઠો નૌરમનજ તેના ઝોરડામાં એમ ધસી જતા હતા ! હું એથી ધણીજ શીકરમંદ થઈ અને અંતે બી છેલ્લી ધડીએ તે ભેદ પકડાઇ આવશે એમજ મને લાગતું હતું ! એક પળ, અને જુલ્મટ બારણું થોડી માહરા ઝોરડામાં નાહસી આવી.

“ઓ ઍલન, પપા અમારા ઝોરડામાં ગયલા છે,” તેણીએ અતી શીકરમંદ કહ્યું; “માહરી ખાત્રી છે કે તેવણુ બધું જોઇ લેશે ! હવે હું શું કરું ?”

એવામાં ફેડરીકના ઝોરડામાંથી થોડીક હોળતોળના અવાજો આવ્યા, અને જરા વારમાં મીઠો નૌરમન હાથમાં બતી સાથે બાહર આવ્યા.

“જુલી ક્યાં છે ?” તેવણે બાહર ચાલમાં આવીને ગુસ્સાનો ગગડાટ કરતાં પુછ્યું.

“હું અહીં છું, પપા ડીયર,” જુલીએ એ ઉપરથી માહરા ઝોરડાનું બારણું થોડુંક અલગ કરતાં જવાબમાં કહ્યું; “હું ઍલન પાસે છું.”

“ત્યાંજ રહેજે,” તેવણે ગુસ્સાથી ખરાડ મારીને કહ્યું. “મેં પેલા નાલાયક આદમીનો ભેદ પકડ્યોજ ને એ તાહરી સોખતને લાયકનો આદમીજ નથી. સહવારે વાત.”—અને તેવણુ દાદર ઉતરીને પોતાના ઝોરડામાં ગયા, જ્યાંનું બારણું તેવણે પોતા પાછળ ધણું જોરથી અફાળીને બંધ કીધું, જે તેવણુ કેટલા બધા ઉસ્કેરાયલા ને ગુસ્સે થયલા હોવા જોઇએ તે ખુલ્લે-ખુલ્લું બતાવી આપતું હતું !

હવે સહવારે હું જગી ત્યારે ગરીબ જુલી તો માહરી બોરડામાં દુઃખની મારી ઉંઘતી હતી. મેં, તેથી, આસ્તે આસ્તેજ કામ લીધું, અને તૈયાર થઇ. તે બીચારી આખી રાત રડી રડીને છેક પાછળી રાત્રેજ આંખસે આંખ મેળવી શકી હતી.

એ પછી હું નાસ્તાના ઝોરડામાં ઉતરી ત્યારે મેં અંદર કબજે થતો સાંભળ્યો, અને હું તરતજ સહમજી ગઇ કે સસરા જમાઇ વચ્ચે સખ્ખત તપાતપી થતી હતી. હું, તેથી, અંદર જવાને બદલે પાંધરી બગીચામાંજ ઉતરી ગઇ, કે જ્યાંની તાજી કંડી હવાથી માહરાં દુઃખતાં માથાંને થોડીક રાહત મળી. તેવામાં જરા વારે ત્યાં મીઠો નૌરમન પોતે પણ આવ્યા. તેવણુ શીકકા અને ઉસ્કેરાયલા હતા, અને હું જે બાંક પર બેઠી હતી તેજ બાંક પર માહરી પાસે આવીને ગુસ્સે થયલા તોરથી ઢબ દબને બેસી ગયા.

“અંતે બધો ખુલાસો મળી ગયોજ, ઍલન,” તેવણે સખ્ખતાથી કહ્યું; “માહરા ખુરામાં-ખુરા વેહમો આખરે ખરા આવ્યાં છે, અને આ કંગાલ છોકરાએ તેની પર જે જીલમ ગુળ-રવામાં આવ્યો હતો તે બધો મને ખરેખરો ખ્યાન કરીને કહી દીધેલો છે. તું તો કેથી બધું આગમચથીજ નાંજીતી હતી, પણ કમબખ્ત જુલીએ તો તે છેક ગઇ પરમ દહાડેજ નાંજીતું. હું તને, એમ છતાં, જરા એ ટપકો નથી આપતો, છોકરી, કે એ ભયંકાર ભેદ તેં આટલું આટલું સુધી આમારાથી છુપાવ્યો. તું લાખ નેકમાં એક છે, અને તાહરી નીષ્ટા નેકમાં નેકજ હતી તે હું જરાબી આનાકાની વગર એકદમ કપુલ રાખુંજ. વળી મરનાર ગાવરે તુંને મરતી

ધડીએ જે ધનસાક્ આપ્યો તે બી મને તો લાગેછ કે તદ્દનજ ખુદવાજબી છે.”

હયાં તેવણુ જરા દમ ખાવા ચોખ્યા, અને પછીથી દુઃખનાં એક ડચકાં સાથે તે બધા આદમીએ તુરત વધાર્યું, “હું તો ખ્યાલજ નથી કરી શકતો, ઍલન, કે આએ તે આદમી કે શેહતાન? હું નહીં ધારતો કે એના જેવો બદમાશ આખી દુન્યામાં બીજો કોઇ પેદા પડ્યો હોય! ખોદાની કેવી મેહર કે એનું એ બધું કમીનાપણું અજવાળામાં આવવા પામ્યું તે આગ-મચળ માહરી ગરીબ ધણીઆંણી બીચારી બેહેસ્તમાં સીધારી ને શાંતીમાં સુતી!” વળી હયાં તેવણુ જરા પાછા મમ ખાવા ચોખ્યા, કે જ્યારે હું તો ગમખાર ચુપજ બેસી રહેલી હતી, જ્યારે તેવણુ જુસ્સાથી પાછું વધાર્યું, “હવે બધું સેવટ આવી ગયુંછ, છોકરી! એ વર ઐયરને હવે બધું જાણીને બી સાથે રાખવાં એના જેવું જીલ્લાત બરેલું ને ધનસાન્યતથી અલગ આખી દુન્યામાં બીજી કાંઇ હોય ને ચાચજ નહીં! મેં, તેથી, હવે એ એને જાંદગીમર છુટાં કરી નાખવાનોજ મુસ્તકીમ કરાવ કર્યોછ. જેનો ચેહરો દસમણા દેવ જેવો બધા બચબીત ડાહ્યોથી દહમાયલો તેવા ચુંદાયલા પીખાયલા ચેહરાના એ રાક્ષસ સાથે હું માહરા ગરીબ બચ્ચાને હવે એક બી દાહડો જાસ્તી રાખીજ કેમ શકું? એ ખરેખર તો એક ખાનગી આસામીનો કાનો હતો, પણ હું તો એવી એની બધી કરતુકી ચાલ વાસ્તેની ખુદાને ઘેરની સજ સિવાય બીજી કાંઇ જાણે માનીજ નહીં શકતો!”

“પણ તમે તે નક્કી કરી બી ચુક્યા?” મેં તે વર ઐયરને છુટાં કરવાનો તેઓનો છેવટનો ધરાદો સાંભળી દેહસ્ત ખાતાં પુછ્યું.

“હા, એ હમણાં તૈયારી કરેછ, અને હવે જે વખત જમયછ તેમાં અત્રેથી ઉપડી જવાનો છે. એજ બધાને વાસ્તે સૌથી બેહતર થશે,” મી૦ નૉરમને ધણા કડવાસથી કહ્યું.

“અને એ ક્યાં જશે?”

“જહનમમાં!” તે ડોસાજીએ તુચ્છકારથી કહ્યું; “એ તો મને ખાત્રી આપેછ કે એ પાધરો કૉન્ટીનન્ટપરજ જતો રહેશે, અને ત્યાં એની જાંદગીનો બાગ દટાઇ રેહવાનો છે. પણ તુને શું એ વિચાર ને ગાઠવણુ ગમતી નથી, ઍલન?”

“હું એમાં મત આપવાની સ્થિતીમાંજ નથી, મુરખબીજી,” મેં નરમતાથી કહ્યું; “તો એમાં મત આપીજ કેમ શકું? હું એટલીજ અરજ કરુંછ કે તમે જીલ્લીને પુછો, અને તે પોતે બી છુટી પડવા રાજી હોય તોજ—”

“તેનેજ રાજી થવુંજ જોઇશે!” મી૦ નૉરમને દ્રઢતાથી કહ્યું; “હમણાં એ વર ઐયર એજ વાતની સાથે મસલહત ચલાવેછ, અને તેથીજ હું તેમને એકલાં છોડીને બાહર તુને બામમાં શોહધતો આવ્યો.”

“પણ બધાં નોકરનફરો બી જાણુશે, અને પછી એક મોઢેથી દશ મોઢે એ વાત થઇ જતાં લોકોમાં મોટી નિંદા અને ચકચાર ચાલશે,” મેં શીકરમંદ યાદ કરાવ્યું.

“તેની મેં સંભાલ લીધેલી છે, દીકરી,” તેવણુ જરા નરમ થઇને જવાબ કર્યો; “એ છોકરો જતાં જતાં નોકરોને તો એમજ કહેશે કે એને ધણાં જરૂરનાં કામે કૉન્ટીનન્ટપર એકદમ જવાનું થયું, અને તે જવા પછી હું જીલ્લી સાથે અહીંજ હંમેશ માટે રેહવશ, એટલે કોઇને કશો

વેહમ બરપા થવાનોજ નથી. તું, તાહરે, તેથી તેં કરાવ કીધો છે તેમ આજે લંડન સુખેથી સીધારજે. તુંને તાહરી નોકરી સાચવવાની એટલે હું તને અત્રે બ્યાદા રાખવાની બોલસ કરવાનો નથી.”

એ પછી અમે ઘરમાં પાછાં ફર્યા ત્યારે દાદર પરજ અને લૉડ ફ્રીક પાછો મળ્યો. તે મુસાફરીએ નીકળવાને તદ્દન તૈયાર થઇ ચુક્યો હતો. તેણે એક મોટી ટોપી છેક માથામાં દાખીને પેહડી હતી કે જેથી તેનો આખો ચેહરો જાણે તેમાં છુપાઇ જતો હતો!

“આએ માહરી તુંને આખેરી સલામ છે, એલન,” તેણે બને જોઇને રડી દેતાં આંખોમાં આંસુ સાથે કહ્યું; “તું હવે અને આએ જાંગીમાં જીવતો પાછો કદી બી જોવાની નથી. ખોદા તુંને સુખી રાખે!”—અને પછી તરતજ શેકહેન્ડમાં હાથ આપવા કે માહરો જવાબ વડીક સાંભળવા જરા એ ખોટી થયા વગર, તે લાગણીઓથી આજેજ થયેલો, ધરધર દાદર ઉતરી ગયો, અને પાધરો ઘરમાંથી બાહરે જતો રહ્યો.

હું એ ઉપરથી દુઃખી જીવીને શોહધતી માહરા ઓરડામાં ગઇ, પણ તે ત્યાં હતી નહીં. મેં જોયું કે તે તેના પોતાનાજ ઓરડામાં હતી. તેનાં દીલ પર હજી એક ધીલું મૉરનીંગ ફેપર ફક્ત તેણે પેહડી લીધેલું હતું, અને છુટા બાલના ભારા સાથે તે સફેદ મોટાં ગાઉનમાં તે છોકરી હદ વગરની શોકાતુર દેખાતી હતી. તે એક ટેબલ પર માથું પટકી નાંખીને પડેલી હતી, પણ હાલમાં રડતી નહીં હતી. જાણે તેની આંખમાંથી આંસુનો દરીઆવ તમામ સુકાઇ ગયો હતો! તે એટલી બધી ટેબલ પર માથું નાંખીને નીસોસ અને બેધ્યાન પડેલી હતી કે હું પુરતો અવાજ કરતી તે ઓરડામાં દાખલ થઇ, તોપણ તે તેણીએ જાણ્યું નહીં. એ ઉપરથી મેંજ આગળ જઇને તેનું માયાથી માથું પસવારયું, અને ત્યારે તેણીએ અમકીને ખ્યાલી આંખોએ ટીકતાં માહરી બણી જોયું.

મેં તેને પેટમાં ચાંપી, અને ત્યારેજ તે મુસ્કીલથી અંતે બોલી શકી.

“જોયું, એલન, અંતે એજ થયું!” તેણીએ ધણુંજ ગમખ્વાર કહ્યું; “અમે જીવતાં છતાં સદાનાં રંડાઇને જાંગી સુધીનાં છુટાં પડ્યાંછ! મેં પેહલી હરોલમાં એક ઉમરાવળદી થવાનો લોભ કીધો, અને તેનો અંધાપો માહરી આંખે આવવા દીધો તેનીજ અને, હું તો ધારૂંછ કે, આએ ખોદાનાં ઘેરની વાજબી સળ છે; પણ ખોદા જાણેછ કે એ જવાંનને હું પેહલે ધડથીજ ખરાં દીલથી આહતાં શીખી હતી!”

“પણ એવી રીતે હવે હાય અફસોસ કર્યા કરવાથી શું સાર તું મેલવવાની છે, એહેન? “હવે તો તાહરા જીવને જરા ધીરજ મનાવ?” મેં કહ્યું.

“ધીરજ? હવે? બધું અંધકાર ને સુનકાર થઇ જવા પછી?” તેણીએ કુક્લાટ કર્યો; “જોની, મને લોકો “માઇ લેડી”ના એલકાબથી હજી બી બોલાવશે, અને હું “લેડી રેવન્સ-કલીફ”જ હજી બી કેહવાવશ, પણ તે દુઃખ પર ડહમ જેવુંજ થશે કેની?”

“ખોદા પર સખર માંગ,” મેં માયાથી સદ્લાહ આપી; “ખુદાએ તુંને તાહરા ગુમરાતું પુરતું સાંધણુ આપેલું છે, અને એક ધણું માયાળુ ને વિચારવંત બાપ તાહરે માંધે છે—”

“ખેર, એ તો પડ્યું તે હવે પંજરવાતું તો!” તેણીએ અફસોસથી કહ્યું; “હું ઉંઘાડી આંખે પરણી, અને આએ ફેજ પામી!”

“એ બી તાહરે કેહવાનું તદન જુલબરેલું છે,” મેં સહમજબ્યું; “તાહરી ઇજ્જતની એ આદમીને હાથ બરબાદી થવા પછી તું એનું બરથાર તરીકે નામ મેળવવા પાંખી એ તો સાચું બાણું ખોદાવાનખીજ થયું છે. વળી તે વખતે મરનાર ફેલીસા સાથનાં એનાં સગપણુની વાત આપણે કોઈ જાંણુતાંતાંજ નહીં, એટલે આએ જે બધું પાછળથી પરીણામ થયુંછ તેમાં તાહરી કે અમારી કોઈની કશી બી રીતની જવાબદારી કે કસુર છેજ નહીં. એ તો જે એની કરણી હતી તેનાં પરીણામ સામાં એ ભોગવેછ ! એટલા વાસ્તે પાણું બી હું કેહુંછ, ખેહન, કે ખોદા પાસ સખર માંગ, અને ગમગુજરી જુલી જમ હવે તો સતોખીને રેહ.”

એ પછી એ મુજબ કેટલીક વાતચીતો કરીને અમે લોકોએ જમી લીધું, અને ત્યાર કેડે ગાડી તૈયાર કરાવીને હું તરત લાંડન જવા ઉપડી ગય. મને જવા ગમ્યું તો નહીંજ. જુલીને આવી દુખી હાલતમાં એકલી છોડી જવાનું ખરેખર બાણું ગમખ્વાર થતું હતું, પણ ખુશવારના ખેલમાં માહરો પાર્ટ હતો, અને મને માહરી નોકરી સાચવવાનું બાણું જરૂરતું હતું, એટલે તે બાપ બેટીએ પોતેજ મને ખોંહસ કરીને મોકલી દીધી.

મને આખે રસ્તે જુલીનો અને જુલીની કમનસીબીનોજ વિચાર થયા કીધો. ખરેખર, એ ફક્ત ત્રણ દાહડા જે હું ડોવર રહી હતી તે દરમ્યાનમાં જેટલું ઉપસાપરી દીલ દુઃખવાનું મેં અનુભવ્યું હતું તેવો મામલો માહરી આખી જીંદગીના કોઈ બી સામટા ત્રણ દાહડામાં ખુદાની બક્ષેશથી, માહરે ફાળે આવ્યા નહીં હતા !

હું ઘેર પાછી ફરી. મેરી એન્ટવર્થ આએ વખત તો માહરી વાટ જોતી ઘરમાંજ હતી, ને તેને અને બીડાને ઉપર ટપકે મેં સહજું કહ્યું. મેં એટલુંજ જણાવ્યું કે મીં નૉરમન ઇંગ્લાંડ પાછા આવ્યા હતા, અને પોતાની દીકરી સાથે રીવર હાઉસમાં રહેલા હતા, બ્યારે જુલીને તેના વર સાથ બનાવ નહીં હોવાથી તે રીસાઇને કોન્ટ્રીનન્ટ પર ચાલી ગયલો છે, અને એવું લાગેછ કે એ વર જૈયર હવે પાછાં કદી મલવાનાં ને એકઠાં થવાના નથી. એ સાંભળીને, અલબત્ત, છોકરીઓ ધણી અજબ અને દલગીર થઇ, કેમજે એટલું બધું માફું થઇ પડવાનું તે લોકોએ કદી ધાર્યુંજ નહીં હતું.

પ્રકરણ ૧૪૩.

અને તે રાત્રે હું રટેજ પર નિકળી. જુલીનાં કારણથી માહરો જીવ અત્યંત ઉદાસ હતો, અને મને ઉલટથી અંકટ કરવા ગમે એમ જરાએ નહીં હતું, તો પણ નોકરી કાણે કહી ? નોકરીની નેહસ્ત તાબેદારી એજ પ્રકારની થાય છે. અગતકરીને નાટકની નોકરી તો એ વાતમાં ધણી જલીમજ થાય છે. અંકટર કે અંકટ્રેસ પોતે સખ્ત બીમાર નહીં હોય ત્યાં વેર તેનાથી પોતાની એ ફરજ એક દાહડો પણ ઓગારી શકાતી નથી ! હું દાખલાઓ જાંણુછ કે ઘરમાં બાપની લાશ પડેલી હોય ત્યારે વડીક દીકરા કે દીકરીને (જે તેની જગ્યા રાખનાર કોઈ સ્પૅર પાર્ટ તૈયાર નહીં હોય તો) રટેજ પર નીકળવુંજ પડે છે, અને માહરા કેસમાં તો જોકે હું એક આગેવાન અંકટ્રેસ હોવાનાં સદમાગ્યથી મીં રીચડસ ધણી નાખતી ને છુટછાટથીજ કામ લેતો હતો, તોપણ તે બીજાઓના સંબંધમાં ધણો સખ્ત હતો તેથી માહરે બીહીનેજ ચાલવું પડતું હતું.

પણ એ ધંધાના સંબંધમાં બીજું ખાસ કરીને અન્ય થવા જેવું તો એ છે કે દીલમાં ગમે એવી હંડી ગમખવારી હોય તોપણ પોતાનું પાત્ર બજવતાં એક્ટર કે એક્ટ્રેસથી તે જુલો નયા વના રહેવાનું નથી, અને હસવાનું કે રડવાનું જે બી રજુ કરવાનું હોય તે ખરાં દી-લથીજ રજુ કરી શકાય છે. એ અનુભવસિદ્ધ વાત છે, અને એ આ ધંધાની કાંઈ અન્યથા ખુબી છે. તે રાત્રે, એ મુજબ, માહરા કેસમાં પણ એજ થયું. નાટકશાળા ધારા મુજબ ખીચો-ખીચ ભરાયલી હતી, અને હું જુલોને અને તેના સંતાપને માહરી મરજી ઉપરાંત જુલો જઘને હંમેશ જેવીજ ફત્તેહમંદ રવેસે માહરો ભાગ બજવી શકી એ માહરી અન્યથા છે.

એ પછી બીજી સહવારે માહરા પપા મને પાછી આવેલી જાંણી મલવા આવ્યા ત્યારે મેં તેવણુ આગળ તો રીવર હાઉસમાં જે બન્યું હતું તે સંબંધે બ્યાંન કરીને કહ્યું; અને ત્યારે તેવણુ પણ તે સાંભળીને ધણુંજ દુઃખ પામ્યા. પેલા ગાવરે મને ઠાગાથી બોલાવીને તેના કીનાની સાહેદ બનાવી હતી એ વાત અત્યાર સુધી મેં એ માહારા વાહલા મુરખીને પણ કહી નહીં હતી. તે પણ મેં હવેજ કરી, ને તે અત્યાર તક છુપી રાખવાનાં માહરાં કારણો સમજાવ્યાં, જે તેવણે મોટી ઉદારતા સાથે ધણું હેત ને માનથીજ મંજુર કર્યાં. એ પછી પેલી અન્ય જેવી વાત—મરનાર મીં ગાવર પોતાની તમામ દોલત અને માલમીલકતની મને વારસ બનાવી ગયો હતો તે—વિષે મીં એસકવીથ સોલીસીટર જે મને ડોવર ખાતે કહી ગયો હતો તે મેં તેવણુને કહી સંભળાવી, અને ત્યારે માહરા બલા પપા બી હદ વગરના અન્ય તેમજ ખુશી થઇ ગયા. તેવણુને બી, મગર, અફસોસ એ થયો કે બીજો એક દાવાદાર એ દોલતમાં પણ વળી પાછળથી ઉભો થયેલો હોવાને લીધે એક મોટા ખરચાણુ “લૉ-સુટ” અમારે લડવો પડવાનો હતો !

માહરા પપાએ એ ઉપરથી થોડો વિચાર કરીને મને કહ્યું કે અમારો કેસ તરતજ કોઈ બાહોસ સોલીસીટરને સોંપી દેવો જોઈએ, પણ મેં તેવણુને સુચના કરી કે તે આગમય તેવણે પોતે ખાસ જઘને મીં એસકવીથને એક વાર તેની ઓફીસમાં રૂબરૂ મળી આવવું, ને વસીઅતનામું વિગેરે જોઈને તેવણે બધી હકીકત બરાબર સ્ટડી કરી આવવી.

તેવણુ, તેથી, જઘ આવ્યા. “લીનકન્સ ઇન” ખાતે જ્યાં ધણુએક નામી સોલીસીટરોની ઓફીસીસ છે ત્યાં મીં એસકવીથની પણ ઓફીસ હતી, અને ત્યાં તેવણુ જઘને તેને મળી આવ્યા, જ્યારે નવી વીગતમાં તેઓ એટલુંજ સેતા આવ્યા કે ખરેખર તો દોલત એટલી ગંજવર હતી કે ફક્ત બ્યાજ વટાવ ને ભાડાં તોડાંથીજ દર વરસે પંદર હજાર પાઉન્ડની મોટી ગંજવર આયપત થતી હતી ! હવે, તેથી, કરવાનું એ હતું કે યાતો મેજર ગાવર સાથે માહરે મળી જઘને દોસ્તીથી તેના દાવાની વધતે એણે પતાવત કરવી ને વેંહચી વાટીને એ ભાગે દોલત લેવી, અથવા તો મોટા ખરચથી અને મોટી ધીરજથી એનસરી કોર્ટમાં એક મોટી લડત કરીને આયંદા કેસ જીતવો ! એ વાસ્તે કોઈ બાહોસ સોલીસીટરની સલાહ લેવાનુંજ અમારે માટે ધણું જરૂરનું હતું, અને હું, તેથી, તરતજ તૈયાર થઈને પપા સાથે ગઈ. અમે અમારીજ ગાડીમાં નીકળ્યાં, જ્યારે પપાએ કોચમેનને કોઈ સોલીસીટરની ઓફીસ પર હાંકી જવા તે સોલીસીટરનું નામ કહ્યું; જે માહરા સાંભળવામાં આવ્યું નહીં.

“આએ મીં એસકવીથ બી ધણો બાહોસ ને ખરી પ્રમાણીક લામણીનો સોલીસીટર

જણાવજી,” માહરા પપાએ મને ગાડીમાં પોતાનું મત કહ્યું; “દીલગીરી એ છે કે વીલ એનું કરેલું હોવાને લીધે કાયદા પ્રમાણે એને એ કેસ સોંપી શકાતો નથી, નહીં તો જરૂર એનેજ આપણે બધું સોંપી દેતે ને નીરાંત કરતે. એણે, એમ છતાં, મને એક ખીળ એવાજ બાહોસ સોલ્ડીસીટરની બલામણી કરીને ઝાળખની ચીઠ્ઠી આપેલી છે, ને ત્યાં આપણે હમણું જઈએજ; મગર તાહરે ધ્યાન રાખવું, દીકરા, કે જેમ હું તાહરા કાકા મીં ફેરસીથને નામે અત્યાર સુધી ઝાળખાઉંજ તેમજ તે સોલ્ડીસીટર આગળ બી તાહરે જણાવવાનું છે. તાહરા બાપ તરીકે તો હવે મને કહે બી ઝાળખાવતીજ ના કે કોઈ મને ઝાળખેજ નહીં, ને માહરી આગળી નામોશીની વાત પાછી તાજ થવા પામેજ નહીં.”

હવે અમે તે સોલ્ડીસીટરની ઑફીસમાં પોંહોડ્યાં. તે “ફરનીવલ ઇન” ખાતેની સોલ્ડીસીટરની ઑફીસોનો એક ઝુમખો હતો, અને માહરા પપાએ બધાં નામનાં પાટયાંઓમાં તેવણને જોઈતું નામ શોધી કાઢીને મોટે સાહદે વાંચ્યું—“મીં વીલકીનસન સોલ્ડીસીટર. પેહલે માલે.”

“મીં વીલકીનસન?” હું અજબ થઈ, કેમકે એ નામ મને જાણીતું હતું તે મને તરત યાદ આવી ગયું.

“હા કાંએ? તું અજબ કેમ થઈ, ઍલન,” માહરા પપા અજબ થયા; “તું એ મીં વીલકીનસનને ઝાળખેજ શું?”

“હું પોતે ઝાળખતી નથી, પપા,” મેં કહ્યું; “પણ મેરી એન્ટવર્થને એ મીં નોરમનને ઘેર છ મહીનાની વાત પર મલવા આવ્યો હતો, અને પછીથી મેરી એને ત્યાં જમવા ગઈ હતી તે બધાં કારણથી હું એને નામે સારી રીતે પીછાણું.”

સારાં નસીબે મીં વીલકીનસન તે વખતે એકલોજ હતો, એટલે અમે તેને પેલું ઝાળખતું કાગળ તરતજ અંદર મોકળી આપી શક્યાં, અને તેણે તે વાંચી અમે બાપ બેટીને તાબરતોબ અંદર બોલાવ્યાં. વળી તેણે અમોને જોતાં ઉઠીને તરતજ શેકહેન્ડ કરી આવકાર આપ્યો, અને ખુરસીઓ આપી. તે વરસ સાહોંકની ભરતીમાં ભરાયલો, ધણો દીલખુશ ચેહરાનો, એક ધણો દમામદાર ઈંગ્લેજ હતો. તેની ઑફીસ ધણી મોટી હતી. કલાકો લાઇનબંધ અને ઢગલાબંધ નીચી મુંડીએ કામ કરતાં બેઠેલા દેખાતા હતા; મોટી મોટી અને લાંબી શેફ્ટો પર કાગળોના ઢગના ઢગ બાંધી વ્રીક્સ જેવા થેપ મારેલા હતા, અને તેના પોતાના ઝોરડામાં પણ તેનાં મોટાં મોટાં ઉમરાવ કુલોનાં ઝોરડાઓની પેટીઓ, તે ઉપરનાં નામો સાથે, હારબંધ જોઈ શકાતી હતી, જે સઘળું બતાવતું હતું કે તેનો ધંધો ધણો ધીકતો ચાલતો હતો, અને તે એક ધણો પંકાયલો સોલ્ડીસીટર હતો. એક બૉક્સ પર મેં ડ્યુક આફ આર્લોનું નામ વાંચ્યું, અને વાંચનારાં સાહેબો યાદ કરશે કે ડ્યુક અને ડ્યેસનો સોલ્ડીસીટર એજ હતો, જેથી તો ડ્યેસે ડાવરથી તેને લખેલી ફરમાસ મુજબ હંટર ચીટમાંનાં અમારાં ધરમાં મેરી એન્ટવર્થને મળીને તે પેલો અવેજ આપી ગયો હતો. તે પછીજ (મેરીનાં કેહવા મુજબ) તે તેનો વધતો દોસ્ત થયો હતો, અને તેણે તેને પોતાને ત્યાં જમવા વટીક બોલાવી હતી.

“હું ધણો ખુશી થયો, મીસ પર્સી, તમારી આજે એ મસે રૂબરૂ ઝાળખાંજી થવાથી,” તેણે મને શેકહેન્ડ કરીને ધણી માયાથી કહ્યું; “મને તમારે વાસ્તે ધણું માન છે. મેં તમોને અનેક મરતબા રટેજ પર ધણો ફતોહમંદ દેખાવ કરતાં જોયલાં છે, અને પેલી જીવાન બાંતુના

સંબંધમાં તમે જે દીલસોજીથી વરત્યાં છો તે વાસ્તે અને તમારે માટે ખાસકરીને ઉચું મત છે; અને હવે આપણે તમે જે કામને વાસ્તે અત્રે આવ્યાં છો તે કામ પર આવ્યે?”

માહરા પપાએ, તે ઉપરથી, મીં ગાવરનાં છેલ્લામાં છેલ્લાં વીલની એક નકલ જે તેવણ મીં ઍસકરીથને ત્યાંથી ઉતારી લાવ્યા હતા તે તેને વાંચવા આપી, અને તે તેણે ધ્યાનથી વાંચી. એમ છતાં તેણે પેલું કેવળ પશુ વાંચવા માંગ્યું, અને ત્યારે માહરા પપા મીં ઍસકરીથની ઍશીસમાં જઈને તે તરતજ લખ આવવા બાહર પડ્યા. એ દરમ્યાન હું મીં વીલકીનસન પાસેજ બેસી રહી, અને તેણે મને ઘણી બધાંથી વાતચીત કરાવ્યા કીધી.

“તમારા કાકા મીં ફ્રેન્સીસ એ મેરી ઍન્ટવર્થને લગતી સઘળી વાત જાણે છે વાર?” તેણે બીજી ત્રીજી વાત પછી મને પુછ્યું.

“ખચ્ચીતજ નહીં,” મેં કહ્યું; “મેં તેવણને ફક્ત જરૂર જોગુંજ કહેલું છે, અને તેથી એ જવાં બાંનુની માતાની નામોશીની વાત એવણ સાહેબ સુતલગ જાણતા નથીજ.”

“એ વાસ્તે ત્યારે તમોને ઘણી સાબાશી થઈ છે, મીસ પર્સી,” તે સોલીસીટરે ખરાં દીલથી કહ્યું; “જ મહીના થયા ડયુક ને ડચેસ કૉન્ટીનન્ટ પર ગયલાં છે અને અત્યારે તો હવે ઇંગ્લાંડ પાછાં આવવાંજ જોઈએ. તેઓનાં આવ્યાથી મીસ ઍન્ટવર્થના સંબંધમાં કાંઈ બી આપણે સેવટું નક્કી કરી નાંખી શકશું: એ બેહન હજી તમારી સાથેજ છે કે?”

“જી હા,” મેં જવાબ કર્યો, “ને ડયુક પાછા ફરવાની તે ઘણી આતુરતાથી રાહ જોય છે. તે તો બીચારી હજી તેવણને પોતાના કાકાજ સમજેજ. એ તો તમારી બધાંથીજ ઍટલી ધીરજ પાંખીને રહેલી છે, કેમજે તમે તેને અવારનવાર મ્લોજ, અને તમારે ઘેર બી તેને તેડ બોલાવ કરોજ તેથી એ ઘણી ધીરજ પાંખતી લાગેજ.”

પશુ મીં વીલકીનસન તો એ સાંભળીને કાંઈક ગુંચવાતો દેખાયો, અને તેને માહરં બોલેલું કયું બરાબર સમજ નહીં પડ્યું હોય તે હવે તેણે હસીને કહ્યું, “તમે બેહન મને નહીં ઘટતીજ કેડીટ આપોજ! તમે શું કહેજો તે મને કાંઈજ સમજ નહીં પડતું, કેમજે હું તો હાંટર સ્ટીટમાં એ બાંધને મળી આવ્યા પછીથી આજ સુધી કાંઈ બી દાહડે તેવણને પાછો મળ્યોજ નથી!”

આ સાંભળીને હું તો થસજ થઈ ગઈ. આ તો ત્યારે હવે દીવા જેવું દીસતું હતું કે મેરી ઍન્ટવર્થ આ સોલીસીટરને નામે મને જમરી ઠગી અને થાપ આપી હતી. વાંચનાર યાદ કરશે કે હું પીટર્સફીલ્ડથી છેલ્લી મરતી બચ્ચીને ઘેર આવી તે રાત્રે એ છોકરી ઘરમાં નહીં હતી, અને મેં પુછ્યું હતું ત્યારે વીલકીનસન સોલીસીટરને ત્યાં જમવા જવાનુંજ તેણીએ માહરી કને આડાવ્યું હતું! વળી તે માહરી ગેરહાજરીમાં એ આગમચ બી ઘરમાંથી ગઈ હતી ત્યારે એજ સોલીસીટરને મલવા જવાનું જુહુ જુહુ દાવાને કહી ગઈ હતી, અને પછીથી મને પોતાને પશુ તે વિશે પાક બેહવાઈથી એજ મતલબનું કહ્યું હતું.

“નહીંજ, ત્યારે માહરીજ કાંઈ જુલ હોશે,” મને હવે તરત ફરવી તોલવુંજ પડ્યું! “હું કદાચ મેરી ઍન્ટવર્થ મને જે કહ્યું હતું તે બરાબર સમજ નહીં હોવશ.”—અને કેહવાની જરૂર છે કે મેરીની માહરા જોગી એ શરમબરેલી ડગાઈથી હું ધણુંજ દુઃખ પાંખી ને મને બહુજ રંજ થઈ!

એ પછી જરા વારમાં માહરા પીતાજી પેલા મેજર ગાવરનાં “કેવીયટ”ની નકલ લાઇને આવ્યા, અને તે વાંચીને મીં વીલકીનસને કહ્યું, “હવે તમે નીરાંત કરજો. માહરં પોતાનું મત છે કે એક મોટા “ચેનસરી સુટ” લડીને નાહક વખત ને પૈસા બચાવ કરવા કરતાં જે ઘેરમેજે મેજર ગાવર સાથે આપણા લાભની કાંઈક સમજુતી થઈ શકતી હોય તો તે કરવાનું વધારે બેહતર થશે. હું હવે, તેથી, હાલ તો એના સોલીસીટરને નોટીસ કરશ કે હવે આ કેસમાં મીસ ઍલન પર્સી તરફથી અને રોકવામાં આવેલો છે, અને તે લોક માહરા દોસ્તદાર થતા હોવાથી પછીથી હું તે લોકોને જાતે મળી આવશ, અને ચોખ્ખો ચાંપી જોવશ, કે આપણે માટે સમજુતી કરવાનું સલાહકારક છે કે નહીં તે આપણને સમજ પડી જાય. એ મેજર ગાવર કેવો માણસ છે તે કાંઈ ખબર પડીશ વાં?”

માહરા પપાએજ એ સવાલનો જવાબ કર્યો.

“જી હા, સાહેબ. મેં મીં ઍસકવીથને એ બાબે ખાસ છેલ્લી મીલાકાતમાં પુછ્યું હતું,” તેવણે કહ્યું; “અને તેવણુ સાહેબના કેહવા મુજબ તો મેજર ગાવર એક ધણોજ ઇજ્જતદાર, કાંકનો ને સમજુ ગ્રહસ્થ છે. તે લશ્કરી પદવીમાં એટલો ઉંચે ચઢેલો છે ખરો, પણ ઉંમરમાં તો હજી ફક્ત ત્રીસ વરસનો એક જુવાંનો છે, એ તેના મરનાર કાકા સાથે એને છેલ્લાં દોઢેક વરસથી સખખત બીગાડ થયેલો છે—જોકે એ મતફેર તેઓ વચ્ચે થવાનું કારણ મને કેહવામાં આવ્યું નથી. તે મતફેરનો દેખીતી રીતે મરનારે છેક સેવટ સુધી દાખ રાખ્યો, અને તેથીજ વીલકામાં તેવણુ તેને તમામ ઓવારનીવાર કરી ગયા; પણ કેહજો મેજર ગાવર એટલો ભલો ને સમજુ છે કે એ મતફેરમાં તેનો જાઓ વાંક નહીં હોય અને તેના મરનાર કાકા મીં ગાવરનોજ તકસીર હોય એ પણ બનવા જોગ લાગે છે, કેમજો મરનાર ધણોજ જીદી, તામસી અને કીનાબાજ આસામી હતા.”

હવે એ સાંભળીને મેં માહરં મત આપ્યું.

“એ બધું કમુલ બી રાખ્યે તે છતાં આટલું તો ખરં કેની, મીં વીલકીનસને,” મેં કહ્યું; “કે એક મરનારને છેલ્લી ધડીએ ગમે તેને ઓવારનીવાર કરવા અને પોતાને ગમે તેને પોતાનું સર્વસ્વ આપી જવાનો પુરેપુરો હક છે? ફક્ત જોવાનું જે છે તે એજ કે મરનાર તે પોતાનું છેલ્લામાં છેલ્લું વસીયત કરતી વખતે મગજની પુરતી તંદરોસ્તી અને ખુદની પુર અક્કલ હુશ્યારીમાં હતો કે નહીં; અને તેમ હોય તો સોલીસીટર મીં ઍસકવીથ ઉપરાંત લંડનના બે નામાંકીત અને આગેવાન ડાકતરો, કે જેઓએ એ વસીયતમાં સાખ ભરી છે તેઓની જુબાની ધણી બરોસેદાર કેહવાય. એ ઉપરાંત, વળી, પાદરી મીં સીંગલટન સાથે બી અને અનાયસે ડાવર ખાતે મીલાકાત થઈ હતી, અને તેવણુ બી ગુવાહ છે કે મરનાર પોતાની છેલ્લામાં છેલ્લી ધડી સુધી મગજની પુર અક્કલ હુશ્યારીમાંજ હતા. એટલા વાસ્તે હું નહીં જોઈ શકતી કે હવે માહરો હક મોટો કાંએ થવો ને લેખાવો જોઈએ? એમ છતાં, હું પોતે બી એક લાંબા ચેનસરી સુટમાં ઉતરવા ખુશી નથીજ, અને જે તમારી ખાત્રી થાય, ભલા મીં વીલકીનસને, કે મરનાર જોડેના છેલ્લા ગંબીર મતફેરમાં એ તેવણુના ભત્રીજા મેજર ગાવરનો ગંબીર કસુર નહીંજ હતો તો બેશક સમજુતીથી અને નાખતીથી માંડવાલ થયેલી જોવાને હું પોતે બી નારાજ નથીજ થવાની. એટલા વાસ્તે માહરા સોલીસીટર તરીકે હું તમો સાહેબને પુર મુખત્યારી આપું કે

માહરા સંબંધમાં જે સારાંમાં સાફ થઈ શકતું હોય તેમ તમે કામ લેજો. તમે જે કરશો તે અમો માનથી મંજૂર કરશું, કેમજે તમારી આહોશી અને અમારા જેગી બલાધમાં અમોને સંપુષ્ટ વિશ્વાસ છે.”

એ પછી અમોએ ત્યાંથી રૂખસદ લીધી, અને ઘેર આવતાં મેરીએ અને મીં વીલ-કીનસનનાં નામથી જે ઉપરાસાપરી ઠગી હતી તેની અને યાદ થઈ; તોપણ એ છોકરીને વાસ્તે, વાંચનારને રોશણ છે તેમ, અને ધણો ચાહ હતો, એટલે તેને સાંભળ્યા વગર તેના સંબંધમાં ઉતાવળે મત બાંધવા કે ન્યાય કરવા હું રાજ થઈ શકી નહીં.

હું, તેથી, માહરા પપાથી છુટી થઈને ઘરમાં ગઈ કે કપડાં બદલીને તરત પાછી નીચે આવી, અને મેરી જે એ વખતે ડ્રાઈંગરૂમમાં પોતાનું કાંઈ સીવતી એટલી હતી તેને માહરી સાથે પાસેના ઓરડામાં આવવા મેં કહ્યું. તે તરતજ, એ સાંભળતાં, શીકકી પડી. ચાતો તેનું દીલ તેને ડાંખતું થયું, અથવા માહરા ચેહરામાં તેણે એવું કાંઈ જોયું હોય કે તેનું તરકટ પકડાઈ ગયું હતું એમ તે સમજી નહીં શકી. ગમે તે હોય, પણ તે તાબેદારીથી તરત ઉડી ત્યારે મેં બરાબર જોયું કે તેનો ચેહરો શીકરથી બીલકુલ શીકકો પડી ગયો હતો.

પ્રકરણ ૧૪૪.

અમે હવે પાસેના રૂમમાં જઈને બેઠાં અને ગોઠવાયાં, જે પછી મેં ગંભીરતાથી કહ્યું, “તું જાણીને અજબ થશે, મેરી, કે આજે કાંઈ માહરું અગતનું કામ પડવાને લીધે ‘ફરનીવલ ઈન’ ખાતે અને સોલીસીટર મીં વીલકીનસનને તેવણની ઓફીસમાં મલવા જવું પડ્યું હતું.”

મેરી ચેહરામાં લાલ થઈ, અને પછી તેજ પળે પાછી શીકકી પડતાં તરત રડી પડી.

“મને માફ કરો, વાહલાં એલન,” તેણે માહરાં ગળાંમાં હાથ નાંખીને દેખીતા પશ્ચાતાપની વિનંતીથી કહ્યું; “હું જેઉં છ કે તમે માહરી ઠગાઈ અતે પકડી કાઢી શક્યાં છ, અને ખુદ જાણે છ કે એટલી એક ઠગાઈ તમારી સાથે કરવા વાસ્તે હું કેટલી બધી હવે પસ્તાઉં છ ને દુઃખી થાઉં છ !”

“પણ એ ઠગાઈ માહરી સાથે એમ કરવાનું કાંઈ કારણ, મેરી?” મેં નરમાશથી પૂછ્યું.

“ઓ, તે મને ના પુછો !” તેણીએ નીચી નજરે કહ્યું.

હું બીહીધી ! આએ પોરી કેહવા શું માંગતી હતી ?

“તું માહરી સાથે એમ કાંએ કરેછ ? તુને શું માહરી પર વિશ્વાસ આવતો નથી ?” મેં પાછું સમજાવીને પૂછ્યું.

“મને વિશ્વાસ તો ધણો આવેછ. પણ ———” અને તેની છાતી ઉંચકાઈ ઉંચકાઈ જતી નજરે આવતી હતી !

“પણ શું ? હવે તું મને ખચ્ચીત ધણી બીહીધરાવેછ, મેરી,” મેં અરધા યુસ્સાથી કહ્યું; “તું શું મને બધી ખરી વાત નથીજ કેહવા માંગતી ?”

તેણીએ, એ ઉપરથી, જરા ચમકીને માહરા ચેહરા સામું જોયું.

“ઓ ઍલન, તમે કાંઈ માહરે વાસ્તે બધું યુરું તો ધારતાં નથીની?” તેણીએ હવેજ પ્રમાણીકપણાં જોશથી કહ્યું; “તેમ હોય તો તમારી બધી મોટી લુલ છે. તમે મને બહોળ જરમનસાફ કરોછ. હું તે જાતની હટેલ કે લુલ્હી છોકરી છેડં એમ શું તમે કાંઈ માની લીધું?”—અને તે રડી પડી.

મને હવેજ પુરતી હીંમત આવી, અને મેં તેને સધારો આપી પેટમાં ચાંપી.

“તેજ મને એમ વેહમાવી દીધી, મેરી!” મેં લગાર ઠપકાથી કહ્યું; “મને તાહરે વાસ્તે યુરો વિચાર તો કદી આવેજ નહીં. મેં તુને પુરતી ઝોળખેલી છે, પણ તાહરે મને કેહવાની ફરજ તો છે કેની કે તું બધે મરતખા મીઠ વીલકીનસનતું જીહું નામ આપીને કાંઈ જઈ આવી હતી? એ હાઈ તોં કાંએ કીધી?”

મેરીએ તરત જવાબ આપ્યો નહીં. તે નીચી મુંડીએ ખાંભોશ રડ્યાજ કીધી, અને પોતાના હાથમાંના રમાલ સાથે ચેડાંચવીત્રાં કાઢ્યા કરતી હતી. તેની છાતી જોશથી ઉંચકાઈ ઉંચકાઈ જતી હતી, અને તેના હોઠ વટીક ઉરકેરણીથી ઉડી ઉડી જતા હતા.

“એમ ના કર, મેરી!” મેં માયાથી પાછું સમજવ્યું; “આપણા વચ્ચે જરવિશ્વાસ જેવું કાંઈ હોવું જોઈએજ નહીં. મને શું જોવાની આંખ નથી કે કેટલું કેટલું થયું તું તદન ધ્યાન બેધ્યાન વટીક થઈ ગયલી છે? હું કાંઈ અધટીત જાણાસાથી એ તને પુછુંછ એમ શું તું કાંઈ ધારેછ? આપણે બેહન બેહનો થમને રહ્યાં, પછી એ જીદાઈ હોમજ શાંતી? મને કેહ, શું એ વાત બે મહીનાની વાત પર પેલો કોઈ જવાંન તુને રસ્તામાં મળ્યો હતો, ને જેણે મારકતીસ એક તાઇનેડેલનાં અપમાનથી તુને બચાવી લીધી હતી તેનેજ લગતી છે?”

મેરીના ગાલ, ગોલાબો ઝલકી રહ્યા હોય તેમ, ઝોશકથી એકદમ લાલ થઇને ધમધમી આવ્યા.

“ઓ ઍલન,” તે માહરી આટલી બધી તકરારથી અંતે માહત થઈ, “નીખાલેશ, નેક અને પાક પ્યારથી કોઇને ચાહવું એ શું પાપ છે? તે આપુને પાછું તેજ રીતે ચાહે, અને તેનાં કહેવા મુજબ આપણે તે બેદ જો છુપાવ્યે તો તે ગુનાહ છે?”

“તું વધારે ખુલાસાથી બોલ, વહાલી બેહન, અને હું તુને ખરીજ સલ્લાહ આપશ,” મેં નરમાશથી કહ્યું; અને બધીજ માયાથી તેના હાથ માહરા હાથમાં લઈ પસવાર્યો.

“તે મેં કહ્યું તેમ તમોને બી કેહવાને હું છુટી નથી, ઍલન!” તે હજી જરા બજાઈ થઈ.

“એટલે કે તેણે તુને એ તમારા વચ્ચેના પ્યારની વાત તદન છુપીજ રાખવાની તાકીદ આપીછ—એમ?” મેં પુછ્યું.

“હા, એમજ,” તેણીએ જવાબ કર્યો; “મેં કોઇને નહીં તો માહરા કાકાને અને તમોને તે જરૂર કેહવાની તેની પાસે અનેક વાર રજા માંગી, પણ તેવણે મને લંબાણથી સમજણ આપી કે તેમ કીધાથી હાંસલ કાંઈ થનાર નથી. મને પેહલાં પેહલાં તો એ જરા થમને ગમ્યું હતું નહીં. હું કેવીક દોષીત હોઈં તેમ તમારા ચેહરા સામું જોઇજ નહીં શકતી હતી, અને બધીક વાર માહરી મરજી ઉપરાંત તમારાં ગળાંમાં હાથ નાખીને તમારી આગળ બધું ખરેખરું

કપુલ કરી દેવાની અણી ઉપર બી હું આવતી હતી; પણ મેં માહરં મન માર્યું. મેં જોયું કે માહરા ખરાં દીલના મોટા પ્યારને વાસ્તે એટલી ઠગાઇ ખોદાવાળીજ હતી !” —અને આ તે એટલી સમ્માધનાં જોશથી બોલતી હતી કે તે જરા બી મને હવે ઠગતી નહીં હતી એમ હું તેના એકરામાંજ પ્રગટ એક આવના પેરે જોઇ અને વાંચી શકતી હતી. એથી મને હદ વગરનો સધ્યારો મથ્યો, કેમજે હું અત્યાર સુધી તેને વાસ્તે ધણી ગંભીર રીકરાથી પુરતી વેહમાઇ હતી.

“પણ એ મુજબ તું કોણને ચાહતાં શીખીછ, મેરી, —તે તો તેં મને હજી કહ્યુંજ નથી !” મેં પાછી પટાવી; “તે કોઈ એવા તાહરા પ્યારને વાસ્તે ખરો લાયક માણસ છે કે નાલાયક તે તો આપણે જાણ્યું જોઇએ કેની ?”

“ઓ, તમે જાણશો તો ધણીજ રાજી થશો, અલન,” મેરી ધણીં હેતથી ઉચ્કેરાઇ; “ધણીજ ભલો અને ધણીજ લાયક જવાંન છે તે. અવાજ બી એવો મધુર છે અને દેખાવ બી એવો દીલજીત છે—”

“પણ તેનું નામ શું ?” હું બળદ થઇ; “નામ જાણ્યે તો કાંઇ સમજ પડે કેની ?”

“તેનું નામ કલેરન્સ છે,” મેરી એન્ટવર્થે જવાબ કીધો; “પાસે પૈસા ધણા છે, અને પોતે તદન સ્વતંત્ર છે.”

“હા, પણ કલેરન્સ કેવો ? તેના બાપનું નામ શું ?” મેં પાછું પુછ્યું.

“કલેરન્સ બોશોમ્પ,” તેણીએ અતે કહ્યું; —અને આ બધું ધણી આનાંકાનીએ અને જોરાવરીએજ તે મને કહેતી હતી—જાણે પોતાના પ્યારને આપેલાં વચનનો માહરી દોસ્તીને ખાતર ભંગ કરવા વાસ્તે તે ધણી મનથી મુંજતી હોય તેમજ દેખાતું હતું ! “તેવણુ વેસ્ટ એન્ડનાં એક આગેવાન હોટેલમાં એકલાજ રહેછ, અને એ ત્રણ ધણી જાણીતી કલખના મેમ્બર બી છે.”

“એ તો ત્યારે સારી વાત છે,” મેં વધતો સધ્યારો પાંખીને કહ્યું; “પણ એની સાથ તાહરી ઝોળખાંણુ કાંઠાં અને કેમ થઇ ? શું એ તેજ આસામી છે કે જેણે પેલા લંપટી મારકવીસનાં અપમાનથી તને બચાવી લીધી હતી ?”

“હા તેજ,” મેરીએ હવે ખુલ્લાં મનથી કહ્યું; “તે વખતે અમે મથ્યા પછી થોડેક દાહડે તે મને પાછો રસ્તામાં અકસમાતથી મળી ગયો હતો, અને તેણે મને વાત કરાવી. તે એટલી બધી અદ્ભુત અને સમ્પતાથી માહરી સાથ એ બધો વખત વરતતો હતો કે તેની વાત-ચીત મને ધણી ગમી, ને તેથી મેં બી ખુશીથી વાત કીધી, અને જ્યારે અમે છુટાં પડતાં હતાં ત્યારે મને અત્રે આપણાં ધરમાં મલવા આવવાની તેણે માહરી કને રજા ચાહી. હું તો તે સાંભળીને જવાબમાં હાજ કહેવા જતી હતી, પણ પછી મને તરત ધ્યાન આવ્યું કે આએ તમારું ઘેર છે—માહરં નહીં; અને, તેથી, અત્રે તમારી રજા વગર કોઇને બી મલવા બોલાવવાનો મને હકજ નહીં હતો.”

“અને ત્યારે એમ ધારીને તેં તેને શું જવાબ કર્યો ?” મેં પુછ્યું.

“મેં નાજ કહ્યું;” મેરીએ જવાબ કર્યો; “મેં તેને સમજાવ્યું કે હું કાંઇ માહરાં

માઆપ કે સગાંવહાલાં સાથે અત્રે રહેતી નથી, પણ એક જીવેન્મનની સહી સાથે રહેલી છું; અને મેં તમારું નામ કહ્યું તેથી તે ધણો અન્યથ થયેલો દેખાયો. તેણે તમોને તરતજ ઓળખ્યાં, અને પછી તમારી વખાણમાં અને તારીફમાં તે એટલું બધું બોલ્યો કે તે સાંભળતાં મને ધણું સુખ થયું. તમે જાણોછ, એલન, કે હું કોઇને બી તમારી વખાણ કરતાં સાંભળુંછ અથવા પેપરમાં તમારી વખાણ થયેલી વાંચુંછ ત્યારે હું હરખાયા વગર રહેતી નથી. તે એ પછી તરતજ મને એકમત થયો કે એવા સંજોગમાં એક પરાયાં ઘરમાં તેણે મને મલવા આવવાનું શોભેજ નહીં. એ વાત, તેથી, હું તેજ દહાડે તમારી આગળ ધર આવીને કરવાની હતી, પણ ખુદ જાણે કેમ મને હીંમતજ થઇ શકી નહીં. મેં જોયું કે હજી તે આસામીનું નામ વરીકે હું જાણતી નથી ત્યારે એવા એક પરાયા સાથે રસ્તામાં એમ વાત કરવાની માહરી હીંમત સાર તમે જરૂર માહરી પર ગુસ્સે થશો. એ ઉપરથી મેં તમોને કહ્યું નહીં.”

“અને પછી તમે લોક વળી પાછાં ક્યારે મળ્યાં?”

“ત્રીજેજ દહાડે. તમો રીડીયરસલમાં રોકાયલાં હતાં, અને હું ખરીદીએ નીકળી ત્યારે વળી તે મને મળ્યો,” તેણીએ આગળ કહ્યું; “અને તેણે મને વાતમાં રોકી રાખી. ત્યારેજ મને તેણે પોતાના પ્યારની ખાત્રી આપી, અને મને જોવા ને મલવાથી તેને કેટલું બધું સુખ થયું હતું તે મને સમજાયું, જે હું કપુલ કચેંછ કે ખુશાલીથી ધુજતાં તન બંને હું સાંભળતી ઉભી. તેજ દહાડે તેણે પોતાનું મને નામ બી કહ્યું, અને પોતે ખુદની બહેનથી પૈસે પુર હોવાની અને ખાત્રી આપી, જ્યારે અમારા વચ્ચેના એ પવિત્ર એખલાસની વાત તુરત વેળા કોઇની બી આગળ નહીં કરવાનું તેણે માહરી કને પાછું વચન લીધું.”

“અને પછી તમો લોક ઉપરાસાપરી મલતાંજ રહ્યાં?”

“હા, એલન,” મેરીએ કપુલ કીધું. “ત્યાર પછી અમે મલતાં હતાં, કેમજે તેના પ્યારમાં મને જરા બી દગા જેવું લાગ્યુંજ નહીં. અમે એકમેકને ધણાંજ ખરાં દીલથી ચાહતાં શીખ્યાં, અને માહરી જોડે પરણવાનીજ તેની નેકમાં નેક નીષ્ઠા હતી.”

“પણ ત્યારે આપણે ઘેર નહીં આવવા ને એ વાત છુપી રાખવાનાં કારણમાં તેણે તુને શું કહ્યું?” મેં પુછ્યું.

“તેણે કહ્યું કે આપણે એકમેકને પુરતાં ઓળખ્યે પછીજ એ વાત જાહેર થાય તે ધણું બેહેતર થશે, અને મેં તે માન્યું.”

“વાર, ત્યારે જે રાત્રે હું પીટર્સફીલ્ડથી પાછી ફરી ને તેં આવીને કહ્યું કે તું મીં વીલકીનસન સાથ જમવા ગઈ હતી તે રાત્રે તું કાંઈ ગઈ હતી?”

“હું હવે તો બધુંજ ખરું કેહવશ,” મેરીએ કહ્યું; “તમે આવ્યાં તેની આગમચની સાંહજે ક્લેરન્સ અને “રીંગ્ટ પાર્ક”ને લગતા બગીચાઓમાં ફરવા લઈ ગયા હતા, અને મને ઘેર પાછી ફરતાં બે ત્રણ કલાક થયા હતા, તેથી મને ઘેર પાછી ફરતાં તમારી મેડ આગળ એકદમ મીં વીલકીનસનનું નામ અડાવી દેવાનું યાદ આવી ગયું. એમ કરતાં વળી એ પછી બીજી સાંહજે બી અમે ત્યાંજ મલવાનાં હતાં, અને મેં જોયું કે ત્યાંથી આવતાં તે દીને બી મોડું થશે તેથી મેં મીં વીલકીનસનને ત્યાં જમવા જવાનુંજ બાહણું ઠોક્યું; પણ ઘેર

આવતાં મેં તમોને નહીં ધારેલાં જલદી પાછાં ફરેલાં જોયાં ત્યારે હું ધણીજ ખીહી ગઇ, અને તમારી આગળ બી ત્યારે નાઆરીતું તેજ જુહું માહરે ફરજ્યાત કેહવું પડ્યું.”

“પણ તે વાતને બી નહીં નહીં કરતાં એક મહીનો થયો, તોબી તેં તો મને કાંઇ કહ્યુંજ નહીં કેની?” મેં ઠપકાથી પુછ્યું.

“હા, વાહલાં ઍલન, મેં તમોને કહ્યું તેમ, હું વચનથી કહેરન્સ સાથ બંધાયલી હતી,” મેરીએ ધણી શરમાઇને જવાબ કર્યો. “માહરી મતલબ કે માહરા કાકા કૉન્ટ્રીનન્ટ પર ફરવા મયસા છે તેવણુ ત્યાંથી પાછા આવે, અને પછીજ અમે એ વાત તમોને અને તેવણુને જાહેર કર્યે અને લગનનું બી નક્કી કર્યે: પણ મને કેહોની, ઍલન,” તેણીએ જરા વારે કાકજુદીથી વધાર્યું, “તમે માહરી સાથે એ માહરી થોડીક ઠગાઈ સાર ગુસ્સે તો નથીની?”

“હું ગુસ્સે તો નથી, મેરી,” મેં કહ્યું, “પણ મને થોડુંક તને કેહેવા તો ગમેજ.”

“ત્યારે કેહોની?”

“તે કેહેતાં મને આંચકી એમ લાગેજ કે હું બી તાહરીજ ઉંમરની છું, અને વડી વડીઅલ થઇને હું જે તુંને કેહું તે——”

“પણ તમે માહરા કરતાં દુન્યાદારીમાં ધણા ધડાયલાં, પાકા થયલાં અને અનુભવી છેઓ તે હું કાંઈ નથી જાણતી?” મેરીએ કાકજુદી કરી; “માહરો શું અનુભવ બધ્યોજ? હું તો આવી મોટી થઇ ત્યાં વેર ડાવરનાં એક એકાંત ખુણ્યાંમાંજ દબાઈ રેહીતી કેની?”

“વેલ, જે તું એ વાતમાં ત્યારે એમ મને સરસાઇજ આપતી હોય તો માહરે મને જે ખર્ડ લાગેજ તે બધું તુંને પ્રમાણીકપણે કેહેવુંજ જોઇએ,” મેં કહ્યું; “માહરં મત છે કે તેં બધી વાત માહરેથી અત્યાર સુધી છુપાવવામાં ધણીજ જુલ કીધી. જે તું પહેલેથી મને એ વાત કેહેતો તો હું તરતજ આખુશી તેને આપણાં ઘરમાં બોલાવવાની તને રજા આપતે, અને તે હીંમતથી આવતે તો તેતું પ્રમાણીકપણું કરી જોવાથી આપણુને ધણી નીરાંત થતે.”

“હા, એ માહરી ધણી જુલ થઇ,” મેરીએ પાછું રડી દઇને કહ્યું; “માહરે તમારાથી તો એ વાત છુપાવવી અને તમોને ઠગવાં નહીંજ હતાં. મને ધણીજ શરમ લાગેજ, પણ મને માફ કરો, અને હવે પછી માહરે શું કરવું અને કેમ કામ લેવું તેજ મને સમજાવો.”

“વારં, તું હવે એ મીઠા બેશરખને પાછી ક્યાં અને ક્યારે મલવાની છે?”

“પરમ દહાડે. અમે વૅસ્ટ ઍન્ડ ખાતેજ મલવાનાં છેયે.”

“ઠીક ત્યારે, હું તાહરી સાથે તે વખતે આવશ,” મેં ઠરાવથી કહ્યું; “તુંને કેવા સંજોગમાં તાહરં વચન તોડીને માહરી આગળ એ સંધળું કયુલ કરવું પડ્યું તે હું તેને પોતેજ સમજાવીને કેહેવશ, અને તું કેહેજ તેજો તે ખરેખરો ઇજ્જતદાર ને ગ્રહસ્થ માણુસ હશે તો તે જરા બી એ વાસ્તે તાહરી સાથે ગુસ્સે થવાનો નથી. એ પછી હું તેને આપણે ઘેર આવતો જતો કરશ. હુંજ ચાહીને તેને આવવા કેહેવશ, અને પછી તાહરા કાકા પાછા ફરશે એટલે આપણે લગનનું બી નક્કી કરી નાખશું. બોલ, એ માહરો વિચાર તુંને ગમેજ?”

“ઓ ધણેજ ગમેછ, એલન ડીઅર,” મેરીએ ધણું હેત અને હેસાંનથી મને ગળે લાગીને કાસ લેતાં કહ્યું ;—અને એ પછી તે વાત ત્યાંજ ઠપ પડી,

પ્રકરણ ૧૪૫.

ત્યાર કહે “હાઉસ ઓફ કૉમન્સ”માં તે દાહડે એક મોટી મીટીંગ થનારી હતી તેના મને એ કાર્ડ મલેલા હોવાથી અમો જમીને બને જણ્યાં ત્યાં ગયાં. મને એ વાતની ધણી ઉલટ હતી. કોઇથી દાહડે મેં પાર્લામેન્ટમાં તકરાર ચાલતી જોઇજ ન હતી, અને મને એક દોસ્ત મારફતે અનાયસે આ ચાન્સ આજને વાસ્તે મળી ગયું તેથી હું ધણી ખુશી થઇ, અને મેરી બી માહરી સાથે ધણી ઉલટથી તૈયાર થઇને આવી.

હવે ત્યાં જઇને મેં જોયું કે અમારી બેઠક “સ્પીકર”ની ગૅલરીની પછવાડે હતી, અને તે બાંનુઓ વાસ્તેજ ખાસ હલાયદી રાખેલી હતી, જેમાં એકકી વારે એ ચાર દળન બૈરાંઓ બેસી શકે એટલીજ જગ્યા હતી. હવે અમે ત્યાં આવ્યાં ત્યારે અમોએ તો જોયું કે અમારા આવવા આગમ્ય મોટે ધરની હીરા મોતી પેહડેલી બાંનુઓના ધસારાથી તે બધી બેઠકો ચીકાર થઇ ગઇ હતી. કે જે સધળાં મોટે બાએ તે દાહડે તકરારમાં ભાગ લેનાર આગેવાનોને ધરનાંજ બૈરાં હતાં ; પણ તેઓમાં સારાં નસીબે મીસીસ સેન્ટ કલેર (ઝારા) હતી, જે મને જોતાંજ ઉલટથી ઉડી આવી, અને અમો બન્નેની જગ્યા કરાવીને માહરી પાસેજ પોતે પણ બેઠી. મેરી તેને એ આગમ્ય જોળખતી હતી. ઝારા અવારનવાર મને મળવા આવતી હતી ત્યારે મેરીએ તેને માહરે ત્યાં જોયલી હતી, અને તેજ અમારી પાસે આવીને બેસવાથી અમોને ધણીજ સગવડ થઇ ગઇ. તેણીએ અમોને બધું બતાવ્યું અને સમજાવ્યું. તે આગળ અનેક મરતબા એ મુજબ અત્રે મિટીંગ્સમાં આવી ગઇ હતી. ત્રેઝરી બેન્ચીસ કે બ્યાં પ્રધાનોની બેઠક હતી, ઑપોઝીશન બેન્ચીસ, રીપોટરોની ગૅલરી, વિગેરે, વિગેરે સધળું તેણે અમોને બતાવ્યું, અને આગેવાન મેમ્બરોને પણ જોળખાવ્યા. પોતાના ધણીને વાસ્તે, અલબત્ત, તે કાંઈ બોલી નહીં, પણ મેં ઑડવીન સેન્ટ કલેરને આગેવાન પ્રધાનોની હરોલમાં ધણી દબદબાથી મુખડેજ બેઠેલો જોયો, અને મેરીના કાન પર પડીને તેને ઝારાના ખાવંદ તરીકે જોળખાવ્યો.

ઝારા તે દાહડે ધણે બપકો કરીને આવેલી હતી, અને ધણી સુંદર દેખાતી હતી, અને મેં અજબથી સાથે જોયું કે ધણે મોટે ઘેરની બાંનુઓ વટીક તે આગેવાન પ્રધાનની મોહર-દારને ધણી અદબ ને ધણી ઈજ્જતથી હવે મોટો સ્વિકાર કરતાં થયાં હતાં.

મિટીંગમાં હવે પહેલાં તો થોડુંક અરચુટણ પરચુટણ કામ થયું. કાંઈ રીપોર્ટો વંચાયા, ને કાંઈ નહરો, રેલવે અને ગાદીને લગતું બકબક થયું, કે જેમાં અમો કાંઈને ધણી મજાહ આવી નહીં, અને તેથી તેટલો વખત તો મેં ને ઝારાએ કાન પર પડીને ધીમે ધીમે યુસયુસ વાતચીતજ કર્યા કીધી.

“ઝારા બેઠેન,” મેં કહ્યું, “આપણે પીટર્સફીલ્ડથી છેલ્લાં આવ્યાં અને છુટાં પડ્યાં ત્રેને એક મહીનો થઇ ગયોછ તોથી તે તો માહરા મમાવાના ખુની લુચ્છા પાર્કસને ધારાને

સ્વાધીન કરવામાં અને મદદ થવાનું તું કેહતી હતી તેમ કાંઈ ક્યું જ નહીં ?” મેં લગાર ઠપકાથી પુછ્યું.

“હું એક દહાડો ખી તે વાત વીસરી નથી, ઍલન,” ઝારાએ દીલસોઝ જવાબ કર્યો, “હું ગયે રવીવારે તુંને તાહરે ઘેર એજ સંબંધમાં ખાસ મલવા આવી હતી, પણ તું ડાવર ગયલી હતી. હું, તેથી, હવે તાહરે ઘેર કાલે જરૂર પાછી આવશ, અને તુંને માહરો પ્લાન સમજાવશ, તું ધણી તેથી રાજ થશે. હું પોતે ખી ધણી આતુર છેલ્લે કે જ્યાં લાંથી તે બદમાશને સજા થાય, અને તું માહરી વાહલી બેહન તાહરો ગુમાવેલો વારસો પાછો મેળવીને પૈસા ટકાથી આપ્પાદ ને સુખી થાય; પણ હમણાં એ વાત જવા દે. માહરે તુંને કાંઈ બીજું ધણું અગત્યનું કેહવાનું છે.”

“કાંઈ માફા સમાચાર છે ?” મેં બીહીને પુછ્યું.

“લગભગ તેવું જ,” ઝારાએ રીકકું હસીને જવાબ કર્યો; “માહરી જગ્યે કાંઈ બીજી હતો તો બીહીને મરીજ જતો, પણ એ તો હું ધણાં મજબુત મનની છું તેથી અને એટલી એ વાત બીહીધરાવી શકી નથી.”

“ઝા, એવું તે શું છે ?

“ગયે અઠવાડયે હું માહરી એક સહીને મળવા જતી હતી,” તેણીએ ખ્યાન કર્યું. “અંગલો ધણો દુર નહીં હોવાથી ને સાંહજનો ઈડોજ વખત હોવાને લીધે હું ચાલતીજ નીકળી, અને રસ્તાને નાકે મધે લાં વળાંચુ પર મદારીઓનો કાંઈ નાચ થતો હતો, જ્યાં લોકોનું એક મોડું ટાળું એકઠું થયલું હતું. હું, એટલા માટે, ઉતાવળથી સાંભી હાર પર હડી ગઈ, અને પગ ઉઠાવી ચાલી જતી હતી, તેટલાં તે મદારીઓમાંથી એક પોતાની ટોપી હાથમાં પકડીને બક્ષીશ માંગતો માહરી આગળ દોડી આવ્યો. મેં, તેથી, તેને જોયા વગર તરતજ પર્સમાંથી એક સીકકો કાઢીને તેની ટોપીમાં નાંખ્યો, જ્યારે તે કંગાળ માહરા છેક કાનની લગોલગ ધસી આવીને એક ઝેરી અજદાના સણસણાત રૂપે બોલ્યો, “તું એમ ના મનથી મલકાતી કે તું માહરા કીનાથી બચી ગયલી છે ! હું તુંને ખરાં દીલથી ચાહતો હતો તેથી એવડાં દીલથી માહરી સાથના તાહરા ઠાગાને લીધે હવે તુંને ધીકકારેજ, ને નકકીજ માનજે કે જે વખત જમણ તેમાં તાહરે મોહત નજદીક છે !” હું એ સાંભળી હબતી ગઈ ને મેં અમકીને તે અને એવી બેહુદી ધમકી આપનાર દોજખીના એહરા અમ જોયું, તો તું શું ધારેજ ? તે કોણ હતો ?”

“લુપ્તગી હતો ?” મેં હેબત ખાધને પુછ્યું.

“હા, તેજ !” ઝારાએ શાંતીથી જવાબ કર્યો; “તેણે એક મદારીના ઢાંગથી પોતાનો એહરો રંગમાં લપેટી લીધેલો હતો, તે છતાં, મેં તરતજ તેને જોતાં સાથે ઝાળખ્યો ને યુમ પાડી કે ‘આએ ખુનીને કાંઈ એકદમ પકડો !’ તરતજ તે સાંભળીને તે ટોળાંમાંથી એક કોનસ્ટેબલ કુદીને બાહરે આવ્યો, ને મેં તેને ઉતાવળે કહ્યું; “કાઉન્ટ ઍફ કારબનીનું ડાવર ખાતેની ટેકડી પર ખુન થયું હતું તે ખુન કરનાર આએજ છે. પકડો !” પણ તે કરપીણુ એટલું બહુ થોએજ શાંતો ? એ બધું જો થયું તે તું માનશે ?—આંખ બંધ કરીને પાછી ઉંઘાડયે તેટલા દુક વખતમાંજ જાણે બની ગયું, કેમજે કોનસ્ટેબલને આવતો જોતાં સાથે

તે કાંઈ એટલી તો ઝડપથી નાહડો ને અલોપ થયો—જોકે તે કોનસ્ટેબલ અને માહરી બુમથી ધ્યાન ખેંચાયલું તમામ ભોંક જે માહરી આગળ દોડી આવ્યું હતું તેમાંથી બી ધણીએક તેની પુઠે જીવ નાખતા દોડ્યા, પણ તે મુજી મુતલક કંઈ પકડાયો નહીં, અને ક્યાં ગુમ થઈ ગયો તે જણાયું નહીં.”

“ઓ, હવે ત્યારે તું શું કરશે, ઝારા?” મેં ધણો બય પાંખીને કહ્યું; “તું ધણું સંભાળજે જો! માહરી સહી બીએટ્રીસનું નીર્દોષપણું તેના ભરથાર કાઉન્ટ આગળ સાખીત કરી આપવામાં અને મદદ થતાં રખે તું વાહલી તાહરો કીમતી જાન નાહકમાં જેખમમાં નાખતી હોય!”

“હું જરા બી બીહીતી નથી,” ઝારા બેદરકારીથી હસી; “જે કુત્રાં બોંસે તે કરડતાં નથી. એ તો તે કંગાલની ખાલી બપકીજ હોવી જોઈએ, ને હું ધારંછ કે તેને ખુની તરીકે મેં ઓળખાવ્યો તેથી તે હવે તો દેહેસ્તનો મારયો કાંહાનો કાંહાં નીકળી ગયો હશે!”

હાં અમારી વાતચીત એકદમ બંધ પડી, કેમકે તેવામાં તે દાહડેની જે માહન તકરાર સંભળવા અમે આવ્યાં હતાં તેનો ઓરડર પુકરાયો, અને ઓપોઝીસનના એક સભાસદે તેને લગતું એક એમેંડમેન્ટ મુવ કરવા પછી પ્રધાન મંડળ તરફથી ઓડવીન સેન્ટ ક્લેર તેનો જવાબ કરવા ઉઠ્યો, જ્યારે તેની બોલવાની છટાથી બધાં હેરત અને છક થઈ ગયાં. તેના જેવો નામાંકીત બોલનાર મેં એ આગમય કદી કોઈ જાણ્યો નહીં હતો, અને એક ટાંચણી પડે તો તે પણ સંભળાય એટલી બધી શાંતીનાં એકાગ્ર ચીત સાથે આપું “હાઉસ” તેને સાંભળતું બેઠું હતું!

મેં એ જોઈને એક બે મરતબા માહરી પાસે બેઠેલી ઝારાના ચેહરા તરફ જોયું. તે બી ઉસ્કેરણીથી ધણી લાલ થયેલી હતી, અને જો કે તે વર જૈયર વચ્ચે હેત પ્રીત જેવું કશું જ ન હતું, તોપણ એવા એક નામાંકીત નરની મોહરદાર તરીકે વગર શકે તે મગરૂરી માનતી દેખાતી હતી!

પણ મને તો હદ વગરનો અફસોસ જ થયો. આ બાહેરનો ઘોતો ઘાતો બોલીદરાજ ખાતે-નમાં એટલો બધો મેલો બદમાશ બદકે કરપીણ ખુનીજ હતો તે ખ્યાલ હું માહરાં મન સાથે કમકમ્યા વગર કરી શકી નહીં, અને એવો એક સોસાયટીમાં આવી આગેવાનીતું મહત્વ ભોગવતો હતો તે જાણે હું એક કંપારી સાથે જ જોઈ શકી. તેણે પેહલાં આસ્તે આસ્તે શરૂ કર્યું. પછીથી તે રહતા રહતા જોશ પર ચઢ્યો, કે જ્યારે તેના અવાજમાં જોર મીઠાસ અને મરદાનગી હતાં—એવાં કે કોઈપણ વખાણ વગર જાણે તે સાંભળી શકે જ નહીં! અને ઉપરાસાપરી તાલીના મગડાતોથી તેનું એ સંભાષણ વધાવી લેવામાં આવ્યું તેમાં અન્યબી શાંતી હોય? તે જાણે પાણીનો રેળો જલસડી જતો હતો! બોલો તરત સુઝે નહીં તેમ તેનાં ભાષણ વચ્ચે ઉંઝાંની અકડવકડ કરી હતી જ નહીં, અને તેનાં સંભાષણને શોભાવનાર તેનો દમામદાર ચેહરો અને હાથના ચાળાના અસરકારક અને ઉલટમંદ હાવભાવથી બધાં મોહીત અને માહત થયાં!

અને છેક રાત્રે સાડા અગ્યાર વાગતે સભા વિસરજન થઈ, અને, તે છતાં, તકરાર તો મુલતવીજ રહી, જોકે સેન્ટ ક્લેરનાં સુખાખીતપણાં પરીણામમાં અરધાં ઉપરાંતેલું “હાઉસ”

સરકારની તરફથી જાણ થઈ હતી.

હવે બીજા દહાડે માહરે ઘેર ઝાર પાર્કસને ફસાવા બાબતે મને મલવા આવવાની હતી, પણ તેજ દહાડે સોલીસીટર મીં વીલકીનસને મને પાછી મલવા બોલાવી, જેથી મેં ઝારને ચીઠ્ઠી લખી અરજ કરી કે તેણે તે દહાડે તરફી નહીં લેવી, પણ વળતે દિવસે આવવું. મને, અલબત્ત, ખબર નહીં હતી કે મીં વીલકીનસન સાથે કેટલીક રોકાણ થાય.

મગર હું ત્યાં ઝાઝી રોકાતે નહીં. મીં વીલકીનસને એટલુંજ મને કેહવાનું હતું કે તે-વધુ મેજર ગાવરના સોલીસીટરને મળ્યા હતા, અને તે લોક ધરમેળે માંડવાલ કરવા મને મલેલા સધળા અવેજમાંથી કે (એ ત્રત્યાંસ) ભાગ માંગતા હતા. મેં તે ના કહ્યું. મેં કહ્યું કે એ તો ધણુંજ થયું, અને ત્યારે મીં વીલકીનસન પણ એજ માહરાં મતને મલતા થયા. પરીણામમાં, અમે કેટલોક વિચાર ચલાવીને એમ નક્કી કરીધું કે જો સરખે સરખો ફાળો વેંદ-ચી લેવા મેજર ગાવર ખુશી થતો હોય તોજ તેને એક ભાગ આપવો, નહીં તો પછી કન્યોજ લડવો; અને મીં વીલકીનસને એજ મુજબ બંદોબસ્ત કરવા પ્રામીસ કર્યું.

હવે તેજ રાત્રે ઠીએટરમાં હું એક નવી “ક્રેકટર”માં દેખાવ દેનાર હતી, અને લોક ઠઠમાર ભરાયું હતું. એ વખતે માહરા પાર્ટમાં જરા ફારગતી પામતાં મેં ઓડીઅન્સમાં નજર દોડાવી, જ્યારે એક બાક્ષમાં મેં સેન્ટ ક્લેર અને ઝારને બેઠેલાં જોયાં. તેઓએ એમ ધણે લાંબે વખતે ઠીએટરમાં દેખાવ આપ્યો હતો, કેમકે ક્લેર પ્રધાન મંડળ સાથે ધણે રોકાયેલા ને રોકાયેલા રહેતો હતો.

છેલ્લે, ખેલ ખલાસ થયો, અને હાઉસ નીચે આવે એવા તાલીના ધમધમાત સાથે માહરા પાર્ટ પરજ પરડો સેવટનો ઉતર્યો ને હું અંદર ગઈ. ત્યાં હું માહરાં કપડાં બદલવાનું શરૂ કરતી હતી, અને લોકો બાહર વીસરજન થઈ હોવાનો હંમેશનો ઘોંઘાટ હજી માહરે કાને આવતો હતો, તેટલાં બાહર રસ્તા પરથી એવી એક ભયભીત ચીસ મને આવતી સંભળાઈ કે માહરાં બધાં હાડેહાડ ધુન્ધાં! એ શું થયું હતું? શું કાંઈ ખુન થયું હતું?

પ્રકરણ ૧૪૬.

હજી તો ઠીએટર આખું ખાલી બી નહીં થઈ રહ્યું હતું—લોકો ગરોગર બાહર પડતાં હોવાનો ધસારો ને પગલાંનું ઢપર-ઢપર હજી તો અંદર સંભળાવાનું ચાલુજ હતું તેટલાં એ ચીસ પડી! તેની લગેલગ લોકોના ધસારાનાં પગલાં વાગ્યાં, ને મોટી ગરબડને એક હોકારો થયો, જે સધળું કાંઈ ધણું ખુરં થયેલું હોવાનીજ મનખુત ગુવાહી પુકારતું હતું. પહેલાં તો હું એમ બી સમજી કે એકાદ કલાસમાં ગંસપાછપ કદાપી ફાટી હશે, ને તેનું ભડકું થયું હશે, તેથી તેને લગતો એ બાહર ગભરાત હશે, અને તે પરથી મેં માહરી ‘મેડ’ને બાહર દોડીને તક્લાસ કરી આવવા કહ્યું. તેની સાથે, એ સંભળતાં, મેરી એન્ટવર્થ બી દોડી. તે એ વખતે હું ફક્ત બદલતી હતી ત્યારે માહરી બાજુમાં માહરી જોડે વાત કરતી ઉભેલી હતી.

અને તે (મેરી) તો તરતજ પાછી આવી. તેજ વાત લાવી કે એ કાંઈ આગ વરાળનો ગમરાત હતો નહીં, પણ ગાડીમાં બેસતાં કોઈ મોટે ઘેરની બાંતુ પર લોકોની ગીરદી વચ્ચેથી નિકળી આવીને કોઈ કરપીણે ખુની હુમલો કર્યો હતો તેનો એ તો બધો ધુભરો હતો; ને તે સાંભળતાં સાથે, મને આરાને વાસ્તેનોજ એકદમ ભય થયો. તે હુમલો કોણ પર કોણે અને શા પ્રકારનો કર્યો હતો તે વાત મેરી કાંઈ લાવી શકી હતી નહીં,—તે તો ઉપલી તેહકીક સાથે સ્ટેજના દરવાજા પરથીજ પાછી ફરીને માહરા રમમાં આવતી રહી હતી, પણ માહરી ‘મેડ’ એ બધી જુસ્તેજે કરવા બાહરે રસ્તા પર દોડી ગઈ હતી, જે પાછી ફરી તેટલાં કપડાં બદલતાં બદલતાં મને જે ગમરાત થયા કીધો તેનું બ્યાંન કરવા માહરે શું અત્રે થોળવું જોઈશે?

અને તે ‘મેડ’ જે સમાચાર લાવી તેથી માહરા પુરામાંપુરા વેહેમ ખરાજ પડ્યા! એ હુમલો બલી આરા પરજ થયો હતો, અને તે ‘મેડ’, આરા સાથનાં માહરાં બેઠન બેઠેનો જેવાં સહીયારાં જાણતી હોવાથી, દુઃખના એ વર્તમાન મને કેહવા પાછી માહરા આરડામાં દોડી આવી, ત્યારે તેનાં આખાં તનબદનમાં ઉચ્ચેરણીથી ધુભતી હતી.

તેનાં કેહવા મુજબ મીસીસ સેન્ટ ક્લેરને તેઓની જોડીની ગાડીમાં બેસવા ક્લેરે હાથ આપ્યો તેજ ધડીએ ગાડીની પછવાડેથી કોઈ દુબે નિકળી આવી “વીટરીઆલ” તેલ ગરીબ આરાના ચેહેરામાં પોતાના હાથમાં છુપાવેલી એક મોટી બાટલીમાંથી એટલા મોટા જથ્થામાં ફેંક્યું કે તે બીચારીની એક આંખ તરત કુટી ગઈ, અને આખાં મોઢાં પરથી છેક છાતી સુધી તે તમામ દાઝી ગઈ!

“ઓ, પણ તે ચંડાલ પકડયોછ કે નહીં?” મેં મોટાં દુઃખથી પુકારીને સવાલ કર્યો.

“નથી પકડાયો,” માહરી મેડે ખુલાસો કર્યો. “કેહને આરાએ ચીસ એવી બચંકાર પાડી કે બધાં ધુભ પડેલાં તેનેજ મદદ થવા ધસી ગયાં, તે તકનો લાભ લઈ તે ક્યાં ગેપ થઈ ગયો તે કોઈએ જાણ્યું કે જોયુંજ નહીં.”

મેં, એ સાંભળી, મોટા સંતાપનું અતવત કર્યું. માહરાથી મોટે સ્લાદે રડીજ પડાયું. હું તુરત જોઈ શકી કે દોજખી લુછીએ જે ધમકી આરાને પેલા મદારીના ખેલ વખતે એક વખત રસ્તામાં આપી હતી તે અતે તે કીનાયાજ કરપીણે અદા કરી શક્યો હતો, ને હું તેથી અધુરાં પુરાં કપડાં દીલ પર ઝોળવી લઈ એકદમ ધસારાબંધ બાહરે દોડી.

પણ તેટલાંમાં તો તેને બીચારીને તેનીજ ગાડીમાં નાખી ધર લઈ ગયલાં, જેથી મેં માહરી ગાડીમાં તેની પુઠેજ ઝોકાવ્યું. માહરા જીવને હદ વગરની અધીરાઈ ને એજેની થતી હતી. ઓ ખુદા, શું તે એટલી બધી બલી ગઈ હશે કે મરીજ જશે? બીચારી પોતાની એક આંખનું બેમુલ રત્ન ગુમાવીને અને ચેહેરામાં ને છાતીમાં બલીને કાયલા થયલી કદેરૂં બી જીવી શકશે, તો ક્યાંનું ક્યાં?

એ “વીટરીઆલ” તેલ વાસ્તે આગળ માહરાં વાંચવામાં આવ્યું હતું. તે આગ જેવુંજ જલ્દ થાય છે, ને તેના છટકાવમાંથી લોકો બચતાંજ નથી તે મને ખબર હતી. શરીરના જે ભાગ પર તે પડે તે ભાગ તેજ ધડીએ કાયલોજ બની જાય છે એ હું જાણતી હતી, ને તેથી ગરીબ આરાને વાસ્તેનાં માહરાં અતવત ને અફસોસનો કોઈ શુભાર ન હતો, જેમાં વધારો તો એથી થતો હતો કે પેલો ખુની ચંડાલ, જેણે બીચેરીસ ને તેના બરબારનો સુખી સંસાર

પોતાની લખાડ જમ્યાનનાં દોળખીપથ્યાંથી ચુંથી નાખી, છેલ્લે કાઉન્ટને ડાવરની ટેકડી પરથી ખીણમાં ઉઠાવીને જનથી મારી વટીક નાખ્યો હતો તે, આ ત્રીજાં મોટાં પાપ છતાં હજી બચી જવા પામ્યો હતો !

હું મારતી ગાડીએ સેન્ટ ક્લેરના “રીજન્ટ પાર્ક” માંહેલા બંગલા તરફ હંકારી ગઇ. યુરા ક્લેરનું મોંહ જોવા કે તેની રૂબરૂ થવા હું ગમે એ સંજોગમાં કદી પુશી ન ચતે—તે ખી તો એક પ્રપંચી ને દોળખી ખુનીજ હતો!—પણ હાલ તેને રૂબરૂ થવાનો પથ મને ભય ને ખેદ થયો નહીં. આરા કેવી ભલી ને માહરી કેવી મેહરબાન હતી—મને કેટલાં બધાં ખરાં દીલથી ચાહતી હતી તેજ માહરે હાલ તો યાદ કરી કરીને રડવાનું હતું. વધારે દુઃખકારક તો એ બનાવ એટલા વાસ્તે ખાસ કરીને હતો કે માહરે લીધે ને મને મદદ થવા ખાતરજ ગરીબ આરા આ દેહાન્ત દંડ ભરી આપતી હતી! એ જાણે તેને તેણીની માહરા જોગી ભલામની સજા હતી!!

હવે અમે ક્લેરના બંગલા પર પોંદેઆં ત્યારે ત્યાં ખી લોકોનાં મેજરાં વલેલાં હતાં—ખરેખર તો ડીએટરથી ત્યાં સુધી આખે રસ્તે ચામ ચામ તેજ વાત કરતાં લોકોનાં દધાયલાં ટોળેટોલાં જોવામાં આવતાં હતાં—અને ત્યાં ધરમાં એટલો બધો દેખીતો ગભરાત હતો, ને એટલાં લોક જમા થયેલાં હતાં કે હું ગાડીમાંથી ઉતરીજ નહીં. મેં જોયું કે હું ગરીબ આરાને અત્યારે સુતલમ મલી શકવાની નહીં હતી, ત્યારે માહરે ધરમાં જવાનું સાર્થકજ થું ? માહરી મેડજ, તેથી, ઉતરીને અંદર માહરો કાર્ડ આપી ખબર અંતરો લેતી આવી. એ ખબર અંતરોમાં નવું કાંઈજ નહીં હતું. જેમ ધારીજ લઇ શકાતું હતું તેમ આરા ધણી સખખત ઘાઝી ગઇ હતી, અને હાલ લડનના ત્રણ ત્રણ આજેવાન નામીઆ ડકતરો તેણીની સાહારવાહારમાં તેના ઓરડામાં રોકાયેલા હતા.

મેં, તેથી, દુઃખી દેમાઝે ત્યાંથી માહરે ધર ગાડી ફેરવવાનોજ હુકમ આપ્યો. ખીણું હું થું કરી શકું ? ખીચારીને માહરો જન આપી જીવાડી શકાતી હોતે તો તે પથ હું હજારો પુશીથી કરતે—એટલું બધું ખરેખર તો મને તેને માટે લાગતું હતું, પણ હું કરીજ થું શકું ?

મેં, તેથી, ગાડી માહરે ઘેર પાછી ફેરવવા દુઃખી દેમાઝે હુકમ આપ્યો, અને તે દરમ્યાન મેં જોયું કે ગાડીઓ પર ગાડીઓ ક્લેરનાં મકાન તરફ ગબડી આવતી હતી. બધાં મોટે મોટે ધરનાંઓ ક્લેરનાં ધર પર આવી દીલાસાના કાર્ડો મુકી ખબર અંતર લઇ હંકારી જતાં હતાં, જે બતાવતું હતું કે એ સુફેદ ડગ હજી લોકોનાં કેટલાં બધાં મોટાં માનમાં ને ચાહમાં હતો !

તે રાત્રે હું બાગેજ આંખસે આંખ મેલવી શકી, ને બડી બામદાદે ઉડીને મેં તરતજ આરાની ખબર લાવવા માહરા બટલરને દોડાવ્યો, જે પાછો ફરે તેટલાં તો સહવારનું પેપર આવ્યું, ને તેમાં એ ગઇ રાતના ગજબનાક ત્રાસનો હેવાલ ધણું દુઃખી દીલે મેં નિચે પ્રમાણે વાંચ્યો :—

“એક ધણે નાતરસ હુમલો—જાહેર કરવાને અમને અતી ધણી દીલગીરી ઉપજે છે કે આપણું શહેરનાં પ્રધાન મંડળના આજેવાન ધી રાઇટ ઓનરેબલ એડવીન સેન્ટ ક્લેરનાં એહેરે-નમુન મોહોરદાર ઉપર કાંઈ નહીં જણાયેલા કરપીણે ગઇ મધરાત્રે એક ધણે નાતરસ હુમલો કર્યો છે. એ માનવંત ધણી ધણીયાણી ગઇ રાત્રે “ડીએટર રૉયલ”માં નાટક જોવા પધાર્યાં હતાં, કે જેમાં જણીતા “રાતા ગુલાબ” (મીસ ત્રેર્ડ)નો આજેવાન પાર્ટ હતો, અને ખેલ

ખતમ થતાં એ રાષ્ટ્ર ઑનરેબલ ગ્રહસ્થ પોતાનાં ઘણાંણીને હાથ આપી ગાડીમાં બેસાડતા હતા, તેવામાં તે ગાડીની ઓથેથી કોઇ માહા યુરા બદમાશે નીકળી આવી તે બાંનુના ચેહરા ઉપર વીટરીઝાલ તેલનો મજબુત છટકાવ કર્યો. આથી ત્યાં એકદમ ગભરાત થઇ રહ્યો, અને તે કરપીણને પકડવાને વાસ્તે તાબડોતબની દોડ પોંદગી, પણ કમનસીબે લોકોના તે વખતના ગભરાતને લાભ લઇ તે નાહસીને છટકી જઇ શક્યો. બીજા હાથ પર મીસીસ સેટ ક્લેરને તરતજ તેઓની પોતાની ગાડીમાં તેવણને બંગલે લઇ જવામાં આવ્યાં, અને લખવાને ઘણો ખેદ થાય છે કે એ બાંનુની હાલત ઘણી જોખમભરેલી છે. એ બાઇનો ચેહરો જે ખુબસુરતીમાં ગઇ રાત સુધી ઘણો ધ્યાન ખેંચનારો હતો તે તેમજ ગરદન અને છાતીના ભાગો તમામ બળી ગયલા છે, અને એવણુ બીચારાં એક આંખનું તુર વટીક સદાનું ગુમાવી બેઠાં છે.

“પોલીસ આ નાતરસ હુમલો કરનાર કરપીણની ચાંપતી જુસ્તેજોમાં છે, અને અમે યંત્રમાં ગયા ત્યાં સુધી અમેએ કરેલી પરપુછ મુજબ તે પકડાયો નથી. એમ છતાં તેને થોડા-કાએ જોયલો ને જાળબેલો છે, જેથી એવી બાતમી મળી છે કે ઇટાલ્યન ઉમરાવ કાઉન્ટ ઑફ કારબનીનું ડેવરની ટેકડી પર જે છેલ્લું ખુન થયું હતું તે કરનાર પણ એજ કરતુકી છે—જોકે તેણે આ નિર્દોશ બાઇ ઉપર હુમલો શી મતલબથી કર્યો હશે તે કાંઇ સમજી શકાતું નથી. બનવા જોગ છે કે કોઇ બીજાં પર વેર લેવા જતાં તેણે કોઇ ઘોઠા ખાધો હોય, અને જુલથીજ તે મીસીસ સેટ ક્લેરપર હુમલો કરવા પાંચ્યો હોય. કદાપી એ હુમલો એ રાષ્ટ્ર ઑનરેબલ ગ્રહસ્થની પોતાની ઉપર કરવા ધારવામાં આવ્યું હોય એ પણ ઘણું બનવા જોગ છે, કેમજે પારલામેન્ટની એક બેઠકમાં ઇટાલ્યન પરદેશી લોકરોથી આપણું શેહેર હાલ ઉભાઇ જતું હોવાની મુજહેમતમાં એવણે જે જોરાવર તકરાર રજુ કરી હતી તેનો કોઇની પાપી ઉશ્કેરણીથી આ દોળખી કીસમનો કીનો લેવાયો હોય એમ પોલીસ ધારે છે. ગમે તે હોય, પણ પોલીસની ચાંપતી જુસ્તેજો ચાલુ છે, ને તેનાં પરીણામમાં જલદીજ કાંઇ સતોષકારક ખુલાસો અને ધરપકડો થવાની વકી છે.”

અને હું એ ઉપલો હેવાલ વાંચી રહી તેટલાં તો ઝારાને ત્યાં તેની ખબર લેવા ગયલો માહરો બટલર બી પાછો ફર્યો. તે વાત લાવ્યો કે તે બાંનુની હાલત જરા એ સુધરી શકતી નથી. એક આંખ તો તદ્દન જતી રહેલી છે, ને બીજી એવી રીતે નુકશાન પામેલી છે કે તેની અસર હેઠલ તે બી જલ્દીજ આંધલી થઇ જનાર હતી! ખરેખર તો તે બીચારીની જાંઘળી બચી જાય તે એક મોજેજોજ લેખાય, કાંયજે ઘણીજ તાસવીસની રીબજુરાબજુમાં હાલ તો તે બીચારી પડેલી હતી, અને એ સધળું સાંભળી મને હદ વગરનું નવેસરથી દુઃખ લાગ્યું.

મેં અવલ તો ગાડી જોડાવી તરત તેને મલવા જવા ચાહ્યું, પણ મેં જોયું કે ડાકટરો તે ઉશ્કેરાએ નહીં તેથી તેનાં તનમનની આવી હાલતમાં તેની આગલ તો કોઇને જવા દેતા હશેજ નહીં, ત્યારે હું બી જઇને શું કરું ? મને પેલા કાફરડાને રૂબર મલવાનો ઘણોજ ડર થયો, ને તેથી હું રહી બધી મન મારીને બેસી રહી. મને લાગ્યું કે જો એ જરા બી શાંત કે સાહચ થશે તો પોતેજ મને મલવા તેડવ્યા વના કદી રેહનારજ નથી, ને ત્યારેજ તેને જઇને મલી આવવું માહરે માટે ફીક થઇ પડશે.

મેં બપોર પછી, તેથી, પાછી ખબર મંગાવી, જે દીલ જખમાવનારીજ આવી. મને

ખપ્પર મલી કે ગરીબ ઝારાના જનનો જોખમ કશી રીતે મટતો ન હતો, ને તે કદાપી મરી જાય એજ સંભવતું હતું. એજ વળી-મેં જોયું કે—રહાંજનાં પેપરોએ પણ રીપોર્ટ કરેલું હતું, અને તેમાં ઘણો અફસોસ જાહેર કરવામાં આવ્યો હતો કે ખુની લુછગી હજી તક પકડાયો ન હતો. પોલીસ તેને વાસ્તે ઘણીજ શોધધખોળ ચલાવી રહી હતી, જે અત્યાર તક ખીલકુલ ખેંકાર પુરવાર થઇ હતી.

અને હું એજ ગમમાં ગીરફતાર એજ વાતોનો વિચાર કરતી બેઠી હતી તેવામાં ઝારાની ખાસ ‘મેડ’ મને ઉતાવળે તેડવા આવી. તે ગાડી લઇનેજ આવી હતી. ઝારાએ પોતેજ મને બોલાવી હતી, કેમકે મને કેહવામાં આવ્યું તેમ હજી સુધી તે પુર સુધ્ધીમાં હતી, જોકે એમ માનવામાં આવતું હતું (કે તે પોતે બોલ્યા કરતી હતી તેમ) ખીચારીની રાત કદાપી નહીં બી જાએ !

હું તરતજ ગઇ, ને ગાડીમાં મેડે તે ખીચારીની બધી વાત રડતાં રડતાં માહરી કરી. તે ગરીબ જીપ્સી હતીજ એવી બલી કે જે તેને ઝોળખે તે તેને ચાહે. તે મેડનાં કેહવા મુજબ તો કાંઇ અજબ જેવી દીવેરી ને સપ્પુરીથી તે બાપડી પોતાનું આ મોઢું દુઃખ તદ્દન મુગે મોઢે ખમતી હતી, અને છેક મોહોતને કાંઠે આવેલી કેહેવાતી છતાં હજી તદ્દન શાંત હતી ! વળી તેણીએ મનને જાંણ્યુંજ કહ્યું કે તેણીનો ભરથાર તે બાઇની આગળ રહીને ઘણો જીવ પર આવીને આવજત કરાવતો હતો, અને તેની સાહારવારમાં તે પોતે બી ખડે પગે ખડો હતો !

તે (મેડ) એ પછી ધર પોહોંચતાં મને પેહલાં ઝૂંઘગરમમાં બેસાડી પોતાની શેઠાંણીને માહરાં આવવાની ખપ્પર કરવા ગઇ, અને થોડીજ મિનીટમાં પાછી આવીને મને ઝારાના ઝોરડામાં લઇ ગઇ, જ્યારે તે માહરી બલી ખેરખ્વાહ પોતાનાં સેવટનાં બિઝાણાંમાં શાંતી સાથે સુતેલી તદ્દન એકલી હતી.

પ્રકરણ ૧૪૭.

અને હું જ્યારે તેણીને એ મુજબ જઈ મલી ત્યારે રાત થયલી હતી. ટાઇમેટ ટેબલ પર તેણીના બેડરમમાં એક શોભાયમાન લાંપ ધીમી આંચે બળતો હતો, અને જે પલંગ પર તે માહરી સહી લાંબી થઇ મરવા સુતેલી હતી તેની લગોલગ બાજુમાં હું ખુરસી ખેંચી ગરગર આંસુઓ ખેરવતી બેઠી. તેણેજ મને હાથ કરી સરેસ્તાનાં હેત ને મમતાથી પોતાની બાજુમાં બોલાવીને ઘણી નજદીકમાં બેસાડી. ખુદાની દયાથી તે હજી પુર સુધ્ધીમાં હતી, એટલુંજ નહીં પણ અજબ જેવું તો એ કે નજદીક આવતાં મોહોતની કમજોરી વડીક તેણીના હલકમાં જરા એ મોજુદ હતી નહીં !

મરીબ તો ! તેણીનું મોઢું સીધા પાટાપુટીઓથી બધું બાંધી લીધેલું હતું, ને દુઃખની અતી ઘણી ક્ષતર ને વેદના છતાં તે એ સઘળું ઘણીજ હીંમત ને સપ્પુરીથી સહન કરતી દેખાતી હતી.

“ઓ ઝારા ડીબર !” મેં આંસુઓથી ગુંગલાતા અવાજે કહ્યું; “કામાં નેહેસ્ત

ચોપડયે મેં બીએટ્રીસને મદદ થવા તાહરી મદદની આરજી કરી !” —અને મેં તેણીને હાથ લઈ તે ઉપર એમ કેહતાં ધણાં હેતની એક ચુમી લીધી.

ઝારાએ જવાબમાં ધણાં હેતથી માહરો હાથ દાખ્યો અને કહ્યું; “ ના રડો, ઍલન, ના રડો ! એ માહરી સરજતજ હોશે તે તમે ને હું શું કરવાનાં છીએ ? હું મરવાને જરા બી બીહીતી નથી. એક રખડેલ ભમાતુ જીંદગીમાંથી છેલ્લાં એક બે વરસ આએ સોસાયટીની ઉંચી પાયરીના લાભ લીધો તે સતોષ અને સુખથી મરવા વાસ્તે ધણો પુરતો છે.”

“ ઓ, એમ ના બોલ, ઝારા ! ” મેં માંગી લીધું; “ તું મરશેજ નહીં. મેં ધાર્યું તું ને હું બીહીતીતી તેટલી બધી તાહરી હાલત માઠી નથીજ. ખુદની બહેનથી તાહરો અવાજ હજી હંમેશા જેવો જેરાવર છે, ને તું ધણી સારી પેઠે—”

ઝારા શીકું હસી.

“ હવે મને જીવાડવાની તમે દુઆજ ના કરો, વાહલાં ઍલન,” તેણીએ ધણો ગમ ખાતાં કહ્યું; “આવા શીહા અવતાર ને આંખોનાં તુર વગર તમે શું માહરા જેવી એક વાસ્તે જીવવાનું મુનાસેબ માનોહ ? મગર હવે જવા દેઓ એ જીકકર, ને માહરું સાંભળો ! મરતાં મરતાં બી માહરે તો તમે જેવાં ભલાં, વાહલાં ને ખરાં નેક બેહેનની એક ખીદમત કરી જવાની છે, ને તેના બદલામાં હું તમારી થોડીક ખીદમતની ઉમીદ કરું છું.”

“ ઓ, માહરી આંખોથી ! ” મેં ખરાં દીલનાં જોશથી ઉચ્કેરાતાં કહ્યું; “ તું ગમે તે માંગ; ઝારા, ને હું માહરા જનના બોએ બી—”

“ તમારો જન તો હજી ધણો કીમતી છે, ને હજી ધણું સુખ જોવાનો છે, ” ઝારાએ પાછું શીકું હસતાં કહ્યું; “ બસ એટલુંજ મને વચન આપો કે હું જે ફેવર માંગી લેઉં તે તમને નહીં ગમે તો બી મને તમે તે બખશશો ! ” —અને તે વચન મેં એક બી આનાકાની વગર તરત આપ્યું. માહરી પાક ઈજત જેવું મને આખી દુન્યામાં બીજું પ્યારું તો કાંઈ હતુંજ નહીં, ને માહરી તે ઇજતની પાસબાની જેણે વરસો તક એક રેહબર ને રેહતુઆ શીરેસ્તાનીજ અદ્યથી કરી હતી તે તો મરતે દહડે તે શોહોધવા કે માંગવાનું કરેજ નહીં, તો એવી એક નેકને તે જે માંગે તે બક્ષવાનું વચન આપતાં ને તે વાતના સોગંદ લેતાં માહરે આનાકાની કરવીજ શું કામ જોઈએ ?

એટલા માટે મેં તે વચન બાખુશી આપ્યું, અને ત્યારે ધણી ધીરજ પામેલી દેખાતાં ઝારાએ કહ્યું; “ મને ખાત્રીજ હતી, બેહેન, કે તમે કદી આનાકાની કરવાનાં નથી, ને માહરે એટલુંજ માંગી લેવાનું છે કે હું મરી જઈ પછી તમે માહરી આગલીપાછલી જે જાણતાં હોવો કે જાણવા પામે તો જરા બી જાહેર થવા દેતાં ના. મને જીવતાંમાં ચાહીજ તેમજ મુવા પછી બી ચાહજો, ને લોકોમાં બોલવુંજ પડે તો માહરે વાસ્તે સાફજ બોલજો. ”

“ ઓ ઝારા, ” મેં ધણીજ અજબ થઈ આંસુ ખંચાવી નાખી કહ્યું, “ તું શું એક પળ માની બી શકેજ કે હું તાહરાં પ્યારાં નામને જાહેરમાં ખરાબ લાગે એવો એક હરફ બી ઓચરી શકું ? જે પુરાએ તાહરી નાદાન ઉંમરની ગાફેલીનો લાભ લીધો તેને લાયકની થઈને જોર જીલમથી તેના સાથ પરણી તે તો તેટલો બી કથંક તાહરી પાક ઈજત પરનો રેહવા દીધો નહી, ત્યારે તુંને પુરું કાણ બોલે ? તુંને પુરું કાંએ કેહે ? ”

ઝારા પાછું શીકકું હસી.

“હમણું એ માહરાં માંગી લેવાનો બેદ તમો હજી સમજી નથી શકતાં, વાહલાં ઍલન,” તેણે કહ્યું, “પણ માહરાં ઝુવા બાદ સમજશે, ને સમજે ને જાણે તોખી તે જાહેર નાજ કરી દેતાં એ માહરે તમારાં વચનની રાહે તમો કને માંગી લેવાનું છે. તમે માહરી આગલી જીંદગીને વાસ્તે પુરું કદી બોલવાનાંજ નથી એ તો હું પોતે ખી જાણું છું. મેં શું તમારી નેકી હજી સુધી ઝોળખીજ નથી? એટલા વાસ્તે આએ તો જે હું માંગું છું તે કાંઈ ખીજીજ મક્સદનું છે.”

મેં, એ ઉપરથી, હજારો ખુશી સાથે તેણીને પાછું તે અભય વચન કહી સંભળાવ્યું, ને ધણે ધણે દીલાસો આપ્યો. મેં તો તેનાં દીલમાં જીંદગીની જોત હજી પણ એટલી બધી તેજ જોઈ કે તે મરણ કાંઈ હોય એમ માહરા તો જાણે માન્યામાંજ આવી શકતું ન હતું!

“હવે માહરાં એ મોહોત જીવતની તકરાર જવા દેઓ, ઍલન,” ઝારાએ જવાબમાં માંગી લીધું. “મને ડાકટરોએ કોઈની ખી સાથ કામકાજની વાત કરવાની સખ્ત મના કરેલી છે, ને નર્સ ઍય કરતી કે તમોને ઝોરડામાંથી પાછાં બાહર કાઢાડવા આવતી હોશે. માહરે, તેથી, ખુદ તમારા સંબંધમાં તમોને જે કેહવાનું છે તે સાંભળી લેઓ. માહરે તમોને લુચ્છા પાર્કસની તમો જોગી દગાબાજીને વાસ્તે કેહવાનું છે. મેં પીટર્સશીટ્સમાંથી માહરી મમાઈને નહસાડી મેળી ત્યારે તમારો એ હક તમને અપાવાનું માહરે માથે લીધું હતું ને તે વાસ્તે તમોને મદદ થવાનું વચન આપ્યું હતું, ને ખરૂંજ માનજે કે હું તે બાબે અત્યાર તક તે પછી જરા ખી નબરવસ રહી કે થઈ નથી. મેં નકકી કીધું હતું કે તમારા મમાવાનો તમામ વારસો જે એ લુચ્છો ખાઈ બેઠો હતો તે અવેજ બ્યાજ સાથે તમને ભરપાઈ કરાવવો, ને ખુનમાંની તેની શામીલગીરી વાસ્તે તેને જતો મેલાવવો. એ બધી રકમ એ તમને અદા કરશે ત્યારે આટલું તો હું તેહકીકથી જાણી શકી છું કે એ પોતાની બૈરી બચ્ચાં સાથે જીખેજ મરવાનો, કેમજે એ ઉપરાંત એની માયાપુંજ ખીજી કશીજ નથી. એટલા વાસ્તે એનાં મોટાં પાપની એજ સજા મેં એને વરે એની હાલની જૈશીમાં પુરતી ધારીજ, કેમજે એને ધારાને સ્વાધીન કરવાથી માહરી મમાઈની ગરદન ખી માહરે આગલ રહીને ફાંસીનાં લાકડાંને સ્વાધીન કરવી પડે, જે કરવા, તમો જાણોજ તેમ, હું ખુશી નથી. વળી તેને ફાંસીએ ચઢાવીને તમો શું જ્યાદા સતોષ મેલવવાનાં હતાં? તેને જીખે મરતો કરી નાંખીને તેના ખરાં દીલના જીંદગીબરના પસ્તાવા સાથે તેને ખુદની સજા પરજ છોડવો વધારે બેહતર થશે. આપણા કીનામાં ખી ધનસાન તરીકે આપણને દયાળુ થવાનું ધણું જરૂરનું છે, ઍલન, અને એને ફાંસી દેવડાવાથી એનાં છોકરાંને બાપ વગરનાં ને બૈરીને ધણી વગરની કરી તે નિર્દોશીને છેકજ રવડાવી નાખવામાં ધનસાદ શું છે? વળી અવલ તો તમોજ વિચાર કરો કે તમારા મમાવાનાં ખુનમાં એ શરીક હતો એમ તમો પુરવારજ કેમ કરી શકવાનાં હતાં? માહરી મમાઈને મેં એવી રીતે નહસાડીજ કે તે તો તમારે હાથ આવવાનીજ નહીં—તે આએ જીંદગીમાં તો છઠ્ઠાંડો કિનારો કદી પાછી જોવાનીજ નહીં, ત્યારે એનાં એ મોટાં પાપના તમો પુરાવાજ શું રજી કરી શકવાનાં હતાં? માહરી ફાંસીએ પાપનો જે એકસર કરમે

હતો તે આપણી બીડાએ સાંભળેલો છે, ને તે પોતાની જુઆનીમાં તે વાત કહે એ વાત ખરી, પણ તે કાંઈ પુરતી પુરવારી કહેવાયજ નહીં, ને તેટલા પરથી કોઈ બી સેસન પાર્કસને “કનવીકટ” કરવાની નથી.”

“તું ચાકી જશે, બેહેન,” મેં હવે બીહીને કહ્યું; “મરવા દે તે પુરાને માહરે હવે કંઈ નથી કરવાનું.”

“નહીં કેમ? માહરી એ તો મરતી વખતની મોટામાં મોટી ઉમેદ છે કે તમેને તમારા પાક હક અપાવવા,” તેણીએ લાગણી ભેર જવાબ કર્યો; “તમેને તમારા પોતાના પૈસા ટકાથી માહરી મારફત સુખી થયલાં નજરે જોવા હું જીવતે.”—અને હયાં તેણીનો અવાજ જરા ગમ્મ્યો ને ધુન્મ્યો—“તો હું ઘણી રાજી થતે, પણ તે માહરી સરજત નથી તો જે ખુદાની ખુશી. તે, મગર, કોઈ કારણ નથી કે મરતી ધડીએ તમેને હું એ ધનસાદ નહીં મલવા દેઉં. કેહો મને, ત્યારે, કે તમે તે પાપીને ધારાની સગથી બચવા દેશો? જતો મુકશો? જુઓ, તેમાંજ બધાંનું બધું છે.”

મેં આનાકાનીથી હા કહી. કમુલ તો હું નહીંજ કરતે, કેમજે માહરો ફાલો મેલવવા કરતાં બી માહરા ગરીબ નિર્દોશ મમાવાનો જોઈ જન લેનાર એ પલીદને ધારાથી સગ કરાવાનોજ માહરો તો ખરેખરો લોભ હતો, પણ હાલમાં હું આ મરવા સુનેલી અબળા સાથે કેમ તકરાર કરું? માહરું જીગરજ કેમ ચાલે? તે કેટલું પાપી હદ સુધીનું આપસ્વાર્થી લેખાએ? મેં, તેથી, આનાકાનીથી હા કહીને તે કમુલજ કર્યું.

“તું જે બી ફેસલો કરે તે માહરે મંજુર છે, બેહેન,” મેં, તેથી, તેનું માથું પસવારી કહ્યું; “કશીજ વાતે તું તાહરા જીવને રંજ ના થવા દે.”

“હવે ત્યારે જોવો, ઍલન,” ઝારાએ ઘણો સંતોષ પાંખી કહ્યું, “પેટી માહરી ટાઇમેટ ટેબલનાં વચમાંનાં ખાણુંમાં એક બ્લુ એનવેલોપ છે તે કાઢી લાવો. આએ ચાવી છે,”—અને તેણીએ મને ચાવીના એક ઝુમખામાંથી જોઇને એક ચાવી કાઢી આપી, જ્યારે તે બીચારીના હાથ, મેં જોયું કે, થરથર ધુન્મતા હતા. “એ એનવેલોપમાં એક કાગળ પર મેં એક ચોક્કસ આસામીનું નામ ફેંકાણું લખેલું છે, ને માહરા મુવા બાદ તમારે ફક્ત તેને જઈને મલવાનું છે. હું તેને મલેલી ઉછ ને બધું મેં પકકું કરેલું છે. તેજ પાર્કસની ગરદન બચડીને તમેને એ સધળું દેવું વ્યાજસીકે અદા કરાવાનો છે. હું આવતી કાલે તમારે ત્યાં આવવાની હતી ને તમેને એનીજ આગળ પોતે લઈ જઈને મેલવવાની હતી. તમે ગઈ કાલે મને ચીઠ્ઠી લખીને ના નહીં કેહવાડ્યું હોને તો હું આવીજ ગઈ હોતે, ને તમારી મીલાકાત આ આગમ્ય કરાવી આપી ચુકી હોતે.”

“મને માહરા સોલીસીટરને ત્યાંનું જરૂરનું તેડું આવ્યું તેથીજ મેં તુંને ના લખ્યું, વાહલી બેહેન,” મેં ખુદાસો કર્યો,—અને પછી ઝારાએ પાછી ટાઇમેટ ટેબલ બતાવાથી હું તેના હુકમ મુજબ તેનું ખાણું ખોલવા ગઈ.

તે બ્લુ કવર તેમાં ઉપરથીજ હતું, ને ઝારાએ પડી પડી જોઇને કહ્યું, ‘એન!’—એટલે તે થું હતું તે જોવાની દરકાર કર્યા વના મેં તે માહરી છાતીમાં છુપાવી દીધું, ને

ખાણું પાણું બંધ કરી આવી ઝારાને સપુર્ક કરી. એ તે કવર હું વાંચવા માંગતે તોખી તે વખતે તો તે વાંચી નહીંજ શકતે, કેમજે આખો વખત માહરી આંખમાંથી નવધાર આંસું ટપક્યાં જતાં હતાં.

“હવે, વાઈ, મને એ તો કેહે, ઝારા,” મેં એ પછી આતુરતાથી પુછ્યું, “કે તાહરી આંખે મોટી આફતની બીમારીમાં પેલો તાહરી સાથ કેમ ચાલેછ?”

“કાણુ—માહરો વર?”

“હા.”

ઝારા તુચ્છકારતું હસી.

“ઓ ઍલન, તમે એને એટલો ઓળખ્યા છતાં શું માની બી શકોછ કે મને મરતી જેઘને એ જરા બી હેત કરી શકે?” તેણીએ સાંભો પાછો સવાલ કર્યો; “હું તેને એવા જોર જીલમના સકંજમાં લઇને પરણીછ કે લોકલાજે જાહેરમાં એ જે માહરા પર ઢરાંપરાંનો ઢાંગી દેખાવ કરેછ તેજ ધણું છે. બાતેનમાં તો હજી બી એ મને ખરેખરાં દીલથી ધીક્કારેછ, ને જોકે એ બોલ્યો નથી, પણ હું તો ખાત્રીથી માનુંછ કે માહરા મરવાથી એને ધણું બલેબલું થશે, ને એનાં પાપની કારકીર્દીમાં એને માહરો આંકોશ નિકળી જતાં પાણું ધણું ફાવતું થઇ જશે.”

“ઓ ખુદા,” મેં ધણીજ અજબ થઇ કહ્યું, “ત્યારે શું આંખે ડાકટરોની દોડની ને તુંને જલ્દીથી સાહજ કરાવાની એ જે બધી ધુમધામ કરતો કેહવાએછ તે બધું લોકોને હજી બી આંજવા ને ઠગવાનુંજ છે?”

“ત્યારે બીજું શું?” ઝારાએ કડવાસથી જવાબ કર્યો; “ધણું અજબ છે જે તમે અજબ થાએછ. એ એમ નહીં કરે તો એ ઇન્સાંડના પ્રધાનની જાહેર હોરમતના પુરએપુરઆ ઉડી જાય કેની? લોક શું જાણે? લોક તો અત્યાર સુધી એમજ જાણેછ કેની કે એ માહરી ખુબસુરતી પર મોહી પડીને માહરા જેવી એક રખડેઝને પરણ્યો? એટલાવાસ્તે હમણું બી નર્સ, માહરી “મેડ” કે ડાકટરો કોઇબી માહરી આગળ હોય ત્યારે તો એ ધણાંજ ઢાંગનાં માહરી પર ઢરાંપરાં બધાં કર્યોજ જાએછ!”

હું ખરાં દીલથી કમકમી! આ શું ઇનસાન્યત હતી? ઇનસાન શું એટલી હદ સુધીનું મોહોતમાં વટીક ઠગાઈ થઈ શકે?

“માહરાં ઝુવા બાદ તમે જોજોની—એ કેવો જાહેરમાં શોક પ્રદર્શિત કરશે તે ને કેવા કાઠથી માહરી પાયસ્ત કઢાવી માહરાં રવાનની ઇજ્જત કરશે તો!” ઝારાએ દુઃખથી થોડુંક હસતાં હજી એ જરી રાખ્યું, “કે ન્યારે બાતેનમાં તો માહરી બલામતથી એટલો જલ્દી એમ આસાન બચી જવા સાર એ ખુશીથી નાચશે!”

“ઓ ના બોલ, ના એ વાત કર માહરી આગળ!” મેં કમકમીને કાને હાથ દીધા.

“તમે પુછ્યું તેથીજ હું કેહુંછ, ઍલન,” ઝારાએ શાંતીથી કહ્યું; “હું જાણતીતીજ કે તમારા જીવની નેકી જોતાં એ ઠગાઈ તમે સાંભળી કે સાંખી શકવાનાં નથી. એટલુંજ ફક્ત

એની વખાણમાં કહી શકાય કે એ માહરું ખુંન કરવાનો નથી. હું મરી નહીં બી જાઉં તો એ મને જાણી જોઈને જાનથી મારવાની હિંમત કરવાનો નથી. આજ સુધી જેમ પેટે પાટો બાંધી એણે એ પોતાની પરનો સીતમ ખમ્યો તેમ એ ખમશે, પણ એ માહરી હાલની નાતવાનીતો લાભ લઈ માહરી હયાતીની જોતને ડુંક મારી ફના કરશે એ શીકર હું જરા થઈને રાખતી નથી, ને તમે વાહલાં બેઠેન બી તે કદી માનતાં ના. એટલાવાસ્તે માહરું કેહવાનું ને માંગી લેવાનું એટલુંજ છે કે તમે હાલ મને આટલી બધી સાહવધ જોઈને જાઓ, ને પછી કાલે સહવારે જે સાંભળો કે ઝારા ગુજરી ગઈછ તોબી તમે એને માહરા જાનનો ખુંની માનતાં ના!”

પ્રકરણ ૧૪૮.

હું ઘણી હેરત રહી. ઝારા એટલી બધી ખાત્રીથી મોહોતની વાત કરતી હતી, જ્યારે તે મરવા જેવી તો મને જરા બી લાગતીજ નહીં હતી! તેનામાં પુરતી તાકાત હતી, અને હોસ બી તદ્દન સાચુત હતા, ત્યારે તે મરવાનીજ કાંએ એટલી ખાત્રી સાથે જીકર લઈ બેઠી હતી? શું હું એટલો બધો ભુલાવો ખાતી હતી કે તેનું સેવટ ઢુંકડે આવેલું જોઈજ નહીં શકતી હતી?

ગમે તે હોવો પણ મોહોતનીજ ખાત્રીને લગતા તેણીના એ બધા બોલો મને તીરની પેટે ઉડીને છાતીમાં વાગતા હતા, ને મેં ધણો ગમ કર્યો, જ્યારે તાજુબ તો એ કે સાંમે એ બલી મરવા સુતેલીએજ મને હર તરાંહનો દીલાસો દીધો!!

“હવે સીધારો, ઝંલન,” તેણીએ અતે ધુજતા અવાજે તે પછી માંગી લીધું; “આએ જીંદગીમાં તો હવે આપણે પાછાં કદી મલવાનાંજ નથી, પણ માહરી મરતી વખતની નેકમાંનેક દુઆ તમે વાહલાં બેઠેનને આમીન હોજો. તમે તો સુખીજ થશો. તમારી બધી કરણીજ તેવી છે. હવે સીધારો—મેહરબાની કરીને જતાં રહો, નહીં તો માહરી હિંમતની જરૂર ઓટ થઈ જશે!”

પણ હું કેમ જાઉં? હું તેના હાથ પર માહરું માથું નમાવી ફાકેફાક રહી, અને અમે બંનેએ થોડોક વાર ચુપકી વચ્ચે સાથે આંસુ બેલ્યાં, જ્યારે અતે મક્કમ બજાઈથી પોતાને છોડી જવાને તેણીએ પાછો ને પાછો મને આગ્રહ કર્યો, ને તેવામાં નર્સ તે ઝોરડામાં આવી, એટલે હું માહરા જાન પર જખરી કરી, આંસુઓથી આંધલી થઈ ગયલી આંખો સાથે, લપેડા ખાતી તે ઝોરડામાંથી બાહર પડી!

હું કેમ તે દાદર ગબડી ગઈ અને જઈને નીચે ગાડીમાં ગોઠવાઈ, હું કેમ માહરે ધર પોહોંચી ને માહરા ઝોરડામાં રડતી ને ગમ કરતી થર પડી તેનું મને જાન વડીક નથી. મેરી અને બીડા તો માહરો એવો શોક જોઈ બીહીજ ગયાં, ને તે બંનેએ મને દીલાસો આપવા ને હિંમત રાખવા પોતાથી બનતું કહ્યું અને કર્યું—એટલુંજ નહીં પણ માહરો હાલ બેહાલ જોઈને તેઓએ બજાઈ થઈને માહરે ત્યાંના ડાકટરને વડીક બોલાવ્યો, જેણે જીવ ડડવા ને ઉંધ આવવાની મને દવા મોકલાવી, ને તે પીને સારાં નસીએ હું જલદીજ ઉઘાઈ જઈ શકી.

અને બીજી સહવારે હું ઉઠી ત્યારે માહરું માથું તો ફાટીને કકડાયુકલા થઈ જતું હતું! એમ છતાં મેં પેહલીજ તલબથી તે સહવારનાં પેપર માંગ્યાં, ને તેમાંથી જે પેહલું મેં ખુલ્યું ને વાંચ્યું તેમાં ગરીબ ઝારા સ્વર્ગવાસ પામેલી હોવાના જીવ જખમાવનારા વર્તમાન છપાવલા

હતા. તે એક એજ લીટીમાં જાહેર થયેલું હતું. તેમાં જણાવેલું હતું કે “ધી રાષ્ટ્ર ઓનર-બલ મેમ્બરનાં મોહોરદાર પર એક રફતે “ડીએટર રાયલ” કને આગલી રાત્રે જે ખુની હુમલો કર્યો હતો તે બધાં બાઇ વીટરીઓલની જાલીમ અસર ને વેદના હેઠળ હલાક થઇ ગઇ રાત્રે બાર વાગતા પેહલાં એહસ્ત પાંખાં હતાં.”

મેં એ વાંચીને બહુજ ગમ કર્યો. આવું જાણવાની વધતી ઓછી ખાત્રીપુર્વક દેહેસ્ત સાથેજ મેં તે પેપર ખોલ્યું હતું—ગઇ રાત્રે ઝારા નાખી નાખીને મરવાનીજ વાત મને કહવા કરતી હતી, તોખી એજ સેવટ આવેલું જેતાં દુઃખથી માહરો જાન જાણે આખર થઇ ગયો. મને એ ગરીબ ભલી જીપ્સી છોકરીનો બહુજ પડોશ લાગ્યો હતો, અને તેનાં મરવાથી હું એક માહરી મા જણી સગી એહેન સદાની ગુમાવી બેઠી હોઈ એટલો બધો મને ગમ બરપા થયો. તેણીની માહરી જોડેની એકથી અનેક ભલાઇઓ ઉપરાસાપરી જીસ્સામાં જાણે માહરી આંખ સાંમે તરી આવી !

અને હજી તો હું એજ ખ્યાલો ને એજ ગમમાં ગીરફતાર માહરાં બિહાણાંમાં પડેલી હતી તેટલાં એ ભક્તી મરનારની વિશ્વાસુ “મેડ,” જે ગઈ કાલે મને અત્રે તેડવા આવી હતી—જે ધણા લાંબા વખતથી ઝારાની નોકરીમાં હતી અને અમો વચ્ચેનાં ધણાંજ સહીયારાંથી વાકેફ હતી તે—સહવારને પ્રહર મને મલવા આવી, અને તે ખાસ ચાહીચીતીને એટલી વેહલી માહરી કને કાંઈ ખુલાસોજ કરવા આવેલી હોવી જોઇએ એમ સમજી મેં તરતજ તેને માહરા ઈંડરમાં માહરાં બીહાણાં આગળ બોલાવી લીધી.

તેની ખી આંખ રડતાં લાલ થઈ આવી હતી, ને દીસ્તુંજ હતું કે પોતાની મરનાર માલેક માટે તે છોકરીને ખી ધણું લાગતું હતું.

“અરે બીચારી ગુજરીજ ગઇ ? એટલી વેહલી ? એવી નહીં ધારેલી ?” મેં તેને જેતાં વધતો આંસુપાત કર્યો; “કાણે એમ ધાર્યુંતું ? કોઇનાં મનમાં નહીં—અતમાં નહીં ને ચોવીસ કલાકની રમતમાં એ શું બધી ધાડ ધધડી ગઇ !”

“અરે વળી બન્યું ખી કેટલું અચયુચ, મીસ પર્સી !” તે દાસીએ કહ્યાંત કર્યું; “હું તો જાણે માની ખી શકતી નથી ! બધો વખત તો હું આગળની આગળ હતી. નર્સ સુવા ગયા પછી હુંજ આગળ હતી, કેમજે તદ્દન સારી પેઠે ને હુસ્માર લાગતાતાં, ને હું ફક્ત પાંચ મિનીટ જરા ખીસી તેટલાં તો એ ધાડ વળી ગઇ !”

“એટલું બધું અચયુચ ?”

‘ધણુંજ અચયુચ ! કાંઇ ધણાજ અજબ સંજોગો વચ્ચે એ મોહોત થયુંજ, ને માહરો જીવ નહીં ચોખવાથી તેજ વાત સહવારને પોહોર તમોને કહેવા હું એટલી જાલદી અત્રે ધસ-ગઇ આવીજ,” તે મેંડે કહ્યું.

“ઓ, એવું તે શું છે ?” મેં અજબ થતાં પુછ્યું

“તમો ગયા પછી રાત્રે નવ વાગતે ઝકટરો પાછા આવ્યા. તે ભોક તો કહેવા લાગ્યા જે ધારવા જેટલું ખરાબ થયું નથી, કેમકે એવથનો બાંધો ધણો મજબુત છે, ને સુધ્ધી ખી ધણી સાચુત છે,” તે મેંડે ખુલાસો કર્યો, “તો ખી માહરાં બાઇએ તે માન્યું નહીં. તેવણું

તો કહેજે એમ હોયજ નહીં, કેમજે મોહોત તદન નજીક આવતું હોય તેમજ તેવણને પોતાને લાગ્યા કરતું હતું ! મગર ડાકટરોએ તો મરનારની એ શીકરો સરયાંમ હરીજ કહાલી. માહરા શેઠ બી તે વખતે ત્યાંજ હતા, ને તેવણે બી ધણો સધારો આપ્યો, પણ મરનારે કોઇનું માન્યુંજ નહીં. તેવણે હસીને કહ્યું કે ખરું શું હતું તે તેવણને પોતાને સારી રીતે ખબર છે. એ પછી ડાકટરો તો દવા સૌ આપીને ગયા, ને એવણે નર્સ પાસે પાછા માહરા શેઠને બોલાવ્યા, ને તેવણ સાથે એકલાં પડવા માંગ્યું, જેથી અમે લોક બધાં ઓરડામાંથી બાહર ગયાં.”

“ અને કેટલોક વાર સુધી તે વરબૈયર એમ એકલાં રહ્યાં ? ” મેં પુછ્યું.

“ નજદીક એક કલાક,” તે મેડે જવાબ કર્યો; “ અને પછી માહરા શેઠ ફોકેફોક રડતો બાહર આવ્યો. એ વખતે હું પાસેના રૂમમાં હતી તે માહરી બીમાર બાઇ પાસે પાછી દોડી જવા કરતી હતી, પણ મને ઇસારતથી શેઠે ના કહ્યું જે હું હમણાં પાછો આઉં છ. પછી બે ચાર મિનીટમાં તેવણ પાછા આવ્યા, જેથી મને લાગ્યું કે તેવણ કાંઇ મરનારને વંચાવાનું લેવા ગયા હશે. હું તો, તેથી, તે વરબૈયર પાછાં ઓરડાંમાં હતાં ત્યારે બાહરજ બેસી રહી, ને નર્સની તો આંખ લાગેલી હતી. અંતે પાએક કલાકે માહરા શેઠ પાછા બાહર આવ્યા, ને ડચકાં-ઓથી ગુંગળાતા અવાજે મને કહ્યું; “ સેવટ છેક નજદીક આવી ગયું છ હવે નર્સનું કે કોઇનું કાંઇજ કામ નથી. તુંજ અંદર જા.” હું તે ઉપરથી અંદર દોડી ગઇ, અને મને બી લાગ્યું કે માહરાં બાઇની હાલત ધણી નબલી પડી ગઇ હતી. હું તેથી ડાકટરો ને નર્સને બોલાવા ધણી બજદ થઇ, પણ તેવણે સાફ નાજ કહ્યું. તેવણ ધીમે ધીમેજ માહરી સાથે બી વાત કરતાં હતાં અને મને સેવટના હુકમ તરીકે કહ્યું કે સહવારને સહવાર માહરે જઇને તમોને એવણનાં મોહોતની ખબર આપવી. વળી મને પોતાની ખીચોખીચ ભરેલી પર્સ અને ધડયાળ છેડો ટક્યા તલેથી કાઢીને બેટ આપ્યાં કે તાહરી વફાદારીભરી નોકરીનું એ માહરી તરફનું તને ધનામ છે. પછી મને ચાવી આપી કે ટૉઇલેટ ટેબલનાં સાઇડનાં ખાણાંમાં એક નાઇલો બૉક્સ છે તે કાઢી લાવ. મને કેહજે તેમાં માહરાં માયનો મને બક્ષીશ કરેલો એક બનાવતી સુફેદ ગુલાબ છે.”

“ બનાવતી સુફેદ ગુલાબ ? ” મેં ગભરાતથી પુછ મારી.

“ જ હા,” તે મેડે પણ માહરી મતલબ સમજ્યા વના અજબ થતાં કહ્યું; “ મરનારે મને કહ્યું કે એ ગુલાબ માહરાં માયજની મરતી વખતની મને બેટ છે, ને તે હું માહરી છાતી પર લઇનેજ મરવા માંગું છ, તેથી માહરાં મમાની યાદ સાથે મને મરતાં દેહેસ્ત લાગશે નહીં. મેં એવું એવું બોલવા ને માનવા ધણું બી ના કહ્યું, પણ માહરે પોતે નહીંજ માન્યું. અંતે મેં તે બૉક્સ લાવી આપ્યો ત્યારે મને કેહજે, ‘ તું હવે બાહર જા ને પાંચ મિનીટ પછી અત્રે પાછી ફરજ. હું બંદગી કરવા માગું છું, ને તેમ કરતાં તું પાછી ફરે ત્યારે જો હું મરી ગયલી હોઉં તો સૌથી પેહલ્લે દોડીને માહરા વરનેજ માહરી આગળ મોકલજ ને પછીજ માહરાં મોહોતની ખીજ બધાંને ખબર કરજ. ’ આએ બધું મને કંઇ એવું તો નવાઇ જેવું લાગ્યું કે મને જરા થઇને બાહર જવા ગમ્યું નહીં, પણ એવણ ધણાં ગુસ્સે થયાં ને એવણની બોહોંસ આગલ માહરે નહીંજ ચાલ્યું ત્યારે હું બાહર જઇને ઉભી.”

“અને પછી?” મેં મોટી આતુરતાથી સવાલ કર્યો.

“પછી પાંચ સાત મિનીટ રાહ જોઈ જોઈને હું પોતેજ પાછી અંદર ગઈ, ને જઈને જોઈજી તો કેથું બધું ખતમ થઈ ગયલું!!” તે મેં ગમખ્વાર કહ્યું; “બીચારી માહરી બાઈ તો સદાની નીરાંતની ઉંઘમાં ઉંઘાયલી! એક હાથ ધોભ્યાની કીનારી પરથી બાહર ખુલાઈ પડેલો, ને પેલો સુઈ જુલાબ તો મરનારનાં ગળાં આગળથી છાતી પરજ હતો! પેલો બ્રાંકસ ઉંઘાડો બોંય પર પડેલો!”

આટલુંજ બસ હતું! કમખખત ઝારાનાં મોહોતનો ને તે મોહોતની ગદ્ય રાત્રે તેણીએ કરેલી ટગર ને મને આપેલી જળજળ ખાત્રીનો ભેદ હવેજ મને એક લેહનમાં સમજાઈ ગયો, ને મેં એક સરદ હાથ મારી, પણ હું તે મેડ આગળ કાંઈ બોલી નહીં.

“એ જોતાં સાથે હું તો દુઃખની ને બયની એક ચીસ સાથે, મને મરનારે હુકમ આપીજ રાખ્યો હતો તેમ, માહરા શેઠને પેહલ્લાં બોલાવી લાવવા દોડી,” તે મેં માહરાં મનમાંના દુખકારક તુરગો જાંપ્યા વના જરી રાખ્યું, “ને ઝારા બેહેસ્ત પાંખી હતી એ જાણતાં સાથે તે મરનારના ઝોરડામાં વિજળીની ઝડપે ધસી ગયો. તેણે બીજાં કોઇને અંદર આવવા દીધાં નહીં. તેણે અંદરથી બારણું બંધ કીધું ને તે તાજી લાશ પર એકલા એકલાએજ અંદર ભરાઈને ધણો વાર ધણું કંપાંત કર્યું. તે પછી તે બાહર આવ્યો ત્યારે બી બીચારો ધસાંધસ રડતો હતો, ને પછીજ અમો બધાં પાછાં અંદર જઈ શક્યાં.”

મેં મનમાં હદ વગરનો ધીકાર કર્યો. આવાં બી આદમીઓ થઈ શકતાં હશે? મોહોતના સમયમાં પણ મકકારે ઝોરત જેવાં ચરત કરીને રડી જાંણનારા જલીમ ખવીસો થઈ શકતા હશે? શક શું હતો કે કરપીણ કલેરે આટલી નજીસ હદ સુધીના ભોકોને બતાવાના ઢોંગ કર્યા હતા, ને સુસવાટનાં આંસુઓએ તેં એમ ધસાધસ રડ્યો હતો?

“અને ડાકટરોએ એ અચાનક ને અચાનક મોહોત વાસ્તે શું મત આપ્યું?” મેં એમ છતાં એ વાતનો માહરો તિરસ્કાર બડી જેહમતથી છાતીમાં છુપાવીને નરમાશથી આગળ પુછ્યું,

“તે ભોક બી ધણુજ અજબ થયા,” તે મેં કહ્યું; “માહરા શેઠે બાહર આવીને નામને ખાતરજ ડાકટરોને પાછા તેડ્યા, કેમજે ત્યારે તો મેં તમોને કહ્યું તેમ ધણુ વારતું બધું ખતમ થઈ ગયલું હતું, ને તે ભોકે તો કહ્યું જે બાઈ થયલી છળથી નહીં તેટલી મરવાના ધખારાથીજ વેહલ્લી બીચારી પુરી થઈ ગઈ હતી!”

અને એ પછી બી એ મોહોતને લગતી બીજી ત્રીજી ધણીએક વાત કરતી તે “મેડ” માહરી કને ધણો વાર બેસી રહી, અને મને ઉઠીને હજી તો તૈયાર થવાતું હતું એમ જોઈ આવ્યાં તે ધણી ગમખ્વાર મરનાર ઝારાને લાં પાછી ગઈ. તેને ખચ્ચીત કરીને પોતાની એ મરનાર બાઈને વાસ્તે ધણું લાગતું હતું, ને તે કશાજ ઢોંગ કરતી લાગતી હતી નહીં. તે દેખીતી કોઈ બલીજ અબળા હતી.

પ્રકરણ ૧૪૯.

હવે બધું દીવા જેવું દીસ્તું પ્રગટ પડતું હતું ! મને કોઇજ સંદેહ નહીં રહ્યો કે આંધળી ને કદરૂપી જીવવાના સીતમ કરતાં મોહોતમાં નીરાંત સોહોધવાનું ગરીબ પશુ કરાવવાંતી ને ખરી હીંમતવાન ઝારને વધારે મુનાસેબ લાગ્યું હતું, ને તેથી તે આપઘાત કરીને આખર થઈ હતી. હવે તે ગાંધ રાત્રે જે મરવાની પાકડી ગણત્રીથી આપો વખત બોલ્યા કરતી હતી તેનો બેદ મને સમજાયો. પેલો બનાવતી સુફેદ ગુલાબ કે જેમાં એક કાતીલ જેર મરનારની કંગાલ મમાઈએ શોહોધેલું આમેજ કરેલું, ને જે ઝેર વડે તે દોળખની દેવીએ તેમજ ક્ષેરે વટીક જનો લીધેલા—જે વડે માહર પોતાનું ખુન કરવાની બમે ચોળનાઓ થયલી વાંચનાર યાદ કરી શકશે તેજ ઝેર દમમાં લખને તે ખીચારી આખર થઇ ગઇ હતી. એમ છતાં, લોકોમાં તે એમ જાહેર થયેલું જેવા ચાહતી નહીં હતી કે તે આપઘાતથી મુઝ, ને તેથી તેણીએ કેવી ઢાનાઈબરી ગણત્રીથી ને કેવી સફાઈથી કામ લીધું હતું તે મેં જોયું. વળી ક્ષેર પર જરૂરજ હું એ ખુનનો સુબેહ લાવતો, તેથી તેમ નહી કરવા તે બલી છોકરીએ માહરી કને કેવું માંગી લીધું હતું તેનો બેદ પશુ મને હવેજ સમજાયો. ક્ષેરે પોતાની ખુશીનું એ ખુન પોતે કર્યું ન હતું, પશુ એ આત્મઘાતમાં તે કરપીણે ખુશીથી મદદ આપી હતી એ વાતમાં તો મને લેશ માત્ર પશુ વેહેમ હવે રહ્યો ન હતો. ઝારા એક હીણાયલી ને ધીકકાર પામેલી જંદગીએ જીવવા ચાહે એવી હતીજ નહીં, અને બલેલી જલેલી, કદરૂપી ને બદસુરત, અપંગ અને ખોડી જીવવા કરતાં તેણીએ મરવામાંજ બલાઇ માની, એટલે એ સુફેદ ગુલાબનાં ઝેર પર તેણીએ સઘળી મદદ પાંધેલી હોવી જોઇએ. એ જેરી ગુલાબ—તેની બદકાર મમાઈની શોહધ—લુચ્છા ક્ષેર કને હોવાની તેણીને માહીતી ને ખાત્રી હોવીજ જોઇએ, ને તેજ તેણીએ છેલ્લે ક્ષેરને બોલાવીને તેની પાસ માંગ્યું હશે, જે જરા ભારી હલકો થઇને તેણે લાવી આપેલું હોવું જોઇએ. તે કાંય વાર કરે? આવી એક ખુસરીથી આપસી મેળે બચાય તો તેણે તો બચવુંજ હતું ! એટલા માટે તે વર બૈયરે ગણત્રીથીજ પાકું કામ કરેલું સંદેહ સમજાતું હતું. ક્ષેર તે ગુલાબનો બાંકસ લાવીને ટોમ્બેટ ટેબલનાં ખાણાંમાં મુકી ગયો, એટલે પોતાની “માતાની બેટ”નું બાંહણું આપી તેણીએ તે મેડ પાસ પછીથી કઢાવી લીધું, અને પોતેજ પોતાને હાથે સુધીને તમામ થઈ. વળી એટલો બી બેદ પકડાય નહીં તેથી પેહલાં ક્ષેરનેજ ઝોરડામાં મોકળવાની તે પોતાની દયાને ફરમાસ આપી ગઇ, જે બરથારે વેળાસર જઇને તે આણું પાણું કરી નાખ્યું, એ એ ને એ ચારનો સરવાલો મેળવી મેં સઘળું નજરે જોયું હોય તેમ હું ચાલુ સીલસીલામાં ઉપલું સઘળું પાંખીને સમજી જઇ શકી. ખરેખર, એ એક આપો અગાધ કષ્ટચારસ નાટક હતો, કે જે ગરીબ ઝારા પોતાના સેવટનાં બિલાણાંમાં પડી પડી બજવી ગઇ હતી, અને હું તેનાં મનનાં મક્કમપણાં પર જાગળ હેરત રહી. કેવી દીલેરીથી, કેવી શાંતતાથી, મનનાં કેવાં અજબ જેવાં મક્કમપણાંથી ને કેવી દુરઅદેશ ગણત્રીઓથી તેણે કામ લીધું હતું તે આમાં જોવાતું હતું. તેણીએ મને કસમ વટીક આપ્યા હતા કે તેનાં મુવા બાદ તેનાં નામને જાહેરમાં નરસ લાગે એવું માહરે કોઇને કશુંજ કેહવું કે બોલવું નહીં, એટલે કે તે આપઘાતથી ડાક-ટરોને વટીક મજબુત થાપ આપીને આખર થઈ હતી એ જાણવા છતાં એ વાત વાસ્તે માહરે

નાખતીથી સખ્ત ચુપકીદીજ અખત્યાર કરવાની હતી! વળી તેણીએ તે એર દમમાં લીધું ત્યારે વટીક કસેરને બાહર મોકળા દીધા કે તેણે એ ખુન કર્યું હતું એવો સુખેહ મને ઉપજેજ નહીં! એવો આ એક જોરાવર નાટક હતો, ને હું નાટકવાલી સ્ટેજ પર અજબ ભાવો ને ભાગો બજવનાર તે વટીક આવાં એક કુનેહબાજ ને ગણત્રીબરયાં મોહોતથી હબતી ગઈ.

તે બલી હતી ને મરતાં બી બલીજ પુરવાર થઈ. કરપીણ કસેરે તેનો નાશ કરીધો ને પછીથી તેના વેરે જોર જીલમતું પરણ્યો, તે પછી બી તેને ખાનગીમાં કાંધ થોડી સતાવી ન હતી, ને તે ચાહતે તો મરતાં મરતાં પોતાનું વેર વાલીનેજ મરતે. પોતાની જાંઘળી આ દોળખી હુમલાથી નાશ પામી જવા પછી બી તે ચાહતે તો કસેરની છાતી પર જવતે, ને તે કમીનાને અંગુઠા પર નચાવતે! તે તેનાં અગાધ કરપીણપણાંઓથી જે પુરતી વાકેફ હતી તે લોકમાં જાહેર કરી દધ પોતાનું વેર વાલતે, અને એ પાર્શ્વમંડના મોટા આગેવાન મંચરની આપણના દુરચેદુરચા ઉડારી દેતો! કાંચ નહીં? હવે તેણીને તેની ગરજ કે પરવાહજ શું હોય? તે એક મોટું નામ મેળવવાનો અખખરો ધરાવતી હતી, ને ઈંગ્રેજ સહતનતમાં એક આગેવાન અધીકારીની પરણી સાહેબનદી થવાનો પોતાનો લોભ તે અજબ જેવી ગણત્રીઓથી કામ લઈ તૃપ્ત કરી ચુકી હતી, એટલે હવે મરતી ધડીએ કરપીણ કસેરને વલતો ફટકો મળ્યુત હાથે મારવાનો મોકો તેને હાથ ધણો મળહનો હતો; પણ તેણીએ બલાધથી તેવું કશુંજ કર્યું નહીં. તેને પરણીને જીવતાંજીવત પોતે લોકમાં જે મોટી ધજ્જત ભોગવી તે નામની મોહોદાધ મરીને બી તે સાચવીજ ગઈ ને જાંઘળીમાં જે ખરી બલી હતી, તે મેં જોયું કે, મરીને બી બલીજ રહી.

એટલા વાસ્તે માહરે બી મરનારને મેં આપેલા માહરા પવિત્ર કસમ પાલવાના હતા, ને માહરાં મોંઢાં પર ચુપકીનીજ મોહોર રાખવી હતી. હું શું કામ બોલું? શું કામ લોકોમાં ખરી હકીકત જાહેર કરી તે બલી મરનારનાં નામને અપજશ પોહોંચવા દઉં? અલખત કરપીણ કસેરે જોકે પોતે આ ખુન કર્યું ન હતું, તોપણ એ આપધાતમાં મદદનો હાથ ને શામીલગીરી આપી તે એ મોહોત માટે પણ ધણી હદ સુધી જવાબદાર તો હતોજ તે સામે હું માહરી આંખ બંધ કરી શકી નહીં, પણ તેને તેવું પાપ મારે તેટલાં આવા સંજોગમાં દુરથી બધું જોયા કરવામાંજ માહરે જ્ઞાનપત હતી, અને તેથી એ વાતમાં તમામે તમામ ચુપકીદી અખત્યાર કરવાનાજ દરાવ પર આવી હું થોપી.

તે દાડડે હું પોતે નહીં હતી બીમાર થઈ, ને માહરા ઓરડામાંજ આખો દહાડો પડી રહી. મને કાંધ ગમ્યુંજ નહીં. ઝારને હું માહરાં મનથી એક પળ બી વીસરી કે અલગ કરી શકી નહીં.

અને યોથે દહાડે તો કેપટન સેન્ટ કસેરે પોતાની “અત્યંત વાહલી મોહરદાર”ની મોટા દમામની પાયદસ્ત કાઢી!! તે એક ધણી દમામદાર ક્રિયા હતી, ને કસેરનાં મોટા નામની ધજ્જત સાર મોટા મોટા ઉમરાવો ને અધીકારીઓ તે પાયદસ્ત ક્રિયામાં સામીલ થવાથી જાણે મરનાર ઝારનો બીચારીનો એ લોભ પણ તૃપ્ત થયો! તે ધણાં મોટાં માનથી જીમીદાર થઈ. હું કાંધ ગઈ નહીં હતી. હું તો ધરમાંજ હતી. વાંચનાર યાદ કરશે કે મેરી સાથે તેના લવર કસેરન્સ બોરોપને મલવા જવા ને તે સંબંધની તેહકીકો કરવા આગળે દહાડે મેં એ છોડી

સાથે જઇ આવવાનું નક્કી કર્યું હતું, પણ તન મનની એવી માઠી હાલત વચ્ચે ત્યાંથી હું નહીંજ જઇ શકી. તે બી નહીં ગઇ. હવે તે બલાઈથી માહરી સંસ્કાહ ને દાનાઈથીજ કામ લેવા ચાહતી હતી, વાસ્તે તે દહાડે તેઓની મુલાકાત મોકુફ રાખવાનું તેણીએજ મીં બોલે પને તેની કલબને શીરનામે પોસ્ટમાં વેળાસર લખી વાળ્યું; પણ મરહુમની પાયદસ્ત ક્રિયા થઇ જવા પછી બ્યારે માહરો જીવ જરા વધતો શાંત થયો ત્યારે મેં એ “ફરજ”નો તરત ખ્યાલ કર્યો, ને તેણીની સાથે જઇ શકવાની માહરી મરજી દર્શાવી. તે છોકરાને મેં તે પરથી એક બીજું અંપોષ્ટમેંટ લખાવ્યું. હું સાથે આવનાર હતી એવું અમોએ તેને આગમચથી કશું જાણુવા દીધુંજ નહીં, કેમજે નહીં તો તે કદાપી બીચકી જાએ ને કાંઇ ને કાંઈ હીલ્લાં બાહણું બતાવી મલવા આવેજ નહીં. મેરીએ, તેથી, માહરી શામેલગીરી જાણુવા દીધા વગર માહરી સમજવટ મુજબ તેને લેંગહામનાં દેવળ આગળ મલવા બોલાવ્યો. માહરાં મનમાં કે ત્યાંથી તેને લઇને હું રીજન્ટ પાર્કમાં ચાલી જવશ, ને તેને પુછવા જોયું પુછશ ને કેહવા જોયું કેહવશ.

અમો, તેથી, ગયાં. મેરી, મેં જોયું કે, ઘણી ગમરાયા કરતી હતી, પણ મેં તેને ધીરજ આપી. મેં તેને હીંમત આવે તેમ સમજાવ્યું કે હું તે જવાંન સાથ એવી નાખતી ને નર-મીની સમજવટથી વાત કરશ કે તેણીએ મને વિશ્વાસમાં પોતાના પાક પ્યારની તે કેફયત કહી દીધી તેથી તે તેણીની જોડે જરા બી નારાજ કે ગુસ્સે થવાનો નથી, અને મેરીને એ સંધારા પર, મેં જોયું કે, ઘણી હીંમત આવી.

હવે, એતેક્કા, અમો તે મીલાકાતની જગ્યાએ જઇ પોંહોંચ્યાં ત્યારે મેં જોયું કે અમો બને ઉલટમંદ થઇ એ કરતાં વધતાં ઉતાવલાં થયાં હતાં, અને જોઇએ તે કરતાં વધારે વેહલાં ત્યાં આવી પુચ્યાં હતાં. એ ઉપરથી મને કાંઇક પુસ્તકોની માહરે માટે ખરીદી કરવાની હતી તેની ચાહ થઈ, ને ઑક્સફર્ડ સ્ટીટમાંની માહરાં એ કામકાજની દુકાંણુ એ લત્તા પર બાજુમાંજ હતી, એટલે અમોએ તે દુકાંણુ પર તેટલામાં ફેરો ખાઇ આવવાનું ઠરાવ્યું અને અમો ગયાં.

પણ તે ઘણુંજ ખુરં થયું. હજી તો અમો દુકાંણુમાં દાખલ થયાં કે મોહકાંણુ એ થઇ કે જોઇએજ તો ડ્યુક ઑફ આરલી ને ડ્યેસ (જેઓ કાન્ડીનન્ટ પરની પોતાની સેહેલગાહથી ફારેગ થઈ લંડન પોતાને ઘેરેબારે આ આગમચ કેયાં પાછાં ફરેલાં હોવાં જોઇએ તેઓજ) બને ત્યાં ખરીદી કરવા આવેલાં હતાં !

હવે મેરી તો પોતાના બાપને જોતાં ને જોળખતાં સાથે તેને પોતાના સાદા “કાકાજી” મીં એન્ટવર્થ સમજી હરખની એક ચીસ સમેત તેની ગોદમાં ધસી ગઇ, અને તેમ કરતાં તેણે ઝાંસાથી પુકાર્યું; “ઓ કાકાજી, તમે લંડન આવી ગયા ? ક્યારે આવ્યા ?”

મગર ડ્યુક તો ગમરાટથી થસ થઈ ગયો ! મેરી એક નિષ્કલંક દીલનાં સાચાં હેતના એવા ધસારા સાથે તેની ગોદમાં ધસી ગઇ કે તેને તેણીને પોતાની બમલગીરીમાં ફરજ્યાત લેવીજ પડી, અને તેવાંમાં કાંટાનું કટેસર એ થયું કે દુકાંણુના એક પોરયાને ડ્યુકે એ આગ-મચ કાંઇ ઑરડર આપ્યો હશે તે સંબંધમાં તેને કાંઇ પુછવું પડ્યું, જેથી તે ધણાં માનની સલામ કરી ડ્યુક જોડે “માઈ લોડ” ને “ચોર ઝેસ”ના ધણા માનવંત એલકાબોના તાઝીમ-તવાજથી વાત કરવા પડ્યો !

મેરી તો તે સાંભળી તદન દલાઇજ ગઇ, અને ધણા ગમરાટમાં એ કદમ પાછળ હતી.

શું જેને તે વરસો તક એક સાદો સાધારણ સ્થિતિનો મીઠો એન્ટવર્થ માનતી હતી તે એક મોટામાં મોટી પદ્ધતિનો ડચક ? કેમ બને ? તે બાણ પોતાના કાનોનો એતબાર વટીક કરી શકી નહીં !

હવે ધણું ખાતું થાય તે આગમ્ય તરત મને સમો સમાલી વચ્ચે પડવુંજ પડ્યું. મેં જોયું કે તે દુકાણમાં તે બાપ બેઠી વચ્ચે “સીન” જેવું થઇ પડશે, જેથી મેરીને જખરીથી બગલમાંથી પકડી બાણએ ધસડતાં મેં તેને કાને લાગી કહ્યું; “તદન ચુપ થઇ જજો. કંઈ બોલતી ના, મેરી, ધણું નરસ થશે. એમાં એક મોટો બેદ છે, જે હું તને બાહર જઈને કહી દેવશ.”

પણ મેરી કાંઈ માને ? તે તો માહરો બી અદ્ય જુલી જઈ દુકાણના કાઉન્ટર તરફ પાછી ધસી ગઇ, અને તે કાઉન્ટરની પછવાડે ઉભેલા એકને ધુજતે અવાજે કહ્યું, “તમે મને મેહરબાનીની રાહે કેહશો, મીઠ, કે આએ જૈફ ગ્રહસ્થ કોણ છે, ને એવણું ખરું નામ શું છે ?”

પેલો આ પાધરા સવાલથી જરા અજબ થયો, કેમજે આ આગમ્યનું ડચક ને મેરી વચ્ચે બનેલું તેણે કશુંજ જોયું કે સાંભળ્યું ન હતું; પણ એકાદ પળ વિચાર કરી ભેતાં તેણે ખરું કેહવામાં જરા એ ખુર ન જોવાથી સાદાઈથી જવાબ કર્યો, “હા, મીસ, ધણી ખુશીથી. એવણુ તો ઇંગ્લાંડના ધણા માન પામેલા ને આલા દરજ્જાનો ઉમરાવ છે. એવણુ ડચક આંધ આરલી પોતે છે !”

આટલુંજ બસ હતું ! મેરી મોહોત જેવી શીકી પડી, ને બીજીજ પળે તે તમ્મર ખાઈ હોસ ફરામોસ થઈ ! તે જમીન પર જોશથી પછાઈજ પડને—જે મેં તેને સમયસુચકતાથી માહરી બાથમાં વેળાસર ઝીલી ન લીધી હોત તો !

દુકાણમાં, એ થતાં, ગભરાત થઈ ગયો, અને એક આદમી તરત મેનેજરના કેહવાથી ગ્લાસમાં ઠંડું પાણી લઈ આવ્યો, જે મેં ગુઠપ્પે બેસી, ને મેરીને માહરા ખોલામાં લઈ, તેનાં મોંહ પર જોશથી ફેંક્યું. ડચક પોતે તો એ દરમ્યાન ઘેલા વાંદર જેવો દુકાણમાં ગભરાતનો આર્યો એમથી તેમ દોડે ને તેમથી એમ ! તેને તો હવે શું કેહવું ને શું કરવું તેજ સુઝે નહીં !

“આએ કાંઠાં આપદા ! આએ કાંઠાં મોહકાણમાં ફર્યો !” તે એકલો એકલો પટપટતો સંભળાયો ; “કમબખ્ત પીસપ્લોસમ બી ગયો તે દટાઈ ગયો ! તે હોતે તો કંઈ સલ્લાહ તો આપતે ? તે હોતે તો——”

“ચુપ કરો, માહરા લોડ !” ડચેસે હવે ધીરજ ખોલી દઈ સરેસ્તાના શાયથી પોતાના ધણીને થથરાવ્યો, ને તે બાયલો એક બચ્ચાંની અદાથી દવાઇને તરત સાહરથ ને તામે થયો ! “આલો, એકદમ અંદીથી જાઓ ને ગાડીમાં ગગડો !”—અને પેલો “ઇંગ્લાંડનો આગેવાન હરોલ્ડનો ને આલા દરજ્જાનો ડચક” એક સાધારણ રુઝબાંયની તાબેદારીથી ડોકું નીચું કરી ગાડીમાં જઈ બેઠો, જે જોવાનું એટલું રમુજ હતું કે હું જે હસવાના હયમરમાં હતો તો માહારાથી મોટે રહાદે હસ્યા વના રેહવાતે નહીં !

એ પછી ડ્યોસ માહરી લગોલગ આવી, અને વિનંતીની ઠપે માહરે કાને લાગી કહ્યું, “મીસ ત્રેડ્ડ, એટલી મેહરબાની કરજો. આએ દુકતીને એક કલાકમાં માહરે બંગલે લાવજો. આએ ધણું નરસ થયુંછ. હવે એ ફજેતવાડનો આજે જે તે સેવરનો ફેસલો થઈજ નવો જોઈશે.”—અને પછી માહરા જવાબને વાસ્તે થોપ્પા વગર તે પશુ દમામથી આલી જઈને ગાડીમાં બેઠી, એટલે ગાડી ધમધમાત સાથે ત્યાંથી તરત ઉપડી ગઈ.

પ્રકરણ ૧૫૦.

સારાં નસીબે એવાંમાં તે દુકાંણુદારની મોહરદાર પશુ પાછલા ભાગમાંથી મને મદદ થવા દોડી આવી, અને તેથી મેરીને ઉંચકીને હું તેના ઝોરડામાં લઈ ગઈ, જ્યાં તેને હોસમાં લાવવાના નવેસરથી અમે ઉપાય યોજ્યા, જ્યારે નજદીક પા કલાકની જેહમત પછીજ તે સાહવધ થઈ. એ વખતે તેને સાહવધ થતી જોઈને તરત મેં તે દુકાંણુદારની મેરીને અમોને એકલાં છોડવા વિનંતી કરી, ને તે બલાધથી અને સખ્યતાથી તરતજ પાસેના ઝોરડામાં જતી રહી. બધાં સમજી ગયાં હતાં કે આ રોખરું ડ્યુકની કાંઈ બી નેકનામી (નાદાન્યત)નાજ સંબંધમાં હોયું જોઈએ, ને ખરી રીતે તો તેથી ડ્યોસને ધણુંજ દુખ લાગ્યું હતું—જોકે તે દુખ ને ગુસ્સો તેણીએ પોતાના દમામદાર ચેહરામાં જરા બી જાહેર થવા દીધાં ન હતાં. તે લોહીનો ગોટ ગળીને એ સધળું જીવ પર જોરાવરીનું તુરત વેળા તો ખમી ગઈ હતી.

પેલા હાથ પર મેરીની બેડોસીનો બાએસ પશુ હું તરત સમજી ગઈ હતી. તે પોતાના “કાકા”ની ઠગાઈ જાણતાં અરધું પાંખીજ ગઈ હતી કે આ બેદનાં બાતેનમાં કાંઈ બી મોટી ખરાબી કે ઠગાઈ હોવી જોઈએ, અને તેથી જોવી સાહવધ થઈ ને બધું પાછું તેને યાદ આવી ગયું કે માહરે ગળે વલગીને ધસાંધસ રડીજ પડી. “ઓ ઍલન!” તે બોલવા ગઈ,—પશુ તેનું હૈયું ધણું ભરાવાથી તેનાથી આગળ બોલાયું નહીં, અને તેની છાતી ખુકી જાએ તેથી મેં બી તેને રડવાજ દીધી.

“ઓ ઍલન, બહાલાં ઍલન,” તે અંતે રડતાં રડતાં બોલી; “તમે કાંએ આટલું સુધી એ ખરી વાતથી મને અધારાંમાં રાખી? હું તો બીહીતીતીજ. મને તો લાગતુંતુંજ. હું તો ધારતીતીજ કે કાંઈ ને કાંઈ બેદ છે કે જે બેદથી તમે વાકેફ છોઓ.”

“હવે એમ ઉસ્કેરાયા કરવામાં હાંસલ શું થવાની છે, મેરી?” મેં નરમાશથી ઠપકો આપ્યો; “શાંત થા! શાંત થા કે આપણે થોડીક તાકીદની વાત કરી લઈએ!”

“ઓ, પશુ ત્યારે તમે જાણતાં તો ખરાંજની?” મેરી જાસ્તી ઉસ્કેરાઈ અને વધતી બજીદ થઈ; “ત્યારે તમે અત્યાર સુધી મને કાંએ નહીં કહ્યું? કાંએ મને અધારાંમાં અહડયાં ખાતી રાખી મેળી? વાઈ, પશુ હવે તો કેહો—ડ્યુક માહરા ખરેખર કોણ થાએછ? મને સમજવામાં આયુંછ તેમ કાકાજ, કે બાપ?”

“તાહરા આપ !” મેં બધી ગમખારી સાથે ધીમે સાહદે, હવે જે ખરી વાત હતી તે, કહી દેવાની અને ફરજન થઈ પડેલી જોઈ,—અને મેરી જેના ગાલ હમેશના ગુલાબના હતા તે એ સાંભળતાં છેક હોઠ સુધી ઠીકઠી પડી, ને તેના હોઠ દીસ્તી રીતે ધુન્ધા. તે કેટલોક વાર તક પાછું કાંઈ બોલી બી શકી નહીં, અને આંસુઓ પર આંસુઓ તેની આંખમાંથી તેના જોરા માથે પર ગળડી પડ્યાં.

“એવણુ માહરા આપ ?” તે અતિ બખડી; “ત્યારે હવે માહરે શું ધારવું ? માહરી મરનાર માતા જેની પાક યાદ મેં સદા માહરી છાતીમાં હેતથી. ને માનથી આજ વેર સમાલીછ, તેવણુને વાસ્તે માહરે શું ધારવું ?”

“સારંજ ધારવું,” મેં સમજાવ્યું; “બનવાજોગ છે કે તાહરાં માતા નિર્દોશ હોય, ને તેવણુ કોઈ દગલબાજ કે ફસાવટનાં ભોગ થયાં હોએ. મરનારોને અપજશ પોંદેએ તે કરતાં તેઓ વાસ્તે સારં માનવું વધારે સલામતીભરેલું છે. કદાચ હજી એમાં કાંઈ બેદ હોશે કે જે આપણે જાણતાં નહીં હોઈશું.”

“પણ ડયુક માહરા આપ છે એમ તો તમે જાણતાંતાંની. ઍલન ?”

“હા.”

‘ત્યારે તમે મને આટલું આટલું સુધી તે કહ્યું કાંએ નહીં ?’

“તાહરં સારં વાંચીનેજ,” મેં સમજાવ્યું; “મેં જોયું કે એ બેદ તાહરી પાસ ખુલ્લા વખત આવે ત્યાં સુધી થોપવામાં તાહરં બહુ હતું. તું જલ્દીથી જાણુતે તેથી શું થતે ? તાહરાં મરનાર માતા વાસ્તે તું પુરાં વમાસણો દીલે વસાવે તેથી શું લાભ થવાનો છે ? સમજની થઈ ત્યારથી તેવણુને તું જ કેહજી તેમ તું જોળખતી ને વખાણતી આવેલી છે. તેવણુ એકાંતમાં ને ધજજતમાં રહેલાં હતાં—”

“ઓ બેશક,” મેરી તે મરનાર માટે વફાદારીભર્યા વાહાલથી પાછી ઉરકેરાઈ; “કેવાં માહરાં બલાં મમા ! કેવું માહરી પર અંતની ધડી સુધીનું હેત ! હું તો કેહુંજ કે કોઈ માએ એવી હેતવંતી થઈજ નહીં શકે !”

“ત્યારે એ તો વધારે કારણ છે,” મેં નરમાશથી સમજાવ્યું; “કે આ તબક્કે તેવણુને વાસ્તે કાંઈ બી પુરં વમાસવાનું તાહરે વરે વાજબી થવાનું નથી. હું તુંને ખાત્રી આપુંજ, મેરી, કે એ વાતમાં બાતેનમાં શું બેદ છે તે હું પોતે બી નથીજ જાણતી; પણ બધી વાતની આપુને પકડી બાતમાંજો મજે ત્યાં સુધી આપણુને કોઈને વાસ્તે કાંઈ બી મત બાંધવાનો હક્ક નથી. બ્યારે તાહરાં માયજીની તું એટલી એટલી તારીફ કરેજ ત્યારે કાંએ નહીં કાંઈ બીજોજ બેદ હોય ? કુચ્છી ઓરતોનાં લક્ષણ જુદાંજ થાયજ, ને માહરં તો જીગર આએ સધળું જાણવા ને જોવા છતાં, તાહરાં માયજીને મેં જે જોયાંજ ને જાણ્યાંજ તેથી, સાખ પુરેજ કે તાહરો જનમ નામોશીનો નથી, ને એમાં કાંઈ બેદ છે !”

મેરીએ બ્યાંન નહીં થઈ શકે એટલાં બધાં હેસાંનની આંખોથી એ સાંભળતાં માહરા બધી જોયું.

“ઓ ઍલન, તમે એક આદમીનાં રૂપમાં, હું તો કેહું છું જે, શીરેસ્તા સરખામાં !” તેણીએ સાચાં દીલનાં મોટાં જોશથી કહ્યું, — અને હું તેનાં દીલની એ સાદાઈથી માહરાં મન સાથે હસ્યા વના રહી નહીં; “વાર, મને કેહો તો ખરાં, એહેન,” તેણીએ જરા થોપીને કહ્યું; “કે હવે માહરે શું કરવું ને કેમ કરવું કે કેમ કામ લેવું ? ડયુક ક્યાં ગીયાછ, અને તેવણની સાથે હતાં તે ડયેસજ હતાં કે ?”

“હા,” મેં કહ્યું; “તે લોક પોતાને બંગલે ગયાંછ, અને ડયેસે મને તુંને ત્યાં લાઇ આપવા કહ્યુંછ તેમ હમણાંજ આપુને તે લોકને ત્યાં મલવા જવાનું છે.”

“તે લોકને ત્યાં ?” મેરીએ દબાધને કહ્યું; “ત્યારે આપુને ક્લેરન્સને મલવાનું છે તે ?”

“તે કાંઈ બીજી વખત,” મેં સમજાવ્યું; “આજ તેને મલવાનું તો ધણું મોડું થઇ ગયું. આપણે આપેલા વખતથી નજદીક પોણો કલાક મોડું થયું છે, એટલે તે તો વાટ જોઇ જોઇને પાછો ચાલીજ ગયો હોશે, ને આજે “આરલી હાઉસ”માં મલવા જવાનું આજ વધારે જરૂરનું છે. એ તો તાહરાં આખાં બવિશનોજ સવાલ છે, ને હવે એ વાતનો જે તે લટકા-ફટકા થઇ જવો જોઇએ.”

“પણ માહરે તો તે લોકને મલવુંજ નથી,” મેરીએ વળી ઉચ્છેરાધને કહ્યું; “મને તે લોકની કશીજ દરકાર નથી. હું ડયુકનું મોહનું જોવા બી રાજી નથી.”

“એમ ના બોલ !” મેં જરા ધમકાવી; “તુંજ કેહતી હતી કેની કે તેવણ તાહરી પર હંમેશા ધણા હેતવંતા ને મેહરબાન હતા ? તું તેવણને કાકા તરીકે જાણતી હતી ત્યારે તો ચાહતીતીજ કેની ? તેવણ બાહેરગામ હતા ત્યારે તો રોજ તેવણનાં પાછા ફરવાની તું વાટ જોતીતી કેની ?

“હવે હું તો ધારું કે બાહેરગામ બી કયે ગયાજ નહોં હોશે, ને એમ કરીને આટલું સુધી મને ટાલવાનું એ જુદું જુદું બાહણ કાઢ્યું હોશે !”

“તેમાં બી તાહરી ભુલ છે,” મેં સમજાવી. “એ લોક કૉન્ટ્રીનન્ટ પર ફરવા ગયલાં હતાં, અને આજે છેલ્લા એ ચાર દિવસોમાંજ અત્રે પાછાં ફરેલાં હોવાં જોઇએ. હું પોતે જ્યારે બીએ-ટ્રીસ સાથે ડાવર ગઇતી ત્યારે એ લોક ડાવરમાંથી પાસ થતાં મને ત્યાં મળ્યાં હતાં.”

“અને ડયેસ ?”

“ડયેસ બી હવે તો ખરી વાત બધી જાણેછ,” મેં જવાબ કર્યો, “ને તેજ તાહરા સંબંધમાં કાંઈ કરવા માંગેછ, મને ડાવરમાંજ કેહતીતી.”

“એટલે, શું કરવા માંગેછ ?” મેરીએ ધણા ચુસ્તથી તુચ્છકાર કર્યો; “કાંઈ પૈસાટકા આપવા માંગેછ એમ ? ઍલન ડીઅર, તમે તમારી બોલાઇમાં ને બલાઇમાં મને લાગેછ કે આજે વખતે ધણાં ઉતાવળાં થાઓછ. મેહરબાની કરીને મને સાંભળી લેઓ. હું એ લોક તરફથી, એક રખડેલ ને રદી કુત્રાને કાંઈ દયાનો ટુકડો નાખે તેવી કીસમની, ગમે એ રકમની કાંઈ બી મદદ કદી કયુલ રાખવાની નથી. માહરા જનમની નામોશી આજ ને કાલ એવી મોટી છે કે માહરાં દીલનો તે જખમ એ લોકની એવી માયા મેહરબાનીથી સાંમે વધારો ઉડા વેહતો થશે. વળી ડયેસ તો મને ખરાં દીલથી ધીક્કારતી હોવીજ જોઇએ. કાણુ પરજીતર પોતાના ખાવંદની

એટલી હદ સુધીની બદફેલી ને બેવફાઈથી ખીજવાએ નહીં? “આરલી હાઉસ,” તેટલા વાસ્તે, હું હવે આવવા માંગતીજ નથી. હવે ચાન્સ છે ત્યારે મને મેહરબાની કરીને ધનજીતથી પરણીને થર પડી જવા દેઓ. હવે મને ડ્યુકની એ વાતમાં રજા કે સસ્તાહ લેવાની બી કોઈ પરવાહ નથી. તમેજ જરા માહરે ખાતર તસ્દી લઈ તમારી ખાત્રી કરો કે ક્લેરન્સ, હું કેહુંછ તેવેજ, ખરેખર બલો ને સાચો છે કે નહીં.”

“તે હું ખચ્ચીત કરશ,” મેં ધીરજ આપી, “પણ તું હજી બી માહરું ધ્યાનથી સાંભળી લે. તું કેહેછ કે ક્લેરન્સ પૈસાવાલો છે તો બલે, પણ કોપ્પ બી વર, ગમે એવો પૈસાવાલો, પોતાની પરણેતર રીત તરીકે સગવડથી જે લાવી શકે તે લેવા ના કેહતો નથી. હવે તાહરી પાસ તો હાલ જે થોડાક સો પાઉંડ આપણે બેંક ઓફ ઇંગ્લાંડમાં તાહરાં નામ પર ઉંચા કરી મુક્યાછ તેજ છે કેની? તો તું કાંએ નહીં ડ્યુકને મલીને એક ધરખમ રકમ તાહરાં પોતાનાં બલાં વાસ્તે સ્વિકારે? એમાં તે જે આપશે તે નથી તો બીખ ગણ્યાવાની કે નથી તો બક્ષીશ. ગમે તેવો પણ તે તાહરો બાપ કેહવાએ, ને તાહરી સમાલ કરવાને તે ખુદાનાં ઘેર સુધી બધાયલો છે.”

હુંકમાં, ધણી મુશ્કેલથીજ હું ગરીબ મેરીને મનાવી શકી, ને મોટામાં મોટી આનાકાનીથી, ફક્ત માહરે વાસ્તેનાં માન અને માહરી તરફની તાબેદારીને ખાતરજ, તે અતે માહરી સાથ “આરલી હાઉસ” આવવા એકમત થઇ.

અને અમો ગયાં. મેં દુકાંબુદાર મીં બુક્સ અને તેની બેરીના તેઓની મદદ વાસ્તે ધણો ધણો ઉપકાર માંગ્યો, અને જોઇતી ચોપડીઓ મેં ખરીદી લીધી, જે પછી એક બાડેની ગાડી કરી લઇ અમો બંને “આરલી હાઉસ” હંકારી ગયાં.

અને જ્યારે તે દરખામદાર મેહેલ આગલ અમો ઉતરયાં ત્યારે ગરીબ મેરીએ તે જોઇને એક ઉંડી હાય ખેંચી. દેખાતી રીતે ડ્યુકની ઇગાઇ તેને બહુજ ખટકતી હતી. તેને એમજ લાગતું હતું કે આ ઇગારા આસામીએ તેની માતાને સેવટ સુધી ઇગી હતી, અને પોતે એક મધ્યમ સ્થિતીનો મીં એન્ટરથર્ તરીકેજ તેની આગલ સેવટ સુધી જણાયલો ને જાહેર થયલો હતો, ને તેજ ખરું હોવાની બ્રાંતીમાં તે મરનાર બીચારી બેહેસ્ત પામી હતી!

હવે અમો ગાડીમાંથી ઉતરયાં ને વરંદામાં ગયાં ત્યારે આગલા હાલમાં કોઇ કાંઇ ગરબડ અથવા કળચો કરતું હોય એવો સાહાદ આબો.

“ધનરડા પીનરડા, મને અંદર જવા ના કેહનારો તું કોણ?” તે અવાજ ચીંચવાધને બોલતો હતો; “હું શું કાંઇ નાગી બુખી છેઉં? હું શું પરઈ છેઉં? માહરા બેહેસ્તી જે અત્યારે જીવતા હોતે—”

“બાઈ સાહેબ, એમાં માહરો શું તક્સીર છે?” તે હાલ પોરટર (દરબાંન) પોતાના બચાવમાં કેહતો હતો; “હું તો ચીઠીના ચાકર! મને નામવર ડ્યુક ને ડ્યેસને હુકમ છે કે કોઈ બી મલવા આવે તો તેને ઉપર આવવા નહીં દેવું, કેમજે અમે રોકાયલાં છઇએ.”

“અરે પણ હું તો ડ્યેસની કુઇ ચાઉંની?” પેલી બાઇ, જે વાંચનાર સમજી ગયાં હશે તેમ, કોઇજ નહીં પણ પેલી ચોટી બીલાડી લેડી મેગ્રેટ (જેને એક દાહડો કાપડની ફાંચે

કપડાંના કટકાઓની ચોરી કરતી મેં માહરી આંખોઆંખ જોઇ હતી તેજ) હતી તે વધતી બજી થઇ. “અરે, અત્યારે જો માહરા બેહેસ્તી—”

પણ તેવામાં અમો બને આગલા હાલમાં આવ્યાં, અને અમોને જોતાં તે હાલ પોરટર અદબથી અમારી આગલ ધસી આવ્યો.

“આએ રસ્તે, બાઇ સાહેબો,” તેણે અમને માનથી રસ્તો બતાવતાં કહ્યું. દેખીતી રીતે અમો આવ્યે તેવાં અમને અંદર દાખલ કરવા ને તે દરમ્યાન બીજાં જે બી આવે તેમને પાછાં બાળવા ડ્યેસે હુકમ આપી રાખેલો જણાતો હતો. આ ગંભીર વાત વચ્ચે કોઇની બી દખલ ખુદરતીજ તેણીને ગમી નહીં હોવી જોઇએ.

પણ લેડી મેંગોલ્ડે તો એ જોતાં બધા પોતાના જીવન જીકારી નાખ્યા.

“હેં, હું કુધ જેવી કુધ તે પાછી જાઉં, ને આએ કોઈ હલકી ઇનરડી પીનરડી નાટક-વાલીઓ આવી તેને કેહજે “આએ રસ્તે! આવોજ!” તેણીએ ખીચ પાડી કહ્યું; “અરે માહરા બેહેસ્તી આએ વખતે જીવતા હોવા જોઇતાતારે! તેવણુ જો જીવતા હોતે...”

“જેમ્સ,” પેલા હાલ પોરટરે તે બુદ્ધ્યાની બકબક પર જરા બી ધ્યાન આપ્યા વગર પોતાના સાથીને કહ્યું—અને મેં જોયું કે તે તેમજ પેલો જેમ્સ પેલીની એ બધી વાલીયાત બકબકથી પોતાના દાંત ઉઘડી જતા અમારા અદબને સર બડી મુશ્કેલીથીજ રોકી શકતા હતા!—“જેમ્સ, આએ બાઇઓને ઉપર લઇ જા.”

“એમ આવોજ, બાઇ સાહેબો,” હવે જેમ્સે અમને રસ્તો બતાવતાં કહ્યું—અને અમો તેની પુઠે ગયાં.

“એ કદી ચાલવાનું નથી,” લેડી મેંગોલ્ડે ગમડાત કર્યો; “એ દુકતી માહરી દુશ્મેન છે. મેં એના નાટકમાં પરી થવા માંગ્યુંતું તે પરીનો પાર્ટ વરીક—”

પણ બાકીનું તો મને સંબળાયું નહીં. તેટલાં તો અમો દાદર ચઢીને ઉપર જતાં રહ્યાં, ને આ એક ગંભીર પ્રસંગ છતાં તે ચગડોલ ડોસીનાં ચક્રમપણુંથી હું થોડીક માહરાં મનમાં ગમત પામ્યા વના રહી શકી નહીં.

પ્રકરણ ૧૫૧.

અમો તે મોટા, કુશાદે, શોભીતા ને બપકાદાર દાદર પર થઇને તે કુટમેનની પછવાડે ઉપર ગયાં, અને તેણે અમને એક ભવ્ય દીવાનખાનાંમાં દાખલ કર્યાં, જ્યાં મેં જોયું કે ડ્યેસ એકલીજ હતી. ડ્યુક ત્યાં હતો નહીં.

ડ્યેસ થસે ને થસેજ હતી. અલગત તેને એક મુશ્કેલ ભાગ ભજવવો પડતો હતો એ હું એક તડાકે જોઈ શકી. તેને મેરી એન્ટવર્થ જરા થઇને ગમતી હતી નહીં, તે છતાં તેની સાથે તે ઉંઘાડી દુશ્મની કે તોડછોડ બી કરવા ચાહતી નહીં હતી, અને તેને આ બધું જીવ પર જોરાવરીનું કામ લેવું પડતું હતું એ બધું જોઇ લઇ શકાતું હતું.

તે પોતાની બેઠકમાંથી ઉઠી નહીં. તેણીએ બેઠી બેઠીએ જ દમામથી અમોને બેસવા હાથ કાઢ્યા, અને અમો તેની સામે બેઠાં એટલે તેણે કહ્યું, “હું ઉમીદ કરું છું, મીસ ત્રેફર્ડ, કે તમે તમારાં સહી આગલ બધા ખુલાસો કીધાજ હોશો?”

મેં હા કહી, અને ત્યારે તેણીએ આગલ ગળાડબ્યું.

“હમણું દુકાણમાં જે “સીન” થયો તે હું ચાહું છું કે નહીં થયો હોતે; પણ, અલખત, તેમાં મીસ એન્ટવર્થનો હું કંઈજ વાંક કાઢતી નથી, એ બીચારી છોકરીને ધણી શરમબરેલી હદ સુધી હગવામાં આવેલી છે, અને આજે બી, એમ છતાં, લટકોટકો થઈ જાય છે તે બધાંનાં બધાં ને ઇજ્જત વાસ્તે ખુશી થવા જેવું જ છે. હવે કેહો, મીસ ત્રેફર્ડ, એવણનો શું એરાદો છે? તમારાં સહી શું માંગેછ?”

“તમો લોક દાનાઈથી એ બચ્ચાંનાં બધાં માટે જે આપવાને ને ગોઠવણ કરવા ચાહતાં હોવો, ચોર ગ્રેસ, તે કપુલ રાખવા મેં મેરીને સમજાવેલી છે,” મેં કહ્યું.

“હું પોતે તો એક પછ બી લેવા ખુશી નથી,” મેરીએ હાંમતથી ને મજાખુતીથી કહ્યું, “પણ મીસ ત્રેફર્ડ માનતાં નથી, હું તો એવણનીજ પેઠે ઇજ્જતથી રોજપર નોકરી કરી માહરાં પેટ પુરવું ખોલી ખાતે, પણ ખુદની બક્ષેશથી, હવે મને લાગેછ કે, તેની બી મને જરૂર પડવાની નથી!”—અને તે ઓશકથી લાલ થઇ.

“હીઝ ગ્રેસ અહીં નથી?” એવામાં મને ખ્યાલ થતાં મેં આસપાસ જોઇને પુછ્યું.

“નહીં. મેં જાણી જોઇને એવણને આપણી મીલાકાત દરમ્યાન હાજર રાખ્યા નથી,” ડચેસે પ્રમાણિક ખુલાસો કર્યો. “તે બહુ ઓકવડ થતે. તમોને જે કેહવું હોય તે મનેજ કેહો, ને આપણેજ કોઇ બંદોબસ્તી પર આવી જઇશું.”

“ત્યારે ખરી વાત એટલીજ છે, ચોર ગ્રેસ,” મેં કહ્યું, “કે મેરીના હાથનો એક કોઇ સારે ઘેરનો ઉમેદવાર હાથ લાગ્યોછ—”

“કોણ? તેનું નામ શું?”

“કોઇ મી. બોરોપ નામના જવાંન છે,” મેં કહ્યું.

“તમારી દાનાઈમાં મને ધણો ભરસો છે, મીસ ત્રેફર્ડ,” ડચેસે કહ્યું, “ને જો તમારી ખાત્રો થતી હોય કે તે કોઇ લાયક જવાંન છે તો એ ખરેખર ધણી ખુશીની વાત છે. ભલે તે થવા દેઓ, ને અમો એ છોકરીને તેને માથે પડતી કે ખાલી હાથે પરણવા દઈશું નહીં. એટલુંજ કે તેણે કે કોઇએ હવે પછી કદી જાણવું નહીં જોઇએ કે—”

“મેં તે જવાંનને હજી જોયો નથી,” ડચેસ વળી કાંઈ એવું બોલે કે તાતર વીખી મેરી પાછી છોડાઇ પડે ને બધી બાળ બીગડે તે જોઈ હું તરત વચમાં પડી, ને મેં વાત ફેરવવાની કોશિશ કરી; “અમો આજેજ તેને મળવા જતાં હતાં—”

“પણ મેરી તો તમારેજ ત્યાં રહેલી છે કેની?”

“હા.”

“ત્યારે અજબ જેવું, મીસ ત્રેફર્ડ, કે એટલી હદ સુધી એણે કોણને દીલ આપ્યુંછ તે

તમે હજી સુધી જાણતાંજ નથી?” ડચેસે કહ્યું; “ધ્યાન રાખજો કે હું જે વચ્ચમાં બોલું છું તે એ છોકરીનું બહુ વાંચીને એના વ્યાપ તરફથી એક વાપના હકથી બોલું છું. અમે એને મોટી ને ધરખમ રકમ આપવા ખુશી છીએ, પણ કોઈ લુચ્ચો હોય ને ખાઈને ખીસી જાય—”

“મીં બોશેંપ તેવા છેજ નહીં,” મેરી એ સાંભળતાં એકદમ છેડાઈ પડીને પાછી ગુસ્સે થઈ; મેં તેવણને ઘણાજ પુરતા ઝોળખેલા છે, ને તેવણ ખરાજ બલા ને નેક છે. તમોને, તેથી, એવાં અનુમાન કરવાનો કશો હક છેજ નહીં. મને તમારી કોઈ મદદ જોઈતીજ નથી,”—અને તે તો, એમ કેહતાં, એક ફફડેલી વાધણની અદાથી ઉભીજ થઈ. “ચાલો, ઍલન!” તેણીએ પછી માહરી બણી ફરીને તોરથી કહ્યું; “મેં તો તમોને નાજ કહ્યું કે અહીં આવવામાં આપણી શોભા નથી, પણ તમે માન્યું નહીં!”

“મીસ ઝેન્ડર્થ,” ડચેસે પણ હવે ગુસ્સાનાંજ નેણુ કરીને તોરથી કહ્યું; “તમારે એમ છેડાઈ પડવાને કંઈજ કારણ નથી. તમારે મનથી સહમજવું જોઈએ, ને તમે નહીં સહમજી શકશો તો મીસ ટ્રેફર્ડ સહમજ આપશે, કે અમે તમારું બહુજ કરવા ચાહીએ છ.”

“મેરી, તાહરી ઘણી જુલ છે,” મેં બી હવે જરા નારાજ થઈને સખતાઈથી કહ્યું; “જરા ધીરજ રાખ ને એસ પાછી.”

તે તાબેઘરીથી તરત પાછી બેઠી.

“ફક્ત અમારી ખાત્રી થવી જોઈએ કે એ મીં બોશેંપ તમે કેહો છ તેમ ખરેખરો ઈજ્જતદાર આદમી છે,” ડચેસે હવે પાછું નરમીથી કહ્યું; “ને તેમ હોશે તો લગનની રીતમાં અમે તેને દસ હજારનો ચેક તરત ભરી આપશું. એટલુંજ કે અમારે ત્યાંનો ચેક શું કારણથી મળ્યો તે વાસ્તે તમારે કંઈ ઓલવવું જોઈશે. ડ્યુક સાથની તમારી સગાઈ કોઈ બી સંજોગમાં આજ પછી કોઈને બી જાહેર થવી નહીં જોઈશે.”

“મને કોઈ એવી સરત કમુલ છેજ નહીં ને મને કંઈ તમારું જોઈતુંજ નથી,” પેલી “બલતો પાહાડ” તો પાછી ફફડી ઉઠી! “વળી એવણુ જોજે! ચાલો, ઍલન, ચલો; તમારે આવવુંજ કે હજુર બી નહીં?”

અને ડચેસ વળી ક્યાં મિગજનું ખોરયું કમ હતી? એઉ ચક્રમક હતી! મેરી, મેં જોયું કે, તદ્દન બીજીજ મેરી બની ગઈ હતી. આજ તક તે માહરી કહ્યાસરની, નમાની ને મને પુસ્કલ તાબેઘર હતી. તે હાડેહાડ ગરીબ હતી, પણ ડ્યુકની ડગાઈ જાણતાં સાથે જાણે તેનું માથુંજ ફરી ગયું હતું! તે એક બી સહરાગત વગર ડ્યુકને પોતાની બધી માતાની નામોશી નીપજવનાર ને ખોહારી કરનાર એક બદ્દકાર સમજતી હતી, ને તેથી તેના તરફ ને તેનાં લાગતાંવળગતાંઓ તરફ તે અજળ જેવી ધીકકારથી ઉસ્કેરાઈ ગઈ હતી!

અને ડચેસ બી તે નાખતીથી લઈ ચલાવે કે ખમી જાય એવી પોચી મટોડીની હતીજ ક્યાં? તે પણ ફફડીજ ઉઠી; “લઈ જાઓ એ તુંદ ફુકતીને માહરી સાંમેથી, મીસ ટ્રેફર્ડ,” તેણીએ મોટા ગુસ્સાનાં નેણુ જમાવી કહ્યું; “એ તો અમે દલાથી દોરવાઈને નરમ થઈએ છ તેમ છેકજ પવારે જતી ને સરેવાર થતી દેખું! એનાં બેજમાં ઉતારજો કે જેની સાથ એ પરણેછ તે અમારી મેહરખાનીને લાયક છે એમ અમે જ્યાં સુધી ખાત્રીપૂર્વક જાણશું

નહીં ત્યાં સુધી અમે એક શીલીંગ બી એને કે તેને આપવાનાં નથી. અમારા દસ હજાર પાઉંડ કાંધ હરામના નથી આવ્યા કે તે કોઇ રસ્તે ચાલતા ભામતા બીખારી કે લુચ્છા લખા-
ડને અમે રેડી દઇશું !”

આ અવધી થઇ, અને મેરી તો એક વીછછણુ માફક છેડાઇ, જ્યારે હું તે એને રોકતી રોકતી ને સમજાવીને શાંત કરતી કરતી નાહક વચમાં મરવા પડી ! માહરે માટે તો એ બધી વગર ખાધાનીજ મોડચી હતી !

“ભામતો બીખારી ને લુચ્છો લખાડ ?” મેરીએ જમીન પર પગ ઠોકી જાન પટકી નાખ્યો; “ખબરદાર ! તમે મોટાં હોવો તો તમારે ઘેરનાં, પણ માહરી સાથે તમારું મોહનું સમાલીને વાત કરજો—હું કેહું છ સાફ !”

“મેરી, મેરી, તું ને શું થયું છે આજે ? તું કંઈ ઘેલી તો નથી થઇ ? તું કંઈએ હાથે કરીને તાહરું ઉંધું મારે છે ?” મેં તે ઉપરથી હવે તેને સખખત ધમકાવી, કે જ્યારે તે છોક-
કરીના ગાલ તો, મેં જોયું કે, ગુસ્સાની અગનથી લાલ થયલા ને ઉપસી આવેલા ધમધમ બળતા હતા !

“પણ ત્યારે એવણું હક શું છે માહરા ગરીબ લવરને એમ ઇનલ્લટ કરવાનો ?” મેરીએ તકરાર ઉઠાવી; “હું કંઈએ તે સાંખી જાઉં ? તેવણું જો એવણું ઓળખે ને જોય તો—”
અને એક ચીસ સમેત તે હયાં આગલ બોલતાં અચખુચ અચકી ગઇ ! “ઓ તમે ?”
તેવામાં નસીબ સંજોગે ડચેસનો દીકરો મારકવીસ હરબર્ટ બારણું ઉંધાડીને, કાંધક લુલથી, પોતાની માતાને એકલી જાણી અંદર ડોકું ખોસતો જણાયો તેને જોઇને તેણીએ ખુશાલીથી ધ્રુમ મારી ! “તમે અહીં કાંઠાંથી નીકળી પડ્યા, ક્સેરન્સ, જ્યારે અહીં તમારે વાસ્તેજ તક-
રાર ચાલે છે ત્યારે !”

બધાં દંગ થઇ ગયાં ! આ તો વળી નવી આફત ને તદ્દન નહીં ધારેલી નવી મોહકાંણુ હતી, કેમજે વાંચનારને હવે કેહવું પડવાનું નથી કે જોને મેરી મી૦ ક્સેરન્સ બોશેમ્પ તરીકે જાણતી ને ઓળખાવતી હતી, અને જોને ઓરડામાં આવતો જોઇ તે ખુશીના એક કુદકા સમેત તેની ગોદમાં ધસી ગઇ હતી, તે કોઈજ નહીં પણ ડચુક ને ડચેસનો વડો ને વારસ બેટા મારકવીસ હરબર્ટ પોતે હતા !

બધાં દધાયાં—મેરી સિવાયે અમે ત્રણે જણુ, ને મેરી પણ તે જોઇને હદ વગરની હેરત રહી, ફગલાઇ ને ગુંચવાઇ. તેને તો કાંઈ સમજજ નહીં પડે; અને નાટકમાં મોટી જેહમત અને બડી ઇફાજતથી જો “ટામલા” ગોઠવવામાં આવે છે તે માંહેસો આ એક ત્યાં ધણો જોવા-
જોગ વગર મેહનત ને વગર ખરચનો “ટામસો” ગોઠવાઇ પડયો !

એ તો ખુદાની દયા થઇ કે કોઈ ગંભીર ખરાબી થવા પાંમે તેટલાં હરબર્ટનું આ તરકટ પકડાઇ ગયું, ને તેઓ બને (સાવકાં) બાઇ બેહેન લેખાએ એ વાત પર અજવાળું પડ્યું ! હરબર્ટનાં મનમાં પાપ હતું કે નહીં તે તુરત વેળા હું મનથી નક્કી કરી શકી નહીં, પણ પોતાની ઓલાદ ને મોટી પહવી છુપાવી નિર્દોશ મેરીને જીતવા તેણે ખોડું નામ આપવાની ઇમાઈ કરી હતી એ તો દીવા જેવું દીસ્તું હતું, ને તેટલુંજ એ એક વારનો ખરો બસો

જવાંન પાયરી દર પાયરી નીચાંણુમાં ગબડતો આવતો હતો તે વાતની પુરવારીમાં શું બસ નહીં હતું ?

ડચેસનાં બી બીંગ ફરી બયાં. પોતાના બેટાને આવી હલકત પર ઉતરી ગયેલો જોધ તે માતા હદ વગરનું દુઃખ પામેલી દેખાઇ, અને તેના ગુસ્સાનો પશુ પાર ન રહ્યો. બીજા હાથ પર હરબટનો ગબરાત દયા કરવા જોગજ હતો. તેને બી કાંઈ સમજજ નહીં પડ્યું. તે, અલબત્ત, હજી કાંઈજ જાણતો ન હતો કે મેરી તેની બેઠેન થતી હતી, જેથી તેણીને માહરી સાથે તેને ઘર આવેલી જોધ તે જોમજ સમજ્યો કે તેની ઠગાઇ પકડી કાઢી હું તેની માથ પાસ ફરયાદે આવી હતી ! એટલા વાસ્તે તે પુસ્કલ તરખાયો—એટલે સુધી કે ખુદાએ જાણે એક મોજેજથી તેને તેણીનાં તેને વાસ્તેનાં ઉંચા મતની પુરવારીમાં અચ્યુચ અત્રે મોકલી આપ્યો હતો એવા બેહુદા ભરસા સાથે જ્યારે તેને જોતાં સાથે મેરી ખુશીના એક કુદકા સમેત તેની જોદમાં ધસી ગઇ ત્યારે તે સાંમે ડર ખાઇ જઇને બે કદમ પાછોજ હઠ્યો !—એક હીલ-ચાલ કે જેણે ગરીબ મેરીને બહુજ અજબ કરી મેળી !

અને એ રીતે તે “ટાપલો” થયો ! નજદીક એક બે મિનીટ જુદાં જુદાં કારણો ને જુદી જુદી લાગણીઓના બાએસથી અમો વચ્ચેથી કોઇ બોલી શક્યુંજ નહીં, પશુ અતે મેરીએજ તે બચકર ચુપકાદી તોડી.

“ઓ કેવું સારું થયું તમે કટોકટ વખતે અત્રે આવી લાગ્યા તે, ક્લેરન્સ !” તેણીએ કગળીને કહ્યું; “તમોને કોણે મોકલ્યા ? તમે કેમ જાણ્યું કે હું અહીં છેઉં ?”

“અભાગની છોકરી !” હવે ડચેસે તેની આગળ જઇ તેનું પાંખડું પકડીને તેને પોતાના બેટાથી અલગ કરતાં ગુસ્સાથી કહ્યું; “તું જાણેજ એ કોણ છે તે ?”

“મેરી, ખુદાને ખાતર મને માફ કર !” હવે હરબટને પોતાની ખતા એકદમ કપુલ કરવા જેવી જરૂર પીછાંણી ને અગત જોધ; “મેં તુને ઘણી ઠગેલી છે. હું કોઇ ક્લેરન્સ બોશેમ્પ છેઉંજ નહીં.”

“હેં, નહીં ? ઓ, એ તમે શું કહેજા ?” મેરીએ ગબરાતની ચીસ પાડી; “હું તો તમોને નેકીની મુર્તીજ માનુંજ. કેહો મને—કેહો મને કે તમે, અત્યારે, કોણ છેઓ ?”

“હું જે બી છેઉં તે છેઉં,” હરબટને દમામથી કહ્યું; “પશુ તાહરા તરફ માહરું દીલ તદન સાફ છે. માહરાં દીલમાં કગરસ બી દગો નથી. મેં તાહરાથી માહરું નામ ને પદવી ખુપાચ્યાંજ એટલીજ તક્સીરનો હું જવાબદાર છેઉં, બાકી તાહરા હજારો ઉમદા સદગુણોનો હું વખાણનાર છેઉં, ને ગમે એ બોગે બી હું જરૂર તને હજી બી પરણીને માહરી મોહરદાર—”

પશુ ડચેસે તેને આગળ બોલવાજ નહીં દીધો. ગરીબ મેરી તો હરબટને આપેલા એ સધ્યારાથી પાછી હરખાઇ ગઇ, અને જોશથી તેને પાછી બેટી પડવાની હીલચાલ કરવા જતી હતી, પશુ ડચેસે તે બંનેને થથરાવી નાખીને વચ્ચે ઝાંકાવ્યું.

“કમખખતો !” તેણીએ બખાલ્યું, “સુષક્રુટાં ના બનો ! તમો જાણતાં નથી કે તમે કેવાં બેક અધારામાં જોટાં ખાઓજ !”

“ચાલોજ, તમોને કોણ અમો બેની વચ્ચે બોલાવેજ ?” મેરીએ મોટી ઉસ્કરણીથી પાછાં નેણ કાઢ્યાં.

“મમા, તમે મેહરબાની કરીને આએ વાતમાં અમે બેની વચ્ચે કાંઈ બી બોલતાં ના।” હરબટે પશુ થસ્સાથી કહ્યું; પશુ મેરીજ હવે પુશકલ બીહીધી.

“મમા?” તેણીએ ગભરાતથી ગળડી પડતાં ને મોટા બય પામતાં કહ્યું; “શું ડચેસ તમારાં મમા છે? શું ડચુક તમારા બાપ છે? ઓ હું મુઘ—હું મુઘ ત્યારે તો!”—અને તે કમનસીબ છોકરી આંખે હાથ ઢાંકી જોશથી રડી પડી.

“ઓ પરવરદેગાર, એ શું બેદ છે?” હવે હરબટ હદ વગરનો તાજુબ થયો.

“માહરા લૉર્ડ,” મેં હવે આગળ પડીને મક્કમપણે કહ્યું; “આએ જવાંન બાંતુ તમારી સાવકી બેહેન છે. એના બાપ ને તમારા એકજ છે।”—અને એક પીછના ફટકાથી વટીક પછડાઇ પડે એટલો બધો દેહેસ્ત ખાધેલો ને આર્જેદા બનેલો કમબખ્ત હરબટ પશુ, એક ડચકાં સાથ, હવે પાછો પડ્યો।

પ્રકરણ ૧૫૨.

તે એક ખરેખરો દુઃખભર્યો દેખાવ હતો. મેરી માહરાં દીલ પર અદેલી પડી હતી, અને જો કે તે આ વખતે હોસ સાબુત રાખી ટકી રહી હતી, પશુ મને તેની આંખમાં જોતાં લાગ્યું કે યાતો તેને હીસડીરીયા થઇ આવશે, અથવા તો તે ઘેલી થઇ જશે। મેં તેથીજ તેને, આગળ ધસી જઈ, માહરી જોરાવર બાથમાં મજબુત પકડી લીધી હતી. મેં તેને, તેથી, હવે પાછી ધીરજ રાખવા ને હોંમત પકડવા વિણવીને કહ્યું; કે જે દરમ્યાન ડચેસ પોતાના બેટાને તે મોટા ચોરડાનાં એક ખુણામાં ધસડી લઇ જઈ હવે બેદ બોલીને સઘળું કહી દેતી હતી.

અને તેનો—તે જવાંનનો—એહરો મેં જોયું કે એ બધો વખત મોહોત જેવો રીકકો હતો। તે, એમ છતાં, શાંત મગજે બધું સાંભળતો હતો, અને પછી જવાબમાં પોતાની માતાને કાંઈ ઉતાવળું કહી અમે હતાં ત્યાં પાછો ધસી આવ્યો.

“મેરી, મને માફ કરજો—હું માહરાં ગુઠણો પર પડી માંગુજ કે મને માફ કરજો,” તેણે ધણું સાચ્યાં દીલના આગ્રહ ને ઓળખાહીથી કહ્યું;—અને મને તરત લાગ્યું કે આ આસામી હું ધારતી હતી તેટલી હદ સુધીનો વઠેલ કે બીગડેલો નહોતો હતો. તે એકવાર લપસ્યો હતો ખરો, પશુ તેના પર તેના અસલ સદગુણોએ જલ્દીજ પાછી જીત મેળવી હતી, અને તે જોધને મને ધણી ખુશાલી હાંસલ થઇ.

“મેરી, મને માફ કરજો,” તેણે કહ્યું. “તુને હું પરણી નથી શકતો તો તું હવે આજ પછી માહરી બેહેન છે, ને હું એક સગા ભાઇનાંજ હેતથી સદા તુને આહવશ ને માન આપશ.” અને તેણે તેણીનો હાથ પોતાના હાથમાં લીધો.

પશુ મેરીએ તે મોટા ગુસ્સાની એક અજાતથી છટકાવી નાખ્યો.

“ચાલી જાઓ તમે, માહરા લૉર્ડ, એકદમ માહરી સાંમેથી।” તેણીએ મોટા ગુસ્સાનો ગગડાટ કર્યો; “માહરે તમારું કાંઈ સાંભળવું નથી. મને તમારી સાથે હવે કશુંજ કામ નથી।”

“એમ ના બોલ, મેરી।” તે બલો જવાંન હજી બી કકલ્યો, “હું માહરી એ ડગબાજના બદલામાં તું હવે પાછી પુરતી સુખી થાએ તેમજ કરશ ને તેમજ વરતશ.”

“મને કાંઈનું કાંઈ જોઈતું નથી,” મેરીએ મોટા તિરસ્કારભર્યા કડવાસથી ને પક્ષ ઠરાવની અદ્યોત્થી કહ્યું, ને તે ૨૦ વરસની બાળામાં એટલી હીમત ને એટલું ઝંતુન કેમ આવી જઈ શક્યાં તેજ જાણે હું તો જોયા કરું ! “માહરા જનમની નામોશી વાસ્તે તમારા બાપનીજ હું આભારી છું, તમારી માથે મનને ગમ્યાંછ તેમ તોર તકોબરીનાં મને અપમાનો કરેલાં છે, ને તમે બી તમારા ડ્યુક બાપ જેવાજ એક નાલાયક ઠગારા પુરવાર થઈ ચુક્યાછ ! એ તો ખુદના કરોડો શુકર છે કે વખતસર એ ઠગાર્ધ ઉઘાડી પડી, બાકી જો એ ને એ ઠગાઈમાં હું કુટાઈ મરતો, ને એક સાદા ક્લેરન્સ બોશેમ્પને નામે જો તમોને પરણી ગેઈ હોતો તો—”

પણ તે આગળ બોલી શકી નહીં. આટલું બી તે તુફાણમાં હીલતાં એક નખલાં ઝાડ પેરે ગુસ્સાથી ધુજતી લખલખતી બોલતી હતી, ને તેનો સદાનો મીઠો હલક જડો ને ધાડો સંભળાતો હતો. એટલા માટે તે એટલુંજ બોલી એક ઝંતુની વાધણની અદ્યોત્થી એક છલાંગ મારી તે ઓરડામાંથી એકદમ બાહર પડી, બ્યારે એક ઉતાવળી એસારતથી ડચેસની રજા લઈ મને બી તે ગરીબ દીવાનીની પુકે દોડી જવું પડ્યું.

ડચેસ કે જે પણ, મેં જોયું કે, પુશ્કલ બીહી ગયલી હતી તે અને હરબર્ટ તો એ છોકરીનો ગુસ્સો ને થરસો દબાઈને જોયાજ કરતાં હતાં, અને ડચેસ, જે બલાં બલાંઓને થથરાવી નાખનારી ને પાત્રે પાણી પાનારી, તે વટીક આ મટુકલીના તે દમામદાર ગુસ્સા ને ગગડાટ હેઠળ જાણે ગબડી ગઈ !

“મેરી, ખુદને ખાતર હવે જરા શાંત થઈ જા,” મેં તેને બાહરની ચાલમાં પકડી પાડતાં કહ્યું ; “નોકરનફરો કંઈનું કંઈ સમજશે ને ધણું નરસ લાગશે.”

“બીહો ના, એસન ડીઅર, હવે હું શાંતજ છેઉં,” તેણીએ પોતાનું મોંદું નુછી નાખતાં અને એક જેહમતથી શાંત થતાં મને જવાબમાં કહ્યું ; “હવે મને ઉશ્કેરાવાનું છેજ શું ?”— અને એમ છતાં તે છોકરીના અવાજમાં કાંઈ એવું બીહીક લાગે તેવું કઠોરપણું વાગતું હતું કે ખરે મને હું તેના સંબંધી ફકરમંદ થઈ.

ગાડીમાં બી તે પછી તે ધણો વાર કાંઈ બોલી નહીં. ગાડીની ગાદી પર માથું નાખી ફાટેલે ડોળે ટકટક જોયા કરતી તે ચુપ પડી રહી. તે રડી બી નહીં, ને તે મને ગમ્યું નહીં. મેં આહ્યું કે તે રડીને પોતાની દુઃખ ને ગુસ્સાથી ઉઠળી આવેલી છાતીને થોડીક રીહાઈ આપી શકે !

તેને દુઃખ લાગે એ ધણુંજ સ્વભાવિક હતું. તે ગરીબ બચ્ચું છેદલા એ કલાકમાં જાણે અજબ ખુલાસાઓના રોહમાં તથાઈ ગયું હતું ! એક હાથ પર પોતાના ઉમરાવ બાપની બચંકાર ઠગાઈ અને પોતાના જનમની નામોશીથી તે વાકેફગાર થઈ હતી, ને બીજા હાથ પર પોતાનાજ બાઈને હાથ પોતાની બરબાદી થનાર હતી એ વાતની તે એક અજબ જેવી માહિતી મેલવી આવવા પાંખી હતી, જેથી જાણે આખી દુન્યા સામે તેનું દીલ સખ્ત ને હૈયું રૂંધેલું બની ગયું હતું !

મને બી બહુજ લાગતું હતું. ઝારાનાં મોહોતનો ફારી જખમ હજી તો માહરાં દીલમાં

દુઝતો હતો, તેટલાં આંખે બીચારીની આંખે ફેળ થઈ! નાંજુ લોકોનાં દુઃખ જોઈને જળી મરવાનીજ માહરી વધારે કરીને સરજત હતી!

એમ કરતાં નજદીક ગાડી ચાલુ થવા પછી દસેક મિનીટ તે માથું ડંચકાને બોલી, “કેવો કમબખ્ત દાહડો, હું ઍલન?”

“હા, બેહેન,” મેં પટાવીજ લીધી; “પણ તાહરે હીમત રાખવી જોઈએ.”

“હવે હીમત શાંની બલીછ?” તે કડવાસથી હસી; “છેલ્લા એક બે કલાકમાં હું તો ૫૦ વરસ જેટલી દુન્યાદારી જોઈ ચુકીને ધરડી થઈ ગઈ. હવે ફક્ત એજ યાદ મને મીઠી ને વાહલી છે. એક માહરાં દગો પામેલાં ગરીબ મમાની, ને બીજી તમારી માહરા જોગી હજારો બલાઈની. તમે આંખે બધું નાંજુવા છતાં કેમ કેમ મને સપોવીછ ને સંભાલીછ તે જ્યારે હું બધું યાદ કરું ત્યારે માહરી તો નાંજુ અનઅબીજ નથી ભાંગતી, ઍલન! એમ કોણુ કરે? તમે કોણુ—હું કોણુ—ને કેવી કેવી તમે માહરી કદર કીધીછ! હું તેનું શું હેસાંન નાંજુ મરવાની હતી?”

હું બીજી ત્રીજી કાંઈ બોલી નહીં. તેના વિચારોના વમળ વચ્ચે બી હાલમાં હું તેને રોકવા ચાહતી નહીં હતી. મેં શાંતીથી ફક્ત એટલુંજ કહ્યું, “એક ધનસાને બીજાં ધનસાન તરફ એવા સંજોગમાં જે ફરજ અદા કરવી જોઈએ તેથી જ્યાં મેં કશુંજ કર્યું નથી, મેરી.”

“એ તો તમે તમારી લાયકી બોલોછ,” તે બજીદ થઈ; “હું શું સમજતી નથી? ખેર, હવે એ જીકકર જવા દેઓ ને મને સાંભળી લેઓ. માહરે બી નાટકનાં રટજની નોકરી લેવીછ, ને સ્વતંત્ર થઈને આખર ઇજ્જતથી માહરો ગુજારો કરવોછ. તમે મને મદદ કરશો, વાહલાં બેહેન?”

“હું ખુશીથી કરશ, પણ હમણાં નહીંજ,” મેં સમજાવ્યું; “થોડા મહીના, નહીં તો થોડા અઠવાડયાં બી તું કાઠી નાખ ને થોબી જ, કે તેટલાં તાહરું મગજ પુરતું શાંત થાએ ને તું ધીરજથી વિચાર કરી શકે. ઉતાવળ શું છે? તું જરા બી મને માથે પડેલી નથી. બધું થાય તો તાહરા રૂઆમાંથી તું મને ખાધા ખરચ તાહરો આપજે, ને તાહરાં મનની શાંતી ખાતર તે હું લેવશ.”

“તેજ વાત નથી, ઍલન,” મેરીએ માંગી લીધું; “માહરાં મનની શાંતીને સાફ બી માહરે જોમ બને એમ જલ્દી માહરાં મનને એ એવી એક નોકરીથી રોકાવણું કરવા ને રાખવાની ખરેખર ધણી જરૂર છે. તમે, તેથી, માહરાં મેહરખાન જે સદાના છેઓ તો એટલાં વધારે મેહરખાન થાઓ ને હા કેહો. લેડી કેલવેડનની સહી એલીન મારસીને તમે શીખવવાની મદદ કરોછ ને માયાથી રટજને લગતાં લેસન આપોછ તેમ મને બી આપો, ને તોજ માહરાં મનને શાંતી મલશે, ને હું જરાતરા બી પાછી સુખી થઈ શકશ.”

અતે મને હા કેહવીજ પડી અને અમે ધર પોહોઆં, જ્યારે એલીન મારસી લેસન લેવા આવેલી હતી, અને તેને જે મેં શીખવ્યું તે મેરીએ બી ત્યાંજ બેસીને ધણુંજ એકાગ્ર ચીતથી જોયું. મને તે ઝાઝું ગમ્યું તો નહીં, પણ તેનાં મનની હાલની ઉશ્કેરણી વચ્ચે મને તેની જોડે જ્યાં તકશર કરવા ગમ્યું નહીં, અને તે જે ઉલટથી પોતે તે દિવસે વચ્ચે વચ્ચે

બોલીને બધું પુછતી અને પકડી થતી હતી તે તેનાં મનની ધણી અન્ય જોવી મળ્યુતી-નીજ એક પુરવારી હતી, અને હું તો ખરેખર ધણી હેરાત રહી.

હવે એ પછીની બીજી સહવારે મને સોલીસીટર મીં વીલકીનસનની એક ચીઠી આવી, ને તેણે બપોરે ૧૧ા વાગતે મને તેની ઑફીસમાં મલવા બોલાવી. મગર હું સમજી નહીં શકી કે વીલકીનસન મરનાર મીં ગાવરે મને બક્ષેશ કરેલા વારસાનો વાંધો તેના બત્રીજા કરનલ ગાવર જોડે પટાવાનું માહરું કામ કરતો હતો તે સંબંધમાં તેણે માહરી આ મીલાકાતની આરંભ કરી હતી, કે મેરીના સંબંધમાં ડ્યુક ને ડ્યેસ તરફથી મને મળીને તે કાંઈ ખાસ કેહવા માંગતો હતો. એમ છતાં, મેરીને મેં એ માહરી માંગવામાં આવેલી મીલાકાતની વાતથી વાકેફ ફીજ નહીં—તેવી કોઈ જરૂર ન હતી, અને વખત થતાં ગુપ્તગુપ્ત હું તે જૈફ સોલીસીટરની ઑફીસમાં તેને મળવા ગઈ.

“આએ બધું ધણું દીલગીરીભરેલું બની ગયું,” હું જમીને તેને મળી, ને સરેસ્તાની ઈજ્જતથી તેણે ઉઠી મને શેકહેન્ડ કરીને બેઠક આપવા પછી તેણે પોતાની ખુરસી પર બેસતાં કહ્યું,—ને હું તરત સમજી ગઈ કે તેણે મેરીનાજ સંબંધમાં વાત કરવા મને બોલાવી હતી.

“તમોને ‘આરલી હાઉસ’ તરફથી કાંઈ હુકમો મલ્યાછ, એમ?” મેં તે ઉપરથી પુછ્યું.

“જી, હા, મીસ પર્સી,” મીં વીલકીનસને કહ્યું; “મને ગઈ રાત્રે હર ઐસે (ડ્યેસે) બોલાવ્યો હતો, અને તેવણે જે બન્યું હતું તે સમજી મને કહ્યું. તેવણે વળી માહરે આગળ કેમ કામ લેવું ને શું કરવું તેના હુકમો બી આપ્યાછ, ને, તેથીજ, મેં તમોને આજે અત્રે તસ્દી આપીને મને મલવા બોલાવ્યાં. હર ઐસ દશ હજાર પાઉંડ એ છોકરીનાં નામ પર એવી સરતે કરવા માંગેછ કે તેના જન્મની હીણપસ્તી હવે પછી કદી કોઈ જાણવા પામે નહીં.”

“આએ તો ત્યારે એક અપમાનજ છે, મીં વીલકીનસન,” મેં યુસ્સાથી કહ્યું; “એ તો જાણે મેરીની નામોશીના સંબંધમાં તેણીની ચુપકીદી ખરીદી લેવાની એક કીંમત અથવા લાંચજ છે, ને તે એ માથાંની ફેરાવન છોકરી, તમો ખાત્રી રાખજો કે, કોઈ દહાડો બી કયુલ રાખવાની નથી. વળી તે કયુલ રાખવા માહરી છાતી પર હાથ મુકીને હું કોઈ દહાડો એ ગરીબ બચ્ચાંને સલ્લાહ બી આપવાની નથી. આએ કાંઈ તે નમાયાં બચ્ચાંના નીભાવ કે બચાવ વાસ્તે એક પાક ફરજ સમજીને આપવામાં આવતું નથી, અને—”

“જી, જી, તમો આવાં સમજી ને ડાહ્યાં પાકાં કેમ એ વાતમાં એવાં નાદાન થાઓછ, મીસ પર્સી?” તે સોલીસીટરે જરા અન્યથ થતાં કહ્યું; “એવી એક મોટી રકમથી—”

“તે રકમ, મગર, હું તમોને ખાત્રી આપુંછ કે એ છોકરી લેવાની કે કયુલ કરવાનીજ નથી,” મેં કહ્યું; “તે બીચારી કને એવો કરાર કરાવવો કે તે એ નામોશીની વાત કથે કરે નહીં તેજ અવ્વલ તો એવકુરીભર્યું છે. તે કાંએ કરે? શું તે પોતે પોતાનીજ બેઇજ્જતીનું ટોલ વગાડે? તે તો એ વાતથી એટલી બધી કમકમેલ કે “આરલી હાઉસ” માંથી આવ્યા પછીથીની અત્યાર સુધી તેણે એ વાત માહરી સાથે વટીક પાછી કરી કે કાઢીજ નથી.”

“પણ તમે તેને સમજાવોની? તમે તેને દાનાઇથી વરતવા સલ્લાહ આપોની?”

“હું તેમ કરશ ખરી,” મેં કહ્યું; “પણ તમે બધાંએ એ તો સમજવું જોઈશે કે એ કાંઈ બીજા કે અક્ષીશ નથીજ. એ તેણીનો હક માત્ર તેને મલેછ. એમ છતાં બી હું શકમંદ છું કે મેરી એવી કોઈ બી રકમ ગમે એ સંજોગમાં કપ્પુલ કરે. મેં એના જેવી ઠરાવવંતી ને મળ્યુત મનની છોકરી આજ તક બીજી કોઈ જોઈ કે જાણીજ નથી.”

“ત્યારે જો એ છોકરી બજાઈ થઈને નાજ પાડતી હોય તો આપણે તે નહીં જાણે તેમ બાહરોબાહર તુરત વેળા એનાં નામ પર એ રકમ બેંકમાં જમા આપશું,” મી૦ વીલકીનસને તોડ સુચવ્યો; “અને પછીથી જ્યારે એ વધારે દાનાઈથી કામ લેતી થશે ત્યારે પોતાની મેલે તે રકમ એ સ્વાધીન લેશે ને સુખી થશે.”

“હા. ત્યારે એમ કરો,” હું એકમત થઈ; “જો ડયુક ને ડયેસ એ યોજના કપ્પુલ રાખતાં હોય તો તમોજ ત્રસ્ટી થઈને એને નામે એ રકમ હાલ તુરત બેંકમાં જમા રખાવો, કેમજે હાલ તો એ છોકરી સમજાવી શકાય એવી મનની હાલતમાં છેજ નહીં, ને હું હમણું ને હમણું એની સાથ એ વાત કાઢવા માંગતીજ નથી. પછીની વાત પછી થઈ રહેશે.”

“ત્યારે એ તો જાણે પડ્યું, અને હવે બીજી એક વાત,” તે ધારાશાસ્ત્રીએ કહ્યું; “મારકવીસ હરબર્ટ ધણી વિનંતીથી તમને મલવા ને તમારી સાથે એજ સંબંધમાં થોડીક વાત કરવા ચાહેછ, તમે તેવણને મલશે ?”

“હા, મને ઝાઝી અડચણ નથી,” મેં જરા વિચાર કરી લાંબને કહ્યું; “ક્યાં મહુ ને ક્યારે ?”

“અહીંજ—હમણાંજ,” તેણે જવાબ કર્યો; “તમે મને અત્રે મળવા આવનાર હતાં એમ જાણી તેવણ બી અત્રે આવેલા છે, ને તમારો હુકમ મલતાં સુધી મેં તેઓને પાસેના રૂમમાં બેસાડેલા છે. બોલાઈ ?”

“હાજી, બોલાવો,” મેં રજા આપી,—ને તે સોલીસીટર પોતાની ટેબલ છોડી તે જવાંન ઉમરાવને તેડી લાવવા પોતે ઉઠીને પાસેના રૂમમાં ગયો.

પ્રકરણ ૧૫૩.

અને બીજી બે ચાર મિનીટમાં તે ઓફીસ રૂમનું બારણું પાછું ઉઘડ્યું, અને લૉર્ડ હરબર્ટ અંદર આવ્યો, તેને એહેરો શીકો, જાંજલી અને કાયલી નજરે આવતો હતો. તેની આંખ લાલ ટાંખોતાં જેવી દેખાતી હતી, જે પુરવાર કરતું હતું કે તે રાત્રે ઉઘાયો ન હતો. મેં તેને, એમ છતાં, ધણેજ ઠંડો આવકાર આપ્યો. તેણે કરેલી ઠગાઈ હું પોતે પણ તેને માફ કરી શકતી હતી નહીં. દીસ્તુંજ હતું કે મેરીને ઘેરવામાં આગલી હરોલની તેની નીજા અપ્રમાણીકજ હતી, અને તેનાં માબાપની ઝેરહાજરીમાં જે કુછંદી દોસ્તો સાથે તેણે ભટકવારો માંડ્યો હતો તેનું તે પરીણામ હતું. પછીથી મેરીને સદગુણી પીછાંણી કઢાપી તેના આચારવિચાર થોડાક સુધર્યા બી હોય, ને તે ખરાજ નેકાથી તેને પરણવાનું મન કરી શક્યો હોય. તોપણ તેને તે ગરીબ છોકરીથી પોતાનું ખરૂં નામ ને પદવી છુપાવાનો હકજ થું હતો ? કાંએ નહીં

ન્યારે તે એ ઠગાઇને સેવટ સુધી વલગી રહ્યો ત્યારે લગન ખી, તે, પેલા દુષ્ટ રેવન્સકલીફ માફક, મેરીનું મન સમજવાનાં ને ઠગાઇનાંજ કરાવતે ?

“એલન, તમે ખી મને માફ નથીજ કરી શકતાં ?” માહરા ઠડો આવકાર બદકે મોહું મરડવાનું જોઇ તે છોકરાએ ઉંડી દીલગીરીથી કહ્યું. વાંચનાર યાદ કરશે કે માહરે વાસ્તેના તેના પ્રમાણીક લોભથી તેણે હાથ ઉઠાવ્યા પછી અમો “ભાઇ બેહેન” થયાં હતાં, અને અમે વચ્ચે ધણી એખલાસ થઇ ગયો હતો.

“તમારી ચાલ ખરેખર ધણી ધીકારને પાત્ર છે, માહરા હોર્ડ,” મેં થરસાથી કહ્યું; “જે ઉમરાવોના ધણાખરા લોકો છોકરાઓ ગરીબ વર્ગની છોકરીઓ વાસ્તે અવારનવાર કરતા સંભળાય છે તેજ વર્ગમાં તમો પણ—”

“હું શરમીદગીથી માથું નમાવી એ તોહમતનું ખરાપણું મંજુર કરું છું,” તે જવાનું ઉમરાવે ધણાં મોટાં દુઃખ સાથે કહ્યું. “તો પણ ખરુંજ માનજો, બેહેન, કે આયંદાને વાસ્તે માહરાં દીલમાં કોઇજ દગો નહીં હતો, પેહલાં માહરી દયાનત એ છોકરી બાપે અપ્રમાણીક હતી ખરી, પણ ન્યારે મેં જાણ્યું કે એ તમારેજ ત્યાં રહેલી ને તમારીજ નેકીની તાલીમ પામેલી છે ત્યારે હું ખરુંજ દીલથી એ માહાત્મ્યને ચાહતો થયો, ને ખરાંજ લગનથી એને માહારી બનાવવા ધારતો હતો !”

“હા, તમારું નામ ને પદવી એનાથી છુપાવાને !” મેં તિરસ્કારથી કહ્યું.

“તે એટલા માટે, એલન, કે એ કદાપી બડકી જાએ, અથવા તમો માહરાં તુમાખી માખાપનો ડર કરીને એ લગન ભાંજ પડાવો,” હરખર્ટે ઓજરખ્વાહીથી કહ્યું;—અને મને લાગ્યું કે તે આ સાચું કેહતો હતો, “એમ છતાં માહરી એટલી એક ઠગાઇ ખી કેવું બયંકર પરીણામ નિપજાવતે તે પછીથી જોતાં ને જાણતાં માહરા હોસ ખુલી ગયાછ, ને પાપમાં એમ ગપ્પડી પડવા વાસ્તે મેં રાતબર તોખાહ કરેલી છે. માહરા બાપની નામોશી ને તેણે એક ખીજી અબજાને કરેલો દગો જાણે માહરી છાતીમાં ઉડીને પાછાં વાગ્યાં છે, અને હું સવેળા સચેત થયો છું. માનવું—માનવું એ તમારી મુનસરી. હું જે કેહુંછ તે પાક ખુદાનાં નામે તમેને કહુંછ. હું ફરીથી એ જાતનું નેહસ્તપણું કોઇ કાલે કરનાર નથી. હું કાલ ને કાલ ઇચ્છાંડનો કિનારો એક લાંબી મુદત સાર છોડી જનાર છું, ને પછી તમો માહરા સંબંધી સાંભળશો ત્યારે સારુંજ સાંભળશો એ ખાતરી માનજો.”

“હું તે સાંભળીને ધણી ખુશી થવશ,” મેં હજી અરવા ટણકાથી કહ્યું; “માહરા હોર્ડ, માહરું નામ જાણતાં તો તમારે દોડીને માહરી આગળ આવવું ને મને મળવું હતું ? તેને બદલે સરયાંમ જુઠાં દીલ્લાંખાહણાંઓથી તમે તો એ છોકરીને એવી સાંભી પતી બણાવી કે તે આખાદ મને ઉડાવતી ને જુદું કેહતી થઈ ! તમારા નજીસ દોસ્તોને એક વખત એક બર મેળાવડામાં તમારી આંખે જાતની સેહેતાન્યતની વાત જ્યોક મોજથી કરતા મેં કાનોકાન સાંભળ્યા હતા, પણ ત્યારે ખી મને એમ નહીં લાગ્યું કે તમો જે ગરીબ નિર્દોશ નિરાધાર બાળાને જાલમાં ફસાવાની બાજી રચતા હતા તે મેરીજ હશે. તમો છાકટા, જારી ને જુગારી થવાની હદ સુધી ઉતરી ગયા, અને તે છતાં તમો ઉમીદજ કેમ કરી શક્યા કે હું તમેને માયાથી મળશ કે હેતથી આવકાર આપશ ? મગર માહરે તમો સાથ વગર અગતે સખ્ખત

થવું નથી. ખરેખર તો તમે જે મને કહ્યું છે તે પછી સમ્પત થવાનો મને કોઈ હક નથી. હું આટલું બી આજે કેહું છું તે એટલા પરથીજ કે આજના તમારા ખુલાસા ને પસ્તાવાથી માહરી પર ધણી અસર થઈ છે, અને હું જેવું કે તમારા ઉમદા સદગુણો જે મરણની અણી પર હતા તે પાછા સજીવણ થઈને સવેળા તમને પોતાના અખ્યારમાં લઈ શક્યાં છે.”

“માહરી ખરાં ઉદાર દીલની બેહેન !” હરખર્ટે લાગણીથી લગભગ રડી દેતાં કહ્યું, ને ખ્યારથી ને માનથી તેણે માહરી હાથ પોતાના હાથમાં લીધા; “ઓ, હું કેવું ચાહું છું કે તાહરા જેવીજ એક માહરી માજણી સગી બેહેન એક શીરેસ્તાની અદ્દથી માહરી રાહતુમાઈ કરવા વાસ્તે માહરાં ધરમાં સદા માહરી સાથે હોતે ! ખરું માનજે, અલન, કે હું જે બીગડયો ને વીખડયો તે કોઈ માહરામાંના દુર્ગુણોનું પરીણામ નથી, પણ ખરી રીતે તો હું ખુલ્લું જેવું છું ને કેહું છું કે માહરાં ધરમાંનાંઓના બેઠંગા તાલાને લીધેજ તે થયું છે. હું કાંઈ એમ કહીને બીજાંઓની ગરદન પર માહરી તકસીરોનો બોજ ઢોળી દઈ અલગો થવા ચાહતો નથી, પણ આએ તો તદ્દન ખરુંજ છે કે માહરા બીલકુલ કાચાં મગજના પપાની બદ્દેલીઓ હું જે જેતો હતો, અને માહરાં કરડાં, મગર ને સમ્પત સ્વભાવનાં માતા મને, હું એક નાહતો બુચો હોઈ તેમ, વળી હદ વગરન આંકોશમાં રાખવાના જે પછાડ માર્યા કરતાં હતાં, તેથીજ મને ધર અકાઈ પડ્યું, અને મેં આવા નાલાયક દોસ્તોની કંપનીમાં આશરો ને રાહત શોધોધવા માંડ્યાં. હું એ લોક સાથે કોન્ટીનન્ટ પર નહીં ગયો તેનું બી ખરું કારણ એ અને એજ હતું. મગર એ બધી ગધગુજરીની વાત છે, ને હું પાછો હવે પોતા પર કાબુ મેળવી શક્યો છું, તો આ સમ્પત ઠોકડ ખાધા પછી એવી કોઈ બળાગતમાં હવે પછી પાછો કદી ફસનાર નથી. હું તમેને પાક ખુદાનાં ખ્યારાં નામના કસમથી કેહું છું કે હવે હું સુધરશ ને પાછો અસલનોજ હરખર્ટે થવશ !” —અને કેહવાની જરૂર છે, વાંચનારાં સાહેબો, કે તે જીલ્લા પછુ ખરા બોળા ને બલા ઉમરાવ જવાંનના એ સાચા એકરા ને બલા એરાદા સાંભળતાં મને ધણું સુખ થયું ? તે ખરુંજ કેહતો હતો. તેનું ધર તેનાં કંઠંગા માખાપોનાં કારણથી તેને અકાઈ થયું હોય એમાં એક બી સંદેહ લાગતો ન હતો, અને બાજે વખત સારા છોકરાઓના બીમાડનાં જવાબદાર તેમનાં હેમક માખાપોજ કેટલીક હદ સુધી થઈ શકે છે એમાં શું એક બી સહરાગત કહી શકારો ?

“માહરા લૉડ, તમારાં કેહવામાં હું હવે ધણું વજુદ ને ધણી સમ્યાઈ જેવું છું, ને હું પાછું બી કેહું છું કે હું તેથી ધણી ખુશી છું,” મેં કહ્યું; “પછુ હવે મને કેહશો કે મને તમે ખાસ કરીને અત્રે આજે મલવા માંડ્યું છું તેમાં તમારી મક્સદ શું છે ?”

“હું તમેને માહરાં ખરાં અંતકરણનો પસ્તાવો કોઈ બી કીસમે જાહેર કરવા ચાહતો હતો, અને તમારીજ મારફતે માહરી પરીમાની હું વાહલી મેરીને પુગાડવા આવુર હતો,” તેણે કહ્યું; “તે તમારાજ જેવી એક નેકીનું પુટળું છે, અને તથી હવે તેને હું માહરી બેહેન તરીકે હજારો ધણી બ્યાદા ચાહું છું. કેહો મને ત્યારે, અલન, કે મેં એ સુકરીને આપેલો અપજશ એ કેમ સહન કરેછ ?”

“ધણીજ દીલેરીથી,” મેં ખાત્રી આપી, “મગર એટલું તો ખરું કે તમારી પર ખરાં દીલથી તે ધણી ખદા છે—બધેકે આખાં આરલી હાડસને તે માફ કરી શકે એમ દેખાતું નથી.”

“અને ત્યારે માહરાં મમા આએ મીં વીલકીનસન સોલીસીટર મારફત જે દસ હજાર પાઉન્ડ એનાં નામ પર કરવા માંગેછ તેનું કેમ?”

“તે એ કદી બી ક્યુલ રાખે નહીં,” મેં કહ્યું, “અને તેથી અમે હમણાંજ એમ નક્કી કર્યુંછ કે મીં વીલકીનસને એ તેણીના અવેજના ટ્રસ્ટી થવું, અને તે અનામત એનાં નામે હાલ તુરત તો બેંકમાંજ ખાતું પડાવી જમા રાખવી.”

“ધણે નેક વિચાર!” હરબર્ટ ધણી ખુશાલીથી એકમત થયો, “અને હવે ત્યારે હું રજા ચાહુંછ. વગર શકે મેં તમે નેક બેહનને ધણાં રોક્યાં ને તમારો ધણો કીંમતી વખત બરબાદ કીધો. માહરી એ ગરીબ બેહેન પર માહરે ખાતર ધણી નીધાહ ને ધણી મેહેરબાની રાખજો. તેની માયનાં મરવા પછી તમે તેની માય બેહેનનીજ જગ્યા રાખેલી છે તે વાત ધણાંજ ખરાં દીલનાં હેસાનથી એણે માહરી આગળ હજારો વખત કરેલી છે, ને તેવાંજ સદા એના પર બલાં ને મેહેરબાન રેહજો. ખરેખર, એની માયનાં મરવા પછી તમે જો એનો હવાલો નહીં લીધો હતો ને મીસીસ ઓલ્ડકાસલને ત્યાં નહીં રખાવી હોતે તો માહરા બેકદર ને નાલાયક બાપને બસ એ બચ્ચાંનું ચતેજ શું તેનો હું તો ખ્યાલ વટીક ફરી શકતો નથી. ખચ્ચીત, ખુદને બાર તમારી એવી નેકી ખાલી કદી જવાની નથી, ને તમે આયંદા સુખીજ થશો!”—ને એમ કેહતાં, માહરો હાથ ધણાં જોરથી દાબી, તે સુધરેલો ને સાચી રાહ પાછી અખત્યાર કરી ચુકેલો લાયક જવાંન ઉતાવળે ચાલી ગયો, જે પછી હું બી મીં વીલકીનસનને મળીને માહરે ન્ધર પાછી ફરી.

તે ધારાશાસ્ત્રીએ એ દરબ્યાંન મને ખાત્રી આપી કે મેજર ગાવરને મરનાર મીં ગાવરના માહરા જેમા મોટા વારસાનો અરધો હિસ્સો આપવા અને એ કોર્ટમાં ચઢી ચુકેલા મોટા ખરચાળું મુકરદમાનો ધર મેળે ફેસલો કરવાની ઓફર તેના સોલીસીટર્સ મારફતે તેવણ મોકળી ચુકયા હતા, પણ તે સંબંધમાં હજી સુધી કશોજ જવાબ તેના તરફથી પાછો ફર્યો ન હતો.

પ્રકરણ ૧૫૪.

એ વાતને બીજા ચારેક દિવસ થવા પછી, મરનાર ઝારાએ મને જે બ્લુ ક્વરમાં એક કોઈ આસામીનું નામઠાંમ આપ્યું હતું, અને તેણીનાં કેહવા મુજબ જે લુચ્છા પાર્કસની ગરદન બચડીને મને માહરો તમામ વારસો વ્યાજ સાથે પાછો અદા કરાવી શકવાનો હતો તેને મલવા જવાનું કામ મેં હાથ ધર્યું. મેં આગળ કહ્યું તેમ એ વારસો પાછો મેલવવા કરતાં બી વધારે મોટી આતુરતા તો તે કરપીથુને ધારાથી સજા કરાવવાનીજ મને હતી, કેમજે તેણે બીચારા માહરા ગરીબ મમાવાનો જન લેવાનું દોજબી કાર્ય કરેલું હોવા ઉપરાંત, મને તે વારસો સંપૂર્ણ કરવાના બધા દોંગી દેખાવથી મને અને માહરા વાહલા પીતાને એક જબ્બરી થાપ આપેલી હતી તેનો પણ મને તે માહા ખુરા પર ખાર ધણો આવતો હતો; પણ નાચારી કે મરતી ધડીએ ઝારા તેને જતો મેલવાનુંજ માહરા કને વચન લઇ ચુકી હતી, અને ત્યારે એ થોડાંથીજ માહરે સખર માનવાની હતી. કાંઈ નહીં તો એ મોટી ગંજવર દોલત તો હજી બી અને તો માહરે પાછી માહરે સ્વાધીન લઈ લેવાનું ચાહવા જોગ હતું?

મેં, તે ઉપરથી, બલી બીડાને પાછી માહરા વિશ્વાસમાં લીધી ને તે આસામીનું નામઠામ બતાવ્યું, બ્યારે તે બોલી, “હું ઝોળપુછ એનાં નામે એ આદમીને, બાપ, પથુ મેં તેને કદી જોયો નથી, અથવા તેનું ઠામ ઠેકાણું બી હું જાણતી નથી. હું એટલુંજ જાણુ છું કે અમે રખડેલ જીપ્સીઓની જાતમાં તેનું નામ બહુ તહરાસ ધરાવતું ને માન પામેલું છે, ને તે અમારી જાતમાં એક રાજા જેવો નામાંકીત સત્તાધીશ છે. બધા મોટા મોટા મતફેર કે કબ્બાના ફેસલા તેજ કરેછ, ને તે કરે તો પછી મગદુર નહીં કોઇની કે તેના યુક્ષાદ સામે એક અવાજ વટીકે તે હાવી શકે!”

“પથુ ત્યારે એવો એક માણસ આએ માહરે લગતા કેસમાં શું કરી શકવાનો છે ?” મેં શીકર બતાવી.

“નહીં કરી શકતે એવું હતે તો ઝારા એ નામ તમને કદી આપતેજ નહીં, ને તેને મલવા જવાનું તમને મરતે દમે કહેતેજ નહીં,” બીડાએ જવાબ કર્યો,—ને તેની એ તકરાવનું વાસ્તવિકપણું હું સ્વિકારયા વના રહી નહીં.

અંતે, તેથી, ઈચ્છું એમ કે બીડાએ પેહલાં એકલીજ જમ તે કાગળની ઇધાનીબંધ તે આસામીનું ધર શોહધી કાઢીને જોઇ આવવું, ને બીજે દાહડે સ્થાંજ પછી મને ત્યાં લઇ જવી. એ મુજબ તે આગળે દહાડે જમને તે મકાન શોહોધી કાઢી આવી હતી. તે કાંઇ અંદર મઈ નહીં કે કોઇને મળી નહીં, પથુ ફક્ત પુછપરછ કરીને તે મકાન બાહરથી જોઇ આવી હતી. તે લંડનમાંનો એ રખડેલ જાતથીજ વસાયલો, તેણીનાં કેહવા મુજબ, એક ધણો એકાંત લત્તો હતો.

અમે, તે ઉપરથી, બીજી સ્થાંજે નિકળ્યાં. અમે બન્નેએ અકેક ધણોજ સાદામાં સાદો ફૂસ પેહડી લીધા, અને સાથે જોખમ કશોજ લીધો નહીં, કેમજે પીટર્સશીલ્ડ ખાતે ધરડી બંટી કને પાર્કસના સંબંધનો એકરાર કરાવવા જતાં છેલ્લું જે અમે બોગવ્યું હતું તે અનુભવની અત્યારે અમને ધણી યાદ થઈ. વળી અમે મોંઢાં પર બનેએ જાડા પુરખા ઝોઢી લીધા કે એવા એક લત્તાપર મને કોઇ જતી જોય તો ઝોળખે ને વેહમાય નહીં; અને અમે ગયાં.

તે ગરમ મે મહીનાની એક રાત હતી, છતાં હવા તે દહાડે સરદ અને ઠંડી હતી. એક ઠંડી ટુક તે બપોર પછીની ટુક્યાજ કરતી હતી, અને અમેએ બાડે કરી લીધેલી ગાડી જે લત્તાપર બીડાનાં કેહવાથી છોડી દીધી ને કોઇનું ધ્યાન નહીં ખેંચાય તેથી ત્યાંથી પાઉ-પેઆદાંજ આગળ વધ્યાં તે આખો રસ્તો અરધો અંધારો, ચુપ ને તદન એકાંત હતો. ધણી ખરી તે લત્તાની દુકાણો બંધ થઇ ચુકી હતી, અને જે છુટી છવાઇ ખુલ્લી હતી તેમાં શુદ્ધીઝાદતી મીનબતીઓથીજ કામ ચાલતું હોવાથી એ બાજુનું અંધારું સાચું એવડું બચબીત લાગતું હતું. ફક્ત જે વસ્તી ને ગડબડ સડબડ સંબળાતી તે પીકાંઓ પાસેથી અમે પાસ થતાં ત્યારેજ થતું! તેમાંથી મોટાં ઢીંગણાંના છાકટા મોટા અવાજો બાહર આવતા, અંદર ગીરદી દેખાતી, અને તે માંહેલી થોડીક રોશણી બી બાહર ધસડાઇ આવતી જોઇ શકાતી હતી.

હું તો બીહીધી. અમે બહું ચાલ્યાં હતાં અને હજી રસ્તાનો તો કાંઇ પાર આવતો દેખાતોજ ન હતો!

“બીડા, હજી બહું જવાનું છે કે ?” મેં તે ઉપરથી બીડાને કાને લાગી ધીમે સાહદે ફકરમંદ પુછ્યું.

“હવે નજદીક આવી રહ્યું, બાઈ,” તે હીંમતવાન છોકરીએ આજ્ઞાવંત જવાબ કર્યો; “પણ કાંએ, કંઈ તમે બીહોલ છે ?”

“બા, બીહીવા જેવું જ છે,” મેં માહરાં મોઢાં પરના યુરખા પછવાડેથી ફકરમંદ કહ્યું, “રાત ઘણી ગમઘોર છે, ને મને પીટર્સશીટ્સના આપણા કડવા અનુભવની યાદથી ફાલ પડ્યા કરેછ !”

“તમે જરા બી ના બીહો બાઈ,” બીડાએ હીંમત આપી; જો જરા બી જોખમ જેવું કે બીહીવા સરખું હતે તો, તમે માની બી શકોછ કે, ઝારા તમને આએ તરફ ચાહીચીતીને મોકળતે ? તે તો તમારા જનની રખેવાલ હતી, વાસ્તે—”

પણ તે પુરું કરે તેટલાં અમે ચાલતાં હતાં તે બાજુમાંનાં એક પીઠાંમાંથી એક લાંબી છલાંગથી કુદીને એક લાંબટાંગ્યો બાહરે આવ્યો, ને મેં ને બીડાએ બેઉએ તે પીઠાંમાંની મોટી રોશ્નણીમાં તેનો એખ્યલ એહરો જોતાં સાથે જોળખ્યો. તે પીટર્સશીટ્સમાં ધરડી બંદીએ અમને જ્યારે કેલ કર્યાં હતા ત્યારે અમારી પર જે પોહરો બરવા રહ્યો હતો તે “કાલો નંડ” હતો ! મગર તેણે કાંઈ અમને જોવા છતાં જોળખ્યાં નહીં, કેમજે તે તો લાંબી લાંબી ફલાંગે આગળ ચાલીજ ગયો.

“રખે એ કાફરડો બી જ્યાં આપણે જઈએછ ત્યાંજ જતો હોય ?” તે ચાલી જવા ને નજરે દેખાતો બંધ પડવા પછી બીડાને કોપરયું મારી મેં ફકરમંદ કહ્યું;—કેમજે મેં જોયું કે જેમ હું તેમજ બીડા પણ તેને સારી રીતે જોઈ શકી હતી, અને અમે બંનેએ તેને જોતાં સાથે જોળખ્યો હતો.

“તેમાં બી બીહવાનું નથી,” બીડાએ પાછી ધીરજ આપી; “ત્યાં એ હોય તો કંઈજ કરી શકવાનો નથી. ઝારાએ તે વાતનો ખ્યાલ પેહલ્લાં કર્યો ને રાખ્યોજ હોશે. ધરડો ગીલ્ડ-રૌય જેના પર ઝારાએ તમોને જોળખ આપેલી છે, ને જે અમારી જાતમાં, મેં તમોને કહ્યું તેમ, રાજા જેવો કેહવાયછ તેને ત્યાં મગદુર નહી નેડની કે કોઇની કે આપણી સાંમે આંગળી બી ઉંચકી શકે, ને તેને કહીશું તો તે આપુને સલામત ઘેર પાછાં પોહ્યાડવાની ત્રેવડ કરશે. તમે તદ્દન બેરીકર રેહો.”

મેં, એમ છતાં, શંકાશીલ ડોકું ધ્રુણવ્યું.

“એ આદમીને એવો સખ્ખત કમોદ ઝીલાવીને એના બસમાંથી આપણે બચી આવેલાં છીએ, એનું માયુંજ ફાટી જાય તેમ બાંએલી યુરસીના જડા હાથાનો ફટકો તેં એને એવો જોરાવર મારીને બેહોસ કરેલો છે,” મેં તે ગધગુજરી યાદ કરીને અંદરખાનેથી ધુજતાં ધપકતાં કહ્યું; “કે તે આપુને જોઇને વેર વાળ્યા વના જીવતાં કે આસાંન જવા દે એ હું માનતીજ નથી !”

બીડા ખુશ મીજાને બેરીકર હતી. ડર થું તે તેની જાતવાળીઓ માફક આ બાહદર છોકરી તો જાણે કાંઈ જાણતીજ ન હતી !

“પણ અવલ તો ખાતીજ થું કે એ જ્યાં આપણે જઈએછ ત્યાંજ જઈ મુવો ?” તે હતી; “મેં તમોને કહ્યું તેમ આએ આખો મોહોલ્લોજ એ અમારાં જાતવાળાં બમાતુઓ

એક હાથ કરી બેઠેલાં છે, એટલે તે બે હાંડનમાં હોય તો આગળે તરફ તો હોવોજ નોંધ્યો ! કાંઈ નહીં તે કોઈ બીજાનું ધરમાં ગયો હોય ?”

એમ છતાં અને હીંમત થઈ નહીં, ને મેં તો ચેતીને ચાલવાની મક્કસથી પાછીજ ફરવા માંડ્યું, જ્યારે બીડા એકની બે થઈ નહીં.

“ને બાઈ, તમે ના બીડો,” તેણીએ માંગી લીધું; “છેક લગોલગ આવી લાગવા પછી પાછું જવાનું થયું ગેરડાપણું કેહવાશે. તે કરતાં તમોને એટલી બીડીકજ ભાગતી હોય તો તમે સુખેથી પાછાં સીધાં, ને મને રળ આપો એટલે હું ગીલડરોયને મળી આવું, ને ઝારાનું નામ આપી જવાબમાં તે જે કહે તે પુછી આવીને તમને ખબર આપું.”

પણ એ બી મેં માન્યું નહીં. એ બચ્ચાંને એકલીને એમ એવા જોખમમાં મોકલવા ને જવા દેવા માહરો જીવજ કેમ માને ? અંતે, તેથી, હું બી હીંમત કરીને સાથેજ ગઈ, અને અમે આગળ વધ્યાં.

એ પછી થોડુંજ આગલ ચાલવા પછી બીડા અને એક મેહરાપમાં લઈ ગઈ, જેની અંદર એક પોલ જેવું હતું, અને વચમાંનાં ચોગાંણને ફરતાં મકાનો હતાં. તે મેહરાપના દાખલ થવાના ભાગપર તેમજ અંદરના ચોકમાં અકેક ફાનસ સળગાવેલું હતું, જે અંખો ઉઠસ આપતાં હતાં, અને તેથી એટલું બી તે તરફ જોઈ શકાતું હતું એ ગણીમત હતું.

હવે બીડાએ જઈને હીંમતથી તે ચોકમાંનાં વચલાં મોટાં મકાનનું બારણું નેસથી ચોક્યું, અને કેટલોક વાર તપાવી તપાવીને કોઈ તે ઉંધાડવા હાથમાં બતી લઈને તે તરફ આવ્યું. તે બારણાંની ફાટ વચ્ચેથી અંદર હીલચાલ કરતી તે બતીના બાએસથી જોઈ શકાયું. જરા વાર વધારે—અને અલગૂંપો ઉતારી તે બારણું કોઈ વેહેલાંએ ઉંધાડ્યું. તેના હાથમાં એક બતી હતી.

તે ખુટો હતો. ઉંમરમાં તે જૈફ હતો, પણ કદમાં તો માહરી કમર તક બી ન આવે તેવો ખુચકસો હતો. બાએજ તેની ઉંચાઈ ત્રણેક ફીટ હોય. તે પોશાકમાં બી તદ્દન કંગાળ અને હાલહવાલ હતો.

“કાણુ છેઓરે ?” તેણે ચુંચી આંખો કરી પુછ્યું.

“મીં ગીલડરોય હેચ અહીં રહેછ ?” બીડાએ ખુલ્લે મોટે સાહદે પુછ્યું; “અમે તેવણુ સાહેબને મલવા આવેલાં છઈએ.”

“શાંને વાસ્તે ? કાણુ તરફથી ?”

“અમોને મરનાર ઝારાએ મીં ગીલડરોયને મલવા ફરમાસ કરેલી છે,” હવે મેં એક કદમ આગળ વધી જવાબ કર્યો.

“હો, તારે તમે મીસ પર્સી છેઓ ?” પેલાએ તરતજ કહ્યું, અને માહરા ચેહરામાં જોવા તે ખુચકસો ખુટો પોતાના પગની એડી પર ઉંચો થયો, અને પોતાના નાથલા મદુકલા હાથે હાથમાંની મીનબતી બી માહરા ચેહરા આગળ ઉંચી ધરી, જ્યારે માહરા ચેહરા પર ખુરખો ઉતારેલો જોઈ તે જરા નાઉમેદ થયેલો લાગ્યો.

“હા, હુંજ મીસ પર્સી છેઈ.” મેં જવાબમાં કહ્યું.

“ ને ત્યારે આજે સાથે બીજી કાણુ છે ? ”

“ એ માહરી ખીદમતમાં રહેલી ખીડા છે.”

“ ઓ ત્યારે તો આવો, આવો, અંદર આવો,” બારણુંમાંથી તરત હડી જતાં ને અમારે માટે રસ્તો મોકળો કરી અમોને અંદર લેતાં તે બોલ્યો, ને ખીડાને જોઇ કદરૂપું હસતાં તેણે વધારયું, કે જ્યારે તેનો ખીડીક લાગે એવો નાધકાં જાડાં માથાં સાથનો એહરો વધતો કદરૂપો દેખાયો, ને તેના પીલા પચક દાંતથી તે વધારે એખ્યલ લાગ્યો, “ તું તો જાતવાલી છે એટલે તાહર તો જાણે આજે બાપનુંજ ઘેર ! ”

અમો અંદર ગયાં. અમને અંદર દાખલ કરીને તે વેહેંત્યાંએ બારણું પાછું ધણી સમાલથી તરત બંધ કરી લઇ અલડૂપો ચઢાવ્યા, અને પછી એક ચાલમાં ચઢને તેણે અમને એક “ સીટીંગ રૂમ ” જેવામાં લઇ જઇ બેસવા કહ્યું, અને પોતે ધરના માંહેલા ભાગમાં ચાલી ગયો.

ત્યાં તે ઝોરડામાં એક લાંપ સળગાવેલો બળતો હતો, અને મેં આસપાસ જોયું. તે રૂમમાં ફરનીયર થોડું ને કંગાળ તેમજ પુરાણું હતું, પણ બધું સફા હતું. આખા ઝોરડાએ ત્યાંની સફાઈ સુધડાઈ માટે તો એણેક માહરી વકકી ઉપરાંત મને ધણી અજબ કરી !

“ આજે તાહરી જાતવાલાંઓતું મુખ્ય મથક હશે, કેમજે બધી પોલની પોલ હોય તેવું મોડું મકાન છે,” મેં ખીડાને કાને લાગી ધીમે રહાદે કહ્યું.

“ એમજ હોવું જોઈએ,” ખીડા એકમત થઈ. “ લંડનતું અમારા લોકતું “ હેડ ક્વૉર્ટર ” હોશે, ને લંડનમાં આવનારાંઓને અથવા ધરબાર વગરનાંઓને અત્રે આજે ધરમાં આશરો મલતો હશે.”

“ પણ એ બમાતુ લોક અહીં આવીને શું કરે ? ”

“ ખાસ કરીને એ લોક અત્રે આવીને અહીંનાં બધાં બહેખાંઓનાં નોકરો સાથે દોસ્તી કરે, ને તે લોકોનાં દીલ જીતી લે.” ખીડાએ સહમજ આપી.

“ અને પછી ? ”

“ અને પછી તે લોક મારફતે તે મોટરાંઓને લગતી ને તેમનાં બચ્ચાં બાળાઓને લગતી બધી વીગતો એક ચોપડીમાં નોંધી લે,” ખીડાએ કહ્યું; “ એથી થાય એમ કે લંડનની સીઝન ખતમ થાએ ત્યારે ફલાંણો લૉર્ડ ક્યાં ગયો તે આગેવાન પેપરોથી બબર મેળવીને એ લોક વેહેંચાઈ જાય, ને પછી તે તરફ જઈ હાથ જેવા ને નસીબ કેહવાના ઢાંગથી તે લોકને છક કરી સારું પેદા કરી શકે. દાખલા તરીકે ધારો કે એક લૉર્ડની છોકરી એક લશ્ચકરના ઑર્ડીસર સાથે ખ્યારમાં છે, અને લૉડ ને લેડી તે લગન થાય તેની વિરૂધ્ધ છે. હવે એ બાતમી એ લોક મેળવે ને સીઝન ખતમ થતાં જ્યાં તે ફ્રીલી ગયું હોય ત્યાં એક ખુદી હેરયું લે, ને છોકરીને બગીચામાં ફરતી હરતી પકડીને તેનું બવિશ બાખવાતું કહે. અલખત તે મોટે ધરની છોકરી તો તેને હસી કાઢે કે હડધુત કરે, જ્યારે આસ્તે રહીને પેલી તેના ખ્યારની નાઉમેદી ને નડતલોની વાત કાઢી તેનો એક એવો ચપકો મુકે કે પેલી હેરત થઈ સાંભળવા ઉભી રહે, ને ધણી ખુશીથી આગળ સાંભળવા માગે ! એમ થયું તો પછી તે પોરીને સુન્નાના દાદર ને

રૂપાનાં દોરડાં બતાવી વેતરી કાઢાડતાં પેલીને વારજ શું લાગે?"

હું એ સઘળું સાંભળી ગમત પામી હતી, અને એવી એવી થોડીક બીજી ત્રીજી વાત-ચીત કીધા પછી અમને ધ્યાન આવ્યું કે પેલો તો ગયો તે ગયોજ. શું તે મુવાં મુઠ્ઠાંએને જીવતાં કરવા ગયો હતો ?

"પેલો હજી કેમ નહીં આવ્યો?" અતે મેં યાદ કરી પુછ્યું, અને એક ખ્યાલ થતાં તરત વધાર્યું, "તું શું ધારેછ? એજ તો ગીદડરોય નહીં હોય?"

"અરે નહીં રે, એ શું?" બીડાએ કહ્યું; "એ તે કાંઈ ઉપરના ખીદમતગાર જેવો હતો, ગીદડરોયને આપણે અત્રે આવેલાં હોવાની ખબર કરવાજ ગયો હશે."

એ પછી વળી અમો ચોખ્યાં, ને એકલાં પડેલાં પાછાં ચુપ થયાં ત્યારે માહરી આંખ તે આખા ઓરડામાં ચોપાસ પાછી ફરવા લાગી. તે એક મોટો ઓરડો હતો, ને ચારે દીવાલો પર અગલી હેલ જેવાં પીકચરો ફ્રેમમાં જડાવી ટાંગી દીધેલાં હતાં. એમ કરતાં મને લાગ્યું કે એક સાઈડની દેવાલ પરનો વચમાંનો મોટો તખ્તો આખાદ હીલ્યો અને જરા ઉંચકાયો. એ શું ? શું તે બાબુની દેવાલમાં તે તખ્તથી ઢંકાયેલો કાંઈ એવો ગાલો હતો કે તખ્તો પાસેના રૂમમાંથી હાથથી ઉંચકી અથવા હઠાવીને કાંઈ જોવા માંગે તો અમોને જોઈ શકે ?

હું બીહીધી, ને કાંઈ બી બોલ્યા વના માહરી બાબુમાં ઉભેલી બીડાને મેં ઇસારત આપી સાહવધ કરી તે તખ્ત ઉપર તરત તેનું ધ્યાન ખેંચ્યું. હા, આખાદ! અમો બંનેએ હવે દધાયલી આંખોએ જોયું કે તખ્તો પાછો હીલ્યો, જરા વારે બરાબર આખો ઉંચકાયો, ને કંગાળ કાળા નંડની શીઠા સુરત તે ગાળામાં દેખાઈ આવી. તે લુચ્છો ખાલી આંખોથી અંદર ડોકું ખોસીને અમોને આખાદ જોતો હતો, ને અમો ઉપર ખુની ડોળા કાઢી અમોને ટીકતાં તે તેના કદરૂપા ચેહરામાં તુચ્છકારનું હત્તો ત્યાં ઉભો હતો ! !

પ્રકરણ ૧૫૫.

એકજ પળ તે સીઠા સુરત એ મુજબ અમો બન્નેના જોવામાં આવી, અને પછી તરતજ પેલી ફોટાફ્રેમ પાછી નીચે ઉતારીને તે ગાલો બંધ કરી લેવામાં આવ્યો. એમ છતાં તેને એવી રીતે કપટી આંખોથી, તુચ્છકારનાં એક હસ્ત સાથે, અમો ઉપર ટીકતો જોઈને મને ખુદરતીજ કાંઈ ફકર એટલી બધી પડી આવી કે માહરાં મુખમાંથી એઅટકાવ નીકળી પડતી ગભરાતની એક ચીસ બડી મુઠ્ઠકેલથીજ હું રોકી શકી.

બીડાને તે ગમ્યું નહીં. તેણે તે જોયું, અને માહરો હાથ જોરથી પકડી લેતાં માહરે કાને લાગી કહ્યું, "એટલાં બીહીધેલાં ના દેખાવો, બાઈ ! એમ તો એનું સાચું ચઢી વાગશે, ને એ આપણને વધારે બીહીધરાવશે !"

"પણ તેં બરાબર જોયું એ કાણ હતો તે?" મેં બીહીધેલા અવાજે પુછ્યું; "તું બી ઝોળખી શકી ?"

"હા, તરતજ; કાળો નંડ હતો," બીડાએ માહરા કરતાં વધારે હીંમતથી જવાબ કર્યો,

—અને તે માહરા કરતાં ઓછી બીહીધેલીજ લાગતી હતી.

“ચાલ, ચાલ, આપણે જતાંજ રહીએ અહીંથી ભારે તો, બીડા,” મેં ગભરાત કર્યો; “પીટર્સરીહડ ખાતેના આપણા એક વારના આવા અતી કડવા અનુભવ છતાં બીજી વાર અત્રે આવવાનો આપણે જોખમ ખેડ્યો તે ખરેખર ઘણું બેવકુશીભર્યું થઇ ગયું.”

“અલખત, તે હુઝાએ આપણને બીહીધરાબ્યાં તે નહીંજ થવું જોઈતું, બાઈ,” બીડાએ મને જવાબમાં સંધારે આપવાની ઉતાવળ કરી, “પણ તો બી આય વખતે મને બીહીક લાગતી નથી, ને હવે જતાં રહેવાનું તો બનવાનુંજ નથી. જો દગોજ હોય તો કોઈ આપણને બારણું ઉઘાડી આપવાનુંજ નથી, અને દગો નહીં હોય તો આપણે પોતાને બીહીધેલાં બતાવીને સાંભી આપણી હસી કરાવશું,”

“પણ તું પોતે શું ધારેજ ? દગો હોશે ?”

“હું તો હજી બી જરા થઈને દગો માનતીજ નથી !” બીડાએ બાર નાખીને ખરાં દીલનાં જોશથી કહ્યું; “ઝારા જેવી નેક મરતી વખતે તમોને એમ સામાં ફસાવતમાં મુકી જાય એ બનવુંજ માહલ છે. કાંય કહીં નંડ કાંધ કામેકાજે અત્રે આવ્યો હોય, અને આપણે અહીં છંધે તે જાંણ્યા વગર જીઝાસાથીજ એણે એ ગાલામાં ડોકાવ્યું હોય ? એ બી તદ્દન બનવાજોગ છે. તેણે પછીથી આપણને ઝોળખ્યાં અને તેની આંખમાં કપટ વંચાતું હતું તે તો ખરૂંજ, પણ હું ખાત્રીપુર્વક જાણુંજ કે આય અમારી કામના રાજ જોવા જૈફ મીં ગીદરૌયનાં મકાનમાં કોઇ આપણી તરફ એક આંગળી વટીક હીળવી શકવાનું નથી. તેનો તહરાસજ એટલો મોટો—”

પણ એવામાં બાહેરની ચાલમાં પગલાં વાગ્યાં, અને બીડા તરત ચુપ થઈ ગઈ, બ્યારે બીજીજ પળે તે બારણું ઉઘાડી પેલો વેહંત્યું ઉંબર પર પાછો આવ્યો.

“તમે ઘણું ખોટી થયાં ?” તેણે જરા કદરૂપું હસીને કહ્યું; “પણ સાહેબ જરા કામમાં હતા. એવણુની પાસે એક પછી એક લદ્દરાં હોયજ ને હોય ! હવે આવો.”—અને તે રસ્તો બતાવતો આગળ આગળ ચાલ્યો.

મેં બીડાની ગમ, એ ઉપરથી, સવાલ કરતી ઢપે જોયું, અને તેણે મને આંખના એસારથી જવાબમાં હીંમત આપીને ચુપચુપ ચાલવાજ કહ્યું, એટલે અમો તેની પુઠે ગયાં. તે અમોને જીદી જીદી ચાલે વીતાડીને આગળ ને આગળ ચલાવતો લઈ ગયો, જેથી તે વિશાળ પાલમાંનાં ધરો અકેક સાથે અંદર ને અંદર જોડાયલાં કેવી રીતે બાંધવામાં આવ્યાં હતાં તે જોઈને હું ઘણી અજાણ થઈ. એ પછી દેખીતા એક મોટા ઝોરડાનું તેણે બારણું ઉઘાડી નાખ્યું, અને અમોને અંદર દાખલ થવા કહ્યું; અને અમો અંદર ગયાં ત્યારે અમોએ જોયું કે એક ઘણો જૈફ તેટલોજ દમામદાર આદમી એક મોટી ટેબલની બાજુમાં એક ઉચી કુશાદે હીચ ખાવાની ખુરશી પર આરામથી બેઠેલો હતો, અને તેની પાસેની ટેબલ પર ચોપડી ચોપાન્યાં અને કર કાગળ્યાંઓ વિગેરે, ઢગના ઢગ, વેરવાર ઠીસમે પડેલું હતું.

અને અમો તેની રૂબરૂ એકલાંજ હતાં. પેલો વેહંત્યું તો અમોને અંદર દાખલ કરીને બારણું બાહેરથી પાછું બંધ કરી અદ્દખથી બાહેરજ રહ્યો હતો, જેથી અમો બે તે જીપસી-ઝોના રાજ જૈફ ગીદરૌય કને એકલાંજ હતાં. તેને એક સફેદ ફૂલ જેવી લાંબી ઘઠી હતી

કે જે તે હાલ બેઠો હતો ત્યારે તેના બોળામાં ઢગલો ચંદન પડતો હતો, અને તે ઝોરડામાંની રાક્ષસીમાં તેનો કરચલીઆળો ચહેરો તે મોટી દાદીના બાપસથી ધણો દમામદાર લાગતો હતો. તેનું નાક મોડું હતું, અને ફાંતો દાઢ્યાંમાં કશા નહીં હોવાને લીધે મોડું ખાડા પડેલું દેખાતું હતું. કમમાં કમ તે નેવુંની ભરતીમાં ભરાયલો લાગતો હતો. બદનમાં, એમ છતાં, તે પતલો અને ઉંચો હતો, અને બાલ વગરનું તેનાં માથાનું સફેદ તાલક રાક્ષસીમાં ઝળઝળ થતું હતું.

તેણે અમોને જોઈને બેસવાને વાસ્તે દમામથી હાથ ઉંચકીને ખુરસીઓ બતાવી, અને અમો બન્ને તેની સાંમે બેઠાં. બીડાની ખુરસી જરા એકાદ કદમ માહરી પછવાડે હતી.

“ત્યારે તમે મીસ પર્સી છેઓ?” માહરી પર પોતાની જીણી, તીણી, ધરડી, કરડી આંખો ટીકેલી રાખીને તેણે તે પછી ખુલ્લા અવાજમાં કહ્યું—અને અન્યબી એ હતી કે તે ફાંત વગરનાં બોખાં દાઢ્યાંથી બોલતો હતો તે છતાં તેની જીભ જરા બી લાગતી નહીં હતી, અને અવાજ બીલકુલ ખુલ્લોજ સંભળાતો હતો. “તમારે વાસ્તે મરનાર ઝારાએ મને ધણુંજ સાચું કહેલું છે : અને તું બીડા કે ?” તેણે તે પછી માહરેથી એક કદમ પાછળ બેઠેલી બીડાને જોઈને મુરખ્ખીગીરીથી પુછ્યું.

“હા સાહેબ,” બીડાએ જરા બી ગભરાયા વગર પુર હીંમતથી જવાબ આપ્યો; “હું તમારી જંગમી જાતનીજ છેઉં, અને મને ઉમેદ છે કે મને કે માહરાં વહાલાં બાપને આએ તમારાં મુખ્યારક છાપડાં હેઠળ અમારી સલામતી વાસ્તે બીહીવાતું કાષ્ટ કારણ મળશે નહીં.”

“તું એમ કાંય બોલેછ, છોકરી?” ધરડા મી. ગીલ્ડરૌએ દેખીતી રીતે અન્યબ થતાં પુછ્યું.

“હું જે ખરું છે તે કહી દેવાની રજા માચુંછ,” બીડાએ જવાબ કર્યો; “અમો અહીં આવ્યાં ત્યારે તમોને ખબર આપવા જે આદમી આવ્યો તેણે બાજુમાંના એક ઝોરડામાં અમોને બેસાડ્યાં હતાં, અને તેને ફરતી દીવાલમાંના એક ગાળામાંથી એક એવા આદમીએ અમોને જોયાં કે જે અમોને લાગેછ કે અમારી સાંમે ધણું કપટ ધરાવેછ.”

“તું નંડને વાસ્તે કેહછ ?” તે ડોસાએ તરત પારખ્યું, અને તે હસ્યો; “ના બીહો, તે મને અત્રે કાંઈ પોતાનાં કામે મલવા આવેલો હજી બી આએ મકાનમાં છે ખરો, પણ તે—”

“અમે બીહીતાંજ નથી, સાહેબ, કેમકે નેકબખ્ત ઝારાએ અમોને તમારા જેવા ભલા મુરખ્ખીને ત્યાં મોકલ્યાં ત્યારે ડોસો ચંદન કેમ શકે?” બીડાએ જોશથી કહ્યું.

“માહરાં છાપડાં હેઠળ દગાની વાતજ નથી, બેહેનો,” તે ભલા ખુલ્લો ધણી મુરખ્ખી-ગીરીથી અમોને હીંમત આપી; “કાળા નંડને તમારી પર કપટ છે તે હું જાણુંછ, પણ તે માહરાં ધરમાં કાંઈજ કરી શકવાનો નથી, અને હવે પછીથી તે તમોને કદી બી કંઈ કશીજ રીતે સત્તાવે નહીં તેની હું એને હમણાં બોલાવીને પુરતી તાકીદ આપશ. ઝારા તમો બેઠેલી ખરી ખેરખવાહ હતી. ગરીબ ઝારા !” તેણે મોટા બળાપાના નિશ્વાસથી કહ્યું; “તે પોતાના બેઅંદાજ બોલનો ભોગ થઈ. તેમ નહીં હોતે તો આપણીજ જાત માંહેલા કાષ્ટ બી લાયક આદમી સાથે પરણેલી તે આજે તો મુખી અને જીવતીજ હોતે ! પણ તેને એક નામાંકીત

“લેડી” થવાનું મન થયું, અને પરિણામમાં પોતાની ભર જીવાની વચ્ચે કમોહતે મરીને બીચારી માગે લાગી ગઈ! મેં એને બચગીથીજ રમાડેલી હતી, અને હું એને એક માહરાં બચ્ચાંનાંજ હેતથી ચાહતો હતો. એણે પોતાની જાત અને મહાજીવ તણ દીધાં, અને અંતે ફેજ આવી ખુરી થઈ. ખેર, હવે એ દુઃખની વાત જવા દેઓ. મીસ પર્સી, એ મને હૈયાતીમાં મળી હતી, અને લુચ્છા પાર્કસ પાસેથી તમોને તમારો હક અપાવવા એણે માહરી દાદ ચાહી હતી. એ તમારી સરકારી કોર્ટોને આશરો એ દાદ વાસ્તે નહીં લેવા ચાહતી હતી, કેમજે એને એની મમાઇને બચારીજ લેવાની હતી, અને પાર્કસને બી ધારાથી સજ્જ કરાવવા એ ચાહતી નહીં હતી. મેં, તેથી, તેને મદદ થવા અને માહરી કોર્ટોને આશરો આપવા માથે લીધું હતું. તે પોતેજ તમોને અહીં માહરી સાથ મેળવવા લાઇ આવવાની હતી, પણ તેટલાં તો આએ તેનાં નહીં ધારેલાં મોહતનો ગળજ થઇ ગયો! એમ છતાં, મેં તેને પ્રોમીસ કીધેલું છે, તો એ વાહલાં બચ્ચાંનાં મરણ બાદ બી તેને ખાતર હું તમારું એ કામ કરી આપશ. તમે કયુલ તો છેઓની, મગર, એજ શરત પર કામ લેવા? પાર્કસ જે તમોને તમારો બધો અવેજ બાજ સાથે પાછો અદા કરી આપે, તો તમારે તે પછી કોઇ બી દાહડે તેને ધારાથી સજ્જ કરાવવી નથી તેને વાસ્તે તમારે માહરા સાથે કરારથી બંધાવું જોઇશે.”

“હું કરારથી બંધાઈ ચુકીછ, બલા મીં ગીદરૌય,” મેં ધણું માનથી કહ્યું; “મને તો માહરા પૈસા સ્વાધીન લેવા કરતાં બી વધારે એ નાલાયક લુચ્છાને સજ્જ કરાવવાજ ગમતે, પણ હું મરનાર ઝારાને કોલ આપી ચુકીછ, અને હું તે માહરી વાહલી મરનારને આપેલા કોલથી તે વાસ્તે સેવટ સુધી બંધાયલી છું.”

“સારી વાત છે,” તે જૈફ આદમીએ પોતાની મોટી દાદી પસવારતાં રાજ થઇને કહ્યું; “હવે ત્યારે તમે સીધારો. અમો ધણું કરી ચુકેલા છીએ, અને હું બધી ગોઠવણો બાકીની પકી કરાવી જે દાહડે એ કેસ હાથ ધરી શકશ તેજ રાત્રે તમો બન્નેને અત્રે પાછાં તેડી લેવશ.”

“જી હા, પણ માહરી ધણી ખરી રાત માહરા નાટકના ધંધાને લીધે રોકાયલી રહેછ, મીં ગીદરૌય,” મેં શીકર બતાવી: “તમે મેહરબાંની કરી માહરા ખાલી દાહડા લખી લેશો? એજ દાહડા પર તમે મને બોલાવો તો તમારી ધણી મોટી મેહરબાંની!”

“હું તેમજ ત્યારે કરશ,” મીં ગીદરૌયે મુરખ્ખીગીરીથી કહ્યું; “મને તે ખાલી દાહડાઓ લખાવો.”—અને, એમ કેહતાં તે બુદ્ધાએ પાસેની ટેબલ પરથી એક નાઇલી નોટબુક અને એક સુનાની પેનસીલ ઉપાડી, જ્યારે જે રાત્રે માહરા પાર્ટસ નહીં હતા તે ખાલી રાતની તારીખો મેં લખાવી તેમ તેણે પોતાને હાથે તે નોંધ બુકમાં લખી લીધી, કે જેમ કરતાં—મેં ધણી અજબ થતાં જોયું કે—તેના હાથ જરા પણ નાતવાનીથી ધુજતા નહીં દેખાયા!

“અને મુરખ્ખીજ,” મેં લગાર ઓશકથી અને આનાકાંનીથી માહરી પર્સ ખેંચી કાઢતાં કહ્યું, “એ સબળું કરવાને વાસ્તે બેશક તમોને ધણો ખરચ થશે, વાસ્તે...”

ધરડો ગીદરૌય મલકાતલું હસ્યો.

“તાહરા પૈસા ઉંચા કર, છોકરી!” તેણે દમામથી કહ્યું. “મેં તુને કહ્યું તેમ ઝારા માહરું બચ્ચુંજ હતી, અને આએ હું જે કાંઇ કરુંછ તે એ વાહલી મરનારને વાસ્તેજ કરુંછ.”

અને પછી અમોને વીઢાય કરવા તે ઉઠીને ઉભો થયો, કે જ્યારે તેની દમામદાર ઉંચાઈ જોધને હું છક થઈ ગઈ. તે કમમાં કમ સાડા છ રીટ ઉંચો હશે. તેનો દેખાવ એવો દમામદાર અને દમદમાબર્યો હતો કે કોઈ બી તેનાથી બીઢે, અને જોડાની એ જાતની ખુદરતથી હું હેરત રહી. તે માલીક જોડોને એ જાતનું વડપથુ આપે છે અને હજારો કે લખખો પર હકુમત બધે છે, તેઓને તે દેખાવમાં બી ધણુંકરીને તો કેવા તોરવંતા અને દમામદાર કરે છે તે આએ નાહના દ્રષ્ટાંટથી જોવાનું હતું !

તેણે ઉભો થઈને ટેબલ પરનો રૂપેરી ચંગ વગાડયો, અને પેલોજ વેહેંત્યું ધણુ અદખના દેખાવથી તરત અંદર દોડી આવ્યો. તે વકટલેણુ ધરડા મીં ગીદડરૂંપના મુકાખલામાં એવો બેહસાય ને તુચ્છ લાગતો હતો, કે જાણે કોઈ બી તે મુકાખલો જોધને હસ્યા વગર રહીજ નહીં શકે !

ગીદડરૂંચ તે અંદર આવ્યા પછી અમો બન્નેને દમામથી થોડુંક નમ્યો, અને પછી અમોને બાહર લઈ જવાને તે વેહેંત્યાંને તેણે હસારત આપી, કે અમો તરત તે બલા જૈફનો ધણો ધણો ઉપકાર માની તે મરકુટયાંની બાંહેધરી હેઠળ તેની દમામદાર હજુરમાંથી બાહર પડ્યાં.

હવે તે અમોને નજદીકનાંજ એક બારણાંમાંથી બાહર રસ્તા પર વળાવી શકયો. અમોને ચલાવીને જે બારણે અમો દાખલ થયાં હતાં ત્યાં સુધી તે પાછાં લઈ ગયો નહીં. નજદીકમાંજ ચોકમાં ઉતરવાનું બીજું એક કુશાદે બારણું હતું તે જોલીને તેણે અમોને બાહર ઉતારયાં, જ્યારે એક સૌવરીન તેની એ મેહનત વાસ્તે મેં તેના હાથમાં સેરવી દીધો, તેથી તેનો આત્મા જીવતાંજીવત બેહસ્ત મુકામજ પોંહોંચી ગયો, અને તેની આંખો ખુશીમાં ચમકી નીકળી તે જોવાનું ખરેખર ધણું ખુશકારક હતું.

“કાંએ, તમે તો માહરે માનતાંતાં નહીંની, બાઈ?” અમે રસ્તા પર ઉતરયાં ત્યારે બલી ને સાચી બીડાએ પોતાની ફત્તેહની ખુશાલીથી જલકાઈ મલકાઈને કહયું; “ઝારા આપુને નુકશાન થાય એવું કરેજ કેમ?”

“ખરી વાત છે, વાહલી બીડા,” હું એકમત થઈ. “આએ તાહરો ધરડો ગીદડરૂંચ ખરેખર તો કોઈ ધણો મોટો માણસજ દેખાયછ.”—અને એ મુજબ અમો એ ને એજ વાત કરતાં ધર પોંહચ્યાં, જે પછી તે રાત્રે મને ઉંધ આવી તે આગમચ એ બલા ડોસાએ જે માથે લીધું હતું તેમાં તેની ફાવત થશે કે નહીં તે વાસ્તે હું મનથી મુંજયા અને અજબ થયા કીધી.

પ્રકરણ ૧૫૬.

અને હવે આપણે પેલી એલીન મારસીની વાત પર પાછાં આવ્યે. વાંચનારાં સાહેબો યાદ કરશે કે લેડી કેલવેડનની તે જીવેજાંનની સહી રટેજ પર આવવા આહતી હતી, અને તે લેડીની ફરમાસથી મેં તેને શીખવીને એ હુન્નર માટે લાયક કરવાનું માથે લીધું હતું. તે વીસ વરસની એક ધણી મનોહર તારણી હતી, અને એટલી ઉલટમંદ શીખનારી હતી કે તે જલદી રટેજ પર

નામ કાઢશે એમ માનવાને હું કશોજ વેહમ કરતી હતી નહીં. તે ખરેખર તો એક ક્રેન્ચ ખાંતુ હતી, પણ ઇંગ્લીશ એવા તો ખરા ઍક્સન્ટસથી અને એટલી છટાથી બોલતી હતી કે કોઈ ઇંગ્રેજ છોકરીને પણ બાબુએ બેસાડે !

તે હાલમાં હવે છેલ્લાં પાંચ અઠવાડયાંથી માહરી તાલીમ હેઠળ હતી. તે રોજ લેસન લેવા આવતી હતી, અને જે મેરી એન્ટવર્થનો તેમ એ છોકરીનો પણ મને ધણો પડોશ પડી ગયો હતો. ખરેખર તો હવે મીઠી રીચર્ડસને બેવડો તડાકો પડવાનો હતો, કેમકે મેરી અને એલીન બેઉ રેન્જ પર દાખલ થઈ ચુકી હતી, અને લોકોમાં ધણો ધોધાંટ થાય અને તમાશગીર વર્ગનો ધણો મોટો ધસારો થવા પાંમે એ મક્કસદથી તે બંને છોકરીઓને સામટી એકજ રાત્રે રેન્જ પર કાઢવાનો એ અમારી કંપનીના માલેક ને મેનેજરનો ધરાદો હતો.

એ દરમ્યાન અમે ગીલ્ડરૉયને મળી આવ્યાં તે રાત પછીની સહવારે એલીન લેસન લેવા આવી ત્યારે મેરી તૈયાર થતી હોવાથી અમે બે જણુ થોડો વખત તાહેલાં મારતાં એકલાં બેઠાં, જે વખતે વાત સ્વભાવિક તેઓએ જાહેરમાં દેખાવ આપવાને લગતીજ અમે વચ્ચે થતી હતી.

“તાહરી ખાત્રી છે, એલીન, કે એ લાઇન લેવા વાસ્તે પછીથી તુંને પસ્તાવો થવાનો નથી ?” મેં પુછ્યું.

“ઓ, પસ્તાવો કાંય થાય, એલન ?” એલીન અજબ થઇ.

“કારણ કે એ ધંધો ખરેખર તો સોસાયટીમાં આપણે ચાહીએ એટલો માન પાંમેલો નથીજ.”

“તમે એમ કેમ કહી શકાંછ, એલન ?” અલીન વધતી અજબ થઇ; “તમે તમારોજ દાખલો લેઓની ! તમે સોસાયટીમાં શું થોડું માન પાન પાંમેાછ ?”

“એ બધું રેન્જ પર હોઇએ તેટલાંજ,” મેં શીકું હસીને કહ્યું; “મોટા ઘેરનાં લૉર્ડ ને લેડીઝને હું જે “વીશ” કરું તો ધણાં જણાં હીસણાં કરે ને ટીચકાં ચઢાવે. એ તો જે માહરાં અંગત દોસ્તો થઈ લાગેલાં છે, જેવાં કે લેડી કેલવેડન, કાઉન્ટેસ ઑફ બેલગ્રેવ, કાઉન્ટેસ બ્રેન્ચીસ વિગેરે તે લોકની તું વાત ના કર, પણ એ લોક સિવાય મોટાં સરકલમાં મને બી કોણુ કોહું આપેછ જે ? તેથી હું કેહુંછ કે રેન્જ પર એક વખત નિકળવા આગમ્ય તું તાહરાં બવિખ્યનો ધણો વિચાર કરજે !”

“મને શું વિચાર કરવાનો હોય, એલન ?” એલીને ગમખવારીથી કહ્યું. “માહરે વાસ્તે બીજો કોઇ ઉપાયજ નથી. લેડી કેલવેડન ગમે એવી માહરી જીવેજાનની સહી છે, પણ તે છતાં બી હું તેને પોતાને કે તેનાં માયઆપને આશરે પડી રહીને ઓસ્થાલો ટુકડો ખાઇજ કેમ શકું ?”

“એ તાહરો હેતુ તુંને ધણી શોભા આપનારો છે, વાહલી એલીન,” હું એકમત થઇ; “સૈને પોતાની હાલતનો વિચાર કરવાનો છે, પણ હું તુંને જે ખાસ કરીને કેહવા માંચુછ તે એમ કે જે તે કંથે દીલ આપ્યું હોય તો તે જવાનની લાગણીનો પેહલો વિચાર કરજે. કદાચ તેને એ નહીં બી ગમે ?”

એલીનની બંને આંખમાં, એ સાંબળતાં સાથે, અકેક આંસુ ઉભરી આવ્યું, અને મેં

તરત જોયું કે હું માહરી ગળત્રીમાં જુલ કરતી નહીંજ હતી !

“હું તાહરી લાગણી દુઃખવવા કે તાહરી ખાનગી વાતો તાહરી પાસે પડાવી લેવા જરા બી ચાહતી નથી,” મેં તે ઉપરથી કહ્યું; “પણ મને પોતાને એ વાતનો અનુભવ થયેલો છે—”

“તમેને ?”

“હા,” મેં કહ્યું. “હું જે એક વાહલા ને લાયક જવાંને ચાહું ને જેની સાથે માહર થવાનું નક્કી છે તેને રટજને વાસ્તે ધણો અભાવ હતો, અને તેને સમજાવીને રાહ પર લાવતાં મને ધણું સોસવું પડેલું છે ! એટલા વાસ્તે હું તાહરી ફકર કરું છું, અને તું જે ચેતવણીનું કેહું છું.”

“તમે કેટલાં બલાં છેઓ, ઍલીન !” તે સુંદર છોકરીએ ધણું મોટાં હેસાંનથી કહ્યું; “અને જ્યારે તમે મને એમ ચેતવણીનું કેહો છો ત્યારે તો માહરે બી માહરો બેદ પાક વિધાસમાં તમે વાહલાં બેહનને કેહવોજ જોઈએ. તમારી અટકલ તદ્દન ખરી છે, ઍલીન, કે હું બી એક ધણાજ લાયક જવાંને ધણું ખરાં દીક્ષથી ચાહતાં શીખી હતી, પણ-પણ—”

“પણ શું, વાહલી ઍલીન ?” મેં હીંમત આપી; “શું તે કારજ પછીથી તુટી ગયેલું છે ?”

“હા, પણ તે મેં પોતેજ તોડી નાંખેલું છે, ને તેમાં તેવણને વાંક જરા બી નથી,” ઍલીને જોશથી કહ્યું, “તેવણની યુગ્મસ એટલી ગરીબ છે કે મનેજ તેવણને માંથે પડવા ગમ્યું નહીં. એમ તો તેવણના એક લખખોપતી કાકા હતા, પણ તેવણ સાથે એવણને મુતલમ બનાવ નહીં હતો, અને તેથી તે બાળુની અમેને કાંધજ આશા નહીં હતી. એથી મેંજ ના કહ્યું, ને હુંજ બજીદ થઈ. તેવણ બીચારાએ તો મને ધણી ધણી સમજાવી. તેવણે તો મને સમજાવવા બાકીજ નહીં રાખ્યું કે આપણે ગરીબાઈમાં બી ધણાંજ પુરતાં સુખ ને સતોષથી રહીશું; પણ હુંજ હટો પડી ને મેંજ ના કહ્યું. માહરી પોતાની આવી ગરીબડી અવસ્થા સાથે તેવણને માંથે પડવા અને તેવણનું બીચારાનું બવિષ એમ કચડી નાંખવા મને જરા થઈને ગમ્યુંજ નહીં.”

“અને ક્યારેકનાં તમે એમ છુટાં થયાં છેઓ ?”

“અમે છેલ્લાં મહ્યાં અને છુટાં થયાં તેને નજદીક બે મહીના થવા આવ્યા,” ગરીબ ઍલીને પોતાના ખરા ખ્યારના એ મોટા સ્વભોગ વિશે બોલતાં પોતાની છાતીમાં ઉભરી આવતું એક દયકું મુશ્કેલીથી પાછું યુગળાવી નાંખીને કહ્યું.

“અને તેવણ તાહરો આએ રટજપર જવાનો એરાદો નાંખેલો ?”

“હા, મેં કહીજ દીધું હતું,” ઍલીને દુઃખથી કહ્યું, “અને ત્યારે બી મને માહરા એ ફરાવથી ફેરવવા તેવણ નાંખે આસમાનના તારા તોડીને નીચે લાવ્યા. પણ મેંજ નહીં માન્યું, અને અમે તે દાહડેનાં સદા સુધી વાસ્તે છુટાં પડેલાં છીએ.”

હું એ સંધળું સાંભળીને, અલગત, ધણી દલગીર થઈ. મને ઍલીનનો એ સ્વભોગ ઝાઝો ગમ્યો બી નહીંજ, પણ મેં તે છોકરી સાથે એ સંજોગમાં કરી વધારે તકરાર કરી નહીં. જેને તે પોતાના બનથી બનાવ ચાહતી હતી તેનું જે નહીં માન્યું, ત્યારે માહરે એ

વાતમાં તે શું માનવાની હતી એમ જોઈ હું ચુપજ રહી.

“એવણુ માહરી સાથે ગુસ્સે થઈને છુદા પડેલા છે,” અલીને જારી રાખ્યું; “અને હવે હું ધારૂં કે મને જીવી બી ગયા હશે, એટલા વાસ્તે તમે જોશો કે મને એ લાઇન લેવાને વાસ્તે તેવણુનો વિચાર કરવાને હવે કોઇજ કારણ નથી. હું તનમનથી એ લીધેજ એકરાર ને જાણી છું, અને એ માહરા દુઃખકારક વિચારોથી બચવા અને અળગી થવાજ મેં એ જાતની એ રોકાણોમાં આશરો શોધીધેલો છે.”

અહીં અમારી એ વાત બંધ પડી, કારણ જે તેટલામાં તો મેરી એન્તવર્થ તૈયાર થઇને પોતાના ઓરડામાંથી બાહર આવી, અને લૅસન્સ શરૂ થયાં.

પ્રકરણ ૧૫૭.

ઉપલી વાત થવા પછીથી એથે દાહડે મને ઘરડા ગીદરોયને ત્યાંનું પાછું તેડું આવ્યું. એક કાપલી પર ફક્ત એટલુંજ લખેલું હતું કે, “આજે રાત્રે આંઠ વાગતે તમે બને જણે હાજર રહેવું—ગીદરોય.” અને એ ફરમાસ મુજબ તે રાત્રે જલ્દીથી જમી લઇને મેં બીડા સાથે ઉમેદવાનું ફરી એક વાર તે જીપ્સીઓનાં તે રહેઠાણે તરફ ઝાંકાવ્યું. હવે મને બી દીલમાં ડર કશો હતો નહીં. માહરી છાતી જે ધુળ્યા કરતી હતી તે માત્ર એજ સંબંધમાં કે શું આ બુઢો જીપ્સી માહરી હજારો પાઉન્ડની દોલત પાર્કસ જેવા એક હેરમંદના હાથમાંથી છીનવી લઇને ખરેખર માહરે સ્વાધીન કરી શકશે? એ બનશેજ કેમ? તે પાર્કસને ફરજ પાડીજ કેમ કીસમે શકે? તેને એમ ફરજ પાડવાનો કાયદાથી હકજ શો હતો?

બીડાએ બારણું થોકયું, અને પેલાજ વેહેંત્યાએ તે ઉંધાડ્યું. તે આ વખતે અમોને બાજુમાંના ઓરડામાં ખોટી કીધા વગર પાંધરો એક મોટા ઓરડા તરફજ લઇ જતો હતો, જ્યારે તેને યાદ આવી ગયું હોય તેમ ઓરડાની બાહર એક પળ અમને થોભાડી તેણે કહ્યું, “સાહેબનો તમને કેહવાને મને હુકમ છે, મીસ પર્સી, કે જે થાય તે તમારે ગુપચુપ જોયા કરવું, અને વચ્ચે તમારે એક અવાજ વટીક ઉઠાવવો નહીં. તમારે તે કયુલ છે? તમે એ વાતના કસમ લેશો?”

“ખચ્ચીતજ નહીં!” મેં અરધા ગુરસાથી કહ્યું; “પાર્કસ ધણો બુરો અને પાપી છે ખરો, પણ તમે લોકો તેને કોઇ રીતે રીખાવો કે મને માહરી દોલત આપી દેવા વાસ્તેની તેના પાસે હા બણાવા તેની ઉપર કાંઇ જાસ્તી ગુનરો તો તે હું કદી જોઇ શકવાની કે ચાલવા દેવાની નથી!”

“એનો જવાબ દેવાની મને અખત્યારી નથી,” તે વેહેંત્યાએ ટણકાથી કહ્યું; “હું તો એટલુંજ પુછું કે તમે ત્યારે એ સપત લેવા શું નાજ કેહો?”

“હું ત્યારે એ સંજોગમાં ગીદરોય સાહેબને પેહલાં ખાનગીમાં એક મિનીટ મલવા માગું,” મેં માંગી લીધું.

“હું જઇને રજા પુછી આઉં ત્યારે,” તે ખીદમતગારે જવાબ કર્યો; “આવો, તમે તેટલાં આએ ઓરડામાં બેસો.”—અને, એમ કહેતાં, તે અમોને તેજ બાજુમાંના એક

ખીનજી ઝોરડામાં લઇ ગયો, અને અમો અંદર દાખલ થયાં એટલે બારણું બાહરથી પાછું બંધ કરી લઇ પોતે ઉતાવળે ચાલી ગયો.

“કાંએ ખીડા, મેં કાધું ને કહ્યું તે વાનખીજ છે કેની?” અમે તે ઝોરડામાં પાછાં એકલાં પડ્યાં એટલે મેં માહરી વિશ્વાસુને પુછ્યું.

“વાનખી તો છે, મીસ,” ખીડા એકમત થઇ, “પણ મને લાગેછ કે એવી તકરાર ઉઠાવવા જેવું કોઇ કારણજ નથી. મી. ગીલ્ડરૉય એમ જીલમાટથી કામ લે એવું મને લાગતુંજ નથી.”

“તે ગમે તે હોય,” મેં માથું ફફડાવી કહ્યું; “પણ આપણે એવા સપત લઇને બંધાઈ જઈએ તે આગમય આપણને એ વાતની—”

પણ વળી હું હયાં અચકી ગઈ. વળી પાછું તેજ થયું! આગળ માફકજ અમો જે ઝોરડામાં હતા તે ઝોરડામાંની એક બાજુની દીવાલની એક મોટી ફેટા ફ્રેમ ઉંચકાઇ, અને એક કદરૂપા ચેહરાએ અમોને ટાંકીને જોતાં અંદર દીવાલના તે ગાળામાં દપ દઇને માથું ખોસ્તું; અને વાંચનાર શું ધારશે? તે કોણ હતું? તે પેલી ઝેરી નાગણુ ધરડી બેંટી—મરનાર આરાની ખુની મમાઇ પોતે હતી!

મને ગભરાટથી એ તરફ જોતી જોઇને ખીડાએ પણ જરા ચમકીને ત્યાંજ નજર કરી, અને તે પણ એ દેખાવ જોઇને થથરી ગઇ. એ ધરડી વંત્રી ઈઆંડનો કિનારો સહનો છોડી ગયલી વળી ક્યાંથી આએ તરફ એટલી વેહલ્લી પાછી ટુટી નીકળી? તેના ચેહરામાં કાળા નંડનાં ઝનુન અને ખીજવાટ કરતાં પણ વધતું ઝનુન ને કપટ જોઇ શકાતાં હતાં, અને તે જોતાં માહરાં બદનમાં ફરતું લોહી જાણે થંબ થઇ ગયું, કે બ્યારે ખીજજ પણ તે પેલી ફ્રેમ પાછી દીવાલ પર ઉતરી, અને તે ગાળો બંધ થઇ ગયો!

અને આ વખત તો ખીડાને એ વિશે કાંઇ બી પુછવા કે તેના જોડે મત કરવા જેગો મને મુતલબ વખતજ મલ્યો નહીં, કેમજે હું તેવું કાંઇ બી કરું તે આગમય તો બારણું પાછું ઉંધડ્યું, અને પેલો વેહેંતું પાછો ઉંચર પર આવ્યો.

તે હવે અમોને પોતાની સાથે પાછો લઈ જવા તૈયાર થયો, અને મને સંધ્યારો આવે તેવી રીતે કહ્યું; “ગીલ્ડરૉય સાહેબે તમોને ખાતર જમા રાખવા કેહેવડાવ્યુંછ કે પાકસ સાથે કશી બી જત્તીથી કામ લેવામાં આવશેજ નહીં. ફક્ત કાયદાથીજ કામ લેવાશે, મગર જે થાય તે તમારે ગુપત્યુપ જોયાજ કરવાતું છે, અને વચમાં એક હરફ પણ ઉચારવાનો નથી, જે વાતના તમારે કસમ લેવા જોઈશે.”

“તો તેવા કસમ હું બણી ખુશીથી લેઉંછ,” મેં ધીરજ પાંખીને ખુશાલીથી કહ્યું; “માહરી મતલબ એટલીજ છે કે માહરો ગમે એવો લાભ સચવાતો હોય તો પણ તે આદમીને કોઇ રીતે રીખાવવામાં આવે કે તેના પર કોઇ બી રીતની જત્તી ગુનરવામાં આવે તે હું ખમી કે લઇ ચલાવી શકશ નહીં.”

“ચાલો ત્યારે.” તે વેહેંતાંએ ટુંકું કર્યું—અને અમો બંને તેની પુઠે ખયાં.

આ વખતે તે અમોને એક દાદર ચઢાવી તે ધરના કોઈ ખીનજ ભાગમાં લઈ ગયો,

અને પછી અમે જે ઓરડામાં દાખલ થયાં તે ઘણો મોટો અને કુશાદે હતો. તેમાં ટેબલ, ખુરસીઓ વિગેરેની તૈયારીઓ કરી મુકેલી જેવામાં આવી, અને એક સાઇડે એક કાળો પરડો હતો, જેની પછવાડે અમોને લાઇ જઇને બેસાડવામાં આવ્યાં, અને અમોને ખુરસીઓ આપવામાં આવી. તે પરડામાં આસરે છ છ ઈંચનાં બે ત્રણ ગબારાં હતાં, કે જેમાંથી અમો પોતે છુપાઇને આગળા હાલમાં જે ફીયા થતી આવે તે સઘળી જોઈ શકાયે એવી બદોબસ્તીઓ કરી રાખેલી હતી.

અને અમો બેઠા પછી જરા વારે ધરડો ગીલ્ડરૉય અંદર આવ્યો. તે આવીને વચમાંની એક મોટી ટેબલની આગળની એક ઉંચી પીઠની ખુરસીમાં ગાઠવાયો, અને તેની પછવાડે એક નાધણું જેવું સરઘસ આવ્યું, કે જેમાં બધા જીપસીઓજ હતા, અને જ્યારે રોશનીઓ તેજ કરવામાં આવી ત્યારે બચ્ચાંનાં ચેડાં જેવો આ બધો મામલો જોઇને હું ધણી બજબજ થઇ. મને તો લાગ્યું કે અત્રે બરાઇને આ સઘળો સ્ટુપીડ મામલો જેવા કરવો એ બી કાયદાનું એક ઉલ્લંઘન હતું, કેમજે અવલ તો આએ ધરડો ગીલ્ડરૉય તેની જાતમાં બસે જે કે એક રાજા જેવો હોય અને પોતાની જાતના નાહના કન્યાઓ પોતેજ ચુકવતો હોય, તોપણ પાર્કસ જેવા ઇંગ્લેજ સહતનતની એક અન્ય પ્રજાને પકડીને તેના અપરાધનો ફેસલો કરવા કે તેને સજા કરવા, અને તેમ કરીને ઇંગ્લેજ રાજાનો કાયદો પોતાના હાથમાં લેવા તેને બેશક હકજી શું હતો? મેં જોયું કે આ તો સાચું તાજના કાયદા વિરૂદ્ધનાં કાર્યોને મેં આગળ રહીને ઉત્તેજન આપેલું કહેવાશે, અને આ બધાં જે પકડાયાં તો હું પોતે એ મામલામાં ઓછી દોષિત હવાની નથી! હું, તેથી, ધણી બીહીધી.

“ચાલ, ચાલ, બીડા, આપણે જતાંજ રહીએ,” મેં તે ઉપરથી તે બહાલી છોકરીને કાને લાગીને કહ્યું. “આએ તો કાયદાનો એક ફાર્સ હોય તેવુંજ કાંઈ લાગેજ, અને જે મામલો બીચકશે તો—”

“ચપી જાઓ, બાઈ! તમે તમારે ચુપચુપ જોવા કરો,” બીડાએ ખાત્રીબેર કહ્યું. તે જાતવાળી હોવાથી તેને તો આએ કારોબાર વાસ્તે સાચું કાંઈ અજબ માન બરપા થયલું દેખાતું હતું, અને પરિણામ બધું સાફજ થવાની તેની ખાત્રી કોઇને બી હેરત કરે તેવીજ હતી. “એમ બીહયા કુન્યા ના કરો. એ લોક કાચે પાચે કામ કરે એવા કાચા પોચા છેજ નહીં.”

મને ફરજિયાત તેવામાં ચુપ થવું પડ્યું, કેમજે તેટલાં તો બાહેર પગલાં વાગ્યાં, અને ચાર મજબુત અને રોડોડી જીપસી જવાનો પાર્કસને પકડીને તે ઓરડામાં પોતાની વચ્ચે ધસડતા લાવ્યા, કે જે લુચ્છો ચેહરામાં મોહત જેવો શીકડો અને બીહીધેલો દેખાતો હતો! તેણે અંદર આવતાં સાથે ચોપાસ ગભરાયલી નજરે જોયું, અને પોતાને એક અપરાધીની અદાથી એક કોઠ કચેરી સામે ઉભો કરવામાં આવેલો જોઇને તે દેખીતી રીતે ઘણો તરખાપલો નજરે આવ્યો.

“હુટો મુકો એને!” ગીલ્ડરૉયે હવે દમામદાર અવાજે હુકમ કર્યો, અને ત્યારે જેવા તે જીપસી જવાનોએ તેને હુટો મુક્યો કે તેણે હીંમત પકડીને ઝનુનથી પુછ્યું, “કોણુ છેઓ તમે બધા કમીના? શું મતલબથી મને અત્રે પકડી મંગાવવામાં આવ્યો છે?”

“ચુપ ફર રે, બેઅદબ!” ધરડા ગીલ્ડરૉયે તેને ઠઠરાવી નાંખ્યો; “તાહરે અમારો અદબ

કરવો જોઈશે. તાહરો આજે અત્રે ફેસલો થવાનો છે.”

“ફેસલો ? શાંનો ? કીયા અપરાધનો ? કોણ કરશે ? પાર્કસે વળી તુચ્છકાર કર્યો; “તમોને ખબર ખી છે, હેમકો, કે હું પોતે એક ધારાશાસ્ત્રી છું ? મને દગાથી અત્રે બોલાવવામાં આવેલો છે, અને પછી જરૂરીથી ધરી પકડીને અહીં ધસડી લાવવામાં આવેલો છે.”

“અને તું અપરાધી નથી એમ ખરું કે ?” ગીલ્ડરોયે ગુસ્સો કર્યો; “ધ્યાન કર ! અહીં કોઈ તાહરી પર કશી જાસ્તી ચુનરવાતું નથી. અહીં તો તાહરા અપરાધનો ચોખ્ખો ફેસલોજ કરવામાં આવનાર છે. એક સરકારી અદાલતમાં જે રીતે ન્યાય થાય તે રીતે ખરેખર તાહરો ન્યાયજ કરવાં આવશે.”

“પણ તે કરશે કોણ ? તે ન્યાય કરવાનો તુંને કે કોઈને ખી અહીં હકજ શું છે ?” પાર્કસે જુસ્સા ભરે પુછ્યું. “આએ જો તમે લોકોએ બધાએ મળીને કાંઈ રમુજ કરવા ધારી હોય તો—”

“ચુપ કર, બેવકુફ ! રમુજ શાંની હોએ ?” ગીલ્ડરોયે પાછો ધમકાવ્યો; “સાંભળ, થોમસ પાર્કસ ! તાહરી પર ખુનનો સૌથી મંબીર અને જાનુન ચાર્જ છે !”—અને મેં જોયું કે એ સાંભળતાં તો પાર્કસ પોતે પોતાને જુલી ગયો, અને એક સરખે ડાખ્યો હોય તેમ દીસ્તી રીતે જોરથી ચોક્યો.

“હા !” તે ચોકવાતું જોઈને ગીલ્ડરોયે દાદી પસવારતાં કહ્યું; “એ ખુન તેં પોતે મીં ફારસીય નામના ખુલતું સને ૧૮૭૪નાં સાલમાં લીડસ ખાતે કરાવેલું છે. એ કામ તેં તાહરી મરનાર માતાની મારફતે લીધેલું છે, કે જે બાપ તે ધરમાં વરસો સુધી હાઉસડીપર હતી. એ ખુન કરવાની મતલબ મરનારની એક નાહની છોકરીની છોકરીનો ત્રીસ હજાર પાઉન્ડનો મોટો વારસો ખાધ જવાનીજ હતી, અને એ બેઉ ગુનાહો કરીને તું ફાવી ગયો. બોલ, હવે તું શું કેહવા માંગેછ ? તું એ અપરાધો કખુલ કરેછ કે ન્યાયથી તાહરી તપાસ થાય તે માંગેછ ?”

“હું કોઈ ખી જવાબ આપવાજ ના પાડુંછ !” પાર્કસે કે જોણે અત્યાર સુધીમાં પુરતી હીંમત પાછી જમા કરી લીધી હતી, અને પોતાનો જોખમ જોઈને મજબુતીથી પાછો સાહવધ થયો હતો તેણે મોટા તોરથી કહ્યું; “મેં અપરાધ કીધો કે નહીં કીધો તે તું પુછનાર કોણ ? તુંને આએ કચેરી ભરવા કે કેસ ચલાવવાનાં હંખગ કરવાની સત્તાજ શું છે ? તમે હમણાં તો એ ફાર્સ ચાલવા દેઓ, પણ પછી પરીણામોને વાસ્તે હુજળો !”

“ખામોશ !” ગીલ્ડરોયે ગગરાત કર્યો; “તું તાહરો વખત આવે ત્યારે અમોને પકડાવીને સજા કરાવવા જે તાહરેથી થાય તે કરજે, પણ હાલ તો તાહરી એ દીવાંની બકવાત વાસ્તે તાહરું મોહું સીવેલું રાખ ! અંમે અમારો જોખમ જાણ્યેછ, અને જાણીનેજ કામ લખ્યેછ. અમારો જોખમ તો આવે ત્યારની વાત છે, પણ તાહરો જોખમ તો આજેજ અત્યારેજ ને અહીંજ છે, અને તેનો તાબરતોબનો ફેસલો થવાનો છે. તાહરે વાસ્તે તો મોહત જીવતનોજ જોખમ ને સવાલ છે !”

“મોહત જીવતનો ?” પાર્કસ પાછો દધાયો; “એટલે શું, તમે લોક માહરો જાન ખી

શેણ ?”—અને તે લુચ્છો દમ બ દમ હવે હીંમત હાર્યોજ નતો જણાતો !

“જે પોતે એક નીરપરાધી જૈદ જાન લેવાને ડર્યો નહીં તેને ખીજાએ જાન લેવાનું પુછવાનો હકજી શું છે ?” ગીલ્ડરૉયે બખાળ્યું; “તેં પુરાણને ચસ્તે જાન લીધી તો અમે તેની સભામાં નેકીને ખાતર જાન લેવા ડરવાના શાંના હતા ? તું અમેને પકડાવાની લાહરી કરેછ તેથી તાહરં પોતાનું બહેતર શું થવાનું છે ? જે ખુન આજે અમે અહીં પુરવાર કરશું તે તાહરી એ હેમાકાતથી મોટી કચેરીમાં બેવડાં જોરથી પુરવાર થશે, એમજ કેની ? અને ત્યાં કોણ તાહરી પર તરસ ખાવાનું કે દયા કરવાનું છે ? અહીં તો અમે નાખતીથી ને દયાથીજ કામ લેવા બેઠેલા છીએ. જે તું એ તાહરા મોટા ગુનાહોની તોજશ કરશે, તો અમે તુંને જીવતો જવા દેવાના અને તરતજ છોડી મુકવાના છીએ. બોલ, ત્યારે હવે શું કેહછ ? તું પોતાને “ગીલ્ડી” કયુલ કરેછ ?”

પાર્કસ ઘેરાઈ ગયો. શું જવાબ કરવો અને હવે કેમ કામ લેવું તે તેને સમજ પડી નહીં. ગીલ્ડરૉયની જોરાવર સમજવટની તેની પર દેખીતી મજબુત અસર થઈ. તે બદમાશ જેઈ શક્યો કે તેનું પાપ ધણી મજબુત પુરાવાઓ સાથે આવ્યે લોકો પકડી કાઢી શક્યા હતા, અને અહીં જે તે ખેચતાંજી કરે અને પોતાનું કાંઈ વળતું નહીં જોઈને તે લોક તેને પરભાડો પોલીસને સ્વાધીન કરે તો એવા પુરાવાઓ સાંમે ત્યાં આકેખત તેનો બચાવજી શું થનાર હતો ? તેણે એ સધળો વિચાર કીધો, અને એ વિચાર કરવા તે એકાદ બે મિનીટ થોપ્યો, કે જે દરમ્યાન તે કોર્ટ રૂમમાં એક ટાંચણી પડે તો તે બી સંભળાય એટલી બધી ચુપકીદી પસરી રહી.

“આએ બધું જુહું છે !” તેણે અંતે એક ડરાવ પર આવીને બખાળ્યું. દેખીતી રીતે તે જોવા માંગતો હતો કે તેની સાંમે પુરાવા શું અને કેટલા છે. “માહરી પાસે મીસ પર્સની પોતાની સહીનું લખત છે કે જેમાં મરનાર ફારસીથનાં વીલની સમ્યાઈ તે છોકરીએ પોતે કયુલ રાખેલી છે, અને જે એ રીતે અમારી ફેવરનું મરનારનું વીલ સાચુંજ હોવાનું કયુલ રાખવામાં આવ્યું છે તો પછી ખુનનો આરોપ અમારી સાંમે ટકીજ કેમ શકે ?”—અને પછી, મોટા તુચ્છકારમાં હોય તેમ, તે મોટા ઘોઘારી સાહદે જુહું જુહું હર્યો.

“હવે ત્યારે વખત બરબાદ કરવા કોઈ જરૂર નથી,” ગીલ્ડરૉયે પોતાનો ચુકાદો જાહેર કર્યો. “તું પોતાને નિર્દોશજી જાહેર કરેછ તો કાયદાથી તાહરી તપાસ થશે, અને તાહરો વાંક તુંને પુરવાર કરીને બતાવવામાં આવશે—”

પ્રકરણ ૧૫૮.

હવે મને ધણી હીંમત આવી. મેં જોયું કે આ કોઈ દાનાવ યુનેર્ગ ખરેખરી તારીફ લાયક ગણત્રીઓથીજ કામ લેતો હતો. તેણે એ લુચ્છાનાં પાપના ઓસ્તવાર પુરાવાઓ એકલા કીધેલા હોવા જોઈએ, કે જેથી તે આ બદમાશને બીહીધરાવીને ઠેકાણે લાવવાનું કરી શકે. બહી ઝરા પોતાની મમળને ખાતર તેને ધારાથી બચાવી લેવા માંગતી હતી, અને મને ફક્ત માહરા હકો પાછા સપુર્દ કરાવવાજી ચાહતી હતી. એટલા વાંસ્તે પોતાની

જાતના આગે “રાજ”ને મળીને તેણીએ કેટલાં બધાં હાથપણ અને કેટલી દુરઅંદેશીથી કામ લીધું હતું તે બધું હવે ખ્યાલમાં આવી જતાં મેં તે વાહલી મરનારનાં મોહત પર નવે-સરથી આંસુ ખેરવ્યાં અને માહરા ગાલ બીજવ્યા. અફસોસ કે તેની જીંદગીએ ચારી આપી નહીં, અને પોતે આગે જે નેકીભર્યું કરવા ને કામ લેવા આહુતું હતું તેનું પરીણામ જોયા કે જાણવા તે બીચારી જીવી શકી નહીં ।

“ પેહલ્લા શાક્ષીને બોલાવો । ” હવે ગીલ્ડરૉયે હુકમ આપ્યો,—અને જે ચાર જણાઓ જોઓ સીપાઇનું કામ કરતા હતા તેમાંથી એક જણ બાહર દોડી જઈને એક આસા-મીને લઈ આવ્યો, જેને મેં જોતાં સાથે ઝાળખ્યો. તે પાર્કસના પેલો હેડક્લાર્ક મીં મૉસ હતો, કે જેણે માહરી સાથે થયેલા દગ્ગા વખતે, વાંચનાર યાદ કરશે કે, શાક્ષી તરીકે સહી પત્રીમાં કેટલોક આગેવાન ભાગ ભજવ્યો હતો.

“ ઝો ખુદા, એ લોકોએ કેમ કામ લીધેલું લાગેલ । ” મેં તેને લખલ થતો જોઈને અજબ અજબ થતાં મનસે પુકાર્યું, કેમજે પાર્કસના પોતાનાજ હેડક્લાર્કને તેઓ પાર્કસની સાંમે જીભાંની આપવા લાઇ આવ્યા હતા એ કાંઈ તેમની નાહની સુની કારસાજી નહીંજ કહેવાય ?

અને પાર્કસ ? તે તો પોતાની સાંમે જીભાંની આપવા ખુદ પોતાના કલ્કાંકનેજ આવી ઉભેલો જોતાં મોહત જેવો પાછો શીકકો પડ્યો. તે ધણોજ અજબ થયેલો ને બીહીધેલો દેખાયો, અને પછી ચીખો થઈને બોલ્યો, “ સારું થયું, મૉસ, તું બી અહીંજ છે તો ધણું સારું, આગે કમળતો માહરી પર જીલ્લમ ગુજરેજ તેનો તું શાહેદી રેહજે.”

મૉસે જવાબ દીધો નહી. તેણે તો તેના માલીક તરફ આડી નજરે જોયું વટીક નહીં. તે પાધરો ન્યાયાધીસ ગીલ્ડરૉયની ટેબલ આગળ આવીને ગુપચુપ ઉભો રહ્યો.

“ મીં મૉસ, ” તે જૈફ આસામીએ કહ્યું; “ આગે અપરાધી થોમસ પાર્કસ અને એક જવાંન બાંતુ મીસ પર્સી વચ્ચે કાંઈ લખતો થયાંજ તેની તમેને કાંઈ ખબર છે ? ”

“ જી હા, મને ખરાબર ખબર છે, ” મૉસે મોટા ખુદા અવાજે કહ્યું; “ તે લખત ગયાં વરસની પાંચમી અક્ટોબરે થયાં હતાં, અને મને શાક્ષીની સહીઓ ભરવી પડી હતી.

“ તે લખત શું હતાં ? ”

“ તેમાં એક તો લીડસ ખાતેનું એક ઘેર મીં પાર્કસે મીસ પર્સીનાં નામ પર ચલ્લી આપ્યું તેનું લખત હતું.”

“ અને બીજું ? ”

“ બીજું જે મીસ પર્સીએ સહી કરી આપ્યું હતું તેમાં મીં પાર્કસે એ બાઈ પાસ લખાવી લીધું હતું કે મરનાર મીં ફારસીયતું જે વીલ રેજીસ્ટ્રારની ઓફીસમાં છે તે ખરું અને વાજબીજ છે.”

“ અને એવી સહી લેવાના બદલામાં મીં પાર્કસે એ બાઈને એક ચેક આપ્યો ? ”

“ જી હા, ”

“ અને તે ચેકના સંબંધમાં તમે શું જાણો છો ? ”

“ તે ચેક દગલ્યાણથી લખાયેલો હતો. તે એવી સાહીથી લખાયેલો હતો કે જે યોગ્ય કલાક પછીથી ઉડી જાય, અને કાગળ પાછું કોરું ને કોરું રહી જાય. ”

“ તેવી સાહી કાંઈ તમે રજુ કરી શકો છો ? ”

“ જ હા, આય તે સાહીની ખાતલી છે. મને આએ કોર્ટ તરફથી હુકમ થયો હતો તેમ એ મેં માહરૂ શેઠના પોતાના ઓરડામાંથી માહરૂ સ્વાધીન લીધી હતી. ”

“ જોવો, જોવો, બાઈ, ” બીડાએ માહરૂ કાંને લાગી કહ્યું; “ પેલો યુનેહગાર ધુજેલ ક્રેવો ! ”

“ બીજું કાંઈ તમે જાણો છો ? ” એવામાં કોર્ટ મીં ઝાસને આગળ સવાલ કર્યો.

“ હા; મીં પાર્કસે મરનારનાં વીલ બાબે ગરીબ મીસ પર્સી પાસે જે દગલ્યાણનાં લખત પર સહી લીધી હતી તે તક જોઈને એવણીની તીજેરીમાંથી ચોરેલું આએ કોર્ટના હુકમ મુજબ હું અત્રે હાંમતથી રજુ કરું છું, ”—અને તેણે તરતજ, એમ કહી, મેં જોયું કે જે લખત પર પાર્કસે માહરૂ દગલ્યાણની સહી લીધી હતી તે ખીસામાંથી કાઢીને ધરડા મીં ગીલ્ડરૌએ સ્વાધીન કીધું ! !

“ થોમસ પાર્કસ ! ” હવે મીં ગીલ્ડરૌએ તે અપરાધી તરફ પાછી નજર કરીને કહ્યું, “ તાહરે કાંઈ આએ શાક્ષીને સવાલ પુછવા છો ? ”

પણ પાર્કસે કાંઈ જવાબ કર્યો નહીં. તે તો પોતાની વાચાળ ગુમાવી બેઠો હોય તેમ તોળણ જેવું મોઢું કરી ગમખવાર અને ચુપ ઉભો.

“ મીં ઝાસ, ” ગીલ્ડરૌએ કહ્યું; “ હવે ત્યારે તમે બાજુ ચાઓ. તમારી જુબાની ખતમ થઈ છે. ”—અને પછી તરત પુકાર્યું, “ બીજો શાક્ષી ! ”

વળી એક જીપસી બાહરૂ ગયો, અને તે પછીથી પાછો અંદર આવ્યો ત્યારે તેની સાથે મરનાર ઝારાની મમાઈ—પેલી દોળખી બુઢયા હતી ! હવેજ મને સમજ પડી. હવેજ મને સમજ પડી કે આ કેસમાં પાર્કસની સાંમે જુબાની આપવા અને તે લુચ્છાનાં ગાત્ર પુરતાં ઢીલાં કરવા આ બુઢયાને ધરડા ગીલ્ડરૌએ તેના દેશવટામાંથી ખાસ તેડાવી લીધેલી હોવી જોઈએ !

અને ધરડી બંટીએ અંદર આવતાં સાથે ચોપાસ પોતાની ધુવડ જેવી નજર ફેંકી. હું તુસ્ત સમજી ગયો કે તે અમેને શોહધતી હતી, પણ અમે ત્યાં દેખાયાં નહીં તેથી તે જરા નાઉમેદ થયેલી લાગી. અમે પેલા કાળા પડદા પછવાડે સંતાયલાં હતાં એવો તો તે દઢને કશો ખ્યાલજ થયેલો લાગ્યો નહીં !

તેને પણ ઝાસનીજ જગ્યાએ લાવીને ઉભી કરવામાં આવી.

“ તુને જેમ કહેવામાં આવ્યુંછ તેમ, બુઢી, તાહરે કસમ પર આએ કોર્ટ આગળ બંધું ખર્ડું કહેવું પડશે, ” મીં ગીલ્ડરૌએ તેને યાદ કરાવ્યું.

“ હા, પણ મને બચાવવા તો તમે વચનથી બંધાયલાજ છોએ કેની ? ” તે ધરડી વંત્રીએ પોતાના જીણા, તીણા, કળ્યાખોર અવાજે પાછું અંકે કરાવ્યું.

“ હું તુને તે વચન આપી ચુક્યોછ, ” ગીલ્ડરૌએ દમામથી કહ્યું—અને તરત વધાર્યું, “ હવે બોલ, આએ આરોપીને તું બોળાવેછ ? ”

“હા, હું એને બરાબર ઝોળખું છું, અને હું બધું એકદમ કહી દેવાનું માંગું છું,” ધરડી બેઠીએ તીખાસથી કહ્યું; “એ મને આંઠ વરસની વાત પર પહેલવહેલો થોડુંક મન્યો હતો, અને એણે પૈસાની એક મોટી રકમ બદલ માહરી પાસે ઝેરી લોઝેનજીસ વેચાતાં લીધાં હતાં.”

“કાણુનો જીવ લેવા?”

“લીડસ ખાતેના ધરડા મીઠા ફારસીયનો.”

“તું શા ઉપરથી એમ કહી શકે છે?”

“કારણુ જે અમારા વચ્ચે બધી તેજ વાતની ગોઠવણુ હતી, અને ફારસીય મરી જવા પછી બી એ મને લીડસ ખાતે પાછો મન્યો હતો, અને એણે મને બાકીની પચ્ચેલી રકમ પગાર કાઢી હતી.”

“બોલ, બંધવા, હવે તાહરે એ શાક્ષીને કાંઈ પુછવું છે?” પાર્કસને પાછો સવાલ થયો, પથુ તેણે હજી પથુ પાછો કર્યો જવાબ કર્યો નહીં, અને કોર્ટ તરફથી ધરડી બેઠીને બાબુ થવાનો હુકમ થયો.

“હવે અહીં આરોપી સાંમેનો કેસ ખતમ થાય છે,” તે ન્યાયધીશે કહ્યું; “અને, બંધવા, તાહરી ઉપર ખુનનો, વિશ્વાસઘાતનો અને ભયંકાર ઠગાઇનો એ સઘળા આરોપો મળ્યુતીથી પુરવાર થાય છે. કોઈ શક નથી કે મરનારનાં મીસ પર્સીના લાભનાં ખરાં વીલનો તમોએ નાશ કર્યો, અને હાલ જે સરકારમાં રૅજીસ્ટર થયેલું વીલ હયાત છે તે તાહરીના કાંઈક એક ફારનરી છે. મીસ પર્સી શાક્ષી આપવા તૈયાર છે કે એ મોટી સહીનાં બનાવતી વીલનો ગંભીર અપરાધ તેં તેવણુ આગળ કયુલ વટીક કાઢેલો છે. તું એ રીતે ધોળે દીસની એક લુટથી મીસ પર્સીના ખરા હકના ત્રીસ હજાર પાઉન્ડની મોટી દોલત છુપી બેઠો છે, જે અમે ચાલવા દેવાના નથી. એ અવેજ બધો વ્યાજ સાથે ગઈ તા. ૫ મી અક્ટોબર સુધીમાં છત્રીસ હજાર ત્રણસો પાઉન્ડનો થયેલો છે, અને તે તાહરે, જે તું તાહરા જન માલની સલામતી ચાહતો હોય તો, આએ કોર્ટનો ચુકાદો છે કે, એક બી વાંધા વીસ્તી વગર મીસ પર્સીને એકદમ સ્વાધીન કરવો પડશે. આએ લખત, તે ફારનરીવાળું વીલ ખર્જ હોવા વાસ્તેની મીસ પર્સીની એક ભયંકાર દગલબાજીથી લેવાયેલી સહીનું, અહીં મોજુદ છે, અને તેનો તરત નાશ થવો જોઈએ.”—અને એમ કેહતાં સાથે તેણે તે દીવા પર ધર્યું, જે બડકો લઈ ઉઠવા પછી જમીન પર ફેંક્યું, કે બ્યાં તે થોડાજ વખતમાં તો એક મોટાં બળતાં સાથે બળીને ખાખ થયું, કે બ્યારે તે દીલેર ન્યાય-ધીશનાં એ મોખા ન્યાયથી માહરી છાતી હર્ષથી ઉચ્ચાતી થઈ. કેવો ભભો! કેવો સાચો! કેટલો દીલેર! કેવી ભયંકાર દગલબાજીથી લુચ્છા પાર્કસે એ લખત પર માહરી સહી લખને માહરા હાથ કાપીજ નાંખ્યા હતા તે યાદ કરતાં હું હંમેશા ગુસ્સાથી રંગેરમ ઉચ્ચાતી હતી, અને તેજ દસ્તાવેજ એમ નાશ પાંખવાથી વીલની ફારનરી બાબે તે શીહા બદમાશ પાછો ધારાના સપાટામાં આવી ગયો હતો એમ જોવાથી મને ધણી ધીરજ મળી. પાર્કસ તો, અલખત, તે દસ્તાવેજનો નાશ થતો રોકવા વાસ્તે એક આંખળી વટીક હીલવી શક્યો નહીં, કે બ્યારે તેનાં દીલમાં તો હું જોઈ શકી કે ફરીઆજ દોહવાતા હતા. !

“થોમસ પાર્કસ!” હવે ગીલ્ડરૅયે પાછું ઠકરાવીને કહ્યું; “તાહરા જેવો એક ખુની જીવવો જોઈતો નથી. તું માત્ર ખુનનાજ વાંકનો જવાબદાર નથી પથુ બીજા, ફરેક ગંભીરમાં-

ગંભીર અપરાધ તાહરે માથે લટકેલ. એટલાવાસ્તે હું તુંને ફાંસીની સજા કરું. હું માહરા અખત્યારમાં એક રાજનીજ હકુમત ભોગવું, અને એ હકુમત માહરી જાતમાં વંશ પરંપરા ચાલતી આવેલી હોવાથી, મેં તાહરા જેવા દોષી ગુનેહગારોને અનેક મરત્યા કાયદાની હદમાં રહીને એ સજા ફરમાવેલી અને કરાવેલી છે; પણ જો તું હજી બી સીધો ઉતરે તો માહરે સખ્ખત થવું નથી. પાંચમી અક્ટોબર ૧૮૪૧ સુધીનો તે જ રકમ દબાવી છે તેનો વ્યાજ સાથે હીસાબ થઈ ચુક્યો છે, અને તે જો આજ ને આજ મીસ પર્સનિ સ્વાધીન કરવાનું તું અત્રે કાયદસરનું અને પાકું લખત કરી આપતો હોશે તો અમે તુંને તાહરે પક્ષી જન બક્ષી જતો મુકશું. પછી ભલે તુંને જોઈએ તો છુટો થવા સાથે સરકારમાં જઈને અમારી સાંમે ફર્યાદ નોંધાવજે, ને અહીં નહીં તો ત્યાં તેનાં પરીણામમાં ફાંસી જશે! અમેને પરવાહ નથી. બોલ, ત્યારે, તું શું માંગેછ? મોહતની સજા કે માંશી? જો તું માંશીજ માંગતો હોશે તો તાહરી પાસેથી પાકા દસ્તાવેજો પર સહી પત્રી લઈને મીસ પર્સનિ કાલ ને કાલ એ અવેજ સ્વાધીન કરવામાં આવશે, અને જ્યાં સુધી મીસ પર્સનિ ધણીઆતી રકમ તરીકે તે અવેજ તે બાંધને પોતાને નામે બેકમાં જમા થશે નહીં ત્યાં સુધી તુંને અત્રે પહોંચે રાખી મેલવામાં આવશે. એ ત્રાન્સફર પાકું થવા પછી અમે તુંને તરત છોડી દઈશું. બોલ, હવે તું શું કેહછ? હું તુંને વિચાર કરવા અને આજે કોર્ટને સેવટનો જવાબ આપવા પાંચ મિનીટની મેહતલ આપું. એમ છતાં, જો એ હક અદા કરવા તું ના કેહશે, અથવા અમને જરાબ વટીક નહીં આપશે તો પછી માહરો જે હાકમ થશે તે સેવટનોજ થશે, અને આવતી કાલ સહવારનો સુરજ ઉગતો જેવાને વાસ્તે તું જીવતો રહેવાનો નથી.”—ને એમ કેહેતાં તે જોઈ આદમીએ પોતાનાં ગળવાંમાંનું ઘડયાળ કાઢીને વખત જોયો, અને પોતાની સમક્ષ ટેબલ પર તે ખુલ્લું મુક્યું.

એક મોહતની ચુપકીદી એ પછી તે આખા મોટા ઝોરડામાં પસરી રહી! કોઈ ગુસ ગુસ વટીક કરવાની હીંમત કરતું ન હતું. અમે એ વટીક એવાં હબતી મયાં કે અકેકના કાન પર પડીને પણ કાંઈ કહી કે બોલી શક્યાં નહીં!

અને પાર્કસ? તેનું માથું તેની છાતી પર ઝુમી પડ્યું હતું. તે પોતાનો જોખમ ખુલ્લો-ખુલ્લો જોઈ શકતો હતો. ગીલ્ડરૉયની હકુમત અને ઇનસાફી તે ઠરીજ ગયો હતો, અને તે કશીજ રીતે શક કરી શક્યો નહીં કે જો તેને ફાંસીની સજા કરવામાં આવશે તો તે સજા આ એકાંત ખુણામાં જરૂર અમલમાં પણ મેળવામાં આવશેજ!

તેણે પોતાને ચોપાસથી ઘેરાઈ ગયેલો જોયો. તે એવી રીતે ખુણામાં ચંપાઈ ગયો હતો કે એક હાથ કે પગ હીળવી શકવા જેટલી પણ તેને માટે મોકળાસ જાણે રહી ન હતી! તે શું કરી શકે? તે અહીંથી હાલ ગમે તેવી સહીઓ આપીને પોતાનો છુટકારો મેળવી શકે, તો પણ પછી શું કરી શકે? તે કેમ રીતે આ જીલ્લાતની ફર્યાદ સરકાર સાંમે લઈ જવાની હીંમત કરી શકે? તે ધણું તો આ લોકોને કાયદો હાથમાં લઈને એવી એક તપાસ ચલાવવા માટે સજા કરાવી શકે, પણ તેથી તે પોતે ખુનની સજામાં સરકારી ફાંસીથી કેમ બચી શક્યાર હતો?

“જવાબ આપ, બંધવા!” તે પાંચ મિનીટ આખર થવા આવતાં ઘરડા ગીલ્ડરૉયે પોતાના મોટા જોરાવર દમામદાર સાહેબે ગગડાત કર્યો, અને ઉંઘમાંથી ચમકી ઉઠ્યો હોય તેમ કમખખ પાર્કસ ચોંકીને સાહવધ થયો!

પ્રકરણ ૧૫૯.

“હું કમુલ થાઉંછ,” તે કેદીએ અંતે હારેલો મારેલો થતાં મુશ્કેલીથી સાંભળી શકાય એવા મરતા ધીમા અવાજે કહ્યું; “માહરી સહી જોઓ. ઘટતું કરો, તે અવેજ તે છોકરીને બાળી દેઓ, અને પછી મને અહીંથી જતો મુકો! હું ઇંગ્લાંડ છોડીને દુર જતો રહેવશ.”

“તે ત્યારે ધણું ડાહપણથીજ કામ લીધું, ચોમસ પાર્કસ!” ગીલ્ડરૉયે તે સાંભળીને કહ્યું; “કેમજે અહીં કદી ફાંસી દેવાનો જોખમ અમો નહીં બી કરતે તો બી આટલું તો નક્કીજ છે કે આએ બધી પુરવારીઓ સાથે એક બી શક વગર અમો તુંને પોલીસને સ્વાધીન કરતે, કે બ્યારે મીસ પર્સી પોતાનો હક મેળવતે, અને તું નાહક તાહરા જનથીજ જતો! એટલા વારતે તે આએ જે તાહરા ચુકાદો જાહેર કર્યો તે ખરેખર નેક કર્યું. તું જો કે અમોએ કાચે પાચે કાંધજ કામ કીધું નથી. ઐક ઔફ ઇંગ્લાંડમાં તાહરે નામે જે અવેજ જમા છે તેમાંથી છત્રીસ હજાર ત્રણસો પાંઉન્ડ મીસ પર્સીને નામે જમે કરવાનાં ત્રાન્સફર ખત મીં મૉસે કાયદા પ્રમાણે તૈયાર કરાવી રાખેલાં છે, જે પર ફક્ત હવે તાહરી સહી લેવાનીજ ખોટી છે. આજ આએ ટેબલ આગળ, અને સહી કર. મીં મૉસ, લાવો, તે દસ્તાવેજો રજુ કરો!”

અને હવેજ તે શેઠ અને તેનો ક્લાર્ક મીં ગીલ્ડરૉયની ટેબલ આગળ સામસાંમા થયા, કે બ્યારે દાંત પીસીને પાર્કસે મૉસને કાંધક અપસુખન કહયા, અને તરત ધરડો ગીલ્ડરૉય, ત્યારે, વચ્ચે હોમાયો.

“ખબરદાર!” તેણે ચથરાવીજ નાખનારા અવાજે પોકાર્યું; “એ જવાંને નેકી અને સમ્યાધની સાષ્ટે કામ લીધેલું છે, અને તાહરા જેવા એક પાપી આદમીથી તેને એક બી અપસુખન કહી શકવાનો નથી! તે અહીં ચાલવાતુંજ નથી.”

અંતે લુચ્છા પાર્કસે ધુજતા હાથમાં પેન લીધી, અને માહરે નામનાં તે કાયદાપુર્વક ત્રાન્સફર સહી કર્યાં, કે બ્યારે બીડા હરખથી મને વળગી પડી.

“ઓ મીસ પર્સી, ઓ માહરાં ભલાં બાધ,” તેણીએ મોટા હર્ષથી માહરે કાને લાગી કહ્યું, “આએ ખુદની કેવી મેહરબાંની! કેવું બધું સમાધાનીથી પાર ઉતરી ગયું! કેવું ખુદનું બક્ષેલું તમારું સાચું નસીબ!”

“હા, વાહલી બીડા, પણ હજી બધું છેલ્લે સુધી એમજ પાર ઉતરે ત્યારે ખુશી થવાતું!” મેં હસીને કહ્યું; “મને એ વાતનો આગળ, તું જાણેછ તેમ, એક વખત અતી ધણો કડવો અનુભવ થયેલો છે, અને તેથી એ મોટો અવેજ બ્યાંવેર માહરે નામે ઐકમાં જમા થાય નહીં ત્યાંવેર હું કાંઈ ખુશી થવાની કે ધીરજ પાંમવાની નથી.”

“ઓ, પણ હવે હજી બીડીવાતું છેજ શું જે, બાધ?” બીડા અજબ અધ; “મીં ગીલ્ડરૉયે આટલું બધું તરીપાર ઉતાર્યું તો શું હવે બાકીનું નહીં ઉતારી શકશે? વળી મીં મૉસ જે આટલી ભલામી અને નેકાથી આપુનેજ મદદ કરવા બાહેર પડેલો છે તે શું હવે કાંઈ કાચું થવા કે ટાંચું પડવા દેવાનો છે?”

“એ બધી વાત ખરી છે, બેટા,” હું એકમત અધ; “હું કમુલ કરુંછ કે આએ

નેક્રીબરેલાં બધાં આદમીઓની બરકતે હવે મને નાઉમેદ થવાની વજી તો નથીજ દેખાતી, ને જે હોશે તે કાલે બપોર સુધીમાં તો સેવટનુંજ આપણા લાભમાં નક્કી થઈ જશે.”

અહીં તેવામાં તે સહીપત્રીઓ થઈ ચુકી, જે પછી ગીલ્ડરૉયે પાર્કસને પાછો કેદમાં પુરવાનો હોકમ આપ્યો, અને તેને ખાતર જમા ફરી એક વાર કહી સંભળાવી કે જેવો કાલે સહવારે બૅંક ઉઠાડતાં એ સધળો અવેજ માહરાં નામ પર ત્રાન્સફર થઈ રહેશે. કે તરતજ તેને એ કેદથી મુક્ત કરવામાં આવશે.

એ ઉપરથી પેલા ચાર લઠયાઓ પાર્કસને પોતાની વચ્ચે પકડીને પાછો ધસડી ગયા, જ્યારે કૉર્ટ વીસરજન થયતી હોવાનું ગીલ્ડરૉયે મોટે સાહદે કહી સંભળાવતાં અકેક પછી સર્વ જથ્થુ ગરોબર તે કૉર્ટરૂમ છોડી ગયાં. ગીલ્ડરૉયે એ પછી ટેબલ પરનાં પાર્કસે સહી કીધેલાં લખતો પોતાને સ્વાધીન લીધાં, કે જ્યારે તેણે કરેલી ઇસારત મુજબ એકલો મીંઝ મૉસજ હજી તે ઝોરડામાં થોભ્યો હતો, અને પેલો ખાસ ખીદમતગાર વેહેંત્યું પથ્થુ ત્યાંજ હતો.

વળી ગીલ્ડરૉયે, મેં જોયું કે, પછી અમોને પથ્થુ પરડા પછવાડેથી બાહર તેડી લાવવા તે વેહત્યાંને ઇસારતથી હુકમ આપ્યો, અને તે ત્યારે અમોને લેવા આવવાથી તરત અમો તેની પુઠે ગયાં.

એ વખતે ગીલ્ડરૉયે મીંઝ સાથે વાત કરતો હતો, અને મેં જઈ તે બંને ગ્રહસ્થાનો તેઓની માહરા જેગી અનેક બલાઈને વાસ્તે હજારો હજાર ઉપકાર માન્યો.

“માહરે લીધે તમે ખીચારા ગરીબ તમારી નોકરી ગુમાવી બેઠાછ, મીંઝ મૉસ, ” મેં કહ્યું; “પથ્થુ હું તેનાં હેસાંનમાં—”

“એ બધી વાત આપણે કાલે કરશું, મીસ પર્સી,” ધરડા મીંઝ ગીલ્ડરૉયે મીઠાસથી હસીને તરત વચ્ચે પડતાં કહ્યું; “તમારું ધન તમારે સ્વાધીન થાય તે પછી તમારે જે કેહવું ને કરવું હોય તે કર્યા કરજો. આએ દસ્તાવેજો જે સહી થઈ ચુક્યાછ તે મુજબ આવતી કાલે મીંઝ મૉસ એ છત્રીસ હજાર ત્રણસોનો તમારો અવેજ તમારે નામે બૅંક ઓફ ઇન્ક્લાંડ-માંજ પાછો જમે કરાવશે, અને તે થઈ રહ્યા પછી એ લાયક જવાંનની તમો જેગી ખીદમતનો આપણે ધીરજથી વિચાર કરશું. હવે, તેથી, હાલ તો તમે બંને સીધારો.”—અને તેણે માયાથી બારણાં તરફ હાથ લંબાવ્યો.

“પથ્થુ મને એક સવાલ પુછવા ગમેછ, બલા મીંઝ ગીલ્ડરૉય, ” મેં વિનંતીની ઢપે કહ્યું; “તમે ધરડી બંદીને ક્યાંથી બોલાવી મંગાવી ?”

“તે તો કૉન્ટીનન્ટ પર હતી,” મીંઝ ગીલ્ડરૉયે જવાબમાં કહ્યું; “મેં તેને બોલાવી નથી. તે પોતેજ પોતાની ખુશીનું આવી. તેને તે જ્યાં હતી ત્યાં ગારાનાં મોહતની ખબર મળી, અને તે તરતજ ઈંગ્લાંડ દોડતી પાછી ફરી, જે સંજોગનો મેં લાભ લીધો, અને તેની પથ્થુ જીભાની લેવાનું નક્કી કીધું. તેની ખુનમાંની શ્વામીલગીરો હું જાણું છું એમ જાણતાં સાથે તે ધ્રુજ પડી, અને હું તેને જરૂર બચાવી લેવશ એ વાતની ખાત્રી મેળવીને આએ કેસમાં જીભાની આપવા તે કપુલ અને તૈયાર થઈ. એ ઉપરાંત તેણે મને વળી વચન આપ્યું કે આએ જીભાનીનું કામ ખતમ થતાં સાથે તે તરત પાછી ફ્રાંસ નાહસી જશે, પથ્થુ તે એ

વચન અદા કરેછ કે નહીં તે હું ચોક્કસ પાચે કહી શકતો નથી. એને કાંઈ એમ વેહમ બરખા થયેલો માણુમ પડેછ કે આરા કુદરતી મોહતે મરણુ નથી પાંખી, અને તેના વરે તેનું ખુન કરેલું છે અથવા તેનાં મોહતમાં મદદ કરેલી છે ।”

“ ખરેખર ? ” હું જાણે કાંઈ જાણુતીજ નહીં હોઈ તેમ મેં અજાણીજ બતાવી.

“ હા, ” ગીલ્ડર્ડે જવાબ કર્યો; “ પણ હું ધારંછ કે તે તો એનો એક સ્ટુપીડ ધખા- રો છે, કેમજે ક્ષેત્રે તો પોતાની એ મોહરદારને પ્યારને વાસ્તેજ પરણ્યો હતો, અને તેના પર જીવજનન કાઢી આપતો હતો એ વાત તો જગ જાહેર છે. હવે તેથી જોવાનું છે કે એણે મને આપેલાં વચન પ્રમાણે એ બુદી ખરેખર ઇચ્છાંડ છોડી જાયછ કે એ નીમીત્ત હેઠળ અત્રે કાંઈ વધુ થોબવાના પછાડા ખાયછ ! એમ છતાં તમારે કાંઈ એનાથી બીહીવું નહીં, મીસ પર્સી, ” અને તે બોલો જૈફ માહરી બણી મમતાથી જોછને પોતાની દાઢી પસવારતાં મુરખ્ખીગીરીનું પાણું હસ્યો; “ મેં તેને સખ્ખત તાકીદ કરેલી છે, અને તમારે રસ્તેજ નહીં આવે તે વાતની હવે પછી અત્રે બધી પકડી બંદોબસ્તી થયેલી છે. ”

એ ઉપરથી મેં તેનો ફરી ફરીને દીલોજનન ઉપકાર માન્યો, જે પછી અમો તેની રજા લઇને બાહરે પડ્યાં, અને ત્યારે આ વખતે તો, મીઁ ગીલ્ડર્ડે મોડી રાતનો ખ્યાલ રાખી, આગમચથી હુકમ આપી રાખ્યો હશે તેમ, પેલો વેંહેંત્યું અમોને છેક તેઓને લગતા લત્તાને નાકે સુધી મુકવા આવ્યો. એ પછી અમોએ એક બાકુતી ગાડી, મોટા ધોરી રસ્તા પર ઉતરવા પછી, કરી લીધી અને તે પાછો ફર્યો, જ્યારે, અલબત્ત, તેને ઇનામ આપવાની માહરી ફરજ હું કાંઈ જુલુહી નહીં, અને ત્રણ ગીનીનો નવેસરથી તેના હાથની હથેલી પર મેં જે સોનેરી ચીકાસ ચોપડ્યો તેથી તે રાજી રાજી અને થોડો થોડો ચર્ધ ગયો, એ શું માહરે કેહવું જોછશે ?

હવે અમો ધર પાછાં ફર્યાં ત્યારે માહરે ત્યાંનાં મોટાં ધડીઆળમાં (અમો ધરમાં આવી જવા પછી તરતજ) મધરાતના બરાબર બાર થોકાયા, અને મેરી ઝેલેન્ટવર્થ જે અમે ધર પાછાં ફરવાની વાટ જોતી ખોટી હતી તે હેતથી અમારી કને ઉલટમંદ સવાલ કરતી દોડી આવી.

તે ધણી ફકરમંદ થઇ ગયેલી લાગતી હતી. અલબત્ત તેનાથી આ વાતના સંબંધમાં મેં કાંઈજ જાનું રાખ્યું નહીં હતું, અને પેહલ્લી રાત્રે અમો જમીને ધરમાંથી બાહરે પડ્યાં હતાં ત્યારે હું ક્યાં જતી હતી તે મેં તેને કહીજ રાખ્યું હતું. એટલા માટે જ્યારે રાત ધણી ગુ- જરી અને બાર વાગવા આવેલા છતાં અમો ધર નહીં પાછાં ફર્યાં ત્યારે પીટર્સરીલ્ડમાં અમે અનુભવ્યું હતું તે યાદ કરીને આ વખતે પણ પાછો અમને કાંઈ જગોજ થયેલો હોવાનું તેણી- એ ધારી લીધું, ને તે ધણો ડર ખાઈ ગઇ હતી.

અમોએ, મગર, તેને ધીરજ આપી, અને પછી જે બન્યું હતું તે સઘળી હકીકત ટુકમાં તેને કહી, જે સાંભળી તે ખુશ ખુશ થઈ ગઇ. તે પણ બીડાની માફક મને મુખારકબાદી આ- પવા પડી, પણ મેં જે બીડાને કહ્યું હતું તેજ તેને પણ હસીને પાણું કહ્યું. મેં તે બંને વાહલી છોકરીઓને હેતથી સમજાવ્યું કે એજ ધન મેળવતાં મને એક વખત એટલી સખ્ખત છઠ્ઠાં ખાવી પડી હતી કે જ્યાં તક એ આવેજ પક્કી રવેસે માહરા હાથમાં આવી પડે નહીં

ત્યાં વેર હું એ માહરાં સુભાગ્યમાં માનીજ શકતી નહીં હતી ! બેશક ભલા ગીદરોએ અક્ષય કામ નહીં કરી શકે એટલી બધી ગણુત્રીઓ અને કાબેલ્યતથી સધળું હદ વગરનું અત્યાર સુધી પકકુંજ કરી આપ્યું હતું ખરું, પણ તે છતાં, મને લાગતું હતું કે, પૈસાવાળાં થવાનું કરમમાં હોય નહીં તો હજારો પછાડા બાર્થ થઇ પડે છે !

એ મુજબ અમો વાત કરતાં તે રાત્રે ધણું મોડે સુધી બેસી રહ્યાં, અને પછી સુવાને વાસ્તે વગેસએ થયાં. એ વખતે નજદીક દોઢેક વાગ્યો હશે. ખીડા માહરા ઝોરડામાં મને કપડાં બદલવામાં મદદ થવા માહરી સાથે આવી હતી, અને હું સુવાનાં કપડાંમાં લગભગ તૈયાર થઈ ચુકી તેટલામાં બાહરે રસ્તા પર જોશથી જતા ઘોડાઓનાં પગલાં વાગ્યાં, યુવાનાં વ્યુગલો થયાં, અને અમે ગભરાઈને બારી કને દોડીને જોયું તો કંઈ આગ લાગેલી હોવાથી સળગેલા યુવા મારતે ઘોડે જતા હતા ! એ ધણું બીહીષરાવનારું હતું, કેમકે જોકે લંડન જેવાં મોટાં શહેરમાં એ ધણું સાધારણ છે, અમારાં લંડનમાં સરાસરી દર વરસે નાહની મોટી મળીને કમ-માં કમ પાંચસો આગો લાગતી હશે એ તો એક બચ્ચું બી. જાણે છે, તોબી આગના યુવાઓ જાય ત્યારે કોઈને બી પેટમાં ફાળ પડ્યા વગર તો જાણે રહેતીજ નથી.

અમોએ માહરા ઝોરડાની બારીમાંથી ટીંગાઈને જોયું, પણ યુવા કેઈ તરફ ધસડાઈ ગયા અને આગ ક્યાં લાગી હશે તે કાંઈ દેખાયું કે સમજાયું નહીં, અને તેથી અમે લોક મેરીના ઝોરડામાં દોડ્યાં. એ ઝોરડાની બારીઓ દક્ષીણે ઉઘડતી હતી, અને તે પણ અમો ગયાં ત્યારે સુવા જવાને વાસ્તે તૈયાર થયેલી બારીએજ ટીંગાતી હતી. તેની બારીમાંથી થોડુંક દેખાતું હતું. વેગળે દક્ષીણ તરફનું આકાશ સળગી ઉઠ્યું હોય તેમ લાલ લાલ લાગતું હતું, એટલે આગ ધણી દુર હોશે એવી વધતી ગ્રોહી નીરાંતથી અમો અંતે એકમેકને પાછાં “ ગુડ નાઈટ ” કરીને છુટાં પડ્યાં, અને સુઈ ગયાં.

એ પછીની સહવારે હું છોક મોડેથી ઉઠી, અને મેં ચંગ વગાડ્યો ત્યારે ખીડા સરેરતા પ્રમાણે હાજર થઈ નહીં. એક બીજી મેડ માહરા ચંગના જવાબમાં માહરી કને દોડી આવી, જેણે કહ્યું કે ખીડા તો સહવારથી કેટે તૈયાર થઈને ગયેલી હતી, અને હજી પાછી આવેલી નહીં હતી. હું જરા એ સાંભળી અજબ થઈ. ખીડા મને પુછ્યા કહ્યા વગર ગઈ ક્યાં, અને નવ વાગી ગયા હતા તો પણ પાછી કેમ નહીં ફરી હતી ?

“ રાત્રે તમે આગ જોઈતી કે, બાઈ ? ” હવે તે મેડે માહરી ખીદમત કરતાં કરતાં રહેજ મને વાત કરાવી પુછ્યું.

“ આગ તો અમે જોઈ નહીં, ” મેં કહ્યું; “ પણ દક્ષીણમાં થોડુંક આકાશ લાલ થયલું દેખાતું હતું. કાંઈ તમો લોકોને ખબર પડી ? ”

“ હાજી, મને ને ખીડાને સહવારે દુધવાલો આવ્યો તે કેહતો હતો, ” તેણીએ ખુલાસો કર્યો; “ કેહજે છોક કલાર્કનવેલ ખાતે ભમાતુ જીપસીઓનાં ધરોનો એક મોટો લત્તો છે તે આમો સળગી ઉઠ્યોજ ! ”

“ જીપસીઓનું મથક ? ” મેં અજબબીમાં પોકાર્યું, અને હું હવે તરત સમજી ગઈ કે ખીડા ગીદરોનાં મકાન વારતે ડર ખાઈને તે તરફ જુસ્તેજો કરવાજ દોડી ગયેલી હોવી જોઈએ !

અને તેટલાં તો બીડા પોતેજ પાછી ફરી. તેણે આવીને તરત પેલી બીજી મેડને બાહર મોકળી દીધી, અને પછી બારણું બંધ કરી કહ્યું, કે બ્યારે તેના ચહેરા પર હલ વગરનું દુઃખ અને નાઉમેદી જોઈ લાઇ શકાતાં હતાં, “ઝો બાઈ, કેટલું બધું કમબખ્ત બની ગયું !”

“ઝો, શું છે ?” મેં ગભરાત કર્યો; “શું ખરેખર આપણે રાત્રે જે મકાનમાં જઈ આવ્યાં ત્યાંજ ત્યારે આગ લાગી ?”

“હા,” બીડાએ ગમખવારીથી કહ્યું; “બધી પોળની પોળ આખી સળગી ગઈછ, અને જોકે આખાં લંડનના યુબાઓ વર્ક કરેછ તોપણ આગ હજી કાણુમાં આવી શકી નથી. હજી તો ધમધમ બળેછ !”

“અરે અફસોસ, કેવું કમનસીમ !” મેં દયાથી પોકાર્યું; “પણ બ્યાં કાલે કોટ બેઠી હતી તે મકાન બી—”

“તે મકાન તો જાણે ત્યાં હતુંજ નહીં તેમ કાલસા ને બળેલાં લાકડાંનો ઢગ થઈ પડેલું છે,” બીડાએ રડમસ કહ્યું, “અને સૌથી દુઃખભરેલું કહેવા તો માહરી જ્યાંન બી જાણે ઉપડતી નથી. પેલો બીચારો ગીદરૌંય—”

“હા, હા, તેવું શું ?” મેં મોટી ઇન્ટેન્સિટીથી પુછ્યું.

“તેની બળીને કાયલો થયેલી લાશ હાથ આવીછ, અને બીજી એવી ત્રણ ચાર નહીં ઝોળખી શકાય એવી લાશ મળેલી છે,” બીડાએ કહ્યું; “બીજાં વધારે બી બળી મુલેલાં હોય, પણ તે હજી નકકી થઈ શક્યું નથી.”

“ઝો નખ્ખોદ ! નખ્ખોદ !” મેં પોકાર્યું; “પણ તાહરી ખાતરીજ છે, બીડા ડીઅર ? તાહરી સમજવામાં કાંઇ ભુલ તો નથી ? શું તે જૈફ નેક ખરેખર બળીને બેહસ્ત પાંખ્યો ?”

“તદન ખાત્રી, બાઈ ! ખાત્રી કર્યા વગર હું તમોને કેહું બી ખરી ?” બીડાએ સંતાપથી જવાબ કર્યો; “મેં જુદે જુદે ઠેકાણેથી માહરી એ વાતની પક્કી ખાત્રી કરી. કેહજે બીચારો બળતાંઓનાં વમળમાં સપડાઇ ગયેલો બારી આગળ આવ્યો, અને હજારો લોકોએ તેને મદદ માટે પુકારતો જોયો બી ખરો, પણ મદદ પોંદ્યો શકે એમ હતુંજ નહીં, એટલે અતે ખાખ થઈ ગયો !”

અને બીડા, એમ કેહતાં, રડી પડી, બ્યારે માહરેથી પણ રડયા વગર રહેવાયું નહીં ! એમ કરતાં, વાહલાં વાંચનારાંઓએ ખાત્રી રાખવી કે, માહરો વારસો મળવાની માહરી ઉમેદ એ મુજબ ભાંગી પડીને સદંતર બ્રષ્ટ થઈ હતી તેવું મને એક પળ માત્ર પણ દુઃખ થયું નહીં ! દુઃખ તો મને ખરેખર તે ખરી અશોધ ભરેલા બલા મરનારનાં મોહતત્ત્વનું થયું, કે જેણે છેક ગઇ રાત્રે મોડે સુધી તો માહરાં બલાંની આટલી બધી કાળજી કરીને આટલું આટલું કર્યું હતું !

“પણ બીજાં કાણુ કાણુ મરી ગયાં હોશે, બીડા ?” મેં જરા વારે દયાઈને પાછું પુછ્યું.

“તે હું નકકી કરી શકી નથી, બાઈ,” બીડાએ જવાબ કર્યો; “મને લાગેછ કે પાર્કસ બી એ આગમાં જરૂર સપડાયેલો હોશે, કેમજે કેહજે આગ એવી જોતાં જોતાંમાં ફેલાવો પામી કે યુબાઓ આવે તેટલામાં તો એ આખું ઘેર બમબમ સળગવું થયું હતું, અને જરા વાર-

માં આખી પોળ ને પોળ ગરમ થઇને બડકો લઇ ઉઠી !”

“પણ પેલો બીચારો મૌસ ? તે બી બચ્ચો હશે કે તે બી નહીં ?” મેં મોટી ગમ-ખારીથી યાદ કરીને પુછ્કળ ફકરમંદ પુછ્યું; “તે બી બીચારો આગ લાગવા આગમય પો-તાને ધરે બારે જતો રહ્યો હોય તો કેવું સારું !”

“તે બચ્ચો હોશે તો તમોને આજે અહીં મળવા દોડી આવ્યા વગર રહેશે નહીં,” બીડાએ કહ્યું; “ખરેખર, બાપ, હવેજ હું જોઇ શકું કે અમારી મુખારકબાદીઓ કવખતની કહીને હસી કાઢવા વાસ્તે તમો કેટલાં ખરાં ને વાજબી હતાં !”

એવામાં મેરી અને શોહોધતી માહરા ઝોરડામાં આવી, અને તેની આગળ અમે એ વાત કરી, જેને પણ થયલા ઓચંબા અને દીલગીરીનો કોઇ શુભાર નહીં હતો. વળી એટલામાં તો મને માહસ પપા મલવા આવ્યા તે એક મેડ અને ઉપર કહેવા આવી.

હું, તે પરથી, તરત તૈયાર થઇને નીચે ગઇ. મેં અત્યાર સુધી એ માહરા મુરખી આગળ ગીલ્ડરૉયને લગતી કાંઈજ વાત કીધી નહીં હતી. મને બીહીક લાગતી હતી કે પીટર્સ-શીલ્ડ ખાતે હું ધણી હાડમાર થઇ આવી હતી તેથી આ વખતે મને એવણુ એ જોખમ જવા દેશેજ નહીં. મેં, તેથી, ધાર્યું હતું કે બ્યારે બધું ખતમ થશે અને જે તે પરીણામ આવી જશે પછીજ હું એવણુ કને બધી વાત કરશ, ને તે મુજબ આએ મુલાકાત દરમ્યાન એ માહરાં કારણો ગરીબાઇથી સમજવીને તેવણુ આગળ તે બધી વાત મેં કીધી, બ્યારે તેવણુ પણ અજબ અજબ અને અંતે અત્યંત દલગીર થયા. તેવણુ, એમ છતાં, પોતે હવે તેહકીક કરી આવવા દોડ્યા. બલા ગીલ્ડરૉયે આટલી હદ સુધી કામ પાકકું કરી આપેલું હોવાથી બનવા જોગ હતું કે મૌસ તે કાગલ્યાં લઇને રાત્રે પરભાડો પોતાને ઘેરજ ગયો હોય, અને તે પોતે તેમજ તે કાગલ્યાંઓ તે રીતે કદાપી આગમાંથી સલામત બચી ગયાં હોય ?

અને સહવારના દસ વાગતેના ગયલા તેવણુ બીચારા છેક બપોરે એ વાગતે ઠાકેલા પરાકેલા પાછા આવ્યા, ને તેવણુ પણ પુરી સલ્વાનાસીનાજ સમાચાર લાવ્યા. બલા ગીલ્ડરૉયની લાશ તો હજી ત્યાંજ પડેલી હતી, અને તે ઝોળખવામાં પણ આવી હતી, પણ મૌસનું અને પાર્કસનું શું થયું તે કાંઇ ખબર મળી શકતી ન હતી. તેઓ આગમાં બળીને ખાખ થયા કે બચી ગયા તે એક બેદી ઉખ્યાણું હતું. પાર્કસ વળી, માહરા પપાએ ખબર કાઢવાથી જણાવ્યું હતું કે, તેનાં પોતાનાં ઘરમાંથી નહીં હતો. તેનાં બૈરી છોકરાં પણ કેટલાક નાહસી ગયાં હતાં અને ઘર તમામ બંધ હતું. તેઓ તે સહવારેજ પોતાનો જીવજીવણુગાળો જે થોડો ધણો હોય તે લઇને નાટોલાં માલમ પડ્યાં ! વળી બૈક ઓફ ઇંગ્લાંડમાં પાર્કસના નામ પર આડનીસ હજાર પાઉન્ડની એક મોટી રકમ હતી તે પણ સહવાર ને સહવાર બેંક ખુલતાં સાથેજ કાંઇ ઉપાડી ગયું હતું ! પાર્કસ પોતે તે અવેજ લેવા હાજર થયો નહીં હતો; તેણે તો પોતાની સહી મોકળી આપી હતી, અને ત્યારે શું ધારવું ? અમે બાપ બેરીનું નક્કી અનુમાન, તેથી, એજ હતું કે પાર્કસ બચી ગયેલો હોવાજ જોઇએ, અને પોતાની બૈરી છોકરાંને તથા પોતાનો બેંકમાંનો કીમતી અવેજ લઇને તે ઇંગ્લાંડ છોડીને એકદમ નાહસી ગયો. તેને હવે ઇંગ્લાંડમાં થોખવાનું ધણું ગરમ પડેલુંજ લાગેલું હોવું જોઇએ. તેની ખાત્રી થયેલી હોવી જોઇએ કે હું તેને હવે જીવવા કે જવા દેવાનીજ નથી. હવે, તેથી, વહેમ જે રહ્યો તે ફક્ત બીચારા મૌસનીજ લામતીનોજ

હતો. એકજ વાત નક્કી હતી, અને તે એટલીજ કે તે બદ્ધકારને બસ પડેલો માહરો વારસો મેળવવાની ઉમીદથી હવે માહરે સદંતર હાથજ ધોવાના હતા !

તે સ્હાજનાં પેપરોમાં પણ એ બધી બાતમીઓ હતી, અને નવું કંઈ નહીં હતું. ગીલ્ડ-રૉયને બળતાંઓમાં ઘેરાઇ ગયેલો જોવામાં આવ્યો હતો તે હકીકત, બીડા જેમ સાંભળી આવી હતી તેમ, વીગતે તેમાં વરણવેલી હતી.

પ્રકરણ ૧૬૦.

એ વાતને એક અઠવાડ્યું ગુજરી ગયું, અને તે દરમ્યાનમાં બીજું નવું જીવું કંઈ થયું નહીં. પેલો મીઠો માસ મને મળવા પણ આવ્યો નહીંજ, અને તેથી એજ અનુમાન હવે પકડું થતું હતું કે જે બળેલી લાશો નહીં ઓળખી શકાય એવી હાલતમાં મળી આવી હતી તેમાં એ પણ બીચારો શામીલ હોવો જોઈએ : અને એ અઠવાડ્યું ગુજરવા બાદ એક સહવારે મને સોલીસીટર મીઠ વીલકીનસનની એક ચીઠ્ઠી આવી, જેમાં તેજ દહાડે બપોરે બાર વાગતાને શુભારે મને તેની ઑફીસમાં જઇને મળી આવવાનું લખાઈ આવ્યું હતું.

હું, તે સુજબ, વખતસર ગઇ અને તેવણને મળી, જ્યારે તેવણે મને ખબર કરી, “હું જણાવવાને ધણો ખુશી છું, મીસ પર્સી, કે મેંજર ગાવર સાથે ઘેર મેંજેની માંડવાળ વાસ્તે હું હવે સધળું નક્કી કરી ચુક્યોછ. હું પોતે એ મેંજરને મળ્યોછ, અને તે એક ધણો લાયક જવાંન મને મારુમ પડ્યોછ. મરનાર મીઠ ગાવરના તમોને મહેલા મોટા વારસામાંથી બે હીસ્સા ધાઇ પાડવાની જે અત્યાર સુધી તે હઠ લઇ બેઠો હતો તેમાં એમ લાગેછ કે તેનો પોતાનો કસુર કાંઇજ નહીં હતો. તેને તો તેના સોલીસીટરોએ નાહક ફુલકાવીને આડે રસ્તે દોર્યો હતો.”

“પણ ત્યારે હવે બધું સરખું થયું—એમ?” મેં પુછ્યું; “ત્યારે હવે એ મોટા વારસાના સરખા બે ભાગ થશે, અને અમે બંને અકેક હીસ્સો મેળવશું એમજ નક્કી થયુંછ કે?”

“હા, અને તે જવાંન ગ્રહસ્થે એ તમારી નાખતીથી કામ લેવાની રાજનીતી વાસ્તે પોતાનો ધણો ધણો આભાર કેહેવાડેલો છે. ખરેખર તો તેણે પોતેજ તમોને મળવા માગ્યું, અને મેં તેને આએ ઠેકાણે અત્રે મળવા બોલાવેલો છે. તમોને ગમશે?”

“હા, કાંએ નહીં? ખચ્ચીતજ ગમશે,” મેં ખુશીથી કહ્યું; “એમાં ખુશ થું છે? એ રીતે કળ્યાનું મોહકું જ્યાં ત્યાંથી કાળું થયું, અને એક લાંબો ખરચાળું અને કંટાલાખરેલો મુકરદ્દમો લડવાની જેહમત અને જંજલથી માહરો બચાવ થયો તે સાંભળી હું તમારી ધણી આભારી થઇછ, મીઠ વીલકીનસન.”

“વારં, અને હવે મીસ મેરી ગ્રેન્ટવર્થનું કેમ?” તે ધારાશાસ્ત્રીએ તરત પોતાના ઉપકારની વાત ફેરવાવી.

“તે તો હજી આર્થવાલાંઓને ધીકકારતીજ રહેલી છે,” મેં હસીને કહ્યું; “ને માહરી માફક રહેજનો ધંધો અખત્યાર કરવાનોજ પકડો ઠરાવ કરી ચુકીછ.”

પણ એટલામાં તો એક ક્ષાર્કે આવીને મેંજર ગાવર આવી લાગવાની ખબર આપી,

અને બીજી પળે તે અંદર આવ્યો. તે એક પટલો, ઉંચો, સોહામણો જવાન લશ્કરી પોશાકમાં હતો. તેનો ચેહરો પ્રમાણિકપણું અને નિર્દોષતાનાજ એક આયના જેવો દેખાતો હતો, અને જોતાં સાથેજ તે મને ગમ્યો.

મીઠી વીલકીનસને ઉઠીને અમારી અરસપરસ ઝોળખાંણુ કરાવી, જે પછી તે બધો ધારા-શાસ્ત્રી પોતે અમોને એકલાં છોડી પાસેના રૂમમાં ગયો, જ્યારે મને શેકહેંડ કરતાં તે જવાન મેજરે કહ્યું; “હું તમોને મલવામાં ધણું માન સમજાં છું, બાંતુ. તમે આજે વારસાના સંબંધમાં એટલી બધી ઉદારતા અને બલાદથી માહરી જેડે વરત્યાં છ કે હું ખચ્ચીત કરીને માનું છું ને કેહું છું કે એવી નેકામી કાંઈ બધાંજ કરી શકે નહીં.”

આ તે ધણુંજ ખરાં દીલથી કેહતો ને બોલતો હતો એ જોઈ શકાતું હતું, અને તેથી મને ધણું સંતોષ થયો.

“એમાં કાંઈ મેં કમાલ કીધી નથી, મેજર ગાવર,” મેં હસીને જવાબમાં કહ્યું; “મને ખરાં દીલથી લાગ્યું કે મરનારના એક બલાઈ બરેલા ફાંટા મુજબ તેવણુનાં છેલ્લાંમાં છેલ્લાં વસીઅતની રાહે હુંજ એકલી એ બધી બીસ્થાર દોલતની માલેક થઈ બેસું, અને તમો જે એવણુના દીકરા જેવા ખરા અને હકદાર વારસ ભત્રીજા આજો તેવણુ તદ્દન રખડી જાય એ ધણું ગેરવાજબી થઈ પડે. મેં તેથી નાંખતીથી કામ લેવા ચાહ્યું, અને બલા મીઠી વીલકીનસન સોલીસીટર બી મને તેજ બલાઈ ભરી સલ્લાહ આપી. કોર્ટમાં જવાનું કાંઈ સોખું નથી. કોર્ટમાં તો જે હારે તે બી હારે ને જીતે તે બી હારે, કેમજે એવા મુકરદમાઓ કાંઈ એક બે દહાડામાં મટતા નથી, ને બને બોરદુઓ ખરચમાંજ ખુદાર થઈ જાયછ. એટલા વાસ્તે આજે જે થયું છ તે આપણા બેઠિના હકમાં ખરેખર ખરહકજ થયું છ.”

“ખરેખર, માહરો સ્વભાવ એવો છે, મીસ પર્સી, કે માહરો જે કાંઈ ખરેખરો મંબીર વાંક હતો, અને માહરા મરનાર કાકાએ મને તેથી રદબાતલ કર્યો હતો તો હું આજે વીલ બાએ વાંધો ઉઠાવવા કદી વચ્ચે આવતો કે બાહર પડતો નહીં,” મેજર ગાવર ખુલાસો કર્યો, “પણ મરનાર નાહકના માહરી સાથે ખદા થઈ ગયા હતા. તમો બધું સાંભળશો તો તરત કપ્પલ કરશો કે જે થયું છ તેમાં માહરો ખચ્ચીત કરીને કાંઈજ અપરાધ નથી.”

“પણ મને એ તમારા કુટુંબી કન્યાની વાત જાણવા ને સાંભળવાનો હકજ શું હોય?”

“આપણા વચ્ચેની આજે સમજુત શવાથી હવે ખચ્ચીત તમોને તે હક પોંદચે છે, કેમજે ત્યારેજ તમે જોઈ શકશો કે તમારા મોટા વારસાનો એક અરધો હીસ્સો હું અમથોજ જમી જતો નથી,” મેજર ગાવર બજદ થયો; “માહરા મરનાર કાકા ખરેખર ધણું ઉદાર ને બલા હતા, પણ હું તો કેહું છું કે તેમ વળી તેવણુના જેટલો હઠીલો, ખારીલો ને ખરા મનુની આદમી દુન્યામાં બીજો કાંઈ થયો નહીં હશે!”

“હું એ થોડું ધણું જાણું છું ને કપ્પલ કહું છું,” મેં કહ્યું, કેમજે મરનારે પોતાની બેટીની નુકસાનીનું લોર્ડ રેવન્સકલીફ પર કેવું બચકાર વેર લીધું હતું તેની યાદ થતાં પાછી માહરાં મનથી હું કમકચ્ચા વગર રહી શકી નહીં.

“હું બચગીથી માહરાં માય બાપ મરવા પછીથી માહરા એ કાકાનેજ આશરે ઉધર્યો ને રહ્યો હતો, બેહેન,” મેજર ગાવરે પોતાની હકીકત કહી; “એવણુનો માહરી પર ખરેખર

ધણે પ્યાર હતો, અને મને ઉંચી કેળવણી આપવા વાસ્તે શીલીંગ ખરચવી જોઈએ ત્યાં પાઉન્ડ બી ખરચી નાખવા તેવણ કોઈ દહાડે જરા બી આનાકાંતી કરતા જણાયા નહીં હતા. તેવણે જ મીલીટરી કોલેજમાં મને મુકીને માહરી કેળવણી સંપૂર્ણ કરાવી, અને અહાર વરસની ઉંમરે તો લશ્કરમાંનું માહરૂં કમીશન ગેઝેટ થયું. એ પછી હું ત્યાં જલદીજ વધતો અને આખાદ થતો ગાથો, અને આએ છેલ્લા ચાલ્લી પંદર મહીનાની વાત છે કે બ્યારે મને એક મનોહરતા સાથે અચાનક ઝોળખાંણ થઇ. તે દીલકશ જવાંન બાંનુએ માહરૂં દીલ તમામ હરી ને ચીત ચોરી લીધું, અને અમો એકબીજાને પછીથી મજાજ ધાડા પ્યારથી આહતાં થયાં. એજ વખતે કમનસીબે મને કાકાએ જરૂરતું કામ કહાડી રજા પર પોતાને બંગલે બોલાવી લીધો, અને હું અજબ થતો ગયો કે એવું જરૂરતું તે શું હશે? કેયું થયલું એમ કે માહરી બેહેન જેવી સ્વીટ કઝીન ફેલીસા સાથે મને ધણો એખલાસ અને જથુક કાગળપત્રોનો વેહેવાર હોવાથી મેં તેનાં જોગાં એક કાગળમાં પેલી સુંદરીને વાસ્તેના માહરા પ્યારની તમામ વીગતો મુખે થઇને લખી વાળી હતી, જે કાગળ બલી ફેલીસાએ બલાધમાં પોતાના પીતાને બતાવ્યો, અને તેથી એ ખરાબી થઇ. તેવણે પોતાની રૂબરૂ મને બોલાવીને માહરી ધુળજ ઝાટકી કાઢી! તેવણ ધણીજ ગુસ્સે થયા. તેવણે મને સાફસાફ કહયું કે તેવણનો એકલો અરમાન મને પોતાની ફેલીસા સાથેજ ગોઠવવાનો હતો, અને હું, તેથી, જેટલો અજબ તેટલો દુઃખી થયો. મને એ ગમ્યું નહીં. અમે ખરેખર ભાઇ બેહેન તરીકે ભાઇ બેહેનનાજ પવિત્ર એખલાસથી સાથે ઉધરેલાં હતાં, એટલે આ દરખાસ્ત મને ધણીજ કમકમાવનારી લાગી. મેં તેવણને ખાત્રી આપી કે ફેલીસાને પોતાને બી એ ગમવાનુંજ નથી, પણ તેવણે માહરૂં જરા થઇને માન્યું નહીં. મેં કાલાવાલા કીધા, હું પગે હાથે લાગો, પણ સધળું ફાકટ! અને સારે મને અંતે માથું ફેરવીને કામ લેવું પડ્યું. હું ઉમરમાં આવી ચુકેલો હતો અને તેથી તેવણનું એક બચ્ચાને દોરવે તેમ એ દોરવવાનું મને જરા થઇને ગમ્યું નહીં. મેં, તેથી, સાફ નાજ કહયું, અને સારે માહરા કાકા તેવણનાં ખરા ખારીલાં સ્વરૂપમાં પ્રગટ પડ્યા. તેવણે મને તાબરતોબ નોટીસ આપી કે જો હું નાજ કેહું અને તેવણ જો મને પોતાનાં ધરમાંથી હેઠળ ઉતારે તો તે સદ્ધત્તુજ જાણવું: અને કોઇ દાહડો બી તેવણની ઝાશરીએ ચઢવા કે તેવણનું મોદું જોવાની માહરે તે પછી જીન્હાર વકકી રાખવી નહીં; અને આપંદા તેજ થયું! હું બી જવાંનીનાં જોશમાં ગુસ્સાથી એકદમ ગરમ થયો અને ઉશ્કેરાઈ ગયો, અને તેવણે ત્યારે ધકેલો મારીને મને પોતાનાં ધરમાંથી કાઢી મુક્યો—તે છેક આજની ઘડી સુધી! એ રીતે તમે જોશો, બેહેન, કે મરનાર સાંમે મેં કરીજ નાહરમાંની કે નીમકહરામી કરી નથી, અને એવો માહરો કોઇ ગંભીર અપરાધ બી થયો નથી, કે જેથી એવણના લખખોમાંથી એ મુજબ મને સદંતરજ આતલ-આતલ કરવા ને રવડાવી નાખવા તેવણ વાજબી કેહેવાય.”

“બચ્ચીતજ નહીં!” મેં ધણાં જોશથી કહયું; “અને એમ છે સારે, મેજર ગાવર, ખરૂંજ માનજો કે માહરા વારસામાંથી તમને અરધો હીસ્સો કાઢી આપવા વાસ્તે મને લેશ માત્ર કોઇ દાહડો બેદ થવાનો નથી.”—અને વળી જરા થોબીને મને યાદ થતાં મેં પુછ્યું; “અને પછી પેલાં જવાંન બાંનુ સાથે તમો પરપ્પા ખરા કે?”

“નહીં, મીસ પર્સી! તે માહરી બીજી કમનસીબી પુરવાર થઇ છે,” મેજર ગાવરે ગમ કર્યો: “અમા તો છુટાં પડેલાં છીએ, કેમકે તે જવાંન બાંનુ માહરી મરીબાઇ ને નાચા-

રીનાં કારણથી મને પરણવા ને માથે પડવા મુતલમ એકમત થઈ શકીજ નહીં: પણ હવે તમારી દયાથી મને એ મોટા વારસાનો અરધો હિસ્સો મળ્યોજ તેથી હજી બી સૌ સાઈજ થશે. એ ખોદાની મેહર છે કે માહરા બીચારા કાકાનાં મરવાથી અને તમે જેવાં બધાંનેજ તેઓ પોતાની દોલત આપી ગયલા હોવાથી માહરાં એ સંકટોનું હવે સેવટ આવશે. માહરા ગરીબ કાકા! માહરી એક સગી બેહન જેવીજ બલી ને અસરાઈ ફેલીસા! હું તમોને દર્શાવી નથી શકતો, બાપ, કે એ બેનાં મરણથી હું કેટલો દુઃખી થયો, અને મને કેવો ગમ લાગ્યો! મરનારનાં વીલ મુજબ તમોએ માહરી બલી ફેલીસાની મરતા દાહડાઓમાં ધણીજ કદર કીધેલી માલુમ પડે છે, અને તે વાસ્તે હું ખરેખર તમારો ધણો આભારી છું.”

“એ બધાં ધણાં દુઃખની વાત છે, મેજર ગાવર.” મેં ધણી ગમખવારીથી કહ્યું.

“હા, પણ એ દુઃખ શું ને કેમ આવી શક્યું તે મને કાંઈ હજી સમજ પડી નથી,” મેજરે અન્યથા ચતાં જવાખ કર્યો. “ગયાં આંઠ દસ મહીનાની વાત પર તો માહરે કાંને વાત આવી હતી કે એ માહરી મરનાર બેહનનાં લગન લૉર્ડ ફ્રેડરિક રેવન્સકલીફ જોડે ગોઠવાયાં હતાં, અને હું ખુશી થયો; પણ ત્યાર પછીથી એક દાહડે મેં માહરી અન્યથા વચ્ચે ‘ટાઇમ્સ’ માં તો એમ વાંચ્યું કે તે જવાં લૉડ એક મીસ નોરમન નામની ખુબસુરત એકત્રેસ જોડે પરણ્યો!”

“ખરી વાત છે,” મેં કહ્યું, અને ટુકમાં પડાવ્યું, “તેથીજ બીચારી ફેલીસા ગમ ખાધને તુટેલાં દીલની મરી ગઈ.”

તે પછી હજી થોડીક બીજી ત્રીજી વાતો કરીને મેજર ગાવર મોટા મિત્રભાવની લાગણીથી મને શેકહેન્ડ કરી ચાલતો થયો, જે પછી મીં વીલકીનસન પાછો હું હતી તે ઝોરડામાં આવ્યો ત્યારે અમોએ એજ સંબંધમાં થોડીક જસ્તી વાત કરી. તે સોલીસીટરના કેહવા પ્રમાણે મરનાર મીં ગાવરની રોકડ અને સ્થાવર મીલકત એટલી હતી કે જેની વ્યાજ વટાવની ઉપજ વરસ દાહડે પંદર હજાર પાઉન્ડની થતી હતી, અને તે ઉપરાંત દેશાવરમાં સાહક હજાર પાઉન્ડની કાંમતની બીજી મીલકતો પણ હતી. હવે એ બધું વેચી સાતીને રોકડ કરતાં અને તેના બે સરખા ભાગ બનાવતાં, મીં વીલકીનસનનાં કેહવા મુજબ, એટલો અવેજ થશે કે માહરા એકલીના ફાલાની વ્યાજ વટાવની વરસ દાહડે ઉપજ બાર હજાર પાઉન્ડની આસાનીથી થઈ શકશે-એટલે પંદર હજાર રૂપિયાની દર મહીને મને ચાલુ આવક થનારી હતી, અને તે શું ખુદાની બક્ષેલી માહરા જેવી માટે કાંઈ કમ કરમબક્ષેશ કેહેવાય?

હું, તેથી, અચખચ એ રીતે મોટી શ્રીમંત થઈ પડેલી પુશ્કલ ધીરજ પાંખી, ને ખુદાના કરોડો શુકર કરતી તે ધારાશાસ્ત્રીની આશીસમાંથી બાહર પડી. મેં ધર જમને માહરા પપાને તરત બોલાવી મંગાવ્યા, જેવણુ આગળ એ બધી પુશ્કકારક વધાઈની મેં વાત કરી. વળી એ હવે તદ્દન નકકી થઈ ચુકેલું હોવાને લીધે મેં બીડા, અંલીન અને મેરીને પણ તે કહી દીધું, અને તે બધાંનાં હર્ષ અને મુખારકબાદીઓનું વીગતવારે અત્રે બ્યાંન કરવા થોપવા અને અત્યારમાંજ આટલી લંબાણુ થઈ પડેલી માહરી વારતાને વગર અગતે વધારે લંબાવવા મને ગમતું નથી.

પ્રકરણ ૧૬૧.

હવે વાહલા હેનરી વાસ્તે માહરે કાંધ વાંચનારને કેહવું જોઇએ. યુનાઇટેડ સ્ટેટસથી તે પેઝલી આવ્યો અને મને છેલ્લો રૂબરૂ મળ્યો હતો તે વાતને હાલમાં દસેક મહીના થઇ ગયા હતા. અમે વચ્ચે એ દરમ્યાન હેતવતાં કાગળોની આવનગમન તો ચાલુજ હતી, અને સૌથી વધારે ખુશી થવાનું એ હતું કે તેનું કામ તે તરફ ધણું આગાદ અને ધીકતું હોવાથી તે સંબળું જલ્દીજ હાર પાડીને બે એક મહીનામાં તો તે પોતે ઈંગ્લાંડ પાછો ફરી શકનાર હતો !

મેં, મગર, સારાં નસીબે અત્યાર સુધી માહરાં કોઈ બી કાગળમાં મને મલનારા વારસા હીસ્સાની વાતો મુખાંધથી કુવામાં પડીને લખીને તેને નાહક ઉમેદવંતો કાઢીજ નહીં હતો. બધે મરતબા લુચ્છા પાર્કસના હાથમાંથી મને મલતો માહરો વારસો છટકી ગયો હતો, જેથી એ ખરેખર ધણું સાફંજ થયું હતું કે મેં તેને કોઇ બી કાગળમાં તે બાબે આગમચથી કાંધ બી જણાવ્યુંજ નહીં હતું. માહરાં મનમાં કે બધું પરીપક્વ થાપનેજ હું લખું તો તે જાંણીને રાજી બી થાય ને બે વાત ! તેજ કારણથી હાલમાં મરનાર મીં ગાવરના મને અચાનક મલેલા મોટા વારસાની વાત પશુ હજી સુધી મેં તેને કાંધ લખીજ નહીં. હું તે વાહલો આવે ને તેને છક કરવાજ ચાહતી હતી, કેમજે તે આવે તેટલાં હું પોતે સ્ટેજથી સદાની અલગ અને રીટાયર થનાર હતી, જ્યારે બીજા હાથ પર તેને બી એ ઝોસ્વાલી નોકરી મુકાની દબને કોઈ આખાદીબરયા ધંધામાંજ નાખવાની માહરી મરજી હતી, કેમજે વરસ દાહડે બાર હજાર પાઉન્ડની ખોદાની આપેલી મોટી પાદશાહી આવક હવે કાયમની માહરી થનાર હતી.

મેં, તેથી, હજી બી તેને લખ્યુંજ નહીં. મીં વીલકીનસનને ત્યાંથી આવ્યા પછી હું તેને કાગળ લખતી હતી ત્યારે એ હરખાવનારા વર્તમાન લખવાનું માહફં મન તો ખરેખર ધણુંજ થયું, પશુ મેં મન માયું. જો હજી બી કાંધ નાઉમેદી નહીં ધારેલી બરપા થાય ને નીકળીજ આવે તો ?

હવે એક પખાવાડયું વહી ગયું, કે જે દરમ્યાન અવારનવાર મને માહરા સોલીસીટરની ઓફીસમાં સહીપત્રીઓ કરવાને વાસ્તે ઉપરાસાપરી જવું પડતું હતું, અને ફાળાઓ ચુકવા ને વેંહચી ભેવાનું કામ અમારા ધારાશાસ્ત્રીઓ હસ્તક હવે સંતોષકારક રીતે ધમધોકાર આગળ વધતું હતું. એજ દરમ્યાનમાં એલીન અને મેરી બને નાટક તખ્તા પર જાહેરમાં પહેલો દેખાવ આપવા લગભગ તૈયાર થઇ ચુકી હતી, અને તેથી બી મને ધણી ખુશાલી હાંસલ થઇ. હું અમારી કંપનીના માલેક અને મેનેજર બલા મીં રીચર્ડસને વાસ્તે વધારે કરીને ખુશી થતી હતી. નાટકવાલાઓ બધાજ બીલકુલ મતલબના ગુલામ અને લુચ્છાઓ થાય છે એ કેહેવત રૂપે મશહુર છે, અને મીં રીચર્ડસ પશુ એ કાયદાનો કોઇ રીતે માનવંતો અપવાદ પુરવાર થતો નહીં હતો; પશુ, એમ છતાં, પોતાની મતલબને સર કે ગમે તેમ તે માહરી સાથે તો ધણીજ બલો ચાલ્યો હતો એ ખરું. મને જોઇતી અવારનવારની છુટ્ટીઓ આપવાને વાસ્તે તે કદી બખીલાઇ કરતો જણાયો નહીં હતો, માહરા પગારો બરાબર મહીનો આખર થતાં

તરતજ તોળી દેતો, અવારનવાર માહરા પગારો વધારવાની કાળજી કરતો, અને માહરે માટે જાહેર તેમજ ખાનગીમાં ખરેખર ધણું મોટું માન અને ધજ્જત ધરાવતો હતો. એટલા વાસ્તે હું તેની નોકરીમાંથી ફારેગ થનાર હતી, અને ખુદરતીજ તેની આવકને આંચકો આવે એમ હતું તે સંજોગમાં મેરી અને ઍલીનને હું માહરી જગ્યાએ પાહવરડી કરીને માહરી બદલીમાં છોડી આવનાર હતી એ ખ્યાલથી અને ધણો સધારો ને સંતોશ હાંસલ થતો હતો.

અંતે તે રાત આવી કે જે રાત્રે એ બંને છોકરીઓ માહરી બાંહેધરી હેઠળ જાહેરમાં દેખાવ આપવાનું જાહેર થઇ ચુક્યું હતું. એવો એક નામાંકીત નવો નાટક પસંદ કરવામાં આવ્યો હતો કે જેમાં અમે ત્રણ આગેવાન પાત્રોમાં ભાગ લેનારી હતી. માહરીજ એ પસંદગી હતી, અને તે રાત્રે ડિએટર પર જે દરોરો પડ્યો તે ધણોજ નોંધી રાખવાજોગ યાદગાર છે. ભાવો હંમેશા કરતાં બેવડા કરવામાં આવ્યા હતા, તો પણ દરેક થ્રોક્સ અથવા દરેક બેઠક બદલે દરેક વર્ગનું ખુણુંખુણું આગમ્યથી રીઝર્વ થઇ ચુક્યું હતું, અને જે હું એમ કહું કે ખેલની રાત્રે ડિએટરમાં લોકોનો એક ડુંગર થવા ઉપરાંત જે બેઠાં હતાં તેથી ત્રણ ધણીને જગ્યા નહીં મલવાથી નાસીપાસી થઇ ને બાહરોબાહરથી પાછું જવું પડ્યું તો તેમાં સહરાગત એકે નથી.

અને બાહરે બ્યારે હાઉસમાં તમાશગીર વર્ગનો એક મોટો ઝમોલો એ રીતે ભેગો મલતો અને પોતપોતાની બેઠકો પર જોડવાતો હતો, ત્યારે અમે ત્રણ માહરા ડ્રેસીંગરૂમમાં બીડાની મદદ સાથે નાટકને લગતા પોશાકોના ઠંઠરામાં તૈયાર થતાં હતાં. અમારા હાથો છેક ખભાં સુધી ખુલ્લા હતા, અને દરેક હાથપર અકેકી હીરાની ઍસલેટ ઝળઝળ થતી હતી. મેરી પણ તેના મઝલીન ડ્રેસમાં કાંધ ધણીજ મનોહર દેખાતી હતી, અને તેના બાલમાં કપાળ આગળથી જે એક હીરાનો કેસન્ટ પેહડેલો હતો તે તેના બરાવદાર બાલનાં મનોહર માથાને કાંધ અજબજ મનોહરતા આપતો હતો. ઍલીન બી તેવીજ સુંદર ઢપે તૈયાર થયેલી હતી. તેનો પાર્ટ ફ્રાન્સના રાજ પંદરમા લુઇની રાણીની એક વડી સાહેલી તરીકેનો હતો, અને પોશાક તેવાજ ઠાઠમાઠનો ફેન્સી હતો.

“કાંધ બીહીક તો નથી લાગતીની, મેરી?” મેં ડ્રેસ કરતાં કરતાં હસીને પુછ્યું; “પાર્ટ બધો પકડો મોઢે તો છેની?”

“બોલે બોલ!” મેરીએ ખાત્રીપુર્વક કહ્યું; “પહેલી હંરોલમાં બાહર નીકળતાં સાથે મને થોડીક બીહીક કદાપી લાગે ખરી, પણ માહરી ખાત્રી છે કે તરતજ હું પાછી શાંત અને હીંમતવાલી થઇ જવશ, અને કશીજ રીતે તમોને નાઉમેદ કરશ નહીં.”

“અને તું, ઍલીન?” મેં હવે ઍલીન મારસી કે જે એક આખાં કદની મારસીમાં પોતાનો ડ્રેસ કમ્પ્લીટ કરીને પોતાની આગળ પાછળ જોતી અને તપાસતી ચકરડી બમરડીના ફેરા ફરતી હતી તેને સવાલ કર્યો.

“મને બી કાંધ બીહીક તો લાગતી નથીજ, વાહલાં ઍલન,” તેણીએ પણ ખાત્રીપુર્વક જવાબ આપ્યો.

“અને તાહરાં બધું ચાહનારાં અંગત દોસ્તો લૉડ અને લેડી કેલવેડને આજે સીટસ રીઝર્વ કરાવીજ ખરી કે?”

“તે લોક આવ્યા વગર કાંઈ રહે?” એલીન હસી; “તે લોકોએ તો કેટલા દહાડા આમ-મમથી એક મોટો બાક્ષ રીઝવ કરાવેલો છે, અને ધણીએક દોસ્તો સાથે આવવાનાં છે,”

મેં અહીં મેરી તરફ જોયું. મને અજબ લાગું કે આરલીવાળાંઓ કદાચ આવશે તેથી તે કાંઈ મનમાં ‘નરવસ’ તે બાબે થતી હશે કે નહીં, અને અમારી નજરો મલતાં તે માહરી મતલબ વગર કેહવે સમજી ગઈ.

“તમે એમ કાંય માહરી ગમ જોવો છો, એલન ડીઅર?” તેણીએ હસીને પુછ્યું; “તમારાં મનમાં શું છે તે હું સમજી છું. તમે સમજવા માંગો છો કે આરલીવાલાં જો આવે તો હું તે લોકને ખેટલાં જોઈને કાંઈ ગમરાવશ કે નહીં; પણ તમે જુલ કરો છો. મને તો તે લોકની કાંઈની હવે એક તચાકડી બાર બી પરવાહ નથી. હું સાંખી તે લોક હશે તો ખેવડી ઉલટથી માહરો પાર્ટ કરીને તેઓને ચાંઈ પાડવા ચાહવશ કે હું તે નાલાયકતું એક બી ઓસ્થાળું કર્યા વગર માહરી પોતાની બાજુનાં બળથી ધજ્જત સાથે માહરો પોતાનો ગુજરો કરવા વાસ્તે પુરતી તાકાત ધરાઉં છું!”

અહીં માહરો બી ડ્રેસ સંપૂર્ણ થઈ રહ્યો, અને એલીન જે મોટી આરસી આગળ હતી ત્યાં હું માહરો પોતાનો પડછાયો જોવા વાસ્તે ગઈ ત્યારે તે છોકરીએ માહરા કાને લાગીને કહ્યું; “મને એકજ બીહીક છે, એલન! જેવણુ સાથનું માહરું કારણ મેં બજીદ થઈને તોડી નાખ્યું છે તેવણુ રખેને આવે તેની મને ધણી મોટી શીકર છે! તેવણુને જોવશ તો ખચ્ચીત હું માહરી હીંમત હારી જવશ. ખોદા કરે ને નહીંજ આવે! ખોદા કરે ને તેવણુને ખબરજ નહીં પડેલી હોય! સાડ છે કે ઠીએટરોમાં એકત્રેસીસ પોતાનાં ખરાં નામોએ જાહેરમાં રજુ થતી નથી, અને નાટકવાળાઓ કાંઈ ને કાંઈ બલતાંજ નામો જાહેરમાં થોડી દે છે! એ ખરેખર ધણું સાડ છે, કેમજે અમે એકમેકને હજી બી એટલાં બધાં ચાહીએ છીએ કે નસીબ સંજોગે જો તેવણુ આજે ખેલ જોવા આવેલા હશે, અને મને ઉતરેલી જોશે તો જરૂર તેવણુનું હાટું ફાટી જશે, અને માહરી ખાત્રી છે કે હું પોને બી માહરી હીંમત ટકાવી શકવાની નથી!”

“પણ તું તો કેહતીતી કે તેવણુની રેજીમેન્ટ તો લંડનમાં છેજ નહીં તે?” મેં યાદ કરાવ્યું.

“તેજ મને ધીરજ છે તો!” એલીને શીકકું હસીને કહ્યું; “પણ તોબી બીહીક લાગ્યા કરેજ કે રખેને—”

“તેં એ જેખમ કીધો છો ત્યારે તો, એલીન, તાહરે જરા બી એમ નરવસ થવું નહીંજ જોઈએ. તે ચાલવાનુંજ નથી,” મેં લગાર ગંભીર થઈને ફકરમંદ કહ્યું; “પેહલીજ રાત્રે જો એવો કાંઈ બી નમજો દેખાવ તું કરશે તો તાહરી ભવિષ્યની બધી કારકીર્દીનો નાશજ થઈ જશે!”

“તમે બીહો ના, એલન,” એલીને મને એ ઉપરથી ખાત્રી આપવાને ઉતાવળ કરી; “તેવું હશે તો બી હું માહરી હીંમત ટકાવી રાખવા માહરા જીવ પરજ કરશ.”—અને જોકે એલીન એ ખાત્રી આપતી હતી ખરી, તો પણ મને લાગ્યું કે તે જોઈએ એટલા વિશ્વાસથી બોલી શકતી નહીંજ હતી, અને મને તે છોકરીએ, તેથી, ખચ્ચીત કરીને થોડીક ફકરમંદ બનાવી.

હવે અમે ત્રણ સંપૂર્ણ તૈયાર થઈ ચુક્યાં, કે જ્યારે બીડા, પરવારેલી, જરા બાજુએ

ઉભી રહીને અમો ત્રણેને ધણીજ વખાંચુની આંખોએ જોતી હતી, જે જોઇને માહરાથી હસ્યા વના રહેવાયું નહીં.

“મને માફ કરજો, બાપ,” તેણીએ અંતે નહીંજ રહેવાયું ત્યારે ધણી જોસથી કેહવાની હિંમત કરી; “પણ હું તો કેહું કે આખાં ઈશ્વાંડમાંથી બી આવી ખરેખરી નમુનેદાર ખુબ-સુરતીની ત્રગડીના એવાજ બીજા ત્રણ નમુના શોહોધેલા મળવાના નથી !”

“ત્રણ નહીં ચાર, બીડા !” મેરી હસી; “ત્યારે તું વળી બાકી કોણને વાસ્તે રેહ્યું ? તું શું ખુબસુરત નથી ને બદસુરત છે, એમ ?”

અમો બધાં હસ્યાં, અને હું મનમાં મેરીનાં એ મતને મલતીજ થઇ, કેમજે વાંચનાર યાદ કરશે કે એ માહરી નાહની જીપસી ઝડ ખરેખર એક પરી જેવીજ સુંદર હતી. ખરેખર, મેરીની કોમ્પ્લીમેન્ટથી હાલ તેના ગાલ એક્ષકથી ધમધમીને લાલ થયા ત્યારે તો તે અદેખાઇ ઉપજાવે એટલી બધી સુંદર લાગતી હતી !

એવામાં છેલ્લો ધટો થયો, ને “ઓવરચર” બાહરે વાગવો શરૂ થયો, જે ખતમ થતાં તરતજ પરડો ઉંચકાયો, અને ખેલ ચાલુ થયો. એમ જોઇને અમો બધાં અમારા ઝોરડામાંથી બાહરે પડ્યાં, અને રટજ પર વીંઝ આગળ આવ્યાં. પેહલો “સીન” એ વખતે ચાલતો હતો, કે જેમાં અમો ત્રણમાંથી કોઇનું બી કામ નહીં હતું. મેરી બીજા પ્રવેશમાં દાખલ થનારી હતી, એલીન ત્રીજામાં, અને હું તો છેક બીજા એક્ટના છેલ્લા પ્રવેશમાં દેખાવ આપનારી હતી. લખનારે ખેલની રચના એવી જમાવી હતી કે બીજા અંકના છેલ્લા સીનમાં અમો ત્રણ સામટાં રટજ પર રજી થઇ શકવાનાં હતાં.

મીઠો રીચર્ડસ ઉશ્કેરાયેલો એ વખતે રટજ પર દમકચા કરતો હતો. કોઈ બી નવી એક્ટ્રેસ નીકળવાની હોય ત્યારે તે નીકળે અને ફત્તેહમંદ થાય ત્યાં સુધી તેના જીવને જરાએ જપ આવતી નહીં હતી, અને તેજ મુજબ હાલમાં બી તે ત્યાંજ હતો, જે બીલકુલ ખુદરતીજ હતું.

અને અમો ઝોરડામાંથી બાહરે આવ્યાં એટલે બીજાં બધાં એક્ટરો ને એક્ટ્રેસીસ પણ અમોને જોવા અમારી આસપાસ જમા થઇ ગયાં, બ્યારે ખરું કહું તો જે લોકો પહેલાં સીનમાં નીકળેલાં બાહરે રટજ પર હતાં તે સિવાય અમારી સુંદરતા અને ફ્રેસીસનાં ટેસ્ટ વાસ્તે વખાંચુ ગાવામાં બાકી કોઇ રહ્યુંજ નહીં !

હવે પેહલો પરડો ખતમ થયો અને બીજો ઉંચકાયો, એટલે તે વખતનો માહરો ગમ-રાટ હું પોતે નવી નીકળનારી હોઈ તેવોજ થઇ પડ્યો. મને તે બે વરસની વાત યાદ આવી કે જે રાત્રે આએજ નાટકશાળામાં મેં માહરો પેહલો દેખાવ આપ્યો હતો. મને યાદ આવ્યું કે હું રટજ પર પેહલી નીકળી અને ડુટલાઇટસ કને રજી થઇ ત્યારે માહરી સાંમે કમમાંકમ ત્રણ હજાર નાહના મોટા દરજ્જાનાં આસામીઓના એક ડુંગરને જોઇને હું પેહલી હરોળમાં ખચ્ચીત કરીને ધણી બીહધી હતી, જેથી મેરી બાહરે નીકળતી હતી ત્યારે મેં હદ વગરની અધીરાઇથી તેના ચહેરા સામું જોયું; પણ તે તદ્દન શાંત હતી, અને તેનાં દરેક કદમમાં મજ-ખુતી હતી એમ જોઇને મને ધણી હિંમત આવી ગઇ. બીજી એક પળ—અને મેરી બાહરે પડી, કે બ્યારે કાનના બહેરેબહેર ફાડી નાખે એવા તાળીઓના એક ધમધમાતે તે નવી નીક-જેલી એક્ટ્રેસને રટજ પરના તેના પેહલો દેખાવમાં લાંડનની તમામ સમજદાર તમાશાબીન

આલમે દીલસોઝ આવકાર આપ્યો, અને મેરીએ તેનો માથું નમાવીને ધણી મનહર કીસમે સ્વિકાર કર્યો. તે મુતલગ “નરવસ” થતી દેખાઇ નહીં. તેણીએ માહરા શીખવ્યા મુજબ ધણી છતાં સાથે બોલવાનું શરૂ કર્યું, અને જ્યારે તે સીનનો પોતાનો પાર્ટ ખતમ કરીને તે પાછી અંદર આવી ત્યારે તાળીઓનો પાછો જોરાવર ધમધમાટ થયો, જે પુરવાર કરતું હતું કે તે તમાશગીર વર્ગના દીલ હરી લઇ શકી હતી.

“આરઘીવાળાં કોઇ દેખાતાં નથી, ઍલન,” મેરી અંદર આવી અને તેને મેં અને અંદર-વાળાં બધાંઓએ તેની ફતેહને વાસ્તે મુબારકબાદી આપી. તે પછી તરત તેણીએ માહરે કાને લાગીને કહ્યું.

“તે શું તું બધા બાક્ષીસ તાહરા પેહલાજ સીનમાં આટલી નવી છતાં જોઈ જવાની હીંમત જમા કરી શકી?” હું ખરાં દીલથી અજબ થઇ,—અને હસીને તરત વધાર્યું; “તે તો ત્યારે માહરી પર બી દોઢ મુકાવ્યો જો, મેરી! હું પોતે એ જાતની હીંમત એ ત્રણ ઉપરાસાપરી નાહટ સુધી મુતલગ કરી શકી નહીં હતી!”

“કાંઈ માહરી પર જે ગુનથું તેણે મને વધારે મજબુત મનની કરી મેલી હશે?” તેણીએ એક નીસાસા સાથે કડવાસથી જવાબ કર્યો, અને પછી ચાલી ગઈ.

હવે ત્રીજા સીનમાં ઍલીન નીકળી, અને તેને બી લોકોએ તેવાજ ધસારાનો આવકાર આપ્યો, જ્યારે પછીથી તે પણ ખરેખર તો મેરી જેટલીજ ફતેહમંદ થઇને અંદર પાછી આવી, અને ત્યારે મને અત્યંત ધીરજ અને ખુશાલી ઉપજી.

એ પછીથી મને બી સેકંડ એકટના છેલ્લા સીનના માહરા દેખાવમાં હંમેશાનો દીલસોઝ અને જોરાવર આવકાર મળ્યો, અને એ મુંગા આવકારનાં જોશમાં જાણે લોકોની સાબાશી પણ શામેલ હોય એમ લાગ્યું, કેમકે મીઝ રીચર્ડસે જાહેર ખર્ચામાં જણાવીજ દીધું હતું કે આ ખર્ચે બાળાઓ માહરીજ તાલીમ હેઠળ તૈયાર થયેલી છે: અને પરવાર પાંખીને મેં જ્યારે ઑડ-યન્સમાં માહરી આંખ દોડાવી ત્યારે મેં જોયું કે લોર્ડ ને લેડી કેલવેડન, અર્લ અને કાઉન્ટેસ ઑફ બેલગ્રેવ, કાઉન્ટેસ બીએટ્રીસ અને બીજા ધણાં મોટે ઘરનાં માહરાં ઓળખીતાંઓ ખેલમાં આવેલાં હતા. હું વધારે ખુશી એટલા વાસ્તે થઇ કે બીઓબીચ ગેલેરીમાં આગળીજ હારમાં મેં બીચારા માહરા ગરીબ બાપને પણ બેઠેલાં જોયા.

અને બીજો અંક ખતમ થયા પછી ઍલીન માહરી પાસે આવી.

“બોદાની કેવી મેહર, ઍલન,” તેણીએ ખુશાલીથી કહ્યું, “કે તેવણુ આવ્યાજ નથી! તેવણુને ખબરજ નહીં હોશે. લોર્ડ અને લેડી કેલવેડન અને બીજાં ધણાં માહરાં હોસ્તો અને ઓળખીતાંઓ છે, પણ તેવણુ પોતે નથીજ. મેં ચીપીચીપીને જોયું.”

“ચાલ, સાઈ!” હું એકમત થઈ; “એક આજની રાત એ પ્રમાણે નીકળી ગઇ તે ધણું સાઈ થયું, કેમજે હવે પછીની રાતોમાં તું તેવણુને જોશે તો તે વખતે તો તાહરી છાતી પુરતી ઘાડી થઇ ચુકેલી હોશે.”

હયાં માહરે કહેવાને જીલ્લું નહીં જોઈએ કે બીજા અંકના છેલ્લા દેખાવમાં જ્યારે અમે ત્રણે જણે સાથે રહેજ પર દેખાવ આપ્યો ત્યારનો લોકોનો ઉત્સાહ ખરેખર ધણું ચાહગાર હતો,

અને અમો ત્રણ પર એ બીજો દ્રોષ ઉતર્યો ત્યારે અમોને ચાલુ તાળીનું જે મોડું માન મધ્યું તે ધણું મગર કરનારું હતું. વળી એજ મુજબ ખેલ ખતમ થતાં છેલ્લા ઍક્ટના છેલ્લા પ્રવેશમાં પાછાં અમો ત્રણે સામરો દેખાવ આપતાં હતાં, અને તે સીન પણ ભોકોની તેવીજ ઉલટ અને તાળીના ગગડાતો વચ્ચે પુરો થયો. ત્યાર કંઠે સેવટનો પરડો ઉતર્યો, અને તે વખતે અમો ત્રણેને પાછાં પુટલાછટ કને બોલાવવા વાસ્તે જાણે એક દેવસ્થાન જમ્યું હોય તેમ ભોકોનું કીબ્યાંણુ અને બુમરાંણુ સાંભળી નહીં શકાય એટલું બધું ચાલુ થયું. એટલા વાસ્તે પરડો પાછો ઉંચકવોજ પડ્યો, અને અમો ત્રણે પાછાં પુટલાછટ કને નમવા બાહર આવ્યાં. હું એ વખતે વચમાં હતી, અને માહરા અકેક હાથ પર ઍલીન અને મેરી હતી; અને તાળીની પાછી ચાલુ થયલી ગરજના વચ્ચે અમારી પર ડીએટરના દરેક ભાગમાંથી પુલોના તુરા અને ગજરાઓનો એક વરસાદ જાણે વરસી રહ્યો.

અને એવામાં મેં અકેક હાથમાં ઍલીન અને મેરીનો હાથ પકડ્યો હતો તેમાંથી એલીનને જાણે તાંણુ થઇ આવતી હોય તેમ તેણે માહરા હાથ પર પોતાનો હાથ તાપ્ત બંધ કરી દીધો, અને હું તેના ગમ જેઠું કે મદદ કરી શકું તે આગમ્ય તો એક ધીમી ચીસ સાથે તે બેહોસ રટેજ પર તુટી પડી! એ લોકોએ, અત્યંત, જોયું, અને તાળીનો ધમધમાત તેજ સેંકડમાં તાતરતોય બંધ થઇ ગયો, જ્યારે પરડો ઉતાવળા ગબરાતમાં તરત પાછો ઉતારવો પડ્યો.

હું તો સમજીજ ગઇ. હું તો સમજીજ ગઇ કે એ શું થયલું હોવું જોઇએ. મેં તરત જોયું કે આએ તો દરીયો તરીને ખાડીમાં આવી કુબી મરવા જેવું થયું હતું, કેમજે ઍલીન જેને ચાહતી હતી તેની પર આએ છેક છેલ્લામાંછેલ્લી વખત અચબુચ તેની નજર પડેલી હોવીજ જોઇએ એ વાતમાં કશોજ સંદેહ હતો નહીં.

એમ છતાં મેં જોયું કે લોકો હજી તેણીને માટે ફકરમંદ અને આતુર થઈ ગયલું વીસરજન થતું નહીં હતું, જેથી મેં મીં રીચર્ડસને ઉતાવળે કહ્યું, “ પેહલ્લી વીંગમાંથી પુટલાછટ આગળ જમ્ને મોટે સાહદે મેહરબાની કરીને કહી આવો કે ફક્ત થાક અને લોકો તરફથી ધણો સારો આવકાર મળેલો હોવાની ઉસ્કેરણીને લીધેજ એ બાઇનો સેહેજ જીવ ફરી આવ્યો હતો, પણ હાલ હુસ્વાર થયલાં છે અને તદ્દન સારી પેઠે છે; અને ખરેખર તો મીં રીચર્ડસે જમ્ને એમ જ્યારે કહ્યું, ત્યારે લોકો ધીરજ પામ્યાં, અને ધણી ખુશાલી વચ્ચે પછીથી તેઓએ તરત વીખેરાવા માંડ્યું.

એ દરમ્યાન હું મેરી અને બીડાની મદદથી ઍલીનને ઉંચકીને માહરા ફૂસીંગરમમાં લઇ ગઇ, અને ત્યાં તેને હુસ્વાર કરતી હતી, જ્યારે મેરીએ પણ એમજ ધાર્યું અને એમજ કહ્યું કે ‘અજબ જેવું છે કે રહી રહીને છેક છેલ્લે ઍકસાઇટમેન્ટ એવણુ ખમી શક્યાં નહીં.’

એવામાં ઍલીન અમારી ભરચોપડથી પાછી હુસ્વાર થઇ, અને આંખ ખોલીને આસપાસ જોવા લાગી. તેને સધળું તરતજ પાછું યાદ આવ્યું, પણ મેરી અને બીડાને લીધે તે બોલી શકી નહીં; પણ મેં આંખના એસારાથી તેને જાણવા દીધું કે હું બધું સમજી ગઇ હતી, અને તેણીએ નીરાંત માનવી.

એ પછી તે ઉડીને ઉભી થઇ, અને અમે લોકોએ પોશાક બદલીને ધર જવાની ઉતાવળ કરી. તેણીની બેઠેસીના બાએસની વાત તેણીએ કે મેં તુરત વેળા તો કાઢીજ નહીં. મેં તે બંને વાહલી છોકરીઓને તેમની તે રાતની તે મોટી ફત્તેહ માટે પાછી ને પાછી મુઆરક્યાદી આપી, અને પછી એલીનને આજની રાત માહરેજ ત્યાં સુવા સલાહ આપી, કે જે તેણે એકઠે બોલે માન્ય કરી.

“હું પોતેજ એ તમો પાસે માંગી લેવાની હતી, અતી વાહલાં બેહન,” તેણીએ હેતથી ને હેસાંનથી કહ્યું,—અને પછી મને બાબુએ લખૂ જઇ વધાર્યું: “તમે મને આગળ કહેલું થાદ છે, એલન, હું હવે એક એકત્રેસ થયલી હોવાથી મને હવે એ માહરાં હેતવંતાં પશુ ઉમરાવ ફ્રેન્ડ લૉર્ડ અને લેડી કેલવેડનને ત્યાં જવા ગમતું નથી. મેહરજાની કરીને, તેથી, હાલ તરત તો લેડી કેલવેડન પર કોઇ આદમી પાસે એમજ કેહવડાવો કે આજની રાત હું તમારે ત્યાં રહેવાની છું, અને પછી આગળ શું કરવું તેનો આપણે કાલે ધીરજથી વિચાર કરશું. હું ધારૂં કે હવે માહરે કેંદે જુદી અને છુટીજ રેહવું પડશે. લૉર્ડ ને લેડીને મોટાં મોટાંઓ મલવા આવે ત્યારે હું ત્યાં હોવશ તો તે લોકો મને જોઇને ટીચકાં કરશે, અને બીચારાં એ બલાં લૉર્ડ લેડીને ધણું ખસ્યાતું લાગ્યા કરશે.”

“એ બધી વાત આપણે કાલે ધીરજથી કરશું,” મેં સમજવ્યું; “હાલ તો આપણે, તું કેહજ તેમ, લેડી કેલવેડન પર માથુસ મોકળીને કેહવડાવીજ લખએ.”

તેમ કરવામાં આવ્યું. એલીને પોતેજ એક ચીડી ટુંકમાં લખી, જે અમોએ તે લેડીને મોકલી આપી, અને પછી અમો અમારે ધર પાછાં ફરવા અમારી ગાડી તરફ જતાં હતાં ત્યારે રટેજનાં બારણાં પર અમોને અમારી કંપનીનો માલેક અને મેનેજર મીં રીચર્ડસ મલ્યો. તે અમારી વાટ જોતોજ ત્યાં ખોટી હતો.

“બાહઓ,” તેણે અમોને શેકહેડ કરતાં એલીન અને મેરીને કહ્યું, “હું તમો બંનેની આજની મોટી ફત્તેહ માટે તમોને બેઠને પાછી ઘણી ઘણી મુઆરક્યાદી આપુંછ. હવે તમારા પગારતું આવતી કાલે ખુશી સાથે નક્કી કરશું. આપણે એ ફેસલો મીસ ટ્રેફર્ડનેજ સોંપશું, અને એ બાંતુ જે રકમ તમારે માટે માંડી આપશે તે મને માહરા બાપના બોલથી કમુલ મંજુર છે.”

અને એલીને મેરીએ તેનાં એ સારાં મત અને ઉદારતા વાસ્તે તેનો ધણો ઉપકાર માન્યો, જે પછી તે અમોને અમારી ગાડી સુધી વળાવા આવ્યો, અને અમો અમારે ધર પાછાં ફર્યા.

પ્રકરણ ૧૬૦.

ધર જવા પછી અમો ધારા પ્રમાણે જમ્યાં, અને મેરી પોતાના ઝોરડામાં સુવા જવા પછી હું જ્યારે એલીનને તેને વાસ્તે મેં જે ઝોરડો ખાસ તૈયાર કરાવ્યો હતો તે બતાવવા ગઇ ત્યારે તેણીએ થોડીક મીનીટ થોળવા મને અરજ કરી, અને ડીએટરમાં છેલ્લે જે બન્યું હતું તે વાત અમો વચ્ચે ત્યારેજ પાછી નીકળી.

“જુઓની, વાહલાં એલન, એ કેટલું બધું કમનસીબ થયું કે રહી રહીને છેક છેલ્લામાં

છેલ્લી ધડીએજ એવણુ પર માહરી નજર પડી?" એલીને કહ્યું; "જે એવણુ ઠીએટરમાં હતા તો માહરી અજએખી એ છે કે આખો વખત હુ ચીપી ચીપીને જોતી હતી ત્યારે નહીં દેખાયા અને છેલ્લેજ કેમ નજરે પડ્યા? આપણી પર ડુલોનો વરસાદ પડતો હતો ત્યારે એક સાધડ યોક્ષમાં મેં બરાબર છેક આગળથી એવણુને ઉભેલા અને મને ટીકતા જોયા!"

"પણ તાહરે એમ હીમત હારી નહીં જવી જોઈતીતી," મેં લગાર કપકાથી કહ્યું; "તેં જ્યારે પરીણામનો વિચાર કરી કરીને એ ધંધો લીધો ત્યારે તો તાહરે મન પર ધણોજ કાણુ રાખવો જોઈએ. એ તો એમ કેહની કે ખોદાની કરોડો મેહર અછ કે આખો ખેલ પુરો થવા પછીજ તેં તેવણુને જોયા; નહીં તો કે શરૂઆતમાં કે વચમાંજ જો જોયા હોતે તો આખો ખેલજ કેટલો બરબાદ થતે ને રાહમલ જતો! વાઈ હવે એ તો થયું, પણ હવે પછીને વાસ્તે તું શું ધારેછ?"

"હું શું ધારું? હું શું કહી શકું?" એલીને ગુંચવાઈ.

"બનવા જોગ છે કે તું કહેછ તે પ્રમાણે એવણુનું ખરેખર તાહરી પર જો એટલું બધું હેત છે તો હજી બી તુંને એવણુ શોહધી કાઢીને પાછી સમજાવે અને રટજ મુકાવી દે," મેં શીકર બતાવી.

"હવે તે શું થવાનું હતું?" એલીને ગમખવારીથી કહ્યું; "એવણુ કાંઈ કરવામાં બાકી રાખ્યુંતું નહીં, પણ મેંજ નહીં માન્યું."—અને તે રડી પડી.

"ખેર, હવે હાલ તો તું સુઈ જા," મેં સમજાવ્યું; "સહવારે આપણે ધીરજથી એ વિષે પુખ્ત વિચાર કરશું, અને જો તે નક્કી કરીને સેવટના કરાવ પર આવશું."—અને હું તે તુટેલાં દીલની છોકરીને કેટલોક સધ્યારો આપીને બાહરે પડી, અને માહરા ઝોરડામાં જઈને સુઈ ગઈ.

બીજે દાહડે, એ પછી, સરેસ્તા કરતાં સહવારે હું જરા વેહલીજ ઉઠી, અને નાસ્તાના રૂમમાં પેપરો જોવા ગઈ. તે દાહડેનાં દરેક પેપરમાં એલીને અને મેરીના દેખાવના વિગતવાર હેવાલો આવ્યા હતા, અને બંનેનાં એક્ટીંગ વિગેરેની પુષ્કળ તારીફો થયલી હતી. વળી માહરીજ તાલીમ હેઠળ એવી નામાંકીત એક્ટ્રેસીસ રજુ થવા પાંખી હતી તે ઉપરથી માહરે વાસ્તે પણ દુલ્લાં દીલથી તે લખનાર સાહેબોએ તે રીપોર્ટોમાં ઘણુંએક લખ્યું હતું. હું, તેથી, તે ન્યુસપેપરો લઈને પાછી ઉપર ગઈ, કે જ્યાં તરતની ઉઠીને તૈયાર થયલી તે બંને છોકરીઓ આગલા હાલમાં ખેસીને ગઈ રાતના નાટકનીજ વાત કરતી હતી.

અને મેરીએ માહરા હાથમાંથી ન્યુસપેપરો લઈને હદ વગરની ઉલટથી તાબરતાબ તે બધા અભિપ્રાય અને રીપોર્ટ વાંચી લીધા, કે જ્યારે એલીને તેવી કોઈ ઉલટ બતાવી નહીં. તે ઘણી ઉદાસ અને દલગીર દેખાતી હતી, અને, મેં જોયું કે, રાત્રે બનેલા બનાવની અસરથી તે હજી રીહાઇ પાંખી શકી નહીં હતી. એવામાં તો માહરે બાહરેનું બારણું જોશથી થોકાયું, અને અત્યારે સહવારને પ્રહર એ કવખતનો કોણુ મીલાકાતી આવ્યો હશે તે વાસ્તે હું મનથી ઘણી અજબ થતી પોતે નીચે દોડી, કેમજે મેં ધડીઆળમાં જોયું તો હજી તો ફક્ત સવા નવ થયેલા હતા.

અને હું નીચે આવી તેટલાં તો માહરાં માથુંસે બારણું ઉઘાડીને તે મીલાકાતીને અંદર

લીધેલા, અને વરંદા પરથી અંદર આવતો તે મને સાંભળ થઇ ગયો, ન્યારે હું જોઇને ધણી અનળ થઇ કે તે તો પેલો મેનર ગાવર હતો !

અને તેને એમ કવખતે મલવા આવેલો જોઈ ફરથી માહરી અરધી છાતી ખેસી ગઇ ! એ વળી શું નવા સનાનના સમાચાર લાવ્યો હશે ? મેં જોયું કે સહવારને પ્રહર એવા કાં વખતે તે મને મળવા આવ્યો ત્યારે તો ખચ્ચીત કરીને મરનાર મીઠા ગાવરના મને મળી ચુકેલા માહરા વારસામાં વળી કાંઈ વાંધો પડી ગયેલા હોવો જોઈએ, અને નખખોદ પર નખખોદ ! તે ખી વળી માહરા હાથમાંથી પાછો સરી જનાર હતો કે શું ?

“હું હજારો માફ માંગુછ, મીસ પર્સી, આવા એક કવખતે તમોને મળવા આવવા ને હરકત કરવા સાર,” મેનર ગાવરે કહ્યું.

“કાંઈ નહીં ; આવો, અંદર આવો,” મેં ધીમે સાહદે જવાબ કર્યો, “હું સમજી શકું છું કે કાંઈ ધણું જરૂરનું હોય નહીં ત્યાં વેર તમો એમ મળવા આવોજ નહીં. આવોજ આવો રસ્તે.”—અને હું એમ કેહતાં બાળુમાંના એકફરત પારલરનું બારણું ઉઘાડી તેને ત્યાંજ લઈ ગઇ.

“માહરે એલીનને મળવું, મીસ પર્સી,” તેણે ખેસતાં સાથે થોડાક ઉચ્કેરાતથી કહ્યું ; “એલીન કાંઈ છે ?”

“એલીન ?” મેં અન્યથાથી પુકાર્યું, અને હવે તરતજ બધું મને એક ઝટકે સમજ પડી ગયું ! એ મેનરે પોતે જે છોકરીને તે આહતો તેના જોડેના મોટા મતફેરની વાત માહરી કને કરેલી હતી, અને એલીને પણ પોતાની કાંઈણી મને તેજ મુજબ કહેલી હતી, એટલે હવે હું તરત જોઇને સમજી જઇ શકી કે એજ કેયાં તે બે વીખુટાં લવર્સ હતાં !

“તમે શું હજી જાણતાં નથી ? એ શું બનવા જોગ છે ? એણે શું તમારી આગળ વાત કીધીજ નથી ?” મને અનળ થતી જોઇને મેનર વધતો અનળ થયો.

“વાત તો તમે બંને જણે માહરી આગળ જુદી જુદી વખતે કીધેલી,” મેં હસીને હવે જવાબમાં કહ્યું, “પણ અત્યાર સુધી મને ખ્યાલ નહીં થઇ શક્યો હતો કે એ તમારેજ લગતી વાત હતી !”

“ઓ, મને મેહરબાનીની રાહ તેની સાથે જલદીથી મેળવો !” તેણે અધીરાઈથી ધુનતા અવાજે માંગી લીધું ; “તમારી દયાળુ બરકતે હું તાલેવંત થઇ શક્યો છ ત્યારથી હું એને શોધું છું !”

“મેનર ગાવર,” મેં લાગણીથી કહ્યું, “એ જવાંન બાંનુને વાસ્તેના એવા તમારા સાચ્યા પ્યારને ખરેખર ધણી આફીન છે, અને હું ખરંજ કેહું કે એવા એક સાચ્યા એતેકાદના માણસને મેં માહરા વારસાનો અરધો હીસ્સો કાઢી આપ્યોજ એ હું માહરી પોતાની ખુશનસીબીજ સમજું છું !”

“જોદા મને મદદ કરે, માવાળુ ખેહન,” તેણે વળી લાગણીઓથી ઉચ્કેરાતાં કહ્યું ; “હું મને મલેળી તમામ દોલત એ વાહલીનાં મુખારક કદમો પર ચુકવા માંગુછ, જો તે મને હજી ખી કપ્પુલ કરે તો !”

“ખચ્ચીતજ કયુલ કરશે, મેનર,” મેં ખુશાલીથી કહ્યું; “એ પણ તમેને એટલાંજ સાચ્યાં જીમરથી ચાહેજ, ને ખરેખર ધણી ભલી, સાચી ને ચાહવા જોગજ એક છોકરી છે.”

“માહરી ગરીબ ઍલીન !” મેનર પટપટયો; “તે શું એમ સમજી હોશે કે મેં તેને તજ દીધી ? ઓ, મહેરબાની કરીને તેને બોલાવો ?”

હું તે ઉપરથી ખુશાલીથી ત્રણ ત્રણ ફાંડે કુદકા મારતી ઉપર ઍલીનના ઝોરડામાં ગઈ, અને મેં બારણાંનાં કડાં પર હાથ મેળ્યો કે મને તરત ખ્યાલ થયો કે માહરે ધણી સંભાળથી કામ લેવું જોઈએ, અને તેને એકદમ ગમરાવવી નહીં જોઈએ. ખુશી તેમજ ગમી એકદમ અચ્ચુચ્ચી છાકટ હદ સુધી આવી પડે છે ત્યારે તે આદમીને ધણું બેતાબ કરી નાંખે છે તે મેં યાદ કર્યું, અને હું અંદર ગઈ. ઍલીન એ વખતે મેં જોયું કે બારી આગળ ખુરસી ખેંચીને નીસોસ અને વિચારવંત એકલીજ બેઠેલી હતી.

“ઍલીન,” મેં એ જોઈ અરધા ઠપકાથી કહ્યું; “એ શું નાદાની કર્યા કરેજ ? એમ જો હારી ખાઈએ, અને દીલગીરીભરેલા વિચારોને આપણા પર ફાવવા દઈએ, તો પછી જીવાયજ કેમ ? પણ ચાલ ખુશી થા ! રાત પછી દીવસ આવેજ તેમ દીલગીરી પછી ખુશી પણ આવવીજ જોઈએ, અને માહરી પાસે તાહરે વરે એક ધણી મોટી ખુશીની ખબર છે !”

“શું ?” ઍલીને જરા બી ઉસ્કેરાયા વગર શોકાતુર શાંતીથી પૂછ્યું.

“એક જણુ તુને મળવા આવ્યુંજ, ને તે કાંઈ સારીજ વાત લઈ આવ્યુંજ.”

“એક જણુ ? કોણુ એક જણુ ?” અને હવે તે છોકરી પોતાની બેઠકમાંથી ચમકી ઉઠી, બ્યારે મેં તેને ધીરજ આપી આપીને અંતે સઘળી ખરી વાત કહી.

તેણીએ જોશથી પોતાનું માથું દાખ્યું.

“ઓ, હવે હું તેવણુને કેમ મળી શકું ? હવે તેવણુને મોઢુંજ કેમ ખતાઈ ? તેવણુ મને કેમ માફ કરશે અને કેમ કયુલ રાખશે ?” તેણીએ તે સાંભળી કકળાટ કર્યો; “હવે તેવણુ તમો કેહોજ, ઍક્ષન, તેમ પદસા ટકાથી સુખી અને આબાદ થયા હોય તે શું ખપનું ? હું ગઈ રાત્રે સ્ટેજ પર નીકળી ચુકીજ એટલે, તમેજ કહેતાં હતાં તેમ, માહરી ઈજ્જતમાં તો હું હલકીજ પડેલી કેહવાઈ કેની ?”

“ચેરી ના થા !” મેં યુસ્સાથી કહ્યું; “હું તો ત્યારે જોઈંજ કે માહરે તુને એ વાત કેહવીજ નહીં હતી ! એમાં ખેંધજીતી જેવું છેજ શું ? ફરીથી એવું કદી બી બોલતી કે ધારતીજ ના ! હું તો તુને મોટા લોર્ડ અને લેડીઓનાં આપણે વાસ્તેનાં જીલમરેલાં અનુમાનો ને ટીચકાને વાસ્તે કહેતી હતી : પણ હવે તકરાર છોડ, અને ચાલ, માહરી સાથે નીચે આવ ! આપ આજુસ તો કોઈ ખરેખરો મોટાં દીલનો અમીર છે, ને તે જેવાં નીખાલેસ દીલથી આગળ તુને ચાહતો હતો તેવી ને તેટલીજ હજુર બી પણ ચાહેજ !”

“ઓ, હું કેમ માનું ? હું કેમ માનું ?” તે મોટા જુસ્સાથી પટપટી,—અને પછી હું બજીદ થઈને માહરી સાથે તેને નીચે લઈ ગઈ.

તે એક ખરાં સુખનોજ મેળાપ હતો, અને તે જોવા કે તેઓની વાત સાંભળવા હું થોભી નહીં. હું નો તેઓને એકલાં છોડીને મેરીનાજ ઝોરડામાં ચાલી ગઈ, કેમજે મેં જોયું કે

હવે તો તેણીને ઍલીનના બેઠથી માહરે વાકેફ કરવીજ જોઇએ. હવે છુપાવામાં સાર શો હતો? એ તો દીસતુંજ હતું કે ઍલીન હવે ફરીથી કદી રેંજ પર દેખાવ આપનાર નહીં હતી, અને ત્યારે તે મેરીએ, મને લાગ્યું કે, જાણ્યુંજ જોઇએ.

તે (મેરી) એ સમજું સાંભળીને ધણીજ ખરાં દીલથી ખુશી થઇ.

“ખુદા સૌનું સાફ કરે,” તેણીએ એક ઉંડો નીસાસો નાખીને કહ્યું; “આપણું સાફ નહીં થતું હોય તો બી બીજાંઓનું સાફ થતું જોઇને તો આપણે રાજ થવું જોઇએ?”

મેં વાત ફેરવાવી. મેં જોયું કે મેરીનાં દીલમાં તેના નિશ્ચયન નીવડેલા મોટા ખ્યારનો ઉભરો ઉભાઈ આવતો હતો, એટલે મેં તે વાત જુલાવી દેવા ગઇ રાતના ખેલ બાબે આજનાં પેપરોના રીવ્યુની વાત કાઢી, અને ત્યારેજ તે પાછી થોડીક ખુશાલ બની.

નજદીક એ મુજબ પોણા કલાક ઉપર મેં કાઢી નાખ્યો, અને પછી અમો બને પાછાં નીચે ઉતર્યાં જ્યારે ઍક્ક્રાસ્ટ રૂમમાં જતાં મેં જોયું તો તે બંને “લવર્સ” હાથમાં હાથ મેળવી ધણી મોહાબતના એખલાસથી સુખ દુઃખની હજારો વાતો કરતાં બેઠાં હતાં.

અને ઍલીન મને જોતાં કુદકો મારી ઉઠી આવી અને માહરી ગોઠમાં દબાઇ.

“ઓ વાહલાં ઍલન,” તેણીએ ખરાં દીલનાં જોશથી કહ્યું; “તમે તો હું જેઉંછ કે આદમી નહીં પણ ફરસ્તોજ સરજયાંછ! આએ તમારી કેવી મોટી બલાઇની વાત માહરા ઍલફ્રેડ મને કહેછ! મને શું ખબર કે તમને મળેલા તમારા મોટા હકમાંથી અરધો હિસ્સો એટલી ઉદારતાથી તમેજ કાઢી આપ્યો, કે જોણે આએ રીતે અમોને પાછાં એકઠાં અને સુખી કીધાં! તમે બેઉ એકેકને મળેલાં હતાં અને જોળખતાં હતાં તે વાતનો મને તો સ્પષ્ટનો બી કાંઈ દાહડે થયો નહીં!”—અને તે એહરામાં લાલ થતાં ખુશાલીનું હતી.

મેં મેરીની એ પછી મેજર ગાવર સાથે જોળખાણ કરાવી, અને બેંકસ કરીને તેને નાસ્તાને વાસ્તે થોભાડ્યો, અને અમે બધાંએ સાથે નાસ્તો કર્યો. તે બંને લવર્સ નાસ્તા પર આખો વખત ધણીજ ખુશાલ અને ઉલટમંદ હતાં, અને જ્યારે મેજર તે પછી રજા આહતો ઉઠ્યો ત્યારે ઍલીનને લેડી કેલવેડને ત્યાં પાછો સ્કાંજ મલવાનું કહેતોજ ગયો. ત્યાર બાદ ઍલીને પોતાને લગતી વાત થોડાક વધારે ખુલાસાથી અમારી આગળ કરી. એ છોકરી લેડી કેલવેડનાં માખાપ સાથે બાહરેમા રહેતી હતી, કે જ્યારે બે મહીનાની વાત પર ઍલફ્રેડ પર બોળે નહીં થવાના ખુલ્લં અને બીનસ્વાર્થા હેતુઓથી બજીદ મળે તેનાથી તે છુટી પડી. એ પછી મેજરને તેના કાકા મી. ગાવર મરણ પામવાના સમાચાર મળ્યા, અને ત્યારેજ તેણે જાણ્યું કે મરનાર પોતાની તમામ ડોલર અને અસકપામત મરતી વખતે એક ચક્રમ ફાંટાને આધીન પોતાનાં છેલ્લાંમાં છેલ્લાં વસીઅતનામાંની રાહે મને સ્વાધીન કરી ગયા હતા. એ ઉપરથી તે ધણી ખીજવાયો, અને તેના સોલીસીટરોની સલ્લાહ મુજબ કોર્ટ લડીને વીલ જેરકાયદે ડરાવવાની દયાનતથી તે એકદમ રીજમીટમાંથી લાંબી રજા મેળવી લાંડન આપ્યો, કે જ્યાં, વાંચનાર જાણેછ કે, અમો સમજીતી પર આવ્યાં, અને ફાલો સરખે બાંજે વેંહચી લેવાની ગોઠવણ થવાથી તેનો ફેરો સફળ અને કામ સરંજમ થયું.

તે તો એ પછી તરતજ ઍલીનને મળતે, પણ તે એમજ સમજ્યો કે ઍલીન લેડી

કેલવેડનનાં માથાપ સાથે હજી બાહરગામજ રહેલી હશે. તેને ખંખર નહીં કે લોડ અને લડી કેલવેડન હાલ લડનમાં હતાં, અને ઍલીનને પણ હરમીઓને (લેડી કેલવેડને) હાલમાં ત્યાંજ તેડાવેલી અને પોતાની સાથે રાખેલી હતી. એ ઉપરથી મેજર ઍલફ્રેડ ગાવર તો ઍલીનને મલવા દોડી જવા બધાં ખતપત્ર કાયદા પ્રમાણે નક્કી થવાની વાટ જોધ ખોટી થઇ રહ્યો. તે પછીજ તે નીરાંતથી જધને ઍલીનને સુખના એ સમાચાર કહેવાનો અને તેને પાછી જીતવાનો હતો !

હવે બન્યું એમ કે ગાઇ રાત્રે ઍલીને નાટક તખ્તા પર પોતાનો પહેલો દેખાવ આપ્યો તે રાત્રે મેજર પોતાનાં થોડાંક દોસ્તો સાથે જમ્યો. એ દોસ્તોએ એક બોક્ષ અમારા ખેલ સાર રીઝર્વ કરાવેલો હતો; જ્યારે મેજરને પાછળથી જગ્યા મળી શકી નહીં. મેજરે જ્યારે ટીકટો મંગાવી ત્યારે સઘળી ટીકટ બધ થઈ ચુકેલી હતી. એટલા વાસ્તે મેજર પાસેની એક બીજી નાટકશાળામાં ખેલ જોવા ગયો, અને ત્યાંનો ખેલ અમારી થોડીક મિનીટ આગમ્ય ખલાસ થવાથી તે પોતાના દોસ્તો સાથે ધર જવા ખેલની આખેરીએ અમારી ઠીએટર પર આવ્યો, કે જે વખતે તરતનોજ ફૂંપ પડેલો પાછો ઉચકાયો હતો, અને ઍલીન તેને જોવા પાંખી. તેણે પણ ઍલીનને ત્યારેજ જોઈ, અને તે અન્યબળીથી દંગ થઈ ગયો. તેણે એ દરમ્યાનમાં વળી ઍલીનને ખેલોસ થતી જોઈ, અને તેથી તેનાં મન પર ધણીજ ઉડી અસર થઈ. તે તરત રાતોરાત પોતાનાં દોસ્તોને તેમનાં મુકામપર છોડીને લેડી કેલવેડનને બંગલે દોડ્યો, કેમજે તે એમજ સમજ્યો કે ઍલીન ત્યાંજ રહેલી હોવી જોઈએ; અને તેવામાંજ તે લેડીને અમારી ચીફી મલેલી કે ઍલીન માહરે ત્યાં રહેવાની છે, જે તેણીએ તેને ખતાવી, અને ત્યારે જોકે તે તુરત વેળા નાઉમેદ ધણો થયો તોપણ, બીજી સહવારે માહરે ત્યાં તે છોકરીને મલી શકવા માટે પુરતો ઉલટમંદ અને ખુશાલ બન્યો, અને પછી શું બન્યું તે વાંચનારને રોશન છે.

મેજર ગાવર ખરેખર મોટાં મનનો આદમી હતો. ઍલીને રટેજ પર દેખાવ આપ્યો હતો તેથી તેણે તેણીને માટે હલકું કે ખુરં મુતલગ વમાસ્યું નહીં. ઉલટું તે છોકરીનો એમ ઇજ્જતથી પોતાનું ફોડી લેવાનો પ્રમાણીક હેતુ તેણે જામગ વખાણ્યો, અને બલી ઍલીન સુખીજ થઈ.

તે તેજ બપોરે લેડી કેલવેડનને ત્યાં પાછી ફરી, અને મને અને મેરીને જ્યારે તેણે ધણું હેતની કોટીઓ કરી ત્યારે તેની આંખોમાં આંસુ અને હોડો પર મળકાતનું હસવું હતું.

પેલા હાથ પર મીંડ રીચર્ડસ થાસે તો, અલખત, તેણીની તરફથી માહરેજ માફ માંગવાની હતી. એક લેખે ઍલીન સુખી થઈ તે સારંજ થયું, પણ મને લાગ્યું કે ઈંગ્લાંડની નાટકની શાખીન આલમે ભવિષની ઉંચી આશાઓ આપનાર ખરેખર એક નામાંકીત ઍક્ટ્રેસ અને મીંડ રીચર્ડસે તે કારણથી થનારી એક મોટી આવક ગુમાવી એ ધણું ખોટું થયું.

એમ એક પખવાડયું વહી ગયું, અને અમારા વારસા હીરસા વેંહચી લેવાનું અંતે સઘળું કાયદાપુર્વક સંપૂર્ણ થયું. મીંડ વીલકીનસનની ઍશીસમાં અમે બંને જણે હાજર થઈને અરસપરસનાં “રીલીઝ” છેલ્લે અંતે સહી કરી આપ્યાં, અને ત્યારેજ મેં ખરા છુટકારાનો દમ ખેગ્યો, કેમજે તેજ દાહડે બેંક ઍફ ઈંગ્લાંડમાં એક એવો મોટો ને ધરખમ અવેજ માહરે ખાતે માહરે નામે જમે થયો કે જે એમનો એમ મુદ્દલ રહેવા છતાં બ્યાજ વટાવતી દર

મહીને પંદર હજાર રૂપિયાની અને પાદશાહી આવક આપી શકનાર હતો ।

એ દાહડો અમો બાપ બેટીને વાસ્તે ધણી ધક્કાપણાડા, રખડ અને રંજનો (અને આયંદ મોટાં સુખ ને સતોષનો) પુરવાર થયો, અને પાર્કસના કેસમાં બંને મરતબા અને દોનખી નાઉમેદીઓ થઈ હતી ત્યારે આ કેસમાં તો અંતે સધળું કામ સરેજામ અને પકડુંજ થયું. એ ૧૬મી જુન સને ૧૮૪૨નો બખ્તાવર દાહડો હતો, કે બ્યારે રહાંજે ત્રણ વાગે હું એક મોટી દોલતની ધણીઆણી થઈ, અને તે વખતની માહરી ખરાં દીલની ખુશાલી અને અગત કરીને માહરા ગરીબ વાહલા બાપના હૃદ વગરના સંતોષનું શું બ્યાંન કરી શકારો ?

તેજ દાહડે રહાંજે લૉર્ડ કેલવેડના બંગલામાં રેસ્પેક્સ લાઇસન્સથી મેજર ઑલફ્રેડ ગાવર અને ઍલીન માર્સીનાં લગન થયાં, ધામધુમ કશી જીવ જેવી હતી નહીં. ફક્ત ધણીજ અંગત સગાંવાહલાં ને દોસ્તોને નોતરવામાં આવ્યાં હતાં, અને લૉર્ડ અને લેડી કેલવેડને ધણી બોહસથી મને અને મેરીને તેડ્યાં હતાં.

તે લોક બધાં તે મોટા મેળાવડામાં ધણીજ સાચાં દીલથી માહરી પરથી થોડાં થોડાં થઈ ગયાં, અને હું બી ખુશ ખુશાલ હતી, કેમજે એ લાયક લવર્સને એકઠાં કરીને તેમને ધણી ધણીઆણી બનાવવામાં ખુદની દયાથી માહરી મીસકીન મદદનો ઘણો આગેવાન હાથ હતો.

એજ હરોળમાં વળી માહરે મેરી અને બીડાના, માહરા એ મોટા બાગ્યોદય સંબંધી, હર્ષ બાબે એકાદ લીટી લખવી જોઈએ. મને આગળ પડેલી છકકડને લીધે તેઓથી મેં એ વાત છેલ્લે સુધી જાનીજ રાખી હતી, અને તેથી બ્યારે તે બંને વાહલી છોકરીઓએ સધળી હકીકત જાણી ત્યારે તેમના સાચાં દીલનાં હર્ષ અને તેઓએ મને આપેલી ઉપરાસાપરી મુખારકબાદીનું જાણે હું બ્યાંનજ કરી શકતી નથી ।

હવે માહરે રટોને છેલ્લી સલામ કરવાની હતી, અને માહરી નાટકની નોકરીની રંજથી સદાનું ફારેગ થવું હતું, જે વાત કરવા મેં બીજી સહવારે એક ચીઠ્ઠી લખીને મીઁ રીચર્ડસને માહરે ધરે ખાસ મળવા આવવા અરજ કરીને બોલાવી મંગાવ્યો.

તે આવ્યો. ઍલીન એ આગમ્ય રટોજ છોડી ગયલી હોવાથી તે પુરતો નારાજ ને નાઉમેદ હતો, અને તેજ હરોલમાં હવે બ્યારે માહરો રીટાયર થવાનો એરાદો તેણે સાંભળ્યો ત્યારે તે બીચારાને થયલા ગમરાતનું હું કેમ બ્યાંન કરું ? તેના પગ આગળ એક બાબ ફાટ્યો હોય તેમ તે પોતાની બેઠકમાંથી એ સાંભળીને મોટી અજબબી વચ્ચે ચમકી ઉઠ્યો । તે માનીજ નહીં શક્યો. તેણે તો એમજ ધાયું કે હું કાંઈ મજાક કરતી હતી ।।

તે એવી કોઈ સત્તાનાસીના સમાચાર સાંભળવાની રીકરથી મને મલવા આવ્યોજ ન હતો. હું તેને એ પ્રમાણે માહરે ધર મને મલવા કદી બોલાવતીજ ન હતી; કાંઈ બી અમારાં કામ-કાજને લગતું માહરે તેને કહેવું કરવું હોય તો તે બધી વાત થીએટરમાંજ થતી, જેથી આ વખતે મેં તેને એક ચીઠ્ઠી લખીને માહરે ધર ખાસ મલવા બોલાવ્યો ત્યારે તે તો સાંમે જરા અજબ થતો અને આશ્ચર્ય આવ્યો. તેને તો એમજ લાગ્યું કે ઍલીન માર્સે જે પરણી ગઈ હતી અને એકજ રૂબાવ આપીને રટોજ પરથી અજામ થઈ ગઈ હતી તે એ નોકરીમાં કદાપી પાછી જોડાવા ચાહતી હશે, અને તે વાત તેને સમજાવીને કહેવા વાસ્તેજ માહરે ધર તેને મેં એ મુજબ બોલાવી લીધા હશે. એટલા માટે એથી ઉલટુંજ બ્યારે તેણે સાંભળ્યું, અને

હું પોતે રટેજને છેલ્લી સલામ કરીને જલ્દીજ અલગ થનાર હતી એમ જ્યારે મેં તેને કહ્યું ત્યારે તે બીચારો જાણે પોતાના કાનોનો એતખારજ કરી શક્યો નહોતો !

તેને ધણીજ ધાતકી નાઉમેદી થઈ. હું, એલીન અને મેરી એ ત્રણનાં જોડવાથી તેને ચાલુ છક્કાં પડવાની વકરી હતી, અને તે ધણો હર્ષ પામ્યો હતો. એલીન અને મેરીએ પહેલાજ ખેલમાં ભોકાનાં દીલ એવી કાસમે હરી લીધાં હતાં કે હવે અમે ત્રણને અવારનવાર રજુ કરતો રહીને તેણે ધણું અચ્છું ખાટવાની પોતાનાં મનથી ઉમીદ અને ગણત્રીઓ કરી લીધી હતી, જેવામાં એલીન તદ્દન નહોતો ધારેલી પાછી અલગ થઈ તે નાઉમેદી જાણે બસ નહોતો હોય તેમ હવે હું પણ રીટાયર થવાનું માંગી લેતી હતી તે એ બાપડો ખમી શકે તે કરતાં વધારે જાણ્યો થઈ પડ્યું ! તે એમજ સમજ્યો કે બીજી કોઈ કંપનીવાળાઓએ મને ધણા મોટા પગારે લલ-આવીને પોતાની સંક્રમાં શામીલ કરી દેવાનો તેની વિરુદ્ધ તાગડો રચેલો હોવો જોઈએ, અને માહરે, તેથી, હસીને તેની એ શુભ જાણવી પડી.

“તમે એ માહરે વાસ્તે માનીજ કેમ શકોછ, બહા મીં રીચર્ડસ ? હું તે બમાતુ એક-ત્રેસીસના વર્ગની નથી, કે જેઓ એક ઠેકાણે હીને રહેતીજ નથી અને પતંજ્યાઓની અદાથી, ચોડાક વધતા પગારની લાલચે, ધોખીના વાગાઓની કાંની કંપની બદલતી ફરેછ, અથવા એવી બપકીઓથી કંપનીના માલેકો પર દમાણ ચલાવીને પોતાના પગારો વધારી લેવાની ડગાઇ કરેછ. હું તે લુચ્છી અબળાઓના વર્ગની નથી.”

“હું તે જાણુંછ, મીસ રેચર્ડ. શું હું નથી જાણતો ?” મીં રીચર્ડસે અતવત કરી; “પણ ત્યારે એ છે શું ? તમે શું મતલબથી મને છોડી જવાના એ ધાતકી ફરાવ પર આવી ગયાંછ ? એમ તો માહરો નાશ થઈ જશે ! હું તમોને રાજ કરવા કહેતો નથી, પણ આપ આખર થતી સીઝન સાથે તમારું લખત પુરું થાયછ તેથી નવી મોસમમાં નવું એંમીમેંટ તમારી સાથે કરતાં હું તમારા પગારમાં વગર માંમલે એક ધણોજ મનમાનતો વધારો કરનારો હતો !”

હયાં માહરે ખુલાસો કરવા જરૂર છે કે એ એક અજબ જેવો સંજોગ થયો હતો કે લંડનની “સીઝન” આખર થતાં જ્યારે બે મહીના નાટકશાળાઓ બંધ થાય છે તે છુટ્ટીના દરમ્યાનમાંજ માહરા વારસા હીરસાનું બધું પકડું થયું હતું, અને એ વખતે માહરું લખત પણ પુરું થતું હોવાથી હું નાટકથી અલ્લગ થવાને કાયદથી પણ સદંતર છુટ્ટી હતી. એ એક એતેક્કાક માત્ર થયો હતો. ખરેખર તો અમે ત્રણ જણે સામતો જાહેરમાં દેખાવ આપ્યો હતો તે “સીઝન”ની આખેરીના હાંગમમાંજ થયું હતું, ને તે પછી નાટકશાળા બંધ થતાં સુધીમાં બાગ્યેજ મેં ને મેરીએ બીજા પાંચ છ દેખાવો આપ્યા હશે. એટલામાટે મીં રીચર્ડસને ઉપર મુજબ મેં માહરે ધર મલવા બોલાવ્યા તે “સીઝન”ની અમારી છુટ્ટીની વખતે હતું એમ વાંચનારે ધ્યાનમાં રાખવાનું છે.

“હું તમારો ધણો ઉપકાર માનુંછ, મીં રીચર્ડસ,” નવી મોસમમાં માહરો પગાર તે ધણો વધારનાર હતો તે સાંભળીને મેં ધણાં હેસાંનથી કહ્યું; “તમે મારી સાથે ધણાંજ અહચપણાંથી અને ધણી બલાઈથી વસ્ત્યાછ, અને તેથીજ તે વાતની કહર કરીને મને જુદી જુદી કંપનીવાળાઓએ એકથી બેવડા પગારની લાલચે અનેક મરતબા બોલાવેલી છતાં મેં કોઈ દહાડે બીજે કોઈ ઠેકાણે પગ મુકવાનો ખ્યાલ વટીક કાઢી નથી.”

“પણ ત્યારે હાલમાં એ છે શું?” મી. રીચર્ડસે કાકલુદીથી પાછું પુછ્યું.

“હાલમાં એટલું જ છે, મી. રીચર્ડસ;” મેં હસીને કહ્યું; “કે માહરા સંબંધમાં ખોદાની બહેનથી મામલો નહીં ધારેલો બદલાયો, અને હું થોડાક પૈસાટકાની માલેક થવાથી અને હવે કોઈ બીજી જાતની નોકરીનાં આસ્પાશની જરૂર નથી. ખરું કેહું તો હું હવે જલ્દી જ પરણી બીજી જવાની છું, અને સંસારના નાટકમાં જોડાવાની છું.”

“હું તમોને ત્યારે માહરાં ખરાં દીલથી હજારો આશ્વાદી ચાહું છું, મીસ નેર્ડ,” માહરા એ અજબ જેવા બાગ્યોદયની વાત સાંભળી તે પર ધણો અજબ અજબ થતાં, પણ પુરતી ગમ-ગીનીથી, અમારી કંપનીના તે માલેકે કહ્યું; “એલીન માર્સે અલગ થઈ તેની મેં ઝાઝી દરકાર નહીં કીધીતી, પણ તમારા જવાથી તો માહરા નાશ જ થઈ જશે.”

“તમે જીલ કરો છો, મી. રીચર્ડસ,” મેં યાદ કરાવ્યું; “માહરા બહેને મેરી તમારી નોકરીમાં છે, અને તેણે, તમે જોયું હશે તેમ, લોકોનાં દીલ પુરતાં જીતી લીધેલાં છે.”

“હું તે વાત ના પાડતો નથી, અને ખરેખર તો તેજ એક અને થોડો ધણો સધ્યારો છો.” મી. રીચર્ડસે શોકાતુરપણે જવાબ કર્યો,—અને પછી વધાર્યું, “વેલ, જ્યારે મામલો એમ જતાં એટલી બધી હદ સુધી ખોદાની બહેનથી તમારા કેસમાં સુધરવાજ પાંચો છે ત્યારે માહરાથી બોહોંસ કરાય નહીં, અને હું તમોને, તમે માંગો છો તેમ, માહરી એ ગરીબી નોકરીનાં બંધણથી ખુશીથી મુક્ત કરું છું. બીજો હિપાયજ નથી. હું તમારું માહરા વાસ્તેનું સાઈ મત કોઈ બીજું સંજોગમાં ખોદવા ચાહતો જ નથી. તમારી છેલ્લાં બે વરસની નોકરીમાં—હું કહેવાને ખુશી છું કે—તમારી બરકતે મેં ધણું પેદા કરી લીધેલું છે, અને તેની હું માહરાં મનથી ધણીજ કદર કરું છું. એટલા વાસ્તે, હવે હું એટલીજ અરજ કરું છું કે આવતી કાલે બપોરે સાડા અગ્યાર વાગતાને શુભારે તરફી લખને તમે સ્ટેજ પર જરૂર આવજો. હું આપણી કંપનીનાં બધાં બાંનુઓ ને મહસ્તોને ત્યાં હાજર રાખશ, અને એક બે સારા સુખનો તમે બહેનને કહી સંભળાવીને બાધજાત તમોને છુટાં કરશ.”

“ધણી ખુશીથી હું આવશ્ચ, મી. રીચર્ડસ,” મેં એ સાંભળીને ધણા આભારની લાગ-ણીથી તેને જવાબ કરતાં કહ્યું;—અને વળી મેં પણ વધાર્યું, “પણ માહરા બીજેક વાત માંગી લેતી છે. હું અરજ કરું છું કે હું સ્ટેજ પરથી અળગ થઈ જી તે વાતનો જાહેરખબરોથી કે પેરવાલાઓને રીપોર્ટ કરીને કશોજ ઘોંઘાટ થવા દેતા ના.”

“ઓ, તે તો માહરા ખાસ એરોદો છે.” મી. રીચર્ડસે બાર મેલી કહ્યું; “હું તમારાં માનમાં એક ખાસ મોટો બેનીફીટ પરફોર્મન્સ હમણાં થીએટર બંધ છે તે જતાં—”

“ઓ નહીં, નહીં, મી. રીચર્ડસ.” મેં વધતી વિનંતીથી માંગી લીધું; “મને એ “ફ્રેસ” જરા થઈને ગમવાનો નથી. વળી ખોદાનું આપેલું હાથ માહરી પાસે એટલું પુરતું છે કે મને એવા કોઈ બેનીફીટ પરફોર્મન્સની આશા કરવાની જરૂર પણ નથીજ. એટલા વાસ્તે મને વગર ઘોંઘાટજ સ્ટેજ પરથી રૂખસદ થવા દેજો. પછી રહતા રહતા લોકોમાં માહરાં સ્ટેજથી અલગ થવા વિગેની વાત ફેલાશે, અને લોકો પોતાની મેળેજ જાણશે.”

હુંકમાં, છેલ્લે એજ જાહેર થઈ, અને પછી મી. રીચર્ડસ ધણી દીલગીરી સાથે માહ-

રાથી છુટો થયો, બ્યારે વળતે દિવસે તેની ખાસ ફરમાસ મુજબ બપોરે સાડા અઘારને સુમારે રેંજ પર હાજર રહેવાનું તેને મેં ઘણી ખુશીની સાથે પાછું પ્રાપ્તિ કર્યું.

મેરી એન્ટવર્થ, અલખત, હાલ તો માહરી સાથેજ રહેનાર હતી. મેં તો હવે માહરી કને પુરતું હોવાને લીધે તેને બી ઘણી બલાંમણુ કરી કે હવે તેણે પણુ રેંજથી અલગ થવું, અને માહરી સાથે માહરી બેઠેન થઇને રહેવું, પણ તેણે માન્યું નહીં. માહરાં ગમે એવાં હેતુ છતાં, તેણે તકરાર લીધી કે, તે તેને માટે એક ઓસ્માળો દુકડાંજ કેહેવાય, જેથી સ્વકમાઇથી પોતાનો ગુજરો કરવા દેવાનુંજ તેણીએ કાકલુદીથી માહરી પાસે માંગી લીધું, અને હું એકમત થઇ.

મેં કાંઇ એકદમ માહરું ધર બદલવા કે બપડો વધારવાનો પણ વિચાર રાખ્યો નહીં. હું ઘણાં મળહનાં પુરતા મોકલાસભયાં અને ચોતરફથી ખુલ્લાં મકાનમાં રહેતી હતી, એટલે માહરી ગુન્નસ હોવા છતાં હાલમાં તરત ને તરત મેં વધારેની આજી કરીજ નહીં. હેનરી આવતાં સુધી અને અમારાં લગન થઇ જતાં સુધી માહરે અહીંજ રહેવાનું હતું.

અને બીજો દાહડો બપોરે ઠરાવ મુજબ હું મેરીને લઇને નાટકશાળા પર ગઇ, જ્યાં મીં રીચર્ડસે તો કેયું, મેં જોયું કે, માહરાં માનમાં આખી કંપનીને એક ઘણું બપડાદાર “લંચ” (ખાનું) આપ્યું હતું! નાઇલાં મોટાં આખી કંપનીનાં મેમ્બરો એકેકેએક હાજર હતાં, જે સૌ માહરી પરથી મરીજ શીટતાં અને માહરાં એ મોટાં સુભાગ્ય માટે ખરાં દીલથી ખુશ થતાં જણાતાં હતાં.

તે ખાનું ખરચાણ અને મોટું હતું, અને તે ખતમ થતાં મીં રીચર્ડસે માહરી તારીફમાં એક ફરવેલ (સેવટની સલામ)નું શુભાખીત બાંધણુ કર્યું. તે ઘણીજ છટાથી અને ઘણુંજ અસરકારક બોલ્યો. તેણે માહરાં એકટીંગની અને તેથી તેને થયેલી ધરખમ આવકની ઘણી દીલસોજીમરી તારીફ લલકારી, એટલુંજ નહીં, પણ તે ઘણાં વધારે જોશથી ને વધારે માનથી જે બોલ્યો તે માહરી નેકા અને નીતીને લગતું હતું. રેંજ પર રહીને મેં જે મોટી ઇજ્જત સાચનું વર્તણુ સવદા સાચવ્યું હતું તેને વાસ્તે તે બેસા ગ્રહસ્થ ખરાં દીલથી ઉલટપુલટ થયો, અને માહરી આસપાસ બેઠેલી એક્ટ્રેસીસને માહરો દાખલો લેવા ઘણાં જોશથી તેણે પાછો ને પાછો આગ્રહ કર્યો.

એ પછી ખીસામાંથી તેણે એક બૉક્સ કાઢ્યો, અને મને તે ઘણાં માન સાથે સઘળાં-ઓની સમક્ષ એનાયત કર્યો. તે એક ઘણો મનોહર જુવ્ય હતો, કે જેમાં સખીની જગ્યા ખાલી હતી. અને આસપાસ, હું તરત જોઇ શકી કે, ઘણાં કીંમતી હીરાઓ જડેલા હતા; અને, અલખત, જવાબમાં મને પણ એક ઘણું નાઇલાં બાંધણુ કરવુંજ પડ્યું. મેં તેમાં એ કંપનીના બહા માલીકનો અંતરણુપુર્વક ઉપકાર માન્યો, અને એક એવા કદરવંતા માલીકની નોકરી કરવી તે પણ એક ખરેખરું માન અને મોજ હતાં એમ મેં બાર નાખીને જાહેર કર્યું. વળી મેં માહરી આસપાસના તે મોટી કંપનીના એક્ટર્સ અને એક્ટ્રેસીસનો પણ ઘણો આભાર માન્યો, કે જેઓ નીરંતર માહરી સાથે ઘણાં માન, મોહખત અને એખલાસ-થીજ વરત્યાં હતાં, અને એ પછી તે નાહનકડો મેળાવડો વિસરજન થયો. મેં એ વખતે તે એકેકેએક જણ સાથે શેકહેન્ડ કરી, અને હું ઘેર પાછી ફરવા મેરી સાથે માહરી ગાડીમાં

જઈ બેઠી; જ્યારે છેક માહરી ગાડી સુધી બલા મીં રીચર્ડસની આગેવાની હેઠળ મને સુકવા આવેલાં તે માહરા મેહરખાંન દોસ્તોએ ખરાં દીલનાં જોશ સાથે જે “શ્રી ચીયર્સ” પોકાર્યા, તેનો માહર ડોકું નમાવી નમાવીને સ્વિકાર કરતાં હું ઓશકથી માહરા ચેહરામાં બધી લાલલાલ થઈ ગઈ!

અને એ વાતને બીજા બારેક દિવસ થયા પછી મને માહરા વાહલા હેનરીનું એક કાગળ મળ્યું, કે જેમાં જણાવવામાં આવ્યું હતું કે તે લીવરપુલ આવી ચુક્યો હતો, અને બીજા ચોવીસ કલાકમાં તે મને લંડન ખાતે આવી મળવાની ઉમેદ રાખતો હતો. તેના એક બાપ જેવા બલા ને મુરખી શેઠ મીં મેકડોનલ્ડ પણ એ વખતે લીવરપુલ ખાતેજ હતા, અને તેવણુ સાથની ચોક્કસ કામકાજની ગોઠવણુ સંપૂર્ણ કરીને તે મને મળવા આવનાર હતો.

અને એ સુખના સમાચાર વાંચીને હું કેટલી ખુશાલીમાં લીન થઈ તે શું માહરે કેહવું જોઈશે? વાહલો હેનરી માહરા ધારવા કરતાં બી કેટલો વધારે વેહલો પાછો ફરી શક્યો હતો! જેમ દુઃખ આવેછ તે લશ્કર ને લશ્કર રૂપે સામંત આવે છે, તેમજ સુખી સમો પણ એકલોજ આવતો નથી!

મેં એ વધાઈ તરત દોડી જઈને મેરી અને બીડાને કહી, અને તે બંને છોકરીઓ પણ માહરી એ ખુશાલીમાં ખરાં દીલથી ભાગ લેતી થઈ, જ્યારે તે રાત્રે ખુશાલીથી મને ઉંઘ પણ આવી શકી નહીં! હું માહરા એ “કઝીન”ને ધણાંજ ખરાં દીલથી ચાહતી હતી, અને હવે અમો જલદીજ પરણીને ધણીધણાંણી થઈ શકનાર હતાં એ ખ્યાલની ખુશાલીએ મને જાણે તે રાત્રે છાકટ કરી મેળી! તેનાં લખવા પ્રમાણે બીજા દાહડાની રાત સુધીમાં તો તે મને આવી મળનાર હતો, અને તે સુખનો દાહડો તવલુદ થવાની આશુમાં મેં તે રાત લગભગ આખી ઉજગરાનીજ કાઢી!

અને બીજા સાંહજે હું ધણીજ તજુમલની સંભાળથી તૈયાર થઈ. પોતાના ભવિષના ખાવંદની આખમાં ગમતી થવાનું કોણુ અભાગણીને નહીં ગમે? તે દાહડે માહરા ચેહરા પર અને માહરા પોશ્ચાક પર મેં ખાસ તજુમલભરી દરેક સંભાળ લીધી, જ્યારે પોતાની બક્ષેશથી હું માહરી મોટી આરસીમાં જોઈને સંતોષ પામી કે આલુ ઉજગરા અને માહરી જેહમતભરી નોકરીની રગડથી માહરા ચેહરા પર કશીજ માઠી અસર થવા પામી નહીં હતી. હું ખરું કયુલ કરવાને વાસ્તે શરમાતી નથી કે માહરા ચેહરા પરનો કુદરતી રતાશ અને સુંવાળી સફેદ ચામડીની ઝભેહ જાણે મેં એ વરસ સુધી એવી હારરી નોકરી કરીજ નહીં હોય તેટલાં બધાં જેમનાં તેમ હતાં. નહીં કેમ હોય? હું હજી ફક્ત વીસ વરસની ખીલતાં જોબન સાથની એક નજોજવાંન તારણી હતી, અને, માહરી તખીઅત ધણી સંભાળતી હોવાથી, માહરા ચેહરામાં કોઈ બી નાઉમેદી કરનારો ફેરફાર નહીં થયો હતો તેમાં ઝાઝું અનજ થવાનું કાંઈ પણ હટુજ નહીં.

તે રાત સુધીમાં હેનરી આવવો હતો, અને મેં તેથી એક ખરઆલુ “ડીનર” તૈયાર કરાવ્યું હતું. ટેબલ પણ આજે ત્રણ આસામીઓનીજ માંડવામાં આવી, અને એ બધા કારખા-રમાં બીડા પોતે પોતાની રજીખુશીથી અદળાઈ ઝીકાઈ જતી હતી.

અને સ્હાંજે છ વાગતાને શુભારે અમારાં પ્યારણું આગળ એક દોડતી આવતી ગાડી થોપી જવાનો અવાજ માહરે કાને આવ્યો કે હું ઉઠીને પ્યારીએ દોડી. હેનરીજ આવ્યો હતો, અને એ જોતાં મેં દાદર પરથી ખુશાલીની મારીએ નખાવીજ દીધું. એવામાં તે ગાડીમાંથી ઉતર્યો, અને ઉતર્યો તેવોજ સરભોગ અંદર ચાલી આવ્યો, ભારે તે સોહામણા દમામદાર ઉંચા જવાંને માહરાં ધરમાં દબદબા સાથે ચાલી આવતો જોતાં માહરી છાતી હર્ષથી ઉંચકાઇ ઉંચકાઇ ગઇ !

અને અમારી એ લાંબા અરસા પછીની મીલાકાતનાં સુખ વાસ્તે વગર અગતે લાંબુ કરીને હું વાંચનારાંઓને કંટાળો આપવા ચાહતી નથી. એ એક એવી મીલાકાતનું એવું નાદર ને બેમીસાલ સુખ છે કે જેની કદર તે જોણે ભોગવ્યું હોય તેજ કરી જાંચુરો. અમો લગભગ એક વરસેજ પાછાં મળતાં હતાં, અને એક વરસમાં હેરી ઉછળીને એક છોકરામાંથી સરભોગ એક મોટો માટીડોજ બની ગયો હતો, જે જોવાનું હવે વગરનું ખુશકારક હતું.

એ પછી તે પહેલ્લી હરોળનું મીલાકાતનું સુખ અને અરસપરસની ધણી તાકીદની ખપ્પર અંતરને લગતી વાતચીતો અમો વચ્ચે ખતમ થતાં મેં મેરીને બોલાવી, અને તેની હેનરી સાથે ઝોળખાંણુ કરાવી. ત્યાર કેડે અમો ત્રણે સાથે જમ્યાં, કે જે બધો વખત હેરીની મુસાફરીની વાતચીતે અમો બન્નેને ધણીજ ગમત આપી. તેની એટલાંટીક મહાસાગરની પેલે પારની મુસાફરીમાં અને તેની અમેરીકન જીંદગીના નવીન અનુભવમાં તેણે જે જોયું અને અનુભવ્યું હતું તે કહેવાનું એટલું બધું હતું કે એ ખુશાલ વાતચીતમાં અમારા બે કલાક ક્યાં ગબડી ગયા તે અમે જાણે જાણ્યાજ નહીં, અને પછી મેરી અમારી રજા લઇ અમોને એકલાં છોડીને પોતાના ઝોરકામાં ચાલી ગઇ.

મકરણ ૧૬૪.

એ વખતે અમે અરસપરસ જરૂરી ખુલાસાઓ આપવા જોગી વિશેષતાથી વાતચીત કરી, જેમ કરતાં વાહલા હેનરીએ તેનું કામ કેટલું ધીકતું ને આખાદ થઈ પડ્યું હતું તેની મને સુખકર બધી વીગતો કહી સંભળાવી. તેમાં સૌથી ખુશી થવા જોગ વધાઇ તો એ હતી કે તેણે અમેરીકા ખાતે મીં મેકડોનેલ્ડનું કામ જે ધમધોકાર મચાવી દીધું તેથી રાજ થઇને તેના એ શેઠે હાલમાં હવે પોતાનો ભાગ્યો બનાવી દીધો હતો. એ લખતપત્રો આગલીજ સાંહજે લીવરપુલ ખાતે સહી થઇ ચુક્યાં હતાં, અને એ અત્યાર સુધી ધીકતી અને જાંણીતી પેઢી જે મીં મેકડોનેલ્ડની એકલાની માલેકીમાં કામકાજ ચલાવતી હતી તે હવે મેસસ મેકડોનેલ્ડની કંપનીને નામે માહરા વાહલા હેરીની ભાગીદારી સાથે કામ કરતી ચમલી હોવાની પેપરોમાં જાહેર ખબરો પથુ દેખાવ દઇ ચુકી હતી !

“પથુ મીં મેકડોનેલ્ડ તમને ભાગ્યા કરવા માંગતા હતા તે વધાઈ મને અત્યાર સુધી તમે જણાવી તો નહીં, વાહલા હેનરી ?” મેં કાંઇક ઠપકાથી પુછ્યું.

“મેં ખસુસ તુંને નહીં જણાવ્યું, માહરી વાહલી ઍલન,” હેનરીએ ખુશાલીથી હલાહલ થનાં જીગરે ચહેરામાં લાલ થઇને કહ્યું, “કેમજે બધું પકડું થાય પછી રૂબરૂ મીલાકાતમાંજ

હું તુને તે કહીને છક અને ખુશ કરવા આહતો હતો. ખરેખર, એ ખોદાની માહરી પર ધણી મોટી મેહર ને નવાજણ થયું, કેમજે ત્રેવીસ વરસની નાહની ને કાચી ઉંમરે આવી એક નામાંકીત અને ધીકતી પહેડીનો હું બાગ્યો થઇ શક્યો એ કાંઈ ખોદાની જેવી તેવી દયા નથી. હું વધારે ખુશી તો એ ફરફાર થવાથી એટલા વાસ્તે થયેલા છું, વાહલી, કે હવે એ માહરી મોટી ધરખમ આવક થઇ પડવાને લીધે માહરી સધળી મોતેખર મુરાદો ધણાં નળદીકનાં ભવિષ્યમાં પાર ઉતરી શકશે.”

“કેમ મોતેખર મુરાદો, વાહલા હેનરી?” હું હાથે કરીને જરા ચીખી ને અંજણી થઇ.

“તું માહરી પરણેતર કરીને આએ તાહરી રોજની નોકરીથી એકદમ તને સદાની ફારેમ અને અલગ કરવાની,” હેનરીએ જોશથી કહ્યું, “વાહલી, તું એ નોકરીમાં ગમે એટલી બી ધળજતથી તાહરો ગુજરો કરે, પણ એ નોકરી કાંઈ નહીં તો એટલી બધી જેહમતની છે કે તેથી રાત ને દાહડો માહરો જીવ તાહરે વાસ્તે બળ્યા કરતો હતો; અને હવે હું તુને માહરી પોતાની ખુદાની આપેલી પુરતી કમાઇ પર એ જંજળથી છોડવી શકવાનો છું તે વાતની ખુશાલીથી માહરું હૈયું બધું ડળાછળ બરાબ જાય છે.”

“પણ એ જંજળથી હું તો છુટીજ થઇ ચુકીજ, વાહલા હેનરી!” મેં હસીને હવે અંતે જાહેર કર્યું.

હેનરીએ તે સાંભળી અજબબીમાં ડોળા ફાડી માહરી બણી જોયું. મેં માહરી મરજીથી રોજ છોડી દીધી હતી એમ જાણીને તે ધણોજ અજબ થયો, પણ કેમ અને કાંય તે કાંઈ તેને સમજ પડી શક્યું નહીં.

“હું સમજી નથી શકતો, એલન ડીઅર,” તેણે, તેથી, ધણો ગુંચવાતાં કહ્યું; “તેં ક્યારે રોજ છોડ્યું? લીવરપુલ આવ્યા પછી તરતના જે પેપરો મેં જોયાં તેમાંની જાહેર-ખબરોમાં તો આજેવાન “ફેરફટર” તરીકે તાહરુંજ નામ મેં જાણ્યું જોયું છે?”

“તે ખરું છે, વાહલા,” મેં કહ્યું; “એ તો ફક્ત છેલ્લા પાંચ સાત દિવસોનીજ રમત છે.”—અને, એમ કેહતાં, પેલો ખુચ તેને મેં તરત લાવીને બતાવ્યો, અને તેની પુઠે જે માહરી વખાણતું એક “ઇન્સ્ટીપશન” (લખાણ) હતું તે વંચાવ્યું.

“ઓ, હું કેવો ખુશ થયો!” હૈરીએ છુટકારાનો એક મસ મોટો દમ ખેંચીને કહ્યું; “તું તો, અલબત્ત, રોજ પર તાહરી ધળજત અને હુન્નરમંદીથી પ્રકાશીજ નીકળી, અને તેં તો દુન્યા વરણતું માનપાન રોજ પરની તાહરી નોકરીમાં મેળવ્યું, તોબી તુને એ ધણીજ ઠાકવી નાખનારી જેહમતની નોકરીથી ફારેમ કરી શકવા પાક ખોદાને ખાર રોજની માહરી બંદગી હતી, અને તે સાહેબે માહરી પોતાની આવક અને કમાઇથી તેમ કરવાને આમંદા અને શક્તિવાન કીધો છે ભારે—”

“અને તેજ કારણ છે, વાહલા હેનરી, કે તમોને બી હું મીઠું મેકડોનલ્ડને ત્યાં વધારે વાર મજુરી કરતા જોઇ શકવાની નથી, અને તમારે બી એ દેશવટા ને જેહમતની નોકરી હવે છોડીજ પડશે!” મેં હવે ધીરે રહીને કહ્યું.

“તું કાંઈ થેલી થઇ, એલન ડીઅર?” હેનરી ખુશમિજાજ હસ્યો; “હવે મને મજુરી

શાંતી? હવે હું કાંઈ મીઠું મેકડોનફનો ક્લાઈક કે ઍસીસટંટ થોડો છેલ્લું જે તેની વાત? મેં તુને કહ્યુંની કે એ ધીકતી પેહડીમાં હવે તો હું એક બાગ્યો થયેલો છું?”

“તે બી અને નથી જોઈતું,” હું હોઠ ચઢાવીને બહુદ થઈ,—અને હેનરી વધતો અનબ થયો. તે તો એમજ અનબ થયો કે હું કાંઈ અરધી ઘેલી થઈ ગઈ હોવશ કે કેમ? મેં, તે ઉપરથી, ઉડીને માહરા મોટા વારસાને લગતાં જે પેપર્સ માહરે સ્વાધીન હતાં તેનો એક બાંધેલો પરકો તેના હાથમાં મુક્યો, અને શાંતીથી કહ્યું, “આએ ધ્યાનથી વાંચી લેઓ, વાહલા. હું પા ક્લાઈકમાં પાછી આઉં છ તેટલાં જોઈં છ તો આએ વાંચીને બધું ખલાસ કરો!”—અને તે હદ વગરનો અનબ થયેલો અને વધતી રોકે અથવા વધારે કાંઈ બી બોલી શકે તે આગમ્ય તો હું હસ્તી હસ્તી તે ઓરડામાંથી બાહર ચાલીજ ગઈ.

એ કામગીમાં મરનાર મીઠું ગાવરનું વીલ અને મેજર ગાવર સાથે મરનારનો મને મલેલો વારસો વેંહચી લેતાં અરસપરસ જે રીલીઝ અમોએ સહી કરી આપ્યાં હતાં તેની નકલો વિગેરે હતું, જે બધું વાંચીને હેનરી સઘળું સમજી જાય તેથીજ હું તેને એકલો છોડીને પાસેના ઓરડામાં ગઈ, કે જ્યાં વળી મેં એક નવોજ નાટક ચાલતો જોયો. ત્યાં બી એક નાહનકડા નિર્દોષ પ્યારનો નાટકજ ચાલતો હતો, અને તે બીડાના સંબંધમાં હતો. વારતાનો સીલસીલા બીગડે નહીં તેથી એ વાત અત્યાર આગમ્યની મેં વાંચનારાં સાહેબોને જણાવી નથી. બીડાને એક ઇંગ્લેજ સેલર છોકરા સાથે ધણા અનબ જેવા સંજોગ વચ્ચે ઘાડી પીછાંચુ થવા પાંચી હતી, અને માહરી તેહકીકમાં મેં પછીથી જાણી લીધું કે તે છોકરો પોતાના ધંધામાં ધણીજ સારી આજ્ઞા આપનારો, સારી ચાલચલણનો, ધણો ગરીબ અને ઇજ્જતદાર હતો. એટલા વાસ્તે મેં એ નાધલ્યાંઓના પ્યારમાં કરી વાંધા જોયો કે કર્યો નહીં હતો. અલબત્ત, આ આગમ્ય મેં તે છોકરાને નજરે જોયો નહીં હતો, પણ બીડા જ્યારે તેને મળતી ત્યારે પ્રમાણીકપણે તરત આવીને માહરી આગળ તેની વાત કરતી, અને, મેં કહ્યું તેમ, મેં તાબરતોય કરેલી તે છોકરાને લગતી માહરી જુસ્તેજોમાં જે જાણ્યું હતું તે ધણજ સંતોષકારક હતું. વળી તે છોકરો પોતાની સેલર જીંદગીને લીધે લાંડન થોડું આવતો અને થોડુંજ રહેતો. તેનું વાહણ નજદીક છ છ મહીનાની સફરો કરીને ઇંગ્લાંડ પાછું ફરતું ત્યારે એકાદ મહીના અત્રેનાં પારાંમાં થોબી જતું, અને તેથી તેવી કીસમની આ બે નાધલાં પ્યારાંઓની એ ત્રીજી મીલાકાત હતી.

આ વખત તો મેંજ તેને માહરે ધર બીડાને મલવા તેડાવ્યો હતો. છેલ્લો તે તેણીને મલ્યો હતો ત્યારે મેં તેણીને કહ્યું હતું કે હવેનો તે આવે ત્યારે તેને આપણાં ઘરમાંજ તેડજે, અને તેમ તે હાલમાં અચ્ચુચ આવી લાગ્યો હતો. મને તો ખબર બી નહીં. બીડાને પોતાને પણ ખબર નહીં હતી. તેણે અત્રે આવી લાગવા આગમ્ય કોઈ બી બંદરેથી કશું કાગળ લખ્યુંજ ન હતું, અને વાહણ પરથી છુટી મેળવવા સાથે રાતોરાત, હજી ધણું મોડું થયલું નહીં હોવાને લીધે, માહરાં કેહેણને માન આપી તે પાધરો અત્રે ચાલી આવ્યો હતો. તેનું નામ વીલ્યમ લારનર હતું.

તેણે કાંઈ મને જોઈ નહિ. બીડા એક સોફા પર માથું નમાવીને નીચી નજરે ઓઢેલી હતી તેની પાસે તે તો તેનો હાથ પોતાના હાથમાં લધને ગુંઠવે ઓઢેલો હતો, એટલે એ

નાહના રમુજ ફાર્સ દરમ્યાન તેની તો ખારણાં પર પીઠ હતી, અને તેણે મને જોધ નહીં; પણ ખીડાએ મને જોધ અને તે તરત ચમકી ઉઠી, કે જ્યારે તેના શાખસારે પર ધસી આવેલા ચુગલીખોર રતાશે તેણીને વધારે મનોહર બતાવી ! ત્યારેજ વીલ્ચમ પણ ચોંકાને ઉભો થયો અને તેણે મને જોધ.

ખીડા ખીડીધી કે આવે રાતને વખતે વીલ્ચમ મળવા આવ્યો હતો તેથી હું નારાજ થવશ, અને તે ધણી ગભરાઇ ગઇ. તે, એ ઉપરથી, ખુલાસો કરતી માહરી આગળ ઓશકાતી શરમાતી દોડી આવી, કે જ્યારે હું સફળું સમજી ગયલી હોવાને લીધે મેં તેનું માથું પસવા-રીને તેને પુરતી ધીરજ આપી. એ ખરેખર-મને લાગ્યું કે-એક ધણો રમુજ એતેફાક થયો કે જે રાત્રે માહરો હેનરી એક લાંબા દેશવટા પછી દરયા દોહોવતો મને મળવા આવી શક્યો હતો તે ને તેજ રાત્રે, તેવાજ એક મોટા દેશવટા પછી, માહરી ખીડાનો “લવર” પણ તેને શોહોધતો, આજુવાર, માહરે ઘેરને આંગણે આવવા પાંખ્યો હતો !

વીલ્ચમ પણ એ પછી તરત બાહરે આવ્યો, અને મને જોધને ધણાજ અદ્યથી નમ્યો. ખુશી થવાનું એ હતું કે તે ખી ખીડાની કીસમે તેની જાંગારી જાતનોજ હતો, તે છતાં તેનામાં પણ ખીડાની માફક જીપસીઓનું રખડેલપણું કશુંજ જોવામાં આવતું ન હતું. તે વરસ વીસેકનો એક નઓજીવાન છોકરો હતો, અને ચેહેરામાં ધણોજ સોહામણો હતો. તેના પોશાક ગરીબ પણ ધણો સફા હતો, અને બધી રીતે તે એક ચાહવાજોગજ જવાન નજરે આવતો હતો, એટલે માહરી વફાદાર અને વાહલી ખીડાની એ પસંદગી અને શીદગીરી વાસ્તે હું કશીજ રીતે માહરાં મનથી અજબ થઇ નહીં.

મેં તેને તેની છેલ્લી સફરની થોડીક હકીકત પુછી, જ્યારે તેનાં કેહવા મુજબ તે ઇસ્ટ ઈંડયા કંપનીને લગતી એક મોટા પર નોકરી હતો, પણ છેલ્લી સફરમાં “કેપ ઓફ ગુડ હોપ” જતાં સ્ટીમર પર એક એવી તાપ ફાટી નીકળી કે જ્યાં એકદમ ચાર પાંચ ખલાસીઓ સપડાયા, અને તેમાં વીલ્ચમ પણ એક હતો. તે લોકોને, તેથી, કેપ ઓફ ગુડ હોપનાં બંદરે ઉતારી પાડવા પડ્યા, અને પછી એક ખીજાં વાહણમાં તે નોકરી મેળવવા પાંખ્યો, કે જે પર એક મોટા લશ્કરી અમલદાર ઉતાર તરીકે હતો તેનું તેણે ખાસ ધ્યાન ખેંચ્યું. તે અમલદાર ધણો બલો હતો. તેણે તેને પોતાની નોકરીમાં લેવા ને વધારવા આહ્યો, પણ તેણે ખીડા સાથે મત કરીને જવાબ આપવાની મતલબથી હજી તેને છેવટનો જવાબ આપ્યો નહીં હતો, અને તેનું નામ ઠેકાણું લઈ રાખ્યું હતું, જ્યારે હાલમાં ખીડાનું મત કરવા અને માહરો હુકમ મેળવવા, તેનાં કેહવા મુજબ, તે એમ રાતોરાત આગ્રે તરફ આવ્યો હતો.

મેં, તેથી, જવાબમાં થોડોક વિચાર કરીને એક એ દાહાડામાં તેને જવાબ આપવા કહ્યું. એ બંને બચ્ચાંઓનું માહરે બહું વાંચવાનું હતું ને બહું કરવાનું હતું, ને મેં જોયું કે ઉતાવળે આંખા પાકતા નથી. મેં તેને, તેટલાં, હવે માહરે ધર આવતો જતો રેહવા કહ્યું, અને તુરત વેળા તો હું હેનરી પાસેજ પાછી ચાલી ગઈ. બધો માહરો જીવનનાં તો ત્યાંજ લાગી રહ્યો હતો, અને હાલ તુરત ખીજા કોઇ વાત વાસ્તે માહરે ધક ફાજલ પડી શકાએ એમ મને લાગતું નહીં હતું.

હવે હું હેનરી પાસે પાછી ફરી, અને ત્યારે મેં જોયું કે તે તુરતજ બધું વાંચી રહેલો

પેલાં પેપર્સ બાંધીને પાછાં ટેબલ પર મુકવા જતો હતો, જેવામાં અને જોતાં ખુશીની એક છલાંગ સાથે તે માહરી બણી ધસી આવ્યો.

“ઓ એલન ડીઅર, આએ કેટલી બધી ખુશાલીની વાત છે!” તેણે હર્ષિત જીગરે પોકાર્યું; “હું તો જાણું માનીજ નહીં શકતો! તાહરી આટલી બધી ભલામ અને નેફીનાં ઇનામ તરીકે પાક ખોદાની આએ કેટલી મોટી ને નહીં ધારેલી ખુલ્લું નવાજેશ!”

“હા, વાહલા હૈરી,” મેં કહ્યું; “ખરેખર એમજ છે. તમે હવે જોવો કે આપણી ખુદાની આપેલી વરસ દાહડે પંદર હજાર પાઉન્ડની આવક છે, ત્યારે તમારે બી મીં મેકડોનલ્ડની ભાગીદારીમાં દેશવટો કે દલદેશરી કાંચ ચાલુ રાખવાં જોઈએ? તમે વાહલા તમારી પોતાની કમાઈથી અને દલદેશરીથી છોડવવા માંગતા હતા તો અને બી તેજ હક હોવો જોઈએ કે નહીં?”

“નહીં,” હેનરીએ જીકર લીધી; “એક યૈરી પોતાના પૈસાથી વરને સ્વતંત્ર બનાવે એ કાંઈ ઘણું ચાહવા જોગ નથી; વર પોતાની કમાઈથી યૈરીને સમાલે ને સુખી કરે એમાંજ કીર્તી છે.”

“ઓ હેનરી, તમે એવું બોલીજ કેમ શકોછ?” મેં ફર્યાદની ઢપે કહ્યું; “શું માહરું તે બધું તમારુંજ નથી? તમે જે એ વિચારો ધરાવોછ તે કોઈ બી ભરથારને વાસ્તે બેશક માનભરેલા કેહવાય, પણ હું ક્યાં તે તમારી ભાગીદારી છુટી કરાવીને તમોને આજસુ કે અચાસી થવા કેહુંછ? ઉલટું, આપણા પૈસાથી આપણે કાંઈ ઘણું વધારે સારું કરી શકશું, અને આપુને કાંઈ ફાયદો થાય તેવી રીતે લોકોને બી આપણે ઉપયોગી થઈ પડશું.”

દુકંમાં, હું ઘણી મોટી તકરાર પછીજ હેનરીને જેમતેમ મનાવીને માહત કરી શકી, અને અતે તેની પાસે જોર જીલમનું મેં વચન લીધું કે તેણે વળતેજ દિવસે મીં મેકડોનલ્ડને એક કાગળ લખીને એ ભાગીદારી પાછી છુટી કરી નાંખવી. એ કોઈ સરખેસરખો ભાગ બી હતોજ નહીં. હેનરીને ફક્ત ચાર આનાની પાંતી માંડી આપવામાં આવી હતી, અને મીં મેકડોનલ્ડની હૈયાતી દરમ્યાં તેને (હેનરીને) તો ઘણું કરીને અમેરીકાની ખાન્ય સમાલીનેજ રહેવાનું લખત થયલું હતું, જે સઘળું મને કશા કામનું લાગ્યું નહીં. મેં, તેથી, અતે હૈરી પાસે ભાગલાગ છુટોજ કરી નાખવાનું કાગળ લખવાનું વચન લીધું, અને બે ચાર દાહડામાં તે પોતે પેઝલી જમને અત્યાર સુધીનો સઘળો હીસાબકીતાબ ખલાસ કરી આવે એમ અમોએ નક્કી કર્યું.

અને બીજે દાહડે બપોરે માહરા પપા, ધારા મુજબ, અને મળવા આવ્યા ત્યારે હેનરી પણ તરતનો આવેલો માહરેજ ત્યાં હતો, જેથી વરસો બાદ તે મામા બાણેજ ફરી એક વાર જીંદગીમાં એકલા મલ્યા, અને કેહવાની જરૂર છે કે માહરો હેનરી ખરાં દીલનાં વાહલથીજ પોતાના મામાને ભેટયો? તે બેશક માહરા પપાની આગલી નેહેસત કમનસીબીઓ વિગતવારે જાણ્યોતો હતો, પણ તેણે જરા પણ પોતાના મામાને મલતાં તે વાતનો અંતર કે અદેશો બતાવ્યો નહીં, અને તે મામાએ પણ પોતાના એ લાયક જમાઈને ઘણું હેતથીજ હૈયાં સરસો ચાંખ્યો.

એ મુજબ ચારેક દાહડા અમે ઘણાં સુખના અને મોજના ગુખર્ચા, જે પછી હેનરી પેઝલી ખાતે પોતાના હીસાબો નક્કી કરીને મીં મેકડોનલ્ડની રૂબસદ ચાહવા સીધાર્યો. એ

વિયોગ ફક્ત ધણું તો આંક પંદર દાહડનોજ હતો, અને પછીથી તો તે કદી નહીં છુટ્યો પડવાને વાસ્તેજ અને પાછો આવનાર હતો, એટલે આ વખત છુટાં પડતાં કશીજ રીતલું અમેને ભારી લાગ્યું નહીં.

પ્રકરણ ૧૬૫.

અને હેનરી ગયો તેજ દાહડે સાંહજે મેરી સાથે હું ફ્રાઇમરમમાં વાત કરતી બેઠેલી હતી. ખાતું તૈયાર કરવાનો હુકમ અમે આપી ચુક્યાં હતાં, અને તેવામાં માહરં બાહરનું બારણું જોશથી થોકાયું, બ્યારે જરા વારે, બેઉંજ તો, મીં નોરમન અને જુલી અમે લોક હતાં તે એરડાના ઉંબર પર આવી ઉભાં !

હું તરત ઉઠીને તેમને આવકાર આપતી ધસી ગઇ, અને કેહવાની જરૂર છે કે હું તેમને ધણું હેત અને ખુશાલીથીજ મળી ? તે લોકો આવવાનાંજ હતાં. મને તેઓ ડાવર ખાતે બોલાવ બોલાવ કર્યા કરતાં હતાં, પણ માહરેથી માહરી આમે તરફની ચાલુ રોકાંણને લીધે મુતલમ જઇ શકાતું નહીં હતું, તેથી જુલીએ છેલ્લું લખ્યું ત્યારે મને જણાવ્યું હતું કે તે હવે તો પોતેજ પોતાના બાપને લઇને એક વખત લંડન આવવા ચાહતી હતી. એટલુંજ કે આજે આવી લાગવા આગમ્ય મને કશુંજ તે લોકોએ જણાવ્યું હતું નહીં.

તે બેઉ બાપ દીકરી બીચારાં ધણુંજ લીધેલાં પાધેલાં દેખાતાં હતાં. બેઉ પુશ્કલ રીકાં ને કાહેલી નજરે આવતાં હતાં. “ રીવર હાઉસ ” ખાતે લોર્ડ રેવન્સડલીફના સંબંધમાં જે કમબખ્ત બનાવો બની ગયા હતા તેને બે મહીના તરતનાજ પુરા થતા હતા, અને તે બનાવોની અસરથી, તેમ છતાં, તે બાપ બેટી હજી મુતલમ રીહાઇ પામી શક્યાં ન હતાં.

તે લોકોએ મને મહેલા વારસાની બાબદમાં હજારો મુબારકબાદી આપી. હું તે લોકોને એ બાબે આ આગમ્ય લખી ચુકી હતી, અને તેઓ એ વાત જાણતાં હતાં.

તેઓ મેરી એન્ટવર્થને પણ ધણુંજ હેતથી પાછાં મસ્તાં, અને રટેજ પર તે જે મોટી નામના કરી શકી હતી તેને વાસ્તે તે બલાં બાપબેટીએ તેણીને પણ ધણી ધણી મુબારકબાદીઓ આપી.

એ પછી અમે એકલાં પડ્યાં ત્યારે મેં જુલીને તેણીના વરને વાસ્તે પુછ્યું, અને તેણીએ મને જવાબમાં ખાત્રી આપી કે તે તેઓનું “ રીવર હાઉસ ” છોડી ગયો હતો ત્યાર પછીથી આજ સુધીમાં ક્યાં હતો અથવા તેનું શું થયું હતું તે કશુંજ તેમના જાણવામાં આવ્યું નહીં હતું.

“ પપા તો ધારેજ કે તે કૉન્ટીનન્ટ પરજ જઇને કયે કાઈ એકાંત ધામમાં એકલો પડ્યો હશે,” જુલીએ આંખપાણી કર્યું; “ કદાચ મરી બી ગીયાં હોય ? મરી ગીયા હોશે કે મરી જશે તો તે બી આપણને કેમ ખબર પડશે ? એ એલન, કેવી માહરી કુર સરજત ને કમબખ્તી ! ”—અને તે રડવા લાગી, બ્યારે વળી તરતજ જરા વારમાં પાછાં આંસુ ખંચાવી નાંખીને તેણીએ કહ્યું, “ તાહરા આવા સુખના વખતમાં, વાહલી એલન, અમારે તુને નાહકમાં

અમારે લીધે રંજીત કરવી જોઈએ નહીં. મને પણ તો કહી કહીનેજ લાગ્યા કે જરા બી માહરે રડીને તુને કંટાળો આપવો નહીં.”

“ચેડી ના થા, જુલી !” મેં તેને ઠપકાથી કહ્યું; “તું જાણતી નથી કે હું તાહરાં દુઃખે કેવી દાગી જાઉં છું ? હવે તાહરી પાસે ઉપાયજ શું છે—સિવાય કે તાહરા જીવને સખર મનાવાનો ?”

“પણ હું કેમ સખર માનું, ઍલન !” જુલીએ કક્કાત કર્યો; “તેવણી પરણી બેરી તરીકે તેવણ કાંઠાં છે અને તેવણનું શું થયું તેટલું તો માહરે જાણવું જોઈએ ? આવાં અધારાંમાં અમ કુટામ મરી મરીને તે હું કેમ સખર માનું ?”

“એમ ના કર, જુલી,” મેં સમજાવ્યું; “કાંઈ નહીં તો બીચારા તાહરા ધરડા આપને વાસ્તે તાહરે હસ્તું મોહું રાખવુંજ જોઈએ જોની, તાહરા બળાપાથી બળી બળીને એ બીચારા ડોસાજ કેવા અવતાર બેઅવતાર બની ગયાછ ! આજે હું તો એવણને એવા આવેલા જોઈને એવણને વરે બીહીજ ગયલી છું. હવે કાંઈ નહીં, નીરાંત કરીને બાપ દીકરી મહીનો બે મહીના માહરેજ ત્યાં હાલ તો રહેજો. તમોને બેઠેને ચેન્જની દેખીતી ધણી જરૂર છે, અને આટલી બધી વખત મેં તમોને લખ્યા છતાં તમો આવ્યાંજ નહીં તેથી હું તો તાહરી સાથે રીસાયલી રહેવાની હતી !”—અને હું હસી.

તે બાપ બેટી, એ પછી, અમારી કંપનીમાં પાછાં થોડાંક ખુશાલ થયાં, અને વાતચીતમાં સારી રીતે ભાગ લેવા લાગ્યા—તે એટલે સુધી કે રાત્રે અમે સુવા જવા છુટ્ટાં પડ્યાં ત્યારે મીં નોરમને માહરે કાંને લાગી કહ્યું, “તાહરી સ્વીટ કંપનીમાં, ઍલન દીકરી, જોની કેટલી જલદી માહરી જુલી પોતાનો સંતાપ જુલી જમ શકી ! મેં બે મહીને આજેજ એને પેહલ્લી વાર જરા હસતી બોલતી જોઈ ! “રીવર હાઉસ”માં તો એ બધું અકાર નકાર કરીનેજ બેઠી હતી.”

વળી બીજી સહવારે નાસ્તાના રમમાં હું જ્યારે ઉતરી ત્યારે ત્યાં બી મીં નોરમન એકલાજ હતા, જે જોઈને હું ખુશી થઈ, કેમજે તેવણને એક વાત કેહવાની માહરાં દીલમાં ઘોલાયાજ કરતી હતી. મેં તેનો લાભ લીધો. જુલી અને મેરી હજી તૈયાર થઈને નીચે આવવાનાં હતાં તે તકનો લાભ લઈ મેં કહ્યું; “બલા મીં નોરમન, મને માફ કરજો, પણ માહરે અરજ કરીને થોડુંક તમારી કને માંગી લેવાનું છે,”

“તે શું છે, દીકરા ?” મીં નોરમને જરા અજબ થતાં હંમેશની મુરખ્ખીગીથી અને હેતથી તરત પાછો સવાલ કર્યો.

“હું જુલી નથી જમ શકતી, મીં નોરમન, કે જ્યારે લંડનમાં હું પેહલવેહલી આવેલી અનાથ રવડી પડેલી હતી ત્યારે મહીનાના મહીનાઓ સુધી તમે માહરાં માય બાપ થયાં, અને મને તમારાં પછોતાં જાપડાંનો આશરો આપ્યો. ખરેખર તો આજે બધો સારો દહાડો જે હું આજે જોવા પામીછ તે તમો વાહલાંઓની બરકતથીજ થયલું કેહેવાય !”

“જરા બી નહીં,” મીં નોરમને જોશથી કહ્યું; “એ બધું તો તાહરી કુસ્પારી, નેકી ને તાહરાં તકદીરનું છે. અમે તે શું એવું તાહરે વાસ્તે કરીને તુટી પડ્યાં ? તું અમારે માથે પડેલી હતીજ કે દાહડે જે તેની વાત !”

“એ તો તમારી લાયકી છે,” હું બજી થઈ, “પણ માહરી અરજ એ છે કે હવે ખોલાવું આપેલું માહરી પાસે પુરતું ને ખીચીયાર છે ત્યારે તમારી જોશીમાં મને તમારી થોડીક ખીદમત કરવા દેઓ. હું તો આએ વારસો માહરે હાથ આબ્યો કે તરતજ એ બાબે તમોને લખવાની હતી, પણ લખતાં ધણું ધાંધુ થઇ જાય અને વળી કદાચ તમો ખુદ ખાનો કે ગુસ્સો ફેરો તેથી મેં તમોને લખ્યું નહીં, અને તક મળે ત્યારે મોંહડે મોંહડું વાત કરવાનુંજ માહરાં મનથી ઇરાબ્યું હતું.”

“પણ તું કેહવા ને કરવા શું માંગેછ, ઝાલન દીકરી?” મીં નૌરમન વધતા અજબ થયા.

“હું એટલુંજ કેહવા ને કરવા માંગુછ,” મેં માંગી લીધું, “કે તમો માહરી પાસે એક જોઇતી કાંધ ખી મોટી રકમ લઇને તમોને ગમે તે ખીઝનેસમાં તેનો ઉપયોગ કરો કે તમારું મજબ ખી જરા રોકાયલું રહે, અને તમોને બે પૈસાનો ફાયદો ખી થશે.”

“તું એક ખરીજ દીલાવર દીલની દીકરી છે,” મીં નૌરમને ધણું હેસાનથી કહ્યું; “ને અમે જે થોડુંક તાહરે વાસ્તે અમારા ચાલતા વખતમાં કીધું હોય તેની તું માહરી વાહલી તાહરા સારા વખતમાં એટલી કદર કરવા માંગેછ તેજ માહરે મન કરોડો છે. તું ના તાહરા જીવને રંજ થવા દે. હવે કાંધ ખી ખીઝનેસમાં જીપલાવા માહરું દીલજ થવાનું નથી. માહરું દીલ તો માહરી ધણીઆંણીનાં ગુજરવા પછી પુટીજ ગયલું હતું, અને તેમાં જીવીનો સંસાર ચુંકાઈ જવા પછીથી તો હું બેવડોજ દુઃખી થઇ ગયલો છું. હવે, તેથી, મને કાંધ ગમતુંજ નથી. વળી હવે હું જીવી જીવીને કેટલુંક જીવવાનો? તું જાણેછ કે જીવીને મરનાર કુખમાય જે આપી ગયાંછ અને માહરાં નામ પર જે એક હજાર પાઉન્ડ કરી ગયાંછ તે બધું અમારા ગુજરાને વાસ્તે હાલ તો જોઇએ તે કરતાં ધણું વધારે છે.”

હુંકમાં, ગમે એટલું સમજવા છતાં હું મીં નૌરમનને માહરી તરફથી કશી ખી મદદ સ્વિકારવા સમજવી શકીજ નહીં, ને હું નાચાર થઈ. તે પછી અમો વચ્ચે જીવીના વરની વાત નિકળી.

“તે ક્યાં છે અને તેનું શું થયું તેની કશીજ ખબરો હું મેળવી શકતો નથી,” તેવણે માહરા સવાલના જવાબમાં કેટલાક અફસોસથી કહ્યું; “માહરી તેહકીકમાં હું એટલુંજ ફક્ત જાણી ને નક્કી કરી શક્યોછ કે ડોવરથી તે કૉન્ટીનન્ટ જવા ઉપડી ગયલો હતો ખરો, પણ તે ઇંગ્લાંડમાં પછીથી પાછો ઉતરી પડ્યો હોય અને આએ તરફજ કેયે બરાઇ રહ્યો હોય એ ખી કાંધ તલન નહીં બનવા જેવું નથી. હું, તેથી, અત્રે હાલમાં આવેલો છું ત્યારે થોડીક જુસ્તેજો કરવા ધારૂંછ. પેહલ્લાં એક બે ટુંકાંણે એક ફેરો એજ તેહકીકને અર્થે મારી આવવા માહરો એરાદો છે, ને કાલ પરમ હું ઉપડી જવા ધારૂંછ. જીલી તે દરમ્યાન તાહરી સાથે સચવાયલી રેહશે એટલે મને ધીરજ છે.”

અને એ મુજબ અમે વાત કરતાં બેઠાં હતાં તેટલાં મેરી દાખલ થઇ, અને જરા વારે તો જીલી પણ આવી એટલે અમે નાસ્તા પર બેસી ગયાં, જ્યારે જમી રેહવા કેડે અમો બધાં પેપરો લઇને બેઠાં. માહરા હાથમાં “ટાઇમ્સ” હતું, અને હું હાલમાં જાહેરખબરોની કોલમ વાંચતી હતી. હું વેચવા કાઢેલાં ધરો જોઇ જતી હતી, કેમકે હેરી જોડેનાં માહરાં લગન પછી

હું કોઇ વધારે કરીને ધણીઆતા બંગલામાંજ જઈ રહેવા આહતી હતી.

એવામાં એક ગામડેનો એકાંત બંગલો વેચવાની જાહેરખબર હતી તેણે માહરં ધ્યાન રાક્યું. તે મકાનની આસપાસની એક સો એકર જમીનનો વિસ્તાર પણ તે માલેકીમાં સાથેજ વેચવાનો હતો, અને તે મકાનની જે વીગતો આપવામાં આવેલી હતી તે બધી મને અનુકૂળ થઇ પડે એમ લાગ્યું. તે લાંડનથી ફક્ત વીસેક માઇલના ફાસલા પર આવેલું જાહેરખબરમાં જણાવવામાં આવ્યું હતું, અને તે મને વધારે કરીને એટલા વાસ્તે ગમ્યું કે માહરા હંરીને લાંડનની ધામધુમી જીંદગી ગમતી નહીં હતી. તે અત્યાર સુધી એકાંતમાંજ રહેલો હોવાથી તેને એકાંતમાં વસવા જ્યાં ગમતું હતું. તે છેલ્લે મલ્થો ત્યારે અમારી વાતચીતમાં મને કહી ચુક્યો હતો કે થોડાક વિસ્તારની આસપાસ જમીન હોય, અને એવું જે કોઇ એકાંતમાં લાંડનની નજદીકનાં પરાંઓમાં મળહતું મકાન મળી જાય તો તેને વધતું ગમે, અને આએ તેવુંજ હોવાથી હું કુદી પડી. એ મકાનનું નામ “વીલોશીજ મેન્શન” હતું, અને તે વીલોશીજ ગામડાંમાંજ આવેલું હતું.

મેં એ જાહેરખબર, તે ઉપરથી, મીં નૉરમને બતાવી, અને તેવણું તેમજ મેરી અને જુલીનું તે આમે ધ્યાન ખેંચ્યું. હું કહી ચુકેલી હોવાથી તેઓ બધાં જાણતાંજ હતાં કે માહરાં લગન પછી દર પાડવા હું એવાં કોઇ મકાનની શોધમાં હતી. મીં નૉરમને, તે સાંભળીને, મને તે જાહેરખબર જે એસતેત બ્રોકરે આપેલી હતી તેને મળી આવવા બધામણુ કરી, અને હું તરતજ તૈયાર થઇને જુલી સાથે તેને મલવા નીકળી પડી.

તે મળહનો માણસ હતો. તેણે મને એ એસતેતના પ્લાન્સ અને ફાઇનિસ બતાવ્યાં, અને માહરી તેહકીકમાં મેં સાંભળ્યું તે બધું સંતોષકારકજ હતું. હું તે ઉપરથી વીલોશીજ બીજી સહવારે તે મકાન જોવા જઇ આવવા કયુલ થઇ. મીં નૉરમને પણ બીજે દાહડે કૉન્ટીનન્ટ પર ઉપડી જવાનુંજ ઠરાવ્યું હતું. એ તરફ દરેકે પરદેશીને પોલીસ તરફથી પાસ-પોર્ટ લેવી પડે છે, એટલે તેવણને લાગ્યું કે રેવન્સકલીફ એજ તરફ કંથે ગયો હોય તો ત્યાં જઇ પોલીસ મારફતે તેની બાળ મેળવવાનું અને તે હૈયાત છે કે નહીં તે જાણવાનું ધણું મુશ્કેલ થવાનું નથી. મેં, તેથી, તેજ દાહડે વીલોશીજ જવાનું ઠરાવ્યું કે જુલી તે દુઃખની વાત જુઝી જાય, અને એક કામમાં બે કારજ સચવાય.

અને બીજી સહવારે મીં નૉરમન ઉપડી જવા પછી દસેક વાગે અમેને વીલોશીજ લઇ જવા વાસ્તે મેં અંગાવેલી બે ઘોડાની મોટી “પોસ્ટચેઝ” (મુસાફરીની ગાડી) માહરાં બારણાંમાં આવી ઉભી. મેં તો મેરીને બી સાથે લેવા માંગી, પણ તેને એક નવો પાર્ટ મોહડે કરવાનો હતો એટલે તેણે નાજ કહી, અને અમે બેઉ નીકળ્યાં. એ એસતેત હર્ટફર્ડશાયરની નજદીકમાં હતી, અને મેં રસ્તે જતાં જુલીને કહ્યું કે સઘળી વીગતો જે અમેને મળી હતી તેજ પ્રમાણેનું જે બધું હશે તો હું એ મકાન ખચ્ચીત કરીને લઇજ લેવશ.

“પણ મકાન ધણું ખડયાખરખર હશે,” જુલીએ શીકર બતાવી; “પેલા એસતેત બ્રોકરનાં કેહવા પ્રમાણે આંક વરસથી ખાલીજ પડેલું છે ત્યારે તો ધણુંજ ખખડી ગયલું હશે.”

“ત્યારેજ તો એ લોકોએ એટલું સરવું વેચવા કાઢાડ્યું કેની ?” મેં જુલ બાંજ;

“તેની મરામતનો મોટો ખર્ચ ખ્યાલમાં રાખીનેજ વેચાંશ કીંમત એટલી ઓછી કરાવેલી હોશે.”

“એમજ હોશે,” જુલી એકમત થઇ, “એ બધાં ગરગામડેનાં મકાનોની એજ મોહકાંથુ! વરસોનાં વરસો વેર બાકુત કોઇ મળે નહીં, અને તેરીખ ઉપજે નહીં એટલે ખડખડપાંચમ થઇ જાય તો બી ધરવાલાને તે ઉપર રંગ ચુનાની મરામત કરવાનો ખર્ચ કરવાનું દીલ નહીં થાય!”

“તેથીજ તો મને ધણું સમાલથી કામ લેવું પડેછ,” મેં કહ્યું; “ધેર લેવાં કાંઇ શાખાં છે? પેહલ્લે તો મને હેનરીનેજ દેખાડવું જોઇશે, અને તેને બી ગમશે તો પછી પપા જોઇ જશે. તે પછી તેવણુ બી પાસ કરશે તો કોઇ સરવેયર પાસે તપાસ ને આંકણી કરાવશું, અને પછી વળી મીઠ વીલકીનસન સોલીસીટર પાસે એનાં ખતપત્રો બધાં કલીન છે કે કેમ તે જોવાડવું પડશે. ધણી ખતરાતનું કામ છે!”

“અને મેરીનું શું થશે?” જુલ્યટે પુછ્યું; “તમે પરણીને અહીં રહેવા આવશે, અલન, ત્યારે એ બીચારી કાંહાં જશે ને કેમ રહેશે?”

“એ તો નાજ કેહછ કે હું તમારાં લગન પછી તો તમારી સાથે રહેવાનીજ નથી,” મેં કહ્યું; “મેં એને ધણી બી સમજાવી પણ એને એ ખ્યાલ ગમતો નથી. અને હું બી ક્યુલ કર્જં કે એ વાહલી છોકરીની એ તકરારમાં વળુદ તો છેજ. અલબત્ત, એનાથી છુટી પડવા મને ધણી દીલગીરી થશે, પણ હવે એ પુરતું કમાયછ એટલે હું ધારં કે એક એ માણસો રાખીને એકલી એ મળહની રહી શકશે. આએ માહરં એટ ઓરમંડ ઓટવાળું હાલતું મકાનજ એહું રાખવા માંગેછ, અને હું તો બધું નવું ફરનીચર વસાવશ તેથી તુરત વેળા તો માહરં એ બર્થ્ બાદ્યું ધેર એમનું એમ એને ભેટ કરવાનો માહરો વિચાર છે.”

પ્રકરણ ૧૬૬.

એ રીતે વાતચીત કરતાં મુસાફરીમાં વખત મળહનો અબડી અથો, અને અથો “વીલો-બીજ મેનશન”ની લગોલગ આવી લાગ્યાં. એ વીલોબીજ ગામહું, મેં કહ્યું તેમ, હર્ટફડશાયરથી ફક્ત દોઢ માઇલ પર હતું, અને એકાંત છતાં તેથી પુરતું સમવડબરેણું હતું.

અમે તો હર્ટફડશાયર ખાતેજ પોસ્ટએઝ રોકાવીને ઉતરી પડ્યાં. બાકીનો તકાવત અમોને ચાલી જવા ગમ્યો, કેમજે હવા ધણી ખુશનુમા હતી. અમોએ, તેથી, હર્ટફડશાયર-વાળી સરાહ આગળ આડી છોડાવી નાંખી, અને ત્યાં જઈ, રોડકે રીફ્રેશમેન્ટ લઇને વીલોબીજ જવા ચાલતાંજ નીકળ્યાં. અમોએ બધી પકડીજ છધાંણીઓ મેળવી લીધેલી હતી, અને અમોને કહેવામાં આવ્યું હતું કે એક ધરડા માલી ને તેની ઘેરીની રખેવાળીમાં એ મકાન હતું, જે લોક તે અમાને બધું ફરવીને બતાવશે.

ત્યાં એક માઇલ સુધી તો ધોરી રસ્તા પરથીજ જવાતું હતું, અને પછી ડાબા હાથ પરની એક મહીમાં વળાંક લેતાં એ “વીલોબીજ મેનશન” પર અમો આવી લાગ્યાં. ફરવાજે

પ્રુક્ષોળ હતો. ફરિયાનનું બાળુમાં નાંધણું ચોકીનું એક મકાન હતું ખરું, પણ હાલમાં તે પડત અને બંધ હતું, અને તેનાં બારણાંને તાળું પડ્યું હતું.

એક નાંધણો પાર્ક પસાર કરીને બંગલા પર જવાતું હતું, અને અમો બંગલાની લગો-લગ ગયાં ત્યારે તો મને લાગ્યું કે ધર ધારવા કરતાં બી ધણું વધારે ભાગાં ભરતાં જેવું હતું! પેલા એસતેત એન'ટે જેટલું કહ્યું અને બતાવ્યું હતું તે કરતાં આ તો વધારેજ ખડખડખરખર હતું! ફક્ત આસપાસનો દેખાવ ધણો મનોરંજક હતો, અને કરવા માંગ્યે તો એક મોટો બગીચો થઇ શકે એટલુંજ ત્યાં લલચાવનારું હતું!

જુલિને બી જોતાં સાથે એ ધર મુતલગ ગમ્યું નહીં, અને તેણીએ તો બાહરો બાહરથી પાછાં ફરવાનીજ સલાહ આપી; પણ મેં માન્યું નહીં. અહીં સુધી આવેલાં તે મકાન અંદરથી જોયા વગર પાછાં તે કેવું જવાનું?

“એકાંત બી કેટલું છે!” જુલિએ તકરાર લીધી; “આએ દોઢ માઇલનો ફાસલો આપણે ચાલો આવ્યાં તેમાં આએ બીજો બંગલો, અને ત્યારે આએ એટલું બધું એકાંત તમોને ચાલશેજ કેમ, એલન? જુઓની, આસપાસ તુને કોઇ બી બંગલો દેખાયછ?”

“તે એ ગરમામડેનાં ઘરો વળી એમ નહીં હોય તો કેમ હોય?” હું હસી; “અહીં બી તું કાંઈ મોહલ્લા વસાયલા જોવાની આશામાં આવીતી?”

“હા, પણ સો બસો વારને છેટે તો કોઇ ધર હોય?” જુલિએ હજી વાંધો કર્યો; “વળી એનાં રીપેર પર તમોને ખરચ કેટલો બધો મોટો થશે તેનો તો કાંઈ ખ્યાલ કર! આએજ જોની—બારીઓ બાંગેલી છે, વીનીશન્સ કડકા યુક્લા છે, બારીઓમાં કાચની જાત નથી, ને દીવાલોમાં વટીક ફાટ પડેલી ખુલ્લી જોઇ શકાયછ!”

“એ બધું ખરું છે, જુલિ,” મેં કહ્યું; “પણ અહીં સુધી આવ્યાંછ ત્યારે તો અંદર જરા ડોકાવતાંજ જમ્મએ. એમાં આપણું ગયું શું? મને તો એમ ગુસ્સો આવેછ કે જાહેરખબરોમાં કેટલી લલચાવનારી અને ઠગારી વીગતો આપવાનો લોકો ધંધોજ લઇ બેઠાંછ!”

એ પછી અમો ઓટલા પર ચઢ્યાં, અને બારણું બંધ હોવાથી મેં ચંગની દોરી જોરથી ખેંચી; અને ચંગ અંદર તરત વાગ્યો પણ ખરો, પણ મિનીટો તક કોઇ બારણું ઉઘાડવા તો આવ્યુંજ નહીં, અમોને લાગ્યું કે કોઇ મુવું જવતું અંદર હશેજ નહીં! મેં, એમ છતાં, પાછું એક વાર વધતાં જોરથી વગાડ્યું, અને ત્યારે મકાનમાંથી નહીં પણ કંપાઉન્ડમાંથી (મકાનની બાજુએથી) કોઇ ધરડી ડોસી દોડી આવી.

તે ધણી સભ્ય હતી. તેનો કરચ્ચાળો ચેહરો ધણો લાલ દેખાતો હતો, અને તેણે અમોને જોઇને ધણા અદ્ભુત નમન કર્યું. તેણે કહ્યું કે તેનો વર પછવાડે લાકડાં ફાડતો હતો તેને તે મદદ કરતી હતી તેથી ચંગ વાગતો સંભળાયો નહીં, અને તેથી અમોને ખોટી થવું પડ્યું હતું.

“અમારે આએ મકાન જોવુંછ,” મેં કહ્યું,—અને પેલા હાઉસ એન'ટે પોતાના કાડ પર કાંઇ તેઓ જોયું લખી આપ્યું હતું તે મેં તે ડોસીને વંચાવ્યું.

“હા જી, આવોની જી,” તેણીએ નમનતાપૂર્વક કહ્યું; “એ દાહડો રડો; એવો દાહડો કાંઠાંથી જે?”

“ એટલે,” મેં અનળ થઈને પુછ્યું, “ શું આજે મકાન લેવા કે જોવા કોઈ દાહડે કોઈ આવતું નથી ? ”

“ કોઈ દાહડે બી તો નહીં ! ” તેણીએ જણાવ્યું કરીને કહ્યું. “ એવું ભાગ્ય ભરતું લે કાણુ જ ? એમ તો માહરો ડોસો હાર્ટફર્ડશાયરનાં પીકામાં અવારનવાર દાર પીવા જાય ત્યારે ખબર લાવે જ કોઈ કોઈ છાપામાંની જાહેર ખબરો વાંચીને મકાન જોવા આવે ખરાં, પણ તાંહાંથીજ એવી બડકાવનારી વીગતો મળે કે અહીંવેર આવવાની તસ્દી બીચારાં લીએજ નહીં, ને બાહરોબાહરજ પાછાં ફરે ! ”

“ પણ એવી બડકાવનારી વીગત તે તે લોકને શું મળતી હશે જ ? ” મેં અનળ થઈને સવાલ કર્યો.

“ તે તમે જોતાં નથી, બાઈ, કે ઘેર કેવું ભાગ્યભરતું જેવું છે ? ” તે ડોસીએ નાઉમેદી પેદા કરનારોજ જવાબ આપ્યો; “ નવેસરથી નવું બાંધે એવો તો ઉભોમાંપ એની મરાસત પછવાડે ખરચ કરવાનો, અને તે છતાં વળી એકલડોકળ વાએજેહાંન એકલું એવું છે કે કોઈને કદી ગમેજ નહીં.”

એ ઉપરથી હું બી પાછી ફરવાનુંજ મન કરતી હતી, કે બ્યારે મને વળી વિચાર થયો કે ખરચ ખાતાં અહીં સુધી તે મકાન જોવાની મક્કસથી આવેલાં એમ પાછું જવાનું મુતલમ થટારત થવાનું નથી. અંદર જઈને જોવામાં ગયું શું ? જરા અંદર જઈને જોઈએ તો ખરાં ? કાંય નહીં આજે ડોસી મતલબી હોય, અને પોતાની કાંઈ મતલબને સર પોતાના માલીકની નીમકહરાંમી કરી ગ્રાહકોને બાહરોબાહરથી એ મુજબ ખેરવવાનું કેહતી અને કરતી હોય ?

“ જુલો, સાંભળેજ કે ? ” મેં એ ઉપરથી કહ્યું. “ આજે ડોસાં બી તો તાહરાંજ મતનાં છે કે એ મકાન ઉંઘડાવીને જોવાની જેહમત બી માથે પડવાની છે ! પણ મકુંજે અહીં સુધી આવ્યાંજ ત્યારે તો જરા જોઈજ લઈએ. આપણાં ક્યાં પોરયાં ધરમાં રડવાનાં છે જ તેની વાત ? આપુને જલદી પાછાં ફરવા જોવી ઉતાવળ છેજ શું ? ”—અને પછી પેલી બુદ્ધિ તરફ ફરીને મેં કહ્યું, “ ડોસાં, બારણું ઉંઘડાવો, અને અમોને જગ્યા બતાવો.”

“ હા જી, બેલાશક ! મોટી ખુશીથી ! ” તે ડોસીએ જુલો જુલો ધામધુમ કરી, કે બ્યારે હું પ્રગટ જોઈ શકતી હતી કે અમોને ઘેર ઉંઘડીને અંદર દાખલ કરવા વાસ્તે તે જોવી જોઈએ તેવી ખરેખર તો ખુશી નહીંજ હતી. તે જરા જીવથી કાંઈ ગમરાતી દેખાતી હતી.

“ મકુંજે તમોને અંદરનું મુતલમ ગમવાનું નથી, બાઈ,” તેણીએ પાછાં વામાંટામાં કર્યાં; “ સીલીંગમાં ઠેકાંણે ઠેકાંણે એવાં ગાપચાં નીકળી ગયાં છે કે કાંઈ માથાં પર—”

“ કાંઈ નહીં, જેવું હોય તેવું અમારે જોવું છે.” મેં ડુકું કરાવ્યું; “ બારણું ઉંઘડાવો.”—અને ત્યારે હવે બીજો રસ્તો નહીં જોઈને તે ડોસી ઓટલાની બાજુમાં ગઈ, અને કટોરા પરથી ટીંગાઈને પોતાના જીણા ટીણા ચીચવાતા સાહદે જીવ જીકાવ્યો, “ જૉન, ઓ જૉન ! સાંભળે કે ? આણીફા આવી જ ; આજે કોઈ બે બાઈએ ઘેર જોવા આવેલી.”

અને જૉનસન સાબ એના જવાબમાં આબ્યા. તે રખેવાલ માલીનું નામ મીં જૉનસન હતું, કે જેને તેનાં મડમ જૉનનાં નાહનાં લાડકવાયાં નામે બોલાવતાં હતાં. તે આદમી એક જીવનું હાકર્ષીજર હતો ! કમરમાંથી અરધો વજેલો, એક સુકડી સડી જેવો. વા આવે તો ઉડી

નય એવો, સુકેદ પાકેલાં ઝુલ્હાની તે એક ડોસો હતો. તેનાં “શુ” જોઈએ તે કરતાં વધારે મોટાં હોવાથી તે ચાલતો હતો ત્યારે પગમાંથી પટક પટક નીકળી જતાં હતાં, જે જોવાનું ધણું રમુજ હતું. તે કમમાંકમ સીત્તેરની બરતીમાં બરાયલો, દાચાં ખેઠેલો, ઝુલ્હી પડેલી ચામડીનો એક એયલગ્રામજો પુટો હતો.

તેણે અમોને જોઈને પોતાની મેલી ખાર ટાપી ઉંચકીને હાથમાં લીધી, અને અમોને તે ખડખડપાંચમ જોવા આવેલાં જોઈને તે પોતે તેની ઘેરી કરતાં કાંઈ ઝોછો અજબ થયેલો દેખાયો નહીં. તેણે અમોને અજબ થતાં પુછ્યું, “શું, બાઇ સાહેબો, આમે ખખડી ગયેલી મીલકત તમો ખરીદવા ધારો?”

“તે તો હવે પછી જોઈશું,” મેં થસાથી કહ્યું; “તમે બારણું ઉંધાડો ને પછી——”

“ફાકટની તસ્દી છે, બાઇ સાહેબ.” જૉનસન હજી બજાઈ થયો; “એવું કટકા પુકલ છે કે તમે કદી બી ખરીદી શકવાનાં નથી. બ્યારે પવન જોરમાં પુકેજ ત્યારે તો આપું છાપડુ એટલાં જોરથી હીલેજ કે અમે જે અંદર કંચે બી હોઇએ તો બાહર નાહસી આવ્યેજ કે રમે છાપડું અમારાં માથાં પરજ બેસી જાય, અને અમો વર બૈયર, સાળાં તાળાં, ઉંધમાં ઉંધ રહીએ! એ ખ્યાલજ પડતો મુકો! આવો, બગીચામાં આવો, જ્યાં હું તમોને થોડીક તાજી રોઝામેરીઝ તોડી આપું. જરા બાઇને સીધારો!”

“અમોને જુખ નથી લાગી, મી. જોનસન,” મેં હસીને કહ્યું; “બારણું ઉંધાડો. અમારે તો બંગલો જોવોજ છે. કેટલાં બધાં અમોને ખોટી કર્યા કરોજ!”—અને આ છેલ્લું હું એટલા વધારે થસા ને તીખાસથી બોલી કે તે જોલાબ તરત લાગ્યો, અને તે વર બૈયરે એકમેકને આંખ મારી.

“તું તાહરે જ, જૉન, તાહરાં કામ પર જ; હું બાઇઓને બતાઉંજ,” અંતે મીસીસ જોનસને પોતાનો એરાદો જાહેર કર્યો, અને પછીજ તે પોતાની પાસેની ચાવીથી તાળું ઉંધાડીને અમોને અંદર લઇ ગઇ, બ્યારે જોનસન બગીચાને રસ્તે તેના ધરડા પગ લઇ જઇ શક્યા એટલો જલ્દી પછવાડે દોડ્યો.

તે મકાન અમે ઝોરડે ઝોરડે ફરીને જોયું. તે તદ્દન બીહીધરાવનારી હાલતમાં હતું. ઠેકાંણે ઠેકાંણે દીવાળોમાંથી ગાપચાં નીકળી ગયેલાં હતાં, અને દીવાળોમાંની ફાટનો તો કાંઈ શુભારજ નહીં હતો.

જોનસનવાળાંઓનું મથક, મેં જોયું કે, રાંધણીમાંજ હતું. તેઓ ત્યાંજ રહેતાં હતાં, કેમજે રાંધવા પકાવવાનું તેમજ તેમનું સુવા બેસવાનું ત્યાંજ જોવામાં આવ્યું. અસલમાં, અલબત્ત, મકાન ધણું કુશાદે અને સુખકારક હોવું જોઈએ, કેમજે ઝોરડા ધણુ મોટા, સંખ્યામાં પુરતા, અને સીલ્કીંગ પણ ધણી ઉંચી હતી. તે એક મજલાનું મકાન હતું, અને અમે નીચે ફરીને દાદર પરથી ઉપર ચઢ્યાં, કે બ્યારે પેલી ડોસી, અમારી લજોલગ ચાલતી, કાંઈ ને કાંઈ બાંહેણે અમોને ત્યાંથી જલદીથી ખેરવી નાખવા જોગી પટપટ કરવાજ કરતી હતી.

“તમારા હીરા જેવા ફૂંસ ધુળ મટોડાંથી બધા ધુળ વળી જાય છે, બાઇઓ,” તે ચેતવણીનું કહ્યા કરતી; અને તે જરા અજબ હતી ત્યારે મેં જીભીને હસીને કહ્યું, “અને તો લાગેજ

કે આએ ખીચારાં વર યૈયર ખીહુછ. એ લોકનાં મનમાં હશે કે આપણે એ મકાન જે ખરીદી લઈએ તો આપણાં માથાસો લાવવાનાં હોય, અને એ ખીચારાં આવાં અઘ્યાં ૧૨ પડેલાં ધરડેપણુ રવડી જશે.”

“હા, એમજ હોવું જોઈએ, અંલન,” જુલી એકમત થઈ, “કારણ જે હું ખી જોઉં છું કે એ આપણને બંનેને પાછાં જઠ્ઠી અત્રેથી ખેરવવાની મથી મથીને મહેનત કરેછ.”

“તેથીજ તો હું એ લોકનું જરા વધારે પાકવુંછ.” હું હસી; “જરા ગમત પડેછ. જેમ જેમ આપણે ઓરડા ફરીને જોવા માંગેછ તેમ તેમ એ વધતી ખાબરખોધમાં પડેછ.”

અમે ઉપલા મજલામાં પથુ ઓરડે ઓરડે ફર્યાં, કે જે બધા ખાલીજ હતા, પથુ એક ચોકકસ ઓરડા આગળ અમે આવ્યા ત્યારે તેનું બારણું બંધ હતું, અને અંદરથી કાંઈ એક જાતનો ચોકકસ ઉબકા આવી જાય એવો વાસ આવતો હતો—જ્યાં કાંઈ દવાને લગતાં કેમીકલસ ત્યાં ચુલા પર ઉકળતાં હોય તેમ! એ શું? અહીં કોણુ રહેતું હશે? આ મામાં ભસ્ત્રાં જેવાં ખાલી ઘરમાં રહેવુંજ કોણુ જોઈએ? મકાનના માલિકની પરવાનગીથી તે રહ્યું હોય તો આખું ઘર ધધાર જેવું ખાલી હતું તે છતાં ઉપલે મજલેના આ છોકે છોકે ખુણે ભરાઈને શું કામ તે રહેવું જોઈએ?

મેં પેલી ડાસીનો એહરો જોયો; તે ધણો ચીંતાતુર હતો.

“કેમ, બાઈઓ, બધું જોઈ રહ્યાં?” અંતે તેણીએ કેહવાની હીંમત કરી; “હવે ચાલો, પાછાં નીચે જઈએ, અને માહરા જૈને થોડીક તાજી સોખેરીજ તોડીને તૈયાર રાખી હશે તે—”

“પથુ આએ બારણું ઉંધાડની?” મેં તકાળે કર્યો; “અમારે તો આએ ઓરડા ખી જોવો છે.—અને મેં બારણાંનાં હેન્ડલ પર હાથ નાંખ્યો,

“એ તો બંધ છે,” તે ડાસીએ જવાબ કર્યો;—અને હું તરતજ જોઈ શકી કે તે એક ઉડાવનારો જવાબ હતો. “એ બંધ છે, અને એમાં જોવા જેવું કાંઈ નથી. જેવા ખીજ ઓરડાઓ છે તેવોજ એ ખી છે. એમાં તો બધો બંગલાને લગતો કાટકુટ ભરેલો છે, અને તેની ચાવી માહરા જૈન પાસ છે.”

“કાટકુટ ભરેલો છે? ત્યારે અંદરથી તો કાંઈ અજબ જેવો વાસ આવેછ?” મેં હસીને કહ્યું;—અને પછી નાંખતીથી વધાર્યું, “પથુ ચાલ, ગમરા ના; તને નહીં બતાવવો હોય તો નહીં.”—અને મેં જુલી તરફ ફરીને કહ્યું, “ચાલો, ત્યારે આપણે હવે અહીંથી નીચે પાછાંજ ફર્યો.”

તે ડાસીએ દીસ્ટી રીતે એ સાંભળી એક છુટકારાનો દમ ખેંચ્યો, અને અમે ઉતરીને બગીચાના પાછલા ભાગમાં ગયાં, જ્યાં જેનસને અમારે વાસ્તે એક મોટી પ્લેટમાં તાજી સોખેરીજ તૈયાર રાખેલા હતી. અમે એ તેનો ખુશીથી લાભ લીધો. પુરતું ચાલી આવેલાં ફોવાથી અમે તરસાં થયેલાં હતાં, અને પેલા ઓરડામાંથી કેમીકલસનો જે કાંઈ ધણો નાખુશ સોહડમ આવ્યો હતો તેની ખંડ્યા પથુ અમારાં ગળામાં ધુસી ગયેલી હજી મદતી નહીં હતી.

અને જૈન અને તેની બૈરીએ મલતાં સાથે પાછી આંખના એસારાથી અરસપરસ કાંઈ

વાતચીત કરી લીધી, જે જોતાં સાથે હું પાંચી ગઇ કે ડોસીએ પોતાના ડોસાને સધારો આપ્યો. તેણીએ પોતાની આંખના પલકારાથી તેને આખાદ નાંચુવા દાંહું કે અમો પેલું બંધ બારણું ઉઘાડવાને બળદ થયાં હતાં નહીં, જેથી તે ડોસાનો શીકરમંદ એહરો પથુ તરત ખુલી ગયેલો દેખાયો. તેણે એ પછી વધતી સભ્યતાથી અમો બનેની ખાતર કરવાની ધામધુમ કરી. બગી-આમાંથી તે થોડાંક કુલ પથુ તોડી લાગ્યો, અને છેલ્લે અમો તે વર ઘેરને પુરતાં “ખુશી કરીને” ત્યાંથી ચાલતાં થયાં.

“ખરેખર તું કેહતી હતી તેમ ફેરો તદ્દનજ હરાંમ ગયો, જુલી!” મેં રસ્તે જતાં જુલ્મટને કહ્યું.

“તદ્દન ભાગ્યં બરતું!” જુલ્મટ એકમત થઈ; “પથુ મને અજબ એ લાગેછ કે તેનો એક ભાગ ઉપરને મજલે બંધ કાંચ રાખ્યો હશે, અને તે ખુલીને આપુને બતાવ્યો કાંચ નહીં?”

“તે મને ધણું અજબ નથી લાગતું, પથુ તે ઓરડામાંથી કાંઈ કંઠીક્સનો વાસ ધણો જોરાવર આવતો હતો તે મને વધતું અજબ કરેછ,” મેં કહ્યું; “ઓરડામાં કાટકુટ બરેલો હોવાની વાત જે ડોસીએ આપુને કહી તે તો બીલકુલ ગલતજ હોવી જોઇએ. માહરી ખાત્રી છે કે અંદર કાંઈ બી ભેદ છે. આપુને ઘેર બતાવવાની એ ડોકરાંઓએ જે આનાકાંની કાંધીછ તે બી હવે તો મને લાગેછ કે કાંઈ પોતાની નોકરી ખોટી ખેસવાની શીકરથી નહીં, પથુ એજ સંબંધમાં હોવી જોઇએ, પથુ ખેર, એ વાતમાં આપણને શું? આપણને ક્યાં જંજલ ઓછી છે કે એવી પરાધ જંજલની કનવાર કરયે?”

“પથુ પેલું જોયું કે?” જુલીએ હયાં માહરં ધ્યાન ખેંચ્યું; “એજ બંગલા તરફથી કોઇ આપણી તરફ આપણી પુઠે આવતું દેખાયછ!”

મેં પાછું ફરીને જોયું. અમો તો હાલમાં સડક પર ઉતરેલાં હતાં, પથુ તે બંગલાને લગતી ગલીમાં થઇને કોઇ આસામી ઉતાવળે આવતો હતો ખરો, ન્યારે અમો એ વખતે એટલાં દુર નીકળી ગયેલાં હતાં કે તે કોણુ હશે તે અમે કાંઈ દુરથી જોઇ કે નાંચી શક્યાં નહીં.

“હા, પથુ આટલાંમાં તો કોઇ બીજું મકાન નથી,” જુલીએ ધ્યાન ખેંચ્યું; “ત્યારે શું એ આપણી પુઠે પેલાં ખાલી મકાનમાંથીજ નીકળ્યો હશે? તેમ હોય તો જરૂર પેલા બંધ ઓરડામાંજ એ રહેતો હોવો જોઇયે.”

“તેમજ હોશે,”—મેં કહ્યું; અને પછી અમે તો બીજી ત્રીજી વાત કરતાં આગળ વધ્યાં, કે ન્યારે જરા વારે પાછું ફરીને જોતાં મેં જોયું કે પેલી ગલીમાંથી પેલો આસામી ધોરી સડક પર આવવાને બદલે ખેતરમાં ઉતરી પડ્યો હતો, અને ત્યાંથી હું કે રસ્તેજ સડક પર આવી લાગવાનું કરતો હતો.

“નાંચે આમ તો આપણને જોવા કે પકડી પાડવા પુઠે લાગ્યો હોય તેમજ લાગેછ!” મેં હસીને કહ્યું; “એ ઉંચાં ધાસનાં ખેતરમાં ઉતરીને હું કે રસ્તે આવેછ ત્યારે તો હું એમ ધારંછ કે આપણે હર્ટફર્ડશાયરમાં દાખલ થવાનાં કારનર પર પુગશું તે આગમ્ય એ ત્યાં પહોંચી જશે.”

અમે કાંઈ, તો પણ, ખસુસ ધ્યાન આપ્યું નહીં, અમે તો અમારે લંબાણુ રસ્તે વાતચીત કરતાં ધીરાં ધીરાં ચાલ્યા જઈયાં, અને ખરેખર તો અમે જરા વાર તેની હસ્તી અથવા તે પુઠે આવતો હતો તે વાત જુલો પણ ગયાં. તે તો ત્યાર પછીજ બન્યું કે જ્યારે અમે તે કોરનર પર પોહ્યાં, અને હર્ટફર્ડશાયર ગામમાં દાખલ થવા જતાં હતાં ત્યારે તે ખેતર વટાડીને બાજુમાંની ઝાડીમાંથી અચાનક બાહર નીકળી આવતો અમેને રૂબરૂ થયો, અને અમે બંને જણાં બીહીને સખ્ખત ચોક્યાં. પહેલાં તો અમે તે કાણુ હતો તે જોયું કે જેવાની દરકાર કરી નહીં, કેમજે તેણે ટાપી છેક આંખ સુધી ઉતારેલી હતી, પણ પછી તેજ ચાતથી માહર જરા વધતું ધ્યાન ખેંચાયું, અને મેં આંખ ઉંચકીને બરાબર જોયું ત્યારે માહરાં મુખમાંથી તાજુબી ને ગભરાતની એક ચીસ નીકળી પડી, કેમજે તે કાંઈજ નહીં પણ જુલોનો હીણુનરીખ ભરથાર લોડ ફૂડરીક રેવ-સકલીક પોતે હતો !

પ્રકરણ ૧૬૭.

હવે માહરી ચીસથી જુલોનું પણ ધ્યાન ખેંચાયું, અને તે પણ તેને જોધને ધુણ પડી. તે તો બીહીને મને વળગીજ પડી, કેમજે ખરેખર ચોરની અદ્યથી અમારી પુઠે આવીને તે તપાવેલાં લોખંડના ડાહમથી બળી ગયલા એજ્યલ ચહેરાના આસામીએ અમને ટુકે રસ્તે પકડી પાડ્યાં હતાં તે કોઈને બી અજબ કરે ને બીહીવડાવે તેવુંજ હતું. તે અહીં શું કરતો હતો ? તે અમારી પુઠે કાંચ આવ્યો હતો ? તેની શોહધખોળમાં ગરીબ બીચારા મીં નોરમન કોન્ટીનન્ટ પર ધકેલાપછાડા ને ખરચ ખાતા ગયા હતા, ત્યારે આય નામદાર તો ફક્ત માહરાં મકાનથી વીસેક માઇલના ફાસલા પર આરામ સાથે ધ્રુપાધને રહેલો હતો એમ જોધને મને ધણી અજબબી લાગી.

તે તદ્દન શીકકો હતો, અને હોઠ રાખ જેવા સુકકા ને સામલા મારી ગયલા હતા. તેનાંમાં લોહીનો છાંટો બી નહીં હતો. આગળે તે એક વારનો ખરેખરો સોહામણો જવાંન, કે જેના પર કચકંઈ અબળાઓ મરી શીટ્ટી હતી તે, આજે જેવાને ધુનરાં પેદા થાય એટલી હદ સુધી ચેહરામાં, આટલી ટુંક ઉંમર છતાં, બીહામણો થઇ ગયો હતો !

જુલો તો માહરે એથે ભરાધજ ગઇ. જાણે કાંઈ લુટારો કે પીંદારો આવ્યો હોય તેટલી બધી ખરે મને પોતાના પરણેતરને જોધને તે બીહીધી, કે જ્યારે મેંજ હાંમત કરીને સવાલ કર્યો; “ માહરા લોડ, તમે શું આવ્યો તરફ છો ? તમે શું કરવા અમારી પુઠે આવીને અમેને બીહીધરાવ્યાં ? ”

“ ત્યારે શું ખસુસ તમે લોક માહરી જુસ્તેજેમાં આવ્યો તરફ નહીં આવેલાં ? ” ફૂડરીક પોતે હવે અજબ થયેલો દેખાયો,—અને મને લાગ્યું કે તે ખરાં દીક્ષનું જોલતો હતો. તેણે અમેને પોતાના સંતાવાના ઓરડામાંથી જોયલાં હશે, અને અમે ધર જેવાને મસે તેનીજ બાળ કાઠવા આવેલાં હોવાં જોધએ એવાં કાંઈ જુલભરેલાં અનુમાનથી દોરવધને તે અમારી સાથે રૂબરૂ થવા હાંમતથી અમારી પુઠે ધસડાઈ આવ્યો હતો. “ હું હવેજ જોઈ સુકુંજ કે તમે આખસુસ મને મળવાજ આવેલાં હતાં નહીં. મેં તો તમેને પાછાં કરતાંજ પીંડીથી જોયાં.”

“તે તમે શું આપો “વીણા મેનર” માં રહેલા છો?” મેં કહ્યું; “પેલા બધાર ઓરડા જે અમેને નહીં બતાવામાં આવ્યો તેમાં શું તમે સંતાપલા હતા?”

તે જવાબ આપવા પહેલાં થોડુંક ચોંચ્યો, અને થોડીક આનાકાંની પછી ચુકાદા પર આવ્યો હોય તેમ પછીથી હીંમતથી કહ્યું; “હા.”

“અને તમે સમજ્યા કે અમે તમારીજ કેડ કાઢવા આપે તરફ આવ્યાં?”

“હું એ સિવાય બીજું સમજીશ શું શકું, મીસ પર્સી?” તેણે તકરાર કરી, “આ એક એવો નહીં વકરી રાખેલો સંજોગ થઈ ગયો કે હું તો જાણે હજી બી માનીજ નથી શકતો કે તમે એ સિવાય બીજી કોઈ મતલબથી આપે તરફ આવ્યાં હોવો.”

“હા, એ ઘણો અજબ સંજોગ થયોજ,” મેં અરધા ટણકાથી કહ્યું.

“અજબ સંજોગજ નહીં, પણ હવે તો એમાં કાંઈ ખુદનો ઉડો હાથ છે એમજ સમજો.”

“તમે—તમે શું કેહવા માંગો?” જીવ્યત જેહમતથી બોલી.

“હા, તું બોલી ખરી કે?” લૉર્ડ રેવન્સકલીફે કડવાસથી હસીને કહ્યું; “તું મને જોધને એલનની પીઠે બરાબ ગઇ તેથી હું તો જાણું કે તું માહરી સાથે હોઠ ઉંઘાડીને બોલવાજ નહીં માંગતી હોશી! મગર ખેર, એ ખોદાનો ઉડો બેઠ જે હું કેહું છું તે શું છે તે હું અત્યારે કેહવા ચાહતો નથી. હું એટલુંજ જાણીને સંતોષ પામું છું કે તમે લોક માહરી કાંઈ ખાસ શોધવા કરવાજ અહીં આવ્યાં હતાં નહીં. એજ બેઠતર છે. મને ખુણે પડેલોજ હવે તો પડવા ને મરવા દેઓ! એ તો એક માહરી દીવાન્યત હોવી જોઇએ કે આશ્વા માહરાં દીલમાં એકાદ પણ એમ પાછી ઉછળી નીકળી, અને મને લાગ્યું કે તમે લોકો માહરી જોડે દોસ્તી કરવાજ આવ્યાં હશો. એ માહરી હેમાકત થઇ. આપે જીંદગીમાં તો હવે તે કદી બનવાનુંજ નથી. મેં તમોને અત્રે હાલમાં જોયાં ને તમે જે રીતે મને જોધને ગભરાઇ ગયાં તેથી માહરી તરત ખાત્રી થઇ કે આ એક બીલકુલ અકસમાતીક મેળાપ હતો, અને તમે કાંઈ ખાસ મને મલવા કે શોધવા આવ્યાં હતાંજ નહીં.”

“તમે અહીં શું કરોજ, લૉર્ડ ફ્રેડરીક?”

“હું કાંઈજ કેહવા માંગતો નથી,” તે જવાબ ઉમરાવે ઘણું દુખથી જવાબ કર્યો, અને તે કડવું હસ્યો; “અને મને પુછવાની રજા છે કે તમે જે ઉ જાણીઓને આપે તરફનું એકાંત કાંઈ બાવી આવ્યું?”

મેં, એ ઉપરથી, પેલા માલી મીઠ જોનસન જોગો લાંડનના હાઉસ એજાં થોડીક કાંઈ પોતાની તરફની લાખવત સાથેનો કાર્ડ જે અમેને આપ્યો હતો તે વંચાવ્યો, અને કહ્યું, “આપે મકાન વેચવાનું હોવાની જાહેર ખબર “ટાઇમ્સ” માં હતી, અને માહરે એક એવું મકાન જોધએજ તેથી અમે લોકો તો અહીં એ જોવા આવ્યાં હતાં.”

“અને લાંડન પાછાં ક્યારે ફરશો?” એક અચખ્યુચ હવે કાંઈ ઉતાવળો વિચાર બાવી ગયો હોય તેમ તેણે પુછ્યું.

“અમે અરધાક કલાક હર્ટફર્ડશાયરની સરાહમાં જરા આશ્વાએજ કરીને તરત પાછાં જતાં રહીશું,” મેં જવાબ કર્યો.

“હાલમાં બે વાગેલા છે,” તેણે પોતાનાં ગળવાંમાંનું બડીઆળ જોઇને કહ્યું, “ત્યારે બે કલાક માહરે ખાતર અત્રે જરા મેહરઆની કરીને જાસ્તી થોખી જાઓ.” તે દુઃખી જવાંને ખીલકુલ વિનંતીની ઢપે માંગી લીધું, અને હુંજ બધું એ મુજબ બોલતી અને તેના જોડે વાતચીત કરતી હતી ત્યારે તેની પરણેતર જુલ્મત પોતે તો, તે જવાંને કેવુંકે જાણે એક દેહસ્તનાક જંગલી જનવર હોય ને તેનાથી તે ખીલીતી હોય તેમ, માહરી કલ્લેકલણુ ધુજતી લખલતી બરાયાજ કરતી હતી, જેથી તે તેના તરફ ગમખ્વારીથી જોઇને વધારે દુઃખી થતો દેખાતો હતો.

“અમો બે કલાક જાસ્તી અત્રે થોખી જાઓ ?” એ અજબ થઇને પુછ્યું.

“હા, માહરે ખાતર; એક મેહરઆની તરીકે,” તેણે પાછું માંગી લીધું; “ફક્ત બે કલાક થોખી જાઓ, અને ચાર વાગે આઝે વીલોધીજ મેનસનમાંજ પાછાં આવજો.”

“એ તરફ પાછાં ?” જુલ્મતે દધાઇને સવાલ કર્યો.

“હા, એ ધણું જરૂરું છે,” તેણે બાર મુકાને કહ્યું; “હું નહીં મળજ તો જનસન ને તેની ઘેરી માહરી તરફતું જે કેહવા જેવું હોશે તે તમોને કેહશે. કાંઈ બી સુરતે એ અંપોઇન્ટમેન્ટ ખુલ્લે વાસ્તે ચુકતાં ના !”—અને એ છેલ્લું ઉતાવળે બોલીને, અમો કાંઈ વાંધાસાંધા કરી શક્યે કે તેને તકરારમાં જાસ્તી રોક્યે તે આગમચ તો, તે તરતજ પીઠ ફેરવી બાજુમાંની ઝાડીમાં બરાઇ ગયો, અને ઘણી ઝડપથી ચાલી જઇને અમારી નજરે દેખાતો જલદીજ બંધ પડ્યો !

અમો બંને, એ થતાં, બારે તાજુબ થયાં, અને કેટલોક વખત તો અરસપરસ થું કેહવું તેનો ખ્યાલ વરીક કરી શક્યાં નહીં. જુલ્મત તો છેકજ હડમડી મઘ હતી. તે પુશકલ ખીલીધેલી હતી, અને તેથીજ તેણે વાતચીતમાં ઝાઝો ભાગ લીધો નહીં હતો, બ્યારે મને તો તે અભ્યાઆ જવાંનથી ખીલીવાતુંજ થું હોય ? હું ખીલીધી જરા પથુ નહીં, એકે તે બેઉ કમખખત વરઘેયરને વાસ્તે માહરે દીલ દયાથી ખરેખર બરાઇ ગયું.

“બંસન, એ થું હોશે ?” અંતે જુલીએ પોતાની વાચા પર કાપુ મેળવીને ગભરાતથી પોકાયું અને મને પુછ્યું.

“હાલ તો ચાલ, આપણે સરાહમાં જતાં રહીએ,” મેં કહ્યું. “આપણે આઝે તરફ નહીંજ આવ્યાં હોતે તો સારું થતે.”—અને ચાલતાં ચાલતાં વધારણું, “મેં બી કાંઠાં ને કાંઠાં ઘેર ઉંઘડાવીને જોવાની તાહરી સાચે બોંહસ લીધી !”

હું પોતે રસ્તે જતાં મસ ગુંથવાતી હતી. આ બનાવ બનેલો હોવાથી અમો બંને જણાં ધણાં ગમખાર ને ચુપ મઘ ગયાં. મને સમજ નહીં પડતું હતું કે હાલના સંજોગમાં અમારે થું કરવું ને કેમ કામ લેવું. એક વખત મને મન થતું કે જુલીને લઇને માહરે બે કલાક પછી પાછું જવું ને જેવું કે તેને એવું તે થુંએક અમોને કેહવાતું હતું, કે બ્યારે વળી ખીજીજ પળે પાછો ખ્યાલ થતો કે એ સધળું કુઝુલ હતું, અને અમોએ લાંડનજ પાછાં જલદીથી જતાં રેહવાતું વધારે મુનાસેબ થશે. માહરાં મનમાં કે ત્યાં જઇને પપાને આઝે તરફ મોકળાં આપું કે એ થું કેહવા માંગેજ તે તેવણુ જાણી ને પુછી આવે, વળી એમ બી મને

મન થયું કે જુલીને નહીં લઈ જતાં હું એકલીજ જઈને તેને મળી આવું, પણ તે વિચાર ખી અને પછીથી ઝાઝો ગમ્યો નહીં, કેમકે તેમાં વગર અમતે નીંદાનાં મોંઢામાં માહરી ધબ્બતને જોખમમાં નાખવા જેવું કાંઈક લાગતું હતું.

“માહરાં દીલમાં તો કાંઈ એવું થાયછ, એલન !” જુલીએ ધણું શોકાતુરપણે કહ્યું; “કાંઠાં ને કાંઠાં આપણે અહીં આવ્યાં ! એવણુ એવું તે શું કેહવા માંગતા હોશે ?”—અને જરાક થોળીને વધાર્યું, “હું ધારૂ કે આપણે પાછાં જઈશુંજ. તું આવશે, વાહલી એલન ? અને તું વાહલી બેઠનની સદાની ધણી હીંમત ને કુમક છે.”

વેલ, તાહરી મરજીજ છે તો જઈશું,” હું એકમત થઈ; “આપણે માટે ખીહીવા જેવું તો કાંઈ છેજ નહીં. એ તુને કે મને કાંઈ ખી તુક્કાન કરે એ તો માહરાં માનવામાંજ આવતું નથી.”

“ઓ નહીં, તે તો ખચ્ચીતજ નહીં,” જુલ્યટે જોશથી કહ્યું; “તુક્કાન શું બન્યુંછ ? માહરો તો જીવજ જળી જાયછ. એવણુને એ બધું શું સુજ્યું હશે ! કેવો રમતો જમતો ફરતો હરતો જીવ, અને આજ આએ એકાંતમાં કેવી રીતે કેદ પડેલા સખડેછ !”—અને તે પાછી દુસ્કે દુસ્કે રડી, જ્યારે મેં ધીરજ આપવા જોયું જે બન્યું તે કહ્યું અને કર્યું.

અમે તો સરાહમાં આવ્યાં, અને ત્યાં સારું દામ આપવા કરવાથી અમોને એક ઘણો સુખજ અને સુખકારક મોટો ઝોરડો તરત સ્વાધીન કરવામાં આવ્યો, જ્યાં અમોએ પેલા બે કલાક ગળાડાવી નાખવાના હતા.

મને એ દરમ્યાન એ “વીલોધીજ મેનર” વિશે બને તો થોડીક વધતી તેહકીક કરી લેવા મન થયું, અને તેથી જુલીને ત્યાંજ બેસવા કહીને હું તે સરાહની કારબારણુને શોહધતી ગઈ. નસીબસંજોએ તે મને દાદર પરજ મળી ગઈ. તે મોટી ઉંમરની એક ધણી સબ્ય ઝોરત માણુમ પ્રડી. હું નીચે જતી હતી ત્યારે તે મને દાદરપરજ મળી, અને હું થોડીક વાત કરવા માંગતી હતી એમ જોઈને તે મને ધણું માનથી પોતાના ઝોરકામાં તેડી ગઈ.

“તમે સમજી તો ગયાંજ હશે અમે શું મકસદથી આએ તરફ આવ્યાંછ તે, ધરવાલાં ?” મેં મને આપવામાં આવેલી ખુરસી ઉપર બેઠક લેતાં કહ્યું.

“હા, મીસ, હું ધારૂં કે તમે “વીલો મેનશન” ખરીદવાની મતલબથી તે જોવા વાસ્તે આએ તરફ આવેલાં છો.”

“ખરી વાત છે,” મેં જવાબ કર્યો, “અને તેના સંબંધમાં, તેથી, થોડીક વિમતો પુછવાજ મેં તમોને તસ્દી આપેલી છે. ત્યાંનો માલી ખુઢો જેનસન કેહતો હતો કે ધણું લોકો એ જોવા આવેછ ખરાં, પણ વીલોધીજ સુધી જઈને તે મકાન જોવાની તસ્દી લીધા વગર થોડીક ખખર-ખતરો મેળવીને અહીંથી ને અહીંથીજ બધાં પાછાં ફરેછ; ખરી વાત ?”

“હા, બેઠન, એમ છે ખરું,” તે અબળાએ જવાબ કર્યો; “એ મકાન વસાય તો અમોને તો બે પૈસાતું મોઢું જોવાતું થાય, કેમજે અમારી આએ સરાહ ને પીઠાં ઉપરાંત અહીં દુકાણુ ખી છે, પણ અમોને કોઈ મોઢે ચઢીને પુછે ત્યારે અમારાથી કાંઈ જુડું કેહવાતું નથી.”

“પણ ત્યારે એવી તે એ શું વાત છે ?” મેં પુછ્યું.

“પેહલે તો એજ છે કે મહાન તદ્દનજ ધસી ગયલું છે,” તે બાઇએ ખુલાસો કર્યો, “અને જે ભેશે તેની એની મરામત કરાવતાં ખોળ નીકળી જશે.”

“તે તો હું નજરે નોંધેજ આવી,” મેં કહ્યું; “પણ શું એ ધર ધરડાં જેનસનવાળાંઓના હવાલામાં છેલ્લાં આંઠ વરસથી તદ્દન ખાલીજ છે?”

“ખાલી તો નહીંજ કેહવાય, કેમજે એક પ્રોફેસર છેલ્લાં ત્રણ ચાર વરસો સુધી એક ઓરડો બાડે લખને અહીં રહેલો હતો,” તે સરાહવાળીએ જવાબ કર્યો. “તે કોઇ પ્રોફેસર સ્તીન-બેક નામનો ફારેનર હતો.”

“અને તે આખાં ધરનું બાડું ભરતો હતો, એમ?”

“નહીં રે, ફક્ત એક ઓરડો તેને આપવામાં આવેલો હતો,” તે બાઇએ હસીને કહ્યું; “કોઇ આખાં ધરનું બાડુત આવે અથવા બંગલો વેચાય ત્યાં સુધી તે એક પછવાડેના ઓરડામાં પડી રહે અને કાંઇ નજીવી રકમ દર અઠવાડયે બાડાંની આખ્યા કરે એવી બંદોબસ્તી થયેલી હતી.”

“અને પછી તેનું શું થયું?”

“જયે વરસે તે ગુજરી ગયો.”

“અને એ પ્રોફેસર કોણ હતો? ક્યાંનો પ્રોફેસર?”

“તે કોઇ જાણતું નથી,” તે બાઇએ જવાબ કર્યો; “તે જવજેજ બાહર આવતો, ને ધણું કરીને તો ધરમાંજ બરાઈ રેહતો. અમે લોકોએ તો કોઈ કોઇ વખતે અડછતો જોયલો. ધરડો જપ હતો.”

“એકલોજ હતો?”

“તદ્દન એકલો.”

“તેને એકાંત મગતું હોશે?” મેં કહ્યું.

“તેને વરે કોઇને કાંઇ સમજ પડી શકી નહીં. કોઇ કહેછ કે કોઇ જરમન કોલેજનો મોટો પ્રોફેસર હતો, અને ઘણો નામીયો કેમીસ્ટ હતો, પણ સ્વજની સાંમે તેણે એક વખત કાંઇ લખેલું હોવાથી તેને જરમનીમાંથી કાઢી મુકવામાં આવ્યો હતો. વળી કોઈ તો કહે કે તે અહીં બરાઇને ખોટા સીકકા પાડતો હતો!”

“એટલું બધું?” હું અજબ થઇ; “પણ એવી અફવા ફેલાવો પાંખવાને વાસ્તે કાંઇ કારણ તો મળ્યું હોશેની?”

“કારણ તો ખરુંજ તો,” તેણીએ કહ્યું. “તે રહેવાને આજે તરફ આવ્યો ને આવ્યો એક કડીઆને બોલાવીને તેણે પોતાના ઓરડામાં એક મોટી ભટ્ટી કરાવી લીધી હતી.”

“તે તો ત્યારે વધારે કારણ છે એમ માનવાને કે તે કોઇ કેમીસ્ટજ હતો, અને પોતાની શાહુ ખોળને લગતા ઉકાળાને વાસ્તે એવી કોઇ ભટ્ટીનું તેને કામ પડ્યું હોય?” મેં તકરાર લીધી.

“હોય બી,” તે બાઇ ધન્યુધન્ય થઇ; “પણ એ જરમન પ્રોફેસરને વાસ્તે અમારાં ગામમાં કોઇને બી સારું મત તો હવુંજ નહીં.”

હયાં તરત મને યાદ થઇ કે અમે ત્યાં ગયાં હતાં ત્યારે પછવાડેના ઝોરડામાંથી કાંઈ દવા ઉઠવાનોજ સોહડમ આવ્યો હતો, જે તે પ્રોફેસર વાસ્તેના માહરાં એ અનુમાનને એક ટેકાજ આપનારી વાત થઈ પડતી હતી; પણ તે જો છેલ્લાં એક વરસથી ગુજરીજ મયો હતો અને હાલમાં ફૂડરીક રેવન્સકલીફ ત્યાં રહેતો હતો, નો ગુચવાવનાર એ હતું કે તે શું કામ દવાઓ ઉઠાશે ? શું તે બી એ ઝોરડામાં રહેવા આવ્યો તેથી તે જરમન પ્રોફેસરને પમલે એક કેમીસ્ટ થઈ બેઠો હતો ?

પ્રકરણ ૧૬૮.

“અને હમણાં એ જેનસનવાળાંઓ એ ઘેરમાં એકલાંજ છે કે ?” મેં અંબણી થઇને પાછું પુછ્યું.

“નહીં; હમણાં બી કોઇ નવો આવીને રહેલો છે એમ છેલ્લાં બે ચાર અઠવાડયાંથી પાછું આવે તરફ બોલાવું થયુંજ ખરું,” તે સરાહવાલીએ જવાબ કર્યો; “કોઈ અવાર-નવાર આવે તરફ ફરતો દેખાયજ એમ બોલાયજ—જોકે મિં પોતે કાંઈ હજી કોઇને જોયો નથી. તે તો કેહજે મકાનના માલીકની હરસે જેનસનવાળાંઓએજ તેને ટુંક ભાડાં બદલ એક ઝોરડો આપીને થેસવી દીધેલો છે: પણ તમે હમણાં ત્યાં જઈ આવ્યાં ત્યારે તમોએ કાંઈ જોયું હોશેની ?”

“હા, મને બી લાગેજ ખરું કે ત્યાં કોઈ રહેલું છે,” મને કપ્પલ કરવાની ફરજ પડી.

“અને આખું ઘર જોયું ત્યારે તે બહુ બી તમે જોઈ ખરી કેની ?” તેણીએ આતુર-તાથી સવાલ કર્યો; “બહુ છે કે પ્રોફેસરના મરવા પછી તે તોડવી નાંખેલી છે ?”

“મેં બહુ તો કોઈ જોઈ નહીં,” મેં સમ્બાધની હદમાં રહીને ઉડાવનારો જવાબ આપ્યો.

“ત્યારે તે તોડવીજ નાંખી હશે, કેમજે આવે તરફના જે કડયાએ તે બાંધી આપી હતી તે અમારે ત્યાં દારૂ પીવા આવે ત્યારે સેહેંકડો વાર કહી ચુકેલો છે કે ખરેખરજ તેણે એક ઝોરડામાં એવી એક મોટી બહુ બાંધી આપી હતી.”

“પણ એ સિવાય તો બીજું બધું સારું છે કેની ?” મેં પુછ્યું;—અને માહરી મતલબ પર આવવાની મક્કસદથી વધાર્યું; “જમીન તો રસાલ હોશે કેની ?”

“જમીન તો આવે તરફની બધીજ ધણી રસાલ છે,” તે સરાહવાળીએ જવાબ કર્યો; “જે વાળે તે તરત ઉગી નીકળેજ.”

“ત્યારે તો હું અત્રે થોડોક વીસામો કરીને એ તરફ હજી પાછી જઈ, અને જરા બરાબરજ મકાન જોઇ લઉં,” અમારે પાછું જવુંજ હતું તેથી તે તરફ પાછાં જવાનાં કારણનો મેં લેપડો લગાવ્યો.

“અચ્ચીત જાઓ,” તે અબળાએ ઉલટમંદ જવાબ કર્યો; “જો મકાન પર ખરચ કરીને તે પાછું સમારવાનો તમારો વિચાર હોય તો જગ્યા ખરેખર લેવા જોગ છે, અને લેવો ને રહેવા આવો તો મને મરીબને શુલતાં ના, બાઇજી,”

મેં, અલખત, હસીને તેણીને જરૂરી સધ્યારો આપ્યો, ને મેં જુલી પાસ પાછી ફરી તેની આગળ સધળી વાત કરી. અમેને જે અનળ લાગું તે એટલું કે પ્રોફેસર મરી ગયો હતો અને ભૂંડી પડત હતી, તો આજે હજી તેમાંથી દવાના ઉકાળાના વાસ શાંના આવતા રહ્યા હતા ?

અમે અરધો કલાક વેહલાંજ નીકળ્યાં. જુલીને જીવ માનતોજ નહીં હતો, અને તે પુશકળ બેકરાર થઈ ગઈ હતી, એટલે મેં જોયું કે ધીરે ધીરે અને ફરતાં ફરતાં જઈએ.

અમે એમ રસ્તામાં વખત ગાળી ગાળીને તે મકાન પાસે પોહ્યાં, અને હવે અમાં તેવાંજ પાછળી બાજુએ ગયાં, જ્યારે અમેને તે તરફ આવતાં જોઈને તરતજ મીસીસ જેનસન બાહર દોડી આવી. તેણીએ હજારો માફ માંગી. તેણીએ કહ્યું કે તેને ખબર નહીં કે અમે બેમાંથી એક “લેડી” હતી. એક ખરા જીવતાજીવતા લૉડની તાજીતફડતી ઘેરી ! અને, તેથી, અમારી પેહલી મીલાકાત દરમ્યાં તેણીએ અમારો પુરતો અદબ નહીં કર્યો હોય તો તેણીએ માંગી લીધું કે અમારે તેને માફ કરવું !

“બાપ, તેં અમારી સાથે એવી કાંઈ બેઅદબી કીધી નથી,” જુલીએ ગરીબાઈથી કહ્યું,—અને તેવામાં તો તે ડાસીને વર બી ત્યાં આવી લાગ્યો, જે પશુ અમેને આગળ કરતાં વધતાજ અદબથી નમ્યો.

“આજે બાઈ સાહેબને વાસ્તે એક કાગળ છે,” તેણે હવે જુલીને એક કાગળ આપતાં કહ્યું.

“એક કાગળ ?” જુલી ધણીજ અનળ થઈ, અને ગભરાતથી ધુજતા હાથોએ તે ઉપેડીને ઉતાવળે વાંચવા પડી.

પશુ તેણીએ થોડુંક વાંચીને મનેજ તે આપી દીધું.

“જોની, ઍલન, એવજી શું લખેછ ? મને તો કાંઈ સમજ બી નથી પડતી !” તેણીએ ફરયાદની ઢપે કકળાતથી માહરે કાને લાગી કહ્યું; “માહરાં તો જાણે માણાંનુંજ કાંઈ ઠેકાણું નથી !”

“જરા ધીરજ રાખ,” મેં પેલાંઓ સાંભળે નહીં તેમ જુલીને સમજાવી; “આવ, આપણે પેલાં ઝાડની નીચેના બાંક પર બેસીને વાંચ્યે.”—અને અમે તે એકાંતમાં વાંચવા ગયાં, જ્યારે ઘરડો જેનસન અને તેની બાપડી અદબથી પોતપોતાને કામે ચાલ્યાં ગયાં.

અમે તે બાંક પર જઈને બેસાં. તે એક એકાંત, સુખકારક અને છાંયડાવાળું ખુણું હતું, અને ત્યાં બેસીને તે કાગળ મેં પોતે મોટે સાહદે વાંચ્યું, જે ચપટ ખીડેલા હાથો ને હોઠોએ જુલીએ ધ્યાનથી સાંભળ્યું. તે આ મુજબ હતું :—

“વીશાખીજ મેનજન,”

તા. ૧૬ મી જુન ૧૮૪૨.

કલાક અઢી. (બપોર.)

“માહરી અતી વાહલી જુલી,

“ખોદાના કરોડો થુકર માહરે કરવાના છે કે તું મને ચાહી ચીતીને મળવાજ આજે તરફ આવી, અને મઈજુજરી જુલી જઈને મને તાહરી સાથે ડોવર પાછો રહેવા આવવા વાસ્તે

મોહસ કરી મદ. એ તાહરી ધણી ભલામ છે, અને હું તેની હવે પછી માહરી આપી જીંદગી તક કદર કરશ. આપણે લડીને છુટાં પડ્યાં પછી, અને તાહરી તરફની માહરી બધી નાલાયક ચાલ પછી એ ભલામી તુંને ખરેખરી શોભા આપનારી છે. હું તાહરાં ભલાં ફ્રેન્ડ મીસ પર્સિના બી એટલેજ ઉપકારી છું, કારણુજે માહરી ખાત્રી છે કે તુંને અહીં સુધી લઇ આવવા ને માહરી સાથે દોસ્તી કરાવવામાં એવજીનીજ ખરેખરી મોટી આગેવાની છે.

“હું આજે કાગળ લખું છું તેથી તું જરા બી અજબ ના થતી. તું કહેશે જે જરા વારમાં તો આપણે પાછાં મળવાનાં ને સાથે જમવાનાં છીએ, ત્યારે વળી કાગળ શાતું લખ્યું, પણ તું મધ્યજીવરી જીવીજ જવા માંગેજ ત્યારે આપણે મધ્યે ત્યારે એ વાત તો નીકળવાનીજ નથી, તેથી આ લખીને હું આગમચથીજ તાહરી માફી માંગી લઉં છું. પછી મળશું ત્યારે એ વાત આપણે કાઢશુંજ નહીં. એ મહીનાની વાત પર હું તાહરી સાથે મરાધ કપાધને છુટો પડ્યો, જીલી ડારલીંગ, ત્યારે ફરીથી તાહર મોહકું બી નહીંજ જોવાના મેં તો ધણીએ પવિત્ર કસમ લીધા હતા, અને તેમ કરવા વાસ્તે હું કેટલો કરપીણ થયો તે હું હવેજ બરાબર જોઇ શકું છું, ને અતી ધણો પસ્તાઉં છું. તાહરી નેકી અને ભલામની તો કાંઇ હજી નથી.

“હું તાહરી સાથે કળ્યો કરીને નીકળ્યો હતો ત્યારે કૉન્ટીનન્ટ પર ગયો હતો, અને જ્યારે હું યુલોં ખાતે હતો ત્યારે મને એક આસામી સાથે મીલાકાત થઇ, કે જેણે મને આજે એકાંત ખુશીની માહિતી આપી; અને ત્યારે હું આજે તરફ એકાંતમાં મરી રહેવા આવતો રહ્યો. તું જાણેજ તેમ રસાયણી પ્રયોગોનું છેલ્લાં છેલ્લાં મને ધણું વેહજી લાગેલું છે, અને મને યુલોંમાં ખબર મળી તેથી મને લાગ્યું કે અહીં આ એકાંતમાં મરી રહેવાની માહરી ગત સચવાશે એટલુંજ નહીં, પણ એક જરમન પ્રોફેસર જે અત્રે ગયે વરસે મરી ગયો હતો તેની રસાયણી ભટ્ટી મને અહીં તૈયાર મલવાથી મને માહરી એ શોહધખોળમાં બી ધણી કીમતી મદદ આપતી થઇ જશે, અને તે લાલચને લીધેજ હું આજે તરફ પાછો રહેવા આવવા મન કરી શક્યો. એ મુજબ છેલ્લાં છ અઠવાડયાં થયાં હું અત્રે રહેલો છું. ખરેખર તો અત્રે હું માહરી લેખોરેટરીમાં એટલો રોકાયલો રહું છું કે બહાર બહરવાસ કેયે નીકળતોજ નથી, અને આસપાસનાં લોકો હું અત્રે રહેલો છું તે જાણતાં હોય તે વાસ્તે બી હું શકમંદ છું.

“હાલમાં હું એક ધણી અગતની શોહધના ધણા જેખમબરયા અખત્રામાં રોકાયલો છું. અલખત, તેમાં જેખમ ધણો છે, પણ હું ધણી સંભાળથીજ કામ લેઉં છું, અને તમે આજે મને મનાવા “વીલોધીજ” ખાતે ચાહી ચીતીને આવ્યાં ત્યારે હું એજ અખત્રાની જંજળમાં રોકાયલો હતો. એ વખતે તું માનશે, ડારલીંગ, હું તાહરોજ વિચાર કરતો હતો! તાહરા જેવી એક નેક અને નમુનેદાર મોહરદાર સાથે હું કેટલી બધી નાલાયકાતથી વરચ્યો હતો તેની મને યાદ સંતાપતી હતી! એટલા વાસ્તે તું મને પોતેજ માફ કરતી આવી ત્યારે આજે માહરી માંગી લીધેલી આશીનાં વચનો હું એવડી હીમત અને એવડા વીશ્વાસથી તને લખું છું.

“આજે કાગળ હું જેનસનને આપી રાખશ તે તમોને રહાંજે તમો જ્યારે પાછાં આપણી ગાઠવણ મુજબ અત્રે ડીનર પર આવશે! ત્યારે તમારાં આવતાં સાથે હાથોહાથ આપશે, અને ડીનર લખને આજ ને આજ આપણે લંડન થઇને ડાવર હંકારી જઇશું, કે જ્યાં હવે બાકીના દાહમ સુખસંપન્નમાં રહીશું. હવે તું કોઇ વાતની શીકર કરતી ના. ને પછી હું તાહરી સાથે

સરખો ચાણું તેને વાસ્તે આંખે કાગળ તાહરા હાથમાં એક હથ્થાર જેવું થઇ પડશે, કેમકે જ્યારે ખી હું વાંકો ચાલતા ત્યારે તું મને એ કાગળથી ઉંધાડો પાડી શકશે. ખુદા, મગર, આપણને એ દાહડો બતાવશે નહીં, અને હવે આપણે જલદીજ પાછાં મળીએ એવી દુવા ચાહતાં,

હાઠ તાહરી નેકીમાં ધણું માનવાવાલો અને તુને સાચાં દીલથી યાદ કરવાવાલો, તાહરી માશીનો તલબગાર ભર્યાર,

ફ્રેડરીક રેવન્સકલીફ.”

આ અતી અજબ જેવું તે એક કાગળ હતું, અને અમોએ તે કેવી અજબખીથી વાંચીને પુરું કાણું તે કેહવું જોઇશે? જેનસનનાં દેખતાં ઉતાવળે વાંચવા જતાં જીલ્લો તેની શરૂઆત સમજી નહીં પડી તેમાં અજબખીજ શું હોય? કાગળ હતું તેવું અજબ જેવું ને કંફાડું, અને તે હું વાંચતી હતી ત્યારે પશુ વચમાં વચમાં અજબ થવા અને આસપાસમાં તકરાર અને મત કરવા અને ધણી વાર થોળી જવું પડ્યું હતું. તે કાંઈ ઘેલો તો નહીં થઈ ગયો હતો કે આવું લખતો હતો? અથવા શું જાણી ખુજીને જીલ્લો દુઃખ લગાડવાની મતલબથીજ તેણીને તેણે એવો એક પત્ર લખ્યો હતો?

એ માહરાં અનુમાનો કાગળ વાંચવાનું શરૂ કરતાં હતાં ખરાં, પશુ જ્યારે મેં તે આપો વાંચ્યો ત્યારે મને મજબુતીથી લાગ્યું કે એનો બેદ કાંઈ ખીજે અને જીલ્લો હોવો જોઇએ. આ કાગળ જાણે લોકોમાં આશકારા કરાવાની મતલબથીજ લખાયો હોય એવી દીસ્તી ઢપે લખાયલો હતો, અને તેમ તે લખવામાં લખનારની મક્કસદ ત્યારે શી હોવી જોઇએ?

“કેહની, ઍલન, તું હવે શું ધારે?” જીલ્લો ધણીજ દેખાવે પાણું પુછ્યું; “એ તો હોય અને થઇ શકેજ નહીં કે એણે મને દુઃખ લગાડવા એ ઢપે લખ્યું હોય? ત્યારે હવે તને શું લાગે?”

“મને ધણું ખરાબ લાગેજ,” મેં ગંભીરાઇથી કહ્યું; “મને તો એમ લાગેજ, જીલ્લો, કે એક માણસ આપઘાતથી મરવા પછી લોકોને તે આપઘાતથીજ સુવો હતો એ નામોશી જાહેર નહીં થવા દેવા ચાહતો હોય, અને પોતાનાં મોહતને ખુદરતીજ રૂપ આપવા માંગતો હોય તે ઢપતું આંખે સંભાળથી લખાયલું એક કાગળ છે! મને લાગેજ—ખોદાને વાસ્તે હીંમત રાખ, જીલ્લો! મને ખરેખર લાગેજ કે આંખે કાગળ લખીને જેનસનને હાથોહાથ પોતે આપ્યા પછી આંખે આગમય તાહરા ફ્રેડરીક આપઘાતથી પુરો થઇ રહેલો હોવો જોઇએ!”

“જીલ્લો એક ચીસ સમેત ઉછળીને એ સાંભળતાં માહરે ગળે વળગી પડી. જેકે તેનાં પોતાના અનુમાનો પશુ એજ અને એજ હતાં, તોપણ મેં જ્યારે ખુલ્લું કરીને ખુલ્લા શખ્તોમાં માહરે એ મત કહ્યું ત્યારે તે ગરીબ છોકરી પવનમાં હીલતાં એક સુકકાં ઝાડ પેરે તન બદનમાં ધ્રુજતી હતી!

“ચાલો, ચાલો, આપણે જલદીથી એવણના ઝોરડામાં જઈએ,” તેણીએ ઉતાવળે માંગી લીધું, અને હું એકમત થવાથી અમો બેઉ પાછળી બાજુએ ગયાં, કે જ્યારે અમોને આવતાં જોઇ પેલાં વર જૈયર તરત પાછાં દોડી આવ્યાં,

“આંખે કાગળ તમોને લૉર્ડ ફ્રેડરીક પોતે આપ્યો હતો?” જીલ્લોએ એ વખતે અવાજ ડેડવીને થોડીક હીંમતથી જેનસનને પુછ્યું.

“હા, બાપુ,” જેનસન કહેવા જતો હતો.

“ચુપ કર તું, જન,” તેની બધરી વચ્ચે બોલી,—અને જુલો તરફ ફરીને ધણી માનથી કહ્યું, “માફ કરજો, માહરાં લેડી, આ આમડયો છે અને એને અદબથી વાત કરતાં આવડતી નથી. એ કાગળ અમારા લૉર્ડે અમોને પોતે પોતાને કાચે તમો આવો તેવાંજ તમોને પુગાડવા આપ્યો હતો.”

“અને તે આપતાં તેવણું કાંઈ બોલ્યાતા, વાંદ?”

“હા, માહરાં લેડી,” તે ખુલ્લાએ પગ વાંધીને દસમી વખત પાછી કુરનસ બગવતાં કહ્યું. “તેવણું તેજ વખતે ખુલાસો કીધો, અને ત્યારેજ અમે તો નાણું કે તેવણું ઇંગ્લાંડના એક મોટા લૉડ છે, અને તમો માહરાં લેડી સાથે કાંઈ મતફેરનાં કારણથી રીસાધને અત્રે આવી આવ્યા હતા! તેવણું અમોને કહ્યું કે મીસ પર્સી બંગ્લો વેચાતો લેવા માંગેછ એ મસે તમો ખાખસુસ અહીં તેવણું મનાવાજ આવ્યાં હતાં, અને તમારી ધણી ધણી તારીફ કરીને કહ્યું કે આજે અમો ત્રણે અહીંજ સાથે જમીને રાત્રે લાંડન જમશું.”

“ને સાઈં સાઈં જમવાનું કરવા અમોને લૉર્ડે જોબો બરીને પૈસા આપ્યા, માહરાં લેડી,” વળી ખુલ્લો જેનસન વચ્ચે પુરાયો; “એટલા બધા પૈસા કે અમે અમારી જાંઘીમાં કદી એટલા પૈસા સામઠા જોયલા બી નહીં! પણ અમે અહીં જંગલમાં શું કરી શક્યે? અહીં મલેછજ શું જે તેની વાત? તોખી અમે ડાઇનીંગરૂમ ધણી મહેનતથી સાફ કીધોછ, બ્યાં ટેબલ માંડેલી છે, અને જે બનશે તે અમે ટેબલ પર લાવીને હાજર કરશું, માહરાં લેડી,”

“તમારી ધણી મહેરબાની ધણ,” મેં કહ્યું; “અને હવે અમે ત્યારે ઉપર લૉર્ડને મળવા જમએ? તમો તમારું કામ કરો, અમો રસ્તો નાંખ્યેછ એટલે ઉપર જમને તેવણું તેવણુંના ઓરડામાં મલી શકશું.”

“ઓ, બેલાશક! ખુશીની સાથે! પધારો!” તે બંને વર બેયરે ધામધુમ કીધી. હું જોઇ શકી કે તે ગરીબ મીસકીન ગમારોને મન ઇંગ્લાંડનો ખેતાખ પામેલો એક લૉર્ડ તે એક નાથલો ખુદાજ હતો, અને એક ખુદાનીજ ધજ્જતથી તેઓ હાલમાં તેને અને અમોને માન આપતાં અને અમારો અદબ કરતાં થયાં હતાં!

મેં તે બેમાંથી એકને બી સાથે લીધું નહીં, કેમજે અમે ઉપર જમને શું દેખાવ જોઇશું તેને વાસ્તે હું બચબીત હદ સુધી ખાત્રીપુર્વક હતી, જેથી બ્યારે તે બે અમોએ આપેલી છુટી મુજબ ખુશી થતાં પોતાનું રાંધવા પકાવવાનું બાકી રહી ગયલું કામ ખતમ કરી નાખવા ઉલટમંદ રાંધણીમાં દોડયાં, ત્યારે અમો બંને ધડકતાં જાગે ઉપર ફેંડરીકના ઓરડામાં તેને શોહધતાં ગયાં. અમો મનથી તો સારી રીતે જાણતાં હતાં કે તે બે મુદ્દલોસ બીચારાંઓ મોટી મહેનતે જે ડીનર તૈયાર કરતાં હતાં તે બધો ખરચ અને મહેનત કુણલ થવાનાંજ હતાં!

પ્રકરણ ૧૬૯.

અને અમો ઉપર તેના ઓરડા તરફ પાછાં આવી લાગ્યાં ત્યારે પેલોજ સહવારવાળો

વાસ-કાંધ દવાઓનો ઉકાળો ચુલા પર બળતો હોય તેવો—વધતાં જોરથી હાલ પશુ આવતો હતો, અને અમે વધતાં અકળાયો.

અમે જઇને બારણું યોક્યું, અને અમેને જવાબ મળ્યો નહીં, બ્યારે તે ઓરડાની અંદરની બચભીત ચુપકાદી જાણે ઉડીને અમેને પાછી વાગતી હતી. મેં વધતાં જોરથી, તેથી, પાછું બારણું યોક્યું, અને તોખી તેતું તે. અતે મેં વાંકી વળાને બારણાંની કળમાંથી અંદર ડોકાવ્યું.

તે એક કચપચ ઓરડો હતો. કોઇ શક નહીં હતો કે પેલો જરમન પ્રોફેસર સ્તીનબેક જેમ પોતાના કેમીક્સનો ઓરડો વસાવી ગયો હતો તેમ ને તેમ તે હજી સુધી અખંડ રાખવામાં આવ્યો હતો. મોટા મોટા ફવાના બાતલાઓ અમકાઇ ઉપર ચઢવેલા હતા, અને આખો ઓરડો વેરવાર ને ગીચપીચ હતો.

“કાંય, કંઇ દેખાયછ કે?” જુલ્હીએ અત્યંત અધીરી પડતાં પુછ્યું.

“હા, જરા માહરી આંખ હજી ઠરવા દે,” મેં કહ્યું;—અને પછી મેં પાછું જોયું, બ્યારે, ઓ પરવરદીબાર! મેં કેવો બચભીત દેખાવ જોયો! તે કમબખ્ત લૉડ ઉધે મસ્તક ચુલા પર કાંધ એક કકડતો પેનો ચઢવેલો હતો તે પ્રવાહીમાં માથું નાંખીને પડેલો હતો, અને ખચ્ચીતજ તે ધણી વારનો મરી ગયેલો લાગતો હતો!!

મેં એ ઉતાવળા ગમરાતમાં જુલ્હીને કહ્યું, અને તેણે દુઃખની એક બરાડ સાથે બારણાં પર નખાવી દીધું, પશુ બારણું અંદરથી બંધ હતું. અમેએ, તેથી, બંનેએ સાથે મળીને દીવાન્યતમચીં ઝુનુચી તે બારણાંપર નખાવી દીધું, અને ઉપરની એક સ્ટોપર જે ફક્ત અરધીજ ચઢવેલી હશે તે ખણખણાત અવાજ સાથે ત્યારે તરત નીકળી પડી, અને બારણું એક કડાકા સમેત ઉંધડી જતાં અમે બંને અંદર જીકાઇ પડ્યાં!

તે એક હદ વગરનો બચભીત દેખાવ હતો! અમે જાણીનેજ ઉપર આવ્યાં હતાં, અને અંદરનો એ દેખાવ ભમતાં મગજે વધનો ઓછો ચાવીનાં બાકારાંમાંથી જોયેલોજ હતો, તો પશુ તે આખો દેખાવ નજરે નીહાળતાં અમારો દમ જાણે દમમાંથી નીકળી ગયો! તે ઉધે મસ્તક પડેલો હતો, અને જે ટપના ઉકળતા પ્રવાહીમાં તેણે પોતાનું માથું ખોસેલું હતું તે પ્રવાહી, બહતું લગભગ હોળવાઇ ગયલું છતાં, હજી કઠામાં ખલખલ ચવા કરતો હતો!

એજ તેનો અરમાન હતો! એજ ટપના એક આપધાત વાસ્તે તેણે મને “રીવર હાઉસ”માં એક વાર કહ્યું હતું. તેની ચાલુ બદકારી ને બદકેલીની સગ્નમાં તેનો એકરોડાહમ દબને જળાવી નાખવામાં આવ્યો હતો તે નામોશીથી તે આલમને આગાહ કરવા ચાહતો નહીં હતો, અને તેથી તે કોઇ એવી તરફીબનું મોહત શોહોધતો હતો કે જેથી આપધાતથી નહીં ને અકસમાતથીજ તેને સુવેલો માનવામાં આવે, અને ધણી સુવા બાદ પશુ તેને ડહમ દેવામાં આવ્યા હતા તે કેહેર કદી જમતને જાહેર ચવા પાંચેજ નહીં!

અને તેવીજ તારીફ લાયક દુરઅદેશી અને ઉંડી મજ્જીઓથી તેણે હાલમાં આએ અતી બચભીત કામ લીધેલું એકજ ઝટકે જોઈ શકાયું હતું. તેણે પેલાં કામજમાં લખ્યું હતું તેમ (કે જે કામજમાં થોડુંક ખર્ચ અને ધણું ખોટું અને બનાવટી હતું) આટલું તો ખર્ચન લાગ્યું હતું કે કૉન્ટ્રીનન્ટ પર તેને આએ એકાંતમાં એવી એક લેબોરટરી પડત પડેલી હોવાનું

કોઇએ કહેલું હોવું જોઇએ, અને તેથી તે અહીં મરવાળ આવ્યો હતો. તે લોક અકસમાત જાને તેથી જુદા જુદા નીરર્થક પ્રયોગો કરતો અઠવાડયાંઓ સુધી અને આવીને ધીરજથી થોપ્યો હતો, જેવામાં સંજોગો અમોને એને એ તરફ ધસડી લઇ આવ્યા, અને ત્યારે તેનાં મોહતે સીતાબી કરી. તદ્દન બનવાજોગ છે કે કંઈપી અમે નહીં જ આવ્યાં હોતે તો હજી તે ખીચારો થોડાંક અઠવાડયાં જીવતે, પણ આ સંજોગ થવાથી તેને પેલું કાગળ લખવાની એકદમ તદ્દખીર સુજી, અને તેણે પોતાનાં અકાળ મોહતને બીલકુલ અકસમાતનું રૂપ આપ્યું, એટલું જ નહીં, પણ એક જીવતું દોજખ ઉઠાવીને મોંદું માથું એવી રીતે જળાવીને મુવો કે પેલા ડાહ્ય-મનો ભેદ અમો ત્રણ ચાર જે જાંણુતાં હતાં તે સિવાય બીજા કોઇ જાંણુવા પાંચુજ નહીં ! કોરોનરની જુરીમાં પછીથી એક કંભીરતે પુરવાર કર્યું તેમ જે ઉજળતા રસાયણી પ્રવાહીમાં તે માથું ખોસી મુવો હતો—કોરોનરની જુરીમાં પુરવાર થયું તેમ અકસમાતથી તે કઢામાં પડી જવાથીજ તે ખીચારો મરણ પામ્યો હતો—તે પ્રવાહી બધાં દીલનાં ચાંમડેચામડાં ઉતારી નાંખે એવી જલ્દીમ અને જલ્દીમ હતી.

બુલ્ડેટ બાજુમાંની એક ખુરસીમાં ફસડાઇ પડી, અને બાલેબાલ પીખીને એઅખત્યાર રડી. તેને એ કમબખ્ત જવાંન વાસ્તે ધણોજ ખરાં દીલનો ખ્યાર હતો, અને તે જુલ્દીજ નહીં જઇ શકી કે ડોવર ઠર પડ્યા પછી તે સુધરીને સમો થયો હતો. તે પોતાની પરણી મોહરદાર સાથે ધણી મોહખત અને વફાદારીથીજ પાછળથી રહ્યો હતો. ખચ્ચીત, જે મરનાર મીં ગાવર વચ્ચે નહીં આવતે તો કાંઇ સંદેહજ નહીં હતો કે તે એક નવો ને જુદોજ માણસ થતે, અને તે બંને વર જૈયર ધણાં સુખસંપન્નમાં રહીને આપંદ સુખીજ થતે !

હવે હું હોંમત કરીને તે કઢાની નજદીક ગઇ, અને મેં આસ્તે રહીને તે મરનારનો હાથ માહરા હાથમાં લઇ ખાત્રી કાઢી કે તે મરણ પાંખી ચુક્યો હતો. જે તે બેહોસ થયેલો હતો તો હું શૌર મચાવીને મદદ બોલાવી એનો જાંન બચાવવા જે માહરાથી બનતે તે કરતે; પણ અફસોસ કે તે વાસ્તે જોઇએ તે કરતાં ધણું મોડું થઇ ચુક્યું હતું !

અને હું એ મરીજ ગયો હતો એમ ખાત્રી કરીને પાછી ફરવા જતી હતી તેટલાં માહરા પગ તળે એક નાધલી શીરોઇ કાંઇ કચડાઇ ગઇ, બ્યારે તેમાંનો થોડોક પ્રવાહી બાહર ધોળાયો; અને હું તાબરતોબ સમજી ગઇ કે તે નાહની શીરોઇમાં કોઇ જાતનું ઝેરજ હોવું જોઇએ. મરનારે બધુંજ પકડું કર્યું હતું. ઉજળતી કઢામાં જાન તરત નીકળી ન જાય તો તે ટકી નહીં શકે તે શીકરથી પેહલે તે ખીચારાએ કાંઇ કાતીલ ઝેર પી લીધેલું હોવું જોઇએ એમ અમો તરત જોઇ અને સમજી લઇ શક્યાં. તે કઢાની પાસેજ ખુરસી લઇને એવી કાસમે બેઠેલો હોવો જોઇએ કે ઝેરના ઝટકા સાથે તે ઉછળીને પોતે તે કઢામાંજ પડે, અને એક સેકંડમાં જાંન ફના થાય ! ખુરસીની પણ પુરવારી હતી. ખુરસી તે ખીચારાના પગ આગળજ ઉઠા-ધને લંધી પડેલી હતી.

બુલ્ડેટને તેણે છેલ્લે ધડીએ લખેલું કાગળ પણ એજ અજવાળું ફેંકતું હતું એમ હવે એક લેહજમાં જોઇ શકાતું હતું. આખો પ્લાન તેણે તારીફલાયક તાસુબીથી રચ્યો હતો, અને મરવાના ગબરાત છતાં પોતાની નામોશી છુપાવવાને વાસ્તે તેનું મગજ કેટલી બધી ચાલાકીથી કામ કરી શક્યું હતું તે જોઇને હું માહરી અકલથી જાબજ હેરત રહી.

મેં, તેથી, મરનારની એ છેલ્લી સૈથી માનીતી મુશ્કેલી અશોષભરેલું માન આપવા ટેવલ પરથી બચ લઇને માહરા પગ તળે કચડાયલી શીરાઇનો ભુકો વાળીને બાબુ કરી નાંખ્યો કે કોઇને આપઘાતનો ખ્યાલજ નહીં થાય, અને જુલીએ પણ મરનારની એ માનીતી ઉમેદને દીલોળાનીથી ટેકો આપવાનો પોતાનો પવિત્ર ડરાવ હાંમતથી અને કહી સંભળાવ્યો. એમાં કોઇને નુકશાન હતુંજ નહીં. જુરી જે આપઘાતથી મરણ નીપજવાનું જાહેર કરે તો અપઘાતનાં કારણો માટે હજારો યુનોએરા પોલીસને કરવી પડે, અને ગરીબ જુલીને બેવડું જાહેરમાં નાહક લજવાઇ મરવાનું થાય. એટલા વાસ્તે તે ખીચારાએ જે રસ્તો લીધો હતો તેજ બેહેતર હતો, અને તેનેજ ટેકો આપવાને અમો અચ્ચારા વચ્ચે મત કરીને તાબડોતોબ એકમત થયાં.

તે પછી અમે બહાર નીકળીને સોહર મચાવ્યો, અને જનસનવાળાંઓને ઉપર તેડી લીધાં, જે બંને જૈફ અમારી ગભરાતની ખુશીથી બન્યું એટલી ઉતાવળથી ડર ખાઇ મચલાં ઉપર દોડી આવ્યાં, બ્યારે તેઓ પણ આ દુઃખનો દેખાવ જોઇને તમામ થસ થઇ ગયાં. ધરડી મીસીસ જનસનને તો ધણી અતવત એમ થઇ કે ધણી મોટી જેહમતે અને મોટા ખરચે તેઓએ જે સુન્ના મોહર જેવું ડીનર તૈયાર કર્યું હતું તે એમનું એમ હવે ખીગડવાનું અને રતવત થવાનું હતું !

ધરડો જનસન હવે જેટલી ઝડપથી તેના ધરડા પગો પાછા તેને લઇ જઇ ચક્રયા તેટલી ઝડપથી અમારા કહેવાથી એકદમ પોલીસને તેડવા દોડ્યો, અને પોલીસ આવી તેટલાં ગરીબ જુલીએ જે કદપાંત કર્યા કીધું તે કોઇનું બી દીલ ગમથી ચાક કરી નાંખે તેવુંજ હતું. જનસનવાળાંઓ તો લાશને તે કદામાંથી ઉંચકીને બાબુ કરવા ચાહતાં હતાં, પણ મેં કાયદો યાદ કરીને તેમને મના કર્યા. ખરેખર, પોલીસ પણ અકસમાતનાંજ અતુમાન પર આવીને થોભે તેથી તેમને એ દેખાવ એમનો એમજ જેવા દેવાની માહરી મરજી અને ગણત્રી હતી, અને વળી કાયદા પ્રમાણે અમોને પોલીસ આવી લાગે તેટલાં કાંઇ બી ફેરફાર કરવાનો કોઇ હકજ નહીં હતો.

અને પછીથી જલદીજ આખાં ગામમાં એ મોહતે ધણો મોટો ગભરાત મચાવ્યો. એવાં એકાંત ગામડાંઓમાં ખુન અથવા આપઘાત એવા જવલેજ બનતા બનાવો થાય છે કે તે થાય છે ત્યારે કેવળ ગભરાતજ મચાવી મુકે છે, અને પછી પોલીસ આવ્યા બાદ તેણે લાશનો કુખ્જો લીધો અને અમો અમારાં મનની શાંતી વારતે સરાહમાં પાછાં ફર્યા ત્યારે લોકો અમોને હદ વગરની જીજ્ઞાસાથી જોજોજ તીકતાં હતાં ! ખરેખર તો સરાહમાં પણ જીજ્ઞાસુ લોકોના હજારો બેહુદા સવાલોનો ધસારો તાલતાં અમને ધણું જીવ પરજ આવ્યું !

એમ છતાં એ ગરઆમડેનાં લોકોની બલાઇના નમુના તરીકે પણ માહરે અત્રે લખવાને વીસરવું નહીં જોઇએ કે અમને આવી એક મુશ્કેલીસ સરાહમાં રાતવાસો રેહવાનું હતું તે વાતનો ખ્યાલ કરીને હર્ટફર્ડશાયરનાં પાંચ સાત આગેવાંન કુટુંબોમાંથી લેડી રેવન્સકલીફને અને મને તેમને બંગલે રેહવા આવવાનાં ધણાં આમહુપુર્વક ઇનનો લખાઈ આવ્યાં, જે બધાં અમોએ ધણાં હેસાંન અને માનથી ના પાડ્યાં. અમારે ફક્ત ત્યાં એકજ રાત રેહવાનું હતું. કોરોનરની જુરી ખતમ થાય ત્યાં સુધી એજ તરફ રેહવાનું પોલીસે લેડી રેવન્સકલીફ કને માંગી લીધું હતું.

જીલ્લીએ, અલખત, ફેડરીકના અર્થ આપ અને કાઉન્ટેસ માતાને પણ તેનાં મોહતની ખબર આપવા એક એખાને તાબડોલ ખાસ મોકળી આપ્યો હતો, પણ તે સંગદીલ માખાપ—એમાંથી એક બી—આવ્યાં નહીં. ધરડો અર્થ ધણો બીમાર હોવાનું જવાબમાં તે ભોકે જણાવ્યું; અને તેની બીમારીને લીધે તેને મુકાને નહીં આવી શકવાનું કાઉન્ટેસે જીલ્લી કે સામ્યું કહી મોકળ્યું. ફક્ત વાઇકાઉન્ટ રેવન્સકલીફ—મરનારનો વડો ભાઇ—એકસોજ બીજો દાહડે સહવારે ગામમાં આવ્યો, જે તુમાખના બરેલાએ આવતાં સાથે પોતાની ખાસ્ત બતાવી, અને જીલ્લીને કશીજ ગણકાવી નહીં. જીલ્લી એક ધણુંજ તુચ્છ પ્રાણી હોય એમજ તે તેનાં પોતાનાં મનથી સમજતો દેખાતો હતો, અને તેનો ભાઇ કુટુંબમાં અળખામણો થઇને બર જીવાંની વચ્ચે આ મરખામડે મરી ગયો તૈનો દોષ તે એ ગરીબ નિર્દોષનેજ દવાર ચલાવતો લાગતો હતો. હેમક અધડો તે! તે ખરો બેઠ શું જાણે? તે શું જાણે કે મરનારને લલચાવનાર ને ફસાવનાર જીલ્લી કોઈ રીતે હતીજ નહીં, અને ખરી રીતે તો ઉલટુંજ હતું? તે શું જાણે કે કેવી જાણીમ ફરજ્યાતનાં આ લગન થયાં હતાં, અને તેનો ભાઈ પોતાની ખુરી કરણીની સજમાં એટલો વેહલો જીંદગીથી કપાઈ ગયો હતો? તે શું જાણે કે ભોકામાં વાત ફેલાઈ હતી તેમ અકસમાતથી નહીં પણ તેનો કમખમ્ત ભાઈ ખરેખર તો એક જખુન આપલાતથી મરણ પામ્યો હતો?

તેણે મને મળવા માગ્યું, પણ મેં મજબુતીથી એ મીલાકાતનું માન ના પાડ્યું અને તે વાસ્તે નાજ લખ્યું. મેં સાફ લખ્યું કે જે તેને મળવુંજ હોય તો તેને પોતાની વીધવા ભોગમનેજ મળવું જોઇએ, અને તે અત્રે માહરી સાથે હાજર હતી તે છતાં તેને નહીં ને મને મળવા માંગવાનું તેના જેવા એક માટે બીલકુલ નામુનાસેખ ને બેહુકું હતું. વળી ખરેખર તો હું એ મીલાકાત વાસ્તે મુતલબ ખુશીજ નહીં હતી. મને મરનારને વાસ્તે તે બારીકાથી પુછે, અને માહરે તેના છુપા બેઠો જાહેર કરવા પડે તે ધણું બંધનકર્તા હતું, અને માહરે, તેથી, એવી એક મુલાકાત ઓગાળવાનું બેવડું કારણ હતું.

એ પછી બીજો દાહડે બપોરે બે વાગે, એટલે વાઇકાઉન્ટ રેવન્સકલીફ ગામમાં આવ્યો તેજ બપોરે અમ્રો જે સરાહમાં ઉતર્યાં હતાં ત્યાં જુરી બરાઈ. જુરીના મેખરો કોરોનર જોડે પેહલાં જઇને પોલીસે કરેલા રીપોર્ટ મુજબ લાશ અને તે ઓરડો કે જ્યાં મરણ નીપજ્યું હતું તે તથા મરણ કેવા સંજોગોમાં નીપજ્યું હતું તે સમજું નજરે જોઈ આવ્યા હતા.

પેહલાં બે શાક્ષી ધરડો જેનસન અને તેની બૈરીજ હતાં. તેઓ બીચારાં જે જાણતાં હતાં તે કહી ગયાં. તેઓએ કહ્યું કે મરનાર છેલ્લાં છ સાત અઠવાડયાંઓથી એ એકાંતમાં આવી વસ્યો હતો, અને અકસમાત થવાને દાહડે તેણે પોતે કહ્યું ત્યારેજ તેઓએ જણ્યું હતું કે તે પોતે એક ટોર્ડ હતો, કે જે પોતાની બૈરીથી રીસાઇને અનેનાં એકાંતમાં રેહવા ચાલી આવ્યો હતો. તેણેજ વળી તેઓને તેજ દાહડે પોતાની બૈરી સાથે સલાહ થયલી હોવાનું પણ કહ્યું હતું, અને રાત્રે લેડી રેવન્સકલીફ અને મીસ પર્સી તેના સાથે જમવાનાં હતાં એમ કહીને એક મળહતું ડીનર કરવા વાસ્તે તેણે તેઓને પુરતો ખરચ આપ્યો હતો તે પણ તેમણે જાહેર કર્યું.

અને ત્રીજી શાક્ષી તરીકે જુલ્યટને બોલાવવામાં આવી, પણ તે તો લામણીઓથી એટલી બધી આજેજ થઇ ગઈ કે કાંઈ બોલીજ નહોં શકી, અને કોરોનરે કે જુરીએ, તેની બધી

દયા ખાધને, ઉપરાસાપરી સવાલોનાં દબાવણી તેને મુતલબ પળવી નહીં. તેણીએ ફક્ત પેલું કાગળ જુરી કને રજુ કીધું, કે જે વાંચવાથી અકસમાતનાં અનુમાનને એક ધણી મોટી મજબુતી મળી, અને જુરીએ ખચ્ચીત અકસમાતથીજ મરણ નીપજેલું હોવાને એકમતે અભિપ્રાય આપ્યો. માહરી જુબાનીની તો સારાં નસીબે જરૂર નહીં પડી હતી. જુરીની પોતાની તપાસ અને પોલીસની, એક કંમીસ્તની, એક ડાક્ટરની વિગેરે જે બીજી જુબાનીઓ રજુ થઇ શકી તે બધી એવા પ્રવાહીમાં પડવાથી મોહત તાબડતોબ નીપજે અને આખી ચામડીજ ઉખડી જાય એવું પુરવાર કરનારી હતી, ત્યારે માહરી જુબાનીનું વધારામાં કામજ શું પડે?

પ્રકરણ ૧૭૦.

આખું ગામ જુલીની દયા ખાતું હતું. તે જવાંન મોહતજ કાઢની બી દયા ઉસ્કેરે તેવું હતું. જુલીએ તો જેવાની હાંમત બી નહીં કીધી હતી, પણ પોલીસે આવીને તે કમબખ્ત મરનારને તે ઉકળતા કઢામાંથી બાહર ખેંચી કાઢ્યો ત્યારે મેં તે પર એક અડછતી નજર નાંખી લીધી હતી, અને તે એક વારનો અતી સોહામણો મુખડો એટલી જયભીત હદ સુધી બેડાળ ને બદસુરત થઇ ગયો હતો—બળીને કાયલો થયલાં મોઢાં પરનાં તમામ ચામડેચામડાં એવાં ઉખડી ગયાં હતાં કે તે અતી કમકમાવનારા દેખાવ હેઠળ પેલા અસલ ડાહમ તો બીલકુલ નાબુદજ થઇ ગયા હતા, ને એ રીતે તે કમતાળે મરનારની ઉમીદ અને ગણુનીઓ આચંદ્ર સધળી ખરીજ આવી હતી!

અને જુરીનું કામ ખલાસ થયા પછી અમે તે સરાહને લગતા અમારા ઓરડામાં બને જણુ એકલીજ હતી, અને પોસ્ટચેઝ તૈયાર કરવાનો હુકમ આપીને જેમ બને એમ જલ્દી લંડન પાછાંજ ફરવાનું ધારતાં હતાં. મુશકેલ ફક્ત મરનારનાં શબને ઠેકાણે પાડવાને લગતી હતી. જુલીએ તો એ તરફ મૈયતનો કારોબાર કરનાર એકને બોલાવીને પોતાને ખરચે કાંપીન વિગેરેના સધળા હુકમો આપીજ મેળ્યા હતા, પણ હવે તે લાશને ગારવી ક્યાં તે નક્કી થવાનું જરૂરનું થઈ પડ્યું હતું. એ બીચારને એજ તરફનાં ગરીબ કમ્પસ્ટાનમાં દાટવો, અથવા જ્યાં તેનાં ઉમરાવ કુટુંબનાં બીજાં મેમ્બરો લંડનમાંના બપકાદાર “વાઈ”માં હંમેશગીની ઉંઘમાં ઉંઘતાં હતાં ત્યાં દાટવા વારતે મોડળી આપવો તે અમારે નક્કી કરવાનું હતું. તે કમબખ્ત માથાપે કુટુંબી મગરૂરી ને પૈસાની તકોબરીમાં જીવતાંજીવત તો તેને આ હદ સુધી આતલબ્યાતલ કરીને વીસારી આપ્યો હતો, પણ શું સુબા પછી પોતાનાં ચુબરેલાં વાહલાંઓ વચ્ચે તેની લાશને ઠામ આપવા બી તે કુર મગરૂરી ના પાડવાનાં હોશે? એ સવાલનો નીર્ણય તો થવોજ જોઈએ, અને મેં જુલીને, તેથી, સલાહ આપી કે વાઈકાઉન્ટ—મરનારનો વડો ભાઈ—જે ભોકે લાજે ફરજ્યાત આવેલો હજી અત્રેજ થોભેલો હતો તેને એક ચીડી લખીને તેણીએ એ વિશેનો જવાબ મંગાવી લેવો.

“મને એ નથી ગમતું, ઍલન,” જુલીએ આનાકાંની કરી; “તેથી થશે એમ કે એમ કરીને હું એ તુમાબી કારસલતન ફેમીલીમાં ખુસવા માંચુંજ એમ કદાપી એ તુમાખતું ખોરયું પોતે પોતાનાં મનથી માની લેશે, અને મને વધતું અપમાન કરશે!”

“એવી રીકર રાખવાની કોઇ જરૂર નથી,” એ સમજાવ્યું; “આપણે ચીઠીજ એવા તોરથી લખ્યું કે તેણે તુને કરેલાં અપમાનને અને તેને પોતાને આપણે બીલકુલ તુચ્છ જાણ્યેછ એમ ચીઠી વાંચતાં સાથે તેની ખાત્રી થઈ જશે. લખ હું લખાઉં તેમ.”

અને ગરીબ જીલીએ એ સાંભળીને તરત મન પર લીધું, અને મેં જે દુકં પશુ ફક્ત જવાબ માંગનારી ચીઠી લખાવી તેનો “ટાન” તેને બી પશુ ગમ્યો. એ ચીઠી અમોએ તરતજ વાછકાંઉંટને મોકળી આપી, અને તે લઇ જનાર આદમી મોંઢેથીજ તેનો કહી મોકલેલો જવાબ લાવ્યો કે તે પોતે વીગતે વાત કરવા એક કલાકમાં, જે અમારી રજા હોય તો, અમોને મલવા આવવા આહતો હતો. હવે અમો ના કેમ કહી શક્યે? અમે રજામાં હાજર કેહેવડાવ્યું, અને બીજો અરથોએક કલાક નહીં ગયો તે પહેલાં તો વાછકાંઉંટ અમોને મળવા આવ્યો. તેને—મેં ધરવાળીને કહી મુક્યું હતું તેમ—તરતજ અમારા ઓરડામાં લાવવામાં આવ્યો.

તે મરનાર કરતાં દેખીતોજ ઉંમરમાં મોટો હતો, પણ મરનારને અરથે હીસ્સે બી સોહામણો નહીં હતો. તે ઉંચાઇમાં પણ ધ્યાન ખેંચનારો બીલકુલ નહીં હતો, અને તુમાખ તો આપેદાદેનો તેની નસેનસ ને રજોરગમાં ગળી ગયો હોય તેમ તેનામાં પચી ગયેલો પ્રગટ વાંચી લઇ શકાતો હતો! તે એઅદ્ય હદ સુધી તુમાખી દેખાતો હતો. એશકોતાત હતો, અને ડાબી આંખમાં એક “કવીર્જીમ આસ” પેહડતો હતો, જેથી મને તો તે ઉલટો બદ્દસુરત જેવો વધતો દેખાતો હતો, કેમકે તે એક આંખનો આધિવાસ આંખ પર ટકાવા તે દરેક પળે ડાયાં એવાં જીદાં જીદાં એબલગામણાં જેવાં કર્યા કરતો હતો કે તેથી તે ખચ્ચીતજ બેવડો બદ્દસુરત લાગતો હતો! દુકંમાં, વાછકાંઉંટ રેવન્સકલીક કોઇ એવો માણસ નહીંજ હતો કે જેતાં સાથે કોઈનાં પણ મનમાં પોતાને વાસ્તે સારી અસર કે માન પેદા કરી શકે અથવા કોઈનાં બી દીલ જીતી લઇ શકે!

તે અમો હતાં તે ઓરડામાં આવતાં અમો બંનેને ધણુ મોટા તુમાખનું દુરથીજ સહેજ નમ્યો, અને અમોએ પણ ત્યારે તેને તેવાજ તોરથી સહેજ ડોકાં નમાવી જવાબ કર્યો. જીલી કાંઇ બોલીજ નહીં, અને મનેજ તેને ખુરસી બતાવવી પડી.

“કદાચ તમે લોકો અજબ થતાં હોશો,” તેણે પોતાની બેઠક લઇને પેલો એક આંખમાં ખોસી ધાલેલા અસમાનો કાચ આંખ પર ટકાવી રાખવા ચેહરાના અનેક બીહીક લાગે તેવા ચાળાચરકા કર્યા કરતાં કહ્યું, કે જે બધો વખત તે જીલીનેજ ડોળો ખોખી ખોખીને પગથી માથાં સુધી નીહાળતો ને નીરખતો હતો! “તમે બેઠ અજબ થતાં હોશો કે હું તમોને ચાહી-ચીતીને મળવા આવ્યો, પણ મીસ નોરમન તમે——”

“માહરા લોર્ડ,” જીલ્લેટ મોટા ગુસ્સાથી ઉછળી ઉઠી તથા સર ઉપર ખેંચીને કહ્યું, કે બ્યારે તેના ચેહરા પર એકદમ લોહીનો ધસારો થવાથી તે હતી તે કરતાં અતી ધણી વધારે દમામદાર દેખાતી હતી! “તમે મને જાણી બુજીને ‘મીસ નોરમન’ કહી અપમાન કરવાજ જે અત્રે આવેલા હોવો તો તમારે તમારી ચાલ વાસ્તે શરમાવું જોઇશે.”

“ઓ, એમ કે?” તે તુમાખી શ્રીમંત મોટા તુચ્છકારનું હસ્યો; “હું તો સમજતોતો કે નાચીજ ઍક્ટ્રેસીસ બ્યારે ઉમરાવોના છોકરાઓને ફાંદામાં ફસાવીને પરણી જાય, અને તેઓના ઉમરાવ બરથારો મરી જાય ત્યારે તે લોકો પોતાનાં અસલ બાપીકાં ગરીબ નામેજ

પાછી ઝોળખાતી થતી હશે !”

“ તમેને મોટી શરમ છે !” જુલ્મટે વધતા ગુસ્સામાં પગ ચોકીને કહ્યું; “ હું જેવું કે તમે કંઈ નહીં તો એક સામન્ય ઇનસાન તરીકેની લાગણીથી વટીક માહરી લાગણીઓની કશી બી પરવાહ ધરાવ્યા વગર શરમભરેલી હાંમતથી અહીં સુધી મને દુઃખ લગાડવા ને અપમાન કરવાજ આવેલા છો, તો હું હુકમ કરું કે અમ બધી આજે માહરી ઝોરડો તમારે છોડી જવો જોઈશે ! છોડો, એકદમ ! માહરે કોઈ આદમીને બોલાવીને તમને હડધુત કરાવવા પડે તે આગમ્ય—”

હવે હું બી વચ્ચે પડી.

“ ખચ્ચીતજ માહરા લોડ,” મેં કહ્યું ! “ તમે એકદમ અહીંથી ચાલતા થાઓ. તેમાંજ તમારી શોભા છે. તમે પોતાને એક ઉમરાવમાં ખપ્પવોછ, પણ તમારા જેવી નાતરસ અને ખરી હીણપસ્તીભરેલી ચાલ તો એક દેહકાંણી બી ચલાવતાં શરમાય !”

“ વાહ, આજે તો એક મળહનો નાટક થતો દેખું !” પેલો વધતો ચક્રાચો ને જાસ્તી બેઅદમ થયો; “ આજે તો બે નાટકવાળીઓ સ્ટેજ પર નાટક કરતી કરતી અહીં બી કેલો આપાહ નાટક કરી દેખાડતી દેખું !”—અને તે મોટે સાહદે ને મોટા અપમાનનું હસ્યો; “ ચાલવા દેઓ, ચાલવા દેઓ, બધી મમત પડશે !”

“ તમે અહીંથી એકદમ તમારું કાળું કરીને જાઓ છ કે નહીં !” જુલ્મીએ એકદમ છેડાયલી વાધણીનીજ છલાંગથી ઉછળીને મોટે સાહદે પુકાર્યું.

“ તું શાંત થા, જુલ્મી !” મેં તેને સમજાવીને કહ્યું,—અને પછી પેલા ખાલી મગજના લુચ્છા તરફ ફરીને વધાર્યું, “ હું તમેને એક ધડીની વચ્ચેમાં તમારું પાંખડું પકડીને ઝોરડાની બાહર ફેંકી દેવાની શક્તી ધરાઉંછ, માહરા લોડ, પણ હું તરત ને તરત તેમ નથી કરતી, કારણ કે હવે તો હું ચોકુંક તમેને કહી સંભળાવવાજ માંગુછ. તમે અમેને એકત્રેસીસ જાંણીને હીણાં ને તે વાતનાં ઠીસણાં કરોછ, પણ ઇજ્જતદાર બાંનુઓને તેમની ખરીબી વાસ્તે નાકમાં તુમાખ રાખી તેમનાં ધર સુધી ચાલી ચલાવીને જમને અપમાન કરવાવાળા તમારા જેવા અવ્વલ નંબરના હીચકારા બાયલાઓથી અમારું માન કશીજ રીતે ઉતરી જતું નથી ! અમે તો એકત્રેસીસ થવા ને કેહવાવા વાસ્તે ઝોર મગર છીએ, પણ તમે જુલ્મીજ મયાછ કે એક કમીની એકત્રેસેજ એક વખતે તમારા અર્થ બાપનો જાન બચાવેલો છે !”

“ ઓ, તે હેસાન—જે કદી કદી શકાય તો—ધોવાઇજ મયું, કે જ્યારે તે આગળ રહીને માહરા બાઇને ફસાવવામાં આજે પોરીને મદદ કીધીતી, કારણ કે તાહરીજ લુચ્છાઇભરેલી ઉરકેરણીથી એ બધું થયલું છે એ તો અમે બધાં—”

“ બેવડી શરમ છે તમેને એ બાઇને એ પ્રમાણે ગળે પડવા ને સતાવવા વાસ્તે !” જુલ્મટે હવે તમામ ધીરજ ખોલી દઇને અફડાતફડી કરી; “ મને અપમાન કરતા કરતા હવે એ બેહનને બી પુરું બોલવાની બેહવાઈ પર ઉતરી ગયાછ, પણ એ બાઇની ઇજ્જત ને નેકીને અરધે હીસે બી તમારા આખાં ઉમરાવ મંડળમાંની એક બી બેરી કે છોકરી આવી શકે એ શકભરેલું છે !”

“વેલ, વેલ, હવે એ હોળતોજનો ફાર્સ અહીંજ બંધ થવા દેઓ,” તે હુઝાએ હવે થોડોક નરમ થતાં કહ્યું; “માહરે તો ફક્ત નજરે જોઇ લેવાનું હતું કે માહરી નામાંકીત બોળાઇ કેવીક ખુબસુરતીની છે !”

“તેજ તમારાં તુઝ દીલની મોટામાંમોટી પુરવારી છે કે તમારી બેઝારમી અમારાં મોંઘાં પરજ કયુલ કરવાને વાસ્તે તમે જરા ચંધને લજવાતા નથી, અને તે છતાં તમે પોતાને એક ધણુ મોટા ઉમરાવમાં ખપાવોછ !” જુલ્મટે તુઝકારથી કહ્યું; “તમારે જાણવું જોઇએ કે તમારા ઉમરાવ બાધને હું પરણી તે કાંઇ તેના ખેતાબ કે પૈસાની કુમક પર પરણી નથી, કેમજે અમે તો ગરગામડે રહેવા પરણીને તરતજ અત્રેથી જતાં રહેલાં હતાં, અને સામું મેં માહરા પોતાના પૈસાથી તે બીચારાનું ગુજરાંજી કરેલું છે. તે માહરી સાથે માહરાંજ ધણાતાં મકાનમાં રહેલો હતો, અને તેની પોતાની પાસે તો એક શીર્કાંજ બી નહીં હતી! વળી બે મહીના પર તે માહરાથી અલગ થયો ત્યારે બી માહરાંજ પૈસા લઇને તે અલગ થયો, અને તે આવાં મોહતે છેક પુરો થયો ત્યાંસુધી માહરાંજ પૈસાથી તે બીચારાનો ગુજારો ચાલ્યો હતો. એજ તમેને તમારી આંખ ફેડીને બતાવશે કે એકત્રેસીસ બી બાજે વખત કમીના હેતુઓના કેહવાતા ઉમરાવોને શરમાવા જેવું કરી શકેછ !”

મગર આ હડહડતો હુઝા અને કમીનો એથી બી કાંઇ હજી ઝાઝો જંખવાનો થયો નહીં!

“અને તમે ‘લેડી રેવન્સકલીફ’ થયાં તે તો જુલ્મીજ જાઓછ કે?” તેણે વધારે તકાબરી કહી સંબળાવી; “હવે, તેથી, ભરયા બારમાં એ તમારું લેડીશીપ, માહરું માનો તો, જુલ્મીજ જાઓ, અને પાછાં મીસ નોરમનજ થઈ જાઓ! ખરેખર, તેમાંજ તમારી ઇજ્જત છે!”

“ખરેખર તેમાંજ માહરી ઇજ્જત છે !” જુલ્મીએ કડવાસથી કહ્યું, “તમારો બાધ જે મોહોતે ઝુવો તે અને તેના સખબ જે તમે જાંચુતા હોતે તો તમે હુજીજ મરતે, અને આવું મગરૂરિનું બોલવા ને મને કહેવા આગમ્ય તમારી જીભ તમે પોતેજ કાપી નાંખવા રાજી થતે ! તમે એમ ના મળકાતા કે લેડી ફેર્રીક રેવન્સકલીફ કહેવાવાને વાસ્તે હું કશી બી રીતે મગરૂર છું ! ઉલટું, એ બીચારા મરનારના સંબંધમાં જે બન્યુંછ તે પછી તો એવું એક ખેનલત પામેલું નામ ધરાવવાને વાસ્તે હું એવડી શરમાઉંછ ને લજવાધને મરીજ જાઉંછ !”

પેલો શપ્સ એ સાંભળી હવેજ સખ્ત તરખાયલો દેખાયો. આ શું બધું જુલ્મટ કાંઇ અજબ જેવું બેદબરેલું બોલતી હતી ? તે વાસ્તે તે ગભરાઇને હદ વગરનો જીરાસુ થયો !

“ચપી જા, જુલ્મી,” મેં મોટી નારાજથી કહ્યું; “એ તું નહીં બોલવાનું બધું બોલી જાયછ.”

“નહી બોલવાનું એટલે ?” પેલાએ વધતી આતુરતાથી પુછ્યું.

“ખચ્ચીતજ નહીં બોલવા જેવું !” જુલ્મટે તો પોતાની મોટી ઉશ્કેરણી વચ્ચે ચાલુજ રાખ્યું; “એ મરનારના સંબંધમાં એક એવી મોટી નામોશી બરયા થયલી છે કે જે આલમ જે જાણે તો તમે જે બધાં મોટાં તુમાખદાર ઉમરાવ તરીકે નરકોરાં ઉંચાં લઇને ફરોછ તે નામોશીથી ખાકમાં લોટતાં થઈ જશો ! એટલા વાસ્તે હજી બી હું કેહુંછ કે તમે બધાં તમારી સંબાળમાં રેહજો. તે વાહલા મરનારને વાસ્તેનાં માહરાં માન અને સાચાં દીલના ચાહને ખાતર

મેં એ બધું અત્યાર સુધી દાખલ્યાથી કીધું છે ને અમે બધાં યુપ રહ્યાં છીએ, પણ તમે લોકોને તમારી નાતરસ અને કર્મીથી ચાલથી મને ઉસ્કેરવાળા માંગશો, તો યાદ રાખજો કે, તમારાં નાક કેમ કાપી નાંખવા તે બાજુ માફરે હાથ છે । ”

“ જુલો, તું નથી યુપ થતી ? ” મેં ધણી ગુસ્સાથી કહ્યું; “ એ તો તું ખરેખર એક યુનાહન કરેછે. ”

“ પણ એવું તે છે શું ? ” પેલો એકદમ વધતો તલપાપક થયો; “ કેહેની લેડી ફ્રેડીક—”

“ હા ! હવે હું લેડી ફ્રેડીક થઈ ખરી કે ? ” જુલો મોટા કડવાસથી કહ્યું,

“ હું કાંઈ નથી કેહવા દેવાની । ” મેં તરત વચ્ચે પડીને જુલોત કે જે કાંઈ બોલવા જતી હતી તેને યુપ કરી નાખતાં કહ્યું. “ એ ગરીબ મરનારની એટલી છેલ્લી ઉમેદ પોતાનાં મોટાં માન પામેલાં ખાનદાનની ધજગતની રક્ષા કરવાની જ હતી, અને તેને માન આપવા વાસ્તે તે નામોશી જાહેર નહીં કરવાને તું બધાયલી છે. ”

“ હું નથી જ બોલતી, બેઠન બેઠન, ” જુલોએ બરીબાધથી કર્યું; “ મને એ લોક તમારા મારીને બોલાવેછે ત્યારે—”

“ બોલો, બોલો, બોલાવને વાસ્તે બોલો । ” પેલા કમીનાએ હવે વધતી કાકલુડી કરી; “ અમોને બી લાગ્યા જ કરતું હતું કે એમાં કાંઈ બી ભેદ છે, નહીં તો તમારાથી કબ્યો કરીને છુટા થવા પછી અહીંના આગે છેક છઠ્ઠે પુણેનાં આવાં હરીલાક એકાંતમાં તે છુપાઈ અને દયાઈ જાનો રહે ? તેનાં મોહતમાં બી કાંઈ ભેદ હોવો જોઈએ. તેને કંમીકલ પ્રયોગો કરવાનું મંડેસ શાંતુ લાગે ? કોઈ દાહડે કોઈ સ્વપ્ને એ સાયન્સની જાતભાત બી નહીં જાણે તે એકાએક એવું જાંતું કરવા જાય ને તેમાં અકસમાત જાનો થાય ? ”

“ તમારામાં જરા બી વકુર હોય, ” મેં ચરસાથી કહ્યું, “ તો એ તમારી અજાણીએ કોઈની બી આગળ બોલતાં ને જાહેર કરતાં અચકાજો ! એટલું જ જાણજો કે લેડી ફ્રેડીક રેવન્સકલીફને પુરું બોલતાં કે અપમાન કરવા જતાં એને ઉસ્કેરી મેળશો તો તમારાં આખાં કુટુંબને ધણી મોટી ખેજાલત ને નામોશીમાં લજવાઈ મરવાનું થશે ! એટલા વાસ્તે હું બધા-મથુ કરું કે—”

એટલામાં અમારા ઝોરગતું બારણું આસ્તે આસ્તે ઠોકાયું, અને પેલી સરાહવાળી અંદર આવી.

“ ચોર લેડીશીપ, ” તેણીએ અદબથી જુલોને કુરનસ બળવી કહ્યું; “ કોઈ ડાકટર સીંગલટન નામના મહત્ત્વ અહીં આવી લાગ્યા છે ને તમેને મળવા માંગેછે. તેવથુ કેહજો ડોવરના ડાકટર છે, અને—”

“ હું જોળપું છું તેવથુ સાહેબને, ” જુલો તરત સ્વભાવ સમાધી લઈને નમનતાથી જવાબ કર્યો; “ તેવથુને મેહરબાની કરીને તરત અંદર મોકલો. ”

ધેરવાળી નમીને બાહર ગઈ, કે બ્યારે જુલો હવે પોતાના જેઠ તરફ ફરીને કહ્યું; “ મરનારને કાંઈ દાટવાના છે તે અમોને મેહરબાની કરીને એક ટુકે ચીઠીથી લખી જણા-

વળે કે તે મુજબનીજ અને લોકો બંદોબસ્તી કર્યે.”—અને તેણીએ તેને દમામથી બારણું ખતાવ્યું.

તે, મગર, જવાબમાં હજી કાંઈ જમાદ કહેવા જતો હતો, જેવામાં તો બારણું પાછું ઉંધડ્યું, અને ડાકટર સીંગલટન દમામથી અંદર આવ્યા, એટલે પેલાને નમીને ચાલતો થયા વગર ચાલ્યું નહીં. તેણે, તેથી, બાહરે જઈને બારણું પોતા પછવાડે પાછું બંધ કર્યું, અને તેની ખાલી થયેલી ખુરસીમાં ડાકટર સીંગલટન બેઠા.

“આજે એતેકાં જરૂરી કામસર માહરં અત્રે આવવું થયું, લેડી ફ્રેડરીક,” તેવણે કહ્યું; “અને અહીં આવતાં સાથે તમારા ખાવંદનાં કમનસીબ મોહત બાબે સાંભળીને માહરં હાડેલા ધુબ્યાં ! હું તમોને, તેથી, દીલાસા વાસ્તે એક ફરજ સમજીને હાલમાં અત્રે મળવા આવેલો છું, બાંતુ.”

જુલ્યટ તેનો ધણો ધણો ઉપકાર માન્યો.

“ઓ ડાકટર સીંગલટન,” તેણે તે પછી રડીને કહ્યું; “તમે તો બધું જાણો છો. અંહીને માહરી આગળ વાત કીધેલી છે કે તમોને બધું ખબર છે. કેવી શ્રાપ પામેલી બીચારા માહરા મરનારની જીંદગી ! એવણની બદફેલીની સજામાં એ તપાવેલાં લોખંડના ડાહમ મોંઢા પર દેવાયા ને દેવાયા શરમથી બીચારા બીલકુલ જાણે ઘેલાજ થઈ ગયા હતા !”

“જુલ્યટ, જુલ્યટ, તું કાંએ આજે એમ ઘેલી ચાયછ ? જરા બેદમાં તો બોલ !” મેં ધીરજ ખોલી દઈ ગુસ્સાથી અને ઠપકાથી કહ્યું,—અને તરત મને વેહમ પડ્યો તેથી હું નરમ પગલે બારણું આગળ ધસી ગઈ. ત્યાં જઈ મેં તે બારણું ઉઘાડી નાખ્યું, ને જોઉં છ તો બારણું પર કાંન કરીને પડેલો વાઈકિંગ્ટ રેવન્સકલીફ અમારા ઓરડામાં થતી વાતચીત સાંભળતો પકડાઈ આવ્યો ! તેનો ચેહરો મોહત જેવો શીકકો હતો. તેણે પેલો નેહસ્ત બેઠ આવ્યાદ કેથો સાંભળી લીધો હતો ! !

પ્રકરણ ૧૭૧.

તેણે પુરતું સાંભળ્યું હતું, અને તો, અત્યંત બેકાર બની ગયેલો, છોક મોહત જેવો શીકકો હતો, કે જ્યારે આમ છુપાઈને અંદરની વાત સાંભળતો પકડાઈ આવવાની બેજલત અને હીણપસ્તી વચ્ચે ઝીલાઈ જવાથી તે એકદમ વધારે ખસ્યાણો થયો.

“મીસ પર્સી,” તેણે, એ ઉપરથી, મને જોતાં સાથે ધણી વિનંતીની ઢપે ધીમે, બોખરે અવાજે કહ્યું; “મને માફ કરો, અને હું માંગી લેઉં છ કે આજે પાસેના ખાલી ઓરડામાં ફક્ત એકજ મિનીટ જરા આવો. માહરે કાંઈ તમોને બધું જરૂરતું પુછવાતું છે.”

હું ગઈ. મેં બારણું એવી ઢીસમે ઉઘાડ્યું હતું કે ઓરડામાં વાતચીત કરતાં બેઠેલાં ડાકટર સીંગલટન અને જુલિએ પેલાને બાહરે છુપાઈને ઉભેલો મુતલગ જોયોજ નહીં હતો, જેથી બારણું માહરી પછવાડે પાછું તરત ખેંચીને બંધ કરી લઈ હું પેલા તુચ્છ શ્રીમંતની ઠાકલુદી મુજબ તેની જોડે પાસેના ઓરડામાં ગઈ, કે જે એક બીજો “સીટીંગ રૂમ” હતો, અને જ્યાં—મેં જોયું કે—હાલમાં કોઈ નહીં હતું.

“તમારે શું કેહેવું?” મેં મોટા તુમાખથી પ્રુછ્યું; “આએ રીતે બારણું પર કાન કરીને કોઇની ખાનગી વાતો સાંભળવાનું નાલાયક બાયલાપણું તો—”

“હું માફ માંગી ચુક્યોછ, મીસ પર્સી,” તે હુચ્છાએ વધતી કાકલુદીથી કહ્યું; કે બ્યારે જરા વાર આગમચનો તેનો પેશો તમામ તુમાખ અને ગર્રી બીલકુલ જમીનદોસ્ત થઇ ચુકેલાં સ્પષ્ટ જોઇ શકાતાં હતાં। તે દુઃખી થયેલો, ઘણી હીણપસ્તી પાંમેલો, ઘણો ગભરાયેલો નજરે આવતો હતો. “હું એટલુંજ પ્રુછું કે શું જીલ્લેટ હમણાં જે ડાક્ટરને કહ્યું તે ખરી વાત છે? શું કોઇએ ખરેખર માહરા એ બદબખ્ત બાઇને પકડીને તેની કોઇ બદ્દેલીની સજામાં તેનાં મોઢાં પર તપાવેલાં લોખંડના ડાહમ દઇ તેનો એહરો ચુઠી પીખી નાંખ્યો હતો? ઓ ખુદા, કેવું બયંકર! કેવું ખેનલતબરેલું! કેવું નહીં માનવામાં આવે એવું!”

“હવે અફસોસ થાયછ કે, માહરા લોડ?” મેં તુચ્છકાર કર્યો; “તમે તમારા પૈસા ને પદવી પર ઘણા ઉછળ્યા ને ઘણા ડુગરાયા, પણ આએ વાત જો જાહેર થાય, અને તમારું તુમાખી કુટુંબ જો જરા બી સ્વમાનમાં માનવાવાળું હોય તો જાહેર આલમના રીટકાર વચ્ચે એ કુટુંબની ઇજ્જતના કેવા કાંકરેકાંકરા થઇ જાય? તમોને શરમ નહીં આવી એ ગરીબ પણ ઇજ્જતદાર અબળાઓને ઘેર ખેડાં આવીને એ રીતે મન બાવતાં અપમાનો કરતાં અને મોઢાં બાવતું પુરું બોલતાં? હવે તમે તમારે ચાલ્યા જાઓ। તમે જે ખેજરમીથી સાંભળી લીધુંછ તેથી બ્યાદ હું તમોને કાંઇજ કેહવાની નથી. તમે, માહરા લોડ, એવી અમારી તરફની કોઇ બી નરમાશને લાયકનાજ નથી।”

“માહરા ખુદા! માહરા ખુદા! ત્યારે શું ખરેખર—મને વહેમ હતોજ તેમ—એ આપ-લાતથીજ પુરો થયો? એવી એક લ્યાનતલુંજ મોહત પાંખ્યો?” વાઇકાઉન્ટ અરધું મોટે અરધું મનસે પટપટ્યો,—અને પછી માહરી તરફ ફરીને વધાર્યું, “હું તમો બંને બાંનુઓની હજારો માફ માંગુછ. હું જોઉંછ કે તમો બંનેને અપમાન કરવામાં હું ઘણો હિચકારો થયોછ, અને તેથી મને તમારી પાસે મેહરબાની માંગવાનો હક્ક નથી, પણ હું માહરાં દુઃખી માયબાપ અને હીણપસ્તી પાંમેલાં ફ્રેમીલી તરફથી કાકલુદી સાથે એટલુંજ માંગી લેઉંછ કે આએ બયંકાર બેદની ખેનલત ખોદાને ખાતર લોકોમાં કદી બી જાહેર નહીં થવા પાંમે તેની—”

“અમોને તમારા તરફની એવી કોઇ તાકીદ કે સલ્લાહની કોઇ જરૂરજ નથી, માહરા લોડ,” મેં મોટા ચુસ્સાથી કહ્યું; “અને હવે હું આએ મીલાકાત વગર અગતે લંબાયલી જોવા ચાહતીજ નથી. હવે જો તમે તમારા મરનાર બાઇની લાશની બ્યવસ્થા કેમ કરવા માંગોછ તે કેહવા માંગતા હોવો તો તેજ કહીને ચાલતી પકડો।”

“હા, તેની લાશ તો આવા સંજોગમાં હું હવે ત્યારે લાંડનજ લઇ જવશ, અને લોકચરચા કશી રીતે વધી નહીં જાય તેથી કારજલતન ફ્રેમીલીના વોલ્ટમાં પુરતાં માન અને અદબથી તે જુમીદ કરાવશું. એ બધી બદોબસ્તીઓ હું પોતેજ કરી લેવશ, અને તમો બંનેને એની કાંઇ તસ્દી હું થવા દેવશ નહીં.”

“ત્યારે અમારે અત્રે કાંઇ વધારે ખોટી થવા જેવું છેજ નહીં,” મેં કહ્યું; “અમો અમારે લાશને છેવટનો એક સેજદો કરી લઈ આજેજ લાંડન જતાં રહીશું.”—અને તેના જવાબને વાસ્તે હવે જરા એ જસ્તી થોપ્યા વગર હું તે ઓરડામાંથી ચાલીજ ગઇ.

હું એ પછી પાછી અમારા ઓરડામાં આવી, કે જ્યાં જીવ્યટ અને ડાક્ટર સીંગલટન હજી એ વાત કરતાં બેઠેલાં હતાં, અને માહરા ગયા પછી ડાક્ટર તો તરતજ જીલીને પાછું દીલાસાનું કેટલુંક કેહેવા જોગું કહીને રજા ચાહતો ઉઠ્યો અને ચાલતો ગયો. એ પછી મેં જીલી આગળ વાઇકાઉન્ટ સાથે જે વાત થઇ હતી તે બધી ખ્યાન કરી, અને જીલી પણ એ બહાવસ્તીથી ખુશીજ થઇ. એ ઉપરથી અમે તરત પાછાં તૈયાર થઇને મરનારની લાશને ફરી એક વાર સેવટનો સેજદો કરી આવ્યાં, કે જે ક્રીયા જીવ્યટના જખમો પાછા તાજા અને વેહતા કરનારીજ થઇ પડી; અને પછી અમે અમારી “પોસ્ટ મૅઝ” તૈયાર કરાવીને તરતજ લંડન પાછાં ફરવા નીકળ્યાં. એ વખતે લૉર્ડ રેવન્સકલીફ હાજર રહ્યો કે જીલીને જાહેરમાં જરા બી માફ લાગે નહીં. લોકો, તેથી, જોઇ શક્યાં કે લાશને લંડન લઇ જવાની બહાવસ્તી કરવાને વાઇકાઉન્ટ પોતે પાછળ રહેનાર હતો, અને તેથી જીલીને વીલોક્ષીજ ખાતે વધતી રોકાવા કંઇ જરૂર હતી નહીં. તેણે પોતે પોતાની વીધવા ભોંજાઇને હાથ આપીને ગાડીમાં બેસાડી, અને પછી મને હાથ આપ્યો, જેથી જીલી જોડે મરનારનાં કુટુંબને બેખનાવ હોવાનો તો કાંઇને કશો એ ખ્યાલજ નહોતો થયો નહીં.

“હવે છેક અગ્યારમે કલાકે સુદ ઠેકાણે આવી ખરી!” ગાડી ચાલુ થવા પછી જીલીએ કડવાસથી કહ્યું, “હવે એના પછાડા તું જોઈ શકેજ કેની, બેહેન એલન? હવે એ આપુને રાજી રાખવા ને રાજી કરવા વીલોક્ષી પડેજ કે રખેને કોઇ સંજોગથી આપણે પેલો બેદ જાહેર કરવા લલચાઇએ! લોકોમાં એ મોહોત બાળે કશીજ ચકચાર થવા પામે નહીં તેમ વરતવાની હવેજ એને સુધ્ધ આવીજ!”

અમે ધર પોંદોંચ્યાં. આખે રસ્તે એ અજબ જેવા સંજોગની મુસાફરી વાસ્તે અમે હદ વગરનાં અજબ ચર્તાં રહ્યાં હતાં. એક નજીવી વાત પણ બાજે વપ્ત કેવું જરૂરતું રૂપ લઈ લે છે તે આ એક નાહતી મુસાફરીથી જોવાતું હતું. “વીલોક્ષીજ મેનર” વેઆતો લેવાની મતલબથી અમે તે જોવા ગયાં ત્યારે આવાં પરીણામોનો કોણ ખ્યાલ રાખ્યો હતો? એ જાણે એક ખુદાઇ સંજોગજ બરપા થયો હતો. કમખપ્ત ફૅડરીકનો અંત અમારી હાજરી-માંજ આવે, અને તેની એ બચકાર ફેજ અમે નજરે જોવા પાંચે એવો એ એક અજબ જેવો સરજતનો જોવાજોગ ખેલ થઇ ગયો હતો!

મેરી એન્ટવર્થ અને બીડા, જેઓને ધર પાછાં ફરવા બાદ મેં જે કાંઇ બન્યું હતું તે ટુંકમાં કહી સંબળાવ્યું તેઓ, પણ એ માફ બનાવની હરીકત સાંભળીને અત્યંત દીલગીર થયાં. તેઓ એટલુંજ જાણતાં હતાં કે ફૅડરીક અને જીવ્યટ કાંઇ કળ્યો કરીને છુટાં પડ્યાં હતાં, અને હાલમાં અમે વીલોક્ષીજ ગયાં હતાં ત્યાં તેજ વખતે, તે વર બૈયરને દોસ્તી થવાનાં દરખાનમાં, લૉર્ડ ફૅડરીક રેવન્સકલીફ અકસ્માતથી મરણ પામ્યો હતો એમજ તેઓ સમજતાં હતાં, અને એમજ તેઓને મેં સમજવા દીધું. આખી આલમ એમજ સમજતી હતી. મરનારે આપધાત કીધા આગમ્ય અત્યંત બાહોશીથી પોતાની મોહરદારને લખેલો પેલો યાદગાર પત્ર, જુરીમાં રજુ થયેલો, આખાં ઇંગ્લાંડનાં પેપરોમાં જુરીના હેવાલ અને અભિ-પ્રાય સાથે, છપાયેલો હતો, એટલે ફૅડરીક આપધાતથી મરવાનો તો કાંઇને એક દુરનો સ્વપ્નો વડીક થઇ શક્યોજ નહીં.

હવે જીવ્યટને વાસ્તે ખીજ સહવારે શોકના પોશાકો તૈયાર કરવાના ઔરકર આપવા પડ્યા. ખરી રીતે તો લોર્ડ ફૅડરિકનું મોહત થયું તે આગમચથીજ તે એક વીધવા હતી, અને આ મોહતથી, ખરું જોયે તો, બેઠેનો ચાહવા જોગ એક છુટકોજ થઇ ગયો હતો, તોપણ લોક-લાજે તેણીએ શોક કરવાનો અને શોક પાળવાનો હતો, જેથી શોકના પોશાકો તૈયાર કરવાના હુકમો આપવા પડ્યા.

અને એ પછી થોડા દાહડામાં ધરડા મીઠા નારમન પોતે કૅન્ટીનન્ટ પરથી પાછા ફર્યા, કે જ્યાં, વાંચનાર વાદ કરશે કે, મરનારની જીસ્તોને કરવાજ તેવજ ખીચારા ખાસ ગયા હતા. જીલીએ એ મોહત થવા પછીથી તેવજીને એ બધા હેવાલ વીગતવારે લખી વાળ્યો હતો, જેથી તેવજી તરતજ પાછા ફર્યા અને આવતા રહ્યા, પણ પાધરા લંડન આવ્યા નહીં. આવતાં આવતાં તેવજી ડોવર ખાતે “રીવર હાઉસ” માંજ થોખી ગયા, અને જીલીને ત્યાંજ તેડાવી લીધી. એ રીતે જીલી જે પોતાના આપ સાથે એક બે મહીના શાંતીથી ગુજરવા માહરે ઘેર મેહમાન આવી હતી તે ખરેખર તો ફક્ત દસ ખાર દાહડામાંજ ડોવર ખાતેનાં પોતાનાં મકાનમાં પાછી ફરવા પાંખી.

એવામાં અને માહરા વાહલા હેનરીનું કાગળ ખળ્યું. તે મીઠા મેકડોનેલ્ડ જોડેની બાગી-દારીનું જે લખત સહી કરી આવ્યો હતો તે બાગીદારીમાંથી છુટા થવા અને પોતાનું કામકાજ આટોપી લઇને હીસાબ ચુકતે કરવા ગયો હતો તે વાંચનારાં સાહેબો જીલી મયાં નહીં હશે. તે અને આવી ગયો અને અને મળી ગયો—બદકે મેંજ તેને મીઠા મેકડોનેલ્ડ સાથે સઘળું છુટું કરી આવવા બજીલ થઇને મોકળી આપ્યો—તેને હાલમાં એક પખવાડયું થવા આવ્યું હતું, અને આ કામકાજમાં તે લખતો હતો કે તેને પાછો ફરતાં હજી આંદેક દાહડાનો વીલબ થશે. સઘળું કામકાજ આટોપીને હીસાબ રજુ કરવાનું તે ધારતો હતો તે ફરતાં વધારે મુશ્કેલ અને રોકાણખળ્યું થઈ પડ્યું હતું. જેથી તે જસ્તી રોકાયો હતો.

મગર એ દમ વગરની વાત હતી. નવાણું ત્યાં બર્મા સો! હવે આંઠેક દિવસમાં તો એ મારો વાહલો—બવિધનો માહરો ભરથાર—સેવટનોજ અતરે આવનાર હતો, અને મીઠા આવરે અને બજેલી દોલતની હું માલેક થઇ ચુકેલી હોવાથી હવે તો અમે બંને જલ્દીજ પરવળીને, કોઇનાં ખી ઝોશીઆળાંપણથી અલગ, પુરતાં સ્વતંત્ર ને સુખી ચનાર હતાં એ ખ્યાલના હર્ષથી માહરી છાતી ઉંચકાઇ ઉંચકાઇ જતી હતી. એ દરમ્યાનમાં તેડલાં અને માહરી વાહલી ખીડાનાં ભલાંમાં થોડુંક જસ્તી ધ્યાન આપવાની કુરસદ થઇ ચકી. તેણીને જે ઈંગ્લેજ સેલર છોકરા સાથે મોહખત થવા પાંખી હતી તે એ નાધવ્યાંઓના પાક ખ્યારની કેરીયતને લગતું આગળ મેં થોડુંક વાંચનારાંઓને જણાવેલું છે. તે છોકરાનું નામ—મેં આગલ કહ્યું છે તેમ—વીલયમ લારનર હતું. તે ખી ખીડાની જીપસી જાતનોજ હતો, પણ જેમ ખીડામાં તેમજ તે છોકરામાં એ જીપસીઓનું રખડેલપણું કશુંજ જોવામાં આવતું ન હતું. તે આ વખતે ખીડા જોડે એક નવી નોકરીનું મત કરવાજ આવ્યો હતો, અને તેઓએ માહરું મત માખ્યું હતું, જે મેં તેમને વિચાર કરીને આપવાનું પ્રોમીસ કરેલું વાંચનારને વાદ હશે. તેણે અને કહ્યું હતું કે તેનાં વાહાંજીમાં સર રોબર્ટ ટેમ્પલ નામનો હિંદુસ્તાનની છટ્ટ ઇન્ડયા કંપનીનો એક ધરડો કરનલ હતો, જે તેને પોતાની નોકરીમાં રાખી લેવા ચાહતો હતો. વહાંજી પર તેને

ખાસ હજુરચો અને ખીદમતમાર ખીમાર થઈ જવા પછી વીલ્ધમે તેની ઘોડીક ખીદમત કરી તેથી તે વીલ્ધમ પર કુરબાન થયો હતો. તેણેજ તેને, પરીણામમાં, પોતાની એ નોકરીની ઓફર કરી હતી, જે વીલ્ધમે કપ્પુલ રાખવી કે નહીં તે વાસ્તેનો એ એ પ્યારાંઓ વચ્ચે સલાહ બરપા થયો હતો, અને તે માહરા સેવરના ચુકાદા વાસ્તે તેઓએ પછીથી એકમત થઈને માહરી અદાલતમાં નોંધાવ્યો હતો.

એ સર રોબર્ટ ટેમ્પલને માટે, મેં તે ઉપરથી, પુરતી તેહકીક ને તલાસ કરી, અને મને ત્યારે જણાયું કે તે ધણી ઉદાર વૃત્તીનો. પણ ખરેખર તો તદ્દનજ ચકાસેલો ચક્રમ એક લખખોપતી હતો. તે હિન્દુસ્તાનથી ધણો માલદાર થઈને ઇંગ્લાંડ પોતાની જાહેગીની સાંહજ શાંતીમાં ગુજરવા જાયુકનો પાછો ફર્યો હતો, અને નાહના વીલ્ધમને એક નોકર તરીકે નહીં પણ વધારે કરીને તો એક કમપેન્યન અથવા સેક્રેટરી તરીકેજ તે પોતાની નોકરીમાં રાખવા ચાહતો હતો.

તે જખરો બેનફાટલ હતો—ધણેજ જલદી તપીને ઉશ્કેરાય આવે એવો; પણ ખરેખર તો ધણાં મોટાં ને ઉદાર દીલનો તે એક “ઇન્ડયન નવાબ” હતો. તે ખરેખર તો ઇસ્ટ ઇન્ડયા કંપનીની નોકરીમાં એક કરનલ હતો, પણ પાછલાં વરસોમાં ત્યાં તે “નવાબ”ના એલકાબથી ઝાળખાતો થયો, અને હાલમાં ઇંગ્લાંડ પાછો ફરેલો તે એક “ઇન્ડયન નવાબ”જ કેહવાતો હતો. વીલ્ધમને, તેથી, મેં હાલની માહરી કુરસદનો લાભ લઈને એ વિશે માહરી જેડે ધીરજથી વાત કરવા માહરી કને મળવા બોલાવ્યો.

“મને તો માહરી સેલરની જાહેગીજ વધારે પસંદ છે, બાઈ,” તેણે મને કહયું; “એમાં હું વધવા અને હવે પછી આબાદ થવાનાં ચાન્સીસ ધણાં જોઉંછ, પણ તેવાંમાં આએ નવી નોકરીનો સંજોગ ઉભો થવાથી માહરે તે કપ્પુલ રાખવી કે નહીં તે વાસ્તેની, માહરી ખીડને ખાતર, મને તમે બાઈની સલાહ જોઈએછ.”

“સર રોબર્ટ ટેમ્પલની ઓફર ખી મને તો ધણી ઉદાર લાગેછ, વીલ્ધમ,” મેં કહયું; “એણે તુંને આપવા માંગેલો પગાર અને પોઝીશન બેઉ તાહરા લાભમાં મને તો ધણાં આશા આપનારાંજ દેખાય છે, પણ તું તેમજ લોક કેહછ એટલો બધો, જો એ બેનફાટલ ને ચક્રમજ હોય તો—”

“તેજ તો માહરી મુશ્કેલી છે, મીસ!” વીલ્ધમ હસ્યો; “હું જાણુંછ કે એ નવાબ દીલના ધણાં મોટાં ને ઉદાર છે, પણ છેડાય ને ઉશ્કેરાય ત્યારે એક જુતપલીદ જેવાજ થઈ જાયછ, અને જે હાથમાં આવેછ તે છુટું મારવા વડીક થોખતા કે અચકાતા નથી!”

“એ તો ત્યારે ધણી ગંબીર વાત છે,” મેં કહયું. “રખે પડછાયો પકડવા જતાં આએ હાથમાંનું અસલ પણ આપણે ગુમાવ્યે તે એક મોટી વિચારવા જેવીજ ખીના છે! પણ ત્યારે તું એમ શા ઉપરથી કેહછ કે એ ડોસા દીલના ધણા ઉદાર છે?”

“મેં મુસાફરી દરમ્યાન તેના ધણા દાખલા જોયા, મીસ,” વીલ્ધમે જવાબ કર્યો, “દાખલા તરીકે, એક વખતે વાંહણુના મેન પોસ્ટ પરથી એક ખલાસી ખીચારો તુટક પર પડયો, ને તેનો જમણો પગ ભાંગી ગયો, જે કાંપી કાહડવા ફરજ થઈ પડી. હવે તેને મદદ થવા એક ઉધરા-ણુંનું લીસટ થયું, અને બધા ઉતાડેઓએ પોતપોતાની સકતી પ્રમાણે તેમાં ગીની, અરધી ગીની,

પાંચ શીર્ષાંગ એમ બરી આપ્યું, બ્યારે ડાસાણએ તે લીસ્ટમાં પોતાની તરફથી દસ શીર્ષાંગ બરી.”

“ઝા, દસ શીર્ષાંગ?” મેં અરધા યુરસાથી કહ્યું; “તું ઘેલો તો નથી થયો, છોકરા? એવો એક લખપતી નવાય દસ શીર્ષાંગ એવાં એક જરૂરનાં લીસ્ટમાં પોતાના નામે બરે તેને તેને થું ઉદ્ધારતા કેહેછ?”

“તમે સાંભળો તો ખરાં, બાપ સાહેબ,” વીલ્યમ હસ્યો, “તેવણે લીસ્ટમાં તો એમ ફક્ત દસ શીર્ષાંગ બરી, પણ પછી માહરી મારફતે તે પગ ખોલી બેઠેલા ગરીબ કમળખતને પોણાસો ગીની છુપી રીતે મોકળા આપી, અને એ વાત વાહણ પર બીજું કોઇ જાણે નહીં તેની તેને ને મને સખખત તાકીદ ફરમાવી!”

“ઝા, ત્યારે તો ખરોજ ઉમરાવ!” મેં એકદમ ખરાં દીલનાં જોશથી કહ્યું; “ત્યારે એવાની નોકરીમાં તું દુઃખી કદી થવાનોજ નથી, વીલ્યમ. તું જરૂરજ જ ને એ નોકરી બેલાસક કયુલ કર. હું ધારૂં કે તું જો ડાસાણની નાડ જરા સમાલી સમાલીને કામ કરશે તો એ તાહરી સાથે ગેરરીતીથી વરતવાનો નથી, કમજો એ પોતેજ રાજ થઇને તુને પોતાની નોકરીમાં લેછ. વળી તુંજ કેહેછ તેમ એ એકલો છોકલો અને કોઇ બી દુરનાં કે નજદીકનાં સગાંવાહલાંની આજ વખરનો છે, તો એવા એકની નોકરી કરવા ને દીલ જીતવામાં પરીણામ આપદા સારૂંજ થશે.”

“ને મને એ નોકરીની બીજી બી એક લાલચ છે, મીસ પર્સી,” વીલ્યમે એહસમાં લાલ થતાં કહ્યું, ‘વાહણની નોકરી પર જવાથી તો હ મહીના સુધી હું બીડાને પાછો મળી કે જોઇ શકતો નથી, બ્યારે—”

“હું સમજી,” મેં તે છોકરાને આરાકથી અતી ધણો લાલ થતો જોઇને ગમત પામતાં કહ્યું, “તું તાહરે એ નોકરી લે, અને તું અહીં છે ત્યારે તો હવે અવારનવાર દુરસુદ પામતાં અતરે બીડાને મલવા આવશે તો મને કાંઇ વાંધો નથી.”

પ્રકરણ ૧૭૨.

એ પછી થોડેક દિવસે વાહલો હેનરી લંડન પાછો ફર્યો, અને તે મીલાકાતનું સુખ અને વીસ્તારીને લખવા માહરી કને જગ્યા નથી. મેં તેને તે થું કરીને આવ્યો હતો તે પુછ્યું, અને ત્યારે જોડવણો થઇ હતી તે તેણે મને ખ્યાન કરીને કહી. તે છેલ્લો અન્ને આવ્યો ત્યારે અમેરીકાથી આવતાં લીવરપુલ થોખ્યો હતો, અને ત્યાં એ નવી બાગીદારીનાં લખતો પર સહીઓ થઇ હતી. યાદ વરસની મુદ્દતની એ બાગીદારી હતી, અને એ મુદ્દતની અંદર જ બી બાગ્યો છુટો થવા માંજે તેણે આખા ત્રાંસ દહાડાની સામી પારદીને આમમથથી નોટીસ આપવાનો એ લખતમાં એક ખાસ કરાર નાંખેલો હતો—એટલે કે મજકુર નોટીસના ત્રીસ દિવસ સંપુર્ણ પુરા થઇ રહે ત્યાં સુધી તો એ બાગીદારીમાંથી કોઇ બી બાગ્યો મુક્ત થઇ ચુકેલો કેહવાયજ નહી.

“એ રીતે, માહરી વાહલી એક્કન, તું જોશે કે હજી તો હું એ ફર્મમાં ભાગ્યેજ કહેવાડું,” હેનરીએ હસીને સમજાવ્યું. “મીં મેકડોનેલ્ડે કાંઈ એ મહીનાની નોટીસ પર ભાર નાંખીને મને માહરી મરજી ઉપરાંત ભાગીદારીમાં બાંધી રાખવા કહ્યું નહીં, પણ મેંજ એ વાતની હીમાયત કરી. લખાણું તે વંચાણું. મેં લખત સહી કરી આપ્યું, તો તેના કરારે પ્રમાણે ચાલવાને હું બંધાયેલોજ છું.”

“ઓ ખચ્ચીતજ !” હું ધણી ખુશી સાથે તરત એકમત થઈ. “આપુને મીં મેકડોનેલ્ડ જોવા ખરા બસા આદમી સાથે કરીતીથી વરતવા જરૂરજ થું છે? બલે થોડા દહાડા વધતા ઝોછા ! તેમાં થું ખાતું મોડું થવાતું છે? પણ તમે એ નોટીસ આપી ક્યારે, વાહલા હેનરી?”

“પેહલાં તો હું અહીંથી પેઝલીજ ગયો, અને છુટા થઈ જવાનો માહરો એરાદો મેં મીં મેકડોનેલ્ડને કહી સંભળાવ્યો. તેવણુ તે સાંભળીને ધણુજ નાઉમેદ ને દહગીર થઈ ગયા, અને મેં જ્યારે આપણી પૈસા ટકાની નહીં ધારેલી થઈ પડેલી ધણી સુખી સ્થિતીની હકીકતથી તેવણુને વાકેફ કીધા ત્યારે તેવણુ જેટલા અજબ તેટલા ખુશી થયા. તેવણે, એમ છતાં, મને ભાગીદારીમાં ચાલુ રેહવાની બોહોસ તો ધણીજ કીધી, અને છેલ્લે અંતે તો અરધોઅરધ ભાગ આપી દેવા બી તૈયાર થયા ! પણ આપણા વચ્ચે થઈ ચુકેલી બદોબસ્તી મુજબ મેં નાજ કહ્યું, ત્યારે તેવણુ નાચાર થયા. એ પછી માહરે બધા હીસાબો રજુ કરી આપવા પડ્યા, અને જ્યારે તે સઘળું ખતમ થઈ રહ્યું ત્યારેજ—હમણાં ફક્ત આઠેક દહાડા પર—હું કાયદાસરની નોટીસ આપી શક્યો, જેથી નોટીસ આપવાની તારીખથી એક મહીનો ગુજરવા બાદ એ ભાગીદારીથી હું તમામ મોકલો થયેલો કેહવાવશ, અને તે વાતની જાહેર ખબરો ત્યારેજ પેપરોમાં આવી શકશે.”

આ બધી ગોઠવણુ ધણી બરહક હતી, અને તે મેં ખુશીથી મંજૂર રાખી. એ પછી વાહલા હેનરીએ અમારા લતા પર નસીબ સંજોગે એક ફરનીશઝ ધર મળી ગયું તે તુરત વેળા પોતાને વાસ્તે બાડે રાખી લીધું, અને આખો દહાડો તે માહરે ત્યાં માહરીજ સાથે રેહતો. એ સંજોગમાં અમે લગન બી જલ્દીજ નક્કી કરી નાખ્યાં. ચાર અઠવાડયાંઓ, એ તૈયારીઓને વાસ્તે અમોને લાગ્યું કે, ધણા પુરતાં હતાં. માહરા હેનરીને ગમતું હતું એવું બગીચા સાથનું એકાદ ગરગામડેનું કવાએટ મકાન હજી અમોને કાંઈ મળી શક્યું નહીં હતું, જે અમારે શોહધી કાઢવાનું હતું. વળી લગનના વાગા વસાવવાના હતા, અને બીજી ધણી જરૂરની તાકીદની ખરીદીઓ કરવાની હતી; અને હું, હેનરી તેમજ માહરા પપા ત્રણ મળીને રોજ સહવારે ખરીદીએ નીકળતાં, તેમજ લંડનથી વીસ કે ત્રીસ માઇલના ફાસલા પર જે જે મકાનો વેચતાં આપવાની પેપરોમાં જાહેર ખબરો આવતી તે અમો જઈને જોઈ આવતાં. એમ કરતાં અંતે એક મકાન અમોને બધાંને ગમતું મળી ગયું. તે ફિફ્ટીલ્ડ હતું, અને તેનાં “ટાઈટલ ડીડસ” તપાસી તે ખરીદવાનું સાડું પકડું કરવાનું અમોએ સોલીસીટર મીં વીલકીનસનનેજ સોંપ્યું.

એમ, વાત કરતાં, બે અઠવાડયાં ગળડી ગયાં, અને અમારાં લગનના ખરા સુખી ને ભાગ્યશાળી દિવસને વચમાં ફક્ત બે અઠવાડયાંનોજ વીલંબ બાકી રહી ગયો. લગનની, એ દરમ્યાન, બધી તૈયારીઓ અમો કરતાંજ ચાલ્યાં, અને માહરે લગનબરડું ધર હાલ તો ખુશી-ખુશી અને ખુશખુશાલીનુંજ એક અફસર ધામ થઈ પડ્યું !

અમારે કાંઈ ધણી ધામધુમ નહીં કરવાની હતી. માહરી એ ત્રણ અંગત સહીઓ—મેરી એન્ટવર્થ સુધ્ધા—માહરાં લગન વખતે માહરી “બ્રાઇડ મેડસ” થનાર હતી. મીં નોરમન અને જીલી પથુ ડોવરથી ખાસ આવનાર હતાં. મેનર આવર અને ઍલીનને પથુ તેડું કરવાનું હતું, અને માહરા બાપ કે જેવથુ માહરા કાકા તરીકે જાહેરમાં મીં ફારસીય તરીકે—વાંચનારાંઓ જાણે છે તેમ—ઝોળખાતા હતા તેવથુજ મુરખીગીરીથી, ધારા પ્રમાણે, એ લગનમાં માહરો હાથ માહરા હેનરીને સ્વાધીન કરનાર હતા. મારકવીસ અને મારશ્યોનેસ ઑફ કેમ્પેન અને મારશ્યોનેસની બેહન કાઉન્ટેસ બીએટ્રીસ પથુ આવનાર હતાં, અને એ ઉપરાંત થોડાંક માહરાં બીજાં અંગત દોસ્તોને તેડવાનું ઠરાવવામાં આવ્યું હતું. ટુંકમાં, હવે બધું બીલકુલ પરીપકવ નક્કીજ હતું, અને વચમાં કાંઈ વાંધા વીસતી જેવું દેખાતું નહીં હતું; પથુ બધું એમ આદમીનું ધારયુંજ એ આસાન પાર ઉતરતું આવતું હોતે તો ખુદાની ખુદાની કદર આદમીઓ જાણીજ કેમ શકતે ?

હવે હંરિને ઘેર આવ્યાને ત્રણેક અઠવાડયાં થયાં, અને પેલી બાગીચરી છુટી થવાને વચમાં ફક્ત ચારેક દિવસોના વીલંબ હશે તેમ એક નવી તલ્લ નહીં ધારેલી આપ્ત બરખા થઈ । હું માહરી લાયબ્રેરીમાં તે દાહડે માહરા પપા સાથે વાત કરતી બેઠેલી હતી. તેવથુ તરતનાજ મીં વીલકીનસનને તેઓની ઑફીસમાં મળતા આવ્યા અને ખબર લાવ્યા હતા કે જે મકાન લેવાનું નક્કી હતું તે માહરે નામે ચહડાવાનું હવે લગભગ પકડું થઈ ચુક્યું હતું; અને એમ અમે વાત કરતાં બેઠેલાં હતા તેટલામાં અમારા ઝોરડાનું બારણું જોરથી ઉઘડ્યું, અને હેનરી, ઘણો બીહીષો અને ગબરાયશો જેવો, અમારા ઝોરડામાં દોડી આવ્યો. હું બીહીષી. માહરા બાપ બી પોતાની બેઠકમાંથી ચમકી ઉઠ્યા. એ શું થયું હતું ? હેનરીનો ચેહરો કુબહુ દુઃખનોજ એક આપનો હતો । અંતે મેં તેને ધણી ધણી ધીરજ આપીને બેસાડ્યો, અને એ તેનાં દુઃખ અને ગબરાતલું સમજાવીને તેને કારણ પૂછ્યું.

“નખ્ખોદ વળી ગયુંજ, ઍલન, બીચારા મીં મેકડોનેલ્ડનું સદંતર નખ્ખોદ વળી ગયુંજ” તેણે ધણું રડમસ કહ્યું.

“મીં મેકડોનેલ્ડનું નખ્ખોદ ?” હું ધણી અજબ થઈ. “હંરી, એ શું કેહોજ ? આવા મોટા લખખોપતી આસામીનું એકદમ એમ નખ્ખોદ શા વરે વળી ગયું ?”

હંરીએ એ પછી ધણી મુશ્કેલીથી જેમ તેમ શાંત થતાં બધો ખુલાસો કર્યો, જે ખરેખર નહીં માનવા જેટલો બયબીત હતો । ન્યુયોર્ક ખાતેનું “મેસર્સ રૅલીન્સ અને સીડની” ને નામે ઝોળખાતું એક મોટું ધીક્તું કરોડપતી બેંકીંગ હાઉસ. કે જેની લીવરપુલ, લંડન, વીગેરે બધે શાખાઓ હતી તેણે અચપુચ નાણાં પગાર કરવાનું બંધ કર્યું હતું, અને એ સ્વપને વકકી નહીં રાખેલાં સત્યાનાશીબરેલાં દોવાળાંએ જે હજારોને પાયામાલ કરી મેલ્યાં તેમાં એ ખરી બલી મનસનીનો મીં મેકડોનેલ્ડ એક હતો. એ એક એવું મોટું ને નામીયું બેંકીંગ હાઉસ હતું, કે જેની નાદારીનો તો જાણે કોઇને કોઈ બી દહોડો બય હોયજ નહીં, અને તેમાંજ મીં મેકડોનેલ્ડના ધીક્તા ધંધાનો બધો આબારીબરેલો આવેજ રોકેલો હોવાથી એ ઉમરાવ જેવા સાહસીક વેપારીને પથુ નહીં ધારેલી રીતે હવે નાદારીના બયબીત જેખમમાં આવી ઉતરવાનું થયું હતું । વળી એજ નહીં હતું. મસલ મશહૂર છે કે દુઃખ આવે છે ત્યારે એક અને

એકલું આવતું નથી. મીં મેકડોનેલ્ડનાં પેઝલીનાં મુખ્ય કારખાનામાં એજ લગભગ એક મોટી આગ લાગી, અને મદદ પોંદતી શકે તે આગમય તો તે પણ બધું બળીને બચ્ન થઇ ગયું, બ્યારે ખરી કમબખ્તી તો એ હતી કે હેડ ક્લાર્કની ગફલતથી વીમો જે એક અઠવાડયાં પરજ ખલાસ થયો હતો તેનું પ્રીમ્યમ નવેસરથી ભરીને તે ચાલુ રખાવવાનું પણ રહી ગયું હતું!!

“ઓ, કેટલું ભયંકાર!” મેં દુઃખથી ઘાઝી જમને પોકાર્યું, “પણ ખરેખર તબાહજ થઈ ગયા હશે? કાંઈજ બીચારાનું બચ્નું નહીં હશે?”

“તબાહીની શું વાત કરેછ, એલન ડીઅર?” હેનરીએ લગભગ રડી દમને કહ્યું; “અહીંયાં તો કરજદારીનો સવાલ છે! એવેજ તો બધા કુબી ગયા ને કાર ભરી ગીયા, કે બ્યારે પેદીનાં લખખોનાં દેવાં, જે ઇજ્જત રાખવી હોય, તો એ બીચારાએ પગાર કરવાંજ જોઇએ. નહીં તો પોતે પણ નાદાર થવુંજ જોઇએ; અને એ કરજદારી ક્યાંથી એ બીચારા ભરપાઈ કરી આપી શકે? એવાં મોટાં ધીકતાં બીઝનેઝમાં રોજની જેમ હજારોની આવક તેમ હજારોની દેણદારી બી થતી આવે છે, અને આવક જેમ રૉલીન્સને ત્યાં જમે થતી આવે તેમ દેણદારી તો ચોપડામાં ઉભીજ રહે, ત્યારે એ લખખોની દેણદારીને બીચારો પુગીજ કેમ શકે? જોની, આએ કાગળો વાંચતી! એક તો બીચારાએ રડતી આંખોએ પોતેજ લખેલો છે, અને બીજો મીં પરકીન્સ નામના જે હેડ ક્લાર્કે વીમો રીન્યુ કરાવવાનું ભુલી જવાની નહીં માફ કરી શકાય એવી મોટી ગફલત ખાધી તેણે મોટા અફસોસનાં અતવત સાથે માહરી હજારો માફ માંગીને લખેલું છે!”

“ખચ્ચીત ઘણું ખુશ થયું,” મેં ઘણી દયાથી કહ્યું, “પણ તોબી ખુદના શુકર છે, વાહલી હૈરી, કે તમે સવેળા બચી ગયા!”

“હું બચી શાંતો ગયો?” હેનરીએ કપાળ કુટીને કદખાંત કર્યું, “તું ભુલી કેમ જાયછ કે માહરી ભાગીદારી છુટી થવાને તો એ બધું બચ્નું ત્યારે હજી આખા છ દિવસનો વીલંબ હતો? ઓ, ખરી વાત તો એ છે કે મીં મેકડોનેલ્ડ સાથે માહરો બી નાશજ થઇ ગયો!”

“હું, તે કેમ બને? એમાં ઇનસાફ શું છે?” મેં દુઃખથી ચીસ પાડી.

“માહરી વાહલી દોકરી,” માહરા બાપે હાંડી ગમખ્વારીથી કહ્યું; “કાયદો તે કાયદો છે, અને હું બી હવે વિચાર કરુંછ ત્યારે માહરી બી ખાત્રી થાયછ કે જે એમ હોય તો વાહલો હેનરી એ નાદારીની નહીં સહન થઇ શકે એવી મોટી નામોશી ને આફતથી મુતલબ બચી શકવાનો નથી!”

“ચાલો, ચાલો, આપણે તરત મીં વીલકીનસનનું મત લખએ,” મેં અધીરતાથી ઉભી થતાં પોકાર્યું; “માહરા તો માનવામાંજ નહીં આવતું. ગમે તે પણ હેનરી તો ચોવીસ દિવસ આગમયથી પોતે એ પેદીથી અલગ થયલા હોવાની નોટીસ આપી ચુકેલા છે, તો પછી એવળુની એ નખખોદમાં હીસ્સેદારી કાંમ સમજવી જોઇએ?”

અમો બધાં વીલકીનસન સોલીસીટરની ઓફીસમાં દોડી ગયાં. હું એક ઝપાટામાં

જમને માહરી ટોપી અને સ્કાર્ફ લઇને તૈયાર થઈ આવી. માહરા હાથ પગ એ બધો વખત ગભરાતથી ધુનતા હતા. અમે અમારી ગાડી જોડાવાનો કુકમ આપવા વટીક ખોટી થયાં નહીં. બહાર વરંડા પર જમને અમે બાડેની એક ગાડી બોલાવી લીધી, અને તે ધારાશાસ્ત્રીની ઓફીસ પર એક સપાટામાં પોંદવી ગયાં.

સારાં નસીબે મીં વીલકીનસન એ વખતે પોતાના ઓરડામાં એકલો જ હતો, અને અમોને તેણે તરત અંદર બોલાવ્યાં. અમે, તેથી. તેની કને જમને પેલા કાગળો વંચાવ્યાં, અને અમારો આખો કેસ સમજાવ્યો. તેણે તે પછી ખુરસી પર અધેલો માર્યો, પગ ટેબલ તળે વધારે પ્રસારીને લાંબા કીધા, ચરમો નાક પરથી ઉંચકીને છેક કપાળ પર ઉંચો ચઢવ્યો, અને એકાદ પળ કપાળ પર આંગળી ટેકવીને ગંભીર ધોરસ્તાન જેવા દાચાં સાથે વિચાર કીધો, કે ન્યારે અમે ત્રણે તેનું મત અને ચુકાદો સાંભળવા છેક અધીરતાની તાપથી તરસતાં હતાં !

“કોઇ બચાવજ નથી, મીં વેક્ષીલ્ડ,” અંતે તેણે ધણી મક્કમતાથી ખુલ્લા અવાજે બાર નાંખીને માહરા હેનરીને કહ્યું; “તમારાં લખતનો કરાર ધણો કલીયર છે, અને એક બી શક કે સદેહ વગર તમે અત્યારે તો હજી એ ફર્મમાં બાંચાજ છો !”

માહરા ગરીબ હેનરી ! એ સાંભળીને તે વધતો શીકકો પડ્યો, અને તેના હોઠ દીસ્તી રીતે ધુન્યા, જેથી અધીરી પડીને મેં તેના હાથ માહરા હાથમાં લઇ દીલ્લાસાને વાસ્તે હેતથી દાખ્યો, અને કાન પર પડીને હીંમત રાખવા જોયું તેને કેટલુંક કહ્યું.

“ત્યારે—ત્યારે શું તમે એમ કહેવા માંગોછ, મીં વીલકીનસન, કે જો મીં મેકડોનેલ્ડ નાદાર થાય તો હું બી સાથે નાદાર જાહેર થવશ, અને પેપરોમાં માહરં બી નામ નાદારીનાં લીસ્ટમાં રજી થશે ? શું માહરી બી નાદાર તરીકે જાહેર કોર્ટમાં તપાસ ચાલશે ?”

“માહરા જવાંન દોસ્ત,” વીલકીનસને ધણી મુરખમીગીરીથી કહ્યું; “એ બધું કાયદા પ્રમાણે થવાનું તો ખરંજ, પણ તેમાં તમારે કે મીં મેકડોનેલ્ડે વટીક શરમાવા કે ધુનવા ધપ-કવા જેવું છેજ શું તે હું જોઇ શકતો નથી. નાદારી બે પ્રકારની થાય છે : લુચ્છાઇની અને નાચારીની; અને આજે તો એવી ઉંધાડી હકીકતનો ખરી નાચારીનોજ એક જાણવાજોગ કેસ થશે કે જેમાં કોઇ તમારે વાસ્તે ખુરં માનવાનું નથી, અને બધાં સાંમી તમારી દયા ખાશે !”

“પણ નામેશી તો ખરીજ કેની ?” હેનરીએ મોટા સંતાપથી તકરાર લીધી—અને તેની આંખમાં આંસુ ઉભાઇ આવ્યાં, જે જોતાં માહરા જનં જળી ગયો. “માહરં નામ ગવરમેન્ટ જેઝટમાં નાદાર તરીકે આવી માહરી કાચી ને આશાવંત ઉંમરમાં છપાય તે કરતાં તો હું ખુવેલોજ ભલો કેની ?”

“એ બધું બચ્ચાંસહી બોલવાનું છે—એક હીંમતવાન અને સાહસીક વેપારી બચ્ચાના તોરનું નહીં !” મીં વીલકીનસન ઠપકાથી હસ્યો; “ઉલટું તમારે તો ખુશી થવું જોઇએ, કેમજે હવે હું તમોને એક ખરી વાત કહેવા માંગુછ. મીસ પર્સિએ એ વાત કોઇને બી નહીં કહેવાની મને ધણી સખખત મના ફરમાવેલી હતી. એ બાઇએ ધણીજ તારીફ લાયક ઉદારતાથી પોતાને મળેલી મોટી દોલતનો એ ત્રતીઆઉસ ભાગ એમનો એમ તમારી એકલાની મતા તરીકે તમારે નામે ચઢવી આપવાનાં ડીડસ મને તૈયાર કરવા કહેલાં છે, અને તે જો તૈયાર થઇ ચુક્યાં હોતે અને સહીપત્રીઓ લેવાઇ ચુકી હોતે તો આજે એ બાઇનો તે બધો અવેજ, તમારે નામે ચઢેલો,

તમારી પેઢીનાં માંગનારાંઓને ખાતે ધસડાઈ જતે !”

હેનરી અને માહરા પપા એ સાંભળીને ધણીજ અજબ થતા અને બીહીધેલા માહરા એહરા સામું જોવા લાગ્યા, કે જ્યારે થોડીક વાજખી મગફરીની ઓશાકથી મેં તરત નીચું જોયું.

એ ખરી વાત હતી. હું મીં વીલકીનસનને એ હુકમ આપી ચુકી હતી. મેં જોયું કે એ દોહત બધી માહરે નામે રહે તો હેનરી ગમે તે પણ માહરા ભરથાર તરીકે પોતાના જીવથી તે ખાતાં ખરચતાં ઓશાકયા કરે, જેથી એક મોટી રકમ તેને નામે ચઢાવવાનાં ટાઇટલ ડીડસ તૈયાર કરવાનો તે સોલીસીટરને મેં છુપ્યો હુકમ આપી રાખ્યો હતો. મેં વળી એ વાત કોઇને પણ કહી નહીં હતી, અને ઓશરમાંઓ કાયદાપુર્વક તૈયાર થતાં સુધી તે કોઇને પણ નહીં કેહવાને મીં વીલકીનસનને ખાસ તાકીદ કરી હતી. મેં જોયું કે એ વાત આગમચથી જો જાહેર થશે તો માહરો હેનરી કાંઇ માનવાનો ને એકમત થવાનોજ મથી, અને તેથી બહું નકકી થયા પછી તેને અચરત કરીને ફાવી જવાની માહરી ખુશાલીભરી ઉમેદ અને ગણત્રી હતી. એટલા માટે મીં વીલકીનસને એ વાત આ તબક્કે જાહેર કરી દીધાથી હેરત અને દગ થતાં માહરા ભાવપના ભરથારે માહરી આંખોમાં જે હદ વગરનાં હેસાંન અને લખખો પ્યારથી જોયું તે શું અત્રે માહરે સમજવવા થોળવું જોઇશે ?

“હજી ખુદના ધણા શુકર કરવાના છે,” મીં વીલકીનસને જરી રાખ્યું, “કે આએ બંગ્લો વેચાતો લેવાનાં ટાઇટલડીડસ વડીક હજી સહી થયાં નથી. એ બંગ્લો ખી, મીં હેનરી વેકરીફડ, તમારેજ નામે લેવાનો અને મીસ પર્સોના હોકમ હતો, અને, તેથી, જો સહીપત્રીઓ થઇ ચુકી હોતે તો એ બંગ્લો પણ તમારી પેઢીના માંગનારાઓ એક લેહજમાં જપત કરી લઇ શકતે !”

“ઓ માહરી વાહલી અંલન, ત્યારે તો માહરી સાથે તાહરો ખી તમામ નાજીજ થઇ જતે, અને ફીરતાસું કેવું મોડું હેસાંન કે તેણે કાંઈ નહીં તો તાહરો આવો કટોકટ બચાવ કરી આપ્યો !”

“માહરાં વાહલાં છોકરાંઓ,” હવે માહરા પપાએ કહયું; “તમે તમારે ઘેર જાઓ. હાલ એટલુંજ બસ છે. માહરે મીં વીલકીનસન સાથે એકલાએ એ બાબે ખાનગીમાં થોડુંક મત કરવાનું છે, અને તે કરીને હું તમોને ઘેર આવી મહુંછ.”

પ્રકરણ ૧૭૩.

અમો બને, એ ઉપરથી, તામેદારીથી તરત ઉઠ્યાં. હું માહરા પપાની મતલબ સમજી ગઇ. હવે આએ વાતમાં તો કાંઇ ધીરજથીજ ફેસલો થવો જોઇએ, અને અમો બને એમ અમારાં અરસપરસ હેત વચ્ચે ઉસ્કેરાઇ આવ્યા કરીએ, તો પાટલો કેમ ફાવે ? અમો, તેથી, તરતજ ઉઠ્યાં, અને માહરા પપાને તે ધારાશાસ્ત્રી સાથે એકલા છોડી ઘર તરફ ચાલતાં થયાં.

અમો બને ચાલતાંજ ઘર તરફ જવા નીકળ્યાં. ધણી દુઃખી દેખાએ, આએ નહીં ધારેલાં કાંટાના કટેસર માટે પોતપોતાના વિચારોમાં મશગુલ, અમો ધીમાં કદમે ચાલતાં ઘેર પાછાં ફરતાં હતાં.

“તું તો એમ થવાથી માહરે વાસ્તે કાંઈ ખુશ નથી માનતીની, વાહલી એલન?” હેનરીએ અતે ધણી ગમખવારીથી જાણાન ખોલી મને સવાલ કર્યો.

“એ શું છેલ્લાં, હેનરી!” મેં ઠપકાથી કહ્યું; “એમાં તમારો કસ્ટરન શું છે? એવી એક મોટી ને નામીથી પેદીમાં બાપ્પા થવાનો તમારો લોભ ખોટો હતો એમ હું દીવાંતી નહીં હોઉં ત્યાં સુધી કહીજ કેમ શકું?”

“હા, પણ માહરે નામ નાદારીની ટીપ વચ્ચે પેપરમાં જાહેર થાય તેથી તાહરો કાંઈ ઓછો નાશ થવાનો નથી, વાહલી એલન, અને તેનું મને ધણું જ લાગેછ.”—અને દુઃખનું એક દૃશ્ય, એમ કહેતાં, તેણે પોતાની છાતીમાં ગુંગલાવ્યું તેની અવાજ પ્રગટ માહરે કાંને આવ્યો!

મેં તેને સધ્યારો આપ્યો. ધણી હીમત રાખવા મેં તેના કંને આજુબાજુથી માંગી લીધું, અને એ વાતચીત કરતાં અમે ઘર પોંદ્યાં.

અને થોડે વારે માહર પપા પણ ત્યાં આવી લાગ્યા, જે પછી અમે ત્રણની કાંઉનસીલ અમારે ત્યાંના લાયબ્રેરીરૂમમાં પાછી ભેગી થઈ.

“આફત તો છેજ, માહરાં છોકરાંઓ,” માહરા બાપે લાગણીભરે કહ્યું, “મીં વીલકી-નસને કાયદાની શાહદતો ટાંકીને એ વાત વાસ્તે માહરી તદ્દન ખાતરી કરી આપી. મીં મેકડોનેલ્ડ માંગનારાઓને ચીડીઓ આપીને કે બીજી કોઈ બી રીતે પોતે ઉભો રહી શકે ત્યાં સુધી આપણે એ નાદારીની નામોશીમાંથી બચી શકવાનાં નથી,”

અને અમે એ મુજબ એજ વાત કરતાં હતાં તેવામાં માહરો બાહેરનો દરવાજો જોરથી થોકાયો, અને જરા વારે એક આદમીએ આવીને અમોને ખબર આપી કે પેઝલી ખાતેથી મીં આદામ નામનો કોઈ ગ્રહસ્થ મીં વેકરીલ્ડને ખાસ મલવા આવ્યો હતો.

“હા, એલકેઝાંનડર આદામ? એ મીં મેકડોનેલ્ડનો ભાણેજ થાયછ,” હેનરી ઉતાવળે બોલ્યો,—અને પછી તેણે તે નોકર તરફ ફરીને કહ્યું, “બોલાવ તે શેઠને અહીં.”

તે આવ્યો. તે હેનરીનીજ ઉંમરનો દેખીતો સોદામણો એક જવાન હતો, અને તેની સધળી અદા ગ્રહસ્થપણાંનીજ હતી, તે શીકકો અને દુઃખી દેખાતો હતો.

તેણે આવતાં સાથે હેનરીનો હાથ ધણી મમતાથી પોતાના હાથમાં લીધો, અને મોઝાં અફસોસથી કહ્યું, “ઓ મીં વેકરીલ્ડ, માહરા મામાજી જેવા અશો આદમી ઉપર આએ ખુદાનાં ઘેરનો કેવો નહીં ધારેલો અને નહીં ઘટતો ગળજા! તમે માનવાના નથી, પણ તેવણુ જેટલા પોતાને વાસ્તે દુઃખી નથી તેટલા તમારી અદરકદરથી ઘઝીને અફસોસ પર અફસોસ કરેછ!”

“હોપુંજ જોઈએ,” હેનરીએ જોશથી કહ્યું; “એ જોઈ ગ્રહસ્થ ખરેખર તેવાજ જલા ને અમીર છે; પણ એ કેમ બન્યું? જરા વીગતે બધી વાત તો કરો, મીં આદામ? કાંઈજ છુપાવતા ના. કાંઈ ઓશકાતા ના. આએ માહરાં કઝીન મીસ પર્સી છે, અને આએ માહરા મામાજી મીં ફ્રાન્સીસ છે. અમે એ રીતે અહીં બધાં ઘેરનાંજ છીએ, વાસ્તે બધું ખુલાસા-થીજ કહેજો.”

“કેહવાનું શું હોય—સિવાય જે સરખાંમ કમખપ્તીનીજ એક કેદવત?” મીં આદામે

મોઢા અફસોસથી કહ્યું. “અવલ તો આગનીજ ખરાબી કાંઈ થોડી નથી. મીં પરકીન્સે વખતસર પ્રીત્તમ પાછું નહીં ભર્યું એ તે કમબખ્તની ગાફેલી કાંઈ જેવી તેવી નથી, પણ તેટલુંજ બચ્યું હતો તોખી બળાસર. એટલો બોજ તો આપણે આસાનીથી ઉંચકી શકતો, પણ આએ રાલીન્સવાળાઓએ તો મારીને બધું નખખોદજ કાઢી નાંખ્યું! એવું એક કરોડપતી બેન્કીંગ હાઉસ નાદાર થાય એમ કોણ જાણે ને કોણ માને?”

“ખચ્ચીતજ નહીં મનાય,” હેનરી એકમત થયો. “મેં માહરી નજરે એ બેન્કીંગ હાઉસની આબાદી ન્યુયોર્કમાં જોયલી કેની? હું તો કેહું છ કે એવી મોટી આંટવાળું ન્યુયોર્કમાં ખીજું કોઈ હાઉસજ નહીં હોશે; પણ હવે થવાનું શું છે? મીં મેકડોનેલ્ડ ટકી શકશે કે નહીં?”

મીં ગ્રાહામની આંખ શરમથી ઝુમી પડી. “ખીલકુલ નહીં,” તેણે ધીમે ખોખરે સાહદે કહ્યું; “લખખોની મદદ હોય નહીં ને થાય નહીં ત્યાં સુધી બચાવજ ક્યાંથી હોય? અને ધીરધારનો વિશ્વાસ હાલમાં અજબ જેવી રીતે ઉડી ગયલો, તેવા ફણફાટવાના વખતમાં કોઈ પાંચ પાઉંડ નહીં ધીરે તો લખખો ખીચારા ક્યાંથી ઉભા કરી શકે?”

“ઓ કેટલું દુઃખભરેલું!” હેનરીએ એક ડચકાં સાથે કહ્યું.

“માહરા મામાજીને બધું દુઃખ તો એમ લાગેછ કે તમે ખીચારા અમથા નાહકમાં જબેહ થઈ ગયા,” મીં ગ્રાહામે અફસોસ કર્યો; “તેવણે તમોને પોતાની બાગીદારીમાં લીધા ત્યારે દયાની તો કોઈ દયાનત કે સ્વપ્નો વટીક નહીં હતો. એવણે ખરેખર તો બાગીદારીનું લખત સહી થવાનું કમબખ્ત થઈ ચુકવા પછી તમે તરતજ પાછા છુટા થવા નોટીસ વટીક આપેલી છે, એટલે તમે તો બાગીદારીનો એક ખી લાભ મેળવ્યા વગર, વગર લીધે ખાધે, હલધ ખદઈ માર્યા જાઓછ! એવણે તો તમોને બાગીદારીમાં લખને તમારી વફાદારીભરી અને મેહનતુ નોકરીની સાંમી કદર કરવા માંગી, અને તમારું સાઈજ કરવા ચાલું, પણ તમારાં ને એવણનાં હીણ નસીમે બધું ઉલટું અને ઉધુંજ થઈ ગયું!”

“હું તે સમજું છ, મીં ગ્રાહામ,” હેનરીએ મોટાં દુઃખથી કહ્યું; “હું માહરાં એ બે સગાંઓને એજ કમબખ્તી તમો આવ્યા ત્યારે સમજાવતો હતો.”

મીં ગ્રાહામે તે સધારા વાસ્તે માહરા હેનરીનો ઉપકાર માન્યો, જ્યારે મેં માહરા પીતાને કહ્યું, “ચાલો, પપા, આપણે બાહરે જઈએ. એ લોકને પોતાના ધંધાની એકલા પડીને ખુલાસાથી વાતચીત કરી લેવા દઈએ.”

માહરા પપા તરત ઉઠ્યા. તેવણ ચતુર હતા અને ચેતીજ ગયા કે હું ખાસ કાંઈ મતલબથી તેવણને એમ બાહર તેડી જતી હતી.

અમો બંને એ મુજબ પાસેના ઓરડામાં ગયાં, જ્યાં એકલાં પડતાં મેં માહરા પીતાને પુછ્યું, “હવે શું કર્યે, પપા ડીઅર.”

“આપણે શું કર્યે, દીકરા?” માહરા પપાએ બેપરવાહીના દેખાવથી કહ્યું, કેમકે ખરેખર તો તેવણ ખુધીના અસાધારણ તેજ હોવાથી માહરાં મનમાં શું કેહવાનું ધોલાયા કરતું હતું તે માહરાં વગર કેહવે સમજીજ બયલા અંદરખાનેથી ગભરાયા કરતા હતા! “એમાં આપણે શું

હરી શકવાનાં હતાં ? વળી એમાં હેનરીએ, મીં વીલકીનસને સમજાવ્યું તેમ, ખરેખર તો બીહવાનું ને શરમાવાનું છેજ શું ? એને કોઈ ધરવા પડવાનું કે સળ કરાવી શકવાનું તો નથી ! સાંખા, એ કેહછ તેમ, એના પગારના ને કમીશનના જે પંદરસો પાઉન્ડ એકઠા થયલા મીં મેકડોનેલ્ડની બુકમાં એને મલ્લા વગરના હજી જમે હતા તે બી નાહકનાં આપણે ગુમાવીને બેઠાં, અને તેજ બસ છે. અલબત્ત, એને સ્કોટલેન્ડની કોર્ટમાં જવાનું ને ત્યાં બધું રોકાવાનું તો થશે, કેમકે એ નાહારી પેઝલી કોર્ટનીજ કેહવાશે, પણ—”

“ પણ એ નામોશી ? નામોશી કાંઈ જેવી તેવી થવાની છે, ફાધર ? ” મેં હબતાયલા એહરાએ દુઃખથી કહ્યું, “ તમે જેમ શક્તા નથી કે એ નામોશીના ખ્યાલે હેનરીનું જીવન એક કાતીલ તીરથી વીધાઈ જાય તેમ વીધાઈ ગયું ? આવી ઉધરતી જીવાનીમાં એ બીચારો પોતાનાં નામને એવું કલંકીત થયલું કેમ ખમી શકે ? ”

“ પણ તું કાંઈ ઘેલી છે, છોકરી ? ” માહરા પપા ચીરડાયા; “ એમાં આપણે કરીજ શું શક્યે ? એમ તો જે કરપીણ બેલાઓ પોતાના અવેળે દાબી દબને અથવા બેરી છોકરાંઓનાં નામે અલવી દબ નફત નાકે નાહાર થાયછ તેનું શું થાય ? ”

“ તેવા નાલાયક કંગાળોને તેમનાં નજીસ મોહતેજ મરવા દો, પપા, ” મેં અધીરાઈથી ને કંટાળાથી કહ્યું; “ હું તો ઇજ્જતદાર અને કાંકના આસામીઓને એ નામોશીથી કેવું ખમવું પડેછ તે વાત કહું. માહરી તો ખાત્રી છે, પપા, કે હરી એટલો બધો કાંકનો છે કે એ ફટકા પછી પાછું કદી ઉંચું જેમ શકવાનો નથી, ને એ કદી જે જીવ પર કરીને જાંનથી નહીં જાય તોબી એનું આખું ભવિષ્ય બધું કચડાઈ ભયડાઈને અસુખી ને બરબાદ થઈ જવાનું છે ! ”

“ પણ ત્યારે તું શું કરવા માંગેછ તેજ કેહની ? ” માહરા પપાએ દેખીતી નાચારીથી કહ્યું; “ માહરી ખાત્રી છે કે તે કાંઈ નવો પ્લાન મનમાં ધારી મુકયોછ. ”

“ હા, પપા ડીઅર, તેમજ છે, ” મેં બણી ગમગીનીથી કહ્યું; “ મેં મનમાં કસમ ખાધને પકડો કરાવ કરી લીધેલા છે. માહરં ગમે તે થાય, પણ હું તો એ માહરા કાંકના બણીને એ દુઃખ ખમવા દેવાની નથી. બળી ગઈ એ પછીની અમારી જાંડગી ! ધુળ વાલી-લગનના વિચારથી હાલ તો હાથજ ઉઠાવ્યે, અને હું માહરે પાછા માહરી સ્ટેજ પરની નોકરીએ ભાગશ; પણ હું તો મરનાર ગાવર તરફથી મને જે દોલત મલીછ તેની પછએ પઈ જરૂર હોય તો એ માહરા વાહલાના બચાવ અને બલા મીં મેકડોનેલ્ડની ઇજ્જતને વાસ્તે એ લોકોને સ્વાધીન કરી દેવાની છેઉં. ”

માહરા પપાએ અવાચક અજાણથી વચ્ચે માહરા એહરા સાંધું ફેટલોક વાર તક તક જોયા કીધું ! થોડોક વખત સુધી અમો બેમાંથી કાંઈ બી બોલી શક્યું નહીં, કેમકે અમો બનેની છાતી બણી ભરાઈ આવેલી હતી.

“ માહરાં ખરાંજ નેક ફરજંદ ! ” અતે માહરા પપા ગદગદ કંઠે બોલ્યા, “ આએ તે તાહરી કેવી બલાઈ ને કેવી વાખવાબી ! મને તો સમજ બી નહીં પડતી કે હું તાહરી સાથે

ગુસ્સે થઈને એ તાહરી મક્સદ કુતકારી કાઢું કે એ શીરસ્તાઈ સદ્યુષ્ઠ વખાણી તેની હીમાયતમાં તુને ઉત્તેજન આપું ? ”

“ મને ઉત્તેજન આપો, પપા ! ” મેં બને હાથ જોડીને ખરાં દીલની કાકલુદીથી માંગી લીધું, “ આપણાં નસીબમાં ગરીબ રેહવાનું હોશે તો ગરીબ રહીશું, પણ ઈબ્જતની નોક સથે સુખી તો રહીશું ? હું તમોને, તેથી, પગે લાગીને માંગી લઉં કે માહરા એ ઠરાવમાં તમો મને જરા બી નાહીંમત કરતા ના ! ”

“ જેવી તાહરી મરજી, ” માહરા બાપે એક હાથ ખેંચીને કહ્યું; “ ખુદ તાહરી એ બધી નેકીના બદલામાં આપંદા તુને ખોખે ખોખે નવાબના વગર રેહવાનો નથી એ હું માહરાં ખરાં જીગરથી માનું છું, અને તેથી હું નાહીંમત થતો નથી. તે બારેહકતાલાને ત્યાંનો ઇનસાફ એમુળ છે ! ”

એ પછી એક બીજો પા કલાક અમોએ કેમ કામ લેવું અને એ ધારેલી બંદોબસ્તી શી રીતે પાર ઉતારવી તેનું આપસમાં મત કર્યું, જેવામાં તો અમો હતાં ત્યાં હેનરી આવ્યો.

“ બીઆરા મીં મેકડોનેઈ પોતાના બાણેજને બધો ફરમા માહરી આગળ ખુલાસો કરવાજ ખાસ મોકળી આપ્યો, ” હેનરીએ કહ્યું; “ અને એ નેક આદમીની બલાઈ તો જીઓ ! માહરા જે પંદરસો પાઉન્ડ એવણુ પર લેહણુ નીકળે છે તે એ બાણેજ પાસે મને બધા રોકડા મોકળી આપ્યાછ ! એવણુ કેહછ કે હું બીજું તો આપતો મુવો, પણ એટલું તાહરા ખરા હકનું માહરા પર નીકળતું તો તું માહરી પાસે લે કે મને જરા બી સધારો રહે ! ”

“ અને તમે તે લીધા ? ” મેં આતુરતાથી પુછ્યું.

“ હું તે લેઉં તેવો હલકત મને તું માની બી શકેછ ? ” હેનરીએ લગાર કપકાથી કહ્યું. “ મેં જવાબ કેહવાડ્યોછ કે એ પંદરસો પાઉન્ડ નથી તો માહરા કે નથી તો હવે મીં મેકડોનેઈના પોતાના. એ અવેજ પર તો હવે ખરી રીતે પેદીના માંગનારાઓનોજ હક પોહોંચે, અને તે લોકનેજ તેનો ફળો મળવો જોઈએ. મેં, તેથી, મીં ગ્રાહામ પાસે એ અવેજ લીધોજ નથી, અને હવે તમે વાહલાંઓની રજાથી હું પોતે મીં ગ્રાહામ સાથે આજે પેઝલી મીં મેકડોનેઈને મળવા ફેરો મારી આવવા ઉપડી જવા ચાહુંછ. ”

“ હા, તેજ ધણું નેક થશે, વાહલા હેનરી, ” મેં ઉત્તેજન આપીને કહ્યું; “ તમે જાતે જાઓ ને બધી તલાશ કરો તે વાતજ ન્યારી છે. સધાવો ! ”

ટુંકમાં, માહરા હેરી મુસાફરીને વાસ્તે એક ઝપાટામાં પાછો તૈયાર થઈ ગયો, અને અમો કેવી ગમખવારી વચ્ચે છુટાં પડ્યાં તે હું કેમ સમજવી શકું ?

“ હું આજે છેલ્લો સ્કૉટલૅન્ડથી આવ્યો, વાહલી એલન, ત્યારે તો એમજ સમજીને આવ્યો હતો કે હવે આપણે પાછાં છુટાં કદી આજે જાંદગીમાં તો પડવાનાંજ નથી, અને થોડુંકમાં તો પરણીને પાર પણ પડી જઈશું ! ”

“ બધું ખુદનું ધાર્યું થાયછ, ” મેં માહરાં આંસુઓ વચ્ચેથી કહ્યું, “ એમાં બી કંઈ તે માહનામી સાહેબની સારી મતલબ હશે એમ માનીને આપણે આવાં દુઃખમાં સધારો શોધવાનો છે. ”

“માહરેથી ખમાવું નથી, માહરેથી ખમાવાનું નથી,” હેનરીએ પાછો ને પાછો કંકળાત કર્યો. “માહરા પૈસાટકા જતા રહે ને હું મજૂરી કરીને માહરું ઇજ્જતથી પુરું કરું તે વાતનો મને કદી ગમ થાએ નહીં, પણ માહરી આવી કાચી ને ઉંચરતી ઉમ્મરમાં માહરું નામ કલંકીત થાય તે માહરાથી ખમાવું નથી, એવના!”—અને તે માહરી ખાંધ પર માથું નાંખીને દુસ્કે દુસ્કે રડ્યો, બ્યારે ધણી મુશ્કેલીથી ધણી ધણી ધીરજ આપીને અમો બંનેને માહરા પપાએ છુટાં કીધાં—અને તે સધાવ્યો.

એ જીદાઇએ, મગર, બની શકે તો પાછી ગરીબ થઇ જવાના માહરા રૂડા ઠરાવમાં મને વધારે મુસ્તકામ કરી મેળી. માહરી પકકે પાચે તમામ ખાત્રી થઇ કે કાંકનો હેનરી આએ નામો-શીની આફત ખચ્ચીત કરીને ખમી શકવાનો નથી, ને કાંઇ ને કાંઇ કરી નાંખશે !

માહરા પપાએ મીંઝાદામને એકાંતમાં મળી લીધું હતું, અને તેવણે જે સાર મેળવ્યો હતો તે પરથી નક્કી થયું કે માહરી પાસે જે દોલત અનાયસે આવી ગઇ હતી તે હું બધી, એમની એમ, મીંઝાદામને સ્વાધીન કરું ત્યારેજ તે મહત્ત્વ મુશ્કેલીથી તણ મણ પોતાના પગ પર પોતાની નોક જાળવીને ઇજ્જત સાથે ખડો રહી શકે, અને તેજ માહરે કરવું હતું!!

તે આપો દાહડો અમારો ધણી હાડમારી, દોડદપટ અને કામકાજનો ગયો, કેમકે માહરે મીંઝાદામ વીલકાનસન પાસે માહરી તમામ દોલત મીંઝાદામને સ્વાધીન નામ પર ચઢવી આપવાના દસ્તાવેજો ઉતાવળે તૈયાર કરી લેવાના હતા, કે જે કરતાં અમોને રાત ચર્ધ મછ, અને તેથી તે રાત્રે તો મેં માહરા બાપને માહરેજ ત્યાં સુવાડ્યા. બીજી સહવારે બડી ફજ્જર અમારે વાહલા હરીની પુઠે પેઝલી જવાનું હતું.

પ્રકરણ ૧૭૪.

બીડા અને મેરીને માહરે થોડું ધણું કેહવુંજ પડ્યું. અમારા ગભરાત ને દોડદપટથી તે ભોક સસજીજ ગયાં હતાં કે કાંઇ બી ધણું પુરું થયલું હતું, અને બ્યારે સર્વ વર્તમાન તે ભોકે જાંણ્યા અને માહરા રૂડા ઠરાવથી આગાહ થયાં, ત્યારે એ બેઉ બલી છોકરીઓની નાઉમેદી ને દુઃખનો કશો શુમાર રહ્યો નહીં. અમારાં માથે આવેલાં લગનને વાસ્તે કેવાં બધાં ઉલટમંદ અને ઉમેદવાર થયેલાં, અને આ નહીં ધારેલી સત્યાનાસીથી આખું ઘર હવે કેવું પાછું ઉઘસ અને હર્દમંદ બની ગયું!

બીડાએ માહરી સાથે માહરી નોકરીમાં પેઝલી આવવા ધણું માંગ્યું, પણ મેં સમજાવીને નાજ કહ્યું. મેં કહ્યું કે માહરી સાથે માહરી મદદે પપા હતા તેજ ધણું હતું, જેથી મેરીને અને તેને અહીંજ રહી ઘર સંભાળવાનું કહીને હું બડી ફજ્જર પપા સાથે પેઝલી જવા નીકળી પડી, બ્યાં અમો પોહિંઆં ત્યારે રાત થઇ ગઇ હતી. અમો, તેથી, તુરત વેળા એક હોટેલમાં ગયાં, અને રાતોરાત તો બાપ દીકરી બુકબાચકો ખાઇને સુઈ ગયાં. અમોએ રાતોરાત હેનરીને કે મીંઝાદામને અમો પેઝલી ખાતે આવી પુચ્યાં હતાં એવી કશીજ ખબર થવા દીધી નહીં. ખરેખર તો માહરું કામ પાર ઉતરતાં સુધી માહરે માહરાં અત્રેનાં આગમન તેમજ ધારણાથી વાહલા હેનરીને બીલકુલ નાવાકેદ અને અધારામાંજ રાખવો હતો.

એ પછી બીજી સહવારે મીંઠ ગ્રાહ્યમ પર માહરા પપાએ પોતેજ એક ચીઠી લખી મોકલાવી. તે ચીઠી “ખાનગી” લખી, અને તેને અમારાં હોટેલ પર અમોને મલવા બોલાવ્યો. તે તેના જવાબમાં અન્યથા થતો તરતજ આવ્યો, અને ત્યાં આવીને મને બી પેઝલી ખાતે આવેલી જોઈ ધણો વધતો અન્યથા થયો.

“હેનરી કાંઈ છે?” માહરા પપાએ તેને પુછ્યું; “હું અહીં આવ્યોછ તે મેં માહરી ચીઠીમાં અરજ કરવા મુજબ તમે તેને મુતલબ જણાવવા તો નથી દીધું કેની?”

“તેને બી નહીં ને કાંઈને બી નહીં,” મીંઠ ગ્રાહ્યમે પોતાની અન્યથા વચ્ચે જવાબ કર્યો. “તમારી ચીઠી મને મળી તેવો તે વાંચતાં સાથે હું અહીં ચાલીજ આવ્યો. મીંઠ વેફરીલ પોતે તો અમારી ફર્મના સોલીસીટરોને ત્યાં હિસાબો જોવા ને તપાસવા હાલમાં રોકાયેલા છે.”

“તે બેહતર છે,” માહરા પપાએ ખુશી થઈને કહ્યું; “એમ તો ત્યારે હજી તેને કલાક બે કલાક સોલીસીટરોને ત્યાં રોકાવાનું થશે; એમજ કેની?”

“હું તો ધારૂં કે આખો દહડોજ પસાર થશે,” ગ્રાહ્યમે જવાબ આપ્યો.

“અને અહીંનાં લોકો મીંઠ મેકડોનેલ્ડની હાલની નાદારી હાલત પામી ગયાં હશે કે?”

“તેમાં શું સંદેહ હોય, મીંઠ ફારસીય?” તે જવાબે ગમગીનીથી જવાબ કર્યો; “ખુશી ખબરો તો હંમેશા ધણો વેહલોજ ફેલાવો પામે છે; પણ તમો સાહેબોનું અને કેમ આવવાનું થયુંછ? માહરા ગરીબ મામાજી તમો બંનેને જોઈને સાંભા વધારે શરમાશે ને દુઃખી થશે!”

“અમો તેઓને દુઃખી કરવા નથી આવ્યાં, મીંઠ ગ્રાહ્યમ,” માહરા પપાએ કહ્યું; “અમારી રૂઠી મતલબ તમે થોડાક વારમાંજ જાણીશો. હુંકમાં, એટલુંજ છે કે જેમ બંને એમ જલદી અમારે મીંઠ મેકડોનેલ્ડને ખાનગીમાં મળવાનું છે, અને એ અમારી મીલાકાત દરમ્યાં બીજું કોઈ ત્યાં હાજર હોવું જોઈએ નહીં. તમો હોવો તેની અમોને અડચણ નથી.”

મીંઠ ગ્રાહ્યમ ધણો અન્યથા થતો ને ચૂંચવાતો દેખાયો.

“માહરા મામાજી હાલમાં ઑફીસના પોતાના ઓરડામાં એકલાજ છે,” તેણે જરા વારે કહ્યું; “પોતે બી કાંઈ હિસાબના ચોપડાઓજ લઈને બેઠેલા છે, અને કોઈ બી કારણે કાંઈએ પણ અંદર જઈને તેવજીને ડીસટર્બ નહીં કરવાની અમોને બધાને તેવજી સખ્ત તાકીદ કરાવેલી છે.

“પણ તોબી અમારે તો તરત મળવુંજ જોઈશે,” માહરા બાપે બાર નાખીને કહ્યું; “હેનરી પરવાર પામે અને સોલીસીટરોની ઑફીસમાંથી પાછો આવી લાગે તે આગમ્ય અમારે એવજી સાહેબને જરૂરનું મળી લેવાનું છે.”

“આવો ત્યારે માહરી સાથે.” મીંઠ ગ્રાહ્યમે વધતો અન્યથા થતાં ચુકાદો કર્યો.

“મીસીસ મેકડોનેલ્ડ અને છોકરીઓ કેમ છે?” મેં અહીં માહરી તરફથી સવાલ કર્યો; “તે બીચારાં બી બધાં એ આફતથી ધણી હીંમત હારી ગીયાં હશે? કેટલું કમનસીબ! ગયે વરસે હું પેઝલી આવી ગઈ ત્યારે તો એ લોક પૈસાની બધી લેહર ચેહરમાં કેટલાં બધાં સુખી હતાં!”

મીં આહામની આંખો આંસુથી ભરાઇ ગઇ, અને તે કાંઈ બોલ્યો નહીં. તે બીચારો જવાબમાં કશું એ બોલી શક્યોજ નહીં, જ્યારે અને લાગ્યું કે માહરે એ પુછવું ને બોલવું નહીંજ હતું.

“ચાલો, ચાલો, હવે વખત ધણો કીમતી છે,” હયાં માહરા પપાએ તરત વાત ફેરવાવી—અને અમો મીં આહામ સાથે એક ભાડેની ગાડીમાં મીં મેકડોનેલ્ડની ઓફીસ પર દોડી પહોંચ્યાં.

તેણે (મીં આહામે) આસ્તે રહીને મીં મેકડોનેલ્ડવાળા ઓરડાનું બારણું ઉઘાડી અંદર ડોકાવ્યું ને જોયું કે તે એકલોજ હતો કે નહીં, જ્યારે અમો તેની લગભગ પછવાડે તેણે ધસારત કરવાથી તે ઓરડામાં ધુસી ગયાં, જે સંસારાથી ચોંકીને મીં મેકડોનેલ્ડે માથું ફેરવીને જોયું. તેણે પેઢલાં આહામને એકલાનેજ જોયો.

“કાંએ, એલેક્ઝાન્ડર, કાણ આપુંજ ને ?” તે વેપારીએ પોતાના ભાણેજને જોતાં ધણા ગુસ્સાથી સવાલ કર્યો; “મેં સખખત મના કીધી હતી કે હું કાંઈને બી મળી શકવાનો નથી, ને કેમ તેં મને ડીસટર્બ કરવાની હીંમત કીધી ?”

“માફ કરો, મામાજી, પશુ આએ લોકો—” અને તેવામાં તો તે જોઈ અહસ્યે અમો બાપ બેટીને જોયાં.

“ઓ, મીસ પર્સી, તમે ?” તે અહસ્યે ધણી મોટી અન્યથા વચ્ચે પોતાની બેઠકમાંથી તરત ઉઠતાં ને વધતો શીકકો પડતાં કહ્યું.

“મીં મેકડોનેલ્ડ, અમે તમોને હરકત કરતાં આવ્યાં તેથી નારાજ કે ગુસ્સે થતા ના !” મેં એ ઉપરથી તરત માંગી લઈ તેને નરમ કર્યો; “આએ માહરા કાકાજી મીં ફેરસીય છે. માહરા હેનરીએ તમો આગળ એવણુ વિશે કદાપી વાત તો કીધી હશે ?”

“હા, હું જાણખુંજ એવણુ સાહેબને નામે,” મીં મેકડોનેલ્ડે માહરા પપાને માનથી નમતાં કહ્યું—અને ધણી ગમખવારીથી વધાર્યું; “માહરાં જૈરી છોકરાં સાથે હું બીખારી થઇ ગયો તો બરજીહનમ, મીસ પર્સી, પશુ મને તમારા ગરીબ હેનરીનું ધણું લાગેજ. આએ ભાગીદારી પર આગ લાગે તે એ બીચારો છોકરો નાહકનો માહરી મોહકાંણમાં માર્યો ગયો ! ઓ બલાં મીસ પર્સી, હું તમોને શું માહરી સત્વાનાસીનો ખ્યાલ આપી શકું ! માહરાં અહીંનાં કારખાનાંવાળી જગ્યા તો જરા જમને જુઓ ! જ્યાં એક મોટા મેહલ જેવી તે જોરાવર અને ઓસ્તવાર ધમારત ઉભેલી હતી ત્યાં આજે ફક્ત રાખના મોટા ઢગલાઓ વચ્ચે બધો બજેલો કાટ પડેલો છે. ફક્ત તેમાંજ માલમતા સાથે અને હેંસી હજર પાંઉડની ગંજવર નુકશાની લાગી ગઇજ ! અને વળી તે થોડું હોય, તેમ રૉલીન્સવાળાઓ બીજે સીતેર હજર પાંઉડનો ગંજવર માર મારીને બેસી ગયાજ ! એ ઉપરાંત એ બીજી મોટી ધીક્તી પેટીઓ ઉપર અમારાં મોટાં મેહણાં નીકળતાં હતાં તેઓ બી એ રૉલીન્સવાળાઓના છાંટા લામવાથી પાપામાલ થઇ ગયાજ, અને એ રીતે હું બધો એ તરફના મારથી ઘેરાઇ ગયોજ !”

“ખુદ્દ સૌ સાફ કરશે,” મેં સધ્યારો આપ્યો; “ખોદા તમારાં જેવા નેક માણસોને કના થવા દેશેજ નહીં, બલા મીં મેકડોનેલ્ડ. માહરા હેનરી જોગી તમારી હજરો મહેરબાની

હું મુતલબ લુધી જઈ શકતી નથી. એ બચ્ચું હતો ત્યારથી એ બાપ વગરના છોકરાના તમે બાપ, મુરખી અને વાળી થયા, અને તમારી માયાળુ હસ્તગીરીથી તેને તમે પોતેજ આગળ રહીને મોટી પાયરીએ ચઢાવ્યો.”

“એ બધી જુની વાત છે, બેહેન,” મીં મેકડોનેલ્ડે વધતું દુઃખ પાંખતાં કહ્યું, કે જ્યારે તેના ચીમરાયલા ગાલો પરથી મડગડ આંસુઓ ગળડી પડ્યાં. “ખરું છે, બાઈ, કે હું એવી નેકી ને લાયકી સાથે બધાં જોડે ચાલેલો છું, અને માહરું લેણુદેણુ આજ સુધી એટલું ચોખ્ખું રાખેલું છે કે માહરા બુઢાપામાં મરતે દહાડે મને આંખે ફેજ કોઈ રીતે સળવાર નથી.”

“ના રડો, મામાજી; કેટલુંક રડ્યા કરશો?” બીઆરા આહામે પોતે પથુ હવે રડતાં રડતાં કહ્યું.

“ના રડો, મીં મેકડોનેલ્ડ, ના રડો!” મેં સધ્યારો આપ્યો અને આગ્રહ કર્યો; “હીંમત રાખે! બોદા હજી બી તમારું ખાતું આબાદ રાખશે, અને હજી બી તમારી ઇજ્જતનો તે સાહેબ બચાવ કરશે!”

“અરે તેનો તો હવે સ્વપ્નો બી નથી!” મીં મેકડોનેલ્ડે એક ઉંડી હાથ મારીને અફસોસ કર્યો; “તાહરા એવા સધ્યારાને વારતે હું ધણો ઉપકાર માતું છું, બેટી, પથુ હવે માહરાથી ટકાય તેવું મુતલબ છેજ નહીં. મેં દરેક પાસાં તપાસી જોયાં, અને ખ્યાલ થઈ શકે એવી દરેક ગણતરીઓ મેળવી લીધી!”

“મામાજી,” આહામે હયાં લાગણીથી પોકાર્યું; “મને ખરેખર લાગેછ કે મીસ પર્સી કાંઈ ખાસ રૂડી મતલબથીજ એ બોલેછ, અને કાંઈ બહી મતલબથીજ એ લોક અત્રે આવેલાં છે.”

“અને ખરેખર તેમજ છે, મીં મેકડોનેલ્ડ,” મેં અંતે અધીરી પડીને કહી અને કપ્પલ કરી દીધું, “તમારા જેવા બહા આદમીને બચાવનો હાથ આપવાની રૂડી સરજત પાક બોદાની બહેલી માહરી છે!”—અને, એમ કેહતાં, માહરી લાગણીઓ પથુ માહરે વશ નહીં રેહવાથી હું બી બેઅખત્યાર રડી પડી!

તે એક ધણો અસરકારક દેખાવ હતો. બધાંની આંખો બીણાયલી હતી, અને ધરડો મીં મેકડોનેલ્ડ કે જે જોરાવર બાંધાનો અને મોટાં કદાવર આંગનો એક ઉંચો ગ્રહસ્થ હતો તે ડોળા ફાડીને માહરી બણી જોતો હતો! તેનું આખું બદન શંકાથી વળ ખાઇને ધુજળું હતું! તે સમજી નહીં શકતો હતો કે હું થેલી જેવી એ થું કહેતી હતી અને કેહવા માંગતી હતી!

લાં માહરા પપાએ પોતાના ડગલાનાં મોટાં ગજવામાંથી પેલું કીમતી “ટ્રાન્સફર ડીડ” કાઢીને મને આપ્યું, જે મેં બેઉ હાથોએ મીં મેકડોનેલ્ડને સ્વાધીન કરતાં કહ્યું, “આંખે લેઓ, સાહેબ. હું એક મોટી દોલત મેળવવા પાંખી હતી જે આખી અનામત, એમની એમ પૈષાએ પૈષા, મેં તમારાં નામ પર બેંક ઓફ ઇન્ડિયામાં જમે આપેલી છે, અને તેનો આંખે માહરી સહીસાખ સાથનો સરકારી હસ્તાવેજ છે.”

મીં મેકડોનેલ્ડ, એ સાંભળતાં, પોતાની બાજુમાંની ખુરસી પર પછડાઈ પડ્યો! તે કાંઈ

બોલીજ નહીં શક્યો. તેણે અતે ટેબલ પર માથું પટકી નાખ્યું, અને જોતાં દીલમાં ચુંઠાઇ આવે તેમ તે ધરડો આસામી મોટે સાહદે રડ્યો. તે જાણે થેલો થઈ જતો હોય તેમજ થોડા વાર લાગ્યું, ને પછી પાછો ચમકી ઉઠીને તેણે પોતાનું માથું જોરથી બે હાથે દાખ્યું. એ પછી તેણે પેલો દસ્તાવેજ ઉનાવળે વાંચી જોયો, અને તરત પોકારીને બોલ્યો, “બાઇ, તું એક ખરેખરો શ્રીસ્તો છે! હું કેમ માની શકું કે તું આવી એક મોટી દોલત માહરી આવી નાહરી વચ્ચે અને ધીરવા તૈયાર થઈ ગઈ? બોલ, બોલ, તું અને એ કંઈ જરતો પર ધીરી શકે છે?”

“કાંઈ જરત પર નહીં.” મેં મળ્યુતીથી કહ્યું. “એ હું તમોને ધીરતી નથી, મી૦ મેકડોનેલ્ડ—આજ ને કાલ તો એ હું તમો સાહેબને બેટ આપુંછ. હું તમારી પાસે એની કશી રસીદ માંગતી નથી. તમો તમારું કામ ચાલતું હતું તેમ ચલાવો, તમારો ધીકતો ધધો ચાલુ રાખો, અને પરવરદેગાર જે તમારો હાથ પાછો એક વખત ફરતો કરે ને ધણીજ સમજાથી એ રકમ તમે અને પાછી ભરી શકો ત્યારે કટકે કટકે કે એકઠી રકમે તમોને ગમે તેમ ને તમારાથી બને તેમ એ અને પાછી ભરજો. હું એ માંગવાની નથી. હું એની આજ્ઞા વટીક કરવાની નથી. એમજ સમજજો કે તમારી દીકરીએજ તમોને એ મદદ કરેલી છે, અને હું ખોદાને સાહેદ રાખીને તમોને ખાત્રી આપુંછ, સાહેબ, કે હું એમાં તમો ઉપર હેસાંન કરુંછ એમ હું કંગરસ બી માહરાં મનથી માનતી નથી.”

મી૦ મેકડોનેલ્ડે એક ઝટકાથી મને પોતાની જોડમાં ખેંચી લીધી, અને બાપીકાં હેતથી મને ધણીજ જોરથી પેટમાં દાબીને કોટી કીધી. તેણે પછી મને પોતાનાં ગ્રંથ પર બેસાડી, અને બરડો પસવારી કહ્યું, “માહરી બહી દીકરી, તું એ જુલ ના કર! હવે માહરી અવસ્થા થઇ. હવે હું કીયે જમાને એટલું બધું પુરતું કમાવશ કે આવી તાહરી પાંચાહી રકમ તુને પાછી ભરપાઈ કરી આપી શકશ? એ આખી રકમ તો શું પશુ એ રકમનો એક ભાગ આપી શકવાને બી હવે તો અને એક જમાનો જોઈશે! નહીં, નહીં, મીસ પર્સી, હું એ રકમ કેમ લઇ શકું? શું કાંઈ નાહની સુતી રકમ છે! માહરા ખુદા, એક આખો ખજાનો! તમો માહરાં દીકરી જોવાનેજ હું છુટી લેઉં? તમો મુશ્કેલને એ છતી દોલતે હું મુશ્કેલને રેહવા દેઉં?”

“મી૦ મેકડોનેલ્ડ,” મેં વિનંતીથી સમજાવ્યું, “એ રકમ તમોને લેવીજ પડશે! એ તો હવે બેંકમાં તમારે નામે જમા આપી ચુક્યછ, ને એમાં બીજું કાંઈ થઈ શકવાનું નથી. વળી તમે ધારોછ તેવી હું કાંઈ શ્રીસ્તો બી નથી, અને એક ગમે એવાં ભલાં કામમાં બી સ્વાર્થ સામેલ થયા વના રહી શકતો નથી. હું એ તમોને નથી આપતી તેટલું માહરા જેનરીને આપુંછ એમજ સમજો. તેવણું નામ નાહરીમાં જામેલ ચવાથી તેવણું ભવિષ બધું કચડાઇ જશે ને જાંઘળીની બધી ધુળધાણી થશે, જે થતું—ખોદાએ અને તાકાદ બહેલી છે ત્યારે તો—માહરે અટકાવવું ને બચાવવુંજ જોઈએ. એવણુ ધણી કાંકના છે, અને એક કાણુની દીવાન્યતમાં કાંઈ ને કાંઈ કરી નાંખે એમ માનવાને હું કરી સદેહ કરતી નથી. વળી એવણુને હું માહરાં મનથી વરી ચુકેલી છું, અને એવણુ વગર હું પૈસાવાળી રહું તે કરતાં ગરીબજ રહીને એવણુને પરણવાની માહરી ઉમેદ ફળીજીત થાય તે માહરે ખોદાથી ચાહવાનું છે. એટલા વારને, તમો જોશો કે એક શ્રીસ્તો રૂપે હું કાંઈ ખાસ એ રકમ આપીને તમોનેજ મદદ કરવા આવી નથી!”

“માહરી દીકરી. એ બધું તાહરું કેહેવાનું ફક્ત મન સમજવવાનું છે,” મીં મેકડોનેલે મોટી ઉચ્છ્વસી વચ્ચે જવાબ કર્યો. “તું ખરેખર એક શીરસ્તો છે, કેમકે એવા સ્વાર્થને ખાતર બી એવા બેકીમતી ભોગ આપવાવાળાં તાહરા જેવાં આસાંમીઓ આમે દુન્યામાં કરોડે એક થતાં હોશે!”

“હવે એ બધી બેફાયદા તારીફ અને બીનહાંસલ જીકર છે, માહરા વાહલા સાહેબ,” મેં હસીને ઉતાવળે કહ્યું; “તમે હવે તરત તમારાં યૈરી છોકરાં આગળ જાઓ, અને એ વધાર્થે તેઓને કહી સંભળાવો કે તમારી આખી મોટી નેકાબરી જીંદગીને એ જીંદગીની સાંકળે કાઢી કલંક લાગનાર નથી! જાઓ! ખુદા તમોને મદદ કરે, અને હજી બી તમે પાછા પગભર અને આપ્પાદ થાઓ!”

એ પછી હું જ ત્યાં નહીં થોબી. તે જૈફ ગ્રહસ્થ નાહક માહરી તારીફ લલકાર્યા કરે અથવા તે અવેજ કબુલ રાખવાને આનાકાંની કરતો અચકાયા કરે તે જેવા હું થોબીજ નહી. મેં પપાને ઇસારત કીધી, અને તેવણુ તરત માહરી પુઠે આવતા રહ્યા, કે બ્યારે બાહર નીકળતાં નીકળતાં ગ્રાહામને મેં કહ્યું, “મેહરબાંની કરીને તમો જરા અમારી સાથે આવશે?”

“હજારે ખુશીથી,” તે જવાંને ધણે હેસાનમંદ અને દીલસોઝ જવાબ આપ્યો—અને અમે બાપ દીકરી બાહાર નીકળ્યાં તેની પુઠે તે પણુ તરત અમારી સાથે આવ્યો.

“હવે મેહરબાંની કરીને તમો, મીં ગ્રાહામ, મીં મેકડોનેલના સોલીસીટરોને ત્યાં દોડી પોંહ્યો,” મેં દાદર ઉતરતાં તે જવાંને અરજ કરી, “અને હેનરીને અમારી પાસે હોટેલ પર મોકલો. એવણુને કેહો કે હવે વકીલને ત્યાં હિસાબો તપાસ્યા કરવા કાંઈજ જરૂર નથી, અને હાલ તમે જે જોયું તે બેલાશક એવણુને હવે કહીજ દેજો.”

“હું એક તડાકામાં સઘળી વાત એવણુને કહીને તમારી આગળ એવણુને મોકળી આપુંછ, મીસ પર્સી,” મીં ગ્રાહામે જવાબ કર્યો; “તમો જેવાં નેક બાંતનું કાંઈ બી કામ કરવું એ માહરે મન એક મોટામાં મોટી મોજ છે.”—અને તે દોડી ગયો.

અમે, એ પછી, પાધરાં હોટલમાં પાછાં ફર્યાં, બ્યારે રસ્તામાં અમે બાપ બેટી બંને પોતપોતાના વિચારોમાં એટલાં બધાં મગ્નરૂલ રહ્યાં કે એમાંથી એક બી કાંઈ કાંઈ બોલી શક્યું નહીં, અને હોટેલમાં અમે પોંહોઆ પછી જરા વારમાં તો હેનરી ત્યાં હાંફતો હાંફતો આવી લાગ્યો. તે મુશ્કેલીથીજ બોલી પણુ શકતો હતો!

“ઓ ઍલન, માહરી સૈથી વાહલી ઍલન,” તેણે આવતાં સાથે જીસ્સાથી પુકાર્યું; “તેં આમે શું કરી નાખ્યું? એ શું તાહરું નખ્ખોદ કાઢી નાખ્યું? શું એ ખરી વાત છે? હું તો જાણે માનીજ નથી શકતો! હું તો જાણે તમામ માહરી હોસ યુમાવી બેડેલો છું!”

“જે તમોને એ બાબદમાં મીં ગ્રાહામે કહ્યું હોય, વાહલા હેનરી,” મેં શાંતીથી કહ્યું; “તે બધું બોલેબોલ ખરું છે.”

“પણુ આવો મોટો ભોગ, અને તે બી માહરા જેવા એક તુચ્છ કમીનાને વાસ્તે? ઓ, હું કેમ ખમી શકું!”—અને તે તમામ આજેજ થયેલો બાજુમાં બેસી ગયો.

“એમાં મોટો ભોગ શાંનો, વાહલા હેનરી?” મેં તેનું માથું પસવારીને સમજાવ્યું.

“તમારાં નામને કલંકીત થતું જો માહરાથી બની શકે તો બચાવવું એ તમારી બવિશની મોહરદાર તરીકે શું માહરી પાક ફરજ નથી? આટલા બધા તમે કંકના છો, અને એ નામોશી નહીં ખમી શકીને—”

“પણ હું કેમ એવા એક અત્યંત મોટા ભોગને વાસ્તે લાયક કેહવાઉં? હું તાહરી એટલી માયા અને એટલું માન જીતવા જેવું અથવા તેને લાયક થવા જેવું અત્યાર તક કરીજ શું શકેમોહ?”

“હવે પછી કરજો,” મેં નરમાશથી સમજાવ્યું; “હજી તો આપુને આપણી આખી જીંદગી લેવાની છે કેની?”—અને હું તેની આતુરતા બરી આંખોમાં જોઈને મીઠાસથી હસી.

“ખુદા મને લાયક કરે! ખુદા મને એવું કોઈ પ્રયોજન આપે કે જ્યારે તાહરા આવા અતી ખુલ્લું સ્વભોગનાં હેસાંનની એટલીજ દીલાવર પુરવારી હું તને કોઈ આપી શકું; પણ શું ખરેખર તું મીઠું મેકડોનેદસને બધુંજ આપી આવી?”

“બધું, વાહલા હેનરી,” મેં સમજાવ્યું, “ખુદાના રસ્તા તો જુઓ! જેટલું એવણે જોહેલું હતું તેટલુંજ કીરતારે માહરે હાથ સ્વાધીન કીધેલું હતું!! હું બી કાંઠાં તે મહેનત કરીને કમાવા મછતી? એ તો આછતું ધન હતું, ને આવ્યું તેવું ગયું તેમાં અફસોસ હોયજ શાંતો?”

“નહીં, નહીં,” હું એ કદી થવા દેવાનો નથી,” હેનરીએ ધણી ગુસ્સાથી પાછો ઉછળી ઉઠીને કહ્યું; “આપવુંજ હોય તો થોડું આપ-અરધું આપ ને અરધું રાખ; છેકજ હદ વાળી ના દે!”—અને તે મીઠું મેકડોનેદસ પાસેથી અરધું પાછું લાવવા દોડી જવા કરતો હતો, જ્યારે મેં તેને પકડીને રોક્યો.

“એડા ના થાઓ, હેનરી!” મેં લખાર ગુસ્સાથી કહ્યું; “જો મીઠું મેકડોનેદસ આખું નહીં રાખે તો માહરે કોઈ બી આપવુંજ નથી. બચાવ થવો હોય તો આખો ને બરાબરજ થવો જોઈએ; બાકી એમ તો જે આપશું તે સાંમુ માંગનારાઓ ફાળે પડતું લઈ જશે, ને નાદારીમાંથી તમારાથી કે તેવણથી કાંઈ બચાવાતું નથી. માહરે, તેથી, એટલું તમો માનો, માહરા વાહલા?”

“ઓ, હું ઘેલો થઈ જવશ, હું ઘેલો થઈ જવશ!” તેણે જોશથી પોતાનાં માથાંમાં એક મુકકી ગુમાવીને મારતાં ધણી અફસોસનાં અતવત સાથે કહ્યું—અને મેં તેને ત્યારે ધણું એક સમજાવીને ધણી મુશ્કેલથી જેમ તેમ પાછો શાંત કર્યો.

“કેહો મને, વાહલા હેનરી,” મેં વિનંતીથી પૂછ્યું; “માહરે ખાતર તમોને એવો જો પ્રસંગ થતે ને એકાદો એવો ભોગ આપવો પડતે તો તમે તે આપતે કે નહીં?”

“ઓ, લાખો ખુશીથી આપતો!” હેનરીએ જોશથી કહ્યું.

“વાર, ત્યારે તેજ હું કાંપ નહીં કરું?” મેં તકરાર લીધી; “મને શું તે હક નથી? હું શું તમારી અર્ધાંગના નથી?”

“પણ તું જુલી જમજ, ઍલન, કે તું એક ઓરત છે, અને એ જાતની બધી ફરજો મહોનીજ છે,” હેનરીએ કાકલુદી કરી; “તેં મને એમ કરીને ધણી શરમાવી મેલ્યો! હું

કાંઈ રીતે તાહરે લાયકનો નથી ! તેં, મોટા મોટા ઉમરાવોના હાથની આફરો નામંજુર કરી, અને માહરા જેવા એક નાચીજને પરણવાની તાહરી એ ઉમેદમાં તું મને સાંમો સમાલે ને સપોવે એ હું—”

“તમે ચુપ કરશો, હેનરી ?” મેં ખરાં દીલથી ગુસ્સે થઈને તેનું મોહકું ઢાળી દેતાં કહ્યું.

“ખુદ તુંને સુખી રાખે ! ખુદ તુંને સુખી કરે !” તેણે હવે સઘળા નાચારીની અદાથી આંતે દુઆ કરી; “હું કેમ તુંને માહરાં દીલમાં હાલ હદ વગરનાં હેત અને હેસાંનની જે લાગણીઓ ઉમરાયજ તેની પુરવારી આપી શકું ? તું શ્રીમંત થયલી માહરે લીધે પાછી ગરીબ થઈ ગઈ ? માહરે લીધેજ—માહરા જેવા એક કમખખત નાચીજને લીધે તું પાછી એક નેખ-મબરી નોકરીના હાંદેસાઓમાં અટવાશે ?”

“એ વાતનો ના ખેદ કરો, વાહલા હેનરી,” મેં માંગી લીધું; “શું પૈસામાંજ બધું સુખ સમાયલું છે ? શું પૈસા હોશે તોજ આપણે સુખી થઈશું ? અત્યાર વેર નોકરી નહીં હતી તો બીજું શું હતું ?”

“પણ તું નોકરી પર જાય તે મને નથી ગમતું ! મને મજુરી કરવા દે,” તેણે કાંકલુદી કરી; “હું રાત દિવસ મજુરી કરીને તાહરં ને માહરં ખેલતું પુરં કરી શકશ, પણ તું રટેજ પર પાછી નોકરીએ જવાનો વિચાર ના કર !”

“એ તમારી ધણી જુલ છે, હેનરી,” મેં નરમાશથી સમજાવ્યું, “એમાં હલકત કાંઈ નથી. કાંઈ બી ઇજ્જતદાર ને પ્રમાણીક ધંધામાં શરમ નથી, પછી તે ગમે એટલો વગોવાયલો અથવા ખરી કે ખોટી રીતે અપજજ પામેલો હોય તોબી શું થયું ? તમો વાહલા જાણોજ કે હું પોતે માહરી પાક ઇજ્જતની સમાલ કરવાને પુરતી સમર્થ છું, તો પછી એવી એક મોટી ને નામીચી આયપત આપનારા ધંધાથી માહરે હારી ખાવું શું કરવા જોઈએ ?”

“એમ છે ત્યારે તો હવે મને બી માહરં ફાડી લેવાની રજા આપ ? આએ બાગીદારીમાં મેં કાંઈ કાંઈ કાહડ્યા નહીં, અને હવે મને એ ધંધા પર નફરત આવી ગેઈજ,” હેનરીએ કાંઈક અચ્ચુચ યાદ આવી ગઈ હોય તેમ ધણી મોટી ઉસ્કેરણી હેડળ ધુજતા અવાજે કહ્યું; “હવે તો માહરે એક કરોડપતીજ થવા જવું જોઈશે. હા, એક કરોડપતી !”

મેં ઉજળી વાખ થઈને તેનો એહરા બણી જોયું ! અફસોસ, આ ઉપરાસાપરી ઉસ્કેરણી-ઓથી તે ઘેલોજ થઈ જતો હતો કે શું ?

“અંલન, તું શું મને કાંઈ ઘેલોજ થઈ ગયલો સમજેજ ?” તેણે કડવાસથી પૂછ્યું.

“નહીં, પણ વાહલા હેનરી, તમે જ્ઞાંત થાઓ; તમે સાહવધ થાઓ ! તમે ફાડું ફાડું ખોલોજ તે મને બીહીક લાગેજ !”

“હું જરા બી ફાડું ફાડું નથી ખોલતો. હું જે ખરં છે તેજ તુંને કહી સંભળાઉંજ. એ માહરી કેટલાંક વરસોની ઉમેદ હતી ને છે,” હેનરીએ સમજાવ્યું, “પણ તું છુટી થવાનું કયુલ નહીં કરશે અને આપણને એવી ગરજ નથી એમ જાણીને મેં અત્યાર તક માહરં મન માર્યું હતું. એ સુજાને લગતી એક સુજા જેવી વાત છે, ખરં કંચન સુનુંજ ખોખે ખોખે

લાવવાનું છે, વાહલી અંલન!”

હું ગભરાઈને રડી પડી. આએ એક દીવાનાના તોરનું બોલવાનું નહીં હતું તો બીજું શું હતું? અફસોસ, માહરો હેનરી શું ખરેખર ઘેસોજ થઈ જતો હતો? માહરાં દીલના નાંજે કટકા યુક્તિ થઈ ગયા! મેં તેને શાંત અને સચેત કરવા અને તેનું ધક ઠેકાંજે લાવવા તેને બીજી ધણી વાતો કરાવી, પણ વ્યર્થ! ઉલટો તે મનેજ ઘેલી કહીને હસી કાઢતો, અને માહરાં આંસુઓ પોતાની હેતવંતી અને પવિત્ર યુગ્મીઓથી ઘોઘ કાઢતો! અંતે બડી મુશ્કેલીથીજ હું તે શું કેહવા માંગતો હતો તે સમજી શકી. અરસપરસની ધણી મુશ્કેલી જેહમત પછીજ તે ખરેખર શું કેહવા ચાહતો હતો, અને કેમ ઉર્મદે તે કરતો હતો તે હું સમજી શકી. અસલ વાત એમ હતી કે ન્યુયોર્કમાં તે જ્યારે હતો ત્યારે તે તરફના સોનું મલનારા મુલકોની કેરીયત તેની નાંજુમાં આવી હતી. તે તરફથી વખતો વખત સોનાની શોહધમાં ધણીએક કાફલાઓ જતા અને બરબાદ થતા, પણ ખરી વાત એ છે કે જે ખેડે તે ખાટે એ મસલ મીસાલે કોષ્ટક ફાવેલા ડાહ્યા તે મોટા જોખમો ઉઠાવીને મોટા કરોડપતી થયેલા પણ પાછા ફર્યા હતા ખરા, અને હાલમાં હેનરીને અચ્ચુચ યાદથી એ ઉભરો થઈ આવ્યો કે તેણે જ્યારે હવે નવેસરથી પાછી કમાવાની જાહેગી શરૂ કરવાની હતી ત્યારે તો તેણે એવાં એક જોખમનાં “એક્સીપીડીશન” પર નસીબ અજમાવવા નીકળી જવું!

મેં તેના સોહમણા ચેહરામાં ધારી ધારીને જોયું. તે બીલકુલ શાંત હતો, અને તેની આંખોમાં દીવાન્યતનું દેહસ્તનાક ચિન્હ કોઈ નજરે આવતું હતું નહીં. મેં, તેથી, છુટકારાને દમ ખેંચ્યો, અને મને ધણી ધીરજ મલી; અને ત્યારેજ એ શી વળી નવી હોસ ફરામોસ વાત તે કેહવા માંગતો હતો તે હું થોડાંક બી ધ્યાનથી સાંભળવા લાગી. તે એ ઉપરથી, માહરી બાજુમાં સોફા પર ગોઠવાયો, અને માહરો હાથ પોતાના હાથમાં લઈને પોતાનો એરાદો ધણી આતુરતાથી મને સમજાવવા લાગ્યો.

તેના કેહવા મુજબ એ અમેરીકાના સોનેરી મુલકો હજી જોધએ એટલા હાથ આવ્યા નહીં હતા, અને કેલીફોર્નિઆને લગતા ધણા લલચાવનારા હેવાલો યુરોપ અને અમેરીકામાંથી સાહસીક શોહધકોને તે તરફ ધસડી જતા હતા. એમાં પોલાંજુ કશું નહીં હતું. મુસાફરી જોખમની અને જેહમતની હતી ખરી, બાકી ત્યાં સોનું પુરતાં પ્રમાણમાં હોવાની વાતમાં સન્ધ્યાઈ હતી તે બેતકરાર ખરું હતું. અમેરીકાથી અવારનવાર એવી પાર્ટીઓ, સાહસીક ને ખડતલ આસામીઓની ઉભી થયેલી, કેલીફોર્નિઆ ઉપડી ગયેલી તેણે (હેનરીએ) પોતે નજરે જોયેલી હતી. તેના કેટલાક દોસ્તો બી ગયા હતા, કે જેઓએ તેની શામીલગીરી માંગી હતી, પણ તે વખતે એ લાલચ અને જોખમ કરવા તેણે કશી જરૂર જોઈ નહીં હતી.

“હવે બી નહીંજ, વાહલા હેનરી,” મેં તેનાં ગળામાં હાથ નાંખીને તેને વીનવ્યો; “કાંહાં જાય? કેમ જવાય? એ કાંઈ નાહના સુના જોખમની વાત છે? એ તરફનાં જંગમી હેવાન સમ ઇન્ડયન્સ ત્યાં યુરોપીયોને જોતાં સાથે તેમના લોહી તરસ્યા મુદ્દતઓ થઈ જાય છે, અને એ સાહસીક જવાનોનો મોટો ભાગ તે તરફ ગયેલો તે હેરેમદોની તીરથી વીંધાઈને ટપોટપ કુત્રાં કાહલાંની કીસમે માર્યો જાય છે તે શું હું નાંજુતી નથી? ઓ, એ ખ્યાલમાંજ દીવાન્યત છે. આપણે આપણાં ધરને આંખણેની અરધી રાટલીમાંજ સખર માનશું, અને આખી રાટલીને

વાસ્તેનો એવો મોહત જીવતનો જોખમ કદી બહેરી લઇ શકશું નહીં.”

એ પછી અમો એ વચ્ચે એ બાબે ધણી જુએસ થઈ, પણ ગમે એ થતાં હેનરીએ માન્યું નહીં! મેં ધણો પટાવ્યો, ધણો સમજાવ્યો, પણ સધળું ફેકટ! તેને એટલો ઠરાવવંતો ને હઠીલો થયેલો મેં તેની જોડેના માહરા આખા સમાગમ દરમ્યાન કદી જાણ્યો નહીં હતો, અને તેથી હુંજ અતે હારીને નાચાર થઈ. તેની વિનંતી ને કાકુલદી એટલી જોરાવર હતી, અને હાલના આવા સંજોગમાં કેલેફિનીઆ સોનાની શોહધ વાસ્તે જવાની અને કરોડપતી થઇને પાછી ફરવાની તેની દીવાન્યતબરી આસ્થા એટલી મજબુત થઈ પડી કે અતે હુંજ હારી ગઇ અને તદ્દન નાચાર થઈ ગઇ!

પ્રકરણ ૧૭૫.

માહરા પપાએ એ પછીથી જ્યારે એ વાત જાણી ત્યારે તેવણુ પણ કાંઇ ઓછા દુઃખી નહીં થયા, પણ પછી વળી મેં જલદીજ જોયું કે તેવણુ બી કાંઈ અજબ જવા અચમ્મચ ધ્યાન બેધ્યાન અને સુના સાહવજ જવા થઇ ગયા! જ્યારે જોઈ ત્યારે કાંઈ ઉંડા વિચારમાં ઉતરી ગયલા, અને હું પુછું તેનાજ જવાબ આપે! વળી એ શી આફત હતી? હું ધણું દુઃખ પામી. આ તો કાંઈ ધરમ કરતાં કરમ નડે એવોજ અનુભવ થતો મને લાગ્યો!

તેજ દાહડે મીસીસ મેકડોનેલ્ડ પોતાની ઉંમરે પુગેલી ચારે દીકરીઓ સાથે મને ને પપાને મળવા આવ્યાં. તેઓ, દેખીતી રીતે મીઠા મેકડોનેલ્ડેજ મોકળેલાં. પોતાનું હેસાંન જાહેર કરવા આવ્યાં હતાં, અને અકેક પછી બધાં મને બગલગીર થઇને માહરી ખાંધ પર માથું નાંખી ધણુંએક હેસાંનું અને ખુશાલીનું રડ્યાં.

તે પણ એક ધણોજ અસરકારક દેખાવ હતો, કે જે ઉપર, એમ છતાં, માહરે અત્રે વગર અગતે લાંબું કરવું નથી. ટુંકમાં, તેઓએ માહરો ઉપકાર માન્યો અને માહરે વાસ્તેનું પોતાનું હેસાંન જાહેર કરવામાં કાંઇજ બાકી રાખ્યું નહી, અને બીજીજ સહવારે હું માહરા હેનરી અને પપા સાથે માહરે ઘેરેબારે પાછી લાંડન જવા ઉપડી ગઈ. હેનરીની મોટી મુસાફરીની હવે બધી તૈયારીઓ કરવાની હતી, અને તે તો આંઠ દીવસમાંજ ત્રાન્સએટલાંન્ડીક તરફ ઉપડી જવાનું માથું ફેરવીને બોલતો હતો, એટલે અમારા હાથમાં વખતજ ક્યાં બળ્યો હતો?

માહરા પપા તો એ બધો વખત ચુપ અને ગમગીનજ રેહતા હતા, અને મને ખાત્રી-પુર્વક લાગ્યું કે મેં મને મલેલી દોલત ધ્રુવનપાટયો વાળી દીધી તેથી એવણુને ઉપજેલી નીરાશી, અથવા અમારાં લગનનો સવાલ પડતો મુકવો પડવાનો હતો અને હેનરી દુરદરાજ જતો રેહવાનો હતો તે વાતનાં ગમનુંજ એ કાંઈ પરીણામ નહીં હતું. તેવણુનાં મનમાં બી દીસ્તી રીતે બીજું કાંઈ ધોલાયા કરતું હોવું જોઇએ ખરું, કે જે વાતનો તેવણુને પાધરો સવાલ કરીને ઘેર જવા પછી જેમ બને એમ જલદી નિર્ણય કરવા મેં માહરાં મનથી ગાંઠ વાળી રાખ્યો.

અને અમે ઘેર પોંદ્યાં, બ્યાં મેરી તેમજ બીડા અમારાં લગનનો ખ્યાલ હાલમાં પડતો મુકવામાં આવ્યો હતો તે અને વાહલો હેનરી એક મોટી જોખમની સફર પર સીધારનાર હતો તે સાંભળીને ખરાં દીલની દીલસોજી સાથે હદની વગર નાઉમેદ ને નાસખર બની. એ ઉપરાંત માહરે જીલ્લતને અને મીં નોરમનને બી એ નવી બરપા થયલી કમનસીબીની વાત લખી વાળવી પડી, અને જે જે દોસ્તોને લગનની વાતની ખબર હું આપી ચુકી હતી તે લોકોને પાછું માહરે લખી વાળવું પડ્યું, જે ખરેખર ઘણાં દુઃખનું એક કારણ હતું. મને કાંઈ ગમતું જ નહીં હતું. આ તો બધું નહીં ધારેલું કાંટાનું કતોસર થઈ ગયું હતું, અને એની જોડેજોડ હેનરીની લાંબી જીદાઈના ખ્યાલથી માહરી છાતી ફાટફાટ થતી હતી.

પણ ખુદાની દયાથી હું ઘણાં મક્કમ મનની એક છોકરી હતી, અને પડ્યું તે પંજરવાનું એ સીધાંત મુજબ હું દુઃખથી દબાઈ નહીં જતાં તેનો બોલો જે ઉપાડવોજ પડતો તો ઘણી બક્ષતવારીથી ઉપાડી શકતી હતી. હમણાં પણ, તેથી, મેં ઘણી હીંમત રાખી. અરે, જે મને કાંઈ જોશીએ આ બધું બન્યું તે આગમય કહ્યું હતે કે તાહરાં લગન હાલમાં થનારજ નથી, તુને મળી ચુકેલું ધન તાહરી ગાંઠમાં રેહવાનુંજ નથી, અને તાહરો હેનરી કદાચ જીવતો પાછો ફરીજ નહીં શકે એવા જીવ સતોસત જોખમમાં દુરદરાજ ફરીઆ ખેડતો જનાર હતો તો હું ધારંજ કે માહરો જીવજ નીકળી જતો! પણ એક પછી એક તે બધું આવ્યું ત્યારે હું હીંમતથી અને સમુરીથી તેનો બોલ ઉઘવી શકી એ તો ખરું. જે ખરુંજ કમુલ કરું તો માહરા વાહલા દીલેરનું એ શુરાતન અને મદાંગી અને કેટલીક હદ સુધીનાં ગમ્યાં એ ખરાં. ખરા નરેશોર મદે બચ્ચાનું એ લક્ષણ છે. માચીમાંના માકડની કાંની બેરાંઓની સોડમાં ભરાઈ બેસનારા બાયલાઓનું એ કામજ નથી, જેથી જોકે આ સાહસમાં નાહીંમત કરનાર ઘણું હતું તો પણ મેં ઘણું મન મોડું કરીને ઘણી હીંમત રાખી.

હરી તો ઘર્યો ધરાતો ન હતો! તે તો તદન ખાત્રીપુર્વક હતો કે ન્યુયોર્ક જમને એક મોટા કાફલો તે ઉભો કરી શકશે, અને કેલીફોર્નિઆની શોહધખોળથી ફત્તેહમંદ અને શીરાઝગરજ પાછો ફરશે; અને અજબ જેવું તો કેયું એ હતું કે હેનરીનો એ દરાવ ભંડ્યા પછી માહરા ધરડા બાપની છાતીમાં પણ એજ લોભ અને એજ ઉમંગ ભાંમ્યો! એ બધું અજબ જેવું પણ તદન ખરેખર હતું. તેવણની અજબ જેવી ઉદ્ધસી ને ચુપકાદીનો બેદ તો કેયો એજ પુરવાર થયો. તેવણે પોતેજ અમે લંડન પાછાં ફરવા પછી ત્રીજે દહડે માહરી આગળ ખુલાસો કર્યો. તેવણની તકરાર એ હતી કે હેનરીને આવી બાળક ઉંમરે એકલો એવા મોટા જોખમમાં કાંય મોકળવો જોઈએ? તેવણ કેહતા કે માહરી જાંઘી એક કોડીની કાંમતની નથી, ત્યારે માહરે તેને મદદ કરવા તેના બચાવમાં તેની સાથે કાંય નહીં જવું જોઈએ?—અને મને તે સાંભળીને ફાટી ફાટીને રડવું આવ્યું. બાપ અને ભરથાર રીસાઈને જાંજો એકકડી વારે મને એકલી છોડી મોહત જીવતના એક જોખમમાં જીપલાવા ચાલી જવા તૈયાર થયા હતા!

“તાહરે તો ઉલટું ખુશી થવું જોઈએ, માહરી ડાહી દીકરી,” તેવણે મને રડતી જોઈને પેટમાં દાબી સધ્યારો આપ્યો; “તું માહરી સદચણની મુર્તિએ મને કાદવ કીચલમાંથી બાહર ખેંચી કાઢ્યો, અને માહરા એક વારના માહ પાપી અવતારથી મને મુકતી અપાવીને આજે

જે હું શુધ્ધ ને સદ્યુષ્ટી છેઉં તે તેજ મને ખનાવ્યો; પણ, એ છતાં, માહરાં બચ્યાં, માહરાં ગુજરાંજીને વાસ્તે તો હું તાહરાંજી ઓશીયાલો કેની? તું જો કે દુન્યાથી ઉલટો માહરો કેસ છે. આપે દીકરીનો ગુજારો કરવો જોઇએ તેને બદલે હું તો સાંમો માહરી ગાય ગોસપંદ જેવી દીકરીને ઉભે માપ માંથે પડેલો છું!”

“ઓ, તમે કાંય એમ બોલીને મને પજવોછ, પપા? માહરાં બધાં સુખ દુઃખમાં મને તમારી શું જેવી તેવી ઓથ અને જેવી તેવી કીમતી મદદ છે?”

“કાંઈ નહીં, દીકરા, મને જરા ધીરજ રાખીને સાંભળી લે,” માહરા પપાએ બજીદ થઇને કહ્યું, “હંરીના એ લોભમાં હું પોતે પણ ધણું માતુંછ. એ અમેરીકન પેનીનશુલા તેના જોખમોથી બેશક ખાલી નથી, પણ સુન્નું ત્યાં બીસ્વાર છે, ત્યારે હું બી કાંએ નહીં જાઉં? હું જો મરી ગયો તો દુન્યામાંથી એક નાલાયક ઓછો થશે, ને જીવ્યો ને કરોડપતી થઇને પાછો ફર્યો તો માહરી આએ સદ્યુષ્ટીની મુર્તિને તેની બધી નેકીની નવાજેશમાં માહરે મરતે દાહડે નીહાલ કરી જવાનો તો સતોષ રેહશે? આએ માહરાં તન પર કપડાં છે તે વટીક તાહરાં અપાવેલાં છે! હું દહાડામાં ચાર વખત નીમક ખાઉંછ તે બી બધું તાહરંજ છે, અને હું એ તાહરાં હેસાંનનાં ઓશીયાલા બોજમાં નહીં મરું તે શું તુને ગમશે નહીં?”

મેં દુઃખની એક ચીસ પાડી તેઓને ચુપ થવા કહ્યું. મેં તેઓને કાકલુદીથી સમજાવ્યું કે મેં જે કાંઈ કર્યું હતું અને હું જે કાંઈ કરતી હતી તે તેઓ જોગી ખુદને ધરથી માંગી લાવેલી માહરી પાક ફરજની બળવણીથી ન્યાદા કોઇજ કીસમે હતું નહીં.

“તેજ તો તાહરી જીલ છે, દીકરા,” માહરા આપે બજીદથી તકરાર લીધી; “તાહરી બચગીમાં હું તાહરી તરફની માહરી ફરજને કેઈ અદા કરીને મરી ગયો કે આએ વખતે માહરી જોશીમાં તાહરી ફરજની આશા કરવાને હું વાજબી કેહવાઉં? વેલ, વેલ,” તેવણે વળી મને અધીરી પડતી ને ગુસ્સે થતી જોઇને ઉતાવળે વધાર્યું, “તું એમ ખીજવાયા ના કર. હું જે આપણી ખરી હકીકત ને હાલત છે તેજ માત્ર તુંને કહી સંભળાઉંછ. હવે બીજો ખ્યાલ કર. માહરા સાથે જવાથી હેનરીને કેટલી બધી મદદ થશે તે ધ્યાનમાં લેવાનું છે. એ કેટલું દુરદરાઝ જવાનું છે, અને તેમાં કેવો જોખમ અને જેહમત છે તે હું બરાબર સમજીઉંછ, અને માહરે, તેથી, એની સંભાળમાં સાથે જવુંજ જોઇએ. ખાત્રી રાખજે, માહરાં બચ્યાં, કે જો કોઇ વખત માહરો જાન આપીને બી એનો જાન હું બચાવી શકતો હોવશ તો તે હું હજારો હજાર ખુશીથી કરશ, અને બેહસ્તમાં પછીથી તમે વાહલાંઓની ધણી મગરૂરીથી હું વાર જોવશ; પણ, તેથી ઉલટું, જો હું જીવતો રેહવશ અને એને જીવતો લખને તાહરી આગળ પાછો ફરશ તો મેં એની કેવી સંભાળ લીધીછ તે એજ તુંને કેહશે, અને તેટલાંથી બી તું માહરાં નેક બચ્યાંનાં હેસાંનોતો બેકાંમતી બોજ થોડો ધણો વાળી આપેલો સમજી હું ધીરજ માનશ.”

મેં માહરા પપાનો એ સાંભળતાં પગે લાગીને ઉપકાર માન્યો, અને જો કે તેવણથી બી જીદી પડતાં માહરં ક્લેન્ડું કપાઇ જતું હતું, તોપણ માહરા હેનરીની સમાલમાંજ તેવણ સંધાવતા હતા તે વિચારથી મને હદ વગરલી ધીરજ ઉપજી, અને માહરા આપનાં ઉંડા ડાહપણ

અને બોહળા અનુભવમાં ધણો વિશ્વાસ હતો, અને માહરી ખાત્રી થઇ કે એ મામા બાણેજ સાથે જવાથી પરીણામ બોહાની દયાથી આપંદા કદાપી સારું જ આવશે. હેનરી પોતે પણ એ સાંભળીને ધણો ખુશી થયો, અને તેને પણ જાણે એવણુની ઓથ મળી જવાથી ફતોહની એક ઝરંટી મળતી હોય તેમજ લાગ્યું !

વાંચનારને યાદ હોયું જોઇએ કે દુધમાય મીસીસ ઓલ્ડકાસલ ગુજરી ગયાં તેવણુ જે મને ત્રણ હજાર પાઉંડ વારસામાં આપી ગયાં હતાં તે અનામત, એમની એમ, મેં ગયે વરસે માહરા એ ગરીબ બાપનાં નામ પરજ આપી હતી. એ રકમનાં બ્યાજ પર એવણુ ધણી સારી રીતે ધજજતથી અને સગવડથી જુદા રહીને પોતાનો ગુજારો કરી શકતા હતા. તે રકમ, તેથી, અત્યારે પાછી માહરાં નામ પર કરી દેવાની તેવણુ બોહસ લખ બેઠા કે તેલું બ્યાજ ઉપરાંત મુદ્દલ બી મને જરૂર પડે તો હું વાપરી શકું, અને તકરાર નીવારવા મેં હાજ કહ્યું. માહરી મતલબ એ રકમ બ્યાં હોય ત્યાં તેવણુનાજ હવે પછીના ઉપયોગ માટે બ્યાજે વધવા દેવાનીજ હતી. વળી, હેનરીના પોતાના પગાર અને કમીશનના પંદરસો પાઉંડની જે મોટી રકમ મીં મેકડોનેલ્ડના હાથમાં જમા હતી તે રકમ, એ જોઈ મહસ્થને હવે આગળ લખવા મુજબની સવળતા થઈ ગયલી હોવાથી, તેવણુનેજ ત્યાં રાખી મેળવા અથવા નહીં ઉપાડવા કાંઈ કારણુ નહીં હતું. તેવણુ તો બીચારાએ નાદાર થતાં બીજાં માંગનારાઓના બોગે બી તે રકમ હેરીને આપીજ દેવા કાઢી હતી, પણ તે વખતે એણે તે લીધી નહીં હતી; પણ હવે બ્યારે તે કેલીફોર્નિઆ જવા નીકળ્યો હતો એમ તેઓએ જાણ્યું ત્યારે તે રકમ સાથે લઈ જવા એવણે તેને ધણો સમજાવ્યો. તેવણુને બી અવલમાં તો હેનરીનો એ સાહસ જરા થઇને ગમ્યો નહીં, અને તેને એ ખ્યાલ પડતો મુકવા તેવણુ બી ધણો સમજાવ્યો, મગર હેનરીએ તો માથું ખોહીનેજ કામ લેવા માંડ્યું હતું, એટલે તે માહરાં વાહલો કોઇનો સમજાવેલો સમજ્યો નહીં.

એટલા માટે પોતાના જમા થયલા એ પંદરસોમાંથી ફક્ત પાંચસો પાઉંડ તેણે પોતાના જીવખરચને વાસ્તે મુસાફરીએ જતાં તુરત વેળા ઉપાડ્યા, કે બ્યારે બાકીના એક હજાર વાસ્તે તે મીં મેકડોનેલ્ડને અરજ કરી ગયો કે તેને બ્યારે બી પુરતી સવળતા થાય ત્યારે તે અવેજ તેણે મનેજ ભરવો. એ બંદોબસ્તી, અલખત, માહરી જાણુચુજ કે મંજુરયાત વંગરજ હેરી મીં મેકડોનેલ્ડ સાથે પક્કી કરી આવ્યો હતો, અને મને તો તે વિશે કાંઈ ખબરજ નહીં. એ તો છોક ઉપડતી વખતે તેણે મને કહ્યું કે મીં મેકડોનેલ્ડ પરના તેના બાકી નીકળતા એક હજાર પાઉંડ જે મને મોકળવામાં આવે તો માહરે તે કયુલ રાખવા, અને માહરા ઉપયોગમાં લેવા, અને માહરાં છુટાં પડવાનાં દુઃખ વચ્ચે હું એ વાતને ક્યાં સેકો તાણું ને તેની ક્યાં જીક્કર કરવા બેસું? મેં તે વખતે મનમાં ધારી લીધું કે એક હજાર પાઉંડ જે મને મોકળવામાં આવશે તો હું તે પણ બેંકમાં જમા કરાવશ ને તેનેજ વાસ્તે અનામત રાખશ, એટલે તે વાતની મેં તે વખત કશી જીક્કર કરી નહીં.

અને અતે જુહાઇનો તે સંતાપજનક દિવસ બરપા થયો, કે બ્યારે માહરા બાપને મળીને હું માહરા વરને મળતી, અને વરને મળીને, ઘેલી જેવી, પાછી માહરા બાપને બેટતી! મને એ કાનેલ ઝેર જેવી જાલીમ જુહાઇએ તે વખતે કેટલી રડાવી અને કેટલી દુઃખી કીધી

તેનો હું વાંચનારાંઓને એક ઝાંખો ખ્યાલ બી આપી શકતી નથી; મગર અંતે સેવટની છીસ કોટીઓ ખલાસ થઇ, બ્યારે દુન્યામાં દરેક ચીજનો છોડો હોય છે તેમ તેઓની સ્વાંનગી થઇ. હું તેઓની ગાડી સુધી રડતી તેમજ હસ્તી—હસ્તાં મોઢાંએ એ વાહલાઓને વીદાય કરવાની માહરાં અંતકરણની કાળજીને લીધે માહરાં આંસુઓ વચ્ચેથી હસ્તી—તેઓને મુકવા ગઇ, અને ગાડી ઉપડી જવા પછી હું માહરાં ફાઇઝમમાં પાછી ફરી સોદા પર ઉધે મસ્તક પટકાઇ પડી, અને ફેકેફેક રડી. હવે એ બેઉ વાહલાઓને પાછા જીવતા કે મુએલા જોવશ કે નહીં, અને જોવશ તો ક્યારે જોવશ એ બધું સરજતને સ્વાધીન હતું, જે માહરાં કદપાંત વચ્ચે બીડા અને મેરી ઝસેન્તવર્થે અને ઘણી ઘણી હીંમત આપી. તે બંને કલાકો તક માહરી બાગીમાંથી ખસી નહીં.

અને તે રાત્રે ખાધા પીધા વગર હું વહેલીજ સુઇ ગઇ. મને ખાવા પીવા કાંઇ ગમ્યું જ નહીં. હું તો જાંણું જે અને ઉંઘ બી આવવાની નથી, પણ તન મનમાં ઘણીજ ઠાકેલી હોવાથી, એજ બંને વાહલાઓનો વિચાર કરતી કરતી, હું ઉંઘાઇ ગઇ, અને ખોદાની મેહર-ખાંતીથી છેક સહવારે ઉઠી ત્યારે એ સરજતની આધીનતા વાસ્તે માહરાં મનથી પુરતી જાંત થઇ ચુકેલી હતી. હવે જાંત થયા વગર બીજું કરીજ શું શકાય ? ઇંગ્લાંડનો કીનારો છોડી જતાં એ બંનેએ લીવરપુલ પોંદચીને જે કાગળો અને કાળજીથી લખ્યાં હતાં તેથી અલખત માહરાં જીવને થોડી ઘણી પણ રાહત મળી.

પ્રકરણ ૧૭૬.

હવે માહરે પાછું કામકાજમાં મંડાવાનું હતું. ખરેખર નવેસરથીજ માહરે માહરી જીંદગી પણ પાછી શરૂ કરવાની હતી. મેં જોયું કે જેમ જલદી માહરે મગજ રોકાયેલું થાય તેમ હું એ જીંદગીનું દુઃખ વહેલી જીલતી થવશ, જેથી સીઝન પાછી ચાલુ થતી હોવાથી નાટકો પાછા ચાલુ થઈ ચુક્યા હતા, અને મેરી પોતાનો પાર્ટ કરવા નાટકમાં જતી હતી ત્યારે હું એક રાત્રે તેની સાથે ડીએટર પર ગઇ.

મેં ઘણે લાંબે વખતે ત્યાં પાછો પગ મેલ્યો, પણ એ ખુદાની કેવી મેહર કે હું બ્યારે પૈસાવાળી થઇને સ્ટેજથી અલગ થઇ ત્યારે કટોકટ તેજ વખતે વેકેશન શરૂ થયેલું હતું, અને પાછી સીઝન ખુલો ત્યારે તરતનાજ નાટકો પાછા ચાલુ થયલા હતા ! એટલા વાસ્તે થયુ એમ કે હું સ્ટેજથી અલગ થઇ હતી તે વાત તો અમારી કંપનીને લાગતાંવળગતાં અંગત આસામીઓની હદની બાહરે ઝાઝી જાહેર થવા પામીજ નહીં હતી. એ ઘણું સારું થયું, અને એથી માહરી હસી થતી ઘણી બચી. પેપરવાળાઓએ બી એ વાત જાણીજ નહીં હતી, જેથી અમારી તરફની નાટકની શોખીન આલમને તો કાંઈ સ્વપનો બી નહીં હતો કે હું સ્ટેજથી અલગ થઇ ચુકી હતી. એ તો બધું, એટલા વાસ્તે, મને જાણે એક સ્વપનું થઈ ગયું હોય તેમજ હાલમાં દેખાતું હતું !

હું જાનને મીઠી રીઝર્ડસને તેની આશીસમાં મળી, કે જે ગ્રહસ્થ પોતાની હંમેશની રીત મુજબ ઘણી સબ્યતાથી અને આવકાર આપ્યો. કદાપી તે માહરી મીલકાતની મતલબ મનથી

સમજી પશુ ગયો હોય?—મને એમ લાગ્યું ખરું, પણ તેણે તેવું બાહરથી જરા એ બતાવ્યું નહીં, અને પેઢલાં તો અમે નાટકની દુન્યાને લગતી એવાર પેલારનીજ વાતો કરી. મેરી એન્ટવર્થ રટેજ પર ધણું સારું કામ કરતી હતી અને લોકોનો તેણે ધણો સારો ચાહ જીતી લીધો હતો તે મીં રીચર્ડસે અને કહ્યું, અને પછી નરમાશથી પુછ્યું; “આજે કાંઈ તમે અત્રે મીલાકાતનું મને માન આપ્યું, મીસ પર્સી?”

“માહરે રટેજ પાછું જોઈને કરવાની મને ફરજ પડી છે, મીં રીચર્ડસ,” મેં જરા અસ્થાનું જેવું હસીને કહ્યું.

“ખરેખર?” તે ધણો અજબ અને રાજી થયેલો દેખાયો; “શું નાટકની દુન્યાનો એક ઝળકતો સેતારો પાછો ત્યારે રટેજ પર પ્રકાશવાનો છે ખરો?”

“માહરી મશકેરી ના કરો, મીં રીચર્ડસ,” મેં ઝાઝકાઈને કહ્યું; “હું કેહું છું તે ખરું છે. માહરી સ્થિતીમાં સુખી ફરફાર થવાથી તમારી તરફનાં માન ચાંદ વચ્ચે હું રટેજ છોડી ગઈ હતી, પણ હાલ પાછો માનલો એવી રીતે બદલાયો છે કે માહરા ગુજરાને વાસ્તે તમને પગે પડતી પાછી આવી છે.”

“હજારો ખુશીથી,” મીં રીચર્ડસે દીલસોજીથી કહ્યું, “અને જોકે ખરું કહું તો સમો એ રીતે માહરી ફેવરમાં પાછો બદલાવા વાસ્તે હું ખુશી છેઉં, તોપણ ખરેખર તો તમે જે સુખી સ્થિતી ભોગવવાની ઉમેદ કરતાં હતાં તે એવા કોઈ ઉલટા સંજોગો બરપા થવાથી ઉલટાઈ ગયું એમ જાણીને મને ધણી દીલગીરી લાગે છે.”

“હું તમારી એ દીલસોજીને વાસ્તે ઉપકાર માનું છું, મીં રીચર્ડસ,” મેં કહ્યું; “અને હું ઉમેદ કરું કે એ બધી હકીકત તમે મેહરબાનીની રાહે ખાનગીજ રાખશો. આપણા ખેલાડીઓમાં હું કાંએ ગઈ અને કેમ પાછી ફરવા પાંખી તેની જેમ ઝોછી ચરચા અને ચાવા-ચીવી થવા પાંખશે તેમ હું તમારી જાસ્તી આભારી થવશ.”

“તે વિશે તમે બીલકુલ બેરીક્ટ રેહો, બેહેન,” મીં રીચર્ડસે સધારો આપ્યો; “હું બધું માહરી પરજ લઈ લેવશ કે હુંજ એ બાઈને ધણી બોંહસથી પાછો લઈ આવ્યો, એટલે તમોને કશીજ રીતે નબોજી લાગશે નહીં.”

“અને હવે માહરા પગારનું કેમ?” મેં હસીને પુછ્યું.

“જેમ તમે કેહો તેમ,” કંપનીના તે મેનેજર અને માલેકે કહ્યું, “તમારી સામેલ-ગીરીથી માહરી આવકમાં સંગીન ફાયદો થવાનો તે વાત હું જરા બી છુપાવતો કે ચીબોચાબો થઈને ના પાડતો નથી, અને તમો જેવાં એક ખરાં ઇબ્જનિટાર બેહેનની સામીલગીરી હું માહરી કંપનીને વાસ્તે ધણી માન બરેલી ધાડું છે, એટલે તમોને થોડુંક વધતું આપવું પડશે તોથી તે મને ખટકવાનું નથી, એટલુંજ કે આપણા ખરચો ધણા મોટા છે, અને કમીટી આવક જાવક તપાસતી વખતે માહરી સાથે એ મોટા ખરચોને વાસ્તે ધણું ચીઠ્ઠાં ફાડ્યા કરે છે, વાસ્તે તમો બેહેન ધણું ખેંચી નહીં પકડો તો મેહરબાની.”

“હું ખેંચી પકડવા માંગતીજ નથી, બહા મીં રીચર્ડસ,” મેં સમજાવ્યું; “છેલ્લી

એ સીઝનથી તમે અને અઠવાડયાના ચાલીસ પાંડડ આપોછ તે હવે હું એટલુંજ માંગી લઉંછ કે પચાસ કરો, અને અને બેનીશીત નાછટ જે દર વરસે આપતા હતા તે ગમે તો ના આપતા.”

“માહરે ક્યુલ છે,” મીં રીચર્ડસે એક બી આનાકાંની વગર ખુશી થતાં કહ્યું; “તમે એ ધણું વાજખી માંગોછ, ને એમાં તેથી વાંધા કરવા જેવું રહ્યું નથી. કાલે માહરા સોલીસીટરે તમને એગ્રીમેંટ તૈયાર કરી મોકળશે, જે મહેરબાનીની રાહે સહી કરીને મને પાછું વાળજો.”

અહીં એ મુલાકાત ખતમ થઇ, અને હું મેરી એન્ટવર્થવાળા બેંકસમાં જઇને નાટક જોવા બેઠી. મેરીએ તેમાં બેશક ધણી કમાલ કરી, અને ખેલ ખતમ થવા પછી તે જ્યારે તૈયાર થઇને માહરી પાસે આવી બેઠી ત્યારે મેં તેની એ ફત્તેહ વાસ્તે તેને ધણીએક સુખારકબાદી કહી.

એમ છતાં, અમો તરત ધર નહીં ગયાં. ખેલની પછવાડે ફાર્સને બદલે જે એક નવો “બાલે” (નાચ) રજુ થનાર હતો તે જોવા અમે યોગ્યાં, અને જ્યારે તે પર પરડો પાછો ઉત્થકયો ત્યારે મને તે દેખાવ અલખત ગમ્યો. સીનરી પર દેખીતી રીતે મીં રીચર્ડસે ધણો પૈસો અને ધણું બેજીયું ખરચ્યું હતું.

તે નાચનારીઓનો ગ્રુપ મેં મોજથી જોયો ને ધ્યાનથી તપાસ્યો. તેમ કરતાં હું જોઇને ધણી અજબ થઈ કે તેમાં પેલી લુચ્છી મેલીસા હેરીસન પણ હતી! તે પાપી છોકરીએ મારકવીસ આફ ટાઇનેડેલના સંબંધમાં માહરી સાથે ધણી નાલાયક ચાલ ચલાવી હતી, અને પછી તે કપાત્ર આદમીની બાંહેધરી હેઠળ પોતે રટજ છોડી ગઈ હતી તે વાંચનારને યાદ હશે; અને ત્યારે લાંબે વખતે પાછી તે રટજ પરજ શું ધકેલા ખાવા આવી હશે? શું તે બ્રદ્દ બુદ્ધીના મારકવીસ સાથે તેણીને કાંઈ કળ્યો થયો હશે, કે તે નાલાયકે પોતેજ એવી એક વઠેલની મોહીનીથી વેહલો ધરાઈ જઇને તેને ફંકી દીધી હશે?

અલખત, બાલે ડાન્સર્સમાં જુલીની જગ્યાએ વધતી ઝોછી હાલમાં તેજ હવે આગેવાન હરોળમાં હતી, પણ. એમ છતાં, મેં જોયું કે એક નવી છોકરી જે તરતની એ નોકરીએ રહેલી હોવાનું મેં પેપરોમાં વાંચ્યું હતું તે કાંઈ એ લુચ્છીને આસાનીથી ફાવવા દે એમ લાગતું નહીં હતું. તે નવી હતી એમ છતાં પોતાના કુન્નર અને સુંદરતામાં જલદીજ મેલીસાને પાતરે પાછી પાય એવી અને લાગી. તે વીસથી બાવીસ વરસની એક ઇંગ્લેન્ડ છોકરી હતી અને રટજ પર તે “માડમુવાએલ એનજેલીન”ને નામે ઝોળખાતી હતી.

હું, તેથી, એ છોકરી કોણ હશે તે જાણવાને સ્વાભાવીક શુદ્ધાસુ થઇ, અને તે વિશે માહરી પડોશમાં બેઠેલી મેરી એન્ટવર્થને પુછવા જતી હતી, જેવામાં અમારા બેંકસનું બારણું ઉંઘાડીને સારાં નસીબે મેનેજર મીં રીચર્ડસ પોતેજ અંદર આવ્યો. તે તો જાહેરમાં માહરે પેહલો દેખાવ કયો દિવસે આપવાનો હતો તે પુછવાનું રહી ગયું હોવાથી મને શોહધતો અને તેજ પુછતો અત્રે આવ્યો હતો, કે જેથી તે મુજબની ગોઠવણ કરવાને તેને સવળતા થાય; અને ત્યારે મેં તેને બેસાડ્યો, અને એ એનજેલીન કોણ હતી અને ક્યાંથી આવી હતી તે તેને પુછ્યું. અલખત, હું રટજ છોડી ગઇ તે પછી છેક દસ અઠવાડયે-એટલે બેથી અઢી મહીને-નાટક-

શાળામાં આજે પાછો પગ મુકવા પાંચી હતી, અને તેટલાં જમ મેલીસા હેરીસન પાછી આવીને ધુસી ગઇ હતી તેમજ આ પશુ એક નવી નાચનારી નોકરીએ લાગી હતી, અને તેને લગતું, તેથી, થોડુંક અને સ્વભાવિક જાણવા અને પુછવા ગમ્યું.

“એ છોકરીની વાત જરા અજબ જેવી છે,” મી. રીચર્ડસે કહ્યું. “એ મહીનાની વાત પર—એટલે તમે રેજન છોડીને અલગ થયા પછી થોડુંએકે હું એક ઠેકાણે જમવા ગયો, જ્યાંથી દુકે રસ્તે ઠીએટર પર ચાલતો આવવા નીકળવાથી અને એક ગરીબ લત્તામાંથી પસાર થવું પડ્યું. એ વખતે ખીયારી એક ધણી મુશ્કેલીસ જેવી છોકરી માહરી પાસથી ઉતાવળે ચાલી ગઈ, અને મેં જોયું કે ઓશકાતી શરમાતી કાંઈ બંડલ પોતાના હાથમાંથી છુપાવીને માલ ગીરવી રાખનાર જે ભોલી તરસ્યા બ્યાનખાઉઓ આવે છે અને જેઓની દુકાણો અને કામકામ છે તેઓ માંહેલા એકની દુકાણમાં ધુસી ગઇ. હું, તેથી, જરા થોખી ગયો. મેં ઝંસ લાઇટના ઉગમમાં એ છોકરીનો ચેહરો જરાબર જોયો હતો, જે ધણી સોહામણો ને પુખ્તરત દેખાયો હતો, એટલે માહરા ધધાની રહે અને તો તલાસ કરવા હું થોખી ગયો, એ પછી મેં જોયું કે તે દુકાણમાંથી તે પાછી નીકળી ત્યારે તેની આંખમાં આંસુ હતાં. એ ઉપરથીજ હું તેની આગળ ગયો, અને ધણી નરમાશથી તેને મેં વાત કરાવા માંડી. મેં તેને પેહલેથીજ સમજાવ્યું કે માહરી નીચા તેને મદદ થવા જેવી નેક હતી, અને હું સાચ્ચીજ દયાનતથી તેને વાત કરાવતો આવ્યો હતો. તેણીએ, એ ઉપરથી, માહરા ચેહરા પર એકાદ પળ ટીકી ટીકીને જોયું—જાણે માહરા પ્રમાણીક હેતુઓ વિશે તે પોતાની ખાત્રી કરવા ચાહતી હોય; અને પછી માહરી દાલસોજીને વાસ્તે માહરો ઉપકાર માનીને ચાલીજ ગઇ. તે એવા એક બ્યાનખાઉ મારવાડીની દુકાણમાંથી ઉતરી, અને ઉતરતાં પકડાઇ તેની ખેજલતથી તે ધણી ઓશકાતી હોય તેમ ચેહરામાં લાલ થઇ, અને કાંઈ બોલી નહીં શકવાથી માહરો ઉપકાર માનીને ચાલી ગઇ. એ જોઈ મને તરત લાગ્યું કે આ કાંઈ ખરી ગરીબી ને કમનસીબીનો કેસ હતો. આગળ કાંઈ સારા દાહડા જોયલા હોય એવા જમાનાની ગીરદેશીથી ગળડતાં ગળડતાં તંજહસ્તીની છોક જેલ્લી પાયરી પર આવી લામનારાં જે સારે ધરનાં મુશ્કેલીસ મોહતાજો થાય છે, અને જેઓ પોતાની નામોશીથી ધુલુ ધુલુને મરે છે તે જાતની આ એક છોકરી હતી એમ મને તરતજ લાગ્યું. હું, એ ઉપરથી, પેલા મારવાડીની દુકાણમાં ગયો, અને મેં ત્યાં માહરી તલાસ કરી, જ્યારે માહરી તેહકીકમાં જણાયું કે તે ખીયારી કાંઈક પોતાનાં પેહડવાનાં કપડાં પર દસ શીર્લીંગ માંગી સેવા આવી હતી, જ્યારે તે લુચ્છીએ નજદીક બે પાઉડનો માલ દબાવીને તેણીને ફક્ત પાંચ શીર્લીંગ પકડાવી હતી! મેં એ સાંભળીને તેનું નામ ઠેકાણું મેળવી લીધું—માહરી ખરેખર મતલબ કે તે ખીયારી જો દુઃખમાંજ હોય તો હું તેને થોડીક દાનદયાથી મદદ કરું; પણ તે નામ ઠેકાણું મુજબ જમને જ્યારે મેં તલાસ કરી જોઇ તો તે નામ ઠેકાણું આપેલું તો તદ્દન ખોટુંજ પુરવાર થયું, કેમજે તે મોહલામાં તે નામનું કોઇ આસામી રેહતુંજ નહીં હતું! હું, તેથી, ધણી નાડમેદ થયો, અને અરધો ખીજવાયસો ઠીએટરમાં પાછો ફર્યો.

“તમે ધણી બલા છો, મી. રીચર્ડસ,” મેં ખરાં દીલથી કહ્યું; “ખરીબોને વાસ્તેની તમારી એ જાતની બલાઇના દાખલાઓથી હું પુરતી રીતે વાકેફ છું; પણ પછી?”

“પછી ખીજે દાહડે હું રીહાયરસલમાં રોકાયસો હતો તેટલાં અને કોઇ છોકરાએ આવીને કહ્યું કે કોઇ અજાણી બાઈ મને મળવા આવેલી ખોટી થતી હતી,” મી.

રીચર્ડસે જારી રાખ્યું, “અને જમને જોઈશ તો માહરી ધણી અન્યથા વચ્ચે માલમ પડ્યું કે એ તેજ છોકરી હતી કે જે આગળી રાત્રે મને મળી હતી, અને જેણે મારવાડીની દુકાંજીમાં પોતાનાં પહેડવાનાં કપડાં ગીરવી મુકાને ફક્ત પાંચ શીર્સાંગ મેળવતાં મીસ જેમ્સ સ્મીથનું બલતું ને ખોડું નામ આપ્યું હતું. હું, એટલા માટે, તેને પાછી જોઈને ખુશી થયો કે તેનું દુઃખ ટાળવા અને તેને અને તો મદદ થવા અને તક મલકે ખરી, અને તેણે બી અને જોતાં સાથે તરત ઓળખ્યો, કેમકે મને જોઈને તે એકદમ ધણી ગભરાઈ અને શરમાઈ ગઈ. એ જોઈને મેં તેને ધણી ધીરજ આપીને બેસાડી, અને ત્યારે તેણે મને જણાવી દીધું કે હું આગળી રાત્રે જોઈ ચુક્યો તેમ તે પૈસા ટકાનાં ધણાં દુઃખમાં હતી, અને હાલમાં સ્ટેજનો ધંધો માંગતી અને શોહધતી હતી. મેં તેને મદદ થવાને એ ઉપરથી માહરી પુર ખુશી જાહેર કરી, અને સવાલ કર્યો કે સ્ટેજમાં કેઈ લાઇન તે લેવા ચાહતી હતી. તેણે કહ્યું કે નાચવાની તેણે ધણી સારી તાલીમ લીધી હતી, અને તેથી તે એક બાલે ડાન્સર તરીકે રેહવા માંગતી હતી. મેં, તે ઉપરથી, તેની થોડીક પરીક્ષા કરી જોઈ. પેહલાં તે અત્યંત ઓશકાઈ, પણ મેં તેમજ બાલે માસ્તરે તેણીને ધણી હીંમત આપી, બ્યારે અમે જોઈ શક્યા કે તે જાહેરમાં ધણું સાઈંજ કામ કરી બતાવી શકશે. એ ઉપરથી મેં તેને તરત માહરી નોકરીમાં રાખી લીધી, અને તેને મદદ થવાની સાચી દયાનતથીજ તેના પેહલા અઠવાડયાને અરધો પગાર તરત મેં આંગ પર આપી દીધો, જે તેણીએ ધણોજ અચકાઈ અચકાઈને લીધો, અને લગભગ આંખમાં આંસુઓ સાથે તે પાછી ફરી. તેણીએ પોતાનાં નામ તરીકે આએ વખતે આએ “જૉન ચર-ચીલ” લખાવ્યું, અને મને લાગ્યું કે યા તો ગઈ રાત્રે પેલા મારવાડીને ત્યાં તેણીએ નોંધાવેલું નામ ખોડું હોય, અથવા તો આએ ખોડું હોય, અથવા તો બેઉ બી ખોટાં હોય, અને તેનું ખરું નામ કાંઈ બીજું અને જુદુંજ હોય, જે હાલમાં તે છુપાવતી હોય? મેં, એમ છતાં, તુરત ને તુરત કશી બ્રાહ્મ જીકર થવા દીધી નહી, જે પછી બાલે માસ્તરના હાથ હેઠળ સાત અઠવાડયાની પુખ્ત તાલીમ લીધા પછી ગયે અઠવાડયેજ પહેલવેહલી તે જાહેરમાં નીકળી, અને તમે જોવોશ કે એ ખરેખર ધણું સાઈંજ કામ કરી શકેશ.”

“ત્યારે ખરેખર તો એ છોકરી કોણુ છે ને કાંઈથી આવેલી છે, તે તમો. મી૦ રીચર્ડસ, હજી સુધી કાંઈ જાણતાજ નથી?” મેં જરા અન્યથા થઈને પુછ્યું,

“કશુંજ નહીં,” મી૦ રીચર્ડસે જવાબ કર્યો. “એણે કાંઈ પછીથી મને કહ્યું નહીં અને મેં પુછ્યું નહીં. માહરી મતલબ તો એ બીચારીને એની મુશ્કેલીમાં મદદ થવાનીજ હતી કેની? એ હાલમાં તો “લોંગ એકર” વાલા જરા સારા લતામાં આવી રહેલી છે, અને કાંઈ કામ પડે તો અમને ફાંફાં નહી મારવાં પડે તે મતલબથી તેણે પોતેજ પોતાની ખુશીથી પોતાનું એ એડરેસ ગયે અઠવાડયે આપણાં કેટલગમાં નોંધાવ્યું છે.”

“અને મીસ હેરોસન ક્યારે પાછી આવી?”

“તેને બી એ અઠવાડયાં થયાં,” મી૦ રીચર્ડસે જવાબ કર્યો, “એ ખરાબ ચાલની છોકરી ખોટે રસ્તે પોતાનું સાઈંજ કરી શકવાની ઉમેદમાં આપણને છોડી ગઈ હતી ખરી, પણ જલદીજ ઝાડુ ખાઈને પાછી ફરી, અને આગળ કરતાં અરધા પગારે પાછી રાખવાને મને કાલાવાલા કીધા એટલે મેં રાખી લીધી.”

એ પછી માહરે જાહેરમાં ક્યારે રજુ થવું તે તારીખ અમારા વચ્ચે અમે નક્કી કરી લીધી, અને જરા વારે બાલેનો તમારો ખતમ થવાથી રૂપ પડ્યો, એટલે અમે ધરે ગયાં.

માહરે માહરે પેહલો દેખાવ “લેડી મંકમે” તરીકે જાહેરમાં આપવાનું નક્કી થયું હતું, અને પેહલી રાત્રે હું પાછી નીકળી તે દાહડેની લોકોની ઉસ્કેરણી ખુદની બહેનથી હું મગરૂરી માની લઈ શકું એવીજ હતી. દરેક પેપરવાળાએ માહરી એક બી ખુશામદ કે કાલાવાલા વગર માહરાં એ રટેજ પરનાં આગમન વાસ્તે મુબારકબાદીની આરટીકલો લખી હતી, અને જો હું એમ કહું કે સેહેંકડો નહીં પણ હમરો લોક નાટકની રાત્રે જગ્યા ન મળી શકવાથી નાઉમેદ થઈ પાછાં ફર્યાં તો હું એક બી સહરાગાત કરતી નથી.

હવે એ રાત્રે બીજા અંકનો માહરો પાટ કરીને રટેજ પરથી હું અંદર આવેલી માહરા ડ્રેસર તરફ જતી હતી તેવામાં મેં એક દમામદાર તોરના, પાકટ ઉંમરના આસામીને રટેજની એક બાજુએ મીં રીચર્ડસ સાથે વાત કરતો ઉભેલો જોયો. તે ચાલીસથી પીસતાલીસ વરસની ઉંમરનો હશે, પણ માથાં પરનાં તાલકના બાલ ધસાધને તાલક બીલકુલ છોલેલા બેકડા જેવું વચમાંથી વગર બાલનું અને ચલકતું થઈ ગયું હતું, અને આસપાસના બાલ, ગુચ્છા, ટેબ્લા વીગેરે હજી પુરતાં પ્રમાણમાં હોવાથી તે ધણો દમામદાર દેખાતો હતો. તે ધણો અચ્છી રવેશે ડ્રેસ થયેલો હતો, પણ તેમાં ટેસ્ટનું ખુન કશું નહીં હતું, અને તેનો તમામ દેખાવ દેખાવદાર અને ઉમરાવી તોરનો હતો.

તેણે, મને આવતી જોતાં સાથે, બાજુમાં હડી જઈને મને પાસ થવા જોગી અદબથી જગા કરી, અને વળી મને ધણાં માનથી નમ્યો, જેનો મેં તેટલીજ સભ્યતાથી જવાબ કર્યો. એ પછી માહરા ડ્રેસરમાં મને માહરી તે રાતની ફત્તેહ વાસ્તે બીજા ઍક્ટ્રેસીસ મુબારકબાદી આપતી આવી તે લોક સાથની વાતચીત દરમ્યાન, વાત પરથી વાત નીકળતાં, હું જાણુવા પાંચી કે તે સર હયુ વોર્ડ નામનો એક ધણો ધનવાન બેરોનેટ હતો.

“પણ એ વાતનો કાંઈ બંદોબસ્ત થવો જોઈએ, મીસ ત્રેફર્ડ,” તે ઍક્ટ્રેસીસમાંની એકે જરા ટણકાનું માથું ફફડાવીને કહ્યું; “એમ બધાજ બલતા સલતાએ રટેજ પર કાંએ ધુસી આવવા જોઈએ? તમારે અમારાં આગેવાન તરીકે મીં રીચર્ડસને આપણો અણુગમો કહીને એ વાતનો કંઈ બંદોબસ્ત કે કાયદો કરાવવો જોઈએ.”

“એમાં કાયદો તો શું થઈ શકે, બેહન,” મેં સમજાવ્યું, “પણ, અલખત, મને પોતાને બી એ મુતલબ ગમતું નથી, અને હું તો બ્યારે બી મને પ્રસંગ થઈ શકેછ ત્યારે એ વાત વાસ્તેનો માહરો અણુગમો મીં રીચર્ડસને જાહેર કર્યા વગર રેહતીજ નથી.”

“પણ તમે બધાં ભુલી જાઓછ,” એવામાં એક બીજાએ ભુલ ભાંજી, “કે સર હયુ તો આપણાં ઠીએટરની કમીટીનો એક સભાસદ અને શેરહોલ્ડર છે, અને તેને અંદર આવતો કેમ મીં રીચર્ડસ રોકી શકે?”

“અને વળી એ તો છેક ત્રણ વરસે આજેજ અત્રે પાછો આવ્યો,” એક ત્રીજી પુરાંણી ઍક્ટ્રેસે ધ્યાન ખેંચ્યું. “એ તો છેલ્લાં ત્રણ વરસથી જાણુક કૉન્ટીનન્ટ પરજ રેહતો હતો, અને હમણાં ચાર પાંચ દાહડા થયાજ લંડન પાછો ફરેલો છે.”

અહીં ડ્રૉપ પાછો ત્રીજા અંક વાસ્તે ઉચ્ચકાવાનો ધટો થયો, અને અમે અમારા ઓર-ડામાંથી પાછાં બાહર પડ્યાં. એમ કરતાં જેવી હું રટેજ પર થઈને વીંગ આગળ જતી હતી ત્યારે હજી પેલો સર હયુ મીંડ રીચર્ડસ સાથે તેજ જગ્યા પર વાત કરતો ઉભેલો હતો, અને તેણે મને જોતાં સાથે ધણું માનથી પાછી ટોપી ઉચ્ચકી ત્યારે મને લાગ્યું કે તે મને કાંઈક ધારી ધારીને જોતો હતો ! એમ છતાં, તેનાં તે ટીકવામાં બેઅદબ કે ગેરકાયદે કશુંજ નહીં હતું, અને મેં કાંઈ ચુરં માન્યું નહીં.

પ્રકરણ ૧૭૭.

એ પછી બીજે દાહડે સહવારે નાસ્તા પછી હું પેપરો વાંચતી બેઠેલી હતી. સઘળાં પેપરોમાં માહરા પેહલા દેખાવની ફત્તેહના ધણા લ'ખાણથી હેવાલો લખાયેલા હતા, અને એક પછી એક હું તે જોઈ જતી બેઠેલી હતી, જેવામાં માહરી મેડે મને એક કામળ લાવી આપ્યું. તે ઉપર “મીસ પર્સી”ને નામનું માહરં શરનામું હતું, અને મેં તે ઉપેક્ષ્યું તો તેમાંથી ફક્ત એક હજાર પાઉન્ડની એક બેંક નોટ નીકળી !

“અંતે મીંડ મેકડોનેલ્ડે હંરિવાળા હજાર પાઉન્ડ ત્યારે મને મોકળવાના ફાળલ પાડ્યા ખરા !” હું માહરાં મનથી એ જોઈ પટપટી,—અને પછી તરત ધ્યાન આવ્યું કે તે ચીઠી લાવનાર ખોટી થતો હશે, કેમકે તે કાંઈ પોસ્ટમાં આવેલું કાગળ નહીં હતું. વળી કવરમાં ફક્ત એ મોટી રકમની એક બેંક નોટ સિવાય બીજું કશું કાગળપત્ર પણ હતું નહીં, એટલે બનનાબેગ હતું કે મીંડ મેકડોનેલ્ડ પોતેજ આવ્યા હોય, અથવા તો તેવણુનો બાણેજ કે એવો કોઈ બીજો વીશ્વાસુ માણસ એ રકમ લાવ્યો હોય ? મેં, એ ઉપરથી, તરત ચંગ વગાડ્યો, અને પેલીજ મેડ પાછી આવી.

“આએ ચીઠી લાવનાર કોઈ ખોટી છે કે ?” મેં પુછ્યું.

“નહીં, મીસ,” તેણીએ જવાબ કર્યો.

“નહીં ?” હું અજબ થઈ; “એ કવર લાવ્યું કાણુ ?”

“કોઈ ઉંચો જેવો—સારા દેખાવનો જવાન હતો, મીસ,” તેણીએ કહ્યું.

“પેલો મીંડ એલેક્ઝાન્ડર ગ્રાહામ મીંડ વેકરીલ્ડને અહીં મળવા આવ્યો હતો તે તો નહીં ?”

“હું કહી નહીં શકતી, મીસ,” પેલી પોરી ચુંચવાઈ, “પેલા પેઝલીથી આવ્યા હતા તેવણુજ કેની ? તેવણુનો ચેહરો મને બરાબર ધ્યાનમાં નથી, પણ હવે મને ખ્યાલ થાયછ કે તેવણુ જેવાજ લાગતા હતા.”

“ત્યારે કાંઈ નહીં; તેવણુજ હશે,” મેં ચુકાદો આપ્યો; “કદાચ હમણાં મીળાકાતને વાસ્તે ધણું જલદી સમજીને ચાલી ગયા હોશે તે પાછા આવશે. પાછા આવે તો ડ્રૉઇંગરૂમમાં બેસાડીને મને ખબર કરજે.”

પણ સાંઠાંજના છેક ત્રણ વાગ્યા તોખી મીંડ ગ્રાહામ તો પાછો આવ્યોજ નહીં ! એમ

કેમ ? આ રકમ હેનરી ગોઠવણ કરી ગયો હતો તેમ મીંમેકડોનદેડે અને ભરી હતી એમાં તો કોઈ સંદેહ નહીં હતો, અને તે હાથોહાથ પગાર કરવાને વાસ્તે મીં ગ્રાહ્ય આવી ગયો હતો તે પણ દીસ્તીન રીતે નીચાંચ હવું, એટલે તે પાછો નહીં આવ્યો એન એક અન્યથા હતી.

એટલામાં તો, મેં હુકમ આપી રાખ્યો હતો તેમ, માહરે કાંઈ ખરીદીએ જવાનું હોવાથી માહરી ગાડી જોડાઈને બારણું પર આવી. એ ઉપરથી હું પેલો હજાર પાંડેડો આવેળ સાથે ભેતીન ગઈ, અને એકમાં તે માહરે ખાતે તુરત વેળા મેં જમે કરાવી લીધી. એટલે મોટા જોખમ ધરમાં તો રખાયજ નહીં, અને માહરે એ પૈસા વાપરવાજ નહીં હતા. ફક્ત હેનરી ત્રાન્સએટલાન્ડીક સધાવેલો પાછો આવે ત્યાં સુધી માહરે તે સાચવી રાખવાનો હતો, અને એ મુજબ એ સધળું આટોપી લઈ હું ધર પાછી ફરી ત્યારે તલાશ કરતાં માલમ પડ્યું કે ગ્રાહ્ય તો માહરી ગેરહાજરી દરમ્યાંન પણ પાછો આવ્યોજ નહીં હતો. આ અને ધણું નાઉમેદ કરનાર લાગ્યું. બનવાજોગ હતું કે મીં મેકડોનદેડે અત્રેના કોઈ મિત્ર મારફતે એ આવેળ મને હાથોહાથ રોકડમાંજ પુગાડવાની બદોબસ્તી કરી હોય અને સંભાળ લીધી હોય, પણ સમ્યક્તાને ખાતર તેવણે સાથે એક ઉપકારની નહીં તો ખુલાસાની એક લીટી તો લખવી જોઈતી હતી ? પણ મેં જોયું કે બીચારો જમ તેમ આફતથી બચેલો એટલે હજી તેનું જોનું જોઈએ એટલું ઠેકાણું આવ્યું નહીં હશે. મેં, તે ઉપરથી, તરત ઉપકાર માનીને તે જૈફ પ્રહરણે તે હજાર પાંડેડની પોંહચ લખી વાળી, અને તેની ઘેરી અને છાકરીઓને એ કામ ણમાં ધણું હેતથી વાદ કરી દુવા લખી.

એ પછીની બીજી રાત્રે પાછો માહરો પાર્ટ હતો, અને તે દાહડે મેરી જરા બીમાર થવાથી હું એકલીજ નાટકમાં ગઈ. બીડાને બી હું ધારા મુજબ તે રાત્રે તો માહરી સાથે નહીં લઈ ગઈ, કેમજે મેરીની તબીયત મને ધણી નરમ લાગવાથી તેણીની સંભાળમાં તેને માહરે ધરમાં છોડીજ જવી પડી.

પણ બ્યારે ખેલ ખતમ થયો, અને માહરા પાર્ટથી ફારેગ થઈ હું રૂસરમમાં કપડાં બદલવા આવી ત્યારે મેં જોયું કે બીડા માહરી વાટ જોતી ત્યાં આવીને બેઠેલી હતી. મેરી કેથી જસ્તી બીમાર થઈ હતી, અને તેથી હું ખેલ પછીનો બાલે જોવા ખોટી નહીં થાઉં તે મતલબથી તે મને (છતી માહરી ગાડી મને લેવા ઠીએટર પર પાછી જોડાઈને આવતી હતી) તેમાં હકીકત કેહવા આવી હતી.

“ખરેખર, બીડા ? શું મેરી એટલી બધી બીમાર થઈ ?” મેં સધળું સાંભળીને ફરમંદ પુછ્યું.

“હા, મીસ; તમો વેહલાં ઘેર આવો તેથીજ હું અહીં એ બધી હકીકત કેહવા જાતે આવી.”

“તાહરે તેને એકલી મુકીને નહીંજ આવવું હતું,” મેં લગાર ઉપકારી કેહ્યું; “મને હવે મોહું ધોતાં ને પાછી તૈયાર થતાં પાએક કલાક લાગશે, તેટલાં તું આપણી ગાડીમાંજ પાછી ઘેર દોડી પોંહચ. કાંઈ નહીં. હું બાકુતી ગાડીમાં આવી જવશ.”

“પણ હુંજ ત્યારે બાકુતી ગાડી ફરી ભેઉંની ?”

“ નહીં; ગાડી શોધવામાં કદાચ વખત લાગી જાય, અને તેને એમ એકલી રાખવાનું મને ગમતું નથી. વળી આપણે ઘેડો વધારે જલદી જશે.”

“ વારંજી, ત્યારે હું એમ કરું છું ” ખીડાએ કહ્યું, “અને તે ઉતાવળે દોડી જતી હતી, જેવામાં યાદ થવાથી એકાદ પળ થોળીને વધાર્યું, “ આએ તમારાં ત્રણ કાગળો છેલ્લા ટપાલમાં આવ્યાં હતાં જે હું જાણું જે તરત તમોને વાંચવા ગમશે કરીને છતી અહીં આવી ત્યારે સાથે લેતીજ આવી.”

“ એની ખી શું એટલી ઉતાવળ પડી ગઈ હતી ? ” હું હસી—અને પછી ખીડા મને તે આપીને ઉતાવળે ચાલી ગઈ. તે પછી તે કાગળો ફર્સ્ટિંગેબલ પરજ મુકીને હું ઉતાવળે મોઢું ધોવા ગઈ, અને પછી આવીને ઘેર જવા તૈયાર થઈ. તે વખતે ખી મેં તે કાગળો કાંઈ વાંચ્યાં નહીં. મેરીને લીધે માહરો જીવ ઉઘો હતો અને હું ઉતાવળમાં હતી, જેથી તે તુરત વેળા તો મેં માહરા ખીસામાં મુકીજ દીધાં, અને હું તરત બાહર નીકળી પડી.

હવે હું બાહર નાટકશાળાના વરંડા પર નીકળીને બાકુતી ગાડી જોતી હતી, અથવા ગાડી બોલાવી લાવવા જે નાધલા પોરીયાઓ આગળ રખડ્યા કરતા રહેછ તેમાંના કોઈને કેહવા જતી હતી તેવામાં એક સમસ માહરી આગળ આવ્યો, અને માનથી પોતાની ટોપીને આંગળી લગાડી કહ્યું, “ ગાડી તૈયાર છે, મીસ પર્સી.”

મને તરત તે સમસની લીવરી ઓળખીતી લાગી. મને લાગ્યું કે તે ખીએટ્રીસના બનેલી મારકવીસ ઓફ કેમ્પેનનીજ ગાડીની લીવરી હતી.

“ મારકવીસની ગાડી છે કે ? ” મેં તે ઉપરથી પુછ્યું.

“ જી હા, મેમ, મારકવીસની,” પેલાએ તરતજ જવાબ કર્યો.

“ ત્યારે તો લાવ,” મેં કહ્યું, “ અને હજી બાકે ખતમ થવાને વાર છે, તેટલાં મને માહરે ઘર ઉતારી આવ.”—અને તરતજ એ સુંદર ઘોડાની એક ઓહામ સમસે ઇશારત કરવાથી હું ઉભી હતી ત્યાં ખેચાઈ આવી, અને હું તેમાં બેસી એટલે એક સપાટામાં તે ઉપડી.

પણુ ગાડી કેટલીક આગળ વધવા પછી મને લાગ્યું કે એટ ઓરમન્ડ એટવાલાં માહરાં મકાન તરફ તે જતી હોય એમ તો લાગતું નહીં હતું, અને ત્યારેજ મને ખીલીક લાગી કે એ શું ઘોંટાળો હતો. એ ઉપરથી મેં તરત માથું બાહર કાઢીને ગાડી ઉભી રખાવી, અને એક સેકન્ડમાં તે કાચમેને ઉભી કરી, જ્યારે સમસ કુદીને માહરી આગળ આવ્યો.

“ કાચમેન નવો છે કે ? ” મેં તેને પુછ્યું “ એને રસ્તો ખબર છે કે ? મને લાગેછ કે એ તો કોઈ નવે રસ્તે હાંડી જાયછ ? ”

“ જરા ખી નહીં, મીસ; આપણે ટુંકે રસ્તે પોંદ્યેછ,” તેણે કહ્યું—અને મને નીરાંત થવાથી હું અધેસો મારીને અંદરથી બેસી, એટલે ગાડી જોશબંધ પાછી ઉપડી ગઈ. એમ છતાં વળી પાછું મને થોડેક વારે લાગ્યું કે એ ધાડ શું ધધડી ? માહરૂં ઘેર આવતાં એટલે વાર કેમ લાગે ? અને મેં ડોકું કાઢીને ગાડીમાંથી જોયું તો કાંઈ મોટાં મોટરાંઓનાં મકાનો હોય તેવા ધપધપ્યા રસ્તામાંજ તે આગળ વધતી હતી !

હું તેથી ગુસ્સો કરી તે એકદમ થોળાડવાનું કેહવા જતી હતી, પણુ તેટલાં તો તે એક

મોટા કમ્પાઉન્ડમાં વળી, અને એક દમામદાર મકાનના પોર્ટિકોમાં જઈને ઉભી રહી! એકજ પળ, અને ધામધુમી અદાથી સપ્તમે ઉતરીને બારણું ઉઘાડ્યું, જ્યોત્જ્વળ પાવડાની ધડી ખોલી, અને હું ઉતરું તે વાસ્તે માનથી બાજુ થઈને અદબથી ઉભો.

“પથુ તું મને લાયોહ કાંઠાં?” મેં ગુસ્સો કરીને પુછ્યું. “એ કાણુતો બંગલો છે? શું મારકવીસ હાલમાં અહીં રહેછ?”

મને કાંઈ ડર લાગતો નહીં હતો. મને એમજ લાગતું હતું કે આએ બીએટ્રીસને ત્યાંની ગાડી છે, ને કાંઈ બી ગેરસમજીત કે બુલજ થયલી છે.”

“બધું બરાબર છે; મીસ; કાંઈજ બુલ નથી.” પેલા સપ્તમે પાછું કહ્યું.

“પથુ કાઉન્ટેસ બીએટ્રીસે અહીં મને બોલાવેલી છે?”

“હા, મીસ,” પેલાએ જરા બી અચકાયા વગર જવાબ આપ્યો, અને મેં જોયું કે બ્યારે અહીં વેર આવી હતી અને બીએટ્રીસે ખાસ ગાડી મોકળીને આવી મોટી રાત્રે કેથી મને મળવા તેડાવીજ હતી ત્યારે અંદર જઈને જરા જોઈ તો ખરી કે એ શું ઘોંટાળો છે? કદાચ કોઈ અહીં બી બીમાર તો નહીં થયું હોય, અને તેથી તો મને નહીં તેડાવી હોય?

ખચ્ચીત, કાગળ પર પેન દોડે તેથી બી બ્યાદા ઝડપથી મગજમાં વિચારો દોડી શકે છે, અને તે મુજબ મેરી એન્ટવર્થને વારતે ધણી ફકરમંદ થયલી છતાં ધડી ચપકો બીએટ્રીસને મળીને ખુલાસો કરવા ને ખુલાસો મેળવવાને આતુર હું ઉતરી પડી, અને ઉતાવળે બંગલામાં દાખલ થઈ.

આગળ બારણું ઉઘાડુંજ હતું, અને ત્યાં એક ફુટમેન તૈયાર ઉભેલો હતો, જેણે મને અદબથી તપલી ઝાડી, અને પછી વચમાંના મોટા સગેમરમરના દાદર પર થઈને તે મને રસ્તો બતાવતો ઉપર લઈ ગયો.

તે દાદર પથુ ધણો મોટો મોકળાસભરયો અને આરાસ્તા હતો. ખટકે ખટકે સ્ટેચ્યુઝ, કુંડાં, વાઝીસ, પીકચસ વિગેરે બધું ગોઠવેલું હતું, અને સધળું મોટી સમૃદ્ધીની અને ઉચ્ચ ટેસ્ટનીજ ગુવાહી પોકારતું હતું.

પથુ સમર! અરધો પોણો દાદર ચડી રહ્યા પછી મને લાગ્યું કે ફુટમેનની લીવરી (પોશ્તાક) પથુ મારકવીસનાં માણસોની લીવરીથી તદ્દન જુદી પડતી હતી, પથુ તેટલાં તો દાદર ખતમ થયો, અને દાદરની સાંમેનાજ મોટા ઝોરડા આગળ થોબી તે ફુટમેને મોટે સાહડે પોકાર્યું, “મીસ પર્સી!” તે એ પછી અદબથી બાજુ થયો કે હું એક આવી આપેલાં પુતળાંની કીસમે અંદર દાખલ થઈ, અને બારણું માફરી પુડે ધડાકા સમેત બંધ થતાં મેં મોટા મભરાત અને હલ વગરની અભયબી વચ્ચે જોયું કે જેનીં રૂબરૂ હું આવી ઉભી હતી તે તો પેલો દ્રવ્યવાન બેરોનેટ સર હયુ વોર્ડ હતો!

પ્રકરણ ૧૭૮.

હું મભરામ ગઈ. હું અહીં કાંઠાં આવી? અહીં કેમ આવી? આ શું નવો ભયંકાર દગો હતો? બનાવોજ બધા ઉપરા સાપરી કાંઈ એવા અજબ સંજોગોના બન્યા હતા કે હું કદમો-

કદમ મને ફસાવવા વાસ્તે માંડવામાં આવેલાં છટકાંમાં સપડાઇને તે પારધીની છેક લગોલગન આવી ઉભી, જે બધું ઝોચાંબાથી મને બેફામ કરી મેળે એવુંજ હતું. મેં આવું કાંઇ મપ્પુંજ નહીં હતું. મેં તો દગો કાંઇ માન્યોજ નહીં હતો!

અને તે બેરોનેટની રૂબરૂ આવી લાગતાં મેં જોયું કે તે એક દમામદાર, ધણા ઉંચા ટેસ્ટથી આરાસ્તા કરેલું દીવાનખાનું હતું, કે જેમાંનું વચમાંનું મોટું ગેસનું ઝુમર એક અજબ જેવી નરમાશ્વભરી પથ્થુ તેજસ્વિ શેશની તે આખા હાલમાં પાંચરતું હતું. બેરોનેટ પોતે ધવનીંગ ફૂસમાં હતો, અને તેનાં પેટનું લેધર શુ અને સફેદ એઝ કરેલાં શર્ટમાંનાં હીરાનાં બટનો તે શેશનીમાં ઝળઝળ થતાં હતાં. તે વચમાંનાં તે મોટાં ઝુમર નીચેજ હું અંદર દાખલ થઇ ચારે મુઠમાં હસતો ઉભેલો હતો, અને જેવી હું અંદર ગઇ અને બારણું માહરી પુઠે બંધ થયું કે તે તરત હેતથી હાથ લાંબાવતો મને આવકાર આપવા માહરી ભણી ધસી આવ્યો! તે તદ્દન ઘેરીતો બારીતો લાગતો હતો. દગાથી ફસીને હું આવી હતી તેને બદલે જાંજી માહરી રાજ ખુશીનુંજ આવી હોઉં તેવુંજ કાંઇ ઘેરીતા બારીતાપણું તેના ચેહરામાં વાંચી લઇ શકાતું હતું, અને હું હદ વગરની અજબ થઇ કે માહરી છાતીમાં જે ગુસ્સો એકદમ ઉછળી નીકળ્યો તે વીક એ અજબખીનાં દરમ્યાનમાં એકાદ પળ ડુબી અને સમી ગયો!

“આવી ખરી કે, ઍલન?” તેણે અજબ જેવી ખુશાલીથી માહરી આગળ આવતાં કહ્યું; “તોખી, લુચ્છી, તેં મને કેટલી વાર જોવાવી? હું તો વાર જેતાં જાંજી ધકીને બેનર બેનર થઇ ગયો!”

હવે મને બેવડી ખાત્રીથી લાગ્યું કે આએ કોઇ ખી જુલ કે ઘોંટાળોજ હતો, જેથી, શેકહેંડમાં તે હાથ આપવા આવ્યો ત્યારે બે કદમ તરત પાછળ હડીને મેં ગુસ્સાથી પોકાર્યું: “ખબરદાર, તમે તમારી ઇજ્જતમાં રેહેજો! તાકાત શું તમારી માહરી સાથે એવી બેઅંદાઝ અને ગેરસલુક કીસમે વાત કરવાની?”

“એ વળી શું નાટક કરેજ, પોરી?” સર હયુ વૉર્ડ દીસ્તી રીતે અજબ થયો; “કાંઈ અહીં ખી પાછો નાટક કરી બતાવવોજ શું?”

“હું તમારાં કોઇ કાવત્રાંનો ભોગ થઇને અત્રે આવીજ ખરી, સર હયુ વૉર્ડ,” મેં એ સાંભળીને મોટા થસસાથી કહ્યું; “પથ્થુ ખરંજ માનજે કે તે એક માહરી જુલ ને ગેરસમજુતનુંજ પરીણામ થયુંજ!”

“જુલ? શાંની જુલ?” તે બેરોનેટે તુચ્છકાર કર્યો,—અને એમ છતાં તે પોતે માહરો ગભરાટ જોઇને કાંઇ થોડો અજબ થતો દેખાયો નહીં.

“હા, જુલજ થઇજ,” મેં ગુસ્સાથી પાછું કહ્યું; “હું તમોને જાણી બુજીને અત્રે મળવા આવીજ નથી. હું તો જુલથી માહરી એક સહીને મલવાનું સમજીને આવેલી છું, અને હવે તેથી એકદમ મને અત્રેથી પાછી ફરવા રજા આપો!”—અને હું બારણાં તરફ જવા ફરતી હતી.

પેલો તેવામાં એકાદ પળ વિચાર કરતો દેખાયો, અને પછી મોટે સાહદે મને ધણું મોટું લાગે એવું મોટા તુચ્છકારનું હસ્યો, કે ન્યારે ગરમ લોહી માહરા રોખસારો પર ધસી આવ્યું, ને મેં ધણા ગુસ્સાની અધીરાઇથી ખીજવાત સાથે માહરો પગ જમીન પર થોક્યો.

“મેં તમારે વાસ્તે ધણું સારું માનેલું છે, સર હયુ વૉર્ડ,” મેં ગુસ્સાથી બખાલ્યું; “મેં તમોને એક મહત્ત્વજ નાંખેલા છે, પણ હું જોઉંછ કે તમો તમારો અદબ, વિવેક ને દરજ્જો ધણો સહેલથી બુલી જઈ ચકોછ. હું ધારૂંછ કે તમે જાણોછ કે હું નીચ ખુધીની નથી, અને માહરાં સ્વમાનમાં ધણું માનવાવાળી છું.”

“પણ, એ બાધ, ત્યારે તું કેહેવા શું માંગેછ?” પેલાએ હવે પોતાની તરફના ગુસ્સાને તકાળે કર્યો; “જો એમજ છે તો તું એટલી બધી બાકુતી થઇજ શું કરવા ને અહીં આવીજ શું જમ મારવા?”

“મને એમ બોલનારે પોતાની ઉંમર અને દરજ્જાનો ખ્યાલ રાખી શરમાવું જોઇએ,” મેં હદ વગરના વધતા ગુસ્સાથી ધુજતાં પોકાર્યું;—અને, એમ છતાં, હું દધાઇ, કે તે આ જે બોલતો હતો તે કાંઇક ખાત્રીના ભારથી—આ બધી તકસીરોની હું જવાબદાર હોવાની જાણે કાંઈ ખાત્રીથીજ—બોલતો દેખાતો હતો !!

“તમે આવું બેલાઇમરેલું શું જોઇને બોલોછ તે પેહલાં સમજવો !” મેં તે ઉપરથી ગમડાત કર્યો; “પણ નહીં, માહરે ખુલાસો પુછવાની દરકાર બી શું કરવા કરવી જોઇએ? માહરે આએ દોજખમાં એક સેકંડ પણ બ્યાદ થોબવામાં શોભાજ નથી!”—અને હું વળી બારણું તરફ ધસી, કે જ્યારે તે તરત માહરી પુઠે આવ્યો.

તે ફક્ત બારણુંની આડે ઉભો રહ્યો. તેણે મને મુતલમ પકડી નહીં, કે માહરા બદનને હાથ વટીક લગાડ્યો નહીં.

“હું કશી બી જતનીથી કામ લેઉં તે કીસમનો હલકત નથી,” તે બેરોન્ટે મોટા દમામથી કહ્યું; “પણ આએ મુળાકાત અત્રે ખતમ થાએ તેમાં તાહરી કે માહરી શોભા રેહવાની નથી. તાહરે મને ચોક્કસ ખુલાસાએ આપવાજ પડશે. મને ધોળે દિવસે લુટીને તું, છોકરી, એ રીતે મને ગધેડો બનાવી શકવાની નથી !”

“માહરા ખોદ, તમે કેહેવા શું માંગોછ?” મેં હદ વગરની અજબબીથી રજેરમ ધુજતાં પુછ્યું; “મેં તમોને શાંના લુટ્યા? એ શું આરોપથી તમે મને ગુંગળાવોછ? ખરું માનજે કે એક માહરી સહી માહરાં ધરમાં માહરી સાથે રહેછ તે અતી ઘણી બીમાર થયલી છે, અને મને ઘેર જલ્દી દોડી પોંદચવાની ખરેખર ઘણી જરૂર છે.”

વળી પેલો કડવાસતું અને તુચ્છકારતું હસ્યો.

“મેં તુંને એક ઘણી સારીજ છોકરી ધારીતી, મીસ પર્સી, અને તેથી, હવે અહીં ચાલી ચલાવીને આવ્યા પછી આવાં હીલ્લાં બાહણું તુંને કાઢતી જોઇ મને કાંઈ ધણુંજ અજબ લાગેછ !”

“હીલ્લાં બાહણું? તમે માનતા નથી?”

“ખચ્ચીતજ નથી માનતો ! એમ હવે તો તું અહીં આવીજ શું કરવા ? તે બેરોન્ટે પુછ્યું—ને પાકું કહ્યું. “હું ખરાબ માણસ નથી, પણ આએ બધી તાહરી નાટકી રીતભાત મને જો ગુસ્સાથી ઉરકેરી મુકીને ખરાબ માણસ બનાવે તો, હું ધારૂંછ કે, હું એક ખરાબ માણસ થઈ પડવામાં મુતલમ જેરવાજબી ગણાવાનો નથી.”

માહરો ગુસ્સો ઉતરી ગયો. મેં જોયું કે અમે બંને કાંઈ ભરમમાં જ કુટાતાં હતાં, અને ખુલાસાઓ થવા જોઈએ, જેથી મેં કાકલુદીથી કહ્યું; “મને કેહો તો ખરા, સર હયુ, કે તમે માહરે વાસ્તે એવાં સઘળાં હલકાં ને પાપ ભરેલાં અનુમાનો કરવા શા પરથી દોરવાયા?”

“ઓ મીસ પર્સી, આએ ઢાંગ તો હવે ઢાંગની બી હદ ઓળંગી જાયછા” તે ઝંરોનેટ દીસ્તી રીતે કંટાળો કર્યો; “પણ એમ છતાં હું કયુલ કરું કે હું જ્યારે તાહરા ચેહરામાં જોઈછ ત્યારે મને કાંઈ એટલું બધું તેમાં નિરદોશ લાગેછ કે હું ધીરજ ખોલી દઈને ગુસ્સો કરવા માંગુંછ, પણ ગુસ્સે થઈ શકતો નથી! મગર હું જુલોજ કેમ જાઉં કે તું એક નામાંકીત એક્ટ્રેસ છે.”

“એ એક હીયકારો તારો છે,” મેં જુરસાથી કહ્યું. “એક્ટ્રેસોએ ઠગારાં અને ખુરાં થવું જોઈએ એવું કાંઈ જ નથી. ઇજ્જતદાર પ્રમાણીકોને પણ કોઈ બી ધંધાથી પેટ પુરતું પેદા કરવાનું રેહછ.”—અને હું હીંમત હારીને રડી પડી.

“રડ ના, બાઈ,” તેણે દમામથી કહ્યું; “પણ માહરે ખુલાસો તો જાણુવો જોઈએ.”

“અને હું બી ખુલાસો જ પૂછવા ચોખીછ,” મેં કહ્યું, “બલે હું મોડી થવાથી માહરી સહી બીચારી મરી જાય, પણ માહરી પાક ઇજ્જતના સવાલને વાસ્તે હું ધણી કાંકની છું. હું જાણુવા માંગુંછ કે તમે શું જાણુતીથી આજે માહરાં આવવાની અત્રે વક્રો રાખી હતી?”

“શું જાણુતીથી વક્રી રાખી?” તે ઝંરોનેટ માહરા એ સવાલના જવાબમાં પાછો તેજ સવાલનો પડખા કર્યો; “જો તું મને સજ્જ કરવાને જ વાસ્તે માહરો મોકળેલો આવે જ દાખી રાખવા ચાહતે તો તે દાખી રાખતે, પણ આજે રાત્રે માહરી ગાડીમાં અત્રે આવતે જ શાંની? તું તો માહરો આવે જ દાખી રાખીને બી માહરો તુચ્છકાર કરી શકતો! હું, તેથી, ખાત્રીથી માનુંછ કે તું અત્રે આવી તે તાહરી ખુશીનું જ, પણ અત્રે આવ્યા પછી આએ બધા તાહરા નાટક ને નખરાં છે. તું મને વધારે ઉચ્છેરવા ને છક કરવા જ એમ ભારી હલકાં ચાયછ!”

“પણ મેં તમારો કીયો આવે જ દાખી રાખ્યો?” હું વાંચનારને નહીં સમજતી શકું એટલા બધા મોટા ગભરાતથી મેં પાછું પૂછ્યું; “સાંભળો, સાહેબ! જો તમે મને એવો કોઈ આવે જ મોકળવાનું હીયકારાપણું કે નીરલજપણું કર્યું જ હોય તો તેવો કોઈ આવે જ મને પુગ્યો જ નથી!”

હવે પેલાની ગભરાવાની વાંરણ આવી.

“વાર, ત્યારે તુંને આવે જ નહીં પુગ્યો તો તે કેમ જાણ્યું કે હું તુંને મળવા ચાહતોતો?”

“પણ મેં કાંઈ જાણ્યું જ નથી! મેં તો અબધડી અહીં આવ્યા પછી જ જાણ્યું.”

“ને માહરી ગાડીમાં તું અત્રે આવી શું ધુળ મુકવા?”

“માહરો ખુલાસો સાંભળી લેઓ,” મેં વિનંતીથી કહ્યું,—અને પછી કેવી રીતે મેં એ જુલ ખાધી હતી તે હું ઉપર જ વરણવી આવી છું તે વીગતવારે તેને સમ્યાધના ભારથી, દીલમાં લાગી આવે તે કીસમે, મેં કહી સંભળાવ્યું, અને તેણે તે બધું ધણી જ ગંભીર ધ્યાનથી સાંભળ્યું.

“એ બધી વાતની પુરવારીઓ તમારા હૃદય સમક્ષે અબધડી અહીં માહરી સાંભે

બોલાવીને પુછો, અને જો તે સાચું બોલશે તો તરત તમારી ખાત્રી થશે !” મેં છેલ્લે કહ્યું. “બંને ત્રણ ત્રણ મરતબા તે હુઝાએ મને માહરા સવાલોના જવાબમાં એમજ સમજવા દીધું કે આએ મારકવીસ ઑફ કેમપેનની ગાડી છે, અને મકાન વટીક તેજ માહરાં દોસ્તોનું છે !”

તે બારણું આગળથી હઠી ગયો.

“એસ, મીસ પર્સી,” તેણે જરા વધતો અદબવતો થતાં કહ્યું, “બીહતી ના. હું તાહરાં બદનને હાથ વટીક નથી લગાડવાનો. એસ, અને આપણે ધીરજથી વાત કરયે. એ સઘળો ખુલાસો અરસપરસ થઈ જવાની બણી મોટી જરૂર દેખાયછ,”

હું તરત, એ સાંભળી, બાજુમાં એક ખુરસી ખેંચી બેઠી, બ્યારે તે માહરી સાંમે એક સોફા પર ગોઠવાયો.

“ખરી વાત એ છે, બાઈ, કે હજી તાહરી કહેલી એ બધી વાત માહરાં માન્યામાં મુતલબ આવતી નથી,” તેણે કહ્યું, “મેં મોટાં દામે તાહરી એ નોકરી ખરીદેલી છે, અને તેથી માહરા માન્યામાંજ નથી આવતું કે તું બતાવેછ તે હદ સુધીની બધી એ જુલ પર જુલજ થતી આવે ! જેમ હું વધતો વિચાર કરુંછ તેમ માહરી વધતી ખાત્રી થાયછ કે આએ અકકલ હેરત કરનારાં બધાં તાહરાં સ્ત્રી ચરીત્રજ છે, અને હું તે હવે લઈ ચલાવવાનો નથી.”—અને, એમ કેહતાં, પાછો એકદમ ઉસ્કેરાઈ આવેલો તે દગાબાજ ઉછળીને માહરાં આંગ પર આવ્યો ! હું, તે ઉપરથી, એક ચીસ સાથે હરણીની અદાથી ચમકીને તેજ પળે બાજુમાંની એક બારી આગળ ધસી ગઈ, અને મદદની યુમ પાડવા એક બી આનાકાંની વગર મેં બારીના કાચમાં મુકકી મારીને તે કાચના એક શોભીતા મોટા તખ્તાનો ચુરેચુરો કરી નાંખ્યો !

“આવ હવે, હીચકારા, માહરાં બદનને એક આંગળી વટીક લગાડવા, અને જો કે હું મદદની ચીચ પાડીને મોહલ્લા મેળવુંછ કે નહીં !” મેં ધણા ધીક્કારના મસ મોટા ચુરસાથી કહ્યું.

તે હઠી ગયો.

“જા, તુઝ કમીની ! હું તુને જતી મુકુંછ,” તેણે પ્રગટ ધીક્કારથી કહ્યું,—અને ખુશાલીની એક ચીસ સાથે બારણું આગળ જમને જેવું મેં બારણું ખોલી નાખ્યું તેવું તેણે વધાર્યું, “હમણાં તો જા, અને કાલે આપું ઇંગ્લાંડ જાંજુશે કે મીસ રેફર્ડ જે નેકીનો નમુનો કેહવાયછ ને કુગરાયછ તે એક હજાર પાઉન્ડે પોતાની ઇજ્જત સર હયુ વોડને વેચી ચુકીછ.”

એક હજાર પાઉન્ડ ? માહરા ખુદા, એ શું હતું ? વિજળીનો એક ઝટકો લાગ્યો હોય તેમ, તે બારણું ઉંઘાડી નાંખ્યા પછી, તે બારણું આગળ એ સાંભળીને હું બેતાકાત ઉભી રહી ગઈ, અને પછી જુલ્હી મુત્રી જેવી તે ઓરડામાં પાછી ફરી.

“કેમ, તુઝ ઓરત, હવે હીંમત કેમ હારી ગઈ ? હવે પાછી કેમ ફરી ? હવે હજી બી કયુલ કરેછ કે નહીં કે તું મને એક હજાર પાઉન્ડ જુટી લઈ ગઈછ ? તું સાચી અને નેકજ હતી તો માહરી તે હજાર પાઉન્ડની ખેંકનોટ ધીક્કાર સાથ તો મને તરત તે મળવા સાથે

પાછીજ કાંઝે નહી મોકળા ?”

“બેંકનોટ ? એક હજાર પાઉન્ડની બેંકનોટ ?” મેં ચીસ પાડી; “તે શું તમે અને મોકળેલી હતી ?”

“મેં નહી મોકળા તો શું તાહરા બાપે મોકળા હતી ?” તે તુચ્છ બુધ્ધીના ધરોનેટ વધતો રફ થયો; “મેં તે ચોથે દહાડે મોકળા, તેં તે કયુલ રાખી, અને તાહરાં ખાતાંમાં બેંકમાં તે અવેજ જમે વટીક કરાવ્યો, તેની માહરી પાસે પાક્કી પુરવારીઓ મોજુદ છે !”

“માહરા ખોદા, મેં એ કવી મોટી જુલ કીધી !” મેં માહરાં મોઢાં પર તમાચા મારીને તોળેજ કીધી,—અને બાજુમાંની બેઠક પર હું બેતાકાત ફસડાઈ પડી.

“જુલ ? એ બી તેં જુલજ કીધી કે ? આવો મોટો અવેજ બેંકમાં તાહરે ખાતે જમે કરાવ્યો તે બી જુલથીજ કરાવ્યો કે ? ચાલ, હવે એ જુલને વાસ્તે બી થોડોક નાટક કરી બતાવ !”—અને તે મોટા કડવાસનું હસ્યો.

“સર હયુ વૉર્ડ,” મેં કાકલુદીથી કહ્યું, “ખોદાને વાસ્તે ખોદાના બંદા તરીકે માનો કે તમારા એ આરોપને વાસ્તે બી હું બીલકુલ બેશુનાહ છેલ્લે. તે નોટ અને મળી ખરી, અને તે અવેજ મેં બેંકમાં માહરે ખાતે જમે કરાવ્યો બી ખરો, પશુ—”

“ઓ જહનમમાં નાખ તાહરાં પશુ ! શું નોટની પછવાડે મેં માહરી સહી કીધી હતી તે પશુ તેં જોધ નહીં એમ તું અને કેહવા માંગેલ ?”

“મેં ખરેખરજ નહીં જોધ,” મેં ચીસ પાડીને કહ્યું; “સાંભળો. એક હજાર પાઉન્ડ, માહરા પોતાના હકના, અને બાહરથી મળવાના હતા તેની હું વકકી રાખી બેઠી હતી, ને તેજ રકમ અને મળીજ એમ ધારીને મેં કાંઈ બ્યાદા તેહકીક કીધી નહીં, અને જઈને તે બેંકમાં આંધળી જેવીએ જમે કરાવી દીધી. તે વાસ્તે હું માફ માંગુજ, અને કાલ ને કાલ તે અવેજ હું તમેને એમનો એમ પાછો ભરી આપજ !”

“ધુત, નહીં જોધએ ! તું એમ માનેલ કે બાહરથી એક હજાર પાઉન્ડની મોટી રકમ તને આવવાની તાહરી હેમક વાત હું માનવાનો છું ? એવા કીયા તાહરા વેપલાના એક હજાર પાઉન્ડ તુને મળવાના બાકી હતા ?”

માહરા ગાલ ગુસ્સાથી લાલ લાલ બનેલા બધા ગરમ થઈને તમામ ધમધમી આવ્યા હતા, કે બ્યારે મેં તે લુચ્છાને છક કરી નાખે એવા દમામથી કહ્યું, “માહરો ખુલાસો સાંભળો ! તમારે તે સાંભળવોજ પડશે ! માહરા એક કઝીન નામે મીં હેનરી વેકરીલ્ડ છે, કે જેવજુ હાલમાં થોડાક દિવસો થયા ઈંગ્લાંડ કાંઈ કામે છોડી ગયલા છે. તેવજુ પેઝલીના આગેવાન અને જાણીતા વેપારી મીં મેકડોનેલ્ડના બાગ્યા થાયજ, અને જતી વખતે મને કહી ગયા હતા કે મીં મેકડોનેલ્ડ તેવજુના હીસાબના માંગતા એક હજાર પાઉન્ડ અને મોકલી આપે તે માહરે જમે કરાવવા; અને તમે ખ્યાલ કરો કે એ અવેજની હું વાટજ જોતી હતી તેવામાં એટલોજ અવેજ એક કવરમાં બીડીને અને મોકલવામાં આવ્યો ત્યારે તે મીં મેકડોનેલ્ડે મોકલેલો માનીને મેં કાંઈ બી વધુ તેહકીક વગર બેંકમાં જમે કરાવી દેવાની જુલ ખાધી, એમાં નહીં બનવા જેવું શું છે ?”

પ્રકરણ ૧૭૯.

પેલાએ પાછો તુચ્છકાર કીધો.

“ખાસ્તી વાત છે!” તેણે થીસનાં કર્યાં; “હજાર પાંઉડનો અવેજ પેઝલી વેરથી મોકલેલો તુને હાથોહાથજ મળે એ તું માની શકી—એમ કે?”

“હા, હું માની શકી,” મેં ગુસ્સાથી કહ્યું; “કેમજે જે આદમી તે આપી ગયો તેનું મેં માહરી મેડને વર્ણુન પુછ્યું, અને તેણે જે કાંધ ખુલાસો કર્યો તેથી હું એમ સમજી કે મીં મેકડોનેલ્ડના બાણેજ જેવણુને હું સારી રીતે ઝોળખું છું તેવણુ પોતેજ હાથોહાથ આવીને તે આપી ગયા હતા.”

તે મોટે સાહદ હસી પડ્યો.

“ફર્ટ રેટ! આઆદ અંધએસ્તું!” તેણે કહ્યું, “એ બી તેં તાહરં મન સમજવવાનું અને મને સમજવવાનું ધણું અઘ્યું ગોખી રાખેલું દેખાયછ! છોકરી, હવે માહરં સાંભળજો? હું તાહરી કહેલી એ બધી વાતમાનો એક સીલેબલ બી સાચો માનતો નથી. તે સાચો માનવાના માહરી પાસે કાંધ પુરાવા કે કારણજ નથી!”

“હું તમોને પુરાવા બી આપી શકશ!” મેં કાકડુદીથી કહ્યું, “મેં મીં મેકડોનેલ્ડને એ રૂપ્યાની પોંહચનો એક કાગળ લખી વાળેલો છે, અને તેનો આનકાલમાં જવાબ આવી જવો જોઈએ. જે તે જવાબ આવશે તો હું તમોને જરૂર વાંચવા મોકલાવશ, કેમજે તે કાગળમાં મેં નરમ ઠપકો વટીક તે ગ્રહસ્થને લખેલો છે કે એ અવેજ મને મોકળી આપ્યો તે સાચે ખુલાસાની એક લીટી પણ મને નહીં લખવા જેવું ઝેરગ્રહપણુ તેવણુ બતાવી શક્યા!”

“એ બધું હંબગ છે,” પેલાએ પાછું ને પાછું કહ્યું; “તાહરે જે આપવાજ હોય તો લાવ માહરા એક હજાર પાંઉડ, હમણું ને હમણું, માહરાં દીલ પર ફેંકી દે, અને અત્રેથી ચાલતી થા; અમર નહીં તો માહરો અવેજ મને એ સંજોગમાં તેં કયુલ રાખેલો હોવાથી, તુને જે દીલમાં તેની કાંધ બી કાંક હોય તો, હજી બી સમજીતથી માહરી મરજીને એકદમ તાબે થા!”

“હું તાબે થવાને બદલે તમારી પર યુકીનેજ ચાલી જઈછ!” મેં ધણીજ તીખાસથી કહ્યું,—અને હું હીંમતથી પાછી બારણાં તરફ ફરી, કે બ્યારે ધણીજ ઝનુનથી ઉચકેરાયલો તે કામાતુર પલીદ હવે માહરાં બદન પર ધસ્યો, અને તેણે મને માહરી કમ્મરમાંથી પકડી. મેં, તેથી, ખીજવાધને અને માહરી તમામ ધીરજ ખોલી દધને, અમો વચ્ચે કેટલીક સખખત હોજતોજ ને એચતાણુ થવા બાદ, તેની નરકારી પર એક ધણીજ જોરથી મુકકી મારી, બ્યારે તે ગુસ્સાની એક બરાડ સાથ પાછો પડ્યો અને એ કદમ પાછો હઠ્યો! એ વખતે હું માહરાં આખાં તન બદનમાં ગુસ્સાથી રજેરગ ને નસેનસ ધુજતી હતી, અને માહરો પોશાક જે તેની સાથની એ હોજતોજ દરમ્યાંન ધણો ચુકાંધ પીખાઇ ગયો હતો તે સમો કરવા એકજ પગ લાં જસ્ટી થોળી. વળી મને બીડાએ લાવી આપેલાં પેલાં માહરે નામનાં પોસ્ટમાં આવેલાં કામજો, જે ઠીએટરમાંથી નીકળતાં મેં માહરા ફૂસના ફાઇસમાં છાતી આમળથી છુપાવ્યાં હતાં તે બધાં, નીચે માહરા પગ આમળ એ હોજતોજ દરમ્યાંન નીકળી પડેલાં

હતાં તે લેવા હું વાંકી વળી. માહરાં મનમાં કે તે કાગળો લખને બીજી સેક્ટે બાહર નીકળી પડું, પણ ઓ ખુશાલી! તે કાગળો લેવા હું વાંકી વળી ત્યારે ઉપરનું એક કાગળ જોઈને હું ચમકી. તે કાગળ પર મીઠું મેકડોનેલના પોતાના મોટા જાણીતા હરફે કરેલું માહરે નામનું શીરનામું હતું, અને તેને મારેલા રટેપ ઉપરનો પેઝલીનો પોસ્ટમાર્ક પણ ખુશો વાંચી લઈ શકતો હતો !!

હું થોડી ગઈ. મને સ્વાભાવિક હવે હીંમત અને ગ્રેરજા થઈ કે પાક પરવરદેગાર જે માહરી ઇજ્જતનો સર્વદા સમાલનાર રક્ષક હતો તે માહર નિષ્કલંકપણું આ બદમાસની સમક્ષ પુરવાર કરી આપવાનું મને ત્યાં ને ત્યાં તરતજ એક તદ્દન નહીં ધારેલું પ્રયોજન પુરું પાડનાર હતો! મેં, તેથી, ત્યાં ને ત્યાં તે કાગળ ખોલ્યો, અને કરોડો હેસાંન તે ખુદાવંદ પાકનાં—તે કાગળને ઉપરથી પીન કીધેલો માહરી ફેવરનો એક હજાર પાઉન્ડનો એક કૌસ કરેલો ચેક તેમાંથી નિકળ્યો!

પેલો તો જોયાજ કરે! તેણે માહરા ચેહરા પરથી જોઈ લીધું હતું કે કાંઈ બી જાણવાજોગ નવું બન્યું હતું ખરું, અને તે તુમાખદાર ઍરોનેટે માહરી પર પાછો ધસારો લાવવાની જરા એ હીંમત કરી નહીં. તે અજબ થતો અને નસકોરી દાબતો, દાંએખાંએ, બાજુએ ઉમેલો હતો, અને મામલો આગળ શું વળાંક લે છે તે દેખીતી રીતે મનથી ધણો અજબ થતો તપાસતો હતો.

મેં તે કાગળ ત્યાં ને ત્યાં વાંચ્યો. તે આ મુજબ હતો:—

પેઝલી, તા. ૨૭ મી સપ્ટેમ્બર ૧૮૪૨.

“માહરાં વાહલાં મીસ પર્સી,

“તમારું આજે કાગળ આવ્યું તે વાંચીને હું શરમાઈ ગયો. શરમાઈ ગયો તેટલો જ અજબ પણ થયો છું. તમે માહરા બાણેજ મીઠું ગ્રાહક પાસે હાથોહાથ માહરા મોકળી આપેલા એક હજાર પાઉન્ડના બેંક નોટની પોંદ્ય કપ્પલ કરોજ, અને વળી મેં ખુલાસામાં એક લીટી વરીક લખી નહીં, અને ગ્રાહક મોટેમોટું ખુલાસો કરવા જરા બી થોડો નહીં તે વાસ્તે ધણી નરમાશથી મને ટપકો લખોજ, પણ, બેહન, તમારી કાંઈબી ધણી મોટી ને ગંભીર જુલ છે. મેં એવો કોઈ અવેજ તમોને હજી મોકલ્યોજ નથી, અને ગ્રાહક હાલમાં તો એક બી દાહડો પેઝલી છોડીને બાહર કૂટે ગયોજ નથી!

“એ અવેજ તમોને મોકળવામાં મેં ખરેખર ધણીજ દીલ કીધીજ, અને તે વાસ્તે હું તમારી ધણીજ માફ માંગુંજ. તમારા બલા મીઠું હેનરી વેક્રીલ્ડ મને કહી ગયા હતા કે માહરે બધું જરૂરનું આપતાં મુકતાં જો એટલો અવેજ ફાજલ પડે તોજ તમોને મોકળી આપવો, અને તેથી માહરે “એલેન્સરીટ” તૈયાર થતાં સુધી હું ખોટી હતો. મને માફ કરજો. તાજુબીબરેલું તો એ છે કે તમારું કાગળ આવ્યું તેજ દાહડે માહરે એલેન્સ શીટ તૈયાર થયેલો હું તપાસી ચુક્યો હતો, અને ત્યારેજ હું જોઈ શક્યો કે તમારા એક હજાર પાઉન્ડ ધણી સગવડ સાથે હું તમોને પાછા મોકળી શકશ. હું, તેથી, આજના પોસ્ટમાં તમોને ખુલાસાનો કાગળ લખીને એ ચેક મોકળી આપવાનો હતો, ને તેટલાંજ તમારું આ કાગળ આવ્યું છે.

“હું તે ચેક અત્રે આ સાથે મોકળી આપું છું, જે માહરી તરફનાં લખ્યો હેસાંન સાથે

સ્વિકારજો. એહન, તમેા જાણી નથી શકવાનાં કે કેટલાં હેસાંન ને હેતથી માહરં જેક દીલ આએ લખતાં તમારે વારતે ઉશ્કેરાયછા! લાખમાં એક મળે એવી તું એક ખરી નેક બાધ છે. ફક્ત તાહરા ભવિષના ભરથારને નાદારીના કલંક પોહ્યતો અટકાવવા તેં મને તાહરા તરતના મળેલા લખ્ખો બક્ષીશ આપ્યાછ તેવી નેકી કાણુ કરે? માહરા ઉત્તમમાં ઉત્તમ આશીરવાદ તમે બંને માહરાં વાહલાં છોકરાંઓને મળે ને ફળે એજ હાલ તો માહરં ચાહવું છે. માહરા જેવા કમબખ્તને એ રીતે તાહરી બધી બાદશાહી દોલત સપુદં કરીને તું બીચારી પોતે પાછી સ્ટેજની ધણી અપજશ પામેલી ખરી દલદેશરીની નોકરીમાં પડીછ તે જાણતાં, અને એ નોકરીને લગતા જોખમોનો ખ્યાલ કરતાં, માહરી ધરડી આંખોમાંથી લોહીનાં આંસુ ટપકેછ; પણ તું ખરી નેક છે એટલે ખોદાનો તુને સાહયો હોવોજ જોઈએ એવી ખાત્રી સાથે, તાહરા ભેકીમતી અવેજ જોમ બને તેમ તુને જલદીથીજ ભરી આપવાની ઉમેદ, મેહનત અને બંદગીમાં હાલ તો હું જીવુંછ. ખોદા તમેા એહને ધણું સુખ આપે!

“તમેાને જે એક હજારનો ચેક મળ્યો તે માહરી તરફનો નથી. તે કદાપી કોઇ તમારાં બીજાં કામકાજને લગતો હોશે, વારતે તલાશ કરજો ને ઘટતું કરજો. મીસીસ મેકડોનેલ્ડનાં, માહરાં અને માહરી ત્રણે છોકરીઓનાં ધણાં ધણાં હેત અને અંતરના હજારો આશ્ચિય સાથે,

લીં તમારો ધણો સાચો,
જેમ્સ મેકડોનેલ્ડ.

માહરી ખુશાલી એ કાગળ વાંચતાં મને છાકટ અને આજેજ કરી મેળે તેટલી બધી થઇ પડી, પણ મેં મજબુતીથી માહરાં મન પર તરત પાછો કાપુ મેળગ્યો. ખોદાએ મને આ લખ-પત્રી આગળ માહરી “કેરેકટર” ચોખ્ખી કરી આપવાની એજએથી બક્ષીશની મદદ મોકળી આપી હતી, ત્યારે હવે માહરે નાહીંમત થવાનું શું હોમ ?

“સર હયુ વૉર્ડ,” મેં તે ઉપરથી મોટા ખુલ્લા દમામદાર સાહદે કહ્યું, “ખોદાને બાર નેકી ખાલી કદી જતીજ નથી. તમે અત્યારે ને રાતોરાત માહરી પાસે, જો હું માહરી ઇજ્જત બચાવવા માંગતી હોઉં તો, તમારા મેં જીલથી વાપડેલા એક હજાર પાઉન્ડનો અવેજ તકાજો કરીને પાછો માંગ્યો, તો લેઓ, તે આએ ખુદાનો મોકળેસો તાબરતોજ ને તેજ વખતે પાછો !” — અને મેં એક ઝાંસા સાથે હાથ લાંબો કરીને તે ચેક તેને આપવા કર્યો.

તે, મગર, તરત તેણે લીધો નહીં. તે તો જાણે અજબબીથી અવાચકજ થઇ ગયો હતો! તેણે બોલવા માંડ્યું પણ બોલી શક્યો નહીં, અને મને વધતાં જોશથી લાગ્યું કે ખરે-ખર ખુદાની લાકડીને અવાજજ નથી !

તેવામાં મેં તરત યાદ કરીને માહરી ફાઉન્ટન પેન કાઢી ઉભી ઉભીએ તે ચેકની પછ-વાડે માહરી સહી કરી, કારણ મેં જોયું કે ખરરનો નહીં પણ ઓરડર અને ફાસ કરેલો તે એક ચેક હતો, અને અવેજ ખાતામાંજ જમે થવો જોઇતો હતો. એ પછીથી મેં તેને પાછો તે આપતાં સાથે પેલું કાગળ પણ વાંચવા આપી દીધું.

“વાંચો આએ,” મેં જુસ્સાથી કહ્યું, “તમેાએ કરેલા માહરા તુચ્છકાર અને મેં કહેલી દરેક વાતની સમ્બાધના અસ્વિકારનો ખોદાને ધરનો એ તમેા જોઓ પાધરો જવાબ

છે. વાંચો એ, અને તમારામાં પ્રહસ્યપણાંનો એક અંશ પણ હોય તો આએ છેલ્લા અરધા કલાકમાં મને કરેલા હજારો શરમ ભરેલા અન્યાયને વાસ્તે શરમીદગીથી તમારું માથું નીચું નમાવો !”

તેણે તે કાગળ હદ વગરનો અનળ થતાં માહરા હાથમાંથી લગભગ ઝુંટવી લીધું, અને તે કેટલી ઉલટથી અને કેવી હેરત થતી આંખોએ તે વાંચતો હતો તે કું ધડી ભરની મોજ-થીજ જોતી હતી !

તેના ચેહરો તે વાંચતાં, જોતાં જોતાંમાં, એકદમ ગંભીર થયો, અને માહરી ખાત્રી થઈ કે તે આદમી યુરો હતો ખરો, પણ હદ પાર યુરો નહોતો હતો. આદમી માત્ર જુલને પાત્ર છે, અને કેટલાક ખરા સારા આદમીઓ પણ થોડાક વખતની લેલગ્ન કે ઉશ્કેરણી વચ્ચે થોડાક યુરો થઈ શકે છે. દુન્યામાં નેકી અથવા નીતી વસ્તી હોય તેવું તે લોકો ધડીભર જુલીજ જઈ શકે છે, અને પૈસા બદલે તેઓ આહે તે કરવાને સમર્થ છે એમ માનવાને કલ્યાય છે; પણ એવા યુરોઓના મેં કહ્યું તેમ, એ વર્ગ થાય છે. એક કે જે એવા અમર્યાદશીલ લોભ દીલે વસાવવા પછી પોતાના દોળખી લોભોને તૃપ્ત કરવા કોઈ પણ જાતની જસ્તી સાંમે આસાનીથી પોતાની આંખ બંધ કરી લઈ શકે છે, અને ખીજ કે જેઓને એ લોભ વચ્ચે રોકાવા જેવું એકાદ શીક્ષણ મળવા સાથે તરત પાછા શુદ્ધ થઈ શકે છે; અને સર હયુ વૉડ એ છેલ્લા વર્ગ માંહેલો એક હતો. તેને માહરે માટે અપવિત્ર લોભ બરપા થયો હતો ખરો, પણ તે કોઈ ખી જાતની જસ્તીથી કામ લીએ તે જાતનો અધમ યુરો હતોજ નહીં. હાલમાં ખી તેણે જે એક બે વખત એવી ધારણા ને વલાંજુ બતાવી તે હવસ કરતાં યુસ્સા અથવા ખીજવાતજુજ વધારે કરીને પરીણામ હતું, અને તે મીઠું મેકડોનેલ્ડજું કાગળ વાંચતો હતો તે વખતે તેના ચેહરા પર જે ફેરફારો થતા ગયા તે જોઈને માહરી ખાત્રી થઈ કે તેણે મને કરેલા અન્યાયને વાસ્તે તે મનથી હદ વગરનો પસ્તાતો હતો !

તેણે અતે વાંચીને ધણી વિચારવંત કીસમે મને તે કાગળ પાછું આપ્યું, ખાંસીને ગળું ખંખાર્યું, અને પછી ધણાં ગંભીરપણે કહ્યું, “ બાઈ, માહરી ખાત્રી થઈ. તું ખરેખરજ એક નેકચલણ શીરેસ્તો છે, અને તું કેહજ તે પ્રમાણે હું ખરી શરમીદગીથીજ માહરું માથું નીચું નમાઉંજ. હું જરા ખી ઓશ્ચકાયા વગર તાહરા પગ પર પડીને તાહરી મારી આહુંજ. તું હવે મને માહરી પોતાની માએ બેહન જેવી છે. મેં તુને અપજશ આપવા અને ગેરઘનસાફ કરવામાં કાંઈજ આડી રાખ્યું નથી, પણ તું ખાત્રીથી માનજે કે તુને નાહકતું માહું લગાડવા જાણીયુ-જીને મેં એમ કીધું નથી. સંજોગોજ એવા બધા કાફરડા ને કફેડા બની ગયલા હતા. ખચ્ચીત, તાહરા જેવી એક ખરીજ નેકને એ રીતે ખોટું રસ્તે ઉતારવાની માહરી શહેતાન્યત હું આએ કાગળ વાંચવા પછીથી એક ધડી ખી હવે ના પાડી શકતો નથી !”

“ હું કયુલ રાખુંજ એ તમારી મોટાં દીલની ગુલાહી અને મારી, સર હયુ, ” મેં તરત તેને માહરો હાથ આપીને ઉદારતાથી ઉઠાડતાં ધણી શાંતી સાથે કહ્યું, “ હું કયુલ કરુંજ કે સંજોગો ધણી સખ્ત રીતે માહરી વિશ્વ હતા, અને તેથી જોકે મને ધણું દુઃખ લાગેલું છે, તો પણ હું ધણી ખુશીથી તમોને માફ કરી શકુંજ. તમારા એ ગલીચ લોભ છતાં બાતેનમાં જે તમારામાં ખરેખર મોટા સદગુણો છે તે હું જોઉંજ ને ખરાં દીલથી વખાણી શકુંજ.”

“ના! તું હવે માહરી માય તરીકેજ, નીખાલેશ ને નીખલકં, માહરે મેહલ છોડી ના” તે બેરોનેટ મોટા સખીતમેહ જુસ્સાથી કહ્યું, “તું કશીજ વાતની તાહરા જીવને રંજ થવા દેતી ના. જે માહરં આદમીઓએ અત્રે તુને આવતી જોઇછ, અને જે લોકે તાહરે વાસ્તે ખરેખરજ પુરાં અનુમાનો કર્યાં હશે તે લોકો ખી જરૂરજ જાંણશે કે મીં મેકડોનેદસ લખે છે તે મુજબ લાખ નેકમાં એક મળે તેવી તું ખરેખરી નેક છે! તું એક મિનીટ અહીં ઉભી રહે. હું હમણું પાછો આઉંછ.”—અને તે ઉતાવળથી ચાલી ગયો.

હું નીરાંત પામેલી બેઠી. હવે મને દગ્ગાનો કોષ ડર હતોજ નહીં. ઉલટું, માહરો આત્મા બાગબાગ થતો હતો કે આજની નસીબત આ દમામદાર બેરોનેટને તેની બાકીની જીંદગી સુધી કદાપી કામ આવશે અને શુધ્ધ બનાવશે! તેણે કહેલો હરે હરે સમ્બાર્ધનાંજ જોજીથી બોલાયો હતો.

તે પાંચ મિનીટમાં તો પાછો આવ્યો.

“મેં માહરાં માણસોને, બાઈ, તાહરા ઉંચ સદગુણો વિશે પુરતો ખુલાસો કરેલો છે,” તેણે કહ્યું, “અને તે લોકો વરસોથી મને ધણો સારી રીતે ઝાળખતાં હોવાથી અચ્છી રવેશે સમજી શકેછ કે હું તેઓને કાંઈ ખી ઉલટું સમજાવવાની કોષ દાહડે પરવાહજ કરું નહીં! માહરો સધસ પોતે ખી મને ખાતરજમા આપેછ કે તું માહરં ધર જાંણીને અત્રે આવીજ નથી, પણ મારકવીસ ઓફ કેમપેનને ધર મારકવીસનીજ માડીમાં જાએછ એજ બ્રાંતીમાં અત્રે આવેલી છે!”

“પણ ત્યારે માહરા સવાલના જવાબમાં તો એ લુચ્છાએ મને દરેક વખતે એમજ સમજવા દીધું કે મને ખીએત્રીસે બોલાવેલી હતી?” મેં ખુલાસો આહયો.

“તે વાતનો તેણે માહરી આગળ બધો એકરાર ને ખુલાસો કર્યો,” સર હયુએ જવાબ દીધો; “હવે તો બધું મને ખુલાસો કરીને ખરેખરં સમજવાજ દેઓ. હું તો છેલ્લાં કેટલાંક વરસોથી કૉન્ડીનન્ટ પર રહેલો હતો, અને ઇંગ્લાંડનાં રટેજ પર તમારી ખુબસુરતી તેમજ ઍક્ટીવિટી તમે કરેલી નામનાની કેરીબત અત્રેનાં પેપરોમાં મેં સેંદકડો વખત ત્યાં વાંચી હતી. એ પછી જ્યારે હું લંડન આવ્યો ત્યારે પેહલીજ તકે તમોને રટેજ પર ઍક્ટ કરતાં નજરે જોવાનો મને કુદરતી લોભ થયો. મેં તે મુજબ તમોને જોયાં, અને હું એ કંપનીનો મોટામાં મોટો શેરહોલ્ડર અને ડાયરેક્ટરોની કમીટીની બૉર્ડનો એક સભાસદ હોવાથી ઍક્ટરૂપ વખતે રટેજ પર હુર્યો. મેં તમોને ત્યાં લગભગ પાસેથી બે મરતબા જોયાં, અને રીચર્ડસને અસેમસે તમારા સંબંધનો માહરો અયોગ્ય લોભ મેં કહી સંભળાવ્યો, જ્યારે તેણે મને ખાતરજમા આપીને કહ્યું કે માહરે એ વાતનો કોઈ દાહડે ખ્યાલ વટીક કરવો નહીં. તે તો તમારી નીતી અને નેકાની તારીફમાં, હું ખરંજ કેહુંછ કે, એક ભાઈ અથવા બાપ નહીં બોલી શકે તેટલી બધી ગરમ દીલસોજીથી બોલ્યો! મેં તેને, તેથી, પડતો મેલ્યો. મને તે વખતે એમ તો કહી લાગ્યુંજ નહી કે કોઈ ખી છોકરી આવી મોટી લાલચને ઠોકડે મારવા જેવું મોટું દીલ ધરાવી અને બતાવી શકે! મેં, તેથી, એક મોટામાં મોટોજ ફટકો મારી જોવાનો નીશ્ચ કર્યો. મેં તમોને એક હજાર પાઉન્ડની મોટી રકમની બેંકનોટ, પછવાડે માહરી સહી અને ઍડરેસ લખીને, મોકળી આપવાની હાંમત અને

બેઅદબી કીધી.”—અને હમાં તે બધા આદમીનો અવાજ ખરાં દીલની નામોશીથી દીસ્તી રીતે મળળી પડ્યો.

“ચાલવા દેઓ તમારો ખુલાસો, સર હયું વોર્ડ,” મેં હીંમત આપીને કહ્યું, કેમજે સમજું જે બન્યું હતું તે ખરેખર વીગતવારે હું જાણુવાજ આહતી હતી.

“માહરાં મનમાં કે એ ઘણી મોટી ને પુરતી કસોટી થશે,” તે ધરનેટે આગળ ચલાવ્યું; “જો લોકો કેહતાં હતાં તેમ ખરેખર તમે નેકજ હોશો તો મલતાં સાથે તે બેંકનોટ ઘણા ધીકકાર સાથે તમો માહરી પર પાછી મોકળશે, અને જો એવી મોટી લાલચ સાંમે નહી ટકી શકશો તો તે નોટ રાખ્યા અને કપ્પુલ્યા પછીથી અત્રે તમો મને મળવા આવ્યા વગર રહેવાનાં નથી. હવે તે નોટ તમે પાછી તો મોકળીજ નહી, અને ત્યારે હું એક સિવાય બીજું અનુમાન કરીજ શું શકું? અલખત, અને સજ તરીકે, તમે તે બેંકનોટ રાખી શકો, પણ મેં પાછું ને પાછું અનુમાન કર્યું કે કોઈ બી નેકજ છોકરી—જો ખરેખર નેકજ હોય તો—એટલી બી બાહુતી થવાને વાસ્તે પોતાનાં મનને કદી બી સમજવી શકેજ નહીં! મને લાગ્યું કે એ આગમચ લોક કેહતાં હતાં ને માનતાં હતાં તેમ તમે નેક તો હશોજ,—માફ કરજો, હવે ગુસ્સો ના કરતાં! માહરે બધું મને જો લાગ્યું તે ખરેખર કેહવુંજ જોઈએ—પણ એવી મોટી લાલચની સાંમે તમે ટકી શક્યાં નહીં. વળી એ વાતની મેં માહરી ખાત્રી પણ કીધી. મેં બેંક ઓફ ઇન્ડિયામાં છુપી તલાસ કરાવી, અને મેં જાણ્યું કે તે બેંક નોટનો અવેજ તમારાં ખાતામાં જમે ગઈ ચુક્યો હતો! એ ઉપરથી, એ પછી મેં માહરાં માણસોને કેહવા જોયું કહીને હીએટર પર આજ રાત્રે તમારે સાડ ગાડી મોકળી. હું તો મુરખ ગધેડો જેવો એમજ સમજ્યો હતો કે તમો ફક્ત માહરાં બોલાવવાની વાટજ જોતાં હશો, અને માહરી ગાડી જોતાં સાથે મને અત્રે મળવા રાજ ખુશીથી ચાલી આવશે!”

“ત્યારે શું તમારો કોચમેન અને સપ્સ એમજ સમજ્યા હશે કે હું અત્રે માહરી રાજ ખુશીથીજ આવી?”

“મેં હમણાં જમને એ લોટાળાનો તે લોક કને ખરો ખુલાસો કીધો, અને તેઓને પુછીને માહરી બેવડી ખાત્રી કીધી ત્યાં તક એશ્વક તેઓ એમજ સમજતા હતા,” સર હયુ વોર્ડ શરમીંદગીથી માથું નીચું નમાવીને કહ્યું; “ગાડીમાં બેસતાં તમે તે મારકવીસને ત્યાંથીજ આવી હતી કે કેમ એ જો પુછ્યું, અને તે લોકે જવાબમાં જો હા કહ્યું તે એટલાજ વાસ્તે કે તે, તેઓની સમજ મુજબ, તમો ખસુસ આસપાસનાંઓને એમ સમજવા દેવાજ માગતાં હતાં ને તેથીજ એ ચરત કરતાં હતાં!”

“ઓ ખુદા! ઓ ખુદા!” મેં ખરાં દીલના ગભરાતથી પોકાયું, “મેં ઘર છોડ્યા પછી ટપાલમાં આવેલાં આએ કાગળ માહરી બધી મેડ જો દુરઅંદેશી કે અગમચેતીથી હીએટર પર નહીં લાવી હતો, અને સંજોગોને સ્વાધીન મીં મેકડોનેલ્ડનું આએ કાગળ હાલમાં અત્રે તમારાં દેખતાજ મેં ઉખેડ્યું તેમ જો નહીં થયું હતો તો માહરં તમે કદી બી માનતો નહીં, અને કેવી નાહકમાં માહરી ખરાબી થઈ જતો!”

“તમે કેહોજ ને બોલેબોલ ખડં છે, મીસ પર્સી,” સર હયુએ ગમ ખાધને કહ્યું; “અને હવે તમો અત્રેથી સીધારો તે આગમચ એકજ માહરી છેલ્લી વિનંતી છે.”

“વળી તે શું છે?” મેં ધીમે સાહેલે પુછ્યું.

“તે એજ છે કે આએ ચૂક એટલો તમે તમારી નીતી ને નેકાને વાસ્તેની માહરી સાચ્યાં દીલની હજારો વખાણુ ને માનની ધણાંણી તરીકે કપુલ રાખવાની માહરા પર મેહેરખાની ફરમાવો!” તેણે માંગી લીધું. ‘હું પાક ખુદાનાં નામનાં કસમથી કેહું છું કે જેમ એક બાપ એક દીકરીને અથવા એક ભાઈ એક બેહનને આપે તેટલાજ પવિત્ર ખ્યાલથી એ હું હવે તમોને આપવા માંગુ છું; અને, એમ છતાં, તમે એ રકમ જે તમારી પાસે રાખતાં કમકમતાંજ હોવો તો ભલે ગમે એ ધરમખાતાંમાં તમારે પોતાને નામે ભરી દેજો!”

“નહીં, સાહેબ, મને એ માફ કરો,” મેં મીનતજરીથી પણ ધણાંજ ખરાં દીલના બારથી કહ્યું; “એ વાજખી થવાતું નથી. એ શોભેજ નહીં; અને હવે ત્યારે મને રજા આપશો?”

“હજારો ખુશીથી,” તેણે તરત ઉડીને ઉભો થતાં કહ્યું, અને વધાર્યું, “એટલું જરૂર યાદ રાખજો, બેહન, કે આજે નહીં ને કોઈ બી દહાડે કોઈ બી રીતની માહરી ખીદમતની તમોને જરૂર પડે તો માહરા પૈસાજ નહીં પણ માહરું માથું બી ખચ્ચીત કરીને તમારી નોકરીમાં મોજુદ છે! એ બધું હું ખરેખરાં દીલથીજ બોલું છું, કેમજે તમારી આએ મુકાબ્લો નહીં મળી શકે એવી પાકીજગીની ધણીજ ખુલદં અસર તમો માહરી પર કરી શક્યાં છ.”— અને તે મને મુકવા નીચે ગાડી સુધી માહરી સાથે આવવા જતો હતો.

મગર તે વાતની બી મેં માંગી લઇને ના કહી. એ બી મને જોઇતું કે ગમતું ન હતું, અને તેણે માહરી એ વાતની મરજી જાણી માહરા સુખનને તરત માન આપ્યું. બારણાં આગળજ એક દુટમેન ઉભો હતો તે મને જોતાં સાથે અદ્યથી રસ્તો બતાવતો આગળ આગળ આદ્યો, અને હું તેની પુકે પુલ જેવાં હલકાં જીગરે તે દમામદાર અને આરાસ્તા દાદર સપસપ ઉતરી ગઇ.

ત્યાં નીચે વરંદા પર સર હયુની જોડીની બ્રોહમ તૈયાર ઉભી હતી, અને મને જોતાં પેલાજ હુચ્છા સમસે તરત બારણું ઉઘાડ્યું, પણ મેં તેને કચડીજ નાંખે એવી ફક્ત તેના પર ગુસ્સાની એક નજર નાંખી, અને તે કોચમેન તેમજ સમસોને અજબ થતા અને બોચી ખજવાલતા તેમને રસ્તે મરવા દઇ હું પાઉખ્યાદીજ તે કમપાઉન્ડની બાહરે નીકળી, જ્યારે નસીબ સંજોજે એ બંગલાના ફરવાજ આગળથીજ પસાર થતી એક ખાલી બાડુતી ગાડી મને મળી ગઇ, અને તેમાં બેસી, આ અજબ જેવા બનાવ પર મનથી હજારો હજાર અજબ થતી, હું બીજા પા કલાકમાં તો ઐટ ઓરમંડ ઓટમાંનાં માહરાં મકાનમાં સહીસલામત પુગી ગઇ.

પ્રકરણ ૧૮૦.

એ રીતે હું માહરે ઘર પોહચી ત્યારે ધણી મોડી રાત થયલી હતી; અને હું જોઇને ખુશી થઇ કે તે છતાં માહરી લાંબી ઝેરહાજરી બાએ હું ધારતી હતી તેટલાં બધાં ફકરમંદ માહરાં ધરમાંનાં થઇ ગયાં નહીં હતાં. બીડાએ ડાકટરને બોલાવ્યો હતો, અને મેં જઇને જોયું કે મેરી ઓન્ટવર્થની તખીઅત મોડીક વધારે સારીજ હતી.

અલખત, બીડા થોડીક અજબ થઇ હતી, કેમકે મેં તરત તેની પુઠે આવવાનું તેને કહ્યું હતું, અને તે છતાં મને એટલો બધો વાર થયો, પણ મને કાંઈક નહીં ધારેલી રોકાણ નીકળી આવવાનુંજ તેણીએ માની લીધું, અને તેજ મુજબનું તેણીએ મેરીને કહેલું ને સમજાવેલું, એટલે હું જે એકાદ કલાક મોડી થઇ તે વાસ્તે તે લોકોને ઝાઝો ગભરાત થયો નહીં હતો, અને મેં કાંઈ, તેથી, ખુલાસો કરીને કેહવાની જરૂર જોઈજ નહીં.

બીજે ઘડે હું બજારમાં થોડીક ખરીદીએ ગઇ. હું માહરી ગાડીમાંજ ગઇ હતી, અને થોડીક દુકાંઓ ફરી મને લેવા જોયું હતું તે લખને પરવારી, અને છેલ્લી દુકાંજુમાંથી જેવી હું નીકળીને ગાડીમાં બેસવા જતી હતી તેવીજ માહરી નજર પડી કે એક કંઝાળ જેવા પોશાક અને દેખાવનો આદમી માહરી ગાડી આગળથી ધસારાબંધ નીકળી જવાનું કરતો હતો. હું, મગર, તેને જોતાં સખ્ખત ચોંકી. અમો બનેએ એકઠીજ વખતે એકમેકને જોયાં અને ઝાળખ્યાં. તે પેલો ખુની લુછગી હતો, કે જે એક કરતાં બધે ખુનોનો જવાબદાર હતો! તે પણ મને જોતાં સાથે ચમકીને એકાદ પળ થોળીજ ગયો, અને તરત ને તરત શું કરવું તે જાણે તેને સુઝ્યું નહીં, પણ એ પછી તરતજ પોતાના જેખમનો ખ્યાલ થતાં તે જીવ લખને નાહસવા લાગ્યો. એવામાં મને બી ખરી વાતનું બાન થયું, ને મેં પોકાર કર્યો. “પકડો!” મેં મોટેથી પોકાર્યું, “આએ નાહસેછ તે પેલો ઇલાલ્યન ખુની લુછગી છે!”

તરતજ ગભરાત થઇ રહ્યો! તે મોડી વસ્તીનો અને લોકોની જખરી આવન જવનનો એક જખરો મોટો રસ્તો હતો, એટલે તે ખુનીને જલદીજ ગીરફતાર કરી લઇ શકાયો. માહરી જે સખ્સ ગાડી આગળ બારણું માહરે માટે ખોલીને માહરી બાજુમાં ઉભેલો હતો તે પણ ખુની લુછગીનો પોકાર કરતો પુઠે તાબેદારીથી તરતજ દોડ્યો હતો, એટલે લોકો ઉપરાંત બાજુમાંથી પસાર થતા બે કાનરટેબલ પણ તેની પુઠે પડ્યા, અને બધાએ મલીને તેને તરત પકડ્યો.

હું પણ એ જોઈ ઉતાવળે માહરા જીવથી બીહીતી તે તરફ ગઇ. તે લુચ્છો બદમાશ પોલીસના હાથમાંથી છુટવાની જખરી અછાડપછાડ કરી રહ્યો હતો, અને માહરી ખાત્રી છે કે જે છુટતે તો કાંઈ બી કીસમે ત્યાં ને ત્યાં મને કપટનો મારયો જાનથી મારીજ નાંખતે! પણ પેલા બંને પોલીસ ઓશીસર ધણી કઢાવર અને જોરાવર હતા, જેઓએ તેને પોતાના પગ તળે બચડીને તરતજ હાથકડી પેહડાવી દીધી, અને ત્યારેજ તે આજેજ થયો. અને એમ છતાં એ વખતે પણ તે એવા માહરી પર ખુની ડોળા કાઢતો હતો કે તે જોવાનુંજ બીહીક લાગે તેવું હતું! ઇલાલ્યનો ખરેખર ધણી કીનાબાજ અને ઝતુની કેહવાય છે, અને તે કેટલી હદ સુધી ખરું હતું તે આએ ખુની બદમાશમાં જોઇ શકાતું હતું!

“માહર કાંઈ પુલીસ પર કામ પડશે?” તે કાનરટેબલોને મેં એ પછી ધીમે સાહદે પુછ્યું, કેમકે મેં પેહલી હરોળની ઉસ્કેરણીમાં ખુમ પાડીને તેને એ રીતે કેદ પકડાવ્યો હતો ખરો, પણ પછીથી માહરી હાંમતની ધણી અજબ જેવી ઝાટ થઇ ગઇ હતી.

એટલામાં તો ત્યાં લોક લોક થઈ ગયું હતું, અને તેઓમાં અનેક જણે મને “મીસ ત્રેફર્ડ” તરીકે ઝાળખી લીધી હતી.

તે કાનરટેબલોએ બી મને ઝાળખેલી હોવી જોઇએ, કેમજે ધણી અદબથી ટાપીને આંગળી લગાડીને તે બેમાંના એકે માહરા સવાલના જવાબમાં કહ્યું; “હમણાં તમારું કામ નથી, મીસ.

એન ઝાળખાવી આપવાની વીગતો દરેક પુલીસ પર નોંધાયેલી છે. એને મેજસ્ટ્રેટ પાસે ઉભો કર્યું ત્યારેજ ફક્ત તમારી જખાંનીનું કામ અત્રેને કદાપી પડશે, અને કામ પડશે તો કેસ મુલતવી રખાવી બીજી હિઅરિંગ વાસ્તે તમને બોલાવી લખ્યું.”

એ પછી તેઓ પોતાના કેદી સાથે ઉતાવળે ત્યાંથી ચાલી ગયા, કે જેની પછવાડે તે ટાળાંમાંનું ધણું એક લોક ચાલતું થયું, અને બીજા જે બાકી રહ્યા તે, હું જાણે કોઇ બેવા બેગ બનવર હોઈ તેમ, અને તાબુબીથી એવી રીતે બેતા માહરી પુકેપુક માહરી માડી સુધી આવ્યા કે હું માહરા જીવથી ધણી ઝોશકાઈ.

હું એ પછી ઘેર નહીં હાંકી જતાં મારકવીસ ઑફ કમપેનને બંગલે પેહેલ્યાં હાંકી મઠ, અને ત્યાં જઇને બીએટ્રીસને મળી. બીએટ્રીસનાં બેહન બનેવી—મારકવીસ અને મારક્યોનેસ— તો તે વખતે બાહરે ગયલાં હતાં, અને બીએટ્રીસ ઘરમાં એકલીજ હતી. તેણે મને તરત પોતાના ઝોરડામાં બોલાવી, અને જ્યારે તેણીએ જાણ્યું કે તે બેવડાં ખુનનો બદમાશ જવાબદાર માહરી સમયસુચકતાથી એમ ઝીલાઇ ગયો હતો ત્યારે તે ખરાં દીલથી ખુશી મઠ.

એ પછી થોડાક દિવસ જવા કેડે એક દાહડે દીસના અને ઠીએટર પર જવાનું થયું, અને મઠ. એક નવો નાટક તેનો લખનાર વાંચી સમજાવનાર હતો, અને મી૦ રીચર્ડસે તે વખતે મને હાજર રેહવા અરજ કરી હતી. તે એ ખેલ વિષે માહરું પશુ મત જાણુવા ચાહતો હતો. તે એ રીતે મને ઉપરાસાપરી ધણી અગત અને ઇજ્જત આપતો રહેતો હતો.

હવે હું ઠીએટરમાં પોંદચી સારે તે “ઑથર” હજી આવી લાગેલો નહીં હતો, જેથી હું એક નવા બાલે (નાચ)ની જે રટજ પર તાલીમ ચાલતી હતી તે એક બાજુમાંની વીગમાંથી જરા બેતી ઉભી. બાલે—માસ્તર મસ્યર કુપરેઝ જે એ કુનરનો મોટો કીસબી લેખાતો હતો તે તાલીમ આપતો હતો, અને પેલી એનબેલીના ચરચીલ આજેવાન ભાગ બજાવતી હતી. મેં તેને તેનાં ઘરનાં કપડાંમાં આજેજ જોઇ, અને બાલે નાચનારી તરીકે રટજને લગતા અરધા ઉંધાડા અને અમર્યાદશીલ પોશાકમાં તે જેવી લાગતી હતી તે કરતાં હમણાં પોતાના ઘેરીતા બારીતા પોશાકમાં મને તો તે કાંઇ ધણીજ વધારે સુંદર દેખાઇ. તે, મેં આગળ કહેયું છે તેમ, બાવીસેક વરસની એક મનોહરતા હતી, અને તેની રીતબાત અને વરતણમાં અમત કરીને લેડી લાઇક ધણું દેખાતું હતું.

મને તો, અલબત્ત, એ છોકરી પેહલાંથીજ ગમી મઠ હતી, અને એના સંબંધમાં મી૦ રીચર્ડસથી મેં જે સંબંધો ખુલાસો મેળવ્યો હતો તે વાહલાં વાંચનારાંઓ જુલો મયાં નહીં હશે ? તે બીઆરી પૈસેપૈસાની મોહતાજ કેમાં પોતાનાં કપડાં ચપડાં વટીક મારગીજ સારગીજ કરીને પોતાનું પુરું કરતી હતી, અને છેલ્લે અતે હીંમત કરીને રટજ પર નોકરીએ રેહવા આવી હતી તે સમજું અને મી૦ રીચર્ડસે કહેલું હતું. મને, તેથી, એ છોકરીની ધણી દયા લાગી હતી, અને હું તેની દોસ્ત થવા ચાહતી હતી; પશુ તેની એ સંબંધી વાત જાણ્યા પછીનાં છેલ્લાં છ અઠવાડયાં સુધી મને કોઇ તેવો મોકો હાથ આવ્યોજ નહીં હતો. એમ તો મેં એક બે વખત કાંઇક તેને બોલાવવાની બી કોશીશ કરી હતી, પશુ તેવામાં કાંઇ ને કાંઇ એવું નીકળી આવતું કે તેને ઉતાવળે માહરી પાસથી ચાલીજ જવાનું થતું હતું. ખરેખર, એક બે વખત મને એમ બી લાગ્યું કે તે છોકરી હાથે કરીને મને મળવાના કે માહરી બેડે

વાત કરવાના ખસુસ અખાડા કરતી હતી, પણ એ નહીં બનવાબેઝ માનીને એ વાત માહરાં મનમાંથી મેં બીજીજ પળે હસી કાઢી હતી, મેં તેને આખી જીંદગીમાં આગળ કદી જોયલી નહીં, અને તે શું કરવા માહરી સાથે એમ કરે ?

એ મુજબ તે બપોરે વીંગમાંથી તેને બીજી બાલે ડાનસર્સ સાથે મસ્તર કુપરેઝના હાથ હેઠળ તાલીમ લેતી જોતી હું ઉભી હતી તેવામાં પેલી લુચ્છી મેલીસા હેરીસન—મેં જોયું કે—સાંમેની વીંગમાંથી તે ટોળીમાં શ્વામીલ થવા વાસ્તે આવી બાગી. તેણીએ મને સ્ટેજ પર દાખલ થતાંજ સાંમે વીંગમાંથી બરાબર જોયું, પણ જોતાંજ સાથે ચશ્મ ફેરવી નાખી, ને મને મુતલબ જોયું નહીં હોય તેવાં ચરત કીધાં, જે પછી પાંધરી તે ડાનસ કરતી ટોળી આગળ તે આવી ઉભી.

બેશક, વાંચનારાં સાહેબોને યાદ હશે કે મેલીસા એ નવી હરીફ એનજેલીનાની ધણી અદેખાઇ કરતી હતી. એનજેલીને એ નોકરી પર આવ્યા પછી જીલ્લટનીજ જગ્યા રાખી હતી, અને તે જીલ્લટ જેટલીજ લોકપ્રિય થઇ પડી હતી તેવું તે અદેખા ઓકરીને ધણું ઝેર લાગતું હતું. એમ છતાં, સ્ટેજ પર ઑડીયન્સની સાંમે તો તે પોતાની, એ અદેખાઇને જાહેર થવા નહીં દઇ શકતી હતી, પણ મને કેહવામાં આવ્યું હતું કે રીલીઅરસલમાં છીતાંજબત્રાં શોહધતી રહીને એ ઓકરીની તે પુશ્કળ અંતસ કરતી રહી હતી, અને હમણાં પણ તેણીએ માહરાં દેખતાં બી કાંઇ તેવુંજ કરી બતાવ્યું. તેણીની શરમબરેલી અનિતી અને એક ચેકના સંબંધમાં તેણીએ કરેલો અતી ભયંકાર દગો જો હું જાહેર કરવાની દરકાર કરું તો તે પાપીણી દેશનીકા-જનીજ સજાએ પોહચે. તે ફેમને લગતો માહરો અદખ વટીક તે તુચ્છ બુધ્ધીની ઓકરીને, મેં જોયું કે, હાલમાં તેની નામુનાસેબ છર્ષામાં રોકી શક્યો નહીં !

“ ખીસો, મીસ ચરચીલ, મને જગ્યા આપો ! ” તેણીએ આવતાં સાથે બધાંને હરકત થાય તે રીતે આજેવાન હરોળમાં પોતે જગ્યા લેવા તકાળે કર્યો.

“ તમારી બુલ છે, મીસ હેરીસન, ” એનજેલીને ધણી ગરીબાઇથી જવાબ કરતાં કહ્યું; “ હું માહરે માહરી ખરી જગ્યા પર છું. આએ ડાનસમાં મને મસ્તર કુપરેઝ એજ જગ્યા નકડી કરીને આપેલી છે. ખરું છેની, મસ્તર ? ”—અને મસ્તરે, અલખત, એનજેલીનાનીજ સાઇડ લીધી.

“ હા, તમે ના શું કરવા કેહો ? ” લુચ્છી મેલીસાએ ધણા તુચ્છકારથી ડોકું ફફડાવીને કહ્યું; “ મીસ ચરચીલ ખોટાં હશે તોખી મસ્તર કુપરેઝ તો તેવણુને ખરાંજ જાહેર કરવાના ! ”

“ ચુપ રેહો, મીસ હેરીસન ! ” તે બાલેમાસ્તરે ચુસ્સાથી કહ્યું; “ તમારા આવા નાસ્ટી રીમાર્ક્સ જે હું મુંગા ધીકકારથી નહીં ત્રીટ કરવા ચાહું તો ચુસ્સો પેલા કરે જોવાજ છે ! ”

“ હં ! ચુસ્સો ? ધીકકાર ? ” મેલીસાએ ખીચ પાડીને અણુકા કીધા; “ અને તમે મને એમ દમ બરાવશો તેથી હું દખી જવશ કે ? જાઓ, જોયએ તો મીં રીચર્ડસ આગળ માહરો રીપોર્ટ કરીને મને નોકરીએથી ખેરવાવી નાંખો ! હું તમારી એક તચ્ચાકડી બાર બી દરકાર રાખતી નથી ! હું આએ દુકતી સાથે નાચવા સાફ નાજ પાડુંજ. એને નાચતાં આવડતુંજ નથી. એ તદન ખોટાં પગલાં લખને સાંમે અને જુલાવી નાંખેજ, અને ઑડીયન્સનાં દેખતાં

મને ધકેલા મારી પાછળ નાખીને આગળી હરોળમાં નીકળી જાયછ, કે જાંઠાં તાંઠાંથી બધા અંપભોજ એનેજ મળતા હોય એમ લાગે !”

મસ્યર દુપરેઝે ધણા ગુસ્સાથી પગ ઠોક્યો, અને શું કરવું તે વાસ્તે તે એકાદ પણ અચોક્કસ દેખાયો. એનજેલીના ચર્ચાલ, મેં જોયું કે, એવો એક ફેસાદ પોતાના સંબંધમાં બરપા થવાથી ધણી દુઃખી થયલી લાગતી હતી.

“ તમારા જેવા ધરડા વાંદરના પગ ચોકવાના ખી મને શું બાર પડવાના છે ?” તે દિવસે અદેખાઈના આવેશમાં આંધળીજી બની ગયલી ને છેલ્લેજ પાટલે બેઠેલી ક્રમબપ્ત મેલીસા છેકળ પવારે ગઈ; “ તમારી ને આંખે દુકતીની વચ્ચે શું કાળાધાળાં ચાલેછ તે અહીં બધાને ખબર છે. એ ચુચી આંખવાળીનાં પેટમાં ટાંટયા છે ! પટાલ પાણી ચલાવે ને મોરી કોરડી રાખે તે એ !”

હયાં ત્યાં જમા થયલી બધી બાલેડાન્સસોંએ “ શેમ ! શેમ !” ના પોકાર ઉઠાવ્યા, જ્યારે મસ્યર દુપરેઝ તો આવાં હડહડતાં અપમાનથી ગુસ્સાથી ઘેલોજ થયલો મીંડ રીચર્ડસને બોલાવી લાવવા તેના ઑર્થોસડમ તરફ દોડ્યો,

“ શેમ પોકારનારીઓનેજ બેવડી શરમ છે !” મેલીસાએ તે બધીઓ પર ખીજવાતના ડોળા કાઢીને બખાલ્યું; “ હું જાણુંછ તેટલું કોઈ નથી જાણતું. હું કસમ પર કહી શકજ કે મસ્યર સાથે આંખે છોકરી——”

“ ઓ, તમે કેટલાં પાપી ને કપડી છેઓ, મીસ હેરીસના !” હયાં એનજેલીના રડી પડી,— અને હવે એ જોતાં માહરાં પેટમાં અતી ધણું ચુંકાઇ આવવાથી, અને માહરી ધીરજ નહીંજ રહી શકવાથી, હું વીંગમાંથી આગળ વધીને જ્યાં એ ફેસાદ ચાલતો હતો ત્યાં ગઈ.

“ તમારે એવું બોલતાં શરમાવું જાઈએ,” એનજેલીનાએ રડીને જમી રાખ્યું; “ માહરા જેવી એક નિર્દોષને એવા ગલીચ આરોપથી એ મુજબ ચુંગળાવતાં——” અને અહીં તેની માહરા પર નજર પડી એટલે તે વધારે શરમાઈ, શીકડી પડી, અને પછી એક લપેટા ખાઈ રટેજ પર બેહોસ પટકાઈ પડતે—જે વેળાસર કુદકો મારીને મેં માહરા હાથોમાં તેણીને ઝીલી નહીં લીધી હતે તો !

“ છોકરીઓ, મને મદદ કરો,” મેં દયાથી દોરવાઈને કહ્યું, “ આંખે બાઈને માહરા ઝોરડામાં સોફા પર લઈ જઈએ. એને આજે જ રીતે સતાવવા ને અપમાન કરવામાં આવ્યુંછ તે ખરેખરી એક શેહતાંન્યત છે !” —અને એમ કહીને મેં એવા તો તુચ્છકારથી લુચ્છી મેલીસા તરફ જોયું કે જાણે માહરા ડોળાના દાબ ફેંકળ હું તેને કચડીજ નાખવા માંગતી હોઈ !

તે, અલખત, ઉચ્છેરાઈને મને ખી કાંઈ અપમાનનું કેહવા જતી હતી, પણ તેટલાં તેને પોતાનો જોખમ યાદ આવ્યો, અને તે દાનાઈથી ચુપ રહી તે ફક્ત ટણકો અને તુચ્છકાર કરીને માહરી આગળથી ફરી ગઈ.

અમો તે પછી મીસ ચર્ચાલને ઉચ્છેરાઈને માહરા ફેંસરમના સોફા પર લઈ ગયાં, અને

ત્યાં સુવાદીને તેને સચેત કરવાના ઉપાયો લેવામાં આવ્યા; જે પછી જેવી તે હુસ્નાર થવા લાગી કે મેં તે છોકરીઓને તેણીને ત્યાં એકલીજ છોડી જવા નરમાશથી સમજાવીને કહ્યું,

“એને ધણું હડહડતું અપમાન કરવામાં આવ્યું’છ, બેહનો,” મેં કહ્યું, “અને, તેથી, એ ધણી નરવસ થઈ ગયલી છે. એને હાલ માહરીજ સંભાલમાં તમે એકલી છોડો. એ હુસ્નાર થશે ને આપણને બધાંને જોશે તો ધણી શરમાશે, અને પાછી કદાચ બેહોસ થઇ જશે. હું એને એકલીજ મલશ ને સંધ્યારો આપશ્ચ.”—અને તે બીજી છોકરીઓ માહરી એ સમજાવતું વાસ્તવિકપણું ધણું મોકલાં મને સ્વિકારી ધણી ખુશીની સાથે તરત તે ચોરડામાંથી ચાલી ગઇ, જ્યારે હું એનજેલીના ચરચીલ સાથે તેની જોડે માહરી ઝોળખાંણુ થવા પછી ધણે અઠવાડયે, આ પેહલીજ વાર, એ મુજબ એકલી પડી.

પ્રકરણ ૧૮૧.

તે છોકરી એ પછી જરા વારે હોસમાં આવી, અને તેણીએ આંખ ખોળીને આસપાસ જોયું, જેવામાં તેની નજર માહરી ઉપર પડી, અને તાજુબ કે મને જોતાં સાથે તે ધણી બીહીધેલી જેવી એકદમ સોદા પરથી ચમકી ઉઠી!

“શું છે, મીસ ચરચીલ,” મેં એ જોઇને ધણી અજબ ચતાં સમજાવીને કહ્યું; “હવે કાંએ બીહોછ? એ તો હું છેલ્લું!”

“તમે છેઓ?” પેલીએ ધણીજ મોટા અનકા સાથે તુચ્છકાર કર્યો,—અને મને તો એટલું બધું મનમાં ઝોણું આવ્યું અને એટલી બધી અજબબી લાગી કે જેતું હું બ્યાંન વગીક કરી શકતી નથી. ગરીબ બીચારી—પેલીની સતાવણીઓનાં કારણથી કાંઇ થેલી તો નહીં થઇ ગઇ હોય?

“હું તમોને ઝોળખું’છ, મીસ પર્સી!” પેલીએ ધણી કડવાસથી કહ્યું,—અને તેણે મને માહરાં ખાનગી નામે બોલાવી તેથી બી હું બની શકે તો વધતી અજબ થઈ. માહરં મીસ પર્સી તરીકેનું નામ માહરી સાથે રટેજ પર નોકરી કરતાં કાંઇ બધાંએ વચ્ચે જણાયલું નહીં હતું, અને જેઓ જાણતાં હતાં તેઓ પણ મને એ નામથી નહીં પણ અત્રે મેં ધારણ કરેલાં મીસ ટ્રેફર્ડનાં નામથીજ ઝોળખતાં ને બોલાવતાં હતાં. એટલા માટે આ છોકરીએ મને મીસ પર્સીનાં ઘેરીતાં બારીતાંપણાંથી બોલાવી તેથી હું સ્વભાવિકપણે ધણી વધતી અજબ થઇ.

“હું તમોને સારી રીતે ઝોળખું’છ, મીસ પર્સી,” તે છોકરીએ મોટા તિરસ્કારથી પાછું કહ્યું, કે જ્યારે તેની ચતુર આંખો પળે પળ ગુસ્સા અને મોટા ધીકારનાજ પળકારા મારતી દેખાતી હતી!—“અને તમો જેવાં એકનાં કાંઇ બી હેસાંનમાં આવવા કે રહેવા હું રાજીજ નથી.”

અજબબીથી હું એ સાંભળતાં છક થઇ ગઇ, તોપણ મેં હવે લગભર ટણકાથી કહ્યું, “હું ધાર’છ કે તું થેલી થયલી હોવીજ નેહએ, છોકરી, નહીં તો કે તાહરા જેવી એક આવી ખરાબ મેનર્સ બતાવી શકેજ નહીં.”

“તમારાં કાંધ ખી હેસાંનમાં હું જાઉં તે કરતાં તો હું ઘેલીજ ચાઉં તે બેહતર!” તેણીએ એક છેડાયલી વાધણનાંજ ઝનુનથી કહ્યું,—અને મને તો એટલું બધું દુઃખ લાગ્યું કે માહરી આંખમાં ઉભરી આવતાં આંસુ હું મુશ્કેલથી રોકી શકી.

“પણ મને ખુલાસો તો કર? મને જરા સમજવ તો ખરી?” મેં માંગી લીધું, “કે મેં તાહરે શું બગાડ્યું?”

“એમ પુછો કે શું નહીં બગાડ્યું?” પેલીએ ઝનુનથી જવાબ કર્યો, “છેક આએ ફેને હું પુગીજ તે ફેને મને પુઝાડવાવાળાં તમે નહીં તો ખીજી કોણ દોળખી છે?”—અને તે પોતાના હાથોમાં માથું નમાવીને દયા ઉપજે તેવી રીતે નીરાશીથી રડી પડી!

માહરા ખુદ, શું આ છોકરી ખીચારી ખરેખર મગજની અનમરીજ હશે? તેના પર ગુસ્સો આવ્યા કરતાં હજી ખી મને દયાજ આવ્યા. મેં, તેથી, તેની આગળ જમને તેને પાસાંમાં લેવાની કોશિશ કરી, બ્યારે તે કમકમાતથી હઠી ગઈ.

“તાહરી કાંધ ખરેખર જુલ છે, એનજેલીન,” મેં એમ છતાં ધણી નરમાશથી સમજાવીને કહ્યું, “મેં તો તુને જોધ ને જોધ હું તો તાહરાં બલામાં ઉરકેરાયલી છેઉં.”

“માહરેં બલું?” તેણીએ પાછો તુચ્છકાર કર્યો; “તમે મને જોળખોજ ખરાં કે?”

“હું કાંઠાંથી જોળખું? તાહરેં એનજેલીના ચર્ચાલ નામ અમથું રટેજ ઉપર ધારણ કરેલું છે કે ખરેખર છે તે વટીક હું તો જાણતી નથી!” મેં જવાબ કર્યો.

“હા, ને નથી જોળખતાં તેથીજ તો એ બધી નેકી કરવા નીકળ્યાંજ!” પેલીએ મોટાં ઝનુનથી કહ્યું; “ચાલો, ચાલો, એવી તમારી નેકી મને નથી જોઈતી! તમારે લીધેજ તો આએ ખુરી હાલતે પુગીને રટેજ પર હું એક નાચનારી થઈ કેની? તમારે લીધેજ તો આવી નાપાક નાલાયકોની સંગતમાં મને શામીલ થવું પડેજ કેની, કે જે કમીનાઓનાં દીલને અડકવામાં ખી હું તો મને અપવિત્ર થયલી સમજુંજ. અને, તે છતાં, જે લોકોની આએ નજીસમાં નજીસ તાણાજણણી સાંભળીને માહરે ખમી જવું પડેજ? તમારે લીધેજ કેની?”—અને એ છેલ્લું ‘તમારે લીધેજ કેની?’ તે કાંધ એવા તો ખીજવાત ને ઝનુનથી બોલી કે એકાદ પળ મને એમ ખી ડર માલુમ થયો કે તે જરૂર મને વળગી પડીને મારશે!

પણ નહીં; ખીજીજ પળે દીવાન્યતબર્યાં ઝનુનથી પોતાની પછવાડે માહરા જોરડાનું ખારણું જોરથી અફાળી મુકીને તે બાહર ચાલી ગઈ, અને હું પુશ્કળ જોયબો પામેલી અને ખીલી-ધેલી જ્યાં ઉભી હતી ત્યાંજ થંબ થઈ ગઈ. તે આ શી જુલ કરતી હતી? તે કેહેવાજ શું માંગતી હતી? મેં તેને આખી જીંદગીમાં કદી જોયલી કે જાણેલી નહીં તો મેં તેનો એવો ખુશ ફેજ કીધેલો હોયજ કેમ? હું મરતાંને ખી મર નહીં કેહવાવાળી ને તેનેજ ક્યાં નડવા પડવા ગઈ? ખચ્ચીત, મેં જોયું કે યા તો તે કાંધ મજબુત જુલાવો ખાતી હતી, અથવા તો તે ઘેલીજ હતી; પણ તે જે બોલતી હતી તે એટલું બધું ઠરેલ અને ચોક્કસ હતું કે તેમાં ઘેલા-પણાનો તો એક અંશ માત્ર પણ જાણે જણાતો હતો નહીં.

હવે માહરે શું કરવું? એને કેમ સમજાવવી? એની જુલ કેમ બાંજવી? અને હું એ બધા વિચાર કરતી હજી ઉભી હતી તેવામાં તો તેજ દીવાંની પાછી જુસ્સાબેર માહરા

ઝોરડામાં ધસી આવી. હું જાણું જે પોતાની જુલ જોધને કદાપી માફ માંગવા આવી હશે, પણ નહીં!

“હું એમ કેહેવા આવી, મીસ પર્સી,” તેણીએ ઘસસાથી પાછી આવતાં સાથે કહ્યું; “કે બધાં જાણે છે કે હું બેહોસ થવા પછી તમે અને તમારા ઝોરડામાં લાભ્યાં, અને ધણી કદરદાનીથી તમે અને પાછી હોસમાં લાવવાનું હેસાંન કર્યું! હવે તે જે હેસાંનજ હોય તો એટલું માહરી પર વધતું હેસાંન કરજો કે આપણી વચ્ચેના મતફેરની વાત જાહેર થવા દેતાં ના. હું ગુસ્સામાં બાંધુ જુલી ગઇ, અને મને લાગે છે કે માહરે તમોને કેહવું જોઇતું હતું તે કરતાં વધારે માહરાથી બોલાઇ ગયું છે, અને જે કે જે બોલાઇ ગયું છે તે વાસ્તે હું જરા બી દલગીર નથી થતી, કેમજે બધું ખરું ને ખોટા વાજબીજ બોલાયું છે, તો બી હું જાહેરમાં આપણા વચ્ચેના એ મતફેર પ્રગટ પડેલો જોવા ચાહતી નથી. હું જાણું કે મીં રીચર્ડસ સાથે તમારો વગવસીલો ધણો મોટો છે, અને તમે ચાહશો તો મને આજે નોકરી પરથી એક લેહજમાં ખેરવાવી બી નાંખી શકશો, પણ તમારામાં, જે જરા બી દયા હોય તો, એટલી હદ સુધીનાં ધાતકી થતા ના. મને એક બીજા જીવનો બી ગુજરો કરવાનો છે, અને તેથી તો મને આજે ઝોસ્વાળી રોટલી, માહરી મરજી ઉપરાંત, આવી નાલાયક મજુરીમાં, પેદા કરવી પડે છે, અને તેથી તમારાથી થાય તો એ વધારે તુકસાંન થતું બચાવજો!”

“હું એવી ખારીલી નથી, મીસ ચર્ચિલ,” મેં સમજાવીને કહ્યું, “હું એવું કાંઈજ કરવાની નથી. હું તો પાછું બી કેહું કે હું તાહરાં બલ્યાંમાં છું. તું કાંઈ બી જુલજ કરે છે.”

“ખેર, હવે જુલ કંઈ તો જુલ!” તેણીએ ટણકાથી કહ્યું; “પણ હવે હું જેમ માંગી લેઉંજ તેમજ મેહરખાંની કરીને જાહેરમાં બધાંનાં દેખતાં માહરી સાથે વરતજો.”—અને એટલું બોલી તે પાછી ધસારાખંધ માહરા ઝોરડામાંથી બાહર ચાલી ગઇ.

હું પણ એ પછી જરા વારમાં માહરાં મનનું સમાધાન કરી લઇને તે ઝોરડામાંથી બાહર નીકળી, જ્યારે મને ખબર પડી કે મીં રીચર્ડસ પેલી મેલીસા હેરીસનને તો મોટી હડધુત સાથે તાબરતોજ આવીને પોતાની નોકરી પરથી રૂખસદ કરી દીધી હતી, અને માહરે કેહેવું જોઇએ કે તે બીલકુલ નાલાયક છોકરીને એ જે સજ થઇ તે મને ધણીજ વાજબી લાગી.

પેલા હાથ પર, પેલો ઑથર નાટક વાંચવા આવવાનો હતો તે પણ કાંઈ આગ્યો નહીં. મીં રીચર્ડસ પર તેની ચીઠ્ઠી આવી હતી કે તેની તખીઅત એકાએક ધણી બીગડી આવેલી હોવાનાં કારણથી તે આજનું એપોઇન્ટમેન્ટ સાચવી શકતો હતો નહીં, અને મીં રીચર્ડસે મને એ વાતની ખબર કરી ત્યારે હું બી માહરાં મનથી રાજી થઇ. હું બી એટલી બધી ઉશ્કે-રાયલી હતી, એનજેલીના ચર્ચિલની માહરા જેડેની વર્તણૂકથી માહરો જીવ એટલો બધો ખાતો મારી ગયો હતો, કે હું તે નાટક આજે ધ્યાનથી સાંભળી કે તે ઉપર હું માહરું મત આપી શકતેજ નહીં, જેથી તે ઑથર નહીં આવી શક્યો તે ઉપર હું રાજી થઇ. એ પછી મેં વાતમાં વાત મેળવીને મીં રીચર્ડસનેજ મીસ ચર્ચિલ વાસ્તે પાછું પુછ્યું, “એનાં માય બાપ, બાઇ બેહન કોઇ છે કે? કોઈ હોશોની?”

“મને કશીજ ખબર નથી, મીસ ત્રેર્ડ,” મીં રીચર્ડસે જવાબ કર્યો; “એ છોકરી ધણી સારી ચાલની અને ઇજ્જતદાર લાગે છે, અને માહરી તો ખાતી છે કે હુઝી મેલીસાના મહીય

એસારાઓમાં વળુદ કશુંજ નથી.”

“તે તો ખચ્ચીતજ નહીં હોવું જોઈએ,” હું તરતજ એકમત થયું; “પણ એ કાંઈ રહેછ તે તમે જાણો?”

“તમારા હંમેશના માયાળુ દીલગીરદા મુજબ તમે કાંઈ એ ગરીબ છોકરીને છુપીછાની મદદ થવા ચાહો?” મી॰ રીચર્ડસે હસ્યો,—અને તરત વધાર્યું, “હા, હું જાણું છું. એણે આપણું કેટલગમાં પોતાનું ઠેકાણું નોંધાવેલું છે.”—અને, એમ કહી, તેણે તરત કેટલગ કાઢ્યું, જેમાંથી એ છોકરીનું નોંધાવેલું નામ ઠેકાણું એક કાગળની કાપલી પર પોતેજ લખીને મને ઉતારી આપ્યું, જે લખને હું માહરે ધર પાછી ફરી.

માહરે તાતે લાગેજ કામ લેવું હતું. માહરે એ છોકરીને લગતી ખચર મેળવવી હતી. માહરે જાણવું તો જોઈએ કે તે શું જુલાવો ખાતી હતી, અને મને કાંઈ અપજ્ઞ આપતી હતી? મેં, એ ઉપરથી, માહરી વાહલી ખીડાનીજ મદદ શોધી. માહરી એ નીમકહલાલ જીપસી સાથે માહરી હરેક મુશ્કેલીમાં મને ધણી કીમતી મદદ કરતી હતી. મેં, તેથી, તેને પેલી કાપલી આપી, અને એ કાપલી મુજબ સંભાળથી ખચર કાઢી આવવા હુકમ કર્યો, કે મીસ ચર્ચીલ ક્યાં રહેતી હતી અને કોણની સાથે રહેતી હતી તે સધળું ખચર પડી શકે.

તે કલાકેક પછી પાછી ફરી.

“હું આજે કાપલીમાં ખતાવ્યા મુજબ લોંગ એકર ખાતે જે એ ઝવેરીની દુકાણુ છે ત્યાં ગયું,” તેણે ખુલાસો કર્યો; “મેં પેહલે તો કાંઈ નાહની કીમતની લોકેટોજ જોવાના ઢોંગ ધતુરા કર્યા, અને આજે એક વેચાતી લીધી ખી ખરી; અને પછી તેનાં ધરમાં ત્યાં કાંઈ જગ્યા બાડે આપવાની હતી કે કેમ તે વિશે પુછ્યું, પણ તેણે તો સાફ નાજ કહી. તેણે તો કહ્યું કે માહરે આખું ધર અંગત સમાં વાહલાંઓથીજ વસાયેલું છે, અને અમે બાડુતો રાખતાંજ નથી. પછી મેં વાતમાં વાત મેળવીને એમ ખી પુછ્યું કે “મેડમ્સાહેલ એનજેલીન જે નાટકમાં એક બાલે ડાન્સર છે તે શું અહીં તમારે ત્યાં રહેતી નથી?” અને ત્યારેજ તે જરાક ગુંચવાતો દેખાયો. એમ છતાં ખીજીજ પળે તેણે તે વાતની ખી સફા નાજ કહી, અને હું દુકાણુમાંથી ઉતરીને ચાલતી થઈ.”

“ધણું અજબ જેવું!” મેં કહ્યું, “મી॰ રીચર્ડસે મને એ નામ ઠેકાણું ખુદ કેટલગમાંથી ઉતારી આપ્યું તો શું તેણીએ ત્યાં ખી જીડુંજ નોંધાવ્યું હશે?” મેં, એટલા માટે, મી॰ રીચર્ડસનેજ ફરીથી એ બાલે પુછવાનો ધરાદો કર્યો, અને ખીડાની કાબેલતબરી જીરુતેજે માટે તેણીનો ઉપકાર માનીને તેને રખસદ કરી.

ખીજે દાહડે મી॰ રીચર્ડસને હું તેની આંખીસમાં પાછી મળી, બ્યારે મેં તેને કહ્યું, “તમારી કાંઈ જીલ તો નથી, મી॰ રીચર્ડસ? એનજેલીન કાંઈ તમે આપેલાં ઠેકાણાં પર રહેતી નથી?”

“નહીં?” મી॰ રીચર્ડસ અજબ થયો; “ઉમાં રહે, તે રીહીઅરસલમાં આવેલી છે, અને હું પુછી જોઉં.”—અને તે ઉતાવળે જવા કરતો હતો.

“નહીં, એ જીલ તો કરતાજ ના!” મેં તરત તેને રોકી રાખીને માંગી લીધું, “હું એને

વરે કાંઈ બી તથાશ કરું અથવા એને મદદ થવા માંગું એ વાત એને કાને ગયલી જેવા કે એ વિશેની એને કાંઈ બી શંકા બરવા થાય તે થયલું જેવા મુતલબ ખુશી નથી, અને માહરી તેહકીક ખાનગીજ રેહશે તે માટેની તમારી દાનાઈમાં મને ધણો વીશ્વાસ છે, તેથી તો હું પુછું !”

“પશુ માહરી તો ખાત્રીજ છે, ત્યારે, કે તેણીએ આપેલું અંડરેસ તદ્દન ખરું છે,” મીં રીચર્ડસે યાદ કરતી ઢપે કહ્યું; “અને હા, મને યાદ આવ્યું ! એક વખત એક નવા બાલેને લગતું “બીલ” મને તેની ઉપર મોકળી આપવાનું હતું, અને તે મેં એજ નામે એ ઝવેરીની કંરમાં મોકલ્યું હતું તે બરાબર તેણે સ્વાધીન બી લીધું હતું, ત્યારે એ અંડરેસ ખોદું હોઈજ કેમ શકે ?”

આથી હું જરા દયાઈ. એ તો ત્યારે દીસતુંજ હતું કે તે જવેલરે બીડાને વાહી હતી, અને એનજેલીન તેજ ધરમાં રેહતી હોવી જોઈએ; પશુ જ્યારે તે પોતાનું ઠામ ઠેકાણું એટલું બધું છુપુંજ રાખવા ચાહતી હતી, ત્યારે હવે મને જાસ્તી ખણખોડ કરવા ગમ્યુંજ નહીં, અને નાચારીથી તુરત વેળા તો મેં એ વાત પડતીજ મેળા. મેં, એમ કરતાં. મીં રીચર્ડસ કને ફરીને માંગી લીધું કે હું એ વાતમાં તેણીનાં બહાને વાસ્તે જુસ્તેજો કરતી હતી એવું તેણે એનજેલીનને કોઈ બી સંજોગમાં મુતલબ જાણવા દેવું નહીં.

હવે હું એ વાતથી પરવાર પામેલી, પેલો લુઈગી જે કેદ પકડાયો હતો તેજ ભાગ પર પાછી આવશ. તેને મેજસ્ટ્રેટ આગળ ઉભો કરવામાં આવ્યો હતો, અને તેના ઉપર મીસીસ સેંટ ક્લેરનું ખુન કરવાનો એકજ આરોપ પેહલ્લાં તો રજુ કરવામાં આવ્યો હતો. તે પછી ડાવર ખાતે કારખનીના કાઉન્ટનું જે ખુન કરવામાં આવ્યું હતું તે સવાલ પુલીસે ઉપાડ્યો, અને પુલીસેજ આંક દિવસ કેસ મુલતવી રખાવ્યો, કે એ ખુનને લગતી કેટલીક જુબાનીઓ એકઠી કરવાનું તેને બની આવે; અને પછી ફરીથીની “હીયરીંગ”માં શાક્ષી આપવા હાજર થવા મને અને બીએન્રીસને સમન લગાડવામાં આવ્યો.

હવેજ—એ સમન લાગવા પછી મને બેઠાં બેઠાં અચપ્રચ વિચાર થયો કે એ માણસને એ બને ખુનો વાસ્તે ફાંસીએ લટકાવવામાં હું મદદ થાઉં તે ઇનસારી કેમ કેહવાય ? હું સારી રીતે જાણતી હતી કે ઝારાનું મોદું જળાવી નાંખીને તેણે તેને મરણ સુધીની બેડોળ કરી નાંખી હતી ખરી, પશુ તે કાંઈ તેમ કરીને તેનો જીવ લઈ શક્યો નહીં હતો ? તે ખરેખર તો આપધાતથી આખર થઈ હતી, અને તે હું જાણતી હતી, ત્યારે ધર્માસન સાંમે સોગંદ પર જુબાની આપતાં હું ઇનસાફની રીતીએ કહીજ કેમ શકું કે તે ઝારાનો ખુની હતો ? તેને જન્મદેશનીકાળની કે એવી કોઈ સજા વીતીઓલનું તેલ નાંખીને ઝારાને જળાવી નાખવા વાસ્તે થાય તે અલખત વાજખી કેહવાય, પશુ તે તેલનીજ અસરથી તેણીનું મરણ માનીને ક્રૅટે તેને એક ખુની તરીકે સાથી મોટામાં મોટી—તેનો જન લેવાની—સજા ફરમાવે, અને તે અન્યાયને હું માહરી જુબાનીથી ટેકા આપું તે શું માહરા પાટ પર ગુનાહમરેલું નહીં લેખાય ? એજ પ્રમાણે, વળી, કાઉન્ટ ઓફ કારખનીનાં ખુનના સંબંધમાં, પશુ મને લાગ્યું કે, એ કમખખતને શકનો લાભ મઝવે જોઈએ. હું અથવા બીએન્રીસ છાતી પર હાથ મુકીને સોગંદ પર મજબુતીથી કેહવાને તૈયારજ કેમ થઈ શક્યે કે તે ખુન કરનાર પશુ એજ હતો ? અલખત, મોટે

ભાગે અમારો વેહેમ એજ આદમીને માટે હતો ખરો, પણ તે, એમ છતાં, એક વેહમજ હતો. અમે તે વખતે તે ટેકડીને અરધે ભાગે બી પોહ્યાં નહીં હતાં, અને અમે જે કાંધ જોયું હતું તે એટલું દુરથી, શર થઈ ચુકેલાં ઝગ્ગાનાં એવાં અરધાં અંધારાંમાં અને એટલું જલદીથી બની ગયલું જોયું હતું—તે વખતે અમે બંને એટલાં બીહીષલાં અને બેફાંમ બની ગયલાં હતાં કે તે કાંઉન્ટને આંચકો મારીને નાંખી દેનાર અને તરત પછી બીજીજ સેકડે ત્યાંથી અલોપ થઇ જનાર એજ અને એજ હતો એમ સાચાં અંતઃકરણથી માર નાંખીને કેહેવાને વાસ્તે અમે ખચ્ચીતજ તૈયાર થઇ શક્યે નહીં. એ, તેથી, ધણું વિચારવાજોગ થઈ પડ્યું હતું કે લુછગીને ફાંસી દેવાડવા હું માહરી શામીલગીરી આપીજ કેમ શકું? નીતીની રાહે તે ઝારાનો ખુની હતો એ વાત ના પાડી શકાતી નહીં હતી, પણ કાયદાની આંખે નહીંજ, ઝારા મજબુત બાંધાની એક જોરાવર ઝોરત હતી, અને જે તે આપધાતથી આખર થઇ નહીં હતો તો એ તેલની અસરથી મરી જતો એમ તો કાંધ હતુંજ નહીં. તે તો પેલા સફેદ ગુલાબનું ઝેર સુધીને પોતાનેજ હાથે મરી મઇ હતી, કેમજે પોતાની ખુબસુરતીનો નાશ થઈ જવા પછી બેડોળ અવતારે તે જીવવા ચાહતી હતી નહીં, જે હું જાણતી હતી; અને જે એ વાત કોર્ટમાં જાહેર થાય તો કેઇ જુરી લુછગીને ઝારાનો ખુની કરાને, અને કીયો જડજ તેને ફાંસીની સજા ફરમાવી શકે? હવે ત્યારે એ સધળી ખરી હકીકત તે કમબખ્તના બચાવમાં કોર્ટમાં જાહેર કરવા વાસ્તે હું શું માહરા ધરમથી બંધાયેલી નહીં હતી? કમુલ કર્યું કે મેં વાહલી ઝારાને તેનાં મોહતનો એ બેદ સાચવવા અને તે લોકોમાં નહીંજ જાહેર કરવા વચન આપ્યું હતું. ઝારાએ મરવા આગમ્ય અને મળવા બોલાવીને મોગમમાં પોતાનો એ ઝોરાદો અને કહ્યો હતો, અને તેનો બેદ સાચવવા વચન લઇ લીધું હતું તે માહરાં બલાં વાંચનારાંઓને યાદ હોવું જોઇએ; પણ હવે તે છતાં સવાલ એ બોલો થતો હતો કે એવું એક વચન આવા સંજોગોમાં પાળવાને હું શું બંધાયેલી હતી? હું એ વચન પાળું અને એક નિર્દોષને નાહકમાં જાનથી જવા દઉં તે શું નીતીથી, ધર્મથી તેમજ કાયદાથી અધર્મી અને પાપખરેલું નહીં હતું? તે એક જીવવા લાયક આસામીજ નહીં હતો તે એક દીગર સવાલ હતો, પણ એ કાંઈ ધનસાફ કેહવાય કે તેટલા વાસ્તે જે ખુન ખરેખર તેણે નહીં કર્યું હતું તે ખુન તેના પર પુરવાર કરવામાં માહરે મદદ થવું?

બડી મુશ્કેલ હતી! બીજી એક મુશ્કેલ એ હતી કે ઝારા આપધાતથી મુઇ હતી એ વાત જે જાહેર થાય તો સેંટ ક્લેર તરત પકડાયા અને ફાંસી જવા વગર રેહ નહીં! એ આપધાતમાં તે શરીક હતો. તેણે તેમાં ઝારાને જાણી જોઇને ઉત્તેજન આપ્યું હતું. ખુદ તે ઝેરી ગુલાબ તેણે પોતેજ મરનારને લાવી આપ્યો હતો, અને એ બધી વાત જે ઝારાની મેડની જીભાંનીથી પોલીસ પુરવાર કરી શકે તો ક્લેર કેમ બચી શકે? વાંચનાર કદાપી જાણતાં હશે કે હું જે વખતને વાસ્તે આએ વારતા લખું છું ત્યારે ઇંગ્લેજ કાયદામાં એક આપધાતમાં મદદ થવાનું ખુનની બરોબરનુંજ ઠરાવેલું હતું, અને આપધાતમાં મદદ કરનારને જાણી જોઇને જાન લેનાર અને ખુન કરનાર તરીકે ફાંસીનીજ સજા મળતી હતી; અને એ ત્યારે માહરે થવા દેવું જોઇએ કે નહીં? કમીનો ક્લેર ખુદ માહરી ઇજ્જત અને માહરા જાન પર ટાંપનારો વરસોનો માહરો હડડતો મુદ્દઈ હતો તે હું જુલો જવા ચાહતી નહીં હતી, પણ આએ કાંધ તેથીજ હું તેને ચાહી ચીનીને સજા કરાવવા માંગતી હતી એમ નહીં હતું. આએ તો

સંજોગોજી લુધગીને ઊગાવી સુઝીને તેને ફાંસીએ લટકાવાના સ્વભાવિક બરપા થતા હતા, કેમકે હું તો માહરી ફરજને જીઠી ઘઈ નહોંજી શકતી હતી; અને મેં તો અતે ઠરાવ કર્યો કે માહરે તો માહરી જીખાનીમાં લુધગીને માટે હું જે ખરેખરે જાણતી હતી અને માનતી હતી તેજ ખરાં દીલથી જાહેર કરવાનું હતું.

અને મને સમન મળવા પછી એજ બધા ગંભીરપણે વિચાર કરતી હું બેઠી હતી તેવામાં અને બીએટ્રીસની ચીઠી આવી. તેણીએ મને મળવા બોલાવી. તેને પણ સમન લાગી ચુકેલો હોવો જોઈએ, અને હું તરત સમજી કે તેથીજ તે મને એ બાબે વાત કરવા વાસ્તે મળવા આહતી હતી. હું પોતેજ જવાની હતી. માહરાં ઉપલાં અનુમાનોની સેવટે મેં પોતેજ મન કર્યું હતું કે તેને મળીને એ બધી વાત કેહવી અને તેનું બી મત કરવું. મેં, તેથી, સાંહજે તેને મળવા આવવાનું તે ચીઠીના જવાબમાં કહી મોકલ્યું.

અને હું સાંહજે મઠ. મને દરવાજા પર એક આદમીએ કહ્યું કે તે ધરમાંજ હતી, પણ તેને કોઈ અહસ્થ મળવા આવેલો હતો, એમ છતાં હું આઈં તેવી અને તો તે જ્યાં બી હોય ત્યાં દાખલ કરવાનો તેણીનો નોકરો જોગો હુકમ હતો, જેથી અને જરા બી ખોટી નહીં કરતાં એક આદતી તરતજ ડ્રાઈંગરૂમમાં જ્યાં તે મીલાકાતી સાથે બે વાત કરતી બેઠી હતી ત્યાં લઈ ગયો.

પ્રકરણ ૧૮૨.

અને મેં ત્યાં જઈને જોયું કે તે બીએટ્રીસને મળવા આવનાર એક ઇટાલ્યન હોય એવાજ દેખાવનો કોઈ ફોરેનર હતો. તે દેખાવલો, મજબુત બાંધાનો, આશરે ત્રીસેક વરસનો જવાંચો હતો, અને તેના કર્લ કરેલા બાલથી તે વધતો શોભતો હતો. તે પોશાકમાં બી ધણો ટેસ્ત્યુલ અને સુધડ હતો, અને પૈસા ટકાથી પણ પુરતો સુખી હોય એમજ લાગતું હતું.

તે મને જોતાં સાથે એક ફોરેનરની સધળી સમ્યતા ને અદબથી ઉઠીને મને નમ્યો, અને બીએટ્રીસ પણ ધણું હેતથી ઉઠી આવીને હંમેશ સુજબ અને બગલગીર થઈ. એ પછી તે એકાદ પળ જરા અચકાતી દેખાઈ, અને બીજીજ પળે પોતાનાં મનથી નીશ્ચય કરી ચુકી હોય તેમ તેણે મને તે આદમીને ઝાળખાવ્યો.

“આએ માહરા ફ્રેન્ડ સીનાર લુડવીકા મેરાનો છે,” તેણીએ કહ્યું.

હું એ “મેરાનો” નામ સાંભળીને જરા અજબ થઈ. એ તો પેલાજ ઇટાલ્યન ઓપ્રીસરનું નામ હતું કે જે બીએટ્રીસનાં લમન આગમ્ય તેણીને આહતો હતો, અને લુધગીનાં ઉસ્કેરવાથી જેના સંબંધમાં તેણીને બેવકા થયેલી માનીને મરનાર કાંઉન્ટે પાછળથી તેને દગાથી પકડી લટકાવીને મારી નાખ્યો હતો. વાંચનાર તે સધળી ગઈ ગુજરી યાદ કરી લઈ શકશે. તેજ બચબીત લાજવાળા ઝોરડામાં તે ખુની આવડે પોતાની આ કમખખત મોહરદારને ત્રણ ત્રણ દિવસો તક કેદ કરી મેળી હતી, અને આયંદા માહરી મારફતે તેના વેહમનું ખોટાઈ પુરવાર થવા પછીજ એ વરબૈયર વચ્ચે થોડીક પાછી છેલ્લા દાહડાઓ પર સલ્લાહ થવા પામી હતી! તેજ નામનો આ વળી બીજો ત્યારે કાણુ હતો ?

“સીનૌર લુડવીકા મેરાનો મરનાર એનજેલો મેરાનોના કાકાના દીકરા થાયજી,” માહરી મુજવણુ જોધને તે તરત પાંખી જતાં બીએટ્રીસે ખુલાસો કર્યો,—અને તે ચેહરામાં ધણી ઝોશાકથી હોય તેમ જોવા જોગ હૃદ સુધીની લાલ ચંદ્ર મધ.

તે ઇટાલ્યન હયાં તરત વચ્ચે પુરાયો.

“હું ઇંગ્લીશ ધણું સારી રીતે બોલી કે સમજી શકતો નથી, મીસ પર્સી,” તેણે બાંગી-તુટી ઇંગ્લીશમાં કહ્યું; “પણ તમેને જે ખુલાસો કરવામાં આવ્યો તેથી તમેએ અને ઝોળખ્યો હશે. તમે આવ્યાં ત્યારે અમે તમારીજ વાત કરતાં હતાં, અને કાઉન્ટેસ તમારી દોસ્તીને વાસ્તેની પોતાની મોટી મગરૂરી અને કહી સંભળાવતાં હતાં.”

“હા, હું બાલેબાલ એ માહરી બલી સહીને આભારી છું,” કાઉન્ટેસે લામણી બેર કહ્યું; “એની મદદથીજ માહરા ભરથાર આગળ માહરી નિર્દોષતા પાછળથી પુરવાર થઈ શકી, અને માહરાં બેહન બધેવીની જુલ બાંજીને તે લોક સાથે બી અને સલ્વાહ કરાવી આપનાર એજ વાહલી બેહન છે !”

“એ તમારું અમો જોયું ધણું હેસાન છે, મીસ પર્સી,” તે જવાને પાછું કહ્યું, “માહરા મરનાર કઝીન ખરેખર અને ધણો વાહલો હતો, અને તેનાં મુવા બાદ તમે કાઉન્ટેસને અને તેને જે ઇનસાફ અપાવ્યો તે તમારી બલાધની ધણી વખાણ છે. મેં તો બધું અહીં આવ્યા પછી હાલમાં થોડુંએક પરજ જાણ્યું. અમે તો વરસો ટક કાંઈ સમજી બી નહીં શક્યાં હતાં કે અમારા ગરીબ એનજેલોનું શું થયું, અને તે એકાએક કેમ અને કાંહાં ગુમ થઈ ગયો ! અમેએ તેની અમારી ઇટલીની પુલીસ મારફતે બેકામલ ધણી જુસ્તેજો કરાવી હતી.”

“અને તમે ઇંગ્લાંડ ક્યારે આવ્યા ?” મેં સેહજ પૂછ્યું.

“થોડાજ દહડા થયા,” તે જવાને મોગમ જવાબ કર્યો, “અને કાઉન્ટેસ સાથે નસીબ સંજોગે રસ્તામાં એક વાર મીલાકાત થઈ ગઈ. હું એવણુને દુરથી પીછાંચુતો હતો. મને એન-જેલોએ એક બે વખત ફોરેન્સ ખાતે એવણુને બતાવ્યાં હતાં.”

એ પછી અમેએ થોડીક બીજી ત્રીજી વાત કીધી, બ્યાર બાદ મેં કહ્યું, “હું તો પેલા લુઇગીને વાસ્તે તાહરી સાથે થોડીક વાત કરવા આવેલી છું, વાહલી બીએટ્રીસ.”

“અને મેં બી તુને સહવારે બોલાવી હતી, વાહલી એલન, તે એજ સંબંધમાં વાત કરવાને વાસ્તે હતું.” બીએટ્રીસે જવાબ કર્યો.

“ત્યારે આપણે જરા પાસેના ઝોરડામાં જઈને વાત કરી લઈએ ?” મેં પૂછ્યું.

“ઓ નહીં, અહીંજ કરશું,” બીએટ્રીસે જાહેર કર્યું, “સીનૌર મેરાનો બધું જાણેજ એટલે એવણુથી એ વાતમાં કુખાવાનું કાંઈ છેજ નહી. ઉલટું, જે કંગાળ તેવણુના વાહલા કઝીનનાં મોહતનું કારણ થઈ પડ્યો હતો તેની એ ફેજ સાંભળીને એવણુ ખરાં દીલથી ખુશીજ થયાજી.”

“હા, અમો બંને ભાઈ ભાઈએ જેવાજ હતા, અને તેથી માહરા ગરીબ કઝીનની ખુહારી કરનાર એ કમીના કંગાળ પર મને ધણો હૃદ વમરનો ખાર આવેજ,” લુડવીકા મેરાનો

કાંઈ અનળ જેવાં કપટ ને ઝનુનથી બોલ્યો, અને તે એમ કહેતો હતો ત્યારે તેની આંખમાં ખરું ઈલાશ્વન ઝનુન કાંઈ એવી રીતે પ્રગટ પડતું હતું કે તે જોઈને હું એકાદ પળ બાંહેડો રાખી ગયો !

“પણ હું નથી ધારી શકતી,” મેં હયાં નરમાશથી સમજાવ્યું, “કે એમાં એને તમે શોક ધારો છો તેમ ફાંસીની સજા મળી શકે !”

“ફાંસીની સજા નહીં ?” બીએત્રીસ અને લુડવીકોએ એકઠે દમ સાથે જ પોકાર્યું !

“જો તે એમ બચી જાય તો હું એમને કેહું કે ખ્રિસ્તી રાજમાં ઈનસાફ નથી,” બીએત્રીસે ગુસ્સાથી કહ્યું, “પણ, એલન ડીઅર, તું શા ઉપરથી એમ ધારો છો કે તે બચી જશે ?”

“હા, શા પરથી ?” પેલાએ પણ જુસ્સાભરે તકાળે કહ્યો.

“હું તમોને સમજાઉં,” મેં નરમાશથી કહ્યું; “વાહલી બીએત્રીસ, તું કયુલ કરશે કે આપણે ડોવર ખાતે આપણી જુબાનીમાં જે નોંધાવેલું છે તેને જ ઈનસાફની રાહ આપણને વળગી રહેવું જોઈશે. આપણે ઘણું દુરથી એક આકારને અચળ્ય નીકળી આવીને કાંઈને બીજામાં ગણાવી નાંખી પાછો અલોપ થઈ જતાં જોયો છે, તે દેખાવ જોઈને આપણે અત્યંત બીહી ગયલાં હતાં, અને અર્ધાં એકાંત સરખાં તે વખતનાં અરધાં અધારામાં જોઈ વટીક નથી શક્યાં કે તે ખુની લુઈગીજ હતો, ત્યારે આપણે કેમ કસમ પર કહી શકવાનાં હતાં કે તે ખરેખર લુઈગીજ હતો ? આપણે ડોવર ખાતે એક ઠેકાણે એક જુબાની નોંધાવી, અને હવે ફરી જોઈને બીજી જુબાની કેમ નોંધાવી શકવાનાં હતાં ?”

“એ તાહરી તકરાર વાજબી છે,” બીએત્રીસ એકમત થઈ, “અને હું પોતે બી એન્ડ મતલબખતું તું આવી ત્યારે સીનાર મેરાનોને સમજાવતી હતી; પણ તેથી શું થયું ? એની સાંભે આરાનાં ખુનનો અપરાધ તો પુરવાર થઈ ચુક્યો છ કેની ?”

“તે બાઈ પર એણે જે વીત્રીઓલ તેલ નાખ્યું તેની અસરથી જ તે જો મરી ગઈ તો તે એક ખુનજ છે, અને ખ્રિસ્તી કાયદામાં એવાં ખુનની સજા ફાંસીજ છે,” મેરાનોએ બખાબ્યું,

“અને તેજ તો તમારી જુલ છે !” મેં સમજાવ્યું; “એ વાત ઘણી ખાનગી હતી, અને હું તે જાહેર નહીં જ કરતો, પણ આવા સંજોગોમાં તે હું ઈનસાફની રાહ છુપાવી શકતી નથી. ખરી વાત એટલીજ છે કે તે તેલની અસરથી ઝાંરાતું મરણ નીપજ્યું નથી, અને તે હું સારી પેઠે જાણું છ !”

“નહીં ? એ એલન, તું એ શું કહેછ ?” બીએત્રીસ હલ વગરની અનળ થઈ.

“નોનસેન્સ ! એવાં કોઈ હિલ્લાં બાહણ્યાંથી જો એ મુજી છટકી જતો હશે તો હું——” અને મેરાનો કાંઈ આગળ એ મુજબ બોલતો બોલતો અટકી ગયો, કે જ્યારે વટીક તેની આંખમાં પેલુંજ બીહીક લાગે એવું કપટ અને ઝનુન ઝળકી રહેલું દેખાયું !

“પણ અમોને ખુલાસો કરીને કેહ તો ખરી, એલન ડીઅર, કે જો તું કેહછ ને ધારો છો તેમ ઝારા એ વીત્રીઓલની અસરથી મરણ નથી પામી, તો તેનું મરણ નીપજ્યું કેમ ?”

“હું તે હમણું ને હમણું ખુલાસો કરીને તુને સમજાવી શકતી નથી, બેહન,” મેં જવાબ કર્યો, કેમકે જો કે હું તો બીએત્રીસને માહરા વિશ્વાસમાં લઇને એ બધી ખરી હકીકત તેને કેહવાજી અત્રે આવી હતી, તોપણ આ મેરાનો જે એક કેવળ પારકાજી હતો તેના દેખતાં એ બધી હકીકત કહી સંભળાવવાનું મને ગમ્યું નહીં. “હું તુને હાથ તો એટલુંજ કહી શકું છ કે લુછગીને ફાંસી આપવા વાસ્તે ઝારાનાં મોહોત પર કોઇ મદદર બાંધવાની નથી. એ મોહોત તેણે નાંખેલાં વીત્રીઓલથી નીપજ્યુંજ નથી, ને તેની ધણી જોરાવર જીયાનીઓ રજી થવાની છે. એટલા માટે એ અપરાધના સંબંધમાં ધણું તો એને દેશનીકાળની સજા થશે કે જ્યારે માહરી ખાત્રી છે કે કાંઉન્ટનાં ખુનની બાબમાં તો તેને શકનો લાભ આપી છોડીજી મુકવામાં આવશે !”

પેલાં બંને એ સાંભળી ધણું દયાયલાં ને નાઉમેદ થયાં દેખાયાં. તેઓએ તો લુછગીને જાન લેવાની કેથી અજબજાજ આસ્થા દીલે વસાવેલી નજરે આવી, અને બીએત્રીસ જેવી એક ભલી છોકરીને બી એ ઝતુનના ઝેરથી બચેલી નહીં જોઇને હું માહરાં મનથી ધણી અજબ થઇ, કે શું બધાંજ ઇલાલ્યનો ખરેખર એવાં ખારીલાં, કપટી અને ઝતુની થતાં હશે ?

“હું એ ખમી શકવાનો નથી,” લુડવીકા ઝતુનથી બોલ્યો, “માહરા એનજેલોની એ બદમાશે કાધેલી ખોહારીનું વેર વળવુંજ જોઇએ, ખચ્ચીત, તમે લેડીશીપ” — અને હયા તે બીએત્રીસ તરફ ફર્યો — “શું તમારી જીયાનીમાં એટલું ભાર નાંખીને કહી નહીં શકશો કે કાંઉન્ટને ખીણમાં નાંખી દેનાર લુછગીજી હતો, અને તેને તમે યરાયર જોયો હતો ?”

“હું માહરાં ફ્રેન્ડને એવું જીહું બોલવા કદી દેવાની નથી, અને માહરી ખાત્રી છે કે એ પોતે બી કસમ ઉપર ધમાસન સામે એવું જીહું બોલવા તૈયાર કદી થવાનીજ નથી,” મેં તરત વચ્ચે પુરાઇને બીએત્રીસ જવાબ આપે તે પેહલાં ગુસ્સાથી ને મજબુતીથી કહ્યું. “એવા એક કમીના કંગાળને સજા કરવાની આપણી આસ્થા અને આજીમાં વટીક આપુને ગેરરીતાથી અને ગેરકાયદે કામ લેવાનું કશીજી રીતે સજાવાર થવાનું નથી. વળી ડાવરમાં અમે એક જીયાની નોંધાવી ચુકેલાં છીએ —”

“ઓ, પણ તેથી શું થયું ? તે વખતે તમારું મગજ ઘણું અશાંત હતું, અને તમે લોકોએ એમ નોંધાવ્યું,” કપટી મેરાનોએ પાક બેહવાઇથી પત્રી જવા વાસ્તે અમારાં મોંઢાંમાં ખુદ જીહા બોલોજી હવે તો મુકવા માંડ્યા ! “તે કોઈ કારણું નથી કે તમે હવે એમ નહીં કહી શકો કે વધારે શાંત મગજે વિચાર કરતાં અમારી ખાત્રી થઇજી અને અમે યાદ કરી શક્યાંજ કે કાંઉન્ટને ખીણમાં ફેંકી દેનાર એ લુછગી પોતેજી હતો ?”

“સીનોર,” મેં લગભગ ગુસ્સાથી ગરમ થઇને કહ્યું, “તમે મને ધણી અજબ કરોજી. ઇનસાફની રાહ મેહરયાંની કરીને ઇનસાફ થવા દેજો. ન્યાય બાલ જેટલો બારીક છે, અને અમે એવાં આપણાં ઝતુન કે મતલબને ખાતર બી ન્યાય સાથે એમ ચેડાં કાઢતાં થવાની મેહરયાંની કરીને તમે અમોને સલાહ આપતા ના !

“નહીં, નહીં, બેહન ડીઅર, તું એટલી ગુસ્સે ના થા,” બીએત્રીસ તરત વચ્ચે પુરાઇ, — અને તેણીએ મને સમજાવી લેવા અને શાંત કરવાની ઉતાવળ કરી, “આપણે તો જે સાચું હશે તેજી બોલવાનાં. એ તો સીનોર મેરાનો પોતાના બાઇ સરખા કઝીનને વાસ્તેનાં હેતને લીધેજ

એમ બીઆરા ઉશ્કેરાયા કરેછા !”

“હું માફ માંગુછ, મીસ પર્સી,” પેલાએ તરત નરમ પડી જતાં કહ્યું, “અને આએ તમારી ઇનસાફની હીમાયતની નેકી હું ધણી વખાણુંછ : પણ એની પાછી તપાસ હવે ક્યારે—કાલે છે કે ?”

“હા,” મેં કહ્યું, “કાલે તો મીસીસ કલેરનાંજ ખુનની તપાસ ચાલશે, અને તે પછી કાઉન્ટનાં ખુનનો સવાલ હાથ ધરવામાં આવશે.”

“પણ તેં આજનું પેપર જોયું કે ?” બીએત્રીસે હયાં યાદ થતાં મને પુછ્યું.

“નહી ; આજે મેં પેપરો હજી વાંચ્યાં નથી,” મેં કહ્યું, “મને આજે વખતજ નહીં મળ્યો ; પણ કાંએ, તેમાં કાંઈ એ ખુની વિશે છે ખરું કે ?”

“હા ; ‘મોરનીંગ પોસ્ટ’ માં આજે લંબાંણુથી હેવાલ છે,” બીએત્રીસે ખુલાસો કર્યો, “એ પેપર લખેછ કે ખુની ધણો નાહીમત થઇ ગયોછ, અને પોતાના જેલરને પુછતો હતો કે એક ખુની પોતાનો બધો અપરાધ સાચો થઇને જો કયુલ કરે તો તેના પર થોડી ધણી છુટછાટની દયા બતાવવાનું બ્રિટીશ કાયદામાં છે કે નહીં ?”

“અને તે જેલરે શું જવાબ કર્યો ?” લુડવીકાએ કાંઈક આતુરતાથી પુછ્યું.

“તે જવાબ છપાયલો નથી,” બીએત્રીસે કહ્યું, “એ પેપર તો ફક્ત ખુનીની પોતાની વર્તણૂક અને તેને કીધેલા બધા એવા ઘેલાગાંડા સવાલોનોજ હેવાલ આપેછ.”

“બીજું બી કાંઈ છે કે ?” મેં પુછ્યું.

“હા ; એ પેપરનાં લખવા મુજબ ખુની ધણો પુરતો બીહીધેલો છે, અને પોતાનું “કન-ફેક્શન” કરવા કોઈ ઇટાલ્યન કેથલીક પાદરી જો આએ તરફ મળી આવે તો તેને તેની કંને હાજર કરવા વાસ્તે બી તેણે જેલના સત્તાવાળાઓને અરજ કરેલી છે.”

એ પછી એ બાબદ વિશે જાસ્તી કાંઈ વાત કરવા જેવું નહીં હોવાથી હું બીએત્રીસની રજા ચાહતી ઉઠી, બ્યારે બીએત્રીસે દુરસદ હોય તો સાંહજ પછી પાછી એક ફેરો તેને મળવા આવવાનું માહરી કને માંગી લીધું.

મેં હાજર કહ્યું. હું તરત સમજી ગઇ. ઝરાનું મરણ શી રીતે નીપજ્યું હતું તે જાણવાને બેરોઓને બરની જીનાસાથી તે ધણી ઉશ્કેરાયલી હતી, અને હું મેરોનાનાં દેખતાં બધી બેદ બોલીને વાત કરી શકી નહીં હતી તે એ પોતે જોઇ શકી હતી.

એ પછી હું બીએત્રીસને શેકહેન્ડ કરી અને પેલા ઇટાલ્યનને દુરથી ઠંડું નમી તે ઝોરડામાંથી બાહર પડી અને દાદર ઉતરી ગઇ, પણ પછી છેક નીચે ઉતરવા બાદ મેં જોયું કે માહરો રમાલ, ઉપર હું બેઠી હતી તે સોફા પર, જુલી આવી હતી. મને, તેથી, તે પાછો લેવા જવુંજ પડ્યું. તે દાહડે મને સરકમ થયલો હતો, અને રમાલ વગર ચાલે એમ ન હતું. હું, તેથી, તે પાછો ઉપર લેવા ગઇ અને ડ્રાઇંગરૂમનાં બારણાં આગળ પોંહચી એટલે મેં અંદર પેલા ઇટાલ્યનને ધણાં ઝનુનથી બખાળતાં સાંભળ્યો, જે સાંભળી હું થસ થઇ ગઇ. તે શું કેહતો હતો ?

“તે મરવોજ નોંધશે! તેને ગમે એ સંભોગમાં ફાંસીએ લટકાવવોજ નોંધશે!” તે ધણી મોટાં ઝુનથી દાંત પીસી બોલતો હતો; “અને તું નેજે તો ખરી, બીએત્રીસ, હું ને તુને એ આપણી ઉમેદ પાર પાડી નહીં આપું તો હું એક ખરા ઇટાલ્યન બચ્ચોજ નહીં!”

મેં તરત બારણું ઉઘાડી નાખ્યું, અને તે ઇટાલ્યન પોતાનાં એ ઝુન વચ્ચે પોતાને પકડાઇ આવેલાં નેઈ એકદમ ચોંક્યો. બીએત્રીસ બી હદ વગરની ગભરાઈ ગઇ અને લાલ થઇ ગઈ, જ્યારે મેં શાંતીથી કહ્યું, “હું ફક્ત માહરો રમાલ જે અત્રે જુલો ગઇછ તે પાછો લેવા આવીછ, કેમજે તમે જુવોછ તેમ મને સરકમ થયેલો છે. મેં કાંઇ જાણીયુજને તમે લોકોની વાત સાંભળવાની દરકાર ધરાવી નથી, પણ હું અત્રે આવતાં જે સાંભળવા પાંખીછ તે સાંભળીને અતી ધણી દલગીર છું.”

પેલા શીકો પડ્યો.

“તું તે મન પર ના લે, એલન ડીઅર,” બીએત્રીસે તરત શરમાઇને ઉતાવળે માંગી લીધું. “એ તો એવણુથી એમ ગુસ્સામાં થેલું ગાંડું બોલાઈ ગયું.”—અને માહરે કમ્બુલ કરવું નોંધએ કે આજે કોઈ ખારીલા આદમીની બીએત્રીસ આજે એકદમ જરા જરામાં જે હીમાયત કરતી દેખાતી હતી તે મને જરા થઇને ગમ્યું નહીં.

“હા, માહરાથી ફક્ત ઉસ્કેરણીમાંજ એ થેલુંગાંડું બોલાઇ ગયું,” પેલા ઇટાલ્યને બી વળી પાછો પોતાની તરફનો એજ લેપડો લગાવ્યો!

“પણ એ તમારાં દીલની તમારી જેરસલુક ઉસ્કેરણીથી ખચ્ચીત તમારે બાઝ આવવું નોંધએ,” મેં ખરાં દીલની નારાજના ઇપકાથી કહ્યું. “એ ધણું જેરવાજબી છે. ન્યાય ન્યાયની રીતેજ થવા દેવો નોંધશે.”—અને હું તેઓના જવાબને વાસ્તે હવે જરા એ ચોખ્ખા વગર પાછી તે ઓરડામાંથી નીકળી ગઈ.

તે પછી સહાંજે સાતેક વાગે હું બીએત્રીસને ઘર વળી પાછી ગઈ. તે રાત્રે માહરો પાર્ટ નહીં હતો, અને મને પુરસદ હતી, જેથી હવે બીએત્રીસને એકલીજ મળી શકવાની ઉમીદથી, મેં તેને પ્રોમીસ કર્યું હતું તેમ, તેને મલવા હું પાછી ગઈ. એ વખતે સારાં નસીબે તે એકલીજ હતી.

“તું ધણી ગુસ્સે થઇ, વાહલી એલન, આજે જ્યારે પેલા ઇટાલ્યન મહસ્થ પર?” અમો પાછાં મલવા પછી બીએત્રીસે જરા ફજેત જેવું હસીને પુછ્યું, “એ તો ઇટાલ્યન ખવાસજ એવો થાયછ! અમો ઇટાલ્યનો ઇંઝિનેની શાંત પ્રકૃતિથી ધણાં જુદાં પડયેછ!”

“પણ એ સીનોર મેરાનો ધંધો શું કરેછ?” મેં પુછ્યું.

“એ બી એના મરનાર કઝીનની કાંની ઇટાલ્યન લશ્કરમાં હતો,” બીએત્રીસે જવાબ કર્યો.

“ત્યારે એક લશ્કરી અમલદાર તરીકે તો એવણે ચોખ્ખા ન્યાયનીજ વધતી હીમાયત કરવી નોંધએ?” મેં અરધા ગુસ્સાથી કહ્યું.

“હા, ને એવણુ એવી પાક હીમાયત કરે એવાજ દીલના સાચ્યા અને મલા છે,” બીએત્રીસે, કાંઈક ધણી અજબ જેવી ઉસ્કેરણીથી, વળી તેના બચાવ અને હીમાયતમાં કહ્યું. “ખરી વાત એ છે કે એવણુ તરફન આર્મીમાં જે મોટા ઓધ્ધા પર હતા તે પરથી હાલમાં

રીટાચડ' છે. એક માલદાર કાકાનાં મરણથી હાલમાં એવણુ એક મોટી દોલતના ધણી થયલા છે, કે જે દોલત જે બીચારો એનજેસો આજે જીવતો હતો તો, તેનો પેહલો હક હોવાથી, તેનેજ મલતો! પણ હું ઉમેદ કરુંછ, એલન ડીઅર, કે તું સીનોર મેરાનેને વાસ્તે કાંઈ ખુશ વિચારતી તો નથી ?”

“હું ખુશ કે સાફ વિચારું તે દમ વગરની વાત છે,” મેં હસીને કહ્યું, “પણ એટલું તો ખરું કે આજે આપણી જીબાનીને જીડી ને સહરાગતી કરવા એવણુ જે બોલો આપણાં મોઢાંમાં મુકતા હતા તે મને જરા થઈને ગમ્યું નથી.”

“હવે એ વાત જવા દે,” બીએત્રીસે ઉતાવળથી કહ્યું, “અને મને કેહ તો ખરી કે લુઇગી આપણી આરાનાં ખુનને વાસ્તે ફાંસી નહીં જશે એમ માનવાનાં તાહરાં કારણો શું છે? શું આરાનું ખુન કોઈ બીજાએ કીધુંછ, અથવા તો તે કાંઈ આપઘાત કરીને મરણ પામીછ ?”

મેં ગમગીનીથી અને અધીરાધથી કહ્યું, “હા, એમજ છે, બીએત્રીસ ! તે બીચારી અપઘાતથી પુરી થઈછ, અને તેની એ આપઘાતની યોજનામાં આગળ રહીને મદદ કરનાર પેલો કરપીણુ સેન્ટ કલેર પોતે છે ! બીચારી આરાનું મોહત એ લુચ્છાનેજ આભારી છે. તેણીની દાસીની જીબાનીથી તે બધું બરાબર પુરવાર થઈ શકશે, અને—”

“હા, હું ધારતીતીજ ! હું માનતીતીજ ! માહરી તો ખાત્રીજ હતી !” એવામાં બારણાં પછવાડેથી એક તીણો, જીણો ચીચવતો સાહદ સંભળાયો, અને બીજીજ પળે તો એક ધડકા સમેત બારણું ઉંધાડી નાખી મરનાર આરાની ધરડી મમ્મ, લંગડાતી અને પોતાની ખાંધધોડીની મદદથી એક દેડકાની માફક કુદકા મારતી, અમો બનેના અતિ ધણા મોટા ગબરાત વચ્ચે, અમો બન્નાં બેઠેલાં હતાં ત્યાં અચ્ચુચ આવી ઉભી !

પ્રકરણ ૧૮૩.

તે ક્યાંથી આવી ? તે શું આસમાનમાંથી તુટી પડી ? માહરો એકરાર પકડી પાડવા— આરાના આપઘાતમાં કલેરની આગેવાની ને શામેલગીરી હતી એમ મને બોલતી આખાદ સાંભળી તે ઉપાડી લેવા કટોકટ વખતે એ ધરડી વંત્રી અત્રે ક્યાંથી ટુટી નીકળી ?

“કોણુ છે રે તું ?” બીએત્રીસે તેણીને ન ઝોળખીને, એક બખી ખાધેલી ધરડી બીબારણુને છેક ઉપલે મળલેના તેણીના ડાંઘગરમ સુધી એ રીતે ધસી આવેલી જોષ હદ વગરની અજબ થતાં ગુસ્સાથી સવાલ કર્યો.

“આને પુછો ! એ મને ઝોળખેછ,” ધરડી બંટીએ પોતાની ખાંધધોડીની લાકડી વડે મને બતાવતાં જવાબ કર્યો, “એલન પર્સી તમોને કેહશે કે હું આરાની કોણુ થાઉંછ, અને આરા મને કેટલી બધી વાહલી હતી !”

“એ આરાની મમાઇ થાયછ,” બીએત્રીસે એ સાંભળીને સવાલ કરતી ઢપે માહરી બણી જોયું એટલે મેં ખુલાસામાં તેણીને કહ્યું, અને પછી પેલી તરફ પાછી ફરીને તુચ્છકારથી વધાયું. “એ તું અહીં ઇચ્છાંડમાં શું કરેછ રે ? ઇચ્છાંડમાં તું કેમ આવી ? તું ને તો

ઘંઘાંડમાંથી ઝારાએ કસમ આપીને નહસાડી દીધીતીની ? ”

“ હા, હા, પણ હું ઝારાનાં મોહતનો કાનો લેવાજ આવેલી છું ! ” તેણીએ કપટના જોશથી જવાબ કર્યો; “ મને કમીના કસેર પર એટલો કાનો લેવો છે, અને પછી હું માહરં કાળું કરીને જવશ, જે પછી ફરીથી ઘંઘાંડના કાનારા પર કદી પાછી ફરવાની નથી ! ”

“ વારં, અને તું સારે માહરં ધરમાં શું કરવા આવી રે ? ” બીએત્રીસે ડાળા કાઢી પુછ્યું.

“ હું તમોનેજ મળવા આવી, ” તે જુઠ્યાએ જરા ખી ખંચાયા વગર જવાબ કર્યો, “ કાંઉન્ટેસ તમેજ છેઓ કેની ? તમારા કાંઉન્ટેસે જેણે મારયો તેણેજ માહરી વાહલી દીહરી ઝારાની ઉપર પણ વીત્રીઓલનું તેલ નાખ્યું હતું તેથી હું જાણું જે દયાને ખાતર— ”

“ દયાને ખાતર ? ” બીએત્રીસ અજબ થઇ, “ તુને શું કાંઇ પૈસા જોઇએછ ? ”— અને તેણીએ એમ કેહતાં પોતાની પર્સ ખેંચી કાઢવા જેવી એક હીલચાલ કરી.

“ નહીં, નહીં, મને તાહરા પૈસા જોઇતા નથી, ” તેણીએ ચીસ પાડીને કહ્યું.

“ સારે તુને શું જોઇએછ ? ”

“ મને જે જોઇતું તે તો અત્રે આવતાં સાથેજ મને નહીં ધારેલું મળી ગયું, ” તેણે પોતાનું એખ્ખલ દાચું લંબાવી કદરપું હસ્તાં કહ્યું, “ હવે મને બીજું કાંઇ જોઇતું નથી. ”

“ તુને શું મળી ગયું ? ” બીએત્રીસ વધતી અજબ થઇ, —અને માહરી તરફ ફરીને તેણે પુછ્યું, “ એલન, તું કાંઇ સમજેછ એ શું કેહવા માંજેછ તે ? કાંઇ બીચારી મગજની ખીસેલી તો નથી ? ”

“ નહીં, નહીં ! હું મગજની ખીસેલી નથી; સાતનાં મગજ ખીસાડી નાખું એવી હું સાચુત છું, ” ધરડી બેટીએ જીવ જીકાટ્યો, “ પણ જે તમોને ખુલાસોજ જોઇએછ, તો સાંભળો ! ઝારા માહરી મરજી ને હોકમોથી બધી ઉલટી ચાલવાવાલી હતી, પણ માહરં તેના પર બહુ સાચ્યાં દીક્કનું હેત હતું, અને હું તેના કેટલીક હદ સુધી તો પોતે ધાક વટીક કરતી હતી. આએ એલનને ખબર છે. પુછો એને હું જે જીવું બોલતી હોઉં તો ! હવે બ્યારે મેં જાણ્યું કે ઝારા ગુજરી ગઇ હતી ત્યારે ખચ્ચીત કરીને માહરી ખાત્રી થઈ કે એ મોહોતમાં કાંઇ ખી દગો હતો. મને કસેર પર કશોજ ભરસો આવતો હતો નહીં હું. એ જુરાને રજેરમ ને નસેનસ ઝાળખુંછ, ” અને એમ બોલતાં વળી તેણીએ અર્થસુચક રવશ માહરા બધી જોયું “ એ ઉપરથી તેહકીક કરવા હું લંડન આવી. મીસ પર્સિ જાણેછ, એને તે રાત વાદ હોવી જોઇએ. અમીઆરમી મેની રાત્રે મેં માહરી જીયાંનીથી અમારી કોમના વડા ગીલ્ડરૉયની કોર્ટમાં એ છોકરીને બધી મદદ કરેલી છે. ”

“ હા, હા, તે મને વાદ છે, ” મેં મોંહ કુમલાવીને કંટાલો કર્યો, —કેમકે તે તુચ્છ હેતુઓની બદમાશ દદા માહરી સાથે જે ઘેરીતું બારીતું હાલ કરતી હતી તેથી હું કમકમ્યા વગર રહી નહીં. “ તે વાતને આએ વાત સાથે શું નીસપત છે ? તું કેહવા શું માંજેછ ? ”

“ તું જ્ઞાની એમ તરડાયછ ? ” ધરડી બેટી હવે એવડી તરડાઇ; “ ધરડા ગીલ્ડરૉયે તો મને કહ્યું કે હું જે તેની કોર્ટમાં તુને મદદ થવાની સાચ્ચે સાચી જીયાંની આપજ તો તું

માહરી તરફનો આગળો સધળો વેરભાવ લુહી જશે ?”

“હા, હા, તે નેક ગીદરોએ જે તુંને એમ કહ્યું હોય તો તે માહરે ક્યુલ છે,” મેં ઉતાવળે કહ્યું, “પણ તું તાહરે તાહરો ખુલાસો જે હોય તે આગળ ચલાવ !”

“વેલ, ત્યારે, મેં કહ્યું તેમ માહરી ઝારા સાથે ફગો થયો હતો એવો મને મળ્યુત વેહમ જરૂર થવાથી તેનાં મોહોતના સમાચાર મલતાં સાથે હું જોખમ કરીને બી ઇચ્છાંડ પાછી આવી, જેવામાં માહરી જતવાળાઓએ મને પકડીને ગીદરોએ ત્યાં જુબાંની આપવા ઉભી કરી. તેણે, એમ છતાં, માહરી જુબાંનીનું કામ ખલાસ થવા પછી મને પાછી કૉન્ટીનન્ટ પર નહાસી જવાનીજ સલાહ આપી, અને હું તેથી પાછી ગઇ. હું જાણું જે ઇચ્છાંડની બાહરજ મરવાની માહરી સરજત હોશે, પણ તેટલાંમાં તો માહરી દીકરી પર વીત્રીઓલતું તેલ નાંખનાર કરપીણ કેદ પકડવાના સમાચાર ત્યાં તે તરફ માહરી જાણુમાં આવ્યા, અને પાછી ત્યારે ઇચ્છાંડ આવીને ઝારાનાં મોહોત બાબે તેલકી કરવા વાસ્તે માહરાં ભેળનો કીડો ચવડ્યો. એ ઉપરથી અહીં આવીને મેં પેહેલે તો, એલન, તુને તાહરે ઘેર મલવાનો વિચાર કીધો. મેં માહરી દીકરીનાં મોહતનો હવાલ પેપરોમાં ચીપીચીપીને વાંચ્યો હતો, અને હું તેથી જાણુતી હતી કે તેને છેલ્લી મળી આવનાર તુંજ હતી; પણ તુંને મલવું કેમ અને કાંઠાં તે મને સમજ નહીં પડી. માહરી ખાત્રી હતી કે તું મને તાહરાં ઘરમાં તો દાખલ થવા દેવાનીજ નથી. મેં, તેથી, કાઉન્ટેસની મારફતે તુંને મલવાતું નક્કી કર્યું. તુંને કાઉન્ટેસ સાથે ઘણું સારું હતું અને કાઉન્ટનાં ખુન બાબે તમે બેઠને જુબાંની આપવી પડવાને લીધે તમે બેઠ મલતાં બેટતાં હોશો એ વાતની મને ખાત્રી હતી. એ ઉપરથી હું અહીં આવી, અને મને નીચે ખીદમતગારે કહ્યું કે મીસ પર્સી સાથે ચોર લેડીશીપ રોકાયલાં હતાં. મેં, તેથી, તોલ્લો લગાવ્યો કે એજ કોનફરન્સમાં માહરું બી કામ છે, અને મને અહીં એ બાઇ સાહેબોએજ ખાસ મળવા બોલાવેલી છે !”

“તેં એમ માહરાં આદમીઓને ભાવવાની હોમત કરી ?” બીએત્રીસે ડોળા કાઢીને ગુસ્સો કર્યો.

તે નકટાઇનું હતી.

“એટલી હોમત કીધી ત્યારેજ તો હું અહીં આવવા પાંખી, અને ત્યારેજ તો આએ ખાતમી મેળવવા પાંખી કેની ?” તે ઘરડી વંત્રીએ હોમતથી જવાબ કર્યો, “એમ હોમત કીધી ત્યારેજ તો તે ખીદમતગાર બીચારો અહીં સુધી રસ્તો બતાવનો આવ્યો, અને મને આએ બારણું પર છોડી ગયો કેની ? અને તેવામાં મને જે જોઇતું તેજ મેં સાંભળ્યું.”

હું ધણી અજબ થઇ. તે ડોસી જે કેહતી હતી તે સધળું સાચુંજ કેહતી હતી એમાં તો દેખીતી રીતે એક પણ સદેહ નહીં હતો, અને માહરી થોડીક બેદરકારીથી માહરા બોલોના સંબંધમાં આએ કેવો ઘોંટાળો થઇ ગયો તે જોઈ હું હેરત થઇ. એવામાં તો એક ખીદમતગારે આવીને સીનોર મેરાનો મળવા આવેલો હોવાની બીએત્રીસને ખબર આપી, અને ત્યારે મેં તેના કાન પર પડીને કહ્યું; “જા, વાહલી, તું તેને બીજા ઝોરડામાં હાલ તો જઇને મલ, તેટલાં આએ વંત્રીને મળીને માહરે એકલીએજ થોડીક વાત કરી લેવી જોઇશે.”

“ક્યાં છે સીનોર ?” બીએત્રીસે એ ઉપરથી પેલા કુટબેનને સવાલ કર્યો.

“કામનીંગ હાલમાં મેં બેસાડેલા છે, માહરાં લેડી,” તે ખીદમતગારે માનથી જવાબ કર્યો.

“ચાલ, ત્યારે હું આઉં છ ત્યાં,” ખીએત્રીસે કહ્યું;—અને તેઓ બંને બાહેર જવાથી હું પેલી કંગાળ બુઢયા સાથે તે ફ્રાઈગિરમમાં એકલી પડી.

“તાહરી શું મતલબ છે, છોકરી? માહરી સાથે કાંઈ દગો કરવાની મતલબ છે?” માહરી સાથે એકલી પડતાં ખીહતી હોય તેમ તે ખુની દદાએ આસપાસ ગભરાતની ચશ્મો દોડવીને પ્રુથ્યું.

“દગો હું કરું?” મેં તુચ્છકાર કર્યો.

“હવે હું તાહરી શતરૂ નથી, ઍલન !” તે ડાસીએ કાકલુદીથી કહ્યું; “અને મેં જે આગલાં વરસોમાં શતરૂવત કીધી તે ખી માહરી પોતાની તરફની નહીં પણ ખીજાંઓની પાપી ઉરકેરણી અથવા ખીદમતનાં કારણથીજ હતી એ તું જુલો ના જા ! મેં તો તાહરું, એમ છતાં, છેલ્લે છેલ્લે બહુજ કીધેલું છે. પાર્કસ તાહરી દોલત જે હુઆમથી જમી ગયેલા હતા તે મેં તુને માહરી જુઆનીથી પાછી અપાવી.”

“મને તે દોલતની એક પાછ ખી મળી નથી,” મેં તીખાસથી કહ્યું; “તેજ રાત્રે ગરીબ ગીલડરોયનાં ઘરમાં એક આગ લાગી—”

“હા, તે તો મને ખબર છે; પણ તેથી શું થયું ?”

“તે આગના સપાટામાં આવીને પેલો મીઠા માસ, કે જેની પાસે એ માહરા પૈસાના સઘળાં કીમતી ઓચરયાંઓ હતાં તે, હું ધારૂં કે બળી મુવો હશે,” મેં દર્દમંદ દીલે કહ્યું, “કદાચ પાર્કસ ખી એ આગમાંજ ફના થઈ ગયો હશે, ને મને તો કાંઈજ મળ્યું નહીં !”

“ધણી અજબ જેવી વાત છે !” તે બુઢયાએ એ સાંભળી હરણ્ણાળ થઈને કહ્યું, “હું તો છેલ્લા પાંચ મહીનાથી કૉન્ટ્રીનન્ટ પરજ સખડયા કરતી હોવાને લીધે મને કાંઈ એ વાતની ખબરજ નહીં ! પણ કાંઈ નહીં; હવે તો હું આવીજ ત્યારે એ બધી વાતની તલ્લાસ કરજ, અને મને જે ખુલાસો મળશે તે તુંને લાવી આપજ. તું બેરીકર રેહ. મને તો બધી ખરેખરી ખબર મળીજ શકશે !”

“હવે છોડ એ વાત,” મેં કંટાળો કર્યો, “અને અહીં તું જે મતલબથી આવીજ તેજ વાત કર. કમીની ઓરત, તું જાણેજ કે જે ઝારાને તું પેટની દીકરી માફક આટલી બધી આહવાની લાહેરી મારેજ તે તાહરાં બચ્ચાંનો તાહરી પોતાનીજ બનાવતનાં પલીદ હથીઆરોથી નાશ કરવામાં આવ્યો ?”

“હે, શું ? કેમ ? કોણ ?” તે તોતડી બોબડી થઈ; “માહરાં હથીઆરો શું ને વાત શું ?”

“ચીખી ના થા ! ઢાંગ ના કર !” મેં ચચરાવી; “કમબખ્ત, તું શું એમજ ધારતી હતી કે તેં જે ઝેરી ચુલાબનાં પુલોની બનાવટ કીધી તે તાહરું ઝેર તાહરાં દુશ્મનોનેજ ઠાર કરવાનાં ઉખોમમાં લેવાયું ? તું જુલેજ સાંભળ ! અને ધુજ કે તાહરાં પોતાનાં બચ્ચાંનો જાન ખી તેજ તાહરાં હથીઆર વડે લેવાયોજ !”

“એ શું કહોજ ?” જાણે એક મજબુત ફટકો પડ્યો હોય તેમ તે ડાસીએ તફન

આજેન બનતાં ઘુટેલા દંમે કહ્યું, “ તમે—તમે શું એમ કેહવા માંગોછ—શું એમ કેહવા માંગોછ—”

“ હા, હા, હું એમજ કેહવા માંચુંછ, કમળતા !” મેં ખરાં દીલથી ઉત્કેશાધને કહ્યું; “હું એમ કેહવા માંચુંછ કે તાહરીજ બનાવતના સફેદ ગુલાબનાં ઝેરથી વાહલી આરા આપધાતથી આખર થઇ છે, અને તેને તે બનાવતી ગુલાબનું ઝેર પુરું પાડી તેના આપધાતમાં મદદ કરનાર તાહરા પાપોનો શરીક અને તાહરો હંમેશનો મુરખખી અંડવીન સેંટ કહેર પોતે છે !”

તે ડોસીએ બેઠ હાથે પોતાનાં બંને બેસી ગયલાં દાયાં ધણું જોરથી દાબી દીધાં. તે મુંગા ને ગુંગળાતા ગુસ્સાથી ઘેલીજ થઇ જતી હોય એવું કાંઈક એકાદ પળ લાગ્યું, અને મને ખાત્રી થઇ કે ગમે એવી તે ખુરી હતી—દયાહીણુ, કરપીણુ, કંગાળ હતી, પણ કોઇ સંદેહ નહીં હતો કે મરનાર આરાને વાસ્તે તેનાં દીલમાં ધણીજ સાચી લાગણીનું હેત હતું.

“ એ બોદાને ધરનો માહરા જોગો માર છે !” તેણીએ ધીમા, ખોખરા, બીહીક લાગે તેવા સાહદે કહ્યું; “ પણ હું એ ખુની કહેરને જતો મુકવાની નથી. નહીંજ ! માહરં ગમે તે થાય, પણ હું માહરી એ ગરીબ વાહલી દીકરીનું વેર લેવશ ! હવે તો હું એમ બી માની નથીજ શકતી કે એ આપધાતજ હોએ. કાંએ નહીં ખુનજ હોય ? આરાએ બધી વાત માહરી આગળ કાઢેલી છે, અને કેવી રીતે જોર જીલમથી એ એને પરણી અને ન છુટકે ફરજના માર્યાએ એને કમુલ રાખી તે બધું હું જાણુંછ, તો પછી કાંએ નહીં એણેજ, એ નાપસંદ લગનની ઝૂસરીથી બચવા, આવી એક તક મળી મઇ ત્યારે, માહરી આરાને—”

“ નહીં, તાહરી જીલ છે, ડોસી,” મેં ઉતાવળથી કહ્યું, “ હું બધું બરાબર જાણુંછ. એણે તે કુલ તેને જાતે જઇને લાવી આપ્યું, અને એ આપધાતમાં આગળ રહીને મદદ કરી એજ વાતનો તે ખુની બદમાશ જવાબદાર છે !”

“ પણ તેજ શું કાંઇ ઓણું છે ?” પેલીએ એક દીવાનીનીજ અદાથી ચીસ પાડી.

“ અને તેથી તું હવે કરવા શું માગેછ ?” મેં અજબ થઇને પુછ્યું.

“ હું એને પકડાવશ ! હું પુલીસમાં માહરી ફરીઆદ નોંધાવશ, ને એને પકડાવશ !” તે મોટાં ઝનુનથી બખાળતાં બોલી.

“ અને તે તુંને મુકી દેશે કે ?” હું હસી, “ એ ઝેરની બનાવટ કરવાવાલી તરીકે તુંને તરત પકડાવશે અને તાહરી ગરદન મરવાશે નહીં કે ?”

“ ગુલાબાં પડે ! કાલે પકડાવતો હોય તો આજે પકડાવે,” તે ડોસીએ ફફડાટનું કહ્યું, “ પણ હું એને મુકવાની નથી. એણે માહરો બી અદબ નહીં કીધો ? માહરે ખાતર બી તેને મરતો અટકાવી નહીં ?”

“ તું ધણો લાંબો વિચાર કરીને જ લેવું હોય તે કામ લેજે, ડોસી !” મેં સમજાવ્યું. “ તું સહમરી મુકશે, પણ આગ ધણી મોટી લાગશે ને ધડકો બી ધણો મોટોજ થશે, તે ધ્યાન રાખજે.”

“ હા, હા, તે મને ખબર છે !” ધરડી બંડીએ હજી ઝનુનથીજ જવાબ કર્યો, “ હુંજ

એકલી નથી પકડાવાની. જો એ બધા પાપના પોક્કા એક પછી એક ખુલ્લાજ થશે તો બીજાં બી બધાં મોટાં માણસો સડોવાવાનાં છે ! તું તાહરે એસીને તમારો જોયા કરજે, ઍલન!”— અને તે એમ કહી, ઘણા કેહર અને કપટનું હસ્તી, બીજી પળે તો પોતાની ખાંધધોડીથી એક દેડકાની માફક કુદતી તે ઝોરડામાંથી ઘેલી જેવી ધસારાબંધ પાછી બાહરે જતી રહી !

મેં તેને રોકી નહીં. મને લાગ્યું કે પાપીઓ તેમનાં પાપે મરે એ બીલકુલ ચાહવા જોગ હતું. મને કહેરની કે ખુદ આએ કમીની કંગાળની પણ કાંઈ એ દયા આવે એમ હતું નહીં. એ લોકો તરફથી હું કાંઈ થોડી ધણી હાડમાર થઈ, અને મેં કાંઈ થોડું ધણું ખમ્યું નહીં હતું, અને હું ત્યારે તે ડોસીને તેના કીનાના એરાદામાં શું કરવા રોકવા માંડ્યું? મેં, તેથી, તેને જવાબ દીધી. એ પછી હું જ્યાં હતી ત્યાં થોડોક વાર એકલી ખોટી થતી રહી, જેવામાં બીએત્રીસ તે ઝોરડામાં આવી.

“ ધણી ખુશીની વાત છે, ઍલન,” તેણીએ આવતાં સાથે ધણી ઉલટથી કહ્યું, “ ખુની લુછગી બચવાનો નથી ! તેને ફાંસીજ મળશે ! ”

“ તે તું શા ઉપરથી ધારેજ ને માનેજ, બીએત્રીસ ? ” હું અજબ થઈ, “ શું જુબાનીમાં ખોટું કેહવા તું સીનોર લુડવીકોને પ્રેમીસ થઈ ચુકીજ ? ”

“ તાહરે એવું બોલવું કે ધારવું નહીં જોઈએ ! ” બીએત્રીસે જરા મિજાસ ને ટણકાથી જવાબ કર્યો.

“ મને માફ કર,” મેં માંગી લીધું, “ હું તાહરે દીલ દુઃખવવા એ બોલી નથી. હું જાણું જો એ રીતની જુબાની આપવાને વાસ્તે સીનોરે તું ને કદાપી હજી બી પાછી સમજાવી લીધી હશે.”

“ તેવું કાંઈજ નથી; ખરેખર તો જુબાની તુને કે મને કે કોઈને બી આપવી પડવાનીજ નથી ! ” બીએત્રીસે જવાબ કર્યો, “ હમણાંજ સીનોર ખબર લઈ આવ્યા કે આજે બપોર પછી, લુછગી માંગતો હતો તેમ, એક કોઈ કેશલીક ઇટાલ્યન પાદરી તેનાં કેદખાનામાં તેને મળી આવ્યો, અને એ પાદરીએ તેને સમજાવ્યું તેમ અંતે તે મનાયો. તેણે પછીથી તરતજ “ પ્રીઝન ”ના ગવરનરને પોતાની પાસે બોલાવ્યો, અને બે ફરોગાઓને શાક્ષી રાખીને ગવરનરે તેનો સઘળો એકરાર નોંધી લીધો, જેમાં ડાવર ખાતેની ટેકડી પરથી માહરા વરને બીણમાં ગળ્યાવી દેનાર એજ કરપીણ હતો એમ પોતે કમ્પુલ કરીને તે એકરારનામું તેણે સહી કરી આપેલું છે ! ”

“ ત્યારે બસખર છે,” હું એકમત થઈ, “ એમ કરીને પોતાનાં પાપનો ભાર ઓછો કરવા ને ખોદાની દયામાં આશરો શોધવા તે પાદરી કદાપી તેને સમજાવી શક્યો હોશે ? ”

“ પણ એ સાઈંજ થયું કેની ? ” બીએત્રીસ ખુશખુશ થઈ, “ હવે કાલે મેજસ્ટ્રેટ આગળ એને ઉભો કરશે ત્યાં એને એજ એકરાર કરવો પડશે, અને કોઈની બી શાક્ષીની જરૂર પડશેજ નહીં. એમ થવાથી વળી તુને, વાહલી ઍલન, મરનારને તેં આપેલાં તાહરાં વચનથી વેગળી જઈને ઝારાનાં મોહતનો ભેદ બી જાહેર કરવાની કાંઈ જરૂર રહેશે નહીં ! ”

“ તે બેદ તો, મગર, હવે કાંઈ છુપો રહેવાનોજ નથી,” મેં કહ્યું. “ હું તે નહીં જાહેર

કરશ, તો બીજી એક એ સંબંધમાં ક્ષેર પર કીનો લેવા વાસ્તે જરૂર શીટનો જગાડવાની ને એ બેદ જાહેર કરવાની છે !”

“કાણુ—પેલી ઝારાની ધરડી મમાઈ ?” બીએત્રીસ અજબ થઈ.

“તેજ,” મેં કહ્યું,—અને પછી અમે એ વચ્ચે જે કાંઈ વાતચીત થઈ હતી તે ટુંકમાં મેં તેણીને પાછી કહી સંભળાવી, જે પછી હું માહરે ધર પાછી ફરી ત્યારે ધણું મોડું થયલું હતું. નજદીક દસ વાગવા આવ્યા હતા.

પ્રકરણ ૧૮૪.

લુઇગીના સંબંધમાં મને એ રાત્રે બીએત્રીસે જે કાંઈ કહ્યું હતું તે હકીકત પેપરોમાં રજુ થયેલી બીજી સહવારે મેં વાંચી લીધી. તે દરેક પેપરમાં આપવામાં આવેલી હતી. “છટાલ્પન ખુની લુઇગીએ પોતાનાં ખુનોના કરેલા એકરાર” એવું તે બાબતને પેપરવાળાઓએ મોટા મોટા હરફતું મથાળું આપ્યું હતું.

એ પેપરોમાં રજુ થયેલા હેવાલ મુજબ એમ બન્યું હતું કે લુઇગીએ કોઈ છટાલ્પન કેથલીક પાદરીને મલવાની આજી કરેલી હોવાની વાત સરકારે પેપરમાં જાહેર કરેલી હતી, જે ઉપરથી એ લોકોને કોઈ એક ધરડો પાદરી હાલમાં લંડનમાં હશે તે આગળી સાંહજે એ વાગે જેલખાનાં પર હાજર થયો, બ્યારે સત્તાવાળાઓએ તરત તેને તે કમનસીબ કેદી સાથે મેળવ્યો. અલબત્ત, પાદરી હોય તેટલો વખત કેદી આગળ બીજું કોઈ રહી શકતું નથી, અને તે કાયદા મુજબ તેઓ બંનેને એકલા છોડવામાં આવ્યા. એ પછી તે પાદરીએ કેદીની પોતાની સંમતીથી જેલના ગવરનરને બોલાવી મંગાવ્યો, કેમકે તેણે કહ્યું કે લુઇગી પોતાના અપરાધનો એકરાર કરવા ચાહતો હતો. એ એકરાર લુઇગીએ પોતાની રાજી ખુશીથી કરવા ચાહ્યો કે તે પવિત્ર પાદરીની માયાકુળ સમજવતલું તે પરીણામ થયું તે કાંઈ જણાયું નહીં, પણ તે વાતની જેલના સત્તાવાળાઓને જુસ્તેજો કરવાની કોઈ જરૂર બી નથી રેહતી. એટલું બસ હતું કે તેણે દરોગાઓની શાક્ષી સમક્ષ તે ગવરનર આગળ સધળો એકરાર નોંધાવ્યો, અને પછી તે ઉપર પોતાની સહી કીધી, જેથી બાકી હવે એટલુંજ રહ્યું હતું કે તેને કોઈ માજિસ્ટ્રેટ આગળ ઉભો કરવો, જે તેને કાયદાપૂર્વક સેસનમાં નોંધે, અને સેસનમાં તેનો કેસ રજુ થાય તેટલાં તેને ધારા મુજબ ન્યુગેટની મોટી જેલમાં ખસેડવામાં આવશે.

હવે એમ થવાથી દીસ્તુંજ હતું કે બીએત્રીસનો અને તેના નવા હોસ્ટ સીનોર લુડવીકોનો અરમાન હતો તેમ લુઇગીને જરૂર ફાંસી મળવાની હતી, અને જો કે હું પોતે ફાંસીની સજાની હિમાયતી નથી—એક જણ એક ખુન કરે તેની સજામાં સરકાર તેવું પાછું ખુન કરે તે જાતની સજાનાં વાસ્તવિકપણમાં હું ધણું માનવાવાળી નથી, તો પણ એટલું તો ખરું કે એવા એક ખુની કપાત્રને તેનાં મોટાં પાપોની એ રીતે જે સજા મળનારી હતી તે વાસ્તે હું કશી દયા બતાવી શકી નહીં.

એ ફાંસીની સજા માહરું ગરીબ મતથી નારવા એટલા વાસ્તે છે કે મોહોત જીવત એક

એકલા પાક ખોદાનો અધીકાર હોવો જોઈએ, એક આદમી ખીજાં એક આદમીનું ખુન કરે તે જો તેમ કરવાથી ખુદાનો અધીકાર છીણવી લેવાનો દોષ કરવા જેવો ખોટો હોય, તો સવાલ એ બરપા થાય છે કે તેજ જાતનો દોષ અને અપરાધ સરકાર માખાપ પોતે કરે તેમાં ઈનસાફ કેમ સમાયેલો કેહવાય ?

અને હું એ મુજબ એ બધા ખ્યાલો કરતી બેઠી હતી તેવામાં પેલા બે કાનસ્ટેબલો, જેઓએ લુધગીને મેં રસ્તા પર ઓળખાવાથી પંદર દીવસ આમમય કેદ પકડ્યો હતો તેઓ, માહિલો એક મને મળવા આવ્યો. તે ફક્ત સભ્યતાથી એટલુંજ મને કહેવા ને ખબર આપવા આવ્યો હતો કે મને સમન પુગાડવામાં આવેલો હતો તે મુજબ હવે માહરે આજે પોલીસ કોર્ટ પર ફેરો ખાવાની તસ્દી લેવાની કાંઇજ નજર નહીં હતી, કેમજે લુધગીએ પોતાનાં પાપનો એકરાર નોંધાવેલો હોવાથી હવે માહરી કે બીએચીસની સાહેદીની નજર નહીં રહી હતી.

“પણ જો એ મેજસ્ટ્રેટ સામે પોતાનો એકરાર પાછોજ ખેંચી લે તો?” મેં મને સેહેજ ખ્યાલ થતાં પાછો સવાલ કર્યો.

“તેવો કોઇ સંભવ નથી, મીસ,” તે કાનસ્ટેબલે જવાબ કર્યો; “મગર જો તેમ થયું તો કેસ તરત મુલતવી રાખવામાં આવશે, અને બીજી વખતની “હીઅરીંગ” વાસ્તે તમે બાઇઓને નવેસરથી પાછા સમન લગાડવામાં આવશે.”

મેં, એ ઉપરથી, તે કાનસ્ટેબલ સાહેબના હાથની હડેલીને થોડોક ચીકાસ ચોપડ્યો. તે દેખીતો બલો માણસ હતો, અને તેની કદર કરવાનું મને થોડુંક વાજબીજ લાગ્યું. વળી એમ કરવામાં માહરી એક બીજી બી મક્સદ હતી. મેં, તેથી, તેના હાથમાં અરધી ગીની મુકી, અને તેણે એ રીતે મને વખતસર ચેતાવીને માહરો ફેરો અને વખત બરબાદ થતો બચાવ્યો તે વાસ્તે તેનો ઉપકાર માની કહ્યું, “મેહરબાનીની રાહે મેજસ્ટ્રેટની કોર્ટમાં એ સંબંધી આજે શું થાયછ તે જરા અત્રે પાછો ફેરો ખાઇને મને કહી જવાની તસ્દી લેજો. હું ધરમાંજ છું, અને તમારી વાર જોવશ.”—અને કેહવાની નજર મેંથી કે તે અરધી ગીની મળવામાં પડેલી હોવાથી તે કાનસ્ટેબલ બેવડો બલો થયો, અને મને રીપોર્ટ કરવા ધણી ખુશીથી નજર પાછો આવવાનું પ્રેમીસ કરતો ગયો.

વાંચનારાં સાહેબો, અલબત્ત, માહરી મક્સદ સમજી ગયાં હશે. મેં જે તેને પાછો તેડ્યો તે ખાસ કરીને કલેરના સંબંધમાં કાંઇ જાણવાને વાસ્તેજ હતું. મને લાગતું હતું કે ધરડી બેઠી જો તેને પકડાવાજ આહતી હશે તો તે ગડબડ આજે કોર્ટમાં થઇ જશે, અને તે જાણી લેવાની દયાનતથીજ તે કાનસ્ટેબલને એ મુજબ મેં પાછો બોલાવ્યો હતો. મને ખુદરતી એ વાતનો ફેસલો જાણવાની અકડવકડ થતી રહી હતી. કંગાળ કલેરનાં પાપનો ઘડો અંતે છળાછળ ભરાઇ ચુક્યો હતો, અને તે જો પકડાય તો તેની જોડે પેલી લુચ્છી એડી લીલાની પથ્થુ આખર આવનાર હતી તે હું જોઈ શકી; અને હું માહરાં મનથી કમકમ્યા વગર રહી શકી નહીં કે એવી એક કરપીણ અને બીલકુલ નાલાયક ઓરત એક વાર માહરી જીવેજાનની સહી હતી, અને હું તેનાં ધરમાં દાહડાઓ સુધી રેહવા વટીક જતી હતી!

પ્રકરણ ૧૮૫.

હવે, તેથી, આજે મેજસ્ટ્રેટની કોર્ટમાં શું થાય છે તે જાણવાને લગાર અધીરી પડેલી હું તે કાનસ્ટેબલની વાત જોતી બેઠેલી હતી, જેવામાં યપોર પછી એ વાગતે તે કાનસ્ટેબલ પાછો આવ્યો, પણ તેણે આવીને આપેલી ખબરમાં નવું કશું જ ન હતું. તેના કેહવા મુજબ પેહલાં મરનાર મીસીસ ક્લેરનો કેસજ હાથ ધરવામાં આવ્યો હતો, કે જેમાં તો વીત્રીઓલ તેણે ફેંક્યું હતું એ વિશે કોઈ જુવાનીની જરૂર નહીં હતી; એમ છતાં, કોર્ટેને કશીજ જોહમત નહીં આપતાં તેણે એ તકસીર તરતજ કયુલ કરી. તેને કોર્ટે તે ઉપરથી પુછ્યું કે તે બાઇને તેણે એ રીતે હલાક કરવાનું કારણ શું હતું? પણ તેણે કારણ આપવા ના પાડી કે “હું માહરં પાપ માહરા પાદરી કને કયુલ કરી ચુકેલો છઉં, અને તેજ બસ છે.”—અને માજસ્ટ્રેટે તરત કયુલ કર્યું કે તે કારણો કેહવાની તેની મરજી નહીં હોય તો કાયદા મુજબ તેને તે કારણો આપવાની કોર્ટ ફરજ પાડી શકે નહીં.

“હા, મીસ; ધણી ગરીબીથી અને ધણા પશ્ચાતાપનાજ દેખાવથીજ,” તે ઓશીસરે કહ્યું, “પોતે જે કીધું તેને વાસ્તે તે ત્યાં પસ્તાતો દેખાતો હતો, અને જગ્યા અને સ્થળનું ધણું બરાબર વર્ણન આપીને પોતાના એ વાંકનો તેણે સધળો એકરાર કીધો.”

“અને પેલા બીજા અપરાધનો?”

“તેનો પણ, તેણે કયુલ કીધું કે કાંઉન્ટે તેને એક મોટા વાંકમાં પકડયો, અને પોતાની નોકરી પરથી હાંકી મુકયો, જેથી તે તેની સાંમે મજબુત ઉસ્કરાયલો હતો. તેણે, એ ઉપરથી, થોડુંએક સુધી ડોવરમાં તેમની પુઠ પકડી, અને કાંઉન્ટ રોજ સાંહજે તેના અંગલાની સાંમેની ઉંચી ટેકરી પર ફરવા જતો હતો તેની તક સાંધી એક સહાંજે તે તેનાં પર તુડી પડયો, અને પોતે તેને ખીણમાં ગબડાવી મુકયો અને માજસ્ટ્રેટે એ સધળું સાંભળીને તેને આવતી કીમીનલ સંજ્ઞનમાં નોંધ્યો છે.”

“અને બીજું કાંઈ?” મેં હજી આતુરતાથી પુછ્યું, કેમજે ધરડી બેટીએ કોર્ટમાં હાજર થઇને ક્લેરને પકડાવ્યો હોય એવું તો તે કાંઈ હજી બોલતોજ નહીં હતો।

“બીજું તો કાંઈજ નહીં,” તેણે સાદાધથી કહ્યું, “હવે તો આવતા મહીનાની છડી તારીખે સંજ્ઞન્સ, છે અને તે વખતે એ ખુનીને ફાંસીની સજા મળશે.”

મેં, તે ઉપરથી, તે કાનસ્ટેબલને તેની એ વધારાની તસ્દી માટે બીજી એક અરધી ગીની બક્ષીશ આપી, બ્યારે તે ખુશી ખુશી થયલો માહરો ધણો ધણો ઉપકાર માની ગયો, અને હું માહરા વિચારો સાથે એકલી પડી. મેં જોયું કે ધરડી બેટીએ ત્યારે પાછળથી ક્લેરને પકડાવાનો પોતાનો એરાદો મોકુફજ કરેલો હશે, કેમજે તેમ નહીં હતે તો આજે કોર્ટમાં હાજર થઇને તે એ વાતનો કાંઈ બી ધડોલાવડો કરીજ નાંખતે. કદાપી તે પોતાની સલામતીને વાસ્તે બી બીહીધી હોય? એ બનવાજોગ હતું. તે પોણોસોની બરતીમાં બરાયલી હતી, અને તેના જેવી એક દુષ્ટની જીંદગી આ ધરતી પર નાહકનો નહીં જોઇતો ભાર હતો, પણ, એમ છતાં, મરવા કોણને ગમેછ? ગમે એ ઉંમરે, ગમે એ સંજોગમાં, મોહોત કોણને વાહલું લાગેછ?

એમ બીજાં ત્રણ અઠવાડયાં ગુજરી ગયાં, કે જે દરમ્યાં કાંઈ નવું બાંધવા જેવું બન્યું નહીં. હું એ અરસામાં એ ત્રણ વાર બીજેત્રીસને મળી હતી, જેની વાતચીતનો સાર ગ્રહણ કરીને પામી જઈ શકી હતી કે તે સીનાર લુડવીકો પર ઘટે એ કરતાં ઘણું વધારે ધ્યાન આપતી થઈ હતી. આ મને જગ કરાજી પેદા કરનારં લાગ્યું, કેમકે કોઈ સંજોગથી એ માથુસ તેનાં ખારીલાંપણાંનાં કારણથી મેં જોયો ને જોયો મને મુતલબ ગમ્યોજ ન હતો. વળી તે હજી અહીંજ પડી રહ્યો હતો તે પણ અર્થસુચક હતું, અને મેં જોયું કે લુઇગીને ફાંસી જતો જોઈને પોતાની કીનાબાજ અશ્મોને ટાઢક પમાડવાની કપટી દયાનતથી તે હજી અહીં આગ્રે તરફ થોભેલો હોવો જોઈએ !

લુઇગીને વાસ્તે પણ અવારનવાર પેપરોમાં પેરેઆફસ આવતા હતા, જેથી માલમ પડતું હતું કે પેલો કેથલીક પાદરી તેની રાહતુમાઈ કરતો રોજ તેને બંદગી કરાવવા કેદખાનાંમાં આવતો હતો, અને આરોપી એ સઘળો વખત પુશ્કળ ચુપ અને ઉદાસ રહેતો હતો.

વળી એજ ત્રણ અઠવાડયાંના અરસામાં બીજે એક નાહનો બનાવ બન્યો, કે જે ક્ષેરની પડતીજ થવાનું ચાલુ થઈ ચુકવાની એક પુરવારી તરીકે લેખી શકાશે. તેનું પ્રધાનપદ ખુંચવી લેવામાં આવ્યું ! તે આખી “મીનીઝી” નેજ એકદમ બેઠજતી સાથે રૂખસદ કરવામાં આવી, કેમકે તે લોક ધણીજ પક્ષપાતી અને ગેરરીતીએ કામ લીધેલું હોવાનું એકદમ અજવાળાંમાં આવ્યું. વળી છોએક બોલાતું થયું કે હવે પછીની પાર્લામેન્ટની બેઠકમાં ક્ષેર અને તેના ગોઠવા-ઓની સખ્ખત બપ્પર લેવા વાસ્તે વિચાર ચલાવવામાં પણ આવનાર હોતો !

એ પછી સંશન્સની બેઠક થવાનો દહાડો ઉગ્યો, અને જે ગ્રાન્ડ જુરી પેહલ્લાં ગોઠવવામાં આવી તેની સાંમે લુઇગીનો કેસ રજુ થનાર હતો. બુધવારે એ કેસ સાંભળવાનું જડજે નક્કી કર્યું, અને મંગળવારનાં પેપરમાં તે વાંચીને પાછું મને અજબ લાગવા માડ્યું કે ધરડી બંદી એ સંશન્સની તપાસ વખતે હાજર થઈ ત્યાં ક્ષેરને ઝીલાવી દેવાનો રીઝનો હજી એ ઉભો કરવાની તો નહીં હોય ?

અને તેજ દાહડે બપોરે બીડા બપ્પર લાવી તેથી માહરા એ વેહમને એકદમ ધણી મજ-ખુતી મળી. વાહલી બીડાને તેનો લવર વીલ્યમ મારનર મળવા આવ્યો, જે કાંઈ નવી બપ્પર લાવ્યો હતો, ને તે હકીકત એ બને છોકરાંઓ મને કેહવા જોગ ધારીને માહસ ઓરડામાં મને કેહવા આવ્યાં હતાં.

એ વાતનો મજમુન એ હતો કે વીલ્યમ જે “હિંદી નવાબ”ની નોકરીમાં રહેલો હતો —પેલો મગજનો ચકાસેલો ધરડો યુરોપ્યન, જે વાંચનાર યાદ કરશે કે “હિંદી નવાબ”ને નામે ઝોળખાતો હતો—તે તેના શેઠનો બંગલો ક્ષેરના બંગલાની અતરાફમાંજ આવેલો હતો, અને વીલ્યમને ક્ષેરની ધરડી હાઉસકીપર મીસીસ હોલમેન સાથે ધણી સારી ઝોળખાંથુ થઈ ગઈ હતી. એમ થવાથી વીલ્યમ દુરસદ મલતાં અવારનવાર ક્ષેરને બંગલે મીસીસ હોલમેન સાથે કાંઈ ને કાંઈ તાહેલાં મારવા ઉતરી પડતો હતો, જેમ કરતાં આગળી સાંહજે મરનાર ઝારાની જે ખાસ “મેડ” હતી (જે વાંચનાર યાદ કરશે તેમ તેણીનાં મોહત બાબે બધી વાત માહરી આગળ કરી ગઈ હતી) તેને બગીચાનાં એક ખુણાંમાં ધરડી બંદી સાથે કાંઈ મસલતમાં તેણે ઉભેલી જોઈ, અલખત, વીલ્યમ બી બીડાની છપસી જાતનોજ

હતો એટલે ધરડી બંદીને સારી રીતે ઓળખતો હતો. હવે એમાં કાંઈ વીલ્ચમને તુરત ને તુરત ઝાઝું અજબ કરનારં લાગ્યું નહીં. તે છોકરી અબણ હતી, અને દીસ્તી રીતે ધરડી બંદી તેનો હાથ જોવાનું કહીને તેને વાહતી હતી, જે વીલ્ચમ જોઈને હસીને ચાલી ગયો હતો. તે એ વખતે બંદીને ખરેખર તો પોતાનો હાથજ દેખાડતી હતી, અને તે ડાસી તેને એક મોટા લોડ સાથે પરણવાની “સુનાના દાદર ને રૂપાનાં દોરડાં”ની વાતો કહી સંભળાવતી હતી, તેથી, તે ઘણી ઉત્કેશાવલી નજરે આવતી હતી. વીલ્ચમે કહ્યું તેમ, મગર, તે વાતની તેણે કાંઈ ફરકાર કરી નહીં. તે તો ફક્ત પેલી મેડની મુરખાઈ પર હસીને ચાલી ગયો, પણ આજે એટલે મંગળવારે—લુધગીને કેસ નીકળનાર હતો તેની આગળે દાહડે-વળી વીલ્ચમે એક નવું કોટક દીધું. વીલ્ચમ કાંઈક પોતાનાં કાગળો પોસ્ટ કરવા જતો હતો તેવાંમાં, રસ્તાનાં એક ખુંજામાં, તેણે વળી પાછાં તેજ એને મક્કતાં જોયાં, કે જ્યારે પેલી મેડે દેખાતી ચોરી છુપીથી તેને કોઈ એક બાંકસ આપ્યો, અને એ આપ લે વીલ્ચમનાં જોવામાં આવી હતી એમ તે મેડને જણાઈ આવતાં તે ઘણી ગભરાઈ ગઈ. એ પછી જ્યારે વીલ્ચમ કાગળો પોસ્ટ કરીને પાછો ફરતો હતો ત્યારે ધરડી બંદી તો તે તરફ હતી નહીં, પણ પેલી છોકરી એકલીજ તેનો રસ્તો ઘેરીને ઉભેલી હતી. તેણીએ એ વખતે વીલ્ચમને પટારીને કાળાવાળાથી માંગી લીધું કે તેણે એક બાંકસ ધરડી બંદીને આપતાં તેને જોઈ હતી એ વાત તેણે (વીલ્ચમે) મેહરબાનીની રાહ મીસીસ હોલમેનને કે તેના શેઠ ક્લેરનાં ઘરમાં કોઈને બી કહેવી નહીં, અને વીલ્ચમને એમાં કશું લાગતું વળગતું નહીં હોવાથી તેણે એ પરાઈ પંચાતમાં માથું મારવાની અગત જોઈ નહીં, જેથી તેણીની એ કાક-લુદી તેણે કયુલ રાખી. તે તો સમજી નહીં શક્યો કે એ નાધલો બાંકસ શાંતો હશે, પણ પછી બડકો પુટ્યો. ક્લેર જ્યારે સહાંજે ઘર આવ્યો ત્યારે તેણે પોતાની કબજામાંથી એક કાંઈ ચોક્કસ જાતનો બાંકસ ગુમ થયેલો જોયો અને ગરબડ કરી મેળી. ત્યારેજ પેલી પોરીએ બધું કયુલ કરી દીધું. તે ગભરાઈજ એટલી ગઈ કે બધાંનો વેહમ તેની પરજ ઉતર્યો, અને તેને ધમકાવીને પુછતાં ડરી જઈને તેને સઘળું કયુલ કરી દેવુંજ પડ્યું. એમ છતાં, જ્યારે ક્લેરે નાંખ્યું કે તે બાંકસ તે પોરીએ ધરડી બંદીનાં ફુલકાવ્યાથી ચોરી લઈ જઈને તેનેજ આપ્યો હતો ત્યારે, મીસીસ હોલમેને વીલ્ચમ આગળ વાત કરી તે મુજબ, ક્લેરે સાંભું સઘળું તરત નરમ પડી જઈને દાખ દબાવ્યું કરી નાંખ્યું. તે એ આગમચ આટલો બધો ઉત્કેશાવલો અને ગુસ્સે થયેલો હતો તે એ સાંભળીને અજબ જેવો ઠંડો પડી ગયો—એટલે સુધી કે મીસીસ હોલમેને તો પેલી મેડને નોકરી પરથી કાઢી મુકવાજ માંગી, કે આજે એણે નાધલી ચોરી કાપી તો હવે પછી કોઈ દાહડે એ મોટી બી કરશે, પણ ક્લેરે તેટલું બી થવા દીધું નહીં, અને પેલી પોરીને દમસમ કરીને જતીજ મુકી!

“પણ પેલો બાંકસ શાંતો હતો?—ચોરીથી પેલી મેડે એ જે બાંકસ ધરડી બંદીને લઈ જઈ આપ્યો તેમાં શું હતું તે કાંઈ માલમ પડ્યું કે નહીં?” મેં આતુરતાથી પુછ્યું.

“હા, મીસીસ હોલમેને કહ્યું કે તે બાંકસમાં એક બનાવતી સુદૃઢ ગુલાબ હતો,” વીલ્ચમે જવાબ કર્યો, જે સાંભળતાં હું તેમજ બીજા તરત સમજી ગયાં કે એ પેલી ધરડી વંત્રીની પોતાની બનાવટનો પેલો ભેરી ગુલાબજ હોવો જોઈએ, કે જેથી ઝારાએ પોતાનું સેવટ લારી મુક્યું હતું. બીજાને પણ ખબર હતી. એમાં અમે બંને એ ડાસીના હાથ પર મહત

થયાં હતાં ત્યારે એ જીવતી હાકણે મને સફેદ ગુલામ સુંધાડીનેજ મારી નાખવાનું કીધું હતું તે બીડાનું નેપથ્ય હતું, કેમજે, વાંચનાર યાદ કરશે કે, તે વખતે પીટર્સશીલ્ડ ખાતેની માહરી એ જેહમતમાં બી તે મને મદદ થવા માહરી સાથેજ હતી.

હવે ત્યારે આ બધી હકીકત સાંભળવા પછી માહરી પકડી ખાત્રી થઇ કે ધરડી બેટી પાપી ક્ષેરનો પીછો મુકવા હજી ચાહતી નહીં હતી, અને આવતી કાલની સેશનમાં તે કાંઇ નવું જીવું કરવાની ખરી! મેં, તેથી, તુરત વેળા તો બીડા અને વીલ્કમનો, તેઓ મને ખબર આપી મયાં તે વાસ્તે, ઉપકાર માની તેમને રૂબસદ કરયાં, અને પછી મેં જે એ અનળ કરનારી હકીકત સાંભળી હતી તે ઉપર હું પોતે વિચાર કરતી બેઠી. હું બધું સમજી ગઇ. મેં જોયું કે તે ડોસી ક્ષેરના પાપનો એ પુરાવો કોર્ટમાં રજુ કરવાજ એ કાવત્રાંથી પોતાને સ્વાધીન લઇ ગઇ હતી, અને ક્ષેર પોતાનું મોહત ચેતીને તરત બધું પાંખીજી ગયેલા હોવો જોઇએ, તેથીજ તેને દાબદાંબી કર્યું. ચોરનાં પગલાં ચોર પીછાંજે છે. એક વાર એજ ધરડી બેટી એજ લુચ્છા ખુનીના પાપમરવા પ્રપંચોમાં તેની એક મહત્ત્વન બદલે હથ્થાર જેવી હતી, અને તેજ બ્યારે આવા દેખીતા દગાથી તે મેડની મારફતે તે ગુલામ ચોરી ગઇ, ત્યારે તે તેની છાતીનાં પાટયાં બેસાડી દેવાને બસ હતું કે તેને માથે જીવ સતોસત બચનું કાંઇ બી મળ્યુત વાદળ ધેરાવું હોવું જોઇએ! અલબત્ત, તે કાંઇ સમજ્યો તો નહીંજ હશે કે કાંએ એ મુજબ અચાનુચ ધરડી બેટી તેની વિરૂધ્ધ કામ લેતી થઈ ગઇ હતી, પણ જેટલું થયું હતું તેટલુંજ, તેની હાલની પડતી વચ્ચે, તેને ધુળવા ને બેકશર બનાવી મેલવા કાંઈ કમ નહીં હતું એ તો હું એક તડાકે સમજી ગઇ. હું, તેથી, હવે માહરાં મનથી અનળ થવા લાગી કે તે લુચ્છો હવે શું કરશે? ધરડી બેટીને શોહોધી કાઢીને તેણીને પાછી મેળવી લેશે કે શીકરનો માર્યો ઇસ્લાંડનો કીનારો છોડીને એકદમ કેલે દુરદરાજ નાહસી જશે?

બીડા સાથે એ વાતનું મેં મત કર્યું હતું. તે તો, મેં કહ્યું તેમ, બધુંજ જાણતી હતી. મેં તેનાથી કાંઇ બી એ વાતમાં છુપાવ્યું હતું નહીં, અને છુપાવવાની જરૂર પણ નહીં હતી; અને તે છોકરીએ કહ્યું, “તમે જોજો તો ખરાં, બાઈ, એ બેંસનાં શીંગડાં હવે બેંસનેજ ભારી પડવાનાં છે! હું એ ધરડી બેટીને, માહરી આટલી નાહની ઉંમર છતાં, બળીજ સારી રીતે ઝોળખુંજ. એ એક ખરી ઝેરી નાગણ છે, અને પોતે મરતી હોશે તોબી એક વખત પોતાની ઝારાનો કીનો લેવાનો જીત જો એનાં દીલમાં ભરાયો હોશે તો ક્ષેરનો કચડાંજી કાઢી નાખ્યા વગર કદી એ સખ કરારથી રેહવાની કે મરવાની નથી!”— અને બીજે દાહડે લુઇંગીનો કેસ સેશનમાં રજુ બનાર હતો, બ્યારે મને કોર્ટમાં શું થયું તે જાણવાની અધીરાઇ તે આખો દાહડો થયા કીધી. મેં વીલ્કમને બધું કોર્ટમાં જોઇ આવીને મને રીપોર્ટ કરવા ખાસ મોકળી આપ્યો હતો, અને તેજ સહાંજે ત્રણ વાગતે તે હાંતો હાંતો માહરી પાસે દોડી આવ્યો.

“પકડયો! મીસ, અતે પોલીસે કેદ પકડયો!” તેણે આવતાં સાથે હાંદતાં હાંદતાં મને ખબર કરી.

“કાણુ—કાણુ પકડયો, વીલ્કમ?” મેં અધીરી પડી પુછ્યું.

“ક્ષેર! ખુનના ચાર્જ પર કોર્ટમાં ને કોર્ટમાં પોલીસે ક્ષેરને આજે કેદ પકડયો!”

તેણે જવાબ કર્યો, “હું શું વાત કરું, બાપ સાહેબ, તે વખતે કોર્ટરૂમમાં જે મોટા ગબરાત થઈ રહ્યો તેની તમારી આગળ!”

એવામાં એક ગાડી ધસારાબંધ માહરાં બારણું આગળ આવીને ઉભી રહેવાનો અવાજ માહરે કાંને આંભ્યો, અને મેં તરત બારીએથી ડાકાવીને જોયું તો તે બીએન્ડ્રીસ આવી હતી. તે ગાડીમાંથી ઉતરીને મને મળવા આવેલી માહરા વરંડામાં ઢાંખલ થઈ તે મેં જોયું, ને હું તરત સમજી ગઈ કે કીનાબાજ સોભથી તે અંતે કોર્ટમાં લુછગીનો ફેજ જેવા હાજર થયેલી હોવીજ જોઈએ, જ્યાં કસેરને પકડાયેલો જોઈ મને તે વાતની ખબર કરવા ઉતાવળી અધીરી પડી તે પછી મને અત્રે મળવા આવેલી હતી.

અને એ રીતે તે કરપીણ ગુનેહગાર, કે જે પૈસા અને પદવીમાં એક વાર હદ વગરનો નામાંકીત હતો, અને જેની સદા ફાવતજ થતી આવી હતી તેનો જોતાં જોતાંમાં દાહડો વાંકો થયો, અને ત્યારે તે એક લેહજમાં આ બયંકર હીણપસ્તીની ફેજે પુગ્યો!! અલખત એ કેમ થયું—ધરડી બંદીએ કોર્ટમાં હાજર થઈને શું કહ્યું અને શું કર્યું કે જે પુરાવાઓને આધારે પોલીસે એવા એક મોટા ને નામાંકીત માણસને ત્યાં ને ત્યાં કેદ પકડ્યો તે બધી વીગતો માહરે હજી મેળવવાની અને સાંભળવાની હતી, અને બીએન્ડ્રીસ ઉપર આવી લાગે તેટલાં બી માહરે જીવ નહીં થોળવાથી હું ધણી મોટી આતુરતા વચ્ચે પાછી વીલ્કમ તરફ ફરીને તે તેનેજ બધું પુછી લેવા પડી.

પ્રકરણ ૧૮૬.

“તેં પોતે જોયું, વીલ્કમ?” મેં ઉચ્ચેરણીથી પુછ્યું, “એને પકડીને કાંઈ લઈ ગયા?”

“સંજ્ઞન કોટમાંથી પાધરો પોલસ કોર્ટમાં!” વીલ્કમે જવાબ કર્યો. “ધરડી બંદી બી તેની પુકે ધસડાતી પોલીસ કોર્ટમાં ગયેલી છે, કેમજે એને મેજસ્ટ્રેટ આગળ ઝરાના ખુની તરીકે હમણાંજ ઉભો કરવાનો છે.”

“ઓ, ત્યારે તો તું પોલીસ કોર્ટમાં દોડી પોંહ્યાંય,” મેં તે છોકરાને વિનંતીથી હુકમ કર્યો: “તેજ બેહતર થશે. પોલીસ કોર્ટમાં ઝરાની એ ધરડી મમાઈ શું જીખાંની આપેછ અને એનું શું થાયછ તે બધું તું જાતે જોઈ અને સાંભળી આવ.”—અને વીલ્કમ તાબેદારીથી દોડવા જતો હતો તેને મેં વળી એકાદ પળ રોકીને પુછ્યું, “પછી લુછગીનું શું થયું તે તો તેં મને કહ્યુંજ નથી?”

“લુછગીને તેના પોતાના એકરાના આધારે ફાંસીની સજા ફરમાવવામાં આવી, મીસ.”

“હા, ફાંસીનીજ સજા!” તેવામાં એક અચાજ પછવાડેથી દેખીતાં મોટાં કપટની મોજથી પોકાયું, અને તે બોલનાર બીજું કોઈજ નહીં પછી, વાંચનાર સમજી ગયાંજ હશે તેમ, તેવામાં ઉપર આવી લાગેલી બીએન્ડ્રીસ પોતે હતી!

હવે તે અંદર આવતાં સાથે વીલ્કમ તો માહરા હુકમ મુજબ પોલીસ કોર્ટ પરજ દોડી ગયો, કે ત્યારે તેણીએ માહરી બાજુમાં એક પુરસી પર જગ્યા લેતાં કપટની મોજથી પાછું કહ્યું, “હવે માહરે વેર વળ્યું, અંબ્રન! એ કમળત ખુનીને ફાંસીનીજ સજા અંતે મળી!”

“પણ તું પોતે શું કાર્ટમાં એની એ સળ સાંભળવા જઈ બી આવી?” મેં હમાર અણગમાંથી પુછ્યું; “તેં તો તાહરી એ મક્સદ મને છેક અર્ધ કાલ સુધી જરા બી જાંણવા દીધેલી નહીં?”

“હા, પણ પછીથી આજે માહરું મન થયું,” બીએત્રીસે જરા ફજેત જેવું હસીને ઉતાવળે કહ્યું, “અને એ વાત ફરવાવાળા માંગતી હોય તેમ તરત વધાયું,” “પણ વળી કાર્ટમાં બીએ શું એક નાટક થયો તે તું જાણેછ કે, એલન?”

“હા, સેન્ટ ક્લેર કેદ પકડાયો તે કેની?”

“હા; એવો તો તે જેવાએગ દેખાવ હતો જો!” તેણીએ ઉત્કેરણીથી કહ્યું, “લોકો જાણે દધાઈજ ગયાં, કારણ જે આવો એક મોટો માણસ જેની આગળ આખું ઈજિપ્ત ઝુકતું ચાલે તેવો ઈજિપ્તનાં પ્રધાન મંડળનો એક આગેવાન મેંચર તેને એક કનસ્ટેબલ બર કોટ માં ખમાંમાંથી પકડે એ શું કાંઈ તું નાહની સુની વાત સમજેછ?”

“ખચ્ચીતજ નહીં!” હું એકમત થઈ, “પણ શું બન્યું તે બધું જરા મને વીમતે કેહ તો ખરી?”

“તે તું શું હજી કાંઈ જાણતીજ નથી?”

“જરાબી નહીં,” મેં જવાબ કર્યો, “હું આએ છોકરાને એ સધળી ડીટેલ્સ પુછવા જતી હતી તેટલાં તો તાહરી ગાડી આવી, અને તું ઉપર આવી.”

“ત્યારે તો હુંજ તુને બધું માંડી મેળીને કેહું,” બીએત્રીસે ઉલટમંદ કહ્યું, “જેની, લુધગીનો કેસ સંજ્ઞનમાં સાંભળવા જવાનો ખ્યાલ તો મને છેક અર્ધ રાત્રેજ થયો—”

“સીનોર મેરાનોએ સુઝાડ્યો હશે?” મેં માહરો અણગમે છુપાવ્યા વગર અરધા અનકાથી રસુજ કરતાં તાકુકો પુર્યો.

“હા, ના શું કરવા કેહું, એલન?” તેણીએ ખેળસતલું હસતાં જરા વધતી નફત થઇને જવાબ કર્યો, “અને તેથી હું ગઇ. આજે સહવારે સીનોર મેરાનો પોતે આવીને પોતાની સાથે મને લઇ ગયા. તું વિચાર કર કે હું કાંએ નહીં જઈ? માહરાં સુખી ધરતું સત્યાનાથ વાળનાર એજ કમીનો કે કોઈ બીએ? એને લીધેજ મરનાર મેરાનો બીચારો નાહક જનથી ગયો હતો કેની ને એને લીધેજ આએ ધરતી પર ચાર દહાડાનું મેં એક જીવતું દોજખ અતુભવેલું કેની? એણેજ વળી, એ બધું જાણે પુરતું નહીં હોય તેમ, છેલ્લે માહરા ધણીનો જીવ વટીક લીધો કેની?”

“વારું, વારું, પછી?” મેં હમાર કંટાળો કર્યો, કેમજે મને એ સંજોગમાં બીએત્રીસ એવી નજીસ હદ સુધીની ખારીલી અને કપટી થઇ તે ખરેખર તો મને તેના જેવી એક માહરી અંગત ફ્રેન્ડના સંબંધમાં જરા થઇને ગમ્યુંજ નહીં.

“પછી અમે જ્યારે કાર્ટમાં પોંદ્યાં ત્યારે તમાશાગીરાને વાસ્તેની સંજ્ઞન કાર્ટની ઝલેરી તો બધી કેથી ચીકાર બરાઇ અચલી,” બીએત્રીસે માહરા એ અણગમા પર અખાડ કરીને ખુશ મિજાજેજ આગળ મલાવ્યું, “પણ અમે ઝલેરીનાં ઓફીશીયલ્સના હાથમાં અકેક ગીની સેરવી, એટલે અમેને આગળી હારમાં એ ખુરસીઓ મળહની મલી અર્ધ. એ વખતે કાર્ટનું કામ બી

કેયું તરતનુંજ ચાલુ થયલું. અમે થોડાંક મોડાં થયલાં. અમે જમીને બેઠાં તે આગમ્ય જુરી ગોઠવાઈ ગયલી, અને તેને ધારા પ્રમાણે સોગંદ અપાતા હતા તેટલાં મેં કોર્ટમાં ચોપાસ નજર દોડાવી લીધી. મેં જોયું કે આંતરેખલ એડવીન સેન્ટ ક્લેર પણ કોર્ટમાં કાઉનસેલોની ટેબલ આગળ આગેવાન મુખ્યા પર દમામથી બેઠેલો હતો. અધાં લોક તે વખતે તેનેજ ખતાવતાં હતાં અને તેનીજ દયા ખાતાં સંભળાતાં હતાં. લોકો તો એમજ ધારતાં અને પોતપોતા વચ્ચે વાતચીત કરીને વાજખી ફરાવતાં સંભળાયાં કે પેલા કાફરડાએ એની ખીચારી ખાચડીનો જીવ લીધો તેથી તેને સગ્ન થતી જોવા એ કોર્ટમાં ખાસ હાજર થયો તે ધણું ખોદા વાજખીજ છે. એમ છતાં મને તો લાગ્યું કે ક્લેર ધણો શીકકો હતો, અને ખીલીધેલો જોવો આસપાસ જરા જરા વારે કાંઈ જોયા કરતો કે કોઈને શોદોધ્યા કરતો હોય એમ ખી દેખાયું. એવામાં તો કોર્ટનું કામ ચાલ્યું.”

“ને પેલો પાદરી ખી કોર્ટમાં હાજર હતો ખરો કે?” મેં સ્હેજ યાદ થતાં સવાલ કર્યો.

“નહીં, હા, નહીં!” ખીએત્રીસ ગગળી પડી ને તોતરી બોલરી થઈ—જોકે હું એના એ ગભરાતનું કારણ કાંઈ તે વખતે સમજી શકી નહીં. “તે તો મેં કાંઈ જોયુંજ નહીં, કેમજે માહરું તો ધક્ક્યાંન અધું કોર્ટનાં કામ પરજ લાગેલું હતું. કોર્ટના કલાર્કે આરોપીને તેનું એકરારનામું વાંચી સંભળાવ્યું—”

“બેઉ અપરાધોનું એકરારનામું કે?”

“નહીં, એકજ,” ખીએત્રીસે જવાબ કર્યો, “ફક્ત કાઉન્ટનાં ખુનનુંજ, અને એ એકરારનામું વાંચી રહીને તે કલાર્કે મોટે સાહદે આરોપીને પુછ્યું કે તું પોતાને કોર્ટ સાંમે ગીલ્ટી જાહેર કરે છે કે નૉટ ગીલ્ટી?” બ્યારે તેણે મોટા ખુલ્લા સાહદે જવાબમાં પોતેજ કહ્યું કે ‘ગીલ્ટી’! એ પછી જડજોએ પોતપોતા વચ્ચે કાંઈ મત કીધું, અને તેઓ માથે કાળી ટાપીઓ ઝોઢીને લુછગીને ફાંસીની ટેપ ફરમાવા જતા હતા, તેવામાં કોર્ટમાં અચખુચ ગોધ્યાઈ થઈ રહ્યું. કોર્ટની શાંતી વચ્ચે એક જીણા તીણા અવાજે ચીચ્યારી પાડીને પુછ્યું કે “માહરી ઝારાનાં મોહોતની તપાસ અહીં ચાલવાની છે કે નહીં?”—અને મેં જોયું તો તે પેલી જીપસી ખુદયા હતી કે જેને, તુને યાદ હશે કે, તેં માહરી આગળ ઝારાની મમાઇ તરીકે ઝાળખાવી હતી.”

“અને ક્લેર તેને જોધને ગભરાયો ખરો કે?” મેં મોટી આતુરતાથી પુછ્યું.

“ગભરાયો પુછેછ? ધણેજ ગભરાયો!” ખીએત્રીસે જવાબ કર્યો, “તે તો ત્યાંથી ઉડીને ગુપ્ત્યુવ વંજે માખી જવાનુંજ કરતો હતો—જોકે હું તો તે વખતે ખી કાંઈ સમજીજ નહીં કે તે ખુદયાનાં કારણથીજ તે એમ ઉડીને જતો રહેવાનું કરતો હતો; પણ તેવામાં પેલીએ ચીસ પાડી કે ‘એને જવા ના દેઓ! એને પકડો! માહરી ઝારાનો ખરો ખુની તો એજ ચંડાળ છે!’ હવે જડજો, અલખત, એ નહીં ધારેલાં ડીસ્ટરબન્સથી ધણા છછણી પડ્યા, અને તેને કાંઈ દીવાની સમજીને કોર્ટમાંથી બાહરે ઉંચકી જવા બે મજખુત ખાંધાના કનરટેબલોને તેઓના તરફથી ધસારત મળતાં તેઓ તેની આગળ દોડી ખી ગયા, પણ તે તો જાણે એક છેડાયલી વાધણ! પોતાની ખાંધોડીની લાકડી ધુમાળીને તેણે તે લોકને પોતાથી દુરજ રેહવા દુરજ પાડી અને ચીસ પાડીને પોતાનાં ખીસામાંથી એક કાંઈ નાધલો બેંકસ ખેંચી કાઢતાં કહ્યું, “આએ

બાકસમાં એક બનાવટી ગોલાબ એર પીવાડેલો છે, ને એ ગોલાબ સુધાડીને આંખે લુચ્છાએ, માહરા હોર્ડસ, માહરી ગરીબ ઝારાને મારી નાખેલી છે, જે વાતની, જે તમે નહીં માનતા હોવો તો, હરેક પુરવારી આપવા હું તૈયાર છું.”

“પુરવારી?” હું અન્યથા મૂક.

“હા, સાંભળ તો ખરી!” બીએન્નીસે આગળ ગળગળ્યું, “એ દહા તે બાકસ ઉંધાડો પકડીને બેરીસ્ટરોની ટેબલ આગળ ધસડાઇ મઠ, અને ત્યારે તેના હાથમાં એક ઝેરી સરપ પકડેલો હોયની તેમ તે જે જગ્યાએ જઇ ઉભી ત્યાં થોડેલા બેરીસ્ટરો અપોગમ ઉઠીને બીહીધેલા જેવા બાળુ થઈ ગયા! એ પછી તેણીએ પોતાની શાલની તળેથી એક બાસકેટ કાઢી કે જેમાં બે જીવતાં સસલાં હતાં અને તે તેણે કાઢીને ટેબલ પર પટક્યાં, બ્યારે આખી કોટ બધી દંગ થઈ જઈને તમારો જોયા કરે! જડને વટીક જાણે વાચા ગુમાવી બેઠા હતા, અને એ બધું બની ગયું એવા એક આંખના પળકારામાં કે મને તો તુંને તે કેહતાં ને સમજાવતાં બી વાર લાગેછ! તે ધરડી વંત્રીએ તે બાસકેટમાંથી, મેં કહ્યું તેમ, તે બે સસલાં કાઢ્યાં, અને તે નાહસવા જતાં હતાં તેવામાં તેમને પકડીને પેલું ગોલાબ સુધાડી દીધું કે તરતજ તે બીચારાં બેઉ જીવનવરો પથ્થર થઈ ગયાં અને એક પળમાં તો મરી ગયાં!! ‘આંખે રીતે એણે માહરી દીકરીને મારી નાખેલી છે, અને તેથીજ, માહરા હોર્ડસ, માહરો અવાજ અને સાંભળતાં સાથે એ ખુની ઉઠીને કોર્ટમાંથી નાહસવાનું કરતો હતો!’”

“પણ તાજુબ કે એ બધું થયું ત્યાં સુધી તે નાહસી ગયો નહીં ને કોર્ટમાં ઠડીને ઉભોજ રહ્યો?” મેં અન્યથા બતાવી.

“નાહસી જાય તે કેમ?” બીએન્નીસે ખુલાસો કર્યો. “બારણું આગળ ત્રણ ચાર મળ-પુત બાંધના જીપસી જવાને ઉભેલા હતા કે જે ભોકો તેને બાહર પાસ થવા દેતેજ નહીં, અને વળી તે બુદ્ધિએ તેનું નામ પોકાર્યું ત્યારે તેવા સંજોગમાં તે નાહસી જઈજ કેમ શકતે? તે, તેથી, તુચ્છકારનું હસ્તો ઉભોજ રહી ગયો, જેવામાં તે બુદ્ધિએ આગળ ચલાવ્યું, ‘આંખે છોકરી માહરી શાક્ષી છે. એ માહરી મરનાર દીકરીની દાસી હતી, અને ઝારા મરણ પામી ત્યારે એણે એ ગોલાબ તેની છાતી પર જોયલો છે. એ ગોલાબનો બાકસ ક્ષેર પોતે લઈને છેલ્લો મરનારના ઝોરડામાં ગયો હતો તે જોનારા શાક્ષીઓ બી માહરી પાસે મોજુદ છે—અને તું માનશે, ઓલન? એ બધું સાંભળીને ભોકોની મતીજ ફરી મઠ, અને તે મોટા માનવંત આદમી સામે આખી કોર્ટ જાણે અન્યથા જેવી રીતે ઉરકેરાઇ મઠ!! એ પછી જડને તરફથી ધસારત થતાં બે કનસ્ટેબલોએ તરત જઈને ક્ષેરનો કપ્પને લીધો, અને આંખે મોટી કોર્ટ તરફથી તેને મેજસ્ટ્રેટ આગળ તરત લઈ જઈને ઉભો કરવાનો હુકમ મલતાં તે બધું સાહજન માહજન સેસન કોર્ટમાંથી બાહર પડ્યું. અલબત્ત, તેની પછવાડે કોર્ટમાં તમાશાગીર તરીકે આવેલું બાણું-એક અલકાતુ ભોક બી દોડતું ગયું, અને કોર્ટ અરધી ઉપરાંત ખાલી થઇ મઠ. પેલી ધરડી ડાસી બી પોતાની બાંધધોડીની મહથથી દેડકાની માફક કુદતી કુદતી કોર્ટની બાહર મઠ, અને તેની સાથે તેના સાક્ષીઓ બી જતા રહ્યા.”

“અને પછી લુછીનું શું થયું?”

“લુછીને તો અત્યાર સુધી બધાં જુલીજ ગયલાં, પણ એ ગભરાત સમવા પછી ચીક

જડને મોટે ખુલ્લે સાહદે પાકું બોલવા માંડ્યું. ત્યારેજ, જાણે સ્વપ્નામાંથી ઝપટી કંઠમાં હોય તેમ, બધાંનું ધ્યાન એ ખુની પર પાકું ખેંચાયું. જડને કહ્યું કે “સેંટ ક્લેર જેવા નામાંકીત આદમી સામે જે આરોપ આજે ડોસીએ બર કોર્ટમાં હીંમત સાથે રજુ કર્યા તે નીચલી કોર્ટમાં પુરવાર થાય કે નહીં તેની સાથે આજે તબક્કે આજે કોર્ટને કાંઈ કામ નથી. આજે કોર્ટ તો હાલમાં લુધગીને જે ફાંસીની સજા ફરમાવવાની છે તે કાંઉન્ટના ખુનનીજ તકસીરને વાસ્તે છે.”—અને એમ કહીને જડનેએ પાછી કાળી તોપી પેહડી, અને ધારા મુજબ વડા જડને તેને ફાંસીની સજા ફરમાવી.”

“અને ખુનીએ તે કેમ સાંભળી?” મેં દયા ખાધને પુછ્યું.

“હું તો કાંઈ બધું જોઈ શકી નહીં,” બીએત્રીસે ઉતાવળમાં કહ્યું, “તે તો તું પેપરમાંજ વાંચજેની?”

“પણ કાંઈ? તું ત્યાં હતી ત્યારે તે બી તેં જોયું ને સાંભળ્યું તો હશે કેની?”

“હા, જોયું તો ખરું,” તેણીએ જરા વિચારવંત અદાએ આનાકાનીથી જવાબ કર્યો. “તે ગુલ્લુ પર પડ્યો, અને કોર્ટની તેણે ઓજરખવાહીથી દયા માંગી લીધી, પણ, જડનેએ કહ્યું કે, એમાં દયા હોયજ નહીં, અને તે લોકોએ કોર્ટ તરત બરખાસ્તજ કરી નાખી.”—અને એટલું કહીને ધણી ઉતાવળમાં હોય તેમ બીએત્રીસ માહરી રજા ચાલતી ઉડી.

હું ધણી અજબ થઈ. બીએત્રીસની ચાલ હમણાં હમણાં કાંઈક થોડીક કરાજી પેલા કરનારી અને વિચીત્ર બની ગયલીજ લાગતી હતી. તે વાત કરતાં કરતાં શીફ્ટું થયું હોય તેમ અચપ્પુચ ઉડીને ચાલતી થઈ હતી. તેને કાંઈ અચપ્પુચ યાદ આવી ગયું હતું, અને મને લાગ્યું કે તે પેલા સીનાર લુડવીકો મેરાનોના સંબંધમાંજ હતું. પોતાના આગલા ભવરના એ કઝીન સાથે કાંઉન્ટસ બીએત્રીસનું મન જોઈએ તે કરતાં દીસ્તી રીતે ધણું વધતું મળી ગયલું લાગતું હતું, અને તે આદમી માહરાં મન પર સારો છાપ જોતાં સાથે બેસાડી શક્યો નહીં હતો તેથી બીએત્રીસને વાસ્તે હું થોડીક ફલગીર અને નાઉમેદ થઈ.

એ પછી કલાકેક ગબડી જવા બાદ વીલ્ચમ પાછો ફર્યો. તેના કેહવા મુજબ સેંટ ક્લેરને મેજસ્ટ્રેટ સામે ઉભો કરવામાં આવ્યો કે જ્યાં તેની કાયદાસરની તપાસ ચાલી, અને માજસ્ટ્રેટ જુબાનીઓ લઈ પરીણામમાં તેની ઉપર ખુન કરવાનો અથવા આપધાતમાં મદદ થવાનો આરોપ ખુલ્લે ખુલ્લો થડી કાઢ્યો !

પ્રકરણ ૧૮૭.

એ પછીનાં ત્રણ અઠવાડયાંમાં નવું કાંઈ જાણવા જોયું જન્યું નહીં. લુધગીને ભત્તા હેવાલો તેને ફાંસીની સજા મળવા પછી પણ પેપરોમાં અવારનવાર આવ્યા કરતા હતા, અને તેમાં જાહેર થવા મુજબ પેલો ધરડો કેથલીક પાદરી તેને દીલાસો આપવા અને તેને બંદગી કરાવવા ઉપરાસાપરી બંદીખાનાંમાં આવ્યાજ કરતો હતો. તેને ફાંસી દેવાનો દિવસ પણ નજદીક આવતો રહ્યો હતો. કાયદા મુજબ ટેપ ફરમાવામાં આવ્યા પછી ત્રીજાં અઠવાડયાંના સોમવારે તેને ફાંસી દબને મારી નાખવાનો હતો, અને ફાંસીનો માચડો તૈયાર થઈ ચુક્યો હતો.

અને ફાંસી દેવાની સહવારે તે માંચડાની બાહાર એક મોટો જંગી તમાશો થયો. તે વખતે ફાંસી દેવાતી ખુલ્લી દેખાડવામાં આવતી હતી, અને હજારો લોક તે “નાટક” જોવા બેઠી બામદાઈથી ઉતરી પડતું હતું, જેમાં હલકી પંક્તીનાં બધરાં માટીયા ને છોકરાંઓનો તો કાંઈ શુભારજ રહેતો નહીં હતો. તેઓ બધાં “સારી જગ્યા” લઈ લેવા આપસઆપસમાં પુશકલ મરાતાં ને પીખાતાં !

પણ આ કેસમાં તો લોક ધણું નાઉમેદ થયું ! બરાબર સાડા સાત વાગે ખબર આવી કે કમળખત ખુનીએ બંદીખાનાંમાં આપધાત કરીને જાન આપ્યો હતો, અને ફાંસીના લાકડાંનાં જાહેર તમાશાની નામોશીથી પોતાને બચાવી લીધો હતો !

લોક, એ સાંભળી, અજબ અને ખદા થયું. એ કેમ બન્યું ને બનીજ કેમ શકે ? ખુનીને આપધાતનું સાંધણુ તેના ગારમાં પુગાડીજ કાણુ શકે ? ખુનીઓ આપધાત નહીં કરે તેની તો હજારો પાંતીની ચોકાસી રાખવાનું કાયદામાં ફરમાવેલું હતું, અને તે છતાં લુછગી આપધાત કરીજ કેમ શક્યો ? તેના પર જાથુકનો ચોકી પાહરો તો હોવાજ જોઈએ, સિવાય કે પેલો કેયોલીક પાહરી તેને બંદગી કરાવવા આવતો હોય ત્યારે, અને તે છતાં કેવાં સાંધણુથી ખુની આપધાત કરી શકે તે લોકોને અતી ધણું ગુચવાવનારું થઈ પડ્યું.

મેં તો છેક સહાંજેજ બધું વાંચ્યું. ખુનીની લાશ પર કોરોનરે બપોરે જુરી ભરી, અને તે જુરીમાં જે જુબાનીઓ રજુ થઈ તે સહાંજનાંજ પેપરોમાં વાંચવાથી હું માહરી માહીતી મેળવી શકી. એ રીપોર્ટ પેપરોમાં જે છપાયેલો હતો તેમાં થોમસ ગીલબર્ટ નામના “ન્યુઝેટ પ્રીઝન”ના એક પોહરેગીરની જુબાની ધણી અગતની હતી, અને તે આ મુજબ હતી:--

“હું છેલ્લાં પંદર વરસ થયાં એ નોકરી પર છું. લુછગી બધાં મળીને છ અડવાડયાં સુધી માહરી નીજેહબાનીમાં કેદ હતો. તેને ફક્ત એક ધરડો ઇરાસ્મન રોમન કેથલીક પાહરી નામે ફાધર મેફથો મળવા આવતો હતો--તે સિવાય ખીજાં કોઈને બી મળવા દીધામાં આવ્યો હતો નહીં. ખુનીની સજા પાંચેલાઓને એક પણ બી કાયદા પ્રમાણે એકલા છોડવામાં આવતા નથી, પણ પાહરીઓ આગળ તેઓ પોતાનાં કનફેશન કરે ત્યારે તેઓની આગળ રહેવાનો અમને હોકમ નથી. હવે મધ કાસે ખુનીનો છેલ્લોજ આતવાર હોવાથી ફાધર મેફથો ધણુ કલાકો સુધી તેની આગળ રહ્યો હતો, અને રાત્રે પોહરો બદલાતાં ખુનીનો મેં હવાલો લીધો ત્યારેજ પાહરી તેને છોડી ગયો હતો. તે મને પુછતો ગયો કે સહવારે તેને ક્યારે પાછો દાખલ કરવામાં આવશે, અને મેં તેના એ સવાલના જવાબ વાસ્તે તેને ગવરનરનો હવાલો આપ્યો. તેવામાં ગવરનર પોતેજ ત્યાં આવી લાગ્યો, જેણે પાહરીને ગમે ત્યારે સહવારે આવવાની રજા આપી, અને તેથી તે છ વાગતે પાછો આવવાનું કહી ગયો. એ પછી મેં જોયું કે બધેવો ધણો બેકારાર હતો, જેથી મેં તેને ઉંધાઈ જવાની માયાથી સલાહ આપી. તેણે, મગર, મને સમજાવ્યું કે તેને ઉંધા મુતલમ આવી શકતી નહીં હતી. વળી તેણે મારી અથવા સળના ધટાડાની અરજ સરકારને કરી હતી તેનો જવાબ રાત્રે બી આવવાનું સંભવીત હતું કે નહીં તે તેણે ધણી આવૃત્તાથી મને પુછ્યું. મેં ના કહ્યું. અલખત, હું જાણુતો હતો કે ખુનીએ એવી અરજીઓ કરી હતી, અને તે મારી અથવા સળના ધટાડાનો જવાબ આવવાની નકકી ઉમેદમાં તળપાપડ તબબા કરતો હતો. તેણે આખી રાત એ ને એજ તબર કર્યા કીધી હતી, જે કે મેં તો તેને

નાંખી નાંખીને સમજાવ્યું કે તેણે કોઈ એવા જવાબની ઉમેદ કરીજ નીધ્યા હતી. તે તો, એમ છતાં, મને કેહે જે એવા મોટા મોટાઓ માહરી ભલાંમણમાં વચ્ચે પડેલા છે કે સહવાર આગમચ માંડીપત્ર આવ્યા વગર રહેવાનુંજ નથી, અને તે ઉપરથી મને મજબુતીથી લાગ્યું કે પેલો પાદરી કાંઈ પોતાનો વગવસીલો ચલાવતો હોવો જોઈએ, અને તેણેજ જે ખુનીને એવી કાંઈ ઉમેદ આપી હોય તો તે કાંઈ ધરખમ પાયા વગરની હોયજ નહીં. એવામાં તો હ વાગવા આવ્યા અને ફાધર મેફથો પોતેજ પાછો આવ્યો, જેથી હું માહરા બંધવાને તે પાદરી સાથે છોડીને ધારા પ્રમાણે પાછો બાહર ગયો. એ પછી કલાકેક બાદ જ્યાં ચોકમાં હું ફેરા ફર્યા કરતો હતો ત્યાં આવીને ફાધર મેફથોએ મને કહ્યું કે માહરા બદલાવાલો ખુની આગળ હતો એટલે હું નભરવસ થયો. હ વાગતે પોહરો બદલાવાનોજ હતો, અને તેથી મેં ધાર્યું કે માહરો જોડીદર જેમ્સ ખુની આગળ અંદર આવેલો હોવો જોઈએ. હું તેથી પાદરીને ધણું માન સાથે દરવાજા સુધી મુકવા ગયો, જે દરમ્યાન મેં અજબ થઈને પુછ્યું કે ‘ખુનીને ફાંસી દેવા લાઇ જવામાં આવે ત્યારે શું તમો સાહેબ હાજર રહેવાના નથી?’ ‘હા રે, જરા હું ચા પાણી કરીને હમણું પાછો આવઉં,’ તેણે મને જવાબ કર્યો, અને તે સાંભળી હું બી પછી માહરી કોઠડીમાં ગયો. ત્યાં મેં પણ ચા પાણી કરી લીધું, ને ખુનીને લાઇ જવાનો વખત થયેલો હોવાથી તેનાં ભોયરાંમાં હું પાછો ફર્યો; પણ ત્યાં જઈને જોઉં છ તો જેમ્સ કાંઈ ત્યાં હતોજ નહીં, અને ખુની તદ્દન એકલોજ હતો, એટલુંજ નહીં પણ તે એક લોહીનાં ખામો-ચ્યાં વચ્ચે તદ્દન સુવેલો પડેલો હતો !!”

એ પછી પેલા બીજા બદલી પોહરેગીર જેમ્સ કાપીનની પણ જુથાની લેવામાં આવી, ને તે પણ તેના જોડીદર થોમસ જેટલોજ પોતાની થોડીક અફલતનાં કારણથી ધુજી પડેલો અને ગમરાઇ ગયેલો હતો. તેણે કહ્યું કે “સહવારે હ વાગતે માહરે થોમસને ધારા પ્રમાણે રીલીવ કરવાનો હતો અને પોહરો બદલાવાનો હતો એ તદ્દન ખરી વાત છે, પણ કોઇ દાહડે નહીં ને આજે સહવારે હું અજબ જેવી રીતે ઉધાઇ રહ્યો, જેથી બંધવાના ઓરડામાં હું મુતલબ ગયો હતોજ નહીં.”

એક ઝકટર જેને તરત બોલાવામાં આવ્યો હતો ને જેણે મરનારની લાશ ન્યુજેટમાં જઈને તપાસી હતી તેણે જુથાંની આપી કે મને સાડા સાત વાગે જેલના સત્તાવાળાઓએ તપાસ કરવા બોલાવ્યો હતો, અને મેં તપાસ્યું ત્યારે કેટલી તદ્દન મરણ પાંમેલો હતો. તેણે પોતાની એક ધોરી નસ કોઇ હથ્થારથી કાપી નાંખી હતી, અને જે રીતે એ નસ કપાયેલી માલમ પડીહ તે ઉપરથી હું ખાત્રીપૂર્વક કહી શકું છ કે એ જાતનો જખમ મરનાર પોતે પોતાનેજ હાથે કરી શક્યો હોય. જે અરથો કલાક પાદરીના જવા પછી મરનાર એકલો પડ્યો હતો તેથી અનુમાન થઇ શકતું હતું કે તે પાદરીનાં દેખતાં અથવા તેના જવા પછી તરત એ નસ કાપી નાંખવામાં આવી હોય, કેમજે લોહી એટલા મોટા જથ્થામાં અને એટલું ઝડપથી વહેલું હોવું જોઈએ કે પા કલાક મરણ નીપજવવાને વાસ્તે પુરતો કેહવાય.”

કોરોનરે હયાં ફાધર મેફથોને વાસ્તે પુછ્યું, પણ તેનો તો પતોજ નહીં હતો. જેલના સત્તાવાળાઓ ને કાણ હતો ને ક્યાંથી આવ્યો હતો તે કશુંજ જાણતા હતા નહીં, અને તેઓની એ બેદાદી વાસ્તે કોરોનરની જુરીએ ઠપકાનો સેરા માર્યો, કેમજે દેખીતું હતું કે તે પાદરી કોઇ વેશધારી ઠગારો હતો. તેમ નહીં હતા તો તે ગીલબટને પ્રામીસ કરી ગયો હતો તેમ કેહીને

ફાંસી પર લાઇ જવાના વખત વાસ્તે જરૂરજ પાછો હાજર થતે, અથવા કાંઇ નહીં તો જુરીમાં તો હાજર થતે? વળી મરનારના ઝોરડામાંથી હથ્થાર કાંઇ મધ્યું હતું નહીં, તેથી બી એજ અતુમાન પકડું થતું હતું કે તેણેજ આગળ રહીને આએ આપઘાતમાં લુપ્તગીને મદદ કરી હતી, અને પછી પોતે તે હથ્થાર છુપાવીને પોતાનો જાન બચાવી નાહડો હોય! કોરોનરે, તેથી, પોતાનાં સર્ગીમ-અપમાં ફાધર મેફયોએ ખુનીને આપઘાતમાં મદદ કરેલી હોવાનો શેરો માર્યો, કે જેની સજા, વાંચનારને હું આ આગમય જાહેર કરી અને કહી ચુકીછ તેમ, તે વખતે કાયદામાં ખુનના અપરાધના મુકાબ્લાનીજ—એટલે કે ફાંસીનીજ ફરમાવેલી હતી!

એ સમયે એ મુજબ મેં તે દાહડેનાં સહાંજનાં પેપરામાં વાંચ્યું, અને તે પછી આખી રાત એ વાતની મને કાંઇ સ્વભાવિક અકરવકર થયા કીધી. હું માહરી તે અકડવકડ જીતી શકીજ નહીં. મને ચોક્કસ પાચે લાગ્યા કીધું કે લુપ્તગીના મોહતના બેદમાં કાંઇ એવું હોવું જોઇએ કે જે શોહોધી કાઢવા જોમ થઇ પડે, અને એ ને એ ધખારામાં હું સહવારે ઉડીને તૈયાર થઇ નવ વાગતામાં તો બીએત્રીસને બંગલે તેને મળવા મઇ.

હવે હું ત્યાં ગઇ ત્યારે પોસ્ટમેન ત્યાંના હોલપોસ્ટરને કાગળો આપતો હતો, જેથી આગળો દરવાજો ખુલ્લોજ હતો. હું, તેથી, તરત અંદર દાખલ થઇ, અને મેં બીએત્રીસને વાસ્તે પુછ્યું. મને કેહવામાં આવ્યું કે તે ધરમાંજ હતી, અને નોકરનફરો પુરતું જાણતાં હતાં કે હું તદ્દન ઘેરીલીખારીતી હતી એટલે હું સરભોમ ઉપસે મજલેના ફ્રાઇમરમમાંજ એકલી ચાલી મઈ, જ્યાં પોહોંચતાં સાથે મેં અંદર વાતચીતના અવાજ સાંભળ્યા, અને હું મજરાખે ઉભી રહી ગઇ. મેં તે અવાજે તરત ઝોળખ્યા, પેલો લુડવીકો મેરાનો અને બીએત્રીસ વાત કરતાં હતાં.

“કેહની મને, બીએત્રીસ ડરલીમ, તાહરં વેર હવે વળ્યું કે નહીં?” તે ખારીલો ઇટાલ્યન કપટનાં ઝુનુનથી તે છોકરીને પુછતો સંભળાયો; “તાહરા એનજેલોનો અને તાહરો જેણે નાશ શોહોધ્યો, અને તાહરા હેમક વરને ભોળવીને જેણે તાહરાં ધરમાં એટલો કુસંપ કરાવ્યો તેની ઉપર કેવી સીફતથી મેં આપણું બેલિતું અતે વેર લીધું! અને ત્યારે હવે તાહરા હાથની માહરી ઉમેદવારી વાસ્તે તું મને હજી શું કરવા ટીંગાવી રાખેછ?”

“માહરે કમુલ છે,” બીએત્રીસ ધુજતા અવાજે જવાબ કરતી સંભળાઇ, “માહરાં એ મોટાં વેરમાં મને મદદ થવા વાસ્તે, લુડવીકો વાહલા, હું તમોને હવે ચાહતાં શીખીછ, અને હું તમારીજ થવશ; પશુ મને થોડો વખત આપો અને હમણું તો જતા રેહવો હું માહરાં બેહેન બનેવી સાથે વાત કરીને કાલે તમોને માહરો સેવટનો જવાબ આપશ, ને તે હાનોજ આપશ!”

અહીં મેં અંદર ચુમીઓના અવાજ થતા સાંભળ્યા, જ્યારે હું એટલી બધી નરવસ થઇ ગઇ કે હું ત્યાંથી નહાસીજ જવાનું મન કરતી થોડાંક કદમ દાદર તરફ પાછળ હટી બી મઇ ખરી! એવામાં મને બાન આવ્યું કે તોફરો હું આવી મઈ હતી એમ જે પછીથી બીએત્રીસને જાણાવશે તો વમર વાંકે માહરે બેવડું શરમાવાનું થશે, જેથી હું હીમતથી પાછી ફરી, અને તેજ પળે લુડવીકો ઝોરડામાંથી બાહરે આવ્યો, એટલે તેણે તો મને તરતની દાદર અહીંને આવેલીજ બેશક માની લીધી. એમ છતાં, તે મને જોખને મજરાઇ મયો, અને હું પોતે પશુ

ઝાછી ગમરાઇ ને ઝાછી અનળ થઇ નહીં. ખરેખર, તેનામાં કાંઈ ઝોટસો બધા ફેરફાર થયેલા મેં જોયો કે હું તેને રસ્તા પર મળતે કે જોતે તો કદાપી ઝાળખી પણ શકતે નહીં ! એ ફેરફાર શેા હતો ?

એક ઝટકે મને તરત ખ્યાલ થયો કે તેણે પોતાના મોટા ભરાવદાર થેખ્યા તમામ બોડા-વી નાખ્યા હતા, અને લાંબા કાળા ચળકતા ઇટાલ્યન હપના તેના જે બાલ હતા તે પણ બધા કાપીને તમામ ઢુંકા કરાવી નાંખ્યા હતા : પણ કાંએ ? તેણે એમ કાંએ કર્યું ? અને તતક્ષન મને માહરાં મનેજ પાછો જવાબ આપ્યો કે આ દમલબાજેજ ત્યારે પેલા ફાધર મેફ્યોનો પાટું ભજવેલો હોવો જોઇએ, જે “ઝેટ અપ”માં મદદ થવા વાસ્તેજ તેને પોતાના ચેહરા અને બાંધણીમાં આ સધળો ફેરફાર કરવો પડ્યો હતો !

એવામાં બીએત્રીસ પોતે બાહરે આવી, અને તે પણ મને જોઇને ગમરાઇ ગઈ. એમ છતાં જલદીજ પોતાનાં મન પર તરત પાછો કાલુ મેળવીને તેણે હંમેશની મમતાના કે ઢોંગનાં દેખાવથી કહ્યું, “ઓ ઍલન ડીઅર, તું કાંહાંથી આવી ? તું ક્યારે આવી ?”

પણ મેં તેને જવાબ કયો નહીં. હું તો દીવાની જેવી પેલા ડગારાનેજ હજી ટીક્યા કરતી હતી ! ખરેખર તો એ સધળું ઉપર જે ખ્યાન કરવામાં આવ્યું છે તે બનીજ એક એવા લેહ-નમાં ગયું કે તે ખ્યાન કરવાનેજ મને દસ ધણો વધારે વાર લાગેલો વાહલાં વાંચનારાંઓએ સમજી લેવાનો છે ! એ દરમ્યાન પેલાએ બીએત્રીસને કાંઇ ઇટાલ્યનમાં કહ્યું, જે મને સમજ નહીં પડ્યું, અને પછી તે ઉત્સાવળમાં દાદાર ઉતરી જવા કરતો હતો, જ્યારે મેં અનળ જેવી હાંમતથી આગળ પડી તેનાં બદનની બાહે પકડી તેને રોક્યો.

“ખબરદાર, સીનોર !” મેં થથરાવીને કહ્યું; “તમે અહીંથી જઇ શકશો નહીં. એક આદમીના આપઘાતમાં મદદ કરવાતું ઇંગ્લેન્ડ કાયદામાં ખુનની બરાબરજ ઠરાવેલું છે, અને હું તમને લુધળીના સંબંધમાં તેજ ચાર્જ વાસ્તે પોલીસને સ્વાધીન કરવા માંગુ છું !”

તે જઈ જેવો ચેહરો એ સાંભળતાં એકદમ છેક મોહત જેવો શીકો થયો, અને એક જોરાવર ફટકો પડ્યો હોય તેમ તે એક લપેડો ખાઇ બે કદમ પાછળ હટ્યો, જેવામાં બીએત્રીસે એક દયામણી ચીસ સાથે અમો બે વચ્ચે નખાવી દીધું !

“ઓ નહીં, નહીં, ઍલન ડીઅર, તું એવું કાંઇજ કરી શકવાની નથી !” તેણીએ ફાટેલો ડોળે કાકલુદી કરી; “હું એવણને પરણવા પ્રામીસ થઇ ચુકી છું, અને એવણ માહરા બવિશ્વના ભરથાર છે, તો તાહરી બીએત્રીસને ખાતર, દયાળુ બેહન, તું જે જાણેજ તે વાસ્તે તાહરું મોહું સીવેલું રાખ અને ચુપ થઇ જા !”

હું આજેજ થઇને પાછળ હઠી, અને તેજ પળે બીએત્રીસે ઇસારત આપવાથી પેલો કમા-નમાંથી છુટેલા તીરની ઝડપે તે કુશાદે દાદર પરથી મળડી મયો, કે જ્યારે હું દીગમુહ જેવી ધણું નારાજ થયલાં ને દર્દમંદ દીલે બીએત્રીસ સાથે ફ્રાંઝમરમમાં ગઇ.

મને એ છોકરી સાથે વાત કરવા કે તેનું મોહું વરીક જેવા હવે ગમતું હતું નહીં. મને સાગ્યું કે માહરે પવિત્ર મનસાફનેજ મદદ થવું હતું—દોસ્તીને પક્ષપાતી થવાની નખખાઇ બતા-

વવી નહીંજ હતી! કોઇ બી રીતે બીએન્રીસ અને માહરી વચ્ચેનાં બેહન બેહનો નેવાં સહી-આરાંની તો આને આખરજ આવી ગઈ એ હું દીવા જેવું દીરવું જોઇ શકતી હતી!

પ્રકરણ ૧૮૮.

તે પશુ સમજીજ ગઇ. માહરાં મનમાં શા તરૂંજો દોડતા હતા તે માહરા ચેહેરા પરથીજ પામી ગઈ, અને ધણું શોકાતુરપણે તેણે પુછ્યું, “ઓ એલન, તું શું માહરી સાથે નથી બોલવા આહતી? તું શું માહરી સાથે રીસાઇ જવા માંજેછ?”

“બીએન્રીસ,” મેં કંડા અને કરડા અવાજે કહ્યું, “તું આએ માણસ સાથે એક નજીસ કપટકાર્મમાં શરીક થઈ તે હું લઇ ચલાઉં કે ખમી શકું તેથી ધણું જમાઈ છે. લુધગીને ઇન-સાફની રાહે તેનાં પાપે મરવા દેવો હતો, પશુ તે ગમે તેવો બી ખુની હોય તેથી વેરનાં મારવાં તમે બે જણે મળીને તેનું ખુન કીધુંછ તે વાતને હું કદી બી માહરી બાહલી આપવાની કે એકમત થવાની નથી.”

“ઓ એલન, એમ કાંએ બોલેછ?” પેલીએ હજી નીર્દોષતાનાજ દેખાવથી ધણી નારાજ થવાની ઢપે પોકાર્યું, “અમે શાંતું તેનું ખુન કીધું?”

“ખુન જેવું ખુન ને હગાઈ જેવી હગાઈ?” મેં વધતો ગુસ્સો કર્યો, “અને તે બી ધર્મને બાહણે? પાદરીપણું ધારણ કરીને?”

“એ તું શું બોલેછ? તું તાહરાં મનથી શું ધારેછ?” તે વધતી અંનણી થઇ,—અને હું તેની મતલબ તરત પાંખી ગઇ. તે પોતાની તકસીર બધી ખુલ્લે ખુલ્લી માહરી કને કપુલ કીધા આગમય હું તેઓનો દગો કેટલી હદ સુધીનો પાંખી જઇ શકી હતી તે બની શકે તો માહરે મોહડેજ પેહલાં દેખીતી રીતે અકે કરાવી લેવા આહતી હતી, જેથી મને તેના ઉપર વધતો કેહેર અને વધતોજ તીરસ્કાર બરપા થયો.

“તું મને એ સવાલ કરેછ તે વારતેની હું તાહરી મતલબ સમજી જઈ શકુંછ, બીએન્રીસ,” મેં મોટા કડવાસથી કહ્યું, “પશુ તે છતાં માહરાં જે મનમાં છે તે હું ખરેખર તુને હાંમતથી કહી દેવાજ આહુંછ. લુધગી કેદ પકડાયા પછી તમે બેઉએ તેને જાનથી ઉમેડી નાખવાનોજ એક મોટો કપટી અરમાન તમારે દીલે વસાવ્યો હતો, અને તેટલી હદ સુધી હું તેમાં ઝાઝું ખુરં જેતી કે માનતી નથી—જોકે ખરેખર તો તુને બીઆરીને એ કપટ વાસનામાં એમ હદ વગર ઉરકેરી સુકનાર આએ મેરાનોજ છે. એ જો વચમાં નહીં આવ્યો હને તો તું કાંઇ એટલી બધી કોઇ ઘાહડે ઉરકેરાતે નહીં. હવે સાંભળ. જેવું તમે લોકે માહરી મારફતે જાણ્યું કે એણે જે વીત્રીઓલનું તેલ ફેંક્યું તેથી ઝારા નથી મરણ પાંખી, અને કાંઉન્ટનાં ખુનના સંબંધમાં બી તેને શકનો લાભ મળવાનું ધણું સંભવીત હતું, તેવાંજ તમે બને જણાં કોઇ બી રીતે મારી કુટીને બી એનો જાન લેવાડવાની ધરફડીમાં પડ્યાં. તેવામાં પેપરમાં વર્તમાન છપાયા કે ખુની કોઇ ઇલાલન પાદરી અત્રે હોય તો તેને મળવાની આજી કરેછ, એટલે તરતજ તાહસ મેરાનોએ સૌથી દોજખીમાં દોજખી લોભ દીલે વસાવ્યો!”

“ઍલન !” બીએત્રીસ મને એટલી હદ સુધીનું સધળું પામી ગયલી જેમ એકદમ બડકી ઉઠી, કે બ્યારે તેની આંખમાં હજી બી ઝડપ વંચાતું હતું ! હું એટલી બધી હદ સુધી બધું ચેતી અને પામી ગઇ હતી એમ કદાપી તેણે પેહલી હરોળમાં નહીં જ ધાર્યું હોય.

“સાંભળ !” મેં અણગમ્યાથી પાછું ચથરાવીને કહ્યું, “મેં થોડીક તાહરી અગતની ખીદમતો કીધેલી છે એ માહર હેસાંન આએ તખ્ત કે ચાદ કરીને સાંભળ. મોરનીંમ પોસ્ટમાં એ વર્તમાન છપાયલા પેહલ્લા વાંચતાં સાથે તાહરો લુડવીકો મેરાનો એક ધરડા પાદરીના ઠગારા વેશમાં હાંમતથી કેદખાનાંમાં હાજર થયો, અને તે બીચારા ખુનીને ભોળવીને તેની પાસે ઠગાથી ખુનનો એકરાર કરાવી લીધો ! ખરી વાત કેની ?”

“ભોળવીને ? ઠગાથી ?”

“અલબત્ત ભોળવીને ને ઠગાથી !” મેં જોશથી કહ્યું, “પછીથી સધળું મને બરાબર સમજ પડેલું છે. એ ઠગારા આદમીએ ખુનીને સમજવેલું લાગેજ કે તું જો બધું ખરેખર કયુલ કરી દે તો ઇંગ્લેન્ડ કાયદા મુજબ સરકાર તુને જરૂર માફ કરશે અથવા તાહરી સજા ઘટાડી નાંખશે, અને તે ઉમેદ પરજ તે બીચારાએ પોતાનો જાન વેચી નાંખ્યો !”

“અને તે તુંને નહીં મળતું, ઍલન ? એવો એક જખુન ખુની ને નાલાયક આદમી તેની લાયક ફેજે પુગ્યો તેથી તું શું દલગીર છે ?”

“લાયક ફેજે પુગ્યો તે મને એવું બરહક થયું હોય,” મેં હજી તકરાર લીધી, “પણ માહરી તકરાર એ છે કે કાયદાથી ને નીતીથીજ બધું થયું નથી. એકને તેના ગુનાહની સજા કરાવવાની ઉલટમાં આએ તો એમ થયું કે તમે બે જણે તેવોજ એક બીજે મોટો ને જખુન ગુનાહ કીધો ! તુંજ કેહતીતી કેની કે બંધવાએ ફાંસીની સજા થયલી સાંભળતાં સાથે શુંકણ પર પડીને કોર્ટ કને માંશીની આજુ કીધી, અને જડજોએ ના કણ ત્યારે તે ધણે અજબ અને દુઃખી થયો ? તેં વળી વધારાની એક વાત તો માહરેથી છુપાવેલી, ને મને કહેલીજ નહીં કે તેણે કોર્ટમાં તકરાર લીધી કે મેં એકરાર કરી લીધેલો હોવાથી ઇંગ્લેન્ડ કાયદા મુજબ મને માંશી પર હક પોંદ્યેજ, અને જડજોએ તે વાત હસી કાઢી હતી ?”

“એ તેં કેમ જણ્યું ?” બીએત્રીસે ધીમે સાહદે પુછ્યું.

“એકજ પેપરમાં એ વધારાનો રીપોર્ટ હતો, અને પછીથી તે માહરાં વાંચવામાં આવ્યો હતો,” મેં મિઝબથી કહ્યું, “જોકે તે વખતે બી મને મેરાનોએ એ જાતનો દગો કરવાનો તો કોઇ સુબેહ થયો હતો નહીં. મને, તેથી, હવે જે દુખ થાયજ તે એજ કે તું એવા ખુની પ્રપંચમાં શામીલ થઇ, કારણ જે હું કોઇ શક નથી કરી શકતી કે ખુનીને આપઘાત કરવાનું હથાર લઇ જઇને આપનાર અને આપઘાત કરવા ઉરકેરનાર તથા તે હથાર લઇને પછીથી જલમાંથી નાહસી જનાર પેલો ઢોંગી શાધર મેફ્યો એ તાહરો મેરાનો ને મેરાનોજ હતો ! !”

“તું ધણીજ સખત થાયજ, ઍલન,” બીએત્રીસે હવે સરમથી માથું નમાવીને રડી દેતાં કહ્યું, “પણ તું જુલીજ જાયજ કે અમે એ પાપી લુછગીને હાથ કેટલું કેટલું ખમેલું છે ! એણે માહરા ધણીને માહરે વારને વેદમાવા કાંઇ થોડું કીધું ? એણે શું અમેને જડ

મેખથી ઉમેડી નહીં નાખ્યાં ? તેની મલીચ નોકરીને વાસ્તે મેં તેને ઘથરાબો ને મના કીધી તેથી તેનાંજ બંનેરવાને લીધે માહરા વરે અને જીવતાં દોજખમાં ચાર દાહડા સુધી પુરી નહીં રાખીતી ? અને તોખી મેં જે શામીલગીરી આપી તે વાસ્તે તું મને કપકો કેમ આપી શકે ?”— અને તે પોતાનાં મોઢાં પર હાથ ઢાંકીને બેઅખત્યાર રડી.

હું તે જોતાં નરમ પડી ગઇ. અને લાગી આવ્યું, કેમજે તે છોકરીએ તે ખુનીને હાથ બેરાક ધણું ખમ્યું હતું,

“ હવે ખેર, એ વાત જવા દે,” મેં થોડીક નરમાશથી કહ્યું, “ અને તું જે માહરી દોરતીની કદર કરી શકતી હોય—તું જે માહરે વાસ્તે કાંઇ ખી સાદું માની શકતી હોય—”

“ ઓ ઍલન, તે ખી શું તું હજી માનતી નથી ? ”

“ હું માનુંં, ને તેથીજ કેહુંં કે જ્યારે તું માહરે વાસ્તે એટલું માન ધરાવેજ ત્યારે માહરી એટલી સલાહ માન, અને આએ માણસ સાથે તાહરે નસીબ જોડવાના ખ્યાલથી હજી ખી એકદમ હાથ ઉઠાવ ! ”

“ ઓ ઍલન ! ”

“ હા,” મેં કહ્યું, “ મને એ આદમી એટલો બધો ઝનુની ને કપડી માલમ પડ્યોજ કે એવા એકને તું તાહરો બરથાર બનાવે તે ખ્યાલથીજ હું તો બા ધુબુંં ! ”

“ ઍલન, મને માફ કર,” ખીએત્રીસે ઠરાવથી કહ્યું, “ હું એ વાતમાં તાહરી કોઈ સલાહ માની શકવાની નથી.”—અને પછી વળી કાંઇ નવો વિચાર થયો હોએ તે દપે વધાર્યું, “ એમ છતાં મને એ વિશે વિચાર કરવા દે. આપણે કાલે પાછાં મળશું. તું કાલે આએજ વખતે અત્રે પાછી આવજે, અને હું જે ઠરાવ પર આવી હોવશ તે તુને ખરેખરો કહી દેવશ.”—અને જાણે હવે તે મને જતી રહેલી જોવાજ ચાહતી હોય તેમ પોતેજ ઉડીને ઉભી થઈ. મેં, તેથી, થોડીક આનાકાંની અને દીલગીરીથી તેને શેકહેંડમાં માહરે હાથ આપ્યો, જે માહરી આનાકાંની જોઇ લઇને તેણે ખી પોતે ધણેજ અળગો પોતાના હાથમાં લીધો, અને અમે અત્યાર સુધી જે આટલાં હેત પ્રીતનાં ફેન્ડજ હતાં તે હવે અરસપરસના મોટા અણુમમા વચ્ચેજ તે સહાંજે છુટાં પડ્યાં.

વળી ખીજી સહાંજે મને તેણીએ કહી મેલ્યું હતું તેમ હું પાછી તેને મળવા ગઇ—માહરી હજી ખી ધણીજ મરજી અને દયાનત હતી કે બને તો તેને હજી એ સમજાવી એવા એક કપાત્ર આદમી સાથે જન્મની પાળ બાંધતી અટકાવવી, પણ મારકવીસના બંબલા પર જઇને તેને વાસ્તે પુછતાં મને જે જવાબ મળ્યો તેથી હું તો પથ્થરજ થઇ ગઇ ! મને કેહવામાં આવ્યું કે તે તો તેજ સહવારે સીનોર લુડવીકો મેરાનો સાથે પરણવા વાસ્તે પેરીસ ઉપડી ગઇ હતી, અને વળી તેનાં બેહન બનેવી તેને ડાવર સુધી વળાવા ગયાં હતાં !

આ ધણું નાઉમેદી પેદા કરનાર હતું, અને મને એકાદ પળ એમ ખી લાગ્યું કે માહરે તેનાં બેહન બનેવી મારકવીસ અને મારસ્પોનેસને મળીને સધળી ખરી હકીકતથી વાકેફ કરી દેવાં; પણ નહીં. મેં એ વિચાર તરત મોકુફ કર્યો. મને લાગ્યું કે ખીએત્રીસના સંબંધમાં મેં માહરી દરજ બગાડવા જોડું પુરતું કડ્યું અને ક્યું હતું, અને તેથી મેરાનોનો અપસંધ

મારકવીસ ને માર્સયોનેસને જાહેર કરી દહને પોલીસનાં નવાં લશ્કારમાં માહરે પડવા અને તે કમળપ્તોને ફાસાવવા ખરેખર તો હવે કાંઈ જરૂર નહીં હતી. હું, તેથી જે બન્યું હતું તે ઉપર થોડીક દલગીર થયેલી માહરાં મકાનપર પાછી ફરી.

એ પછી બીજાં એકાદ પખવાડયાં સુધી તો નવું કાંઈ જાણ્યું જોડું બન્યું નહીં, પણ ત્યાર કેડે અચનુચ વળી કાંઈ એવું બન્યું કે જેની કાંઈએ કશીજ વકકી રાખેલી નહીં! અમારી ડીએટરના લૅસી માલેક અને મેનેજરે નાદારીમાં નામ નોંધાવ્યું, અને એ દેહસ્તાનક સમાચાર સાંભળીને અમે તો બધાં હભલીજ ગયાં, પહેલાં તો એ કેમ અને કાંઈ બન્યું તેજ અમે કાંઈ સમજી શક્યાં નહીં, કેમજે ખરેખર તો એ આદમીને એના નાટકના ધંધામાં છકકાંજ હતાં અને એવું દુકે ફાટવું હતું. અમે સૌ કાંઈ તેને એ ધંધામાં ધણે તાજે અને માલદાર બનેલો માનતાં હતાં, અને બેશક હતું બી તેમજ. હું જે અઢી વરસ તેની નોકરીમાં રહી તે દરમ્યાન મેં જોયલું હતું કે ધણું કરીને તો જગ્યા નહીં મળવાનાં કારણથી લોકને હંમેશ પાછુંજ જવું પડતું હતું, ત્યારે એ નાદારી કાંઈથી આવી? અંતે ખુલાસો મળ્યો કે અલસીતું એક કોરનર કરવામાં આવ્યું તે સત્તામાં એ બેવકુફ આદમીએ પણ મોટા પાયા પર ઝેંકાવ્યું, અને એકદમ લખપતી ને કરોડપતી થવા જતાં જે આબાદી અને મોજમાં હતો તેમાંથી બી સખર દબર નિકળી ગયો!! પરીણામમાં, હું અને મેરી એન્ટવર્થ અમારી હારા જેવી નોકરી પરથી નહીં ધારેલાં રવડી પડ્યાં, અને બીચારાં અમારા કરતાં વધારે મોહતાજ અને અરીખ ખેલાડીઓ જે હતાં તેઓનો ફેજ તો ક્યાજનકજ થઇ પડ્યો.

તેણે (મી. રીચર્ડસે) મને અને મેરી એન્ટવર્થને તો દીલાસાતું ધણુંએક લાંબું છટાક લખી મોકલ્યું. તેણે અમે કને વિનંતીથી માંગી લીધું કે અમેએ કાંઈ બી બીજી કંપનીમાં ઉતાવળ કરીને જોડાવું નહીં, કેમકે નાદારીમાંથી છુટકો મળ્યા પછી તે પોતાનું નાટકનું કામ નવેસરથી જરૂર પાછું ચાલુ કરનાર હતો, અને હાલની અમારી થોડીક બેકારીનો પણ તે વખતે પુરતો ખંખ વાળી આપનાર હતો; અને મેં તેનાં એ કાગળનો દીલસોજીભર્યોજ જવાબ લખ્યો. માહરી સાથે એ આદમી ખરેખર ધણે ભલે હતો, અને ધણુંજ માનથી સદા વરતતો હતો એ વાત હું વીસરી જઇ શકી નહીં.

અને હવે એ સંજોગો વચ્ચે અમે, નવરાં પડેલાં, લંડનમાંજ પડી રહેલા રાજી થઇ શક્યાં નહીં. મને જીલ્લીને ત્યાં થોડાક દિવસ ડોવર ખાતે નીવતી અને આશ્ચર્યજનક વાસ્તે જઇ રહેવાનું મન થયું, અને જીલ્લીને એ માહરો એરાદો લખ્યો એટલે તે તો ખુશાલીથી તે વાંચીને કુદીજ પડી. તેના ધરડા બાપ પણ તેને એકલી મુકીને થોડુંએકના કૉન્ટ્રીનન્ટ પર ફરવા જવા પાછા નીકળી ગયા હતા, એટલે મેં અને મેરીએ એકાદ મહિના તેની આગળ તેનાં “રીવર હાઉસ”માં જઇ રહેવાનું મન કર્યું હતું એમ જાણી તે હદ વગરની ખુશી થઇ અને અમે ગયાં.

મેં બીડાને સાથે લીધી નહીં. તેની પર માહરો વિશ્વાસ ધણે મોટો હતો, અને તેની ઘનાઇમાં હું ધણું માનવાવાળી હતી, એટલે તેને તો માહરાં માણસોની સાથે માહરું ઘેર તપાસવા હું લંડનમાંજ છોડી મઠ, જે બીડાને પોતાને પણ અલગત ધણુંજ ગમ્યું એ તો કહવા વગર આલશે. તેનો વીશ્યમ હાલમાં લંડનમાંજ નોકરીએ હતો, અને તે અવારનવાર અને

આવતો જતો હતો, એટલે બીડાને માહરી જોડે ડોવર લઇ જવા કેટલીક હદ સુધીનું ખરેખર ધાતમીજ થઇ પડતે.

મકરણ ૧૮૯.

એ રીતે હું અને મેરી “રીવર હાઉસ”માં પોંદ્યાં ત્યારે ડીસેમ્બર માસની શરૂઆત હતી, અને જુલ્યે હંમેશના જેવોજ હેત પ્રીતનો અંગેને બંનેને ધણોજ મીઠો આવકાર આપ્યો. હવા બી એ વખતે તે તરફ કાંઈ ધણી ખુશનુમા હતી. હજી કકડતી ઠંડી પડવાની શરૂઆત થઇ નહીં હતી, અને ઝાડપાંન લીલાં કંજર જેવાંજ હતાં—જાણે હજી વસંત રૂઢીની શરૂઆત હોયની તેવુંજ મળતું કાંઈ લાગતું હતું.

અને સંજોગ તો જુઓ ! અમે ડોવર પોંદ્યાં તેજ બપોરે અમારાં ઘર આગળ, જાણે અમારી વાટ જોઇને અકસ્માત થવાનું બેસીજ રહ્યું હોયની તેમ, ગાડીનો એક ધણો જાણુવા-જોગ અકસ્માત થયો !! હું અને મેરી ડ્રાઇવિંગમાં બેસીને તાહેલાં મારતાં હતાં, અને જુલ્યે કાંઈ કામે કાળે ધરના માહેલા ભાગમાં રોકાયેલી હતી, તેટલાં ઘોડાઓની મસ્તી અને અફાળ-ઝીકને લગતા તેમજ આદમીઓના ગભરાતના અવાજો અમારે કાને આવ્યા, અને અમે ઢોડી જઇને જોયું તો એક મોટી મુસાફરીની ગાડી અમારા બંગલાની સામી સાઇડેજ ઉંધી વળી ગયેલી હતી ! ને વળી ગાડી બી, અમે દુરથીજ જોઇ લીધું કે, તેનાં બારણાં પરનાં કોરોનેટસ-થી કોઇ મોટા ઉમરાવને ધરનીજ જણાતી હતી, ત્યારે આગળ જતાં સાથે મેં વધતી હબતીને જોયું કે તે તો કેથી મેરીના બાપ ડ્યુક ઓફ આર્લ્સનીજ ગાડી હતી !! તેનાં માણસોની લીવરી પરથી એ તરતજ જણાઈ આવ્યું.

“બાપ રે, ગાડી તો ઉંધી વળી ગઇજ તે કોઇ કમડાઈ મુવું હશે !” મેરીએ જોતાં સાથે સ્વભાવિક ગભરાત કર્યો.

“તો બી આપણને આગળ જવાનું નથી, મેરી,” મેં તરત અમારાં કદમ રોકી નાખતાં કહ્યું, “આપણે એ લોકની નજરે નહીંજ પડયે તો સારું.”

એવાંમાં તો તે મોટી “પોસ્ટએઝ”ને જોડેલા ચારે ઘોડાઓને છુટા કરી નાખીને ક્રાંત પાડવામાં આવ્યા હતા, અને પછી ગાડીનું જે બારણું ઉપર આવ્યું હતું તેમાંથી પેલા અરધા થેલા ડ્યુકને પોતાને તેનાં માણસોએ બાહર ખેંચી કાઢ્યો, જે, અમે અમારી સંતાવાની જગ્યા-માંથી જોયું તો, કાંઈ ઝાઝી ધ્વજ પામેલા નહીં હતો. મીઠા માંદા ને તંગડી ઉંચી તેમ તે જુઠી જુઠી ગડબડ ને મોટા મોટા યુમ બરાડાને ગભરાત કરતો હતો, અને સામું કાંઈ કોઇને સૂઝ પડવા દેતો નહીં હતો, પણ પછીથી ડ્યુકને અંદરથી ખેંચી કાઢવામાં આવી. તેના હાલ ખરેખર ધણા યુરા હતા. તેને ધણું સખખત વાગેલું હોવું જોઇએ, કેમજે તે તદ્દન મેહોશ હતી. તેના બાલ બધા છુટી ગયા હતા, અને દીલ પરનો પોશાક પણ પુશકળ વેરવાર અને હાલકવાલ બની ગયેલા ખુલ્લો જોઇ શકાતો હતો.

અલખત, એ જોઇને માહરો જીવ નહીં રહ્યો, અને હું મદદે ઢોડી જતો, પણ તેટલાં તો જુલ્હીએ ઉપરની બારીમાંથી એ બધું જોયું હશે તેથી તેજ પોતાનાં માણસોને લઇને મદદ

કરવા બીજે દરવાજે ઉતાવળે બાહરે દોડી પોંદ્યી, એટલે મેં નીરાંત કરી. હું જ્યાં લાંથી એ આર્ક્ષિવાળાંઓ સાથે મેરીને મેળવવા મુતલગ ચાહતી નહીં હતી.

પણ એટલામાં તો એક બીજી ગાડી તે તરફ ધસારાબંધ આવી લાગી. તે પણ ડ્યુકનીજ હતી, અને તેમાંથી મારકવીસ હરબર્ટ—ડ્યુકનો બેટા—જે બન્યું હતું તે જોતાં ધણો ગભરાયેલો જેવો કુદકો મારીને એકદમ બાહરે આવ્યો. એ બધું કાંટાતું કટેસરજ થતું આવતું લાગતું હતું, અને અમો ડોવર આવ્યાં તેજ દહાડે આ નવી જન્મળ બરખા થતી હતી તે જોઈને હું બહુજ નારાજ થઈ. અલબત્ત, તે વાતને તો સાત મહીના થઈ ગયા હતા કે જ્યારે એક બુક્સેલરને ત્યાં મેરી ગ્લેન્ટવર્થ જેને પોતાનો કાકો જાણતી હતી તેને પેહલી પંકતીનો એક ડ્યુક પીતા તરીકે પીછાંચુવા પાંખી હતી, અને હરબર્ટ તેનો તે રીતે ભાષજ થતો હતો તે ગજબની મોહકાંચુમાં તે લવર્સને સદાનાં છુટાં પડવું પડ્યું હતું. એ વાતને સાત મહીના થઈ ગયા હતા, જે પછી વળી આ નહીં ધારેલી તેઓ જોડે મેરીની પાછી મીલાકાત થવાની સરજતનો સંજોગ ઉભો થયો હતો !

મેરી એ માહરો અણગમો પાંખી ગઈ. તેણે બી જોઈ લીધું કે જુલો જે એ બધા શીટનાથી બીલકુલ નાવાકેઈ હતી તે બોળાખમાં ડ્યુકવાળાંઓને જરૂર કહી દેવાની કે અમો બને તેને ધર મેહમાન આવેલાં ને રહેલાં હતાં, જેથી તેણીએજ મને સંધ્યારો આપ્યો.

“ તમે તમારે કાંઈ કનવાર ના કરો, એલન ડીઅર,” તેણીએ તણકાથી કહ્યું, “ હું એ કોઠખી નાલાયકોને મળવાની દરકાર ધરાવતીજ નથી. હું માહરે, એ લોકો અહીં થોભશે તેટલો વખત માહરા ઝોરડામાં બરાઈ રેહવશ્ચ, અને એ લોક માંહેલાં કોઠખી બી નજરે પડશજ નહીં !”

“ તે છતાં આપણે જુલોને એ વાત વિશે વિશ્વાસમાં લેઈ લઈશું, અને હું એના કાનમાં હમણાંજ કુંક મારી લેવશ્ચ કે માહરે તો કાંઈ નહીં, પણ તું અત્રે છે એ વાત તે એ લોકોને જાહેર થવા નહીં દે,” મેં સુચવ્યું.

“ જમ તમારી નેક નજરમાં સારું લાગે તેમ કરો,” મેરીએ બેપરવાહીથી કહ્યું,—અને પછી તે તો ઉતાવળે પોતાના ઝોરડામાંજ ચાલી ગઈ, જ્યારે હું હવે જ્યાં અકસમાત થયો હતો ત્યાં ગઈ. એ પછી બેહોસ ડયેસને ઉંચકીને બંગલામાં લાવવામાં આવી અને અંદર લઈ જઈ એક સોફા પર તુરત વેળા તેને સુવાડવામાં આવી, જ્યારે તે હજી હોસમાં નહીં આવેલી હોવાથી ધરમાં બધો ગભરાત થઈ રહ્યો. દેખીતી રીતે તેણીને ધણી સખત ધબક થઈ હતી, અને પડોશમાંથી ડાકટર સીંગલટનને બોલાવી લાવવા જુલોએ એક આદમી દોડાવ્યો.

એવામાં જવાન મારકવીસે મને ત્યાં જોઈ, અને મને જોઈને જેટલો ખુશી તેટલો અચરત થયેલો માહરી બણી શેકહેન્ડ સારું હાથ લંબાવતો તે ઉલટમંદ દોડી આવ્યો. ડ્યુક બી મને ત્યાં જોઈને અજબ થયો અને તરત કહ્યું, “ ધણું ખોટું થયું, મીસ પર્સી. ધોરી રસ્તાની બાજુમાં કશી બી વાડ બર્યા વગર એવો એક મોટો ખાડો રેહવા દેવામાં આવે કે જેથી લોકોની ગાડી ઉધી વળી જાય એ ડોવરની મ્યુનીસીપાલિટીને વાસ્તે ધણી મોટી શરમની વાત છે. એમ તો લોકો ત્યારે પોતાના ફ્રીઝગરમની પાસે વગર પાળના કુવા ખોદાવી રાખે તેવુંજ એ થયું ! કમખખત પીસખ્લોસમ બી હમણું અહીં નથી કે આવી વખતે જરા સલાહ

આપતે ! મેં તો તેને——”

“ માહરા હોડ,” મેં તેના એ વગર અર્થના હેમક બકવાતથી કંટાળીને ઉતાવળે કહ્યું,
“ જોવો, જોવો, હર ઝેસ ફુસ્માર થાયછ !”

“ મરીબ ખીચારી ! તમે સમજ્યાંની, મીસ પર્સી ? જેવી માડી ઉંધી વળી કે માડીનાં
બારણાં સાથે એનું માથું અફળાઇ મથું તેની એ બધી મોહકાંજી છે.” તે હેતવંતા (?)
બરથારે સમજ આપી.

એ હરમાન મેં જીલીને બાળુ ખેંચી લીધી, અને તેના કાનમાં ઉતાવળે કહ્યું, “ જીલ્લ, મેરી
એન્ટવર્થ આપણાં ધરમાં છે એ વાત એ લોકે જાણવા નહીં પામે તેની જરા સંભાળ
લેજો. એમાં એક ભેદ છે, જેનો ખુલાસો પછીથી હું તુને ખાનગીમાં કેલવશ.”

જીલી એ સાંભળીને દેખીતી અનળ તો ધણી થઇ, પણ તરતજ અને આંખના
એજારાથી તેણીએ સધારો આપ્યો, અને અમે ડોસના સોફા આગળ પાછાં ગયાં,
જેવામાં ડાકટર આવ્યો.

તેણે ધણી બારીક તપાસ કીધી, અને કહ્યું, “ ઘણો નેસ્ટી અફરમાત છે, પણ જાનના
જોખમ જેવું મને કશું લાગતું નથી—જો અત્રેથી એ બાઇને ખસાડવામાં નહીં આવે તોજ.
એ બાનુને અહીંથી ફેરો બી લઇ જઇ શકાશે નહીં. કદાચ એ ચાર અઠવાડયાં સુધી બી
અહીંજ રાખવાં પડશે !”

“ લંડન કાંઇ ઘણું દુર નથી, ડાકટર, લંડન અમારાં પોતાનાં મકાનમાં નહીં લઈ જઇ
શક્યે ?” ડયુકે હયાં આગળ થઇને સવાલ કર્યો—અને તેને જોતાં સાથે ડાકટરને પોતાના
ચેહરામાં કાંઇક મોટી અનળબીથી ટીકતો જોઇ ડયુક પોતેજ ગમરાયો, અને “ એક વર્ડ ખાન-
ગીમાં, ડાકટર,” એમ કહી તે તરત તેને બાળુનાં એક ખુણાંમાં તેડી લઇ ગયો.

હું તરત સમજી ગઇ, અને હું માહરાં મનથી હસ્યા વગર રહી નહીં. વાંચનાર યાદ
કરશે કે મેરીની માતા ખીચારી મરવા સુતી હતી ત્યારે એજ ડાકટરે તેણીની સારવાર કરેલી
હતી, અને તે વખતે તો એક સાદા મીઠા ડોન્ટવર્થ તરીકેજ તેણે ડયુકને ઝાળખેલો હતો !
એટલા માટે હાલમાં તેજ આસામીને “ ડયુક ઓફ આર્લી ” તરીકે જાણતાં તે ડાકટર
ખરે અને હેરત થયો, અને તેનો તે ગમરાત પાંખી જઇને ડયુક પોતે ગમરાયો, જેથી
તેને ખાનગીમાં ખુલાસો કરવા અને તેનું મોહું બંધ કરાવવા તે તેને ઉપર મુજબ બાળુમાં
લઈ ગયો હતો.

“ ત્યારે અહીંથી લઈ તો નહીંજ જઈ શકાય, ડાકટર ?” ખાનગીમાં ધુસધુસ કરીને તે
લોકો ડોસવાળા સોફા કને પાછા આવ્યા એટલે ડયુકે મોટે સાહદે પુછ્યું.

“ બીલકુલ નહીં, માહરા હોડ,” ડાકટરે જવાબ કર્યો, “ જો એવી કોઇ બી નાઇની
કરશે તો એ બાઇ પાણી પીવા ઉભી નથી રહેવાની. ફક્ત એને ધણી સંભાળથી બીલાણાંમાં
લેઇ લેઓ, અને ગમે તે થાય પણ આજે ધરમાંજ હાલ તો રહેવા દેઓ.”

“ હું તો ધણી મરીબ આદમી છું, માહરા હોડ,” અહીં જીલ્લે ધણી ઉદાર ભલમ-

શુભાષથી વચ્ચે પડીને કહ્યું, “અને આએ મરીબ છાપડું તમારા લાંડનના આલીશાન મહેલને મુકાબલે તદ્દનજ તુચ્છ છે, પણ એ જે છે તે તમે સાહેબોને સગવડ થાય ત્યાં વેર તમારી ખીદમતમાં મોજુદ છે,”

“ઓ લેડી ફ્રેડરીક, તમારી ખરેખર ધણી મોટી મહેરબાની થાયછ.” ડ્યુકે કહ્યું.

“પપા, લેડી ફ્રેડરીકનો બેશક આપણને ધણો ઉપકાર માનવાનો છે,” હયાં હરબટ્ટે બી ટેકો આપ્યો, “કારણ આવા કટોકટના વખતમાં એવણું મહાન આપણને એવો કીમતી આશ્વરો આપેછ.”

“ઓ ખચ્ચીતજ! ખચ્ચીતજ!” લાયકીનો કોથળો ડ્યુક ઉલટપુલટ થયો, બ્યારે જુલ્મટ તરતજ માહરી મદદથી તે નાધલા બંગલામાંનો સૌથી સરસમાં સરસ બેડરૂમ ખીમાર ડ્યેસને વાસ્તે તૈયાર કરાવ્યો, જેવામાં ડાકટર સીંગલટને માહરા કાન પર પડીને કહ્યું, “તમે, પાછાં અહીં, મીસ પર્સી? તમેને જોઇને હું ધણો ખુશી થયો. તમે અને મલી ગયાં તે સારું જ થયું. તમેને એક મિનીટ ખાનગીમાં કાંઈ કેહવા માંગુંછ.”

હું એ ઉપરથી તુરત બેકફાસ્ટરૂમનું બારણું ઉઘાડીને તેને તે ઓરડામાં લઇ ગઇ, બ્યાં અમે એકલાં પડ્યાં એટલે તેણે હસીને કહ્યું, “દુન્યાના રંગદંબ જેવા કે? આએ આપણો પુરાણો રીક સાદોમાંદો મીંડ એન્ટવર્થ તો કેથો ડ્યુક ઓફ આર્લી પ્રુવર થયો!!”

“હા ડાકટર; હું તો એ ધણું થયું જાણતીતી,” મેં બી હસીનેજ કહ્યું, “અને તમે ધણા અજબ થયલા દેખાયા, ત્યારે અને રમુજ મળી!”

“હું અજબ થયો તે કાંઈ એટલા વાસ્તેજ નહીં, મીસ પર્સી,” ડાકટરે કહ્યું “કે મીંડ એન્ટવર્થ તેજ ડ્યુક નીકળ્યો; પણ ખરી વાત એ છે કે ફક્ત ગઇ કાલેજ એ લોકનાં સંબંધમાં એક નવોજ બેદ મેં જાણેલો છે, અને હું તો તે સંબંધમાં આને લેડી ફ્રેડરીકને મળીને પુછવા આવવાનોજ હતો કે મેરી એન્ટવર્થ ક્યાં મળી શકશે.”

હું હસી.

“સંજોગો તો જુવો, ડાકટર,” મેં કહ્યું, “કે તમે મેરીને મળવા માંગોછ ત્યારે મેરી હમણાં આએજ છાપડાં ફેંકળ છે!!”

“ખરેખર?” ડાકટર ધણો અજબ અને ખુશી થયો; “એ બાઈના સંબંધમાં માહરે તમેને એક ધણો ચોંકાવનારો બેદ કેહેવાનો છે.”

પણ એજ વખતે જુલ્મટની એક મેડ અને કેહવા આવી કે ડ્યેસને વાસ્તેનો બેડરૂમ તૈયાર કરવામાં આવ્યો હતો, અને હું તેને બારણાં પર તે સંબંધમાં પુછવા ગઇ ત્યારે જોઈંછ તો જવાંન મારકવીસ હરબટ્ટે તેજ બારણાં આગળથી પસાર થઇ ગયો. અને તે ધણું અજબ કરનારું લાગ્યું; અને હું થોડીક મનથી બીહીધી પણ ખરી. મેરી અહીં છે એમ મેં ડાકટરને કહ્યું તે એ છોકરાએ બારણાં આગળ બરાબને સાંજળ્યું તો નહીં હોય?

તુરત વેળા તો, મગર, એ બધી વાત અને એ બધા વિચારો પડતા મુકીને મને અને ડાકટરને જવુંજ પડ્યું, કેમજે ડ્યેસને બેડરૂમમાં લેવામાં આવે ત્યારે માહરે તેમજ ડાકટરે આગળ રેહવાનું ધણું જરૂરું હતું.

પેલા હાથ પર ડ્યોસની બેખુદી તો હજી ચાલુજ હતી, અને પલંગ પર સુવાડ્યા પછી પથ્થુ ડાકટરે ગમે એટલું કરવા છતાં તે પાછી હોસમાં આવી શકી નહીં. એમ છતાં ડાકટર તો પોતાનાં આગળાં મતને હજી એ વળગીજ રહ્યો. તેનાં કેહવા મુજબ બીમારને માર ધણી લાગેલો હતો ખરો, પથ્થુ જાનને જોખમ કરી નહીં હતો, અને પુરતી થાંતી અને સારવારથી કામ લેવામાં આવે તો કેસ હજી બી હાથમાં આવી શકશે એમ નક્કી સંભવતું હતું.

એ અભિપ્રાય ડ્યુકને અને મારકવીસને હું પોતેજ કેહવા ગઈ, કેમકે પલંગ પર સુવાડ્યા પછી ડાકટરે જ્યારે બારીકાથી ડ્યોસને તપાસી ત્યારે તે બાપ દીકરાને ઝોરઘામાંથી બહાર જવું પડ્યું હતું, અને ફક્ત હું અને જીલીજ તે ઝોરઘામાં થોડાં હતાં.

અને તે બાપ બેટા ડાકટરનો તે હીંમત આપનારો અભિપ્રાય સાંભળીને ધણી ખુશ થયા. અગત કરીને જવાંન મારકવીસ હરખટું. તે છોકરાનું તેની માય પર ખરેખર ધણું હેત હતું.

“સારું થયું—ધણું સારું થયું?” ડ્યુક પટપટ્યો; “નહીં તો કમબખ્ત પીસબ્લોસમ બી હાથમાં અહીં નથી તેવા વખતમાં કાંઈ નવું જીવું થઈ જતે તો હું કેટલો બધો ગભરાઈ જતે! પથ્થુ ખરા જો, માડીમાં માહરી પેલી મોઢામાંની વાયોલીનનો કેસ હતો તેનું શું થયું હશે? લાવની, આદમીઓને પુછું!”—અને તે એવી એક રટુપીડ ઉચ્ચરણી હેડળ અધધેલા જેવો અમેને બેને એકલાં મુકી તરત બાહરે દોડી ગયો!

મારકવીસ ધણી શરમાયો. તેને પોતાના ચગડોળ બાપનાં એ બધાં ચક્રમપણાંથી ઉપરાસાપરી ધણું શરમાવાનું થયા કરતું હતું તે હું જોઈ શકતી હતી. તે એવામાં માહરી તરફ ફર્યો, જ્યારે તેનો અવાજ શોકાતુર હતો.

“સાત મહીને આપણે પાછાં આજે અત્રે તદ્દન નહીં ધારેલાં મલ્ગેજ, મીસ પર્સી,” તેણે કહ્યું, “જેને હું ચાહતાં શીખ્યો હતો તેનાં સંબંધની માહરી થોડીક નબળાઈ પકડાયા પછીનાં આપણે કોઈ દહાડે પાછાં મળ્યાંજ નહીં, પથ્થુ તમારી નસીહતથી મને ખરેખર ધણી ફાયદો થયોજ, અને તમો બેહન જાંણીને મેશક ખુશી થશે કે તે પછી એક બી ખતાનો હું કશીજ રીતે જવાબદાર થયો નથી.”

“હું એ સાંભળીને ધણી ખુશ છું, માહરા લૉર્ડ,” મેં મમતાથી કહ્યું, “તમારી સારી ચાલની સધળી સચ્ચાઈ હું તમારા ચેહરામાંજ હાથમાં પ્રગટ પડતી જોઈ શકુંજ.”

“હું તો ઈન્કાંડથી જતોજ રહ્યો હતો, અને આપંદા જે માહરી બેહન પુરવાર થઈ તેને વાસ્તેના માહરા પ્યારની ધણી ધાટકી નાઉમેદી હું દુર દેશાવરોમાં જીલી જવા ચાહતો હતો,” હરખટું જાસ્તી ખુલાસો કર્યો, “પથ્થુ માહરાં માત પીતાએ માન્યું નહીં, અને ફીસ-મસ પોતાની સાથેજ ગુજારવા મને જોરાવરીથી બોલાવી લીધો.” વળી તેણે હથાં એક દમ્પકું પોતાની છાતીમાં ગુંગળાવ્યું, અને પછી ધીમે સાહદે વધાર્યું, “પથ્થુ મેરી હવે કેમ છે? તે મને કેટલે મળવા પામે તો એક માઈ તરીકે બી મને મળે ને માહરી સાથે ભલામથી વાતચીત કરે કે નહીં? હું તેને ખાત્રી આપવા માંગુંજ, બેહન એલન, કે હું એક વખત જેટલો દયાનતનો બદ હતો તેટલોજ હવે તમારી રૂડી નસીહતનાં પરીણામમાં પછીથી પાછો અસલ જેવોજ નેક થયેલો છું.”

એવામાં ડ્યુક પોક મુકતો અમે વાત કરતાં ઉમાં હતાં ત્યાં પાછો આવ્યો !

“નખખોદ નીકળી ગયું,” તેણે ધણું રડમસ કહ્યું, “એક હાથ પર માહરી ઘેરી બધી ભાંગીને ભુકો થઇ, અને બીજા હાથ પર માહરી વાહલાંમાં વાહલી વાચોલીન!! એક દુઃખ હોય તો એકને રડીને ખેર્યે! યા તો ઘેરી બચતે કે યા તો વાચોલીન, તોખી કુળ વાળી, પથ્થુ આએ તો એકઠો બેઉનોજ સંતાપ મને થયો!”—અને હું તે ડોસાનાં એ ચક્રમપણાંથી ધણી રમુજ પામેલી માહરા ઉધડી જતા દાંત મુશકેલથી બીડેલા રાખીને બાહરે સટકી ગઈ. આ અર્ધધોલો ડોસો પોતાની ઘેરી અને વાચોલીનને એકજ ત્રાજવામાં તોલતો હતો તે ખચ્ચીત કરીને ધણું રમુજ હતું.

એ પછી મેં જીવ્યટને ખાનગીમાં મળીને મેરીને લગતી તમામ હકીકત કહી, અને તે સાંભળીને તે પથ્થુ ધણી અજબ અજબ થઇ.

“એ ધણું કંઈકું થયું,” તેણે કહ્યું, “જોની—કદી મદી તું માહરે ત્યાં નીરાંતને એક મહીનો ગુળરવા આવી ત્યારે વળી તદન નહીં ધારેલું એ રાખરું નીકળી આવ્યું. કેવાં આપણે ત્રણ એકલાં હોતે તો ખુશાલ ફરતે હરતે ને મોજમનહ કરતે, પથ્થુ આએ તો બીચારી મેરીને એવા સંજોગમાં ત્યારે તેના ઝોરડામાં કેદ પડી રેહવું પડશે તે કેમ પાળવશે! ડાકટરનાં કેહવા મુજબ એ કાંઈ એક બે દહાડાનું લકડું નથી, અને જો ચાર છ અઠવાડયાં ડોસને અહીં રાખવીજ પડે તો ડ્યુક ને મારકવીસને રેહવા દેવા કાંઈ માહરાથી ના કહી શકાવાનું છે?”

“મામલો ધણો ગુચવાવનારો થઇ પડ્યોજ તો ખરો!” મેં કહ્યું, “મેરીએ સઘળી ખરી હકીકત જાણવા પછી પોતાના બાપની ઠગાઇને વારતે એ આખાં કુટુંબ પર એક એવો કંઇ કાળો કેહર લઇ લીધોજ કે એ લોક રૂખર થવાં જોમએજ નહીં. હું જરા બી શક કરતી નથી કે મેરી એટલી બેભાંડાટેલ છે કે કોઇને કાંઇ ને કાંઇ મોઢે છુટું અપમાન બી કરી બેસશે, અને અગત કરીને આએ બાપ બેહન બી નહીં મળે એ ધણું ચાહવા જોગ છે.”

“મેરી પોતે શું કેહછ?” જીવ્યટે પુછ્યું.

“મેં તેનું મત હજી લીધું નથી,” મેં કહ્યું, “પથ્થુ હું ધારુંજ કે હાલના સંજોગમાં તો અમારે પાછાં અહીંથી અમારે ઘેરેબારે લંડન જવુંજ રેહવું પડશે. બીચારી મેરીને એમ તે કેદ કયાં સુધી કરી રાખ્યે?”

“ને ડાકટર સીંગલટન તુને શું કેહતા હતા?” જીલીએ પુછ્યું.

“તેવણુ બી કાંઇ મેરીનાજ સંબંધમાં કેહવા માંગેજ, પથ્થુ અમારી વાત અધુરી રહેલી છે. તેવણુ શું કેહવા માંગેજ તે સાંભળીનેજ અહીંથી અમારે પાછાં ક્યારે ઉપડી જવાનું તે મેરી સાથે હું નક્કી કરી શકશ,” મેં જવાબ કર્યો.

“ત્યારે તું અહીંજ બેસ ને ડાકટરને હું તાહરી આગળ અહીંજ મોકળી આપું. તું વાત કરીજ લે.”—અને જીલી એમ કહીને ઉતાવળે ઉડીને તે ઝોરડામાંથી બાહરે ગઇ, જે પછી જરા વારમાં ડાકટર સીંગલટન અંદર આવ્યો.

“એ બાઇના સંબંધમાં એક અજબ જોવો બેદ માહરે તમોને કેહવોજ, મીસ પર્સી,”

તે ડકટરે અંદર આવતાં સાથે ચાલુ કર્યું. “તમેને યાદ છે એ છોકરી એની મરનાર માય સાથે જે કાંટેજમાં રહેતી હતી તેના બગીચાને લગતો એક ધરડો માળો હતો તે?”

“હું જોળખું છું તે માળોને બરાબર,” મેં કહ્યું, “મેરીના તો તે ધણો માનીતો છે, કેમજે મેરીને તેણે બચગીથી રખાડેલી છે.”

“તેજ માળોના સંબંધમાં માહરે તમેને કાંઈ હાલમાં કેહવાનું છે,” તે ડકટરે કહ્યું, “એ લોક પછી એ બંગલો પેલા કારબનીના કાંઉન્ટે બાડે રાખ્યો હતો તે તો તમે જાણો છો, પણ કાંઉન્ટનું ખુન થવા પછી કોઈ જથ્થાકું બાકુત મળ્યું હતુંજ નહીં, ને હવે છેક હમણાં કેહજે કોઈ જથ્થાકું બાકુત મળી ગયું છે. એટલા માટે આખું મકાન રંગ ચુનાની મરામતથી રીપેર કરાવવાનો ધરડા માળો મીં યોમસનને ફક્ત મળ્યો છે, અને તે કેહજે એ ફક્ત મુજબ મધ કાલે મરનાર મીસીસ એન્ટવર્થનો બેડરૂમ તૈયાર કરાવતો હતો ત્યારે અચાનક ત્યાંની દીવાળમાં એક કોઈ છુપું ફાલકું હોવાનું તેણેજ શોધાવી કાઢ્યું. જ્યાં મીસીસ એન્ટવર્થનો ઘોડ્યો રહેતો હતો તેની બરાબર પછવાડેનીજ દીવાળમાં ફાળકું હતું, અને તે મધેની રીસેસમાંથી કાંઈ કાગળો છુપાવેલાં એ ધરડા માળોને મળી આવ્યાં!!”

“કાગળો?” હું અજબ થયો.

“હા, ધણીજ અગતના દસ્તાવેજો!” ડકટરે કહ્યું, “યોમસનને વાંચતાં નથી આવડતું, અને માહરી સાથે વરસોની જોળખાંણ તેથી એ બીચારો જેવા તે દસ્તાવેજ મળ્યા કે તરત માહરી પાસે તે લઈ આવ્યો, અને મેં તેને કહ્યું કે હું પુરસદે એ વાંચી જોવશ્ચ, ને જો કાગળમાં કાંઈ કામનાં કે કોઈના લાભનાં પુરવાર થશે તો હું જરૂર તુને એક સારું જેવું ધન્યમ અપાવશ્ચ.”

“અને તમે તે વાંચી જોયાં?” મેં મોટી આતુરતાથી પુછ્યું,—કેમજે મને તરતજ લાગ્યું કે મેરીના સંબંધમાં કાંઈ નવું અજવાળું પડવાનીજ આ વળી કાંઈ વાત હોવી જોઈએ.

“હા, વાંચી જોયાં અને તમે શું ધારો છો? તમે સાંમળીને અજબ થશો, મીસ પર્સી, કે જેમ તમે બધાં ધારો છો તેમ મેરી એન્ટવર્થ કાંઈ આજે ડ્યુકની દીકરી નથી!”

“ડ્યુકની દીકરી નહીં?” હું મોટી તાજુબીમાં ચમકી ઉઠી; “એ તમે શું કેહો છો, ડકટર? તમારી કાંઈ જુલ તો નથી? ડ્યુક પોને એ તેની દીકરી હોવાનું ખાત્રીપૂર્વક જાણે છે ને કપ્પલ રાખે છે?”

“તેજ તો મજાલ છે!” ડકટરે હસીને કહ્યું, “એ ડ્યુકની દીકરી બી નથી અને જેને એ પોતાની માએ જાણુતી હતી તે મરનાર મીસીસ એન્ટવર્થની વટીક દીકરી નથી!”

હું તો અજબબીથી દંગજ થયો મધ. હું તો અજબબીની મારી કાંઈ જોલી બી શકી નહીં!

“એ ધણો અજબ જેવો બેઠ પકડાયો છો,” ડકટરે જારી રાખ્યું, “અને તે ઉપરથી પુરવાર થાય છે મરનાર એ મેરીની માય નહીં પણ ખરેખર તો માસી થતી હતી, અને એ માસી એ છોકરીને પોતાનાં પેટની દીકરી પેરેજ ચાહતી હતી, કારણ કે છેક એના જન્મથીજ એ છોકરી એ માસીની ગાદમાં ઉછરેલી છે!”

“કેટલું અજબ જેવું!” મેં કહ્યું,—અને તરત માહરા ખ્યાલો મેરી અને હરખર્દ પર દોડ્યા કે જોઓ, વાંચનાર યાદ કરશે કે, એકમેકને આંધળા વિશ્વાસ અને અખંડ હૃદયથી ચાહતાં શીખ્યાં હતાં, અને, જો આ વાત ખરી હોય તો, હજી પછી ધણુ પરશુવાને જોઈએ એટલાં અરસપરસ છુટાં હતાં! એ ઉપરથી મેં તરત વધાર્યું, “તે કાગળો તમારી પાસે છે, ડાક્ટર?”

“હા, બેહન,” ડાક્ટરે જવાબ કર્યો, “એ બધા અજબ જેવો હેવાલ મરનારે પોતે પોતાને હાથે લખેલો છે, એટલુંજ નહીં પણ વળી મરનારની બેહન જે મેરીની સગી મા થાય તેનાં બી કેટલાંક કાગળો છે, તથા એ છોકરી તે માય બાપનું હકદાર ફરજંદ છે તેઓનાં લગનની અને એ છોકરીના પોતાના જન્મની સરટીફિકેટ વટીક મોજુદ છે!”

“ઓ, કેટલું નસીબદાર!” હું પોકારી ઉઠી, “મીસીસ એન્ટવર્થની દીકરી તરીકે મેરી જે એક હદ વગરની કાંકની છોકરી છે તે પોતાને નામોશીથી તવલુદ થયેલી જાણી ધણો ગમ કર્યો કરેછ ને બળાપાથી પીલાયા કરેછ, તેને વાસ્તે આએ વધામણી કેટલી સુખકારક થઈ પડશે!”

“હા, પણ તમે ભુલી જાઓછ,” ડાક્ટરે કહ્યું, “કે નામોશીમાં જન્મેલી તરીકે તે પોતાને એક મોટા ડયુકની પુત્રી જાણેછ, બ્યારે એના ખરાં મા બાપ તો ફક્ત બીચારાં મુશ્કેલીમાં અવત્યાં મુકીને પુરાં થયાં છે!”

“ઓ, તેનો શું મુશ્કેલો છે? “મેં તુચ્છકાર કર્યો; “અખંડ જીંદગી ભરની નામોશીમાં એક રાજાને પેટે જન્મ લેવા કરતાં ઇજ્જતથી એક ગરીબ બીજુકને બાર જનમવાનું કાંઈ ઓછું પસંદ કરવાજ ને માનભરેલું છે? અને મેરી તો એક બીજુકની છોકરી ઇજ્જત વચ્ચે જન્મેલી પુરવાર થવા ચાહે તે માંહેલીજ એક ખરી ઇજ્જતદાર ને નેકકેરદાર અબળા છે એ તમો સત કરીને જાણો!”

“એ સાંભળીને હું ખુશી છું ત્યારે,” ડાક્ટરે કહ્યું, “અને હવે વળી મેરીના ગુનરાનો સવાલ છે.”

“એટલે તમે એમ પુછોછ કે હાલ ડયુક મેરીના નીલાવને વાસતે એક મોટી રકમ આપતા હશે તે બંધ થઈ જવાથી મેરીનો ગુનરો મુશ્કેલ થઈ જશે, ને તે એ છોકરી કેમ કમ્બલ કરવાની છે?”

“હા, તેજ હું પુછવા માંગુંછ.”

“ત્યારે તમે જાણો, ડાક્ટર, કે એ તમારો વસવસો બી તદન ખોટો છે,” મેં સમજાવ્યું. “ડયુક અને ડચેસે સાથે મળીને એક મોટી ને ધરખમ રકમ એ છોકરીનાં નામ પર આપેલી છે ખરી, પણ એને એ કુટુંબ પર પોતાના જન્મની નામોશીને લીધે કાંઈ એટલો સખ્ખત કેહર આવી ગયેલો છે કે તેમાંની એક પૈનીને બી હાથ લગાડવા એણે સીફ્ટ બજાઈથી ના પાડ્યું, અને ત્યારે તે રકમ, એમની એમ, એની જાણુ વગર એની પાછલી જીંદગીમાં એને કદાપી કામ આવે એવી મતલબથી એને નામે મેં બેંકમાં જમા રખાવેલી છે. એ અજબ ઝનુની છોકરી છે. બીચારી માહરી કાંની સ્ટેજ પર મજૂરી કરીને ખુશીથી પુરું કરેછ, પણ ડયુકના એક ખોટા પૈસાની બી એણે કદી આશ્વા કીધી નથી.”

“ઓ, ત્યારે તો એવી એક નેક છોકરીને આએ બધી ખરી હકીકત જાણી જાણીને દેઓ.” ડાક્ટરે દીલસોજીથી કહ્યું.

“પણ તે આગમય, ડાક્ટર, હું ધારું કે એ બધી હકીકત હું છે તે ડીટેલ્સ જાણીને હું જાઉં તો બેહતર,” મેં સહેજ વિચાર ચતાં કહ્યું, “તમોને કાંઈ અડચણ છે? તમોને હાલમાં એટલી દુરસદ છે?”

“મને તો પુરતી દુરસદ છે,” ડાક્ટરે હસીને જવાબ કર્યો, “ડ્યુકે મને રાત સુધી આને અહીંજ રેહવા મોટી શી બદલ રોકેલો છે, અને હમણું એકાદ કલાક સુધી માહરે માહરાં પેશન્ટને પાછું છોડવું નથી, એટલે માહરો તો સાંભો તમારી સાથે તાહેલાં કરવાથી વખત સોહવાશે.”

“ઓ, ત્યારે તો જરૂર એ બધી હકીકત મને કહેો,” મેં માંગી લીધું, “એ બધી નવેસરથી વાંચી લેવાની માહરી એથી હાલ તુરત તો જાનજાળ બી બચી જશે,”

“ત્યારે સાંભળો,” ડાક્ટરે કહ્યું; “મીડલેન્ડ કાઉન્ટીનાં વેકરીફ્ડ ગામડાંમાં એક પાદરી નામે લેટીમર ઘણું વરસ સુધી રહેલો હતો. તે ગરીબ હતો, અને પોતાની પરણેતર ગુજર પાંચવા પછી પોતાની બે ચેહરેનમુન દીકરીઓ સાથે ઘણી ઈજ્જત વચ્ચે એકસોજા તે ગામમાં વરસો સુધી રહેલો હતો. હવે તમે જાણો છો કે છોકરીઓને ઈજ્જતને રસ્તે દોરવાવા વારો એક બહી માયના સાહ્યા જેવો બીજો કોઈ સાહયોજ થતો નથી—આપો કદી બી એવા કાળજીવંત ને સંભાળખર્ચા થઈ જાણુતા નથી—એટલે પરીણામમાં, જ્યારે પંચાવન વરસની સાધારણ ઉંમરે તે પાદરી પોતે લકવાથી અચપ્પય મરણ પામ્યો ત્યારે એ બે છોકરીઓ, જેમની નીતી રીતી, અલબત્ત, પેહલ્લા પ્રકારની નહીં જારી શકાય તેઓ બીલકુલ રવડી પડી. તે વખતે વડી ઓગણીસ વરસની ને નાહની અદાર વરસની વયની હતી. તેઓ ઉજ્જડ ગામમાં એરડો પ્રધાન તેમ પોતે જે ટુંક કેળવણીથી તે ગામડે વાખવાખ થઈ રહી હતી તેને આધારે મનમાં એમજ મલીદા ખાતી ને દુગરાતી હતી કે અમે ઘણું શીખેલીઓ છીએ, અને લંડન જઈશું તો કેટલી કોઈ સારી નોકરીમાં તરત ઈર પડી જઈશું! એ ઉપરથી તેઓ મીસીસ એન્ટવર્થ કરીને તેઓની એક મામી લંડનમાં રહેતી હતી તેમને ઘર રેહવા આવી, કે જે ફ્રેમીલી તેઓ બે હતી તે કરતાં પણ ખરી રીતે તો વધારે મુશ્કેલ અને અભણ હતું! તેમાં તે વીધવા માતા, ત્રણ છોકરીઓ અને એક છોકરો હતો, અને છોકરીઓ બધી પરણીને સાસરે ગયલી હોવાથી જવાંન વીલ્યમ એન્ટવર્થ, જે તે છોકરાનું નામ હતું તે, પોતાની માએ સાથે ઘરમાં એકસોજા રેહતો હતો. તે પોરયો તે તરફની એક વેપારી પેદીમાં કલાક હતો.

“એન્ટવર્થવાળાંઓએ, મગર, તે બેહનોને પોતાને ત્યાં કાંઈ ધણો ઉલટમંદ આવકાર આપ્યો નહીં. વીલ્યમની માય—છોકરીઓની મામી—ઘણી ગરીબ હતી તેમજ વળી એકલપેટી અને કંજુસ બી હતી. છોકરીઓએ, તેથી, જેમ અને તેમ જાલદી પોતાને વાસ્તે કાંઈ નોકરી જોઈ કાઢવાના પછાડા માર્યા, પણ એ કામ તે લોકોએ ધાયું હતું તેવું કાંઈ સેહલ પુરવાર થયું નહીં. ત્યારેજ તે લોકોએ જાણ્યું કે તે લોકોએ જે કેળવણી લીધી હતી તે ઘણીજ ઉતરતા દરજ્જેની અને બચ્ચેબાળેકા ખેલ જેવી અપુણ્ય હતી. અતે તેઓની ધરડી

મામી તે પોરીઓ એમ માંથે પડતી આવી તેથી ધણી નારાજ અને નાસબર બનેલી દેખાઈ, એટલે તેઓ મનથી ધણી મુંઝવા લાગી. વીલ્યમ, તોપણ, બોલો થયો. તેણે પોતાની મા સાથે તેણીનાં એ નેહસ્તપણાં માટે ધણો કન્યો ક્યાં કીધો, અને અંતે તે એ બેહનોમાંની વડી જેનું નામ મેરી હતું તે એક શ્રીમંત કુટુંબમાં છોકરાં રમાડવા રહી ગઇ. એ રીતે તે બેઉ બેહનોને છુટું પડતાં લાગ્યું તો ધણું, પણ બીજો ઉપાયજ નહીં હતો. ત્યાર પછી થોડું-એકે ધરડી મીસીસ ઝેન્ટવર્થ મરણ પામી, અને વીલ્યમ જે પેલી નાહની બેહન જેનને છુપી રીતે આહતાં શાખ્યો હતો તે, પોતાની માતાનાં મરણ બાદ, ચોક્કસ મુદતે, એ નાહની બેહન જેન સાથે પરણી ગયો. મેરી એ વખતે રજા લઇને એ લગન વાસ્તે ખાસ પોતાની મામીને ધર આવેલી હતી, અને જેન એ રીતે થર પડી જવાથી ધણી ખુશી થઇ. તે પોતે પુરતી દુઃખી હતી. તેને પોતાની નોકરીમાં કાંઇજ સુખ નહીં હતું. પગાર ઝુઝવી અને કંગાળ હતો, અને શેઠ શેઠાણી ધણાં જીલમગાર હતાં. એ ઉપરાંત પોરમાં બી લાડલેલાં અને ચીખાવલાં હતાં. પરીણામમાં, તે બ્યારે પાછી નોકરીએ ગઇ ત્યારે તે કુટુંબમાં જે એક જીવાંન ઉમરાવ ધણો આવતો જતો હતો અને તેણી ઉપર ધણું ધ્યાન આપતો થયો હતો તેની ઘેલીચેરી વાતો તે ખુશીથી સાંભળતી થઇ. તે ઉમરાવ જવાંન ધણું માન પામેલાં આર્લોના ડ્યુકનો દીકરો હતો, અને છેલ્લે તે એ જવાંન સાથે બેઠજીતી વચ્ચે નાહસી ગઇ. એ પછી થોડુંએકે વીલ્યમ ઝેન્ટવર્થ પણ જેનને ધણી મુશ્કેલીમાં અવત્યાં મુકતી મેળાને રેલવેના એક અક્સમાતમાં મરણ પામ્યો, કે બ્યારે તે તેની મોહરદાર એક માતા થવાની સ્થિતીમાં હતી. એ વખતે મેરી, જે પેલા લોર્ડના આશ્રમાં અપવિત્ર જીંદગીએ રહેલી હતી, ને જેનો હાથ હવે પૈસા ટકામાં હાલ ધણો છુટો થઇ ગયેલો હતો તેણીએ પોતાની મુશ્કેલ નાહની બેહનને ધણી મદદ કરી. એ વખતે તેને (મેરીને) પોતાને ત્યાં પણ એક બચ્ચું અવતરવાની વકરી હતી, અને જે મારકવીસ એ બચ્ચાંનો બાપ થનાર હતો તે એથી ધણો ખુશી થયો—જોકે ખરેખર તો તે પરણેલો હતો, અને તેને ધર એક હકદાર એટલે પણ અવતરેલો હતો. એવામાં સરકાર તરફથી જવાંન મારકવીસને હુકમ થતાં કૉન્ટીનન્ટ પર એક એલચી ખાતાંની નોકરી પર જવું પડ્યું, અને તે મેરીની રજા લઇને તથા તેને તેના પ્રસવના વખત વાસ્તે ખરચની દરેક મોટી સગવડ આપીને ગયો. અલગત, મેરી પેહલાં તો બીહીતી હતી કે તે એ ઉમરાવના અપવિત્ર આશ્રમાં અપ્રમાણિક જીંદગીએ જીવતી હતી તેથી તેની નાહની બેહન જેન તેના પર જરૂર ધણી ગુસ્સે થશે અને તેને આહશે નહીં; પણ જેન બીચારી તેના જવાંન ધણીનાં મરવાથી પૈસા ટકાનાં એવા માહા સંકટમાં આવી ગઇ હતી, અને એક માતા થવાની કટોકટ માથે આવેલી તેની હાલતમાં તેને પૈસા ટકાની મદદની એવી જરૂર પડી, કે તેને મેરીની સાથ સંસ્લાહ ફરજિયાત રાખવીજ પડી, જેથી તે બેહનો મળતી બેટતી રહી. એ પછી પેહલાં જેનની સુવાવડ આવી, અને તેને ત્યાં એક છોકરીનો જન્મ થયો, જેનું નામ મેરી રાખવામાં આવ્યું.”

“ઓ, ત્યારે આપણી મેરીનું નામ જે મેરી ઝેન્ટવર્થ છે તે તો બીલકુલ હકદાર ને ખરુંજ છે?” હું અન્યથાથી પુકારી ઉઠી.

“તદન ખરું,” ડાક્ટરે જવાબ કર્યો, “એ જેન અને વીલ્યમ જે પરણેલાં અને હકદાર ધણી ધણીઆંણી હતાં તેઓનુંજ બચ્ચું છે: મગર મેરીને જન્મ આપ્યા પછી તેની માતા જેન બી સુવાવડમાંજ સખખત બોખાર આવવાથી ગુજરી ગઇ, અને એની માસીને એ

બચ્ચાંનો હવાળો લેવો પડ્યો. એ પછી વળી થોડુંએકે મેરીની માસીની પોતાની પથ્થુ સુધાવક થઇ, અને તે બચ્ચું જનમતાં સાથે તરતજ ગુજરી ગયું, એટલે માસીએ પોતાની બેઠનની દીકરીને પોતાનીજ કરીને ઉધારી—એટલે સુધી કે જે ઉમરાવના આશ્ચર્ય હેઠળ તે રહેલી હતી તેનું હેત સદા બચ્ચાંનાં કારણથી સચવાયલું રહે તે ઉમેદથી તેણે તેને વટીક તે તેઓનું પોતાનું બચ્ચું કુલગુજાર થવાની વાત જાણુવા દીધીજ નહીં. પરીણામમાં, જે વરસે જ્યારે જવાંન લોડ પોતાને શેઠર ઘેર પાછો ફર્યો અને મેરીને મળવા આવ્યો ત્યારે તેનાં પોતાનાં બચ્ચાં તરીકે જનની છોકરી બતાવવામાં આવી, અને તેને છેકના છેડા સુધી મેરીના એ દગાનો તો કાંઈ સ્વપ્ને વટીક થયો નહીં. વળી મેરીએ પોતાની બેઠજનની બચાવવા જનનાં મરણ પછી તરત મેરી એન્તવર્થનું નામ ધારણ કર્યું હતું, જેથી જે ઉમરાવ મળવા આવતો હતો તે મીં એન્તવર્થ તરીકેજ ઓલખાતો થયો, અને તે બચ્ચું સમજનું થયું ત્યારે તેને તે પોતાનો કાકોજ માનવા લાગી. ત્યાર બાદ પોતાના બાપનાં મરણથી મારકવીસ પોતે ડચુક થયો, કે જે ડચુક હાલમાં આવેજ મકાનમાં છે, અને જેને તમે એ એન્તવર્થનો અત્યાર તક પીતા સમજ્યાં છો !”

“પથ્થુ એ બાધ પોતાને હાથે એવી એક કેરીઅત લખી શું કરવા અર્થ હશે ?” મેં અજાણ્ય બતાવી.

“એ લખેછ કે એ બીચારાં બચ્ચાંનું આયંદા સારું થાએ તે ખ્યાલથી મેં એ બધી ખરી હકીકત લખી રાખેલી છે, કે એ દાહડે વારેની થવા પછી જે કાંઈ સારે ઠેકાંણે પરણવાનું એનાં નસીબમાં હોય, અને નામોશીમાં તવલુદ થયલાં બચ્ચાં તરીકે જે એનો કાંઈ અસ્વિકાર થવા પામે તો બધી ખરી હકીકત તરત જાહેર થઇ શકે !”—ડાકટરે ખુલાસો કર્યો.

“કેવો નેક વિચાર !” મેં રાજ થઇને કહ્યું; “ખરાબીમાં ને ખોહારીમાં ફસેલાંઓને બી બાજે વખત નિર્દોષને ખાતર ખોદા કેવી નેક તોફીઅત બક્ષેછ ! બચ્ચીત, જે થોડીક બીમાર પડીને એ બાધ મરી જતે તો મરનાર નાહની મેરીને એ કાગળ્યાંઓ વાસ્તે જરૂર કરીને કહી જતે; પથ્થુ બીચારી પડી ને પડી અવાચક થઇ અછ તેથીજ અત્યાર સુધી અમે બધાં અંધારાંમાં ઠોકરાયા કીધાં; હવે ત્યારે હું જાઉં, ડાકટર, મેરીને એ બધી વાત કેહવા ?”

“સુખેથી જાઓ,” તે બલા ડાકટરે કહ્યું, “તે નેક બચ્ચાંને એ સધ્યારો અને સુખના સમાચાર જેમ જલદી મળે તેમ સારું, અને હવે હું પોતે બી માહરાં પેશન્ટને પાછો તપાસવા જાઉંછ.”

એ મુજબ અમે બંને છુટાં પડ્યાં, અને હું મેરીને મલકા જવા કરતી હતી, તેવામાં તો તે પોતેજ અરધે દાહરે ઉતરી આવેલી મને સાંભી મલી !

પ્રકરણ ૧૯૦.

“મેરી, મેરી !” મેં કપકાથી કહ્યું, “મેં તુને ના કહ્યુંતુંની ?”—અને પછી રખે તેને કાંઈ હાલમાં બી હજી જોઇ લીએ તે રીકરથી હું એક નરમ આંચકાથી તેને ધસડી બાણુ-

માંના એક ઓરડામાં લઇ મઠ, અને ત્યાં જઈને મેં બારણું બંધ કરી લીધું.

“શું કરે, ઍલન!” અમે એકલાં પડ્યાં એટલે મેરીએ રડમસ જેવીએ ખુલાસો કર્યો, “બે કલાક વેર માહરા ઓરડામાં એકલી બરાઇ રહેતાં માહરો તો જીવન ગભરાઈ આવ્યો, અને હું ચંગ વગાડી વગાડીને ઘડી તોળી કોઇ નોકર નફરો વટીક મને જવાબ કરતાં આવ્યાં નહીં, જેથી માહરી ધીરજ ખપી ગઈ, એટલે અતે હું નીચે આવતી રહી!”

“તું ધણી એડી થઈ,” મેં ઠપકાથી કહ્યું, “આપણે ઠરાવ કર્યો તો તે ઉપર અમલ થવોજ જોઈતો હતો. નોકર નફરો બી એટલાં બધાં કામમાં પડેલાં કે તુંને જવાબ કોણ કરી શકે, વાઈ?”

“તે મને કેમ ખબર પડે?” મેરીએ બચાવ કર્યો, “તમે બી બે કલાક સુધી મને તદ્દન વીસારીને નિરાંત પાંમેલાં નીચે બેસીજ રહ્યાં!”

“ઘેલી, હું તો તાહરાજ સંબંધમાં રોકાયેલી હતી!”

“માહરા સંબંધમાં?” અને મેરી ધણી અજબ થયેલી દેખાઈ.

“હા.”

“ઓ, વાહલાં ઍલન, તમે ખરેખર કેટલાં ભલાં છો!” તે છોકરીએ હેતથી ને હેસાંનથી કહ્યું, “પણ વળી માહરા સંબંધમાં નવું શું થયું?”

“કાંઈ ધણુંજ અજબ જેવું ને જાણવા જોગ!” હું હસી, “તું જાણીને ખુશીજ થાય તેવું!”

“ઓ, શું? મને કેહો તો ખરાં?”

“તું ડ્યુકની દીકરી નથી. ડ્યુક સાથ તુંને કશુંજ લાગતું વળગતું નથી. તું નામોશીમાં જન્મેલી નથી, અને લગનના પવિત્ર હકથી એક થયેલાં બીજાં અને જીદાંજ માતપીતાતું તું તો હકદાર ફરજદ છે!” મેં બાર નાંખીને કહ્યું.

મેરી ખુશીની એક ચીસ સમેત એ સાંભળતાં પોતાની બેઠકમાંથી ચમકી ઉઠી. તેણે હદ વગરની આતુરતાની આજીજથી પોતાના બંને હાથ વટીક જોડ્યા! જાણે તે પોતાના કાનોને ધતબારજ કરી શકી નહીં, અને બ્યારે મેં તેને વધારે બારથી પાછું સમજવીને કહ્યું કે ડ્યુક સાથ કે ડ્યુકનાં કુટુંબ સાથ તેને કશુંજ સગપણ નહીં હતું, ત્યારે હદ વગરની ખુશાલીથી તે માહરે ગળે વળગી પડી, જેવામાં તાજીબ કે તેજ પળે બારણું ઉઘાડીને ખુદ મારકવીસ હરબઈ પોતે તે ઓરડામાં અંદર ચાલી આવ્યો!!

તે ધણો ઉજ્જેરાયેલો હતો. તેના ચેહેરા ખુશીથી ખીલીને લાલ થઇ ગયેલો હતો. શું તેણે અમે બેને આ ઓરડામાં આવતાં જોયાં, ને મેરીને ડ્યુકનાં કુટુંબ સાથ કશુંજ લાગતું વળગતું ન હતું એમ જ મેં કહી સંભળાવ્યું તે તેણે બારણાં બાહર બરાઇ ધ્રુપાઈને સાંભળી લીધું હતું?

તેમજ હતું! તેણે આવતાં સાથે ખુશાલીથી પોકાર્યું “ઓ ઍલન, શું એ ખરી વાત

છે ? અમે બાઈ બેઠન નથી ? શું હું હજી બી ત્યારે માહરી મેરીને પરણવા ને લગનના પાક હકથી માહરી મોહરદાર બનાવવા છુટો છું ? ”

પણ મેરીની એ વેળાએ શી દશા હતી ? મેં તેણીના બધી જોયું, અને મને લાગ્યું કે તેનું માથું કાંઈક ઝાંકા ખાતું હતું, જ્યારે બીજી પગે તે બેઠોસ થઈને સોફા પર તુટી પડી ! આ બધી ડાકટ કરી નાંખનારી હદ સુધીની ખુશાલી એટલી આજે જ કરી નાખવાવાળી પુરવાર થઈ કે તેજ તેને ઉરકેરીને બેફાંમ કરી મુકવા બસ હતી, અને તેવામાં વળી કટોકટ તેજ વખતે ઉપર કહેલું બોલતો હરબર્ટ પોતે અંદર ધસી આવ્યો તે સંજોગે એ ગરીબ છોકરી ખમી શકે તે કરતાં બધું જ્યાંથી થઈ પડ્યું, અને તે પોતાનાં મગજ પરનો અખત્યાર ખોલી દઈને બીલકુલ બેફાંમ બની ગઈ !

એ, મગર, સાફ જ થયું. તે પ્યારાંઓને આ તબક્કે મળવા દેવા હું મુતલબ ખુશી નહીં હતી. હું જાણતી હતી કે તેઓ બંને એકબેક પર જાન રીક્ષા કરી નાંખે એટલી હદ સુધી એક બીજાને આહતાં હતાં, અને હરબર્ટની લાંગણી તદ્દન પ્રમાણીક અને ગૃહસ્થાપ્ત ભરેલી હતી, એમાં તો એક બી સદેહ નહીં હતો, તોપણ તેનાં મોટી પદ્ધતિ ધરાવનાર તુમાખી માઆપ એવાં એક જોડાંયુને વાસ્તે એકમત થાય એ અત્યારે હજી માની જ કેમ શકાય ?

“ માહરા લૉડ,” મેં તે ઉપરથી જરા અણગમો બતાવી કહ્યું, “ તમે એમ બારણું આમળ બરાબને અમારી વાત સાંભળવાનું જોરસલુક અને જોરડાહપણ કર્યું તેથી હું બધી દલગીર છું, પણ તમે જે માની શકતા હોવો કે હું બીલકુલ તમારા બલામાં છું, તો હું માંગી લેઉં છ કે અબ બી આમે ઓરડો છોડી જાઓ, અને વીસ મીનીટ પછી મને એકાંતમાં મળજો, એટલે આપણે બધી વધારે વીગતથી વાત કરી લઈશું.”

“ પણ શું હું આમે નવા બરપા થયેલા સંજોગો વચ્ચે માહરી મેરીને જરા મળી બી નહીં શકું ? ” તે બીઆરાએ કાકલુદી કરી.

“ ખચ્ચીતજ નહીં ! ” મેં મજબુતીથી કહ્યું, “ મને એને જલ્દીથી સાહવધ કરવા દેઓ, અને હું પાછું માંગી લેઉં છ કે તમે જે તમાર ને એનું સાફ જ આહતા હોવો તો એ હોસમાં આવે તે આગમય અહીંથી જતા રહેો. વીસ મીનીટ પછી, મેં કહ્યું તેમ, મને એકફાર્ટ રૂમમાં મળજો.”

“ હું તમને છું, ઈલન,” તે જવાને તરત દાનાઈથી ને નાંખતીથી એકમત થતાં કહ્યું,— અને મેરી જે હાલમાં તેની બેખુદી વચ્ચે બી કાંઈ અજબ જેવી સુંદર દેખાતી હતી તેના મોહક યુખડા પર એક આતુર નજર ફેંકી તે, થોડાક નાઉએ, તે ઓરડામાંથી જતો રહ્યો, અને પોતાની પાછળ બારણું તેણે ખેંચીને પાછું બંધ કરી લીધું.

મેં એ પછી પાણીના છટકાવ ને કોલોનવૉટર વિગેરેની મદદથી મેરીને પાછી જલ્દી જ હુસ્વાર કીધી. મેં ડાકટરને તેડ્યો નહીં કે હું જરા બી ગમરાઈ નહીં, અને મેરીએ હોસમાં આવતાં સાથે પેહલું જે પુછ્યું તે પોતાના વાહલા હરબર્ટના સંબંધમાં હતું !

મેં તેને સમજાવી. તે બધી રાંક, સ્પાંણી, સમજદાર અને તાબેદાર હતી. માહરી સલ્લાહ

વમર તે એક પગલું બી નહીં ઉગામે તેમાંની તે એક ગરીબ છોકરી હતી તે વાંચનાર સારી રીતે જાણી ગયલાં છે, અને અમે લંબાણુ ગુફતેગો પછી અંતે એજ કરાવ પર આવ્યાં કે હાલ મેરીએ હરબર્ટને મુતલમ એકાંતમાં મળવું નહીં, અને માહરે એ જવાનને ખાનગીમાં મળીને અહીંથી તુરત તો જતો રેહવા વાસ્તેજ સમજાવી લેવો. હજી તો ડ્યુકને અને ડ્યેસને મેરી ડ્યુકની છોકરી નહીં થતી હતી તે વર્તમાન જાહેર કરવાના હતા, અને તે જાહેર થતાં તે લોક એ બાળા તરફ કેવી વળાણુ બતાવેછ તે જોઇ તપાસીનેજ આગળ કામ લેવાનું હતું. મેરી, એ ઉપરથી, તુરતજ પોતાના ઓરડામાં જતી રહી, અને હું પાંધરી ડ્યુકને શોહોધતી તે બંગલાના બીજા ભાગમાં ગઈ.

તે (ડ્યુક) એ વખતે લંચ પર બેઠેલો હતો, અને ત્યાંજ હું વગર અચકાવે ગઈ. તે ધણી ખુશ મિમજમાં હતો, અને એક બટક પર હાથ મારતો હતો, બ્યારે વળી મળાંની ગટર ધોઇ કાઢવા ઉપરથી શેરી પરજ મારો હતો! બલી જુલ્યટ તે ઉમરાવ પહોંચ્યાંઓની ધણી ખરચાણુ ખાતરદારી કરવામાં જરા બી બખીલ કે તંગદસ્ત થતી જણાઇ નહીં હતી.

“ઓ મીસ પર્સી?” તેણે મને જોતાં સાથે આવકારનું કહ્યું, “આવો, આવો, બેસો! મને જરા હંફ કરશો? નહીં? એક શેરીનું ઝાસ બી નહીં? વારં ચાલો, ત્યારે, જેમ તમારી મરજી. તમે જુઓ, મીસ પર્સી, કે માહરે જીવ તો ધણો દલગીર ને દુખી છે.—એક વાતનું મને કાંઈ દુઃખ નથી.”—અને એમ કેહતાં તેણે એક મોટો દબુસો મોઢાંમાં દાબી દીધો, “પણ બધે વાતનો માહરા ધરડા જીવને સંતાપ ને ગમ છે. એક હાથ પર માહરી બેરી બાંગીને લુકા થઇ અને બીજા હાથ પર માહરી સૌથી વાહલી અને સૌથી માનીતી વાચોલીન! એ કાંઈ જેવું તેવું દુઃખ છે?”—અને શેરીનું આખું ઝાસ એમ કેહતાં તેણે બલાપાથી મળાંમાં રેડી દીધું! “તે છતાં જીવતો જીવ, તેને કાંઈ ખાધા પીધા વગર ચાલે વારં? તમેજ કેહો?”

“માહરા લોર્ડ,” મેં એ તેની બકવાતથી ગમત પામી કહ્યું, “માહરે કાંઈ તમોને ધણુંજ જરૂરનું કેહવાનું છે!”

“હમણાંજ?” તેણે ચીંતાનો ચીલ્લો કપાળ પર ચઢવીને પુછ્યું, “પીસબ્લોસમ આવે ત્યાં વેર થોબી નહીં શકાશે? તે ધણો સમજી ને બાહોસ છે, અને કાંઈ બી અગતની વાતમાં તેની સલાહ—”

“માહરા લોર્ડ, માહરે જે કેહવાનું છે તે ધણી ગંભીર તાકીદનું છે,” મેં તેનાં એ હેમકપણુથી હવે કંટાળો ખાધને કહ્યું.

“એવું તે શું છે?” તેણે થોડુંક જીચાસુ પુછ્યું.

“તે તમારા ને મેરીના સંબંધમાં છે,” મેં જાંતીથી કહ્યું.

“શું? તે પોરીને કાંઈ વળી વધારે પૈસા જોઈએછ?”

“નહીં, તેણે તો તમારું એક દાઢયું બી અત્યાર સુધી જોયું કે લીધું નથી, અને હવે પછી કદી લેશે બી નહીંજ, કેમજે તમે જાણીને અજબ થશો કે તે કાંઈ તમારું બચ્ચું છેજ નહીં.”

“હેં? શું?” અને તે બેદરકાર માણસ એ વાત સાંભળતાં એટલો આ વખત ઉસ્કેરાયો

ને ચોંક્યો કે હાથમાંનું શેરીનું ગ્લાસ બટકની આખી ડીરામાં બધું ઉંધું વાળ્યું!! “માહરી દીકરી નહીં તો કોણના આપની?”

“બીબીજી આપની.”

“હા, કોઇ બી આપની તો હોવીજ જોઇએ કેની?” તે છબ્બરડા માસ્તર પાછો પોતાની રીત પ્રમાણે થોડાક રમુજી અને બેપરવાહ થયો, “પણ કોણની તેજ માહરે જાંજીવું છે!

“અને તેજ હું તમોને કેહવા આવીછ, જો તમે ધીરજથી ને વચ્ચે બોલ્યા વગર ધ્યાનથી સાંભળી શકો તો!” મેં કહ્યું.

“હા ત્યારે, ચલાવો; પણ જરા થોભો!” તે દીવાનાએ માંગી લીધું, “આ બટકની ટાંગ અને કાપી કાઢવા દેઓ, અને તે ધીરજથી દપાડું તેટલાં એ જે અજળ જેવી કેરીઅત તમારે અને કેહવી હોય તે તમે તમારે નીરાંતથી અને કેહ્યા કરો. હું એ રીતે પુરતો રોકાયેલો હોવશ તો વચ્ચે નહીં બોલશ!”

અને તેમજ થયું. તે વચ્ચે નહીંજ બોલ્યો! તે રોકાયેલો એટલો હતો કે વચ્ચે બોલવાનો તે બીચારને વખતજ નહીં મળ્યો. તે બટકને તેણે વચ્ચેથી ચીરી ફાંસીને દપોદપ તેના દબ્બુસા પર દબ્બુસા એવા લગાવા માંડ્યા, કે જે દરમ્યાંન મેરીનાં માથાપને લમતી જે નવી શોહોધ થઈ હતી તે સધળું મેં બન્યું એટલું ટુંકમાં તેને કહી સંભળાવ્યું; અને બ્યારે હું તે સધળું કહી રહી ત્યારે તેની પેહલો અજળબીબીનો જુસ્સો સમી ચુકેલો હોવાથી તે એટલુંજ બોલ્યો, “આએ તો ત્યારે ખરેખર કાંઈ ધણું અજળ જેવું છે! જાણે “અરેખ્યન નાઇટસ” માંની તમે માહરી આગળ એકાદ વાત કરતાં હોવાની તેવુંજ છે, મીસ પર્સા! પણ કોઇ બી રીતે એ વાત માહરા પેલા ફુલ્લડ પોરયા હરબટને કાને જવી જોઇએ નહીં. તે જરા તમે સાચવજો, નહીં તો પછી કાલનો દુકાળ આજે પડશે! એ નહીં તો એ પોરી સાચેજ પરજીવાનો રખણો લઈ બેસશે.”

“તે તપાસવાનું અને ધટું કરવાનું તમારું કામ છે, માહરા લૉડ, માહરું નહીં,” મેં જરા તણકાથી કહ્યું, “હું તો તમોને એટલુંજ ચેતાવવા માંજુંછ કે મેરી એન્ટવર્થ હાલમાં આએજ મકાનમાં છે, અને તેથી તમોએ ચેતેલા રેહવું હોય તો ચેતેલા રેહજો.”

“ઓ, એમ છે?” ડ્યુકે જરા વધતો ગભરાત કર્યો; “ત્યારે તો માહરે હરબટને કાંઈ બી કામને મસે અહીંથી લાંડન ખદેરી દેવોજ જોઇએ. હું એને અમારાં સગાં વાહલાંઓને ખબર કરવા અને લાંડનથી એની માપને વરે નામાંકીત ડાકટરો મોકળવાને મસે લાંડન મોકલ્યો આપું, અને હું પોતે બી હવે અહીં થોભવા ચાહતો નથી. એમ છે ત્યારે એ છેકરી સાથે રખારે મવાનું ધણું કંકાડું થઈ પડશે, જેથી હું અત્રેનાં “હોટેલ સેસીલ” માં જતો રેહુંછ. એટલુંજ કે અવારનવાર હું ધડીઅપકો ભોકલાજે ડમેસની ખબર લેવા અહીં પાછો આવવાનો હોવશ ત્યારે તમોને એક ચીઠીથી આગળથી ખબર આપશ, અને મેહરજાનીની રાહે તમે તેટલો વખત મેરીને તેના ઝોરડામાંજ બરાધ રેહવા સમજાવી લેજો,”

પ્રકરણ ૧૯૧.

આએ બંદોબસ્તી અને બી મમી, અને તેથી હું સધળું ખુશીથી મંજુર કરીને તે ઝોરડામાંથી બાહર પડી, બ્યારે એકદાર્ટ રમ તરફ મઈ ત્યારે ત્યાં હરબટ માહરી વાટ

જેતો, મેં જાન્યે જોયું કે, મોટી ઉશ્કેરણીના ફેરા ફર્યા કરતો હતો.

“માહરા લૉડ, તમે માહરેં માનશો?” મેં તેને તે ઉપરથી ઠડો પાડી તરત સમજાવ્યું; “તમારા પપા કાંઈ કામને મસે તમોને લાંડન મોકળી દેવા ચાહેછ, અને તમો હાલમાં અત્રે કાંઈ બી ફેસાદ કે ફીટનાનો સીન નહીં થવા દેવાનું ચાહતા હોવો તો માહરેં એક ગરીબ બેહેન તરીકેનું ઘનાધથી માનો, અને અત્રેથી જોમ બને એમ જાણી જતાજ રહેો!”

“પણ મેરીને મલ્યા વગર? તેની સાથે એક બી વાત કર્યા વગર?” તેણે ફરમાદની ઢપે પુછ્યું,

“હા, તેમાંજ તમો બનેની બલાધ છે,” મેં મજબુતીથી કહ્યું, “તમો બેઉ થોડાક મને વખત આપો, અને તમો બનેને એક કરવા વારતે શું કરી શકાય તેનો જો હું કાંઈ તોડ શોધવી કાઢી શકશ તો હું તમોને જરૂર મદદ કરશ; માહરા પર ઇતિખાર રાખો.”

મારકવીસ હરબટ નાચાર થયો.

“પણ મને સમજાવો તો ખરા, માહરા લૉડ, કે અમો બે વાત કરતાં હતાં તે દરમ્યાન તમો કેમ અંદર ધસી આવવા પામ્યા?” મેં હયાં યાદ થતાં પુછ્યું.

“હું બહુ ખરેજ કેહવશ, મીસ પર્સી,” તે પ્રમાણીક જવાને ખુલાસો કર્યો, “ખરી વાત એટલીજ છે કે મમાને ફ્રીડગરમમાંથી બેડરમમાં રીમુવ કરવામાં આવતાં હતાં તે વખતે મેં તમોને અને ડાકટરને એક ઓરડામાં વાત કરતાં બેઠેલાં જોયાં, અને બેડરમ તૈયાર હતો એમ તમોને લેડી ફ્રીડરિકની મેડ કેહવા આવી તે વખતે ઓરડાનાં બારણાં આગળથી પસાર થતાં ડાકટરના એટલા બોલો મેં ખુલ્લા સાંભળ્યા કે મેરી એન્ટવર્થના સંબંધમાં તે તમોને કાંઈ ઘણું અમતનું કેહવા માંગતો હતો!”

“ઓ, ત્યારે તો માહરા વેહમ તદન ખરાજ હતા!” મેં કહ્યું, “તે ઓરડામાંથી બાહર આવતાં મેં તમોને ત્યાંથી પસાર થઇ જતા જોયા હતા, અને ત્યારેજ હું બડકી હતી કે રખે તમે ડાકટરના બોલો સાંભળ્યા હોય!”

“હા. બેહેન, તેજ ખરી વાત છે,” હરબટે જવાબ કર્યો, “અને તમે ખ્યાલ કરો કે એવું સાંભળીને હું ઉશ્કેરાઉં કે નહીં? પછીથી મેં તમોને અને ડાકટરને વળી એક ઓરડામાં બરાબને ઘણો વખત સુધી વાત કરતાં જોયાં, પણ, અલગત, તે વખતે તો બરાબ છુપાઇને તે સાંભળીં લેવાની હું ઢીંમત કરી શક્યો નહીં. ત્યાર પછીથી હું છુપી છાની તમારી પર નીજેહબાની રાખતોજ ચાલ્યો, કારણ કે તમોને એકાંતમાં મળીને એ શું હતું તે બને તો આજુબથી પુછી લેવા ચાહતો હતો. એવામાં તો મેં મેરીનેજ ઘર પરથી ઉતરી આવતાં જોઇ, અને તે પણ આજેજ મકાનમાં હતી એમ જાણ્યું તો હું હદ વગરનો અજબ થયો અને જાસ્તી ઉશ્કેરાયો. એ પછી તમો બને એક ઓરડામાં ધુસ્યાં, અને ત્યાં શું વાત થતી હતી તે જાણવા માહરો જીવ નહીંજ થોપી શક્યો, ત્યારે હું કમુલ કરેછ કે હું ઘણો બેશરમ થયો, અને બારણાં આગળ બરાબને અંદર તમો બે વચ્ચે થતી વાતચીત મેં સાંભળી લીધી. તે દરમ્યાન તમોએ તેને તે માહરી બેહેન મુતલગ નહીં થતી હોવાનું કહ્યું, અને માહરી ખુલાસી નહીં રોકી શકાવાથી હું પોતે પોતાને બુલી જાન્યે હરખનો માર્યો એકદમ અંદર ધસી આવ્યો!”

દુકામાં, ધણી મુશકેલી મારકવીસ હરખટ એ પછી મનાયો, અને અત્રેથી જતો રહેવા ક્યુલ થયો. મેં તેઓને જલદીજ પાછાં મેળવવાની દરેક પ્રમાણીક ક્યુલાતો આપી. તે પછી તે બે આપ દીકરાઓ વચ્ચે કાંઈ વાતચીત થયલી હોવીજ જોઈએ, કેમજે જરા વારમાં મારકવીસની પોસ્ટચેઝ તૈયાર કરવાનો હોકમ થયો, અને લંડનના મોટા ડાકટરોને મોકળવા અને ખીન્નઓને આ અકસમાતની ખબર આપવાને મસે મારકવીસ હરખટ લંડન જવા ઉપડી ગયો. અલખત, તે જવા આગમ્ય પોતાની ખીમાર માતાના ઓરડામાં પાછો ને પાછો જઈ આવ્યો હતો, કે જે આસ્તે આસ્તે સાહવધ થવાનાં ચીન્હો દેખાડતી જતી હતી અને જેના સંબંધમાં કશીજ રીતે શીકરંમંદ નહીં થવાની ડાકટર સીંગલટને તે હેતવંતા દીકરાને દરેક હીમત અને ખાત્રી આપી હતી.

વળી જરા વારે ડ્યુક પશુ હોટેલમાં રહેવા ગયો, અને ત્યારેજ મેં, મેરીએ અને જુલીએ છુટકારાના દમ ખેંચ્યા. જુલી ખી સધળું જાણતી હતી. તેની આગળ સધળી વાત વીગતવારે મેં કરેલી હતી.

વળી અજળ્ય જેવું તો એ હતું કે મેરી હવે બહુ થઈને ખીમાર ડચેસની સારવાર સારું તેના ઓરડામાં હીંમતથી આવી. તેણીએ પોને તેની નર્સ થવાનું કાકલુદીથી માંગી લીધું! આર્લીવાળાંઓ વાસ્તેતો તેનો કહેર હવે તમામ સમી ગયો હતો, અને ડ્યુક તથા હરખટ અત્રેથી જતા રહેવા પછી તેને કાંઈક અજળ્ય હીંમત આવી ગયલી જોઈ શકાતી હતી. તેને હવે, તે કેહેતી હતી કે, આર્લીવાળાંઓ પર કાંઈ સાંચું ખુદરતી હેત આવતું હતું, અને તેના ખ્યારનું ગમે એ પરીણામ આવે તોપશુ આ વખતે તો એક હેતવંતાં દીલની સાચ્ચી બલાઈથી તેના વાહલા હરખટને ખાતર તે પોતાની ફરજ માંની લાખને ડચેસને નર્સ કરવાની બોહોંસ લઈ બેઠી, અને તે ખીમારનો તેણીએ હવાલો લીધો.

એ આગમ્ય—માહરે અત્રે વળી કેહવું થટે કે—ડાકટર સીંગલટને મેરીને તેણીના ઈજ્જતદાર જન્મને ભગતી પુરવારીના પેલા અમતના દસ્તાવેજે સપુર્દ કરવા હતા, અને તે તેણીએ વાંચીને ધણી સભાળથી પોતાની કને ઉંચા કર્યા હતા. વળી તેણીએ ડાકટર મારકટે પેલા ધરડા માળી થોમસન ઉપર એક મોટું ઇનામ પશુ મોકળી આપ્યું હતું, કેમજે ખરેખર તો એ સધળો ભેદ મેળવી આપનાર તે ગરીબ અભણ ધરડો માળીજ હતો.

પશુ અહીં હવે એ બધી વાત અત્રેજ પડતી મુકી માહરે ખીજી જરૂરની હકીકતો હાથ ધરવી જોઈશે. ઉપલી વાતો બન્યા પછી ખીજે દહાડે, એટલે કે અમે ડોવર આવ્યાં ને ડચેસને અકસમાત થયો તે પછીના ત્રીજે દિવસે, અને ખીડાનું એક કામળ બબ્બુ, જેમાં બે અમતના વર્તમાન હતા. એક તો એ કે પેલી એનીજેલીના ચરચીલનું રહેઠાણુ અતે એ બાહોસ છોકરી અચખુચ શોહધી કાઢી શકી હતી, અને ખીજું તો એ કે મરનાર ગીલ્ડફોર્ડની છાવણીમાં જે પેલો ખુધો વેહેંટ્યું જતાં આવતાં અમારી ખીદમત કરતો હતો તે અને જરૂરી મળવાની આરજુથી માહરે ધર અને મળવા આવી ગયો હતો. આ બેઉ ધણી દીલ ઉચકેરનારી વાત હતી. વાંચનાર જાણેજ કે એનજેલીના ચરચીલની કું દોસ્ત થવા ને તેને દરેક બની શકતી મદદ કરવા આહતી હતી, તે છતાં, તેણીએ કેવી રીતે અને તેની શત્રુ જાહેર કરીને અને તરછોડી કાઢી હતી, અને તે પોતે કાણુ હતી તે અને એટલું જલદી તેહકીથી જાણી લેવાને કું પુશ્કળ

ઇતેભર બની હતી. હું વળી પેલા ખુધા જીપસીને મળી સેવાની તક પણ મુકવા આહતી નહીં હતી. અમે તો એમજ ધારતાં હતાં કે ધરડા બીદરોય સાથે એ તેનો ખાસ ખીદમતગાર વેહેંત્યું જીપસી પણ બીચારો બળી મુવો હશે, પણ તેમ નહીં હતું, ત્યારે તેનાથી માહરી ગુમાયલી દોલતનો ભેદ હજી બી કદાપી મને મળી આવે તે વાસ્તે હું ઉલટમંદ થઇ એટલા માટે મેં તરત પાછી લંડન જતી રેહવાજ જીલી પાસે માંગી લીધું, અને જોકે તે તેમજ મેરી માહરા એ ઠરાવથી ધણું નાઉમેદ થયાં, કેમજે હું તો એક મહીના નીરાંતના જીવે જીલીને ત્યાં રેહવાનીજ અણુત્રી ને મતલબથી આવેલી હતી, તોપણ, એ બંને વાતની અગત અને તાકીદ પીછાંણી, તે બંને જણીઓએ મને આયંદા ખુશીથી જવા દીધી.

એ મુજબ તેજ સહાંજે પાંચ વાગે એટ જોરમંડ ઝીટમાંનાં માહરાં ધરમાં હું પાછી આવી લાગી, અને ત્યારે બીડા પાસે એ બંને વાતોની વધતી વિગતો મેં મેળવી. પેલા વેહેંત્યાંને વાસ્તે બીડાએ કહ્યું કે તે પોતે કાંઇ તેને મળી શકી નહીં હતી, અને તેને તો એક માહરી બીજી મેડ નામે સુસનેજ જવાબ કર્યો હતો; પણ તે મેડે કહેલી વીગતોથી એક બી શક વગર પુરવાર થતું હતું કે તે આવી જનાર તે ખુધાજ હતો.

“અને સુસને તેને કહ્યુંજ વાઈ કે હું એક મહીના વાસ્તે ડોવર રેહવા ગયલી છું?” મેં ફરમંદ પુછ્યું.

“જરા બી નહીં,” બીડાએ સધારો આપ્યો. “સુસન કહેજ કે ખુલાસાથી બોલવાનો તેણે તેને વખત આપ્યોજ નહીં, અને તે એમજ સમજ્યો કે તમે બાહર કેયે કામેકાજે ગયલાં હતાં, જેથી તે એ ચાર દીવસ રહીને પાછો આવવાનું કહી ઉતાવળમાં આલીજ ગયો.”

“એ બેહતર છે,” મેં ખુશી થઇને કહ્યું, “ત્યારે તો તે પાછો આવવોજ જોઇએ ખરો, કાંયજે કોઈ શક નથી કે એ આપણને આપણા લાભનું કાંઈ જરૂરનું કેહવાજ માંગતો હોવો જોઇએ: હવે ત્યારે પેલી એનજેલીનાની વાત. તુને તેનાં મકાનનો પતો કેમ મળ્યો, બીડા?”

બીડાનો ખુલાસો ટુંક હતો. તેના જણાવ્યા મુજબ તે આગલે દાહડે દોલતખર્નમાંથી કાંઇ કામેકાજે જતી હતી તેટલાં અચપ્રય તેને રસ્તામાં એ એનજેલીના મળો. તેણીએ કાંઈ બીડાને જોઇ નહીં, જેથી તરત બાહોસીથી કામ લઇને દુરથી બીડાએ તેની પુક પકડી. એ પછી કવીન ઝીટમાં થઇને વોતરું બ્રીજ સુધી તે આગળ વધી, અને બીડાએ અતે તેને તેજ તરફનાં એક ધરમાં ધુસતી જોઈ. એ ઉપરથી બીડાએ ત્યાં પછીથી થોડુંક નાણું વેરીને ખબર કાઢી, અને ત્યારે પકડું થયું કે એ છોકરી ત્યાંજ રહેતી હતી !

બીજી સહવારે, એ ઉપરથી, મને બીડાએ આપેલી પકડી ઇલાંણીઓ મુજબ હું પોતે હવે તે છોકરીને મલવા ગઇ, અને તે રેહતી હતી તે આલીની અતરાફમાં જઇને મેં એનજેલીના ચરચીલને નામે પરપુછ કરી; પણ એ નામનું તો કોઇ ત્યાં રહેતું માલુમ પડ્યું નહીં. અતે એ આલીના એક દુકાનદારે, મેં તેના હાથને ચીકાસ ચોપડ્યો ત્યારે, મને કહ્યું કે કોઇ મીઠ સ્મીથ નામનો ગરીબ આદમી પોતાની દીકરી સાથે ત્રીજે મજળે દાદરની દાબી સાઇડે રેહતો હતો, કે જે છોકરી નાટકમાં ધધો કરતી સંભળાતી હતી; અને તરત મને યાદ આવ્યું કે એ છોકરીએ પોતાના કપડાં ગીરવી મુકેલાં મીઠ રીચર્ડસે પકડ્યાં હતાં તે દુકાંજીમાં પણ તેણીએ “મીઠ સ્મીથ” નુંજ નામ નોંધાવ્યું હતું ! એ ઉપરથી હીમત પાંખી, હવે તરતજ, મને ઇલાંણી

આપવામાં આવી તે મુજબ, હું વચમાંના મોટા દાદર પર થઇને તે ચાલીના ત્રીજે મળે પોંહોંચી ગઇ, અને જે ઓરડાની મને ચોકકસ ધ્યાંણી આપવામાં આવી હતી તેનું બારણું (જે મેં જોયું કે જરા કોરવાંકું અળગું બંધ કરેલું હતું તે) મેં હીંમતથી ટપટપ થોક્યું. તરતજ અંદરથી જવાબ મળ્યો—“અંદર આવો!” અને તે જવાબ કરનાર ઠંડો શોકાતુર મધુરો સાહદ મેં તાબરતોળ એનજેલીનાનાજ અવાજ તરીકે પીછાંણી લીધો. હવે, તેથી, જરા વધતી હીંમત પામેલી હું તે બારણાને આંચકો મારી અંદર દાખલ થઈ; પણ મેં શું જોયું? મેં અંદર દાખલ થતાં સાથે જે જોયું તેથી હેબત ખાધને હદ વગરની અચરત થયલી હું તે બારણાંના ઉંબર પરજ ચીટકી ગઇ!

મેં જોયું કે એનજેલીના જે એક ખુરસી પર સીવતી બેઠેલી હતી તે મને જોતાં સાથે ભયની એક ચીસ સાથે પોતાની બેઠકમાંથી ચમકી ઉઠી, અને તેજ વખતે વળી, બીજા હાથ પર, સધડી આગળ તાપણું કરતો બેઠેલો એક શખ્સ પણ મને જોતાં સાથે એકદમ એજ મુજબ પોતાની ખુરસી પરથી ચમકી ઉઠીને બીજા ઓરડામાં ઉતાવળે નાહસવા જતો હતો, જે કોઇજ નહીં પણ માહરા મમાવાળનો ખુની અને દગાથી માહરો મોટો વારસો હજમ કરી જનાર પેલો લુચ્છો થોમસ પાર્કસ પોતે હતો!!

પ્રકરણ ૧૯૨.

હું પોતે પણ તેને નહીં ધારેલી એમ શોહોધી કાઢતાં અન્યબીથી દંગ થઇ ગઇ. હું કેટલી હદ સુધીની અન્યબય થઇ ગઇ તે જાણે અને બ્યાંનજ કરી શકતી નથી! વળી તે પોતે પણ મને જોઇને ઝાંછો અન્ય થયો કે કમ ગભરાયો નહીં. તે મને જોતાં સાથે એક સાઇડના ઓરડામાં નાહસવાનું કરતો હતો, અને એનજેલીના પોતે પણ કાંઇ થોડી તરખાઇ મચલી દેખાતી નહીં હતી, પણ અમે બધાં એવી રીતે અચાનક રૂબરૂ થઇ ગયાં કે સૌ જાણે પોતપોતાની જગ્યા પર પથ્થરજ થઇ ગયાં!!

તે એક નાધલો ઓરડો હતો, બ્યાં ફરનીયર થોડું, બુજવી અને કંગાળ હતું, છતાં તે સારા તેસ્ટીજ ગોઠવેલું હતું, અને તે ઓરડાની સહાય સુધડાઇમાં એક અબળાના કોમળ કરની કાળજીવંત કારસાજ એકજ નજરમાં જોઇ શકાતી હતી. હું, જે પછી, માહરી અન્યબીમાંથી ફારેગ થયલી, માહરા મગજ પરનું સમતોલપણું પાછું મેળવીને, દમામથી અંદર આગળ વધી.

“મીસ પર્સી, અંતે માહરું કામ ટેકાણું શોહોધી કાઢીને અહીં સુધી બી તમે અમે ગરીબોને સતાવવા આવી લાગ્યાં ખરાં?” પેલી એનજેલીના ચરચીલે પોતાના હાથમાંનું સીવવાનું ખુરસી પર ફેંકી દેતાં મોટા ગુસ્સાની અદાથી માહરાં આંગ પર ધરી આવી કહ્યું, કે બ્યારે તેની આંખમાંથી આતશના અંગારજ જાણે પ્રગટ પડતા જોઇ શકાતા હતા, “તમે શું માહરા ગરીબ બાપનો પીછો મુકવાનાંજ નથી?”

“તાહરો ગરીબ બાપ?” મેં વધતી અન્ય થતાં પોકાર્યું, “કોણ—આએ તાહરા બાપ થાયછ?”—અને મેં એમ પુછતાં કંગાળ પાર્કસને બતાવ્યો.

“હા, માહરા કમનસીબ આપ!” જેન સ્મીય ઉર્ફે એનજેલીના ચરચીલે હવે ધીરજ ખોલી દબને રડી દેતાં કહ્યું, અને પછી જાણે તે દુખી આપને બચાવી શકવા હિંમત અને સધ્યારે આપવા ચાહતી હોય તેમ તે હેતવંતી છોકરીએ દોડી જઈને તે નાણાયક આપનાં ગળાંમાં પોતાના નાનુક હાથો નાખ્યા.

“નહીં, માહરી દીકરી, તું ના બીહી જા,” પાર્કસે હવે પોતે ધુજતા અવાજે કહ્યું; “એ આપ હું જાણું છું કે વચનની ધણી સાચી છે, અને એણે મરનાર આરા તેમજ ધરમ ગીલ્ડરૉયને અને વધારે નહીં સતાવવા વાસ્તે ખાસ વચન આપેલું છે.”

“પણ તમે લુલી જાઓ છ, મીં પાર્કસ,” મેં ઠરસાથી કહ્યું, “કે તે એ અને એજ સરતે હવે કે માહરા બપાવાનો તમે બચકર દગલખાણથી પચાવી પાડેલો તમામ વારસો તમે બ્યાજ સીકકે પાછો માહરે સ્વાધીન કરો!”

“પણ તે તો મેં કહ્યું કેની?” પાર્કસે કમળીને કહ્યું, “અને બીજાં નાપેકારોની દગલ-ખાણથી તે અવેજ જો તમોને નહીં મલ્યો હોય તો તેમાં માહરા શું અપરાધ છે?”

“ત્યારે શું તે અવેજ હાલમાં તમારા સ્વાધીનમાં નથીજ?” મેં અન્યથા થઈને પુછ્યું.

“માહરા સ્વાધીનમાં?” પાર્કસે દુઃખથી પોકાર્યું,—અને એક દ્યકું તેની છાતીમાંથી બેચરકાવ બાહર પડતું ખુલ્લું સાંભળી શકાયું! “જુઓ આએ ઓરડાની કંગાળ્યત! એવી એક દોલત માહરા સ્વાધીનમાં હોય એવો એક બી પુરાવો તમે અત્રે જોઈ શકો છ? અમે કેવી કંગાળ્યત બદકે સરચામ લુખમરાના દાહડા કાઢયા છ તે આએ માહર ગરીબ બચ્ચુંજ તમોને કહી શકશે, અને ત્યારે પણ તમો માનશો કેની? હું એક ધણો ખતાવાર ને અપરાધી આદમી છું, મીસ પર્સી, પણ ખરૂંજ માનજો કે ગીલ્ડરૉયને ત્યાંની મોટી આગ પછીથી અત્યાર સુધી મેં આએ જોહાંનમાં જીવતું દોજખજ જોયલું ને અનુભવેલું છે. મને ખોલએ મરતે દાહડે આએ માહરાં ગાય ગોલાબ જેવાં બચ્ચાંનો ઓશીઆજો બનાવ્યો છ, અને તે બીચારી પ્રમાણીક મજુરીયા જે કમાઈ લાવે તે ઉપર અમો બે આપ બેટીનો બડી મુસ્કીલથી જેમ તેમ દુઃખે પાપે ગુનરો ચાલે એમ છે!”—અને હયાં તેના અરધા કદરૂપા ચેહરાના ચીમરાયલા ગાલો-પરથી ગડગડ આંસુઓ ગચડી પડ્યાં!

હવેજ મને સમજ પડી. એનજેલીના ચરચીલ (જેનું ખરૂં નામ હવે વાંચનાર જોઈ શક્યાં હશે તેમ જેન પાર્કસ હવે તે) ઠીએટરમાં મને પોતાનો નાશ કરનાર જાહેર કરતી હતી, અને માહરા બણી જે કટો શત્રુભાવ અને તીરસ્કાર ધરાવતી હતી તેના બેદ હવેજ મને સમ-જાયો. ગરીબ છોકરી—તે શું જાણે તેના આપના માહરા જોગાં અગાધ કરપીણપણાંની વાત? એ શું માનવા જોગ હવે કે તેણે પોતાની બેટી કને પોતાનાં નેહસ્ત પાપોનો અત્યાર સુધીમાં પ્રમાણીક એકરાર કર્યો હોય?

“મીસ પાર્કસ,” મેં હવે તે ઉપરથી કહ્યું, “તમે માહરી તરફ હદ વગરનો શત્રુભાવ બતાવીને મને નાહકમાં અતી ધણો ગેરદનસાફ કરેલો છે, પણ તમારા આપ તમને હવે કેહશે કે એવણે જે ખચ્યું છે તે વાસ્તે એવણે પોતે પોતાનોજ ઉપકાર માનવાનો છે!”—અને પછી વળી તેણીના આપ તરફ ફરીને મેં થરસાથી વધાર્યું, “તમારે તમારી દીકરીને માહરાં સંબં-ધની તમારી બધી નાણાયક વર્તણૂક વીસ્તારીને કહેવી જોઈશે.”

“ઓ મીસ પર્સી,” તેણે મોટી કાકલુદીથી કહ્યું, “ના મને એ દરજ્જા પાડતાં! માહરા અપરાધો જાહેર કરીને માહરાં નિર્દોષ બચ્ચાંને નાહક ના કમકમાવતાં! એ વાહલી દીકરીનાં હેત વડેજ હું જરાતરા બી સુખથી આજ સુધી જીવી શક્યોછ, તો અમારું તે નજીવું સુખ તમે મેહરબાનીની રાહે ના નાહક ચુંઠી નાખતાં કે લુટી લેતાં!”

જેન પાર્કસ, એ સધળું સાંભળી, ધણી અનબ થયલી દેખાઇ. અમે વચ્ચેની વાતચીત સાંભળીને તેના કાન ધણા ખુલી ગયલા લાગ્યા. હવેજ તે જોઈ શકી કે સતાવણીઓ માહરી તરફની નહીં પણ ખુદ તેના કપાત આપ તરફનીજ હતી, અને માહરે કેહવું જોઇએ કે મને એ બલી છોકરીની ધણી દયા લાગી. તે એક ખરી હેતવંતી અને કાળજીવંત પુત્રી પુરવાર થઇ હતી, અને તે મને સૌથી ધણું ગમ્યું. હું, ત્યારે એવા સંજોગમાં, કેમ તે બચ્ચાંને તે બાપની બદમાશીની બધી વાતથી માહીતગાર કરી શકું? હું કેમ તે બીચારીને કહી શકું કે તેનો બાપ એક નાતરસ ખુંની હતો?

“મીસ પાર્કસ,” મેં એ ખ્યાલ થતાં તેની તરફ ફરીને ધણી માયાથી કહ્યું, “તમે મને ઝોળખતાં નથી. મેં તમારી દોસ્તીની આજીવું કરી તે ફક્ત તમારું બલું માનીને તમોને બને એ મદદ થવાની મકસદથીજ કરી હું હતું, અને તે છતાં તમે મને તમારી શત્રુ માંની લીધી! એ તમારી ધણી ભુલ છે. તમારા બાપે મને ધણાં ગંભીર નુકસાનો કરેલાં છે—એવાં કે જે બધાં તમે જાણો તો થશરીજ જાઓ! એમ છતાં, એટલું તો તમે હમણાં જાણી લઇ શક્યાંજ હશે કે એક માહરો મોટો પાદશાહી વારસો એવજી બચકર દગાબાજીથી ખાઇ બેઠેલા છે, અને એવું તો એથી બી બહુતર એવજીના ને માહરા સંબંધમાં બીજું ધણું છે!”

“હા, હા, ધણું છે, જેન દીકરી, ધણું છે!” પાર્કસે મબરાયલા જેવાએ મને આગળ બોલતી અટકાવી નાખવા વચ્ચે પડીને ઉતાવળે કહ્યું, “મીસ પર્સી ધણાં બધાં છે, અને એવજી આપણાં દુશ્મન નથી. હુંજ એવજીની ધણી મોટી અને નહીં માફ થઇ શકે એવી ગંભીર ખરાબીઓનો જવાબદાર ને તકસીરવાર છું.”

“ઓ મીસ પર્સી, તમે મને ત્યારે કેમ માફ કરી શકશો? મેં ત્યારે તમોને કેટલો ગંભીર જેરછનસાફ કર્યો?” જેન પાર્કસ જે દીલની ખરેખર ધણી ઉત્સાહી અને સાચી હતી તે પોતાનાં દીલનાં પ્રમાણિક જ્ઞેશથી, એ સાંભળતાં સાથે, પોકારી ઉઠી, “હું તો આએ બધું નવુંજ જાણુંછ! હું તો એ બધું કાંઈ બેદી ઉખ્યાણું. જેવુંજ સમજુંછ, અને હું ત્યારે તમારી ખરેખર ધણી ધણી માફ માંગુંછ!”—અને એ સાંભળતાં સાથે તેને, તેની એ મારીના રિવકારમાં, મેં તરત માહરો હાથ આપ્યો, જે તેણે હેતથી દાખ્યો, જ્યારે મેં વાંકી વળી તેનાં કપાલ પર ચુંખી લેતાં કહ્યું, “હવે બેહેન, તું જરા પાસેના ઝોરડામાં જા. માહરે તાહરા પપા સાથે એવજીનાજ સંબંધમાં કાંઈ જરૂરી ને ખાનગી વાત કરી લેવાની છે.”

“પણ તમોને માહરું ઠેકાણું કેમ મળ્યું? તમે શું પપા અહીં છુપાવતા છે, એમ જાણીનેજ અત્રે આવ્યાં?” તેણીએ જતાં જતાં અનબ થઇ સવાલ કર્યો.

“જરા બી નહીં,” મેં ખાત્રી આપી, “તેં મને કરેલા જેરછનસાફને લીધે તાહરું ઘેર અને તું કાણુ છે તે શોહધી કાઢી તાહરી ભુલ બાંજવા હું ધણીજ ખંતી થયલી હતી, અને માહરી એક મેડે તું રસ્તામાં મળી જતાં તાહરી પુઠેપુઠે જઈને આએ તાહરું મકાન શોહધી

કાઢ્યું, જેથી હું તો ફક્ત હજી બી તાહરાં મનનું સમાધાન કરીને બને તો તુને મદદ થવાની નેક નીણાઈજ અત્રે આવી. મીં પાર્કસ અત્રે છુપાયલા હોવાનો મને તો કોઈ સ્વપ્નનો બી નહીં હતો!”

“ઓ, ત્યારે તો ખરેખર કેવું તમારું મોટું દીલ છે, અને કેવો મેં તમોને તદ્દન વગર કારણે ગંભીર ગેરઠનસાફ કીધો!” તેણીએ અતવત કરતાં પાછું કહ્યું, “અને મને થોડીક અધીરી પડતી જોઈ ઉતાવળે કહ્યું; “તમે ત્યારે પપા સાથે વાત કરો, બેહેન, તેટલાં હું પાસેના ઓરડામાં છું.”—અને તે ગઈ.

“મીં પાર્કસ,” તેની પુઠે બારણું બંધ થવા પછી મેં કહ્યું, “આએ તમારી છોકરી એક રત્ન છે, અને હું ચાહું છું કે તેણીની રૂડી અસર તમને હજી બી પોંદચી શકે! એટલું તો નક્કીજ છે કે તમારાં બધાં કર્મીણુપણાંની વાત એ કશીજ નાંચતી નથી, અને જોકે તમારે હાથ મેં ધણુંજ અમ્યુંજ તોબી તમારાં એવાં એક બચ્ચાં આગળ તમોને ઉંઘાડા પાડવા વાસ્તેનાં દયાહીણુપણાં સાફ હું માહરાં મનને સમજવી શકી નહીં. હવે સાંબળો: તમને તમારા ઘેર અપરાધોના બદલામાં નહીં પકડાવા અને ન્યાયથી છટકવા દેવા હું ઝારા અને ગીલ્ડરૉયને વચન આપી ચુકીલ તે વાત ખરી છે, પણ તે ક્યારે કે માહરા વારસાની પાહલશાહી રકમ જે મને હજી મળી નથી તે વાસ્તેનું તમારું નિર્દોષપણું તમે માહરી આગળ પુરવાર કરી શકશો!”

“અરે પણ તે કેમ બને?” તે લુચ્છાએ પાછી કાકલુદી કરી, “આએ માહરો હાલજ જુઓની?”

“તમે હાલ ગરીબી ને કંગાળ્યતમાં રહેલા છો એ હું જોઈ શકું છું અને એ વાત હું ના પાડતી નથી,” મેં ચરસાથી કહ્યું, “પણ તેથી એમ કેમ પુરવાર થાય કે ગીલ્ડરૉયને ત્યાંની આગ પછી એ અવેજ તમારે સ્વાધીન પાછો આવ્યોજ નથી, અને તમે તે કોઈ રીતે ખુરી ધણતમાં પાછો ખોહી બેઠા નથી? તમારી બૈરી ક્યાં ગઈ? એ આગ લાગવા પછી બીજી સહવારે તમારાં મકાનમાંથી બધો જીવ જીવનગાળો અને તમારાં છોકરાંઓને લઈને તે ગુપચુપ નાહસી ગઈ તે શું તમારી પોતાનીજ ઉશ્કેરણીનું પરીણામ નહીં હતું?”

“જરા બી નહીં!” પાર્કસે મોટી ગમખ્વારીથી કહ્યું, “પેલો કમીનો મૉસ.—”

“મીં મૉસ? તમારો હેડ કસાર્ક? તે શું નાહસી જઈ શક્યોછ? તે શું આગમાં તારાજ થયો નથી?” મેં અજબ થતાં સવાલો કર્યા.

“હું ચાહું છું કે તે કમીનો તારાજ થયો હતો!” પાર્કસે ઉંડી ગમગીનીથી જવાબ કર્યો, “પણ તે નીમકહરામ ચંડાળ તારાજ નથી થયો, અને તેજ માહરી સહીઓ થઈ ચુકેલી હોવાથી મેંકમીનો માહરો તમામ અવેજ અને હું ધારું છું તેમ માહરાં બૈરી છોકરાં વડીકને લઈને કેટ નાહસી ગયોછ. તેની મોટી પુરવારી એજ છે કે બેંકમાં હવે માહરે નામે એક અરધી બી નથી!”

“ઓ, કેમ મનાય?” મેં ધણીજ હેરત થતાં કહ્યું, “કેમજે પાર્કસ કેઈ રકમનો અને કેટલી હદ સુધીનો ઢાંગી, ફરેબી અને દુરતાજ હતો તેનો મને આ આગમચ પુરતો અનુભવ થઈ ચુક્યો હતો!”

“ખુલાસો સેફલ છે, મીસ પર્સી,” તે લુચ્છાએ જવાબમાં સમજાવ્યું, “મેં તમે લોકોને

પેલી દગલખાજી બરેલી સાહીથી લખાયેલા ચેક આપીને ધુતી લીધાં તે પછીથી માહરા જીવને જરા જપ નહીં હતી. મને લાગ્યાજ કરતું હતું કે તમારો પીતા જે ખરેખર ધણે બાહોશ ને ખંતીભો આદમી છે તે કાઠીબી સુરતે મને સપડાવશે, અને તેથી મેં માહરી જૈરીને વીશ્વાસમાં બંધું કહ્યું.

“માહરા બપાવાનાં ખુંનની વાત સુધ્ધાં?” મેં સવાલ કર્યો.

“ઓ નહીં! આસ્તે બોલો-તે નહીં,” તેણે ગભરાઈને કહ્યું, “તે વાત માહરા ને માહરાં મરનાર માય સિવાય બીજા કોઈની જાણમાં નથી, અને માહરાં માતાનાં મરવા પછી તે વાત પર સદાતું ઢાંકણુ વળી ગયું એમજ હું તો માનતો હતો!”

“ત્યારે ખરી રીતે તો તે વાત તમારી પોતાની જૈરી વટીક હજી સુધી જાણતી નથી—એમ?”

“બીલકુલજ નહીં,” પાર્કસે જવાબ કર્યો, “મેં ફક્ત પૈસાટકાની તમે જોડેની માહરી દગલખાજીનીજ વાત તેની આગળ કરી, અને લાંડન મુકીને અમારું સર્વસ્વ લઈ મનની નીરાંત અને સલામતીને વાસ્તે જેમ અને એમ જલદી કોન્ટીનન્ટ પર નાહસી જવાનેજ વાસ્તે અમે બંને એકમત થયાં. તે વખતે માહરું ઘણું કરજ થઈ ગયલું હતું, અને જે હું ચાહતે તો માહરા અંગત અને તમારા પૈસામાંથી હું તે સઘળું ઘણી આસાનીથી આપી શકતાં બી થોડાક સારો અવેજ લઈનેજ નાહસી જતે; પણ અમારી દયાનત બીગડી, અને જે અમે કને હતું તેમાંથી એટલું બી કમી નહીં થવા દેવાના ઠરાવ પરજ આવી, માંગનારોએ રડાવી, અમે છુપા-છુપજ નાહસી જવાની બધી તૈયારીઓ કરી. ખોટી ફક્ત માહરી વડી દીકરી જેન જે તે વખતે પેરીસ ખાતે પોતાની એક સહીને ત્યાં તખ્તતના સુધારા વાસ્તે લાંબી મુદતથી બચલી હતી તે પાછી ફરે તેટલીજ હતી. અમે તેને તાકીદનું કાગળ લખીને જલદી આવતી રેહવા જણાવ્યું, પણ તે આવે તેટલાં એક સહાંજે પેલી ધરડી વાંદરી ધરડી બંદી માહરી ઘણી અજબબી વચ્ચે મને માહરે ધર મળવા આવી. તેણે મને પોતાની સાથે જલદીથી બાહર આવવા કહ્યું; અને તમારા બપાવાનો કાંટો કાઢવામાં એ ઓરત માહરી સાથે શામીલ હતી માટે કદાપી એ વળી કાંઈ નવું સંકટ આવતું હોય તે રીકરથી ધુજી ધપકીને જરા બી આનાંકાંની વગર તરત તેની સાથે હું ધરમાંથી બાહર પડ્યો. તેનાથી માહરે બીહવાનું કાંઈજ નહીં હતું, કારણ કે હું જાણતો હતો કે તે તો ખુદ માહરીજ તાંબની અને માહરી દોસ્ત હતી, પણ તે કાફરડી કાંઈ બી ખુલાસો આપ્યા વગર જુકાં જુકાં બાહણાંથી વાહી પટ્ટાવીને મને પેલા ધરડા ગીલ્ડરોયને ધર લઈ ગઈ, જ્યાં થું બન્યું તે તો તમે જાણોજ, કેમકે તમે માહરી તપાસ ચાલી તે વખતે તમારી નોકરાંણી બીડા સાથે ત્યાં પરદા પછવાડે છુપાયેલાં હતાં!”

“ને તે તમને કાણે કહ્યું?” મેં અજબ થઈને પૂછ્યું.

“હું તે બંધુજ કેહુંજ: સાંભળો,” તેણે કહ્યું, “માહરી તપાસ ખતમ થવા પછી પેલા જીપસી ચોકીદારોએ મને લઈ જઈને પાછો એ મોટાં મકાંને લગતા એક કુશાદે ઓરડામાં કેદ કર્યો, અને તે વખતની માહરી નાસીપાસીને હું તમેને કેમ ખ્યાલ આપી શકું? જેનને આવતાં મોડું થવાથી, નાહસવાની બધી તૈયારીઓ કરી ચુકેલાં છતાં, હું આમે અચબુચી આદતમાં ગીરફતાર થયો, અને આમે એક પાહલશાહી અનામત માહરા હાથમાંથી સરી ગઈ તે

વાસ્તે માહરાં કેદખાનાંનાં એકાંતમાં મેં ખીજવાતથી દાંતેદાંત પીસ્યા અને બાહેબાલ પીખ્યા ! મેં નાહસવાની દરેક વેતરણુ બી પણુ કરી જોઇ, અને દરેક માર્ગી તપાસી જોયા, પણ જાણે હું “ન્યુઝેટ પ્રીઝન”માં કેદ પડ્યો હોઈ તેટલી બધી ઓસ્તવારીથી તે ચંડાળો અને એ ઓરડામાં પુરીને ચાલી ગયા હતા, કેમજે તમોને રોશણુ છે તેમ ખીજે દાહડે તે અવેજ તમે તમારે સ્વાધીન લઇ શકો ત્યાંવેર મને કેદમાંજ પુરી રાખવાનો ઠરાવ થઈ ચુક્યો હતો. એવામાં મોડી રાત થતાં, માહરા ધણા ગભરાત ને અન્યથા વચ્ચે, મને હું જ્યાં પડ્યો હતો ત્યાં તે ધરમાં કાંઈ સળગતું અથવા બળતું હોય તેવો વાસ આવવા લાગ્યો, અને જરા વારમાં તો ભગભગ બળતાં બળતાં હોય એવા અવાજો સાથે લોકોના ગભરાતના અવાજો પણ માહરે કાંને આવતા થયા ! આથી માહરી ખાત્રી થઈ કે તે મોટું મકાન આગના સપાટામાં સપડાયું હતું, અને હું તદ્દન ધુન્નવા પડ્યો ! મેં મને છુટા કરવા બુમેબુમ પાડી અને બારણાં પર અછાડપછાડ કરી મેળી, પણ કોઈએ કાંઈ સાંભળ્યું નહીં, અને કોઈ માહરી મદદે આવ્યું નહીં. કોઈને માહરી તે વખતના બાહેરના મોટા ગભરાત દરમ્યાંન ચાલજ થતી લાગતી હતી નહીં. બધાં પોતાને બચાવવા પડ્યાં હોય અને મને જુલોજ ગયાં હોય એમ એક લેહનમાં જોઈ શકાતું હતું, અને જીવતો આએ કબરમાં જીવજ મરવાના ખ્યાલથી હું છેક ઘેલાપણાંની હદ સુધી અતી ધણો દેહસ્ત ખાઇ ગયો ! માહરં માથું ખસી નહીં મયું અને હું તે વખતે ઘેલોજ નહીં થઇ ગયો એ એક મોજોજે છે. ધપોધપ બારીબારણાં અને ફરફરનીચર આગમાં બળીને જમીનદોસ્ત થવાના અવાજો અને બાહેરનાં લોકોના બેશુમાર ગભરાતના હોકારા—તેઓ શું બોલતા હતા તે કાંઈ સમજી શકાય નહીં તેવી કીસમના—માહરે કાંને આવતા રહ્યા હતા, અને તેમ તેમ હું જ્યાદા ધુજી પડતો ગયો. દરેક પળે માહરો ઓરડો આગમાં સપડાવવાનો મને ભય થતો રહ્યો, અને મગજની એટલી હદ સુધીની ઉશ્કેરણી હેઠળ ધણોજ આજેજ થયેલો હું ખોદાની દયાથી અતે બેહોસ થઇ ગયો ! ”—અને હયાં કમખખત પાર્કસ જરા દમ ખાવા થોભ્યો.

પ્રકરણ ૧૯૩.

“એ માહરી બેમાંની કલાકોના કલાકો તક રહેલી હોવી જોઇએ,” તેણે જરા વારે પાછું ચલાવ્યું, “કેમજે હું જ્યારે પાછો હોસમાં આવ્યો ત્યારે મેં જોયું કે ખાધાપીધા વગર હું તદ્દન નાતવાન થઇ ગયેલો હતો. સારાં નસીબે, મગર આગળે દાહડે ટેબલ પર માહરે માટે જે ખાવાપીવાનું લાવી રાખવામાં આવેલું હતું તે હજી અનામત હતું, અને મેં બુકબાચકો ખાધને પાણી પી લીધું, જેથી માહરાં તનમાં થોડીક તાજગી આવી. એ વખતે બાહેર સઘળું તદ્દન શાંત થઇ ગયલું હતું, જે શાંતી વચ્ચે જરા વારે બારણાંનાં તાળાંમાં આવી ફરતી સંભળાઇ, અને પેલા જે જીપસી ચોકીદારોએ મને એ ઓરડામાં કેદ પુર્યો હતો તેઓજ, માહરી યાદ થવાથી, મને છુટા કરવા આવ્યા. તેઓમાં કાળો નૅક કરીને એક આસામી હતો કે જે તમોને ઓળખતો હતો.”

“હું ઓળખુંછ તે જુઝાને,” મેં એ બચલીત કેરીઅત સાંભળતાં ડર ખાઇ બંધને વિચારવંત કીસમે કહ્યું.

“તેઓએ સધળો ખુલાસો માહરી આગળ કીધો,” પાર્કેસે જરી રાખ્યું; “તે એક લાંબી ચાલની ચાલ હોય તેવું મોટું ગંભીર મકાન લગભગ બળીને આખું નાશ પામ્યું હતું, કે જ્યારે મને જ્યાં પુરવામાં આવ્યો હતો તેજ તરફનો એક મોટો ભાગ ખુદાશ મોજાજથી બચી ગયો હતો. હું ત્યાં એ મુજબ લગભગ ચોવીસ કલાક કેદ અને બેહોસ રહ્યો હતો, અને તે વાતની માહરી ખાત્રી થતાં હું અન્યથાથી દંગ થઇ ગયો. તેઓએ મને ગીલ્ડરૅય આગમાં બળી મુલો હતો તે વાત ખી કહી, પણ મોસલું શું થયું તે એ લોક કાંઇ કહી શક્યા નહીં. તેઓએ મને તમો અને બીડા ત્યાં સંતાપલાં હતાં તે અને આમ લાગવા આગમય તમે તમારે ઘેરેવારે જતાં રેહવાને નસીબદાર થયાં હતાં તે વાત કહી. મને તેઓ કેહજે તેઓ તો મને બીજી સહવારેજ છોડવા આવતો, કારણ કે હું મરી ગયો હતો કે જીવતો હતો તે જાણવાની તેમને બધી ચટપટ થયા કરતી હતી, પણ પુલીસનાં લફડાંથી તેઓ બીહીધા, કેમકે મને ત્યાં કેદ કરવામાં આવ્યો હતો એમ માન્ય પડવાથી રખે પુલીસ કાંઈ ન્યાય તેહકીક કરે અને તેઓ સપડાઇ જાય તેની તેમને ફકર થયા કરતી હતી. ગમે તે હોય, પણ તેઓની દયાની બરકતેજ આટલો માહરો છુટક થયો, નહીં તો કદાપી કેટલાક દિવસો સુધી તે ઝોરડાની તપાસ લેવાતે નહીં, અને હું આગમાંથી બચેલો ત્યાં જીવનમર્યાદા પુરો થઇ જતો.”

“તમે બેશક ત્યારે ધણું ખમ્યું,” હું દયાથી બોલ્યા વના રહી શકી નહીં.

“ધણું ખમ્યું, મીસ પર્સી, ધણું ખમ્યું!” તે આદમીએ અફસોસનાં અતવતથી કહ્યું,—અને તેની આંખો પાછી આંસુથી ભરાઈ ગઇ, “અને એ લપડાકા પડ્યા પછીજ માહરાં નેહસ્ત પાપોનાં અગાધપણાં સામે માહરી આંખો ખુલી ગઇ. હું હવે પસ્તાવાથી રોજબરોજ બળી જળીને ખાખ રાખ થાઉં! હવે મેં માહરી હવે પછીની જીંદગીને માટે સુધરવાનો એક નવોજ સફાઈ બોલ્યો, અને ખુદ તેમાં ફાવવાને સાર મને મદદ કરે!”

“તે તો હજી જોવાનું છે,” મેં હજી કાંઇક શંકાથી અને કડવાસથી કહ્યું,—કેમજે તેના જેવા એક ઢોંગી ફરેખી પર મને મુતલબ ઇતબાર આવતો નહીં હતો! “તમે તમારી વાત આગળ ચલાવો.”

“હવે કેહવાનું થોડુંજ રહ્યું,” પાર્કેસે આગળ કહ્યું, “હું કેદથી છુટા થયો તેનો, ગભરાયેલો જેવો, માહરે ધરજ દોડ્યો. મેં જે કોમતી અવેજોનાં ત્રાન્સફરેડ ધરડા ગીલ્ડરૅયની કોર્ટમાં સહી કરી આપ્યાં હતાં તેનું શું થયું હતું, અને ખુદ માહરાં ધરમાં માહરી લાંબી ગેરહાજરી વાસ્તે શું ધારવામાં આવતું હતું તે નક્કી કરવા હું ધણેજ આતુર થઇ ગયો હતો; પણ ઘેર પોંહત્યાં મેં શું જોયું? ઘેર તો બંધ હતું! માહરાં ધરને તો તાળાં પડ્યાં હતાં! સારાં નસીબે અમારે ત્યાં ઝાડુ ઢાલવા અને ઉપરનું થોડુંક કામકાજ કરવા સહવાર સહાંજ પરોશમાંની એક ગરીબ બાઇ આવતી હતી, જે ત્યાં એ વખતે ઉભેલી હોવાથી મને મળી ગઇ, પણ તે તો મને જોઇને હામતીજ ગઇ, અને મેં માહરાં ઘેરી છોકરાં ક્યાં હતાં અને તેઓનું શું થયું હતું તે તેને પુછ્યું ત્યારે તે વધારે અન્યથા થઇ ગઇ. તેના કેહવા મુજબ તો માહરી તરફથી માહરો મોકલેલો માહરો હેડ ક્લાર્ક મીઝ મોસ માહરે ત્યાં આવીને માહરાં ઘેરી છોકરાંને લઇ ગયો હતો! વળી એ આઈના કેહવા મુજબ મોસ માહરા

ઔશીસરૂમમાં જઈને અરધેક કલાક કાંધ ફાંફાં મારતો ભરાધ રહ્યો હતો । ખોદા જાંજી ત્યાં તેણે શું કાળાં ઘોળાં કર્યાં. એટલું તો ખરું કે તે આવ્યો અને પેલી બાધના કેહવા મુજબ તેણે માહરી જૈરી સાથે કાંન પર પડીને કાંધ યુજસુઝ કીધી, જે પછી તરત તેણીએ ગાંસડા પોટલાં બાંધવા માંડ્યાં, અને તે તેની સાથે માહરાં છોકરાંઓને લઈને જતી રહી. તેણે માહરા નોકરોને વટીક અડેક પગાર વધારાનો આપીને રાજી કર્યા ને રૂખસદ કીધા. તેણે બધાંઓને એમજ સમજવા દીધું કે મને અચ્ચુચ જરૂરનાં કામે કાંટીનન્ટ પર જવું પડ્યું હતું, જ્યાં તેણીને લઈ આવવા મેં માહરા હેડ કલાર્ક મોસને ફરમાશ લખી હતી !

“ અલબત્ત, પછીથી તરતજ માહરાં માંગનારાઓને ખબર થઈ ગઈ કે માહરી જૈરી એ મુજબ ધર મુરીને નાહસી ગઈ હતી, અને તેઓએ જે હાથ આવે તે સ્વાધીન લેવા કોર્ટમાં તાબરતોખતું મોશ્વન કરાવી ધુળરો કર્યો. તેઓ ધર પર ઝપટી લાવ્યા ને જે હાથ આવ્યું તે બધું ઉચ્ચકી જઈ તેઓએ મને છેકજ ભીખારી કરી મુક્યો. મેં બેંકમાં બી તલાસ કીધી હતી, જ્યારે માલુમ પડ્યું કે જે ત્રાન્સફરડીડ મેં સહી કરી આપ્યાં હતાં તેની રાહે મોસ તમામ અવેજ કોષ ભલતાજ આદમીને બેંકમાં મોકળીને ઉપાડી ગયો હતો, કેમકે અવેજ વસુલ કરનાર તરીકે કોષ જેનકીન્સનાં નામની સહી હતી । મેં ધરમાં પણ તલાસ કરી જોઈ હતી, જ્યારે એ લુચ્છાએ માહરા ઔશીસરૂમની ડેસ્કનાં બધાં માહરાં ખાનગી ખાનાંઓ પણ કળ તોડીને ઉઘાડી નાખેલાં પકડાયાં, અને તેમાંનાં માહરાં ઘણાંએક કીંમતી ઓચરયાંઓ અને જરૂરી દસ્તાવેજો વટીક એ લુચ્છા ચોરી ગયો હતો । ”

“ અને પછીથી આજ સુધી એ લોકનો શું કાંઈજ પત્તો નથી ? ” મેં દયા ખાધને પુછ્યું.

“ આજ તક કશોજ નહીં । ” પાર્કસે ઉડી ગમખ્વારીથી જવાબ કર્યો, “ તે લુચ્છો એ માહરી ધરડી થવા આવેલી બાયડીને શું ઉંધું ચતું સમજવીને ક્યાં લઈ ગયો તે હું કશુંજ જાણી શક્યો નથી. ત્યાર પછી માહરાં માંગનાગઓએ મને નાદાર કરાવ્યો, કે જે વખતે કોર્ટમાં નામોશીનો માર્યો હું હાજર નહીં થયો તેથી કોર્ટનો તીરસ્કાર કરવાના વાંક સાફ મને પકડવાનું વોરંટ નીકળેલું છે, જેનાં પરીણામમાં આજે રીતે આ એક ફરદરાજ ધરનાં ખુણાંમાં માહરે સંતાઈ રહેવું પડે છે । ”

“ અને તમારી જેન ઇંગ્લાંડ ક્યારે આવી ? ” મેં પુછ્યું.

“ એ બધી માહરી પર આકૃત વરસી રેહવા પછી તરતજ, ” પાર્કસે જવાબ કર્યો, “ ત્રીમેન નામનું પૈસેટકે એક સુખી કુટુંબ પેરીસમાં રહેતું હતું તેની એક દીકરી સાથે એને ઘણું સહીયારાં હોવાને લીધે લાંબા ચેન્જ સાફ તે ત્યાં રેહવા ગઈ હતી. તે ભોલક ઘણું ભલાં ને મેહેરખાન હતાં, અને એની તખ્ત ઇંગ્લાંડમાં ઘણી લઈડી ગયલી જાણતાં સાથે તેઓએ ઘણી બોહોંસ કરી એને પોતાને ધર વરસ છ મહીના ચેન્જ સાફ રાખવા તેડાવી લીધી હતી. એમ છતાં, અમારું કાગળ મળતાં સાથે તે તો તરતજ આવતે, પણ અમે ઘેર ઉચ્ચકી નાખવાનો વિચાર કીધો, ને એને પાછી જલદી લાંડન આવવાનું કાગળ લખ્યું, ત્યારે એ ભોલક કેહાં કાંટીનન્ટ પર ફરવા નીકળી ગયલાં, અને કાગળ પેરીસમાંજ પડી રહ્યું તેથીજ એ બોટાળો થયો. તેનાં કેહવા મુજબ જેવાં તેઓ પેરીસ પાછાં ફર્યાં અને એણે તે વાંચ્યું તેવીજ તે

હાંન આવતી રહી, અને આવતાં સાથે એ સત્યાનાસીના સમાચાર સાંભળી હબતીજ ગઈ. તેને પેલી અમારે ત્યાં કામ કરનારી બલી મુફ્લીસજ ન્યાં હું છુપાયેલા રહેશે હતો ત્યાં દયા આપને તેડી લઈ આવી હતી.”

“પણ તમે તમારાં ઘેરી છોકરાંના પત્તો મેળવવા જોગી તદ્દાસ કાંઈ કીધીક કે કીધીજ નથી?” મેં સવાલ કર્યો.

“લણી બી કીધી, મીસ પર્સી.” મીઠા પાર્કસે દુઃખથી કહ્યું, “પણ તે લોક પાતાળનાં પેટાંમાં ગરક ગયાં હોય તેમ આજ સુધી તે લોકનો કશો પત્તોજ નથી! હવે કેહો મને, બાંતું, કે આએ બધું માહરું કહેલું તમે માનોછ કે નહીં.”

“હું માનુંછ તો ખરી,” મેં વિચારવંત અદ્યએ કહ્યું, “પણ કાંઈ બી રીતે માહરા હાથમાં તો માહરા હકતું એ માહરા મરનાર મમાવાનું ધન આવતું અટકીજ પડ્યું કેની? ખેર, મગર, એમાં હું તમોને દોષ દઈ શકતી નથી હું, અલબત્ત, તમોને માફ તો કરી શકતીજ નથી. તમારા માહરી સાંમેના દગલબાજીમરયા એ અપરાધો એવા જન્મીજ છે કે ગમે એવા પસ્તાવાથી ખુદ ખુદ વડીક તમને તે માફ કરે એ શકમરયું છે. વેલ, હું તમને પકડાવતી અને સજા નથી કરાવતી એજ બસ છે. મેં ઝારા અને ગીદરોયને આપેલાં વચનને હું સાચીજ રહેવા ચાહુંછ, પણ તેમ છતાં, તમારા અને માહરા વચ્ચે કશીજ ઓળખાંણ પીછાંણ રેહવી જોઈશે નહીં. હું તમોને પીછાંણવાજ ના પાડુંછ, જ્યો હવે પછી તમે માહરી જોડે બી મેહેરયાની કરીને તેમજ વરતજો.”—અને, એમ કહી, તેને રોકેન્ડમાં હાથ આપ્યા વગર અથવા એક ડોકાંના લેહકાથી નમવાની પણ દરકાર કર્યા વગર હું તે ઝોરડામાંથી બાહર પડી, જ્યારે માહરી તેણીના બાપ જોડેની વાતચીત ખતમ થઈ હતી એમ જોનને જાણવા દેવા વાસ્તે તે ઝોરડાનું આગળું બારણું મેં જોરથી અફાળીને બંધ કીધું. જોન એ સાંભળીને બાજુના ઝોરડામાંથી બાહર ચાલી આવી, અને તેને હું પુસ્તી નરમાસથી મળી, તે લણી કાહેલી અને રીક્કી દેખાતી હતી—જાણે માહરી પાસથી ગયા પછી એકલી પડેલી તે રડયાજ કીધી હોય તેમ—અને મને તે ગરીબ બચ્ચાને વાસ્તે લાજુંજ લાગ્યું.

“ચાલ માહરી સાથે થોડેક સુધી આવ—જોન,” મેં તે ઉપરથી તેને સમજાવીને કહ્યું, “આપણે રસ્તામાં વાત કરશું.”—અને તેણીને બે વાર કહેવું પડ્યું નહીં. બીજીજ પળે તે પોતાની ટોપી અને શાલ લઈ ઉતાવળે બાહર દોડી આવી, અને અમે વાત કરતાં રસ્તામાં ઉતરયાં.

“હું ઉમેદ કરુંછ, મીસ પર્સી,” જોને એ દરમ્યાં ગરીબાઈથી કહ્યું, “કે માહરા પપાને તમે જે કાંઈ પુછ્યું હશે તેના તમોને સંતોષકારક જવાબ મધ્યાજ હશે. મને એવણી ચાલ વિશે જાણીને ખરેખર અફસોસ થયેલો છે.”

“મેં એવણીને ખુલાસો માનેલો છે, અને હું એવણી સાથે લણી નાખતીથીજ વરતેલી છું,” મેં જવાબ કર્યો, “હું એવણીને હવે સજા કરાવવા ચાહતી નથી; હું એવણીને ડોસ્ત બી કદી થઈ શકવાની નથી.”

“અને માહરી સાથે બી તમે ગુસ્સેજ રેહશો કે?” ગરીબ જોને કાકલુદીથી પુછ્યું.

“જરા બી નહીં.” મેં સધારો આપ્યો, “માહરી એટલી બધી રૂડી ચાલચલણ જોઈને

મને તાહરે વાસ્તે ધણાંજ ખરાં દીલનું હેત બરપા થયલું છે, અને હું હંમેશ તાહરે બહુ માહનાર ફેન્ડ થઈ રહેવશ.”

અને એ મુજબ વાતચીત કરતાં અમો ચૉર્ક રોડ પરથી વળાંચુ લઈને વૉટરસ રોડ પર દાખલ થતાં હતાં, જેવામાં સામેથી આવતી એક ઓકરીને જોઈને જેન પાર્કસે મોટી ખુશાલીની એક ખુબ પાડી! બંનેએ એકબેકને જોયાં, ઝાળખ્યાં અને જોઈને બંને હરખાયાં, અને પેલી ઓકરી, કે જે મેં જોયું તેમ, સરોવરનાં ઝાડ જેવી સીધી અને સુંદર હતી તે, ધણા હેતવંતા હાવભાવથી જેનની આગળ ધસી આવી.

તેઓએ ધણીજ મોહબતથી અરસપરસ શેકહેન્ડ કરી, અને મને લાગ્યું કે જે હાલમાં હતાં તેમ રસ્તા પર નહીં હોતે તો બંને એકબેકને કોટી પથુ જરૂર કરી પડતે!

“ઓ વાહલી જેન!” તેણીએ આવતાં સાથે હેતથી કહ્યું.

“ઓ ચારલોટ ડીઅર!” જેને તેટલાંજ હેતથી પોકાર્યું, “કેવાં નહીં ધારેલાં આપણે પાછાં મળી ગયાં!”

જેને એ દરમ્યાન તેણીની જોડે માહરી ઝાળખાંચુ કરાવી, અને મને મીસ પર્સી તરીકે ઇનત્રોડયુસ કરી, બ્યારે તે ઓકરીએ ડોળો ખોખી ખોખીને માહરા ચેહરામાં જોયું.

“મીસ પર્સી?” તે જરા અજબ થઈને ખંચાઈ, “પેલાં જણીતાં ત્રેજેડયન નાટકકાર મીસ ત્રેફર્ડની મેં ધણી તરવીરો જોયલી છે, અને તે સખીને આએ ચેહરો કાંઈક એટલો બધો મલતો આવેછ—”

“હું કહી દેઉં?” જેન પાર્કસે હસીને માહરા કાનમાં કેહતાં પુછ્યું.

“કેહની! હવે એમાં છાનું છેજ શું?” મેં હસીને જવાબ કર્યો, જે બધું પેલીએ બરાબર સાંભળ્યું, એટલે ધણી ખુશાલીથી પુકાર્યું, “ઓ, શું તમેજ ત્યારે મીસ ત્રેફર્ડ છો? હું કેટલી ખુશી થઈ તમોને એમ રૂબરૂ જોઈને! હું કેવી તમોને જોવા આહતી હતી! તમારાં નામાંકીત ઍક્ટીંગનાં હેવાલો અને લખાણો અત્રેનાં પેપરોમાં છપાચઝા હું કોન્ટ્રીનન્ટ પર ધણાજ ઉમંગથી વાંચતી હતી, અને ત્યારે તમોને એક વખત સ્ટેજ પર જોવાની દીલથી હંમેશ આરજુ કરતી હતી!”

“તમે શું લંડનમાં ત્યારે ધણુએ આબ્યાં?” મેં પુછ્યું.

“હા, નજીક ચાર વરસે!” તે ઓકરીએ જવાબ કર્યો, “અને તેથીજ હું તમોને સ્ટેજ પર ઍક્ટ કરતાં કોઈ દહાડે જોઈ શકી હતી નહીં. ખરંજ માનજો કે માહરાં માએ બાપ અને માહરી બધી મેહનો ખી તમોને એક વખત રૂબરૂ જોવા ને મળવા તમારે ભગતા હેવાલો વાંચી વાંચીને ધણાંજ આતુર થઈ રહેલાં છે.”—અને તે બન્ની ઓકરીનાં દીલની એ અકસર સાદાઈ હું માહરાં મનથી વખાણ્યા વગર રહી શકી નહીં. “તમે અમારે ત્યાં મળવા આવશો, મીસ પર્સી? અમે બધાં ધણાંજ ખુશી થઈશું.”

હું ના કહી શકી નહીં.

“તમે ખી આવજો,” મેં કહ્યું, “તમે મેહન માહરે ઘર રીટર્ન વીઝીટ આપના કમુલ થતાં હશો તો હું ખુશીથી કાલે તમારે ઘેર આવશ.”

એ ઉપરથી શાર્લોટ અને પોતાનાં ધરતું ઠેકાણું આપ્યું, અને તે વૅસ્ટ ઍન્ડનાં ફેશનેબલ લત્તા પર આવેલું હતું. મેં બી તેને માહરે ઠેકાણું કહ્યું.

પ્રકરણ ૧૯૪.

“પણ હવે તું કાંઈ તાહરી તો વાત કર, જેન?” શાર્લોટ હવે જેન પાર્કસ તરફ ફરીને કહ્યું, “આંઠ આંઠ નવ નવ મહીના સુધી એકદમ તાહરી બરખ ક્યાં દુબી ગઈ હતી? અમે તો એટલાં અજબ થયાં! નહીં કાંઈ ખબર અંતરનું તાહરી તરફનું કાગળ કે પત્ર, અને અમે જે પોતે લખ્યાં તે કાગળો તુંને પોંદ્યા વગર રીડીરેક્ટ થયલાં અમનેજ પાછાં મળ્યાં, તેથી અમે તો કાંઈ એટલાં અજબ થયાં! હવે શું?”

ગરીબ જેનની આંખમાં, એ પહરયારો સાંભળતાં, આંસુ ઉભાઈ આવ્યાં. પોતાની દોસ્તના એ પહરીઆરાથી પોતે એ છેલ્લા સાત આંઠ મહીના દરમ્યાન જે કાંઈ ખમ્યું હતું તેની યાદ થતાં તે બધી જખવાની થઈ, અને તેના હોઠ ધ્રુબ્યા.

“ઓ, શું છે? એવું તે શું છે?” મીસ ત્રીમેને ગભરાઈને પુછ્યું,—અને તરત વધાર્યું, “કાંઈ નહીં, ચાલો; તમે જે કંઈ તરફ જાઓ તોજ તરફ હું બી આઉં, અને આપણે વાત કરતાં આગળ વધે. હું તો આજે તરફ અમારી એક બુદ્ધી નર્સ બીમાર થયેલી છે તેને જરા જેવા આવી હતી, પણ કાંઈ નહીં, તેને મલવા તો હું કાલે બી આવજા.”—અને અમે વાત કરતાં ત્રણે રસ્તા પર આગળ વધ્યાં.

“તમે લોક લાંડન ક્યારે આવ્યાં, શાર્લોટ?” હવે જેને પુછ્યું.

“પરમ દાહડે સાંહજેજ, અને હું વળતી સહવારે તાહરી ખબર લેવા તાહરે ધર ગઈ, પણ જેહંછ તો તાહરા ધરને તો તાળું પડેલું. ત્યારેજ મેં જાણ્યું કે તમે લોક ધર બંધ કરીને કેઠે બાહરગામ ગયલાં છો, તેથી હું હમણાં તુને લાંડનમાં જોઈને બધી હેરત થઈ.”

ગરીબ જેન! તે પોતાની ફેન્ડને જવાબ કરતાં વળી દોસ્તી રીતે પાછી બધી ગુંચવાઈ, અને ત્યારે મનેજ તેની વાહરે જવું પડ્યું.

“હા, મીસ ત્રીમેન,” મેં કહ્યું, “એવણુ પોતાના પીતા સાથે અહીં છે, ને એનાં મમા બીજાં છોકરાંએને લઈને બાહરગામ ગયાં છે. બીઆરા એવણુના બાવા જરા પૈસાટકાનાં મોટાં દુખમાં આવી ગયા છે.”

“ઓ, એમ કે? ત્યારે મને જરા લખતે તો ખરી?” શાર્લોટ કપકાથી કહ્યું.

“મેં તુને જે વખત લખ્યું, વાહલી શાર્લોટ,” જેને ગડગડ કંઠે જવાબ કર્યો, “પણ માહરાં કાગળોના જવાબજ તાહરી તરફથી કશા નહીં આવ્યા ત્યારે માહરાં મનમાં ખચ્ચીત ઓછું આવ્યું. મને લાગ્યું કે માહરા બીઆરા પપાનું નામ નાદારોની ટીપમાં ગવરમેન્ટ એજન્ટમાં ફેખાવ દેવું થયું તે વાંચીને તમે લોકોએ કહાચ—”

“ઓ જેન, તું કેમ એટલી બધી ચેરી થઈ જાય?” શાર્લોટ ગુસ્સો કર્યો, “તું અમારે માટે એવું હલકું મત બાંધીજ કેમ જાય તેજ મને તો અજબ કરેછ! અમે તો કાંઈ

નણ્યું બી નથી. અમેને તાહરાં કાઢ કાગળ મળ્યાંજ નથી. અમે ઠરીને રેહતાંતાંજ કાંઠાં. જે કાગળો મળી શકે? તેથી તો મેં પોતે લખ્યું કે તું કાગળો કાંઠે નથી લખતી, અને તાહરો પત્તો નહી મળવાથી તે કાગળો મનેજ પાછાં આવ્યાં.”

“મેં ઘણાં દુઃખના દાહકા કાઢ્યાછ, શારલોટ,” જેને ઘણી ગમજવારીથી કહ્યું, “અમેને ઘણી તંગી હોવાથી મેં તાહરી થોડીક પૈસાટકાની મદદ બી મંગાવી હતી—”

“ઓ ખુદા, કેટલું ખુદાં થયું કે તેવું એક બી કાગળ મને નહીં મળ્યું.” બળી શારલોટે ખરાં દીલથી દુઃખ પાંખી અરધા ગુસ્સાનું અતવત કર્યું, “તે કાગળ મને મળતે તો તું માની બી શકેછ કે હું પપાને કહીને તરત ને તરત તને અવેજ મોકળાવ્યા વગર રેહતે બી ખરી?”

“હું નથી માની શકતી તેથીજ તો હું ઘણી અજબ થઈ, વાહલી બેહેન,” જેને જવાબ કર્યો, “હું એટલી લાંબી મુદત તમારે ઘર તમે વાહલાંઓ સાથે રહી આવેલી, અને હુંજ તમારો દીલગુરદો નહીં નાણું એ કેમ બને?”

“અને તોબી તો તેં અમારે વાસ્તે મનમાં ઓછું માન્યું ખરુંની?” શારલોટે પાછો નરમ ઠપકો આપ્યો.

“માહરી ઘણી જુલ થઈ, શારલોટ,” જેને કપ્પલ કર્યું.

“વારં, પણ હમણું?” શારલોટે ઉલટથી પુછ્યું; “હમણું હજી બી જે કાંઈ મદદ જોઈતી હોય તો—”

“હમણું તો હું ધંધામાં પડેલી છું, શારલોટ,” જેને જોતાં દીલમાં ચુંદાક આવે એવું ગમગીનીબરડું હસીને કહ્યું; “તું નણ્યીને ઘણી અજબ થશે કે મેં બી મીસ ત્રેફર્ડની માફક રટેજની નોકરી લીધેલી છે!”

“ઓ, ખરેખર?”—અને શારલોટ ખરેખર ઘણી અજબ થયેલી દેખાઈ.

“હા,” જેને ઉદાસીથી જવાબ કર્યો, “પણ મીસ ત્રેફર્ડ જેવું નામાંકીત કથુંજ નહીં. હું તો રટેજ પર ફક્ત એક બાલે ડાન્સર છું.”—અને તે ઘણી ઓશકાતી દેખાઈ.

“તેમાં શું થયું?” શારલોટે ઘણી દીલદારીબરી રવેસે જોશથી હાંમત આપીને તેની ઓશક બાંજી નાંખી, “ગરીબાઈ બધાંને માથે બને છે, અને ગરીબાઈ આવે ત્યારે કોઈ બી પ્રમાણિક ધંધામાં ઇજ્જત સાથે પડ્યાં હોઈએ તેમાં નબોજી છેજ શું? ફક્ત મને દુઃખ એટલુંજ લાગેછ કે એટલી હદ સુધી તું તંગ ને મોહતાજ થવા પાંખી, પણ મેં કાંઈ તે નણ્યું નહીં!”

જેને હેસાંનથી તેનો હાથ દાખ્યો. એ વખતે અમે વૉટર્ડુ ક્રીજ પર આવી ચુક્યાં હતાં, અને લોકોનું ધ્યાન નહીં ખેંચાય તેથી તે બંને છોકરીઓ ઘણે ધીમે સાહદે, સાધારણ વાતચીત કરતી હોય તેમ, પોતાની લાગણીઓ દાબી દાબીનેજ વાત કરતી હતી.

“અમે તો પરમ દાહડેજ ઇંગ્લાંડ ચાર વરસે પાછાં ફર્યાં,” શારલોટે જારી રાખ્યું, “અને અહીં હાલમાં માહરા કાકા કર્નલ ત્રીમેનના બંગલામાં રહેલાં છીએ. ત્યાંજ તમે બેઉ જણાંએ અમેને મળવા આવવું જોઈશે, કેમજે એકાદ અફવાડ્યામાં અમે રટેર્ફશાયર ખાતેનાં અમારાં

પુરાતન મકાનમાં રેહવા અત્રેથી જતાં રહીશું.”

“રેફરેન્સાયર ખાતેના ત્રીમેન હોલમાં?” જેને ઉલટમંદ પુછ્યું, “ઝો, કેવું મગ્ગલું! ત્યારે એ હોલ સંબંધી કોર્ટમાં તાહરા પપા સાથે કોષ્ટને વાંધો ચાલતો હતો તેનો છેડો આવ્યો ખરો કે?”

“હા, અને તે વાહલા પપાની જીતમાંજ આવ્યો,” શારલોટે ખુશાલીથી કહ્યું, “જેથી અમે ત્યાં રેહવા જવાનાં છીએ. વળી અમે બધાં હાલમાં વધારે ખુશી એટલા વાસ્તે છીએ કે હોલમાં પાછાં ફરવા પછી તરતજ લગ્ન થવાનાં છે.”—અને, એમ કેહતાં, શારલોટના ગાલ ઓશકથી લાલ થયા.

“ઝો, કેવી મોટી ખુશાલીની વાત!” જેને અતી ધણી ઉલટથી ઉત્કેષતાં કહ્યું, “કોણનાં—તાહરાં લગન કે? કોણ સાથે? પેલાજ સાથે કે?”—અને શારલોટે ધણી મુશકીલથી સાંભળી શકાય એવા ધીમા સ્વરે જવાબ કર્યો, “હા.”

હું હવે વચમાં તુટી પડી.

“મને હવે જવા દેવો, બેહેનો,” મેં માંગી લીધું, “તમેને તમારી ખાનગીખુનગી વાત-ચીત મોકલાશથી કરવામાં, હું જોઈંછ કે, હું એક નડતલ ચર્ષ પડું છું.”

“ઝો નહીં, નહીં, મીસ પર્સી, તેવું કાંઈજ નથી,” શારલોટે ઉતાવળે કહ્યું, “માહરે લીધે તમે બેઉ જણ સાથે નીકળેલાં છુટાં પડો એ તે શું કેહેવાય?”

“તેની કાંઈ ફકર નથી,” મેં સમજવ્યું, “મને હવે ખરેખર જવાનું છે. મને એક ટેકાંણે મલવા જવાનું છે.”—અને પછી જેન તરફ ફરીને વધાર્યું, “મને સાંહજે માહરે ધર મલવા જરૂર આવજો, જેન. હું છ વાગ્યા સુધી ધરમાંજ રેહવશ ને તાહરી વાર જેવશ.”

“અને તમે બી માહરે ધર જરૂર આવશો કેની, મીસ પર્સી?” શારલોટે ધણી આગ્રહ સાથે માંગી લીધું, અને હું કપુલ ચર્ષ ત્યારેજ અંતે મને તેણે જવા દીધી, જે પછી હું તે બે સહીઓને પોતાનાં સુખદુઃખની વાત મોકલે મને કરવા એકલી છોડી ત્યાંથી એકલીજ આગળ વધી.

એ વખતે, મેં ઉપર કહ્યું તેમ, અમે વૉટર્સ બીજ પર આવી ચુક્યાં હતાં, અને તેથી ત્યાંથી રેફ્રેન્ડને રસ્તે ચડને હું એટ ઓરમંડ આટમાં માહરાં ધરમાં પાછી આવી લાગી, જ્યાં આવતાં સાથે આતુરતાથી બીડાને મેં પુછીને તેહકીક કીધી કે પેલા ખુધો વેહેતું પાછો મને મળવા આવ્યો હતો કે નહીં, અને બીડાએ જવાબમાં નાજ કહ્યું. એ પછી બીડા આમળ મેં પાર્કસને લગતી બધી વાત કરી. એ વાહલી છોકરી કેટલી માહરાં ભલાંમાં હતી અને આ સંબંધમાં સધળું જાણ્યતી હતી તે વાંચનારને રોશણ છે. એની મદદથીજ તો મરનાર ગીલ્ડ-રૉયને ત્યાં હું જવા પામી હતી કેની?

તે ધણી અજબ ચમ.

“મને તો મી૦ મૉસ કોઇ ધણેજ પ્રમાણીક અને આખરદાર આદમી લાગતો હતો, બાઈ,” તેણીએ પોતાની અજબબી કહી સંભળાવી.

“હું બી તેમજ ધારતી હતી, પણ આએ દુન્યામાં બાહેરના દેખાવથી કદી જુલવું નેહવું

નથી એ વાત અનુભવથી ધણી પુરવાર થાયછ," મેં કહ્યું, "હવે તો પેલો ખુદા આવીને નવી શું ખબર આપેછ તે પરજ બધો આધાર છે, કેમકે મને ખાત્રીપુર્વક લાગેછ કે એ સંબંધમાં એ કાંઈ જાણતો હોવોજ જોઈએ, અને તેથીજ, એ મને અત્રે ખાસ મળવા આવ્યો હોશે."

"હવે તેજ સહાંજે પાંચેકને શુભારે જોન પાર્કસ, અમે કરાવ્યું હતું તેમ, મને મળવા માહરે ધર આવી. તેણીએ પોતાના બાપથી વધતું ઓછું જાણેલું હોવુંજ જોઈએ, કેમજે તેનાં જોડેની માહરી નાખતી વાસ્તે તેણે આવતાં સાથે માહરો ફરી ફરીથી ઉપકાર માન્યો, અને પોતાની માહરા જોગી ચાલને વાસ્તે ધણો ધણો ખેદ દેરશાવ્યો. એ પછી માહરે માટે તે કેમ એટલો અણગમો લઈ નાહસવા પાંખી હતી તે મેં પુછતાં તેના ખુલાસામાં તેણે કહ્યું:—

"માહરાં માયનો માહરી ઉપર જેવો જોઈએ તેવો પ્યાર નહીં હતો, પણ પપા વધારે મેહરબાન હતો. વળી માહરાં માય બાપ વચ્ચે જોઈએ એવો બનાવ બી નહીં હતો, અને તે લોકો સારો ફિતસ એટલાં લડતાં વઢતાં કે વડી દીકરી તરીકે તે જોઈને મને ધણું બળી મરવાનું થતું હતું. પરીણામમાં, માહરી તખ્ત બધી નાશ પામી ગઈ, અને ધરથી કંટાળેલી મેં કેડે જતી રેહવા માંગ્યું. મેં, તે ઉપરથી, શારલોટ ત્રીમેનને લખ્યું. અમે વચ્ચે સ્કુલમાંથીજ ધણું હેતનાં સહીઆરાં હતાં, જે અત્યાર સુધી ચાલુજ હતાં, જેથી શારલોટ માહરે કામળ વાંચતાં સાથે મને તેડાવી લીધી. તેનાં માય બાપની તે ધણી લાડકી છે, અને તે લોક ધણું ભલાં છે. તેઓએ બી ધણી બોંહાંસથી માહરાં મમા પપાને લખ્યું, અને તેથી મને જવા દેવામાં આવી.

"હું એ લોક સાથે પછીથી ગામેગામ ફરી, અને માહરી તખ્તને તેથી ધણો મોટો ફાયદો થયો. એ મુજબ ફરી ફરીને, મમર, હાએક મહીને અમે અમારે ઘેરમારે પેરીસ ખાતે જ્યારે પાછાં આવ્યાં, ત્યારે ત્યાં પપાનું કામળ લાંબા વખતનું આવીને પડેલું મને મલ્યું, કે જેમાં માહરાં માય બાપે તે વાંચતા સાથે મને લંડન પાછી આવી જવા ફરમાશ લખી હતી. તે ઉપરથી હું તરતજ નિકળી પડી, અને અત્રે આવી માહરા પપાથી સાંભળીને હું હબની મઠ કે તમારે લીધેજ અમારાં ધરનો નાશ થઈ ગયો હતો!! મને માફ કરજો હું એમ કહુંછ તે, ઔલન; માહરી પર ગુસ્સે નાજ થતાં. એ બધો વાંક માહરા ખતાવાર પપાનો છે. તેવણે પોતાનો વાંક લાંકવા મને બધું એમ ઉલટુંજ સમજાવ્યું. તેવણે કહ્યું, કે કોઈ લુચ્છા ને મતલબી વકાલની ઉશ્કેરણીથી તમે તેવણને એક મોટો વારસો ગણે પડયાં, અને કાંઈક ફ્રાંડ અને ફોરજનીના વાંકોનો દમ ભરાવીને તેવણની પાસે વગર હકે તમે બધું તેવણનું નાણું નીચવી લીધું. અલબત્ત, હું કાંઈ કાયદો તો સમજું નહીં, અને તેવણે મને જે કાંઈ થેલુંગાડું કહ્યું તે મેં હેમક જેવીએ સમજું સાચું માન્યું. હવે તમેજ વિચાર કરો, બેકેન, કે એવી માહરી માન્યતા પછી તે દહાડે ઠીએટરમાં હું જે બેવકુરીભરી રીતે તમારી જોડે વરતી તેમાં અન્યાયની શું છે? મને તો કાંઈ તમારી તરફ એટલો બધો ધીક્કાર આવી ગયો હતો, અને હું તમારાં નામથીજ કાંઈ એવી કમ-કમતી હતી, કે તમે પેલું વચમાં રટેજ થોડુંક સુધી છોડી ગયાં તે નહીં થયું હતે તો હું જીપે મરતે, પણ મીંડ રીચડસના સમજવવાથી એ નોકરી મેં કરી દીધી તેમ કદી કયુલ કરતે નહીં!"

"ને પછી હું તો પાછી આવી ત્યારે?" મેં હસીને પુછ્યું,

“ત્યારે નાચારી થઇ પડી!” જેન પશુ હસી, “એક વખત નોકરીમાં ફર પડેલી હોવાથી તમે પાછાં આવ્યાં ત્યારે તે નોકરી છોડી જવા હું માહરા મનને સમજાવી શકી નહીં, અને ખનતાં સુધી તમારા કોઇ બી સમાગમમાં નહીં આવવાનોજ મેં મનજીતીથી કર્મ કર્યો.”

એ પછી મેં તેને એ બધી વાતથી ધણું દુઃખ પામતી ને દલગીર થતી જોઈ એ વાત ફેરવાવી, અને તેની સહી શાર્લોટનીજ વાત પાછી કાઢી.

“એ તો તમેને મળવાથી અને તમારી સાથે ઝોળખાંણ થવાથી કાંઈ અજાણ જેવી ખુશી થઇ ગઇછ.” જેને હસીને કહ્યું, “અને માહરી પાસે બી પાછું કહેવડાવ્યું કે તમે પ્રેમીસ કીધુંજ તેમ આવતી કાલે એને ઘેર એને મળવા જ્યા વગર રહેતાંજ ના. કરનલ ત્રીમે-નનો બંગલો વૅસ્ટ એન્ડમાં ધણો જાણીતો છે.”

“પશુ એ એનાં માય બાપની એકલીજ છે કે?” મેં પુછ્યું.

“અરે નહીરિ, બીજી પાંચ બેઠનો છેની!”

“છ ઓકરી?” હું અજાણ થઈ; “ને ઓકરા કેટલા?”

“ઓકરો એક બી નથી!” જેને જવાબ કર્યો. “બધી ઢગલે ઢગલા ઓકરીઓજ, પશુ એમ છતાં હેંપી ફેમીલી છે. ધણા સંપ્રમેલનાં સુખમાં બધાં ફરતાં ફરતાં ને મોજમગ્નહ કરતાં છે. એ લોકોનો રટેફ્ડશાયરમાં ધણો મોટો બંગલો છે, જે ધણી નામાંકીત મીલકત કહેવાય છે. ધણો પુરાણો છે. કેહછ કે તેમાંનાં કેટલાંક ઝડ તો છેક રાણી ઇલીઝાબેથના વખતનાં છે!”

“અને એ મીલકત હાલમાં કાંઈ વાધામાં હતી?” મેં પુછ્યું.

“હા, અને શાર્લોટના કેહવા પ્રમાણે તેનો ફેસલો એક લાંબા વખતના કન્યા પછી કોર્ટ હાલમાં એ લોકનીજ ફેરમાં ચુકવ્યો છે, જેથી એ લોકો આવતાં અઠવાડયામાં હવે ત્યાં રહેવા જવાનાં છે,” જેને ખુશ્સો કર્યો. “રમુજી તો એ છે કે એ હાલમાં સહાંજ પછી રોજ જુતનો ચારો દેખાતો હોવાનું કેહજે તે બાજુએ હાલમાં મનજીતીથી મનાયજ ને બોધાયજ, પશુ મીં ને મીસીસ ત્રીમેન કેહછ કે અમે તો ધણી વખત ધણા ધણા મહીના એ હાલમાં રહેલાં છીએ, છતાં અમેને તો જુતમામાએ કોઈ દહાડેથી બીહીધરાવ્યાં નથી!”

“અને એ લોક હાલમાં ત્યાં લગન કરવા જાયજ?” મેં પુછ્યું.

“હા. શાર્લોટનાંજ લગન છે,” જેને જવાબ કર્યો, “તમેને બી લગનમાં તેડવાનાં છે.”

“ઓ, પશુ આટલી દુકં ઝોળખાંણ પીછાંણમાં હું કેમ જઇ શકવાની હતી?”

“તમે જોજો તો ખરાં!” જેન હસી, “એ બધાં છેજ એવાં મલતાવડાં ને બોલકણાં કે તમે જશે ને મળશે તેવું પહેલી મુલાકાતમાંજ તમારું પરાયાપણું બધું દુર થઇ જશે!”

“શાર્લોટનાં લગન કોણ સાથે થવાનાં છે?” મેં સેહજ પુછ્યું.

“એક ઇટાલ્યન છે,” જેને જવાબ કર્યો,—અને તરત હસીને વધાર્યું, “ધણો અજાણ જેવું લવ-અફેર છે! એ લોક એ વરસ પર ઇટાલી ગયાં હતાં તે વખતે મીલાનમાં એ જવાંન સાથ શાર્લોટની પીછાંણ થઇ હતી. તે એ તરફનાં લસ્કરમાં એક ઑશીસર હતો, અને બ્યારે શાર્લોટનાં માય બાપે એ વાત જાણી ત્યારે એ લોકોએ એ જવાંન બાબે ખબર કાઢી,

બ્યારે ખબરમાં એટલું જ જણાયું કે તે પૈસા ટકાથી ધણો તંગ હતો. બીજું કંઈ તેની વિરૂધ્ધ સંભળાયું નહીં. એમ તો કેહજે તેનાં બીજાં સગાવાહલાં ધણું પૈસા ને પદવીવાળાં હતા, પણ આએ છોકરો પોતે ભુખરી હતો, જેથી શારસોટના બાપને એ કારણ ઝાઝું ગમ્યું નહીં. તેવણે, તેથી, એ લગનને વાસ્તે મંજૂરચાત આપી નહીં. તેવણુ રટેફડહોલને લગતો જે મોટો લો—સુટ લડતા હતા તે જ કદી હારી જાય તો તેઓની પોતાની સ્થિતિ બી લગાર બારીક થઇ પડે તે શીકરથી તેવણુ તે ગરીબ. ઑરીસર સાથનાં શારસોટનાં લગનને માટેની બાહલી આપવા નાજ કહી અને એ લોકો છુટા પડ્યાં, અને એ ધણું અજબ જેવું છે કે એ હોલને લગતો કળ્યો મીં. ત્રીમેનના લાભમાં ચુક્યા પછી હમણાંજ તદ્દન નહીં ધારેલાં એ લવસ પાછાં અચળુચ કેલે ખાતે મળી ગયાં! એ દરમ્યાનમાં વળી શારસોટના લવરનો બી એક કોઇ ઉમરાવ કઝીન મરી ગયલો હોવાથી તે પોતે બી પુરતો માલદર થયલો હતો, અને એવા સંજોગમાં એ જોડું હાલમાં પાછું સંધાયું, અને હવે લગન થઇ જવાનાં છે!”

“અને તું પોતે બી લગનમાં જવાની છે ખરી કેની? તાહરી સહીને કેમ તાહરા વગર ગમવાનું ને ચાલવાનું છે?” મેં હસીને પુછ્યું.

જવાબમાં તે એહરો અતી ધણો શોકાતુર થયો.

“હું કેમ જઇ શકવાની હતી, એલન?” તેણીએ અરજું રડી દઇને કહ્યું, “એ તો માનતીજ નથી, પણ મને ના કેહવુંજ પડ્યું. હું એક બાલે ડન્સર એવા મેળાવડામાં પોશાવાની નથી. તમારી વાત તો જુદી છે. રટેજ પરની તમારી નામના તમોને ગમે એવા મોટા મેળાવડાને લાયક કરી શકેછ. વળી એટલુંજ ક્યાં છે? બીચારા માહરા બાપ કોઇ બી દાહડે અચળુચ ધરાઇ પકડાઇ જવાના ધડકડુજારા વચ્ચે તેવણુને હું અત્રે એકલા છોડીને મોજમજાહ કરવા જવા જેવી એકલપેટી થઇજ કેમ શકું? વળી માહરાં માયની નામોશીનો બી માહરે ખ્યાલ રાખવાનો છે. તેવણુ માહરાં બાઇ બેહનને લઇને કાંઠાં જતાં રહયાંછ તે વટીક અમે જાણતાં નથી, અને તેવા હીંગામમાં હું મોજમજાહ કરવા જાઉં એ અકલથી ઉળટી વાત છે.”—અને માહરે કેહવું ધટે કે તે બલી છોકરીની એ સધળી તકરારનું વાસ્તવિકપણું હું માહરાં મનથી સ્વિકારયા વના રહી શકી નહીં. વળી એ વાતથી તે છોકરીના પવિત્ર સ્વભોગના વખાણવા જોગ સદ્ગુણો વખતાં અજવાળાંમાં આવતા હતા, જેથી—બની શકે તો તે મને વધતી મળી, એટલે અમે એકમેકથી પુરતાં રાજ થયલાંજ તે સાંહજે છુટાં પડ્યાં. તે નજદીક માહરે ત્યાં બે કલાક બેઠી હતી, જે દરમ્યાન મેં તેને થોડુંક રીફ્રેશમેન્ટ આપ્યું, અને અમે ઉપર મુજબ પુશકળ તાહેલાં મારી ધણીએક બીજી એલારપેલાર વાતચીતો કરી કરીને છુટાં પડ્યાં.

પ્રકરણ ૧૯૫.

એ પછી બીજી સહવારે મને બીએત્રીસની બેહેન મારસ્યોનેશ ઑફ કેમપેનનો એક ક્રમળ આવ્યો. તેણે મને, જે દુરસદ અને સગવડ હોય તો, તેને બંગલે મળી જવાની વિનંતી લખી હતી. તેના લખવા મુજબ બીએત્રીસ ધણી વમળમાં હતી, અને તે સંબંધમાં તે મને

મળવા માહરી જોડે વાત કરવા આહતી હતી. આ વાંચીને હું ધણી અનળ થઈ. બીએગ્રીસ તો માહરી સમજાવત અને સત્સાહની ઉપરવારી થઈને તેના વાહલાને વરવા અને સુખી થવા પોતાનાં બેહેન બનેલીનું ઘર છોડીને નાહસી ગઈ હતી, અને વળી વમળમાં શાંતી આવી ગઈ હતી ?

હું બપોરે એ વાગે માહરી માડી જોડાવીને તેણે મને તેડાવી હતી તે મુજબ તેને બગલે મળવા ગઈ. તે એ વખતે પોતાના ઝોરડામાં એકલીજ હતી, અને તે મને ધણું હેતથી મળી.

“બીએગ્રીસ વમળમાં છે કરીને તમે મને લખ્યું તેથી મને ધણી ફકર લાગી, ચોર ભેડી-શીપ,” મેં બીજી ત્રીજી પેઢલાં બેસતાં સાથેની ધારા મુજબની વાતચીત થવા પછીથી પુછ્યું; “એવું તે શું છે ?”

“એ તો પાછી આવી ને આવી—”

“પાછી આવી ?” મેં અનળબીમાં પોછાયું, “પાછી ક્યારે આવી ?”

“ત્યારે શું તમે જાણતાંજ નથી,” હર ભેડીશીપ અનળ થઈ, “એ તો પરમ દહાડેની આપણે ઘર પાછી આવી ગયલી છે !”

“એ તમારી બેહેને પોતાનું ઉપડી જવાનું ખાખસુસ માહરેથી છુપાવ્યું હતું,” મેં દરવાજાની ઢપે લગાર કરાજીથી કહ્યું, “અને પછી પાછી આવી તે વડીક મને જાણ્યાનું નથી.”—અને હું માહરાં મનથી ધણી અનળ થઈ કે એવું તે શું એક થયું હશે કે ને કારણથી એ ધારેલાં લગન બાંગી પડ્યાં, અને એ છોકરીને પોતાનાં બેહેન બનેલીનો આશરો શોધવતી અત્રે પાછું આવવું પડ્યું !

“તમોને ગુસ્સો લાગેજ, મીસ પર્સી ?” મારસ્ચોનેશે દીલગીરીથી રહ્યું, “એ છોકરીએ તમારાં જેવાં એક સાથે એવી નણણી ચાલ ચલાવીજ એમ હું આને પેઢલુંજ જાણુંજ, અને જાણીને ખરેખર ધણી દલગીર છેઉં. એ છોકરી ને આને સુખની રોટલી ખાતી થઈજ તે ખરેખર તો તમારી રૂડી ખરકતે છે !”

“એ તો તુઝ વાત છે,” મેં સાદાઈથી કહ્યું, “એણે મને કહ્યું નહીં કે એ અહીંથી ઉપડી જવાની છે, અને મને જુહું જુહું મળવા બોલાવી, ને હું મળવા આવી તેની આમળી સાંહજે તો એ ઉપડી ગયલી હતી.”

“અમે બી ડોવર સુધી જોને મુકવા ગયલાં,” મારસ્ચોનેશે કહ્યું, “અમોને એણે કહ્યું કે હું તો હવે દુન્યાથી કંટાળી ગઈજ અને કોઈ કાન્વેન્ટમાં રહેવાની જોઈવણ કરવા માંગુંજ, અને તે મક્કસદથી પેરીસ જવા માંગુંજ. અમે ધણું ના કહ્યું અને ધણું સમજાવ્યું, પણ અમારું માન્યુંજ નહીં.”

“એમ તમોને કહ્યું ? હું વધતી અનળ થઈ, કેમકે મેં તરત જોયું કે એ હસામે તેણીએ છુડવીકો સાથે પરણી જવાના પોતાના એરાજથી પોતાનાં બેહેન બનેલીને વડીક અધા-

રાંમાં રાખવાનીજ આજે ગત કરી હતી, અને હું તેથી બની શકે તો એ છોકરીને વાસ્તે વધતી નાઉમેદ થઈ.

“પણ શું પોતે જોગન થવા ચાહતી હતી તે વાત બી એણે, તમે બંને વચ્ચે આટલાં સહીયારાં હતાં તે છતાં, તમારી આગળ કીધેલીજ નહીં?” મારસ્થોનેશ વધારે અનળ થઈ.

“નહીં,” મેં હુંકમાં કહ્યું, કેમકે ખરી વાત શી હતી તે એ ભોકને જાહેર કરી દેવામાં મેં હવે કશું સાર્થક જોયું નહીં.

“પરમ દાહડેજ એ અચબુચી પાછી આવી,” મારસ્થોનેશે જારી રાખ્યું, “કાંઈ એવી તો ઉસ્કેરાયલી અને ખભડેલી કે અમે તો કાંઈ સમજી બી શક્યાં નહીં! અમોને તો બસ એટલુંજ કહ્યું કે કાનવેન્ટમાં દાખલ થવાનો અને જોગન બનવાનો માહરો વિચાર મેં હાલમાં ફેરવી નાખેલો છે, અને ત્યારની આવીને પોતાના ઓરડામાં બરાબ રહેલી છે. મેં ઘણી બી સમજાવવાની કોશિશ કરી, કેમજે હું જોઈ શકું છ કે એને ખીજવાવાનું કાંઈ બી નવું મોતેબર કારણ મળેલું એ અમારાથી છુપાવેલ, પણ માનતીજ નથી; ત્યારે અંતે અમોને તમારો ખ્યાલ થયો. મેં તેથી તમોને બોલાવી મંગાવ્યાં. જરા મેહરબાની કરીને તમે તો મળી જુઓ? તમારી આગળ એ કદાચ બધો ખુલાસો કરશે.”

મેં થોડાક વિચાર કર્યો, અને પછી તરત ઠરાવ પર આવતાં કહ્યું, હા, હું એને મળશ.”

“હમણાંજ જાઓ, બેહેન,” મારસ્થોનેશે માંગી લીધું, “એ હાલમાં પોતાના ઓરડામાં છે અને એકલીજ છે.”

હું ગઈ. મેં જમને બીએટ્રીસનું બારણું થોક્યું, અને અંદરથી દુઃખી સાહદે તેણીએ જવાબ કર્યો, “અંદર આવો!”

હું, તે ઉપરથી, એક નરમ હડસેલાથી બારણું ઉંઘાડીને અંદર ગઈ. તે મને જોઈને ચમકી ઉઠી. તે દીસ્તી રીતે મને જોતાં ઘણી ગભરાઈ ગઈ. તેણે, અલબત્ત, મને જોવાની તો કશીજ વકી રાખેલી નહીં. મેં બારણું થોક્યું ને તેણે “અંદર આવો!”નો જવાબ કર્યો ત્યારે તે તો એમજ સમજેલી કે તેની બેહેન અથવા તો કોઈ “મેડ” હશે.

“ઓ, તું કાંઈથી આવી, અલન?” તે પોકારી ઉઠી.

તે મોહત જેવી રીતી હતી, અને પોશાકનાં વેરવાર બેદાદપણાં સાથે તે છેક જોવાજોગ હદ સુધી સુંદર દેખાતી હતી.

“બીએટ્રીસ,” મેં નરમાશથી કહ્યું, “તું કાંઈ માહરી સાથે એમ વરતેછ? તું કાંઈ એમ માહરી સાથે એટલી બધી જુદાઈ સાચવેછ?”

તેણીએ તરત જવાબ દીધો નહીં. તેણીએ એકાદ પળ શોકાતુરપણે નીચે જોયું, અને તેના હોઠ દીસ્તી રીતે ધુન્ધ્યા, તે પછી અચબુચ એક જુસ્સાથી હોય તેમ તે બોલી, “અલન, મેં તાહરં નહીં માન્યું, અને મેં સખ્ખત છક્કર ખાધીછ! હુડવીકો મેરાનો એક દગલખાજ બદમાશજ પુગવાર થયોછ!”

“પણ તેણે શું કીધું?” મેં અનળ થઈને પૂછ્યું.

“પરણવાની ઉમેદ ને વચનથી તે મને અત્રેથી ખાસ પેરીસ લઇ ગયો, અને ત્યાં કોઇ બીજી માહરા કરતાં નાઇલી ઉંમરની કુમારી છોકરી આગળની ઝોળખાંચુની એને મળી જવાથી એ હુમ્મલો મને સાચુત હાથતાળી આપી અધ્ધર રવડાવી નાંખી!”

“હું ધણી ખુશી થઇ,” મેં કહ્યું, “બીએટ્રીસ, જો તું તાહરી પાક ઈન્જન ત સાથે તેને હાથથી સલામત બચી આવી શકી હોય તો——”

“એટલે? તું શું મને એટલી હદ સુધીની ઝેરસલુક કે ઝેરસમજ માની શકે, એલન?” તેણે ગુસ્સાનાં નેણ ફડકાની પુછ્યું.

“વેલ, ત્યારે ધણી મોટા સધ્યારાની વાત છે,” મેં કહ્યું, “અને તાહરે ખરેખર એ જે થયું તેથી ખરાં દીલથી ખુશીજ થવાનું છે. તે ઝેરીસો ને ખારીસો ઇટાલ્યન તાહરે ખરનો બરથાર નહીંજ હતો. મેં તો જોયો ને જોયો તે મને ગમ્યોતોજ નહીં, અને પરણીને તું કદી સુખી થઇ શકતોજ નહીં. એ ખરી રીતે તો હુમ્મલીનો ખુની છે, ને તેનું એ તરકટ જો આપણે ઉંઘાડું પાડ્યે તો તે ફાંસીને લાકડે લટકી જાય!”

બીએટ્રીસ ઉંડા વિચારમાં એ સાંભળતાં ગરકાવ ગઇ ગયલી દેખાઇ, અને જરા વારે તેણે અનુનથી દાંત પીસી કહ્યું, “બરાબર છે, એલન; એને સપડાવવોજ જોઇએ. માહરે માહરે વેર વાળવુંજ જોઇએ.”

“એડી ના થા!” મેં એતવણીની આંગળી ઉંચકીને કહ્યું, “શુલી ના જ કે એ ઇટાલ્યનને તેનાં ખારીલાંપણાં વાસ્તેજ હું એટલો ધીકકારું. એ જાતનું કપટ તું સમજી બેહેનને શોભે નહીં, ને એવા એકથી બચવા વાસ્તે તેના પર કીનો લેવાની વાતજ કેમ કરી શકાય?”

વળી બીએટ્રીસ થોડીક વિચારમાં પડી, અને યાદ થતાં મને ધીમે સાહદે પુછ્યું, “તે માહરાં બેહેન આગળ બધી ખરી વાત કીધીજ કે, એલન?”

“બીલકુલ નહીં” મેં સધ્યારો આપ્યો, “પણ અહીંથી હું જવશ ત્યારે માહરે કાંઈ ખુલાસાનું તેવણું કેહવું તો જોઇશે કેની?”

“ઓ કાંઈજ કેહતી ના, વાહલી એલન,” બીએટ્રીસે માંગી લીધું, “એટલી મને વધતી બેહોરમત થતી બચાવજે, અને હવે હાલ તો તું જા. હાલ તો મને એકલી પડવા દે. મને વિચાર કરવા દે. માહરે મન ધણું ગુંચવાઇ ગયુંજ. એટલું તો સારુંજ થયું કે તું આવી ગઈ, કેમજે તેં આવીને માહરી નાઉમેદી મને બીજીજ લાઇટમાં જોતી કીધીજ, જેથી માહરાં મનનુ ધણું સમાધાન થશે. હાલ તો, મગર, તું મને વિચાર કરવાનો થોડોક વખત આપ અને મને છોડી જા! સાંહજે જરૂર પાછી આવજે ને મને મળજે. હું તાહરી ધણી ઉપકારી થવશ.”

હું ગઇ. મેં જાસ્તી થોળવાની બેંહોસ કરી નહીં. મને બી લાગ્યું કે એજ ધણું બહેતર હતું, અને તેથી સાંહજે પાછું આવવાનું પ્રામીસ કરી તુરત વેળા તો તેને તેના વિચારો સાથે હું એકલી છોડી ગઈ. તે પછી તે મકાંન છોડી જવા પેહલાં હું પાંધરી મારસ્યોનેસ પાસ પાછી ગઇ, ને તેને કહ્યું, “એ હમણાં ધણી સાંત થયલી છે. હું ધારું કે એના ખીજવાતનું કારણ તમો એને નહીંજ પુછો તેટલું સારું. એને આપણે હજે ધારે રેહવા હમણું, તો એ એક બે લાહડામાં આગળ હતી તેવીજ પાછી ખુશખુશાલ બની જશે.”

મારચોનેસે એ સાંભળીને એ માહરા સધારા વાસ્તે ધણો ધણો ઉપકાર માન્યો, અને તેને બી સહાંને પાછું આવવાનું કહી હું થોડીક ખરીદીએ ગઇ. તેજ સહાંને પાંચ વાગતે મને ત્રીમેનવાળાંઓને ત્યાં મળવા જવાનું હતું, અને તેટલાં માહરે જે જરૂર જોગી ખરીદીઓ કરવાની હતી તે હાથમાં વખત હોવાથી મેં સધળી કરી લીધી, અને પછી વખત થતાં હું પાધરી કરનલ ત્રીમેનને બંગલે હાકારી ગઇ.

તે એક મોડું બન્ય મકાન હતું, અને બપોલભરેલી લીવરીના એક ખીદમતગારે તરત દોડી આવીને માહરી ગાડીનું બારણું ઉઘાડ્યું, જે પછી તેને કહીજ મેળવામાં આવ્યું હતો તેમ તે પાધરો મને મીસ ત્રીમેનના ઓરડામાં લઇ ગયો. તેને એમજ ખબર હોવી જોઇએ કે મીસ શારલોટ ત્રીમેન તે ઓરડામાં એકલીજ હતી, જેથી જેવું તે મને તેણીના ઓરડાનું બારણું ઉઘાડી આપીને ખીસી ગયો અને હું અંદર દાખલ થઈ કે મેં શું જોયું? ત્યાં અંદરથી બારી આગળ બે આસામીઓ વાત કરતાં ઉભેલાં હતાં, જેઓ પોતાની વાતમાં એટલાં મશગુલ થઇ ગયલાં હતાં કે બારણું ઉઘાડવાનો અથવા માહરાં દાખલ થવાનો અવાજ વટીક તેમને કાંને પોંદચી શક્યો નહીં, અને હું તેઓને જોતાં અચરતીથી ઢંગ થઇ ગયલી જ્યાં હતી ત્યાં ઉભી રહી ગઇ!! તે બેમાં એક શારલોટ હતી, અને બીજો, તેની કમરે હેતથી હાથ વીંટળાળી ઉભેલો—દેખીતી રીતે તેનો પેલો ભવિષનો ભરથાર—પેલો લુચ્છો લુડવીકો મેરાનો હતો!! અને તેવામાં તે બંનેની માહરા પર નજર પડતાં લુડવીકો જોશથી ચોક્યો. તેણે તરત શારલોટની કમર આગળથી પોતાનો હાથ ખસાડી નાંખ્યો, અને પુશકળ બીહીધેલો જવો ધણું ફગેત સરખું હતો માહરી આગળ ધસી આવતાં બોલ્યો, “આહ, મીસ પર્સી, તમે અહીં?”—અને તેણે શેકહેન્ડમાં હાથ લાંબો કરી, જે તેની પાક બેહચાઇ જોઇ હું વધતી ગુસ્સે થઇ. મેં, અલબત્ત, તે હાથ જોયો, પણ શેકહેન્ડમાં કપ્પલ રાખ્યો નહીં! શારલોટ પણ મને જોતાં ધણીજ ઉગટમંદ માહરી ભણી હર્ષાંત દીલે ધસી આવી હતી.

“ઓ મીસ પર્સી, હજારો વેલકમથી ભલે આવ્યાં!” તે ભલી છોકરીએ ઉલટમંદ કહ્યું,—અને તરત અમે બંને ભણી જોઇને વધાર્યું, “પણ ઓ, તમે બેઉ તો એકમેકને ઓળખતાં દેખાઓછ, ત્યારે સીનાર મેરાનો જોડે, મીસ પર્સી, તમને ઇનત્રોડયુસ કરવાની માહરી મેહનત બચી ગઈ!”—અને તે ખુશ મિત્રજો હસી.

“હા, માહરા દોસ્ત મારકવીસ ઑફ કેમપેનને ત્યાં હું એક બે વખત એ બાંતુને મળ્યો હતો,” સીનાર મેરાનોએ કહ્યું, કે જ્યારે ખરેખર તો તેનો ગભરાત જોવા જોગ હદ સુધીનો વધી પડ્યો હતો, અને તેની ઇજ્જત રાખવા તથા તેને ઉઘાડો નહીં પાડવા તે શારલોટ નહીં જુએ તેમ મને ધણી કાકલુદીના આંખના એસારાઓ પર એસારાઓ ઉપરાસાપરી આપતો રહ્યો હતો! “તમે, મીસ પર્સી, મારકવીસ કે મારચોનેસને મળતાં બેટતાં તો હોશો?”

“હા, હું આજે—હમણાંજ તે લોકોને બંગલે જઇ આવેલી છું,” હું કેટલી હદ સુધી તે લુચ્છાનું તરકત જાંચતી હતી તે વાત વારોનો માહરો બોલ્યો આંખી જોવાની મક્કસથી તેણે મને કાધેલા એ છેલ્લા સવાલના જવાબમાં મેં હાંમતથી અને તુચ્છકારથી કહ્યું,—અને વળી તેવું દીઝ જરતી ધુળવચા મેં ઘુરત ઉમેર્યું, “બીએત્રીસ બી આવેલી છે, અને તેને બી હું મલતીજ આવી,”

“ઓ, એમ કે? કાઉન્ટેસ ઑફ કારબની બી આવેલાં છે ખરાં કે?” જાણે બધી સાધારણ વાતચીતજ ચાલતી હોય તેમ તેણે બેઠકાર કીસમે જવાબ કર્યો, કે જ્યારે બીતરે તો તેનાં છાતીનાં પાટપેપાટયાં ધુજતાં હતાં તે હું ખુલ્લેખુલ્લું જોઈ શકતી હતી.

“કાઉન્ટેસ ઑફ કારબની?” શાર્લોટે યાદ કરતી ઢપે કહ્યું, “હા, મને યાદ આવ્યું. લુડવીકો ડીઅર, તમે માહરી આગળ તેવણની વાત કીધેલી ખરી. પેલા કોઈ ઇટાલિયન ખીલ્મતગાર લુઇગીને ખુનના વાંક માટે ફાંસીની સજા થયેલી તેની તમે માહરી આગળ વાત કીધેલી, ત્યારે તમે એ નામ બોલેલા ખરા; પણ ચાલોની, મીસ પર્સી, માહરાં માયજી બાવાજી ને બેહેનો સાથે તમોને હું મેળવું? તે લોક તમારી આવવાની વાર જોયજ, ને આપણે એ શું ધુળ જેવાં તાહેલાં કરતાં ઉભાં!”—અને તે હસી.

“હા, જાઓ, જાઓ, બેઠ જણા જાઓ,” લુડવીકો મેરાનો ઉતાવળે વચ્ચે હોમાયો, “હું તેટલાં હોટેલ પર ફેરો મારી આઉં. હું રાત્રે જમવાને વખતે પાછો આવશ, શાર્લોટ.”—અને તે જવા કરતો હતો.

પ્રકરણ ૧૯૬.

હવે માહરે શું કરવું? માહરં પોત્રીશન ધણું અગવડકારક થઈ પડ્યું હતું! શું માહરી ફરજ નહીં હતી કે આજે લુચ્છાની દગાબાજી ત્યાં ને ત્યાં હીંમતથી ઉઘાડી પાડવી અને ગરીબ શાર્લોટનો નાશ થતો સબેળા બચાવી લેવો? જે હું પેલાની આંખના એસારાઓની કાકલુદી માન્ય કરીને ચુપ રેહું અને તેને જતો મુકું તો હું શું ખોલ્લી ચુનેદગાર નહીં કેહવાઉં? હું તેથી મજબુતીથી તરત એક સેવટના નિર્ણય પર આવી.

“જરા સંચુર કરો, સીનોર,” હવે મેરાનો જે ઉતાવળે ત્યાંથી ખસી જવાનું કરતો હતો તેને બોંહેમાંથી પકડીને રોકી રાખતાં મેં કહ્યું; અને શાર્લોટ એ જોતાં હાતી ગયલી દેખાઈ. “તમારાથી એમ છટકાશે નહીં. તમારાથી એમ જવાશે નહીં.”—અને પછી મેં શાર્લોટ બણી ફરીને વધાર્યું, “મીસ ત્રીમેન—માહરે હમણાં ને હમણાં અને તાબરતોબ તમારા સંબંધમાં એક અગતીના ખુલાસો જાહેર કરી દેવાનો છે!”

“ઓ તદન દમ વગરની વાત છે,” પેલા લુચ્છાએ જીવ પર આવીને તુચ્છકાર કર્યો, “પેલી કાઉન્ટેસ ઑફ કારબનીને ખાતર પેલા લુઇગીને સજા કરાવવા મેં આહ્યું હતું તેના સંબંધમાં એ બાઈ કાંઈ તુંને કેહવા માંગેજ.”

“તમોને મળવા આવતાં સાથે માહરે આજે “સીન” તમારે ત્યાં કરવો પડેજ તે ધણું દુઃખ ભરેલું છે, મીસ ત્રીમેન,” મેં કહ્યું, “પણ માહરે એક બહેનપણી તરીકેની તમો જોગી માહરી પાક ફરજ બજાવવીજ જોઈએ.”—અને પછી દરેક પળે ગરીબ શાર્લોટના વધતા આવતા ગભરાત વચ્ચે તે ખારીલા ઇટાલિયન તરફ ફરીને મેં કહ્યું, “કાંધર મેરીયોનાં નામે એક પાહરીનો વેશ ધારણ કરીને લુઇગીને તેનાં કેદખાનાંમાં મળવા જવાની ઠગાઈ કરનાર તમોજ કે કોઈ બીજો?”

“ઓ કેમ બને?” શાર્લોટે લગભગ ગુસ્સાથી પોકાર્યું; “મીસ પર્સી, તમારી કાંઈ બી

ધણી ગંભીર બુલ હોવી જોઈએ. મેં એ બધા હેવાલ પેપરામાં વાંચેલો છે. ફાધર મેરીયો તો કોઈ જુદો પાદરી હતો, અને તેને તો પકડવાનું પુલીસનું વૉરંટ વટીક જાહેર થયલું છે !”

“તે આએજ આસામી છે,” મેં બાર નાંખીને કહ્યું, “છે એવણમાં તે ના કેહવાની હીમત?”—અને શાર્લોટે ધણી દલાઈને આતુરતાથી તેના એહરામાં જોયું, કે જે મોહત જેવો શીકકો પડ્યો હતો !

“હું સમજાઉં,” લુડવીકોએ હવે લેપડો લગાવ્યો; “તું કાંઈજ માનતી ના, શાર્લોટ ! આએ બધી બુલ છે. આએ તમામ ખોટાઈ છે !”

“કાંઈ બી સમજાવવાની કોઈ જરૂરજ નથી,” મેં થસ્સાથી કહ્યું; “વાહલી શાર્લોટ, આએ આદમી તાહરે લાયકનો નથી. એ એક મોટો ઠગારો છે. લુછગીને વાસ્તેનો એનો અપરાધ શું છે તે જો તુંને હું બધું વીસ્તારીને કેહું તો તું હુજી પડશે, પણ તે વાત બી જવા દે. એની એક બીજીજ ઠગાઈ હાલમાં મને કેહવા દે. એ પેરીસમાં તુંને પાછો મળ્યો તે વખતે કાંઉન્ટેસ ઑફ કારબની સાથનાં એનાં લગન તદ્દન નકરી થઈ ચુક્યાં હતાં. તેને વાસ્તે એ કાંઉન્ટેસને પેરીસ નહસાડી વટીક લઇ ગયો હતો, અને તેટલામાં તું એને પાછી મળી જવાથી એણે તે બીચારીને હાથતાળી આપીને અધ્ધર રવડાવી નાખી. હું હમણાં પાધરી કાંઉન્ટેસ પાસેથી એની એ બધી દગાબાજીની વાત સાંભળીનેજ ચાલી આવી છ ! એવો એ હૈયાનો મોટો અને વચનનો જુદો આસામી છે !”

શાર્લોટના મુખમાંથી, એ સાંભળતાં, બચની એક અરધી ગુંગળાયલી ચીસ નીકળી પડી, અને તેણીએ બાજુમાં ઉભેલા લુડવીકોનો ધીકકાર કરી તેને એક ધકેલો મારી પોતાની પાસેથી દુર કર્યો. એ પછી તે એક બાજુમાંની ખુરસી પર પછડાઈ પડી, અને મેં જોયું કે તે ગરીબ છોકરી આ ઘાટકી નાઉમેદીથી જખમાયલી બેહોસ થઈ પડે એટલી બધી આજેજ થઇ ગઇ હતી !

“સીનાર મેરાનો,” મેં હવે મોટા ગુસ્સાથી કહ્યું, “તમારે હવે અબધડી આએ મકાંન છોડી જવું પડશે !” અને જવાબમાં તે કે જે અત્યાર સુધી ગભરાત, ખીજવાત અને નાઉમેદીના માહરી પર દાંત પીસતો ઉભેલો હતો તે હવે પોતે પોતાને જુલી જઇ, ધીરજ ખોલી દઇ, એક સર્પના સણસણાતથી બોલ્યો, “કમીની ઝોરત, હું જો આતું પુરેપુરું વેર તાહરી પર નહીં લેઉં તો માહરાં જીવતર પર સ્થાનત જાંજીજે !”

શાર્લોટે સારાં નસીબે આએ બરાબર સાંભળ્યું, અને તે સાંભળીને તે પોતાની બેઠકમાંથી મોટા ગુસ્સા સાથે ઉછળીને ચમકી ઉઠી.

“આહા, હવે ત્યારે તમે તમારાં ખરાં સ્વરૂપમાં જાહેર થયા ખરા !” તેણીએ ધણી મોટા ગુસ્સાથી પોકાર્યું; “હવે ત્યારે મીસ પર્સીએ ઉંઘાડાં પડેલાં તમારાં ભયંકાર તરકતોની તમામ સમ્બાધ હું જોઈ શકું છ ! જાઓ, દુર ચાઓ, કાળું કરો માહરાં ધરમાંથી, લુડવીકો, તમારું”—અને એમ કેહતાં તેણીએ ઠઠરાવનારા રોબ અને ગુસ્સાથી તે કમ્બાધ ગયલા કમીનાને આંગળી કરી બારણું ખતાવ્યું, કે બ્યારે કપરતું ને ખીજવાતનું કાંઈ વધતું બબડતો, વંટોટ્યાની અદાથી, તે લુચ્છો ધસારાબધ તે ઝોરડો છોડી ગયો.

અને સારથોટ, તેના જવા પછી, પેલી બેઠકમાં પાછી ફર્યાદ પડી. તે હવે રડી પડી.

“ઓ, મીસ પર્સી,” તેણીએ રડીને કહ્યું, “અમે શું તમારું હેસાંન માંની શક્યું? બોલોજો જાણે તમારી સાથે માહરી બોળખાંણ કરાવીને સવેળા માહરે ઘર તમોને મોકલી આપ્યાં! કેવા એક નાલાયક સાથે માહરા બંધ મંઘાતા અટકાવી તમો અને બચાવી શક્યાંછ!”

“હું તો, એમ છતાં, ધણી ફલગીર છું બેહેન, કે તમારે ધરની માહરી પેહલીજ મીલા-કાતમાં આવો એક શીટનો બરપા થવા પાંચો,” મેં ગમ ખાધને કહ્યું, “પણ માહરે માહરી પાક ફરજ અદા કરવા સિવાય બીજો રસ્તો નહીં હતો!”

“ઓ ખચ્ચીતજ, ખચ્ચીતજ, બલાં બેહેન!” સારથોટે બેઠકથી કહ્યું,—અને ત્યારે મેં થોડીક વધતી વીગતે તેણીને સઘળી હકીકત કહી સંભળાવી. તે તો હમતીજ ગઈ. તેણીએ ફાટેલે ડોળે ને શીકે એહરે તે સઘળું સાંભળ્યું, અને જેનામાં તે અત્યાર સુધી સઘળી સંપૂર્ણતાજ જોતી રહી હતી તે બાતેનમાં એવો ઝેરી નામ અને કપટી કરપીજ હતો કે એક અરધાં ખુન વટીકમાં તેણે પોતાના હાથ, પોતાનાં કપડની મોજ સાર, બોલ્યા અને અપવિત્ર કર્યા હતા એમ જાણતાં તે બધી છોકરી પોતાનાં જીવનનાં અંતર સુધી ઘરઘર ધુણી હવે તે પુરાનાં બદલાર નામ પર તેણીએ પુરોજ મુક્યો, ને માહરી, અલખત, તેજ મક્સદ હતી. તેથીજ એટલી બધી વીગતે માહરે તેને સઘળું કેહવું પડ્યું હતું. મેં જોયું કે અરધુંસરધું સાંભળેલું હોય પછી જો એને પેલો પાછું મનાવી લેવાતું કરે તો એ છોકરી તેને વાસ્તેનાં પોતાનાં હેત વચ્ચે પસરી જાય અને મનાઈ જાય એ ધણું બનવા જોગ હતું, અને તેથીજ પાકકું કામ કરવા મેં તેને માહરા વિશ્વાસમાં લીધી અને સઘળું કહ્યું.

ત્યાર કેડે તે મને બોલસ કરીને પોતાનાં માતપીતા અને બેહેનો જોડે મેળવવા લાઇ ગઈ. મેં નો નાજ કહ્યું. તે ધણી ઉદાસ અને દુઃખી થયલી હતી તે જોઇને ઘરમાં ધણો ગભરાત થઇ પડશે તે શીકરથી મેં તો એ મીલાકાત કોઇ બીજા દિવસ પર મુલતવાજ તેને સમજાવી, પણ તેણે માન્યું નહીં.

“હું તમોને એ લોક સાથે મેળવીને તરત પાસેના ઝોરડામાં માહરાં મમાને લાઇ જવા માંગુંછ,” તેણીએ સમજાવ્યું. “તમો છોએ તેટલાંજ એ બધી વાત માહરાં વાહલાં મમા પપાને જાહેર થઇ જવી જોઇએ.”

અને તેણીએ તેમજ ક્યું. તે માબાપ અને બેહેનો બધાં એક ધણો ખુશાલ તખ્તને બોલકણો સંટ હતો, અને બધાં આવકારનાં હેતથીજ મને મલાં. અરેખર, જેન કેહતી હતી તેમ, જાણે તે લોકે એક સેહજમાં માહરે બધું પરાવાપણુંજ જુલાવી દીધું. ખાલાં રકાબીના સંટ જેવી ચઢઉતર ઉંમરની મીઠી ત્રીમેનની બીજી પાંચ છોકરીઓ, કે જેમાં સૌથી નાંબલી ચાદ વરસની હતી, તે બધી ધણી ઉલટમંદ, હસમુખી અને બોલકણી હતી.

ત્યાં વળી એક સાહરા ધરન નામની એક બીજી બી કોઇ છોકરી હતી, અને તે, મને કેહેવામાં આવ્યું તેમ, પેલી નાંબલી બેની એક ગવરનેસ હતી. તે ધણીજ દેખાવલી અને ખરેખરી સેડી લાઇક હતી. ખરેખર તો તેણીનામાં કાંઈ એટલું દમામદાર હતું કે જે આજે છ

મીસ ત્રીમેન માંહેલી એકમાં પશુ જોવામાં નહીં આવતું હતું. તે એ છેલ્લી બે છોકરીઓની તાલીમ અને કેળવણી સારૂ તેમનાંજ ઘરમાં જથ્થાની રહેલી અને ધણી પગાટાયેલી હતી, અને તેને, તે કુટુંબની તે એક હેતુ તેમજ, ત્યાં—મેં એક તડાકે જોઇ લીધું કે—રાખવામાં આવેલી હતી—એક ગવરનેસ કે શીક્ષકના અંતરથી નહીંજ, અને તે મને જોતાં સાથે મળી ગઇ.

પશુ એ સાહસી ઍરનના સંબંધમાં—અહીં ખરેખર તો ખુદ એ ત્રીમેન ફેમેલીનાજ સંબંધમાં મને ધણીએક ચોક્કાવનારી વીગતો હવે પછી રજુ કરવાની છે, માટે તે સારૂ તેના લાયક પ્રસંગ આવે તેટલાં હાલ માહરે થોભવું જોઇએ. તે તેના વખતવારે થઇ રહેશે. હાલ તો માહરે ફક્ત શારલોટનીજ બાબત આગળ ચલાવવી જોઇએ.

સારાં નસીબે, મને મજાવાની તે બધાંની હદ વગરની ઉલટ અને ખુશાલી વચ્ચે તેણીના ચેહરા પરની ઉદ્વેગ અને દુઃખ જોવાતું કાઢને કશું બાનજ થયું નહીં, અને એ પેઢીની ઉલટની માહરી મીલાકાતને લગતી “સેરીમની” ખતમ થતાં સાથે મેં જોયું કે શારલોટ પોતાની માતાને એસારો આપીને પાસેના એક ઓરડામાં બોલાવી લઇ ગઇ. હું એ દરમ્યાન મીં ત્રીમેન અને તેની છોકરીઓ સાથે વાત કરતી બેઠી હતી, અને દરેકે મિનીટ થવા પછી એક નોકરે આવીને મીં ત્રીમેનના કાનમાં કાંઈ કહ્યું. જેથી તે પશુ ઉઠીને તરત બાહર ગયો. હું અલખત, સમજી ગઇ. હું પામી ગઇ કે શારલોટ પોતાની માતા આગળ વાત કરી હશે, અને તેના સંબંધમાંજ તેને તેની ધણીઆંણીએ તે કૉનફરન્સમાં સામેલ થવા બોલાવી લીધેલો હોવો જોઇએ. હવે, તેથી, મને ત્યાં જતી થોળવાતું બેજર લાગ્યું, અને હું જરા વાર બેસી, છોકરીઓને મળી બેઠીને, જવા નીકળી, પશુ ચાલમાં મને મીં ત્રીમેને રોકી. હું જતી રહેતી હતી એમ તેણે પાસેના ઓરડામાંથી સાંભળેલું હોવું જોઇએ, કેમજે બધી છોકરીઓ ગડબડ કરતી મને હાલનાં બારણાં તફ વળાવા આવી હતી.

તેણે મને ચાલમાં રોકી.

“ઓ મીસ પર્સી, તમે જાઓછ?” તેણે કહ્યું, “શારલોટને અને મીસીસ ત્રીમેનને મળતાં જાઓની?”—અને માહરા જવાબ સારૂ થોળવા વગર તે મને હાથ પકડી પેલા કૉનફરન્સ-વાળા ઓરડામાં ધસડીજ ગયો, જ્યારે હું સમજી ગઇ કે તેની મતલબ ખરેખર તો પોતાના શોબીત્તા જમાઇને વાસ્તે તેણે જે ચોક્કાવનારી વીગતો સાંભળી હતી તે વિશે મને વિશેષતાથી પુછવા પરછવાનીજ હતી, પશુ બીજી છોકરીઓ સમજી અને ભડકી નહીં જાય તેથી તે એમ તાલ તળાવતથી મને તે ઓરડામાં લઈ જતો હતો, અને હું જ્યારે તે અઢસથ સાથે તે બાજુમાંના ઓરડામાં ગઇ ત્યારે મેં તે બંને માદીકરીને રડતી જોઇ. શારલોટની તે હેતવંતી માતાએ તેને પોતાની પનાહ ઓપતી ગોઠમાં આંપીને પકડી હતી, અને એક હેતવંતી માતાનો સંધ્યારો કેવો થાય છે તેની કદર તો જાઓ જાણી શકેછ તેઓજ જાણે છે !

મીં ત્રીમેને હવે ગંભીર થઇને મને હાથના એસારાથી બેસવાની અરજ કરી, અને હું તે બધાંની સાંમે બેઠી એટલે તે બાપે પોતે બેસીને કહ્યું, “બધાં મીસ પર્સી, આવા એક કમજાતના બસથી માહરાં બચ્ચાંને બચાવા વાસ્તે તમારો હું શું ઉપકાર માંની શકું તે મને સમજ નથી પડતું ! એમ કોઇ નહીં કરે ! તમે એક તદ્દન અગણ્યાં ને પરાયાં છતાં હીંમતથી

તે વીલનને ઉંધાડો પાડ્યો એ તમારી તારીફલાયક સમયસુચકતા અમે જેટલી વખાણ્યે તેટલી થોડી છે. ખરું કેહું તો, બેહેન, માહરી દીકરી સારસોટ જે કેહછ તે પરથી તો મને તમારે વાસ્તે બીલાક લાગેછ કે રખે તે કમજાત તમને કાંઈ સતાવે, અને અમારું બહુ કરવા જતાં તમે બીચારાં આપણમાં આવી પડો !”

“મેં નેકાને રસ્તે કામ લીધુંછ, મીંડ્રીમેન,” મેં હસીને કહ્યું, “તેથી હું કશીજ રીતે બીલીતી નથી. નેકાનો પાક પરવરદેગાર હંમેશ મદદગાર થાય છે.”

“હવે અમે અત્રે ચોખવા માંગતાં નથી,” મીસ્ટ્રીસ ત્રીમેને ધણી દીલગીરીના અવાજથી કહ્યું, “આએ વાત સાંભળીને અમારાં દીલ તદન ખાત્તાં થઈ ગયાંછ, અને કાલ પરમ અમે સ્ટેફર્ડ હાલમાં જતાં રહીશું, વાસ્તે તમે અમેને પ્રોમીસ નહીં કરો, બધાં મીસ પર્સી, કે એક આંક દાહડા બી તમે ત્યાં અમારે ધર મેહમાન આવશે ? અમે તમારી બીજી શું બીદ-મત કરી શક્યે ? તમે તો આએ ધડીની વચ્ચે અમારે વાસ્તે એટલું બહુ કરી નાંખ્યુંછ કે જીંદગીભરનાં હેસાંનમાં અમેને કચડી નાખ્યાંછ. હું તો મીંડ્રીમેનને એમજ કેહુંછ કે માહરી સારસોટનાં સારાં નસાએ કટોકટ વખતે ખુદાએ જાણે એક શીરસ્તોજ એને સાફ આસ-માનમાંથી ઉતાર્યો !”

“તમે માહરી એ નજીવી જેવી બીદમતની બધાં હદથી બ્યાદ તારીફ કરીને મને સર-માવોછ, મહેરબાનો,” હું હસી, “ખરુંજ માનજે કે મેં એક પાક ફરજ બનવાથી બ્યાદ કાંઈજ કીધું નથી.”

“ઓ નહીં, નહીં, એલન ડીઅર, એ નજીવું થયુંજ નથી,” સારસોટે હવે ઉડી આવી હેતથી અને હેસાંનથી માહરાં ગળમાં હાથ નાખ્યા; “હું તો જેમ જેમ એ વાત વિશે વધતો વિચાર કરુંછ તેમ તેમ હું કેવા ગળબમાં ગીરફતાર થવાની હતી તેનો ખ્યાલ કરીને ખોદાની હજારોહજાર શુકરચુગ્ગર બનુંછ. એટલા વાસ્તે, બેહેન, તમારે એટલો અમારો સુખન કરવોજ પડશે, અને તમારી કાંઈ બી બીદમત કરવાનું અમેને ચાન્સ આપવુંજ જોઈશે.”

મેં હા કહ્યું. તેઓ બધાં ફરતાં ફરતાંએ મને હા બજાવવા ઘેરીજ એવી લીધી અને બજાવથી એ ઇજન કચુલ રાખવા તે બધાં આસામીઓએ માહરી પર દબાંજુ એટલું કીધું કે માહરે અંતે ગભરાઈને હા કેહવુંજ પડ્યું. મેં તેમને પ્રોમીસ કર્યું કે હું બ્યારે બી થોડી નીરાંત ને સગવડ પાંમશ ત્યારે સ્ટેફર્ડ હાલમાં એકાદ અઠવાડિયું ગુમરવા અપવાનું નક્કી કરીને ધણી ખુશીની સાથે તેમને આગમથી લખી જણાવશ ને આવી જવશ, અને હું રખસદ ચાહતી ઉડી,

હવે, ત્યાંથી નીકળેલી, હું પાછી મારકવીસ બ્રાફ કેમપેનને ત્યાં ગઈ. બીએત્રીસને પાછી મળવા મેં કયુલ્યું હતું તે વાંચનારાં સાહેબોને યાદ હશે. મારકવીસ અને મારસ્થોનેસ બંને એ વખતે ધરમાંજ હતાં, અને તેઓ મને સરસ્તાની નમ્રતા ને હેતથી મળ્યાં. મારસ્થોનેસનાં કેહવા મુજબ હું બપોરે આવી જવા પછી બીએત્રીસના સ્વભાવ ને તખ્તમતાં ખરેખર ધણી જાણવાજોગ ને ખુશી માનવાજોગજ સુધારો થયસો માલમ પડ્યો હતો. તે જો કે આગળ જેવી તદન ખુશખુશાલ તો નહીંજ થઈ હતી, તોપણ પુરતી સ્માંત હતી, અને તે ભોડો સાથે

સહાંજે આએ પીવા ટેબલ પર આગળ માફક હાજર વટીક થઇ હતી. હું તે ઉપરથી લગાર ખુશી થયલીજ તેને તેના ઝોરડામાં પાછી મળવા ગઇ.

“વાહલી ઍલન, મેં તાહરી સાથે જે નાલાયક ચાલ ચલાવી હતી તે જોતાં તું માહરી સાથે આટલી માયા અને નાખતીયી વરતેછ એ ખરેખર તાહરી મોટાંમાં મોટી ભલાઇ છે,” હું તેના ઝોરડામાં ગઇ એટલે માહરા બને હાથ પોતાના હાથમાં લેતાં બીએત્રીસ હેતથી પટપટી.

“હું તાહરી એ માહરા જોગી ચાલથી દુઃખી થઈ હતી ખરી, બીએત્રીસ, અને એથી આપણી દોસ્તીમાં ખલલ આવી જમ એવું બી થયું હતું, પણ તે તાહરી જીલ જોઈ એટલુંજ હાલને કાજ તો માહરે માટે બસ છે. હવે બેસ, ને મને એ શું બન્યું તે બધું વીગતે કહે. હવે એ વાત કરી શકવા જેટલી તું શાંત થઇજ ખરી કેની?”

“હા ઍલન, બેસ,” તેણીએ કહ્યું, અને અમો બેઠાં.

પ્રકરણ ૧૯૭.

“એ આલ્યો ને આલ્યો એણે મને જાણે આંજીજ નાંખી, ઍલન,” તેણીએ તે પછી જે બન્યું હતું તે મને કહેવા માંડ્યું, “હું તેની મોહરદાર થવાની મક્કસદથીજ ગયા દસ દાહડા પર તેના સમજાવ્યા મુજબ અત્રેથી ચાલી ગઇ. અમો કંસેમાં મળવાનાં અને એકઠાં થવાનાં હતાં, અને લગન બી ત્યાંજ કરાવવાનું નક્કી થયું હતું. મને, એમ છતાં, બધું પકડું થયા વગર માહરાં જેહેન બનેવીને કહી દેવા ખુદ જાણે કેમ હીંમતજ થઇ નહીં. મને બીહીક લાગી કે તેઓ બી તાહરી માફક કદાચ મને નાહીંમત ને નારાજ કરશે. મેં, તેથી, જોગણ થવાનો માહરો વિચાર થયેલો હોવાનુંજ તેઓને ખોટું સમજાવ્યું, અને એ લોકો મને ડોવર સુધી મુકવા આવ્યાં. એ લોક તો આગળ બી આવતે, પણ માહરી જોડવણ પકડાઇ આવે તે શીકરથી મેંજ બજાઇ થઇને ના કહ્યું. એ પછી હું પોતે કંસે ગઇ, અને એક હોટલમાં ઉતરી. લુડવીકો બીજાં હોટલમાં હતો, અને લગનની ક્રિયા કરાવી લેવાની સધળી તૈયારીઓ પરીપુર્ણ કરતો હતો. એમ ચાર પાંચ દાહડા ખરાં સુખના સ્વપનાના ગયા, જેવામાં એક દાહડે તે અચ-ખુચ એવો ચેહરો લઇને માહરી પાસે આલ્યો કે કાંઇ બી માહું થયલું હોવાનો મને તરત ભય થયો. પછીજ કોથળામાંથી બીલાડી બાહર પડી ! તેણે માહરી આગળ કપુલ કાઢું કે તે આગળ જે છોકરીને એક વાર ધણી ચાહતો હતો તે છોકરી અચખુચ તેને પાછી મળી ગઇ હતી, અને આગળો પ્યાર પાછો જરી થયેલો હોવાથી તે હવે મને પરણી શકતો નહીં હતો!! આએ ધણુંજ જેરસલુક હતું, અને અમારા વચ્ચે તેથી એક જબરદસ્ત કળયો થયો. મેં તેની બધી નાલાયકાતો હવે તેનાં મોહડાં પર કહીને તેને ખસ્યાંજો કીધો, અને તાહર નહીં માનવાને વાસ્તે હું કેટલી બેવકુફ થઇ હતી તે પણ મેં તેને જોરથી કહી સંભળાવ્યું.”

“અને પછી તમે લોક તરત છુટાં પડ્યાં?”

“તરતજ ! મેં તેને હડધુત કરીને માહરી સાંમેથી હાંકી કાઢ્યો, અને તે પછી આજ સુધી મેં તેનું કાળું મુખ પાછું જોયું નથી. ઓ ઍલન, હું શું કેહું તેની કરપીણ ચાલથી મને જે ખેનલત અને ગુસ્સો બરપા થયો તેની વાત ! હું તદન તુટેલાં દીલે મા-

હરી બેઠેનને ધર પાછી ફરી, અને કેમ એ કમીના પર માહરો કીનો લાઇ ચકું તે ને તે ખ્યાલમાં હજી સુધી ચુંચવાયા કરેછાં.”

“કીનો? વળી પાછો કીનો? હજી કીનાનીજ વાત?” મેં ઠપકાથી કહ્યું, “એ તુંને નહીં શોભે, બીએત્રીસ! અબજાઓને કીનો અથવા કીનાનો ખ્યાલ કદી શોભા આપે નહીં; અને તે કરતાં—ચાલ, તું ખુશી થાય એવી તાહરે વાસ્તે એક વધાઇ હું હાલમાં લાઇ આવેલી છું. તાહરો કીનો થોડો ધણો સંતોષ પામે તેવીજ!”

“ઓ, તે શું?”

તે ઉપરથી, તેની આગળ મીસ ત્રીમેનના સંબંધમાં જે કાંઈ બન્યું હતું તે સઘળું મેં ખ્યાન કરીને કહ્યું, જે તેણીએ ધણું એકાગ્ર ચીતથી સાંભળ્યું અને તે કમળપત્ની કેટલી ખેળભત સાથે તેના ધારેલાં એ દમાબાજબરેલાં લગનમાં હું હાર નીપજવી સ્કા હતી એમ મેં જાહેર કર્યું ત્યારે તે ખરાં દીલથી હરખાઇ, અને માહરી પરથી થોડી થોડી થઇ ગઇ. ટુંકમાં, અમેએ ધણો વાર સુધી એ બાબદસર એ મુજબ વાતચીત કર્યાં કરી, અને બ્યારે હું માહરે ધર પાછી ફરવા ઉઠી ત્યારે મેં જોયું કે કોઈ બી શક વગર બીએત્રીસ વધતી શાંત અને સુખી થયેલી જોઇ સ્કાતી હતી.

બીજેજ દાહડે, એ પછી, મીસીસ ગાવર મને મળવા આવી, અને તેને ધણુંએ પાછી જોતાં અને તે ચાહીને મને યાદ કરી એ મુજબ મળવા આવી તેથી હું ખરાં દીલથી ખુશી થઇ. એ મીસીસ ગાવરને વાંચનારા સાહેબો જુલો ગયાં હશે નહીં. એ પેલી ઍલીન મારસે હતી—લેડી કેલવેડનની અંગત સહી, કે જેને લેડી કેલવેડનની ફરમાસથી મેં રટેજ પર રજી કરી હતી, અને પછી મરકુમ ગાવરનો વારસો મળ્યો તેમાંથી અરધો ફાળો મરનારના એ બત્રીજ મેજરને ત્રણવાથી તેઓ આચંદ્ર પરણીને સુખી થયાં હતાં.

“ઓ ઍલીન, એટલી અચમુચ તું કાઢાંથી આજે અત્રે નીકળી આવી ને જુલો પડી?” મેં તેને હેતથી બગલગીર થતાં રાજી થઇને પુછ્યું;—અને જવાબમાં તેણીએ જણાવ્યું કે લગન પછી તે લોકો છેલ્લા છ મહીના સુધી લંડનમાં હતાંજ નહીં. તેના કેહવા મુજબ તે આગળી સહાંજેજ લંડન આવી હતી, અને આવતાં સાથે પેહલી તકે મને મળવા આવી હતી. તે પોતાના બહા ધણીના સુખમાં ધણી સુખી હતી, અને ધણી તંદરોસ્ત અને સુંદર દેખાતી હતી. તેનો વર બી સાથેજ મને મળવા આવનાનો હતો, પણ છેલ્લી ઘડીએ નહીં ધારેલી રોકાંજી નીકળી આવવાથી તે આવતાં રહી ગયો, અને ઍલીન એકલીજ આવી હતી.

તેણીએ ત્યાર કેડે ધણું હેતથી મેરી એન્ટવર્થની ખેરઆશીયત પુછી, કે બ્યારે જવાબમાં મેં તેને જણાવ્યું કે તે હાલમાં ડાવર ખાતે લેડી ફેડરીક રેવન્સકલીફ સાથે “રીવર હાઉસ”માં એન્જ સારૂ ગયેલી અને રહેલી હતી.

અમેએ એ પછી બીજી ત્રીજી વાતચીતો કરી, બ્યારે મને યાદ થતાં મેં પુછ્યું “હું તુંને જરૂરતું પુછતાં તો જુલોજ જાઉંછ, ઍલીન! તાહરાં બહાં ફેન્ડ લેડી કેલવેડન કેમ છે?”

“ઓ, બીચારી હરમીઓનની તખાઅત ધણીજ લકડી ગઇછ, ઍલન,” ઍલીને દુઃખ પાંખીને જવાબ કર્યો, “તે બીચારી તો મરતી હોય એમજ લાગેછાં!”

“મરતી?” હું ચમકી ઉઠી, “કેમ બને?” કેમકે વાંચનાર યાદ કરશે કે લૉર્ડ કેલવેડનના પેલા લુચ્છ ભત્રીજાએ પેલી ધરડી વંત્રી ઝારાની મમાઇ પાસે તેણીને પુરી કરી નાખવાનાં ઝેરી લોઝેનજીસ ખરીદી લીધાં હતાં ખરાં, પણ તેજ દરમ્યાનમાં એ ઝેરના ઉત્તારનાર લોઝેનજીસ મળી જવાથી એઢરાની સુંદરતા સુધારવાને મસે હું તે રોજ ચાએમાં અકેક સેવા એ બાંતુને સમજાવીને આપી આવી હતી, અને તેથીજ મેં અસાર સુધી એટલી નીરાંત માંની હતી.

“હા, બીચારી દીન પર દીન હાડ નાખતી ને ગળાતીજ જાયછ.” એલીને માહરાં મનમાં શા તરમ દોડતા હતા તે જરા બી જાણ્યા કે સમજ્યા વના ધણું શોકાતુરપણુંથી કહ્યું.

“અને હમણું એવણુ ક્યાં રહેલાં છે? કેલવેડન હોલમાંજ કે?”

“હા,” એલીને જવાબ કર્યો, “છેલ્લા ચાર છ મહીનાથી એ લોક ઠડીને ત્યાંજ રહેલાં છે. વળી હમણું હમણું એના બુદ્ધ ભરથાર ધણુ ચક્રમ ને ચકાસેલા ચઢ ગયાછ, અને એને ધર કાંઈ બી આવે જાય તે વટીક હવે એવણુને ગમતું દેખાતું નથી!”

“ને પેલો એવણુનો ભત્રીજો મી૦ કાર્લીંગવુડ હમણું ક્યાં છે તે તું જાણેછ કે, એલીન?” સેહજ પુછતી હોઈ તેમ વાતમાં વાત મેળવીને મેં પુછ્યું.

“તે કાંઈ રહેછ તે તો હું નથી જાણતી, પણ કેલવેડન હોલમાં હરમીઓન એનાં માહરા જેમા કામગમાં લખતી હતી કે તે હજી બી આવતો જતો તો ધણો છે.”

“હું એ બીચારીની બીમારીની વાત સાંભળીને ધણી દલગીર ચઢ,” મેં કહ્યું, “હજી તો બીચારીને ભાગ્યેજ બાવીસ ત્રેવીસ વરસ પુરાં થયાં હશે તો બી ભર જુવાન ઉંમરે, જોબનના બાહરમાં, એ ઉમરાવનદી મરતી આવેછ તે ખરેખર ધણું અફસોસ કરવા જોગ છે.”

“કાંઈ ધણી અજબ જેવી બીમારી છે,” એલીને જરૂર રાખ્યું. “એ લખેછ કે માહરાં હાડેહાડ નરમ થતાં જાયછ, અને કાંઈ કશામાં ઉળટ સેવા ગમતુંજ નથી. જુખ વટીક મરી ગયલી છે, અને હવે તો બીચારીએ ખાટલોજ પકડેલો છે!”

“પણ ડાકટરો શું કેહછ?” મેં પુછ્યું.

“ડાકટરો દુઃખતું મુળ કાંઈ પારખીજ નહીં શકતાં,” એલીને સમજાવ્યું, “કાંઈ નર-વસ સીસ્ટમનું દરદ છે એમ ધારેછ, પણ શું દરદ છે તે કાંઈ સમજાવી શકતા નથી!”

“મને એ બાઈને જેવા અને મળવા જવા ગમેછ,” મેં કહ્યું.

“ઓ જરૂરજ જાઓ, એલન, હરમીઓન ધણીજ ખુશી થશે,” મીસીસ ગાવરે જવાબ કર્યો. “તે હંમેશ તમારે વાસ્તે તો ધણીજ મોટી વખાણથી વાત કરેછ.”

“પણ એના ધરમ વરને નહીં ગમશે તો?” મેં આનાકાંની કરી, “તું કેહછની કે તે ડોસાજને કાંઈની કંપની ગમતી નથી!”

“તમે જશો તે તો માહરી ખાત્રી છે કે ગમશે,” એલીને જવાબ કર્યો, “હીઝ લૉર્ડશીપને બી તમારે વાસ્તે ધણુંજ માન અને ધણીજ ઉંચો મત છે.

“ત્યારે હું જઈજ આવજ એક ફેરો,” એકદમ ઠરાવ પર આવી જતાં મેં કહ્યું, કારણ

કે એ બાઈ પરના ખુની હુમલાની વીગત માહરી જાંજીમાં આવવા સાથે મેં તેને બચાવવાનું આટલું ઈધેલું તે છતાં એ બાઈ મરતી આવતી હતી અને મરવા સુતી હતી એમ જાંજીવાથી મને ખરાં દીલનો ખેદ બરપા થયો હતો. હું તેથી તેજ ઘડે નીકળી. એલીન મળી જવા પછી માહરા જીવને ધીરજ અથવા નીરાંત રહીજ નહીં શકી, અને હજી તો બપોર હતી એટલે મને લાગ્યું કે હેમ્પશાયર ખાતે કેલવેડન હાલમાં પોંદગી જતાં મને ધણું તો સહાંજ થશે. મેં એ ઉપરથી તરતજ એક પોસ્ટચેઝ મંગાવી અને પછી બીડાને તેડીને બધી વાત કહી. એ ઉપરાંત મેં તેને એક ચોકકસ કામ બી સોંપ્યું, કેમજે એ ઝેરના ઉતારાનાં લોઝેનજીસ વાહલી બીડાજ લઈ આવી હતી, અને તે હાલ પથુ આ ઉમરાવ બાંતુંને મરતી બચાવવા મને મદદ થઈ શકશે એમ મને લાગ્યું.

હું એ મુજબ હેમ્પશાયર જવા નીકળી પડી, પથુ માહરી ગયુનીથી ઉલટી રીતે કેલવેડન હાલ નજદીક હું જઈ લાગી ત્યારે છેક રાત થવા આવેલી હતી, એટલે મને તરત ને તરત હાલમાં જવા ગમ્યું નહીં. હું જાંજી રાતવાસો ત્યાં ધામો નાંખવા ને રેહવા આવી હોઈ તેવુંજ તે તો લાગે, અને તે તો ધણું નબોળું થઈ પડે. હું તેથી હાલ તો પાધરી પીટર્સરીડ્સજ હંકારી ગઈ, અને જે હોટેલમાં છેલ્લાં હું અને બીડા ઉતરેલાં હતાં તેજ હોટેલમાં જઈને મેં રાતવાસો ઉતારો લીધો.

તેનાં નોકરોએ મને તરત જોળખી અને પેલો બકબકખોરો વેટર કે જેણે હું બારીએ ઉભેલી હતી ત્યારે મને લોડ અને લેડી કેલવેડનને રસ્તેથી હંકારી જતાં બતાવીને જોળખાવ્યાં હતાં, અને જેણે મી. કોર્લીંગવુડને બતાવીને તેની પથુ મને જોળખ આપી હતી તેજ હાલમાં બી માહરી ખીદમતમાં હાજર હતો. મેં તેને, તેથી, જમતાં જમતાં બેદરકારીથી હાથ અને સ્થેજ યાદ થતાં પુછતી હોઈ તેમ લોડ અને લેડી તેમજ કોર્લીંગવુડને વાસ્તે પાછું પુછ્યું, પથુ તે નવું કાંઈ જાંજીતો દેખાયોજ નહીં, જેથી હાલમાંની માહરી મીલાકત બીજી સહવારે શું નવો રંગ દેખાડે છે તે જોવાની ઉમેદમાં તે રાતભર તો હું જલદીજ સુવા ગઈ અને વેહલી ઉઘાઈ ગઈ.

બીજી સહવારે નવ વાગે નાસ્તો કરીને હું પીટર્સરીડ્સથી પાછી નીકળી, અને એક કલાકમાં કેલવેડન હાલમાં આવી પુગી. એ હાલનાં દમામદરપણાં વિશે હું આગલ પુરતું લખી ચુકી છું, એટલે તે વાસ્તે તો અત્રે નવેસરથી લંબાણુ કર્યા વના ચાલશે. ખચ્ચીત, હું આ તકે માહરાં તમામ વાંચનારા વર્ગને ખાત્રી આપવા માંગું છું કે આ માહરી પુશ્કલ લંબાણુ થઈ પડેલી વારતાનો વેહલો છેડો લાવવા હું ધણી ઉતાવળમાં પડી છું, અને સઘળું દુકંભાંજ આટોપી લઈ ટેકડાબર આગળ અને આગળ વધુ છું.

માહરી ગાડી પાર્કમાં થઈને મહેલનાં પોર્ટાકામાં દાખલ થઈ એટલે તરતજ નોકરો ઉતરી આવ્યા, અને મને બાઆદરમાન લઈ જઈ નીચેના આરાસ્તા ડ્રૉઇંગરૂમમાં બેસાડવામાં આવી, જ્યાં બીજીજ પળે બારણું ઉઘડ્યું અને ધરડો લોડ કેલવેડન પોતે દાખલ થયો. તે ડોકરો ખુશ્મીનજી અને લાલ મધરડા જેવો ધણો તંદોસ્ત દેખાતો હતો, અને મને ધણો અફસોસ થયો કે આવા એક ધરડા વાંદર પર પોતાનું જોબન બરબાદ કરનાર તેની નબોળુવાંન મોહરદાર પોતે જ્યારે કપટ અને અદેખાઈનો ભોગ થઈ મરવા સુતી હતી ત્યારે એ ડોસાજી પોતે, નજ-

દીક સીતેરની ભરતીમાં, હજી બનામે યજ્ઞ જેવા હતા. તેનાં દીલમાં એક કુલની તરાંહતું મોટું લાંબું રેશમી ફેસીંગગાઉન હતું, અને માથાં પર કાલી સ્કલર્ફપ હતી. ખરેખર, મને તો જરા એમ બી લાગ્યું કે એ બુદ્ધને મેં છેલ્લો જોયો હતો તે કરતાં તે જરા હાલમાં જાસ્તી જવાંન થયો હોય, કેમજે આ ગરગામડેની તાજી તંદોરોસ્ત હવાથી તેના એટલા બોખા ગાલો પર થોડોક રતાજ વટીક આવેલો જોઈ શકતો હતો.

તેણે મને જોતાં સાથે તરત ઝાળખી, અને મને જોઈને તે દીસ્તી રીતે ધણી ખુશી થયો. તેણે મને ચાંપીને શેકહેંડ કરીને કહ્યું, “ધણુંજ નેક કીધું, મીસ પર્સી, તમે ચાહીને મળવા આવ્યાં તે. માહરી હરમીઝાન તમને કાગળ લખીને તેડાવવાજ ચાહતી હતી. તે ધડી ધડી તમોને યાદ કરેછ.”

હું અલબત્ત તેનાં એ વેલકમથી ખુશી થઈ, એલીને મને જે કાંઈ કહ્યું તે પરથી હું બીહીતી હતી કે કદાચ સાહડી ને બુદ્ધી નાહડીવાજા આ ચકરમદાસને માહરૂં તેને ધર આવવાનું નહીં બી ગમે, અને તેથી મેં કહ્યું; “હું ધણી ખુશી છું, માહરા લૉર્ડ, કે તમે મને એમ આવકાર આપોછ. હું તો બીહીતી હતી કે રખેને તમોને માહરૂં આવવાનું નહીં ગમે!”

“નહીં ગમે?” તેણે અજબ થઈને પોકાર્યું; “કાંએ નહીં ગમે? એવો ખ્યાલ તમે તમારાં મનમાં દાખલજ થવા કેમ દીધો? માહરી હરમીઝાનનું ખરેખર તમારા પર હેત છે, અને—”

“હું સાંભળીને અત્યંત દલગીર છું, માહરા લૉર્ડ, કે હર લેડીશીપ એટલાં બીમાર ચાલેછ,” મેં વચ્ચે પડી કહ્યું; “મેં તો મીસીસ ગાવર તરફથી કાલેજ સાંભળ્યું, અને મને એવણને વાસ્તે ખરાં દીલનું હેત છે તેથી હું તરતજ એવણને જોવા ને મળવા આવી.”

“ધણું નેક કીધું—ધણુંજ નેક કીધું, બલાં મીસ પર્સી,” તે ડોસાણએ ઉલટમંદ જવાબ કર્યો,—અને ધણું શેકાતુરપણે વચાર્યું, “ખરેખર માહરી હરમીઝાનની તખ્ત હદ વગરની લકડી ગઈછ, અને એ થું ધાડ ધધરી આવીછ તેની અમોને કાંઈજ સમજ પડતી નથી.”—અને તે એમ બોલતો હતો ત્યારે તેનો અવાજ એટલો જાડો અને ધાડો સંભળાતો હતો કે તેનાં દીલમાં તે જવાંન મોહરદાર વાસ્તે ધણુંજ હેત હતું, અને તેણીની બીમારીથી તેને ધણુંજ દુઃખ લાગતું હતું એમ જોવા ને સમજવાને વાસ્તે એક પથ સંદેહ રેહતો હતો નહીં!

“તમો બેસો, મીસ પર્સી, હું તમે આવ્યાંછ તે જાંઈને હરમીઝાનને ખબર કરી આઈ,” તેણે તરત પછી કહ્યું, “એ તો એટલી ખુશી થઈ જશે!”—અને વળી બારણાં સુધી જઈને પાછો આવી તેણે કહ્યું. “હું તમારી પોસ્ટએઝ છોડાવી નાખવાનો હુકમ કરેંછ. તમારાથી હમણાં કાંઈ પાછાં જવાશે નહીં. અમો તમોને આંક પંદર દહાડા અહીં રાખવા વગર પાછા જવા દેવાનાંજ નથી.”—અને એમ કહીને તે હેતના થુર પર ચડેલો ડોકરો, માહરા જવાબને વાસ્તે બી થોખ્યા વગર, જૈરીની નાતવાનીના લપેડા ખાતો હસ્તો હસ્તો તે ઓરડામાંથી તરત બાહર ચાલી ગયો.

અને મને ધણું તપવું પડ્યું નહીં. બે ચાર મિનીટમાં તો તે એમજ લપેડા ખાતો પાછો તે ઓરડામાં ધસી આવ્યો.

“આવો, આવો,” તેણે હસ્તાં હસ્તાં કહ્યું, “પેલા પોરકી તો તમોને આવેલાં જાણીને કાંઈ અજબ જેવી ખુશી થઈ ગઈછ. ચાલો, ચાલો, તે તમોને જાહેર બોલાવેછ!”

પ્રકરણ ૧૯૮.

હું, એ ઉપરથી, તે ડાસાણની પુઠે ગઈ. ધણી કુશાદે અને બપકાદાર આરસપાહણના દાદર પર થઈને અમો બને ઉપર ગયાં, કે જ્યાં એક શોભાથી સજેલા બેડરમમાં એક મોટી ધંત્રીચરમાં મેં જવાંન લેડી કેલવેડનને ટકીઆઓના ઢગ વચ્ચે અરધી અલેટાયલી પડેલી દીડી. તે ધણી ખીમાર દેખાતી હતી. ઓ ધણીજ ખીમાર! મેં તેને પીટર્સરીલ્ડમાં હોટેલની બારી-એથી પોતાના ધરડા ધણીની બોરડુએ બેઠેલી એ ઘોડાની ગાડીમાં ગબડી જતી પેહલ્લા જોઇ હતી ત્યારે તેનો શું એક રાતા ગુલાબ જેવો ખુશનુમાંએહરો, અને આએ શું? ગજબજ થયો હતો! તે તદ્દન શીકકી ચર્ધ ગઈ હતી, અને બદનમાં વટીક એકદમ સુકાઇ ગઈ હતી. તે સુસ્ત, ઠંડી, હાવબાવ વગરની ને ખીલકુલ નીસોસ બની ગઈ હતી, અને મને જોતાં તે હર્ષતું હસી ત્યારે તે હસવું વટીક એટલું ગમખવાર હતું કે માહરાં દીલમાં અતી ધણું ચુકાઈ આવતાં માહરી આંખમાં ઉભરાઇ આવતાં આંસુ હું બડી મુશકીલથીજ રોકી શકી!

“આહ, માહરી વહાલી ઍલન, તું જોયજ કે માહરામાં કેવો ફેરફાર થઇ ગયોજ તે? જોની, હું તો મરવાજ સુતીજ જો!”

“નહીં, નહીં, માહરી વાહલી,” લૉર્ડ કેલવેડન હેતથી વચ્ચે પુરાયો; “તું એ ખ્યાલજ તાહરાં મનમાંથી કાઢી નાખ. એ તાહરો એક ધખારો માત્ર છે. માહરી ખાત્રી છે કે મીસ પર્સી ખી તુને એજ કેહરો. ખરૂંની, મીસ પર્સી?”

“માહરા લૉર્ડ, એ તમારી બલાઇ છે,” તે જવાંન મોહરદારે તેના ખાવાઈ તરફ બન્યું એટલા મીઠાસથી જોઇને એક ગમખવારીબરેલાં હસવા સાથે કહયું, “પણ મીસ પર્સી મને ધણી લાંબે વખતે જોયજ, અને મને જોતાં સાથે એવણીની આંખમાં આંસુ આવી ગયાંજ તેજ શું દેખાડેજ?”

“હું હૈયાંની ધણી નરમ છું, લેડી કેલવેડન, પણ ખરેખર તો તમે ધારોજ તેવી ગંબીર આએ ખીમારી હોયજ નહીં!” અંતે મેં કહયું.

“એમ ધારવાનું બધું ફાંફાં છે, ઍલન,” લેડી કેલવેડને ગંબીરાઇથી ટક્યાઓ પર માથું ધુણાવી કહયું, “હું ધણી રફતે રફતે સીક થતી જાઉંજ, ને તે હું જોઇ શકુંજ. હવે તો જાણે માહરા હાથ પગ હીલવી શકવા જેટલી ખી માહરામાં તાકાત કે ઇચ્છા રહી નથી!”

“પણ હવે મીસ પર્સી આવ્યાંજ એટલે તું સારી થઇ જશે,” લૉર્ડ હસ્યો, “આલો, આલો, તમે બે એકલાં પડીને વાત કરો, અને હું બાહર જાઉં. માહરી ખાત્રી છે કે મીસ પર્સી તુને ધણી સધ્ધારો ને હીંમત આપી શકશે.”

“તમે ખી જરા હવે બાહર ફરી આવો,” તે જવાંન મોહરદારે હેતવંતી કાળજીથી માંગી લેતાં કહયું, “કેટલા દાહડા થયા તો માહરે લીધે બાહર ગીયાજ નથી! માહરી આમજ તો હવે મીસ પર્સી છે એટલે નીરાંત કરો.”—અને તેણીના તે કાળજીવંત હેત માટે ધણી સંતોષ પામેલો લૉર્ડ કેલવેડન ખુશીની સાથે બાહર ગયો.

“મને ખરું કેહ, ઍલન,” તેના જવા પછી હરમીઓને તરતજ પુછ્યું, “તુંને પોતાને શું લાગેછ? શું હું ધણી સેવાઈ નથી ગઈ?”

“તે તો હું કયુલ કરુંછ, વાહલાં સેડી, પશુ—”

“પશુ શું? હું નથી ધારતી કે આએ ખીમારીમાંથી હું હવે ઉઠી શકું! ડાકટરો ખી માહરું દુઃખ પારખી શકતા નથી, પશુ ઍલન, હું એક વાત પુછું? તું યુરું ના માનતી. આમડીના સુધારાને વાસ્તે તે મને જે પેલાં લોએનજીસ આએ કોરીમાં સેવા છેલ્લા આઠ નવ મહીના પર આપ્યાં હતાં તેની તો કાંઈ એ ખરાખી નહીં હોય?”

“ઓ નહીરિ,” મેં ગભરાઈને કહ્યું, “વાહલાં સેડી કેલવેડન એ તમે માનીજ કેમ શક્યાં? માહરી ખાત્રી નહીં હોય ત્યાં સુધી—”

“મને માફ કર, ઍલન,” તેણીએ કહ્યું. “મને સેહજ એમ લાગ્યા કરતું હતું, અને ફક્ત મેં ખાત્રીને વાસ્તેજ તુંને એમ પુછ્યું.”

“પશુ એ એકાએક કેમ થયું? શાથી થયું? તમારા ખોરાકમાં કાંઈ એવું છે કે જે તમો જાસ્તી પ્રમાણમાં અથવા રોજ સેવા કરોછ?” મેં પુછ્યું.

“એવું તો કાંઈજ નથી; ખરેખર તો હવે મને કેટલુંક થયું જુખજ લાગતી નથી.”

“અને હીઝ લોર્ડશીપ તમારી સાથેજ જમેછ કે જુદા?” મેં માહરી તેહકીક આગળ ચલાવી.

“માહરી સાથેજ,” તેણીએ કહ્યું, “આવી ખીમારીમાં ખી માહરી સાથેજ પોતાનું જમવાનું અત્રે મંગાવેછ. જરા મને વીહલી સુકતા નથી. ખરેખર ધણા બધા છે. હમણાં હમણાં એટલુંજ એવણનાંમાં આવ્યુંછ કે પહરોણીઓનો કચખાર આવે ને અત્રે રેહ તે એવણને ઝાડું ગમતું નથી, અને તેથીજ ઍલીન ને તેનો વર હાલમાં લંડનમાં આવેલાં છે તોખી મને સોહવાય કરીને તે લોકને અત્રે રેહવા ખોલાવી સેવા મને ગમતું નથી.”

“પશુ આએ આટલા ઝોરાડામાં ઉઠીને ખી શું તમો ફરતાં હરતાં નથી?”

“ફરવા માંત્ર તો ફરી તો શકું, પશુ મને ગમતુંજ નથી!” તેણીએ નીસોસપણે કહ્યું; “જેની, એમ તો હું માહરે હાથે ઉઠીને ખેસી શકુંછ, પશુ ખેસુંછ કે તરત પાછું સુઈ જવાનું મન થાયછ!”—અને તે ખીમારી ધળ દઇને પાછી અલેટાઇન ગઈ.

“અને તમારી દાસીઓ કેવી છે? વીધાસુ?”

“તે કાંએ પુછેછ, ઍલન?” હરમીઓન અજબ અઈ, “જે છે તેજ છે. તાહરી જ્યેલલી છે તેજ. બે વરસ પર માહરાં લગન થયાં ત્યારની એની એજ છે.”

“બધું પુછવાની માહરી કાંઈ ખાસ મતલબ છે, સેડી કેલવેડન.” મેં શાંતીથી કહ્યું.

“પશુ શું? તું શું એમ ધારેછ કે મને કાંઈ ઝેર દેવામાં આવેછ?” તે ઉમરાવળદીએ મજરાત કર્યો.

“વારું, તમોને પોતાને એમ કહી લાચુંછ?” મેં પાછો સવાલ કર્યો.

“ખરું કહું, ઍલન ડીઅર? હા, મને એક બે વખત એમ લાચું ખરું, પશુ મેં તે ખ્યાલ

હસી કાઢ્યો કે માહરા હેતવતા ધણીનાં રાજમાં મને ઝેર કાણુ દે અને કાંએ દે? મને એક ખ્યાલ થયો ખરો, પશુ—” અને તે આનાકાંની કરતી લાગી.

“નહીં, મને કેહો, લેડી કેલવેડન,” મેં આગ્રહ કર્યો, “માહરાથી ના છુપાવતાં. માહરી પર વીશ્વાસ રાખજો. હું તમારાં બલામાં છું, અને કદાપી તમારી થોડીક ખીદમત કરી શકશ. મને કેહો કે તમારા નોકર નફરોમાંના કોઇ પર ખી તમોને વેહમ નયછ?”

“કોઇ પર ખી નહીં,” તેણીએ કહ્યું, “પશુ શું એજ મક્સદથી તેં મને હમણું પુછ્યું કે માહરા ધણી માહરી સાથેજ જમેછ કે જુદા, અને માહરી દાસીઓ વીશ્વાસુ છે કે નહીં? પશુ તું તાહરાં મનમાંથી માહરીજ માફક એ વેહમ કાઢી નાંખ, એલન. એ તો તું ધણી બલી છે તેથી તુંને એમ શંકા થતી હશે, કારણુ કે બલી તો તું ખરેખર છે.”—અને તે મીઠાસથી હસી. “બલી હતી ત્યારેજ તો માહરી બલામણુ ઉપરથી એલીન માર્સને તેં આટલી આટલી મદદ કીધી કેની? તે ગરીબ લાચારને કેળવીને રટેજને લાયક કીધી, અને વળી મેજર ગાવર સાથે એટલી લાયકીથી વસ્તી કે વગર તકરારે તાહરો અરધો વારસો વટીક તેં તેને કાઢી આપ્યો, જે બધી કાંઇ જેવી તેવી બલાઇ છે? તેથીજ તો એ માહરી પ્રિય સખી પોતાના વાહલાને અંતે પરણીને સુખી થઇ શકી, અને ત્યારે તાહરા જેવી એકને ચાહવી અને બલી પોકારવી એમાં સહરાગાત શું છે?”

“એ તો બધી માહરીજ વખાંચુની વાત થઇ,” મેં હસીને કહ્યું, “પશુ હાલ તો આપણને તમારીજ વાત કરવાની છે. હીઝ હોર્ડશીપ મને કેહતા હતા કે જો હું આજે નહીં આવતો, તો તમે કાગળ લખીને ખી મને તેડવાનાં હતાં; ખરી વાત?”

“ખચ્ચીતજ; તુંને મળવા માહરો જીવ ખરેખર ધણો લાગી રહ્યો હતો.”

“પશુ તે ફક્ત મને મળવાનેજ ખાતર કે કાંઇ ખીજ ખી ખાસ મતલબથી?” મેં તેહકીક કરી.

“થોડુંક ખાસ મતલબથી ખી ખરું.” તે હસી, “હું એમ પુછવા ચાહતી હતી, એલન, કે જે ફ્રેન્ચ કેમીસ્ટે તેં મને આપેલાં ચામડી સુધારવાનાં પેલાં હોએનજીસ બનાવ્યાં તે કાંઇ માહરી એ ખીમારી નહીં પારખે અને મદદ નહીં કરે?”

“તે તમે બધાં ખી ગયાં કે કાંઇ બાકી છે?” મેં પુછ્યું.

“તે તો ધણું થયું ખલાસ થઈ ગયાંછ,” લેડી કેલવેડને જવાબ કર્યો, “પશુ તેથી શું થયું? તું જો તે કેમીસ્ટને મળે તો તે માહરો જાન બચાવવાનાં હોએનજીસ ખી તુંને કાંઇ તૈયાર કરી આપે ખરો! ઝકટરો જે નહીં જાણે તે એ નીમહકીમો બાજે વખત ધણું જાણેછ.”

“હવે ત્યારે હું તમોને ખરી વાત કહી દઉંછ, વાહલાં લેડી કેલવેડન,” મેં કહ્યું, “એ કોઇ કેમીસ્ટનાં આપેલાં હોએનજીસ હતાંજ નહીં. મેં તમોને એ તો જુદું અગળ્યું હતું ને તે વાસ્તે તમે મને માફ કરજો. મેં ધણી રૂડીજ મક્સદથી તમોને એમ કહેલાં છે, અને તે મક્સદનો ભેદ તમો જાણુશો ત્યારે જરૂર વખાંચુશો. એ હોએનજીસ તો એક ધરડી જીપસી ઝોર-તનાંજ બનાવેલાં હતાં.

“ઓ, તું તેને ઝાળખેછ ઍલન?” હરમીઓને બારે ઉલટમંદ કહ્યું, “જો, ત્યારે તો તું તેને માહરે ખાતર મળ, અને મને મરતી બચાવાનો કાંઈ તેની પાસે ઉપાય હોય તો માહરે ખાતર મેહરબાની કરી હજી બી જરૂર મેળવ. હું ગમે એવો મોટો ખરચ થશે તે તુંને ધણી ખુશીથી આપશ. તુંને લાગેછ કેની, ખેલન, કે મરવાનો હજી આ માહરો વખત નથી? મરવાને વાસ્તે હજી હું ધણી જીવાન નહીં કેહવાઈ?”

“જો દયાળુ ખુદા મને મદદ કરશે તો હું તમોને મરવા દેવાનીજ નથી,” મેં જોશથી સધ્યારો આપતાં કહ્યું, “તમે ઉસ્કેરાવો ના! તમે શાંત રેહો. ઍલીને મને કેહતાં સાથે હું એ બધી તદ્દાસ કરવાની મક્કસથીજ અત્રે આવેલી છું, અને હું ચાંપતા ઉપાયો લેવાડીને—”

“ઓ ઍલન, ત્યારે તો હું તાહરી જનમમરની ઉપકારી થઇ રેહવશ,” લેડી કેલવેડને લગભગ રડી દબને કહ્યું.

“તમે પુરતી ધીરજ રાખો,” મેં સમજાવ્યું, “હું તે ઝોરતને ઝાળખુંછ, અને તેને શોહોધી કાઢવાનું હું માહરી મેડને સોંપતીજ આવેલી છું. માહરી ખાની છે કે તે હાલ લંડનમાં છે, અને તે મળી આવશે તો તમારી બીમારીનો ઉપાય ઘણો સેહલ થશે; પણ તે કદાચ અહીં આવવા ને તમારો કેસ નજરે જોવા માંડે તો?”

“તો લાવની? બલે! તેની શું અડચણ છે?” તે લેડી ઉમીદમાં ઉસ્કેરાઇ.

“નહીં, એ બધું ખાનગીમાંજ કામ લેવાયલું હું જોવા ચાહુંછ. માહરી એક તેમ કરવા ખાસ મક્કદ છે,” મેં કહ્યું, “તે જીપસી ઝોરત અત્રે આવી જાય તે ખુદ તમારા બર-થારે વડીક જાંણવું જોઈશે નહીં.”

લેડી કેલવેડને થોડોક વિચાર કાઢી.

“આપણે એમજ ગોઠવણ કરશું ત્યારે,” તેણીએ જરા વારે એકમત થતાં કહ્યું,

“પણ કેવી રીતે?” મેં પુછ્યું, “હમણાંજ તે નકકી થવું જોઈએ, કેમજો તેવું હોય તો હું આજેજ પાછી જાઉં, અને તેને લાઇનેજ આઈ.”

“હાલ ટુંકા દાહાડા છે,” લેડી કેલવેડને કહ્યું, “અને તું ઝોજપ થયા પછીજ અત્રે પાછી આવી શકે તો પેહલે તેને બાહરજ ઉભી રાખીને એકલીજ અંદર આવજો, અને પછી આપણે પાછજો બારણે તેને અંદર બોલાવી લઇશું.”

આ ગોઠવણ મને પસંદ આવી, અને હવે ત્યારે વખત નહીં ખોહવાની મતલબથી મેં તરતજ પાછું લંડન ઝાંકાવા એકદમ માહરી પોસ્ટએઝ તૈયાર કરવાનો હુકમ મોકલ્યો. ધરડો લોર્ડ કેલવેડને પોતે તો એ સાંબળીને ઘણો અજાબ અને નારાજ થયો, પણ મેં તે ઉમરાવને સમજાવ્યું કે હું લેડી કેલવેડનીજ ફરમાસથી તેવણને ખાતર કાંઈ જરૂર જોગી ખરીદીઓ કરવા લંડન જતી હતી, અને જલ્દીજ પાછી આવનાર હતી ત્યારે તે રાજ થયો. તેની પરજોતર માહરો આવવાથી પાછી એટલી ઉલટ લેતી થઇ શકી કે પોતાને જોઈતી કરતી ખરીદીએ એમ મને માંગી લાઇને મોડજો એ તે ડોસાજોને ધણુંજ ગમ્યું, અને માહરા ખરચ ખુટણ વાસ્તે તે એક મોટી રકમનો ઉદાર ચેક પણ તાબરતોબ ભરી આપવા તૈયાર થઇ ગયો.

પણ મેં હસીને ના કહ્યું. મેં કહ્યું કે હાલ તેવી કોઇ જરૂર નહીં હતી, એને તે વાસ્તે પછીથી થઇ રહેશે.

પ્રકરણ ૧૯૮.

હવે લંડન જતાં મને આખે રસ્તે તરેહવાર વિચારો થયા કીધા. દિસ્તુંજ હતું કે પેલા હુમ્મલ કોર્લોગિયુડની ધણી ફાવત થઇ હતી. તેણે કોઈ બી નોકરને પોતાના હાથમાં લીધેલું હોવુંજ જોઇએ, અને પેલી બુદ્ધી વંત્રી પાસે મોંઘી કીમતે તેણે જે ઝેરી લોઝેનજીસ ખરીદ્યાં હતાં તે હાલમાં પુરતી અસર કરતાં થયલાં હોવાં જોઇએ. એ ઝેર આપનાર નોકર નફરોના સાથમાંનાં કમીનાંને ત્યારે પેહલે પકડવું જોઇએ, પણ તે કેમ બને? નાપેકાર કોર્લોગિયુડ મને હડહડતા કસમ આપ્યા હતા તે કસમ મને પાળવાના હતા, તો તેને ઉંધાડો પડતો તો માહરે બચાવવોજ જોઇએ, અને ત્યારે બધી એ રીતે મુશ્કેલ પર મુશ્કેલ હતી, કે જે હું કેમ ટાળી શકવાની હતી?

હું ઘર પોંદગી તેવીજ બીડા માહરી આગળ ઉલટમંદ દોડી આવી.

“હું પત્તો મેળવી શકીશ, મીસ,” તેણે ખુશાલ તબ્બતથી હસીને કહ્યું,—અને તે સાંભળીને હું ધણી રાજ થઇ, જે પછી હું તેને લઇને ડાઇર્નીંગરૂમમાં ગઇ, અને ત્યાં બેસીને મેં તેને ધીરજથી પુછ્યું, “ત્યારે તુંને એ ધરડી વંત્રી મળી ખરી?”

“જી હા, બાપ,” બીડાએ જવાબ કર્યો, “ને તે કેહછ કે ‘અંધન જે કેહશે તે કરવા હું તૈયાર છું.’ હવે એ ડોસીને તમારે વાસ્તે જરા બી ઝેર નથી, અને મેં વળી ધણું મોટાં ધનામની બી લાલચ બતાવેલી છે.”

“ધણું નેક કર્યું, બીડા,” મેં સાપ્તાશી આપતાં કહ્યું. “એ બુદ્ધીની હાલમાં આપણને ખરેખરી જરૂર પડવાની છે, કેમજે બીચારી હરમીઓન ખરેખર મરવા સુતેલી છે. સાઈન્જ થયું કે મને એ સુઝયું કે અંધીથી જવા પેહલાં તાહરા વીલ્ચમની મદદ સાથે એની બાલ મેળવવા હું તુંને તાકીદ કરતીજ ગઇ.”

“હા, પણ હું કે વીલ્ચમ કાંઇ તેને એટલા થોડા વખતમાં શોહોધી કાઢી શકતે નહીં, મીસ,” બીડાએ સમજાવ્યું, “એ તો એક ધણો નસીબવાન જોમ થયો કે તમે હેમ્પશાયર જવા ઉપડી જવા પછી એ કસાકમાં પેલો ગીલ્ડરૉયવાળો ખુધો વેહેંત્યું તમોને અત્રે મળવા આવ્યો !”

“ઓ, કેટલું નસીબદાર !” મેં કહ્યું, “તે આવ્યો ને ત્યારે તેણેજ તમો લોકને તે ડોસીને પત્તો આપ્યો એમ ?”

“હા,” બીડાએ કહ્યું, “તેને એ ક્યાં રહેતી હતી તે ખબર હતી. કસેરના સંબંધમાં તપાસ નીકળે ત્યાં સુધી તે અત્રે લંડનમાંજ ઢીંને રહેલી છે.”

“ને એ ખુધો આપણે ત્યાં શું કરવા ફેરા ખાયછ ને શું કેહવા માંએછ ?”

“તે તો દમ વચ્ચેની વાત છે,” બીડાએ કહ્યું, “ચોર્ક રોડ પર પેલા થોમસ પાર્કસને

બરાતો છુપાતો રસ્તેથી જતો એ જોવા પાંચો હશે તે કાંઈ ધણું તમારા લાભનું સમજને કેહવા માંગતો હતો, પણ મેં તેને કહીજ દીધું કે તે તમોને ખબરજ હતું, અને પાર્કિંગને મળવા જેવી હવે કોઈ જરૂર રહી નહીં હતી.”

“સારંજ કીધું,” મેં કહ્યું, “નહીં તો તે ખુદી કાંઈ કમાઈની લાલચે એ ખુરાને વળી પકડાવતે અથવા સતાવતે ! તેં કાંઈ તેને આપ્યું કાંય નહીં ?”

“મેં એ ગીની આપેલી છે, મીસ,” બીડાએ કહ્યું, “અને તેથીજ તો રાજી રાજી થઇને તે મને ધરડી ઍટી સાથે મેળવવા લાઈ ગયો. મેં તેને બીજાં ઇનામ વાસ્તે બી પાછો તેડ્યો છે કે બાઇ આવીને હજી તુને સારી રીતે વરતાવશે.”

“અને ઍટી તુને કેવી રીતે મળી ?”

“પેહલે તો માહરી સાથે ધણી ટણકામાં ને થસ્સામાંજ હતી,” બીડાએ હસીને કહ્યું, “પણ મેં ઝારાને વાસ્તેનાં એનાં ધણાં હેતની વખાણ કીધી ત્યારે મનાઇ ગઈ અને રડી પડી. ઝારા પર એનું ખરેખર ધણું હેત છે, બાઇ, અને મેં જ્યારે કહ્યું કે ઝારાનું માહરા પર તેમજ મીસ પર્સા પર ધણું હેત હતું ત્યારે તરત આપણી બેઠની પક્ષની થઇ ગઇ. મેં વળી એ આનાં તરીકે એકદમ વીસ ગીની તેના હાથમાં મુકી ત્યારે તો તે બધી માહરા પરથી ઝાવરાઈજ ગઈ હવે તમે તેને મળવા માંગતાં હોવો તો હું હમણાંજ તેને વીલ્ચમ પાસે તેડાવી મંગાઉં ?”

“વીલ્ચમ હાલમાં અહીંજ છે શું ?”

“જી હા, તમે આવ્યાં તેની ફક્ત પાંચ મિનીટ આગમ્ય મને મળવા અંત્રે આવેલો છે.”

“હા, ત્યારે તો ધણું સારું, જરૂર દોડાવ ! તેને કેહ કે જરા બી વખત ખોહવાનો નથી. મોહોત જીવતનોજ સોદો છે.”—અને બીડાએ જમને તે ડાસીને લઇ આવવા ઇલાજીખંધ તે છોડારાને મોકળી આપ્યો.

પછી તે આવી, અને હું તેને માહરા ઝોરડામાં એકલીજ મળી. તે ધણી ખુશખુશ હતી, બીડાએ તેને એક મોટાં ધરખમ ઇનામની લાલચ બતાવી હતી, અને વળી વીસ ગીની બેઆનાં તરીકે આગમ્યનીજ હાથમાં પકડાવી દીધી હતી, તેથી તેનો આત્મા સ્વર્ગનાં સુખમાં હતો !

“બેસો,” મેં નરમાશથી કહ્યું,—જોકે ખરેખર તો એવી એક ખુની બદમાશનો સહવાસ મને બીતરે ખચ્ચીત કરીને કમકમાવતો હતો !

“તાહરું શું કામ છે ?” તેણે પોતાની બેઠક લેતાં પુછ્યું, “પૈસાને ખાતર એક સિવાય તું મને બધું જ કેહશે તે હું કરશું !”

“ને તે એક તે શું ?” મેં પુછ્યું.

“મુજી કલેરને જતો મુકવાનું !” તેણીએ કપડી ઝનુનથી કહ્યું, “તેણે માહરી ઝારાને જીવ લીધોજ, અને તેને હું આખી દુન્યાની દોલત ખાતર બી બચવા દેવાની નથી.”

“માહરી તે વાતજ નથી.” મેં ટણકાથી કહ્યું, “આંઠથી નવ મહીનાની વાત પર પચાસ ગીની લઇને તેં ઝેરી લોઝેનજીસ કોલ્ડીગુડ નામના એક નાલાયક આદમીને વેચ્યાં હતાં તે તને યાદ છે ?”

“ ખરી વાત છે,” તે બુદ્ધિએ જરા બી ડર ખાધા વગર કહ્યું, “તે ને બીડાએ અમારી વાત બરાબરને સાંભળેલી હતી, અને પછીથી તે સખ્શે અમોને નહીં ફસાવવા તુને સોમંદ બી આપ્યા હતા તે મને ખબર છે.”

“ એ કર્પીશુ સોમંદ મને પાળવા પડેછ એજ કમનસીબી છે।” મેં ગુસ્સાથી કહ્યું, “ હવે સાંભળ, એ તાહરાં નેહરેલ લોમોનજસથી એ હુચ્છા આદમીની એક જુવાન કાકી ને એક લખખોપતી લોર્ડની ધણીઆણી છે તે હાલમાં મરવા સુતેલી છે.”

“ ત્યારે તો દેખમતુંજ છે કે તે એ છોકરીને પેલાં લોમોનજસ દોહવીદાહવીને રોજ પાતો હોશે?” તે દહાએ ખીજવાત પેદા કરનારી બેદરકારીથી કહ્યું.

“ તે પોતે નથી પાતો,” મેં ધીરજ ખોલી દબને કહ્યું, “તે તો હાલમાં કોન્ટ્રીનન્ટ પર મુવેલો છે, પણ તેની તરફથી કોઇ નોકર દ્યો કરતો હશે. તે નોકરને તું ઓળખેછ?”

“ હું એ મેહલમાં કોઇને બી ઓળખતી નથી.” તે ડાસીએ સચાખનાં જોશથી કહ્યું, “ખરેખર તો કોર્લીંગવુડ માહરી આગળ તો કાંઇ બોલ્યોજ નથી. એ ઝેર કોણને વાસ્તે તે ખરીદેછ તે વટીક તેણે મને જાણુવા દીધું નથી, પણ મેં તેહકીક કાધી હતી તેથી એટલી મને બાતમી મળી હતી કે એ ધરડો લોર્ડ એક જુવાન બાયડી લાવેલો છે, અને તેને જો બચ્ચું થાય તો લોર્ડની પદવી અને પૈસાથી એ કોર્લીંગવુડ રખડી મરે તેથી તે ડાસાનો યા તો એ પોરીનો કે બેઉનો વચ્ચેથી કાંટા કાઢી નાખવા તે ધણે ખાંતી હતો.”

“અને એમજ છે,” મેં કહ્યું, બાઇ બીચારી હાલમાં મરવા સુતેલી છે. તેના સાંધે સાંધા દીલા થઇ ચુક્યાછ, અને તેને ખાવા પીવા મુતલગ ગમતું નથી.”

“ બીછાણમાં પોતાને હાથે ઉડીને બેસી શકેછ કે તે બી નહીં?” તે ડાસીએ પુછ્યું.

“ ઉડેછ ખરી, પણ પાછી તરત ઢાલ દબને પડી જાયછ। ”

“ વેલ, ત્યારે તો બેશક કેસ ખરાબ થવા માડેલો છે। ”

“ પણ કાંઇ બચાવ છે કે નહીં?” મેં મોટી અધીરતાથી તપી આવીને પુછ્યું.

“ છે ખરો,” ડાસીએ વિચારવંત જવાબ કર્યો; “ હું ધારેછ કે હું જો તેને જોઉં ને તરત ઉપાય લેવામાં આવે તો એ ઝેરનો ઉતાર હજી બી હું અજમાવી શકું.”

“અજમાવ। ” મેં મોટી ઉશ્કેરણીથી કહ્યું, “ અને તું જો તેને મરતી બચાવી આપે તો પાંનસો ગીની ધનામમાં તને અપાવવાતું હું માથે લઉંછ.”

તે ડાસી પોતાની બેઠકમાંથી હરખની મારી ચમકી ઉઠી। આવી મોટી દોલતનાં ધનામની લાલચના હરખથી તે ફાટીજ ગઇ।

“ પણ મને એ ધનામ ખરેખર મળશે તેની ઝેરંટી શું?” તેણીએ હજી અંકે કરાવ્યું.

“ માહરં વ્યન। તું જાણેછ કેની કે હું વચન આપુંછ તે પાળનારી છું?”

“ અને તે બસ છે,” તેણીએ જરા વિચાર કરી સંતોષ માનતાં કહ્યું, “ છોકરી, મેં તુને ધણી ઓળખેલી છે. હું તુને હવે રજેરગ ને નસેનસ જાણુંછ.”

“ ને તું ધારેછ કે તું એ બાંતુને બચાવી શકશે?”

“માહરી તદન ખાત્રી છે!” તે ડોસીએ મોટી ઉલટ આપનારો જવાબ કર્યો, “પશુ વધારે ખાત્રીથી તો તે કેસ નજરે જોવા પછીજ હું કહી શકશ. દુન્યામાં દરેક ઝેરના ઉતારો પરવરદીગારે પેદા કીધેલા મોજુદ છે. એ તો જે જાણે તેજ જાણે. એટલુંજ કે હવે દીલ થવી નહીં જોઈએ. તમે માહરી આગળ એ કેસની જે વીગત કહીછ તે પરથી મને એમ તો લાગેછ કે ખીજ તથા ચાર દાહડામાં કેસ ધણો વધારે ખરાબ થશે, અને દસ આર દહાડામાં તો ખલાસ થઈ જશે!”

“અને તોખી તું મને આ તબક્કે તેને બચાવી શકવાની હીંમત આપેછ?”

“હા, જે હવે ઉતાવળ થાય તો!” તેણીએ જવાબ કર્યો.

મેં અહીં એ ઉપરથી તેણીની આગળ બાકીની બધી ખરેખરીજ વાત કરી. ખીડા ઝેરનો ઉતાર તેનીજ બનાવટનો આગળ લાવી હતી તેજ હોઝેનજીસ ચામડીની સફાઈ વધારવાને મસે મેં એ બાકીને ખાસ આખ્યાં હતાં, પશુ ખરેખર તો દીસ્તું હતું તેમ ઝેર તેને આપવાનું ચાલુ કરવામાં આવ્યું તે આગમ્ય તે કેહાં લઇને તે ખીચારી પુરાં કરી ચુકી હતી તે સમજ્યું મેં તેને સમજાવ્યું, અને કેલવેડન હોલમાં છુપી રીતે તેને લાખલ કરવાની હતી તે પશુ મેં તેને કહ્યું. અલગત એકજ “પોસ્ટએઝ”માં તેના જેવી એક ખુની સાથે મુસાફરી કરવા હું મુતલબ એકમત થઈ નહીં—તેણીને પલીદ સ્પર્ષ વટીક મને હદ વનાનો કમકમાવતો હતો. મેં, તેથી, તેને ખીજ વીસ ગીની મુસાફરીના ખરચની તેમજ લાલચની આપી, અને જેમ અને એમ જલદી તે તરફ નીકળી આવીને ખીજે દાહડે સહાંજે અંધારું થતાં એક ચોક્કસ વખતે તે મેહલને લગતા બગીચામાં આવવા મેં તેને તાકીદ કરી, જે સમજી બંદોબસ્તીઓ પકડી થવે અમો છુટાં પડ્યાં.

પ્રકરણ ૨૦૦.

ખીડાએ સાથે આવવા માંડ્યું. જ્યારે મેં પછીથી તેણી આગળ વાત કરી કે ધરડી બંદીએ લેડી કેલવેડનને આએ તબક્કે પશુ સાજી કરી આપવાનું માથે લીધું હતું, અને અમો જુદીજુદી પોસ્ટએઝમાં પીટર્સરીલ્ડ તરફ જવા તેજ બપોરે ઉપડી જનાર હતાં, ત્યારે તેણીની ધણી મરજી થઈ કે તેણીએ માહરી સાથે આવવું. એ માહરી ધણીજ ખરાં દીલની કાળજી કરનારી હતી, અને દેખીતી રીતે હજી તેને એ પોતાની જાતવાળી ધરડી બંદી પર વિશ્વાસ આવતો હતો નહીં.

મેં, તેથી, તેને પુરતો સધારો આપ્યો. મેં તેને સમજાવ્યું કે જેઓની ઉચ્ચકરણીથી એ વંત્રી માહરા જીવ પર હમ્મેશ તાંપતી હતી તેઓનીજ હવે તે શત્રુ થઈ લાગેલી હોવાથી તેનાથી હવે માહરે ખીલીવા જેવું કાંઈજ હતું નહીં. વળી લેડી કેલવેડનને તે જાન બચાવે તો પાંનસો ગીનીનું જે મોટું ગંજવર ધનામ મેં તેને પ્રાપ્તિ કર્યું હતું તે લાલચ એ જીવતી બળાને વાસ્તે ખરેખર એટલી મોટી હતી કે તે મને કશો પશુ આગળ આપવાને બદલે એ કામ હાલ તો તરીખાર ઉતારવાજ વધારે તત્પર થવી ને રહેવી જોઈએ!

ખીડાએ એથી સતોષ માન્યો, અને પછી તેજ બપોરે ડરાવ મુજબ માહરે સાથે પોસ્ટ-એઝ માહરાં બારણાંમાં આવીને ઉભી રહી. હું એ વખતે તૈયાર થઈ રહેલી જરા છેલ્લી વાર આરસીમાં ડોકાવા ખોટી થતી હતી, જેવામાં ખીડા જે બારીએ જઈને સેહેજ બાહરે ડોકાવતી

હતી તેનાં મુખમાંથી કાંઈક કરાળનો એક ઉદ્ગાર બાહર પડ્યો!

“શું છે, બીડા?” મેં એ ઉપરથી તરત અનળ થઇને પુછ્યું.

તે જરા આનાકાંની કરતી લાગી.

“ખાસ કરીને તો કાંઈ બી નથી, બાપ, ને તમે જવા તૈયાર થયાંછ ત્યારે હું તમોને જરા બી બીહીધરાવા માંગતી નથી, પણ મેં જે કાંઈ જોયું તે મને ઝાઝું ગમ્યું નહીં,” તે વાહલી છોકરીએ કહ્યું.

“હા, પણ એવું તે તેં શુંએક જોયું?”

“કાપ લોફર જેવો આએ રસ્તેથી જતો જતો આપણું બારણું આગળ ઉભેલી પોસ્ટચેઝ જોઇને થોબી ગયો, તેની અંદર તેણે ડોકાવ્યું, અને પછી વળી આપણી બારી પર જોયું, જેવામાં મને ગુસ્સામાં ડોળા કાઢતી જોઇ દાંએબાંએ નાહરીજ ગયો.”

હું હસી. “તેમાં તે શું એવું મોટું થઇ ગયું, બીડા?” મેં કહ્યું, “એવો એક અકસમાત કાંએ નહીં થઇ શકે? તે લોફર સરખાએ અમથી વગર અર્થની આળસુ જીઝાસાથી ગાડીમાં જોયું હોય, અને પછી આપણી બારી પર ડોકાવ્યું હોય!”—અને, તોપણ, બીડાનાં મનનું જોઇએ એવું સમાધાન નહીં થયલું જોઇને મેં ઘણી મુરખ્ખીગીરીનાં હેતથી તેના ગોરા ગાલ પર આંગળાં અફાદયાં, અને હું પછી જઇને ગાડીમાં બેઠી. બીડા, અલબત્ત, મને ગાડી સુધી વળાવા આવી હતી, અને ત્યારે બી ગાડી ઉપડી જતાં મેં હસ્તે ચેહરે રમાલ ઉઘારીને તેને “બાપ—બાપ” કીધું, કેમકે મેં હજી બી જોયું કે તે છોકરીએ બારીએથી જે જોયું હતું તેથી તે પુરતી શકાશીલ થઈ ગઈ હતી અને મેં તેની શીકરો હસી કાઢીને તેને સમજાવ્યું તેમ તે એ બનાવ એક અકસમાતજ માનવાને પોતાના દીલને સમજાવી શકતી નહીં હતી.

પણ માહરી ગાડી ક્રેટ ઝોરમંડ રટ્ટીટને નાકે પોંહોંચી ત્યારે તેની વળાંણ પર એક સાંએથી આવતી જોડીની વિકટોરીયા પર માહરું ધ્યાન ખેંચાયું, અને મેં સેહેજ જોઇ લીધું તો તે ગાડીમાં પેલી લુચ્છી લેડી લીલા અંસેનગાઇન ઘણા ઠાકમાઠથી બેઠેલી હતી.

આથી થોડોક મને તરખાત થયો ખરો. ખુદા જાંણે કેમ પણ એ દુષ્ટ અબળા—ખુબ-સુરત બળાની એ મીલાકાત મને થોડીક અપશુકનભરેલીજ લાગી. ખરેખર તો એવી એક મીલાકાત થવામાં અનળ થવાનું કે બીહીવાનું જરા બી નહીં હતું, પણ એ લુચ્છી ઝોરત-ને જોઇ ને જોઇ મને બી બીડાની શીકરોનો જાંણે વા વાગ્યો, અને હું થોડીક બીહીધી.

એમ છતાં, બીજીજ પળે મેં માહરાં મનથી એ માહરી સધળી વાહીઆત શીકરો હસી કાઢી. એ અબળા મને મળી તે વાતને બીડાએ બારીએથી જોયલા પેલા લોફર જોડે કાંઈ પણ સંબંધ હોય તે હું માનીજ નહીં શકી, અને જરા વારમાં તો હું એ સધળું પાછું જીલી પણ ગઇ.

ત્યાર બાદ બ્યારે છેલ્લે ટપે ઘોડા બહલાયા ત્યારે મેં પુછ્યું કે કેલવેડન હોલ પર કેટલેક વાગે ધુગી જવાશે, અને મને જે જવાબ મળ્યો તે કેવળ સંતોષકારક હતો. હું એજ ચાહતી હતી. ધરડી બંટીને કોઇનું ધ્યાન નહીં ખેંચાય તેમ કેલવેડન હોલના બગીચામાંના પેલા નાથલા પાછલા ખાનગી દાહરે હું બીમાર લેડી કેલવેડનવાળા બેડરમમાં લઇ જવા ચાહતી હતી, અને

મને કેહવામાં આવ્યું કે હાલ પર પુગતાં અંધારું થઇ જશે, જે મને ગમ્યું.

અને તેમજ થયું. બેટી જે લાંડનથી માહરી આગળ ઉપડી ગયલી હતી તે જુદી પોસ્ટ-ચેઝમાં ત્યાં આવી લાગેલી હાલના રસ્તાની બાજુમાંનાં ઝાડી ઝાંખરાંના એક ખુંચામાં છુપીને માહરી વાટ જોતી ઉભેલી હતી, અને તેને જોતાં હું માહરી ગાડી ઉભી કરાવીને તરત ઉતરી પડી.

“તું ક્યારેકની આગે તરફ આવી લાગીછ?” મેં તેને ગાડીમાંથી ઉતરીને ત્યાં મળતાં સાથે પુછ્યું, બ્યારે, અલબત્ત, અમારી વાતચીત માહરી પોસ્ટચેઝ હાંકનાર સાંભળવા ન પામે તેની અગે બંને પુરતી સંભાળ લેતાં હતાં.

“એક કલાક થયો,” ધરડી બેટીએ જવાબ કર્યો, “ને મેં અહીં જલદીથી આવીને માહરું બહુ કામ પાકડું કરી લીધું. હાલમાંના મોટા દરવાજામાંથી બાગમાં ધુસ્યા વગર મેં સાઇડમાંની ઝાડીઓમાંથી અંદર જઇને પેલો તમે કહ્યોતો તે છુપો દાદર જેઠું રાખેલો છે, અને તમે કેહો ત્યારે હું ભરાયલી છુપાયલી તે રસ્તે ત્યાં તમોને આવીને મળી શકશ.”

“એ બહુ બેટર થયું,” મેં કહ્યું, “તું ત્યારે તેજ બાજુથી બાગમાં તે છુપા દાદર તરફ પાછી દાખલ થઇ જ, અને તે દાદરની બરાબર સાંમેનાં એકાદ ઝાડ પછવાડે છુપાઇને ઉભી રહેજે. ત્યાં આવીને પછી હું તુને ઉપર લઇ જવશ.”

ટુંકમાં, એ રીતે અગે એ વચ્ચે મજકુર જોડવણ વધારે પકડી થઇ, અને પછી હું ખુશી થતી પાછી ગાડીમાં બેસીને હાલમાં હાંકારી ગઇ.

મેં તે પોસ્ટચેઝને, મગર, રખસદ કરી નહીં. માહરે લાંડન ક્યારે પાછું ફરવું થાય તે કાંઈ નક્કી નહીં હોવાથી તુરત વેળા અને તે ગાડી રોકી રાખવાનું સુચ્યું. મેં, તે ઉપરથી, લોર્ડ કેલવેડનના તબેલામાંજ તે ગાડી છોડવા ને માહરે વાસ્તે રીઝર્વ રાખવા કાચમેનને વરદી આપી રાખી, અને સારાં નસીબે માહરી ગાડી જઇને વરંદામાં ઉભી તે વખતે ધરડો લોર્ડ કેલવેડન પોતેજ ત્યાં હાજર હતો, જે મને એટલી જલદી એમ ત્યાં પાછી ફરેલી જોઇને ખરાં દીલથી બહો ખુશી થતો દેખાયો.

મેં તેને લેડી કેલવેડનની ખેરઆશીચ્ચત પુછી, બ્યારે તે એકદમ શોકાતુર થયો.

“માફા સમાચર છે, બલાં મીસ પર્સો, બહુ માફા,” તે જોઈ આસામીએ દેખીતી રીતે બહુ દુઃખ પામીને કહ્યું, “તમે અત્રેથી ગયા પછી વાહલી હરમીઓનની તખીયતમાં વધતોજ બીગાડો થયેલો છે!”

“વધતો બીગાડો?” મેં ફરમંદ પોકાર્યું,—કેમકે મને તે સાંભળતાં સાથે એ બહુ બનવાજોગ લાગ્યું કે હું અત્રે આવેલી હતી તેથી મામલો ખીચકેલો માની લઇને તે જવાંન ઉમરાવજોડીને ઝેર આપનારાં કરપીણોએ પોતાનાં પાપી કૃત્યમાં વધતી ઉતાવળ કરી હોય, અને વધતાં પ્રમાણમાં ઝેર આપીને જલદી આંકો લાવી મેળવાતુંજ નક્કી કર્યું ને ધાર્યું હોય?

“હવે તમે આયાંજ, મીસ પર્સો, ત્યારે તો, હુકમ પોદાનો, હું માતુંજ કે હરમીઓન પાછી વેહલી સારી થઇ જશે,” તે લોર્ડે ઉમીદ બતાવી, “પણ તમે જે એને માટે અસખાય લેવા લાંડન મયા હતાં તે લાવ્યાં ખરાં કે?”

“લીલા વચર આઈં બી ખરી, માહરા હોડં?” હું હસી, “પણ કદાચ મને હજી બી એકાદ વાર પાછું જવું પડશે. એક એ ચીજ એવણુને પુછીનેજ લેવા મેં હજી મોકુફ રાખેલી છે. એ હપનાં બીમારોને તો જેમ બને તેમ તે લોકની ટાંપનાં થઇને એમ ખુદ રાખવાંજ જોઇએ, અને તેથી તમારી રજા હોય તો હું માહરી પોસ્ટએક આપણા તબેલામાંજ છોડાવા માંડું.”

“રજા પુછોજ, મીસ પર્સી?” હોડં કેલવેડને લગાર ઠપકાથી કહ્યું, “તમે અમારે ખાતર આટલી આટલી જોહમત ઉઠાવો ને બીનહાંસલ રંજ કરો ને એમ એવી એક નજીવી વાત વાસ્તે માહરી રજા પુછવાની વાત કરો એ શોભે બી ખર?”—અને પછી તરતજ બાજુમાં ઉભેલા એક ખીદમતગાર તરફ ફરીને તેણે વધાર્યું, “અહીં આવ, જેમ્સ! ગાડીમાંથી મીસ પર્સીના પોર્ટમેન્ટો ઉતાર, અને ગાડી આપણાજ તબેલામાં છોડાવીને ઘોડાઓને તેમજ કોચમેનને બી બધી જોઇતી સગવડ મળી શકે તેના માહરે નામે હુકમ આપીને બંદોબસ્ત કર.”

“જો હુકમ, માહરા હોડં!” ખીદમતગારે નમીને કહ્યું;—અને પછી તે પોતાના માલીકનું એ ફરમાન બજાવવા તાબરતોબ બાહરે દોડ્યો.

“હવે હું તમોને હરમીઓન પાસે લઈ જઈ, મીસ પર્સી?” તે હોડં ઉલટબેર કહ્યું; અને તેવામાં એક ઘસીપુત્રીને ત્યાંથી પસાર થતી જોઇને તેણે હુકમ કર્યો, “મેડીસા, અહીં આવ; મીસ પર્સીના જે અસખાબ જેમ્સ ગાડીમાંથી ઉતારે તે તું પોતે પાધરો એવણુને આપણે જે ચોરડો આપ્યો હતો ત્યાંજ લઈ જવાની ગોઠવણુ કર.”—અને પછી તે પોતે મને પોતાની બીમાર મોહરધરવાળા ચોરડામાં તેડી ગયો.

તે ખરેખર ધણી વધતી બીમાર થઇ હતી! મેં આગળે ઘઢડે તેને જોઇ હતી તે કરતાં તેના હાલ એકદમ નસ્તીજ પડી ગયા હતા, અને હું તેને જોઇને ખરે મને નસ્તી બીહીધી. એમ છતાં મેં તેની આગળ તો માહરં મોહું હસ્તુંજ રાખ્યું, અને તે પણ મને એટલા વેહલી પાછી ફરેલી જોઇને ધણી ખુશી થઇ.

“લે, માહરી વહલી હરમીઓન,” ડોસાજીએ હસીને કહ્યું, “આએ તાહરી સહી પાછી આવેલી છે, અને હવે તો માહરી ખાત્રી છે કે એ આવીજ તે તુંને વેહલી પાછી સારીજ કરશે.”

“હા, માહરાં વાહલાં લેડી,” મેં મોગમ કહ્યું, “કાંઈ જરા બી અદેશો તમારા જીવથી કરતાં ના. હું બધું તમારા હુકમ મુજબજ કરી આવીજ, અને ખુદ હવે તમોને સાફંજ કરશે.”

“ઓ, તેં કેટલી બધી તસ્દી લીધી, વાહલી ઍલન!” હર લેડીશીપે, એ સાંભળી, હેતથી માહરો હાથ ઢાબીને કહ્યું, કેમકે મેં મોગમમાં આપેલા સધારાનો બાવાર્થ તે તરત બરાબર સમજી શકી, અને પોતાની આટલી બીમારી છતાં એ સાંભળતાં તે ધણી ઉલટમંદ અને ખુશી થયેલી દેખાઇ.

એ પછી હોડં કેલવેડન મનને ગણ્યું અમને બંનેને એકલાં છોડીને બાહરે ગયો. તે બલાધથી સમજીજ ગયો કે અમોને સહી સહીઓને કાંઈ ધણી યુગસુજની વાતો કરવાની હશે.

“ખોદા તમારું બહુ કરે, મીસ પર્સી,” તે જોઈ ઉમરાવે જતાં જતાં દેખીતાં હેસાંનથી કહ્યું, કેમકે તે એક તડાકે જોઈ શક્યો કે માહરા આવ્યાથી બીમાર હરમીઓન કાંઈ અજબ જેવી પાછી ઉલટમંદ થઈ ગઈ હતી. “હું તો સમજી બી નહીં શકતો કે તમારી કંપનીમાં માહરી બેરી, જે હું ઉમીદ કરું છું તેમ, સારી થઈ જશે તો હું તમારો શું ગુણ્ય જાણુંશું! હું રાજો હતો તો તમોને હું ડચેસ બનાવતે; પણ વૈશ, વૈશ, આપણે જોઈશું.”—અને તે હસ્તો હસ્તો ચાલી ગયો, બ્યારે તેના ગયા પછી લેડી કેલવેડન હેતથી અને પોતાની આગળ બોલાવીને બગલગીર થઈ.

“ઓ વાહલી એલન, એ શું બનવા જોગ છે, એ શું માનવા જોગ છે કે તેં મને હાલમાં મોઢમ એસારો કહી સંભળાવ્યો તેમ તે ધરડી જીપ્સી ઓરતને તું એટલી જલદી ખરેખર શોધવી કાઢીને તાહરી સાથે અત્રે હાંલમાં લાવી શકીછ?” તેણીએ ઉસ્કેરણીથી પૂછ્યું.

“હા, માહરાં લેડી,” મેં તેવોજ ઉલટમંદ જવાબ કરતાં કર્યું, “એટલુંજ નહીં પણ વળી મેં તમારો કેસ તેની આગળ વીગતે બ્યાન કર્યો, જે સાંભળી તે તમોને હજી બી સારાંજ કરી શકવાની આપણને સંપૂર્ણ હિંમત ને ખાત્રી આપેછ.”

લેડી કેલવેડને એ સાંભળતાં ખુશ્લાલીનું રડી દીધું, અને માહરી આંખમાં પણ આંસુ આવ્યાં. ખરેખર આવી નમાની, આવી ભલી, આવી ભરજવાંન એક ઉમરાવજાદી એક અદેખા કરપીણની કાતીલ દગાબાજનો ભોગ થઈ જાનંથી જાય ને નહીં મોહતનું મોહત પાંખે એના જેવો જલ્દીમ ગેરખનસાફ દુન્યામાં બીજો થઈજ શું શકે?

હવે અમે વખત જોહયો નહીં. માહરે પેલા પાછળા દાદરે ધરડી બેઠીને અંદર લાવવાની હતી, અને મને લેડી કેલવેડને તે દાદરબારીની ચાવી પોતાના તક્યા તળેથી કાઢી આપી, જે લખને હું નીકળી પડી. હું પાસેના ડ્રેસિંગરૂમમાં ગઈ, કે બ્યાંથી તેને લગતા બાથરૂમમાં જવાતું હતું, ને ત્યાં પેલા દાદર હતો. હું તે સરસર ઉતરી ગઈ, અને નીચે જઈને ચાવી લગાડી તે દાદરબારી ઉંઘાડી બાહર બાગમાં ઉતરી, કે બ્યારે તરતજ તે બાગીનાં એક મોટાં ઝાડનાં યડની પછવાડે એક કંમરમાંથી વળેલા આકારને હું છુપાઈને ઉભેલો થોડીક આંખ ખેંચીને જોઈ શકી, અને માહરી ખાત્રી થઈ કે તે પેલી ધરડી વંત્રી હતી.

“કેમ?” તેણીએ તરતજ મને જોતાં સાથે પોતાની બરાવાની જગ્યાએથી બાહર આવી જરાસુ પૂછ્યું.

“હર લેડીશીપ જસ્ટી બીમાર થયલાં છે,” મેં ઉદાસીત કહ્યું.

“ત્યારે તો મામયો ધણો બીગડોજ આવેછ,” તે ડાસીએ જવાબ કર્યો, “પણ હજી બી બીછાણાંમાં ઉઠીને એ બાધ બેસી તો શકેછની?”

“હા, તેમ તો છે.”

“ચાલો ત્યારે,” તેણીએ તાકીદ કરી, “હવે ત્યારે વખત સુતલગ જોહવો જોઈએ નહીં.”

અમો ગયાં. હું જેમ આવી હતી તેમજ પેલી દાદરબારી પાછી બંધ કરી તે ખુદ્યાને ઉપર લઈ ગઈ, અને ત્યારે લેડી કેલવેડને તે દાખલ થતાં તેને ડાળો ખોખી ખોખીને જોઈ. તે આપડી તેને જોતાં ધણી ઉસ્કેરાઈ-એટલી કે મને લાગ્યું કે તે કદાપી બેઢોસ પણ થશે; અને

તેમાં અન્યથા કોઈ નહીં હતી, કેમકે આ બુદ્ધિ તેના જનની ઉગારનાર થઈ પડે એમ પોતાની બીમારી વચ્ચે માની લેવાતું તેણીને વાસ્તે ધણું ઉત્કેષણ કરનાર હતું. મેં, તેથી, તે ઉમરાવજાદીને હીંમત રાખવા તાકીદ કરીને કહ્યું, અને પછી ધરડી બંદીને તેની સાંમે ખુરસી આપી બેસાડી.

તે બેઠી. તેણીએ પણ વળી એમ બેસીને લેડી કેલવેડનના ચહેરામાં નજદીક ત્રણ ચાર મિનીટ સુધી એકા નજરે ટીકી ટીકીને જોયું, કે જ્યારે તે આજ્ઞા મુકવાનું કે આજ્ઞા રાખવાનું કેલવાની હતી તે જાણવા વાસ્તે માહરો જન જાણે બેશુમાર તલબગારીમાં તણાઈ ગયો.

એ પછી તેણીએ હરમીઓનને તેની તખ્તને લાગતા સવાલો પર સવાલો પુછવા માંડ્યા. દીપ્તું હતું કે ઝેરની અસર ક્યાં સુધી પેહલવા પાંખી હતી તેના શુમાર એ ડોસી પોતાની જાણ અને પતીજ માટે એ સવાલોથી નક્કી કરી લેવા આહતી હતી.

“વેલ, માહરાં લેડી, હવે ત્યારે હું નાહીમત થતી નથી,” અતે તેણીએ હવે મજબુતીથી ફરાવ પર આવી જતાં અમારા જીવમાં જીવ લાવનારો સધ્યારો કહી સંભળાવ્યો; “હું તમોને હજી બી સારાં કરી શકવાની હીંમત આપી શકું છું!”

“ઓ, તું મને સારી કર, બુદ્ધી, અને તું જે માંગશે તે હું તુને આપશ.” તે ઉમરાવજાદી ધણી ઉત્કેષણને કેલવા જતી હતી.

“એક ધણું મોટું ઇનામ હું એ બાધને પ્રોમીસ કરીજ ચુકીછ, માહરાં લેડી,” મેં તેવામાં તરત વચ્ચે પડીને સમજાવ્યું.

“બુદ્ધ તાહરેં બહુ કરે, એલન! બોદા તમો બનેતું બહુ કરે, અને તમારી મેહેનતને જશ આપે!” તે ઉમરાવજાદીએ દયા ઉપજાવે એવી કીસમે પાછું રડી દબને દુઆ કરી, કે જેવામાં પોતાના ફાટાટુટા આવરકોટનાં મોટાં ગળવાંમાંથી પેલી બુદ્ધિએ એક લાકડાંનો બોક્સ કાઢ્યો. તે ચારેક ઇંચ લાંબો, બેએક ઇંચ પોહજો, અને દોઢેક ઇંચ ઉડો હશે.

તે તેણીએ ઉંઘાડ્યો, જ્યારે મેં જોયું કે તેમાં ધણાંએક પડીકાં બાંધી મુકેલાં હતાં. તેમાંથી તેણે જેઈ જેઈને એક ખેંચી કાઢ્યું. તે પછી એક અમચી, એક ડીકાંન્ટર અને પાણી માંગી લીધું, જ્યારે કેડે પેલાં પડીકાંમાંનો પાઉડર પોતાનાં ગળવાંમાંથી એક નાધજો જેખ કાઢીને ચોક્કસ પ્રમાણમાં તેણીએ તોલ્યો, અને તે પેલી ડીકાંન્ટર પાણીથી છલાછલ ભરીને તેમાં નાખ્યો. એ રીતે તે મીક્ષ કરીને તેણીએ ટેબલ પર ફરવા મુક્યો, અને એમ પાંચેક મિનીટ તેણીએ તે ટેબલ પર તે ડીકાંન્ટર રેહવા દીધી, કે જે ક્રિયા અમો બને અનજન થતાં જોતાં બેકાં હતાં. પહેલાં તો તે પાણી ધણું ઢોહવાયલું દેખાતું હતું, પણ આસ્તે આસ્તે પેલો પાઉડર તેમાં પીગળી જતો લાગ્યો, અને જરા વારે પાણી બીલોર જેવું પાછું સ્વચ્છ થયલું નજરે આવ્યું! એ વખતે તેણીએ બે વાઘન આસીસ માંગી લાખાં, અને પેલી ડીકાંન્ટરમાંથી એક ગ્લાસ છળાછળ ભરીને પેહલાં પોતેજ પી ગઈ. આ હું તરત સમજી કે અમોને બનેને પુરતી હીંમત આપવાને વાસ્તેજ તેણે ક્યું—એવું બતાવવા કે તે દગો કરી કરતીજ ન હતી, અને તે જે હરમીઓનને પીવાડવાની હતી તે આખે હૈયાત હતું—ઝેરનો ઉતાર, ઝેર કાતીલ નહીંજ! અલખત, એમ થયાથી બીજું આસ પેલાં પાણીતું તેજ ડીકાંન્ટરમાંથી જે તેણીએ હરમીઓનને ભરી આપ્યું તે તેણી હવે એક બી આનાકાંની વગર પુરતી હીંમત ને ધણી ખુશીથી તરત પી

ગઈ, અને મને ઝાસ પાછું આપતાં કહ્યું, “તકન પાછી જેવું પાછી લાગેછ, એલન! અંદરે કાંઈ જાતનો બીજો તેરજ નથી.”—અને તે શિક્કું હસી.

પ્રકરણ ૨૦૧.

“હવે આજે ડીકાન્ટર બરેલી છે તેમાંથી એજ મુજબ અકેક ઝાસ કાલે જે વખત જમવાની એક કલાક આગમ્ય જરૂર તમો લઈ લેજો, માહરાં લેડી,” તે ધરડી વંત્રીએ તે પછી કહ્યું, “હું કાલે તમોને પાછાં જોઈ જવશ, કેમજે પરમ દાહડે તો મને લાંડન પાછું ફરવું જોઈશે.”

હું તરત સમજી ગઈ. કરપીણ ક્ષેરની પુલીસમાં ધારા મુજબની જે પ્રથમદર્શક તપાસ ચાલનાર હતી તે વાસ્તે પરમ દાહડાની સહવાર નક્કી થઈ હતી તે મને ખબર હતી, અને આ ડોસી પોતાની વાહલી ઝારાનાં ખુનતું વેર લેવા, ક્ષેરને હીંમતથી ઉંધાડો પાડવાની મક્કસદથી, તે વખતે ત્યાં હાજર રહેવા ચાહતી હતી એ દીસ્તુંજ હતું.

“હું તુંને માહરી પોતાની પોસ્ટએઝમાં રાતોરાત કાલે અત્રેથી લાંડન પુગાડશ,” મેં હીંમત આપી, “પણ કાલે તો તાહરે જરૂર આવીને હર લેડીશીપને જોઈ જવાંજ જોઈશે.”

“પણ ત્યારે આજની રાત એ બીચારી અત્રે ક્યાં રહેશે?” હરમીઓને ચીંતા બતાવી, “માહરં માન, એલન ડીઅર; આપણે લૉર્ડ કેલવેડને બધી ખરી વાત કહી દઈએ, અને એ ડોસીને આજની રાત આપણે ત્યાંજ રાખ્યે.”

મેં ના કહ્યું. હું હા કેમ કહી શકું? લૉર્ડ કેલવેડના ખુની મત્રીજ કોર્લોગિવડને કોઈ બી દાહડે કોઈ બી સંજોગમાં તેના ખુની એરાદમાં ઉંધાડો નહીં પાડવા મેં કસમ લીધેલા હતા, અને માહરા તે પવિત્ર કસમને માહરે સામ્યીજ થવાનું હતું. એટલા વાસ્તે તો માહરે કાંઈ કાંઈ એમાં બાહણીથી એ ઉમરાવ બાધને બચાવી લેવાના આજે આંબડગુહડ પછાડા મારવા પડતા હતા, અને ત્યારે લૉર્ડ કેલવેડને હું જાણુવા દઈજ કેમ શકું કે તેની પરણેતરને ધીમું ઝેર આપવામાં આવતું હતું, ને આ ડોસી તે ઝેર જાણતી હોવાથી તેનો હાથમાં ઉતાર કરવા અત્રે આવી હતી? તેથી મેં હીલ્લાં બાહણીથી લેડી કેલવેડને પાછી મનાવી લીધી, અને ધરડી બંટીએ પોતે પણ જો લૉર્ડ કેલવેડને વિશ્વાસમાં લેવામાં આવે તો એ કામમાંથી બીલકુલ હડી જવાનો પોતાનો મુસ્તકામ એરાદો એકદમ ડરી જઈને કહી સંભળાવ્યો.

“માહરા ઉતારાની તમે કાંઈજ શીકર ના કરો, માહરાં લેડી,” તે ડોસીએ હસીને કહ્યું; “માહરી તો એક ભમાતુજ જાંદગી છે, અને હું તો રાતવાસો કોઈ બી પીકાંમાં ઘણી આસાનીથી પડી રહી શકશ. મેં તો એવી અગવડો ને હલાકીઓની રાતો હજારો ગુજરેલી છે.”—અને તે બેઠેલાં ડાયાંની જૈફ ઘણું કઠોર ને કદરપું હસી.

અને એજ નક્કી થયું કે બંટીએ હાલ તો અત્રેથી જવું, અને કાલે સાંહજે લેડી કેલવેડને પાછું જોવા આવવું. એ ઉપરથી, હું જે રસ્તે તેને એ લેડીના બેડરૂમમાં લઈ આવી હતી તેજ રસ્તે પાછી બાહરે લઈ ગઈ, કે બ્યારે બાથરૂમમાં પોંહોંચતાં તેનો હાથ મજબુત પકડીને ઘણી કાકલુદીની મીનતગુજરીથી મેં પુછ્યું, “તું શું ખરંજ કહેછ, ડોસી? તું શું ખરેખરીજ

અમોને હોમત આપેછ? તું અમોને કાંઈ વાહતી તો નથી? તાહરી ખાત્રી છે કે એ બાધ હજી બી બચશે?”

“તદન ખાત્રી, એલન! ખોદાનાં ઘેર સુધીની ખાત્રી!” તે બુઢ્યાએ મક્કમપણે જવાબ કર્યો. “એ ખાત્રી નહીં હોતે તો હું એ કેસ માથે લેતેજ નહીં. અલબત્ત, હું ખરાં દીલથી માનુંછ ને કહુંછ કે જો બીજા બે ત્રણ દિવસ જાસ્તી ગળડી જતે તો ધણુંજ મોડું થયલું કેહવાતે, અને કેસ સુતલગ પાછો હાથમાં આવી શકતે નહીં. આએ બી હું તો એમ ધારુંછ કે બાધનો બાંધો ધણો મજબુત હશે તેથીજ તે એમ અભાર સુધી ખેંચી શકી; પણ હવે ખોદા સૌ સારાંજ વાણાં કરશે.”

“પણ તું શું ધારેછ? કેટલુંક થયું એર આપવાનું ચાલુ થઇ ચુક્યું હશે?”

“નજદીક એક મહીના થયો હશે.” તે બુઢ્યાએ જવાબ કર્યો.

“ઓ, હું કેવું ચાહુંછ કે તે એર આપનારાં કરપીણો માહરા સપાટામાં આવી જાય!” મેં ગુસ્સાથી નેણુ ફડકાવી આનું કરી.

“હેં, શું તો તું તે ભોકોને પકાડશે?” તે દલાએ ફાળ બાંધી, “તો પછી તાહરં વચન ક્યાં રહ્યું? તું તે ભોકને પકડાવે તો કોર્લીંગવુડ ક્યાં બચવાનો હતો, અને કોર્લીંગવુડ ફસે તો માહરા પોતાના બી શું હાલ થાય?”

“નહીં; તે રીતે હું કામ લેવા ચાહતી નથી,” મેં તેને સધ્યારો આપવાને ઉતાવળ કરી; “માહરી મતલબ કે તે ભોક પકડાય તો તે દેવેનામ દેવોને હું બીહીધરાવીને અત્રેથી નહસાડી ચુકી શકું, અને કાંઈ નહીં તો તેથી વધતો બીગાડ થતો તો એકદમ અટકે? આય પાપભરી કારસાજી તો ખતમ થઇ જાય?”

“હા, તે રસ્તે તું બલે કામ લે,” તે બુઢ્યા એકમત થઇ, “તે વાસ્તે મને કશોજ વાંધો નથી. તે તો જો તું આંખ અને કાન ઉંધાડાં રાખીને મેહલમાં બે ચાર દલાડા રહેશે તો જરૂર પકડાઇ આવશે, અને પૈસા બદલ કાણુ નોકર નફરોએ કોર્લીંગવુડને બાર પોતાને વેચી નાખ્યાંછ તે તાબરતોબ તને જાહેર અર્ધ જશે.”

હવે એ પછી બીજે દાહડે છ વાગે પાછી આવવાનું કહીને તે ડોસી બાગમાંથી ફાસદ લેતી હતી, બ્યારે તેને એકદમ યાદ આવી ગયું હોય તેમ તેણે પાછી જરા થોળી જઇ વધાર્યું, “કદાપી કાલે રાત્રે માહરી સાથે, એલન, તુંને બી લંડન પાછું આવવું પડશે.”

“મને બી?” મેં અજબ થઇને પુછ્યું.

“હા; આજની દવાએ કેટલો ફાયદો કરેલો છે તે જોવા પછીજ હું કાલે એ વિશે નકકી કરી શકશ,” તે ડોસીએ કહ્યું, “ખરી વાત એટલીજ છે કે કદાચ આએ દવાના કરતાં વધતી જોરાવર દવાની જરૂર પડશે તો તે માહરે લંડનથી મોકલી આપવી જોઇશે, અને માહરે લંડનમાં આએ કેસને લીધે જો જાસ્તી રોકાવું પડશે તો તુંનેજ તે દવા અત્રે લઇ આવવા માહરી સાથે આવવું પડશે. પોસ્ટથી કે બીજા કોઈ મારફતે મોકલવામાં જોખમ ધણો, ને એવી વાતમાં તેવો વિશ્વાસ કરી શકાયજ નહીં.”

“ઓ, ત્યારે તો હું ખુશીથી આવશ,” મેં તરત કહ્યું, અને ત્યારે રાજી થયલી એક

દેડકાની માફક પોતાની લાકડીઓના ટેકાથી કુદકા ભારતી તે ધરડી વંત્રી જે રરતેથી આગમાં દાખલ થઇ હતી ત્યાંથી તુરત પાછી બાહર નીકળી ગઈ, ને હું પોતે પેલી દાદરબારી આગળ પાછી ફરી; પણ ત્યાં આવતાં મેં શું જોયું? બાહર આગમાં તે ડાસી સાથે ઉતરતાં એ બારી (બારણું) આ વખત પાછું બંધ કરતાં હું કેથી વાતમાં ને વાતમાં જુલોજ ગયલી, અને એવી થોડીક બી બાંનજુલી થવા વાસ્તે મને માહરાં મનથી ધણો પસ્તાવો થયો. એમ છતાં, મને એટલું તો લાગ્યું કે એટલા વારમાં એ તરફ કોઇ આવી ગયું હોય એ તો બનાવ જોગ હતુંજ નહીં, જેથી ધીરજ પામેલી હું અંદર જમને તે બારણું પાછું બંધ કરી લેવા જતી હતી તેવામાં તે તરફ એક ઓળો પડ્યો, અને દાદર ઉતરી આવતા તે તરફ મેં સળગાવેલી ગેસ લાઇટમાં જોઈજ તો લેડી કેલવેડનની એગાહા નામની એક ખાસ દાસી ત્યાં હતી !

હું હદ વગરની અજબ અને ગુસ્સે થઇ. તે અહીં શું ફાંફાં ભારતી હતી? તે એ તરફ કેમ અને ક્યારે આવી લાગી? શું તેણે મને પેલી ખુદ્યા સાથે બાહર આગમાં ઉતરતાં જોઇ હશે?

એ એગાહા વરસ અઢારેકની એક નઓજવાંન પોરી હતી. તે દેખાવળી હતી, પણ કોઇ ધણુંજ મોહું ચઢાવીને ફરનારી ને પુછે તેટલાનોજ જવાબ આપનારી, અરધી ટણકાબાજ દાસીપુત્રી હતી. મેં તો તેને જોઇ ને જોઇ તે મને ગમી ન હતી. તે બે હતી. લેડી કેલવેડનની અંગત ખીદમતમાં અવારનવારની વારાફરતી નોકરી આપનારી બે એવી ખાસ દાસીઓ હતી, જેમાં એક પેલી મૅટીલ્ડા અને બીજી આ એગાહા.

“તું અહીં શું કરેજ, એગાહા?” મેં અરધા ગુસ્સાથી પુછ્યું.

“ઓ મીસ, તમે છેઓ કે?” તેણીએ જરા ગભરાતાં જવાબ કર્યો, “હું તો એ દાદરબારી ખુલ્લી જોઇને જરા જોવા આવી કે એ રસ્તે બારણું ખુલ્લું મુકીને કોણ બાહર ગયું હશે!”

“હા, હુંજ ગઇ હતી,” માહરે ચસ્સાથી કપ્પલ કરવું પડ્યું, “માહરે માથું દુઃખતું હતું, અને મને ઓખખી હવામાં ઉતરી આવવાનું જરૂરતું લાગ્યું તેથી હર લેડીશીપ પાસે આવી લઇને હું નીચે બાગમાં ઉતરી હતી. હું ધાઈજ કે બારણું મેં ચાવી દઇને બંધ નહીં કીધું હતું, તોપણ બારણું પર બારણું નાંખીને બંધ તો કીધેલુંજ હતું, તો પણ તેં આંચકા ભારીને ઉઘાડી જોવાની અને અંદર આવવાની બેઅદબી શું કામ કીધી?”

“એમાં બેઅદબી જેવું છેજ શું, મીસ પર્સી?” પેલીએ માથું ફેરડાવાને ખુલ્લા ટણકાથી ગુસ્સો કીધો, કે જેની એ વધારાની બેઅદબી મને જરા થઇને ગમી નહીં. તેનું મોહું ચઢેલુંજ હતું, અને તેનામાં કાંઈ એવું હતું કે જે તેની વર્તણૂક બાબે મને એકદમ શકમંદ કરતું હતું. એજ તો ત્યારે નહીં હોય? લેડી કેલવેડનને ઝેર આપનાર તેની બે અંગત દાસીઓમાંની એક તો હોવીજ જોઇએ, અને મૅટીલ્ડા હસમુખી, ભોળી, બલી, દેખીતા નિર્દોષ સ્વભાવની છોકરી હતી, તેના કરતાં હોય તો, મને તરત લાગ્યું કે, એ ખુની પ્રપંચનાં બચકારપણાંમાં શામીલગીરી આપનાર આએજ દુકતી હોવી જોઇએ !

“તમે કાંઈ માહરાં બાઇ નથી, અને તમે મને ધમકાવીને પુછશો તેથી તમોને કાંઈ તમારા સવાલોના જવાબો આપવાને હું બંધાયલી નથી,” તેણીએ જેરથી કહ્યું, “માહરે બી

માયું હું:ખતું હતું, અને હું બી તમારીજ માફક હવા ધોરવા બાગમાં ઉતરી હતી, જેવામાં મને બારણાંની ફાટમાંથી દાદરને મથાળેની બાથરૂમવાળી ઝંસ કોઠાએ સળગાવેલી દેખાઇ, અને તેથી હું અજબ થઇને અંદર જોવા ગઇ.”

હવે આનો માહરે શા જવાબ કરવો ? મેં ઉતાવળી થવા ચાહ્યું નહીં. કાંએ નહીં આએ છોકરી નિર્દોષ હોય, અને તે કહેતી હતી તે ખરું જ હોય ? મેં, તેથી, તેને થકનો લાભ આપવાનું હાલ તો માહરું મનથી ઉતાવળે નક્કી કર્યું, અને એ છોકરી પર પુરતી નીગાહથી તકેદારી રાખવા મુસ્તફીમપણે ઠરાવ કર્યો.

“એમજ છે તો ઠીક છે,” મેં અરધા ટણકાથી કહ્યું, “તું બાહર જા, માહરે આએ બારણું બંધ કરી લેવું છે.”—અને તે એ સાંભળી વધુ કાંઇ પણ બોલ્યા વગર બાહર ચાલી ગઇ, બ્યારે તે દાદરબારી બંધ કરી ચાવી દઇને હું પણ જતી રહી.

અને હાલ તુરત એ બપોડા વિષે લેડી કેલવેડનને કશું નહીંજ કેલવાનો મેં ઠરાવ કર્યો. તેમાં સાર શા હતો ? તે હર્ષ અને કાહેલીને પગવવાનું મુનાસેબ થતે નહીં. માહરેજ એ પોરીનો પુરતી તલાસ કરી પછી બાહરોબાહર કાંટા કાઢી નાંખવાનો હતો. માહરા કસમ પાળવાને ખાતર એજ સલ્લાહકારક અને જરૂરનું હતું, અને તેથી હાલ તરત તો હું એ વાત ખાઇ ગઇ અને ચુપ થઇ. માહરે ધરડી બેંડીનાં કેલવા મુજબ આંખ અને કાન ખુલ્લાં રાખીનેજ હાલમાં હાલમાં રહેવાનું હતું.

મેં એ પછી ઉપર આવીને લેડી કેલવેડનની કને વાત કરી કે માહરે કદાપી આવતી કાલે લંડન પાછું ફરવું પડે, અને તે સાંભળી તે ધણી નાસતર બની—અફે ખીજવાઇ. મેં, મગર, તેને સમજાવ્યું કે માહરે તેનાંજ બલાને ખાતર જવું પડવાનું હતું, અને જમને નવી દવા લઇ આવવાની હતી ત્યારે તે ધણી રાજી થઇ, અને વગર સમજનો થોડોક ઉતાવળો ખીજવાત બતાવવા વાસ્તે તે બલી બીમારે ધણી ઓજરખવાહીથી માહરી માફ માંગી લીધી.

“આપણે લૉડને તો, અલબત્ત, એમજ સમજવા દઇશું કે તમોને ગમતી એક બે ચીજ ધણી જરૂરની લાવવાની બાકી રહી ગઇ છે તે વાસ્તે તમોજ મને પાછી મોકલો છો,” મેં સુચવ્યું.

“હા, પણ એ તુને માહરે ખાતર કેટલો બધો કંટાળો ને કેટલી બધી તસ્દીનો ત્રાસ, વાહલી એલન !” તેણીએ બલાપાથી કહ્યું. “ખરચનું તો કાંઈ નહીં, પણ તું માહરે વાસ્તે કેટલી હદ વગરની જેહમત ઉઠાવવા તૈયાર થઇ જાયછ !”

“તમે સારાં થશો તેથી મને જે સુખ ને સંતોષ થશે તેના મુકાબલામાં, માહરું વાહલાં લેડી, આએ જેહમત શું હીસાબમાં છે ?” મેં હસીને જવાબ કર્યો, “ને હવે ચાલો, એ તકરાર જવા દેવો. ધણો વખત થયોછ તે લૉડ કેલવેડન ઓપ કરતા કે અત્રે પાછા આવતા હશે. આએ દવાની ડીકાન્ટર તેટલાં આપણે ઉંચી કરી નાંખ્યે.”—અને, એમ કહી, હું સધળું હરમી-ઓનના બતાવ્યા મુજબ વગેસએ કરીને બારબારી એટલે અમે ચંચળગાડ્યો, અને મેડીસા જવાબ કરતી દોડી આવી. તેની પાસે મેં માહરે વરે કૌશી મંગાવી તથા હરમીઓને લૉડ કેલવેડનને તેડાવ્યા. મને ખાધાની રચી નહીં હતી તેથી મેં કૌશીજ મંગાવી હતી, અને હરમીઓન ધણી નારાજ થઇ, તે તો બોણુંજ મંગાવવા બજીદ થઇ. તેનાં મનમાં કે લૉડ કેલવેડન જોડે હું

એકલી ટેબલ પર જમવા જવા ઓશકાતી હોવાથી, પણ મેં તેને તેવું કશું નહીં હોવાની ખાતર જમા કરી, અને ફક્ત કોશીજ મંગાવી.

લોર્ડ કેલવેડન પણ એ પછી જરા વારે ઓરડામાં આવ્યો, અને હરમીઓને તેની કને ફર્માઈ કીધી ત્યારે તે ખરાં દીલથી નારાજ થયો; પણ મેં તેમને પાછી ને પાછી ખાત્રી આપી કે બપોરે મેં જરા જાસ્તી દબાવેલું હોવાથી મને હાલમાં ખાધાની રૂચીજ નહીં હતી.

એવામાં મેટ્રીક્સ કોશી લાવી, પણ તે અમથી કોશીજ નહીં હતી. એક મોટી રૂપેરી તાસકમાં કોશીપોટ અને તેને લગતું સર્વ હોવા ઉપરાંત સેન્ડવીચીસ, ઠંડું ચીકન, વિગેરે બીજી ધણીએક તેમાં ડીસીય ગાઠવેલી હતી, અને તે જોઈ હું હસ્યા વના રહી નહીં શકી.

માહરે હયાં કેહવું ઘટે કે મેટ્રીક્સ પેલી એગાઠા કરતાં ચારેક વરસ મોટી હતી. તે પણ ધણી દેખાવેલી હતી, અને ઉલટમંદ તેટલીજ હસમુખી હતી. તે કોઇનું બી મન અને સાઈ મત જોતાં સાથે હરી લઈ શકે તે જાતની એક દીલજીત છોકરી હતી, અને હું કોશી લેતી હતી ત્યારે તે જે અપધાર્ધ અને ઉલટ સાથે પોતાનાં બહાં શેઠ શેઠાણીની સમક્ષ અપકઅપક મને સર્વ કરતી હતી તે ધણું જોવા જોગ હતું.

કોશી પછી પણ અમો ત્રણ જણ અવારનવાર ગામગપાટાની વાતચીત કરતાં ધણે વાર એસી રહ્યાં. લોર્ડ પોતાનું જમવાનું પણ પોતાની બીમાર મોહરદારના બેડરૂમમાં જ મંગાવ્યું હતું. તે એમજ કરતો હતો. લેડી કેલવેડન કહેતી હતી કે તે જાસ્તી બીમાર થવા પછીથી તે વૃધ્ધ ભરથાર ભરી લુખે કદી ખાતો ન હતો, અને ટેબલ પર સરેસ્તા મુજબ જમવા તો ડાઈનીંગ હોલમાં કદી જતોજ નહીં; અને માહરે કપુલ કરવું જોઈએ કે તે જોઈ આસામીનું પોતાની નઓજીવાન ધણીઆણી જોયું એ હેતવંતાપણું મને ધણું ગમ્યું.

તે પછી થોડીક ઠંકેલી હોવાને લીધે મેં સુવા જવાની રજા માંગી, જે બાપુશી તરતજ મને આપવામાં આવી. મને લાગ્યું કે લેડી કેલવેડને પણ વેહેલીજ સુષ જવું જરૂર હતું, જેથી પણ મેં એમ જલદી સુષ જવાની રજા માંગી લીધી.

લેડી કેલવેડને, તે ઉપરથી, પોતાની બાજીમાંનો રૂપેરી ચંગ વગાડ્યો, અને મેટ્રીક્સએજ તેનો જવાબ કર્યો, જેને માહરી દરેક સમય પર પુખ્ત ધ્યાન આપવા અને સુવા જવા આગમ્ય માહરા બાલ કરવા વિગેરે તે બધી બાઈએ પોતે મજાનુત તાકીદ કરી, અને હું તે વર બેયરનો ઉપકાર માની સુવા ગઈ.

ત્યાં માહરા ઓરડામાં સઘડી સઘગાવેલી તૈયાર હતી, પલંગ સઘાઈથી બીજાવેલો હતો, અને સઘળું હદ વગરનું સુખકારક કરેલું હતું. મેટ્રીક્સ માહરી સાથેજ હતી. તેણીએ મને કપડાં ઉતારવા, બાલ કરવા, વિગેરેમાં ધણું દીલથી મદદ કરી, અને પછી તેનો ઉપકાર માની, તેને રૂપસદ કરી, મેં બારણું ઢાંક્યું અને હું સુતી.

હું ધણી જલદી ઉઘાઈ ગઈ, અને છેક સહવારે જાગી ત્યારે મેં ચંગ વગાડતાં સાથે મેટ્રીક્સજ માહરી બીદમતમાં પાછી દોડી આવી.

“હર લેડીશીપ આજે કેમ છે?” મેં કાળજીવંત પ્રશ્ન; પણ મેટ્રીક્સએ જવાબ કર્યો કે તેને ખબર નહીં હતી, કેમજે આજે તો હર લેડીશીપની બીદમતમાં હાજર રહેવાને એમાઠાની

વારણુ હતી. ખરેખર તો એ ઉમરાવળદીની એવી દાસીઓ અર્ધી દળન હતી, પણ હરમીઓ-ઓનની અંગત રક્ષક અને તેની લગ્નલગ ખીદમત કરનારી એ બેળ હતી.

અને હું તૈયાર થઈને તેણીને મળવા ગઈ ત્યારે તે પોતે બીજાંણાંમાંથી ઉઠીને સોફા પર અભેટાયેલી હતી, ન્યારે માહરા આતુરતાભર્યા સવાલના જવાબમાં તેણીએ હસીને કહ્યું કે તેને ઉઠવા પછીથી આજે ખરેખર થોડુંક સાઈં તો લાગતું હતું, પણ તે કદાચ અમથું ખ્યાલી બી હોય? ગમે તે હોય, પણ મેં બેયું કે, તે પાછી પુરતી ખુશ્વાલ હતી, અને તેટલુંજ હાલને કાળ તો બસ હતું.

પ્રકરણ ૨૦૨.

જરા વારે લૉર્ડ કેલવેડન પણ તૈયાર થઈને તે ઓરડામાં આવ્યો, અને તેના હોકમથી ત્યાંજ અમારે માટે નાસ્તાની એક મોટી ટેબલ તરત બીજાવવા અને તૈયાર કરવામાં આવી. એ વખતે આજે એગાડા નોકરીમાં હતી, અને હું પરોણી હોવાથી હું ચાએ લેવશ કે કૌંશી તે તેણે મનેજ પેહલાં ધારા મુજબ પુછ્યું. ત્યાર કેડે તેણે પોતાનાં શેક શેકણીની મરજી પુછી, અને અમારે વાસ્તે અમોએ જેમ માંગ્યું હતું તેમ ચા કૌંશી તે કપમાં તૈયાર કરવા લાગી. એ વખતે હું જાણે એક ચીકનનાં ફાડચાં કાપવામાં ધણીજ શેકાઈ ગયેલી હોઈ તેવો દેખાવ કરતી હતી, ન્યારે ખરેખર તો એગાડા પર ધણીજ બારીક નીગાહ રાખતી હતી, અને હરમીઓનવાળું કૌંશીનું કપ તે કેમ તૈયાર કરેછ તે જોતી હતી. એમ છતાં મેં તેની હીલચાલમાં એક કગરસ માત્ર પણ વાંધાબરેહું વર્તણુ પકડ્યું નહીં. તેણે એકજ ચાંદીની કોટલીમાંથી માહરી અને હરમીઓનની કૌંશી કપમાં નાંખી, અને ના તો કપ લઈને જરાબી ફરી કે ન તો પોતાના હાથે વાંકાસમા કરીને મને કોઈ રીતે તેણે પોતાને વાસ્તે શકીલી કરી. તેણે કપમાં કાંઈબી નાંખ્યું હોય એવું જરા પણ મને લાગ્યુંજ નહીં, અને એ રીતે નાસ્તો ખલાસ થયો.

લૉર્ડ કેલવેડન તે પછી ફરવા જવા નિકળ્યો, અને મને પોતાની સાથે પોતાની ગાડીમાં લઈ જવા તે ધણો બજાઈ થયો. લેડી હરમીઓને બી, અલબત્ત, ધણી બોહસ કરી, પણ મેં ના કહ્યું. માહરે તો આખો દાહડો એ બાઈની પાસેની પાસે રહીને ફગલ્યાજી પકડવાની હતી, અને એક ધડી બી ખસ્તી નહીં થવાની મતલબથી મેં આગળે દિવસની મુસાફરીની ઠાકતુંજ બાંહણું આપ્યું, અને હું ધરમાં રહી.

વળી એ કલાક પછી બપોરે લંચને વાસ્તે શું લાવવું તે એગાડા સરેસ્તા મુજબ હરમીઓનને પુછવા આવી, અને લેડી કેલવેડને મોહોડું કુમલાવ્યું. તેને ખાવાનું ગમતુંજ ન હતું. ખાધાના ખ્યાલથીજ તેને ઉબક આવતી હતી. સહવારથી તે ચાએ કૌંશી અને એ ત્રણ બીસફીત પર રહી હતી, અને તે તો હમણાં બી નાજ કેહવા જતી હતી, પણ મેં બોહસ કીધી, અને ત્યારે તેણે થોડોક ઝેવીસુપ લાવવા તે દાસીપુત્રીને ફરમાસ કરી.

એ વખતે બી મેં બન્યું એટલી તેહકીક કરી, પણ મને શંકાશીલ થવાનું કારણ મધ્યું
૫૪

નહીં. વળી મેં જોયું કે આ છોકરી પોતાનાં શેઠ શેઠાંણી સાથે બી અદ્યવતી અને પુરતી માન બરેલી હતી, છતાં તોરી તો હતીજ! તેનામાં એક ભતનો ટણકો અથવા તોર તેની જાંઘે એક ખાસ્તતજ થઇ પડ્યો હતો, જેથી માહરી જોડે તેણે આગળી સાંહજે જે ભિન્નસ કર્યો હતો તેથી હું હવે ઝાઝી અજબ થઈ શકી નહીં.

અને બપોરે જમવા પછી મેં આસ્તે રહીને વાતમાં વાત મેળવી લેડી કંલવેડન આગળ તેની એ દાસીઓને લગતી વાત ઉપાડી.

“ મેડીદા ધણી મળહની છોકરી છે,” મેં કહ્યું, “ ધણી નમાની ને મીઠા સ્વભાવની. તમે તેને ખાસ તાકીદ નહીં બી કરતે તોપણ માહરી ખાત્રી છે કે તે માહરી પર ધણુંજ ધ્યાન આપતે!”

“ હા, છોકરી છેજ એવી બલી,” લેડીએ એકમત થતાં કહ્યું, “ પણ એગાઠા બી કાંઈ ખુરી નથી. એટલું કે તે ધણી ભરભરબોલી નથી. લાંબા સમાગમ પછીજ સારા નરસા ગુણ આળખી શકાય તેમાંની એ છોકરી છે. ફક્ત મોઢાં પર ગુમતો ધણો રાખે છે એટલુંજ.”

“ ત્યારે તો તમારી બેઉ અંગત દાસીઓ ભરસાપાત્ર અને બલી છે?” મેં હજી તેહકીક કરવાની મતલબનું પુછ્યું.

“ ખચીતજ, ધણી ભરસાપાત્ર ને બલી!” લેડી કંલવેડને દરેક નિર્દોષતાના દેખાવથી કહ્યું,—અને અમારી વાત તુરત વેળા ત્યાંજ ઢંગ પડી. તે આખો દાહડો દરેક ભોજનનું દરમ્યાનમાં એગાઠા મુતલમ સમજી નહીં જાય તેમ તેના પર મેં ધણીજ બારીક નિગાહ રાખી, અને નવું કાંઈ મેં પકડ્યું નહીં. અલબત્ત, જમવાનું લાવતા તો બાય બટલરોજ, પણ તે લોકો અમે જમવા બેસતાં ત્યારે ચોખતા નહીં, અને એગાઠા કે મેડીદા—જેની વારણ હોય તેજ—ટેબલ પર હાજર રહેતી. હરમીઓન બીમારીનાં કારણથી સારી રીતે પોશાક સજી નહીં શકતી હતી, અને વળી તેને નોકર આદમીઓની ગડબડ સડબડ ને દરખાસ ધાંધળો બી આ બીમારીમાં ધણો કંટાળો આવતો હતો, જે ઉપરથી પુરૂષ નોકરાએ બોણું મુકીને ચાલીજ જવા અને ટેબલ પર હાજર નહીં રહેવાનો ધરણ લોડે કુકમ કાઢ્યો હતો.

એ પછી સાંહજે અમે જ્યારે પાછાં એકલાં પડ્યાં ત્યારે ધરડી બેંચીને પાછી ઉપર લાવવાનો વખત થયો કે હું આગળી સાંહજની માફક ચાવી લઇને અંધાર થવા પછી તેણીને અંદર લાવવા પેલા ખાનગી દાદર પરથી નીચે ગઇ.

પણ તે હજી આવેલી નહીં હતી, અને બગીચાની દીવાલની સરહદે હું તેને શોધતી કરી બી અવાજ કર્યા વગર ફરતી હતી, તેવામાં મને કોઇ પુરૂષનાં તે તરફ આવતાં ભારી પગલાંનો અવાજ સંભળાયો, અને હું ચમકીને થંબ થઇ ગઇ. એ કોણ? ખાગના એ સૌથી એકાંત ખાગમાં અત્યારે એ કોણ?

જરા વારે હું ધ્રુપાયલી હતી તેની બીજી મેરથી ધીમે ધીમે વાતચીતના અવાજે માહરે કાને આવ્યા, અને મેં તરત જાંઘ લીધું કે તેમાં એક પુરૂષનો મોટો મઠાનો અવાજ અને બીજો એક સ્ત્રીનો કામળ સ્વર હતો. કોઇ સ્ત્રી પુરૂષ વાત કરતાં હતાં.

“ તેણે આપણને ચેતાવી રાખ્યુંજ હવે,” તે પુરૂષ કહેતો સંભળાયો; “ તેણે કહેલુંજ

હતું કે અંધન પર્સીથી બાહુ તપાસજો, કેમજો એ પોરી બધું નાંધી ગયલી છે.”

“તેને લીધેજ તો એણે એ કામ તરત ને તરત હાથમાં નહીં લીધું ને મહીના બે મહીના ઢીલમાં નાખ્યું,” પેલી ઝોરત બોલી,—અને મને વિજળીનો ઝટકો લાગ્યો હોય તેમ લાગ્યું, કેમકે તે પેલી લુચ્છી એગાઠાનોજ અવાજ મને લાગ્યો! “વચમાં વખતનો ગાળો પડે તો એ પર્સી નબરવસ થાય અને બધું જુલી જાય, તેથી તો મીં કોર્લોગવુડે વચમાં બે મહીનાનો ગાળો નાખ્યા પછીજ આપુને કામ હાથ ધરવા કહ્યું!”

“મને ખબર છે,” પેલો એકમત થયો, “હું નાહું છ. એ તો હજી બી બીજ બે મહીના કઢી નાંખવાનો હતો, પણ પછી ફાકાફાકી એટલી ચાલવા લાગી કે એને અત્રેની હવા ગરમ પડી ગઈ અને નાહસતું પડ્યું, ત્યારે આજે કામ તરત હાથમાં લેવાનું આપુને સોંપ્યા વગર એનો છુટકો નહીં રહી શક્યો.”

અહીં પેલી અબળાએ વળી કાંઈ કહ્યું, કે જે એટલું આસ્તે બોલી કે મને સંભળાયું નહીં, પણ તેનો તેની સાથવાળાએ જે જવાબ કર્યો તેથી હું તેણીના સવાલનો ભાવાર્થ સમજી નહીં શકી.

“અલબત્ત, એ દુકતી વેહેમધનેજ અહીં આવેલી હોવી જોઈએ; નહીં તો એ અહીં આવે ને રહે શું જામ્યે મારવા? વળી ગઈ શું ને આવી શું? તુંજ કહેછ કેની કે પરમ દાહડે ગઈ અને ગઈ કાલે તો પાછી બી આવી?”

“પણ તું કાલે આવવાનો હતો તેમ મને મળવા કાંએ નહીં આવ્યો?” પેલી છોકરીએ પુછ્યું.

“હું રોકાઈ ગયો, ડારલીંગ,” પેલાએ જવાબ કર્યો, “પણ તેથી તું કાંઈ એમ ધારેછ કે મને આપણાં કામની અને તેને લગતી જોખમની કાળજી થોડી છે, કે તાહરી પરનો માહરો ખ્યાર કાંઈ કમતી થયેલો છે?”

વળી હયાં તેઓ વાત કરતાં બંધ થયાં, અને મને ફીસીસના સાહદે સંભળાયા. તે પછી તેણે પાછું કહ્યું, “હું અજબ ચાઉં છ કે એ દુકતી ગઈ કાલે તું કેહછ તેમ માયું દુખવાનાં કારણથીજ હવા ખાવા નીચે આજે તરફ આવી હોશે કે કાંઈ ખસસ મતલબથી—તુને જોવા તપાસવા આવી હોશે?” અને એ સંભળતાં સાથે માહરી હવે પુરી ખાતરજા થઈ કે એ વાત કરનારી ત્યારે એગાઠાજ હોવી જોઈએ. આનાં કામળ સ્વરૂપમાં ખરી ખુની શેહતાન તેજ હતી, કે જે પોતાની આવી માયાળુ અને નેકકેરદાર શેઠાણીને ઝેર આપવાની શેહતાન્યતમાં આમીલ થઈ એક આજેવાન ભાગ બજવતી હતી! હવે એ વાતનો વેહેમજ શો હોએ?

અહીં વળી તેઓ વચ્ચે થોડાક વાર થોડીક ધીમે સાહદે વાત થઈ, કે જે હું સંભળી શકી નહીં, અને તે પછી પેલો ગુસ્સાની અદાથી બોલ્યો, “ખચ્ચીતજ, આપુને તરત મીં કોર્લોગવુડને લખવું જોઈશે.”

અહીં પેલી ઝોરત વળી કાંઈ બોલી.

“કસમ?” પેલાએ બખાળ્યું, “કસમને મારની જોલી! મને કોઈ એક પૈની આપે તો હું એક લાખ કસમ તરાતર ને ઝરાઝર ખાઈ જઈ! આજના જમાનામાં કસમનો છતખાર

કેવો કરવો ? આપણે તો આપણી ફરજ છે તેમ એને તરત લખી વાળ્યે, પછી એ છે ને એ પોરીના કસમ છે : ગમે તેમ કુટચા કરે. પછી એને બોલવાતું તો નહીં રહે ?”

વળી પેલી પોરી કાંધ બોલી.

“ હા ડારલીંગ, તુંજ એટલું લખી લાવજે, ” પેલાએ કાળાવાળાની હપે માંગી લીધું. “ કમનસીબ માહરાં કે હું લખતાં વાંચતાં શીખ્યા વગર એમને એમ ઉપરા જેવો વધી ગયો, પણ હું બધી બીજી રીતે તો બારે ગાંઠ પુરો છું, ને તું જોજે તો ખરી પરણ્યા પછી હું શીખ્યો નથી તે છતાં તુંને કેવી સાહેબશોખ મોજમાં રાખું છ તે ! ”

“ ને તું કાગળ લેવા પછી પાછો આવશે કે ? ” પેલીએ પુછ્યું.

“ હા; પણ સમો સમાલીનેજ માહરે આવવું જોઈએ, ” પેલાએ સમજાવ્યું, “ કેમજે અહીં બધાં એમજ સમજેછ કે હું માહરા શેઠ સાથે પરદેશ ગયેલો છું, અને તેથી મને અહીં જો કોઈ જોશે તો કાલનો દુકાળ આજે પડશે ! ”

“ તેથીજ તો હું તુંને ઉપરાસાપરી આજે બાગુએ એમ મળવા આવવા આહતી નથી, ” તે દાસીપુત્રીએ કહ્યું, “ કોઈ દહાડો જરૂર ઝીલાઈ જમશું. ”

“ તે બી બરાબર છે, ” પેલો એકમત થયો, અને કહ્યું, “ જો તું એમ કર. તું તાહરે કાગળ લખીને જ્યારે બી બને ત્યારે બાગમાં ઉતરજે, અને કમ્પાઉન્ડને પેલે નાકેની દીવાલ આગળ જે પેલું એક સુફેદ ખાલી કુડું છે તેમાં તે મુકી જજે. હું તે પછી માહરી તક સંભાળીને અત્રે આવીને તે લઈ જવશ. કાગળ કુંડાંમાંથી ઉડી નહીં જાય તેથી ઉપર એક પથરો બી મુકવાને જુલતી ના ! ”

“ ને તાહરા શેઠ મીંડ કોલીંગવુડનું સરનામું તો જો છે તેજ છે કેની ? કાંઈ બદલાયું તો નથી ની ? ”

“ બીલકુલ નહીં; છે તેજ છે, ” પેલાએ કહ્યું, “ તું સરનામું કરી સ્ટેમ્પ મારીનેજ લાવજે, અને મેં કહ્યુંછ તે વાઝમાં મુકજે, કે હું રાતઅવાર મને જેમ બનશે તેમ આવીને પછીથી અત્રેથી તે કાઢાડી લઈ જવશ ને પોસ્ટ કરી નાંખશ. બરાબર સમજીછ ? ”

“ હા, ” પેલીએ જવાબ કર્યો.

“ ચાલ ત્યારે, ” પેલાએ કહ્યું, “ હવે જતે. ”—અને તેઓ હજી એમ વાત કરતાંજ બાગમાં તે ગીચ ભાગમાં આગળ વધ્યાં, કે જ્યારે મેં પુરતું સાંભળી લીધેલું હોવાથી તેઓની પુઠે જવાની કાંઈ દરકાર કરી નહીં. વળી હજી માહરે તો ધરડી બંદીને શોહોધી કાઢવાની હતી, કેમજે માહરી ખાત્રી હતી કે કદાપી તે પણ અંદર આવી મુકી હોય, અને પેલાંઓને વાત કરતાં જોઈ ડરી જમને પાછી હડી ગઈ હોય ? હાલ તો એ બધા નાસાગોસાનાજ દાવ ચાલતા હતાની ?

અને માહરો એ વેહેમ ખરોજ પડ્યો. હું કમ્પાઉન્ડની દીવાલે દીવાલ, એક સરખી માફક ગાંઠ ઝીલા વગર, તેને શોહોધતી ચાલી, અને જોઈછ તો ફરનાં એક ખુણામાં તે ડોસી દબાઈને ઉભી રહેલી !

“પેલાં કાંધ બે અહીં જરાધને વાત કરતાં હતાં તે પટયાં કે?” તેણીએ ઉંચે દમે પુછ્યું.

“હા,” મેં કહ્યું, “આલ, લેડીશીપ અંદર વાટ જોતાં હોશે. આજે મોડું ધણું થઇ ગયું,”—અને અમે પછીથી પેલું ખાનગી આરણ્ય ખોલીને પાછાં અંદર ધુસ્યાં, જ્યારે લેડી કેલવેડન મેં જઇને જોયું કે ખરેખર ધણી અધીરી પડી ગઈ હતી. તે તો એમજ સમજેલી કે આજે ધરડી બંદીને આવતાં મોડું થયું હશે, અને મેં, તેથી, પેલી એગ્રાફને લગતી વાત કાંધ કીધીજ નહીં. હાલ તો માહરે તે વિશે હજી ખામોશીજ અખત્યાર કરવામાં સલામતી હતી.

તે ડોસીએ તે પછી એક ડાક્ટરનીજ અદાથી બેસીને પોતાની દર્દીને તેની બધી હકીકત પુછી, અને તે જે બારીકીથી સવાલો પર સવાલો કરતી હતી તે બતાવતું હતું કે તે આ ઉમરાવજાદીને સારી કરવા અને પેલું મોડું ધરખમ ઇનામ ખાટવા ખરેખરે તે ખંતી હતી.

“હવે મને ધણી વધારે હીંમત આવેલ, “ તેણીએ અતે કહ્યું, “અને વધતી ઝડપથી સુધારો કરી શકે એવી જે દવાને વાસ્તે હું ખોલી હતી તે ખચ્ચીત કરીને અજમાવા જોગ છે. એટલા વાસ્તે હું આજેજ રાત્રે લાંડન પાછી ફરવા માયુંછ, અને માહરી સાથે મીસ પર્સીએ આવવું જોઈશે.”

“હું તૈયાર છું,” મેં ખુશાલીથી કહ્યું.

“પણ તું વેહલી પાછી ફરશે કેની, એલન?” લેડીએ વિનંતીથી માંગી લીધું. “મને તાહરા વગર ગમવાનું નથી જો! ગમે એવી દવા છતાં તું અત્રે નહીં હોશે તો ઉપાયો કારગત લાગવાના નથી, અને હું સારી થઈ શકવાની નથી જો!”

“હું જલદીજ પાછી આવશ, હરમીઓન,” મેં મામાથી તે વાહલી બીમારનું માથું પસવારી કહ્યું.

“અને અમે પાછાં ફર્યે તેટલાં એ પાઉડર પાણીમાં પીગલાવીને લેવાજ કરજો,” ધરડી બંદીએ તેણીને કહ્યું, “હું તમોને આએ આંઠ પડીકાં આપી જાઉંછ, અને એલન નવાં લાવે એટલે એ પડીકાં જે બચ્ચાં હોય તે રદ કરજો. તે નવાં બી એજ પ્રમાણે પીગલાવીને પી લેવાનાં છે. રોજ કમમાંકમ જીવું કે નવું એક આખું પડીકું તો તમારાં પેટમાં જવુંજ જોઈશે, અને જો હું તરત મીસ પર્સી સાથે પાછી નહીં બી ફરી શકશ તો આંઠ દાહડા રહીને એક ફેરો ગમે એમ કરીને આવીને તમને જોઈ જવશ. તમે તે વાસ્તે શીકર કરતાં ના. તેની હું બધી બંદોબસ્તીઓ મીસ પર્સી સાથે કરી લેવશ.”

અને એ પછી તે રજા આહતી ઉઠી, જ્યારે તેને કેલવેડન હાલથી થોડેક છેટે એક તળાવ હતો ત્યાં ઉભી રેહવા મેં કહ્યું, કે જ્યાંથી હું તેને માહરી પોસ્ટએકમાં ઉપાડી લઇને માહરી જોડે લાંડન લઇ જવાની હતી. અલખત, આ મને ઝાંઝુ ગમતું હતું નહીંજ. મેં આગળ કહ્યું તેમ, એ ખુની દુષ્ટાનો એક સ્પર્ધ વટીક મને કમકમાવા પુરતો હતો, અને તેના જેવી એક જોડે એક ગાડીમાં એવી એક લાંબી મુસાફરી કરવાનું માહરા જીવ પરજ બની આવે તેમ હતું; પણ ગરજ બડી બાપડી! હાલમાં માહરી ગરજ ધણી મોટી હતી. ગમે એ

ભોજે અને ગમે એ જોખમે લેડી કેલવેડનનો જન બચાવી માહરે પેલાં ખુનીઓને ઉંધાં નાંખવાં હતાં; અને તેથી એ પ્રુષ્ઠ હાંસલ કરવાના માહરા હર્ષ વચ્ચે એટલી લાચારી ખમી લેવા વાસ્તે હું માહરાં પાક મનને સમજાવી શકી.

સારાં નસીબે લોર્ડ કેલવેડન એ વખતે ફરવા ગયલા હતા, અને તેટલાંમાં પોસ્ટચેઝ તૈયાર કરાવી મેં નીકળીજ પડવાનું કીધું. ઘણું બનવાજોગ હતું કે ડોસાજી ઘરમાં હોતે તો મને રાતોરાતની મુસાફરીની રજા આપતે નહીં કે એવો જોખમ કરવા જોયું એટલું તે નાહસતું થું પડ્યું હતું! તેઓ બીચારા ખરી વાતનો ભેદ થું જાણતા ને સમજતા હતા! તેઓ તો એમજ કેહતે કે માહરે સહવારે નીકળવું; અને જો હું રાતોવહી નીકળવાની બોહસજ કરતે તો મને ગાડી પર એક બે માણસ આપવા બી બજાઈ થતે, જે કેમ ચાલતે? તે કાંઈ નોકર આદમીઓનાં દેખતાં હું પેલી બુદ્ધિને રસ્તામાંથી ગાડીમાં કેમ ઉપાડી લઈ શકતે? એટલા માટે પોતાના વરને ગમે એ કારણ આપીને સમજાવી લેવાનું મેં હરમીઓનેજ સોંપ્યું, અને મેં પોતે તો તરત પોસ્ટચેઝ તૈયાર કરાવી. નોકર નફરામાં મને લાંડન જવા જરૂરનું કામ નીકળી આવવાનુંજ બાહણ બતાવવામાં આવ્યું હતું. અલબત્ત, માહરે કેહવાની જરૂર નથી કે હું એમ ગાડીમાં નીકળી તે આગમચ પેલા ખાનગી દાદરને રસ્તે ધરડી બેઠીને હું બાહરે મોકળી આવી હતી, કે જે પેલા તળાવ આગળ જઈને માહરી વાટ જોતી ખોટી થઈ રેહનાર હતી.

પ્રકરણ ૨૦૩.

વળી એક સૈથી અગતની વાત આજેજ તબકકે માહરે વાંચનારની વાકેરી માટે લખવી જોઈએ, કે જે કાર્ય લાંડન જવા સારૂ અત્રેથી ઉપડવા આગમચજ મેં અત્રે પાકડું કરી લીધું હતું તે પેલું એગાકાવાળું કામજી હાથ કરી લેવાનું હતું. મેં માહરાં મનથી એ ઠરાવજ કરી રાખ્યો હતો. હું બીહીતી હતી કે રખેને એ પોરીને પેલાએ તાકીદ કરી મેળી હતી તેમ કામજી લખીને અત્રે વાઝમાં નાખી જવાનો અત્યાર સુધીમાં વખત નહીં મલ્યો હોય, અને એ માહરી ચોજના પાર ઉતાર્યા વગરજ માહરે અત્રેથી કુચ કરી જવું પડે! એમ છતાં, માહરે તસ્લાસ તો કરવાનીજ હતી, એટલે બેઠીને બગીચાની બાહરે વટાવી હું પાધરી પેલાં વાઝ તરફ ગઈ. સારાં નસીબે એ વખતે બાગમાં શીકડી ચાંદણી પડતી હતી, અને વધારે સંતોષ માનવાનું તો એ હતું કે તે તરફ ઉંચી બેઠકનાં જે કુંડાઓ ગોઠવેલાં હતાં તેમાં એ એકજ સુફેદ કુંડું હતું કે જે ખાલી હતું. મેં, તેથી, પેલાં લોકોની વાતચીત સાંભળી લીધેલી હોવાને લીધે તરતજ તે કુંડું જોળખ્યું, અને રખે પકડાઈ જઈ અને એગાકા પોતે જોઈ લે તેની શીકરથી આસપાસ જોતી તપાસતી ઘણી ધડક ધડક થતી છાતીએ હું ત્યાં ગઈ.

હું નસીબદાર હતી. માહરી મેહનત અને ગણતરી સફળ થઈ. તે વાઝમાં એક કામજી હતું, અને તે ઉપર વળી નાહના નાહના બે ત્રણ પથ્થરા મુકેલા હતા, જે પથરાઓ હાલી મેં તે કામજી ઉપાડી લીધું. એ પછી હું પાછી તરત ઉપર સટકી ગઈ, ને માહરાં કપડાં બદલવાને મસે માહરા ઝોરડામાં ગઈ, ત્યાં બારણું બંધ કરી મેં તે કામજી ખુલીને વાંચ્યું. મેં તે ખુલવામાં જરા એ આનાકાની કરી નહીં, કેમકે હું જાણતી હતી કે એમ કરીને હું કાંઈ પાપ

નહીં પણ ખરું પુણ્ય કરતી હતી. હું પાપનો અટકાવ કરતી હતી, અને એક પાપનો અટકાવ કરવો એ પુણ્ય કરવાની બરાબરજ સમજવું થતે છે. તે કાગળનાં કવર પર એક ઓરતનાજ નાજુક હરફે આ મુજબ સરનામું હતું:—

મી૦ કાર્લીંગવુડ.

હોટેલ-ડ-નોર્ડ, બુલોં.

અને તે ઉપેડીને મેં આ મુજબ વાંચ્યું:—

“ડીસેમ્બર ૧૪ મી, ૧૮૪૨.

“એલન પર્સી અહીં આવેલી અને રહેલી છે. પરમ દાહડે આવેલી પાછી ગઇ હતી, અને ગઇ કાલની વળી પાછી આવેલી છે. ક્યાં સુધી રહેવાની છે તેની કાંઈ ખબર પડતી નથી, પણ જે “પોસ્ટચેઝ”માં અત્રે આવી તે આપણેજ ત્યાં છોડાવેલી છે તેથી એમ તો લાગે છે કે લાંબો વખત રહેવાની નહીં હશે. બીજું જાણ્યું જોગ કાંઈ નથી. જેમ આપ્નેજ તેમ આપ્પા કર્યેજ, અને બીમારી મજાહની વધતીજ આવેજ. એલનનાં આવી લાગવાથી હવે કાંઈ નવો રીટનો બરપા થવાનો હોય તો કાણ જાણે. તમારો હુકમ તરત મોકલજો.

આર. બી.”

આ તે કાગળ હતું, અને તેથી મને એટલો તો સધારો મલ્યો કે ધરડી બેંડી અને બે વાર આવી ગઇ હતી તેની તો એ બદમાશોને કથી સુધીજ નહીં હતી. હવે માહરે શું કરવું? મેં માહરી ત્રંકમાંથી લખવાની સામગ્રી કાઢી, (કે જે હમેશા મુસાફરીમાં માહરી સાથે રાખવાનો માહરો ધારો હતો,) અને પેલું કાગળ નમુના તરીકે પાસે રાખીને બન્યું એટલું જોઈ જોઈને તેમજ ઠેડવી ઠેડવીને મેં તે માંહેલાજ હરફનું એક બીજું કાગળ નીચે મુજબ લખાડી કાઢ્યું:—

“ડીસેમ્બર ૧૪ મી, ૧૮૪૨.

“અહીં તો બધી ખાનાખરાબીનો સોદો થઇ ગયલો છે! મને લાગેજ કે આપણું તમામ તરકત હવે પકડાઇ આવ્યા વગર રહેવાનું નથી. લાંડની નામાંકીત ડાકટરોને બોલાવ્યા છે, જે લોકોએ મને લાગેજ કે તરકત પકડી કાઢેલું છે. તમે રકમ મોકલાવો કે અમે નાહસી જઈએ. જોખમ ધણો છે.

આર. બી.”

જેમ પેલું કવરમાં નાંખેલું હતું તેજ પ્રમાણે આ કાગળ પણ મેં તેવાંજ એક કવરમાં નાંખ્યું, અને તે તૈયાર કરીને મેં માહરા ખીસામાં ઠેસવ્યું. હવે પેલાં અસલ કાગળનું માહરે શું કરવું? તે ફાડી નાખવું કે સાચવી રાખવું? કાંઈ દાહડે તે એક મજબૂત પુરાવા તરીકે કામ કેમ નહીં આવે? મેં, તેથી, તે અતે સાચવી રાખવાનોજ નિશ્ચય કર્યો, અને માહરી ત્રંકમાં છેક અંદરથી તે દાખી દીધું. તે પછી મેં આરણ્યું ઉંધાડ્યું ને અંગ વગાડ્યો, એટલે મેટીફા આવી.

“મેટીફા,” મેં કહ્યું; “હવે માહરી ત્રંક બંધાવો.”—અને, એમ કેહતાં, મેં તેના હાથમાં બક્ષીશનો એક અરધો સોવરેન સેરવી દીધો. મને એ છોકરી ધણી ગમી ગઇ હતી.

માહરી પર ધણું કાળજીવંત ધ્યાન આપતી હતી. માહરે કહેવું જોઇએ કે પેલું કાગળ માહરી ત્રંકમાં અંદરથી મુકીને મેં તરત તેને ચાવી મારી લીધી હતી.

તે પછી પેલાજ ખાનગી દાદરે, લેડી કેલવેડનનું ધ્યાન ખેંચ્યા વગર, હું પાછી નીચે આગમાં ઉતરી આવી. દાદરખારીની ચાવી મેં માહરીજ પાસે રાખી હતી, એટલે મને એ સવળતા સેહલથી મળી શકી. વળી, મેં ઉપર કહ્યું તેમ, બાહરે ચાંદણી હતી તે મને વધતું મદદ કરનાર હતું, અને હું, તેથી, સરમોગ પેલાં ખાલી વાઝ આગળ ગઇ, જેમાં મેં પેલું માહરે લખેલું કાગળ મુકીને ઉપર પથરા ગાઠવ્યા. એ સધળું ફક્ત એકજ મિનીટનું કામ હતું, જે કરીને તરત હું પાછી ઉપર આવી. સારાં નસીબે લૉડ કેલવેડન ફરીને હજી પાછા ધર આવ્યા ન હતા, ને તેવણુ આવી લાગે તે આગમય માહરે તીરી જવાનું હતું. પોસ્ટ એક પથુ બારણાંમાં તૈયાર આવી ઉભી હતી, અને માહરે ખોટી થવાનું કશુંજ કારણુ નહીં હતું. મેં, એટલા માટે, તરત હવે હરમીઓનથી રૂબસદ લીધી, અને મેટીદડાએ લાવીને માહરો પોર્ટમેન્ટો ગાડીમાં મુક્યો અને હું બેઠી, એટલે તરત તે લંડન જવા ઉપડી ગઇ. પેલા હાથ પર ધરડી બેઠી પેલા તળાવ આગળ માહરી વાટ જોતી, અમારી ગોઠવણુ મુજબ, ઉભેલી હતી, અને તેથી ગાડી ઉભી કરાવીને મેં તરતજ તેમાં તેને બી બેસાડી દીધી, જે પછી અમોએ તરતજ લંડન તરફ મારી મુક્યું. મેં, અલખત, તે ધરડી વંત્રીને ઝાઝી વટાડી નહીં. એવી એક ખુંની પલીદ સાથે હું વાત બી તે શું કરું? અને તે પથુ માહરી મકસદ સમજી ગઈ હોય તેમ બાબુમાં ગુપચુપ ગગડીજ રહી. પહેલી હરોળમાં થોડીક જરૂરી વાત કરવા પછી અમો બને ચુપ થયાં, અને ગાડીમાં અઢેલા મારીને ગુપચુપ અમો અમારી બેઠકામાં બેસી રહ્યાં.

પથુ એકએક તેવામાં એ શું થયું? ગાડી ત્રણેક માઇલ ધસારામાં નીકળી જવા પછી અચાનક એક મોટો ઝાંક ખાઇને ઉભી રહી ગઇ, ઘોડાઓ ઉછળવા લાગ્યા, અને એક મોટાં ફટકાનો તથા તેની પછવાડે તરત દુઃખની બરાડનો અવાજ થયો. મેં, એ ઉપરથી, માહરી બાબુનો કાચ તરત નીચે ઉતાર્યો અને બાહર ડોકાવ્યું, જેવામાં એક લોકર જેવો, હાથમાં જડી દાંઘ સાથે, માહરી ગાડીનાં બારણાં આગળ આવ્યો, અને બારણું પોતેજ ઉંઘાડી નાંખીને ધણુજ કંઠાર અને કરડા અવાજે બોલ્યો, “ઉતરી પડો રે તમે બેઉ અહીં.”

પેહલાં તો હું એમજ સમજી કે આએ પેલી લુચ્છી વંત્રીનુંજ મને કાંઈ હેરાન કરવાનું વળી પાછું કાંઈ કાવતું હતું, અને જોકે તે પોતે બી ગભરાતમાં “એ શું છે? એ શું છે?” કરીને પુછવા પડી હતી તો બી તેણીને વાસ્તેની દગાબાજીનો માહરો વેહમ તરત ને તરત કાંઈ બાગ્યો નહીં.

“કાણુ છેઓ તમે લોકો, અને શું સત્તાથી ધોરી રસ્તા પર માહરી ગાડી રોકવાની તમે હીંમત કરી શકો છો?” મેં, તે છતાં, હીંમત રાખીને લગાર થયરાવનારા સાહદે પોકાર્યું. “જો તમે અમોને લુટવા આહવા હોવો તો ———”

“હવે રેહવા દે તાહરું એ ડાહપથુ, મીસ પર્સી!” પેલાએ મોટા તુચ્છકાર સાથની બરાડ મારી; “મુંગી મુંગી ઉતરેછ કે પાંખડે પકડીને બાહર ખેંચી કાઢું?”

એટલામાં તો બે બીજાઓ બી પેલાની મદદે ગાડીનાં બારણાં કને આવ્યા, અને મેં જોયું કે ટેસપીસ કરવાનો આ સમોજ નહીં હતો! કોઇ શક નહીં હતો કે સીધે સલુકે હું જો નહીં

ઉતરે તો તે કરપીણો અને ગાડીમાંથી બાહર ખેંચી કાઢવા પશુ એ વાર વિચાર કરવા લલચાય એમ નહીં હતું !

“પશુ તમે લોક કેહો છ શું? તમે લોક માંગો છ શું?” ધરડી ઝટીએ હવે જીવ જીકાટયો, “એ બાહ તો પોતાની પર્સ તમોને આપવા તૈયાર છે તે લાંબને મરી જાઓની? દેશ ચાઓની?”

“હવે તું મુંગી મરેછ કે નહીં, ડોસી?” પેલા પેહલોજ આવેલો વધતો તરડયો,—અને તેણે અને જખરીથી બાહર ખેંચી કાઢવા જોરથી માહરું કાંડું પકડ્યું, એટલે મેં પોકાર્યું, “મુકી દે માહરો હાથ! હું ઉતરું છ માહરી મેલે!”

તે, એ ઉપરથી, તરત ખીસી ગયો, અને હું ગાડીમાંથી બાહર આવી, જ્યારે બાહર આવતાં સાથે તે ધોળા દીસની ચાંદણીમાં મેં જોયું કે માહરી પોસ્ટએજનો કાચમેન ખીચારો બાજુમાં લાંબો થઇ પડેલો હતો, અને યા તો તે મરણ પામેલો અથવા બેહોસ થયેલો હતો!! દીસ્ટુંજ હતું, તેથી, કે પેલા ફટકાનો અવાજ જે માહરે કાંને આવ્યો હતો તે માર એજ આપડને પડ્યો હતો, અને તેનાંજ મુખમાંથી નીકળેલી દુઃખની જરાડ માહરા સાંભળવામાં આવી હતી!

“કમળતો!” મેં, તેથી, ગુસ્સામાં યુમ પાડી, “તમે આએ ખીચારાને જીવથી મારી નાખ્યો?”—અને મેં, દુઃખથી ધવાઇ, હાથ કરીને લાંબા થઇ પડેલા તે પોસ્ટીલ્મનને બતાવ્યો.

“કાંઈએ મારી નાખ્યો નથી ને એ મરી ગયો નથી!” તે ત્રણમાંના એકે તુચ્છકારના તુમાખથી કહ્યું; “દસ મિનીટમાં તો એ એના ઘોડા જેવો પાછો ખડો થશે!”—અને પછી પેલી ડોસી જે હજી ગાડીની અંદરજ મરી રહી હતી તેની તરફ ધસી જઈને પેલાએ ખીજવાતથી કહ્યું, “તું જાંની હજી અંદર મરી રહી છ રે? ગાડીમાંથી નીકળેછ કે ખેંચી કાઢું?”—અને પછી વળી તેને બાહર નીકળવાનો વખત વટીક આપ્યા વગર પેલાએ દયાહીણુપણે અફાળી જીકાને તેણીની ચીસ ચીચ્ચારીઓ વચ્ચે તેને બાહર ખેંચી કાઢી, જ્યારે માહરી હવે સંપુર્ણ ખાત્રી થઇ કે આ દગો એ ધરડી વંત્રી તરફનો નહીંજ હતો,

પશુ ત્યારે એ ફેસાદ હતો શું? અને હવેજ યાદ આવ્યું, માહરી ગાડી લાંડનથી નીકળી ત્યારે પેલા કોઇ લોક જેવાને તેહકીક કરતો વાહલી ખીડાએ જોયો હતો, અને વળી નાક પર લેડી લીલાની ગાડી અને મળી ગઇ હતી તે બેઠ વાતને આએ જસતી સાથે કાંએ નહીં કાંઈ સંબંધ હોય?

તે ડોસી બી લણીજ દલાઇ ગઈ હતી. તેણીએ કદાચ એટલી બધી તોડછોડ ને જસતીની ફરર શખી નહીં હશે. તેને ગાડીમાંથી બાહર ખેંચી કાઢેલી હોવાથી માથું ફાટી જાય તેવાં જોરથી તે જમીન પર અફલાઈ ગઈ અને પછડાઈ પડી હતી!

“હવે તમે કેહો છ શું?” મેં પાછો તકાળો કર્યો.

“તમારે બેઠએ અમારી સાથે ગુપચુપ આવવું પડશે,” પેલાએ ઝંતુનથી કહ્યું.

“કાંઈ?”

“અમો જ્યાં બી લઇ જઇએ ત્યાં !”

“હું જાણ્યા વગર નથીજ આવવાની !” મેં જુરસાથી પગ થોડી કહ્યું.

“અને તું ના કેહશે તેથી અમો તુને જતી મુકશું એમ કે ?” એક બીજાએ અનકા કર્યા,—અને તેણે વળી માહરી આગળ ધસી આવીને મજબુતીથી માહરે કાંડું પકડ્યું. અમો વચ્ચે, અલખત, તેથી મોટી તાંબુએચ અને હોળતોળ થઇ, અને માહરી ટોપી અને શોભ વિગેરે નીકળી પડી, પણ પેલા ચંડાલ કાંઈ તેથી દબ્યો નહીં, જ્યારે બીજા એકે ધણું ખારીલાપણીથી પોતાના હાથમાંની જોરાવર ડાંગ અને ફટકો મારવા હવામાં ગુમાવીને ઉંચકી એટલે હું તરત દબી ગઇ.

“હું આઉંછ, હું આઉંછ !” હું નરમ થઇ ગઇ,—અને ત્યારેજ હું બચી ગઇ, કેમકે નહીં તો તે મને કરપીણપણે માર્યા વગર રેહતેજ નહીં !

એ પછી તે ત્રણમાંના એકે જમીન પર પડેલી માહરી શોભ ને ટોપી ઉંચકી, જ્યારે બીજાએ ગાડીમાંથી માહરી ત્રંક લીધી, અને અમોએ ચાલવા માંડ્યું. પેલી લંગડી ડાસીને બી પેલાઓ ધસડતી ચલાવતા લાવતા હતા.

હયાં માહરે કેહવું જોઇએ કે આ જ્યાં બન્યું ત્યાં એકાંત ધણું હતું, અને તે ધોરી સડકની એક વળાંકવાળા ભાગ પરજ બન્યું હતું. મદદનો કોઈ જોગજ દેખાતો નહીં હતો, અને હું પાછી એક વાર લાચાર આ કોઇ અજાણ્યા ધુરાઓના બસમાં એ મુજબ ફસી પડી હતી !

“હું સો ગીની આપુંછ—જો તમે મને જતી મુકો તો !” મેં ચાલતાં ચાલતાં કહ્યું.

“પાંનસો ?” તેઓમાંના એકે સુચવ્યું.

“વૈલ, પાંનસો, કપ્પલા !” મેં ઉલટમંદ કહ્યું,—અને પેલાઓ બધા તે સાંભળીને મોટ સાહડે માહરે પાકી આવે તેમ રમુજ કરતા હસી પડ્યા.

“એ કુઝલ બકવાત છે બધો,” તેઓમાંના એકે હવે હસતાં હસતાં કહ્યું, “કેમજે તાહરે એટલી તો ખાત્રી રાખવી કે તું જે અમોને આપશે તેથી અમોને પોતાની નોકરીમાં રાખનારાંઓ ચાર ધણું જ્યાદાજ આપશે ને નવાજશે !”

આથી માહરે પાછું ચુપ થવુંજ પડ્યું, અને જરા આગળ ચાલતાં મેં જોયું કે એક ગાડું ઉભેલું હતું, તેમાં અમને જોર જુલમથી બેસાડવામાં આવ્યાં. તેઓ પણ બેઠા, જ્યારે અમો બધાં અંદર ગોઠવાયા પછી તે ગાડાને જોડેલા ધોડાને પકડીને જે ઉભો હતો તે તરતજ ગાડાં પર ચઢ્યો, અને તેણે ધોડાને જોરમાં હાંક્યો. અમોને ક્યાં લઇ જવામાં આવતાં હતાં ? ધોડો ધણો તેજ હતો, કેમકે ગાડું મોટું હતું, અને અમે આટલાં બધાં તેમાં સીંચાયલાં હતાં છતાં તે અમો સધળાંનો બોજ ઉપાડીને સપાટામાં નાહસ્તો હતો !

“એ લોક આપણને ક્યાં લઇ જતા હશે ?” ગાડાંમાં ગોઠવાયા પછી મેં બેડીના કાન પર પડીને પૂછ્યું, પણ તેણીએ જવાબ કર્યો નહીં. તે તો ખબરડેલીજ એટલી હતી ! તે કાંઈ સાંભળાય કે સમજ નહીં પડી શકે એવો ગુંગવાટયો બકવાત એકલી એકલી પોતાનાં મન સાથે કરતી હતી, અને દીલમાં આવ્યું હોય તેમ બુણ્યા કરતી હતી ! દેખીતી રીતે સહવાર

થવા આગમ્ય લાંડન પોંદચી જવાની તેની માનીતી મુરાદ પર આ કીસમે પાણી ફરી વળ્યું હતું તેનું તેને ધણું દુઃખ લાગતું હતું.

એ મુજબ કલાકેક સુધી ગાડું ગળડ્યા કીધું, અને મને તો કાંઈ સમજણ પશુ નહીં પડી શકે કે એ કમીનાઓ અમને ક્યાં ધસડી જતા હતા, પશુ રહતા રહતા હવે જે ભાગમાંથી ગાડું પસાર થતું હતું તે માહરી ઝોળખાંણમાં આવતા લાગ્યા, અને ત્યારે તરત મને ભાન થયું કે હું પીટર્સરીદ્ડના તેજ ભાગમાં હતી કે જ્યાં ધરડી બંટીનું પેલું કંઘાળ ઝુપડું હતું, અને જેની પાસેનાં પેલાં પડત “ફાર્મ હાઉસ”માં મને અને બીડાને એક વાર પહોંચ કરવામાં આવ્યાં હતાં!! શું તે ખડ્યાખડખડ મકાન એવી દગાબાજનાંજ કામમાં હંમેશા વપરાતું હતું?

બરાબર તેમજ થયું. તેજ મકાન આગળ અમારું ગાડું જઈને ઉભું રહ્યું, અને અમેને નીચે ઉતારવામાં આવ્યાં, જ્યારે મેં તે ચારે રફતોના ચેહરા ચાંદણીમાં તપાસની બારીકબીન નજરે જમા કે તેઓમાંથી લાલચ કે દયાના આંટાંમાં આવી શકે એવો કોઈ પશુ ચેહરો હતો કે નહીં. પશુ નહીં. તે એકથી એક વધારે બદતર, વધારે બીહામણા, ખુંની ખવીસના ચેહરાઓ જેવા બધા બેલગામ મુખડાઓ હતા.

છેલ્લે, અમને ઉપર પેલાજ ઝોરડામાં લઈ જઈને કેદ કરવામાં આવ્યાં! ધરડી બંટીને તો બે જણાઓ પોતાની વચ્ચે અફાલજીક વચ્ચે ધસડતા બસડતા ઉંચડીનેજ દાદર પરથી લાવતા હતા!

તેઓએ એ પછી ખીસામાંથી એક મીણબતી કાઢીને સળગાવી, અને એક ખાલી બાટલીનું ખોખું જે ત્યાં પડેલું હતું તેમાં ખોસીને તે બાટલી અમને જે ઝોરડામાં રાખવાનાં હતાં તે ઝોરડામાંની ભાગીતુટી ટેબલ પર મુકી, અને એ રીતે નબદીક નવ મહીને હું તેજ જગ્યામાં પાછી કેદ પડી કે જ્યાંથી કાળા નેડને બીડાની મદદથી બેહોસ કરીને હું છેલ્લી નાહસવા પામી હતી!

“તમારે અહીં ગુપચુપ રહેવાનું છે,” પેલા આગેવાને હવે કહ્યું; “જે તમે કાંઈ ધુમચકરી નહીં મચાવશો તો કોઈ તમારો એક બાલ બી વાંકો કરવાનું નથી. ફક્ત ચોક્કસ મેહેતલ તક અહીં તમેને કેદ રાખીને પછી છોડી મુકવાનાં છે. તમારી ત્રંક અત્રે આએ સલામત છે, ને તે પછીથી જેમની તેમ પાછી તમારે સ્વાધીન કરવામાં આવશે. તમારે કશીજ શીકર કરવી નહીં. સહવારે તમારે વારતે જોઈતા નાસ્તા પાણીની બી સધળી પુરતી જોઈવણુ રાખવાનો અમેને હુકમ છે, અને તે બજા લાવવામાં આવશે.”—એમ કહી બારણું બંધ કરી તેઓ બધા ચાલતા થયા. વળી મેં જોયું કે આગળ એ ઝોરડાનું બારણું જે ફક્ત દોરડાઓથી બાંધીને ઝોસ્તવાર કરવામાં આવતું હતું તેને બદલે આ વખતે તો બારણુંને આબડૂપો પશુ જડાવવામાં આવ્યા હતા, અને તે ફાજલ દોરડાનો એક ઢગ અમારા ઝોરડામાંજ પડ્યો હતો!

પ્રકરણ ૨૦૪.

“તું કાંઈ ખ્યાલ કરી શકેછ,” મેં ધરડી ઘટીને અમો એકલાં પડતાં પુછ્યું, “કે એ આપણી ધરપકડ કોણે કરાવીછ ને કાંઈ કરાવીછ? તું ધારેછ વારં કે કોલીંગવુડ ઇંગ્લાંડ પાછો ફર્યો હશે, અને તેનીજ આએ નવા સીતમની બધી દગલખાણ છે?”

“ઓ ખીલકુલ નહીં!” તે ખુદ્યાએ જોશથી કહ્યું; “આએ ધરપકડમાં કોલીંગવુડનો હાથ હોયજ નહીં.”

“ત્યારે કોણનો? શું તું ધારેછ? તું શું સમજી શકેછ?”

“હા, પેહેલાં હું નહીં સમજી હતી, પણ જરા ભેળું કસ્તાં હવે મને બરાબર સમજ પડી ગઇછ!” તેણીએ તરતજ નવાબ કર્યો; “ખાસ કરીને પેલાએ કહ્યું કે થોડી મહેતલ તક તમને એને કેદ રાખવાનાં છે ત્યારે વધારે!”

“પણ શું? કોણે?” મેં અધીરાઇથી સવાલ કર્યો.

“તાહરી પોંદ્ય શું પુગી શકતી નથી?” તે વાહ જેવી ખીજવાઈ. “આએ ફક્ત કોઇ ખી રીતે મને કાલે સહવારે કોર્ટમાં હાજરી આપતી રોકી રાખવાની મકસદથી કરવામાં આવેલું છે!”

“ઓ, હું સમજી!” મેં તરત જવાબ કર્યો,—કેમકે પેલો ભોફર જેવો માહરી ગાડી જેઠ ગયો હતો, અને તરતજ વળી લેડી લીલાની ગાડી સાંભી ચઢી હતી તેનો ભાવાર્થ હવે મને વધતી મજબુતીથી સમજાયો, અને મેં જોયું કે વાહલી ખીડાની કાળજીવંત શીકરો બેવજુદ નહોતજ હતી. મેં, એ ઉપરથી, તે ખુદ્યાને જે બન્યું હતું તે કહ્યું, અને ત્યારે તે વાધજુની અદાથી ખીજવાઈ ને છોડાઈ.

“પણ કેમ બને?” તેણીએ કહ્યું, “કસેર ને લીલા વચ્ચે તો પછીથી કુત્રાં ખીલાકાંતું વેર થયલું મને ખબર છે.”

“તે તો હું ખી જાણુંછ,” મેં કહ્યું, “પણ એવાં પલીદોને કપાઇ વહરખને છુટાં પડતાં અને વળી પાછાં હસી બોલીને મળી જતાં વાર થતો નથી. મેં પોતે કસેર સાથે ત્રણ મહીનાની વાત પર લેડી લીલાને દોસ્તીના એખલાસથી નાટકશાળાના એક બાક્ષમાં બેઠેલી જોઇ હતી!”

“ઓ ત્યારે તો કાંઈ શકજ નથી,” તે વંત્રીએ જાસ્તી ઝતુન પર ઉતરી જઈ વધતો જીવ જીકાટ્યો; “માહરી ઝારાનું વેર લેવા મને અત્રે રોકી રાખવાનોજ આએ બધો આખાહ તાગડો છે! પણ હું એ ખમવાની નથી!”

મેં તેને સમજાવીને શાંત થવા કહ્યું. મેં સમજાવ્યું કે પેલાઓ નીચે ગગડેલા છે તેઓ એ રીતે ઉપર ગડબડ થતી સાંભળીને પાછા દોડી આવશે, અને નાહકમાં નહીં જોઇતો શીટનો બરખા થશે તેમાં હાંસલ શી થવાની હતી? એ તો દેખીતું હતું કે અમારા જન પર કોઈ દાપતું ન હતું, પણ આ કોઈ છેલ્લામાં છેલ્લી પંકતીના એવા અધમ ખુરાઓ જોડે અમને પલ્લે પડ્યો હતો કે જેઓ જરૂર પડે તો જીવથી ખી મારી નાખે અને લાશ દારમદાર કરી મેળે એમાં કાંઈ સંદેહ નહીં હતો!

“પથુ કહેરની તપાસ તો તું કહેલી હતી તેમ આવતી કાલે સહવારે છે, ત્યારે પેલા આપુને જાસ્તી રોકી રાખવાનું કહી ગયો તેની મતલબ શું હશે?” મેં જરા અજબ થતાં પુછ્યું.

“એટલું નહીં સમજતી, છોકરી?” પેલીએ માહરી પરજ હવે પોતાના ગુસ્સાનો ખાર ખાલી કીધો, “બનવાબેગ છે કે નહીં કે કોઇ સંબેગથી કાલને કાલ એનો કેસ નહીં બી નીકળે અને બે ચાર દાહાડા મુલતવી રહે”—અને તેણીએ વળી અરધું માટે—અરધું મનસે બોલીને દાંતે દાંત પીસતાં બખાલ્યું, “તે ખુની બચી જવાનો, અને માહરી ઝારાનું વેર હું નહીંજ લઇ શકવાની!”

“પથુ કાંય?” મેં પુછ્યું; “તું નહીં હોશે તેથી શું બંધવાને છોડીજ મુકશે? શુ તાહરી જીયાનીને વાસ્તે કેસ મુલતવી રાખવામાં નહીં આવશે એમજ તું ધારેછ?”

“ખચ્ચીતજ!” પેલીએ પોતાનો લંગડો પગ થોડીને કહ્યું, “એ પાર્લામેન્ટનો મેમ્બર ને પ્રધાન મંડળને લગતો છે, એટલે મેજસ્ટ્રેટ તો ગધેડો બનવાનોજ, અને સાંખું એમ કહેવાનો કે ‘તમે સાહેબ વળી એક બી દાખ વગર પુર ધજગત સાથેજ માહરી કોર્ટ છોડી જાઓ છો.’” અને, એમ કહેતાં, તે વંત્રી પાછી એટલી ઉશ્કેરાઇ અને ચીસ પાડીને મોટે રોષડું કરવા લાગી કે મને ધણી બીહીક લાગી, અને મેં તેને શાંત થવા પાછું ધણુંએક સમજાવીને કહ્યું.

“અરે જરે!” તેણે બેવડી ચીસ પાડી, “હવે મને માહરી જાંદગીની પરવાહજ શું છે? માહરે તો બસ માહરે વેર લેવાનું હતું અને તેમાં બે હું નહીં ફાવશ તો જીવવામાં મને મળહજ શું રહેવાની છે?”—અને આ વળી તે એવું બખેડાઇપ બેવડું ચીચવાઇને બોલી કે તરત ધપરધપર દાહર પર પગલાં વાગ્યાં, અને બીજીજ પળે તો પેલા ચારમાંથી બે રફથનો ઉપર પાછા દોડી આવ્યા!

“કેમ રે એઇ, તાહરે માથે મોહતબોહત શુમયુંછ કે શું? તાહરે મોહત સીતાબી કરેછ કે કેમ?” તેઓમાંથી એકે બીહીક લાગે તે ઢપે અંદર આવતાં સાથે પેલીનાં દીલ પર ધસી જઈ બખાલ્યું.

“અરે જા, કમીના! તાહરેથી અહીં બીહેછ કોણુ જે?” તે ધરડી વંત્રીએ મોટાં ઝનુનથી કહ્યું;—અને મને ખરેખરો ડર બરપા થયો કે છેક દીવાના તોરથી જે વાત પર તે ડોસીએ દીલ લગાડ્યું હતું તેને લગતી આ ધાટકી નાઉમેદીનાં કારણથી રખે તેનું માથું ખીસી જાય, અને તે ખરેખરી દીવાની થઇ જાય! “આલ હત, રસ્તો છોડ! માહરે તાબરતોજ જવુંજ જોઇશે!”—અને તે તો બારણાં તરફ ધસી ગઈ.

હવે પેલાઓએ ધીરજ ખોહી દીધી. ધીરજ ખોહી દે તેવોજ આ મામલો હતો, અને તે બેમાંના એકે ત્યારે પોતાના હાથમાંની જોરાવર ડાંગ ઉપાડી જોરથી એક ફટકો ખરેખરો માર્યો; પથુ સારાં નસીબે તે ડોસી એક આંખના પળકારામાં બાજુ થઇ ગઇ, અને બાજુમાંની એક લાકડાંની પુરસી પર તે ફટકો ઉતર્યો, કે જેના પૈવા તે ફટકા હેઠળ કરાકરી બીસકીત પેરે ભાંગી પડ્યા. કાંઇ શક નહીં હતો કે એ ફટકો જેમ ટાંકવામાં આવ્યો હતો તેમ તે ડોસીનાં મસ્તક પરજ બે ઉતર્યો હતો તો તે કાલનો સુરજ ઉભતો જોવાને જીવતેજ નહીં!

“એશરમો!” મેં તેથી હવે માહરી ધીરજ ખોલી હઠ ગુસ્સાથી ચીસ પડી, “આવી એક નાતવાન પુઠ્યા પર તમારું જેર બતાવાની હેરમંદી કરોછ? શરમ છે તમો હીચકારાઓને!”

“ત્યારે એને કેહ કે એ ચુપ મરી રહે ને અમેને પળવે નહીં!” પેલાઓમાંના એક ખીબાએ મોટા ગુસ્સાથી કહ્યું;—અને પછી પાછા ધરડી બંદી પર ધમકીનાં નેણ કાઢી તેઓ ડાળા ધુરકતાજ બારણું જોશ્યા બંધ કરી, આલસૂપ ચઢાવી, નીચે ચાલી ગયા.

તે ડાસી થોડીક હવેજ નરમ થઈ.

“હું એ બેઠ કરપીણાને બચવા દેવાની નથી—તું જોજે તો ખરી!” તેણીએ તે પછી પાછું તેટલાજ ખીબાવાતથી પશુ ધીમે સાહદે કહ્યું; “હું એક કરતાં એ બેઠને—કશેરને તેમજ લીલાને ફાંસીએ લટકાવેલાં માહરી આંખે જોધને મારું તોજ ખરી!”—અને એટલું બોલી તે, માહરી સાથે પશુ મોહું ચઢાવી, એક ખુણ્યામાં ફસાડાને બેસી મઠ, અને રાત અસાધારણ ઠંડી હોવાથી, જૈરી અને ઠંડીથી પોતાના નાલાયક અવયવોને ધુજતા બચાવવા તેણીએ પોતાના ફાટોપુટા “કલોક” પોતાના દીલ પર બંધ્યું એવી રીતે વીંટાળીને ઝાઢી લીધા.

ઓ, તે રાત! ખુનીઓનાં ખુનનીજ આજુ કરતી એક તે કરપીણના ખુનીની દોળખી સંગતમાં મને ગુમરવી પડેલી તે કારમી રાત હું કદી ભુલી જઈ શકવાની નથી! આજેજ મકાનમાં એવી એક રાત મેં આગળ ગુમરી હતી ખરી, પશુ ત્યારે તો માહરી સોબતી તરીકે માહરાં ગલામાં હાથ નાંખીને મને સધ્યારો આપનાર એક ચાહવા જોગ પુતળી હતી, કે બ્યારે આજે તો જ હતી તેના અકેક સ્પર્શથી વટીક હું જાગજા, મેં ઉપર કહ્યું તેમ, કમ-કમ્યા કરતી હતી!

અલખત, તે ઝોરડાની કંગાલ્યતનું વિશેષતાથી ખ્યાન કરવા જરૂર નથી. તે વાંચનારાં સાહેબોને સારી રીતે રોશન છે. એ બાબે પુરતું હું આ આગમચ લખી ચુકી છું. ઝોરડો ધુળથી ભરાયલો અને દીવાલો સરદ ભીનાસવાળી હતી, બ્યારે તેની બેઠ બાજુની બારીને સહ્યા જડી લીધા હતા. તે સરખસર એક કેદખાનુંજ હતું, અને તે સહ્યા જડેલી બારીઓ, તે સરદ દીવાલો, ભીખારડાંની કોઠડીને ખી લજવાવે એવું ત્યાંનું ફરફરનીચર અને પેલી ખુની કંગાળ જોડેનો સહવાસ એ બધું મને હવે વગરનું નાસબર બનાવવા વાસ્તે જોઈતું અને પુરતું હતું! બેશક માહરી જીંદગીનો તો મને કાંઈ ભય નહીંજ હતો, પશુ જો આઠેક દિવસ તે કમીનાઓ પેલી જોડે મને ખી અત્રે એમ કેદ કરી મેજે તો મને બીહીક લાગી કે સંજોગો બધા એવા જુરા હતા કે હું જરૂર થેલી થઈ જાઉં! વળી ખીડા કેટલી બધી માહરે માટે ફરફરમંદ થઈ જાય, અને હું પાછી નહીં ફરવાથી હરમીઓન કેટલી અધીરી પડી જાય તે સધળો માહરે વિચાર કરવાનો હતો!

પશુ વિચાર કરવાથી કાંઈ વળે એમ હતું નહીં. કલાક પર કલાક ગબડતા ગયા—કલાકો કાકવી નાંખનારા, કંટાળો પેદા કરનારા, ધણીજ દુઃખકારક! મને લાગ્યું કે ધરડી બંદી જ્યાં એક વાર મને કેદ કરીને મોજમાં માહલતી, ત્યાં તેજ દદા આજે કેદ થઈ પડી હતી તે તો ખોદાના ધનસાફનો એક પડધા માત્ર હતો, પશુ તેની સાથે માહરો કાંય એમ નાહક કચડાંબુ નીકળતો હતો?

મેં ધડીઆળ જોયું. એક વાગવા આવેલો હતો. દીસ્તી રીતે આ મકાનમાં અમેને

લાવીને પુરવામાં આવ્યાં. તે પછીનો દોઢ કલાક નિકળી ગયો હતો, જે બધો વખત હું બારી આગળ પેલી ખાટલીની કોર પર અતરંગ ને અતરંગ જેસી રહી હતી; અને તેવાંમાં મને અચ્ચુચ લાગ્યું કે પેલી બારીની નીચે કાંઈક ધીમે ખખડાત થયો હતો! મેં દમ લેવાનું પણ મોકક કરીને કાન કરી સાંભળ્યું. બરાબર તે બાજુએ કાંઈ હીલચાલ થતી હતી ખરી, પણ હીલચાલ કોણની હોય-દોસ્તની કે દુશ્મનની? દયાની કે દમાની? હગા અથવા દુશ્મનની હીલચાલ હોય તો તે એ રસ્તે શું કરવા થવી જોઈએ? ચોરી છુપીથી કાંય? મોટે પારણેજ પારણું ઉંધાડીને કાંય નહીં તે ખુનીઓ અંદર દાખલ થાય? અને વળી બારીને તો સળ્યા જડેલા હતા, એટલે તે રસ્તે તેઓ અંદર પ્રવેશ પામીશ કેમ શકે? એ ત્યારે વધતું બનવા જોગ હતું કે આ કાંઈ દોસ્તની—કાંઈ નહીં ધારેલી આવી મલનારી મદદને લગતીજ હીલચાલ હતી!

હું ચમકી અને બારી આગળ ગઈ. એમ બી હોય કે તે ચાર રશીમનોમાંથી કોઈ એક પુટો હોય, અને મેં આપવા માંગેલી મોટી લાલચને ખાતર તે કદાપી અમોને નહસાડવાનો જોખમ કરવા તૈયાર થઈ ગયો હોય?

મેં ધરડી બેટી તરફ જોયું. તે તો એક દીવાળનાં ખુણામાં દબાઈને પોતાના બોળામાં માથું નાંખી બેખોઈ ધોંટાતી હતી. તેને આ તરફ થતી હીલચાલ કે ખખડાતનું કશું જાન હોય એમ દેખાતુંજ નહીં હતું. મેં, તેથી, એકલીએજ માહરી તેહકાક આગળ ચલાવી, અને તેટલામાં તો તે બારીના સલીઆમાં એક કાંઈ હાથ ઉંચકાયો, અને કાંઈએ ટપ દબને માહરા પગ આગળ એક ચીઠી નાંખી!!

ચીઠી! કોણની?

હું હઠ વગરની અજબ થઈ. એ કોણુ હશે? કોણુ મને એમ ચાહી ચીતીને મદદ કરવાનો જોખમ કરતું અત્રે આવ્યું હતું? મેં જેટલું બન્યું એટલું ડોકવીને બાહર જોયું, પણ તે કોઈ એવા નીચાણમાં હતું કે મને સુતલગ દેખાયું નહીં. મેં, તેથી, તુરત પેહલાં તો તે ચીઠી ઉંચકી લીધી, અને તે કોણુ તરફની હતી તે જોવા હું પેલી મીચબતી આગળ ધસી મઠ.

તે ચીઠી, મેં દીવા આગળ જોયું કે, પેનસીલથી લખેલી હતી, અને તેમાંના હરફે વાંકા-ચુકા ને ઉતાવળા હતા; પણ તે વાંચવા આગમ્ય બ્યારે તે પરની સહી વાંચી ત્યારે ખુશાલીમાં માહરું હ્રદય એકદમ જોશથી ધડકતું થયું! તે પર વીલ્ધમ ભારનરની સહી હતી. એ તે સેલર જવાન હતો, કે જે, વાંચનારાંઓ જણે છે તેમ, માહરી વાહલી બીડા પર પરણવાની ઉમેદથી ધ્યાન આપતો હતો, અને જેને એક ધણાજ લાલક જવાંન તરીકે જોળખીને મેં તેની એ સુરાહ માટે માહરી મરજીની બાહલી આપી હતી!

મેં હવે તેની માહરા જોગી લખેલી મજકુર ચીઠી વાંચી. તે નીચે મુજબ હતી:—

“બીહીતાં ના, ભલાં મીસ પર્સી; મને વાહલી બીડાએ તમને મદદ કરવાજ આએ તરફ મોકલાવેલો છે, અને હું માહરા જીવના જોખમે બી તમો બાઇજને મદદ કરવા માહરું બનતું કરશ. મને, મગર સમજ નથી પડતી કે ધરડી બેટી એ બદલદો સાથે મળી ગયલી છે કે તે બી તમારી માફક તમારી સાથે કેદ પડેલી છે? વળી માહરે તમારી મરજી બી જાણવી જોઈએ. તમે કેહો તો હું પીટર્સફીલ્ડ દોડી જઈને પુલીસની મદદ લઈને આઈ, અને જો તમને એ

નહીં ગમતું હોય તો ગુપચુપ બને એ કરીને અત્રેથી તમને નહસાડવાનીજ ગોઠવણ કરે. હવે તેથી જો પોલીસની મદદ તમો માંગતાં હોવો તો આએ ચીઠી વાંચીને તમારી બારીનું એકજ ફાલકું જોશથી બંધ કરજો. પણ જો તે નહીં ગમતું હોય અને ગુપચુપજ કામ લેવાડવા માંગતાં હોવો તો એજ મુજબ અફાળીને બેઠ ફાલકાં બંધ કરી લેજો, અને તે પછીજ હું તમારો જે હુકમ હશે તે મુજબ કામ લખને તરત ધટતું કરશ.

“આએ દીવાલ પર આએ બાજુથી આવવાનો જોખમ ધણો છે, અને જોખમ કરવા છતાં બી હું બારીની લગોલગ પોંદચી શકતો નથી એ મુશ્કેલી છે; પણ તોબી હું નાઉમેદ કે નાહીંમત થતો નથી. તમે ફક્ત પુરતી ધીરજ રાખજો. તમારા ઓરડાની નીચેના ઓરડામાં જે ચાર ખવીસો ચોકી કરતા બેઠેલા છે તે લોકથી મને ધણું બીહી બીહીને કામ લેવું પડે છે.

તમારો તાબેદાર નોકર વીલ્યમ લારનર.”

હું ખુશી થઈ ગઈ, અને હવે કેમ કામ લેવું અને શું કરવું તે વિષે એકાદ પણ વિચાર કરવા લાગી. મને પેલી બુદ્ધ્યાનુંબી મત કરવા ગમ્યું, જ્યાં મેં તેને જગાડી, જ્યારે તે લગભગ બીહી ઉઠી. મેં તેને, એમ છતાં, ધીરજ આપી, અને પેલી ચીઠી વાંચવા કહી.

તે ઘણીજ ઉલટથી ધસારાબંધ ઉઠી અને બતી આગળ ગઈ, જ્યારે પોતાની ધરડી ઝુકતી આંખોએ, મેં જોયું કે, એક તાજુબીબરેલી સીતાબી વચ્ચે તેણીએ તે તરત આખી વાંચી લીધી.

“વીલ્યમ લારનર?” તેણીએ તે વાંચીને યાદ કરતી રવેસે માથું ધવડતાં કહ્યું, “હું ઝોળખુંછ એ પોરયાને તો. એ માહરી જતવાજો છે; હા, ધણો મજબૂતો છોકરો છે, પણ હવે ત્યારે તું શું કરવા માંગેછ?”

“હું તો ધારુંછ કે પોલીસનેજ બોલાવી લેવાનું વધારે સલાહકારક છે,” મેં હજી બી વિચારવંત કહ્યું.

“હા, હા, ધણુંજ સાચું, બોલાવો! બોલાવો!” તેણીએ ઉળટમંદ પોકાર્યું; “કાંઈબી કરો, જલદી કરો, કે જ્યાં ત્યાંથી હજી બી હું વેળાસર લંડન પોંદચી જઈ!”

“અપી જા!” મેં વળી તેને ઉશ્કેરાતી જોઈને ધમકાવી અને ચુપ કરી; અને હવે હું અતી ઘણી ઉળટમંદ બારીનું એકજ ફાલકું બંધ કરવા જતી હતી તેટલામાં કોઈ ઢપ દબને નીચે જમીન પર પછડાઈ પડવાનો આવજા આવ્યો, પેલા નીચેના ચોકીદારો બીજીજ પળે ધોંધાટ કરતા ચોકી ઉઠ્યા અને ગાલબેલ દેતા તે તરફ બાહર દોડી આવ્યા, અને શીકરથી ત્યારે માહરા પ્રાણ ઢળી ગયા! હું તરત સમજી ગઈ, વીલ્યમ મુશ્કેલીથી માહરી બારી સુધી પોંદોચવા બાજુમાંનાં કોઈ ઝાડ પર ચઢ્યો હશે, અને આવા કટોકટ વખતે તે ઢાંખળી ભાગતાં તે નીચે પટકાઈ પડ્યો હશે, તેથી બધી આ મોહકાંચુ વળી ગઈ હતી!

પણ પછી શું થયું તે મને દેખાયું નહીં. ચંદ્રણી તો ધોળા દીસ હતી, પણ બધું બા-રીનાં હેઠાણમાં થતું આવતું હોવાથી મને તે મુતલગ દેખાતું ન હતું.

“મરી ગયોછ?” મને હયાં એક અવાજ સંભળાયો.

“નહીં; મને લાગેછ કે અમથો જખમી થયોછ અને બેહોસ થયો છે,” બીજાએ મત આપ્યું.

“ મને ઓડો ! મને આંખે કેદથી છુટી કરો ! ” મેં એ સાંભળીને બારીએથી બુમરાણ કર્યું, “ માહરે એ ગરીબ ઓકરાની સાહરવાર કરવી જોઇશે.”

“ તું ચુપ પડી રહે ! તું ચુપ ગમદી રહે રે, પોરી ! ” નીચેથીજ એકે હું જોઈ શકું તેમ બારીથી થોડેક છેટે જઈને માહરા બણી જેતાં ગુસ્સામાં પોકાર્યું.

“ મરવા દે એ ભોકને ! બકવા દે એને ! ” બીજાએ કહ્યું, અને પછી તેઓ પોતા વચ્ચે વીલ્ચમને ઉંચકીને અંદર લઇ ગયા તે તેમની હીલચાલથી મેં જાણ્યું.

“ રંધાઇ રહ્યું ! બધું પાછું ખલાસ થઇ ગયું ! ” પેલી ડોસીએ નાઉમેદીના અવાજથી પોકાર્યું, “ માહરી ગરીબ ઝારા, હું શું કરું તાહરાં મોહતતું વેર લેવા વાસ્તે ? ”—અને તે ડોસીએ પાછો નાઉમેદીના બીજવાતથી ધણો બળાપો કર્યો.

“ ખચ્ચીત ધણું કમનસીબ થયું, ” મેં પણ અફસોસ કર્યો,—અને વધાર્યું, “ પણ આંખે વીલ્ચમની ચીઠી રેહેવી નહીં જોઇએ.”—અને તરત તે મેં ટેબલ પર પડેલી ઉંચકીને દીવા પર ધરી બાળી નાંખી.

“ પણ સખર કરો, ” તે ડોસીને એક વિચાર થતાં તેણે પુછ્યું, “ એણે કેમ જાણ્યું હશે કે આપણે અહીં કેદ પડેલાં છીએ ? ”

“ તે તો કોણ જાણે ! હું કહી શકતી નથી, ” મેં કહ્યું, “ પણ બીડા થોડીક વેદેઆયલી હતી, એટલે બનવાજોગ છે કે તેણેજ એને અહીંયાં મોકળી આપ્યો હોય ! ”

“ ત્યારે તો વળી એ બી બનવાજોગ છે કે બીડા પણ એની સાથેજ આંખે તરફ આવી હોય, અને આટલાંમાંજ કેયે છુપાયલી હોય ? ” તે ડોસીએ અટકળ કરી, “ તેમ હોય તો તે કાંય નહીં વીલ્ચમની વાટ જોઇને પોતે અધીરી પડી બીજા મદદ સાથે અહીં આવી લાગે ? ”

“ તે મને સુતલમ બનવાજોગ લાગતું નથી, ” મેં કહ્યું, “ બીડા ધણી સ્થાંણી છોકરી છે, અને તે વીલ્ચમ સાથે એવી મોડી રાત્રે એકલી એમ મુસાફરી કરતી નીકળેજ નહીં.”

“ ત્યારે તો બધી ઉમેદનો અમલોજ પાછો છુટી પડ્યો ! ” તેણીએ અફસોસની હાથ ખેંચી કહ્યું, બ્યારે ખાર અને બીજવાટની મારેલી તે પાછી પેલાં ખુણાંમાં જઈને બખડતી ફરડતી ગમડી.

“ હું હવે એકલી પડેલી પાછી પેલી બારી આગળ ગઇ, અને નીચે કાન કરી સાંભળતી ઉભી, પણ મને કાંઈ સંભળાયું નહીં. તે વાંચનાર જાણેજ તેમ ડીસેઅર મહીનાની એક ઠંડી રાત હતી, જે હાડકે હાડકાં એવી રીતે કકડાવી મેળતી હતી કે મને બારી આગળથી અંતે જરા વારમાં ફરજ્યાત હડીજ જવું પડ્યું !

ગરીબ વીલ્ચમ ! તે માહરાં મનમાંથી જરા થઈને ખીસતો નહીં હતો. શું તે હજી બેભાન હશે ? ઓ ખોદા, શું તે મરી ગયો હશે ? હું બેસતાં ઠાકતી ત્યારે ઉઠીને ફરતી અને ફરતાં ઠાકતી ત્યારે વળી પાછી બેસી જતી. મને ઉંધ તો આવીજ નહીં. ઉંધ તો શું પણ ઉંધ લાવનારી શરમાતની સુસ્તી જેવું બી રાતભર માહરામાં કાંઈજ નહીં હતું, અને બ્યારે આંધળી શીઠકી પડતી મધ અને દિવસનું ઝંઝકું બારીમાંથી ધરમાં ડાકવતું થયું ત્યારે માહરા

અતી ધણુ બેકરાર બનેલા જીવમાં થોડોક નવેસર જીવ આવ્યો.

અંતે છેક સહવારે થયું ને તડકું ચઢ્યું ત્યારેજ પેલી કાકણુ તો જાગી, અને જાગતાં સાથે મને પુછ્યું કે તે ઉઘતી હતી તે દરમ્યાન કાંઈ બી નવું જાણ્યું જોવું બન્યું હતું કે નહીં.

મેં ના કહ્યું.

“હવે ત્યારે તાહરે કે માહરે ગમે તે થાય, પણ હું ખામોશ મરી રહેવાની નથી.” પેલીએ તે ઉપરથી પાછું બંદ મચાવ્યું, “માહરો શત્રુ માહરી પર ફાવી જાય તે હું કેમ ખમું અને ખામોશ જોયા કરું?”

મેં વળી તેને સમજાવી લીધી. મેં તેને ધણીજ ધીરજ આપી. માહરે હાલ તેને ટાઢી મીઠીજ રાખવા ધણી જરૂર હતી. માહરે તેના મારફતે કામ લાઇને હજી તો લેડી કંલેવડનનો જાન ઉગારવાનું પુણ્ય હાંસલ કરવાનું હતું.

“તું અમથી એટલી ઉશ્કેરાયજ ને નાઉમેદ થાયજ.” મેં સમજાવ્યું, “તું જ્યારે બી અહીંથી છુટે ત્યારે પાધરી લાંડન જઇને તરતજ કાઠબી મેજસ્ટ્રેટ આગળ હાજર થઇ શકશે, અને આજે શરમભરેલી જસ્તીના કારણથી તું ક્ષેરની સાંમે તાહરી જીખાની રજી કરવા વેળાસર હાજર નહીં થઈ શકી હતી એમ જાહેર કરી શકશે. તું ખાત્રી માનજે કે એ જસ્તીની વાત કોર્ટમાં પુરવારીઓ સમેત આપણે રજી કરશું તો ક્ષેરને તાબરતોખ પાછો પકડવામાં આવશે, અને—”

પણ હું પુરું કરું તે આગમચ બારણું બાહેરથી કાઠ મોટે સાહેદ મજાકનું ને તુચ્છકારનું હસી પડ્યું, અને અમો બંને એકદમ ચોક્કાં. એ કાણુ? તે એક અબજાનો હસવાનો અવાજ હતો, અને તે રૂપેરી ઘંટ જેવો મીઠો સરોદ માહરો જાણીતો હતો. તે પેલી લેડી લીલાનો અવાજ હતો, કે જે દેખાવમાં ધણી મીઠી છતાં બાતેનમાં જીડી એક પલીદીજ હતી. એકજ પળ, અને બારણું પોતાને હાથે ઉઘાડી લેડી લીલા તુચ્છકારનું હસતી અમારી સાંમે તે બારણુંના ઉપરમાં આવી ઉભી.

પ્રકરણ ૧૯૭.

“નહીં, નહીં, માહરી વહાલી ઍલન, એમ મનમાં તાહરીજ મરજીના મહીલ ના ખા.” તેણીએ પુરતી મજાકથી હસતાં હસતાં કહ્યું, “તું ધારેજ તેટલાં બધાં અમે કાચે પાચે કામ લેનારાં કાચાં પોચાં કે સુરખ નથીજ!”

મેં, મમર, તે નાલાયકને જોઇને દમામદાર ગુસ્સાનો મોઢાં પર તરત થોબરો ચઢાવ્યો. તે લુચ્છી અબજાએ મને “વાહલી ઍલન”નાં લેરીતાંબારીનાંથી બોલાવી તેથી માહરા માલો ગુસ્સામાં ધમીધમીને ગરમ થઇ ગયા, પણ હું કાંઈ બોલી નહીં. તે અત્રે શું કેહવા ને શું કરવા આત્રી હતી તેજ પેહલાં સમજી લેવાનો મેં માહરાં મનથી તાબરતોખ ઠરાવ કર્યો.

તે ધણીજ સુંદર દેખાતી હતી—તે ખુબસુરત બજા! તેણે કાળી મખમલની ટાપી પેહડેલી હતી, કે જે તેના ઝલકતા કાળા બાલ અને તેજસ્વિ સુખડ પર ધણી બીરાજતી હતી.

પોશાક બી ધણે ઠંડેરામાર હતો, અને ગળાં પર કીમતી ફર્સ નાખેલાં હતાં. જાણે તે એક દયાની દેવી કોઇ પુન્યવંતાં કારણ વારતે આવી હોય તેવીજ લાગતી હતી, બ્યારે અફસોસ કે ખરેખર તે હતી તો હૈયાંની કપટી, મેલી, ખુરી, ખુની! તે જરા બી પોતાની નાતરસ ચાલ માટે જાંખવાણી થતી કે સરમાતી દેખાતી હતી નહીં. તે પતળી, ઉંચી, દમામદાર જાણે કાંઇબી અયોગ્ય વર્તણુ તેણીએ કર્યુંજ નહીં હોય તેમ હસતી હસતી અમારી સાંમે આવી ઉભી!

“ નહીં, માહરી વાહલી ઝંલન, તાહરી ધણી જુલ છે,” તેણીએ અંદર આવતાં કહ્યું.
“ તું આએ બીચારી બુદ્યાને કાંય વારં એમ બેવકુફ બનાવતી હોશે!”

મેં ઘટી ગમ જોયું. તેની આંખમાં ગુસ્સાનું ઝનુન પ્રગટ પડેલું સ્પષ્ટ જોઇ શકાતું હતું, પણ તે બી મને ચુપ રહેલી જોઇને ચુપજ રહી. તે માહરી મક્સદ પાંખી ગઇ, અને એ ગુનહેગાર અત્રે શું કરવા ને શું કેહેવા આવી હતી તે પેહેલાં જાણવા ચાહતી હોય તેમ ખામોશજ ઉભી. ભેડી લીલા, એથી, થોડીક અજબ અને નાસીપાસ થઇ. તે ધારતી હતી કે અમે તેને જોતાં સાથે ઉરકેરાશું અને તરતર કરશું, જેથી આ જોઇ તે તો નાઉમેદ થઇ.

“ કેમ, બેહ સાહેબો કાંઇ બોલતાંજ નથી? ઠસ્સામાંજ છેઓ?” તેણીએ ફજેત જેવું હસીને પુછ્યું, “ બધું માહરેજ કેહેવું ને બોલવું જોઇશે, એમ કે? ચાલો, એમ તો એમ. હું કાંઇ તમારી આગળ ઉભી રહેતાં બીહતી નથી, કેમકે માહરા બાડીમાર્ડ ચાર ચાર નીએથી એક ટકોરામાં ઉપર બોલાવી લઈ શકાય એવા તૈયાર ખડા છે, અને તેઓને એકસોને બદલે પાંસો ગીની આપનારી બી અમારા તરફથી શીટાવી શકવાની નથી!”— અને એમ કેહેતાં તે વળી માહરા બણી જોઇને કપટથી હસી.

હું હજી ચુપ રહી.

“ તું ડોસી? તુને એ એકાએક શું વાહરં આવી ગયું?” તેણે હવે ધરડી ઘટી તરફ ફરીને કહ્યું. “ તું શાંની એકદમ અમારી વેરસી મુદ્દમ થઇ પડી? કસેરને વાસ્તે કાંય એમ ભરમમાં કુટાઈ મરતી હશે? તેણે કાંઇ તાહરી ઝારાને મારી નાંખીજ નથી. તાહરી ઝારા તો પોતાની ખુશીનો આપધાત કરીને મુઈ તેમાં કોઈ શું કરે? પણ તે છતાં બી હવે અમથી બરસે જુએ ના રહેતી! હસ વાગતાને ટકોરે એકજ મિનીટ કસેર મેજસ્ટ્રેટ આગળ ઉભો રહેશે. ફક્ત એકજ મિનીટ! અને તેની વિરુદ્ધ કોઇજ જુબાની નહીં હોવાથી મેજસ્ટ્રેટ તેને મોટાં માન સાથે તરત છુટો કરશે! હવે, તેથી, કસેર પર કીનો લેવાના તાહરા વાહીઆત ધખારાથી બાઝ આવ. તેમ કરવા જતાં સાંખી તું પોતે ઠાર મરી જવાની છે તેનો બધો ખ્યાલ રાખ! એ સુફેદ ગુલાબની બનાવત કરનાર અને એ ઝેર શોહધી કાઢનાર પલીક છે કોણ? તુંજ કે કોઈ બીજી?”

“ અને તે તું જાહેર કરવાની હીંમત ધરાવેછ?” ધરડી ઘટી જતી ઉરકેરાઇ.

“ અલબત્ત હીંમત ધરાઈછ! કાંય નહીં હીંમત ધરાઈ? મને બીહવાતું છેજ શું?” ભેડી લીલાએ ટણકો કર્યો.

હું પોને એ જોઇને ઝાછી હેરત થઇ નહીં. જાણે પોતે કવીક નિર્દોષ અને સ્વચ્છ હોય તેમ તે ખુની અખળા આએ બુદ્યાને ગુંગળાવતી આવી હતી એ વાતની માહરી તો અજબજીજ નહીં બાંખી!

“હવે તેથી હું તુને કહેવા આવીછ, ડોસી, કે તું ચેતજે!” લેડી લીલાએ જારી રાખ્યું. “કહેર ને હું પાછાં એક થઇ ગયલાં છીએ. અમે અમારા બચાવને વાસ્તે નાપસંદ ગઈજીવરીઓ જીવી ગયલાં છીએ, અને અમે એક કરતાં બેની જીવનની સાથે થશે તો માતો કોર્ટ તુંને દીવાની ઠરાવશે, અથવા નહીં તો તુંને જીડી અને નિર્લજ, નિંદક જાણનાની દોષખી બહેર કરશે!”

મેં બેટી ગમ જોયું. તે તો તમામ હડબડી ગયલી લાગી, અને મને ધણું ઝનુન છુટ્યું. મેં તે ડોસીને કહેવા આહ્યું કે આ તો ચોખી ફસાવત થયલી જોઇને તે પુરાંઓ દોર દમામથી તેને એમ દબારાવી સબરારીને બને એમ પોતાનું કામ કાઢી લેવા આહતાં હતાં, પણ આ બધા જોરી સરપો હતા. સરખીજ પંકતીનાં તે બધાં નાલાયક કપાત્ર હતાં, અને તેથી મને તેમના વચ્ચે બોલવા ગમ્યું નહીં.

“અમે તાહરેથી જરા બી બીહીતાં નથી,” લેડી લીલાએ જારી રાખ્યું, “અમે તુને ધમકાવા કે સમજવાની દરકારજ કશી રાખતાં નથી. હું તો ફક્ત તાહરા બુદ્ધિયા પર તરસ ખાઇને અત્રે આવેલી છું. જે આએ દસ્તાવેજ! એ અમારા સોલીસીટરોએ તૈયાર કીધેલો છે. એમાં ફક્ત એટલુંજ છે કે તે કહેર સાંમે કોર્ટમાં જે તોહમત મુકયું તે તદ્દન નાપાયદાર અને જીહું હતું, અને એક પળનાં ઘેલાંપણમાંજ તું એમ કરવા લલચાઇ હતી એમ તું ખુલ્લે-ખુલ્લું તાહરી પુર રાજખુશી ને અકકસ હુશ્યારીથી કયુલ કરેછ. હવે, બોલ, તું એ સહી કરવા માંગેછ?”

“કાંઈ કાલે બી નહીં!” ધરડી બેટીએ પાછો પોતાનો લંગડો પગ ઠોકીને ઝનુનથી કહ્યું, “હું તાહરી એ લાંબી લાંબી લતરાજથી જરા બી હગાતી નથી!”

“પણ તું એ વાંચ તો ખરી?” લેડી લીલાએ પટાંમણે સાહદે કહ્યું,—અને મેં જોયું કે તે પેલીને જે બતાવતી હતી તે એક કુલરકેપના તાવ પર કાંઈ લખાયું હતું.

પેલીએ તે સેહેજ વાંચ્યું. તેના જેવી એક લખાડ દગલખાજ જે એમ બી હજે અને એમ બી ગબડી પડે તેવીને લલચાવીને સીસામાં ઉતારવાતું કહેર અને લીલા જેવાં કરપીણોને મુશ્કેલ શું થઇ શકે? દેખીતી રીતે તે કાગળમાં કાંઈ એવું હતું કે જે તે દહને ધણું લલચાવતું ને ધચુપચુ કરતું દેખાયું!!

“હું સહી અને પેન સાથે લાવેલીજ છું,” લેડી લીલાએ હજી પટાંમણ સાહદે જારી રાખ્યું,—અને એક મોરકકો કેસ કાઢી તેમાંથી તેણે એક સોનાની પેન અને સહીની બાટલી રજુ કરી, “તાહરે ફક્ત સહી મુકવાની છે; બીજું કાંઈ નહીં!”

શું પેલી સહી કરશે? હું ઘણી અજબ થઇ. આવાં ઝનુનની કપટના છેક દીવાનાજ તોરથી જે અત્યાર સુધી એ બે કરપીણો સાંમે, પોતે આટલી કરપીણ હોવા છતાં, ઉશ્કેરાતી રહી હતી તે શું—એ બનવાજોગ હતું કે—એટલી સેહલથી મનાઇ જશે? તેણીએ એ દસ્તાવેજમાં એવું તે શું વાંચ્યું?

“પેન લાવો, સહી કરો,” અતે તે ધરડી વંત્રીએ અરધી રીસાચલી અદાથી કહ્યું—જાણે એક પક ફરજ અને નાચીજ લોબના હવસ વચ્ચે તેની જોઈ છાતીમાં જંગ જમ્યું હોય તેમ; અને દેખીતી રીતે કાંઈ ચોક્કસ જાતના લોબેજ તેને અતે આજેજ અને આહત કરી!

લેડી લીલાએ તે ઉપરથી તેને ટેબલ આગળ લઇ જઇને તેની કને તરત પેલાં કાગળ પર સહી કરાવી લીધી, જે પછી તેણીએ તેને કાંધ આપ્યું, જે પેલીએ એક ઝટકે લઇને ખુશીમાં ચમકતી આંખો સાથે પોતાના ફાટાતુટા ઓવરકોટનાં ગળવામાં ઉતાવળે ઠેસવી દીધું.

“હવે મને છુટી ક્યારે મુકવાની છે?” તેણીએ તે પછી લીલાને પુછ્યું.

“હું અહીંથી જાઉં પછી એકજ કલાકમાં.”

“અને તમે અહીંથી ક્યારે જશો?”

“આએ હવે બાકી એલન સાથેનો હીસામ પડી જાય કે તરતજ!”—અને, એમ કેહતાં, પેલા દસ્તાવેજ પોતાના ખીસામાં મુકી, તે ટેબલ આગળથી હડી જઈ, હું જ્યાં ઉભી હતી ત્યાં તે કમીની અબળા આવી.

“હવે મીસ પર્સી,” તેણે ત્યાં આવી કહ્યું, “તમે માહરં થોડુંક સાંભળશો? પેલી બુદ્ધિ સાથે વાત કરતાં મેં તમારાથી કાંધ છુપાવ્યું નથી, પણ તમારી સાથે તો હું જે વાત કરવા માંગુછ તે એ ડોસીને માહરે સાંભળવા દેવાનું નથી, અને તેથી તમે એકમત થાઓ તો આપણે ખાનગીમાંજ વાત કરશું.”

“માહરે લેડી લીલા એસેન્ડાન જેવી એક સાથે ખાનગીમાં કોઇ બી વાત કરવાની પરવાહજ નથી,” મેં મોટા તુમાખથી કહ્યું; અને હું બે કદમ પાછળ હતી.

“ઓ, એમ છે તો મને બી કોઇ પરવાહ નથી,” તે લેડીએ ડોકું ફેરવીને કહ્યું; “હવે ત્યારે બસે એ સાંભળે. સાંભળે ત્યારે, મીસ પર્સી,” અને તેના અવાજમાં ધણે તુમાખ સંભળાતો હતો; “હમણાં નવ વાગવા આવ્યાછ, અને એક કલાકમાં તો મેં કહ્યું તેમ એડવીન સેન્ટ કલેર મોટી ઇજ્જત સાથે છુટો થશે!”

“ને તે વાત સાથે મને શું નીસબત છે?” મેં ગુસ્સા સાથે પુછ્યું.

“હું તાહરી ખાત્રી કરવા માંગુછ કે તું જે કાંધ એ વાતમાં માથું મારવા આહતી હોય—”

“તે જુડી વાત છે!” ધરડી બેંડી અત્રે વચ્ચે પુરાઇ, “એ કાંધજ જાણતી નથી. એ કાંધજ વચ્ચે માથું મારવા આહતી નથી. એ તો કેલવેડન હોલમાં રહેલી હતી, કે જ્યાંથી માહરી સાથે કાંધ અમારાં ચોક્કસ કામને સબબે લાંડન આવવા નિકળી હતી.”

“વેલ, ત્યારે તો તે વધારે કારણ છે,” લુચ્છી લીલાએ કહ્યું, “અમે એને લાંડન જતાં રોકી અને કેદ કરાવી તેથી જરૂર એ તો ખાર લે—”

“અમે તે હેમ, લેડી લીલા,” મેં તોરથી કહ્યું; “પણ તમારે એ વાતની ખાત્રી રાખવી કે જેમ આએ બુદ્ધિને તમે ડરાવી દબારાવી તેની પાસે સહી કરાવી લીધી તેમ માહરા સંબંધમાં તમે જરાક બી ફાવવાનાં નથી! હું કોઇ બી કાગળ પર અમે એ સંજોગમાં કદી સહી મુકવાની નથી!”

“મને તાહરી સહી જોઇતીજ નથી, એલન!” લેડી લીલાએ વળી પટામણા સાહેબે કહ્યું, “તાહરી સહી માંગવી એ તો તુંને અપમાન કરવા જેવુંજ છે. તુંને તો અમે ધણી ઓળખેલી છે, અને તાહરો તો એક સુખનજ અમોને બસ થશે. તું ફક્ત એટલા કસમ લે કે આએ અમારી જાસ્તી વાસ્તે તું અહીંથી જવા પછી આગળ પગલાં કશાંજ લેશે નહીં, અને હું તરત

તુને જતી મુકશ. ખરેખર તો એવા કોઇ કસમની બી જરૂર નથી, કારણ કે અમે જાંધેજ કે આએ જાસ્તી જાહેર કરવાને તું પોતે બી ખુશી નહીં જ હોવી જોઇએ.”

“કાંય નહીં?” મેં જુસ્સાથી સવાલ કર્યો.

“કારણ કે કૅલવેડન હોલમાં તું આએ જીપસી બુકમાને ચોરીકુપીથી બમે મહતાબા શું કરવા લાઈ ગઇ તે તાહરે તે સંજોગમાં જાહેર કરવું પડશે, અને તું ચોરીકુપીથી એને લઇ મછઇ એ વાતના તો અમારી પાસે પુરાવા છે!”

“આહ,” મેં અજબ થઇને પોકાર્યું, કેમકે હું ખરેખર અજબ થઇ કે આએ હુઆં કમીનાંઓ કેટલી હદ સુધી લોકોની ખાંનગી હીલચાલ પર ચાહે તો નિજેહદરી રખાવી શકતાં હતાં!

“અલબત્ત હું કયુલ કશંક કે કૅલવેડન હોલને લગતા તું એ શું ધકેલાપછાડમાં પડી છે તે હું જાંધુતી નથી, અને મને તે જાંધુવાની કાંઇ પરવાહ બી નથી,” લેડી લીલાએ આગળ ચલાવ્યું, “ને જો તું અમોને નહીં સતાવવાનું માયે લે તો—”

પણ હું હબી કાંએ જાઉં? કૅલવેડન હોલને લગતા માહરા ધકેલાપછાડમાં કાંઈ બી અ-પ્રમાણીક હતું એમ આએ મુખીને હું સમજવા કાંય હઈ? મેં, તેથી, એપરવાહીના દેખાવ સાથે મોઠા તુમાખથી તરત વચ્ચે પડી કહ્યું, “હું નાલાયક અબજાઓની પખે એવું કાંઇજ કરતી નથી કે જે વાત અજવાળામાં આવતાં માહરે જરા બી જાહેરમાં ડરવાનું કે શરમાવાનું થાય! કૅલવેડન હોલને લગતી માહરી નેકી જોઇએ તો બલે આખી દુન્યા જાંધુ!”

“તે મમે તે હોય, પણ એ વાત તું લોકોથી આજ ને કાલ છુપાવવા માંજેજ એમાં તો કાંઈ સવાલજ નથી,” પેલીએ હઠ લીધી, “હવે ત્યારે એ રસ્તા તાહરે વાસ્તે ખુલ્લા છે. યાતો હું કેહુંજ તેમ તું કસમ લે, અથવા—”

“હા, અથવા?”

“અથવા તો તાહરે અહીંયાં ચાર પાંચ દહાડા કેદ રહેવું પડશે, કેમકે અમે ઈસ્લાંડ છોડી જવાના છીએ, તેથી અમે કેલે અથવા બુલોં જઈને તુને છોડી મુકવા જ્યાં સુધી તાહરા આએ ચોકીદરોને લખશું નહીં ત્યાં સુધી યાદ રાખજો કે તુને તાહરું છુટાપણું કદી મળવાનું નથી.”

“માહરી સાથે આએ સરકશી? આએ હીમત? મેં આટલી બધી નાખતીથી તમે પલીદોને અત્યાર તક જતાં મુકયાંજ તેથી?” મેં હદ વગરની ગુસ્સે થઇને બખાલ્યું. હું ગુસ્સામાં જોયા પોતે પોતાને જીલીજ ગઈ! “એ વરસ પર હંટર સ્ટ્રીટમાં મીં નૉરમનનાં ઘરમાં આવીને ઝેરી સુફેદ ગુલાબ સુંઘાડી તેં માહરું ખુન કરવાનું આદ્યું હતું, અને તે તાહરા કરખીણ ગુનાહ પર ઢાંકપીછોડા કરી મેં તુને જતી મેળી તેની બી તું શરમ કરી શકતી નથી? જા, જા, કમીની ઓરત, તાહરેથી થાય તે કર! માહરે માયે સદા દાદરની ચોકી છે. હું તાહરી સાથે જ્યાં વાત કરવા વટીક કમકમીને ના પાડુંજ!”

“હેમક! દીવાની! કંગાળ!” હવે પેલી પણ તેટલીજ હદ સુધી પોતે પોતાને જીલી જઈને ઉસ્કેરાઇ, “તું જાંધેજ, તું કોણ સાથે એટલી તુંદીથી વાત કરેજ તે? હલકી પંકતીની નાટકવાળી, તું શું જોઇને એટલી ફાસ્ટ જાયજ? માહરાં મોંઢાંમાંથી એક બોલ બાહેર

પડશે તો તેજ વખતે તાહરો અહીં ને અહીં ધડો લાવડો થઈ જશે તેની તુને ખબર બી છે?”

“હા, હું જાણું છું કે કોણ સાચે એટલી તુંદીથી વાત કરે છે તે।” મેં મોટા તીખાસથી જવાબ કર્યો, “અને વળી હું એમ બી જાણું છું કે માહરાં મોઢાંમાંથી બી એક પણ બોલ બાહર પડશે તો તું ફાંસીને લાકડે લટકી જશે।”

“સેહતાંન!” લેડી લીલા પોતાના પીસેલા ઢાંતો વચ્ચેથી પટપટી, અને તે એટલી બધી ગુસ્સે થઈ કે તેનું આખું તનબદન ધ્રુજતું દેખાયું, તથા તે સોહામણો ચેહરો જે આટલી હદ સુધીનો ખુબસુરત હતો તે જેતાં બીહીક લાગી આવે એટલો કાળો ઠણક મારી ગયો।

હું બીહીને બે કદમ પાછળ હઠી, અને માહરી પુરતી સંભાળમાં સચેત થઈ ઉભી. લોહીમાં લપટાયેલાં એવાં ખુનીઓનો ઇતખાર કેવો? કાંય નહીં તે એક વાઘણની છલાંગથી કુદીને માહરાં દીલ પર આવે, અને મને આજેજ કરીને પેલો સુફેદ ગુલાબ સુંઘાડી દે? કાંય નહીં તે જખુન ખુનતું ખુની હથ્થાર તે કરપીણુ ઓરત પાસે હાલમાં પણ મોજુદ અને તૈયાર હોય?

“હવે સાંભળ, એકન પર્સી!” પેલીએ, એમ છતાં, પોતાનો ગુસ્સો છાતીમાં ઓગાળીને ગુંગળાયેલે અવાજે કહ્યું, કે જ્યારે તેનો મીઠો મધુરો અવાજ ધાડો અને મંબીર વાગતો સંભળાતો હતો; “તું મને હંટર સ્ટ્રીટના બનાવની યાદ આપેછ, પણ મેં તો તુને તેજ વખતે કહેલું હતું કે હું જે તાહરી દોસ્ત નહીં થઈ શકું તો તાહરી જીવલેણ દુશ્મન થવાની, અને તેજ હું આજે બી પાછું તુંને, પરીણામોની એક બી દરકાર વગર, પાછું કહી સંભળાઉંછ. મને તાહરાં વચન કે કયુલાતની દરકાર નથી, અને તાહરો કેમ રસ્તો કરેલો તેની મને સારી રીતે ખબર છે।”—અને મોટા તુમાખથી એમ કેહતાં તે જતી રેહવા ફરી.

પ્રકરણ ૨૦૬.

“ઓ, એમ છે?” મેં કહ્યું,—અને ખુદ જાણે મને શું તરતજ એકદમ ઝનૂન છુટ્યું કે તેની પીઠ ફરેલી જોષને મેં તાખરતોય એક ઉછાળો મારી તેને મળતીમાંથી પકડી। હું પોતે માહરા બચાવમાં મને તે વખતે છુટેલું તે ઝનૂન આજે પાછું શાંતીથી યાદ કરેછ ત્યારે માહરાં આખાં તનબદનમાં ઠરઠર ધ્રુજુંછ, મગર તે વખતે મને કોઈ બધ કે કોઈ આનાકાંનીનો ખ્યાલ વટીક થયો નહીં. હું એક ઝનૂની વાઘણનીજ માફક ઉસ્કેરાઈ ગઈ હતી।

મેં તેનું મળું બચડી નાખ્યું, અને તે એક અવાજ વટીક કરી શકે તે આગમય તો તેને પેલી કંગાલ પલંગડી પર પટકી નાંખીને હું તેની છાતી પર ચઢી બેઠી, જ્યારે માહરો રમાલ કાઢી તેનાં મોઢાંમાં ઢાંચો મારી દેવાનું, ત્યાં પડેલી પેલી દોરડીએ વડે પછીથી તરત તેના હાથ પગ તે આટલી સાથે ઓસ્તવારીથી બાંધી લેવાનું, વિગેરે ફક્ત એકજ પળનું કામ હતું। તાજુબ તો એ કે હજી બી પોતાનું વેર વાળી શકવાની દીવાન્યતબરી ઉમીદમાં એ માહરી ફતોહથી પુલાઈને ધરડી બેઠી વટીક તાખરતોય મને જોષતી મદદ કરવા ધણીજ વીહળી પડી ગઈ હતી. તેણીએ અબ્બલ તો ઘોંઘાટ કર્યો નીચે નહીં પોંદોંચવા પાંચે તેની દુરઅદેશ ફકરથી આરણું તરત બંધ કરી લીધું, કે કોઈ ગડબડ કે અછાડપછાડનો અવાજ વટીક નીચે

જય નહીં, અને વળી, મેં કહ્યું તેમ, પછીથી તાબરતોબની બધી મને મદદો પશુ કરી.

મેં હવે ફરીથીનું તેનું ગળું દાબી દીધું, અને પછી તેનાં મોંઢાંમાંથી પેલો દાઢો કાઢ્યો.

“હું એક બી આનાકાની વગર તાહરું ગળું ચીપલાવી નાંખશ,” મેં ખરાં દીલનાં જોશ ને ઝંતુનથી કહ્યું, “હું માહરા બચાવમાં તુને જાનંથી મારશ, જો તું એક બી યુમ મારવાની જરા બી હીલચાલ કરશે તો ! તું જોયજ કે આએ વખતે બારણું અંદરથી ચપટ બંધ છે ! બોલ ત્યારે, માહરી આગળ ખરી વાત કર ! પેલો જવાન જેણે મને મદદ કરવા માંગી અને જેને અકસમાત થયો હતો તે જીવતો છે કે મરી ગયો છે ?”

“જીવતો છે,” લેડી લીલાએ પોતાની નાચારી તરત જોઈ લેઈ મુશકેલથી બોલતાં જવાબ કર્યો.

“કાંઠાં છે ?”

“નીચેજ—પેલાઓની પાસે છે.”

“હવે ત્યારે, બુદી, તું બારણું ઉંધાડ ને નીચે જા !” મેં ધરડી બંટીને હુકમ કરતી ઢપે કહ્યું; “તું પેલાઓને જમને બેઠકક કેહ કે અમોએ લેડી લીલા સાથે સલ્લાહ ને સમજીતી કરી લીધીજ, અને વીલ્યમને લેડી લીલા તરત ઉપર બોલાવેજ.”

“અને તે લોક સાથે કોઈ ઉપર આવવા માંગે તો ?”

“સાફ ના કેહજે. કેહજે કે લેડી લીલા એ છોકરા સાથ ખાનગીમાંજ વાત કરવા માંગેજ, અને તેની પાસે ચોક્કસ કચુલાતો લખને એને હવે જતો મુકવાનો છે.”

“ધણું મળહનું, ઓ ધણુંજ મળહનું !” તે ધરડી વંત્રીએ ખુશાલીથી હાથ મસળતાં કહ્યું, “અંલન, આજે તો તેં ભારી બળવી, દીકરા ! મને હવે તું એની પાસે પેલું મેં સહી કરી આપેલું કાગળ બી પાછું અપાવી દે, કે માહરું બી કલ્યાણુ ચર્ષ જાય !”

“તે તુને પાછુંજ મળશે,” મેં ઠરાવની મજબુતીથી ને ઓસ્તવારીથી કહ્યું, “તું જમને વીલ્યમને પેહલ્લાં ઉપર લઈ આવ, ને પછી હું તુને તે કાગળ પાછું અપાવવાનીજ છું. એવી જબરદસ્તીની દમલબાજીથી સહી કરાવેલો દસ્તાવેજ આએ નાલાયક ઓરતનાં સ્વાધીનમાં માહરે રેહવા દેવોજ નથી.”

ધરડી બંટી એ સાંભળીને ખુશીથી નાચતી તે ઓરડામાંથી બાહરે ગઈ. તે ઓછી ખતી નહીંજ હતી. તેણીએ સંભાળને ખાતર વળી બાહરે જમને પશુ પોતાની પુઠે બારણું પાછું બંધ કરવાની કાળજી કરી.

“તું જો જીવવા માંગતી હોય. લેડી લીલા,” મેં તે પછી કહ્યું, “તો જરા બી તાહરો અવાજ ઉઠાવતી ના. હું માહરા આંગળાં તાહરાં ગળાંમાં આરપાર જરા બી આનાકાની વગર તરતજ ચલાવી દેવશ, તું જો જરા બી સોહર મેચાવશે તો ! તેં મને ઘણી સતાવેલી છે, અને માહરા જાનના બચાવમાં ખરેખર હાલમાં હું ખુન પરજ ચઢેલી છું !”

લેડી લીલાએ ટકટક માહરા ચેહરામાં જોયા કીધું ! યુમ પાડવા ચાહે તોપણ પાડી નહીં શકે એવી રીતે, મેં જોયું કે, તેનું ગળું ચીપલાઈ જતું હતું. તેને ગળે કાચકી બાઝી હતી,

અને ખરેખર હું એક ખુનખાર હઉં તક ઉસ્કેરાઇ ગઈ હતી, જેવામાં તો દાદર પર પગલાં વાગ્યાં, અને ઓ ખુશાલી ! વીલ્ચમ અને ઝંટી તે ઝોરડામાં આવ્યાં.

તેનાં કપાળ પર એક મોટો ચીરો પડેલો હતો, કે જેમાંથી લોહી ઝરકતું હતું, અને તે પર પાટો બાંધેલો હતો.

માહરાં પેટમાં ખરેખર તો મુતલમ જીવ ન હતો. મેં ધરડી ઝંટીને વીલ્ચમને ઉપર બોલાવી લાવવા નીચે હાંમત કરીને મોકળી હતી ખૂરી, પણ હું ધારીજ નહીં શકતી હતી કે માહરી ધારણાઓ એટલી હદ સુધી આગાદ પાર ઉતરશે ને ફત્તેહમંદ થશે. હું બીહીતી હતી કે ધરડી ઝંટી નીચે જશે એટલે મને એકલી જોધને પેલી જરર અછાડપછાડ કરશે અથવા યુમ પાડવાનો જોખમ પણ કદાચ કરે—જોકે ખરેખર તો મેં માહરાં આગળાં ફયાહીશુ-પણે તેનાં નાનુક સુવાળાં ગળાંમાં દાખીજ રાખેલાં હતાં. વળી હું ધણે ભાગે એમ બી બીહીતી હતી કે પેલા નીચે ચોકી કરનારા બદમાશો ધરડી ઝંટીનું કદાપી નહીં બી માને, અને તલાશ કરવા તેઓમાંનો એકાદ પેહલાં ઉપર આવવાનું બી મન કરે ! પણ નહીં, તેવું કશું એ થયું નહીં, અને અત્યાર સુધી માહરી ફાવત સંપુર્ણ હતી.

હવે વીલ્ચમ આવ્યો, અને તે તો લેડી લીલાને મેં એવી અવદશા વચ્ચે પટકી નાંખેલી અને મને તેની છાતી પર ચઢી બેઠેલી જોધને અજબ, હેરત અને દંગ થઈ ગયો !

“ નીચે સધળું સમાધાન છે ? ” મેં તેઓ ઉપર આવતાં સાથે ધણી લાહેરી ને હાંમતના મોઝા તુમાખ સાથે ધરડી ઝંટીને પુછ્યું.

“ તદ્દન, ” ધરડી ઝંટી કે જેનાથી ખુશાલીનું મારું હસાઇ હસાઇ જવાતું હતું તેણીએ બોખું બોખું હસીને મને સધ્યારો આપ્યો. “ તેઓમાંનો એક તો સાંભો હસીને એમ બી બોલ્યો કે “ અમારી ખાત્રીજ હતી કે હર લેડીશીપ અત્રે આવશે એટલે બધો એજ મુજબનો દોસ્તીનો બદોબસ્ત થઇ જવાનો ! ”

“ હવે, વીલ્ચમ, ત્યારે હમણાં ને હમણાં તાહરેથી થોડુંક ચાલી જઇ શકાશે ? ”

“ ઓ, ધણુંજ સારી રીતે ! ” વીલ્ચમે ઉળટમંદ જવાબ કર્યો.

“ પીટર્સરીલ્ડ અહીંથી દોઢ માઇલ છે, ” મેં કહ્યું, “ હવે તું શું ધારેછ ? તું કેટલા વખતમાં ત્યાં પુગી જઇ શકશે ? ”

“ ફક્ત વીસ મિનીટમાં, મીસ, ” વીલ્ચમે ઉતાવળે કહ્યું.

“ ધણું સારું; ત્યારે હવે તું ત્યાં દોડી પોંહચ, અને ત્યાંનાં રાયલ હોટેલમાં થોખ; ને જો એક કલાક સુધીમાં હું ત્યાં નહીં આવી લાગું તો તરત પોલીસને લખને અહીં પાછો દોડી આવજો, અને અહીં જ બી ખરાબીઓ થયલી તું જોય તે સધળી લેડી લીલાનું કાધેલું ને કરાવેલું છે એમ હાંમતથી જાહેર કરજો. ”—અને વીલ્ચમ તાબેદારીથી જવા કરતો હતો, પણ મેં હજી તેને રોક્યો.

“ સખર કર, ” મેં કહ્યું—અને માહરા હાથ તો પેલીનાં ગળાં આસપાસજ રોકાયલા

હોવાથી મેં ધરડી બંદીને કહ્યું, “એનાં ગળવાંમાં તાહરેં સહી કરી આપેલું પેલું કાગળ છે તે કાઢ !”

ધરડી બંદીએ, એ સાંભળતાં સાથે, ખુશાલીનાં એક “ચકલ” સાથે તે કાગળ ખેંચી કાઢ્યું. અને તે પોતાનાં ગળવાંમાં તે ઠેસવવા જતી હતી, પણ મેં ના કહ્યું.

“નહીં, એ હમણું તાહરે રાખવાતું નથી,” મેં કહ્યું, “આપ એ કાગળ વીશ્યમને. એ તો એક મજબુત પુરાવો થશે. એ તું તાહરી પાસ રાખ, વીશ્યમ, ને જો એકજ કલાકમાં, મેં કહ્યું તેમ, હું તુને ચોંચલ હોટેલમાં નહીં આવી મળું તો એ હસ્તાવેજ તાબરતોબ પોલીસને સ્વાધીન કરજે, અને પુરતા આદમીઓ લખને મારતી ગાડીએ અહીં પાછો આવી લાગજે.”—અને વીશ્યમને બીજી વાર કેહવું પડ્યું નહીં. તે કમાનમાંથી છુટેલા તીરની ઝડપે ત્યાંથી દોડી ગયો.

“ડોસી, જો !” મેં એ પછી વળી ધરડી બંદીને હોકમ કીધો, “બારીએથી જો કે એની પુઠે કાંઈ જતું તો નથી ?”

તેણીએ જોયું. થોડીક મિનીટ સુધી તે બારીએ ઉભી રહી, અને પછી હદ વગરની ખુશાલીથી હાથ મસળતાં તે ખુદ્યાએ પોકાર્યું, “હુરે ! ધોરી સડક પર ઉતરી બી ગયો, અને આપણે બચી ગયાં ! છોકરી, તાહરી હુસ્યારીને હજારો સાબાશ છે.”

મેં પણ હવે મસ મોટા છુટકારાનો દમ ખેંચ્યો. મેં, એમ છતાં, હજી થોડોક વખત સુધી લેડી લીલાને તેજ ‘પોઝીશન’માં દાખી રાખી, કેમજે હું વીશ્યમને સલામત પીટસંરીલ્ડ પેંહચી શકવા માટે પુરતો વખત આપવા ચાહતી હતી, અને પછીજ મેં માહરા હાથ કે જે એવી એકનીએક રવેસે પેલીનાં મળા આગળ દાખી રાખેલા હોવાથી તમામ અકડી ગયા હતા તે હઠાવી નાંખ્યા.

“હું હવે તુને છુટી કરુંછ, ઝોરત !” મેં મોટા તુમાખના તુચ્છકારથી કહ્યું, “અને હવે તાહરે જોઇએ તો બેલાશક તરત પેલા ખુનીઓને તાહરી મદદે ઉપર બોલાવીને માહરેં કે અમે બેઉનું ખુન કરાવ ! મને હવે જરા બી દરકાર નથી. તું જે કરશે તે તાહરે જોખમે કરશે. મેં કેઇ રીતે ચોકકસ પાચે કામ કીધેલું છે તે તું જોઇ ચુકીછ. હવે તું તાહરેં સુઝ્યું કર.”—અને હું ખસી ગઇ. મને બીહીક લાગી કે ઝતુનની મારી તે પોતેજ હવે માહરી પર પાછો વળતો હુમલો કે ધસારો લાવે એ પણ બનવાજોગ હતું; પણ તેવું કશું બન્યું નહીં. મેં જોયું કે તે નાચીજ ઝોરત તેવું કાંઇ કરવાની તન મનની સ્થિતીમાંજ ન હતી. તે બડી મુશકીલથી ઉડી શકી. તેણીએ મુશકીલથીજ દમ ખેંચ્યો, તેનાં ગળાંમાં કાંઇ ખખડાટ થયો અને બીજીજ પળે તે ઢબ દબને પડીને બેહોસ થઇ ગઇ.

હું ગભરાતથી તેની આગળ દોડી ગઇ. મેં તેને તરત માહરા ખોળામાં લીધી, અને બંદી પાસે પાણી મંગાવીને ધણું સરખું તેનાં મોંઢાં પર છાંટ્યું, જેથી અતે થોડેક વારે તે પાછી હોસમાં આવી. એ પછી ધીમે ધીમે તેણે આંખ ખોલી આસપાસ જોયું, જ્યારે જેતાં સાથે તેને સઘળી ખરી વાતનું જાન થયું, ને તેણે આંખ પાછી વીચી દીધી.

“લેડી લીલા,” મેં કહ્યું, “હવે તું જોતી હશે કે ખુદતાલાએ પાછી મને પુરતી મદદ

કાધેલી છે. અત્યાર સુધીમાં પેલા છોકરા રાંધણ હોટેલમાં પુગી ગયો હશે. તું અને સાંભળવા માંજેલ ?”

તે ઉઠીને બેઠી, અને માહરેથી અળગ થઇ ગઈ. તેણીએ માહરી તરફ ધણી ધીક્કાર ને કપટનીજ આંખો ઠેરવી.

“હવે તું શું કરવા માંજેલ ? હજી બી તું સમજીતી પર આવવા માંજેલ કે નહીં ?” તેણીએ તોરથી પુછ્યું.

“સમજીતી ?” મેં તુચ્છકાર કર્યો; “જીત માહરી-જે—તાહરી નહીં; અને હું જે કહું તે શરતો તાહરેજ કયુલ કરવી પડશે !”

“અને તાહરી તે શરતો શું છે ?”

“માહરી શરતો એ છે કે અપધડી અમો બંનેને તું છુટાં મુકે, ને અત્રેથી જવા દે,” મેં જોર શોહારથી કહ્યું; “અલબત્ત તું ધણી બુરી છે, અને અત્યાર સુધી તેં જે ખુન કાધાં હોય તેમાં વધારાનાં એક બે કરવા તું અચકે નહીં તે હું જાણું છું અને કયુલ કરું છું, પણ ધ્યાન રાખજો કે આજે વખત તમે શોક ફાંસીનાં લાકડાંથી બચવાનાં નથી, કેમજે વીલ્કમ એવી રીતે કામ બેશે કે તમોને કોઇને અત્રેથી નાહસવાનો વખતજ મલવાનો નથી !”

તે કસકુનમ ઝોરત થોડોક વખત લાંબી નીમાહ પોંહચાડતી થાબી ગઈ. તે થોડોક વાર વિચાર કરતી ચુપ બેઠી, અને પછી ગરીબાઇથી કહ્યું, “માહરે કયુલ કરવું જોઇએ કે તેં ધણી તારીફ લાયક હુસ્મારીથી કામ લીધું છું, અલન; અને હવે તેથી એ આપણા વચ્ચેના કડવાસનો અહીંજ છેડો આવવો જોઇએ. જો તું અમોને તમો બંને જોગી અમારી જાસ્તી વાસ્તે નહીં પકડાવાનું માથે ભેતી હોય તો હું વચનથી બંધાઈ જાઉં કે હું અથવા કસેર આજ પછી કદી તાહરા રસ્તામાં આવશું નહીં.”

હવે મેં પોતે થોડોક વિચાર કાધો. હું કાંય નહીં કયુલ થાઉં ? તે હુચ્છીએ પેલા ધરડી બેંડી પાસે લખાવી લીધેલા દસ્તાવેજ વટીક માહરા સ્વાધીનમાં હતો, જે કોઈ બી દાહડો તેઓ સામું માહરા બચાવતું એક મજબુત હથવાર થઇ પડે એમ હતું. વળી હું કયુલ નહીં થાઉં તો એ બુરાઓ છેલ્લે પાટલે બેસે, અને ઝનુન પર ચઢેલાં, પરીણામોની ફરકાર કર્યા વગર, કાંઇ ને કાંઈ કરી બી નાંખે ! એ ઉપરથી મેં કહ્યું; “હું ધારું છું કે મેં પુરતી જીત મેળવી છું, અને માહરે વાસ્તે હવે તેટલુંજ બસ છે. અમોને અહીંથી હવે જલદી જતાં મુકો, કેમકે એક કલાક થઇ જશે તો વીલ્કમ પોલીસને ખબર આપશે તેની અને ધણી બીહીક છે, અને અમો જોગી તમારી આજે શરમબરેલી જાસ્તીની વાત પર અહીંજ મટાડું વાળવા હું નાખતીથી કયુલ થાઉં છું.”

“જા ત્યારે,” તેણીએ કહ્યું; “હું દાહર આગળથી પોક્કરીને પેલાઓને કેહું છું, અને તે શોક તુને જવા દેશે.”

“હું પોતે તો અલબત્ત પોલીસને નથીજ ખબર આપવાની,” મેં, એમ છતાં, જતાં જતાં કહ્યું; “પણ માહરે કેહવું જોઇએ કે બીજાઓ એમ કરે તેની હું જોખમદાર નથી. દાખલા તરીકે પેલા પોસ્ટીલીયનને એ શોકાએ માર્યો છે તે જો ફરમાદ કરવા જાય—”

“તેનું અમો ઠેકાણું કરી ચુક્યાંછ,” લીલાએ શાંતીથી જવાબ કર્યો.

“શું તેને મારી નાંખ્યો?”

“નહીં, તે ફક્ત બેહોસ થયો હતો, અને પછી જરા વારમાં હું પોતે ત્યાં આવી લાગી, એટલે મેં તેને એટલું પુરતું નવાજ્યોછ કે તે કશી ફર્યાદ કરી શકવાનો નથી, ને ખુશીથી એ જાસ્તી વાસ્તે ચુપ થયેલો છે.”

“અને તમે લોકે માહરાં ઘર પર ચોકી રાખી હતી એ વાત ખરી કે?” મેં ત્યાંથી જવા આગમ્ય બધું ખરું નરું કરી લેવાની મતલબથી હજી થોડીક જાસ્તી તેહકીક કરી.

“હા, અમો ધરડી બંદીની હીલચાલ તપાસતાં રહ્યાં હતાં, અને એક વખત એ તાહરે ઘર આવી ગયો તેની અમોને ખાતમી મળી, જેથી અમો ધણાં બીહીષાં,” તે દુષ્ટાએ કહ્યું, “તે પછી અમે વધતી તેહકીક રાખી, અને તમે બંને જુદી જુદી પોસ્ટએઝમાં પીટર્સરીફ્સ તરફ આવ્યાં તે અમે જાણ્યું. મેં પોતે તુને પીટર્સરીફ્સ આવવા નીકળેલી માહરી ગાડીમાંથી જોયું હતી.”

“તે મને ખબર છે,” મેં તુમાખથી કહ્યું, જ્યારે લેડી લીલા હવે ધરડી બંદી તરફ ફરી.

“જો, બાધ,” તેણીએ કહ્યું, “તેં અમારા એક હજાર પાંઉન્ડ હમણાં ને હમણાં લીધેલા છે. એક હજાર પાંઉન્ડની નોટ મેં તુને આપેલી હમણાં બી તાહરાં ગજવામાં મોજુદ છે, વાસ્તે તાહરાં ઇમાનને થોડીક સાચ્ચી થજો, અને જોકે તેં સહી કરી આપેલો દસ્તાવેજ અમારાં સ્વાધીનમાં નથી, તોબી એવી એક ગંજવર રકમ તુને મળેલી હોવાથી હવે અમોને સત્તાવવાના ખ્યાલથી બાઝ આવજો.”

પણ તે બારેમાં પુરી અબળા આમરદ કે ઉમરદ કાંઇ બોલીજ નહીં! તેણીએ કશો જવાબજ નહીં કર્યો, અને હવે એ જોઇ મેં ત્યાંથી જતીજ રેહવાને ઉતાવળ કરી. મેં માહરી ટોપી પેહડી, અને પોસ્ટમેન્ટો ઉપાડી લીધો. માહરી ખાતી હતી કે લીલા હવે કશોજ દગો કરી શકવાની નથી, અને તેમજ થયું.

જેવાં અમો દાદર ઉતર્યાં કે ઉપરના કટેરા પરથી ટીંગાઇને તેણીએ નીચે પોકારી કહ્યું, “તમો તમારે હવે એ લોકને જવા દેજો. અમારા વચ્ચે સઘળી જરૂરી સમજુતીઓ થઇ ચુકેલી છે.”

તેઓ બધા બીડી પીતા, મેં આડી નજરે જોઇ લીધું કે, ત્યાં અરડાઇ પડેલા હતા, અને બીડીના ઉબક લાવનારા ધુમાડાથી ભરાઇ ગયેલો તે આખો ઝોરડો બેહક બેહક થતો હતો, પણ મેં તેઓ તરફ નહીંજ જોવાના ઢોંગ કર્યા, અને હું માહરું છુટાપણું પાછું મેળવીને ખુશીથી છાકટ કરી મેળનારા છુટકારાનો દમ ખેંચતી ફરી એક વાર બાહરની ચોખ્ખી હવામાં ઉતરી.

હું જલ્દીથી પીટર્સરીફ્સ ખાતેનાં હોટેલમાં પોંહચી જવા ચાહતી હતી. એક તો રખે કલાક વહી જાય અને વીલ્યમ પોલીસને ખબર આપી દે તેની મને ખરેખરી ફકર હતી, અને બીજું તો આખી રાતની હું તમામ ઉઝગરી હોવાથી અને સહવારે અત્યાર સુધી મેં કાંઇ પીધેલું ખાધેલું નહીં હોવાનાં કારણથી હું તદ્દન બીમાર થઇ ગયેલી ધસડાતી ચાલતી હતી.

અમો પેહલાં પાંચેક મિનીટ સુધી તો અમારા વિચારોમાં બને ગીરફતાર ગુપ્ત્યુપજ્ઞ ચાલ્યાં, જે પછી મને યાદ થતાં મેં તે ડાસીને પુછ્યું, “એ શું કામળ તેં એ લોકને સહી કરી આપ્યું હવું?”

“પ્રુદા જાણે! હું પોતે બી જાણું છું કાંઈ ને?” તે હસી.

“ઓ, હું સમજી,” મેં કહ્યું, “તે કામળ બતાવવા સાથેજ તે નાશાયક ઓરતે તે કામળ પર એક હજાર પાઉન્ડની નોટ ધરીને તુને બતાવી દેશે, એટલે કામળમાં શું લખેલું હવું તે જાણવાની દરકાર કીધા વગર તેં તાહરી સહીનું બીલાકું તરત ચીત્રી આપ્યું, એમજ કેની?”

“એમજ, છોકરી, એમજ! હજાર પાઉન્ડ તે કાંઈ તાહરે મન હસવા જેવી રકમ છે?”— અને તેણીએ જે ગજવામાં તે પાદશાહી અનામત સાચવીને મુકી હતી તે ઉપર જાણે ફરીથીની ખાત્રીને વાસ્તે ધણી સંતોષથી પોતાનો હાથ મુક્યો!

“અને ત્યારે ઝારાનું વેર લેવાનો તાહરો અરમાન કે જેને વાસ્તે તું આટલું આટલું કુદતી હતી અને બધા જીવેજીવ પટકી નાખતી હતી તે તેં હજાર પાઉન્ડ બદલ વેચી નાંખ્યો એમજ કેની?” મેં મોટા ધીકકારથી કહ્યું.

“છોકરી, તું હજી નાદાન છે! તું હજી બચ્યું છે!” તેણીએ ફજેત જેવું હસીને કહ્યું, “તું એમાં નહીં સમજે. તું માહરા જેવી મોટી ને ખુદી થશે ત્યારેજ જાણશે કે પૈસો તો ખુદ ખુદાથી બી આગળ ને આળા છે!”

હું કમકમી. આ દુષ્ટ ઓરત ઝારા પરનાં ધણીં હેતની બઝાઈ હાંક્યા કરતી હતી, અને તેનાં મોહતતું વેર લેવા ધણી ધરફડી મારતી હતી, પણ માહરી ખાતરજમા થઈ કે આ તે જાતની એક નાચીજ કપાત્ર હતી કે જે હાલ તેને મળી હતી તે માંહેલી અરધી રકમ વાસ્તે જરૂર પડતે તો ખુદ ઝારાને પોતાને પણ શેહતાનને વેચી નાખતે! એવી એકનો છતબાર શું? હાલ પાંસો પાઉન્ડ બદલ લેડી ફેલવેડનને સાફ કરી આપવાનું તે માથે લઈ ચુકી હતી ખરી, પણ જો કોલીંગવુડ એને મળે અને પાંસોને બદલે સાતસો આપવાનું કેહે તો એજ ગરીબ લેડી ફેલવેડનને પોંહતી કરી આપવાનું જ પાછું માથે લે! એમ છતાં માહરી મતલબને સર હાલ તો માહરે એને ટાઢી મીડીજ રાખવાની હતી, જેથી મેં તેને વધારે ફફડાવવા કે ઠપકા આપવાનું તુરત વેળા મોકુફજ રાખ્યું.

“હવે તું શું કરવા ધારેછ?” મેં તે પછી તેને પુછ્યું.

“હવે લંડન સુધી ધકેલો ખાવાની ત્યારે તો આપુને કોઈ જરૂરજ નથી,” તેણીએ કહ્યું, “હું ધારું છું, કે હર લેડીશીપને વાસ્તે જે જોરાવર દવા જોઈએછ તે તો અત્રે પીટર્સફીલ્ડ ખાતે બી મળા શકશે.”

“ઓ, તે તો ત્યારે ધાણું બેહતર થશે,” મેં ખુશી થતાં કહ્યું, “કેમકે તો હું આજ ને આજેજ ફેલવેડન હોલમાં પાછી ફરી શકશ.”

એ ઉપરથી મને તે ડાસીએ પીટર્સફીલ્ડમાંનાં એક જાણીતાં “એલ હાઉસ” (પીકાં)નું નામ ઠેકાણું આપ્યું, કે જ્યાં તે દવા લેવા વીલ્યમને એક ફલાક પછી તેની કને મોકલી આપ-

વાતું તેણે મને કહ્યું, અને પછી તે દવા લખને માહરે કંલવેડન હોલમાં પાછું ફરવું એવી અમો વચ્ચે બંદોબસ્તી થઇ.

“અને તું આવતે અઠવાડયે તેં પ્રામીસ કર્યું’છ તેમ હર લેડીશીપને પાછાં જોઇ જશે કેની?” મેં ચાદ કરાવ્યું.

“અચ્ચીતજ, બરાબર આજનેજ દાહડે આવતે અઠવાડયે ધારા મુજબ સાંહજે છ વાગતે હું બાગમાં આવી જવશ, પણ આજે “ડ્રગ” જો મળશે તો તે એટલું કારગત લાગશે કે હું એ બાધને પાછી જોવશ ત્યારે તો એ પુરતી તંદરોસ્તી સાથે ફરતી હરતીજ થઈ ગયલી હોશે!”—અને તે દદા ખાત્રીના વિશ્વાસથી હસી.

એ પછી પીટર્સરીસમાં દાખલ થવાની રસ્તાની વળાંક પર અમો બંને છુટાં પડ્યાં, અને હું હોટેલ તરફ આગળ વધી તેવામાં જોઈ’છ તો વીલ્યમ માહરી વાટ જોતો હોટેલના દરવાજા પરજ દમક્યા કરતો ખોટી હતો, જે મને તે તરફ આવતી દુરથી જોઈ અતી ધણો ઉલટમંદ, માહરા હાથમાંનો પોસ્ટમેન્ટો લઇ લેવા, માહરા બણી હસ્તે ચેહરે ધસી આવ્યો.

પ્રકરણ ૨૦૭.

તે મને એ મુજબ સલામત પાછી ફરેલી જોઇને ધણો ખુશી થયો, અને હું તેની સાથે હોટેલમાં જઇને ઠર પડી, જ્યાં મેં હાથ મોહું પાક કરી તરતજ જમવાતું મંગાવ્યું, કેમકે મેં ધણી કઝાકોથી કથુંજ ખાધું નહીં હતું, અને પછી જમીને વીલ્યમ જોડે નિરાંત પાંખેલી હું વાત કરવા બેઠી. તે કેવી રીતે જાણવા પામ્યો અને મને માહરાં કેદખાનામાં મને મદદ થવા આવ્યો તે મેં તેને પુછ્યું.

“મને તો વાહલી ખીડાએજ મોકલ્યો, મીસ,” તેણે જવાબ કર્યો, “તમે કંલવેડન હોલ ખાતે જવા નીકળવા પછી એનો કાંઈ જીવજ નહીં માન્યો. તમે તૈયાર થતાં હતાં ત્યારે કોઇએ આપણાં બારણાંમાં ઉભેલી તમારી મુસાફરીની ગાડીમાં ડોકાવીને પાછું ઉપર આપણી બારી પર જોયું હતું તે વાતને લગતી એની શીકર તો તમે બાઇએ હસી કાઢી હતી, પણ એને તેના સંબંધમાં તે છતાં પુશ્કળ ચટપટ થયાજ કાઢી, જેથી માહરે માહરા શેકની રજા લખને તેનાં મનની નીરાંત વાસ્તે એક ફેરો આજે તરફ આવી જવું એમ અમોએ નક્કી કર્યું. હવે થયું એમ કે હું કંલવેડન હોલ તરફ તેહકીક કરતો આવ્યો ત્યારે મેં ચોરી છુપીથી ધરડી બંદીનેજ એ હોલના બગીચામાં દાખલ થતી જોઈ, અને મને ત્યારે કાંઈ બી દગોજ હોવાનો વધતો વેહમ પડ્યો! એ પછી જરા વારે તે વળી પાછી બાહર નીકળી અને થોડેક દુર જઇને એક બાજુમાં ઉભી રહી, એટલે હું બી, તે મને નહીં જુએ તેમ, બાજુમાં છુપાઈ રહ્યો, બ્યારે જરા વારે મેં જોયું કે એક પોસ્ટમેન્ટ આવી તેમાં તે બેસી ગઇ, જેમાં તમે પોતેજ હતાં! હવે તેથી મને નીરાંત થઇ કે દગા જેવું કાંઈજ નહીં હોવું જોઇએ, ને તે ઉપરથી હું પાધરો પાછો લાંડન આવવા નીકળી પડ્યો. માહરાં મનમાં કે પીટર્સરીસ ખાતેથી કોઇ ગાડી ગાડું લાંડન જતું મળી આવશે તેમાં હું બેસી જવશ. હું તેથી પગ ઉઠાવીને ચાલવા લાગ્યો, અને માધલેક ચાલી ગયા પછી જોઈ’છ તો તમારીજ પોસ્ટમેન્ટ રસ્તાની એક બાજુમાં ખાલી ઉભેલી!! હું

એ જોઇને ખરે મને ગભરાયો, અને મેં તેના હંકારનારને તમો લોક ક્યાં ગયાં હતાં તે પુછ્યું. પેહલાં તો તેણે મને કાંઈ કેહવા ચાહ્યું નહીં, પણ માહરી પાસે ખરચ જોગા પુરતા પૈસા હતા તેમાંથી મેં તેના હાથમાં દસ શીર્ષાંગ સેરવી દીધી, અને ત્યારે જ બન્યું હતું તે સધળું હું જાણી શક્યો. હવે સવાલ માત્ર એ હતો કે આ જ દગલખાજી થઇ હતી તેમાં ધરડી બેઠીનો હાથ અને સામેલગીરી હતાં કે નહીં?

“હવે, મગર, હું એ ફાર્મહાઉસ તરફ ચોરી છુપીથી આવ્યો, અને ત્યાં આવતાં મેં તેના એક બે ઓરડાઓમાં જતી જોઇ એટલે માહરી ખાત્રી થઈ કે તમોને ત્યાંજ કેદ કરી મુકવામાં આવ્યાં હતાં. મેં ત્યારે વધતી સાંભળતી કામ લીધું, અને બારીઓમાંથી ડાકાવીને તમારી પર ચોકી રાખનારાઓ કોણ અને કેટલા હતા તે વિગેરે જોઇ લીધું, જે પછી શું થયું તે તો તમો જાણો છો.”

“તાહરી હાંમતને હજારો સાબ્યાશ છે ત્યારે, વીલ્ચમ,” મેં એ સધળું સાંભળીને મોટી વખાણથી કહ્યું,—અને તરત વધાર્યું, “હવે હાલ પેલું કાગળ, જે ધરડી બેઠી પાસે એ લુચ્છી ઓરડે સહી કરાવેલું મેં તાહરાં સ્વાધીનમાં આપેલું છે તે.”—અને વીલ્ચમે તે મને આપ્યું ત્યારે મેં જોયું કે તે કોઇ વકીલેજ ફ્રેમ્પ કીધેલું હતું. તે કોઇ વકીલનાજ કલાર્કના સરેસ્તાના હરફમાં વકીલેને ત્યાં જ કાગળો વપડાય છે તેવાં એક કાગળ પર લખાયેલું હતું, અને તેમાં ઓનરેબલ એડવીન સેન્ટ ક્લેર પર ધરડી બેઠીએ જે તોહમત ધારાની અદાલતમાં મુક્યું હતું તે તદ્દન કશ્પીત, નાપાયદાર, અને જુદું હોવાનું કમુલ રાખવામાં આવ્યું હતું, ધરડી બેઠી ખાત્રી લખી આપતી હતી કે એ માનવંત અહરથ પાસ પૈસા કહડાવવાની લુચ્છી દયાનત-થીજ તેણીએ એ જુદો ચાર્જ તેના પર મુક્યો હતો!!

મેં તે દસ્તાવેજ સાચવી રાખ્યો. તે મને લાગ્યું કે કોઇ દાહડે કામનોજ હતો. ખચ્ચીત, કેવાં તુચ્છ કમીનાપણાંથી એ કરપીણોએ તે ડોસીને પૈસા બદલ ખરીદીને આ દસ્તાવેજ પર તેની સહી લઇ લીધી હતી તે જોતાં હું કમકમ્યા વના રહી નહીં.

એ પછી મેં વીલ્ચમને ધરડી બેઠીને મળીને પેલી દવા લઈ આવવા તેણીએ કહી રાખ્યું હતું તે પીઠાંમાં ઇષાંણીબંધ મોકલી આપ્યો, અને તે બપોરે બેએક વાગતાને શુમારે તે દવા લઇને પાછો આવ્યો. હવે, તેથી, હું ફેલવેડન હાલમાં ચાહતે તો તરતજ પાછી ફરી શકતે, પણ તરત ને તરત મને ત્યાં જવા ગમ્યું નહીં. તે ઠીક નહીં પડતે. લૉર્ડ ફેલવેડન જાણતા હતા કે હું લંડન ખાતે લેડી ફેલવેડનના ફાંટાઓ તૃપ્ત કરવા માટે જોઈતી ખરીદીઓ કરવાજ ગઇ હતી, અને ત્યારે એટલી વેહલી લંડનથી પાછીજ કેમ ફરી શકું : મેં, તેથી, વળતી સહવાર સુધી હોટેલમાંજ થોપી જવાનું ઠરાવ્યું, અને બીડા ફરમંદ થતી હશે એમ જોઇ વીલ્ચમને એક ખાસ ગાડી કરાવી આપી લંડન પાછો રવાના કરી દીધો, બ્યારે મેં, અલખત, તેની માહરા જોગી સધળી બેકીંમતી મેહનત અને મદદને વાસ્તે તેને, થયા શકતી, પુરતો નવાજ્યો એ તો કહ્યા વનાજ ચાલશે.

અને બીજી સહવારે મેં માહરે માટે ગાડી તૈયાર કરાવી, બ્યારે એક કલાકમાં તો હું ફેલવેડન હાલમાં પોંદ્યો ગઇ. ત્યાં બધાંએ તો મને બેરાક લંડનથીજ પાછી ફરેલી માની લીધી, બ્યારે ત્યાં આવતાં સાથે મને જે પેહલો વિચાર થયો તે એ હતો કે પેલી લુચ્છી એગ્રાફ

તેના લોફર લવર સાથે આગે તરફથી હવે વટેણી વાવી ગઇ હશે કે હજી ત્યાંજ હશે? તેનું તરફત મેં પકડી કાઢ્યું હતું એમ તે જાણી ગઇ હશે કે નહીં?

હું ગાડીમાંથી ઉતરી એટલે પેહલ્લાં તો મેટીલડાએજ હસતે ચેહરે દોડી આવીને મને ઉલટમંદ આવકાર આપ્યો, અને મેં તેનેજ સારે કાળજીથી હર લેડીશીપની તખ્ત વાસ્તે પુછ્યું.

“ધણું બંટર છે,” મેટીલડાએ જવાબ કર્યો, “તમારીજ વાર જોયા કરેછ. મને કેહતાંજ હતાં કે તમે આજે પાછાં ફરવા જોઇએ ખરાં; પણ એ લેઓ, હીઝ લૉડશીપ આવ્યા!”

“ઓ મીસ પર્સી, તમે પાછાં આવ્યાં?” તે ડોસાએ મને જોતાં ખુશાલ અને ઉલટમંદ માહરી બણી દોડી આવતાં અને મને શેકહેન્ડ કરતાં કહ્યું; “કેટલાં જલદી! હું કેવો ખુશી થયો! ખચ્ચીત, તમોને અમારે ખાતર કેટલી બધી તરફી ઉઠાવવી પડેછ! પણ તમે ભલાં છેઓ તેથી જાણીને ખુશી થશો કે હર લેડીશીપ આજે ડાઇનિંગ ટેબલ પર ઉતરવાનો વિચાર કરેછ. મને કેહતીતી કે અંધન આવશે તો હું ડાઇનિંગ હૉલમાં આજે જમવા ઉતરશ.”

“ખરેખર?” હું અતી ધણી ખુશી થઇ; “શું ડાઇનિંગ હૉલમાં નીચે ઉતરી શકે એટલી બધી એવણીની તખ્ત આજે સારી છે?”

“હા, એમ કાંઈ લાગેછ ખરું,” ધરડા લૉર્ડે ખુશાલ જવાબ કર્યો, “અને એ બધાં રૂડાં વાણું તમારાંજ કરેલાં છે.”

અને અમો એ વાત કરતાં ઉભેલાં હતાં ત્યારે હૉલમાંથી લુચ્છી એગાઠાને મેં કાંઇ કામે-કાજે પાસ થતી જોઇ, જ્યારે હું ચોંક્યા વગર રહી શકી નહોં. હું દીસતી રીતે ચોંકી—એવી કે એગાઠાએ વટીક તે જોયું, અને તે જરા દધાયલી દેખાઇ. તે પોરીના ચેહરામાંજ કાંઇ એવું હતું કે જાણે હું ચોંક્યા વગર રહીજ નહોં!

હું પછી જમને લેડી કંલેવેડનને મળી, અને હું ઊડી ગઇ હતી તે કરતાં તેને વધતી ખુશાલ અને વધતી ઉલટમંદ બનેલી જોઇ હું ધણુંજ ખરાં દીલથી રાજી થઇ. અલબત્ત, તેના ચેહરામાં કે બદનમાં હજી કશો ફેરફાર થયો નહોં હતો, પણ અંદરખાને—તેણીએ મને કહ્યું કે—તેને તાકાત જેવું ધણું માલુમ પડતું હતું, અને તેને ધણું સારું લાગતું હતું. હજી તો દવા શરૂ કરવાને ચારજ દાહડા થયા હતા, અને ત્યારે મને ખાતરજમા થઇ કે હું જે પેલી ડોસીની આપેલી નવી જોરાવર દવા અત્રે માહરી સાથે લઇ આવેલી હતી તેથી હવે વધારે સંગીન અને વધારે ઉતાવળો ફાયદો જરૂર એ બાધને થવાનો, કદાચને જે ઝેરી લૉએનજીસ અત્યાર સુધી આપવામાં આવ્યાં હતાં તે ખતમ બી થઇ ચુક્યાં હોય, અને તેથી બી ધરડી બેટીની દવા વધતો ઉતાવળી અસર કરી શકતી હોય?

તે દાહડે બપોરે લંડનનાં પેપરો આવ્યાં, જે મેં વાંચ્યાં ત્યારે જોયું કે લુચ્છી લીલાએ કરેલી અને કહેલી ગણતરી મુજબજ એડવીન ક્લેરને ધણું માન સાથે ઊડી મુકવામાં આવ્યો હતો. ધરડી બેટીની જોરહાજરીમાં એ આખો મુકરદમોજ બાગી પડ્યો હતો, અને જડજોએ તે આંનરેબલ ગ્રહસ્થને ખાત્રી આપી હતી કે તે એક બી કલંક વગર મોટી ઈજ્જત સાથેજ તે-મની કૉર્ટ ઊડી જતો હતો!!

તે સાંકળે હું બાગમાં ઉતરી, ને મેં ત્યાં જમને પેલા વાઝમાં જોયું કે જમાંથી અત્રેથી

હું ગઈ તે આગમ્ય મેં એગાકાનું કાગળ કાઢી માહર તેને બદલે ઠેસવી દીધું હતું. હું જોવા આહતી હતી કે તે કાગળ હજી ત્યાં હતું કે નહીં? નહીં હતું, અને ત્યારે સવાલ એ ઉભો થયો હતો કે તે કાગળ, માહર લખેલું, ખુલે ખાતે લુચ્છા કોર્સીગવુડ પર તેના બાકુતી નોકરે મોકલી આપ્યું હશે કે નહીં?

લેડી ફેલવેડન તે દાહડે ડાઇર્નીંગ હોલમાં ઉતરી, અને ત્યારે આખાં ઘરની ખુશાલીનો પાર રહ્યો નહીં. સર્વને એ ધણું ગમ્યું, કેમકે જેની જીંદગીથી એક વાર હાથ ધોવાઈ ચુક્યા હતા તે ખુદની બહેનથી એટલી હદ સુધી સારી થઈ હતી એ તેનાં બલાંમાં માનવાવાળાં સવ કાંઈએ શુકરગુનજર થવા જેવું જ થઈ પડ્યું.

એમ એક અઠવાડિયું ગુજરી ગયું. તેરમી ડીસેમ્બરે લેડી ફેલવેડને ધરડી બંદીની દવા લીધી હતી, અને આજે વીસમી હતી, એટલે કે નવી દવા ચાલુ કરવા પછીના બીજા ચાર દાહડા ગળ્યડી ગયા હતા, ને તે દહાડે બપોરે લૉડ અને લેડી સાથે મૉરનીંગ રૂમમાં હું વાત કરતી બેઠેલી હતી. તેવામાં અમોએ બધાંએ બારીમાંથી જોયું કે એક ઘોડેસ્વાર કંપાઉન્ડમાં થઈને મેહલ તરફ આવતો હતો.

“એ તો બારલો છે,” લૉડ ફેલવેડને જોઈને સહેજ નભરવસપણે કહ્યું.

“ઓ બારલો?” લેડી ફેલવેડને જવાબ કર્યો, અને પછી માહરી બણી ફરીને વધાયું, “તું જાણેછ કે, એલન ડીયર? માહરી દાસી એગાકાએ તો માહરી નોકરી છોડી જવા મને નોટીસ આપેલી છે!”

“કાંય વાર?” મેં માહરી ઉશ્કેરણી જેમ બને એમ છુપાવીને બણી અંજણી દેખાતાં પુછ્યું.

“એ આજે બારલો સાથે પરણીને ઠર પડી જવાની છે!” હરમીએને જવાબ કર્યો, “એ બારલો અમારી મીલકતોના અમારા અસલ બાડાં ઉધરાવનારનો દીકરો થાચ છે.”

“અને તેની સાથે એ પરણવાની છે?”

“હા,” હરમીએને હસીને કહ્યું, “એ રીચર્ડ બારલો સાથે એ છોકરી ખ્યારમાં પડેલી છે, અને બધાં પ્રમાણીકપણે બણી સાદાધથી પોતાના એ ખ્યારની બધી વાત માહરી આગળ બે ચાર દાહડા પર એણે કીધી ત્યારે મને ખરેખર તે સાંભળીને બણી ગમ્મત મળી.”

આ નવી પુરવારી હતી! હવે શકજ શો હોવો જોઈએ? એગાકા જેને બાગમાં મળી હતી અને પછીથી જેની સહીનો એક કાગળ લખીને તે પેલાં વાઝમાં મુકી ગઈ હતી તે સહી “આર. બી.” ના હરફોની હતી, અને આ આસામીયું નામ રીચર્ડ બારલો હતું, અને તેનીજ જોડે પરણી જવાનાં નીમીત્તથી તે લુચ્છી છોકરીએ આ નોકરી છોડી જવાની નોટીસ આપી હતી, ત્યારે હવે તેણીની ખુનખાર તકરીર વાસ્તે શક કે સવાલજ શો રહ્યો?

તે ઘોડેસ્વાર હવે અમો બેઠાં હતાં તે ખ્યારડાની બારીની છેક નજદીકથી પાસ થયો, અને ત્યારે મેં જોયું કે તે સારા દેખાવનો આશરે પચીસેક વરસનો એક જવાન હતો. તેને જોઈને કાંઈ જાણે માનીજ નહીં શકે કે તે એટલી હદ સુધીનો એક બદમાશ હોય! પછી

સખર, હયાં એક નવો સવાલ ઉભો થતો હતો ! પેલાને તો મેં કેહેતાં સાંભળ્યો હતો કે તે મુતલમ લખી વાંચી જાણ્યો નહીં હતો, અને તેજ જો આએ આસામી હોય તો તે બાડાં ઉધરાવવાનું કામ કેમ કરી શકે ? લૉર્ડ કેલવેડનની મીલકતો ધણી ખીશીયાર ને ખોટાણી હતી તે વાતની મને માહિતી હતી, અને હરમીઓને માહરા સવાલના જવાબમાં મને કહ્યું કે ધરડો ખારસો પોતે તો લકવાથી લાઇલાજ થયસો ખીયારો ધરમાં સખડતો હતો, અને તેની જગ્યે તેલું કામ તેનો આએ દીકરોજ હાથમાં કેટલાક મહીનાઓથી સમાલતો હતો; ત્યારે તે કેમ અને ?

હું તેનો ઘોડો જોવાને મસે જરા ઉઠીને ખારણાં પર ગઇ. ત્યાં જમ મેં જોયું કે રીચર્ડ હૉલપૉર્ટરને કેટલાક પૈસા ગણી આપ્યા, અને પછી તેણે તૈયાર રાખેલાં નવાં ખીસો જે તેને આપ્યાં તે ચોક્કસાઇથી વાંચી લખને તેની વળી એક રસીદ લખી આપી. એવું ચરચર તેણે લખ્યું કે હું તેથી ખેવડી અજબ થવા વગર રહી નહીં.

એ બેઠ શો હતો ? પોતે લખી જાણ્યો હોવા છતાં પોતાના દસકતમાં કોઇ દાહડે પકડાઈ નહીં આવે તે સ્વાર્થી દગલખાણીજ થું તે કોર્લિંગવુડ જોગાં કાગળો એગાઠા પાસ લખાવતો હતો ? પણ તે ખી કેમ અને ? જે એગાઠા જાણ્યોતોજ હોય કે રીચર્ડ ખારસો લૉર્ડની મીલકતોનાં બાડાં ઉધડવનાર હતો તો પછી તે લખી નહીં જાણ્યો હતો એ વાત તે કમુલજ શાંતી રાખે ?

સાંહજે અમે ફરવા ગયાં. લેડી કેલવેડન ધણુંએ બાહર નીકળી. લૉર્ડ કેલવેડન અમારી સાથે ઘોડેચાર થઇને વાત કરતો ચાલતો હતો, અને અમે બન્ને જોડીની ગાડીમાં હતાં; અને કહ્યા વગર ચાલશે કે એ તરેતાજગીભરેલી બાહરની ખુલ્લી ચોખ્ખી લવાથી વાહલી હરમી-ઓનની તખ્તને ધણી મદદ થયલી લાગી.

પ્રકરણ ૨૦૮.

એ પછી રાત્રે હું ડીનરને વાસ્તે ફેસ કરતી હતી અને મેટીલ્ડા મને મદદ કરતી હતી, ત્યારે મેં અજાણી અમ્મા થઇને વાત પરથી વાત કાઢી.

“કેહજે તાહરી સહી પેલી એગાઠા તો અહીંની નોકરી મુકી જવાની છે, મેટીલ્ડા, ખરી વાત ?” મેં પુછ્યું.

“જ હા, મીસ; મને ખી એમ કેહતીતી તો ખરી,” મેટીલ્ડાએ જવાબ કર્યો, “એનાં લગન છે.”

“હા,” મેં કહ્યું, “મને હર લેડીશીપે કહ્યું; પણ એ લોક અત્રે કોઇ દાહડે મલતાંતાં ખરાં કે ?”

“હા જ; અવારનવાર સાંહજને છેડે ચોરી હુપીથી બાગમાં મળતાં હતાં,” મેટીલ્ડાએ ખુલાસો કર્યો,—અને જરા હુઆઇગીરીના દેખાવથી હસીને વધાર્યું, “તમારેથી તે વાત ક્યાં અજાણી છે ને ?”

“એટલે, તે શું?”

“એણેજ મને તો કહેલું,” મેટીલડાએ ખુલાસો કર્યો, “તમે ખીજ વખત અહીં પાછાં આવ્યા પછી તમારું માથું દુઃખતું હતું અને તમે બાગમાં ઉતરેલાં, ત્યારે એ ખાનગી દાદર આગળ તમોને મળી ગયલી, અને ત્યારે તમે એને ધમકાવેલી તે યાદ છે કે નહીં?”

“હા, તે તો મને યાદ છે,” મેં કહ્યું; “તે કેહતીતી કે માહરં જેમ માથું દુઃખતું તેમ એનું બી દુઃખતું, અને તેથી એ બાગમાં ઉતરી હતી.”

“તે જુદું કહેલું!” મેટીલડાએ હસીને જવાબ કર્યો, “એ બીહીધી કે તમે કદાચ સમજી ગયાં હશે—”

“શું સમજી ગઈ હોવશ?”

“કે એ એમ ચોરી છુપીથી એના લવરને બાગમાં મળી હતી; અને, તેથી, તેણે તમારું માનવું તપાસવા તમોને એમ જુદું કહી દીધું.” તે છોકરીએ ખુલાસો કર્યો.

“અને તેથીજ એ એમ માહરેથી બીહીધેલી ધુળેલી રહેછ, અને મને જોઇને મોઢું ચઢાવેછ કે?” મેં સવાલ કર્યો.

“એ કહેછ કે તમો એની સાથે ધણી કરડાઇથી વરતોછ, અને તમે એને એક બે વખત ધમકાવેલી બી ખરી,” મેટીલડાએ સાદાઇથી કહ્યું.

“એટલુંજ નથી,” મેં ગુસ્સાથી કહ્યું, “એ ફક્તીને તું જાણવા દેજે કે એનું એક ધણું મોટું તરકટ મેં પકડેલું છે, પણ હું તે લોડ ને લેડીને જાહેર નથી કરતી તે ફક્ત દયાને ખાતરજ છે. પણ વારં, મને એ તો કેહ—એ એનો રીયર્ડ બારમો લખી વાંચી જાણેછ ખરો કે? હું જાણું છું ત્યાં વેર તો એને લખતાં વાંચતાં નથી આવડતું, ને લોડ તો કેહતાતા કે એ ધણું સારું શીખેલો છે?”

“ને એગાઠા પોતે બી મજાહતું ખપજેશું શીખેલી છે, મીસ.”

“એમ કે? તું એના દરકત બોળખી શકે ખરી?” મેં પુછ્યું,—અને મેટીલડા જરા બીહીધેલી તેમજ શુંચવાતી દેખાઇ.

“હા, મીસ, મેં એના હરફ ધણી વખત જોયલા છે, અને હું ધારંછ કે હું જોઉં તો બોળખી આપું,” તેણીએ કહ્યું, જે ઉપરથી ઉઠીને માહરી તંકમાંથી પેલું એગાઠાવાળું મેં તફકાવેલું કાગળ તરત કાઢ્યું, અને કવર પર કાર્લીગુડ્યું નામ હતું તે કવર છુપાવીને અંદરનું કાગળ ખુલ્લું કરી તેને બતાવ્યું.

“આએ એગાઠાનાજ હરફ કે?” મેં તે બતાવતાં તેને પુછ્યું.

મેટીલડાએ તે ઉપર ટપકે જોયું, અને મને તો લાગ્યું કે તે પુશ્કળ બીહીધેલી અને ઉરકેરાયલી દેખાઇ! તે બોલી ત્યારે તેનો અવાજ વટીક ખોખરો વાગ્યો!

“એ શું બધો ગરબડ ઘોંટાલો છે, મીસ?” તેણીએ ગભરાતથી પુછ્યું.

“પણ તું કાંય નાહક એટલી બીહીતી ને ગભરાતી હોશો!” હું હસી, “મને કેહની, એ એગાઠાનાજ હરફ છે કે નહીં?”

“પણ એ કાગળ તમારા હાથમાં આવીજ કેમ શક્યું?” મેટીદડાએ માહરા સવાલનો જવાબ કરવાને બદલે પાછો મનેજ તરત સવાલ કર્યો !

“એ બધું હું તુને સમજાવવા ચાહતી નથી,” મેં કહ્યું, “તે તો વખત આવશે ત્યારે તું બધું જાણશે. હાલ તો હું પુછું તેનોજ મને જવાબ આપ.”

મેટીદડાએ, એ ઉપરથી, તે કાગળ ટાઇપેટ ટેબલ પરની બત્તી આગળ લઈ જઈને તેમાં પાછું માથું ખોસ્તું. મને લાગું કે તે પેલા હરફ ચોક્કસાઈથી તપાસતી હતી, અને પછી તે મને પાછું આપતાં ધીમે સાહદે તેણે કહ્યું; “એ તેનાજ હરફ છે,”

“બસ, એટલુંજ મને જોઈતું હતું!” મેં કહ્યું, “માહરી તો ખાત્રી હતીજ, પણ માહરે જરા વધારે પકડું કરી લેવું હતું.”

“પણ મને મેહરબાનીની રાહે નહીં કેહો, મીસ પર્સી,” મેટીદડા જરા હજી બજીદ થઈ, “કે એ કાગળ તમારા હાથમાં કેમ આવવા પામ્યું?”

“તે નહીં કેહવાય,” મેં થરસાથી જવાબ કર્યો, “પણ તુને ગમે તો તું બેલાશક તાહરી સહીને કહી દેજે કે તેનું એક બચકાર તરફત મેં પકડેલું છે, અને તેથી તે જેમ જલદી તેની આંખે નોકરીમાંથી પોતાનું કાળું કરી જાય તેમ બેહતર!”

“પણ તે તો જવાનીજ છે! તેણે એક મહીનાની નોટીસ આપેલી છે,” મેટીદડાએ યાદ કરાવ્યું.

“તે મને ખબર છે,” મેં શાંતીથી કહ્યું, “પણ તે એક મહીનો બી આંખે ધરમાં રેહ તે મને પસંદ નથી. તે જેમ જલદીથી અત્રેથી પોતાનું કાળું કરે તેમ બેહતર!”

“હા જી, હા જી, હું કેહવશ,” મેટીદડાએ ઉતાવળે કહ્યું; “પણ તમો ખોદાને ખાતર તે અહીંથી જાય તેટલાં તેને ફસાવતાં ના! બીચારી ગરીબનું નખખોદ નીકળી જશે. એટલી દયા કરજો. હમણાં ને હમણાં તમે જે બી તરફત એનું પકડેલું હોય તે દયાને ખાતર લોડ કે લેડીને કે કોઇને બી જાહેર કરી દેતાં ના!”

“એ અત્રેથી જતીજ રહેશે તો હું તેણીને કશુંજ નથી કરવાની,” મેં તેને સંધ્યારો આપ્યો, “તેણે ને તેના નાલાયક લવરે પણ પીટર્સફીલ્ડમાંથીજ નહીં પણ ઈંગ્લાંડમાંથી બી પોતાનું કાળું કરીને દુરદરાઝ કંથે જવું જોઈશે.”

“ઓ, એટલું બધું?” મેટીદડા વધતી ઉશ્કેરાઈ, “પણ તમે કેટલા દાહડાની એ લોકને તેમ કરી શકવા વાસ્તે મેહતલ આપોછ, મીસ?”

“ધણામાં ધણા તણથી ચાર દાહડાની!” મેં થરસાથી જવાબ કર્યો,—અને હવે મારો ફેસ થઈ રહેલો હોવાથી હું ધણા દમામ સાથે તે ઓરડામાંથી બાહર પડી. અલબત્ત, બાહર જવા આગમય પેલું કાગળ પાછું પેલી ત્રંકમાં મેળી દઈ તે ત્રંકને ચાવી મારીનેજ હું ગઈ, કેમકે તે કાગળ માહરે સાચવવું હતું, અને મેં જે મેટીદડાના કાન ખોલી રાખ્યા હતા તેથી હું પુરતો સંતોષ પામીનેજ ગઈ. એ જરૂરનું હતું. માહરે માહરા કસમ મુજબ ગડબડ કરવા વગરજ કામ લેવું હતું, અને એમ બીહીધરાવીનેજ એ બદમાશોને અત્રેથી નહસાડી ઝુકવાં હતાં, ત્યારે એથી બેહતર થઈજ શું શકે?

તે રાત્રે જમવા બાદ સુવા જવા આગમ્ય હું લેડી કેલવેડન સાથે કેટલોક વખત સુધી તેના બેડરૂમમાં તાહેલાં કરતી બેઠી. માહરે કેલવાની જરૂર નથી કે તે પોતાના ઓરડામાં એકલીજ સુતી હતી, અને બાજુમાંના નાહના ચેમ્બરમાં રાત્રે એગ્રાહ અને મેડીટ્રા તેની ખીદમતમાં વારા ફરતી સુવા આવતી હતી. આજે એગ્રાહની વારણ હતી, અને સુતી વખતે ચંચ વગાડીને હરમીઓન તેને અંદર બોલાવે ત્યાં સુધી તે અંદર આવતી નહીં હતી.

હવે અમે હાલમાં તેને તેની તખ્તમાં જે સાઈં લાગતું હતું તેનીજ વાત કરતાં બેઠાં હતાં, જેવામાં એકાએક કાંઈ ધસી પડ્યું હોય તેવો અમારી સાંપડે ક્યે એક બીહીક લાગે તેવો કાંઈ ધમધોર ગુંગળાયલો અવાજ થયો ! એ શું ? અમે બંને ચમકી ઉઠ્યાં, અને હરમીઓને તો તેની નખળી તખ્ત વચ્ચે ધણી ફાળ ખાધી.

“ઓ બોદા, એ શું હશે ?” તેણીએ પોકાર્યું.

“કાંઈ મજબૂત પડ્યું ખરં !” મેં કહ્યું, “પણ તમે અહીંજ બેસી રહજો; હું એક ઝપાટામાં તપાસ કરી, ખબર લઇને, અહીં આવી !”

પણ તેણીનો જીવ કાંઈ માને ? તે બી માહરી સાથેજ ધસડાઇ, અને અમે બાજુમાંના ઓરડામાં દોડી ગયાં. ત્યાં કાંઈ નહીં હતું, જ્યાં તે પછી તેની પાસેના બાથરૂમમાં ગયાં, અને ત્યાં પણ સઘળું જેમતું તેમ જોઇ ત્યાંથી દાદર ગમ વળ્યાં, જ્યારે અમે શું જોયું ? પેહલાં તો અમને કાંઈ દેખાયુંજ નહીં. પુશકળ ધુલાઈ હતું, અને મેં બાજુમાંની ઝંસ સળગાવી તોબી પેહલી હરોળમાં તો ધુલાઈ સિવાય બીજી કાંઈ જોઇ શકાયુંજ નહીં; પણ પછી મેં ધણી અજબબી વચ્ચે જોયું કે પેલા ખાનગી દાદરને એક થોડોક હીસ્સો એવી રીતે ધસી પડ્યો હતો કે કોઇ અજબબી દાદર સમજીને ઉતાવળે ઉતરવા જાય તો સીધું સરભોગ નીચે તુટી પડીને અફલાધજ મરે !

“દમ વગરની વાત છે,” મેં સઘળી પુખ્ત તપાસ કરી લઇને સંધ્યારો આપ્યો, “દાદરનો આએ ફક્ત થોડોક ભાગ ધસી ગયલો છે, ને સહવારે લોડને કહીશું તો એક લેહજમાં તે સમે કરી લઇ શકાશે. હમણું ગડબડ કરવા જેવું કાંઈ નથી.”

“પણ એ કેમ બન્યું હશે ?” હરમીઓન ધણી અજબ થઇ, “કેવો પથ્થર જેવો દાદર હતો ! અમે તો કોઇ દાહડે એક ફાત પડેલી બી જાણી નથી !”

“એમાં અજબ થવાનું શું છે ?” મેં હસીને કહ્યું, “પ્લાસ્ટર ક્યેથી છુટું પડી ગયું હોય કે અંદરનું લાકડકામ સરી ગયું હોય તો તેટલો ભાગ ધસી બી જાય ! એ તમારા આવા નામાંકીત મેહલનો એક ખાનગી નાથલો દાદર ધસી પડે એ અજબ જેવું હોય, પણ તેમાં નહીં બનવા જેવું શું છે ?”

દુકાંમાં, મેં તે બાથરૂમનું તે મજકુર દાદરને લગતું બારણું ચોક્કસાઈથી પાછું ઢાંકી લીધું, અને પછી અમે હરમીઓનના બેડરૂમમાં પાછાં ફર્યાં. તેણીએ તો હજી બી ધણું ચાહ્યું કે રાતોરાતજ લોડને તેના ઓરડામાંથી બોલાવી મંગાવવા અને તે નાથલી હોનારતથી વાકેફ કરવા, પણ મેં માન્યું નહીં. એમાં એવો ગભરાત કરવા જેવું હતુંજ શું ?

“જે એ મટાડું ધસવાનો ઘોંઘાટ આપણે સાંભળ્યો તેમ બધાંએ સાંભળ્યો હતો તો

આખું ઘેર અત્યારે તો તળે ઉપર થતે ને બધાંજ દોડી આવતે; પણ તેમ નથી થયું ત્યારે અમથી કંચ ગડબડ કરવી ને બધાંને ગભરાવી મારવાં?" મેં તકરાર લીધી, "આવી નડી દીવાળો ને ઘરમાં હજી બધું શાંત નહીં થયું એટલે માહરી ખાત્રી છે કે એ ધસારો બીજાં કોઇનાં બી સાંભળવામાં આવ્યોજ નથી."

પણ હરમીઓન હજી મને ઘણી બીહીધેલી દેખાઇ, એટલે કાંઇ નહીં તો તેના જીવના સધ્યારાને વાસ્તે તેને આજે એકલી મુકવા મને ગમ્યું નહીં, અને તે રાત્રે મેં તેની સાથે તેનાજ પલંગ પર સુવાની ઓફર કરી, જેથી તે ઘણીજ રાજી થયલી દેખાઇ. એ ઉપરથી એગાફા પછીથી આવે ત્યારે તેને તેના ઓરડામાંજ પાછી સુવા મોકલી દેવા મેં સુચણ કરી, પણ હરમીઓને તે પણ માન્યું નહીં.

"માહરો જીવ કાંઇ આજે રાત્રે માનતોજ નથી." તેણીએ કહ્યું, "એ બી હંમેશ સુવેછ તેમ, તું આજે માહરી પાસે છે તોબી, પાસેના રૂમમાં સુવે તો તુંને શું અડચણ છે, ઍલન વાહલી? એકથી બે બલાં! મને એથી વધતી હાંમત રેહશે અને હું વધતી નિરાંતે ઉઘાવશ."— અને હું ત્યારે એ વાત વાસ્તે ઘણી ખુશીથી તુરત એકમત થઇ. એ ઉપરથી હરમીઓને તરત ચંચ વગાડ્યો, અને એગાફા સુવા આવી.

મગર ખરું કહું તો તે ખુની છોકરી અમારી એટલી નજદીકમાં રાત્રે સુવે તે મને ઝાઝું ગમતું નહીં હતું. વધારે કરીને એટલા વાસ્તે કે મેં તેનું તરકત પકડી કાઢ્યું હતું એમ મેટીદ્વા કને મેં તેને જે કેહવડાવ્યું હતું તેથી હવે તે માહરી કટ્ટી દુશ્મન થઇ લાગેલી હોવી જોઇએ એમ મને લાગ્યા કરતું હતું, પણ વળી એમ છતાં, એ બી બનવાજોગ હતું કે મેટીદ્વાને આજ ને આજ તેણીની કને એ વાત કરવા તક નહીં મળી શકી હોય, અને, તેથી, તે હજી હું તેનું તરકત જાંચતી હતી એ વાતની માહિતીથી નાવાકેજ હોય?

અને લાગ્યું બી તેમજ. એગાફા બ્યારે ઓરડામાં આવી ત્યારે મેં તેના એહરામાં ખારીકીથી જોયું, પણ મને તેમાં કાંઇબી અસાધારણ લાગ્યું નહીં, અને ત્યારે મેં નક્કી માની લીધું કે મેટીદ્વાને તેની આગળ તે વાત કરવાની તક મળેલી હોવી નહીં જોઇએ.

"એગાફા, એણી તરફ આવ," એ પછી મેં તેને પાછળના ઓરડાઓમાં માહરી પુઠે આવવા કહ્યું, અને હરમીઓન તરત સમજી ગઇ કે હું તેને પેલી હોનારત થયલી બતાવી રાખવા માંગતી હતી. તેમજ હતું. ખુની જોકે તે હતી તોપણ એ ઘણું ધટારત હતું કે માહરે તે દાદર ધસી પડ્યો હતો તે એને બતાવી રાખવું. જોકે હવે મોડી રાત્રે તે એ દાદરથી ઉતરીને નીચે બાગમાં જાય એ કશી બી રીતે સંભવતું ન હતું, તોપણ મને લાગ્યું કે તેને એતાવી રાખેલી સારી.

તે એ ઉપરથી તરત માહરી પુઠે આવી, અને મેં તે બાજુની ઝંસ સળગાવીને તેને તે મોટા ઉંચા દાદરનો એક બાગ જે ધસી પડ્યો હતો તે બતાવ્યો.

તે ઘણીજ બીહીધી અને અજબ થઇ.

"ઓ મીસ, તમે કોઇને બતાવતાં નહીં? હીઝ લાઇશીપને બી રાતોરાત એતાવતાં નહીં?" તેણીએ ગભરાત કર્યો.

“તેથી કાયદો શું થશે, એગ્રાહા?” મેં પુછ્યું, “રાતોરાત તો કડીઆ બેગારી આવીને એ સમો નથી કરવાના? હર લેડીશીપની તખ્ત નરમ છે અને હું તેઓને જરા બી ઉચ્કેરાવાતું કારણ આપવા આહતી નથી. ખોદાના બેદ ન્યારા છે, અને હું જેમ તેમ જેમ તેમ એ બાધને બચાવી શકીછા.”—અને, એમ કેહતાં, મેં વળી તે છોકરીની આંખોમાં ટીકી ટીકીને જોયું, પણ તાજુબ કે તે માહરાં એમ કહેવાથી બી કશીજ રીતે ખશ્યાંણી પડેલી કે દધાયલી દેખાઇ નહીં. તે ફક્ત જ્ઞાંતીથી એટલુંજ બોલી કે “ખરેખર, ખોદાબની મેહરા!”

“હું હવે આજે રાત્રે હર લેડીશીપની સાથેજ સુવાની છેઉં, કેમજે એવણુ જરા નરવસ થયલાં છે,” મેં કહ્યું, “અને તેથી તું તાહરે નિરાંત કરીને સુઇ જાજે.”

“વારં, મીસ,” તેણીએ તાબેદારીથી જવાબ કર્યો.

એ પછી બ્યારે એગ્રાહા હરમીઓનને સુવાને વાસ્તે તૈયાર કરતી હતી ત્યારે હું ધડી ચપકા માહરા પોતાના ઓરડામાં ગઇ. ત્યાં ધારા મુજબ મેટીદડા માહરી સુવા જવા આગમજ ખીદમત કરવા ધારા મુજબ માહરી વાટ જોતી ખોટી હતી, અને હું ગઇ ત્યારે સધડી પુર બાહરમાં સળગાવીને તે તેની આગળ વિચારવંત કીસમે તાપણું કરતી બેઠેલી હતી.

તે મને જોઇને અદબથી ચમકી ઉઠી.

“તેં પછી એગ્રાહાને, મેં કહ્યું હતું તેમ, આજે ચેતાવી રાખીછ ખરી કે?” મેં, મને યાદ થતાં, અંદર આવતાં સાથે તેણીને પુછ્યું.

“નહીં, મીસ, અમે જરા બી એકલાં પડ્યાંજ નથી, મને તકજ નહીં મળી,” તેણીએ જવાબ કર્યો.

“વેલ, એટલું બધું કાંઇ ખાતું મોડું થતું નથી, કાંઇ નહીં, કાલે કેહજે,” મેં કહ્યું,—અને તે પછી તેણીએ ધારા મુજબ મને માહરો ડ્રેસ બદલવામાં મદદ કીધી, એટલે મેં તેને રૂપસદ કીધી. માહરા બાલ તો હંમેશ હું માહરે હાથેજ કરતી હતી. અને તેમાં હું તેણીની મદદ નહીં લેતી હતી, એટલે ખરી રીતે તો હું આજ રાત્રે માહરા ઓરડામાં નહીં સુવાની હતી તે વિશે પણ તે તો નાવાકેદજ રહી.

મેં, એ પછી, કપડાં ઉતારી એક ઓરનીંગ રૅપર પેહડી લીધું, અને હું માહરાં બારણાંને ચાવી દઇને હરમીઓનના ઓરડામાં સુવા ગઇ. તે બી એટલામાં સુવાને વાસ્તે તૈયાર થઇ ચુકેલી હતી, અને અમે તેથી હજી થોડાક વખત વાતચીત કરવા કીધી. ત્યાર પછી તેને ઉંધ આવવા માંડી એટલે હું બી સુવા તૈયાર થઇ, અને એગ્રાહા જે બાજુમાંનાં ડ્રેસીંગ-રૂમમાં સુતી હતી તે ઓરડાતું બારણું અંદરથી ચોકસાઇને ખાતર બંધ કરી લઇ હું બી સુઇ ગઇ.

પ્રકરણ ૨૦૯.

મને બી તરતજ ઉંધ આવી ગઇ, પણ પછી મધરાતને શુમારે હું જરા ઝપકી ઉઠી. મને કાંઇ એક બારી હું સુતી હતી તેટલા અતરાફમાં કેયે જોરથી ઉંધડવા કે બંધ થવાનો

સાહદ આળ્યો, અને તે સાહદ પરજ હું ચમકી ઉઠી હતી. એ શું? શું પવનેજ બારી ઉંઘડીને અફળાઈ ગઈ હશે? મેં થોડાક વાર પડીપડીએ કાન કરીને સાંભળ્યું, પણ પછી તો કાંઈ અવાજ આળ્યો નહીં. એમ છતાં, માહરા વસવસતા શ્રવ સાથે હું પાછી તરત ઉંઘાઈ જઈ ચકી નહીં, એટલે દીલની તસલ્લી વાસ્તે ધીમેથી હરમીઓન જગી નહીં ઉઠે તેમ હું બીછાણમાંથી ઉઠીને બાહર આવી, અને ધણેજ હળવેથી રત્તાપર ઉતારી એગાઠાવાળું બારણું ઉંઘાડ્યું.

મેં અંદર ડોકાવ્યું. ત્યાં સઘળું બીલકુલ શાંત હતું, અને એગાઠા તો મજાહની ઉંઘાતી હતી. ગેસ લાઇટ બુન્ધી નાંખેલી હતી, પણ સમેદાનીમાં એક મીનબતી બાજુએ બળ્યા કરતી હતી, અને એ સઘળું જોતાં સંતોષ પાંખી મેં પાછું તે બારણું બંધ કરી હું અને હું પલંગ પર સુવા મઠ, તેટલાં—ઓ ખુદા! એક ઉપર એક કોઇ ધમાધમ અફળાઈ જવાના અવાજો થયા, અને તેની લગોલગ સાથેજ ભયભીત હૃદયભેદક ચીસોના અવાજો કાને આવ્યા, કે જે તે મધ્ય રાતની શાંતીમાં થયેલું હોવાથી આખું ઘર મોટા ગભરાટ વચ્ચે જગી ને ફફડી ઉઠ્યું!!

હરમીઓન તો તે સાંભળીને જગતાં સાથે ધુજવાજ પડી, અને મને વળી પલંગ પરથી નીચે ઉતરેલી જોઈ એવડી બીહીધી.

“માહરા ખુદા, એ વળી શું હશે એલન?” તેણીએ ચમકી ઉઠીને બીછાણમાં બેસતાં ગભરાટ કર્યો,—અને તેટલાં તો એગાઠાએ અમારું બારણું જોરમાં અંદરથી ગળાડ્યું.

“જલદી ઉંઘાડો! જલદી ઉંઘાડો!” તેણીએ પુકાર કર્યા; “બાથરૂમ તરફ કાંઈ મોટી હોનારત થયેલી છે!”

મેં તરત બારણું ઉંઘાડી નાંખ્યું, અને પછી હરમીઓનને જરા શાંત રહેવાની તાકીદ સાથે વિનંતી કરી, હું એગાઠા સાથે હાથમાં મીનબતી લઈ બાથરૂમ તરફ શ્રવ નાખતી દોડી. અમો ફક્ત નાઇટ ગાઉનમાં અરધાં બેમહલાજે હતાં, પણ તે વાતનું બી હાલ બાંન શાંતું રહે? ગભરાતજ એવા પ્રકારનો થયો હતો કે અમો સઘળાંનાં અંદર સુધી હાડેહાડ ધુજતાં હતાં!

હવે બાથરૂમમાં અમોએ દોડી જઈને જોયું તો ત્યાં જેમ સઘળું હતું તેમ તદ્દન શાંત હતું, અને ત્યારે તેને લગતું બારણું ઉંઘાડી નાંખી પેલી દાદરવાળી નાખલી ચાલમાં અમે નીકળ્યાં, બ્યારે મેં જોયું કે દાદરને મથાળેની એક મોટી બારી જે હું પેહલી રાત્રે અત્રે આવી મઠ ત્યારે બંધ હતી તે ઉંઘડી ગયેલી હતી, અને દાદરનાં હેંઠાણમાંથી કોઈનાં મરતી વખતનાં દયકાંના અથવા અસહ્ય દુઃખની કાંસકરાંજના ભયભીત ઉંડા અવાજો કાને આવતા હતા!!

એ ઉપરથી અમોએ એક બાજુના કટેરા જે હજી સલામત હતા તે પર જરા ટીંગાઇને નીચે જોયું, અને જે કે ફક્ત એક મીનબતીની મદદથી છેક હેંઠાણમાં જોઈએ એવું કાંઈ જોઈ શકાયું નહીં, કેમકે મકાન ધણીજ ઉંચી ઉભરણીનું બાંધેલું હોવાથી પેહલો માળ નજીક બેથી અઢી મજાની સામાન્ય ઉંચાઇનો હતો, તોપણ મને એમ તો લાગ્યું કે કોઇ બે આસામીઓ નીચાંણમાં પડેલા છે! એથી હું ગભરાતની મારી, બાંન જુલો થઈને, પેલો તુટેલો દાદર ઉસ્કેરણીનાં જોશ વચ્ચે ઉતરવા જતી હતી, ત્યારે એગાઠાએ ચીસ પાડીને

મને કમ્મરમાંથી પકડી લીધી.

“અરે એ શું કરવા નાઓછ, મીસ ?” તેણીએ ગભરાત કર્યો, “ઘઘરનો ઉપલો ભાગ છેજ કાંઈ જે તમે ઉતરવા જતાં હતાં ?”—અને ત્યારેજ હું ફાળ ખાઈને પાછી હડી ! હું કેટલી હૈયાસુની થઈ ગઈ હતી તેનું ત્યારેજ મને ભાન થયું, અને ત્યારેજ મેં જોયું કે આ છોકરીએ ખરેખર માહરો પ્રાંથ ઉગાર્યો હતો, કેમકે એકજ કદમ જે હું આગળ વધતો તો સરભાગ હું ખી નીચે જતો, અને માહરું માથું ફાટી જતો !! અને જો કે આ બધી ઘણાજ મોટા ગભરાતની પળો હતી, તે છતાં તે ગભરાત વચ્ચે ખી એગાઠાની એ બલાઈથી હું એકાદ પળ દંગ થયા વના રહી શકી નહીં.

એમ કેમ ? એ તો સાંમે માહરો કાંટો કાઢી નાખવા આવે, અને હું જો એ અક-સાતથી મરતો તો તેને તો બલેબલું થવું જોઈએ, ત્યારે તેને બદલે આ તો સાંમી તેણેજ મને બચાવી લીધી ?

એટલામાં તો લૉર્ડ કેલવેડન પોતે લેડીના બેડરૂમવાળું બારણું અધીરાઈથી ગપડાવતા હતા, અને અમે તેથી તે તરફ પાછાં દોડી ગયાં, ન્યારે એગાઠાએ બારણું ઉંઘાડ્યું અને તેટલાં મેં પલંગ આગળ જઈને જોયું ‘તો હરમીઓન બેશુધ્ધ થઈ ગઈ હતી ! એ પ્રમાણે ગભરાત પર ગભરાત વધતોજ આવ્યો, અને મેં ઉતાવળે સ્લીપર પેહડાં લઈ માર્નીંગ રૅપર માહરું દીલ પર વોંટાળી લીધું. એવામાં સારાં નસીબે થોડુંક ભરચોપડ કરવાથી હરમીઓન ખી હોસમાં આવી, અને તેની આગળ લૉર્ડ કેલવેડનને રાખીને હું અને એગાઠા થોડાક પુરૂષ નોક-રોની મદદ સાથે આગળે બારણેથી નીચે દોડી.

મેં તે બાજુની ઘઘરબારીની ચાવી લઈ લીધી હતી, અને આદમીઓએ તેજ બતીઓ સાથે લીધી હતી. પેલી મેડીલ્ડા ખી અમારી સાથે ધુજતી ધપકતી દોડી આવી હતી. સંબળાંજ એ વખતે હાલહવાલ પોશાકમાં હતાં, કેમકે ચમકી ઉઠતાં સાથે સ્ત્રી પુરૂષો જે જરાતરા હાથમાં આવ્યું તે દીલ પર નાંખી બાહર નીકળી પડ્યાં હતાં. ખરાજ મોટા ગભરાતનો સમે હતો ! સર્વનાં હલખરેહલખરું ઉડતાં હતાં, અને અમે બગીચામાંથી વળાંજુ લઈને પાછળના ઘઘરવાળાં બારણાં તરફ કેમ પોંહ્યાં તે ખી હું તો જાણે જાણતી નથી !

કોઈએ એમ કરતાં તે બારણાંને મથાળેની ઉંચાણમાંની બારી મને બતાવી.

“આએ બારી હંમેશ બંધ રેહવાવાળી તે ઉંઘડી ગયલી છે,” તેણે ધ્યાન ખેંચ્યું.

“હા, એજ રસ્તે તે લોક અંદર ધુસેલા લાગેછ,” એગાઠા ગુસ્સાથી બોલી.

“તે લોક કાણુ ? શું ચોરો આવ્યા ?” અરધીક ઢળન અવાજેએ એકદમ સામઠું પુછ્યું.

પણુ જવાબનો તે વખતજ નહીં હતો, તેવામાં તો મેં બારણાંમાં ચાવી ફેરવી, અને બારણું ઉંઘાડતાં અમેએ શું જોયું ? તે તુટી પડેલો ઘઘર ધુળ મટાડાંના ઢગ વચ્ચે અરધો ભાગેલો પડેલો અથવા લટકતો હતો, અને નીચાણમાં તે આરસપાહાણના પથ્થરની મજબુત ફરસબંદી પર અફળાઈ પડેલા બે આકારો પડેલા હતા, જે હજી તો અમે જોઈએ તેટલાં મા-હરી પાછળ એક ચીસ પડી, અને મેડીલ્ડા ત્યાંજ ફસાઈ પડી !!

“ એની પર ધ્યાન આપો,” મેં હુકમ કર્યો, “ એ ગરીબ બીચારીથી આંખો દેખાવ જોઈ શકતો નથી. ”

“ ઓ, મુઠા હું અભાગની !” તેવાંમાં તો તેણીએજ તે પેહલી પળોના ગભરાતમાં પોતાનાં મગજનું સમતોળપણ જોઈ દબને ચીસેચીસ પાડી ! “ ઓ રોબર્ટ, રોબર્ટ, તાહરે આંખો શું ફેળ ? ત્યારે તું મરી જશે તો ફાંસીએ હવે તાહરે ચઢવું પડશે કે ? મને એ શું સુઝયું ? અરે, અરે, મેં એ તાહરા ગુનાહમાં કાંઈ શામીલગીરી આપી !” વિચેરે.

હું તો દંગ થઈ ગયો. આ છોકરી એ શો બકવાત કરતી હતી ? એણે કયા ગુનાહમાં શામીલગીરી આપી અને આંખો રોબર્ટ કાણ હતો ?

“ અરે આંખો તો રોબર્ટ બ્રાઉન છે—મીં કાર્લીંગવુડનો ખાસ ખીદમતગાર !” એક જણાએ તેવામાં બતીથી તેનો ચેહરો બરાબર જોઈને પોકાર્યું.

“ અને આંખો તો મીં કાર્લીંગવુડ પોતે પડેલો છે !” બીજાએ ગભરાત કર્યો.

“ કાર્લીંગવુડ ?” મેં ખુબ પાડી, “ પણ જુઓ, જુઓ ! કાંઈ બી જાણી એ બેમાં બાકી રહેલી છે કે બેઉ મરણુજ પાંખાછ ?”

“ મીં કાર્લીંગવુડ તો લાસ થઈ ગયેલો છે, મીસ,” તેઓએ તેહકીક કરવા પછી તેઓ-માંના એકે મને જવાબમાં કહ્યું.

“ અને બ્રાઉન બી તે ક્યાં જીવેલો ને ?” બીજાએ કહ્યું, “ બ્રાઉન બી તો આખર થઈ ગયેલો છે !”

“ રોબર્ટ બ્રાઉન ?” મેં તાહરાં મનથી હેબત ખાતાં પોકાર્યું ; “ તાહરા ખુદા, ત્યારે આટલું આટલું સુધી શું હું નિર્દોષ બેગુનાહ એગાઠાનેજ તાહકમાં સંતાપતી અને બદનામ કરતી હતી ? એગાઠા જેની સાથે પરણવાની હતી તેનું નામ રીચર્ડ બાર્લો હતું, એટલે બંનેનાં નામોના પેહલા હરફે એકમળતા હોવાથીજ મેં આ ધણે મનખુત જુલાવો ખાધો હતો ! !

પણ હાલના જીવસંતોસત ગભરાત વચ્ચે હું એગાઠાને કેહું બી તે શું અને તેની માફ માગું બી તે કેમ ? હાલ તે માટે નીરાંત કે અવકાશજ ક્યાં હતી ? હાલ તો પેલા લાશ થઈ ગયેલાઓ પરજ અમારે ધ્યાન આપવાનું હતું.

“ કોઈ તમારામાંથી એક જણ ઘોડેસ્વાર થઈને દોડી જાઓ, અને નજદીકમાં જે ડાકટર હોય તેને તેડી લાવો,” મેં હુકમ આપ્યો, “ મને વીશ્વાસ આવતો નથી. કદાચ હજી થોડુંક હૈયાત એ બેઉમાં કે બેમાંથી કોઈ એકમાં બી બાકી હોય !”—અને એક બે આદમીઓ ડાકટરને તેડી લાવવા દોડી ગયા બી ખરા.

“ તદન બેફાયદા છે, મીસ,” વડો બટલર ને એક બુજેર્ગ આદમી હતો તેણે કહ્યું ; “ બેઉમાં જરા પણ જાણી બાકી રહી નથી. બેઉ તદન લાસજ થઈ ગયેલા છે !”

“ પણ પેલી મેટીલકા ક્યાં છે ?” મેં તેવાંમાં તાહરી આસપાસ ફરીને તેને ત્યાં ન જોતાં પુછ્યું.

“ તેને બીજાઓ અંદર લઈ ગયો,” એકે જવાબ કર્યો, અને પછી ફરીને પોતાના સાથી-ઓને કહ્યું, “ મેં તમે લોકને કહ્યું તે તમે લોક માનતાતા નહોંની ? તાહરી ખાત્રીજ હતી કે

આએ લુચ્છો ફાળે એના શેઠ સાથે બુલેં ગયોતોજ નહીં. મેં એને તે દહાડે આઆહ આપણા બગીચામાંથી ચોરી છુપીથી બાહર નીકળતો જોયો હતો, અને ત્યારેજ મેં તમોને આવીને ચેતા-વેલું, પણ તમે બધાએ મને દારૂ પીધેલો કહીને હસી કાઢાડેલો !”

“એહ બદમાશ ! એહ પોતાની લાયક ફેળે પોંહચ્યા !” ધરડા બતલરે ધણું ઉચ્ચેરાધને કહ્યું, “મને તો વેહમજ પડ્યો હતો કે આપણી બલી શેઠાણી વગર મોહતલું જે મરવા સુતી હતી તે આએ કરપીણ કોર્લીગવુડનોજ કાંઈ દગો છે.”

“હોવોજ જોઈએ, હોવોજ જોઈએ,” હવે ધણુકો મોટા જુસ્સાથી એકમત થયા, “નહીં તો આજે ચોરની માફક એ ચંડાળો આવી મોડી રાત્રે મેહલમાં આવતેજ શાંના ? કાંઈ બી જુરંજ કરવા આવ્યા ને આવીને આએ ફેળ પાચ્યા !”

“અરે પણ આએ દારૂ કેમ બાગી ગયો ? એ ક્યારે પડી ગયોતો ?” વળી કેટલાકોએ તે પર ધ્યાન ખેચાતાં સવાલ કર્યો.

“તમે લોકો લાશ આગળ રેહજો, ને હું હીઝ લોડશીપને જમને બધી બખર આપુંછ.” હયાં મેં કહ્યું—અને ધણી મમતાથી એગાડાનો હાથ લધને કહ્યું, “આવ, બલી એગાડા, માહરી સાથે.”

ખરેખર, માહરા ખરાં દીલના પસ્તાવા વચ્ચે મેં એટલી બધી માયાથી એ તેને કહ્યું કે તેણીએ તાજુબીમાં માહરા એહરામાં જોયું, અને પછી અગ્રો બગીચામાં ચમને પાછાં ઉપર જતાં હતાં ત્યારે તેણીએ દધાયસે સાહદે કહ્યું, “ઓ મીસ, ખરેખર મેટીદડા એવી નીચ ને નાલાયક થઈ હશે ? શું ખરેખર તે આએ ખુનીઓ સાથે સામેલ હશે ?”

“હા, એગાડા,” મેં કહ્યું, “અને હું એ માહરી જુલને વાસ્તે ખરેખર ધણી દલગીર થઈ.”

“કેઈ જુલ, મીસ ?” તેણીએ અન્યબીથી પુછ્યું,—અને પછી એકદમ એક ઝટકે તેણીને ખ્યાલ થઈ ગયો હોય તેમ પુકારીને કહ્યું, “ઓ, શું તમે મને આએ પાપમાં શામેલ ધારતાંતાં ને તેથીજ શું તમે માહરી સાથે હંમેશા એટલાં બધાં તુમાબથી અને ધાક ધમકાથી વરતતાં હતાં ?”

“હું ધણી શરર્મીદગીથી હા કેહુંછ, એગાડા, અને ધણાં મોકળાં મનથી માહરી એ જુલ ને ગેરધનસાફ માટે માફ માયુંછ. મેં ધણો મોટો ને જખરો જુલાવો ખાધો છે,” મેં બહુજ ખેદ પામીને કહ્યું.

“ઓ, તમે કેટલાં બલાં છેઓ, મીસ પર્સી !” તેણીએ લમમગ રડી દધને કહ્યું, “માહરા જેવી એક મીસકાન પાસે તમારે માફ માગવાનું શોભે બી ખરું ?

“એ બધી વાત આપણે પછી ધીરજથી કરશું,” મેં તેનો ધણી માયાથી હાથ ઢાળીને કહ્યું, અને તુરત વેળા તો તે પછી હું લોડ અને લેડી કેલવેડન પાસે લેડીના બેડરમમાં પાછી ફરી.

અને ત્યાં જમને કેટલી ધીરજ આપીને મેં તેઓને તે સધળી હકીકત કહી, અને તેમ છતાં તે સાંભળીને તેઓ બંને કેટલાં ઉચ્ચેરાયાં તેનું ખ્યાન કરવું બેળ છે ! લોડ કેલવેડને તો જાણે

માન્યુન નહીં કે જોને તે એક પોતાનો દીકરોજ અને ભવિષ્યનો વારસ જાણતો હતો તે એટલી હદ સુધીનો અધમ ખુશો હોય! તે હવે આ ફાની જોહાનથી ફના થઈ ચુકેલો હોવાને લીધે હું તેને આપેલાં માહરાં પાક વચનથી સુકતી પાંખી ચુકી હતી, જેથી એ ખુનની કોશિશના સંબંધમાં હું જે જાણતી હતી તે મેં સધળું અવલથી અત્યાર સુધીનું હવે જરા એ અચકાયા વગર ખ્યાન કરીને કહ્યું, અને માહર પાક વચન સમાલી સમાલીને મેં લેડી કેલવેડનને જીવાડવા શું શું જેહમતો ઉઠાવી હતી તે જ્યારે તેઓએ જાણ્યું ત્યારે લેડી કેલવેડન હેસાંનું રડીને એક બચ્ચાંની માફક દયકાં ખાતી હતી, અને લૉર્ડ કેલવેડને પણ ખરી મુરખીગીરીથી મને પોતાનાં પાસાંમાં ખેંચીને ખરાં બાપીકાં હેતથી બગલગીર થતાં માહરી ખાંધ પર માથું નાંખી પોતાની ધરડી ચશ્મોમાંથી ધણુંએક આસુંએ ખેરવ્યાં!

ગુંચવણ પેદા કરનાર હવે માત્ર એજ હતું કે તે મરનાર ગુનેહગાર પોતાના તેવાજ ગુનેહગાર સાથી સાથે મોડી રાત્રે ચોરીછુપીથી આજે મેહલમાં દાખલ થવા કાંએ પાંગ્યો હતો? પેલું માહર કાગળ તેને ગયું, કે જે મેં “આર. બી.” ની સહીથીજ લખ્યું હતું કે અહીં બધું પકડાઈ ગયલું છે તેથી બીહાંધેલો શું તે લેડી કેલવેડનનું કે લૉડનું કે માહર કે અમો સધળાંનું ખુન કરવાજ આવ્યો હતો?

એવામાં એગાડા ધણી ગભરાતી, અમો એ ગભરાતની વાત કરતાં બેડા હતાં ત્યાં, દોડી આવી.

“ઓ મીસ પર્સી, તમે જરા જલદીથી આવશો?” તેણીએ આવતાં સાથે કાકલુદી કરી; “મેટ્રીડા મરી જાયછ, અને મરવા આગમચ તમોને મળવા માંગેછ!”

“પણ તમે લોકોએ તેની આગળ ડાકટરને તેડ્યોછ કે નહીં?” મેં અરધા ગુસ્સાથી પુછ્યું.

“ડાકટર તો ક્યારના આવી ચુક્યાછ!” એગાડાએ જવાબ કર્યો, “તેવણે પેહલાં પેલી બેઉ લાશ તપાસી અને બેઉનું હૈયાત તદ્દનજ ખતમ થઈ ચુકેલું જાહેર કરીને તેવણે મેટ્રીડા પાસ ગયા. તેવણે બી ધારેછ કે એ બીમાર ટગર કરેછ તેમ તમે જલ્દીથી આવો અને એને મલો તો સાર.”

હું, તે ઉપરથી, તે વરજ્યેરની રજા લઇને તેઓને તુરત વેળા એકલાં છોડી મેટ્રીડાવાળા ઓરડામાં દોડી ગઇ. ડાકટરે-મેં જોયું કે-તે ઓરડામાંથી બધાંને બાહર કાઢ્યાં હતાં, અને ફક્ત એક ધરડી મેડ અને ડાકટર પોતે હું ત્યાં ગઈ ત્યારે તે બીમાર કને હતાં.

બીમાર! ધણીજ બીમાર! તે કે જે આજ રાત્રે સુવા ગઇ ત્યારે તો સાજી તાજી ને તંદરોસ્ત હતી તે મનની બેજારીનાં દુઃખથી બીમાર થઈ આ યોડાજ કલાકોનાં દરમ્યાનમાં સરખસર મરવાજ સુતી હતી! તેનું મન જાણે ઉરકેરાત કરતાં કરતાં ઠાકી ગયું હોય તેમ તે તદ્દન નીશાજ થઈ ગઇ હતી, એકરો મોહત જેવો શીકકો પડી ગયો હતો, ગાલોમાં ખાડા પડી ગયા હતા, અને મહીનાઓની બિમાર હોય તેમ આંખો ઉંડાણમાં ગરક ગઈ હતી!

“તમે આયાં, મીસ પર્સી!” તે મને જોતાં સાથે પાછી ઉરકેરાઇ, અને ડાકટરની તરફ ફરી હાથ જોડી કહ્યું, “અમોને જરા એકલાં છોડો. માહરે મીસ પર્સીને કાંઈ અગતનું કહેવાનું છે.”—અને ડાકટર પેલીને ઇસારત કરી તેણીને લઈ ખુશીની સાથે પોતે બાહર ગયો. તે

મને કાન પર પડી કેહતોજ ગયો કે બીમાર એ મુજબ પોતાનાં મનને શાંતી આપે એ ધણું જરૂરનું હતું.

હું તેણીની કને, તેથી, ખુરસી ખેંચી બેઠી, કે જ્યારે પેહલાં તો તે ધસાંધસ રડી.

“અભાગની છોકરી,” મેં દયાથી જળી જતાં કહ્યું, “તુંને એ શું મુશ્યું? તું જેનું નીમક ખાતી હતી તેનોજ જાન લેવામાં તેં શામેલગીરી આપી?”

“ઓ, મુઝ હું! મુઝ હું!” તેણીએ તડાપ તડાપ પોતાના માથામાં હાથ મારીને કહ્યું, કે જ્યારે મેં તેના હાથ પકડી લઇને તેને શાંત કરવાની વ્યર્થ કોશિશ કરી, “મને તો રોખટું ફસાવી. તેણે મને નાહકની મોટી મોટી લાલચોથી ગરદન મારી; અને, ઓ મીસ પર્સી, જે અપરાધને વરે તમે ગરીબ એગાહાને વાસ્તે વેહમાયા કરતાં હતાં તે અપરાધી ખરેખરી તો હુંજ મુવેલી હતી! હા, એ જેરી લોઝેનજીસ માહરી ગરીબ બાઇને આપનારી કરપીણ પુંની હુંજ છોઉં. મને ધણી વખત એ બીચારીને પીલાતી ને મરતી જોઇને દયા છુટી આવતી, પણ રોખટું માનતોતો નહોતો!”

“ને એ તાહરી ટર્ન હોય તેજ દાહડે તું કરી શકતી હતી?” મેં પુછ્યું.

“નહોં, એગાહાની ટર્ન હોય ત્યારે બી હું ધણું કરીને તો કોઇ ને કોઇ તરફીબથી કોરી, ચોકલેટ કે સુપમાં, મને કહી રાખવામાં આવ્યું હતું. તેમ, એ લોઝેનજીસમાંનું એક સેરવી દેતી હતી.” તેણીએ પોતાનાં આંસુઓ વચ્ચેથીજ કહ્યું.

“પણ કોર્લીગવુડે કાંય પોતાની કાકીનુંજ મરણ જોહોધ્યું? ખરી રીતે તો તે જે મેળવવા ચાહતો હતો તે તેના કાકાનાં મરણથી તેને મલતે?” મેં માહરી મુંજવણ જાહેર કરી, “તું કાંઇ એ વિશે જાણેછ?”

“હા. તે બીહીતો હતો કે કાકાએ કદાચ એકાદ વીલથી સધળું લેડીનાંજ નામ પર કરી નાખ્યું હોય, અને તેને એક લુખ્ખા સુકકા ખેતાબથી જ્યાદા લૉડનાં મરણથી કાંઇ બી નહોં મળી શકે.” તેણીએ ખુલાસો કર્યો.

“ઓ, હવે હું સમજી ત્યારે,” મેં કહ્યું; “અલખત એ સિવાય બાકીનું તો હું બધું જાણુંછ. એક સાંહજે મેં તુંને તાહરા લવર સાથે બાગમાં છુપાઇને વાત કરતાં બી સાંભળી, પણ માહરાં બેજમાં એગાહાજ તે વખતે બરાઇ ગયલી હોવાને લીધે મેં તે અવાજ બી એગાહાનોજ માંની લીધો હતો!”

“અને તેથીજ ત્યારે તમે તે રાત્રે પેલું અમારું કાગળ બી કાઢી લીધું કેની?” તેણીએ કહ્યું, “ઓ, હવે ત્યારે મને બધું બરાબર સમજ પડેછ, કેમજે તમે જે ભલતુંસલતું કાગળ લખેલું તે નહોં સમજ પડવાથી તે મલતાં સાથે ગમરાઇને કોર્લીગવુડ અત્રે ધસડાઈ આવ્યો, ને ત્યારેજ અમેને બી એ કાગળના ઘોંટાળાની ખબર પડી. કોર્લીગવુડ તે પછી તરતજ પામી ગયો કે એ કારસ્તાન તમારુંજ હોવું જોઇએ.”

“અને લેડી કેલવેડન સારી થતી જતી હતી એ વાત કોર્લીગવુડ જાણતો હતો કે?”

“હા, મીસ, ગઇ કાલે અમે બધાં સાથે મધ્યાં હતાં ત્યારે મેંજ કહ્યું, અને તે સાંભળી તે તમારા પર ધણો વધતો બીજવાયો,” મેટીદડાએ જવાબ કર્યો, “કેમજે અમારી પાસનાં

લોએનજીસ પુરાં થઇ ગયાં હતાં, અને તમે કોઇ બી રીતે એ ઝેરનો ઉતાર લાવીને માહરી બાધને પાતાં હતાં એમ તેણે માની લીધું. એ ઉપરથી અમે ગઇ સાંજે વળી પાછાં મધ્યાં, અને ત્યારે મેં તેને પાછું જણાવી દીધું કે તમારા વેહમે એગાઠા પરજ હતા! ”

“ અને પછી શું થયું ? ”

“ પછી પોતાની બાજી બધી ઉલટાઇ જતી જોઇને તે હઠ વગરનો અધીરો પડ્યો, અને મારવું કે મરવું એજ નૈયતથી એ આજ રાત્રે એક ફટકો મારી લેવા તૈયાર થઈ ગયો! ” મેટ્રીક્ષાએ કહ્યું, “ તે લોકોએ આરીને રસ્તે લેડી કેલવેડનને લગતા ઓરડાના બાથમાં દાખલ થવાનું નક્કી કરીધું હતું. તે બારીની લગોલગ જે મોટું ટ્રેપવાઇનનું ઝાડ છે તેજ ઝાડ પર ચઢીને એ લોકોએ અંદર આવવાનો ટાગડો કરીધો—જોકે મેં તો એ બેવકુરીથી હાથ ઉઠાવા એ બેઠને બાણું સમજાવ્યું. મને તો તે વખતે ખબર બી નહીં કે એ બાજીનો દાદર ધસી ગયલો છે, નહીં તો હું જરૂર તે લોકને ચેતાવતે, પણ ખોદાનાં ધરનો ગળ્પ—ખોદાના ધરનો માર—આવવાનો હોયજ ત્યારે તેના હજારો રસ્તા થાયજ! ”—અને એ બોલતાં તેણીનું મળું ધુટાઈ જતું હોય તેમ તેણીએ પોતાનાં ગળાં પર જોશથી હાથ દાખ્યા, કે બ્યારે મેં ઉઢીને તેને થોડુંક ઠંડું પાણી પાચું.

“ અને એ લોક આજે રાત્રે ધરમાં આવીને ખુન કઇ કીસમે કરવાના હતા તે તું કાંઇ જાણેજ કે ? ” મેં તનબદનમાં કાંપતાં પુછ્યું.

“ હા, કોલીંગવુડ પાસે કાંઇ ઝેર હતું, ” તેણીએ જવાબ કર્યો, “ એ કેહેતો હતો કે જે તે રૂબરૂમાં લઇને સુંધાડે કે હોઠ પર એક બે ટીપાં નાખીને એ ઉંઘતી અબજાનાં દીલમાં કે મગજમાં પેવજ કરી શકાય તો તે એકાદ દ્યકાં સાથે તરતજ આખર થઇ જાય, અને કોઈ કદી જાણે બી નહીં કે મોહત શાથી નીપળ્યું ! ”

“ પણ આજે એ લોક કેમ આવ્યા ? ” મેં અજબ ચતાં પુછ્યું, “ આજે તો ફ્રીસીંગરૂમમાં સુવાની તાહરી નહીં ને એગાઠાની ટર્ન હતી ? ”

“ તેજ મને અજબ કરેજા! તેજ માહરોબી ગુંચવાડો છે, ” મેટ્રીક્ષાએ અતવત કર્યું, “ કાંઇ બી જરસમજુતજ થઈ ગઈ હોશે, કેમકે એ લોકોને બાથરૂમમાંથી બારણું ઉંઘાડીને અંદર તો હુંજ લેવાની હતી. ”

“ એ બધું તું કેહજ તેમ ત્યારે બીજું કાંઇજ નહીં પણ ખોદાના ધરનો માર અને ગળ્પ છે! ” મેં કહ્યું,—અને, બેશક, એ સઘળાં ખોદાની ખુદાઇ માટે હું દાંતમાં આગળાં પકડીને હેરત રહી. ખરેખર, નાસ્તીકોને પણ આસ્તીક કરી મેળે અને ખુદાની ખુદાઇમાં માનતાં કરે તેવોજ આજે કોઇ અજબ ખુદાવંદી બનાવ બન્યો હતો—નહીં તો આવા એક મેહલનો તેજ દાહડે દાદર શાનો ધસે, કે જેથી તેને માથેની બારીમાંથી ઉછળીને અંદર આવતાં સાથે તેઓ પગઢ્યું ચુકીને અડેક પછવાડે સરભોગ સીધા બને નીચેજ જાય, અને ફરસબંદી પર અફલાધને પુરા થાય ? ખુદાની ખુદાઇ નહીં હોતે તો એવો એક મોટો જોખમ કરવાનું અને છેલ્લે પાટલે બેસવાનું આંધળા કોલીંગવુડને સુજતેજ શાનું ?

“ ઓ, હવે હું જીવીને શું કરું ? આવી બધી ખુદાની કરાંમત જોવા પછી હું કેમ જીવી

શકવાની હતી? ” મેટ્રીડાએ એ પછી પાછું રડીને કહ્યું, “ હવે તો દોડ અને લેડી બધું જાણુશો, અને હું તારે બચી જાઉં કેમ શકવાની હતી? ”

પ્રકરણ ૨૧૦.

“ સધળું ખુદાની ખુદાઇનું પુરવાર કરે, ” મેં તેનાં તે કહ્યાંત પર ઝાઝું ધ્યાન આપ્યા વના અરધું મોટે-અરધું મનસે કહ્યું “ કેટલું અજુબ જેવું કે દાદર ધસી પડવાની ગડબડ હરમીઓન આહતી હતી તેમ મેં તે રોતોરાતજ થવા નહીં દીધી, અને એ હોનારતની વાત મેટ્રીડા પોતે પણ તેથી વેળાસર જાણવા નહીં જાણી પાંખી !

“ મેં જે દેખાવ જોયો, ” મેટ્રીડાએ પોતાનું કહ્યાંત જારી રાખ્યું, “ તેથી માહરૂં તો જાણે દીક્ષા ત્યાં ને ત્યાં ફાટી ગયું! હું ધારતીજ નથી કે હું હવે જીવજી, પણ ધારો કે હું જો જીવવા પામું તો, મને ખરેખર કેહે, મીસ પર્સી, માહરૂં શું થશે? દોડ અને લેડી માહરૂં તરફ જાણેજ ખરાં કે? ”

“ હું તુંને જુદી ઉમેદોના સધારો આપવા આહતી નથી, છોકરી, ” મેં દયા ખાધને કહ્યું, “ દોડ અને લેડી જાણેજ એટલુંજ નહીં પણ બધાં તાહરી જામીલગીરી પાંખી ગયલાં છે ! ”

“ ઓ ખુદા, ત્યારે તો તું મને વેહલું મોહત આપ! ” તેણીએ ચીસેચીસ પાડીને રડીને કહ્યું, “ હું જેલમાં જાઉં ને ફાંસીએ લટકું તે કરતાં તો મને આજે બીજાણાંમાં જીવવા દે! ”

મેં તેને, એમ છતાં, માહરૂંથી અને એટલું કરીને બચાવવા અને તેના આટલા બધા પ્રશ્નાતાપ પર નીગાહ રાખવા જોયું કેટલુંએક કહ્યું, અને પછી તેને બન્યું એટલી જાણ કરીને હું બાહરે ગયો. એ પછી હું બાહરે ડાકટર અને પેલી જુદી મેડને મળી, અને અમોએ જણે મલીને કેટલોક વાર વાતચીત કરી આપસઆપસમાં તે કમનસીબ પોરીને વાસ્તે થોડુંક મત કર્યું. ડાકટર ખાત્રીપુર્વક હતો કે તે હજી જોઈ કુસ્માર હતી અને બધી સાહવધ વાતચીત કરતી હતી, તોપણ બચનો જુસ્સો તેને માથે ધણો ચઢી ગયો હતો, અને તે લાંબો ખાટલો ભોગવે અથવા તો કદાપી હવે પછી બીચારી સરયાંમ લેલી બી અધ જાય!

ત્યાર બાદ ડાકટર અને મેડ તે બીમારવાળા ઝોરડામાં પાછાં ગયાં અને હું આગળ વધી, પણ જરા વારમાં તે લોકોએ માહરૂં નામની મોટે મોટે જીમ પાડીને મને પાછી બોલાવી લીધી. માહરી પીઠ ફરવા સાથે બીજાણાંમાં પડી પડીએજ તે કમબખ્ત છોકરીએ આપઘાત કર્યો હતો! પોતાનાં ગળાંમાં તુવાલનો તાઈટ ફાંસો નાંખીને તેણીએ દેહત્યાગ કરવાનું કર્યું, અને જોકે એ ધણું તરતનું થયલું હતું, અને અમો તરતજ અંદર પાછાં ફરેલાં હોવાથી હજી છેલ્લાં દસકલાં ચાલતાં હતાં, તોપણ ડાકટરે તેને બચાવી લેવા અનીખના તારા તોડવા છતાં, તેણીએ દીવાન્યતબર્ચી ઝતુનમાં ફાંસો એટલો બધો મજબુત અને તાઈટ ખાધેલો હતો કે તેણીની જાંઘની ડાકટરનાં હાથમાંથી ગમે એવી કોશશ છતાં સરીજ જતી રહી, અને અમારા જોતાંજોતાંમાં તે બીચારીની હૈયાતની તમામ ઝોટ અધ જતાં વાવેલો ચડપ દેતો કે ઉડીજ ગયો!

હું હવે એ નવા ગમખાર સમાચાર લોડ અને લેડી કેલવેડનને કહેવા દોડી ગઇ. તે વખતે હરમીઓન, ભયભીત બનાવો બન્યા હતા અને તેણીનો જન લઇ લેવાનો જે કરપીણ પ્રપંચ મેં જાહેર કરેલો હતો, તે વાતની હેબત અને અજબપીમાંથી થોડીક ફરાગત પાંમેલી દેખાઇ હતી, અને તેવામાં જ મેં જાણે એ નવી મોહકાંણના સમાચાર તેમને કહ્યા, તેથી તે નવેસરથી પાછો ડર ખાઇ છેવળ હડબડી ગઇ. ધરડો લોડ કેલવેડન પોતે પણ જાણે એ ઉપરાસાપરી હેબતનાક બનાવોથી ધ્રુજ પડ્યો!

“માહરાં ધર પર એ શું સીતમનો શેહતાંન એક રાતમાં ઉતરી પડ્યો!” તેણે મોટા સંતાપથી કહ્યું; “જાણે ખુદનો કેહરજ છુટી પડ્યોછા!”

“હા, માહરા લોડ,” મેં નરમાશથી સમજાવ્યું, “કેહર છુટી પડ્યોછા ખરો, પણ તે તો આપણે ખુશ થવા જોગ કેહર છે! તે તો! ખુરાંઓને પાયામાલ કરી નાંખી તેમની બદકારીના અંજમે પુગાડવાનો કેહર છે, અને તેમાં આપણે બીહીવાનું કે સંતાપ કરવાનું શું છે?”

ટુંકમાં, ઘણી મુશકેલીથી તે લોડ અને લેડી શાંત થઇ શક્યાં, અને લેડી કેલવેડન પાછી જાસ્તી બીમાર નહીં થાય તે મક્કસદથી મેં તરતજ મને ખ્યાલ થતાં દરખાસ્ત કરી કે તેણીને માહરી સાથે સહવાર થતાં જ લોડ કેલવેડનના લંડન ખાતેના મેહેલમાં લઇ જવી.

“અહીંયા ચાલુ મબરાત થોડાક દાહડા ચાલ્યા કરશે,” મેં સમજાવ્યું, “આએ લાશો પર કોરોનરની જુરીઓ ભરાશે, લાશો ઠેકાણે પાડવી પડશે, પેલો દાદર પાછો બાંધવાની ખટરાહ થશે, અને એ બધા હીગાંમમાં બીમાર લેડી કેલવેડનને અહીં રાખવાનું જરા એ સલાહકારક નથી!”

“ખચ્ચીતજ નહીં,” લોડ જોશથી એકમત થયો, “તુંને ગમે તે કર અને ગમે તેમ કામ લે. તાહરી દાનાઇ પર કરોડો આફરીન છે. માહરા તો જાણે હાથ પગજ વેરાઇ ગીયાછ, અને તું જે કેહશે તે હું કરશ. માહરે તો અહીંજ રેહવું જોઇશે કેની?”

“હા, માહરા લોડ, તમારે તો એક બે દાહડા અહીંજ રેહવું જોઇશે,” મેં સમજાવ્યું, “કોરોનર પર જરા તમારો વગ ચલાવજો અને જુરીમાં માહરી જુબાનીનું નહીં કામ પડે તેમ કરજો. બધું ટુંકમાંજ આટોપી લેવાડજો, અને પછી તમે બી લંડનમાં ઇટન સ્કવેર-વાળા તમારા મેહડમાં જલદી આવતા રેહજો. થોડુંક સુધી આએ તમારું મકાન હવે પડત અને બંધ રાખવાનું ધણું સલાહકારક થશે.”

અને લેડી કેલવેડનને પોતાને પણ એ માહરો ઠરાવ અને સમજુત ધણાંજ ગમ્યાં, અને તે પાછી ને પાછી મને હેતથી બગલગીર થઇ. આ મકાનમાં થોડાજ કલાકમાં એટલા બધા ભયંકર બનાવો ઉપરાસાપરી બનવા ને અજવાળામાં આવવા પાંખ્યા હતા કે મજબુત મગજનાં માણસો પણ ત્રાસ પાંખીને ચથરી જાય, તો હરમીઓન જેવી નબળી તખ્તની એકના શા આશરા?

અને તે રાત્રે એ બધું થઇ ચુકવા બાદ અમે થોડી ઘણી આશાએશ વાસ્તે પાછાં સુવા ગયાં ત્યારે લગભગ સહવાર થવા આવી હતી, પણ તન મનમાં અમે એટલાં બધાં બેજાર બની ગયલાં હતાં કે અમને બધાંને આશાએશની ઘણી જરૂર લાગી, અને માહરી સલાહ પર અમલ કરવા બધાં એકમત થવાથી અમે પાછાં બીજાંજ ગયાં ખરાં—જોકે ઉંધ મને પાછી મુતલગજ આવી નહીં.

અને બીજી સહવારે મોડેથી અમો ઉઠ્યાં ત્યારે તરતજ લેડી કેલવેડનને લાંડન લઇ જવાની ધમાલ ચાલી. હું તો પાછી હંધાર્ધ શકી નહીં હતી તેથી માહરં તો મારું બી ધણું બારી થયું હતું, પણ અત્રેથી જવાની ગડબડમાં હું એ બેચેની યોડી ધણી ભુલી જઇ શકી. લૉડ કેલવેડનની એક સુખકારક મોટી પોસ્ટચેઝ હતી, તે હુકમ સાથે તૈયાર કરવામાં આવી, અને તેને ચાર ઘોડા જોડેલા હોવાથી તેજ દાહડે સહાંજ થવા આગમ્ય તો અમો ઇન્ટરકવર ખાતે પોંહચી ગયાં. પોતાની બાઇને મદદ થવા એગ્રાહ અને બીજી બે દાસીઓ અમારી સાથે આવી હતી, અને હરમીઓને માહરા ધારવા કરતાં વધારે હીંમતથી અને ટેકાવથીજ સંબળું સહન કર્યું. તે કીરતારનો હાથ અને દયા આઝે બનાવમાં જોઇને તે ધણી હીંમત પાંખી તેમજ શુકરચુનર થઈ હતી.

હવે લાંડન આવ્યા પછી પણ હરમીઓને બે દાહડા તો તેનેજ ધર તેની સાથે યોબી જવા માહરી કને માંગી લીધું, અને હું ખુશીથી તે વાસ્તે એકમત થઇ. અલબત્ત, અમારી વાતચીતમાં ધણું કરીને તો એ પછી બી એ અને એજ હતું. કેલીંગવુડનું તરકત હું કેમ પકડવા પામી હતી, અને પેહલી હરોળમાં ચામડીના સુધારાના મસે હું ઝેરના ઉત્તારનાં લૉન્ડનજીસ જે તેણીને આપી ગઇ હતી તે મેં કેમ મેળવ્યાં હતાં તે બધુંજ માહરે હવે તો તેણીને કેહવું પડ્યું, અને માહરાં વચનને સાચી રહીને મેં તેનો જાન બચાવવા જે જે કીધું હતું તે ઉપર પાછો વિચાર કરતાં હરમીઓન માહરાં જોગાં પોતાના હેસાંનમાં વધતીજ ગીરફતાર બનતી રહી.

“હું તમોને લાંડન લઇ આવી તેમાં માહરી એક મતલબ ધરડી બેઠી તમોને પાછાં જોઇ જાય તે પણ હતી,” મેં સમજાવ્યું, “એણે આંઠ દાહડા રહીને તમને પાછાં જોઇ જવાનું કહેલું છે, અને આ બનાવો જે બન્યા તેથી તે કેલવેડન હાલમાં આવતાં કદાચ ડરી જાય તે મતલબથી તમોને અત્રે આવવાની માહરે વધારે કરીને સલાહ આપવી પડી. હવે હું ધારું કે તેને તમારાં આઝે મકાંનમાં બોલાવવા કરતાં હું તેને માહરેજ ધરે બોલાવી લઉં, અને તમો બી તેને ત્યાંજ આવીને મળો. તેજ વધારે બેહતર થશે.”

“જેમ તુંને ગમે તેમ કર, બેહેન,” હરમીઓને તાબેદારીથી કહ્યું; “તું જે કરશે તે મને કમુલ છે. તું જે કરશે તે માહરં સારંજ કરશે.”

હું, એ ઉપરથી, બીજે દાહડે બપોરે જમીને ઝેટ ઓરમંડ સ્ટ્રીટવાળાં માહરાં મકાનમાં એક ફેરો જઈ આવી. મેં, અલબત્ત, હું લાંડનમાં આવી હતી તે હજી માહરે ધર કોઇને કેહવડાવેલું નહીં—કેમકે તેવી કોઇ જરૂરજ નહીં હતી, અને તેથી એમ હસ્તે ચેહરે મને તદ્દન નહીં ધારેલી ને અચત્યુથ ધર પાછી ફરેલી જોઇ બીડા તો બધી અજબ અજબ અને ખુશી ખુશી થઇ ગઇ.

બીડાને મેં બધું કહ્યું. કહેવાનું કાંઇ શેડું હતું? એ વાહલી છોકરીએ વીશ્વમને માહરી તપાસમાં મોકલ્યો, અને તેથી મને ધણી કીંમતી મદદ થવા પાંખી તે બધી તેની દુરઅદેશી તેણીને પેટમાં ચાંપીને મેં ધણી વખાંણી, અને તેનો ધણો ધણો ઉપકાર માન્યો, બ્યારે કેલવેડન હાલ ખાતે પછીથી જે કાંઈ બન્યું હતું તે સખળી બચતીત કેશીત તેણીએ ઉંચે દમેજ સાંભળી લીધી. ત્યાર બાદ તેનેજ મેં ધરડી બેઠીની શેડાધમા મોકલી, અને તે મને તો

ખીજે દાહડે સહાંજે ચાર વાગે માહરેજ ધર આવવાનું તેણીને કહી આવવાની તેણીને ફરમાશ કરી. મેં તેણીને કહ્યું કે કેલવેડન હાલમાં જે બન્યું હતું તે સમયે તેણે તે ડોસીને કહીજ દેવું, અને તેણીને ખાત્રી આપવી કે તેણીની પોતાની સલામતી એ સંબંધમાં કોઈ રીતે જોખમમાં નહીં હતી.

અને વાહલી ખીડાએ એ મુજબ સમયે પાંચ રૂં સરંજમ ઉતાર્યું, જેથી ખીજે દાહડે સહાંજે ચાર વાગે લેડી કેલવેડનને હું માહરી સાથે માહરે ધર લઈ આવી, જે પછી જરા વારમાં તો ધરડી ખેડી પણ ત્યાં આવી લાગી.

લેડી કેલવેડનને, મગર, હવે તે ડોસી તરફ અભાવ અને ધીક્ષાર વધારે આવતો હતો. તે ભુલાજ નજ નહીં શકી કે આજે દહા હાલમાં તેણીનો જાન ઉગારનાર હતી ખરી, તોપણ એક વખતે તો તેણીનો કાજગરો જવાન જાન વગર દયાએ ખરબાદ કરવાનું ઝેર વેચનાર નાકફરી શેહતાન એજ હતી ! એમ છતાં ગરજ બડી આપડી ! તેણીએ પોતાનો અણગમો તે ડોસી આગળ જાહેર થવા દીધો નહીં, અને, તેથી, તે ડોસીએ તો દંમેશ મુજબ તે ખીમાર બાંનુની હકીકત જોઈતી બારીકાથી પુછી. તેણીએ ધણીક સવાલો કર્યા, અને તેના જવાબો સાંભળી તે પુરતી સંતોષ પામેલી દેખાઈ, જ્યાર કહે તેણીએ જાહેર કર્યું કે હવે જોખમ ખીલકુલ મટી ગયો હતો, અને ફક્ત તનની તાજગી અને આસુદગી વાસ્તે તેણીએ જે છેલ્લી નરી દવા આપી હતી તે ત્રણેક અઠવાડયાં હજી ચાલુ રાખવાની હતી.

એ પછી હું તે ખુદીને લઈને પાસેના ચોરડામાં ગઈ, અને ત્યાં અમે એકલાં પડયાં ત્યારે મેં તેને પુછ્યું, “તુંને કેલવેડન હાલમાં શું શું બન્યું તે ખીડાએ બધું કહ્યું ?”

“હા, કહ્યું,” તેણીએ જવાબ કર્યો, “અને તે સાંભળ્યુંછ ત્યારની માહરા જીવને જરા જપ નથી. માહરે હવે ઈંચાંડમાં રેહવુંજ નથી. હું રેહવશ તો મરતે દહાડે કોઈ ને કોઈ રીતે પાછી ફરી જવશ, અને, તેથી, હું તો માહરી સલામતીને વાસ્તે ફાંન્સ પાછી નાહસી જવાનોજ પકડો ચોરાદો કરી ચુકીછ !”

“એ ધણો સારો વિચાર છે,” મેં કહ્યું, “બનવાજોગ છે કે કોર્લીગવુડ કોઈ આગળ તાહરાં એ કાવત્રાને વાસ્તે બોલ્યો હોય, અને કાંઈ ને કાંઈ નહીં ધારેલી ફસાવત થઈ જાય ! મેં તુંને પાંસો ગીની આપવા કહ્યું હતું તે આજે ગણી લે, ને હવે માહરે માને તો અત્રેથી જતીજ રેહજ, અને બાકીની તાહરી જીંદગી, હમણાં ને હમણાં આટલા બધા બેશુમાર પૈસા મળ્યાછ ત્યારે તો, હવે બની શકતું હોય તો, નેકીમાં ને શાંતીમાંજ ગુજરજે !”

તે ખુદ્યાએ તે ગીનીઓ ગણી લીધી, અને તે મસમોટા સોનેરી ઢગલો પોતાની સાંમે એક ધણાતી મીલકત તરીકે જોતાં તેની આંખોમાં એક અજબ જાતનો ચળકાત પ્રગટ્યો તે જોઈ હું અકકલથી હેરત રહી. મેં એ પાંસો ગીનીનો અવેજ લેડી કેલવેડન પાસે લઈજ રાખ્યો હતો, અને કેલવાની જરૂર છે કે તેણીએ તે હજારો ખુશી અને હજારો હેસાંન સાથે માગતાં સાથે મને કાઢડી આપ્યો હતો ?

અને એ ધનનો ઢગલો ગણી મોજને સ્વાધીન લીધા પછી બી ધરડી ખેડી માહરી કાંઈક અજબબી વચ્ચે હજી ત્યાંજ થોબી. તે જાણે મને કાંઈક કેલવા માંગતી હોય અને તેથી હજી બોટી થતી હોય એવું મને લાગ્યું !

“શું છે?” મેં, તેથી, તેને કાંઈક અનળ થતાં સવાલ કર્યો, “હજી તાહરે મને કાંઈ કેહવાનું છે? ભેડી કેલવેડનના સંબંધમાં કાંઈ છે?”

“હા, કેહવાનું તો છે, પણ તે ભેડી કેલવેડનના સંબંધમાં નહીં, પણ તાહરા પોતાના સંબંધમાં છે,” તે ડાસીએ થોડીક આનાકાનીના દેખાવથી કહ્યું, “તે કેહવાથી આયંદ્ર તુને ફાયદો થાય કે નહીં તે હું તુને કાંઈ તક્ત આત્રીપુર્વક કહી શકતી નથી, પણ અત્રેથી હું સદાની જાહેર ત્યારે મને લાગે છે કે તાહરે તે તુને કહી દેવું જોઈએ!”

“ઓ, એવું તે શું છે?”

“ગભરા ના; સાફ છે! તાહરાં બધાંનું જ છે;” તે યુદ્ધવાએ મને ધીરજ આપવાને ઉતાવળ કરી; “કેહ મને, તું કાંઈ જાણે છે? શેરીલ્ડ ખાતે કોઈ તાહરાં સગાંવાહલાં વેફરીલ્ડ નામનાં રહેતાં હતાં?”

“હા, એક તાહરાં ધુધ અને તેવણુનો દીકરો રહેતાં હતાં ખરાં,” મેં જવાબ કર્યો, “તે ધુધ તો બેહેસ્ત પામ્યા—”

“ને દીકરો?”

“દીકરો તો હાલ ધણે દુરદરાઝ—અમેરીકામાં છે; પણ તે તું કાંય પુછે છે?” મેં આતુર-તાથી સવાલ કર્યો.

“મને લાગે છે કે એ તાહરો કઝીન જો ચોક્કસ ઠેકાણે તલાસ કરે તો એને કદાપી મોટો લાભ થઈ પડવાનો સંભવ છે.”

“ઓ, કેમ અને?” મેં અનળ થતાં કહ્યું, “તાહરી કાંઈ બીજું હોવી જોઈએ. તાહરા ધુધ તો બીચારા ધણીજ ગરીબ સ્થિતિમાં યુનર પામ્યા હતા.”

“એ તાહરા ધુધનો હું ધારું છું ત્યાં સુધી એક ધણો માલદાર બાબ હતો,” ધરડી બેઠીએ કહ્યું, “એ તાહરા કઝીનનો કાકો, ને તેનેજ લગતી એ બધી હકીકત છે; પણ તે કાંઈ હું બધી સીલસીલામાં જાણતી નથી. ખરી વાત એટલીજ છે કે આએ તાહરી સાથે અમારી જાતવાળી બીડા છે તેનાં માયઆપ જે રોબીનસનને નામે જાળખાતાં હતાં તે લોકને લગતી જુસ્તેજી કરવા એક બાધ થોડાંક વરસો પર તાહરી પાસે આવી હતી. એ બીડાનાં માયઆપે એક કોષ ઉમરાવનું ચોરાયલું બચ્ચું શોહોધી કાઢીને તેઓને પાછું સ્વાધીન કર્યું હતું તેથી તે ઉમરાવને ત્યાંથી એ રોબીનસનવાલાં મરી ગયાં ત્યાં સુધી તે લોકોને બેઠું મોટું વરસાણ મળ્યું જતું હતું.”

“તે તો મને ખબર છે,” મેં કહ્યું, “કેમકે વાંચનારાં સાહેબો યાદ કરશે કે ગુલ્યતના સસરાનો મેં ત્રેનમાં બીડા સાથે એક વખતે જાન બચાવ્યો હતો ત્યારે બીડાને જાળખીને તેનાં હેસાનમાં બીડાને વાસ્તે એ અહીં તેના બાપની એ નેકી અને કહીને એક મોટી રકમ આપી હતી, જે તેણીને જણાવ્યા વગર તુરત વેળા તો મેં બેંકમાં જમા રાખી હતી, અને તેથી એ વાતની મને ખબર હતી.

“એ રોબીનસનવાળાઓની ખબર લેવા મીસીસ સ્ટરટન કરીને એક બેરી એ ત્રણ વરસ પર તાહરી આગળ આવી હતી,” ધરડી બેઠીએ કહ્યું; “અને ત્યારે તેનીજ તરફથી એ હકીકત

મેં પહેલી સાંભળી. તે વખતે તો આપણી વચ્ચે બીચાખાર હતું, તેથી મેં કાંઈ તુંને એ વાતની ખબર આપી નહીં, જોકે હું જાણતી હતી કે એ વેકરીદ્ડ નામનાં તાહરાં કાંઈ સગાં હતાં ખરાં: પણ તું તાહરી તરફની માહરી સધળી દગાબાજીઓ છતાં માહરી સાથે એટલી બધી ચાલીછ, છોકરી, કે હવે આવે ઈચ્છાંડનો કીનારો સદાનો છોડી દેવા આગમચ મરતે દાહડે મને તાહરા જોગી એ થોડીક ભલાઈ કરી લેવાનો ખ્યાલ થયો !”

“હું તાહરો ધણો ઉપકાર માનુંછ,” મેં કહ્યું, “પણ તું જે આવે બધું ગોલગોલ કેહછ તે બધું મને કાંઈ બરાબર સમજ પડતું નથી?”

“હું પોતે સમજતી શકતીજ નથી, કેમજે તે હું પોતે બી હજી બરાબર જાણતી કે સમજતી નથી,” તે બુદ્ધિએ કહ્યું, “માહરી તો ફક્ત તુંને એટલીજ ભલાંમણ છે કે સ્ટેફર્ડ ખાતે જઈને એક વખત તું એ મીસીસ સ્ટરટનની ખબર કાઢ, અને તે જો તુંને ત્યાં તે તરફ મળી જાય તો તેનાથી એ બધી વીગતો મેળવી લે. એમાંથી કદાપી કાંઈ મોટો લાભ થઈ પડશે એમ મને લાગેછ.”

“પણ મીસીસ સ્ટરટન હજી બી સ્ટેફર્ડ ખાતે હોય એજ કેમ કહી શકાય?” મેં લગાર નાઉમેદીથી પુછ્યું.

“તે બાઈ એટલી મુશ્કેલ હતી કે માહરી ખાત્રી છે કે, જો જીવતી હશે તો, હજી ત્યાંજ હશે,” ઘરડી બંદીએ સમજાવ્યું, “ગરીબીમાં અવત્યાં મેળતાં આસામીઓ પોતાનું અસલ વતન છોડી કેટલે બાહાર જઈ શકતાંજ નથી.”

“પણ તું કાંઈ તેનું ચોક્કસ ઠેકાણું જાણેછ?”

“હા, તેણે મને તે કહેલું યાદ છે,” તેણીએ કહ્યું, “અને તે તું લખી લે.”

મેં, એ ઉપરથી, તેણીએ લખાવ્યું તેમ સ્ટેફર્ડ ખાતેનું તે કાંઈ મુશ્કેલીસ મીસીસ સ્ટરટનનું ઠામ ઠેકાણું એક કાગળની કાપલી પર ઉતારી લીધું, અને પછી તેના જેવી એક અધમ બુરીથી બની શકી એટલી બધી દુવાઓથી અને આબાદી ચાહી તે ડોસી મને છોડી ગઈ.

પ્રકરણ ૨૧૧.

હું લેડી કેલવેડને, એ પછી, તેનાં ઇન સ્કવેરવાળા મેહલમાં પાછી લઈ ગઈ, અને ત્યાં બીજે દહાડે ઘરડો લૉર્ડ કેલવેડન પણ અમને આવી મળ્યો. તેણે કહ્યું કે જુરીઓ ભરાઈ ચુકી હતી, અને લેડી કેલવેડનેનો જાન લેવા આવેલા તે બંને ખુનીઓ અક્સમાતથી મરણ પામવાનો જુરીએ અભિપ્રાય આપ્યો હતો. પેલી મેટ્રીક્સનું મોહત ધડી ભરતી દીવાનપતમાં કરેલા આપઘાતનું પરીણામ જાહેર થયું હતું, અને તે એ ખુનીઓની મસલતમાં શામીલ હોવાનું જાહેરમાં પુરવાર થયું. અલખત, વાંચનારે ધ્યાન રાખવું કે લૉર્ડ કેલવેડને પોતાનો વગ ચલાવેલા હોવાથી કોર્લોગ્નુડે હરમીઓને ઝેર આપવું કાંઈ હતું એ વાત જાહેરમાં મુકવામાં આવી હતીજ નહીં. ફક્ત તે બદમાશ ભત્રીજે પોતાના નોકરની મદદ સાથે તે જવાન બાંનું ખુન કરવા આવતાં અક્સમાતથી તે નોકર ભેગો માર્ગે લાગી ગયો હતો, અને તે પ્રપંચમાં મેટ્રીક્સ શામીલ હતી એટલીજ જુજાનીઓ જુરી સાંમે રજુ કરવામાં આવી હતી,

હવે તે વર ઐયર છટન સ્કવેરમાં એ મુજબ પુરતી સમાધાની અને મુખ વચ્ચે પાછાં ઠર પડી ચુકેલાં હોવાથી માહરે ત્યાં જતી પડી રેહવાનું કોઈ કારણ નહીં હતું, અને તેથી મેં માહરે ઘર પાછી ફરવા રજા માંગી, જ્યારે માહરી અતી ધણી મોટી અનખળી વચ્ચે લોડ કેલવેડને ધણું હેતથી માહરા હાથમાં એક નાહનકડું કાગળું સેરવી દીધું, જે—મેં જાયું કે—દશ હજાર ગીનીની ગંજવર રકમનો એક ચેક હતો !

મેં તે કમ્પુલ રાખ્યો નહીં. હું સાંમી ખરાં દીલથી ગુસ્સે થઈ મેં તકરાર લીધી કે જે તેઓ બલાધથી કેહતાં અને માનતાં હતાં તેમ મેં એ એક ખરી બલાધ અને મોટાં પુણ્યનું કામ કર્યું જ હોય તો તે માહરે પુણ્ય માહરે પછસા બદલ વેચી શું કરવા નાખવું નેમ્મએ? હરમીઓન, મગર, મેં એ બેટ નહીં કમ્પુલ રાખવાથી નાઉમેદીનું રડી પડી, અને પછી કાંઈ નહીં તો તેણીની અખંડ દોસ્તીની યાદમાં બાલમાં પેહડવાનો એક ધણો કીમતી હીરાનો “તીઆરા” હમન થમન થમને તેણીએ મને બેટ આપ્યો, જે માહરે કમ્પુલ કરવોજ પડ્યો. તેમાંના હીરા દેખીતા ધણા કીમતી હતા, અને જોકે હીરામાં હું ધણું સમજવાવાળી નહીં હતી, તોપણ મને પેહલીજ નજરે લાગ્યું કે તે પચીસસો પાઉન્ડથી ઓછી કીમતની મતા નહીંજ હોઈ શકે.

અને, એ મુજબ, હું માહરે ઘરેબારે પાછી ફરી, પણ શાંતીથી થર પડવા તો નહીંજ ! શાંતીથી માહરે ઘરેબારે થર પડવાનું માહરા નસીબમાંજ ક્યાં હતું? તે તો કદાચ માહરા વાહલા હેનરી સાથે પરણીને ઘેરીતીબારીતી થાઉં અને ઠર પડું—કે જે સેવટ પરજ હવે આ વારતા વેહલી ધસડાય છે—ત્યારેજ થાય ! હાલ તો માહરે સ્ટેફર્ડશાયર ખાતે પેલી મીસીસ રટરટનની ખબર કાઢવા જવાનું હતું, અને વળી પેલી મીસ પાર્કસની સહી શારલોટ ત્રીમેનનું તેડું જે મેં બાહલ રાખ્યું હતું, ત્યાં પણ આઠ પંદર દાહડા જઈ આવવાનું હતું; અને એ એક ખરો નસીબવાન સંજોગ થયો હતો કે એ ત્રીમેન હાલ પણ, આપણે આગળ વાંચી આવ્યાં છીએ તેમ, સ્ટેફર્ડશાયરમાંજ આવેલો હતો.

હયાં માહરે ખુલાસો કરવા જરા થોભવું ને કેહવું નેમ્મએ કે મને ડોવરથી જુલ્યા તેમજ મેરી ઝેન્ટવર્થનાં હેતવતાં કાગળો આવ્યા કરતાં હતાં. હું ત્યાંથી ઘર પાછી ફરી તેને એક પખવાડયું થઈ ગયું હતું, પણ તે ખીના મેં ખીજ ત્રીજ માહરી વાતની વચ્ચે ધુસાડી નહીં તેથી વાંચનારે એમ નહીં સમજવું કે મેં ત્યાંને લગતી વીગતો વીસારીજ આપી હતી. ફક્ત વાતનો સીલસીલો સાચવવાને વાસ્તેજ મેં વચમાં તે બાબત વિશે કાંઈ લખ્યું નથી. ત્યાંથી આવેલાં તે કાગળો મુજબ ડોસ આર્થ આર્લી હજી પેલા અકસ્માતનાં પરીણામમાં જીલીના બંગલામાંજ હતી, અને મેરી તેની જેવી ને તેવી ખંતથી સારવાર કરતી કેહવાતી હતી. તે ઉમરાવ બાનું ધણી આસ્તે આસ્તે સાજ થતી હતી, અને કમનસીબ એ હતું કે તેનાં માથામાંજ સખખત વાગેલું હોવાને લીધે તે ખીઆરી મગજમાં ધણી નબળી પડી ગયલી હતી, અને કદાચ હવે પછી ઘેલી થઈ જાય અને હંમેશા ઘેલીજ રહે એવાં કમનસીબ ચીન્હો પણ બરપા થતાં ડાકટર સમિલટનને લાગતાં હતાં ! તેણીને કહી પણ રાખવામાં આવ્યું હતું કે મેરી અસલમાં ધારવામાં આવ્યું હતું તેમ ડ્યુકની દીકરી નહીં હતી, પણ કોઈ જીદાંજ માયબાપનું હકદાર ફરજંદ હતું, અને તેથી તે પણ ધણી ધીરજ પામેલી લાગતી હતી. ખરી રીતે તો મેરીને તેની એટલી

સાહરવાર કરતી જોઇ તે હોસમાં આવ્યા પછી પોતે મેરી પર ધણું હેસાંનું હવે હેત કરતી લાગતી હતી.

પેલા અધધેલો ડચુક તો હજી ડોવર હોટેલમાંજ મરી રહેલો હતો. તે અવારનવાર પોતાની બીમાર મોહરદારની ખબર લેવા આવતો, પણ મેરી કંઈ તેને તે વખતે મળતી નહીં. તેને હવે એ ઠગારા આસામી પર તદ્દન અભાવ આવી ગયો હતો. માહરા જોડે ચમલી બંદોબસ્તી મુજબ ડચુક હંમેશ જીલીને પોતાનો મળવા આવવાનો વખત આગમચથીજ લખી વાળતો, અને મેરી તે વખતે પોતાના ઓરડામાં જતી રહેતી.

મેં વળી પેલાં બુરા કલેર અને લેડી લીલાની પણ થોડીક ખબર કઢાવી, અને પરીણામમાં અમને માલમ પડ્યું કે તેઓ બંને ઇંગ્લાંડનો કીનારો છોડીજ ગયાં હતાં, અને ક્યાં ગયાં હતાં તે કાંઈ જાણતું નહીં હતું.

બીજા હાથ પર મને શાર્લોટ ત્રીમેનનું બી તેડાંની યાદનું પાછું કાગળ આવી ગયું હતું. તેના સ્ટેફર્ડશાયર ખાતેના બાપીકા ત્રીમેન હાલમાં તેની જોડે એક પખવાડ્યું ગુજારવાનું માહરં પ્રોમીસ તે મને પાછું યાદ કરાવતી હતી, અને ધણી બોહસથી ધનન કરતાં તેણીને સંસાર ધુળ થતો મેં જે અટકાવ્યો હતો તે હેસાંન મને પાછું જાહેર કરતી હતી. પેલા લુચ્છા ઇટાલ્યન લુડવીકો મેરાનો જેને મેં ઉંધાડો પાડ્યો હતો, અને જેના ઠગાઇબરેલા બસથી એ બાળાને મેં સવેળા બચાવી લીધી હતી તે વાતની એ યાદ હતી એમ અત્રે વાંચનારાં સાહેબોને પાછું યાદ કરાવ્યા વગર ચાલશે.

અને હું ત્રીમેન હાલ વાસ્તે ઉપડી જવાની તૈયારીમાં હતી તેટલાં માહરે નામે એક મોટું પારસલ આવ્યું, જે કાણ તરફનું અને શું હતું તે માટે અજબ થતાં મેં તે બાક્ષ બોલીને જોયું તો મને માલમ પડ્યું કે તે ધરડા દોર્ડ કેલવેડનની પોતાની અંગત એક માહરા જોગી ધણું હેત સાથની બેટ હતી! તે એક આખી “ડીનર સર્વીસ” હતી. ચોવીસ માણસોને ચાલે એટલી ધણી ઉંચી ચાંદીની દીશીશ, સાઇડ દીશીશ, સુપ પ્લેટસ, ચમચા, કાંટા, છરી વીજેરે તેમાં સઘળું કંપ્લીટ હતું, અને દરેક પર માહરાં નામના પેહલા હરફોના મોનોગ્રામો કારાવેલા હતા; અને માહરે એ બેટ પણ, અલખત, કચુલ રાખવીજ પડી. મેં જોયું કે પેલી હીરાના સ્ટારની બેટ તો હરમીઆન તરફની હતી, બ્યારે ડોસાજીએ હવે આ પોતાની તરફનો હીસ્સો મોકળા આપ્યો હતો, અને મેં રોકડ નહીં લીધું ત્યારે તે લોકોએ આ રીતે મને હેતથી નવા-જીને પોતાના જીવને સતોષ આપ્યો હતો, બ્યારે કેહવાની જરૂર છે કે મેં એ સઘળાંનો એક નમ્ર ચીઠી લખીને ધણી આપાકુળ કીસમે ઉપકાર માન્યો!

અને ઇટન સ્વૈરમાંથી હું માહરે ધર આવી તે પછીના ચોથે દાહડે બીડાને લઇને હું સ્ટે-ફર્ડશાયર જવા પાછી ઉપડી ગઇ, ને અમો સહવારના ઉપડેલાં તેજ બપોર પછી ત્યાં આવી લાગ્યાં; પણ હું ગઇ તેવી ત્રીમેન હાલમાં પાધરી ગઇ નહીં. પેલી મીસીસ સ્ટરટનને લગતી થોડીક ખબર મેળવવા હું અધીરી પડી હતી, જેથી જતાં સાથે એ તસ્લાસ સગવડથી કરી શકાય વાસ્તે પેહલાં તો અમો તે તરફનાં પેહલ્લે વાંધેનાં એક હોટલમાંજ ઉતર્યાં. માહરે એ ખબર મેળવવી ધણી જરૂરની હતી અલખત, માહરાં કુછ કાંઈ બી દાહડે એમના દેર કે જેઠને વાસ્તે મોલ્યાં નહીં હતાં, પણ તે કદાચ એમ બી હોય કે બાઇ બાઇઓ વચ્ચે કાંઈ છરી

ચુસ્તાનું વેર પડ્યું હોય, અને વરસોથી તેઓ અળગ થઇ ગયા હોય તેથી પણ તેવણ એ વિશે પાછલાં વરસોમાં કંઇ નહીં બોલ્યાં હોય ?

મેં હોટેલમાં આવીને જમવાનું કહડાવ્યું, અને જમીને બીડાને કામ ઠેકાણું મુજબ મીસીસ સ્ટરનની ખબર કાઢી આવવા પેલી કાપલી આપીને મોકલી દીધી, અને બ્યારે એ કલાકે તે પાછી ફરી—કે જે એ કલાક મેં ઘણી અધીરાધથીજ ગુન્યા હતા—ત્યારે હું તેના ચેહરા પરથીજ પામી ગઈ કે તેણીનો ફેરો હરાંમ ગયો નહીં હતો. તેને, તેના કેહવા મુજબ, તે બાઇનું ઘર મથ્યું હતું, અને તે કાંઈ ત્રણ અઢ્યો સાથની ખરેખરી ગરીબાઈની છેલ્લીમાં છેલ્લી પગડી પર અવસાં મુકતી એક મુશ્કેલીસ વીધવા હતી.

આટલુંજ બસ હતું, અને હવે ત્યારે એ ઠેકાણું મળી ગયલું હોવાથી નીરાંત પાંખી, તેને બીજે દાહડે જાતે જઈ મળી આવવાના ધરિદ્ર સાથે, હું તરતજ હવે ત્રીમેન હોલમાં હંકારી ગઈ. તે એક અસલી તોરનું, પુરાણું બાંધકામનું, બવ્ય મકાન હતું, અને મને ત્યાં જતાં સાથે ઘણો હેતવતો આવકાર મળ્યો એ તો કહ્યા વગર ચાલશે. શારલોટ અને પેલી તેની પાંચે બેહનોએ મને જાણે હેતથી ઘેરીજ લીધી, અને મને એક કમરસ બી પરાયું લાગવા દીધું નહીં. પેલી નાઘલી છોકરીઓની ગવરનેસ સાહરા બેરન પણ ત્યાં હતી, અને તે પણ મને ઘણી મજાહની મળી.

વળી, મેં બેયું કે માહરે વાસ્તે તૈયાર કરવામાં આવેલો ઓરડો ઘણો કુશાદ અને સુખકારક હતો, અને તેની લગોલગનો એક ઓરડો બીડાને વાસ્તે હતો, એટલે બીડા એ મુજબ માહરી પાસેજ હતી તે મને અગત કરીને ગમ્યું. શારલોટ મને તેજ સાંહજે ફેરવીને તે આખું મોડું બવ્ય મકાન બતાવ્યું.

“અને જેન પાર્કસ કેહતી હતી કે આએ તાહરાં ઘેરમાં જુતનો ચારો હોવાનો શાખો પડેલો છે, અને એક ચોકકસ ઓરડામાં જુત અવારનવાર દેખાવ દેહ તે ક્યાં?” મેં હયાં યાદ થતાં હસીને પુછ્યું, “તે ઓરડો તો તેં હજી મને દેખાડ્યો નથી, શારલોટ?”

“તે ઓરડો અમારો લાયબ્રેરીઝમ છે,” શારલોટ તેમજ હસીને જવાબ કર્યો, “આગળ તે ઓરડો કાંઈ બેડરૂમ હશે, જે અમારા વખતમાં પપાએ લાબ્રેરીઝમ બનાવેલો છે.”

“અને શું ત્યાં જુત ફરતો જોવામાં આવે છે?”

“અમે તો કાંઈએ અમારી જીંદગીબરમાં કાંઈ દાહડે હજી જોયો નથી, પણ અબણુ નોકરનફરોએ ઉચકી ચુચકી આગળની વાત સાંભળેલી તેનો ડર તે લોકનાં દીલમાંથી જતો નથી, અને તે લોકો એ ઘેલાગાંડા ધખારા હજુર બી ધરાવેહ ખરાં!”

“અને એ વાત શું છે, શારલોટ?” મેં વાતમાં ઉમંગ લાઇને ઈન્તેજરીથી પુછ્યું.

“તે તો કાંઈ પચાસ વરસની પુરાણી વાત છે,” શારલોટ જવાબ કર્યો, “માહરાં માય બાવાના વખતની બી નહીં. માહરા બપાવાજીના વખતની છે, ને તે વખતે માહરા બાવા તો હાથમાંનું એક બેબી હતા. માહરાં બપાઇજી પોતાની સુવાવડમાંજ ગુજરી ગયાં, અને ત્યાર પછીનો એ બનાવ આએ હોલમાં બનેલો કેહવાય છે.”

“પણુ તે શું?”

“કેહછ કે માહરા બપાવાળ એક અથંગ શીકારી હતો, અને તેવણે માહરાં બપાવળનો કાંઈ ઝાઝો શોક રાખ્યોતો નહીં. વાઘન અને શીકાર એ બે તેમની સૌથી આગેવાન મોજ હતી, અને તેથી તેવણે બપાવળનાં ગુજરવા પછી થોડુંએકેજ પાછી મેહલમાં મોજશોખની એક મોટી કંપની નોતરી, જેમાં એરાબેલા રેવન્સકલીફ નામની એક કોઈ જવાંન બાતું બી પોતાની માતા સાથે આવેલી હતી.”

“રેવન્સકલીફ?” મેં ધણી અજબ થકને પુછ્યું.

“હા; તાહરી સહી લેડી જુલ્યટ રેવન્સકલીફ છે તેના સસરા અર્લ ઑફ કારસલતન કાંઈ અમારાં સગપણમાં છે,” શારલોટે જવાબ કર્યો, “એ એરાબેલાની માતા માહરા બપાવાળ સાથે અંગત સગપણમાં હતી તેથીજ, મેં તમોને કહ્યું તેમ, તેને પણ નોતરવામાં આવી હતી. મહરજો એકલા હોય તો રમત ગમતમાં જોષએ એવી મગ્ગ નહીં પડે એ ખ્યાલથી કેટલીક બાંનુઓને બી નોતરવામાં આવી હતી, અને પછી તો એરાબેલા અને તેની માતાને માહરા બપાવાળએ પોતાનેજ ઘેર જીથુકનાં રાખી દીધાં કે તેમનો ધરખટલો સચવાય. હવે કેહજે જ્યારે પેલી મોટી કંપની નોતરવામાં આવી હતી ત્યારે એક કેપટન કુટલી નામનો જવાંન હિંદુસ્તાનથી રજા પર આવ્યો હતો તે પણ તેમાં હતો. તે ઘણો નાઘલો છોકરો હતો ત્યારે ઇન્ડયા ખાતે રીજમીટમાં ગયલો હતો, અને જ્યારે ગયો ત્યારે એરાબેલા જે બાર વરસની છોકરી હતી તેની સાથે તેને ઘણું સારું હતું. એટલા માટે નજદીક સોળ વરસો બાદ તે જ્યારે આએ તરફ પાછો ફર્યો અને તેને આએ કંપનીમાં નોતરવામાં આવ્યો ત્યારે તે ત્યાં એરાબેલાને પાછી જોષને ઘણો મોહીત થયો, અને તેઓ વચ્ચે ઘણાં ઢરાંપરાં ચાલતાં જોવામાં આવ્યાં હતાં. ત્યાર પછી પાંચ છ મહીને કેપટન કુટલી એરાબેલાને પાછો એક વખત મળવા આવ્યો. પેલી કંપની બરખાસ્ત થઇ અને લોકો પોતાને ઘેરેબારે ગયાં ત્યારે કેપટન બી ચાલ્યો ગયો હતો, અને બીજા પાંચ છ મહીના ગુજરવા બાદ તે એક દાહડે, કેહજે, એરાબેલાને પાછો મળવા આવ્યો. એ વખતે માહરા બપાવાળ તો મરતેતોલ બીમાર થયલા હતા. તેવણુ ઘોડા પરથી પડી ગયા હતા, અને ગરદનનું હાડકું બાંગી ગયું હતું, તેથી તેવણુ તો બીલકુલ બીલાંણે પડેલા. તે દરમ્યાંન એ બનાવ બન્યો. અમારો હાલ જે લાયબ્રેરીઝમ છે ત્યાંજ એરાબેલા ને તેની માતાનો વસવાત હતો, અને ત્યાં એ સાંહજે કેપટન પાછો આવી લાગવાથી એ ત્રણે વચ્ચે કાંઈ ઘણો મોટો કળ્યો થઇ પડવાના અવાજો નોકરનફરોને કાંને પોંહચ્યા, પણુ તકરાર શું હતી તે સાંભળી કે સમજી શકાયું નહીં, અને તેનો બાએસ કોષએ જાંણ્યો નહીં. એમ છતાં, બીજી સહવારે એરાબેલા કે તેની માતા આરડામાંથી બાહર નહીં નીકળ્યાં અને ત્યારે બારણાં ઉતારીને અંદર જઇ આઢમીઓએ તળાશ કરી તો તે ત્રણે મુલેલાં બાલમ પડ્યાં! તે ખુની કાર્ય ખસુસ કરીને ઝનુની એરાબેલાએ પોતે કરેલુંજ માલમ પડ્યું, કેમકે ઝનુની દીવાન્યતમાં તેણીએ ગોળાથી પોતાની ગરીબ જોષ માતાને અને પોતાના ભવર કેપટન કુટલીને ઘર માર્યાં હતાં, અને પછી વળી પોતે ફાંસો ખાઇને મરી ગઇ હતી. એ કાંચ બન્યું તેની કાંઈ જુબાંની નહીં હતી, પણુ લોકો અનુમાન કરેછ કે કેપટન કુટલીએ એરાબેલાની ઇજ્જત બરબાદ કરી હોય, અને પછીથી શરૂઆતમાં વચન આપ્યું હોય તેમ તેણીને પોતાની હકદાર

મોહરદાર બનાવવા પત્રી જમને તેણે ના કહ્યું હોય તેનું તે કાંકની છોકરીએ ખુન પર ચઢીને એમ વેર લીધું હોય, અને પોતાની બેઠજતી માટે તેણીનાં મરવા પછી તેણીની જૈફ માતાને પથુ લોકો આંગળી નહીં બતાવી શકે તે વાસ્તે તે દીવાનીએ તે કેપટનને મારવા ઉપરાંત પોતાની તે ગરીબ ધરડી માતાને બી માર મારી નાંખેલી હોવી જોઈએ!”

“પથુ ત્યારે તેમાં જીતની વાત શું આવી?” મેં પુછ્યું.

“તેજ હું તુને કેહુંછ, અલ્લન ડીઅર,” શારલોટ જવાબ કર્યો, “એમ કેહછ કે બીજે દાહડે કેપટનની લાશ જોઈને અજબ થવાનું એ મળ્યું કે કેપટનને પોતાને તો ચોરી છુપીથી એ અમારા લાયબ્રેરીઝમની પાછળી બાજુએ જે એક બારણું બગીચામાં ઉંઘડેછ તે બારણે એક મોટો ક્લોક ઓઢીને નાહસી જતો એક માળીએ પોતે આબાદ જોયો હતો, અને ત્યારે તેની લાશ અંદર કેમ આવી? અલબત્ત, સમજદાર આદમીઓ તો એમ માનેછ કે જમને તે મોડી રાત્રે તેજ બારણે પાછો આવ્યો હોય, અને પછીજ એરાબેલાએ તેને દમાથી દાર માર્યો હોય. તેણીએ પેલો મોટો કન્યો થવા પછી તેને જવા દીધો હોય, અને કોઈ હીલ્લાં બાહણીથી મોડી રાત્રે પાછો આવવાને તેને લલચાવ્યો કે સમજવ્યો હોય, પથુ પેલા માળીની અકકલમાં એ વાત ખેસ્તી આવી નહીં. તેણે એમજ માન્યું કે તે મરનાર કેપટનનો જીત હતો, અને ત્યારથી એ જીતના ચારાની વાત અમારા બંગલાની અતરાફમાં એટલાં જોરથી બોલાતી થઇ કે લોકો સાંહજ પછી એ તરફ વરસો સુધી આવવાની હીંમતજ નહીં કરતાં હતાં, અને જે આવતાં તે લોકો ડગલો ઓઢીને તે જીતને એ બાજુએ બમતો જોવાની દેહસ્તનાક વાતના ગપ્પાઓ લઈનેજ પાછાં ફરતાં!”

મને ધણી મમત મળી. ખરેખર, એક વહેમ અથવા એક વાહીયાત ગપ ચાલુ થાય છે તો પેહડી દરપેહડી તે કેટલાં સાલો સુધી સચવાતી આવેછ તેનો આ એક નોંધ લેવાજોમ પ્રત્યક્ષ પુરાવો હતો!

હવે તેજ રાત્રે જમવાનું થવાની આગમચ કલાક એકની મને દુરસદ હતી, અને તેથી જમવાને વાસ્તે ફૂસ થવાની આગમચ હું એકલી લાયબ્રેરીમાં ગઇ. ખરું કહું તો તે વખતે લાયબ્રેરીમાં જીત હોવાની વાત બીલકુલ માહરાં લક્ષમાંથી નીકળીજ ગઇ હતી. એ લાયબ્રેરીમાં મેં એક મોટું નાટકોને લગતું પુસ્તક જોયું હતું, કે જે મને જરા જોઇ જવા ગમ્યું અને હું ગઇ. ત્યાં ધમધમ રોશની બળતી હતી, અને સધળું ધણું ખુશકારક હતું એટલે ત્યાંજ વાંચી લેવા તે ચોક્કસ ગ્રંથ બુકકેસમાંથી કાઢી લેવા મેં માહરો હાથ લાંબો કર્યો, ને તેજ ધડીએ માહરી બાજુમાં પગલાં વાગ્યાં. મેં, તેથી, ચમકાને જોયું તો અબાદ એક આકાર, મોટો ક્લોક ઓઢેલો, તે શેલફની બાજુએ એક પરડો હતો તેની પછવાડે બરાબ જતો દેખાયો!! હું હદ વનાની ચોંકી, અને માહરે કપ્પલ કરવું જોઈએ કે તેજ સહાંજે શારલોટ લાયબ્રેરીમાં બમતા કેપટન કુટલીના જીતની વાત જે માહરી કને કરી હતી તેની મને યાદ થતાં ધડીબર માહરાં બઢનમાં ફરતું લોહી થંબ થઇ ગયું! હું ધણીજ બીહીધી. એ શું હતું? શારલોટ તો કેહતી હતી કે વરસો સુધી તે લોકોએ કોઇએ એવો કોઇ આકાર જોયોજ ન હતો, અને ત્યારે હું અહીં આવી તેજ દાહડે અને તેજ રાત્રે જીતમામો મનેજ કાંચ એમ બડકાવી મેળવા પાછો દેખાવ દેતો ચાલી આવ્યો હશે?

પણ બીજી પળે હું માહરાં મન સાથ માહરાં મનની એ નયનાઇ માટે અતીધણી બીજવાઇ અને લજવાઇ, અને હીમત કરી જે બાજુએ તે જીત જઇને ભરાયો અને અભોષ થયો હતો ત્યાં મક્કમ મનથી તલાસ કરવા દોડી ગઇ. મેં તે પરડો હઠાવી નાંખ્યો અને અંદર ડોકાવ્યું. ત્યાં કોઇ હતું નહીં. હું ત્યાં તે બાજુએ બધે ફરી અને મેં બધે જોયું, જે પછી આગળ વધતાં પેલું શારલોટ કહ્યું હતું તે બગીચામાં ઉંઘડતું આરણ્ય માહરી નજરે પડ્યું. તે અજણુજ હતું. મેં તે ઉંઘાડી નાંખ્યું ને બાહર બગીચામાં ડોકાવ્યું. ત્યાં અધાર કીલ હતું, અને ત્યાં પણ કોઇ નજરે આવી શક્યું નહીં. મને, તેથી, લાગ્યું કે મેં જે આકાર જોયો તે કાંઇ બી માહરી આંખની ગફલત હોવી જોઇએ—જોકે ખરી રીતે તો તે વખતે હું એ જીતની વાત સદંતર જીલીજ ગયલી હતી !

મને પેહલી હરોળમાં ખ્યાલ થયો કે શારલોટને કે તેની માતાને બોલાવીને માહરો એ વેહમ કેહવો, પણ જરા વધતો ખ્યાલ થતાં મને તેમ કરવું ધણું નામુનાસેબ લાગ્યું. મને બીહીક લાગી કે માહરી નાહક હસી થશે, કેમજે હાલમાં હજી એટલું સક્કર હતું, અને ધરમાં માણસો પગેપગ એટલાં હતાં કે કોઇ ચોર ચોરી કરવાની મક્સદથી એકદમ એ ધરમાં ધુરયો હોય એ બી કાંઇ બનવાજોગ નહીં લાગતું હતું.

મેં, એ ઉપરથી, એ જે જોયું હતું તે માહરી આંખની ખાંખી કે મનનો ધખારોજ હોવો જોઇએ એમ સમજી તે ખ્યાલ માહરાં દીલથી દુર કીધો, અને પછી મને જે વાંચવાતું હતું તે ત્યાંજ વચમાંની બતીની હેઠળ બેસીને નીરાંતથી અરધો કલાક વાચ્યા કીધું, જેવામાં ડીનર વાસ્તે ફ્રેસ કરવાનો વૉર્નિંગ બેલ થવાથી હું ઉડીને માહરાં ચોરડામાં ગઇ.

બીજી સહવારે હું શારલોટ અને તેનાં માયાપને કાંઈ કામે જવાતું કહીને પેલી મીસીસ સ્ટરટનને મળવા ગઇ. બીડા તેનાં ધરતું કામઠેકાણું બરાબર જોઇ આની હતી, એટલે તેના પાસેથી ઇધાંણી મેળવીને હું એકસીજજવા નીકળી. મને ત્રીમેનવાળાંઓએ ઘણી મેહરબાંનીથી પોતાની ગાડી આપવા ઘણી બોહોંસ કરી, પણ બીડાનાં કેહવા મુજબ તે મુફલીસ બાઇતું મકાન કાંઇ ઝાઝું દુર નહીં હતું, અને હવા ઘણી ખુશનુમા હોવાથી મને ચાલવા ગમતું હતું, એટલે મેં તેમની તે બાહર ઘણા ઉપકાર સાથે ના પાડી, અને હું ચાલતીજ ગઇ.

તે એક ઘણોજ મુફલીસ અને અત્યંત ગરીબ લતો હતો, કે જે મેં પુછતાં પુછતાં શોહોંધી કાઢ્યો. હું નહીં ધારતી કે આખાં સ્ટેફર્ડશાયરમાં બીજો એથી વધારે કંગાળ અને મુફલીસ લતો કોઇ બી બીજો હોઇ શકે; અને ત્યાં મીસીસ સ્ટરટનનું મકાન હું થોડીક મુશ્કેલીથી શોહોંધી કાઢી શકી.

મકરણ ૨૧૨.

તે મકાનનાં આરણ્યમાં એક એબદસા જેવી મેલીધેલી ડોસી કોઈ ભઠીઆરાનાં પાંઉ પુગા-ડવા આવેલા પોર્યા સાથે વાત કરતી ઉભી હતી, અને તેને જઇને મેં તે બાઇ વાસ્તે પુછ્યું. તેણે મને જવાબમાં કહ્યું કે તે અજેજ રેહતી હતી, અને બીચારીને ખાધાના બી વાખા પડતા હતા. તે મને જોઇને એમજ સમજેલી લાગી કે હું ફક્ત હયાને ખાતર તે બાઇને કાંઇ ધર્મોદા

મદદ થવાજ આવી હતી, અને તેને મેં તેમજ સમજવા દીધું, જેથી તેણીએ બહાધરી મને લઈ જઈને તે અપળાનો ઝોરડો બતાવ્યો.

તેનું બારણું અળગું બંધ કરેલું હતું, અને તેના ઉપર મેં એક ટકોરો માર્યો, જેના જવાબમાં “આવો!” કરીને કોણએ દુઃખી દેમાએ અંદરથી સાહદ આપ્યો, અને ત્યારે બારણાંને એક નરમ હડસેલાથી ઉંધાડી નાંખી હું અંદર ગઈ.

હું અંદર ગઈ, અને—ઓ પરવરદીગાર! મેં ત્યાં કેવી કંગાળ્યત જોઈ? ફરનીચરની તો તે આખા રૂમમાં જત બી નહીં હતી. ચાર પાંચ અરંધાં નગ્ન બચ્ચાંના લુકા સાથે એક કંગાળ ઝોરત—હાડકું ને ચામડું!—તે અરંધા અંધારા, હવા ઉઘસ વગરના ઝોરડામાં ઘાસ પાંથરીને પડેલી હતી, અને મને જોતાં તે ચમકી ઉઠી. છોકરાં બી ચા તો મને જોઈને ખુશી થયાં અથવા તો બીહીધાં, કેમજે પોતાની ચીઠોહાલ માતાનાં ચીઠાંની કીનારી પકડીને તેની ઝોડે બસતાં તેઓ મને દીકાટીકીને જોતાં હતાં.

તે બાઈ હાથ ઝોળતી માહરી પાસે ધસી આવી.

“ઓ મૈમ, તમે કાણુ છેઓ?” તેણીએ તવળાતથી કહ્યું, “જે અમોને અમારી આંખો મોટી મુશ્કેલી ને તંગીમાં મદદ કરવાજ આવ્યાં હોય તો ખુદ તમારું ધણું બહું કરશે!”

માહરું હેયું ભરાઈ આવ્યું. અરે, જ્યારે આપણે રોજ ધરાઈને ખાઈએજ ત્યારે આવ્યાં બી મુશ્કેલીએ વસેજ કે જેમને એક વેરનું પેટ ભરીને ખાવાનું વટીક મળતું નથી. તે આ જુખ્યા દુકાળ્યા એહરાઓથીજ જોઈ શકાતું હતું, અને તે જોતાં માહરો જીવ દુઃખથી કરમાઈ ગયો.

“બાઈ, તું બીહી ના,” મેં સધ્યારે આપીને કહ્યું, “હું તુને મદદ કરજી. લે આવ્યો પૈસા, ને તાહરાં બચ્ચાંઓને વાસ્તે ને તાહરે વાસ્તે કાંઈ જમવાનું મંગાવી લેજે.”—અને, એમ કેહતાં, મેં તેના હાથમાં પાંચ પાઉન્ડ મુક્યા, કે જે મોટી દોલત—સોનાનો ઢગલો—જોતાં તે ગરીબ બીજીકે દુઃખની અથવા સુખની એક ચીસજ મુકી!

એ પછી તેણીએ મને એક બીલકુલ ભાણુંતુંડું સ્ટુલ એસવા આપ્યું, અને ત્યાર બાદ હું શી મતલબથી તેને ધરે આવી હતી તે મને પુછવા પડી. તે વરસ ચાલીસેકની જીપસી જાતની એક ઝોરત હતી, કે જે ઝારાની માફક પોતાની જાતવાળાંઓમાં નહીં પરણતાં બાહરે પરણી હતી. તેના કેહવા મુજબ તેના વર શેરીલ અને બરમીંગહામનો એક ફેરયો વેપારી હતો. તેનું કામ સારું ચાલતું હતું અને તે લોકો લાવીને ખામ તેવી હાલતમાં પુરતાં સુખી હતાં, જેવામાં તે અચખુચ મરી ગયો, અને તે બીચારી પરણેતર પોતાનાં બચ્ચાં જોડે તમામ નીરાધાર રવડી ગઈ. તેની પાસે જે થોડું ધણું હતું તે વડે તેણે પેહલાં પોતાના વરનું કામ ચાલુ રાખવાના પછાડા માર્યા, પણ તે આવડ્યું નહીં, અને ધણી ખોટ સાથે તેણીએ તે વેપાર બંધ કીધો, જ્યારે તેની કને જે થોડું ધણું બચેલું હતું તે પણ એ મુજબ સફાઈ થઈ ગયું!

અને તે પછી હું જે મકસદથી તેણીને શોહોધતી ગઈ હતી તે વાતની માહરી તપાસના જવાબમાં તેણીએ જોઈતા ખુલાસો કર્યો. તે બાવીસ વરસની પુરાણી વાનો મને કેહતી હતી,

કે જ્યારે તે પોતે સંતર અઢાર વરસની એક છોકરી હતી. “તે વખતે,” તેણીએ કહ્યું કે, “માહરાં માપ બાપ બપસી જાતનાં બટકતાં લોકો હતાં, અને એંબલડન ખાતે જાવણી કરી રહેલાં હતાં. એક દાહડે ત્યાં એક ધણા ભપકાથી રૂંસ થયેલા ડોસો આવ્યો, અને માહરાં બાપને બાજુએ લઇ જઇ તેના જોડે તેણે કાંઈ વાત કરી. એ પછી માહરાં બાપે આવીને તે વાત માહરી માથે આગળ કરી ત્યારે હું પાસેજ હતી. તેણે કહ્યું કે તે આસામીનું નામ મીં વેકરીલ્સ છે.”

“પણ આખું નામ શું?” મેં આતુરતાથી પૂછ્યું.

“આખું નામ જીરાલ્સ વેકરીલ્સ હતું, બાંતુ,” તેણીએ જવાબ કર્યો.

“અને તે શું કેહવા આવ્યો હતો?”

“તેણે એક મોટી લાંચ આપીને માહરાં બાપને લલચાવ્યો કે લોર્ડ અને લેડી કારસલ-ટનનો મેહલ જે નજદીકમાંજ હતો ત્યાં જમીને તેઓનો એક બાળકબેટો જે વરસેકની ઉંમરનો હતો તેને ચોરી લાવવો; અને માહરાં માથે બાપ એ વાતને લાલચનાં મારમાં એકમત થયાં. એ પછી તેજ દાહડે એ બાળકને તેની દાયા ફેરવવા લઇ ગઇ ત્યારે તક જોઇ તેની નજર ચોરાવી, તે જ્યારે બાજુમાં એક આસામી સાથે વાત કરતી ઉભી હતી ત્યારે, માહરાં બાપ તે બચ્ચાંને ચોરી લઇ આવ્યો. હવે એજ વખતે અમારી જાતનું એક બીજું હરીફ કુટુંબ હતું જે રોબીનસનને નામે જાણખાતું હતું, અને તેને અમારાં કુટુંબ સાથે હંમેશનું બીયાબાઈ હતું; અને પેલા જીરાલ્સ વેકરીલ્સે અમોને જેમ પેલાં બચ્ચાંને ચોરવાનું કામ સોંપ્યું તેમ વળી તેણે રોબીનસનવાળાંઓને એવુંજ એક બીજું કામ સોંપ્યું. તેણે રોબીનસનને કહ્યું કે બરમી-ગહામથી કારસલટન ખાતે એક ગાડીમાં અર્લ ઑફ કારસલટન તેના બીજા નાંબલા છોકરા સાથે જનાર હતો, વાસ્તે રસ્તામાં તે ગાડી રોકવી, અને તે બંને બાપ બેટાને ગાડીમાંજ થાર મારવા!”

“ઓ કેટલું કરપીણ!” મેં કમકમીને કહ્યું, “પણ વાઈ, પછી?”

“હું જે ખરી બનેલી હકીકત છે તેજ તમોને કેહું છું, બાંતુ, જ્યારે તમો વેકરીલ્સવાળાંઓને વાસ્તે સધળું જાણવાજ માંગો છો ત્યારે,” તે અબળાએ કહ્યું.

“અને ત્યારે તું એમ કેહવા માંગે છે,” મેં અંકે કરાવ્યું, “કે એક હાથ પર તાહરાં બાપ પાસે મીં વેકરીલ્સે નાંબલા છોકરાને ચોરાવી મંગાવ્યો, અને બીજા હાથ પર રોબીનસનવાળાંઓ પાસે અર્લનું અને તેના વડા દીકરાનું રસ્તામાં તેણે ખુન કરાવા માંગ્યું?”

“બરાબર તેમજ!” તે બાંધએ જવાબ કર્યો, “જે નાંબલા છોકરાને માહરાં બાપ ચોરી લઇ આવ્યા તે ફૂડરીફ રેવન્સકલીફ હતો, અને અર્લની સાથે ગાડીમાં જેને મારી નાંખવાનો હતો તે અર્લનો વડો દીકરો વાઇકાઉન્ટ રેવન્સકલીફ હતો.”

‘ઓ, આવો એક ખુની રાક્ષસ માહરાં વાહલા હેનરીનો કાકો પુરવાર થાય?’ મેં મનથી વમાવ્યું, ‘બળી ગયા તેવા એકના પૈસા! જે તેના લખખો બી માહરાં હેનરીને મળતા હોય તો તેવા શ્રાપીત પૈસાની અમારે શું ઉમેદ કરવી?’ પણ માહરે હાલ તો એ બધી હકીકત જાણવી અને સાંભળવી હતી.

“ જરાલ્લ વેકરીલ્લની મતલબ,” તે બાઈએ જારી રાખ્યું, “તે બચ્ચું ચોરાવી મંગાવતી એટલીજ હતી કે જે રોબીન્સનવાળાંઓ પેલા બાપબેટાને ચાર મારી શકે તોજ એ બચ્ચાંને બી પછીથી ચાર મારવું; નહીં તો તેની મતલબ કરીજ રીતે સરતી નહીં હોવાથી તે બચ્ચાંને વચમાંથી કાંટો કાઢી નાખવા કાંઈ જરૂરજ નહીં હતી.”

“ અને તે પ્રપંચ બાગી પડયો કે ? ”

“ હા; રોબીન્સનવાળાંઓએ જરાલ્લ વેકરીલ્લને તો એમજ સમજવા દીધું કે તેઓ તેની ટાંચેનાં છે, અને તેઓ તેનાં કેહવા પ્રમાણેજ કરવાનાં છે, જ્યાર પછી તો એ લોકો સાંચું માહરા માયબાપ હસ્તક જે બચ્ચું ચોરાયલું હતું તેને બી તેજ રાત્રે ઘણી ફતેહ-મંદીથી અમારી છાવણીમાંથી ચોરી ગયાં, અને લઇ જઈને તેને તેઓએ તેનાં ઉમરાવ બા-બાપને હવાળે કીધું !! તેઓએ, અજબત, જરાલ્લને એમ છતાં ફસાવ્યો નહીં, અને જોકે માહરાં માયબાપ સાથે તે લોકને સદાતું વેર હતું તોબી તે બચ્ચું ચોરી જનાર તરીકે માહરાં માયબાપનાં નામ વટીક આપ્યાં નહીં. એ જાતનુંજ અમારું જીપસી ખમીર ચાલજ. દુશમેનો સાથે બી મરતાં દગો નહીં કરવો એ વાતનો બચગીથીજ અમારાં મન પર છાપ બેસાડવામાં આવે છે, અને તેથી, અજબત, કારશલ્ટનવાળાંઓને તો જરાલ્લની દગાબાજનો એક દુરનો સ્વપ્નો બી નહીં થયો ! અર્થ તો નાધલો ફેડરીક ચોરાઇ ગયો ત્યારે કારશલ્ટન ખાતે નહીં હતો, અને લેડી પોતાનાં બચ્ચાંના ગમનો એકલીજ કકળાત કર્યા કરતી હતી, જેવામાં અર્લ પોતાના નાધલા બેટા સાથે બરમીંગહામથી પાછો ફર્યો, રોબીન્સનવાળાંઓએ જરાલ્લ વેકરીલ્લને પ્રામીસ કર્યું હતું અને માથે લીધું હતું તેમ તે બાપબેટાની ગાડી રસ્તામાં મુતલબ રોકીજ નહીં, અને પછીથી તેઓએ ગુમાઇ ગયલા ફેડરીકને લાવીને તે દુઃખથી ખેતાબ ચલ્યાં માબાપને સ્વાધીન કર્યો ત્યારે તે લોકનાં સુખની કાંઈ સીમાજ નહીં રહી ! તે કરોડપતી ઉમરાવે રોબીન્સનવાળાંઓને તરતજ એક ઘણી મોટી રકમથી નવાબ્યાં, અને તે ઉપરાંત કેહજે એક મોટી રકમનું વરસાણું તેણે તે લોકને આંધી આપ્યું, જે તેઓ મરી ગયાં ત્યાં સુધી તેઓને મળતું રહ્યું હતું.”

“ પણ જરાલ્લ વેકરીલ્લનો એટલું મોટું કરપીણપણું કરવા અને કરાવવામાં લોભ શું હતો ? ” મેં પુછ્યું,

“ તેને એમ માલમ પડ્યું હતું કે અસલવારે તે એકજ ફેમીલી હતું કે જે પાછળથી વેહ્યાઇ ગયું હતું, અને જે કારશલ્ટનવાળા બાપબેટાઓ નાશ પામે તો તે પોતે તેના ખેતાબ અને પૈસાનો ઘણી થવાનું પુરવાર કરી શકવાની સ્થિતીમાં હતો,” તે બાઈએ ખુલાસો કર્યો, “ માહરાં બાપ માહરા માય આગળ એ વાત ઘણી વખત કરતા હતા, અને હું જોકે તે બધું બરાબર સમજ કે સમજવી શક્તી નથી, તોબી માહરા બાપના વખતનાં માહરી પાસે એ સંબંધમાં થોડાંક કાગળો છે તે જે તમે વકીલો પાસ તપાસાવો તો કદાચ કેઈ રીતે એ કાર-શલ્ટનના ખેતાબ અને પૈસા પર વેકરીલ્લવાળાઓનો હક પોંહયે તે તમે નક્કી કરી શકશો.”

“ ઓ, તે કાગળો શું તાહરી પાસે હાલમાં બી છે કે ? ” મેં હક વમરની ઉગટથી પુછ્યું.

“ હા,” તેણીએ કહ્યું, “ જરા થોભો.”—અને તે પછી તે એક ખુંખાંમાં ગઇ, જ્યાંનાં

એક ભાગાટુટા બાકસમાં મિનીટો સુધી કાંઠ ફાંફાં મારી, બધું તળે ઉપર કરી, અંતે તે એક પેકેટ શેઠધી લાવી શકી.

તે બ્રાઉન પેપરમાં વીંટાળેલું અને બહુ રીબનથી બાંધેલું એક પેકેટ હતું, કે જે વરસોનાં વેહવાથી પીળું પડી ગયું હતું, અને તેની રીબન વટીક ઉઠાવી ફક મારી ગઇ હતી. તે આખું પેકેટ ડરડી અને ચીકણું હતું; પણ તે છતાં મેં તે કેટલી ઉગ્રાથી સ્વાધીન લીધું અને માહરા રમાલમાં બાંધી લીધું તે શું માહરે કેહવું જોઇશે?

“વાર પછી શું થયું?” મેં ત્યાર કહે પુછ્યું,

“પછીથી જીરાદ વેકરીદે રોબીનસનવાળાંઓના દગ્ગાની વાત જાણી ત્યારે તે ગુસ્સાથી ઘેસોજ થઇ ગયો. તેણે માહરાં માયબાપનો વાંક કાંઠ કાઢ્યો નહીં. ખરેખર તો તે છોકરો તેનાં મામાપને સ્વાધીન થયો તે માટે તે કોઈ રીતે નારાજ થયો નહી, કેમકે બ્યા વેર અર્લ પોતે અને વડો બેટો હૈયાત હતા ત્યાં વેર એ નાખલાનો કાંટો કાઢવો બીલકુલ કુઝુલ અને બેશયદ્દ હતું. એમ છતાં, તે નાઉમેદીનો ધા એ જીરાદ વેકરીદેને જમ્યુન ને ધણો જખરો લાગ્યો, અને યા તો તે બીહીકનો માર્યો બીમાર થયો ને મરી ગયો, કે અથવા તો તેણે ઝેર ખાઇને પોતાની જીંદગીનો આંકો લાવી મેલ્યો. તેને ખબર નહીં કે રોબીનસનવાળાંઓએ તેનું નામ આપીને તેને ફસાવ્યો નહીં હતો, અને, તેથી, તે એ રીતે ઉતાવળે પડીને પોતાની જીંદગીનું સેવટ લાવ્યો. તેવામાં તરતજ માહરા બાપ ત્યાં જઇ લાગ્યા, અને તે વખતે આએ કાગલ્યાંઓ તેણે માહરા બાપને સ્વાધીન કીધાં હતાં. માહરા બાપ કાંઠ તેમાં, અલખત, સમજ્યા નહીં. તેવણુ મરનારનાં કોઈ સગાંવાહલાંને જાણુતા કે ઝોળખતાજ નહીં હતા, પણ પછી હમણાં જ્યારે માહરા પર ધણુ વાખા પડવા લાગ્યા ત્યારે અને તો એ કાગલ્યાં કથે વેચીને બે પૈસા પેદા કરવાનો મને એક દાહડે અચખ્યુચ વિચાર થયો. મને, તેથી, પેલી ભમાતુ અમારી જાતવાળી ધરડી બંદી છેલ્લાં બે વરસ પર મળી ત્યારે તેને મેં એ વિશે પુછ્યું કે કદાચ એ કોઈ વેકરીદેવાળાંઓને જાણુતી ને ઝોળખતી હોય? પણ તેણે બી કાંને હાથ મેલ્યા, ને છેક તમેજ આજે બોદાનાં મોકલેલાં તે વાસ્તે મને પુછતાં ને શોહોષતાં આવ્યાં. અલખત, આજે વેકરીદેવાળાં કોઈ હોય અને જીરાદના આએ દસ્તાવેજોથી તેઓનો દાવો એ ખેતાબ ને પૈસા વાસ્તે સાખીત બી થઇ શકે તોખી એટલું તો ખરું કે હાલના વેકરીદેને તેથી કાંઠ ખાટવા જેવું નથી, કેમકે જોકે અર્લનો બીજો બેટો ફ્રેડીક, જેને માહરાં માયબાપ તે એક વરસનો હતો ત્યારે ચોરી લાગ્યાં હતાં તે, મેં સાંભળ્યું કે, જુનરી ગયેલો છે, તોખી અર્લ પોતે હજી હૈયાત છે, અને વળી તેનો વડો બેટો વાઇકાઉન્ટ રેવન્સકલીફ બી હૈયાત છે, કે જે પરણે અને તેને ત્યાં છોકરાં થાય તેજ એ પૈસા ને ખેતાબનાં વારસ લેખાય એ કોઈ રીતે અસંભવીત નથી.”

“હવે ત્યારે મને એ બાબે કેહવા જોયું તેં બધું ઇમાનદારીથી કેહવું છે,” મેં રાજ થઇને કેહ્યું, “અને તુંને તાહરે આએ પેપર્સની કેટલી કીંમત મળે તો આએ તાહરે સંકટ ટળે તે ખરેખરું કેહ? ખરી રીતે તો હું એ પેપર્સ પર કશોજ મદાર બાંધતી નથી, કેમજે મેં સાંભળ્યું છે તે ઉપરથી કારકલતનવાળાંઓનો ઉમરાવી ખેતાબ કે મોટી આચખત કરાવનારી મંજવર દોલત માહરા ગરીબડા કઝીન હેનરી વેકરીદેને ફાળે આવે તે હું માનીજ નથી શકતી; તોપણ હું તો તુંને મદદ થવા માગું છું, બાપ.”

“ઓ ભલાં બાંતુ,” પેલીએ ખરી ઓળખાણીની કાકલુદીથી કહ્યું, “તમેને ખુદાએ ધણું આપેલું જણાયેલું, અને તમે જે મને ફક્ત પચાસ પાઉન્ડ આપે કામગીરી કરી મતના આપશો તો માહરૂં જન્મ સુધીનું દુખ ટળી જશે, અને હું અને માહરૂં બન્ને મરણ ત્યાં સુધી રાત અને દીસ તમારા હકમાં બલી દુવા માંગશું.”

મેં એ માંગણી માન્ય રાખી, અને મેં તેને તે રકમ મોકળી આપવાનું પ્રામીસ કર્યું, જ્યારે હજારો હર્ષ અને હેસાંનથી તે બધી ઉલટપુલટ થઈ; અને પછી રસ્તે જતાં મને તહરે-વાર વિચારો આવ્યા અને ગયા. એ શું માનવાળેગ હતું—કોઈ દાહડે બી બનવાળેગ હતું કે માહરૂં સાદો ગરીબ હેનરી મોટી પંક્તીનો એક કરોડપતી ઉમરાવ થાય, અને હું પોતે તેની મહોરદાર તરીકે આપતું ઉમરાવપદ પામીને લેડી કારશલટન થાઉં? ઓ, કેમ બને?”

એ પછી હું વિચારવંત, ધીમેધીમે પગલે, ત્રીમેન હોલ તરફ પાછી ફરતી હતી. વાહલાં વાંચનારાંઓ જે માની શકે તો હું અત્રે ખાત્રી આપવા માંગુ છું કે માહરૂં હેરી એક કરોડપતી ઉમરાવ થાય તે ખ્યાલો કરતાં બી પેલી ગરીબ અબળાની હદ વગરની મુશ્કેલીના ખ્યાલો માહરૂં મનમાં જ્યાં દબાવેલું કરી રહ્યા હતા, અને એ રીતે હું વિચારવંત ત્રીમેન હોલ તરફ જતી હતી તેવામાં પીઠેથી કોઈએ માહરૂં નામ પોકાયું, અને મેં ફરીને જોયું તો તે કોઈજ નહીં પણ જુલીનો જો વાઇકાઉન્ટ રેવન્સકલીફ પોતે હતો! કેટલું અજબ જેવું! હું તેની અને તેનાં કુટુંબને લગતી કેટલીક વાતો મીસીસ સ્ટરટનથી સાંભળીને ચાલી આવતી હતી, તેટલામાં તેજ આસામી મને મળી ગયો એ શું કાંઈ થોડું તાજુબી ભરેલું હતું? વાંચનારાં સાહેબો એ આદમીને જુલી ગયાં નહીં હશે. લૉર્ડ ફ્રેડરિક આપઘાતથી આખર થયો ત્યારે જુલી અને હું એ તુમાખી ઉમરાવને વીલોક્ષીજ ખાતેનાં પોંદ્યખાનાંમાં છેલ્લાં મળ્યાં હતાં તે વાતને હાલ છ મહીના થયા હતા. મેં તે વખતે આ આદમીના ગરુનું પુરતું ખ્યાન કરેલું છે. તે કદમાં બી કાંઈ ઉંચો કે દમામદાર નહીં હતો, અને ચેહરામાં લૉર્ડ ફ્રેડરિક જેવો સોહામણો જરાએ નહીં હતો. તે એકજ આંખમાં ચરમાનો કાચ પેહડતો હતો, અને તે કાચ આંખ પર ઠરાવા ચેહરો હરેક પળે હતો તે કરતાં જ્યાં અંબ્યલ અને ચિત્ર-વીચિત્ર કરવા કરતો હતો! હમણાં પણ તેમજ હતું. હાલમાં તો તે માહરી સાથે મુતલગ તુમાખી થયો નહીં. તેનો અમારી જોડેનો પેહલી હરોળનો તુમાખ તો વીલોક્ષીજ ખાતેજ પંક્તીથી અવળો નીકળી ગયો હતો. ફ્રેડરિક એવું એક નામોશીનું મોહત પાંખો હતો, અને તેના આપઘાતનું મુળ કારણ એવું એક ભયંકાર હતું કે જે જે લોકોમાં જાહેર થાય તો કારશલટનવાળાંઓનું નાકજ નીકળી પડે, જેથી કરીને છેલ્લે અમારી જોડે એ વાઇકાઉન્ટ ધણો મળી ગયો હતો.

“ઓ મીસ પર્સી, તમે આપે તરફ?” તેણે મને જોતાં લગાર અજબ થઈ પોકાયું.

“હા, માહરૂં લૉર્ડ, એમાં અજબ થવા જેવું તે શું છે?” મેં હસીને કહ્યું, “હું આજ તરફ થોડા દાહડા અત્રે રેહતાં એક શ્રીમંત કુટુંબમાં મેહમાન આવેલી છું.”

“કોણ—ત્રીમેનવાળાંઓને ત્યાં?” તે વધતો અજબ થયો.

“હા,”

“ધણે પુરાણો મેહેલ છે એ,” વાઇકાંઉન્ટે કહ્યું—અને તરત વધાર્યું, “તમેને ખબર હશે કે અમારાં કારણલટન ફ્રીલીને લગતું અમારું પોતાનું એક મથક અહીંથી ફક્ત ત્રીસ માઇલના ફાસલા પર એમખલડન ખાતે બી છે.

“એટલું બધું નજદીકમાં?” હું અજબ થઇ.

“હા,” વાઇકાંઉન્ટે કહ્યું, “અમારાં કુટુંબને એ ત્રીમેનવાળાંઓ સાથે વરસોના વાંધા ચાલતા આવ્યા હતા, અને તેમાં એક વખત તો વેક્ષીલ્ડ નામનું એક બીજું કુટુંબ બી જામીલ હતું.”

“વેક્ષીલ્ડ?” હું તરત વાતમાં વધતો ઉમંગ લેતી થઇ.

“હા,” વાઇકાંઉન્ટે કહ્યું, “ત્રીમેન, રેવન્સકલીફ, અને વેક્ષીલ્ડ એ માહરા અર્લ આપ કેહલ કે આગળ અરધી સદીની વાત પર એકજ કુટુંબ હતું, અને હાલમાં તેમાંથી એ ત્રણ ફાંટા પડી ગયલા છે—તે એટલે સુધી કે કારણલટન ફ્રીલી સાથે વેક્ષીલ્ડનાં કુટુંબનો સંબંધ તો આજે કોઈ જાણતું કે કબુલ રાખતું બી નથી!”

“અને એ કુટુંબો વચ્ચે વાંધો શું હતો?” મેં પુછ્યું.

“કારણલટનને લગતી અમીરી પદવીનો,” વાઇકાંઉન્ટે હસ્યો, “અને પછી એ મીલકતો ને અસકયામતોની લડતમાં કોર્ટ દરબારમાં એ બધાં કુટુંબો ધણા ખોહાર અને પાપમાલ થઇ ગયલાં કેહવાયછ!”

“અને પછીથી ત્યારે પેલાં વેક્ષીલ્ડવાળાંઓનું શું થયું?”

“તે તો અમે ધાર્યેછ કે કુટુંબજ આખું ફના થઇ ગયું, અને તેનાં કોઇ વારસો હાલમાં હૈયાત છેજ નહીં,” વાઇકાંઉન્ટે જવાબ કર્યો, “એમ તો કેહજો પચીસેક વરસ પર વેક્ષીલ્ડ કુટુંબનો એક દાવાદાર કારણલટન કુટુંબની “પીઅરેજ”ની પદવી અને પૈસાનો દાવો કરતો ઉભો થયો હતો ખરો, પણ તે તો કોઇ ઠગારોજ માલમ પડ્યો, અને તેનું કાંઈ ચાલ્યું નહીં. તે કોઇ જીરાલ્ડ વેક્ષીલ્ડ નામનો આસામી હતો. હું કાંઇ એ બધી વીગતો તેને લગતી બારીકીઓ સાથે જાણતો નથી, પણ માહરા બાવા ઉંચકીચુંચકી વાત કરે તે મેં સાંભળેલી; પણ અજબ છે કે તમે એ વાતમાં મગ્નહ લેઓછ, પર્સી?”

“હું કાંય નહીં મગ્નહ લેઉં, માહરા લોર્ડ?” મેં હસીને કહ્યું, “હું હાલ ત્રીમેનવાળાંઓને ત્યાં ઉતરેલી છેઉં, અને તમારાં કુટુંબ સાથે બી અને કાંઈ અણજાણ્યું નથી એટલે એ વાત ખુદરતીજ મને સાંભળવા ગમે!”—અને પછી મેં તરત વધાર્યું, “તમે પોતે એ ત્રીમેન હાલ જોયલો છે કે?”

“હા, નહીં, હા!” તે જરા એ માહરા પાધરા સવાલથી માહરી થોડીક અજબબી વચ્ચે અને ગભરાયલો લાગ્યો, “એ ત્રીમેનવાળાંઓ ને કારણલટનવાળાંઓ વચ્ચે મતફેર જવો ને તેવો હજી સુધી છે તેથી એ ત્રીમેનવાળાંઓ જ્યારે બાહેરગામ ફરતાં હતાં ત્યારે હું એક વખત એ હાલ જોઇ આવેલો છેઉં ખરો.”—અને પછી એ મુજબ થોડાક વધારે વાર અમે બીજી ત્રીજી વાતચીતો કરીને છુટાં પડ્યાં.

ત્યાર બાદ મેં બીડા આગળ જઇને બધી વાત કરી, અને વાઇકાંઉન્ટે રેવન્સકલીફ મલ્યો

હતો તે પશુ મેં તેને કહ્યું, અને તે છોકરી તે સાંભળીને ધણી અજબ થઈ, કેમકે મીસીસ સ્ટરટને કહેલી વાતને વાહકાઉન્ટે તરતજ પાછળથી કહેલી વાતથી ટેકા મળતો હતો કે આગળ એ વેકરીફવાળાંઓ અને કારણહટનવાળાંઓ ખરેખર એકજ કુટુંબનાં હોવાં જોઈએ.

મેં, એ ઉપરથી, તે બાંધને પચાસ પાઉન્ડ મોકલી આપવાનું જ પ્રામીસ કર્યું હતું તે રકમનો ચેક બીડા કને તરતજ લખીને મોકળી આપ્યો. એ રકમ દેખીતી રીતે મને પુરાં પડેલાં પેલાં કાગળ્યાંની કીમ્મતને માટે હતી, પશુ મેં ઉપર સમજાવ્યું તેમ એ કાગળ્યાંઓ પર કસૌજ મદાર બાંધી શકતો નહીં હતો અને ખરી રીતે તો તે મુફ્ફીસ બાંધને તેની મોટી તંગ્હસ્તી વચ્ચે થોડીક મદદ થવાનીજ માહરી ધર્માતુ મકસદ હતી.

અને એ મુજબ બીડાના જવા પછી મેં પેલું પૈકેટ ખોલ્યું અને તેમાંનાં કાગળ્યાંઓ વાંચી જોવાની કોશિશ કરી, પશુ મને કંઈ બરાબર સમજ પડી નહીં. ધણુંખરાં કાગળ્યાંઓ ધણુંજ મેલાં થઇને પીળાં પડી ગયલાં તેલ ધીના દાખથી ખરાબ થઈ ગયલાં હતાં. વળી ધણેક ઠેકાણેથી તે ચુંકાઇ પીખાઇ ગયલાં હતાં, પશુ એટલું તો ખરું કે તે બધાં હજી વાંચી શકાય એવી અખંડ હાલતમાં હતાં. તેમાં વિશેષ કરીને વંશાવળીઓજ બતાવેલી હતી, કે જોને લગતી વીગતો માટે બ્રીટીશ મ્યુઝીયમ માહેલાં ચોક્કસ વૉલ્યુમોનો તેમાં હવાલો આપવામાં આવ્યો હતો. વળી તેમાં હકદાર લગતોની કેટલીક સરટીફિકેટસ હતી, અને ચોક્કસ વીલની પુરવારી સરકારી ખાતાં-ઓમાં ક્યાં અને કેમ મળે તે બી સઘળું લખી જણાવેલું હતું. એ કાગળોમાં જીરાલ્ડ વેકરીફડનું નામ વધારે કરીને હતું, પશુ તેના કાગળ્યાં માહરા હૈરીના બાબમાં કાંઈ બી લાભ આપનારા પુરવાર થાય એ બેવડું શકભરેલું થઈ પડ્યું. માહરે, તેથી મને લાગ્યું કે, પેલલાં બે મુદ્દા પકડવાના ને નક્કી કરવાના હતા. એક તો એ કે માહરા કુવા જેમ્સ વેકરીફડનો જીરાલ્ડ વેકરીફડ નામે કોઈ વડો બાઇ હતો કે નહીં, અને બીજું એ કે જીરાલ્ડ જો માહરા કુવાનો બાઇ થતો હતો તો એ બંને બાઇઓને વૉરિકશાયર માહેલાં અસલ વેકરીફડ ફેમીલી સાથે કાંઈ બી લાગતું વળગતું હતું કે નહીં.

હવે એ બાતમીઓ માહરે કેમ મેળવવી? મેં ઘણો વિચાર કીધો, અને તેમ કરતાં અચબુચ મને પેલા લુચ્છા પાર્કસની યાદ થઈ. તેની માય અમારે ત્યાંની પુરાંણી હાઉસકીપર હોવાને લીધે ને તે પોતે હાલમાં પુરતો જૈફ થયેલો હોવાથી ધણું બનવા જોગ હતું કે તે એ બાબે કાંઈ જાણતો હોય! મેં, તે ઉપરથી, તલાસ કરવા તરતજ તેની દીકરી જેનને નિચે પ્રમાણે કાગળ લખ્યો:—

સ્ટેફર્ડ, તા. ૨૮ મી ડીસેમ્બર, ૧૮૪૨.

“માહરી વાહલી જેન,

“તાહરો માહરી પર ધણો ખ્યાર છે, અને તાહરા બાપ જોડે મેં થોડીક કરેલી ભલાઈના બદલામાં તું માહરી કોઈ ખીદમત કરવા આતુર છે, વાસ્તે મને તુને એક કામ સોંપના ગમેછ. કદાચ તુને ખબર હશે કે શેરીફ ખાતે માહરા એક કુવા મી. જેમ્સ વેકરીફડ ગરીબીમાં ગુજરી ગયા હતા. તુને ખબર નહીં હશે તો તાહરા બાપ તો જરૂરજ જાણતા હશે. તેવજુને પુછજો. હવે માહરે જે એ સંબંધમાં ખાસ કરીને હાલમાં અગતવું ને તાકીદતું જાણવુંછ તે એ છે કે એવજુના કોઈ વડા બાઇ હતા કે નહીં, અને હતા તો તેવજુનું નામ શું છે? વળી

પપાને એ પથ્થુ પુછજે કે એક સદી પર વેકરીદડવાળાંઓનું જે મોટું શ્રીમંત ખાન્દાન કેહવાતું હતું તેનેજ લગતા એ માહરા કુવા અને તેવણના બાઈ હતા કે કેમ? એ વિશે બી તેવણ કાંઈ જાણતા હોય તો બધું પુછીને મને તરત જરા વીગતે લખવા તરફી લેજે.

“હું અત્રે તાહરી સહી શારસોટને ત્યાં તેઓના ત્રીમેન હાલમાં મેહમાન આવેલી છું. તે લોક બધાં તુને ધણું હેતથી યાદ કરેછ, અને હું ઉમેદ રાખું છું કે તું ધણી સારી પેઠે હશે. તાહરા જૈફ બાપ પથ્થુ સારી પેઠે હશે. સઘળી બધી દુવાઓ સાથે,

લાં વાહલી બેહન ઝેલન પસર્ફી.”

અને એ કાગળ લખીને હું પોસ્ટ કરાવી રહી એટલે જરા વારમાં તો બીડા પેલો પચાસ પાઉન્ડનો માહરા ચેક ગરીબડી મીસીસ સ્ટરટનને આપીને પાછી આવી. તેનાં કેહવા મુજબ તે બાપ તેની છેલ્લામાંછેલ્લી પાપરીની આવી કંગાલપતનાં દરમ્યાનમાં એ એક બાદશાહી રકમની મદદ થવાથી બધી હરખાઈ હરખાઈ ગઈ હતી. તેણીએ હજારો હજાર પોતાનો ઉપકાર બીડા પાસે મને કહી મોકલ્યો હતો, અને બીડાનો પોતાનો પથ્થુ અતઃકરણપુર્વક તેણે ધણો ઉપકાર માન્યો હતો.

પ્રકરણ ૨૧૪.

હવે એજ દાહડે રાત્રે વળી ફરીથી મોડે સુધી હું લાયઝેરીરૂમમાં વાંચતી બેઠેલી હતી. એ વખતે બધાં તરતનાં વગેસગે થઈ ચુક્યાં હતાં. બીડાને બી મેં માહરા ઓરડામાં મોકલી દીધી હતી, અને થોડુંક વાંચીને સુવા આવવા મેં કહી રાખ્યું હતું; પથ્થુ હું જે નાટક સંબંધી વૉલ્યુમ વાંચતી હતી તે ખરેખર એટલું બધું રસીકું ને જાણવાબેગ હતું કે વખત કેમ નીકી ગયો તે જરા થઇને મેં જાણ્યું બી નહીં. પેલી લાયઝેરીના ભુતમામાની વાત તો માહરાં લક્ષમાંથી બીલકુલ નીકળીજ ગઈ હતી. આગળી રાત્રે મેં એ રૂમમાં જે કાંઈ જોયું હતું તે તો, મેં કહ્યું તેમ, માહરી આંખની એક ગફલત અથવા તો તરતની સાંભળેલી તે બીહીધરાવનારી વાતને લગતો માહરાં મનનો ધખારોજ માત્ર માનીને મેં તે વાત સદંતર માહરાં મનમાંથી ઓગાળીજ નાંખી હતી; અને તેવામાં વળી પાછો અચણ્ય પેલા પરડા તરફ કાંઈ ખખડાત થયો, અને ભુતની વાતની યાદના ધસારા વચ્ચે વળી પાછી હું માહરાં વાંચણ વચ્ચે એકદમ ચમકી ઉઠી !

હું તરત તે પરડા આગળ ગઇ, અને તે હઠાવી નાખીને હાંમિતથી મેં અંદર ડોકાવ્યું. ત્યાં કોઈ હતું નહીં! હું, તેથી, વળી પાછો માહરાં મનનો એ ધખારોજ માની લઇ તે પરડા આગલથી નીરાંત પાંખેલી હડી જવાનું કરતી હતી, જેવામાં મને ચોક્કસ પાથે લાગ્યું કે પેલાં બગીચામાં ઉંઘડતાં બારણાં આગળના અંધારા ઓઠામાં કોઇ એક ડગલો ઓઢેલો કાળો આકાર ઉભો રહેલો હતો ખરો, અને તે જોઇને હું ચીસ પાડવા જતી હતી, જેવામાં તો તે આકારે પોતેજ માહરી આગળ ધસી આવી માહરું મોટુંજ પકડી લીધું !

હું એથી પેલલી હરોળમાં બેથુમાર બીહીધી, કેમજે માહરી તરતજ ખાત્રી થઇ કે આએ કોઇ ભૂત હતોજ નહીં, પથ્થુ કોઇ જીવનો જાગતો આસામીજ હતો; પથ્થુ બીજીજ પળે અસા-

ધારણ હીંમત માહરી મદદે પાછી બોલાવી લઇને માહરા હાથની એક ઉતાવળી અજાતથી તે આસામીએ ઝોટશેડો ડગલો મેં ખેંચી કાઢ્યો, બ્યારે મેં તે ઝોરડાની રોશણી વચ્ચે થું જોયું? તે કોઇજ નહીં પણ પેલો લુચ્છો છટાલ્યન લુડવીકો મેરાનો હતો, કે જે એક વખત એકને હાથતાળી આપીને ગરીબ શારલોટને ફસાવવા આહતો હતો!

“ખોદાને ખાતર, મીસ પર્સી, તમે શોહોર મચાવતાં ના!” તેણે પોતાને પકડાઇ આવેલો જોતાં કાંકલુદીથી માંગી લીધું, “હું કોઇ બી બદ દયાનતથી અત્રે આવ્યો કે ભમ્યા કરતો નથી.”

“બદ દયાનતથી નહીં?” મેં ગુસ્સામાં બખાલ્યું; “એક દયાનતી ચોરની અદ્ધથી લોકોને બીહીધરાવવાની કીસમે આએ ધરમાં ધુસવા ને ભમવાનો તમને હકજ થું છે?”

તેનો ચેહરો, મગર, એ જોરાવર તાજાનનીના સુખનો સાંભળતાં સખત નાઉમેદીના ખીજવાત અને ગુસ્સાથી કાળો ઇજુક મારી ગયો. મને એ જાતના તેના ખારીલા ચેહરાનો આ આગમચ પુરતો અનુભવ થયો હતો. શારલોટનાં ધરમાં લંડન ખાતે મેં તેને ઉંઘાડો પાડ્યો અને તેણે કીનાના દાંત કચકચાવી. માહરી પર કીનો લેવાનું મને કહી સંભળાવ્યું હતું ત્યારે તે એવોજ ખારીલો અને ઝંતુની બન્યો હતો, અને તેથી હું બીહી ગઇ. મેં જોયું કે આએ લાય-બ્રેરીફનાં એકાંતમાં હું તદ્દન એકલી હતી, અને આખું ધર લગભગ વગેસમે ચઇ ચુક્યું હતું, ત્યારે માહરે તેને ઉચ્કેરી મુકવો સલામતીભરેલું કેમ કહી શકાએ?

“માહરી મક્સદ જરા બી અપ્રમાણીક નથી, મીસ પર્સી,” તેણે એમ છતાં માહરી સામે ઉભાઇ આવતો પોતાનો તે ખીજવાત અને ખાર જેમ તેમ પાછો છાતીમાં સમાવીને સભ્યતાથી કહ્યું, “મને ફક્ત એક વખત શારલોટ સાથે મળવા અને રૂબરૂ થવા દેઓ. હું ફક્ત તેણીને એક વાત કેહવા અને પુછવા માંગુછ. મને એટલી માહરી એ માનીતી યોજનામાં મદદ કરો!”

“હું મદદ કરું?” મેં હજી બી હીંમતનોજ દેખાવ રાખીને તુચ્છકાર કર્યો.

“હા!” તેણે મજબુતીથી કહ્યું, “આએ ઝોરડામાં ભુતનો ચારો હોવાની વાત માહરે કાને આવેલી હોવાથી તેનો લાભ લઇ શારલોટને અત્રે એકાંતમાં એક વાર મળી લેવાના લોભ સારું આજે કેટલા કેટલા દાહડા થયા હું અત્રે ચાલુ પછાડા મારુંછ, કેમકે જે રીતનો ભુત આએ તરફ ભમતો કેહવાયછ તેવીજ રીતે હું અત્રે દાખલ થયેલો અને ભમતો રહેલો હોવાથી મને જોઇને બીજાં બધાં, જે બી જોય તે, બીહીને નાહસી જશે એ વાત પર મેં ધણોજ મદાર બાંધ્યોછ, અને શારલોટ અહીં એકલી આવી જવાની તક શોહોલતો હું ખોટી છું!”

“એ બધાં તમારાં મોહતનાં ફાંફાં છે,” મેં તીખાસથી અને તીરસ્કારથી કહ્યું, “હું દયામાં દયા ફક્ત એટલીજ તમારા પર કરુંછ કે તમોને અત્રેથી તમો જો જતા રેહવા આહતા હોવો તો હું વગર ગડબડ કરવે જતા રેહવા દેવશ, અને હું એ વાત જાહેર થવા નહીં દેવશ. શારલોટ તમોને મુતલગ મળવા આહતી નથી, અને તેને મળવાથી તમારું કોઇ સાર્થક થવાનું નથી. તે બીચારીની તમારા સંબંધમાં નાલેશી અત્યાર આગમચ પુરતી ચઇછ, અને હવે આએ ધરમાં બ્યાદ નાલેશી થવાની કાંઇજ જરૂર નથી. એટલા વાસ્તે હું હોકમ કરુંછ કે અબધડી તમો અહીંથી તમારું કાળું કરીને જતા રેહો!”

“હું, એટલી બધી વૃંદી માહરી સાથે, બેમરવત છોકરી?” તે ઝેરી છટાલ્યન વળી પાછો

કપટ અને વેરનો મારથો ખારો એર જેવો અને એહરામાં કાળો ઠણુક થઇ ગયો, કે બ્યારે ખીજીજ પળે મોટાં ઝનુન વચ્ચે એક ચળકતી ચીજ તેણે પોતાના ખીસામાંથી ખેંચી કાઢી, કે જે મેં એકજ નજરમાં જોઇ લીધું કે એ બાગની એક રીવોલ્વર હતી !

“એક જરા ખી શોહોર મચાવ કે ગરબડ કર, તેણે મજબુત ઠરાવનાં ઝનુનથી તે રીવોલ્વર માહરાં કપાળની છેક લગોલગ પકડતાં કહ્યું—કે બ્યારે તે હથીઆરના મને થયલા એક સ્પર્શથી વટીક મોહતની ઠંડી ધુન્નરીતું એક લખલખું માહરાં આખાં તનબદનમાંથી પસાર થઇ ગયું, “અને તેજ વખતે હું તને અહીં ને અહીં પરીણામોની દરકાર કરવા વગર ચાર મારશ !”

હું ખીલીકની મારી જે જગ્યા પર ઉભી હતી તે જગ્યા પર જાંણે અવાચક અથવા પથ્થર થઇ ગઇ. એ માણસ કંઇ હદનો કરપીણ હતો તે હું જાણતી હતી. કરપીણ ઇલાક્યનોનાં ઝનુન અને સખ્ત વેરભાવનો આ આગમ્ય મને પુરતો અનુભવ થયેલો હતો. લુપ્તગી અને ખીએત્રી-સના મરનાર ભરથારના લખલાઓમાં મેં એ સંબંધમાં જોઇએ તે કરતાં બ્યાદા જોઇ લીધું હતું, અને ત્યારે હું એ મુજબ તેની ધમકીથી ડર ખાઇ ગઈ ને ખીલી ગઈ તેમાં અજબખી શી હોએ ?

“હવે ત્યારે સાંભળ, છોકરી !” તેણે તે પછી બેવડાં ઝનુનથી અને બેવડી તોડછોડથી કહ્યું, “તાહરે જે જીવવુંજ હોય તો અબધડી અહીં ગુણે પડ અને કસમ ખા કે તું મને આગળ રહીને આજે રાત્રે માહરી ધારણામાં મદદ કરશે !”

“હું કદી એવા જુઠા કસમ લેવાની નથી,” મેં જેમ તેમ માહરી હાંમત જમા કરી લઇને કહ્યું, “તું માહરો જીવ લેશે તોખી હું એ અધર્મ કરવા કમ્બલ થવાની નથી.” અને, અલખત, મને ખાત્રીપુર્વક લાગ્યું કે આ વખત માહરું ખચ્ચીતકરીને આવીજ બન્યું હતું ! તે કંગાલ મને પોતાના બસથી હવે છોડે અથવા જીવતી જવા દે એ મુતલબ સંભવતું ન હતું !

“તું ના નાહક તાહરા જીવથી જવાનું કર !” તે, એમ છતાં, હજી ખી બજી થયો. “મને ફક્ત એકજ વખત તું શારલોટ જોડે મેળવ. તેજ આગળ રહીને અમારાં કારજનો નાશ ફીધો, તો તુંજ હવે અમેને પાછાં એકાં કરી આપ ! એમાં તું કોઇ ગુનાહતું કામ કરતી નથી. એમ કરતાં તું કેહ તે કસમ ખાવા હું તૈયાર છું, કે જે શારલોટ પોતે મને કમ્બલ રાખવા નાજ કેહશે તો હું તેને કે તુને કશીજ રીતે હેરાંન કરશ નહીં, અને હું માહરાં કમ-નસીબને રડતો માહરું ફેડી લેવા ઇંગ્લાંડનો કીનારો સદાનો છોડી જવશ. માહરે તો ફક્ત એકજ વાર શારલોટને ફરીથી રૂબરૂ મળવુંજ અને પુછવુંજ. હું માનતોજ નથી કે તેનું દીલ માહરી ઉપરથી એટલી હદ સુધી ઉડી ગયું હોય. લંડનનાં એનાં મકાનમાં એણે મને પોતાની હજુરમાંથી હડધુત કરી હાંકી કાઢ્યો હતો ખરો, પણ તે તો તે પહેલી પળોની ઉશ્કેરણીનુંજ પરીણામ માત્ર હું માની લઉંજ. એ મને એટલી બધી ચાહતી હતી કે શાંત મગજે વિચાર કરતાં એણે માહરે વાસ્તેનું મત માહરા લાભમાં પાછું નહીં ફેરવ્યું હોય એ હું માનીજ શકતો નથી. બોલ, ત્યારે, તું માહરા હોકમ મુજબ એ માહરું કામ કરવાના કસમ લેવા તૈયાર છે ? તું ના કેહે, અને તેજ ધડીએ તું માહરા પગ આગળ મુરદું થઇ પડશે !”

“તું માહરું ગમે તે કર,” મેં દુઃખથી લગભગ રડી દેતાં કહ્યું, “પણ ફીરતાર જે મને બચાવા ચાહશે તો તું કરીજ શું શકવાનો છે ?”

“તું શું કેહવા માંગે?” લુડવીકાએ ખરાં દીલના તુચ્છકારથી કહ્યું, “ખચ્ચીત, તું એમ તો મને કેહવા ને સમજવા માંગતી નથી કેની, છોકરી, કે આએ ઝોરડામાંના ભુતને તુંને બચાવા વાસ્તે ખુદ તાહરી ચારીએ અત્રે મોકળશે?”—અને તે કમીનો રમુજનું હસી પડ્યો.

“હા, હું એમજ કેહવા માંગું,” મેં અચ્ચુચ એક વિચાર થતાં જુસ્સાથી કહ્યું; “કીરતારની માહરા પર સદાની ક્યા અને ચોડા છે.”—અને પછી તરતજ જરા ચોંકીને વધાર્યું, “આહ, જો કમખપ્ત, જો તાહરી પાછળ અને હવે કુજ!”—અને માહરા જીવસતોસત ગભરાત વચ્ચે મને એ જો તરફીય સુઝી તે માહરા બચાવને વાસ્તે મને પાક ખુદાનીજ સુઝાડેલી હોવી જોઇએ, કેમકે માહરાં એમ બોલવાથી તે હીચકારે ખરેખર બીહીધો, અને તેણે જરા ચમકીને પછવાડે જોયું, કે જ્યારે એક ઝટકાથી, તેનાં એ પળવારના બેબાખરાંપણાં પર ફાવી જઇને, તેનાં હાથમાંથી તે ભરેલી રીવોલવર ઝૂટી લેવાનું માહરે માટે ફક્ત એકજ મિનીટનું કામ હતું!! વળી વધતી ખુશનસીથી તો એ દરમ્યાન કટોકટ વખતે એ થઈ કે બરાબર તેજ પળે લાયઝેરી-રમનું બારણું એક ધડાકા સાથે ઉઘડ્યું, અને માહરી વાહલી બીડા માહરી પરનું એક સંકટ જોતાં બીહીધેલી ગભરાયેલી તરત માહરી પડખે દોડી આવી!

“બીહીતી ના, બીડા ડીઅર,” મેં તરત તેને હવે સધારો આપ્યો, “એ કમીનો હવે આપણા સપાટામાં સપડાયશે છે. એ પેલો લુચ્છો લુડવીકા મેરાનો છે.”—અને તેના તરફ ફરીને મેં પુર હીંમતથી કહ્યું, “તું જરા બી હવે અમારાં આંગપર ધસવાની હીંમત કર, અને ખુદના કસમથી કેહું કે તેજ પળે તું અમારા પગ આગળ ચુરદું થઈ પડશે!”—અને તે કંગાળ ઇલાલનનો ચેહરો, એ સાંભળતાં, તે વખતે ત્યાં ને ત્યાં ચીતી લેવા જોગ થઈ પડ્યો! તે ખરે મને બીહીધો, અને અમારાં આંગ પર ધસવાને બદલે હવે સામે હજી બી એ કદમ પાછળ હાંચ્યો! તેના હોઠ શીકા પડી ગયા, અને તે કુજતા દીસતી રીતે જોઇ શકાય!

એ પછી હું તેને તે જ્યાં ઉભો હતો ત્યાંજ ઉભો રહેવાનો હોકમ કરી તેના પર પેલી રીવોલવર ટાંકેલોજ રાખી, છેક બાહરનાં બારણાં આગળ હડી ગઇ, અને પછી મેં બીડાને કહ્યું; “જલદી જા, બીડા, અને મીં અને મીસીસ ત્રીમેનને ઉઠાડી લાવ. તું ફક્ત તે લોકોનેજ ઉઠાડજે ને તે લોકોનેજ લાવજે. બીજો ઘોંઘાટ ધબરાત કાંઈજ કરતી ના. તેઓને પોતાને જમ સારું લાગે તેમ પછી બલે કરે.”—અને બીડા માહરી ફર કરીને આનાકાંની કરતી લાગી એટલે મેં કહ્યું, “તું તાહરે હવે બીનદેહસ્ત જા, બીડા. એ લુચ્છો આદમી એક કદમ આગળ અથવા એક કદમ પાછળ હશે તો હું તેજ પળે રીવોલવર છોડીને એને અહીં ને અહીં ચાર મારશ!”

“મીસ પર્સી, મીસ પર્સી,” તે લુચ્છાએ હવે કાકલુદી કરી, “તું એમ અતેર ના કર. ખોદાને વાસ્તે તું તે લોકોને ના બોલાવ. મને ચુપચુપ અત્રેથી સરી જવા દે, અને હું ફરીથી તાહરા કે ચારભોટના રસ્તામાં કદી બી નહીં આવવાના કસમ લેવશ.”

મેં જવાબમાં ફક્ત તુચ્છકાર કર્યો અને બીડાને મોકલી દીધી, કે જ્યારે તેના ચેહરા પર વળી પાછો કપટનો કાળાસ એટલી હદ સુધી ફરી વળ્યો કે મને ખરાં દીલથી લાગ્યું કે તે એકાદ ઝુનુની કુમશે હું હાલમાં પાછી તે ઝોરડામાં એકલી હોવાથી જરૂર માહરી પર લાવશે; પણ નહીં. તેણે માહરી આંખોમાં મજબુતી અને ઠરાવ વાંચી લીધેલાં હોવાં જોઇએ, કેમજે હું ખરે

મને સાવચેત અને તૈયાર ઉભી હતી, અને જો તે એવી એક બી હીલચાલ કરે તો તેની સાંમે માહરા ઉઘા હાથે ટાંકીને પકડેલી રીવોલ્વર માહરા બચાવમાં છોડવાનોજ માહરા નક્કી એરાદો હતો !

પણ તેણે એવી કાંઈ હીલચાલ કરી નહીં, અને તેવામાં તો બાહરની ચાલમાં ઉતાવળે આવતાં પગલાં વાગ્યાં, બ્યારે બીજીજ પળે બીડા સાથે મીં ને મીસીસ ત્રીમેન ત્યાં આવી લાગ્યાં !

મેં છુટકારાનો દમ એંગ્યો. સારાં નસીબે હજી તેઓ સુવા ગયલાં અને અનફ્રેસ થયલાં નહીં હતાં, એટલે બીડાએ બ્યારણું ઠોકતાં સાથેજ તેઓએ જવાબ કર્યો, અને તેમને માહરી મદદે આવી લાગતાં કશીજ વાર થયો નહીં હતો.

તે વરબૈયર ધણીજ અકલાષ્ટ ગયલાં દોડી આવ્યાં હતાં અને મીં ત્રીમેને તો અંદર આવતાં સાથે તે લુચ્છાનાં આંગ પર ધરી જઈ તેને ગલચીમાંથી પકડતાં કહ્યું; “વીલન ! આવી મોડી રાત્રે તું માહરાં ધરમાં ? બોલ, તાહરં અત્રે એ શું કારસ્તાન છે ?”

“એના તરફનો ખુલાસો હું કરંછ, મીં ત્રીમેન,” મેં અહીં આગળ ચઢને કહ્યું. “એ કેહછ કે આપણી શારલોટનું હેત એના પરથી ઉતરી ગયું હોય એમ એ માનતોજ નથી. એ કેહછ કે એ શારલોટને ફક્ત એકજ વાર થોડીક પણ રૂબરૂમાં મળવા માંગેછ, ને શારલોટને પુછીને પોતાનાં મનનું સમાધાન ને ખાત્રી કરવા માંગેછ. એ કસમ લેવા તૈયાર છે કે જો શારલોટ એને મુતલબ ચાહતી નહીં હોવાનું એનાં મોનાં પરજ કેહે તો એ ત્યાર પછીથી ફરીને તેણીના રસ્તામાં આવશે નહીં.”

“એ કમીનો છે !” મીં ત્રીમેને મોટા ગુસ્સાથી બખાલ્યું, “માહરી દીકરી એને એજ મતલબનું આ આગમચ એક વખત મોઢાં પર બોલ્યું કહી ચુકેલી છે, ત્યારે તે છતાં એને તેણીને પાછો મળવાની ઉમેદ કરવાનો હકજ શું છે ?”

“તેણે તે વખતે જે કાંઈ કહ્યું, મીં ત્રીમેન,” તે ઇટાલ્યને ગમખાર દબાવ્યાથી હવે કેહવાની પાછી હીંમત કરી, “તે મને લાગેછ કે ફક્ત તમારા લોકના જોર જીલમનું પરીણામ હતું, અને જો તે કદી જોરજીલમ નહીં બી હોય તોપણ તે પેહલી હરાળના ગબરાતનું પરીણામ તો ખચ્ચીત કરીને હોતુંજ જોઈએ. એટલા વાસ્તે હું એને ફરીથી ફક્ત એકજ વખત અત્રે પાછો મળવા માંગુછ.”

“એ કુઝલ છે !” મીં ત્રીમેને તોરથી કહ્યું, “તું કાઉન્ટેસ ઑફ કારબનીને પરણવાના ઇરાદાથી એક વખત તેનાં બેહેન બનેલીનાં ધરમાંથી વાહી પટાવીને કાઢી લઈ ગયો હતો એ વાત ખરી છે કે નહીં ?”

“તે એક માહરં તકલીદી લેલાપણું હતું,” તે ઇટાલ્યને હજી આજીજીનાજ અવાજથી કહ્યું, “હું તમારી છોકરીને ખરાં દીલથી ચાહુંછ——”

“ચુપ કર. લખાડ !” મીં ત્રીમેને વધતો ગુસ્સો કર્યો, “ચાહ અને ખ્યારના પવિત્ર લખ્જ માહરી પાક દીકરીના સંબંધમાં તાહરી પાપી જખાંન પર લેતોજ ના !”—પણ મીસીસ ત્રીમેને હયાં પોતાના બરબારને કાને લાગીને કાંઈ કહ્યું, કે જે ઉપરથી, મેં જોયું કે, તે તરત થોડોક નરમ પડી ગયો !

હું સમજી ગઇ. તે માત પીતા આ ફેસાદ બને ત્યાં સુધી પોતાનાં બચ્ચાંની પાક ધનનતને વાસ્તે જાહેર થયેલા જેવા આહતાં હતાં નહીં, અને તેથી મીંડ ત્રીમેને હવે થોડાક નરમ થતાં કહ્યું, “અને તું શું કસમ પુર્વક કેહવા ને સમજવા માંગેછ કે જે માહરી શાર્લોટ આવીને તુને ખાત્રી આપે કે તે તુને મુતલબ આહતી નથી અને કદી તુને કમુલ રાખવાની નથી તો તું અમારા રસ્તામાંથી સદાનો નાબુદ થશે?”

“હું સત ધરમથી પાક ખુદાના કસમ સાથે એ વાતની હા કેહુંછ,” તે ઝનુની ઇટા-લ્યને ગુસ્સાથી કહ્યું, “હું એ છોકરીને વાસ્તેના માહરા સાચ્યા પ્યારના સખબથીજ આટલો જોખમ ખેડીને કેટલા કેટલા દાહડા થયા અત્રે બટકયા કરુંછ. ખોદાયે મને પુરતું ને બીશી-યાર આપેલું છે, એટલે હું તમારા પૈસા પર ટાંપુંછ એમ તો તમે માનશેજ નહીં કેની, બલા મીંડ ત્રીમેન?”

અને છેલ્લે એ તકરારનું વાસ્તવિકપણું મીંડ ત્રીમેને મનથી સ્વિકાર્યું હોય એમજ જણાયું, કેમજે બીજીજ પળે વધતી નાંખતીથી તેવણે કહ્યું, “ઑલ રાઇટ, ઑલ રાઇટ, આપણે જોઇશું,”—અને પછી તેવણે પોતાની બાવડીને એસારો આપ્યો, કે જે તરત તે એરડામાંથી બાહેર ગઇ.

“માહરી વાહલી ઍલન,” એ પછી મીંડ ત્રીમેને માહરી પાસે આવી ધીમે સાહડે પુછ્યું, “એ શું થયું? એ કેમ થયું?”

મેં તે ઉપરથી તેવણને બધું ટુંકમાં સમજાવી લીધું, અને ત્યારે તેવણે કહ્યું, “ખરી બાહદુર છોકરી! ખરીજ બલી ને નેક! લાવ, આપી દે મને એ રીવોલવર માહરા હાથમાં. એ તાહરા પવિત્ર હાથમાં શોખતી નથી.”—અને મેં તરતજ તે ઉપરથી તેવણને તે મોટી ખુશી સાથે આપી દીધી. વળી એજ દરમ્યાનમાં મેં બીડાને પુછ્યું, “અને બીડા ડીઅર, તું કેમ એ કટોકટ વખતે અંદર આવી લાગી હતી?”

“કટોકટ વખતે શાનું, મીસ?” બીડા હસી, “હું તો ત્યારનું આવવા મન કરતી હતી, પણ મને બીહીક લાગી કે કદાચ તમને તે ગમશે નહીં એમ છતાં પછીથી તો માહરી ધીરજ નહીંજ રહી. મને કાંઇ આવા જોખમનો તો અલબત્ત કાંઇ પ્યાલજ નહીં થયેલો, પણ મને એમ બીહીક લાગ્યા કીધી કે કદાચ તમારી વાંચતાં વાંચતાં આંખ લાગી ગઇ હોય, અને તેથી હું તો તમોને જગાડીને સાથે સુવા લઇ જવા અત્રે આવી લાગી હતી.”

અને એ બધો વખત જ્યારે અમો આપસ આપસમાં એ મુજબ વાતચીત અને ગુસગુસ કર્યા કરતાં હતાં ત્યારે લુડવીકા મેરાનો તો એક મોટા યુક કેસ પર અરઘો અઢેળી પડી, અને હાથની અદબ વાળી, શાર્લોટની વાત જોતો શાંતિથી ઉભો હતો, જે જોતાં એટલું તો મને ખરેખર લાગ્યું કે આ આદમીએ છેલ્લું જે કહ્યું તેમાં બધું વજુદ હોવું જોઇએ. એ ખચ્ચીત કૂરીને શાર્લોટને આહતોજ હોવો જોઇએ, અને બીએત્રીસના સંબંધનું તો તેનું એક ક્ષણીત ઘેલાપણુંજ પુરવાર થતું હતું. તે પોતે પૈસાપાત્ર અને સુખી હતો, એટલે આહ સિવાય તેનાં મનમાં શાર્લોટને માટે બીજો લોભ કાંઇ હોવો નહીંજ જોઇએ!

અને શાર્લોટને પણ આવતાં કાંઇ ધણી વાર લાગી નહીં. તે બી હજી તો તેની માતા તેને બેલાવવા ગઈ ત્યારે સુવા જવાની ફકત તૈયારીઓ કરતી હતી. તેણીએ બાલ

તરતનાજ છોડેલા હતા, પણ પછીથી તે પાછા બાંધી લેવા પણ તે થોભી નહીં હતી, અને જે બન્યું હતું તે સાંભળીને પુસ્તક બીહિલેલી જેવી લાયબ્રેરીમાં તે તેની માતા જેડે દોડી આવી ત્યારે એ જાણે એક ખરી જીંદગીનો બનાવ નહીં પણ એક નાહનો સરખો નાટક ચાલતો હોય તેવુંજ કાંઈ અને તો લાગ્યું.

“ઓ, તું આવી કે? ચાલ એમ આવ, બેટા!” મી૦ ત્રીમેને તેણીને દાખલ થતી જોતાં તેણીનો હાથ પકડીને કહ્યું, —અને પછી પેલા તરફ ફરીને વધાર્યું, “સીનાર મેરાનો, બોલો, હવે તમારે આ બાંધને શું કેહવું છ ને શું પુછવું છ?”

લુડવીકો, એ ઉપરથી, તરતજ શારલોટના પગ આગળ શુંકણે પડ્યો, કે જ્યારે તે તો વધતી બીહિલેલી જેવી સાંભી બે કદમ તેના આગળથી પાછળ હતી.

“શારલોટ, માહરી પર દયા કર!” તે ઇટાલ્યને કાકલુદીથી કહ્યું, “તાહરા વાસ્તેનો માહરો મોટો ખાર હું માહરાં દીલથી રીટાડી શકતો નથી. હું તુને ભુલી જઈ શકતો નથી, અને તેં મને હાંકી કાઢ્યોજ ત્યારથી હું ધણો બેકરાર બની ગયલો છું. માહરી પર દયા કર અને મને હજી બી પાછો એક વાર કપુલ રાખા! હું તુને ખરાં દીલથી આહું અને તુને સુખીજ કરશ. માહરી એકજ ખતા જે આએ મીસ પર્સીએ તમે આગળ જાહેર કીધીજ તે તરફ નાખતીની નજરથી જો, અને હું ખોદાના કસમ ખાધને કેહું કે—”

“ચુપ કરો, સીનાર મેરાનો!” શારલોટે ધુજતા અવાજે તોપણ કશી બી લાગણી વગર કંડી બેપરવાહીથી કહ્યું, “એવા કોઈ કસમ કે એવી કોઈ ખાત્રીની મને જરૂર નથી.”

“ઓ, ત્યારે શું તું નાજ કેહો? ત્યારે તો લે તાહરા બાપના હાથમાંનું હથીઆર, અને મને તું તાહરે હાથે અહીંજ ચાર ચાર!” તે ઇટાલ્યન મોટી નાસીપાસીથી તમામ કગળી પડ્યો, “હું તાહરા વગર જીવી શકવાનો નથી!”

“સીનાર મેરાનો, ઉઠો, ઉભા થાઓ, અને મને સાંભળી લેઓ,” શારલોટે વળી લગાર તીખાસથીજ જવાબ કર્યો; “હું તમારું કશી રીતે ખુરું ચાહતી નથી, પણ હું હવે તમારી કોઈ કાલે થઈ શકનાર નથી, અને તેથી તમારી એ ઉમેદથી હવે તમે સદાનો હાથ ઉઠાવજો. મને કોઈ બી દાહડે મનાવી શકવાની હવે બીલકુલ આશા રાખતાજ ના! માહરાં માયબાપ કદી મને ફરજ પાડે તો બી હું જીન્દાર તમેને કપુલ રાખવાની નથી! હવે એથી વધારે શું પુછો?”

“સાંભળ્યું?” હવે મી૦ ત્રીમેને તેની તરફ ફરીને ચથરાવનારા સાહદે પુછ્યું, “ને લે ચાલ, હવે ત્યારે રસ્તો પકડ માહરાં ઘેરમાંથી.”

પણ તે વખતે સીનાર મેરાનોનો ચેહરો ખચ્ચીત કરીને બીહીક લાગે તેવોજ થઈ ગયો હતો. તેને આ નાઉમેદી ને હડધુતનો ફટકો ધણો જખુનજ થઈ પડેલો જોઈ શકતો હતો!

“શારલોટ!” તેણે ધીમા ખોખરે અવાજે કહ્યું, “ત્યારે એ શું તાહરો સેવટનોજ જવાબ છે? તું મને કદી માફ કરી શકવાનીજ નથી?”

“કદી નહીં. એ માહરા સેવટનો જવાબ છે, અને હું તે ખુદશા શખ્દોમાં અનેક મરતખા

કહી ચુકેલી છું,” સ્નાયોટ જોરથી કહ્યું,—અને તે ગુસ્સાથી ફરી ગઇ.

“અને ત્યારે એ હું કાંય ખમ્યા કરું?” તે ઇલાચને અનુનથી હાંત પીસીને કહ્યું, “માહરાં સુખનું બધું સત્યાનાથ વાળનાર આએજ નાપેકાર ઓરત છે તો એ જીવવીજ શું કરવા જોઇએ?”—અને, એમ બોલતાં, આંખના એક પળકારામાં—આંખ ઉંઘાડીને પાછી બંધ કર્યે તેટલામાં—તો તે કમીનાએ મીઠા ત્રીમેનના હાથમાંથી પેલી રીવોલ્વર એક ઝટકાથી પાછી ઝુટવી લીધી! તેણે તે પછી બીજીજ પળે ટાંકીને એક ગોળી તેમાંથી માહરા પર છોડી, કે જ્યારે બચની એક મોટી ચીસ સમેત હું ઉછળીને હઠી ને બાજુ થઇ ગઇ, અને ગોળી સનસન કરતી બારણાં તરફ ધસી ગઇ. એજ વખતે તે બારણાંમાંથી એક અબજા ધણું મોટાં કમનસીબે ધસીને અંદર આવવા જતી હતી તેને તે ગોળી આબાદ લાગી, અને તે બીચારી લોહીલુહાણુ ઢગલો થઇને બારણાંમાં ડુટી પડી, જેવામાં તો બીજા બારેના ધડાકા થયો, અને તે કમનસીબ ઇલાચને પોતાનાં મોહકાંમાં તે રીવોલ્વર પકડીને પોતાનાંજ માથાનું ફાડચું ઉરાડી નાખ્યું!!

પ્રકરણ ૨૧૫.

ઓ, તે દીલનાં હાડેહાડ ધુળવનારી ખરી ખુનામરકીની બચબીત પળો! કોઇને જાણે શું કરવું ને કોણને મદદ કરવી તે બી સુઝે નહીં! પશુ, અલખત, બધાં જે પેહલાં દોડી ગયાં તે પેલાં બારણાંમાં પડેલા આકાર તરફજ હતાં. તે કોણ હવું કે જેને એમ ગોળી લાગી હતી?

તે સ્નાયોટની નાહની બેહનોની ગવરનેસ પેલી સાહરા બેરન હતી, કે જેનાં મોહતે સીતાબી કરી, અને જે બીચારી લાયજેરી હાલમાં ગડબડ થતી સાંભળીને એ શું હવું તે જેવા અંદર આવવા જતાં અચાનક માહરે બદલે એ રીતે મરણુતોલ ધાયલ થઇ હતી!

માહરો જીવ બળી ગયો. કીરતારે મને બચાવી લીધી ત્યારે આ બીચારી નિર્દોશને તેજ ગોળી લાગેલી જોતાં મને હદ વગરનો સંતાપ થયો.

એટલામાં તો આખું ઘર ભભડી ઉઠ્યું હતું. રીવોલ્વરોના ધડાકા થવાથી બધાં તરતનાંજ વગેસેજે થયલાં હોવાને લીધે સર્વે કોઈ લાયજેરીઝમમાં પાછાં તાબરતોબ દોડી આવ્યાં, અને ત્યારે એ શું બન્યું હતું તે બધાંઓ તરત જાણી શક્યાં.

પેલો કમબખ્ત તો, અલખત, તટકાલનુંજ મોહત પાંખ્યો હતો. મને શક છે કે તે કંગાળે મરવા પેહલાં જાણ્યું વટીક હોય કે મને મારતાં માહરે બદલે તેણે બીજા એકને બીચારીને ગોળી મારીને મારી નાખી હતી, અને હું સલામત બચી ગઈ હતી! તે એ જેવા કે તપાસવા થોપ્યોજ નહીં હતો બધું જે કાંઈ બન્યું હતું તે ઉપરાઉપરી આંખના પળકારામાંજ બની ગયું હતું!

પશુ ગરીબ સાહરા બેરનની હૈયાતની જોત હજી સારાં નસીબે ખુબઈ ગઈ નહીં હતી. તે બેહોસ થઇ હતી, અને તેના જીવન આખર થઈ ચુક્યો નહીં હતો. તે જે રૈપર દીલ પર

ઝોઢીને આ તરફ દોડી આવી હતી તે બધું લોહીમાં લપેટાઈ ગયલું હતું, અને તપાસ કરતાં માલુમ પડ્યું કે તેણીનાં જમણાં ખભાંમાં ગોળી લાગી હતી, અમે સઘળાંએ ધાયું હતું તેમ છાતીમાં નહીં. એથી બધાંને થોડીક ઉમેદ આવી કે હજી બી કદાપી તેને બચાવી લઈ શકાશે, અને ભારતે ઘોડે એક ખીદમતગારને, તેથી, ડાકટરને બોલાવી લાવવા મોકલવામાં આવ્યો. તેજ વખતે સાહરાને ઉંચકીને તેના પોતાના ઓરડામાં લઈ જવામાં આવી, અને અમે લોકોએ તેના જખમ ધોઈને લોહી વહેતું ડાકટર આવી લાગે તેટલાં જેમ તેમ બંધ કર્યું.

એ પછી તે ઘણે વારે ઘણી મુશ્કેલીથી શુધ્ધીમાં આવી. તે ખીચારી એક બચભીત સ્વપ્નો જોઈને જગી ઉઠી હોય એમજ પેઢલાં તો તેને લાગ્યું, પણ પછી હાથમાં જે દરદ થતું હતું તેથી તેને ખરી વાતનું બાન આવ્યું, અને ત્યારે એ થું થયું હતું તે તેણીએ મરતે દયાતે સાહદે અમોને ઓજરખ્વાહીથી પૂછ્યું.

અમોએ, તે ઉપરથી, જે બન્યું હતું તે ટુંકમાં તેણીને કહ્યું, અને તેને થયેલો જખમ ઘણો નજીવો હોવાનું કહીને તેને દરેક હોંમત આપી. એવામાં ડાકટર પણ આવી લાગ્યો, જેણે ગોળી માસમાંથી કાપી કાઢવાનાં આપરેશનની તાકીદની જરૂર જોઈ તેમ કર્યું. એ આપરેશન ઘણું દુઃખકારક થયું, અને ઘણી મુશ્કેલીથી અને લાંબે વખતે ડાકટર પોતાની નેમમાં ફાવી શક્યો. તે, અલબત્ત, સાહરાનાં બચવાની, એમ છતાં, હજી બી કશી ઉમેદ આપી શકતો નહીં હતો. જેથી મી० ને મીસીસ ત્રીમેને એકમત થઈ તે ગરીબ છોકરીની મા બેહેનને એ આશ્વતની ખબર કરવા એક આદમીને લાંડન મોકલી આપ્યો.

શારલોટ ઘણું રડી અને ઘણું ખેદ પામી. “માહરેજ લીધે એ બધું થયું કેની?” તેણીએ રડીને કહ્યું, “માહરે લીધે તે ખુની અત્રે આવવા પામ્યો કેની?”—અને, પરીણામમાં, શારલોટ અને મીસીસ ત્રીમેને જ્યારે સાહરાની ઉવેઠમાં તેની આગળ બાકીની રાત્રે જાગતાં બેસી રહ્યાં, ત્યારે મને અને બીડાને બોહસ કરીને સૌએ સુવા મોકલી,

અને અમારા ઓરડામાં જવા પછી મેં બીડાને ચાંપીને કાઢી કરી. તે કાળજીવંત વાહલી વેળાસર માહરી ફર કરીને લાયબેરીઝમમાં આવી તેથીજ માહરો બચાવ થયો હતો એમાં કોઈ સંદેહ નહીં હતો. જે તે નહીં આવતે અને હું લુડવીકો મેરાનો સાથે થોડાક વાર ત્યાં એકલી પડવા પામતે, તો બનવા જોગ હતું કે હું તેનાં મદાનાં જોર આગળ માહત થતે, અને ખરેખર કદાપી ઘણી હેરાંન થઈ પડતે! વળી બીડાને પોતાનો હરખ બી કાંઈ થોડો ઘણો કે નાહનો સુનો નહીંજ હતો. માહરે બદલે ખીચારી સાહરા બેરનને ગોળી લાગી હતી તેથી તે ખરાં દીલથી ઘણું દુઃખ પામતી હતી, પણ હું તેમ છતાં બચી ગઈ હતી એ તે કીરતારની બુલંદ બક્ષીશ અને દયાને વાસ્તે તે વાહલી છોકરી અતી ઘણી શુકરગુનર થઈ. એ પછી અમે કલાકો સુધી ધોલ્યા પર પડીને વાત કરવા કીધી. એવા બચભીત સંજોગોમાં ઉંધ તે શાંતી આવે ને કોણને આવે?

ત્યાર કેડે સહવારે ઉઠતાં સાથે બીડાને મેં તરતજ સાહરાની ખબર લઈ આવવા તેણીના ઓરડામાં મોકલી, અને જવાબમાં તે નાઉમેદી પેદા કરનારીજ વાત લઈ આવી. ખીચારી સાહરા જાસ્તી ખીમાર થઈ હતી, અને ડાકટર જે બીજો ફેરો આવી ગયો હતો તેણે તે નહીંજ બચ.

વાતું જાહેર ક્યું હતું. એથી તે આખાં મોટાં ઘરમાં ધણી ગમગીની ફેલાઇ, કેમકે સાહરા બેરન એ ઘરમાં બધાંને ધણી પ્રિય થઇ પડી હતી. નાઇલી છોકરીઓ એમીલ્યા અને લેવીન્યા કે જેની સાહરા બેરન ખાસ ગવરનેસ હતી તેઓ પણ ધણું રડ્યા કરતી હતી.

હું, તેથી, તરતજ હવે ઉતાવળે તૈયાર થઇને તે બીમારના ઓરડામાં દોડી ગઇ, અને મેં બજાઇ થઇને જ્વારબોટને અને તેની માતાને થોડીક આસાએસ કરવા મોકલી આપ્યાં. એ પછી હું તે બીમાર જોડે એકલી પડી, અને તે તક લઇને મેં જોયું કે સાહરા મને કાંઇ ખાનગીમાં કેહવા માંગતી હોય તેમ પુષ્કળ ઉચ્કેરાઇ. તે શું હતું? મેં તેનું માથું પસવારીને તેને શાંત થવા અને રેહવા સમજાવ્યું, પણ તેણીએ મને ખાત્રી આપી કે મરવા પેહલાં તે જે કાંઈ મને કેહવા આહતી હતી તે જે નહીં કેહશે તો તે શાંતીથી મરી શકવાનીજ નથી! મેં, તે ઉપરથી, તેનાં કેહવા મુજબ બારણું અંદરથી બંધ કીધું, અને ત્યારે તેણે મને જે કહ્યું તે એક નવાં દુઃખની કેરીઅત ને કાઢાંણી હતી! હું જ્યારે પેલી મુઠ્ઠીસ મીસીસ સ્ટરટનને લાંથી ઘેર પાછી ફરતી હતી ત્યારે મને રસ્તામાં જીલીનેા જેઠ વાઇકાઉન્ટ રેવન્સકલીફ મળ્યો હતો તે હું ઉપર કહી ચુકી છું, અને એ માહરી મીલાકાત કેથી દુરથી સાહરાએ જોયલી હતી તેથી તે હાલમાં મને ખાનગીમાં મળવા અને તેજ બાબે કાંઇ વાત કરવા આહતી હતી. એ વાત શી હતી?

તે એ વાઇકાઉન્ટ રેવન્સકલીફ જોડે છુપી રીતે પરણેલી હતી, અને પોતાની ઇજ્જતને ખાતર એ લગન જાહેર થયલાં જોવાની તે જે ટગર લઇ બેઠેલી હતી તેમાં લુચ્છો વાઇકાઉન્ટ અત્યાર તક તેને જીડી હાથતાળીઓ આપીને વાહતો રહ્યો હતો. તેની દયાનતમાં દગો હતો. તે મરનાર ફ્રેડીક રેવન્સકલીફનો વડો ભાઇ હતો, અને મેં સઘળું સાંભળતાં જોયું કે તે મરનાર જેવોજ એ પણ બેવચની, જીઠો અને દગલખાજ પુરવાર થયો હતો!!

હું એ કેરીઅત સાંભળતાં હબની ગઇ. અલબત્ત, એ એક લંબાણુ કાંઠાંણી હતી, કે જે આ વારતા ઉતાવળથી હવે પુરીજ કરી નાખવાની હોવાથી હું અત્રે વીગતવારે દરજ્જાવવા થોાતી નથી. એ સાહરા બેરને તે સઘળી હરીકત આંસુઓના એક દર્શાવ વચ્ચે માહરી કને બ્યાંન કરીને મને કહી, અને પછી મરતે દમે માહરી કને માંગી લીધું તે એટલુંજ હતું કે તેનાં મુવા બાદ માહરે વાઇકાઉન્ટને ખાસ મળવું, અને તેણીની છાતીમાં પોષાતું પોતાનું હકદાર ફરજદ—જે આપ દુન્યાની રોશની જેવા આગમજ તે માતાની પોતાની આખેરી સાથે ફના થનાર હતું—ખાતર તેણે એ લગન હાંમતથી જાહેર કરવાં, તેમજ તેની ગરીબ મા બેહનની કદર કરી સદા તેમની ઓથે રહેવા સમજવી લેવો. તેણે મને સમજાવ્યું કે તે મરવા ભાગી બીહીતી નહીં હતી. ઉલટું, આ જે થયું હતું તે ખરું અને ખુદા વાજબીજ થયું હતું એમ તે સમજતી હતી, કેમકે તે હવે જીવવાની નથી એમ તેની પોતાની ખાત્રી થઇ ચુકી હતી, અને તે તેણીને થયલા એ ઉમરાવ જવાંનના બચકર દગા પછી જીવવા આહતીજ નહીં હતી. તેની દયાનતમાં દગો હતો એ વાસ્તે તે હવે કરોજ સંદેહ ધરાવતી નહીં હતી, અને પોતાને ત્યાં ફરજદ તવલુદ થવા પછી તે ફરજદ હકતું હોવા છતાં જેરહકતું લેખાય, અને પોતાની પાક ઇજ્જતની નાહકની બરબાદી થતાં તેણીને નામોશીમાંજ જીવવાનું થાય એ તે નેક અચારવિચારની ગરીબ છોકરી ખમી શકે તેથી ધણું જાણ્યા હતું. મેં, તે ઉપરથી, તેણીને બન્યો એટલો સધારો આપ્યો, અને સ્ટેફડ જાયર ખાતે એ દગારો ઉમરાવ ક્યાં મથક

કરીને રહેશે હતો તે ઠામ ઠેકાણું તેણીને પુછી લાઇને મેં તેનાં ગરીબ મા બેહનનાં સંબંધમાં તેને મળીને સઘળું થટું કરવા ખરાં દીલથી વચન આપ્યું. આથી તે બીમારની છાતી પરથી એક મસમોટો પહાડ ઉચ્ચકાઇ ગયેલો માલમ પડ્યો. ખરેખર સારૂં જ થયું કે તેણે મને વાઇ-કાઉન્ટ જેડે રસ્તામાં વાત કરતી જેઠ લીધી હતી, કે જેથી મને એ ડગારા જેડે પીછાંણુ હતી એમ ખાત્રી થવાને લીધે, તે મરતી વખતે પોતાની છાતીને એટલી ખલાસી આપી શકી, અને શાંતીનું જ બીચારી એક મોહત પાંખી.

એ વાત તેણીએ માહરી આગળ કરવા પછી તેની હૈયાતીની જલદીજ ઓટ થતી ચાલી, અને મેં ધણુ ગભરાત વચ્ચે સઘળાંઓને ઓરડામાં પાછાં બોલાવી મંગાવ્યાં, બ્યારે ડાકટર ફરીથીનો આવી લાગે તે આગમચ તો તે બીચારી ભરજવાન વયે સ્વર્ગવાસ પાંખી.

આ બહુજ કમનસીબ થયું, અને તે મરનાર છોકરીનાં દુઃખી મા બેહન બ્યારે આવી લાગ્યાં ત્યારે તેઓનું કલ્પાંત જેવાનું સઘળાંઓને માટે ધણું હૃદયભેદક થઇ પડ્યું. હું પણ માહા દુઃખ પાંખી. હજી તો કેલવેડન હોલમાં જે દુઃખકારક બન્યું હતું તેના ત્રાસથી હું પુરતી મોકળી નહીં થઇ શકી હતી, અને આ ત્રીમેન હોલમાં માહરાં મગજની શાંતી માટેજ હું એક પખવાડયું ચેન્જ પર આવી હતી, ત્યારે ત્યાં પણ આવું સઘળું શોકજનક બન્યું એ માહરી ફર સરજતને વાસ્તે મને ધણુ ખેદ થયો. હું પોતે તે ખુનીના જલ્મીમ દસ્તથી બચી ગઇ હતી એ નસીબદાર થયું હતું ખરું, પણ માહરે બદલે માહરે લીધે આ કમનસીબ છોકરીનો નહીં ધારેલો એ ફેજ થયો એ ધણું દીલ ધુળવનારું હતું, અને તે મને ધણું રડાવતું હતું.

પણ ખુદના બેદ ન્યારા થાય છે. સૌથી સારું શું છે તે એ માલીકનેજ ખબર છે. એમ કાંચ નહીં હોય કે એ મોહતથી તે કાંકની મરનારની પાક ઇજ્જતની સવેળાએ રક્ષણ કરવાનીજ પવિત્ર રાહનુમાઈ તે માહનામી સાહેબે કરી હોય ?

સાહરા બેરન તેમજ ખુની લુડવીકો મેરાનોની લાશો પર જુરી ભરવામાં આવી, અને જુરીનો અભિપ્રાય સાધારણ રીતે એવા સંજોગમાં જે આવવો જોઇએ તેજ આવ્યો. મી૦ ત્રીમેનને પોતાની જુબાનીમાં સઘળું ખરેખરું કેહવું ને મહેર કરવું જ પડ્યું. તેણે કહ્યું કે એક વખત એ ઇટાલ્યન જેડે તેની દીકરી શાર્લોટનું કારજ ગોઠવાયું હતું, પણ પછીથી તે ચાલચલણનો નાલાયક પુરવાર થતાં તે તોડી નાખવામાં આવ્યું. ત્યાર બાદ ચોરી છુપીથી લાયબ્રેરીફમને લગતા બગીચા તરફનાં કાચનાં બારણાંમાંથી તે ત્રીમેન હોલમાં દાખલ થયેલો પકડાયો, અને પરીણામમાં જેણે તેને પકડી આપ્યો તેની ઉપર ગોળી છોડવા જતાં અકસમા-તથી તેણે સાહરા બેરનને મારી નાંખી, અને તરત પછી પોતે આપઘાત કરીને આખર થયો હતો. જુરીએ, એ ઉપરથી, એજ મુજબનો અભિપ્રાય આપ્યો, અને બંને લાશોને ત્યાર કેડે ઠેકાંણે પાડવામાં આવી.

મેં શાર્લોટને છુપી રીતે ધણી તપાસી, અને માહરી સદંતર ખાત્રી થઈ કે તે નાલાયક મરનારને વાસ્તે તેણીને એક કમરસ બી રંજ થતી હતી નહીં. એક વખત તે એ આસામીને ખરાં દીલથી ચાહતાં થીખી હતી ખરી, પણ તે હૈયાંનો મેક્ષો અને વચનનો જુડો હતો એમ તેણીની ખાત્રી થતાં સાથે તે સમજી છોકરીને તેને માટે પ્યાર તો શું પણ માન બી રહ્યું નહીં હતું, અને છેલ્લાં છેલ્લાં તો તે સ્થાની છોકરી તે કપાત્ર માણસને ખરાં દીલથી

ધીક્કારતીજ થઇ હતી.

હવે સાને ગરીબ સાહરા બેરનને વાસ્તેજ વધારે કરીને લાગતું હતું અને મને પણ તે ગરીબ છોકરીનાં મોહતનો ધણો સંતાપ થતો હતો. તેને વાઇકાંડિન્ટ રેવન્સકવીફ દમથી ખોહાર કરી હતી એમ માનવાને હું કશોજ વેહમ કરતી નહીં હતી, અને એ એક તાજુખીબરેસો ને ચોંકાવનારો મુકાબલો થઇ પડતો હતો કે તે બંને બાઇઓ ખીલકુલ એકજ ઓવારે ઉતરેલા હતા, અને એકજ સરખા દગાખાજ પુરવાર થયા હતા ! જુલીનો અને સાહરાનો કેસ અજળ્ય જેવી રીતે એકમેકને મળતો આવતો હતો. બંને નેકચલણ અને સાચી છોકરીઓ હતી, અને, તે છતાં, બંને જણીઓએ એકજ સરખી બેઠજીજીતીનું દુઃખ ખમ્યું હતું. અલબત્ત, સાહરા બેરનનાં લગન જુલીનાં પેહલાં ઠગારાં લગન જેવાં ખોટાં અથવા નાપાયાદાર હતાં એવી માહરી કને કશી ખાસ પુરવારી હતી નહીં, પણ લગનની સરટીરીકેટ વટીક તે મરનારનાં સ્વાધીનમાં લુચ્ચ વાઇકાંડિન્ટે સોંપી નહીં હતી. અને લગન જાહેર કરવાને વાસ્તે, સાહરાનાં કેહવા પ્રમાણે, છેલ્લાં બંને વરસોથી તે હાથતાળી આપતો રહ્યો હતો, તેજ થું બતાવતું અને પુરવાર કરતું હતું ?

ગમે તે હોય, પણ મરનાર મને ફરજ આપી ગઇ હતી તે મુજબ માહરે વાઇકાંડિન્ટને મળવાનું હતું, અને તેને એ મોહતની ખીના જાહેર કરીને તેની કને એ મરનારનાં લાચાર બેચાર વાહલાંઓના લાભનું માહરે કેટલુંક જરૂરી કરાવી લેવાનું હતું; પણ ખરું કહું તો તેવા નાલાયકને મને જરા થઇને મળવા જવા ગમતું નહીં હતું, મને એવા દેહસ્તનાક આદમીઓનો કાંઇક ખુદરતીજ અભાવ અને ધીક્કાર હતો. એમ છતાં, મેં એ થોડુંક પછવાડે રાખ્યું, કેમજે તુરત વેળા તો જીરાદ્ડ વેકરીલ્ડના સંબંધમાં માહરે જે તેહકીકો કરવાની હતી તેજ કામ માહરે આગળ ચલાવાનું હતું. માહરે એ વિશે મીં ત્રીમેનનું પોતાનું મત કરવાનું હતું, કેમકે વેકરીલ્ડ, કારશલટન અને ત્રીમેન એ ત્રણે ફ્રીલીઓ—મેં ઉપર કહ્યું તેમ—આગળ એકજ કેહવાતાં હતાં, અને જે ઝંખડા ફેસાદ પાછળથી બરપા થયા તે એ ત્રણે કુટુંબો વચ્ચેનાજ હતા. એટલા માટે બનવાબેગ હતું કે હાલના આ મીં ત્રીમેનને પોતાને પણ એ સંબંધની પુરતી માહીતી કે ખબર હોએ ?

“ ધણીજ મોટી ખુશીની સાથે, બેટા,” મેં તેઓ જોડે તે ઉપરથી થોડીક ખાંનગીમાં વાત કરવાની રજા માંગી તેના જવાબમાં શારલોટના ભલા બાપે ધણીજ મમતા અને મોટી મુરખખીગીરીથી મને કહ્યું,—અને તેવણુ મને લાયઝેરીફમમાં લઇ ગયા, જ્યાં મેં તેમને વેકરીલ્ડવાળાંઓ વાસ્તે પુછ્યું.

“ ખરી વાત છે,” તેવણે કહ્યું, “ એ વેકરીલ્ડવાળાંઓ આગળ એક વખત બધાં મીડલેન્ડ કાંઉન્ડીઝમાં ધણાં શ્રીમંત અને નામદાર કહેવાતાં હતાં ખરાં; પણ તેનું તું કાંય પુછેછ ? ”

“ માહરાં કુછજ એક મીં વેકરીલ્ડ સાથે પરણેલાં હતાં, અને માહરે જાણુવું છે કે એ માહરા કુવા વૌરીકશાયરવાળાં એ શ્રીમંત અને નામદાર વેકરીલ્ડવાળાંઓને લગતાજ છે કે કોઇ જુદા ? ” મેં ખુલાસો કર્યો.

“ હું તો નહીં ધારતો કે તેવણુ એ વેકરીલ્ડવાળાંઓને લગતા હોય, ” મીં ત્રીમેને

વિચારવંત કીસમે જવાબ કરતાં કહ્યું, “હું તો એમ ધારું કે એ વેકરીલડવાળાંઓની વંશાવલીનું કોઈ બાકી રહ્યું નથી, અને હોય બી તો તે ભોક્તા ઝગડા સાથે મને પોતાને તો કાંઈજ લાગતું વળગતું થાય નહીં. અમારી સાચના તેઓના ઝગડાનો તો ધણી ખરચાણ અને લાંબા મુકરદમાઓ કોર્ટ દરબારમાં લડવા પછી સેવટનો ખાત્રીપુર્વક ફેસલો થઈ ગયલો છે, અને તેથી જે હાલના ઔચામ પર વેકરીલડવાળાંઓની કાંઈ બી કાવાદારી ચાલે તો તે કારશલટનવાળાંઓ સામેજ ચાલી શકે. હું તો, તેથી, તુંને એ સંબંધમાં કાંઈ માહિતગારી આપી શકતો નથી, દીકરી, પણ એમખલડન ખાતેનાં દેવળને લગતાં રેજીસ્ટરો જે તું જઈને તપાશે તો કદાચ તેમાંથી તુંને કાંઈ નવું અજવાળું મળે ખરું.”

“એમખલડન ખાતે?” હું અજબ થઈ,—કેમકે માહરા વાહલા બાપની પીછાંણુ અને પત્નો મને એજ ગામમાં મળ્યો હતો તે વાંચનારાં સાહેબોને યાદ હશે, અને તેથી એ ગામ મને સદા માનીતું ને વાહલું હતું.

“હા,” મી૦ ત્રીમેને જવાબ કર્યો. “અહીંથી ફક્ત ત્રીસ માઈલના ફાસલા પર છે, અને તું આપણી પોતાની મુસાફરીની ગાડી જોડાવીને ત્યાં જઈ શકશે.”

“તેના કરતાં તો ત્યારે હું એક બાકુતી પોસ્ટએઝ મંગાવીનેજ જઈ આઉં,” મેં કહ્યું.

“કાંય પણ?” મી૦ ત્રીમેને વાંધો કર્યો; “છતી આપણી ગાડી મોજુદ છે અને ઘોડાઓ બેઠેલા છે ત્યારે તું પોસ્ટએઝમાં કાંય જવી જોઈએ?”

“કદાચ મને એ શોહોધખોળ વાસ્તે બે ચાર દાહડા એમખલડનમાં ખોટી બી થવું પડે,” મેં સમજાવ્યું, “અને વધારે કરીને તો એટલા વાસ્તે, બલા મી૦ ત્રીમેને, કે એમાંથી કાંઈ સાર નહોં નીકળે તો માહરી વગર કારણની હસી નહીં થાય. એટલા વાસ્તે હું એ માહરી તે તરફની મીલાકાત અને જુસ્તેજોની વાત કોઈને જાણવા દેવા ચાહતી નથી.”

“ત્યારે જેમ તાહરી મરજી,” મી૦ ત્રીમેને એ સાંભળીને તરત એકમત થયા; “તું શું મક્સદથી એમખલડન જાયજ તે માહરાં ઘરમાં કોઈને કેહવાની તાહરે જરૂર નથી, ને કોઈ તુંને ચાવાટીવી કરીને પુછવાનું બી નથી. માહરે ત્યાં કાયદોજ નથી. તું ફક્ત એમ કેહશે કે માહરે બે ચાર દાહડા એમખલડન જરૂરનાં કામે જઈ આવવાનું છે તો તેજ બસ થશે.”

અને તેમજ થયું. કોઈએ મને એમખલડન જવાનું માહરું કારણ તો યુંથીને પુછ્યુંજ નહીં. શ્રારલોટ વટીક નહીં. મેં તેથી હીમિત પામી એક આદમીને મોકલીને એક પોસ્ટએઝ મંગાવી લીધી, અને પછી હું બીડાને લઈને એમખલડન ખાતે હંકારી ગઈ.

પ્રકરણ ૨૧૬.

અમને ત્યાં પોહોંચતાં નજદીક સાડા ત્રણ કલાક લાગ્યા, કે જે પછી એમખલડન ગામનાં ઘરો માહરી ગાડીમાંથી દેખાતાં થયાં. છેલ્લી હું બે વરસ ને ત્રણ મહીનાની વાત પર એટલે સને ૧૮૪૦માં એ તરફ આવી ગઈ હતી, અને હમણાં શીયાળો હોવાથી ત્યાં બધી લીલોત્રો પુરાકળ હતી, અને તેથી બધું ધણું ખુશકારક લાગતું હતું. ઓ, તે ગામ દેખાતાં કેવી લાગણીઓ સાથે માહરી જાતી ઉંચકાતી થઈ! અહીંજ પહેલી વાર હું માહરા ખતાવાર બાપને

જેવાને પાંખી હતી, કે જેવણુ મને અત્રે મળવા પછીથી પોતાની ખતાવાર જીંદગી તરફ કરીને નેકીની રાહે ચાલતા અને નેકીમાં માનતા થયા હતા, અને પોતાની પાક પનાહ ને દસ્તગીરીથી મને સુખી સુખી કીધી હતી.

અમે સાંજે ત્રણ વાગે ગામમાં દાખલ થયાં, અને માહરા હોકમ મુળખ અમારી પોસ્ટ-ચેઝ જે તે ગામમાં એકજ પેહલે વાંધેનું હોટેલ હતું ત્યાં લઈ જઈ ઉભી કરવામાં આવી. એ હોટેલમાં આગળ બી હું ઉતરેલી હતી અને તે વખતે તે ધણું કંગાળ હતું, પણ લંડનના સુધારે આસપાસનાં પરંજોમાં પણ ઉતાવળો પ્રવેશ કરતો રહેલો જણાયો, કેમકે એ મકાન હાલમાં ધણું સુધારી નાખવામાં આવેલું જણાયું, અને તેની માલિકી પણ આગળ કરતાં વધારે સમજદાર ને સભ્ય હાથેને સપુર્વ થયેલી જોઈ શકાતી હતી.

હવે તે દિવસે તો અમે ધણું ઠાકેલાં હોવાથી મેં કાંઈ નવું ક્યું નહીં, પણ બીજે દાહડે નાસ્તા પછી હું બીડાને લઈને પેલા રેવર્ડ મીં કૉફટને મળવા વીકારેજમાં ગઈ. તે આગળ હતો તેવોજ લાલ ચહેરાનો, રાતોમાતો, ખુશ્માલ તરખીયતનો, ઠીગણું કદનો જૈ પાદરી હતો, અને મેં તેને માહરા મીસ પર્સિની નામનો કાર્ડ આપ્યો ત્યારે તેને જરા ગુચવાતો જોઈને મને ધણી રમુજ મળી.

“મીસ પર્સિ?” તેણે યાદ કરતી રવેસે કહ્યું, “એ નામ મને અજણ્યું નથી. એ નામ મેં આગળ કોઈ વાંચેલું કે સાંભળેલું છે ખરું!”—અને મેં હસીને તે ઉચરથી તેને ખુલાસો કર્યો કે હું એ વરસની વાત પર અત્રે આવીને તેને એજ તેનાં મકાનમાં મળી ગઈ હતી.

“હા, યરાબર! યરાબર!” તેને એકદમ યાદ આવી જતાં ગમત પામીને મને મમતાથી જોરમાં શેકહેન્ડ કરતાં કહ્યું; “તમે કોઈ બીજા મીં કૉફટને મળવા આવ્યે તરફ આવેલાં, ને જીલમાં માહરા ત્યાં ચાલી આવેલાં!”

“પણ આવ્યે વખતે તો હું તમોનેજ ખાસ મળવા આવેલી છું, ફાધર,” મેં કહ્યું, અને પછી હું જે મક્કદથી આવી હતી તે મેં તેને કહી સંભળાવી.

તેણે તરત તે સાંભળતાં મને જોઈતી મદદ ધણી ઉલટ અને ધણી ખુશીથી કરી. તે પોતે મને પોતાની સાથે દેવળમાં લઈ ગયો—અલખત, બીડા બી માહરી સાથેજ હતી, અને ત્યાં જે રેજીસ્ટરો ફાઈલ કરેલાં હતાં તે ગમે એમ જોઈ સેવાની મને બાખુશી રળ આપી.

અમેએ તે પછી કલાકો તક રોકાઈને ધણા અભ્યાસથી તે રેજીસ્ટરો તપાસ્યાં, પણ અમેને અમારું જોઈતું કશુંજ મળ્યું નહીં, અને હું નાઉમેદ થઈ. કદાચ અમે કાંઈ યરાબર સમજ્યાં બી નહીં હોઈએ, અથવા અમેને જોતાં આવડ્યું નહીં હોય એ પણ બનવાજોગ છે. ગમે તે હોય, પણ હાલ તો અમારી મેહેનત બરબાદ અને ગુનાહ લાજમ જેવુંજ આવ્યે કામ થયું, અને હું ખરચ ખાતી, કાંઈ બી ખાતમી મેળવ્યા વગરજ, ત્રીમેન હોલ તરફ પાછી ફરી. અલખત, મેં ત્યાંથી જવા આગમ્ય પાદરી મીં કૉફટના હાથમાં પાંચ ગીની સુકી, કે જે દેવળનાં ફંડ ખાતે કે ગમે એમ ઉપયોગમાં સેવા મેં તેને વિનંતી કરી.

એ પછી હું ત્રીમેન હોલમાં પાછી ફરવાની તૈયારી કરતી હતી અને પોસ્ટચેઝ જોડાતી હતી ત્યારે એમખલડનનાં જે હોટેલમાં અમે ઉતરેલાં હતાં તે હોટેલવાળો અમેને વાત કરાવતો

અમારી કને ઉભેલો હતો. તે કોઈ જાણે બકબકચો હતો.

“આને હવા ધણી ખુશનુમા છે, મેમ, તેથી મુસાફરીમાં તમોને ધણું મજાહતું લાગશે,” તે કહેતો હતો; “આને “વીકસન એડન્” તરફ એક મોટી પાર્ટી શીકારી કુનાઓ સાથે શીકારે બી ગયલી છે. વાઈકાઉન્ટ રેવન્સકલીફ બી તેમાં છે. એ માહરા હોર્ડને એ ગમત એટલી ખારી છે કે તેઓ કારશલટન મેહેલમાં પોતાનાં માયબાપ સાથે નહીં રહેતાં ધણાખરા અહીંજ પડી રહ છે! આગળ ધરડા અર્લને પોતાને બી એ ચેટક ધણું હતું, પણ એવણેને અદાર મહિનાની વાત પર એક વખત એક રેલવે ટ્રેનમાં લકવાની અસર થઇ આવી હતી ત્યારથી તેવણ પોતે તો કદી ઘોડા પર બેસતા નથી.”

હું અને બીડા, એ સાંભળી, એકમેક તરફ જોઇને હસ્યાં. અર્લને રેલવે ટ્રેનમાં લકવાની કસર થઇ હતી ત્યારે તેને પેહેલી મદદ કરનાર અમેજ બે હતાં એમ જો આ ગરીબ હોટેલવાળો જાણે તો કેટલો અજબ થાય! પણ અમે કાંઈ તે બોલ્યાં નહીં, અને તેટલામાં માહરી ગાડી તૈયાર થઇને આવી, એટલે અમે તેનો ઉપકાર માની ગાડીમાં બેસીને ત્રીમેન હોલ તરફ જવા હંકારી ગયાં.

એમ ત્રણેક માઇલ સુધી મુસાફરી કીધી હશે, પણ તેટલાં અમારા ઘોડાવાળાઓનાં મોઢાં-માથી એક મોટી ખુમ નીકળી ગઇ, અને ગાડી એક મોટા ઝાંક સાથે એકદમ ઉભી રહી ગઇ! એ વળી શું થયું? અમોએ ગાડીની બારીમાંથી બાહર નખાવી દઇને જોયું, અને તેવામાં તો અમારી ગાડીનો કોચમેન જે નીચે કુદી પડ્યો હતો તેણે ખુલામો કર્યો. એક મોટા બચબીત અકસમાત થયો હતો, અને તેથી અમારી ગાડીને એમ થોબી જવું પડ્યું હતું. પેલી તે દિવસે શીકારે ગયલી પાર્ટી ગામમાં પાછી ફરતી હતી, તે માંહેલો એક ઘોડો ધણો મજબુત બડકાને આગળ નીકળી આવ્યો, અને એક લેવલ કોસીંગના દરવાજા સાથે અથડાઈને તે ઘોડાએ સ્વારને જોશથી નીચે ફેંકી દીધો હતો!

અને તે સ્વાર કોણ હતો? અમો તરતજ ગાડી ઉંઘડાવી નીચે ઉતરી પડ્યાં, અને તેટલાં તો પેલાં હાંટીંગ પાર્ટીમાંનાં બી કેટલાંક ભારતે ઘોડે ત્યાં આવી લાગ્યાં, અને મેં ધણો બચ પામીને આગળ જતાં સાથે જોયું કે ઘોડા પરથી એ રીતે જે નીચે જોરથી તુટી પડ્યો ને અફલાધ ગયો હતો તે કોઈજ નહીં પણ વાઈકાઉન્ટ રેવન્સકલીફ હતો!!

“હીઝ લોર્ડશીપને ધણી ઇજા થઇ છે?” મેં એ ઉપરથી તે હાંટીંગ પાર્ટીમાંના એક લાલ જેકેટવાળા આસામીને ધણું દુઃખ પામીને પુછ્યું, અને તેઓમાં બે ચાર જથ્થે મને ઝોળખતા હતા તેમાંથી એકે તરત જવાબ આપ્યો, “બેહોસ છે, પણ હજી મરી નથી ગયો, મીસ પર્સી.”

“મને જરા જોવા દેશો?” મેં માંગી લીધું,—અને તરત તે અરજ સાંભળતાં સાથે બધાઓએ માનથી ખીસી જઇને મને જગ્યા કરી આપી.

“જરા સરકો મંગાવો,” મેં તેની આગળ બેસી જતાં અને માહરા રૂમાલ વડે તેનું ઘોઢી અટકાવવાની કોશિશ કરતાં ઉતાવળે કહ્યું,—અને તરતજ પાસેનાં ઘરમાંથી કોઈ સરકો લઇ આવ્યું તેમાં બીજો રૂમાલ બોળીને મેં તેના માથાં પર બાંધ્યો.

“જલદીથી હવે એને ઘેર લઈ જવો જોઇએ,” તેઓમાંથી એક ફોસ્તે કહ્યું.

“ક્યાં? આએ તરફ એવજી બ્યાં રેહજી તે મકાનમાં?” મેં પુછ્યું.

“નહીંજી, લંડન; કારશલટન હાઉસમાં,” મને જવાબ મળ્યો, “અહીં એની કાંઈજ મેનીજ નથી થઈ શકવાની ને સારા ડાક્ટરો બી મળવાના નથી. એ એનાં માય આપની આમળ હોશે તો એને બચાવવા કાંઈ બી થઈ શકશે, કારણ જે અકસમાત ધણો માઠો થયેલો લાગેજી.”

“ત્યારે માહરી પોસ્ટએજનો ખુશીથી ઉપયોગ કરો અને એવજીને તરત લઈ જાઓ,” મેં માંગી લીધું.

“નહીં, અમારી તો એમ અરજ છે, મીસ પર્સી, કે તમે પોતેજ એટલી તરતી ભેજો, અને હીઝ લૉડશીપને તમેજ ‘કારશલટન હાઉસ’માં પુગાડી આવો,” કોઈએ સૂચના કરી. “તમારી ગાડી ધણી મોટી છે, અને તમે એક બાઇઓ આસાનીથી સાથે જઈ શકશો. બીમારની બોરદમાં બાઇઓ હોય તો વધારે સારું, અને અમારામાંના એક બે જણ તમને જરૂર પડે તો રસ્તામાં મદદ થવા ધોડા પર સાથે આવશે.”

હું તરતજ એકમત થઈ. મને લાગ્યું કે કારશલટનવાળાંઓ જોડેનાં માહરાં ધરવટને મુકાબલે એ માહરી ફરજજ હતી. મેં, તેથી, તરતજ બેહોસ વાઇકાંઉન્ટને સંભાળથી ઉચકાવીને ગાડીમાં મુકાવ્યો, અને પછી હું અને બીડા અંદર જોડવાયાં, એટલે ગાડી ઉપડી ગઈ. અલખત, અમારી પુઠે વાઇકાંઉન્ટના બે દોસ્તો કાંઈ રસ્તામાં અમને મદદની જરૂર પડે કરીને ‘કારશલટન હાઉસ’ સુધી ખાસ આવ્યા.

અને અમેએ રસ્તામાં વાઇકાંઉન્ટને પાછો હોસમાં લાવવા બન્યું એ ક્યું, પણ બર્થ. અમેએ તેના હાથની હથેળી ધસીને ગરમી આપવા માંડી, અને અવારનવાર ઠંડાં પાણીથી તેનું માથું બી બીજવતાં રહ્યાં, પણ કાંઈ વળ્યું નહીં. ખચ્ચીત, ખુદનો એ એક અજબજેવો બેદ જણ્યોતો હતો કે સાહરાનાં મરણ પછી લગોલગ તરતજ આ દગાબાજની પોતાની પણ એવી યુરી ફેજ થઈ હતી! દગો કોઇને સગો નથી. શ્રીમંત ઘેરના યુવાનો પોતાના પૈસા ને પદવી પર મુસ્તાફ બની તેની મસ્તી અને ગરમી વચ્ચે ગરીબ બાળાઓનાં સત્કારાસ કાહડી નાંખતાં પરીણામોનો બચ રાખતા નથી, પણ પરીણામો આશંકા કેવાં યુરાં થાય છે તે આ વારતાના સક્ષાઓ વચ્ચે ખુદ એ બે માજણ્યા બાઇઓનાં દ્રશ્યોથી આપણે ધણું પુરતું જોઈ આવ્યાં છીએ. કહ્યું છે કે જોઇની લાકડીને અવાજ નથી, અને તે કેવળ ખરું છે!

અંતે અમે તે દમામદાર મેહલ આગળ પોંહ્યાં, અને અમારી ગાડી જોતાંજ દરબાને પોળપખાર દરવાજાઓ ખોલી નાખ્યા, કે જ્યારે તે ગરીબ આદમી વાઇકાંઉન્ટની એ યુરી ફેજ થયેલી સાંભળી ધણું દુઃખ પાંચ્યો. પેલા બે દોસ્તો અંદર આવ્યા નહીં. તેઓ તો મેહેલ સુધી અમેને પુગાડીને માહરી રજા લઈ દરવાજા પરથીજ પાછા ફર્યા, અને અમારી પોસ્ટએજ અંદર ગઈ, કે જ્યારે હોલ પૉરટર તરત અમારી ગાડી આગળ દોડી આવ્યો.

“અમે એવજી સાહેબને ઉતાર્યોજ અને એવજીને ઓરડામાં લઈએજી, મમ,” તેણે વિનંતીથી કહ્યું, “તેટલાં તમે અંદર જઈને આસ્તે રહીને માહરા લૉડ ને લેડીને એ આફતની વાત કહેો. હર લેડીશીપ ધણું બીમાર ચાલેજી, અને મને લાગેજી કે એવજી એ

વાત જાણતાં સાથે હેમત ખાઇ જશે!”

આ અને ધણું વાજબી લાગ્યું, અને તેથી હું એકલીજ ડ્રાઇંગરૂમમાં દોડી ગઇ. ત્યાં મેં જોયું કે હર લેડીશીપ એકલાંજ હતાં. એ બાઇને હું આગળ મળેલી તેનું મેં ખ્યાન કરેલું છે, એટલે તે વિશે અત્રે નવેસરથી લંબાણ કરવા જરૂર નથી. તે બાઇનો તુમાખ જ્યારે અર્લ ત્રેનમાં બીમાર થઈ ગયા હતા ને હું પોતે તે અત્રે કેહવા આવી હતી ત્યારનો વાંચનારાં સાહેબોએ જાણેલો છે—એકે પછીથી તો તે માહરી સાથે અતી ધણી મેહરબાંન થઇને મળી ગઇ હતી. એમ છતાં, મેં જુલી જેડેનાં મરનાર લૉર્ડ ફ્રેડરીકના લગન ફરજ્યાત બનાવ્યાં હતાં, એટલે મને થોડીક બીહીક લાગતી હતી કે હું કદાપી એ ઉમરાવ વરબૈયરના અણગમમાં પાછી આવી પડી હોઉં, પણ તે છતાં હાલના જીવસતોસત મામલામાં તો માહરે જઇને ખરી હકીકત તે બીચારીને કહ્યા વગર કાંઈ ચાહે?

અને તે બાઇ મને જોતાં સાથે પોતાની એકઠાંથી ચમકી ઉઠી.

“ઓ, એલન, તું કાંઈથી આવી કાંઈ કાંઈ મુદતે?” મને જોતાં સાથે તેઓએ પહરી-આરો કર્યો, “તું કાંઈ એમ સમજ કે વાહલા ફ્રેડરીકનાં લગન વાસ્તે તાહરી સાથે અમે નારાજ થયલાં હોઇશું? હા, નારાજ તો થયલાં હતાં, પણ પછી માહરા વડા દીકરાએ વીલો-છીજ્યાં આવીને બધો ખુલાસો કર્યો ને અમારી આગળ તાહરી સારી ચાલની હજારો તારીફ કરી ત્યારેજ અમેએ તો જાંણ્યું, અને તું ને તે છોકરી કેટલી બધી બલાઇથી વરત્યાં તે જાંણ્યા પછી તાહરે વાસ્તેનાં અમારાં માનમાં ઝોર બી વધારો થયો.”

તેણીએ મને તો બોલવા દીધીજ નહીં! તે તો મને જોતાં ને મળતાં સાથે આએ બધી બકબક કરતીજ ગઇ, અને પછી વળી માહરી ધણી અજબબી વચ્ચે મને પેટમાં ચાંપીને પોતાની પાસે સોફા પર બેસાડી.

“હું ધણી દલગીર છઉં,” મેં તે પછી તે માતાને બની એટલી ધીરજ આપી આપીને કહ્યું, “કે વળી માહરાં કમનસીબે હું આએ વખતે બી તમારે માટે કાંઈ ખુરી ખબરનીજ લાવનારી છું!”

અને ડોસાં, તે સાંભળતાં, વિજળીનો ઝટકો લાગ્યો હોય તેમ ચમકી ઉઠ્યાં!

“ઓ માય, વરી ખુરી ખબર? તે શું? વળી શું? હવે તો માહરામાં ધુગવાનું બી ચેત રહ્યું નથી,” કાઉન્ટેસે ગભરાત કર્યો, “વળી કાંઈ અલ્લીનજ વાસ્તે છે કે?”

“નહીં, માહરાં લેડી, હું તો——”

“ત્યારે શું માહરા દીકરાને વાસ્તે કાંઈ છે? આજે તે હંટીંગ પાર્ટીએ જવાનો હતો તે મેં જાંણ્યું ને જાંણ્યું માહરાં પેટમાં જીવ નથી!” ડોસાં ધુજી પડ્યાં.

“હા, કમનસીબે તેજ વાત છે,” મેં ધણાં દુઃખથી કહ્યું, “પણ બોદા પાસ સબર માંગો. ખુદા હજી બી સારું કરશે!”

“પણ તે છે કાંઈ? ચાત્રની, મને લઈ જની? છે તો ખરો કેની? હૈયાત તો છે કેની?” તે ગરીબ માતાએ ઉપરાસાપરી સવાલોથી મને બધી ગુંગળાવી નાખી.

અતે મેં જેમતેમ જે બન્યું હતું તે ખ્યાન કરીને કહ્યું, અને ત્યારે તે અરધું પૂરું

સાંભળીને વટોલ્યાની અદ્યથી ડાસાં દાદર પરથી જાણે ગબડીનેજ નીચે ગયાં. તેવણુની તખ્તયત ધણી નાદુરસ્ત હતી, પણ તેનું બી તેઓને બાંન શાંતું હોય? એવો એક માતાનો ખ્યાર મોતેબર થાય છે. આહા, એક માતાનો ખ્યાર! તેને કાણુ પોંહોચે? તેની ખરી હલ્તું ખ્યાંન અને તે ખ્યાંનની ખરી ઇન્જત કાણુ કરી શકે?

નીચે બધો ગબરાત ચાલી રહ્યો હતો. અર્લ પોતે એ વખતે મેહલની પાછળી મેર બગીચામાં સેહલ કરતો હતો તેને બી નોકરો દોડી જમને પકડી લાવ્યા હતા, અને ડાકટરો પણ આવી ચુક્યા હતા; પણ અફસોસ કે ડાકટરોનો રીપોર્ટ જરા પણ હીમત આપનારો પુરવાર થયો નહીં. તેઓએ તપાસતાં સાથે તે જવાંનની બચવાની આશા બીલકુલ મુકી દીધી, અને કેસ “હોપલેસ” જાહેર કર્યો! તેઓનાં કહેવા મુજબ માંથાંની ખોપરીજ અંદરથી ફાટી ગઇ હતી, કેમકે ઘોડા પરથી પડવા સાથે લંવલ ફાસીંગના લોખંડી દરવાજા સાથે ધણું જોરથી માથું અફળાઇ ગયું હતું.

મને તો અર્લ ને કાઉન્ટેસે પાછી ફરવા દીધીજ નહીં. કાઉન્ટેસ માહરી ખાંધ પર માથું નાંખીને ધસાંધસ રડી, માહરેથી પણ બેઅખ્ત્યાર રડ્યા વગર રેહવાયું નહીં. એ મને અને તેઓને સર્વને ધણું અજબ જેવું લાગ્યું કે તે બેદી ખાવંદ કારશ્ચટન હાકસ સાથે મને અજબ જેવી રીતે વીંટળાવલીજ રાખતો હતો. અર્લનો મેં રેલવે ટ્રેનમાં જાન ઉગ્રાયો હતો, અને ફ્રંઝરીકનાં મોહતનાં સંબંધમાં પણ મને નીશપત રહી હતી, કે બ્યારે, છેલ્લે, તે ગાદીવારેસ ખેટા મરવા સુતો ત્યારે પણ તેને રસ્તા પરથી ઉચકીને ઘરમાં લાવવાની માહરીજ દુઃખભરી સરજત થઇ હતી!

બીચારા અર્લે તો હું જાણે તેઓની છોકરીજ હોઈ તેમ મને ત્યાં થોબી જવા માહરી કને માંગી લીધું! “હવે એ પોરથો બચવાનો નથી, ત્યારે તું હોશે તો એની માયને જરા સધ્યારો તો આપશે?” તે ઉમરાવે આંખોમાં આંસુ સાથે કહ્યું,—અને ત્યારે માહરે અને બીડાએ ત્યાં ફરજ્યાત થોબી જવુંજ પડ્યું. એ વખતે અમો બને જણીઓએ તે બીમારની ઉઠવેકની માવજતમાં મોટા હીસ્સો આપ્યો, પણ તે કશું કારગત લાગ્યું નહીં. વાઇકાઉન્ટ હોસમાં પાછો કદી આવી શક્યોજ નહીં. ધણું તો એકાદ દયકાં સાથે તે પોતાની બધ આંખ ખુલતો, પણ તે કાંઇ બી જોતો કે જોઈ શકતો હોય એમ જરાએ લાગતું નહીં. તે બેહોસી ધણી દુઃખકારક હદ સુધી એમની એમજ સેવટ સુધી ચાલુ રહી!

“ઓ ખોદા, આએ માહરાં ઘર પર શું સીતમ!” કાઉન્ટેસ કધ્પાંત કરતાં, “અકેક કરતાં બધે દીકરા આવી મોટી ઉમરના થઇને ચાલતા થાએ ને માહરેં ઘેર સુતું થઇ જાય તે હું કેમ ખમું? હવે અમારી પછવાડે અમારા પૈસા ટકા અને એ પુરાણા ખાંનદાનતું માન સાચવનાર કાણુ રહ્યું?”

અને તે ખરેજ હતું! તે માતાનો એ ગમ હું સમજી શકતી હતી. આ બીજા છોકરાનાં મરણ પછી અર્લ પોતે જ્યારે ખલાસ થાય ત્યારે ઉમરાવપદ ખતમજ થઇ જાય એવો સંભવ હતો!

અને ડાકટરોનાં કહેવા મુજબજ અંતે થયું. બીજી સહવારે બામદાદે પાંચ વાગતે

વાઇકાંટ બેઠોસીમાંજ આખર થઈ ગયો, અને તે કમનસીબ માતા માહરા હાથોમાં બેઠોશ થઈ પડી!

તે ધણેજ દુઃખકારક મામલો હતો, અને તે ઉપર હું વગર અગને લાંબું કરશ નહીં. તે ગાદીવારસ બેટાનાં મરણથી કાંટિન્ટેસ ધણી જાસ્તી બીમાર થઈ, અને મને અને બીડાને, જાણે અમે બે તેઓની છોકરીઓજ હોઈએ તેમ, ધણી ઉઠવેઠ કરવી પડી. અર્લ બી બીચારો ધણેજ ઝબોલાઈ ગયો. તેના તો બરડાની કરોડજ જાણે બાંગી ગઈ હોય તેમ તે એકદમ કમ્મરમાંથી વળી ગયો!

હવે માહરે હયાં કેહવું ઘટે કે મેં અત્રે આવ્યા પછી ત્રીમેનવાળાંઓને તરત એ જે બન્યું હતું તે અને હું કેવી રીતે અત્રે રોકાઈ ગઈ હતી તે સઘળું વીગતવારે લખી વાળ્યું હતું, અને વળતા તપાસે માહરી એ નહીં ધારેલી રોકાણોની પુશ્કળ કદર કરીને ત્રીમેનવાળા બધાંઓએ તેમનાં મકાનથી માહરે એ અચ્ચુચ બાહરોબાહર અલગ થવું વાજબી ઠરાવી મને લખી વાળ્યું હતું. મેં તેમને સમજાવ્યું હતું કે કારણલટનવાળાં જૈફ અર્લ અને કાંટિન્ટેસ હાલમાં મને મુકે અને અત્રેથી સરસવા દીએ એ મુતલબ સંભવતું ન હતું, કેમકે આ દુઃખી સમય વચ્ચે તેઓને માહરી પર અચ્ચુચ કાંઈ અજબ જેવું હેત આવી ગયું હતું, અને ધરનો બધો કારોબાર વટીક એ ઉમરાવ જોડાંએ પોતાનાં એ માહ સંકટ દરમ્યાન મનેજ બધો સંપૂર્ણ કરી પોતે નીરાંત માની લીધી હતી! એમ છતાં ત્રીમેનવાળાંઓ વિનંતીથી લખતાં હતાં કે જ્યારે બી હું પાછી પુરસદ અને નીરાંત પામું ત્યારે માહરે જરૂર તેઓને ત્યાં મહીને પંદર દાહડા મેહમાન જવું, કેમકે જે બે ચાર દાહડા હાલમાં જઈ આવી હતી તે તો નહીં ધારેલી ખુનામરૂઝી અને બચબરેલાં મોહતોથીજ ખતમ થયા હતા.

અર્લ અને કાંટિન્ટેસનાં કેહવાથી મેં તેમને નામે વાઇકાંટિન્ટનાં મોહત પછી અંગત દોસ્તો અને સગાંવાહલાંઓને ચીડીઓ લખીને એ ગમખાર બનાવની ખબર આપી હતી, અને પાયદસ્ત ક્રિયામાં શામેલ થવાનાં તેડાં કાઢ્યાં હતાં, કે જે તેડાં મુજબ કારણલટનના મેહલમાં પહોરણાંઓની એક મોટી મિજલસ જમા થઈ હતી, એ વખતે ખરું કેહું તો તે બધાં પહોરણાંઓની સંભાળ રાખવા અને મેનેજ કરવાનું મનેજ સોંપીને તે દુખી વરણેયર તો પુશ્કળ નીરાંત માનેલાં અળગ થઈ ગયાં હતાં! બધી પાયદસ્તક્રિયાની ગોઠવણ વટીક માહરેજ કરવી પડી, અને બરાબર એક અઠવાડિયું થવા પછી વાઇકાંટિન્ટની લાશને તે તરફનાં એ દેવળનાં એ લોકનાં “ફ્રેમેલી વૉલ્ટ” માં ધણું માન અને ગંભીરતા સાથે જુમીદ કરવામાં આવી.

મકરણ ૨૧૭.

અને એ પછીના બીજા બે ત્રણ દાહડામાં બધાં પહોરણાંઓ વીદાય અને વગેસગે થયાં ત્યારેજ હું અર્લ અને કાંટિન્ટેસ સાથે તે મોટા મેહેલમાં પાછી એકલી પડી. અમે એ વખતે ડ્રાઇંગરૂમમાં બેઠેલાં હતાં. કાંટિન્ટેસ પોતાના બધે દીકરાઓનાં જીલમગાર મોહત બાબે હજી એ રડવા ગમી જોતાંજ નહીં હતાં, અને હું તેમજ અર્લ ખુદાના એ બનાવો આગળ આપણા ખાકી માનવીઓનો ચારોજ નથી એ, વિગેરે કહીને તેવજીને સધારો આપતાં હતાં.

એવામાં તે બાહને અચ્ચુચ વિચાર થયો કે મરનારની રાષ્ટ્રાંગકોસ વિગેરે તપાસવું જોઈએ, કેમજે તેમાંથી કાંઈ અગતનાં કાગળપત્ર કે એવુંજ કાંઈ કદાપી મળી આવે. અર્થે તો એ સાંભળીને તે ડેસ્કની કુચી મનેજ આપવા માંગી, પણ મેં સમજાવીને ના કહ્યું કે બાપ તરીકે તેવણજ એ ફરજ અદા કરે તે વધારે વાજખી અને ચાહત જોગ થશે. અર્થ, તે ઉપરથી, પોતે ગયા, અને અમે હતાં ત્યાં પાછા આવ્યા તેની વચ્ચે એક આખો કલાક ગળાડી ગયો.

તેવણ, એ વખતે, મેં તરત તેવણના ચેહરા પરથીજ જોઈ લીધું કે, એક મજબુત ખાતમી લાગેજ આવ્યા હતા, અને કાઉન્ટેસ પણ પાંખીજ ગયાં કે એવું કાંઈ હોવું જોઈએ ખરં.

“એલન બેટા,” તેવણે ફ્રાઈગરમમાં પાછાં ફરતા સાથે ગમખાર ને ગળગળતા સાહે કહ્યું, “તું ત્રીમેન હોલમાં હમણાંજ રહી આવી ત્યાં કાંઈ સાહરા બેરન કરીને ગવરનેસ છે તેને જોળજોજ ?”

હું સમજી ગયો. મેં જોયું કે મરનારના સાહરા બેરન જોડેના સંબંધને લગતાં કાંઈ કાગળપત્રો કાઉન્ટેસે હાથ આવેલાં હોવાં જોઈએ, જે ઉપરથી હું જે જાણુતી હતી અને બધી સાહરાએ મરતી વખતે મને જે ફરજ આપી હતી તે સધળી વાત મેં તે માખાપ કને કહી. મેં તેઓને સમજાવ્યું કે સાહરા તરફથી તેણીની મરતી વખતની અરજ મુજબ હું વાઇકાઉન્ટેસે મળી લેઈ તેટલાં તો તે ખીચારો બેહસ્ત પાંખ્યો હતો, ને સાહરાની લાચાર બેચાર માબેહનને કાંઈ પગબર મદદ કરાવી શકવાની માહરી ઉમેદ માહરાં મનમાંજ રહી ગઈ હતી.

અને તાજુબ કે એક વારનાં તે ધણાં તુમાખી ઉમરાવ ધણી ધણીઆંણીની મરતે દાહડે આવા જોરાવર ફટકા પડવાથી મનોઠ્ઠીજ તમામ ફરી ગઈ હતી ! તેઓ તમામ નરમાશ્વમાં મનાઈ ગયાં હતાં. જેઓ ખીજ સંજોગમાં આવાં એક તુચ્છ લગનનો મોટો ધીકકાર કરતે અને મુફલીસ વર્ગની એ વહુને પોતાની તરીકે કદી કપુલ કરતે નહીં તેઓએ હવે મોટાં અટવટ સાથે એકમત થઈને ગરીબ સાહરાની મોટી કદર કરી, અને તેની લાચાર મા બેહનને વાસ્તે હું માંગું એ રકમનો ચેક કરી આપવા અર્થે ખરાં દીલથી પોતાની મરજી બતાવી, અને હું ત્યારે કાંઈ નહીં તેના સંપૂર્ણ લાભ લઈને મરનાર તરફની માહરી પાક ફરજ અદા કરવાનું પુન હાંસલ કરે ?

“માહરા પૈસા ટકાને હવે માહરે થું આગ લગાડવાની છે ? માહરી પછવાડે છેજ કાણુ ?” અર્થે અફસોસ કર્યો, “તું માહરી ધણી દાહી ને સમજી દીકરી છે, અને તું મને ખરીજ સત્સાહ આપશે. તું મને જે સત્સાહ આપશે તે રકમનો ચેક હું બાપુશી ભરી આપશ, અને તે તું તે ભોકોને મોકલી આપજ.”—અને કેહવાની જરૂર છે કે મેં જ હજાર પાઉન્ડની મોટી રકમનો એક ચેક તાતે ધાએ તે ડેસ્કના પાસે લખાવી લીધો, અને સાહરાનાં મોહતથી લાચાર થઈ પડેલી તે ગરીબ મા દીકરીને તે ‘હાથીનો પગ’ થઈ પડ્યો ? કારશલટનની કરોડોની દોલતમાં એ એક તીપું માત્ર હતું, પણ વળી એકદમ વધારે આપીને માહરે તે મુફલીસોનું માથું નહીં ફરી જાય તેની ખી સંભાળ રાખવાની હતી. મને લાગ્યું કે એક લાખ રૂપા તેઓનાં જીંદગીબરનાં સુખ સગવડ અને નીભાવને વાસ્તે ધણા પુરતા થવા જોઈએ, અને તે

મા દીકરીનાં દીક્ષામન હેસાંનના જે જવાબો ફરી વળ્યા તે ઉપર માહરે અત્રે લાંબું કરવા વિચાર નથી. અલખત તેઓની સાહરોને વાઈકાઉન્ટ રેવન્સકલીફ જેવા મોટા આદમી જોડે કાંઈ બી વેહવાર હતો એ તે મા બેહને તો બીલકુલ નવું જ જાણ્યું અને તે જાણીને તે બને હબતી ગયાં. એમ છતાં એ કેહવાતાં લગન હકના હતાં કે ગેરહકનાં, સાચ્યાં હતાં કે ઠગાઈનાં તેની કોઈ પુરવારીઓ મળી શકી નહીં હતી, જેથી અર્ધની આ નવાજેશ જોઈએ તે કરતાં તેઓને માટે વધારે ઉદાર અને વધારે કાળજીભરેલીજ પુરવાર થઈ.

અને એ સમજી જવા પછી બી અર્લ ને કાઉન્ટેસે તો માહરી અજાયબી અને રસુજ વચ્ચે હજી માહરો પીછો મુક્યોજ નહીં! તેઓએ તો મને પોતાની દીકરીજ કરી લેવાનું ઓળખવાહીથી માહરી કને માંગી લીધું, અને પાસે ને પાસે એક બે દહાડા માહરે ઘેર જઈ આવવાની વટીક મને રજા આપી નહીં. ખુદાની બક્ષેશથી જેમ તેઓ માહરા સમાગમમાં વધતાં આવતાં હતાં તેમ દીન પ્રતી દીન માહરે માટે વધતુંજ સાઈ મત ને હેત ધરાવતાં થતાં, અને મને વધતીજ આહવા લાગ્યાં હતાં. એવા સંજોગમાં હવે કોઈ બી દાહડે રટેજ પર હું પાછી ફરી શકું અને મને તેઓ નોકરી કરવા જવા દે એ તો જાણે બનવુંજ માહલ થઈ પડ્યું, જેથી માહરા હંફીના સંબંધમાં એજ કુટુંબને લગતી મેં જે આતમીઓ મેળવી હતી તે વિશે ડાસાળને પુછી લેવાનું માહરે ધણું મન થયું. તેથી ધણા ખાત્રીપૂર્વક અને ખરો ખુલાસો સેહલથી મળી જાય એમ લાગતું હતું, પણ મેં હજી થોડુંક મન માર્યું. એ તો જાણે તેઓની માયા મેહરબાનીનો ગેરકાયદે લાભ લઈ હું માહરે વધતું લાકડું ધુસાડવા માંગતી હોઈ તેવુંજ થઈ પડવાનો મને ભય થયો.

અજાયબી એ હતી કે મેં જેન પાર્કસને લખેલાં માહરાં કાગળનો મને કાંઈ જવાબ હજી સુધી પાછો ફરી વળેલો નહીં હતો. કંઈય તે કાગળ રસ્તામાં કેયે ગેરવસ્તે ગયું હોય, અથવા તો બનવાજોગ હતું કે જેન પોતાના આપ સાથે કોઈ બીજો ગામ જતી રહી હોય અને તેથી બી તેને પોંહચવા પામ્યું નહીં હોય?

પણ સંજોગનીજ વારતાઓ થતી હોય, અને આ માહરી વારતા ઉપરાઉપરી સંજોગોનીજ બનેલી છે, તો આપણે અજાયબ થઈશું નહીં કે હું અને બીડા માહરા ઓરડામાં તેજ સાંહજે બેઠેલાં હતાં તેવાંમાં બીડાએ બારીએથી જોયું કે એક પોસ્ટમેન ‘કાર્શલટન હાઉસ’ના કમપાઉન્ડમાં ધસારાબંધ દાખલ થઈ.

“એ કોણ આવ્યું હોશે?” બીડા અજાયબ થઈ.

“વાઈકાઉન્ટનું મોહત પાછળથી જાણીને કોઈ અર્લ અને કાઉન્ટેસને લાંબે વેરથી મળવા આવ્યું હોશે,” મેં બેદરકારીથી કહ્યું; પણ તેવામાં તો જરા વારે એક ખીદમતગારે માહરાજ ઓરડાનું બારણું ઉઘાડ્યું, અને મોટેથી “મીસ જેન પાર્કસ” કરીને નામ પોકાર્યું!

હું તે સાંભળીને ધણીજ ખુશી થઈ, અને કુદકો મારી દોડી જઈને જેનને બેટી.

“ઓ વાહલાં અલન, તમે માહરે વાસ્તે શું ધાર્યું હોશે? તમારાં કાગળનો જવાબજ મેં નહીં લખ્યો તેથી તમે મને કેવી નગણી કે નીમકહરાંમ માંની લીધી હશે?” જેને મને બગ-લગીર થતાં પોતાની રીકર કહી સંભળાવી.

“જરા બી નહીં, જેન,” મેં ખાત્રી આપી, “હું તો એમજ સમજેલી કે તુંને કાગળ મળ્યુંજ નહીં હશે, અથવા તું કેથે બાહરગામ તાહરા બાવા સાથે ચાલી ગઈ હોશે.”

“તેમ નહીં,” જેને કહ્યું, “મને તમારું કાગળ તો બરાબર મળ્યું—”

“ને તેં તેનો જવાબ બી લખ્યો ખરો?”

“નહીં; જવાબ આપવા તો હું પોતેજ આવી.” જેન હતી, “ખરી વાત એટલીજ છે, વાહલાં ઍલન, કે તમે પુછાવેલી બાતમીઓ બધી મેળવતાં માહરા પપાને વાર લખો લાગો.”

“ત્યારે તે બાતમીઓ મળી ખરી?” મેં પુછકૂલ ઉળટમંદ પુછ્યું.

“હા, ધણીજ મજબુત બાતમીઓ.” જેને જવાબ કર્યો, “ને માહરા પપા તો હવે તદ્દન ખાત્રીપૂર્વક થયાછ કે તમે જરૂર એક કાઉન્ટેસ થશો! ઓ, તમે શું ધારોછ? હું કેવી ખુશી થઇછ તમારી એ ખુશનસીબીની વાતથી? તમે ધારીજ નહીં શકવાનાં!”

હું મોટેથી હસી પડી.

“તું અમથી અમથીજ હરખાશે કે, જેન?” મેં કહ્યું, “મુળમાં મીઠું તો મળે નહીને!”

“નહીં, છે, ધણું છે!” જેન બજદ થઇ, “ફક્ત પુરવારીઓને વાસ્તે હજી થોડીક મેહનત ને જંગળનું કામ થવાનું છે. વાંચો આ દસ્તાવેજ.”—અને તેણે મને એક કવર આપ્યો.

તે એક સીદડ કવર હતો, અને મેં તે ફાડીને વાંચ્યો, બ્યારે તે વાંચીને માહરે એકદમ પ્રમાણીકપણે કમુલ કરવું જોઇએ કે હું પણ જેનનાંજ મતની થઇ. પરવરદેગાર માહરા જોગી તેની ખુલ્લંદ નવાજીમાં અચખુચ કાંઇ અજબ તોરથી મેહેરબાન થનાર હોય એવુંજ કાંઈ તે દસ્તાવેજ વાંચ્યા પછી મને બી લાગતું અને માહરી ખાત્રી થતી હતી. હું, તેથી, ધણું હેતથી જેનને પાછી બગલગીર થઈ, અને હેસાંનથી મેં કહ્યું, “વાહલી, તેં ને તાહરા બાપે આએ વખત તો ત્યારે ખરેખર માહરી મોટામાં મોટી ખીદમત કીધેલી છે!”

જેને શરમાઇને નીચું જોયું, અને તેની આંખમાં આંસુ ઉભાઇ આવ્યાં.

“એમ કાંય બોલોછ, વાહલાં ઍલન?” તેણીએ રડી દેતાં કહ્યું, “અમો એઉ બાપ બેટી અમારા જાન બી તમો ઉપર કાઢી આપ્યે તો તે બી થોડું છે. માહરા બાપે તમારી કાંઇ થોડી ખરાબી ને થોડું નુકશાન કીધેલું છે? તેવણે હવે માહરી આગળ જરાએજરા કમુલ કીધેલું છે, અને તેવણુના બાવા બયંકર ગુનાહો પછી તમે અમારી સાથે એટલી નાખતી ને નરમીથી વરતોછ તેમ કોણુ વરતે? તમારા એ શીરેસ્તાઇ સદ્ગુણોને મુકાબલે અમે કરીજ શું મરવાનાં હતાં? તમારું કાગળ આવ્યું ને આવ્યું, મેં માહરા પપાને કહ્યું કે તમારાથી જે બી થાય તે કરો અને જોઇતી બાતમીઓ મેળવો, અને તેવણુ બી ધણીજ ઉળટમાં આવી ગયા. તેવણુને તમારા મમાવાએ વરસોની વાત પર એ વેકરીસવાળાંઓને વરે કાંઇ કહેલું તે પાદ આવી ગયું, કે જે આએ વરસોનાં વરસો સુધી તેવણુની સરતમાંથી બીલકૂલ નીકળીજ ગયું હતું.”

“અને એ બાતમીઓ મેળવતાં એટલો બધો વાર લાગ્યો?” મેં અજબ થઇને પુછ્યું.

“ધણીજ મેહનત થઇ ને ઠેકાણે ઠેકાણે એવણુને જવું પડ્યું,” જેને જવાબ કર્યો, “અને જેમ જેમ દાહડાઓ ભાગે તેમ તેમ મને અકડવકડ થાય કે તમે માહરે વાસ્તે કેટલું બધું ખુર

વિચારશો. માહરાં મનમાં કે જવાબ આવે તો હું પોતેજ લખને દોડી જઈ, ને રોજ આજકાલ આજકાલ થયા કરે!”

મેં બીડાને પથ્થુ તે દસ્તાવેજ વાંચવા આપ્યો. એ છોકરીથી છુપું શું હતું? એ છોકરી મને એક બેઠન જેવીજ હતી—એક દાયા કે દાસી જેવી નહીં.

“પથ્થુ તું પોસ્ટએજમાં કાંય આવી?” મેં હયાં મને યાદ થતાં જરા અજબ થઈને પુછ્યું.

“તમે મને ત્રીમેનહાલથી લખેલું તે હું તો જાણું જે તમે ત્યાંજ હોશો કરીને હું ત્યાંજ પહેલાં લાંડનથી પોસ્ટએજમાં દોડી ગયું,” જેને જવાબ કયો.

“અને ત્યારે અજબ કે તું ને ત્રીમેનવાળાંઓએ તાહરી સાથનું આટલું ધરવટ છતાં તરત પાછી આવવા દીધી?” હું હસી.

“તેઓ તો મને થોડા દહાડા બી રાખવા ધણાંજ બજીદ થયાં, અને શાર્લોટને તો થોડાક ગુસ્સો બી લાગ્યો,” જેને સમજાવ્યું, “પથ્થુ મેં માન્યુંજ નહીં. તે લોક કહેજે આપણે એ દસ્તાવેજ એલનને કાઢ ચાવાં માણસ પાસે મોકલી આપ્યે, પથ્થુ તે બી હું કયુલ કહેંજ જ્ઞાનું? માહરે તો પોતેજ તમેને એ હાથોહાથ પુગાડવાની મોજ ભોગવી લેવાની હતી!”

“ને તેં તે મોજ ભોગવી, જેન?” મેં તે બધી છોકરીના દીલની એ અકસર સાદાઇ ને બલાઇથી ગમત પામીને નરમાશથી પુછ્યું.

“ખરેખરજ ભોગવી, વાહલાં એલન!” જેને હસીને જવાબ કયો.

એ પછી બીજી ત્રીજી થોડાક વાર વાતચીત કરીને, જેને બીડા પાસે બેસાડી, હું અલ ને કાઉન્ટેસ આગળ ગયું. જેને તો રૂબરૂ લેવાજ આહ્યું, પથ્થુ મેં ના કહ્યું. માહરે તેને આવી મોટી મુસાફરીઓની જેહમત પછી એકાદ દિવસ તો માહરી પાસે રાખવી જેઇએ? એ બધી છોકરીએ ધણી તરદીથી ને ધણા મોટા ખરચથી માહરે ધણું સારું કરી આપ્યું હતું, અને માહરે તેની થોડીક કદર કરવી સજ્જવાર હતી. અલખત તેને ચયલો ખરચ તો હું બેવડા દામથી ભરી આપનાર હતી, પથ્થુ તેની તરદી અને બલાઇનો માહરે ખ્યાલ કરવો હતો. આએ ધરમાં હાલમાં હું માહરાં પોતાનાં ઘર જેવી સાહેબીથી રહેલી હતી તો કાંય નહીં જેનેને હું એકાદ દાહડો ત્યાં રાખી શકું?

મેં, એ ઉપરથી, અર્લ ને કાઉન્ટેસ કને જઇને માહરી એક સહી મને અગતનાં કામે મળવા આવેલી હોવાની વાત કરી, અને તેને માહરી સાથે એકાદ દાહડો અત્રે રાખવાની રજા માંગી, જ્યારે કાઉન્ટેસ તો લગભગ ગુસ્સોજ કરી ઉઠ્યાં.

“તું ત્યારે અમારી સાથે હજી એટલી લોકર્ષજ જણેજ, એલન? તું અમારી દીકરી છે, અને આએ તાહરેંજ ઘેર છે. તું ગમે તેને બોલાવ અને ગમે તેને રાખ. તાહરાં ક્રેન્ડસ તે અમારાં. અમે ખુશીજ થઇશું.”

“તેં તો અમારી દીકરી થવાનું કયુલ કીધુંજ કેની, છોકરી?” અર્લ ડેસાજ અરજી ગળે પડ્યા!

“મેં કીયે દાહડે કયુલ કીધુંજ?” મેં હસીને કહ્યું, “હું તમારી આટલી બધી બલાઇ અને માહરા જેગી મેહરખાંનીઓને વારતે ધણી ધણી આમારી છેલ્—”

“તે ને હોય તે,” ડોસાજીએ અધીરાધથી વચ્ચે પુરાતાં કહ્યું, “પણ અમે કાંઈ તુને તાહરે ઘેરબારે જવા દેવાનાં નથી. તું પરણી જાય ત્યાં સુધી તો હવે આજે તાહરું ઘેર ! કાંઈ આજ ને કાલ અમોને બેને રખડતાં નાંખીને પરણી તો નથી જવાનીની ? કોઈને ક્યુલ તો નથી થઈ ચુકીની ?”—અને ડોસાજી ખીચારા શીકકું હસ્યા, કે બ્યારે માહરા ગાલો પર રતાસ ધસી આવ્યો.

“હું અદરાઈ ચુકેલી છઉં, બાવાજી,” હું છેલ્લાં એ લોકને “માયજી”—“બાવાજી”જ કેહતી હતી. હું “માહરા લૉડ” ને “માહરાં લેડી” કરતી હતી તેથી તે લોક ધણું નારાજ થતાં હતાં.

“અદરાઈ ચુકીછ ?” ડોસાજી રાજી થયલા દેખાયા, “કાણની સાથે ? ત્યારે લગનની દીલ શાંતી છે ? પૈસા ટકાનો હવે તાહરે, દીકરી, સુતલગ ખ્યાલજ નથી કરવાનો. તેં અમારાં દુઃખમાં દાઝીને અમોને એટલી એટલી મદદો કીધેલી છે કે તુને ઠેરવવા અમો ને કરથું તે ઝોણુંજ કેહવાશે.”

“હું તમારી ધણી આભારી છું, બાવાજી, પણ માહરાં લગન કાંઈ એજ સળખસર દીલમાં નથી,” મેં કહ્યું, “હું માહરા કુધના છોકરા સાથે અદરાયલી છું, ને તેવણુ તો પોતાના ધંધાને સર હાલ અમેરીકા ગયલા છે.”

“અમેરીકા ?” અર્લ અજબ થયા, “બલો આદમી છેક ચાલ્યો ચાલ્યો ધંધાને સર અમેરીકા કાંઠાં ગયો ? નામ શું ?”

“હેનરી વેક્ષીલ્ડ.”

“વેક્ષીલ્ડ ?” ડોસાજી સર્પે ડાંખ માર્યો હોય તેમ ચોંક્યા, “કેટલું અજબ જેવું !”—અને અજબ થયલા હોય તેમજ કાંઈક અર્થસૂચક રવેશે તેવણે પોતાની ધણીઆણીના એક-રામાં જોયું, “ખરી વાત એ છે, બેટા, કે એક વખત એ વેક્ષીલ્ડવાળાંઓ અમારાં હડહડતાં ઝવુ હતાં, અને તેથી તાહરે ખાતર જોને અમે અમારા દીકરા તરીકેજ ચાહીએ તેલું એજ નામ સાંભળીને હું પેહલી હરોળમાં બડક્યો; પણ તે દુશ્મનીની વાતને તો જમાનાઓ વહી વીતી ગયાછ, એટલે હવે તેનો ડાંખ મને ઝાઝો લાગવાનો નથી. વળી એ કોઈ ખીન્નેજ વેક્ષીલ્ડ હશે.”

“નહીં, મુરખખીજી,” મેં હસીને કહ્યું, “હું અત્યાર સુધીમાં ને થોડીક ખાતમીઓ એકઠી કરી ઝાડીછ તે ઉપરથી તો મને એમ લાગેછ કે અસલ વૅરીકશાયરનાં વેક્ષીલ્ડવાળાંઓથીજ માહરા હેનરી ઉતરી આવેલા છે !”

“એમ ? પણ તે કેમ બને ?” ડોસાજી બધા અજબ અજબ થયા, “દીકરા, તાહરી કાંઈ જુલ હોશે. છેલ્લામાં છેલ્લો જીરાલ્ડ વેક્ષીલ્ડ મરી જવા પછી હું જાણુંછ ત્યાં સુધી તો એ લોકનો આખો વંશવેળોજ નાશ પામી ગયોછ !”

“એ જીરાલ્ડનો મીઠો જન્મ વેક્ષીલ્ડ કરીને એક ભાઈ હતો, બાવાજી,” મેં કહ્યું.

“ભાઈ હતો ખરો ?” ડોસાજી વધારે અજબ થયા, “મને તેની ખબર નથી. હું ખુદ

જરાદને વાસ્તે બી કાંઇ ધણું જાણતો નથી, ને મને તો લાગે છે કે કારકિર્દીનની એરટેટા ને ખેતાબ પરનો તેનો ઘવો બીલકુલ તકલીફી હતો, પણ શું એ જરાદનો બાઇ જેમ્સનો આગે તાહરો હેનરી છોકરો થાયછ ?”

“હા બાવાજી,” મેં ગરીબાઇથી કહ્યું.

“ચીંતા નહીં, બેટા, હું તેને ત્યારે જ દાહડે હોશે તે દાહડે હેતથીજ મલકા,” અલે નરમાશથી અને માયાથીજ કહ્યું.

“હવે વેરબાવ કઇ જાંઘીને વાસ્તે અને કોણને વાસ્તે રાખવાનો છે ?” કાઉન્ટેસે બળાપાથી એ વાતને ટેકા આપ્યો.

“હું તમો બંને વાહલાંઓનો એ એરાદો સાંભળીને ધણી ખુશી છેઉં, અને હવે ત્યારે વધતા વીચાસથી બધી ખરી હકીકત તમોને બ્યાંન કરીને કેહવા માંચુછજી,” મેં કાકલુદીની ઢપે કહ્યું,—અને પછી તેમનાં પાસાંમાં ગોઠવાઈ, મેં સઘળું બ્યાંન કરીને તે બંનેને કહ્યું, જે તેઓએ મોટી અભયબી વચ્ચેજ સાંભળ્યું. ‘મેં પેલી મીસીસ સ્ટરટને કહેલી વાત સઘળી તેઓને બ્યાંન કરીને કહી, અને ત્યારે તે લોકોએ પહેલવહેલું જ જાંઘીમાં જાણ્યું કે તેઓનો બેટા ફ્રેડરીક બચપણમાં જ ચોરાઇ ગયો હતો તે મરનાર જરાદ વેકરીલ્ડનું જ કારસતાન હતું. તેઓને તો ખબર તક નહીં! વળી તેજ વખતે અર્લની અને વાઇકાઉન્ટની માડી રોજીને તે બાપ બેટાને ચાર મારવાનું કાવતું હતું એ વાત પણ તે લોકોએ છેક આજેજ માહરી મારફતે જાણી! રોબીનસન-વાળાંઓએ—બીડાનાં માયબાપે—ફ્રેડરીકને પાછો ચોરી લાવીને તે લોકને સપુર્ણ કર્યો હતો ખરો, પણ તેઓએ એ જીપસી જાતની સાચવત અને કરારો મુજબ પોતાનાં મુદ્દમ્મોને મુતલબ ઉંઘાડાં પાડ્યાં નહીં હતાં, અને તેથી જરાદનું કાવતું કશીજ રીતે અજવાળાંમાં આવી શક્યું નહીં હતું. હવે, તેથી, અર્લ એ બધા ખુલાસા મળવા પછી રોબીનસનવાળાંઓની તેના જોગી બલાઇથી બેવડો મોહીત થયો, અને માહરી બીડાને વાસ્તે જે મોટી રકમ તેણે બીડાને નામે માહરી મારફતે બેંકમાં જમે રખાવી હતી તે ધણુંજ હકનું અને અતી ધણું ખુદ વાજખીજ થયું હતું એમ પાછું ને પાછું તે મોટા ઉમરાવે મોટાં દીલથી કપુલ કર્યું.”

એ પછી પેલી મીસીસ સ્ટરટને મને આપેલાં કાગળો મેં અલંને કાઢી આપ્યાં, અને છેલ્લે જેન પાર્કસ જે દસ્તાવેજ લઇ આવી હતી તે બતાવ્યો, જે બધું તેઓએ ધણી મોટી અભયબી વચ્ચે ધણુંજ ધ્યાનથી વાંચ્યું. તે પછી તેવણુ પોતે તરતજ જઇને પોતાની ત્રીજેરીમાંથી એક સ્ટ્રેંગ બાક્ષ કાઢી લાવ્યા, અને તેમાં કાંઇ બાંધી મુકેલાં કાગળ્યાંઓ છોડીને અકેક પછી વાંચ્યાં, અને સરખામણીઓ કરી કરીને અતે તેઓ એટલા સંતોષ પાંખ્યા કે ઇનસાફની રીતીએ તેઓએ ખરીજ નેકબખ્તીથી માહરા હૈરીનો હક એકદમ બાહલ રાખ્યો, અને એ બાબે જેમ બંને એમ જલદી બીજીજ સહવારે પોતાના સોલીસીટરોનું મત કરવાનું ફરાવ્યું!!

એ રીતે તુરત વેળા એ માહરી જેહમતનો અંજમ સરંજમ ઉતરેલો જોઇ મને ધણો સંતોષ થયો, અને પછીથી એ સંબંધમાં કેટલુંક જરૂરજોયું કામ આટોપી લેવા વાસ્તે બીજે દાહડે, જેન પાર્કસ પોતાને ઘર પાછી ફરવા પછી, હું પણ અર્લ અને કાઉન્ટેસની રમ મેળવી થોડાક દાહડા માહરે ઘેર પાછી ફરી. વધારે કરીને એટલા વારને કે સોલીસીટરો મળી જવા

પછી અર્થે મને પેટમાં ચાંપીને કહ્યું હતું કે માહરા હૃદીનો હક નહીં ધારેલો ખરોજ આવ્યો હતો! “માહરી વાહલી દીકરી,” તેવણે કહ્યું, “ખોદાના બેઠ ધણા ન્યારા થાય છે. જ્યારે અમે તુને દીકરી કરી લેવાનું કહ્યું ત્યારે જણે ખુદા તરફની બસારતથીજ એ અમારાથી બોલાયલું અને એવી અમારી મરજી થયલી હોવી જામએ, કેમકે જે અમે તુને અમારી ખુશીનું આપી જતે તે હવે તો ગોયા તું તાહરા હકનુંજ મેળવશે!”

પરીણામમાં હવે, તેથી, માહરે હૃદીને એકદમ ઇચ્છાંડ બોલાવી લેવાનો હતો, અને તેની બંદોબસ્તી કરવાજ હું માહરે ધર પાછી ફરી હતી હૃદીને અને માહરા પપાને ઇચ્છાંડ છોડી જવાને હાથમાં બરાબર પાંચ મહીના થયા હતા, તેઓએ ન્યુયોર્ક પોંહચીને મને જે કાગળ લખ્યું હતું તે મને મળી ગયું હતું, (કેમકે વાંચનાર ધ્યાન કરશે કે હું જે વખતને વાસ્તે આ વારતા લખું છું ત્યારે તારની શોહોધ થયલી ન હતી,) અને ત્યાર પછી બી આગળ વધીને તેઓએ બીજાં એ કાગળ લખ્યાં હતાં, એકલે બનવા જોગ હતું કે હાલ તેઓ એલડોરાદોમાં પોંહચી ગયા હોય. એટલા વાસ્તે હવે કાંઈ આદમીને ખાસ મોકલીનેજ તેમને પાછા તેડાવી લેવાની જરૂર હતી. કાગળમાં તે શું લખાય. અને કાગળનો એતબાર તે એવી વાતમાં કેમ કરાય ?

પણ સવાલ એ ઉભો થયો કે હું મોકલું તે કોણને? અર્લના સોલીસીટરોએ પોતાના હેડ ક્લાર્કને મોકલવા કાઢ્યો, પણ તે મને ગમ્યું નહીં. એ માહરાં મતથી કાંઈ નોકર આદમીનું કામજ નહીં હતું. પૈસા બદલ જાય તે તો બનવા જોગ હતું કે પોતેજ મોજ કરીને અને પોતાના જીવને મોજ દેખાડીને હીલ્લાં બાહણ્યાં કાઢતો કદાપી પાછો બી આવે. માહરે તો કાંઈ એવું માણસ મોકલવું જોઈએ કે જે માહરાં અંગત બલામાં માહરી તરફનાં કાંઈક હેત કે માનને ખાતર ખરાં દીલની કાળજી કરનાર હોય!

મેં, એ ઉપરથી, બીડાની જોડે મત કર્યું, અને બીડાએ પોતે જવાનો કુદકો માર્યો, પણ મેં તે ખ્યાલ હસી કાઢ્યો, અને તેવાંમાં બીડાને અચખ્ય એક બીજો ખ્યાલ થતાં તે મને જરા થોબવાનું કહી ટોપી લઈ તરત બાહરે દોડી ગઈ.

હું ધણી અજબ થઈ. તે ક્યાં ગઈ? તે કોણને બોલાવા ગઈ! મેં “બીડા! બીડા!” કરીને પછવાડે દોડીને ધણા હાંક બી માર્યા, પણ તે થોબી નહીં. તે ફક્ત પાછું ફરી જોઈને માહરી તરફ મીઠાશથી ને વિશ્વાસનું હસી, અને પછી વટોડ્યાની કાની દોડીજ ગઈ.

પ્રકરણ ૨૧૮.

તે છોક એ કલાકે પાછી આવી, અને આવી ત્યારે સાથે તેના વાહલા વીલ્ચમ લારનરને લેતી આવી હતી!

“લેઓ, બાઈ, આએ હું તમારે વાસ્તે ખેપ્યો લાવી!” તેણીએ ધણું હસીને કહ્યું; “એ તમારું કામ ખરેખરી નીમકહલાલી ને વફાદારીથીજ કરશે. એ ત્રાન્સએટલાંન્ડીક જવા જીવ નાખીને તૈયાર છે, ને મેં બધું એને કહેલું છે.”

આ ધણુંજ દરોબરત હતું, અને મને એ ખ્યાલ થયેલો નહીં, એટલે બીડાની એ કાળજી

વાસ્તે મને એ છોકરી વળી એવડી વાહલી લાગી; પણ હું કેમ કયુલ થાઉં? એટલે દુર એ બચ્ચાને એવા જોખમમાં એકલો કેમ મોકલાય? તે બે પ્યારાંઓ કે જેઓ રોજનાં મળનારાં હતાં અને એકમેકને ધણાંજ ખરાં દીલથી ચાહનારાં થયાં હતાં તેમને કેમ વીખુટાં કરે? વળી વીલ્મમની નોકરી તપાસવાની બી જરૂર હતી. તેનો શેઠ સર રોબર્ટ ટેમ્પલ કે જેનાં ચક્રમપણાં વાસ્તે આ આગમચ આપણે પુરતું વાંચેલું છે અને જે નવાબના ખેતાબથી ઓળખાતો હતો તેને કેમ મનાવવો?

પણ બીડા તો બધુંજ પકડું કરીને આવેલી હતી. તે છોકરીએ તો પોતાના પગ તળે જરા બી ઘસ ઉગવાજ નહીં દીધું હતું. તે ખુદ એ ચક્રમ સર રોબર્ટને મળીને વીલ્મમને વાસ્તે માહરે નામે માહરી તરફથી અરજ કરીને ત્રણ મહીનાની રજા વટીક કરાવી લાવી હતી, અને તે ડોસાજી એ છોકરીની શીરી જખાંનથી એવા મોહીત થયા હતા કે એકકે બોલે તેવણે તે રજા આપી હતી, એટલુંજ નહીં પણ સાંખા વધારે લટી જઈને પોતાની તરફથી એ મોટી મુસાફરી વાસ્તે વીલ્મમને હમાયીજથી મદદ કરવાનું વટીક કયુલ કર્યું હતું.!

અંતે તેથી એજ નક્કી થયું, અને બીજી સાંહજે તો ક્યાં જવું અને શું કરવું તેની માહરી તરફથી મેળવેલી પકડી ખાતમીઓ અને ખરચ જોગી મોટી રકમો લઈને જવાંન વીલ્મમ ઉજટમંદ અને ખુશાલ ઉપડી બી ગયો. મેં માહરા હંરી અને પપાને બી પાછા ફરવા જોગા પુરતા પૈસા મોકલીજ આપ્યા હતા, કેમકે હાલમાં તેઓની નાણાં સંબંધી સ્થિતી કેવી હોય તે કેમ ખબર પડે?

મેં એ પછી વીલ્મમના ચક્રમ શેઠ સર રોબર્ટ ટેમ્પલનો બી ધણો ઉપકાર માનીને તેને એક કામળ લખ્યું, કેમકે તેણે માહરે નામે બીડાએ કરેલી વિનંતીને અનુસરીને એ છોકરાને એટલી ટુંક નોકરી પછી ત્રણ મહીનાની રજા આપી દીધી હતી એ હેસાંન કાંઈ જેવું તેવું નહીં લેખાએ, અને જવાબમાં તે ખુદો “નવાબ” પોતે મને મળવા આવ્યો. તેને ટેકા આપી આપીને ચલાવે ને હાથમાં ઉંચકાને ગાડીમાંથી ઉતારે તેવો તેનો હાલ હતો, કે જે તેની તખ્ત-તની કમતાકાત કે નાદુરસ્તી કરતાં તેનાં ચક્રમપણાં ને ચીખાચાખાંપણાંને, મને લાગ્યું કે, વધારે આભારી હતું. એમ છતાં પોતાની સાથે નોકરોની એક ફોજ લઈને તે ચાહીને માહરી ઈજ્જત કરતો આવ્યો તે મને ધણું ગમ્યું, અને મેં તેની ધણી ખાતરદારી કરી. તેજ કેહતો હતો કે તેને વાહનને વાસ્તે ડાકટરોની બીલકુલ મના હતી, અને તે છતાં મેં જે તેની આમળ માહરા નામીયા જુના મદીરાની એક ડીકાંતર મુકી તે તેણે માહરી જોડે વાત કરતાં કરતાં એક કલાકના અરસામાં અરધી પોણી ખાલી કરી આપી તે જેવાનું ધણું રમુજ થઈ પડતું હતું.

અને બીજે દાહડે હું કારચલટન હાઉસમાં પાછી ફરી ત્યારે કાઉન્ટેસ ત્યાં એકલાંજ હતાં. અહીં તો પોતાના સોલીસીટરની ઓફીસમાં ગયલા હતા, અને મેં જોયું કે તે જોઈ બાંનુ પોતે હદ વગરની ઉદ્ધસ હતી. તેના દાહડે વારેના દીકરાઓ એકેક પછીના જે ફેજ પાંખ્યા હતા તે દુઃખ તેને ધણુંજ હેડે ચઢતું રહ્યું હતું.

“તમે એમ કાંચ કર્યા કરોજ, માયજી?” મેં એથી તે દુઃખી અબળાનો ખરડો પસવારી તેને પટાવીને કહ્યું.

“માહરેથી માહરા છોકરાઓ જુલાતાજ નથી, એલન!” તે બાઇએ વધતી રડીને કહ્યું,

“અને તેમાં માહરા નાખલા અને લાડકા ફૂડરીક સાથે મરતે ઘાહે અને કેવી તોડછોડથી વરત્યાં તે યાદ આવેછ ત્યારે મને ફાટી ફાટીને રડવું આવેછ. તે દીકરો શહેર ઘેરમાં એના વડા ભાઈની કાંની મુવો હતે તો મને કદાપી એટલું બધું નહીં બી લાગતે. તે વખતના અમારા તુમાખ પર આગ લાગે તે એ માહરા પોરયાએ કગળી કગળીને કાગળો લખ્યાં, પશુ અને તેની બેરી થતીને લીધે તેને મુતલમ માફ કીધું નહીં.”

“એ ખચ્ચીત બધું યુરં થયું હતું, માયજી,” મેં એ તેઓની માયાળુ હાલતનો તરત લાભ લીધો ને માહરા ખેદ કહ્યો, “જુલ્યટને મેં વરસોથી પીછાંચેલી છે, અને તે ધીક્કર કરવા જેવી એક વહુ હતીજ નહીં ને છેજ નહીં. ગરીબ ઘેરની છોકરી તો ખરી, અને અસલમાં એક બાલે-ડાન્સર હતી, તોખી શું થયું? માહરં માનજો, માયજી, કે બણીજ બલી ને ખરીજ નેકચલણુ!”

“ખરેખર સારી?” તે બાઈ અજબ થઈ.

“બણીજ સારી,” મેં ભાર નાંખીને કહ્યું, “એવી ખરી નેકચલણુ છોકરીઓ થોડીજ થતી હશે—એટલી બધી સારી!”

“પશુ તેનાં દીલમાં દુઃખ તો બધું હશે! તું ધારેછ વારં કે આપણે હવે તેને અહીં તેડ બોલાવ કર્યે તો આપણે ઘેર આવતી જતી થાય ખરી?”

“હું પોતે જઈને તેડી લાઉં,” મેં મોટા હર્ષથી કહ્યું, “જે અર્લની અને તમારી રજા હોય તો! ઓ, જો એ ખરી નેકી ને બલાઇતું કામ કરી શકતાં હોવો તો એ તમારી હકદાર વહુને જરૂર તેડવો ને મળો. આખર કરે પશુ આવાં મોટાં દુઃખમાં તમારી આગળ આવવા ને રહેવાનો એનો હક છે. એ લેડી રેવન્સકલીફ છે!”

“ત્યારે જ ને બોલાવી લાવ,” મુશ્કડીલથી સાંભળી શકાય એવા ધીમા સાહદે કાઉન્ટેસે જવાબ કર્યો, “મેં અર્લની સાથે એ વિશે વાત કીધેલી છે, અને તેવણુ બી એ અમારા વાહલા મરનારને ખાતર એ ઇનસાફતું કામ થયલું જેવાજ આહેછ.”

હું એ સાંભળતાં કુદકો મારીને ઉડી અને માહરે ઘેર ગઈ. એવાં બલાં કામમાં ધીલ કાંય થવા દેવી જોઈએ? મેં જઈને જુલી પર એક બણાંજ જરૂરનાં કામે મને તાકીદે મળવા આવવું એમ કાગળ લખ્યું, અને બીજી સાંજે તો એટ ઓરમંડ સ્પોટનાં માહરાં ઘરમાં તે મને આવી મળી. એ માહરં કાગળ વાંચી બણીજ અજબ થતી તે તાબડોતોબ એક પોરદ-ચેઝમાં પોતાની એક મેડ સાથે માહરે ત્યાં આવી લાગી, અને એ રીતે અમે નજીક બે મહીને પાછાં મળ્યાં. રીવરહાઉસ આગળ ડ્યેસ ઓફ આર્લની માડીને એક મોટો અકસમાત નડ્યો હતો અને પછી હું સાંથી આવતી રહી હતી તે વાતને બે મહીના થયા હતા.

મેં જુલીને મંજતાં સાથે મેરી એન્ટવર્થની ખબર પુછી, અને તેણે જવાબમાં કહ્યું કે તે છોકરી બણી ખુશાલ અને સારી પેઠે હતી. તે ડ્યેસની બણી ઉઠવેક કરતી હતી. તે પોતે ડ્યુકની દીકરી નહીં હતી તેથી મારકવીસ હરબર્ટ જેડે આપદ હવે પરણી શકનાર હતી એ વાતની ખુશાલી તેને બણી આજેજ કરી મેળનારી પુરવાર થતી હતી. વળી જુલીએ મને હાથગીરી સાથે કહ્યું કે ડ્યેસ બીચારી અજબ જેવી રીતે ઘેલી થઈ ગઈ હતી, “મામલો

કેવો મળહતો સુધારા પર આવતો હતો,” તેણે કહ્યું, “અને ડાક્ટર સીંગલટન તો ધારતા હતા કે હવે સારીજ થશે, તેટલાં અચ્યુત એ નેહસ્ત ઘેલાપણું ખીચારી પર ગાલેખ આવ્યું. ડાક્ટર પોતે ખી ધણી અન્યથા થયા. ખીચારી ધણું કરીને તો ધણી શાંત પડી રેહછ, પણ તદ્દન હોસ ગુમાવી બેઠેલી છે. એ કારણથી મને ડોક્ટર તરત આપણે ઘર તેડાવોજ પડ્યો હતો, અને તે એ વખતે પેહલવેહલો મેરીની સાથે રૂબરૂ થયો, જ્યારે તેણે એક બેવકુફ આદમી જેવા ઘોંટાળા કાધા એટલા થોડા! તે તેને મેરી કરીને બોલાવે, અને પછી વળી મીસ એન્ટવર્થ કરીને બોલાવે, અને વળી ગુચવાધને અફસોસ કરે કે તેનો દોસ્ત મીં પીસબ્લોસમ તેને સલાહ આપવા ત્યાં તે વખતે હાજર નહીં હતો!”

“અને પછી ડોક્ટરને તો તાહરે ત્યાંથી લઇજ ગયા કે?”

“હા; પેરીસમાં કોઇ નામીયો ડાક્ટર છે જે દીવાનાંઓને સારાં કરવાની ધણી મોટી ઇબ્જત ધરાવેછ તેથી ત્યાં લઇ જવાની હરખર્ચે ગોઠવણ કરી, અને અંતે તે મુજબ એ ખીચારીને ઉંચકીને ત્યાંજ લઈ જવામાં આવી.”

“પણ ત્યારે હરખર્ચેને તો મેં મોકળી દેવા પછી તે પાછો આપણે ઘેર આપોજ નથી અને મેરીને કદી મળ્યોજ નથી, એમ કેની?”

“હા,” જુલ્યટે જવાબ કર્યો, “મેરી પર એનાં ધણું હેતનાં કાગળો આવેછ, અને એ મને કેહતી હતી કે એ વચનનો સાચો છોકરો લખી લખીને એમજ લખેછ કે માહરાં માય સારાં થાય અને તેવણુની રજા મને તુંને માહરી મોહરદાર કરવાની મળે ત્યાં સુધી તુંને રૂબરૂ નહીં મળવાતું. મેં જે બધાં મીસ પર્સિને દીલોર્ગન વચન આપ્યુંછ તેને હું વળગી રહેવા માંગુંછ, અને તું તાહરે વાસ્તેના માહરા સેવટ સુધીના સાચા પ્યાર પર ધણો બરસો રાખજે. તેણે વળી એક કીમતી હીરાનો ખુચ ખી એને ભેટ મોકળેલો છે.”

“હા, એ તો બધું હું જાણુંછ,” મેં કહ્યું, “મને હરખર્ચે ખી લખ્યું હતું અને મેરીએ પોતે ખી લખી જણાવ્યું હતું.”—અને મેં ગમ ખાધને વધાર્યું, “એક વખતની કેવી તુમાખી ને દબ્બા બરેલી ડોક્ટર કે જેના એક અવાજ આગળ એનો એ દાહડે વારેનો દીકરો વટીક ડખી જમને ધુજતો તે ખીચારીની આએ કેવી ખુરી ફેજ!”

“જે લોકો વાળેલાં વળતાં નથી તે લોક હારેલાં વળેછ, એલન,” જુલ્યટે દીલગીરીથી કહ્યું,—અને હું સમજી ગયે કે તે પોતાને વાસ્તે અને કારશલટનવાળાંઓને વાસ્તે એમ કરીને બોલતી હતી. એ ઉપરથી તરતજ મેં જે મક્કસથી તેને માહરે ત્યાં મને મળવા બોલાવી હતી તે વાત હાથ ધરવાની મને સગવડ થઇ. મેં તેને કારશલટનવાળાંઓ સાથે મને સાઈ થયું હતું અને કેવા સંજોગમાં તે સાઈ થયું હતું તે બધું ખ્યાન કરીને કહ્યું, અને માહરો વાહલો હેરી અર્લની પદવીએ પુગવાનો હતો એવું નક્કી થઈ ચુકેલું હોવાથી મેં અમેરીકાથી તેને તેડાવી લેવા વીલ્યમને મોકળી આપ્યો હતો એમ જ્યારે તેણે જાણ્યું, ત્યારે તેની અન્યખી અને ખરાં દીલની ખુશાલીનો શુમાર રહ્યો નહીં.

“અને હવે, વાહલી જુલી,” મેં અંતે ખરી મતલબ પર આવતાં કહ્યું, “મેં તુંને જે અત્રે એવી તાકીદથી બોલાવી તે કાંઇ એ બધી કુશુલ વાત કરવા નહીં, પણ તુંને તાહરાં સાસુ સસરા સાથે મેળવવાજ બોલાવેલી છે!”

“ મને ? ” જુલી અજબ થયલી અને દયાયલી દેખાઈ.

“ હા ; કાંય નહીં ? ”

“ તાહરી જુલ છે, એકલ ડીઅર ! માહરે હવે તે લોકોની પરવાહ શું કરવા કરવી જોઈએ ? ” જુલીએ અરધા ગુસ્સાથી કહ્યું, “ મેં એક બાલેડાન્સર થઈને એ લોકોના બેટાને પરજીવાનો મરગરજાનું ગુનાહ કીધો તેથી એ લોકે માહરો કેવો ધીક્કાર કરેલો છે તે શું તું આજે જુલી જાણે ? માહરે લીધે તો પોતાના જણેતા દીકરાને વટીક એ લોકે આવારનીવાર કીધો અને એક દોરની માફક બેદાદ મરવા દીધો ! ”

“ તે બધી ખરી વાત છે, ” મેં દલગીરીથી એકમત થતાં કહ્યું, “ પણ તાહરા જેવી એક સમજદાર બેઠેન તેઓનાં આવાં દુઃખની વખતે એ વાતનો કીનો લેવા આજે એ શું વાજબી થશે ? ”

“ કીનો શાંતો બળ્યો ? ” જુલ્યટે બળાપાથી કહ્યું, “ તાહરી મરજી હોશે તો હું તાહરી સાથે આવશ ને તે લોકોને મળશ ; હું તે લોકોને દીલાસો આપશ, પણ—”

“ પણ શું, જુલી ? ”

“ પણ હું તે લોકો તરફથી એક ખોટા દોકરો બી લેવાની કે કયુલ રાખવાની નથી. મને ખોદાયે માહરા ખરચ જોશું દયાથી પુરતું આપ્યું ને તેજ બસ છે. માહરે એવાંઓના તુચ્છ પૈસાથી પૈસાવાળી થયું જ નથી, ” તેણીએ તુમાખથી માથું ફફડાવી કહ્યું, “ અને મેં એ વાત પણ તુરત વેળા તો મંજુરજ રાખી. મને તેણીની એ વાતમાં ધણું વજુદ લાગ્યું. તે હાલમાં એટલી પોતાના સાસુ સસરાને મળવા આવવા મોટું મન કરીને કયુલ કરતી હતી તે પણ મને લાગ્યું કે ધણું ગનીમત કેહવાએ. ”

મેં એ પછી તેણીના બાપ મી૦ નૉરમનને વાસ્તે પુછ્યું, અને તેણીએ જવાબમાં કહ્યું કે તેવણુ તો હજી કૉન્ટીનન્ટ પરજ હતો. ત્યાં તેવણુની તખ્ત ધણી સારી રેહતી હતી, અને તેથી તેવણુ બે ત્રણ મહીના હજી ત્યાંજ યોખવાના હતા.

અને જુલ્યટ—મેં જોયું કે—એ વખતે હજી ધણી અજબ જેવી સુંદર દેખાતી હતી ! તેના વરને મરી જવાને સાત મહીના થયા હતા, અને તે તેનાં વીધવાપણાં પોશાકમાં માહરી આંખોએ હાલમાં કાંઈ ધણીજ મનોહર લાગતી હતી. તેના મોટા લાંબા કાળા બાલ તે ચોટલા વાળીને એવી એક મોહક રીતે પછવાડે બાંધી લેતી હતી કે તેની તે સ્ટાઇલ તેને ખાસ કરીને સુંદર બતાવતી હતી.

અને અમે ડીનર અમારેજ ઘર જરા જલદીથી લઈને ગયાં, બ્યારે કારજલટન હાઉસમાં પોહિંચતાં એક કુતમેન તરતજ અમેને લેડીશીપ આગળ લાઇ ગયો. એ વખતે મને પુછવાતું બાન બી નહીં રહ્યું કે તે લોક એકલાં હતાં કે નહીં ! એ માહરી ગફલત થઇ, કેમજે મેં પછીથી ત્યાં જઈને જોયું તો તે વરજેયર એકલાં નહીંજ હતાં. ત્યાં એક ત્રીજો આદમી બી હાજર હતો. તે એક ઉંચો, દમામદાર દેખાવનો, ધણા ટેસ્ટથી ડ્રેસ થયેલો ધણોજ સોહામણો જવાંન હતો, અને હું તેને જોઈને અંદર જતાં ખંચાઇ ; પણ મને ધણીજ માયાથી કંઉન્ટેસે અંદર ખોલાવી, અને પછી માહરી સાથે જુલીને જોઈને વધતી મમતા વચ્ચે તે બાંહુ પોતાની

બેઠકમાંથી ચમકી ઉઠી.

“આવ, માય, અંદર આવ, માહરી પાસે આવ,” તે સાસુએ તે વહુને જીંદગીમાં પેહલીજ વાર જોતાં ને મળતાં ધ્રુજતે અવાજે કહ્યું, અને તેવણે જીવ્યટને પાસાંમાં ખેંચી લઇને કાટી કીધી, જે પછી અર્ધ પણુ તેટલીજ મોહબતથી તેને મળ્યા.

“કાંઉંન્ટ, આએ અમોએ કરી લીધેલી અમારી દીકરી મીસ પર્સી છે,” કાંઉંન્ટેસે તે પછી પેલા મીલાકાતી પરાયા તરફ ફરીને કહ્યું, “હમણાંજ અમે તમારી આગળ જેને વિશે વાત કીધી તે. તમે તો કેહતાતાની કે તમે એને સ્ટેજ પર જોયલી છે?”

કાંઉંન્ટ અદ્વયથી નમ્યો.

“એ બાઇને રૂબરૂ મળવા ને જોવાથી મને ધણું માન મળ્યું,” તેણે કહ્યું—અને મેં જોયું કે તે જોકે એક ફોરેનર હતો તોપણ ઈંગ્લીશ ધણું શુદ્ધ બોલતો હતો.

“ને આય બાઇને બી તમે આગળ જ્યાં હશે,” અર્ધ જીલીને ઓળખાવતાં કહ્યું. “એ અમારી વહુ છે—લેડી ફૂડરીક રેવન્સકલીફ.”

એ પછી તેવણે “કાંઉંન્ટ ટીલેકી”નાં નામથી તે ઉમરાવ જવાંનની અમારી જોડે ઓળખાણ કરાવી. તે એક હંમેરમન ઉમરાવ હતો, અને લંડન આવતો ત્યારે ઘણી આગેવાન સોસાયટીમાંજ ફરતો જાહેર થયેલો હતો.

તેણે એ પછી ઘણા પુરતા અદ્વયથી તોપણ અજળ જેવી રીતે ધારી ધારીને જીવ્યટ બણી જોયું, અને પછી બીજી ત્રીજી અમો સઘળાં જોડે વાતચીત કરીને તે ત્યાંથી રૂખસદ લેતો ચાલ્યો મથો, જ્યારે અર્ધે તેનાં જવા કડે કહ્યું કે મરનાર વાઇકાંઉંન્ટનો તે ઘણો પુરાણો મિત્ર હતો તેથીજ, જોકે બીજાં કાઇને હાલમાં તેમના મોટા ગમના વખતમાં ધારા મુજબ તેઓ મલતાં નહીં હતાં તોપણ, એને મળવાને તેમને ફરજ થઇ પડી હતી.

કાંઉંન્ટેસે હવે પાછુ જીલી પરજ ધ્યાન આપ્યું.

“ચાલ, માય, તું આવી તો મને ધણું ગમ્યું,” તેવણે દેખીતાં હેતથી કહ્યું.

જીવ્યટે જવાબ કર્યો નહીં, અને તેઓના મત મુજબ વધારે અજળ થવાનું તો એ હતું કે તે તેની સઘળી વર્તણૂક અને રીતભાતમાં આટલી બધી લેડીલાઇક હતી! એક બાઇએન્સર તરીકે એવી એકને પોતાની વહુ તરીકે જોવાની તેઓએ કશીજ વકી ધરાવી નહીં હતી!

“માહરી વાહલી જીવ્યટ,” હવે અર્ધે કહ્યું, “હવે આપણાં હાલનાં મોટાં દુઃખમાં આપણને આગલી પાછલી અણગમી વાત જીલીજ જવાની છે. આએ માહરી તરફથી તેમજ કાંઉંન્ટેસ તરફથી.”—અને, એમ કેહતાં, તેણે એક કાસકેટ કાઢીને જીલીને આપવા કરી.

હું પરીણામોને વાસ્તે ધ્રુજ. જીલીએ કાંઇ બી કયુલ રાખવા મને ધસીને નાજ કહ્યું હતું, અને તે હવે નાજ કેહેવાની અને રખણો થવાનો એમ મને લાગ્યું; પણ નહીં, જીલીએ સારી સમજને પોતા પર ફાવવા દીધેલી જણાઇ, કેમકે તેને જે આપવામાં આવ્યું તે ગ્રુપચુપ તેણે લીધું. તે પછી તેણે તે કાસકેટ ખોલીને અંદર શું હતું તે જોયું. તે એક મોટો બાક્સ હતો, અને તેમાં એક નેક્લેસ, ચર્ચીસ, બ્રેસલેટ, બ્રુચ અને વીંટીઓ હતી, જેનાં નંગ, મેં પણ જોયું કે, ખરેખરા ધણાં નાદર હતાં; પણ ફક્ત બે મિનીટ તે સઘળું જોઇને તેમાંથી એક વીંટી માત્ર

જુલીએ કાઠી લીધી, જે ઘણી કીંમતી છતાં તદ્દન સાદી હતી. એ પછી તેણીએ કહ્યું, “માહરા હોર્ડ, તમારા સુખનતું માન રાખવા હું ફક્ત આએ એક વીંટીજ કમુલ કરું, પણ બાકીનું હું કમુલ રાખી શકતી નથી વાસ્તે મને માફ કરો.”

“ને બાકીનું તું કાંય કમુલ રાખી શકતી નથી?” કાંઉન્ટેસે અન્યબીથી અને અરધા ગુસ્સાથી પુછ્યું.

“હું હજી તમારા દીકરાના શોગમાં છું, અને દરદગીણા હું કોઇ દાહડે પેહડતીજ નથી,” જુલીએ ગળગળતે અવાજે જવાબ કર્યો.

“પણ તાહરી પાસે રહેવા દે!” અર્લે દેખીતા ગુસ્સાથી બજી થયા, “બસે હમણાં ના પેહડતી, પણ પાસે રાખે તો શું છે?”

“નહીજ, તેટલું બી મને માફજ કરો,” જુલ્યટે અન્ય જોવી દ્રઢતાથી કહ્યું,—અને તે વર જૈયર સમજીજ ગયાં કે તેમની આગળની વર્તણૂકથી તેણીને લાગેલાં દુઃખનો ચટકો તે છોકરી હજીર પોતાનાં દીલથી દુર કરી શકી હતી નહીં!

“વારં, પણ તું હવે આવીજ તો એ ચાર દાહડા અમારી આગળ રહેશે કે તે બી નહીં?” કાંઉન્ટેસે પુછ્યું.

“તમારો હોકમ હોશે તો હું ફરીથી કોઇ વખતે મળવા આવજ, પણ હાલ તો મને માફ કરો,” તેણીએ નરમાશથી જવાબ કર્યો, “મને ઍલને એકદમ તેડાવી તેથી હું માહરં ઘેર બેદાદ ને વેરવાર ઝુકી આવેલી છું, ને માહરે જવું જોઇએ. વળી માહરી સાથે એક માહરી જીવાંન સહી રહેલી છે તેને હું એકલી છોડી શકતી નથી.”

“જેમ તાહરી મરજી,” કાંઉન્ટેસે મોઢું ચઢાવીને કહ્યું.

એ પછી અર્લે ચંગ વગાડ્યો અને કૌરી મંગાવી, અને જ્યારે જુલ્યટને એક કપ આપવા આદમી તેણીની આગળ ગયો ત્યારે તેણે તે લીધું નહીં! અર્લે અને કાંઉન્ટેસે એ જોતાં હું પણ વકરી રાખી શકું તે કરતાં ખરેખર ઘણી વધારે બોહોસ કીધી, પણ જુલીએ માન્ય નહીં, અને હું પણ તેની એ ચાલથી થોડીક નારાજ થઇ.

“હું હમણાં ડીનર સાથે ઍલનને ત્યાં કૌરી લખનેજ આવી,” તેણીએ બચાવ કર્યો, “અને હું એ કપ કોઈ બી દાહડે લેતીજ નથી.”

આ ઉપરથી મેં તે મીલાકાત હવે દુકંડીજ કરાવી નાખવા ચાહ્યું, કેમજે મને લાગ્યું કે કડવાસ એકદમ વધી જશે, અને તેથી બીજી ત્રીજી થોડીક વાતો કરીને અમે રમ્મ ચાહતાં ઉઠ્યાં. એ વખતે અર્લે અને કાંઉન્ટેસે જુલીના ગાલ પર અણમણી અને અળગી જેવી અકેક ચુમી લીધી; પણ ચાંપીને કોટી કરવાની કરીજ દરકાર દેખાડી નહીં, અને પછી અમો જમને પાછાં અમારી ગાડીમાં ગોઠવાયાં.

પ્રકરણ ૨૧૯.

“તું માહરી સાથે કશી રીતે ગુસ્સે તો નથી. થઇની, ઍલન ડીઅર?” અમો ગાડીમાં ગોઠવાયાં અને ગાડી પાછી ચાલુ થયા પછી થોડે વારે જુલ્યટે અમો વચ્ચેની ચુપકીદી તોડી.
૬૬

“હું ગુસ્સે થવા ચાહું તોખી થઇ નથી શકતી, જુલી.” મેં નમ્રતાથી જવાબ કર્યો, “એ તુમાખીઓને હસ્તક તેં એશક ધણું ખમેલું છે, અને એ લોકોએ ચાલતા વખતમાં પોતાની વજુ તરીકે તુને બાહલ રાખવા ધણા મોટા ધીકકાર સાથે ના કહેલી તે વાત હું જુલી જવા ચાહતી નથી. એટલા વારતે જોકે તે લોકનાં મોટાં દુઃખની વખતે આએ તોડછોડ તાહરા તરફથી નહીં થવી જોઈતી હતી, તોખી તુને જો તેમ કરવાનું વાજખી લાગે તો તેમાં મને વાંધો કરવાનો કોઇ હક નથી.”

જુલીએ જવાબમાં માહરો હાથ દાંખીને માહરો ઉપકાર માન્યો.

“હું કાંઈ હૈયાની મેલી કે સખખત નથી, અંલન,” તેણીએ ધણી દુઃખભરી અદાઓથી કહ્યું, “પણ હું એમ જોઈંછ કે આએ વર જૈયર પોતાના બધે જવાંન દીકરાઓનાં પાહડ જેવાં મોહતના મારાઓથીજ નાચાર થયાંછ. તેમ જો નહીં થયું હોતે ને હું જો જુપે મરતી એ લોકને ત્યાં એક રોટલીના ટુકડાની ખી આજી કરતી જતે તો કોઈ ખી શક વગર એ લોકો મને ધક્કા મરાવીને પોતાના મેહલમાંથી બાહર હાંકી કાઢતે, અને ત્યારે તેવાંઓને એકદમ મળીને નમી જવા માહરું દીલજ થઇ શકતું નથી !”

હવે એ રીતે અમારી ગાડી એ અમારા વચ્ચેની વાતચીત દરમ્યાન હોલખર્ન મોહલામાંથી આગળ વધતી હતી તેટલાં એક ઘર આગળ હદ વગરની ગીરદી થયલી હોવાથી કાચમેનને તે ઉભી કરવી પડી, અને મેં ગાડીની બારીઓથી દીઘામને બાહર જોયું. ખીજી ખી ધણીએક ગાડીએ એજ રીતે લોકોના દરવાબ ત્યાં ફરી વળેલા હોવાથી રસ્તો નહીં મળવાનાં કારણે થોખી ગયલી હતી, જ્યારે પુલીસ રસ્તો કરવાની વ્યર્થ જેહમતમાં હતી. મેં તેવાંમાં એક કોનસ્ટેબલને એ ત્યાં થું થયું હતું તે પુછ્યું ને તેણે જવાબમાં કહ્યું કે તે બાજુનાં એક ઘરમાં ખુન અને આપધાતની હોનારત થઇ હતી, જે વાત દીસાદીસ જાહેર થતાં સેહેંકડો લોક એ રીતે ત્યાં જમા થઇ ગયું હતું.

મેં, તેથી, ગાડીમાંથી હવે ઉતરીજ પડવા ચાહું. એટ ઓરમંડ અીટ ત્યાંથી કાંઈ દુર નહીં હતો, અને મને લાગ્યું કે ગાડીને પાસ થવાની મુશ્કેલી ધણી પડશે ને નાહક વખત ધણો ખરબાદ થશે, જ્યારે અમે દીવાળની કીનારીઓથી અમારો રસ્તો શોહોધીને બાજુમાંની એક ગલીને ટુકે રસ્તે ચાલી જઈ શકશું. ગાડી પછીથી બલે હલ્લુ હલ્લુ અમારી પછવાડે આવ્યા કરે, અને જુલીને ખી એ માહરો વિચાર ગમ્યો. અમો, તેથી, તરત ઉતરીજ પડ્યાં, જ્યારે અમોને ગાડીમાંથી એ રીતે બાહર આવતાં જોઈ—મેં જોયું કે—સાંખી બાજુએ ઉભેલી સુંદર એરખની જોડીની એક ફાંકડી વીકટોરીઆમાંથી પણ એક ગ્રહસ્થ કુદકો મારીને તરત બાહર આવ્યો !

તે પેલો હંગેરીયન ઉમરાવ કાઉન્ટ દીલેકી હતો. એ કાઉન્ટની જોડે અમોને તરતનીજ “કારશલટન હાઉસ”માં પીછાંણ થયલી હતી. વાંચનારાં સાહેબો યાદ કરશે કે જ્યારે હું જુલીને તેનાં સાસુ સસરા સાથે મેળવવા ફ્રાંચિઝમમાં દાખલ થઇ ત્યારે અર્લ અને કાઉન્ટેસ જોડે એ ઉમરાવ ત્યાં વાત કરતો બેઠેલો હતો, અને તેની જોડે ઘરડા અર્લે અમારી ઝોળખાંણ કરાવી આપી હતી. તે એક દેખીતો ધણો શ્રીમંત અને દમામદાર ઉમરાવ હતો, અને અર્લનાં કેહવા મુજબ તે જ્યારે ઇંગ્લાંડ આવતો હતો ત્યારે સમળી આગેવાન સોસાયટીમાંજ ફરવાવાળો હતો.

વળી અત્રે યાદ કરાવવા જરૂર છે કે તેણે જીલ્લાને જોઇ ને જોઇ—હું આગળ લખી ગઈ છું તેમ—જીલ્લાની દીલ્લજીત સુંદરતાથી તે ધણો મોહીત થયેલો લાગતો હતો, અને તેથી હાલમાં જીલ્લાને અને મને ગાડીમાંથી બાહર આવતાં જોતાં સાથે તે પોતાની ગાડીમાંથી તરત ઉતરીને અમોને મદદ થવા ધણી અદ્ય સાથે અમો તરફ દોડી આવ્યો હતો. તેણે માનથી ટોપી ઉઘડી.

“ગાડીમાંથી ઉતર્યાં કાંય?” તેણે કાંઈક અજબ થતાં પુછ્યું, “આએ બાજુએ લોકોની ગીરદી હદ વગરની ધણી છે, બાંનુઓ.”

હવે મેં તેને જવાબમાં હસીને સમજાવ્યું કે માહરં મકાન ગ્રેટ ઓરમંડ સ્ટ્રીટમાં આવેલું હતું, અને બાજુમાંની એક નાહની ગલીમાંથી ત્યાં દુકાને રસ્તે જઈ શકાતું હતું. તે તરત, તેથી, અમોને માહરં ઘેર સુધી પુગાડી આવવા તૈયાર થઇ ગયો, અને જોકે અમોએ તો તેને એવી કાંઈ તસ્દી લેવા ધણું બી સમજાવીને ના કહ્યું; પણ રસ્તા પર ગીરદી ધણી હોવાથી તેણે માન્યું નહીં, અને તે બજાર થઇને અમારી સાથે ચાલી આવ્યો. તેણે, એમ કરતાં, પોતાના કાચમેનને ઇસારતથી ગાડી બાજુએ ત્યાંજ ઉભી કરી મુકવા હુકમ આપ્યો, અને પછી અમો ત્રણે આગળ વધ્યાં, કે બ્યારે એવો એક “એસ્કાર્ટ” અમને મળવાથી, અલબત્ત, અમોને તે મારી ગીરદી વચ્ચેથી અમારો રસ્તો શોહોધવાને ધણી સગવડ ને સવળતા થઇ ગઈ.

અને રસ્તે જતાં કાંઉન્ટને મેં તે ખુન અને આપઘાત વિશે તે કાંઈ જાણતો હતો કે નહીં તે પુછ્યું, પણ તેણે નાજ કહ્યું. તે પણ અમો એ જાણતાં હતાં એટલુંજ માત્ર જાણી શક્યો હતો. તેનાં કેહવા મુજબ એક કોઇ છોકરીનું ખુન કરીને ખુની પોને તેજ રીવોલ્વરથી પોતાને મારી નાંખી પુરો થયો હતો. તેના તરફથી જાણવા જોયું વધારાનું એટલુંજ હતું કે તેને મળેલી ખબર મુજબ તે બંને મરનારો કાંઈ એક મુસ્લીમ વર્ગનાં અબણો નહીં હતાં, પણ કોઇ, કેહજે, સારે ધરનાંજ હતાં !

એ પછી અમો ધર પોંહ્યાં, અને મેં સમજતાને ખાતર કાંઉન્ટને અંદર આવવાની અને થોડુંક રીફ્રેશમેંટ લેવાની આજ્ઞા કરી, જે તેણે એક ગ્રહસ્થનાજ વીવેકથી ના પાડી, કેમકે તે મીળાકાતનો વખતજ નહીં હતો. એમ છતાં, તેણે બીજે દાહડે અમારી ખુશી અને રમ હાથ તો, અમને મળવા આવવા મરજી બતાવી, અને, અલબત્ત, તે રમ અમે ધણી ખુશી સાથ તરત આપી.

એ પછી અમો ધરમાં પોંહ્યાં ત્યારે હોલબર્ન ખાતે થયેલાં ખુનની વાત માહરે ધર પણ અમારી આગમ્ય પોંહ્યા ગયેલી માલમ પડી. વાહલી બીડ પોતેજ એ સંબંધમાં ખબર લેવા તે તરફ ફેરો મારીને જઇ આવી હતી, અને તે જે ખાતમીઓ કાંઈ આવેલી તેણે મને જાહેર કરી તેથી હું ધણી અજબ થઇ.

“એમાંની એક મરનારને તો તમે સારી રીતે જાણખોજ, બાઇ,” તેણીએ મને ખુલાસો કર્યો.

“હું જાણખુંજ?” હું અજબ થઇ, “કેમ બને? કાણ છે તે મરનાર?”

“તે પેલી તમારી સાથ નાટકમાં હતી તે મેલીસા હેરીસન છે. તેનું ખુન થયું.”

“શું—મેલીસાનું ખુન?” હું અને જીલ્લા એકદમ સંયેજ હેખતામને પોકારી ઉઠ્યાં, અને મેં તરતજ મબરાબને પુછ્યું, “પણ એ એનું ખુન મરનાર કાણ છે?”

“ખું કરનાર કોઈ કરનલ બેલ નામનો આદમી છે,” બીડાએ જવાબ કર્યો, અને એ નામ પણ સાંભળીને હું જાસ્તી દધાયા વગર રહી નહીં. એ કરનલ બેલ તેજ માલ બદમાશ ખુરો હતો કે જેણે મેલીસાની વરસો આગમય પેહલ્લી પાયામાલી કરી મેળી હતી, અને જેનાથી તવલુદ થયું તેણીનું એક બાળક બાકુતી ને પરાયે આશરે ઉધરું હું જાણતી હતી. એ સંધળું આપણે આ મોટી વારતાની શિરઆતના ભાગોમાંજ વાંચી આવેલાં છીએ. તે વખતે એ મેલીસા હૅરીસન સાથે નાટકમાં માહરી નવી પીછાંચુ થયેલી હતી, અને હું તે છોકરી પર દયા લાવીને એના તરફનો એક રૂકો વડીક એ કરનલ બેલને આપવા એક વાર ગઈ હતી, જ્યારે કરપીણ કહેરે ત્યાં મને ધણી સતાવી હતી.

બીજે દાહડે, તેથી, પેપરોમાં એ ખું અને આપઘાતની વીગતો વાંચવા હું ધણી આતુર થઈ રહી હતી, અને બડી બામદદે ન્યુસપેપરો આવતાં સાથે મેં બારી આગળ ખેસીને શરૂ થતાં ઝઝકળાં વચ્ચે તે ગમનાક વર્તમાન બધા વાંચી લીધા. “કમકમાત ભરેલું ખું અને ખુંનીનો આપઘાત” એ મથાળાં હેઠળ એ રસરસતો હેવાલ પેપરોમાં છપાયેલો હતો, જેમાં બહાર થયેલું હતું તેમ કરનલ બેલ મીં વીલ્કમ્સનાં જુઠાં નામે હમણું થોડુંએક પરજ હાલખર્નનાં એ ગરીબ ઘરમાં બે ઓરડા ભાડે લઇને આવી રહેલો હતો. એ ઘર મીસીસ મેસન નામની એક વીધવા બાધની માલેકીનું હતું, અને કેહજે એ બાધને તે ત્યાં રેહવા આવ્યો ને આવ્યો વેહમજ પડ્યો કે એ મીં વીલ્કમ્સ કોઇ સારો માણસ નહીં હોવો જોઈએ. તે ઝાઝો બાહર બહરવાસ જતો આવતો નહીં હતો, અને છેક અંધાર થવા પછી જ્યારે જરૂરી બાહર નીકળતો, ત્યારે બી માથું મોંદું લપેટી લઇને—જાણે જોળખાઇ આવવા નહીં ચાહતો હોય તેમજ—નીકળતો !

તેણે પેહલાં ત્રણેક અઢવાડયાનાં ભાડાંઓ સરાસરી બરાબર આપ્યાં, પણ પછી ભાડાં ચઢાવવા લાગ્યો, અને પંદરેક દાહડાની વાત પર તેણે એક પોતાનું કાગળ પોસ્ટ કરવા લખીને મીસીસ મેસનનેજ આપ્યું, કે જેણે તે શિરનામું વાંચી લીધું તો તે ઉપર ‘મીસીસ હૅરીસન જોગ ટાઇનેડેલ લૉજ, કેનસીંગ્ટન.’ એવું શિરનામું હતું. હવે એ કાગળ પોસ્ટ થવા પછી બીજે દાહડે એક બાકુતી ગાડીમાં—કેહજે—મીં વીલ્કમ્સને નામે પુછતી એક કોઇ બપકામાં રૂંસ થયેલી જવાંન અબળા ત્યાં આવી લાગી, અને તે મીં વીલ્કમ્સના રૂમમાં કમમાં કમ એક કલાક તક રોકાઇ, જે વખતે તેઓ વચ્ચે કાંઈ તકરાર ચાલતી હોય એવા તે ઓરડામાંથી ઉંડા ઉંડા સાહદ આવ્યા કરતા હતા. તે પછી તે ચાલી ગઇ, અને જરા વારે મીં વીલ્કમ્સે ચંગ વગાડીને ઘરવાળીને બોલાવી, અને એક વીસ પાઉન્ડની નોટ વટાવી લાવવા ફરમાશ કરી. તેમાંથી તેણે પછીથી ચઢેલાં ભાડાં આપ્યાં, તેમજ જે દુકાંચુદારોના પૈસા ચઢી ગયા હતા તે બી બધા ચુકાવી આપ્યા. વળી એ પછી આઠેક દિવસ ગુજરવા બાદ તેણે એક બીજું કાગળ મીસ હૅરીસનનેજ નામે પાછું લખ્યું, પણ એ વખતે તે ઉપર ટાઇનેડેલ લૉજનું શિરનામું નહીં કીધું. મીસીસ મેસને જોયું કે તે કાગળ કેનસીંગ્ટનના પોસ્ટમાસ્ટરની ફરમાંજ લખાયેલું હતું, અને જમણા હાથ પર કવરનાં ખુંણમાં લખાયેલું હતું કે ‘તે લેવા આવે ત્યાં વેર મેહરબાનીની રાહે રાખી મેળવું.’ વળી તે પછો બીજે દાહડે સહાંજે પેલીજ બાધ, તેવાજ બપકામાં રૂંસ થયેલી, એક બાકુતી ગાડીમાં પાછી તેને મળવા આવી, અને આગળની માફકજ કળ્યાના પાછા ઉંડા ઉંડા સાહદ આવવા લાગ્યા, એટલે આએ વખતે ઘેરવાળીની

છડાસા નહીં રહી શકવાથી તે ચોરની માફક મીઠા વીલ્કમ્સનાં બારણાં આગળ ગઇ, અને બારણાંની કળ પર કાન દબાવે તેણીએ તે ઝંઘડો સાંભળ્યો. એમ કરતાં તે બેની વચ્ચેની તકરારથી બાતમી એ મળી કે મીઠા વીલ્કમ્સ એક કોઈ લશ્ચરી ઓશીસર હતો કે જેણે એક વખત સારો સમો જોયલો હતો, અને તે પછીથી ધણો તપાહ થઇ ગયલો હતો, બ્યારે તેની સાંમે કેટલી તો માંગતાં લેહણાંની ડીકરીઓ ડાળા ધુરકતી ઉભેલી હતી ! વળી પુલીસનું એક વૉરંટ પણ જારી થયલું હતું, કેમકે વીશ્વાસઘાતથી ત્રણસો પાઉન્ડની એક મોટી રકમ તેણે એક આસામી પાસથી પડાવી લીધી હતી, અને તે હવે તેથી પેલી પાસે એ ત્રણસો પાઉન્ડ હાલમાં તકાળે કરીને માંગતો હતો, અને તે રકમ નીચવી લેવાનોજ એ ઝંઘડો થયા કરતો હતો. તે પેલીને સમજાવતો હતો કે માંગતાં લેહણાંની ડીકરીઓની તે કશી પરવાહ કરતો નહીં હતો, પણ આએ વીશ્વાસઘાતને લગતા ત્રણસો પાઉન્ડ તેણે જરૂર તરત ભરી દેવાજ નોંધ્યો, નહીં તો તેનો નાશ થઇ જશે ! પેલી છોકરી—મેલીસા હૅરિસન—મગર એવી એક મોટી રકમ આપી શકવા માટે સફા ના કેહતી હતી, અને તકરાર કરતી હતી કે તેના પર તેનો હકજ શાનો પોંહયે ? બીજા હાથ પર પેલો તેને દમ ભરાવતો સંભળાયો હતો કે તે જો મારકવીસ ઑફ ટાઇનેડેક્સને બડકાવી મેળવા જોગી તેણીની આગળી પાછળી વીગતો તેને લખી વાળશે તો તે પોરી રવડી મરશે, અને મારકવીસ તેને એક છોકર ઉતરતી પકંતીની ઓરત તરીકે ધકેલો મારીને તરત પોતાના આસરાથી બાહર કાઢશે ! મેલીસા વળી એના વળતા જવાબમાં તેને દમ ભરાવતી હતી કે તે જો એમ ટેસપીસ કરવા જશે તો તરતજ તે પુલીસને બોલાવીને તેનું કાંડુ ઝીલાવી દેશે, અને તે ક્યાં ભરાયલો હતો તે બતાવી આપશે ! એ રીતે તેઓ બે એકમેકના હાથ તળે એક બીજાને દબાવ્યામાં જોઇને પછીથી તે દહાડે તો સમજીતથી ઠંડાજ થયાં અને તે દહાડે વળી મેલીસા પેલાને થોડો ધણો અવેજ આપીને જતી રહી.

ત્યાર પછી આએ છેલ્લો બચબીત બનાવ બન્યો. તે ૩ જુલાઈવારનીના દાહડો હતો. આગળે દાહડે વળી પાછી કરનલે મેલીસાને કાગળ લખીને બોલાવી હતી, કેમકે મીસીસ મેસને આએ કોઈ દેખીતા વાંધાભરેલી ચાલના આદમીને તેનું ઘર ખાલી કરી આપવા નોટીસ આપી હતી, જે નોટીસ પુરી થવાને ફક્ત વચમાં બેજ દાહડા બાકી રહ્યા હતા. એટલા માટે તે ત્રીજાં કાગળના જવાબમાં ત્રીજી મરતબા મેલીસા ગઇ કાલે પાછી કરનલને મળવા આવી હતી, અને તે દાહડે તે પોતાનું દુઃખ દુખાડવાની મતલબથી તે પોરી આવી લાગવા આગમ્ય ધુમ તરેહથી ધીચીને રોજન બાશદ થયલો હતો ! એ ઉપરથી મીસીસ મેસન તો બીહીતીજ હતી કે આજે કાંઇ બી મોટો કન્યો થશે, અને તેથી તે વધતી ઓછી પોતાની સાવચેતીમાંજ હતી. તે એ ઉપરથી બારણાં આગળ પાછી જઈને બરાબ, બ્યારે તેણે મેલીસાને બોલતાં સાંભળી કે “ તમે એમ મને કંટાળો આપશો તે કાંઇ ચાલવાનું નથી ! તમારો મારો પર હકજ શું છે ? હું બ્યારે લુખે મરતી હતી, અને દુઃખના દાહડા કાઢતી હતી ત્યારે વટીક તમે મને કે તમારાં બચ્ચાંને પાન પાવલો પુછ્યોતો નહીં તે લુલી ગયાજ કે શું ? ત્યારે વટીક મેં જે કાકલુદીઓ તમોને લખી લખીને મોકળાવી તે બધીને તમે ઠોકડે મારી હતી તે યાદ નથી કે શું ? ” એવામાં કોઇ ઉપજે મળ્યેથી દાહર પરથી ઉતરી આવવાનો અવાજ કાને આવવાથી મીસીસ મેસન ગભરાઇ, ને આગળ સાંભળવા નહીં થોડાં જીવ નાખતી આગળની ચાલમાંથી તરત અંદર નાહસી ગઇ. એ પછી તેઓના કન્યાએ કેવું રૂપ લીધું તે કાંઇ જણાયું નહીં,

જ્યારે જરા વારે ધરોધર રોવોલવરો છુટવાના અવાજોથી તે આપું મકાન તેના પાયામાં ધ્રુજી રહ્યું! અલબત્ત. એક લેહેજામાં હદ વગરનો ગભરાત થઇ ગયો, અને અંદર ધસી જઇને જેવામાં આવ્યું ત્યારે તે બંને કમબખ્ત લાસ અર્ધગયલાં હતાં. તખીખી વીધ્યા તેઓને બચાવા કાંધ ખી કરી શકે એમ બાકી કાંધ રહ્યુંજ નહીં હતું!

આ તે સંઘળી ભયંકર વીગતો હતી, કે જે ઉપર મુજબ જુદાં જુદાં પેપરોમાં ટુકડે ટુકડે આપવામાં આવેલી હતી, અને તે વાંચીને બદ્દમરીની ફેજ આપંદા કેવી યુરી થાય છે તે ઉપર હું માહરં મન સાથ ગંભીર વમાસણ કરતી એકાદ પળ યોખ્યા વના રહી શકી નહીં. એ બંને મોહત ધણું જીલમગાર હતાં, અને એવાં નાલાયકોની ફેજ માટે એથી બેહતર ઉમીદ રાખીજ શું શકાય? આ દુન્યામાં બેહસ્ત અને દોળખ અહીં ને અહીં છે એમ કેહવાય છે, અને તે વાત જો ખરી હોય તો એ યુરાંઓની મજકુર ફેજ પર આપણને અજબ થવા કે અફસોસ કરવા જેવું છેજ શું?

પુલીસે તરતજ આવીને તે ખુંનામરકીવાળાં મકાનનો કબ્જો લીધો હતો, અને તપાસ કરતાં ખુંનીનું નામ મીં વીલ્કમ્સ નહોં પચ્છ કરનલ ઍલ હતું એમ તેને હસ્તકના દસ્તાવેજોથી પુરવાર થયું હતું. વળી જ્યાદા તેહકીકમાં માલમ પડ્યું હતું કે તે બંને મરનારોનું કમબખ્ત બચ્ચું જે પરાયે આશરે ઉધરતું હતું તે પચ્છ ધણુંનું મરણ પાંખી ચુક્યું હતું, અને પછીથી મેલીસા પેલા ટાઇનેડેલના કરોડપતી પચ્છ ખરા કંગાળ મારકવીસની સાથે અપ્રમાણીક અને નામોશીની જાંદગીએ જીવતી પડી રહી હતી. એ તેજ કમીનો મારકવીસ હતો કે જેના એક હજાર પાઉન્ડની બેટ જીલથાપ ખાઇને સ્વિકારતાં માહરે ધણું ખમવું પડ્યું હતું, અને જેની, માહરી પાક દયાનત અને ચોખ્ખી નિતી વિશે, ખાત્રી કરી આપતાં, વાંચનારાં સાહેબો યાદ કરશે કે, મને ધણી જેહમત થઇ હતી, માહરે વળી અત્રે જણાવવું જોઇએ કે એ બધી વીગતો કાંધ પહેલેજ દિવસનાં પેપરોમાં પ્રગટ થઈ નહીં હતી. તેમાં તો ફક્ત પ્રથમદર્જક મુકર-દમાને વગતી આગેવાન હકીકતજ આપવામાં આવી હતી, કે જે પછીથી કારોનરની જુરીમાં જાસ્તી હકીકતો જાહેર થવા પાંખી હતી, અને તે મેં વાંચનારની વાકેરી અને સગવડને વાસ્તે ઉપર સામટા સરવાળામાં એકઠીજ આપી દીધી છે.

પ્રકરણ ૨૨૦.

ખીજે દહાડે, અમોએ રજા આપી રાખી હતી તેમ, કાઉન્ટ ટીલેકા અમને માહરં મકાન પર મળવા આવ્યો, અને માહરે કચુલ કરવું જોઇએ કે એ અંગત પીછાંજીમાં તે જવાંન ઉમ-રાવના ધણા સારા ગુણો અમો કને વધારે પ્રમાણમાં જાહેર થયા. તેની વાતચીતથી માલમ પડ્યું કે તે ઉંચ કેળવણી પાંખેલો હતો, અને વળી પોતાના આચાર વિચારોમાં અતી ધણા સુધરેલો હતો. તેની રીતભાતમાં તે એક શુધ્ધો ગ્રહસ્થ હોતો, અને કઠાઈ કે ઢાંગી તત્વ તેનામાં જરા એ જોઈ શકાતું નહીં હતું. તે જીલોના મરનાર ખાવંદને ઝોળખતો હતો, અને તેના જેઠ વાઇકાઉન્ટ સાથે તેને વધારે દોસ્તી હતી.

હવે મેં જીલોને માહરે ત્યાં થોડા દાહડા થોખી જવા બોલસ કરી, અને તે દરમ્યાન એ

હજેરથન ઉમરાવ પાંચ સાત વાર આવી ગયો હતો. એ પછી જુલી ડોવર ખાતેનાં પોતાનાં “રીવર હાઉસ”માં પાછી ફરી, અને ત્યારે વળતી મીળાકાતમાં થોડાક દાહડા ત્યાં ગુનરવા આવવા તે મને બોહોંસ કરીને માહરી કને પ્રોમીસ લેતી ગઇ.

પેલા હાથ પર લેડી ફેલવેડન એ દરમ્યાનમાં ખુદાની દયાથી તદન સાજી થઇ ગઇ હતી. તે બીચારી એક દુષ્ટનાં ખુની કાર્યનો ભોગ થઇ પડીને મરતી મરતી બડી મુશ્કેલથીજ બચી ગઇ હતી, અને તે વખતની મરતી આવતી હરમીઓન અને હાલની આ રાત્રી ગોલાબ જેવી સાજી તાજી તંદોસ્ત હરમીઓન જાણે તદન બે જુદીજ હતી!!

વળી થોડુંએકે વીસ્યમ લારનરનું મને ન્યુયોર્કથી લખેલું એક કાગળ મળ્યું. તે સહીસ-સલામત ન્યુયોર્ક સુધી પુગી ગયો હતો, અને ત્યાંથી માહરી પર તેમજ તેની બીડા પર તેણે એકેક કાગળ, પોતાની મુસાફરીની વીગતો જાહેર કરનારું, લખી વાળ્યું હતું. પેલા મારકવીસ હરબર્ટનું બી એજ દરમ્યાનમાં મને એક કાગળ મળ્યું હતું, જેમાં લખવા મુજબ તેની લેલી થયેલી ડબ્લેસ માતા તેઓને ધણી મેહનત આપતી હતી, અને તે બીચારીનું માથું ઠેકાંણે લાવવાની ઉમેદમાં તેને સારી કરાવા કાબેલમાં કાબેલ તબીબોની શોહોધમાં તેઓને ગામેગામ ફરવું પડતું હતું. હાલમાં તેઓ જીનોવાથી નેપલ્સ જવા ઉપડતાં હતાં, કે બ્યારે હરબર્ટ મને ઉપડતી વખતે એ કાગળ ઉતાવળે લખી નાખ્યું હતું. તે મેરી ઝેલેન્ટવર્થને પશુ પોતાનો ધણો ધણો પ્યાર લખી વાળતો હતો, કેમકે હવે એ તો બેતકરાર નક્કી થઇ ચુક્યું હતું કે ગરીબ ડબ્લેસની તખ્તતનું કાંઈ ઠેકાંણું પડે તો તે બલો જવાંન મેરીને પરણીને લગનના પાક હકથી પોતાની બવિધની બાંચણ અને મોહરદાર બનાવનાર હતો.

એ પછી હું જુલીને પ્રોમીસ થઇ ચુકી હતી તેમ વળી પાછી થોડીક નવરાસ પામેલી થોડાક દાહડા “રીવર હાઉસ”માં મળવા ને રહેવા ગઇ. હું, અલબત્ત, ત્યાં જવા ઉપડવા આમ-અમ્ય કારણલટનના મેહલમાં અર્લ અને કાઉન્ટેસને મળી આવી હતી, અને થોડા દાહડા જુલો સાથે રહેવાને તેઓની રમ લઇનેજ આવી હતી, કે જે રમ તે લોકોએ એકેકે બોલે ને ધણી ખુશીની સાથે મને આપી હતી. વાઇકાઉન્ટને હક થવાને એક લાંબો અરસો ગુનરી જઇ ચુક્યો હતો, અને ગમે એવાં જલામ મોહતનો જખમ રૂઝ લાવનારો એકજ મલમ વખત થાય છે, એટલે વખતે એ દુઃખી માખાપનાં મનનું અત્યાર તકમાં પાછું કેટલીક હદ સુધીનું સમાધાન કરી આપ્યું હતું. એ રીતે હું સને ૧૮૪૩ના માર્ચ મહીનાની ૨૬મી તારીખની બપોરે ‘રીવર હાઉસ’માં પાછી આવી લાગી, બ્યાં મને લેડી ફેડરીક તેમજ મેરી ઝેલેન્ટવર્થે હંમેશ મુજબ ધણો મોહબતમય આવકાર આપ્યો. એમ છતાં, મેં તરત જોયું કે, જુલી આજે હંમેશ મુજબની જોઇએ એવી ઉળટમંદ કે ખુશાલ નહીંજ હતી! એ વળી શું હતું? તે શાથી એટલી નામુરાદ કે નાસબર બનેલી નજરે આવતી હતી? તેને શું એ છુપું દુઃખ હતું?

અલબત્ત મેરીનાં દેખતાં તો મને તે વિશે પુછવા ગમ્યું નહીં, પણ સાંહજે હું ફેસ કરવા માહરા ઓરડામાં ગઈ ત્યારે જુલીને મન મદદ થવાનું બાહણ કાઢીને સાથે લેતી ગઇ, અને ત્યાં જતાં સાથે એ શું હતું તે પાંધરો સવાલ કરીને મેં તેનાથી જાણવા ચાહ્યું.

જુલીએ તરત ખુલાસો કર્યો.

“પપાનું ગઇ કાલે એક કાગળ આવેલું છે, અલન,” તેણીએ ગમખવારીથી કહ્યું, અને તે

તરત રડી પડી, જેથી હું ધણી ગભરાઇ ગઇ. એવું તે શું હતું? શું બલા મીઠા નૌરમન કૉન્ડીનન્ટ પર ફરવા ગયલા કાંઇ સખખત ખીમાર થઇ ગયા હશે? પણ એ માહરા વિચારો જીલી માહરા એહરા પરથીજ પાંખી ગયલી લાગી, કેમજે તેણીએ તરતજ કહ્યું, “પપા કાંઇ ખીમાર નથી થયા, વાહલી ઍલન.”

“પણ ત્યારે એ તકલીફ છે શું? એટલી અને ખરી વાત કેહતાં કોઇ દાહડે નહીં ને આજે તું અચકાએજ શાંતી? શું પૈસા ટકાની કાંઇ તકલીફ છે?”

“હા, ઍલન,” જીલીએ માથું નીચું કરીને કહ્યું. “હું તુંને આટલો વખત ખુલાસો કરીને કેહતાં અચકાઇ તે કાંઈ તું વાહલી બેહેન પર અને કમવીઆસ છે એવાં કોઈ કારણથી નહીંજ, પણ ખરેખર તો એટલાજ વાસ્તે કે મને એ નામોશીની વાત તું બેહેન જેવી એકની આગળ ખી કેહતાં ધણી શરમ લાગેજ. ખસુસ કરીને એટલા વાસ્તે કે હું જાણુંજ કે એ તકલીફમાં મદદ થવા જોગ આવેજની તું વાહલી બેહેન પાસે ખી હમણાં છુટ કે સગવડ કદાપી નહીંજ હોવી જોઇએ!”

“પણ હવે એ બધું તાહેલું જવા દે,” મેં થોડીક અધીરાઇ કરી, “અને મને જાણવા તો દે કે શું તકલીફ છે?”

“તું જાણેજ, અલન ડીઅર, કે માહરા પપાનો હાથ ધણો છુટા છે,” તેણીએ હવે ખુલાસો કર્યો, “મમા નજદીક સવા વરસ પર ગુજરી ગયાં પછી એવણે રંજેજ છોડી દીધેલું હોવાથી કમાઇ તો એક દોઢીયાંની ખી નથી, અને આગળતું બચાવેલું તો કાંઈ દમ જેવું હતુંજ નહીં. પુષ્કાલ્ય મીસીસ ઝોલ્ડકાસલ વીલમાં એવણે એક હજાર પાઉન્ડ આપી ગયાં હતાં, અને ફરફસ્તીઅર વેચી નાખવાથી જે આવેજ ઉપજ્યો હતો તે પરજ એવણે ખીચારાનું અત્યાર સુધી ગાડું ગખડે છે, અને તેમાંથી ખી મમાંનાં મોહત ખરચ્યો દીસેલો કાહડવો પડ્યો હતો તે તો જીદો. વળી કેટલું થયું એવણે કૉન્ડીનન્ટ પરજ ફરતા ફરેજ, અને તું જાણેજ કે એમ કૉન્ડીનન્ટપર રેહવાનું ને ફરવાનું કાંઈ વગર ખરચનું કામ તો નથીજ!”

“એ હું બધું જાણુંજ ને કયુલ કરુંજ,” મેં કહ્યું, “તાહરા પપાને મેં ધણા ઝોળખ્યાજ. એવણે હાથના છુટા છે તેમ વળી દીલના ખી ધણાજ મોટા છે. કોઇનું દુખ તો ખમી શકતાજ નથી, અને જ્યાં શાલીંગ આપવાથી કામ સરે ત્યાં ખી દુલ્લાં દીલથી પાઉન્ડ આપી દેતાં અચકાતા નથી.”

“ખરી વાત છે, ઍલન,” જીલ્યટે ઉદાસીત જવાખ કર્યો, “અને જો ખરી વાત કેહું તો એ મોટાં દીલથીજ હાલ એવણે મોટી ફસાવતમાં આવી ગયલા છે! એવણે છેલ્લાં કેટલાંક અઠવાડયાંથી આસખર્ગ રહેલા છે, ને ત્યાં એક જથ્થે સાથે ધણી મોટી દોસ્તી થઈ હતી. તેણે પેહેલાં તો એવણની પાસે એવણનાં મોટાં દીલ ને અકસર બોલાઇતો લાભ લઇને મોટા ખરચો કરાવ્યા, અને પછી મોટી રકમ પોતે કેથેથી ઉંચકી તેમાં જમીનની સહી મુકાવી, ને તેની હાલમાં મોટી ફસાવત થઈ પડેલી છે!”

“એટલે,” મેં ગભરાઇને પુછ્યું, “શું પેલો તે મોટી રકમ હવે ભરતો નથી, અને કાંઈ એવણની પોતાની ધરપકડપર વાત આવીને થોબેલી છે?”

“એમજ છે!” જુલીએ રડીને કહ્યું, “તેને જેલમાં જતો બચાવવા તેના કાળાવાળાથી દોરવાઇને આંઠસો પાઉન્ડની એક મોટી હુડી પર એવણે પોતાની સહી કીધી, કેમજે પેલાએ ખાત્રી પર ખાત્રીઓ આપી કે તે હુડીની મુદત પાકવા આગમ્ય તો તેના પોતાનો એક મોટો આવેજ જરૂર હાથ આવવાનો છે, પણ તેમ તો કાંઇ થયું નહીં, અને હવે હુડીની મુદત પાકવા આવેલી હોવાથી પેલો નાણું ભરી શકતો નથી, એટલે માહરા પપાની ખીચારાની આય ઉંમરે ધરપકડ થવાની દરેક વકી ને ધાસ્તી છો પેલો તો આસખર્ગથી નાહસીજ ગયલો છે, અને કાંઠાં જઈ મુવોછ તેનો કાંઈ પતોજ નથી!”

“પણ તું કહેછ તેમ મામલો એટલો બધો બમડવાને ત્યારે વચમાં વખત કેટલો છે?” મેં બચ પામીને પુછ્યું.

જુલીએ તરત જવાબ દીધો નહીં, પણ પછી તે ઉચ્કેરણીથી માહરી ખાંધ પર માથું નાંખીને વધતાં જોશથી રડી પડી, અને પોતાનાં દયકાંઓ વચ્ચેથી તેણે જરા વારે કહ્યું. “પપા ખીચારા હાલમાં કેદ જેવાજ છે!”

“ઓ!” મેં અન્યખીથી ચીસ પાડી, “પણ એટલું બધું થયું ત્યાં સુધી એવણે કોઇને કાંઇ લખ્યુંજ નહીં?”

“હજી એમ તો પંદર દાહડાનો વાર છે,” જુલીએ સમજવ્યું, “પણ પેલો નાહસી ગયલો હોવાથી અને હુડી પંદર દાહડામાં પાકેછ તેથી ફ્રેન્ચ કાયદાની સખ્તાઇ મુજબ એવણની પાસપોર્ટ છીણવી લેવામાં આવેલી છે, અને તેથી એવણ આસખર્ગથી બાહરે જઇ શકતા નથી, અને જો આએ એક પખવાડયાંમાં પૈસા નહીં ભરાય તો જરૂર માહરા બાપ ખીચારાને જેલમાં જવું પડશે! ખરી રીતે તો હમણુંજ કેવો એક મોટો રાજદ્વારી ગુનાહ કર્યો હોય તેમ એવણ પુલીસના જાપતા હેડળ છે, અને હવે જો મદદ હું નહીં મોકલશ તો એવણનો બચાવ થઇ શકવાનો નથી!”

“પણ તું આંઠસો પાઉન્ડની મોટી રકમ લાવવાની કાંઠાંથી?” મેં અજરાઇને પુછ્યું, “તાહરી વરસ દાહડે હજાર પાઉન્ડની મુજે આવક છે, અને તુંજ કેહતીતી કેની કે મીલકત વેચવા કે ગીરવી મુકવાની તુંને કુછમાએ વીલમાં સત્તા આપેલી નથી?”

“તેજ તો માહરું સંકટ છે, એલન,” જુલીએ જવાબ કર્યો; “હું ડોવર ખાતે અમારા સોલીસીટર મી. મેન્સપ્રીફ્ટને મળી બી આવી. તેવણ બી ના કેહછ કે માહરેથી કાંઇ એવું થાયજ નહીં. વળી પપાએ કોઇની બી આગળ હોઠ ઉંઘાડીને એ વાત કરવાની મને માહરાં જોગાં પોતાનાં કાગળમાં સખખત મના દરમાવેલી છે. એવણ લખે છે કે માહરી બેવકુરી પર કોઇને હસવાનું કારણ આપતી ના, અને હું માહરે માહરી મુખાંધનું અત્રે ભોગવી લેવશ!”

“તાહરો ખરચ બી મોટો છે, જુલી ડીઅર,” મેં અતવત કરીને યાદ કરાવી, “તાહરી પાસે એકંમાં કાંઇ જમા છે ખર?”

“ફક્ત બસો પાઉન્ડ!” જુલીએ જવાબ કર્યો, “એમ તો હું માહરાં દર દરનીચર પર કાંઇ ઉપજાવી કે નાણું કઢાવી શકું, પણ સોલીસીટર મી. મેન્સપ્રીફ્ટ કેહેછ તે ખરું છે કે દરનીચર ફી

બધું એવું અસલ વારેનું અને એવ્યલ છે, કે એના મોટંગેન પર પૈસા ધીરે બી તે કોણુ?”

“અફસોસ કે એવે વખતે હું બી તુને કશી મદદ કરી નથી શકતી. ને તેથી હું બાણું દુઃખ પામુંછ,” મેં દીલગીરીથી કહ્યું, “મેં બી હમણું ધણા મોટા ખરચો કીધાછ, અને હું તદ્દન ખાલી થઈ ગયલી છું! અને મરનાર મીં ગાવરની મોટી દોલત મળી તે તો તું જાણેછ તેમ માહરા હંરીની ઇજ્જતના બચાવને વાસ્તે મીં મેકડોનેલ્ડનેજ માહરે સોંપી દેવી પડી, જે પછી માહરી પાસે થોડાક સોજ પાઉન્ડ બચેલા હતા તેથી મેં પાછી રટેજની નોકરી લીધી, પણ ત્યાં બી ફાવત થઈ નહીં. મીં રીચર્ડસે દીવાળું કાઢ્યું, અને કંપની તું જાણેછ તેમ બંધ પડી ગઈ. પછી હું ચાહતે તો માહરા ખરચ ઘટાડી નાખતે, અને ગાડી ઘોડો બી કઢીજ નાંખતે, પણ મેં જોયું કે હું તેમ કરશ તો માહરી વધતી જોઈ નાચારી જાહેર થઈ જશે, અને માહરાં જે મોટે ખાંચરેનાં ખરાં હેતવતાં હોસ્તો થયલાં છે તે લોકો બજાદ થઈને મને મદદ કરવા માંગતે, બ્યારે માહરે તેવાં હેસાંન બનતાં સુધી લેવાંજ નથી. એમ તો ગયે મહીને મીં રીચર્ડસે કંપની પાછી ચાલુ કીધી તેમાં પાછી જોડાવા મને ધણા મોટા ને સારા ધરખમ પગારની ઓફર કરીને ધણી ધણી બોહાંસ કીધી, પણ તેટલાં તો માહરા વાહલા હંરીનું બવિષ નહીં ધારેલું સુધરવાની વાત ચરચાવા ને મને તે બાબે પુરતી હોંમત આવવા લાગી એટલે મેં તેને નાજ કહ્યું. હવે અધુરાંમાં પુરૂં મને હંરીને બોલાવી લાવવા વીલ્યમને મોકલવો પડ્યો, ત્યારે તેનો અને તે લોકોને પાછા અત્રે લાવવાના ખરચનો બી મને એક ધણા મોટા અવેજ તેને સપુર્દ કરવો પડ્યો, એટલે હું ખરૂં કહું તો, વાહલી, માહરે નામે બેકમાં આજે પુરા વીસ પાઉન્ડ બી જમા નથી!!”

“ઓ, ઍલન, તું એ શું કેહેછ!” લેડી ફેડરીક હબતી ગઈ, “એટલી જુરી તાહરી હાલત? એમ તો ત્યારે બધું પાણું સરખું થશે ત્યાં વેર તાહરા પોતાના ખરચો વટીક કેમ નીબવાના ને ચાલવાના છે?”

“હું પોતે તેજ રીકરમાં છું,” મેં કહ્યું, “પણ જોદાનો હાથ લાંબો છે, અને તેની દયામાં તું જાણેછ કે, મને હમેશ ધણા વીશ્વાસ છે. એમ છતાં હવે આએ આવી બન્યુંછ ત્યારે તાહરા બલા પપાને વાસ્તે તો માહરે કાંઈ બી કરવુંજ જોઈશે. એવણુ માહરા બી પપાજ છે. માહરા બાપ જવાજ સદાના માહરા મેહેરબાન હતા અને છે, અને તેથી જે ઓશીઆળું હું માહરે પોતાને વાસ્તે કદી નહીં કરતે તે એવણુને વાસ્તે તો હું ખુશીથીજ કરશ. હું કોઇને બી લખીને એક હજાર પાઉન્ડ તરત મંગાવી લેવશ. લેડી ફેલ્ડવેડન, કાઉન્ટેસ બીએન્રીસ, મીસીસ ગાવર કે નહીં તો લોર્ડ અને લેડી કારશલટનને લખશ તો તેઓ બધાં જીવ કાઢી આપશે, અને માંગશ તે કરતાં દસ ધણી રકમ એકકે બોલે મોકળશે એ વાતમાં હું કોઈ સંદેહ ધરાવતી નથી. એટલુંજ કે”—મેં હસીને વધાર્યું—“એમ કોઈ દાહડે કીધેલું નહીં એટલે તે કરતાં માહરા જીવ પર આવવાનું!”

“ને ત્યારે છેક તેવી તો કોઈ જરૂર બી નથી, ઍલન!” જીલ્પટે સમજાવ્યું. “મને સોલીસીટર મીં મેન્સરીફ્ડ કેહેછ કે હું જે કોઇની બી બીજની સહી આપું તો એવણુ પોતે એ આફસો પાઉન્ડ મને ધીરવા તૈયાર છે, અને માહરી ખાત્રી છે કે તું જે એટલી માહરી તરફથી સહી આપે તો—”

“તું જુલી જાયછ, જુલી, કે હજી હું એકવીસ વરસની થઇ નથી,” મેં હસીને કહ્યું, “અને હું “અંદર એજ” હોવાથી માહરી જમાનત કાયદાપુર્વક લેખાય નહીં!”

“ઓ, તેની કાંઇ તું ફકર ના કર,” જુલી બજાઇ થઇ, “તું પોતે સ્વતંત્ર છે, ને તાહરં આવું કીમતી ફરનીયર છે, એટલે માહરી ખાત્રી છે કે મીં મેન્સરીલ્સ તાહરી સહી ધણી ખુશીથી કયુલ રાખશે!”

“એમ હોય તો પછી મને કાંઇજ અડચણ નથી,” મેં હીંમત આપી,—અને ત્યારે જુલી ધણી ધીરજ પામેલી દેખાઇ, કે જે પછી અમે પાછાં નીચે ઉતર્યાં. મેરી એન્ટવર્થ અમારી લાંબી ગેરહાજરીથી અજબ થતી હોય એમ મને બીહીક થઇ. તેની આગળ જુલીએ એ વાત કરેલીજ નહીં હતી, અને મને બી લાગ્યું કે હાલ તરત એ વાત તેને કાને જવા દેવા જેવી કોઇ જરૂર બી નહીં હતી.

એ પછી બીજે દાહડે હું એકલીજ ડોવર ખાતે જુલીના સોલીસીટર મીં મેન્સરીલ્ડને રૂપર મલવા ગઇ. મેરી એન્ટવર્થને તે દાહડે અચયુચ થોડીક બોખાર થઈ આવી હતી, જેથી જુલી માહરી સાથે આવી ચઢી નહીં. મેં તોબી જતાં જતાં જુલીને એકાંતમાં કહીને ધીરજ આપી કે માહરી સહી લેતાં મીં મેન્સરીલ્ડ જો જરાબી આનાકાની કરશે તો હું તરત લેડી કંલવેડનને લંડન મળવા ઉપડી જવશ, અને એક હગ્ગર પાઉન્ડ ત્યાંથી તાબરતોબ માંગી લઇ આવશ, વાસ્તે તેણીએ કોઇ વાતે હવે ફકરમંદ થવું નહીં, અને જુલીએ હેસાંનમાં માહરો હાથ દાખીને તે પર એક ચુમી લીધી.

પ્રકરણ ૨૨૧.

અને પછી હું ચાલતી ડોવર જતી હતી ત્યારે મેરી એન્ટવર્થની માતા બાજુમાંનાં જે મકાનમાં મરણ પામી હતી તે મકાન આગળથી પસાર થતાં મને મેરીના સંબંધમાં અનેક તરેહના વિચારો થયા. એજ મકાનમાં પેહલવેહલી એ છોકરી સાથે મને અચયુચ પીછાંચુ થવા પામી હતી, કે જેણે પછીથી આવી મોટી દોસ્તીનું રૂપ લીધું હતું, અને એક વખત જે જવાંન મારકવીસ માહરે પોતાને વાસ્તેની મોહબતમાં અરધો લેલો થયો હતો તેજ પછીથી એના પાક પ્યારનો પરસ્તાર થયો હતો, અને એ છોકરીને પરણીને પોતાની મોહોરદાર કરનાર હતો !

હું જાહેને તે પછી મીં મેન્સરીલ્ડને તેની આંશીસમાં મળી. સારાં નસીબે તે રોકાયેલો નહોં હતો, અને તેણે તરતજ મને અંદર બોલાવી. તે વરસ ચાલીસેકનો, બેઠી બાંધણીનો, ભરેલાં દીલનો એક આસામી હતો. તે જેમએ એટલો સબ્યતાવાળો હતો, અને મને લાગ્યું કે તે સબ્યતાનાં હેઠાંચુમાં થોડોક તુમાખ વધારે હતો. તે કાયદાનું નાક પકડીને ચાલનારો એક આસામી હોય તે જાતનો આસામી મને જોતાં સાથે લાગ્યો, અને મને તરત ભય થયો કે તે માહરા જેવી એકની જમાનત કયુલ રાખે અને જુલીને નાણાં ધીરે એવી તેણીની ગણુની ને બ્રાંતી કેવળ જુલબરેલીજ પુરવાર થવાની હતી !

મેં માહરં નામ આપ્યું, અને તે જઅઅરા હસ્યો.

“લેડી ફ્રેડરીકનાં સહી તરીકે મને તમારં નામ જાણીતું છે, મીસ પર્સી,” તેણે મુર-

ખીગીરીથી કહ્યું.

“અને ત્યારે તમે સમજી તો ગયાજ હોશો હું શું મતલબથી તમે સાહેબને મળવા આવીજ તે, મીં મેન્સરીલ્ડ ?” મેં કહ્યું.

“એવણના બાપને લગતી જે લોનની ગોઠવણ કરવાની છે તે બાબે ?” તેણે પુછ્યું.

“જી હા,” મેં કહ્યું, “એ રકમને વાસ્તે માહરી ગરીબની સહીની સીકયોરીટી તમેને ચાલશે ? હું કયુલ કરંછ કે હું “અંદર એન્” છેલ્લું, અને ખરી વાત એ છે કે હાલમાં માહરી પાસે જીવ જેવો રોકડ એવેજ કશોજ નથી !”

“એ તો ત્યારે આપણે બીઝનેસની વાત કર્યેંછ, મીસ પર્સી,” પેલાએ લગાર તુમાખથી દમામદાર રૂવેશે કહ્યું, “અને માહરે ત્યાં બીઝનેસ તો બીઝનેસની રીતેજ કરવાનો સખખત ધારો છે.”

“હું તમારી મતલબ હજી બરાબર નહીં સમજી, મીં મેન્સરીલ્ડ ! તમે શું કેહવા માંગોછ ?”

“હું એમ કેહવા માંગુછ કે હું પોતે એ એવેજ ધીરવાવાળો નથી,” તેણે જવાબ કર્યો, “હું એક માહરાં પૈસાવાળાં કુળ પાસે એ એવેજ ધીરાવાનો છું, અને માહરે કાયદાની રીતે કામ લઇ તેના પૈસાની સલામતી જેવી ને સાચવવીજ જોઇએ. હવે ત્યારે તમે શું કેહોછ— તમે લેડી ફ્રેડરીક સાથે તે લોનના બોંડ પર મને સહી આપશો, એમ ?”

“હા.”

“પણ એ એટલી ‘હા’ બસ નથીજ,” પેલો પાછું જરા તુમાખી હર્યો, “તમારી કાંઇ મીલકત છે ? તમારું કાંઇ જર જરીઆન, દર દાગીનો, ફર ફરનીચર એ રકમથી બેવડી કીંમતનું થઇ શકે એવું છે ? એમ તમે કાંઇ માહરી ખાત્રી કરી આપી શકશો ?”

મને ધણું માહું લાગ્યું.

“હું ખાત્રી તો કરી આપી શકું, મીં મેન્સરીલ્ડ,” મેં પણ હવે જરા તુમાખથીજ કહ્યું, “પણ હું ધારંછ કે માહરે તમેને એટલી બધી તસ્દી આપવાની જરૂર નથી. હું માહરા પોતાના સોલીસીટર મીં વીલકીનસનને મળશ તો——”

“કોણ, મીં વીલકીનસન ? લંડનની ફરનીવત્ઠ ધનિવાળો ?” મીં મેન્સરીલ્ડે જરા અજબ થઇને પુછ્યું, “તેવણ શું તમારા પોતાના સોલીસીટર છે ?”

“હા, કેમ વાર ?”

“કારણ કે ત્યારે તો તેવણ પોતે માહરા લંડનના એન્ડ છે !”

“તે બેહતર છે,” મેં ખુશી થઇને કહ્યું, “ત્યારે તો તમે માહરે વાસ્તે તેવણનેજ પુછાવી શકશો, અને તેવણ તમેને જરૂરજ માહરી ધણી ભલાંમણ કરશે !”

“પણ તે તો ત્યારે તાખડતોબજ ને અહીં ને અહીંજ કરી શકશે !” મીં મેન્સરીલ્ડ હવે વધારે સખ્ય થતાં જરા હર્યો, “અજબ જેવું એ છે કે મીં વીલકીનસન પોતે હાલમાં અહીં ડોવરમાંજ છે !”

“ મીં વીલકીનસન ડોવરમાં ? ” હું ખુશીથી પુકારી ઉઠી.

“ હા, ગઈ રાત્રેજ આવ્યા ” મીં મેન્સરીલે જવાબ કર્યો, “ હું હજી મળ્યો નથી, પણ અહીં આવીને મને ચીઠી મોકલીછ કે હું માહરાં કાંઈ ખાનગી કામે અહીં આવેલો છઉં, અને બપોરે બારેક વાગતે તમોને તમારી ઑફીસમાં મળવા આવશ્ચ.”

“ બાર વાગતે ? ” મેં માહરં નાહતું ધડીઆળ જોધને કહ્યું, “ હમણાં અગીઆર ને દસ થયલી છે, ને ત્યારે હું બાર વાગતે અત્રે તમારી રજાથી પાછી આવશ કે હું તેવણુ સાહેબને અહીંજ મળી શકું, અને આઝે આપણું કામ આપણે પાકું કરી લઈ શક્યે.”

તે સોફીસીટર જવાબમાં ખુશીનું નમ્યો, અને હું ત્યારે તુરત વેળા તે ઑફીસમાંથી બાહર પડી. હવે માહરે વચગાળેની ચાલીસ મિનીટ કરડી કુટીને તેજ તરફ કેઠે ફરી હરી પુરી કરવાની હતી, કેમકે જુલિનું મકાન તો ધણું લાંબે હતું; અને, તેથી, હું દરરોજ કીનારેના ધક્કા આગળજ તુરત વેળા જરા ફરવા ગઈ. હું એ વખતે માહરા જીવ સાથ પુરતી કરાજ અને ના-ઉમેદ થયલી હતી. થોડાક સો પાઉન્ડને વાસ્તે મને માહરં ફરતીચર કે જર ઝવેરાત મારજેજ કરવું પડવાનું હતું, તેથી હું માહરાં દીલથી ધણી રાજી થઈ શકી નહીં. માહરી પાસે હમેશા બેંકમાં એક સારી જેવી રકમ જમા રેહતી હતી, અને એ કેટલું કમનસીબ થયું હતું કે એવી એક રકમની મને જ્યારે ધણી જરૂર ત્યારેજ ઉપરાઉપરી ચાલ્યા આવેલા નહીં ધારેલા મોટા ખરચોને લીધે હું ખાલી થઈ ગઈ હતી, અને મને આ રીતે લોકોનું ઓશ્વાળું કરવું પડતું હતું ! !

અને હું બંદર પર એ બધી વાતોનો વિચાર કરતી ધીમે ધીમે જતી હતી, તેટલાં એક સ્ટીમર જે તરતની કંલેથી આવીને બંદરમાં લાંગરી હતી તેમાંનાં ઉતાડ્યોને મેં એક પછી એક ઉતરી આવતાં જોયાં, અને જેઉંછ તો તેમાં પેલો કાઉન્ટ ટીલેક્ટી બી હતો ! તેની પછવાડે તેના બે ખીદમતગારો તેનો “ લેગેજ ” ઉંચકીને ચાલી આવતા હતા.

“ આહ, મીસ પર્સી ? ” તે મને જોધને રાજી થયેલો દેખાયો, —અને તરત માનથી ટોપી ઉંચકીને માહરી આગળ સલામ કરતો દોડી આવ્યો; “ કેમ છેઓ તમે ? તમારાં ફ્રેન્ડ લેડી ફ્રેન્ડ-રીક કેમ છે ? હું તમોને જોધને ધણો ખુશી થયો. હું તમોને બે મહીનાની વાત પર લાંડનમાં છેલ્લો મળ્યો હતો તે પછીથીનો બાહરગામ ચાલી ગયો હતો તે આજેજ પાછો ફર્યો, અને તમે જાણીને અજબ થશો કે હું લેડી ફ્રેન્ડરીક જોથું એક કામળ બી લઈ આવેલો છું ! ”

“ ખરેખર, માહરા લૉર્ડ ? ” હું અજબ થઈ.

“ હા, મને માહરે કામે કાજે આસબર્ગ જવું થયું—”

“ ઓ, ત્યારે તમે એના ફાધરને મળ્યા હોશો ? ”

“ જી, હા; મને મીં નોરમન સાથે નહીં ધારેલી ઓળખાણુ અને મીલાકાત થઈ, અને હું ધણો રાજી થયો, ધણા મજાહના ગ્રહસ્થ છે એ મીં નોરમન,” તેણે કહ્યું, “ આઝે કાગળ ”—અને તેણે તરત જુલિ જોથું એક કાગળ કહાડ્યું—“ મને લેડી ફ્રેન્ડરીકને મોકળી આપવાનું હતું. હું પોતેજ “ રીવર હાઉસ ”માં હાથોહાથ એ આપવા જતો, પણ મને વખત નથી. મને જરૂરનાં કામે જેમ અને એમ જઈ લાંડન જતો રેહવાનું છે. એમ ના સમજતાં

કે એ બાઇ તરફનાં માહરાં માનમાં કોઇ બી રીતે ધટાડો થયોજ, અને તેથી હું તેઓને મળવા નથી જતો. હું બીજી કોઇ વખત “રીવર હાઉસ”માં એ બાઇને માહરી સલામ બરવા જરૂર જવશ.”

“તમારી ધણી મેહરબાની છે, માહરા હોડ” મેં તે કાગળ સ્વાધીન લેતાં કહ્યું. “હું એ ધણી પુશીથી જીલીને પુગાડશ.”

“ઓ ધણી મેહરબાની,” કાઉન્ટ ટીલેકીએ જવાબ કર્યો, “કાગળ ધણું જરૂરું ને તાકીદું છે, એટલે મને ધણી નીરાંત થશે કે એ ધણી ચોક્કસ હાથોએજ હું એ બાઇને પોંદ-આડી શક્યો.”—અને એ પછી અમે છુટાં પડ્યાં.

હું ત્યાંથી પાધરી ડકકા પરજ ગઇ. એ વખતે મેં જોયું કે પેલી સ્ટીમરમાંથી એક મુસાફરીની મોટી ગાડી નીચે બંદર પર ઉતારેલી હતી, અને બીજી એક ધણી સુંદર બ્રાહ્મ ક્રેન વડે ઉતારવામાં આવતી હતી, બ્યારે મને તલાસમાં ખબર પડી કે એ બન્ને ગાડીઓ પેલા હંજેરબન ઉમરાવ કાઉન્ટ ટીલેકીનીજ મતા હતી. તેના ચાર પાંચ બીજા નોકરો, પાછળ રહી ગયાલા, તે ગાડીઓ ઉતારવા ને સ્વાધીન લેવાની ગડબડમાંજ હતા.

પણ હું માહરાં મનથી જરા અજબ થઇ. મને તો લાગતું હતું તે કાઉન્ટ જીલીની ખુબસુરતીથી ધણો ખેંચાયેલો હતો, અને લંડનમાં એ છોકરી પર ધણું ધ્યાન આપતો હતો, બ્યારે અજબબીની એ વાત હતી કે તે જીલીનાં ઘર પર થઇનેજ લંડન જવાનો હતો તે છતાં એક મિનીટ રોકાઇને આ કાગળ જીલીને હાથોહાથ આપવાને મસે તે મીલાકાતની તેણે કશી આરજી કરી નહીં હતી! શું માહરી ત્યારે કાંઈ જીલ હતી, કે જીલી વાસ્તેની તે ઉમરાવની મોહીની એટલી વેહલી પાછી મરજી પામી ચુકી હતી? તે મીં નોરમન ધણો મળહનો આદમી હોવાનું બોલ્યો હતો તે એ જોઈ ગ્રહસ્થને માથેની વીપત જાણીને કાંઈ ટકોરમાંજ તો નહીં બોલી ગયો હોય? અને તે વખતે તો તેમ નહીં લાગ્યું હતું.

મગર તેમજ હોવું જોઇએ. તેમ હોય નહીં તો બીજું શું હોય? તે દેખીતી રીતે જીલીને પાછો મળવા ચાહતોજ નહીં હતો, અને માહરો જીવ એ નાઉમેદીથી હતો તે કરતાં વધતો ખાતો થયો. આપણે બ્યારે કોઇ વાતે કરાજ કે કમનનાં બનેલાં હોઇએ છીએ, ત્યારે ઉપરાસાપરી બનાવો આપણને વધારે કરાજ કે ખીજવનારાજ બનના આવે છે! પરીજામમાં, હું સોલીસીટર મીં મેન્સફીલ્ડની ઑફીસમાંથી નીકળી હતી, તે કરતાં જરા વધારે દર્દમંદ બાર વાગતે મીં વીલકીનસનને મળવા તે ઑફીસમાં પાછી ફરી, અને ત્યારે પણ જોઈંછ તો મીં વીલકીનસન તો હજી આવેલા નહીં!

“અમે કાયદાશાસ્ત્રીઓ વખતની ધણી કીંમત જાંજુનારા હોઇએ છીએ, અને તેથી મીં વીલકીનસન એક એ મિનીટમાં આવવા તો—” તે કેહવા જતો હતો, જેવામાં એક ક્લાર્કે આવીને મીં વીલકીનસનને નામનો કાર્ડ તેના હાથમાં આપ્યો.

“અંદર મોકલો!” મીં મેન્સફીલ્ડે હોકમ આપ્યો,—અને બીજીજ પળે તે બંધો સોલીસીટર અંદર ચાલી આવ્યો.

“ઓ, તમે અહીં, મીસ પર્સી?” તે મને જોતાં સાથે દેખીતી પુશાલીથી પોકારી ઉઠ્યો, સાચુત પકડયાં! હું તમારીજ શોહોધમાં છેઉં!”

“માહરી શોહાધમાં?” હું અજાણ થઈ, “તમે કેમ જાણ્યું કે મને તમારી સીફારસની જરૂર પડી? તમે ભેડી ફેંડરીકને મળીને આપાછ શું?”

“હા, હું ભેડી ફેંડરીકને મળીને આપ્યો,” મીં વીલકીનસને જવાબ કર્યો, “અને તેવ-જેન મને કહ્યું કે તમે કદાચ મને અહીંયાં મળી શકશો. તમે બેશક જાણ્યું તો હશે કે મીં મેન્સરીલ્ડ ને હું ધણા દોસ્તો છઈએ?”—અને, એમ કેહતાં, હવે તેણે મીં મેન્સરીલ્ડને શેકહેન્ડમાં હાથ આપ્યો.

“ત્યારે મીસ પર્સી માહરી મુલાકાતે કેમ મતલબથી આપાંછ તે તો ભેડી ફેંડરીકે તમોને બેશક કહ્યું જ હોશે?” મીં મેન્સરીલ્ડે સવાલ કર્યો.

“જરા બી નહીં,” મીં વીલકીનસને જવાબ કર્યો, “હું તેવજુને કાંઈ પુછવા ચોખ્યોજ નહીં.”

“હું ચાહું છું કે તેણીએ તમોને બધું કહ્યું હોતે,” મેં શીકું. હસીને કહ્યું, “કેમજો ત્યારે એક દુઃખની વાત કેહવાની માહરી નામોશી બચતે. હું કેહવાને દલગીર છું, મીં વીલકીનસને, કે મને એક દોસ્તને મદદ થવા મીં મેન્સરીલ્ડ પાસે થોડાંક નાણાં બાજે ઉછીકાં કઢાવવા દુઃખજરી ફરજ થઈ પડીછ, અને મીં મેન્સરીલ્ડ માહરો છતબાર કરી શકતા નથી, તેથી તમારી સીફારસની મને એ કટોકટ વખતમાં જરૂર છે.”

મીં વીલકીનસને તો, જવાબમાં, માહરું કોહી જાય તેમ, પેટ પકડીને ધણું મોટે સાદે હસ્યો! માહરાં પેટમાં ચઢતું ને ઉતરતું હતું, ને આએ મને બાળવા બાકી હતો શું? તે બી મને ના કેહવા કે માહરું અપમાન કરવાજ ચાહતો હતો કે કેમ?

“ત્યારે તમોને બાજે નાણાં કઢાવવાંછ?” તેણે તો પોતાનાં પેટમાંનું પાણી બી હીલબ્યા વખરે ઠંડે પેટે પોતાની દાદી મુછ સમી કર્યા કરતાં મનેજ પાછો સવાલ કર્યો, અને વળી પાછું, મોટે સહાદે, પાકીને પસેથર થાય તેમ તે હસ્યો.

“ખચ્ચીત, મીં વીલકીનસને,” મેં હવે ધીરજ જોહી દધને લગાર તીખાસથી કહ્યું, “તમો જેવા હંમેશના બલા ને માહરા મેહરબાંન એ રીતે આવા બારીક સમયમાં એક બીલકુલ પારકા અહસ્થ સામે એમ માહરી મજાક કરો—”

“હું મજાક કરું? તમારી મજાક કરું, મીસ પર્સી?” મીં વીલકીનસને એકદમ ગંભીર થયો, “બાઈ, તાહરે વાસ્તે મને એટલું બધું માન ને ચાહ છે કે તાહરી મજાક કરવી તે માહરે મન આપણી પવિત્ર બાઈબલની મજાક કરવા જેવું છે! એ તું માનીજ કેમ શકી? તાહરા જેવી નેક છોકરીઓ જેજ કાંહાં?”

હું શરમાઈ ગઈ અને એહરામાં લાલ થઈ, બ્યારે મેં ઓજરખવાહીથી પુછ્યું, “ત્યારે તમે કેહવા શું માંગોછ, મીં વીલકીનસને?”

“માહરી દીકરી, હું લાંડન વેરથી માહરું કામ મુકીને ખાસ તુને શોહાધવા ને મળવા તો બાજે અહીં મુધી આવેલો છું!” તેણે હવે પુરતી ગંભીરાઈથી કહ્યું, “માહરે ખરી ને મોટી ખુશખબ્તીનીજ એક વધાઈ તુને કેહવાની છે. હું પેહલમાં તાહરાં એટ ઓરમંડ સ્પીટવાળાં ધરમાંજ તુને મળવા દોડી ગયો, બ્યાંથી મને કેહવામાં આવ્યું કે તું ડેવર સીધારેલી છે,

અને ત્યારે હું તરતજ પોસ્ટએક મંઝાવીને અહીં આવી લાગો, અને ‘રીવર હાઉસ’માં તુને મળવા ગયો.”

“ઓ, એટલું બધું તે શું છે, મીં વીલકીનસન?” હું ખરાં દીલથી ઉશ્કેરાઈ અને અધીરી પડી,—પણ તે તો મને જવાબ કરવાને બદલે વળી સોલીસીટર મીં મેન્સરીલ્ડ તરફન પાછો ફર્યો.

“આએ એક જવાબ બાંતુ છે, મીં મેન્સરીલ્ડ,” તેણે લાંબો હાથ કરી મને બતાવતાં દેખીતાં હેત ને માનના જુસ્સાથી પુકાર્યું, “જેણે હજી તો પુરાં વીસ વરસ બી જોયાં નથી, અને તે છતાં જ એક ખરી નમુનેદાર બાંતુ છે! એ બાંધને લખ્યોનો એક વારસો મળ્યો હતો; જેની છેલ્લામાં છેલ્લી શીર્ષાંગ સુધ્યાં એ બાંધએ તે, મોટાં હાતમ દીલથી, ફક્ત પોતાના ભવિષ્યના ભરથારનું નામ નાદારીની નામોશીમાંથી બચાવી લેવા, પોતાનાં દીલની રાજી ખુશીથી ને એક બી આનાકાની વગર કાઢી આપ્યો, અને તમે મને કેહો કે એમ કોણુ કરે? કેમ છોકરી એટલી હોંમત ને એટલું મોટું દીલ બતાવી શકે?”—અને મને વળી ઉશ્કેરાતી જોઈને તરત વધાર્યું, “ઉશ્કેરા ના, બેહેન, તુંને કોઈનું આસ્થાળું થવાનું નથી. તુંને બાળે કોઈ રકમ કલાવવાનીજ નથી. મીં મેકડોનલ્ડને તેં મોટા દીલથી કાઢી આપેલી તમામ દોલતની બાળે તું પાછી ધણીઆંણી થયેલી છે!”

મેં અન્યથા અને ખુશાલીની એક ચીસ મેળી! “ઓ, કેમ બને?” મેં હેરત થતાં પુછ્યું, “એ શું બનવા જોગ છે? એ શું માનવા જોમ છે?”

“ખરેખર જાનવા જોગ અને ખરેખરજ માનવા જોગ છે, બાંધ,” સોલીસીટર મીં વીલકીનસને ખુશાલીભરી ગંભીરતાથી કહ્યું, “એમાં નહીં બનવા જેવું અને નહીં માનવા જેવું કશુંજ નથી, કેમજો ખોદાને બાર નેકી કદી ખાલી જતી નથી. તેં એવી નેકીથી એવા એક ખરા નેક માણસને તાહરો લખ્યોનો અવેજ બેખોફ ધીરયો હતો, કે જે તેટલીજ સાચવત સાચે, પોતાથી હવે બની શકેજ ત્યારે એટલા ટુંકે અરસામાં તાહરી તમામ દોલત બાળ સીકકે તુંને પાછી સ્વાધીન કરી શકેજ!”

મેં વળી ખરાં દીલની ખુશાલીનીજ એક ધીમી ચીસ મુકી! ખરેખર, ખુદા કેટલી હદ સુધીનો દયાળુ અને ઇનસારી છે તે આ કેસમાં બેતકરાર જેવાતું હતું. એ વખતે ખુશાલીથી માહરૂં આખું તનમદન ધુજતું હતું, અને માહરી લાગણીઓ ગોયા મને તમામ આજેજ અને બેહોસ કરી મેળતી હોય એમ મને લાગ્યું! અંતે હું બડી મુંઝકીલથી માહરી ઉપર કાબુ મેળવી જરા વારમાં પાછી સાહવધ થઈ. મેં તે બલા સોલીસીટરનો એ તેની વધાઈ અને તરદી માટે હજારોહજાર ઉપકાર માન્યો, અને પેલો તુમાખી સોલીસીટર મીં મેન્સરીલ્ડ પણ માહરી મોટી વખાણુ અને ખુશામદમાં હવે એકદમ ઉલટ પુલટ થયો!

એ પછી અમો સધળાં શાંત થતાં એ બધું કેમ બન્યું ને શું થયું કે જેથી બલા મીં મેકડોનલ્ડ એટલા ટુંકે અરસામાં મને માહરા લખ્યો પાછા સપુર્દ કરી શકતો હતો તેનો મેં તે બલા સોલીસીટરથી ખુલાસો શોધ્યો. મીં વીલકીનસને, એ ઉપરથી, મને બે કાગળો આપ્યાં, એક તે વદ્દ આસામીના લખ્યો ઉપકાર અને કરોડો આશ્વિરવાદનું માહરા જેવું હતું, અને બીજું એક વધારે લંબાણુ અને ખુલાસેવાર કાગળ તેણે માહરા સોલીસીટર મીં

વીલકીનસનને લખ્યું હતું તે હતું.

મેં માહરં કાગળ ઉતાવળે વાંચી લીધું. તેમાં તો, મેં કહ્યું તેમ, ફક્ત ઉપકાર અને દુવા સિવાય બીજું કંઈ હતું નહીં. જે ગંગવર રકમ તે નેકપત્ત આસામી દીલસોઝ હેસાંનની લખ્યો લાગણી સાથે મને વ્યાજ સહીત પાછી સપુર્દ કરતો હતો તે દોલતનું સુખ ભોગવવા હું માહરા બાપ અને ધણીનાં મુખારક શીરછત્રો સાથે લાંબો વખત જીવું એવી તેમાં હેતવંતી દુવાઓ લખેલી હતી. એટલા માટે મેં ખુલાસા સાર પાછી મીઠ વીલકીનસનનેજ અપીલ કરી, કે જ્યારે તેણે મને તેનાં પોતાનાં જોગાં લંબાણ કાગળનો હવાળો આપ્યો.

“પણ હું એ હમણાં વાંચી નથી શકતી, મીઠ વીલકીનસન!” મેં ઝોજરખ્વાલીથી કહ્યું, “તમે માહરં મગજ એટલું ચક્રમ કરી મેળેલું છે કે આ લંબાણ દસ્તાવેજ વાંચવાની મને ધીરજ કે સુધ્ધીજ નથી! એ હું, તેથી, જરા પછીથી માહરાં મનનું સમાધાન થયા બાદ વાંચશ, અને તેટલાં તમેજ મને નહીં કેહો કે એ શું બીના છે?”

“દુઃખ આવેછ ત્યારે તે જેમ સામટુંજ આવેછ,” એ ઉપરથી મીઠ વીલકીનસને મને જોધતો ખુલાસો આપતાં કહ્યું, “તેમજ બીયારા મીઠ મેકડોનેલ્ડ પર ગુજરવા પામ્યું હતું, એક વાર જેમ દુઃખ એવું ચોપાંમાર ધસી આવ્યું હતું, તેમજ, એ બલા જૈફની પુરતી કસોટી થવા બાદ, સુખ પણ તેના પર તેટલાજ ધસારાથી સામટું ધસી આવ્યું છે! રૉલીન્સ અને સીડનીવાળું જે મોટું અમેરીકન હાઉસ ફેલ થતું હોવાથી મીઠ મેકડોનેલ્ડ પોતે નાદાર થવા પામતો હતો તે હાઉસ આયદ ફેલ નહીંજ થયું. તેને સવેળા બાહરથી ધરખમ મદદ મળી જવાથી તે પોતાના મોટાં હાઉસની ઇજ્જત અને નામાંકીતપણું સાચવી રાખી શક્યું, કેમજે એ સેંહેકડો વરસોની અમેરીકાની ધણી પુરાણી અને મોટી માન પામેલી પેઢી છે. એ પછી એવી ધીકતી પેઢીને પાછી મંડાનાં વાર લાગ્યો નહીં, અને રફતા રફતા તે લોકોએ બધાઓને તેમના માંગતા અવેજે પાછા ભરી આપ્યા તેમ મીઠ મેકડોનેલ્ડની વારણ આવતાં તેમને પણ તે લોકોએ વ્યાજ સીકકે તેમના અવેજે પાછા ભરી દીધા!”

“ઓ ખુદા, કેટલું અજબ જેવું!” મેં ખુશાલીથી પોકાર્યું.

“હા, પણ આગળ તો સાંભળો!” મીઠ વીલકીનસન હસ્યો, “પેલું એક એવણું મોટું ગોડાઉન બળી ગયું હતું તે યાદ છે? એવણના હેડક્લાર્ક વેળાસર પોલીસી રીન્યુ કરવા જોગું પ્રીમ્યમ નહીં ભરેલું હોવાથી તે બળી ગયા પછી એવણને વળી તે વીમા કંપની તરફથી કાંઈ બી મળી નહીં શક્યું હતું—”

“હા, મને યાદ છે; હેડ ક્લાર્ક મીઠ પરકીન્સ પ્રીમ્યમ ભરતાં જીલી ગયો હતો.”

“હવે તેમાં બી એક વાંધો ઉઠ્યો!” મીઠ વીલકીનસને કહ્યું, “જે દાહડે આગળાં પ્રીમ્યમનો છેલ્લો દાહડો હતો તે દાહડે અચપ્પચ યાદ આવી જવાથી પરકીન્સ તે રૂકમનો ચેક એક કવરમાં બીડીને વીમા કંપનીમાં આપી આવ્યો, અને એજટ તે દાહડે બાહર મથસો હોવાથી એ કવર તેણે બીજે દાહડે ઓપીસમાં આવીને ખોલ્યું, જેટલાં તો ગોડાઉન બળી ગયેલું હોવાથી બીજી સહવારે વીમા કંપનીના એજટે તે ચેક “ધણી મોડો” મળેલો હોવાનું બાહણ કરીને

પાછો ફેરવ્યો. મીં મેકડોનલ્ડે તે ઉપરથી નામાંકીત કાઉનસિલોની સભ્યાહ લીધી, અને વીમા કંપની પર ઍક્શન લીધું. પરીણામમાં, એ તકરાર લવાદી પર ગઈ, અને લવાદીનો ચુકાદો બી મીં મેકડોનલ્ડની ફેવરમાંજ આવવાથી હમણાંજ તે ગંજવર આવેજ પણ વીમા કંપની તરફથી એવથુને પગાર કરવામાં આવ્યો છે!!”

“એનું નામ તે નસીબનાં નખરાં!” મેં હસીને કહ્યું.

“હા, અને તેમાં બી હજુર હજી થોડુંક નવું બી છે!” મીં વીલકીનસને પાછું ખુશ મીઠાજી કહ્યું, “એવથુનો એક ભાણેજ હતો તેને તમે ઝોળખોછ?”

“હા, મીં ઍલેક્ઝાન્ડર ગ્રાહામ,” મેં યાદ કરીને કહ્યું, “ધણે મળહનો જીવાંન છે. તેવું શું?”

“તે પોતાની કઝીન સાથે અદરાયગે હતો,” તે સોલીસીસટરે કહ્યું; “એ મીં મેકડોનલ્ડનીજ છોકરી, અને તે જવાંનનો બાપ જે ધણી અચ્છી પુંજી ધરાવતો હતો તે હમણાંજ ગુજરવાથી જવાંન મીં ગ્રાહામ તે બાપીકી મીલકત અને દોલતોનો માલેક થયો. એ ઉપરથી તેણે પોતાની બધી દોલતનો બેત્રતીઆઉંસ ભાગ મીં મેકડોનલ્ડની પેહડી ખાતે જમે કરાવીને તે હમણાં એ પેઢીમાં ભાગ્યો થયલો છે, અને એ રીતે એ બી બધું ભરતીમાંજ ભરાયું! ટુંકમાં, મીસ પર્સી, માહરે કંહવાતું કે, એ રીને તમારી પુનાઈથી તે જૈફ આસામીની થોડાક વખત વાસ્તે ધનજત બચી ગઈ, તો આજે તે તમને તમારા અવેજને નવ ટકાનાં વેપારી બાજ સાથે ભરી આપીને પાછો જેવો ને તેવો માલદાર અને પગભર ખડો થયલો છે! એટલા વાસ્તે માહરી બી મુબારકબાદી તમે બહાલ રાખો, બેહેન!”

એ પછી મેં માહરી બધી વાત કહી. જીલીના બાપ પર આક્રમ આવી હતી, અને તેને મદદ થવા આંદસો પાઉંડ હું મીં મેન્સરીલ્ડ પાસે બાજે કઢાવા આવી ત્યારે મીં મેન્સરીલ્ડે માહરો કમ ધતિબાર કરીને જે કાંઈ મને કહ્યું હતું તે વાત થતાં મીં મેન્સરીલ્ડ પોતે પણ હવે ધણો શરમાઈ ગયો, અને તેણે મોટી ઝોજરખવાહી સાથે માહરી ધણી ધણી દરગુજર આહી લીધી.

મકરણુ રરર.

એ પછી બીજા અરધા કલાક બાદ હું જ્યારે રીવર હાઉસમાં પાછી ફરી ત્યારે જીલી કુદકો મારતી માહરી પાસે દોડી આવી. મીં વીલકીનસન મને શોહોધતો તેને ધર આવી ગયો હતો ત્યારની તે અત્યંત ફકરમંદ થઈ ગઈ હતી, અને તેથી એ શું બન્યું હતું તે જ્યારે મને તેણે પુછ્યું, અને મેં જ્યારે લાગણીઓથી ઉભરાતાં તે માહરાં સદભાગ્યની તેના કને વાત કરી ત્યારે, ઝો શું તેની ખુશાલી! ફક્ત એક કલાક આગમય હું માહરી નાચારી વાસ્તે અતી ધણું દુઃખ પામતી હતી, અને તેના મુકાબલામાં દ્રવ્યનો આ વરસાદ જે માહરાં માથાં પર આવી વરસ્યો હતો તેની મહીતી થતાં જીલીએ હર્ષીત દીલે માહરાં ગળાં આસપાસ પોતાના ખ્યારા હાથ નાખ્યા, અને મને ચુમીઓથી બંધી ભરી નાખી!

“મેં એવથુને હુકમ આપી રાખ્યોછ, વાહલી જીલી,” મેં કહ્યું; “મીં વીલકીનસન આજેજ લંડન પાછા ફરશે, અને પછી કાલે સહવારે પપા પર માહરે નામે માહરી તરફથી એક

હજર પાઉન્ડ તાબરતોળ રીમીટ કરશે. તું બી, તેથી, આજે તરતજ એક કાગળ વીગતે એવથુને લખી નાખ, અને તેમાં એ બધા ખુલાસો કરજે.”

હયાં જુલી પાછો ને પાછો માહરો ઉપકાર માનવા જતી હતી, જ્યારે અચાનક મને યાદ આવી જતાં તેને રોકી નાંખીને મેં કહ્યું; “અરે, પણ સખર, બીજી એક અગતની વાત તો હું તુંને કેહતાં જુલીજ નહીં! મેન્સરીફ્ટની ઑફીસમાં મીઠ વીલકીનસનને આવતાં વાર હતો તેટલાં વખત ગુજરવા હું ડક્કા ઉપર ગઇ હતી, અને ત્યાં શું ધારેજ—મને કોણ મથ્યું? પેલો હંગેરયન ઉમરાવ કાઉન્ટ ટીલેકી!”

“ઓ, એમ કે?” જુલીએ પણ તરત યાદ આવી ગઇ હોય તેમ જવાબમાં કહ્યું, “હું બી તુંને તેના સંબંધમાં કેહવાનીજ હતી. તુંને આવતાં ઘણો વાર લાગો અને માહરા જીવને ઘણીજ અકરવકર થઇ ત્યારે તુંને દુરથી ચાલી આવતી જેવાની ઉમેદથી હું જરા દરવાજા પર ગઇ, અને તેવામાં એક ઘણી ભપકાદાર ચાર ઘોડાની પોસ્ટચેઝમાં મેં એ ઉમરાવને આપણાં ધર પરથી જતાં જોયો, જ્યારે અમારી નજર મળતાં તેણે તરત લગભગ ગાડીની બારીની બાહર નખાવી દીધું, અને એવા તો અદબથી મને સલામ કરી—”

“સલામ કીધી ખરી?” મેં જરા અજબ થઇને પુછ્યું, “વેલ, હું તે સાંભળીને ખુશી છેલ્લે, કેમકે હું ખરે કહું તો હું તો એ આસામીના સંબંધમાં ઘણી નારાજ થયેલી હતી કે આજે તાહરા પપાનું કાગળ એ આસબર્ગથી લાવેલો એકાદ મિનીટ ખોટી થઇને પોતાને હાથે પોતેજ તને પુગાડી જતે તો શું થતે?”

“શું, એ પપાનું કાંઇ કાગળ લાવ્યોજ?” જુલી મેં કાગળ આપ્યું તે લેતાં અજબ થઇ, અને ક્વર પર વાંચીને વધાયું, “હા, આજે શું? પપાએ એનીજ પાસે મોકલેલું છે. જમણા હાથનાં ખુણાંમાં લખેલું છે કે “Honoured by the Count Teleki.”

“હવે એ ત્યારે પોતેજ તુંને આપતો જતે તો શું હતું?” મેં ગુસ્સે થઇને કહ્યું, “અને એ વાતના એણે અખાડા કીધા તેથી હું ઘણી અજબ થઇ.”

“અને માહરાં પોતાનાં મનમાં બી જરા એણું આવ્યું ખરે, એલન,” જુલીએ ધીમે સાહદે કહ્યું; કે જ્યારે તેના ગાલો પર એક યુગલીખોર રતાસ એકદમ ધસી આવ્યો, “મેં બી એને ગાડીમાં જતાં જોયો, અને એ એક મિનીટ બી મળવા ઉતર્યો નહીં ત્યારે હું બી ઘણી અજબ થઇ, કેમજે તુંને યાદ છેની—લંડનમાં આપણે છેલ્લાં છુટાં પડ્યાં ત્યારે તો ડોવરમાં “રીવર હાઉસ” ક્યાં આવેલું હતું તે આપુને ચીપીચીપીને પુછીને એણે ઇધાંણી વીક લઇ લીધી હતી, અને આપુને પ્રામીસ કર્યું કે કૉન્ટીનન્ટથી પાછો ફરતી વખતે “રીવરહાઉસ”માં જરૂર આપણને મળવા આવશે!”

“ખેર, હવે એ વાત જવા દે,” મેં નાખતીથી કહ્યું; કેમજે જુલી એ ઉમરાવના સંબંધમાં જરૂરી નાઉએદ થાય ને તેનું દીલ વધતું દુઃખાય તે જેવા હું ચાહતી નહીં હતી. “હવે એ વાત જવા દે, અને પપાનું કાગળ વાંચવું હોય તો વાંચી લે. કંઈ કહાય જરૂર બી એ કાગળમાં હોય?”

જુલીએ, તે ઉપરથી, સીલ તોડ્યું અને તે કાગળ વાંચ્યું, જ્યારે મથાળેની ચોડીક લીટીએ

વાંચતાંજ તેણીએ યુમ પાડી, “ઑ ખોદાય, કેટલું અજબજેવું! કેવો અમીર આદમી! ઍલન ડીઅર, તુંને પૈસા હવે માહરા પપાને મોકલવાનાજ નથી!”

“ઑ, કાંય?” મેં હવે અચરત થઇને પુછ્યું, “પપાને અવેજ મળ્યો ખરો? કાણે આપ્યો? શું કાંઉન્ટેજ આપ્યો?”

“હા, ડીઅર! જોની, વાંચની? એ ભ્રા કાંઉન્ટેજ!”—અને જુલીના રાખસારાએ તે એમ કેહતી હતી ત્યારે વધતો રતાસ પકડ્યો! “કેટલો ભલો! તેથીજ તો એ કેવો કાગળ આપવા પોતેજ આવ્યો નહીં કે નહીં મને મળવા થોભ્યો!”

“ખચ્ચીતજ ભલો! ખરો ઉમરાવ!” મેં જોશથી કહ્યું. “ખરેખર, બાહરના દેખાવોથી ખી આપણે બાને વપ્ત કેટલો જુલાવો ખાઇએજ અને કેવો આદમીઓને ગેરમનસાફ કર્યેજ! એ જો એ કાગળ પોતે આપવા આવતે કે તુંને મળવા થોભતે તો તે ભલાખ ખાટવા આવેલો હોય એવુંજ લાગતે!”

પછી અમેએ મીં નોરમનનું કાગળ બંને જણે સાથેજ વાંચ્યું, જે ઉપરથી માલમ પડ્યું કે તેઓ સાથે આસપ્પર્ગનાં એક આગેવાન હોટેલમાં એ ઉમરાવની ઓળખાણ થઇ, જ્યારે જુલીના બાપ તરીકે એણે તેઓને તરત ઓળખ્યા ને ધણો ખુશી થયેલો દેખાયો. તે પછી આસપાસથી એ મીં નોરમન પરની મુશ્કેલીની વાત અનાયસે તે જાણવા પાંખ્યો, જ્યારે તેવણુ એક ધણા નાલાયક આદમીના શરમભરેલા દગાનાજ ભોગ થયા હતા એમ જાણીને તે જવાંન ઉમરાવને ધણુ લાગી આવ્યું. તેણે, તેથી, તેવણુને માહું નહીં લાગે તેમ તેઓ જોડે એ વાત કાઢી, અને ભયડી ભયડીને એક હજાર પાંઉન્ડની મોટી રકમ તે તેવણુને આપી આવ્યો. તેવણે, અલખત, એમ છતાં તે લેવા આનાકાંનીની એક ધણી મજબુત બાથ ભીડી, પણ કાંઉન્ટે માન્યું નહીં. તેણે કહ્યું કે તેની પાસે ખોદાનું આપેલું એટલું ખર્ચ્યાર હતું કે એવાં એક ભલાં “કૉઝ”માં મદદ થયાથી તેને કશીજ ખોટ આવનાર નહીં હતી, અને જો મીં નોરમન તે એક બક્ષીશ તરીકે નહીં લેવા માંગતા હોય તો ભલે—તેવણુના હાથમાં એટલો અવેજ આવે અને પુરી સગવડથી તેવણુ તે દેવું પાછું અદા કરી શકે ત્યારે તેમ કરે, અને તે અવેજ તે વખતે તે ખુશીથી પાછો લેશે ને રાખશે!

“એ ઉપરથી હવે તું એને વરે શું ધારેજ, ઍલન?” જુલીએ શરમાઇ શરમાઇને અવાજ તદ્દન ધીમો કરી નાખતાં પુછ્યું.

“એક ખરો ભલો આદમી દીલની સાદાઇ ને સાચ્ચાઇથી જે કરી શકે તેજ માત્ર એણે એ કાઢેલું છે,” મેં ઉડાવનારો જવાબ આપીને કહ્યું,—જ્યારે માહરાં મનથી તો ખરી ખાતરજા સાથે હું સમજીજ ગઇ હતી કે એ બેટ અને મદદનાં ખાતેનમાં જુલી પોતે હતી! હવે કોઇ શક નહીં હતો કે જુલીથી મોહીત થયેલો તે ઉમરાવ એ રીતે પોતાના પ્યારની એ એક ઓરખી પુરવારી માત્ર આપતો હતો, પણ કદાચ હું માહરાં એ અનુમાનમાં ખોટી હોઉં તો જુલીને નાઉમેદીને ધણો કારી ધા થાય તે બયથી તેનાં મનમાં અત્યારથીજ એ ઉમેદ ઉઠકેરી મુકવા જોશું કાંઇ નહીંજ થવા દેવાની મેં જોઇતી સંભાળ લીધી.

એ પછી મેં માહરાં અગત જોગાં કાગળો લખી નાખ્યાં. ખુદાએ માહરી સ્થિતી ફેરવી આપી હતી અને મને નહીં ધારેલી પાછી શ્રીમંત બનાવી આપી હતી તે હકીકત માહરે માહરાં

આહક શુભેચ્છકોને એકદમ લખી વાળવી ધણી સળવાર થઇ પડી, અને તે મુજબ મેં કારણલટનવાળાંઓને, લેડી કંલવેડનને, બીએગ્રીસને, એલીન ગાવરને, શારલોટ ગ્રીમેનને, જેન પાર્કસને, વિગેરે વિગેરેને એ સુખના સમાચાર લખી વાળ્યા. વળી બીડાને બી મેં લખ્યું, અને મેરી ગલેન્ટવર્થે જીલી મારફ્ટને એ જાણ્યું, એટલે તે તો હરખના સરાસર કુદકાજ ભારતી મને મળવા અને મુખ્યારક્યાદી આપવા હું લખતી એડી હતી ત્યાં દોડી આવી. વળી મેં મીઁ મેકડોનલ્ડને બી તેની બલાઇ અને નેકીની તારીફમાં એક ધણી લંબાણ કાગળ તે ને તેજ દાહડે લખી વાળ્યો.

હવે ઉપલી સઘળી વાતને એકાદ મહીનો ગુજરી જવા પછી હું હજી જ્યારે 'રીવર હાઉસ'માંજ હતી ત્યારે પેલા બલા મારફ્ટીસ હરબર્ટનો એક માહરી પર કાગળ આવ્યો, જેમાં તેણે મેરી ગલેન્ટવર્થે જોડેનાં પોતાનાં લગન વગર કારણે હવે દીલમાં નહીંજ નાખવાને વાસ્તે ધણી કાકળદી અને વિનંતીથી માંગી લીધું હતું. તે લખતો હતો કે તેની હીજીનરીય માતા બીચારી નહીંજ સારી થઇ શકે તે કાસમે ઘેલીજ રહેવાનો દુખભર્યો સંજોગ મજબુતીથી બરપા થયો હતો, એટલે એ લગનને વારતે તેના બાપ તરફની બાહલી તે છોકરાએ મેળવી લીધી હતી. અલખત, તેણે ખરેજ રસ્તે ચાવી ફેરવીને કામ લીધું હતું. એ બાપ પર પેલા તેના અગરગચ્ચા દોસ્ત પીસપ્લોસમની કેટલી બધી સત્તા ને અખતયારી હતી તે તે જાણુનો હતો, જેથી તેણે તેનેજ વચ્ચે નાખ્યો, કે જેણે ડોસાની ધણી આસાંની સાથે તેને હા મેળવી અપાવી. વળી મેરી પોતે પણ પોતાના મનના માની જોડેનાં લગન દીલમાં નહીં પડે તે વાસ્તે હદ વગરની ઇન્ટેન્જર થઇ ગયલી લાગતી હતી, એટલે હવે માહરી તરફથી પણ એ શુભ કારણ દીલમાં નાખવા વાસ્તે એક બી વાજબી કારણ રહ્યું નહીં હતું. મેં, તેથી, હરબર્ટને લાંડન આવતો રહેવા લખ્યું, અને પછી હું અને જીલી મેરીને લખને માહરે ધર લાંડન ખાનેજ ઐટ ઓર્મંડ રૂટીમાં એ શુભ બનાવની બધી જોઇતી તૈયારીઓ કરવા ખુશાલ પાછાં ફર્યાં. માહરાં ધરમાં, તેથી, હવે બધી ખુશાલી અને ખુશાલીજ થઈ રહી. ખુશાલી હર પ્રકારની હતી. હું પાછી લખપતી થઇને માહરે ધર પાછી ફરી હતી તેની ખુશાલી કાંઇ થોડી હતી? આહા, શું માહરી બીડાનો મને મળતી વખતનો હરખ! તેનું ખ્યાન કરવાને જાણે માહરી કને શબ્દોજ નથી! દોસ્તો બી બધાં ફરતાં ફરતાં હું પાછી ફરી હતી એમ જાણતાં સાથે મને નવેસરથી રૂબરૂ મુખ્યારક્યાદી આપવા માહરે ધર મીલાકાત આપવા આવી ગયાં હતાં, અને તે સઘળાંનો હર્ષ પણ સાચ્યાં દીલનો હતો, જેમાં પેલા હંજે-રયન ઉમરાવ કાઉન્ટ ટીલેકી એક હતો!

તે હવે અમારે ત્યાં રોજનો આવતો જતો થયો હતો, અને જીલી પર ખાસ કરીને ધણુંજ પુરતું ધ્યાન આપતો દેખાતો હતો. ખરેખર, હવે તો એ એ અદરાવાનાં હતાં તે વાસ્તે કોઇ રીતનો શક કે સુમેહ કોઇનેજ રહ્યો નહીં હતો, અને બધાં જાણી ગયાં હતાં. મીઁ નોરમન પોતે પણ ઈચ્છાંડ પાછા આવી ચુક્યા હતા, અને એ શુભ વર્તમાણ્યથી ધણી હરખાયા હતા. ખુદ જાણે કે જીલીને તેની અશોભ ને નેકીની નવાજીશમાં તેની આ પાછળી જીંદગીનાં બીજવર લગનથી નીહાલ કરવાજ માંગતો હતો! કાઉન્ટ એક ધણી નામીયો ઉમરાવ હતો, અને જેટલો માલદાર ને નામીયો હતો, તેટલોજ વળી એક બલો બરચાર સિધ્ધ થવાની ઓસ્તવાર પુરવારીઓ રજી કરતો રહ્યો હતો.

હવે હરબટ્ આબો, અને તે વખતની તે ખારાંઓની મીઠાકાતની 'પ્રુશાલીનું' બ્યાન કરવું માહરી શક્તીની બાહર છે. ડયુક તો એ લગનમાં પોતાની ડચેસની કફોડી સ્થિતીને લીધે ભાગ લેવા હાજર થઇ શક્યો નહીં હતો, પણ તેની જગ્યાએ તેને બદલે દહીમાં દુધમાં પગ રાખીને કરતો કારવતો મીઠા પીસબ્બોસમ પોતે આબો હતો, અને ડયુક તરફનાં થોડાંક આગેવાન તેડાં આણ્યાં, ડયુકને નામે, તેણેજ કાઢ્યાં હતાં. વળી તે પેહલી પંક્તીના ઉમરાવે જે છોકરીને વરસો સુધી પોતાનીજ દીકરી જાણવાની જુલથાપ ખાધી હતી તેને વાસ્તે લગનની પેહરાંમણીમાં તેણે દુલ્હાં ને સાચાં દીલથી હવે ધણી કીંમતી ભેટસોગાદો અને મોટા અવેજો મોકલ્યા હતા, અને બધી મેરીનાં સુખની તો જાણે કોઇ સીમાજ નહીં હતી !

લગન પછી તરતજ “સસરાજીને પગે લાગવા” મેરીને પોતાના નેકકેરદાર ભરથારની પવિત્ર બાંહેધરી હેઠળ નેપલ્સ જવાનું હતું, અને ત્યાંથી પછી તેઓ હનીમુન વાસ્તે કૉન્ટીનન્ટ પર ફરવા નીકળવાનાં હતાં. દીલગીરી એ લગનના સંબંધમાં જે કાંઇ બી હોય તો તેટલીજ હતી કે લગનના કારબારમાં હરબટ્ની કમનસીબ માતા પોતે બીચારી કાંઇજ ભાગ લઇ નહીં શકતી હતી, અને તે એ બાઅશાળી બનાવથી બીલકુળ નાવાકેફ અને બીનમાહીતગારજ રહી હતી !

લગન થયાં. અલખત, કાંઈ ધણી મોટી ધીંગસ કે ધામધુમ તો નહીંજ હતી, પણ બંને બાળુએથી આગેવાન સરકસોમાં તેડાં સારાં હતાં, અને ધણાંક વગદાર અને ઉમરાવ કુટુંબનાં બાંતુઓ અને અહરથોએ પોતાની હાજરીથી પરણતાં જોડાંને શોભા આપી હતી. બ્રાઇડસમેડ્સ તરીકે મેં અને બેડી કેલવેડનની એક નાહની કુવારી બેઠને કામ લીધું, અને લગન હસી ખુશી સાથે પાર ઉતર્યા પછી તેજ રાત્રે તે વરબૈયર નેપલ્સ જવા ઉપડી ગયાં. એ વખતે —બદકે લગન નકકી થયાં ને થયાં રોજ મેરી માહરે ગળે વળગી વળગીને હેસાનનાં આંસુઓનો જે દરવાવ રડતી હતી તે વિશે અત્રે લાંબુ કરવા માહરી કને જગ્યાજ નથી.

ડયુક માહરા ધારવા કરતાં બી ધણો બલો થયો હતો. વાંચનારાં સાહેબો યાદ કરશે કે મેરી એક બુકવાળાની દુકાણે, ડયુક કે જેને તે ત્યાં સુધી પોતાનો કાકોજ જાણતી હતી તેને એક ડયુક તરીકે પેહલવેહલો ઝોળખવા પામી હતી, અને ડચેસે ત્યાં ગડબડ કરી મેળવા પછી સોલીસીટર મીઠા વીલકીનસન મારફતે દસ હજાર પાઉન્ડ એ લોકોએ એ છોકરીનાં નામ પર કરવા માંગ્યા હતા. એ રકમ, તે વખતના ગુસ્સા દરમ્યાં, કમુલ રાખવાને મેરીએ મોટા તીરસ્કારથી સફા નાજ કઢ્યું હતું, જેથી મેં વચ્ચે પડીને તે નહીંજ જાણે તેમ તેને નામે તે બેંકમાં જમા રખાવી હતી, અને તે બી ડયુકે હાલમાં તેને સ્વાધીન કરવાનુંજ અને દીલાવરીથી લખી વાળ્યું, એટલુંજ નહીં પણ હરબટ્ને એક ધણી મોટી રકમનું વર્ષાણુ મળવું રહે એવું બી પોતાના સોલીસીટરને ત્યાંથી તેણે લખી મોકલ્યું, જેથી મેરીનાં બધાં વાસ્તે હવે અને જાણે જાંદગીભરની નીરાંત થઇ ગઇ.

પ્રકરણ ૨૨૩.

અને એ લગનની લગોલગજ બીજાં લગન વાહલી જુલીનાં ગોઠવાયાં ! એ લગનનેજ દાહડે કાઉન્ટ ટીલેકોએ જુલીના પવિત્ર હાથની ઓફર કરી, જે, અલખત, ધણાં માન સાથે તરતજ

કયુધ રાખવામાં આવી, અને તે લોકો અદરાયાં. કાંકન્ટે, એમ કરતાં, મુળ શિરઆતથીજ પોતાની ભલામની પુરવારીઓ આપી. તેણે માહરી મારફતે જીલીની સ્થિતિને લગતી માહીતીઓ મેળવી લીધી, અને પછી “રીવર હાઉસ” તેને લગતી સઘળી આયપત સાથે તેણે આગળ રહીને ધરડા મીં નોરમનનાં નામ પર કરાવ્યું, એટલે કે હળર પાંઉન્ડની વારસીક આવક સાથે મરનાર દુધમાય મીસીસ ઓલ્ડકાસલનાં વીલની રાહે અસલમાં જે કાંઈ જીલીનું હતું તે હવે સઘળું તેના આપની માલેકીનું થયું, જેથી તે ડોસાણ પોતાની જાંઘીની બાકીની સાંહજ એ સુખકારક મકાનમાં અમનઅમનથી રહીને ગુળરી શકે! વળી, બેલગ્રેવ સ્કવેરના પેલા ફેશનેબલ લત્તા પર એક મેહલ જેવું મકાન ખરીદીને તેણે તે બીલકુલ જીલીનાં નામ પર કરી આપ્યું, કે તેથી તેઓ લાંડનમાં હોય ત્યારે ત્યાંજ રહી શકે, અને એ ઉપરાંત ત્રણ હળર પાંઉન્ડની એક બીજી સ્વતંત્ર વારસીક રકમ તેણે પોતાની દોલતમાંથી જીદી અને અલાહેદી જીલીનાં એક-લીના નામ પર કરી આપી!!

એ તકનો મેં લાભ લીધો, અને જીલીને પાછી સમજાવી. મેં તેને સમજાવ્યું કે એવો એક ભરથાર પામવાની ખુશનસીબી જે તેણીને નસીબ થઈ હતી તે ‘કારશલટન હાઉસ’ ખાતેની છેલ્લી મીલાકાતના દરમ્યાનમાંજ પેહલું બન્યું હતું, અને તેથી એમજ સમજવાનું હતું કે સ્વર્ગમાંથી તેનો આગલો ભરથાર ફ્રેડરીક રેવન્સકલીફ પોતે જાણે તેનાં એ સુખની ધનસાધની રાહે નેકીબરી રાહતુમાઈ કરતો હતો. એટલા માટે, મેં માંગી લીધું કે, તેણે અર્લ અને કાંઉન્ટેસ તરફનો કેહેર હવે બીલકુલ વીસારી આપવો જોઈએ. ફ્રેડરીકને હક થવાને વરસ ઉપર વહી ગયું હતું, અને તે ધરડાં માળાપે બ્યારે જીલીનું એ ઉમરાવ જોડે અદરાવવાનું સાંભળ્યું ત્યારે તેઓ ધણીજ ખરાં દીલથી એ બાપે રાજ થયાં, એટલે એ ધણું જરૂરનું અને આહવા જોગ હતું કે તેણીએ તેઓને મળીને તેઓના આશિષ મેળવ્યા પછીજ એ બીજવર સાજવારીમાં જોડાવું, અને જીલી પોતાનાં એ હાલનાં મોટાં સુખ વચ્ચે પોતાનાં દીલનો તે કેહેર ધોઈ કાઢવા એકે બોલે મનાઈ ગઈ. હું, તેથી, આગમચથી જોઈવણ કરીને, તેણીને તે લોકો સાથે પાછી મેળવવા લાઇ ગઈ, અને ત્યારે તે પોતાનાં સાસુ સસરાને એવાં તો સાચાં ને નીખાલેશ હેતથી મળી કે તેઓના જીવ બધા બાગબાગ થઈ ગયા, અને કાંઉન્ટેસે પોતાનાં કીંમતી જરજરીઆંમાંથી તેના હાથ ભરાઈ ગયા એટલું બધું તેને આપીને એક દીકરીને સણગારે તેમ એ પોતાની એક વારની વહુને સણગારી!

પેલા હાથ પર જીલીનાં એ લગન “રીવર હાઉસ”માં ડેવર ખાતેજ કરવાનું નક્કી થયું. તે મકાન હવે તેના આપની ધણીઆતી મીલકત થયલી હોવાથી તે પાધરી પોતાનાં આપીકાં ધરમાંથીજ પરણીને પોતાના ધણી સાથે જાય એ ધણું વાજબી કેહવાય, અને એ વિચાર બધાંને ધણો ગમ્યો. એ માટે “રીવર હાઉસ”વાળો દુધમાય મીસીસ ઓલ્ડકાસલનો પુરાંણો બંગલો મોટા ખર્ચે નવેસરની મરામત અને કીંમતી રાચરચીલાંથી બધો સણગારીને તૈયાર કરવામાં આવ્યો, અને મારકવીસ હરબઈ અને મારચોનેસ મેરીનાં લગન પાર પડી ગયાં હતાં તેને એક મહીનો ગુજરવા બાદ એક દબદબાભરેલી બીજી મોટી પાર્ટી ‘રીવર હાઉસ’માં જીલીનાં લગનનાં માનમાં બેગી થઈ. અર્લ અને કાંઉન્ટેસ આવવા નહોં આહતાં હતાં, પણ ધણી માયાકુળ સમજવતથી હું તે લોકોને બી પસરાવી પટાવીને એ ખુશાલીમાં ભાગ લેવા માહરી સાથે લઈ જઈ શકી હતી. એ ઉપરાંત વળી મીં વીલકીનસન, લૉર્ડ અને લેડી કેલવેડન, કરનસ અને

મીસીસ ગાવર વિએરે અમારાં ધણું દોસ્તો આવ્યાં હતાં, અને કોઇ દાહડે નહીં એટલે બધો 'રીવર હાઉસ'નો પુરાણો બંગલો એ બધાં માનવંત પહોંચ્યાંઓની મુઆરક આમદથી ગાજવાજ રહ્યો હતો. ખરેખર, ખોદા એ શુભ દહાડા સૈને નસીબ કરો! એ મોટી ખુશખબતીના ખુશાલ દાહડાઓ લાગે છે કાંઈ એવા રંગીલા રસીલા!

કાઉન્ટ ટીલેકી ડોવરનાં સૌથી પેહલે વાંધેનાં 'શીપ હોટેલ'માં આવીને ઉતર્યો હતો. એ વરવહુ પણ લગન પછી લગનનીજ રાત્રે મેરી ને હરબર્ટની માફક કોન્ટીનન્ટ પર હતીમુન સાથે ઉપડી જવાનાં હતાં, અને તેમ કરવા વાસ્તે ડોવરથી જવાની સગવડ, અલખત, વિશેષ હતી.

હવે લગનની આગળી રાત્રે એક મોટું ડીનર આપવામાં આવ્યું, અને કાઉન્ટ ટીલેકી પણ જમવા આવ્યો હતો. તે ૧૮૪૩ ની જુલાઇ મહીનાની ૩૧મી તારીખનો દાહડો હતો, કે જે દાહડે મને પોતાને બી એકવીસમું વરસ બેસતું હોવાથી તે દાહડો માહરી સાલગરેહનો હતો, અને ખરેખર તો, તેથી, બધાંના જીવ બેવડા ખુશાલ હતા. એમ છતાં અમે જમવા બેઠાં ત્યારે માહરા ઉપર કાંઇક નહીં સમજી શકાય એવી બેઅટકાવ ફલગીરી અચપ્પચ ગાલેબ આવી! મેં ધણું બી મોટું હસ્તું રાખવા માગ્યું, પણ તે બેદીલી હું માહરાં દીલથી કેમે કરી ખંખેરી નાંખી શકી નહીં! માહરી જીવર જીલી પોતે મરી મરી જતી, અને ત્યાં બેગા થયલાં દોસ્ત આજ્ઞાનાઓ કાંઇ ઓછાં હેતવંતાં નહીંજ હતા. એટલા માટે એ માહરી દીલગીરી મને માહરાં પોતાનાં મનથી બી ધણી નારવા લાગી, પણ ખાનું પુરું થયું અને મખવાસ ટેબલ પર આવ્યો તેટલાંમાં તો હું કાંઈ એટલી હદ સુધીની નાસખર બની ગઇ કે મને ખચ્ચીત કરીને લાગ્યું કે માહરાથી ઓય રડી પડાશે, જેમ થાય તો આખી મિજલશ્ચની ખુશી ખુરમીમાં નાહકની ખલલ આવે તે ધણું નામુનાસેબ સમજીને હું ટેબલની માફ માંગી, જરા બાહણું કાઢી, ટેબલ પરથી તુરતવેળા પાધરી ઉઠીજ ગઈ.

હું બગીચામાં ઉતરી. બાહર હવા ધણી ખુશનુમા હતી, અને બગીચામાં મળહની જગેજમ રોશણી કરેલી હતી. દિવસ બી હજી તો તરતનોજ ઢળી ગયલો હતો, કેમકે માત્ર સાત વાગ્યા હતા, અને એ બાહરની તરોતાજગીમરી હવાએ માહરાં મનને તાજગી આપેલી હોવાથી હું માહરે મન મોટું કરી માહરી આંખમાં ઉભરી આવેલાં આંસુ પાછાં ખંચાવી નાખી શકી.

પણ એ એટલી બધી ઉદાસી માહરા પર એકદમ નહીં ધારેલી અચપ્પચ જ્ઞાંતી ગાલેબ આવી હતી? હું સમજાઉં: હું અદેખી નહીં હતી, પણ તે છતાં મેરી ગ્રેન્ટવર્થ પરણી ગઇ, અને જીલીનાં નવેસરનાં લગનની ધામધુમ ચાલતી હતી તે જોઇને મને માહરી પોતાની કમ-નસીબીને વાસ્તે કાંઇ ધણુંજ લાગી આવ્યું. મેં જોયું કે માહરી વધતી ઓછી મદદ બીજાંઓની સાજવારીઓ પાર ઉતરી જતી હતી—અંદીન મારસે પરણી ગઇ, મેરી ગ્રેન્ટવર્થ પરણી ગઇ, જીલીનાં લગનની તૈયારીઓ થતી હતી, અને તોખી માહરે પોતાનું તો હજી કાંઈ ઠેકાણું થતું નહીં હતું! વળી માહરા હેનરી તરફના કાંઇ સમાચાર વડીક મને મળતા નહીં હતા! બરાબર એક વરસની વાત પર તે અને માહરા બાપ કેલીફોરનીઆ જવા ઉપડી ગયા હતા, અને છેલ્લું તે લોકોનું કાગળ આવ્યું તેને બી એક જમાનો વહી ગયો હતો. વળી વીલ્કમ લારનર તેમને અમેરીકા શોહોધવા અને ત્યાંથી તેડી લાવવા ગયો હતો તે વાનને બી નહીં નહીં કરતાં ૭

મહીના વહી ગયા હતા. વખત જતાં કાંઈ વાર લાગે છે? તેનું બી એકજ કામજી અને ન્યુયોર્ક પોંદ્યીને તેણે લખ્યું હતું તેજ બધું હતું, અને તે પછી જોકે હું આએ રીતે પૈસાવાળી થઈ હતી, અને વાહલા હેનરીનું ભવિષ્ય પણ નહીં ધારેલું ઝળકાટવાળું બની ગયું હતું, તોબી તેનાં પાછા ફરવાનું કાંઈ ઠેકાણું નહીં હતું. ખરેખર તો તે આ ધરતીનો રહીશ હતો કે નહીં તે બી માહરે વાસ્તે ધણું ચક્રબરેલું ને બીહીધરાવતારું થઈ પડ્યું હતું! એ નાર્થ અમેરીકાના જોખ-મોથી કોણ માહીતગાર હોતું નથી? અને જે માહરા એ વાહલામાં વાહલા તેઓજ એવા જોખમો શોહોધતા ગયા હતા તેનો જ્યારે હું ખ્યાલ કરવા પડતી ત્યારે માહરી છાતી ધુણ આવ્યા વના રેહતી નહીં. ઓ, તે લોક ક્યાં ગયા? તે લોક ક્યાં ગયા? અને એ લોકોની યાદ થતાં હાલમાં જમવાની ટેબલ પરથી નાઉમેદ અને નાસખર બનેલી હું ઉઠીને બાગમાં ચાલી આવી હતી. તેઓ સહીસલામત પાછા ફરવા પરજ માહરાં સુખનો તાંતણો લટકેલો હતો, અને ખુદ તે તાંતણો તોડી નાંખીને અને સદાની દુઃખી કરી નાખવા જેવો ગરમેહર્યાન નહીં થાય એજ દુવાઓ ચાહતાં માહરી આંખમાંથી આંસુ ટપકતાં થયાં હતાં. ખુદ સાહેબ છે કે હું કાંઈ તેને મોકલવા ખુશી નહીં હતી. હું તો તેના એ લોભી ઓરાદાઓ સાંમે બાથોબાથ લડી હતી. દુર-દરાઝ એલડોરાડો સોનાની શોહોધમાં જવાનું કાંઈ લુભકો ખાધ જવા જેવું રહેલ નહીં હતું, પણ તે માહરો હેનરી ને શુરવીર વાહલો માહરી મનાથી મનાયો નહીં, અને ત્યારે લાચારીથીજ મેં તેને જવા દીધો હતો.

તેના પર માહરં ખરાં જીગરનું હેત હતું. છેક બચીથીજ એ હેત ચાલ્યું આવ્યું હતું. તે એક પટલો, નાધલો, સુંદર છોકરો હતો, અને હું પોતે એક નાધલું બાળક હતી, ત્યારે બી હું તેને હેતથી જોતી હતી. પછી વળી માહરા મમાવાજી બેહસ્ત પામ્યા ત્યારે માહરાં કુદજી-માય એને લઇને અમારે ત્યાં રેહવા આવ્યાં અને રહેલાં હતાં ત્યારે મેં એને તેટલાંજ હેતથી પાછો જોયેલો હતો, અને પછી તો વાંચનારાં સાહેબો યાદ કરશે કે શેરીફમાં હું ખુદ એ માહરાં કુદમાખને ધરજ રેહવા ગઈ હતી. તે વખતે ત્યાંથી જ્યારે મેં લંડન કાંઈ માહરા ગુનરાનું સાંધણ શોહોધવા જવાનું ઠરાવ્યું ત્યારે તે કેટલો નાઉમેદ થયો હતો? અને ત્યારેજ અમે બંને સમજ્યાં હતાં કે અમે એકમેકને ચાહતાં હતાં. તે બધી વાત મેં હાલમાં પાછી યાદ કરી. ખચ્ચીત, એ વખતે મને લાગ્યું કે હું જે જાણવા પામું કે હેનરી મરણ પામ્યો હતો તો તે ફટકો પડવા પછી હું પોતે પાછી ઉઠવા કે જીવવા પામું એ બનવુંજ જાણે માહલ અને મુશકેલ હતું!

અને એ બધા માહરા વિચારો અને દુઃખી અને ઘેલીજ દરી મુકનારી છેક છેલ્લાંમાં છેલ્લી ટાંચે પોંદ્યા તોવામાં બાહેરનો દરવાજો અચાનક ધણું જોશથી ઉઘડવાનો અને અચાજ આવ્યો, અંદર ધસી આવતાં પગલાં વાગ્યાં, અને ઓ ખુશાલી! મેં શું જોયું? મેં ચમકીને પાછળ ફરી જોયું તો માહરા વાહલા બાપ અને દીલોજાન હેનરીજ અંદર ધસી આવતા હતા!!

મેં મોટાંમાં મોટાં સુખની ચીસ પાડી, અને હું તે લોકોના હાથમાં ધસી ગઈ. અરે, આ કોઈ ઠગારું સ્વપ્નનું તો નહીં હતું? જાણે હું તે લોકોને પાછા છોડવાજ નહીં માંગતી હોઉં તેમ મેં તે લોકોને માહરી બગલગીરીમાં દાખીને સાચવી રાખ્યા અને ઓસ્તવાર પકડ્યા!

પણ અન્યથા એ અને એટલીજ નહીં હતી. અન્યથાઓની અન્યથા તો એ હતી કે તે એ એકલા નહીં આવ્યા હતા. તેઓની સાથે એક ત્રીજો આસામી હોવો જોઈએ, અને તે વીશ્વમ હોવો જોઈએ, પણ તે તો મને તે બાજુએ કંઈ દેખાયો નહીં, જ્યારે તે ત્રીજો આસામી તો કાંઈ બીજો અને જુદોજ હતો ! એ કાંઈ હતો ? તે પેલો દગલબાજ મૉસ હતો, કે જે પેલા જીપરીઓના રાજ ગીલ્ડરૉયની ચાલમાં આગ લાગવા પછીથી માહરો તમામ અવેજ લખને પોત્તાર થઈ ગયો હતો ! હું, તેથી, તેને જોઈને ધણી અન્યથ થઈ, અને માહરી ગરીબ બીડાનું સુખ મને યાદ આવી જતાં મેં માહરા પપા તરફ ફરીને ફરફમંદ પુછ્યું, “પણ વીશ્વમ કાંઈ છે ? મેં વીશ્વમ લારનરને તમોને લેવા મોકલ્યો હતો તે તમોને મલ્યો નથી કે શું ?”

જવાબમાં માહરા હેનરીએ તેમજ માહરા પપાએ હસીને મને તેજ બગીચામાં થોડેક દુર બતાવ્યું. ત્યાં વીશ્વમ હતો, કે જે એક મોટાં ઝાડને ઓથે અરધો સંતાઈને ઉભેલો હતો, અને તેની ઝાડમાં બીડા હતી !

અને તેવામાં મૉસ માહરી કને યુઠણ પર પડ્યો. તેણે માહરા સ્કટની કીનારી પકડી લીધી અને ધણી ઓજરખ્વાહીથી કહ્યું, “આએ બેઉ સાહેબો મને પકડીને અત્રે લાવેલા છે, મૉસ પર્સી, પણ હું તમારો તમામ અવેજ તમારે સ્વાધીન કરવા સાથે લઈ આવેલો છું, એટલે એ લોકોએ મને તમારી મારી મેળવી આપવાનું ધણી ઉદારતાથી માથે લીધેલું ને વચન આપેલું છે.”

“હા, ઍલન દીકરા,” માહરા પપાએ મયાળુપણે કહ્યું; “એ લુટારો તાહરો જે અવેજ તુંને લુટીને લઈ ગયો હતો તે બધો પૈએ પૈ બ્યાજ સાથે બરપઈ કરી આપવા પાછો લાવેલો છે, એટલે મેં એને મારીતું વચન આપેલું છે, ને તાહરા છત્રીસ હજાર પાઉન્ડની મોટી ફોલત આપંદ બી ખોદા તુંને પાછી સ્વાધીન કરેછ એટલે હવે આપણે એને મોટાં મનથી માફ કરશું.”

“મને કાંઈ વાંધો નથી, મુરખ્ખીજ,” મેં અત્યંત ખુશાલ અને હેસાંનમંદ કહ્યું, “તમો માહરા વાહલા અને દાનાવ બાપે એને જે વચન આપ્યું હોય તે વચનથી હું પોતે બી બંધાયલીજ છું.”

“અને એ રીતે, ત્યારે વાહલી ઍલન, તું તો પાછી પઈસાવાળી થઈ ગઈ ?” માહરા હેનરીએ હસીને પોતાની ખુશાલી જાહેર કીધી.

“હા, પૈસાવાળી તે વળી કેવી !” મેં હર્ષાંત જીગરે કહ્યું, “તમો વાહલાઓ હજી જાણતા નથી. તમો ધારી શકો તે કરતાં ધણી વધારે બ્યાદા ! મીં મેકડોનલ્ડ પૈસેટકે એટલા વારમાં તો પાછા આવ્યાદ થઈ શક્યાછ, અને તેવણે મીં ગાવરવાળો તમામ અવેજ મને પાછો બરી દીધોછ !”—અને, એ સાંભળીને, વાહલો હેનરી તેમજ માહરા પીતા જે હદ વગરના ખુશી થઈ ગયા તેનું ખ્યાન માહરે કરવું જામશે ?

“અમોજ ત્યારે બેવકુફ થયા !” માહરા હેનરીએ લગાર દુઃખ પામતાં થોડીક અતવત કરીને કહ્યું, “અમો પૈસાની શોહોધમાં ઠેઠ અમેરીકા ગયા, અને સામા ગાંઠના હજારો ખરચીને ખાલી ખીસાના નાઉમેજ પાછા ફર્યા છીએ !”

“ખાલી ખીસાના બી નહીં અને નાઉમેજ બી નહીંજ,” મેં જોશથી કહ્યું, “મેં તમોને કાંઈ નવું બનેલું હોવાની વધાઈ કેહેવાજ અત્રે પાછા તેડાવી લીધા, અને તો, હવે સાંભળો માહરા વાહલાઓ, કે ખુદાએ આપંદ આપુને હર તરેહની નવાજેશથી નીહાળજ કરી નાખ્યાછ !

વાહલા હેનરી, નહીં મનાય તેવું જ કાંઈ થયેલું છે, કેમજે કારણકટનની કરોડોની દોષત અને એરટેતો ઉપરાંત અર્લના ધણી માનવંત ખેતાપના બી ભવિષના વારસ અને માલીક તમે પોતેજ છો !”

અને હેનરી એ નહીં માન્યામાં આવે એવી અજબ જેવી વાત સાંભળીને ઘેલા જેવો મને જેવા અને ટીકવાન પડ્યો, ન્યારે વીગતવારે બધા ખુલાસાઓ આપીને એ સુવચન વાસ્તે તે એજ વાહલાઓની ખાત્રી કરતાં મને ખરેખર ધણી જેહમત થઇ.

પ્રકરણ ૨૨૪.

એ દરમ્યાનમાં બંગલાની અંદર એ માહરા વાહલાઓ પાછા ફરેલા હોવાના વતમાન આમની ખુમ પેરે ફરી વળ્યા હતા, અને ડાઘનીંગરમમાંથી બધાં, તેથી, સામગ્રા અજબ થતાં બાહેર દોડી આવ્યાં. એ વખતે મેં બધાંઓ જોડે એ બંનેની ઓળખાંણ કરાવી, અને હવે જરા બી છુપાવ્યા વગર માહરા પીતાને બી મેં માહરા બાપ મીં પર્સી તરીકેજ બાહીમત ઓળખાવ્યા. હવે ફર તે શું હતી? અર્લ પોને માહરા પપાના ને માહરા મિત્ર થયા હતા. તેવણે માહરા પપાનું મારી પત્ર સરકારમાં વગ ચલાવીને મેળવ્યું હતું, અને હવે તેવણના સંબંધની એક શીઠા ગઢગુજરી સીફ અધકારની નીસ્તીમાંજ નાબુદગી પામી ચુકી હતી, એટલે હવે તેવણને છુપાવવા જોગી કોઇ જરૂર બાકી નહીં હતી. ખુદ અર્લે પોતે આગળ થઇને ધણી મમતાથી માહરા મપાને શેકહેન્ડમાં હાથ આપ્યો, અને એ મુજબ બધાં અરસ-પરસ મળતાં બેટતાં હતાં તેવામાં મીં આસે અને વિનંતીમર્થા અવાજથી જરા બાજુમાં બોલાવી.

“આએ સીફ પેકેટમાં તમારા પપા અને મીં વેકરીફડની રૂબરૂમાં મેં છત્રીસ હજાર પાઉન્ડની મોટી રકમ બીડેલી છે, મીસ પર્સી,” તેણે કહ્યું, “અને તે એટલી તમારે સ્વાધીન લઇને મને અહીંથી હવે નાબુદ થવા દેશો? એ રકમ હાથોહાથ તમેને પોંદચાડવા અને તમારી મારી માંગી લેવાજ તમારા પીતાને મેં પ્રામીસ કર્યું હતું તે દરજ મેં અદા કરી છે, વાસ્તે હવે મને જવા દેઓ? બધાં મને જોયા ને ટીક્યા કરેજ અને માહરે બરડે પાણી ઉતરેજ !”

“લે, દીકરા અંકન, એ પેકેટ લઈ લે,” માહરા પપાએ એવામાં કહ્યું, “એ અવેજ બધા અમારો ચોક્કસાઇથી જોયલો ને અણેલો છે.”

મેં, તે ઉપરથી, તે પેકેટ સ્વાધીન લીધું, અને ધીમેરૂસાહદે કહ્યું, “જાઓ, મીં આસ, હું તમેને એ માહરા જોગી ભયંકાર દગલખાજ માફ કરૂંછ.”—અને જવાબમાં તે મને બે હાથે નમી સલામ કરીને ગુપચુપ ત્યાંથી ચાલતોજ થયો. એ પછી જ્યાં વીલ્યમ અને બીડા હતી ત્યાં હું દોડી ગઇ. મેં વીલ્યમને ત્યાં જઈ ધણીજ હેતથી શેકહેન્ડ કરી, ને એ જે વફાદારી સાથે મેં સોંપેલું કામ પાર ઉતારી આવ્યો હતો તેને વાસ્તે તેનો ધણો ધણો ઉપકાર માનીને ધણી ધણી સાખાશી કહી સંભળાવી. બીડાને બી મેં ધણી હેતથી કોટી કરી. હું તો જાણે ખુશીથી છાકટજ થઇ ગઇ હતી! હું ઘેલી જેવી, એક નાહતું રમત્યાલ બચ્ચું હોઈની

તેમ, અહીંથી ત્યાં દોડું અને ત્યાંથી અહીં દોડું ! કાણુ સાથે વાત કરવી ને શું શું વાત કરવી તે બી જાણે પુરૂં પાઘરૂં મને સુઝે નહીં. એવામાં લોડ કારશલટન કાંઈ મોટેથી બોલતા સંભળાયા, અને મેં ચમકીને તે બાળુએ જોયું. તેવણુ ઉંચા ઓટલા પર માહરા હેનરીની હાથ હાથમાં પકડી ઉભેલા હતા, અને અમો સધળાં નીચે બગીચામાં હતાં.

“ સાંભળો, બાંનુઓ અને મહરથો,” તેવણુ મોટે સાહદે કહ્યું. “ હું એક વાત અને તરત ને તરત જાહેર કરી દેવાજ રમ્મ લઉંછ. વૅરીકશાયરમાં જે શ્રીમંત અને નામાંકીત વેક્શીલ્ડ-વાળાઓ થઇ ગયાછ તેઓ કારશલટન હાઉસનો વંશવેળો ખતમ થઈ જાય તો કારશલટનની પદ્ધતી અને પૈસાના કાયદાસરના હકદાર માલેકો છે એ વાતના દસ્તાવેજ સાહદનો સાથે પકડે પાપેના પુરાવાઓ મળી ચુકયાછ. મેં પોતે તે માહરા સોલીસીટર સાથે બારીકાથી જોયાછ અને તપાસ્યાછ. હવે કમનસીબે માહરી આગમચ માહરા એક કરતાં બધે દાહડે વારેના છોકરાઓ ફના થઇ ગયાછ ”—અને અહીં તે જઇક આસામીનો અવાજ ગગળી પડ્યો,—“ એટલે માહરા વારસ તરીકે વૅરીકશાયરનાં વેક્શીલ્ડવાળાંઓના છેલ્લામાં છેલ્લા હૈયાત નબીરા તરીકે માહરી પછવાડે માહરા વારસા પર આએ જવાંનનો હક પુરવાર થઇ ચુક્યો છે; એટલા વાસ્તે હવે પછીનો આએજ માહરો દીકરો ને વારસ છે, ને માહરાં મોહત પછી એક અલ્લનું કોરોનેટ એનુંજ માથું શોભાવશે.

આ તેવણુ ધણુંજ અસરકારક બોલ્યા, અને તેમની આંખમાં તેવણુ એમ બોલતા હતા ત્યારે આંસુ આવેલાં જોઇને ધણીકની આંખમાં પણ જળજળ્યાં ભરાઇ આવ્યાં, અને માહરેથી પણ રડ્યા વગર રેહવાયું નહીં.

“ આએ કેટલું અજબ જેવું થયુંછ, ઍલન ! ” માહરા બાપે માહરે કાને લાગીને કહ્યું.

“ તમોને કોઇ દાહડે એવો કાંઈ વેહમ બરપા થયલો ખરો, પપા ડીઅર ? ” મેં પુછ્યું.

“ ઓ, એક કગરસ બી નહીં ! ” માહરા બાપે ખાત્રી આપી, “ તાહરા પુવા સાથ મને કાંઈજ સારૂં નહીં હતું, અને તેથી હું એ લોકને વિ શેકાંઇજ જાણુવા પાંચો નથી.”

“ વળી તેવામાં અર્લ મોટે સાહદે પાછું બોલ્યા.

“ આએ આપણી ઍલન આખી સ્ત્રીજાતીને શોભા આપે એવો એક અબળા જાતીનો નાદાર નમુનો છે,” તેવણુ વળી માહરી બણી હાથ કરી બાંગેચુલ્લંદ કહ્યું, “ એ છોકરીની નીતી ને નેકાની જે વખાણુ કર્યું તે ઓછી છે. નાટકનો ધધો ધણો હલકો કેહવાયછ, અને એ એક નાટકવાળી છે, તે છતાં નાટકનાં સ્ટેજ પર રહીને એણે પોતાની જીંદગી એટલી પ્રકાશમાન કીધેલી છે કે એ ધધામાં બી એવાં બેમુજ રત્નો પેદા પડી શકે છે એ વાતની આપણને જાણે ખાત્રીજ મળી જાય છે ! હું, તેથી, ખુશી છઉં, સાહેબો, કે એજ માહરા હેનરીની હવે પછી તરતમાં મોહરદાર થનાર છે, અને માહરો ખેતામ અને માહરી દોલત એવી એકના બરથારના સ્વાધીનમાં જનાર છે એ વાસ્તેનાં માહરાં સુખ ને સતોષની જાણે કોઈ હદજ નથી ! ”

અને એ બધા ખુલાસાઓ અને મળવા ભેટવાનું ખતમ થવા પછી હું માહરા હેનરીના હાથમાં હાથ આપીને બાગના એકાંતમાં ક્યારે ઉતરી ગઇ તે હું જાણું જાણુતી બી નથી ! તે વખતે

અમારા એ સુખના એકલા ગુલાબ ઉંચાં આસ્માનમાં ચુપકી સાથે ચક્રવ્યક કરતા એકલા તારા સીતારાઓજ હતા. અમો ખને જાણે અમારાં પવિત્ર સુખમાં લીન થઇ ગયલાં હતાં. માહરી આંખમાં માહરો હૈનરી જેવો નમ્રોન્નુવાન તેટલોજ થસાદાર અને તેવોજ સોહામણો દેખાતો હતો. જાણે તે એક ઉમરાવ થવાને વાસ્તેજ સરજાયો હતો! તેનો તમામ તોરજ અસલથી ઉમરાવી હતો, અને હું કોઇ શક નથી કરતી કે મને જોઇને માહરે વાસ્તે તે માહરો વાહાલો પોતે બી એમજ ધારતો અને એટલોજ હરખાતો હતો! પ્યાર માસની જલેમ જુદાઇ પછી અમો એ કીસમે એકઠાં થયાં હતાં, અને એકઠાં થયાં હતાં ત્યારે બધી વાતે હદ વગરનાં સુખમાં સુખી થતાંજ એકત્ર થયાં હતાં.

અને એ મુજબ હાથમાં હાથ મેળવી હનરો આગળી પાછળી વાતચીત કરતાં અમો મોટી રાત તક બાગમાં ફરતાં રહ્યાં. અમારું હૃદય શાખ પુરવું હતું કે 'અમારાં તમામ સંકટોનું હવે સેવટ આવી ચુક્યું' હતું, અને અમો ખરી સુખીજ જીંદગીની સફરમાં સેહલ કરવા નીકળી ચુક્યાં હતાં! ખોદાએ પૈસા, ખેતાબ, પ્યાર અને જે જોઇએ તે નાદર નવાજેશોનો અમારે માથે જાણે વરસાદજ વરસાવ્યો હતો, અને મેં જે એક ખરેખરી નેકીબરી જીંદગી, માહરી ધનસાંન તરીકેની એક પાક ફરજ તરીકે, માહરી આસપાસનાંઓનાં બલાંને અરપણુ કરી ગુન્નરી હોય, તો ખોદાને બારનો તે વાતનો આએ અનેજ અમારી આટલી ટુંકે ઉંમરમાં અમોને ખરેખર ધટે એ કરતાં વધારે મોટો મળતો હતો.

અમોએ ધણી વાતો કરી, પણ તે બધું અત્રે વાતચીતના આકારમાં માહરે ઉતારવું નથી. વાંચનારની સગવડને વાસ્તે હું એકલા સીલસીલામાંજ તે અત્રે ટુંકમાં કહી દઇશ:—

એ લોકોએ ન્યુયોર્ક પુગીને મને એક કાગળ લખ્યું હતું તે તો હું કહી ચુકીજી, અને પછીથી હૈનરીનાં કેહેવા મુજબ એલડોરાડોની સોનાની ખાંણો વિશે ન્યુયોર્કમાં તે લોકોએ ધણી તલાસ ચલાવી. તેઓને એમ કરતાં કેલીફોર્નિયાની ખાંણોને લગતો જરૂરી પત્તો મળ્યો, અને તેઓ અમેરીકન યુનીયનની એતાલીસથી તેતાલીસ સુધીની લેટીટ્યુડ પર પોંહચી ગયા. એમ છતાં તેઓએ મને જરા બી વીસારી નહીં આપી હતી, અને જ્યાં બી બનવું ત્યાંથી કાગળો લખીને મને પોસ્ટ કરતા રહ્યા હતા, કે જેમાંથી કોઇ બી કાગળ મને પોંહચવા પામ્યાં હતાંજ નહીં.

મુસાફરી, હૈનરીનાં કેહવા મુજબ, બડી મોટી જેહમતની ને હાડમારીની હતી. કોઇ વખત રેલવેમાં અને કોઇ વખત સ્ટીમરમાં, તો કોઈ વખત વળી ઘોડેસ્વાર થઇને તે લોકને આગળ વધવું પડતું હતું. બીલકુલ પાંડિપ્યાદી મુસાફરી બી ધણી કરવી પડી હતી, કે જે હદ વગરની બીકટ થઇ પડી હતી. જેખમ તો કદમોકદમ જાણે પુકે લાગ્યા હતા! હર પાંતીના ને હર જગ્યાના જેખમ હતા, અને તોબી જ્યારે જ્યાં પોંહચવાનું ત્યાં તેઓ પુગી ગયા ત્યારે નાઉમેદી સિવાય બીજું કાંઈ તેમને નસીબ ગઈ શક્યું નહીં. સોનાની ખાંણો તો બેશક ત્યાં બેશુમાર હતી, પણ અમેરીકન ઇન્ડિયન જંગલીઓનો ત્યાં એટલો જલેમ દોર હતો, અને બીડ-માંના કુત્રા માફક તેઓ તે જગ્યા બેફાયદા એવી ઘણાતી કરી બેઠા હતા, કે મળલ નહીં ઇન્કે-જોની કે તેઓ તેમાં કાંઈ બી ફખલ આપી શકે! તેઓ તેથી કાંઈ બી કરી શકે એમ નહીં હોવાથી મોટી ખેજલત અને મોટી નાઉમેદી સાથે ન્યુયોર્ક તરફ પાછા ફર્યા. એમ કરતાં

રસ્તામાં તેઓને લુટી લેવામાં આવ્યા, અને પછીની તેઓની હાડમારી ને વીપતની તો કાંઈ હજી નહીં હતી.

પેલા હાથ પર વીલ્કમે ધણીજ બાહોસીથી કામ લીધું. મેં તેને સમજાવી મેલ્યું હતું તેમ ન્યુયોર્ક સુધી તો તેઓને શોહોધતો તે સરભોગ ગયો, અને પછી જે નવાં ગામમાં જતો ત્યાંના ન્યુસપેપરોમાં તે માહરા હૅરી ને માહરા પીતાને નામની તરત તેને ચોક્કસ ઠેકાણે આવી મળવાની જાહેરખબરો છપાવતો ચાલતો. આ બધું ધણું અનિયમીત ને અચોક્કસ હતું, પણ તેમને શોહોધવાને વરે આ એક એકલો અને એકજ કાર્યસાધક ઉપાય હતો, અને એ તારી-ફલાયક દુરઅંદેશીથી આશંકા તેની ફાવત થઈ. એ જાહેરખબરો અચલુચ એક દાહડે એ માહરા બંને વાહલાઓનાં જોવામાં આવી, અને તેઓની હજી વગરની અન્યબી વચ્ચે ઝેટ અમેરીકન યુનીયનનાં એક મોટાં શહેરમાં વીલ્કમને તેઓ અચલુચ મળી ગયા. તેઓને તે વખતે કેવી ખુશાલી લાગી તેનું બ્યાન કરવું જેળ છે. તેઓને શોહોધતો તેમને ઇંગ્લાંડ પાછા લાવવા એક ખેપ્પો ઠેક ઇંગ્લાંડથી ખરચ ખાતો આવ્યો હતો તે કાંઈને બી અન્યબીમાં ગરકાવ કરી મેળે એવુંજ હતું, અને વીલ્કમે માહરાં કાગળો તેઓને સ્વાધીન કાંઈમાં ત્યારે તેઓ વધતા અન્યબી થયા. મેં, અલબત્ત, કાગળમાં બેઠે ખોલીને કાંઈ લખ્યું નહીં હતું. હું બધું પોતેજ તેઓને ખાત્રીપુર્વક રૂચર કેહવાની હતી, એટલે કાંઈ ચોક્કસ ખુશ વધાઈનાં કારણથીજ તેઓને તરત પાછું ઇંગ્લાંડ પાછું ફરવાનું હતું એટલે મોઘમ એસારોજ મેં તેમને એ કાગળોમાં આપ્યો હતો. વળી વધારે સાફ એ થયું હતું કે ધણી દુરઅંદેશ આગમચેતીથી વીલ્કમને મેં તેઓને પાછા લાવવાના ખરચજોગા નાણાં બી આપ્યાં હતાં, કેમકે તે નહીં હોતે તો તેઓ પાછા ફરીજ કેમ શકતે તે ધણો મુશકેલ સવાલ બરખા થતે.

અને તેઓ ન્યુયોર્કમાં પાછા આવી લાગ્યા ત્યારે એક દાહડો અચલુચ તેમના સપાટામાં લુચ્ચો ઝાસ પકડાઈ ગયો! તે વખતે તે પુરતો ખોખરો થઈ ચુકેલો હતો, અને પોતે જે કંઈ હતું તે માટે અતી ધણો પસ્તાતો હતો. તેને એ લોકોએ પકડાવા કાઢ્યો ત્યારે તે પોતે માહરા તમામ અવેજ હજારો માશીની કાકલુદીઓ સાથે તાબરતોબ રોકડો બરી આપવા એકકે ખોલે તૈયાર થઈ ગયો, અને તેના બદલામાં માહરા પપા તેને માહરી માશી મેળવી આપવાની કમ્પ્લા-તથી બંધાયા. એ પછી એ બધો સાહજન સાબોલો પાંધરો લંડન આવ્યો, અને ત્યાં આવીને તે લોકોએ જાણ્યું કે લેડી ફ્રેડ્રીકનાં બીજવર લગનને વાસ્તે હું તો 'રીવર હાઉસ'માં આવેલી ને રહેલી હતી, જેથી તે લોકોએ તરતજ આજે તરફ ઝોકાવ્યું, અને અહીં અમારી શી રીતે મુલાકાત થઈ તે વાંચનારને રોશન છે.

હવે, મયર, આપણે થોડીક એ ઝાસ વિશે વાત કરી લઈએ. જૈફ ગીલ્ડરૉયની કેમ્પમાં આમ લાગી ત્યાં આપણે એ લુચ્ચાને છેલ્લો જોયો અને જાણ્યો હતો. પેલાં ત્રાન્કસર પેપર્સ પર પાર્કસે ગીલ્ડરૉયની કોર્ટમાં સહી કરી તે પછી તે પેપર્સ બીજે દાહડે બેંકમાં લઈ જવા તે ધરડા ન્યાયાધીશે પાર્કસના એ હેડક્લાર્કનેજ સ્વાધીન આપ્યાં હતાં તે યાદ કરી લઈ શકાશે. ત્યાં સુધી તેની દયાનતમાં દગો કરીજ હતો નહીં, પણ પછીથી અચલુચ તે દેહેસ્તનાક આગ લાગવાથી તેણે જ્યારે એમ જાણ્યું કે ગીલ્ડરૉય અને પાર્કસ બંને મરી ગયા, ત્યારે તેની મતી બીગડી. એ લાલચ તેને વાસ્તે ધણી મોટી થઈ પડી, અને

બીજી સહવારે તે પાર્કસનાં ઘરમાં ઢોડ્યો. તેણે ત્યાં જઈને મીસીસ પાર્કસને ગભરાવી મારી કે તેનો ભરથાર અર્ધી વનાનો થઈને આગમાં બળી મુવો હતો, અને તેથી હવે પછીને વાસ્તે તે જો મરનારના માંગનારાઓથી સલામતી ચાહતી હોય તો તેણે પોતાનો જ થોડો ધણો જીવ જીવજીવારો બાકી બચેલો હોય તે લઈને એકદમ લંડન મુકીને નાહસી જવું, અને તે મુજબ તે બીહીધેલી અબળા પોતાનાં બચ્ચાંઓને લઈને ક્યાં ગુમ થઈ ગઈ તે અત્યાર સુધી કંઈ જણાયું હતું નહીં. તે પોતાની વડી દીકરી જેને વાસ્તે બી ખોટી થઈ નહીં—એટલો બધો તે ડર ખાઈ ગઈ, અને તેનું શું થયું તે આજની ધડી સુધી એક અગ-બળી જ હતી. એટલુંજ કે તે આવાં મોટાં બચ્ચાંઓની માતા માસ સાથે નાહસી ગઈ હતી એ ગલીચ અનુમાન સારાં નસીબે ખોટું આવ્યું હતું.

પેલા હાથ પર માસે માહરો બધો અવેજ એકમાંથી પાર્કસે આપેલી સહીના આધારે ઉપાડી લીધો, અને પછી તે અમેરીકા નાહસી ગયો. ત્યાં તેની ફાવત થઈ, અને તેણે નવું નાણું નસીબસંજેગે ધણું પેલા કાંઈ, પણ તે દીલનો ધણો મેલો નહીં હતો તેથી આ જો તેણે મર-ગરજનન ચુનાહ કાંઈ હતો તે વાસ્તે પસ્તાવાનો કાંડો તેનું હૈયું કારીને રોજ ખાઈ જવા લાગ્યો. તે તોખાહ તોખાહ બોલતો હતો. એટલા વાસ્તે જેવો તે માહરા બાપના હાથ પર ઝીલાઈ ગયો કે તેણે તાંજીખેંચ કશીજ કરી નહીં, ને બ્યાજ સાથે એ બધો અવેજ ભરી આપવા એકકે બોલે કબુલ કાંઈ. અલબત્ત, મારા પપાને પણ તે અને તેટલુંજ જોઈતું હતું.

તે ને તે રાત્રે, એ ઉપરથી, મેં જેન પાર્કસને સંધળી હકીકત લખી વાળી. ખાસ કરીને એટલા વાસ્તે કે તેની માતાને વરે એ ભલી છોકરી જો ગલીચ માનીને મુંઝવા કરતી હોય તે મુંજવણમાંથી તે બીચારીનો બચાવ થાય !

બીજી સહવારે ક્રાઉન્ટ ટીલેકી સાથે વાહલી જીલ્લીનાં લગન થયાં. એ પાક ક્રિયા ત્યાંનાં દેવળમાંજ થઈ, અને તે પછી નાસ્તા પર સલામતીઓ ચાહવાનાં જો બાપણો થયાં તેમાં “બીન” ખુશબખ્તીભર્યાં લગન” નજદીકમાંજ હોવાના ખુશાલીભર્યાં એસારાઓ થયા, અને ત્યારે માહરા ગાલ ઓશકથી ધમીધમીને લાલ થયા. તે પછી તેજ રાત્રે તે પરજીથું જેડું પણ હનીંમુન સાર કોન્ટીનન્ટ પર જવા ઉપડી ગયું, અને જીલ્લી માહરાથી છુટી પડતાં કેમ માહરે તોટ વળગી તે શું વાંચનારાં સાહેબો કદપી લઈ નહીં શકશે ?

અમો તે પછી બીજો દાહડે લંડન પાછાં ફર્યાં, અને સૌ પોતપોતાને ધરેબારે વીદાય થયાં. ‘રીવર હાઉસ’ હવે ધરડા મીઠો નૌરમનની માલેકીની મતા થઈ હતી, અને તેવણ નોકર નફરોના એક નાહના રસાલા સાથે ત્યાં મળહના થર પડી ગયા હતા. લોર્ડ અને લેડી કારસલટને બજીદ થઈને હેનરીને હવે પછી પોતાનાજ મેહલમાં ઉતારો આપ્યો અને રાખ્યો, અને મેં માહરા પપાને રેહવાસ હવે પછી માટે માહરાં પોતાનાં ઘરમાંજ કરાવ્યો.

અર્લ ધણા મેહરખાંન થયા. તેવણે હેનરી વેક્રીફડને પોતાની દીકરો કરી લીધેલો હોવાનું આપોકાર પેપરો મારફતે જાહેર કરાવ્યું, અને વળી પોતે જીવતા હતા ત્યાં સુધી પાંચ હજાર પાઉન્ડની એક બાદશાહી અનામત દર વરસે તેને મળતી રહે એમ તેઓએ લખાંણ પોતાંણુ કર્યાં.

અને હવે મને જરા નીરાંત થતાં માહરે બીડાનો પણ વિચાર કરવાનો હતો. માહરે એને પણ પરજીવીને સ્વતંત્ર અને સુખી કરવાની હતી. એ બને વાહલાંઓની નોકરી એવીજ

ખરી વફાદારી અને નેકીબરી હતી, અને એ મક્કસદથી હું વીલ્યમના પેલા ધરડા ચક્રમ શેઠ “હિન્દી નવાબ સર રોબર્ટ”ને ખાસ જમીને મળી આવી. તે ચક્રમ હતો પણ બણે ઉદાર ને ખરો ભલો હતો, અને ધણેજ ભલો પુરવાર થયો. માહરી એ મીળાકાતથી જાણે તેને શું એક મોટું માન મળ્યું હોય તેમ તે બધો હરખાઇ હરખાઇ ગયો, અને એક મોટી રકમ પોતાની દોલતમાંથી વીલ્યમનાં નામ પર કરી આપવા તે પોતાની ખુશીથી એકદમ તૈયાર થઇ ગયો. એ ઉપરથી ખીડાનાં લગન પણ માહરા લગનની લગોલગ કરી લેવાનું નક્કી થયું, કેમકે અર્ધ ઑફ કારશલ્ટને જે એક હજાર પાઉન્ડ ખીડાને નામે માહરી ત્રસ્ટીશીપમાં ખેંકમાં જમા રખાવ્યા હતા તે ઉપરાંત માહરી તરફથી ખીડાને અને વીલ્યમને ધણી ધરખમ રકમો ધનામમાં મળનાર હતી, અને તેઓ પણ તેથી પરણીને પાર પડી જવા અને સુખીજ થઇ શકવાનાં હતાં.

પ્રકરણ ૨૨૫.

ઉપલી વાતને વળી આઠેક દિવસ ગુજરી જવા પછી નાસ્તો કરીને એક સહવારે હું તરતની ફાઇનર્સમાં પાછી ફરેલી હતી, જેવામાં માહરા હાથમાં એક ચીડી લાવી મેળવામાં આવી, કે જેનાં કચર પરના માહરે શિરનામેના ઓળખીતા હરફે જોઇને હું દીસ્તી રીતે ચોકી. ધણું માહરું મન થયું કે તે ચીડી ઉખેડ્યા કે વાંચ્યા વગરજ એમની એમ ધીક્કાર સાથે પાછી ફરવું, પણ લગાર વધારે ધ્યાનથી જોતાં તે હરફ મને દેખીતા ધુજતે હાથે લખાયેલા લાખ્યા, અને ત્યારે કોઇ તનમનની એવી ઉશ્કેરણી હેઠળ એ લખનારી મને શું કેહવા આહતી હતી તે જાણવાની એક સ્વભાવિક ઉત્કંઠા હું માહરાં દીલથી દુર કરી શકી નહીં. મેં, તેથી, તે ચીડી ઉખેડી અને વાંચી, અને પેહલી થોડીક લીટીઓ વાંચતાંજ મને મબરાત થયો! એમ છતાં મેં તે આખી વાંચી લીટી-ને ધણી ટુકમાં લખાયેલી હતી—જે પછી મેં પુછ્યું, “એ કોણ લખ આપ્યું?”

“કોઇ દાસી જેવી છોકરી છે. મીસ,” માહરા પુટમેને જવાબ કર્યો, “ભાડુતી ગાડીમાં આવેલી છે.”

“ત્યારે તેને કેહ કે હું હમણાં હર લેડીશીપને મલવા આઉંછ,” મેં હુકમ આપ્યો. “અને આપણી ગાડી જલદીથી જોડાવીને તૈયાર કરાવ!”

એ પછી મેં ખીડાને બોલાવી, અને તેને મેં પેલી ચીડી વંચાવી.

“અંતે ત્યારે મરવા સુતી?” ખીડાએ થોડાંક ઝનુનથી કહ્યું, “અને મરતી વખતે તમેને મળવાની તકલ્પ કરેછ? પણ તમારે નહીં જવું જોઇએ, બાઇ. એવી એકને તેની મરતી ધડીએ ખી મળવાં જવા જેવી જરૂરજ શું હોય?”

“એમ કાંય બોલેછ, છોકરી?” મેં અરધા હપકાથી કહ્યું, “ગમે એવા સંજોગમાં મરતી વખતે કોઇની ખી કાકળુદી આપણને નામંજુર કરવી સમવાર નથી.”

“હા, પણ તમે માહરી મતકલ્પ સમજ્યાં નહીં, બાઇ,” ખીડાએ ઓજરખવાહીથી તમે કહ્યું, “તમે તો ધણાં ભોળાં છેઓ. કાંય નહીં આએ કાંઇ નવી ફગલ્યાજીજ હોય? છેલ્લાં

ભેડી કંલવેડનને મળવા જતાં હતાં ત્યારે પેલા એક લોકર જેવા આદમીને પોસ્ટએઝ આમળથી પસાર થઇને ઉંચે આપણી બારી પર જોતાં મેં જોયલો હતો, અને હું બીહીધી હતી, ત્યારે તમે માહરં માન્યુંતું નહીં અને માહરા વેહમે એમજ હસી કાઢયા હતા.”

“તે મને યાદ છે, બીડા,” મેં હવે નરમાશથી ને હેતથી કહ્યું, “પણ તેથી આએ વખત બી દગો હોવો જોઇએ એમ કાંય આપણે માની લેવું જોઇએ? તે કરતાં ચાલ, તાહરો જીવ નહીં માનતો તો, તું બી તૈયાર થા ને માહરી સાથે આવ. તું મને એટલી બીહીધરાવેજ કે મને બી હવે વેહમમાં પડવું પડેજ, અને તું સાથે હશે તો, અલખત, મને ધણી હીંમત રહેશે.”

બીડાની વફાદારીભરી આંખો, એ સાંભળતાં, ખુશીમાં ચમકી, અને તરત તે તૈયાર થવા દોડી, બ્યારે હું પછુ કપડાં બદલવા ગઇ, અને ત્યાર કેડે હું તૈયાર થઇને નીચે ગાડીમાં બેસવા પાછી ઉતરી ત્યારે બીડા—મેં જોયું કે—તૈયાર થયેલી વરંડા પર માહરી વાટ જોતી ખોતી હતી.

અમો નીકળ્યાં.

ધણો વાર વેર તો ગાડીમાં અમો વચ્ચે વાતચીત નહીં થઇ, કેમકે અમો બંને પોત-પોતાના વિચારોમાં ચકચુર હતાં, પણ ગાડી રીજંટ પાર્કમાં દાખલ થઈ ત્યારે મેંજ ચુપકીદી તોડી અને કહ્યું, “મને આએ વખતે કાંઈજ શક લાગતો નથી, બીડા, કે આએ ચીડીની લખાવત સામ્યી છે. પાક ખુદાની માહરી પર આટલી બધી મેહર અને નવાજેશ ઉતરેલી છે તે દરમ્યાનમાં હવે દગો હોયજ નહીં. કાંઈ બી હોય તો, હવે તો એ માહરાં વેરસી મુદ્દઓનો પરાજ્ય અને નાશજ હોવો જોઇએ! ખોદાના ધનસાફ એવીજ રીતના થાય છે. વળી એ ઓરત મરતી ધડીએ માહરી મારી ચાહે અને મારી મેળવીનેજ મરવાની ઉમેદ કરે તેમાંનીજ ખરેખરી છે. મેં એને ઝોળખીજ. હું જાણુંજ અને ધારી શકુંજ ત્યાં સુધી એ ધણી કરપીણુ ઓરત છે ખરી, પણ કેટલાંક કરપીણુ આદમીઓ બી ખરેખર ખુદામાં માનનારાં અને ધણી વેહમી પ્રકૃતીનાં હોય છે તેમાંની એ એક ઓરત છે. એ બધાં રોમન કેથલીક એ વાતમાં ધણું માનનારાં હોય છે કે મરતી વખતે બનતાં સુધી પોતાનાં પાપો કપુલ કરીનેજ મરવું, અને પોતે પોતાની જીવતી જીંદગી ને ચાલતાં ચલણમાં જે લોકને હેરાન કીધાં હોય તે લોકની મરવા આગમચ મારી માંગી લેવી!”

“તે એ ભેડી લીલા રોમન કેથલીક છે શું?” બીડાએ પુછ્યું.

“હા, ચુસ્ત રોમન કેથલીક!” મેં કહ્યું, “મેં તાહરી આગળ એની બધી વાત આગળ કીધેલી તે તું જીલ્લી ગયેલી લાગેજ. તાહરી સાથ મને ઝોળખાંણુ થઇ અને તું માહરી નોકરીમાં આવી રહી તે આગમચની એ વાત છે. તે વખતે એની સાથે મને ધણાં સહીયારાં હતાં—મેં કાંઈ તે વખતે એને વંટેલ અને કપાત ઓરત તરીકે ઝોળખેલી નહીં—અને હું તે વખતે એના ‘કસેરમંટ વીલા’માં એની સાથે રહેલી હતી.”

“હા, મને યાદ આવ્યું, બાઈ!” બીડાએ યાદ કરી, “તમે માહરી આગળ એ વાત કીધેલી ખરી. એ વીલામાં આગ લાગવા પછી તમે બીજી સહવારે તે પાછો જેવા ગયલાં ત્યારે

એના એ બંગલામાં એનો એક નાકલો ઓરડો અગીઆરી કે દેવલ તરીકે હાલ્યદો કાઢેલો તમે જોયલો હતો, અને તેમાં રોમન કેથલીક મુર્તિઓ હતી એમ તમે મને કહેલું.”

“હા,” મેં કહ્યું; “અને તેથી માહરી એટલી ખાત્રી થાયછ કે ગમે એવી દુષ્ટ છતાં પોતાના ધરમમાં એ ધણું માનવાવાળી છે.”

“પણ એવી માન્યતાને શું આગ લગાડે?” બીડાએ ગુસ્સાથી કહ્યું, “એક બાબુથી ધરમચુસ્ત થવું ને બીજા બાબુથી આટલી બધી દોળખી જીંદગી ગુજારવી એ ધરમઠગપણું નહીં તો બીજું શું?”

“દુન્યા કોઈ વાતથી ખાલી નથી, બીડા,” મેં હસીને સમજાવ્યું, “દુન્યામાં જેવા જમ્મશું તો એવું ચિત્ર વીચીત્ર ધણું બી મળી આવશે. એમ તો આપણા પ્રોટેસ્ટન્ટમાં એવા દાખલા નહીં મળશે? હજારો મોટા મોટા અપરાધીઓ પોતાના ધરમમાં ધણું માનવાવાળા પુરવાર થયલા છે. હું તેથી માનુંછ કે લેડી લીલા આજે એની ચીઠીમાં લખેછ તેમ ખરેખરી જો મરવાજ સુતેલી હોય તો ખરાં દીલથીજ મને મલવાની તલબ કરતી હોવી જોઈએ. એ દીલની નરમ તો છેજ. હું એનાં ધરમાં રહેલી હતી ત્યારે હું માહરા ઓરડામાં બ્યાં સુતી હતી ત્યાં એના ઓરડામાંથી રાતભર એવા એના હાથસોસારાના અવાજો કાને આવે કે હું બડકી બડકીને જાગી ઉઠું! વળી, મને બરાબર યાદ છે કે એક વખત લેડી મેકમેઈનો હું પાર્ટ કરતી હતી ત્યારે મને માહરા વરનાં ખુન પર તાંપતી જોતાં સાથે એ પોતાના બાંકમાં બેઠોસ થઇ ગઇ હતી, અને ઓડીયન્સમાં મોટો ગભરાત થઈ ગયો હતો, જે પછી એને ઉચકીનેજ બાહર લઇ જવી પડી હતી!”

“ત્યારે તેમ જો હોય તો તમે કહેછ તે ખરુંજ હોશે, બાઈ,” બીડાએ, વિચારવંત, જવાબ કરતાં કહ્યું, “એ જો મરવા સુતેલીજ હોશે, તો પરતાતીજ હોશે, અને તમારી માશીની તલબગાર થયલી હોવીજ જોઈએ.”

વાહલાં વાંચનારાંઓને યાદ હશે કે ક્લેરમંત વીલા આગથી તારાજ થવા પછી લેડી લીલા એસેનડાઈન સેન્ટ જોન્સ વુડ ખાતેના પોતાના બીજા નામાંકીત બંગલામાં રહેવા ગઇ હતી, અને ત્યાંથીજ હાલમાં મને આ ચીઠી આવેલી હોવાથી અમારી ગાડી તેજ તરફ જતી હતી. ચીઠીમાં લખાઈ આવવા મુજબ તો તે એજ બંગલામાં હાલ મરવા સુતેલી હતી. તે એક મોટા બગીચા અને ટુલવાડી સાથેના વસ્તીથી અત્યાહારે એક માળનો બંગલો હતો, અને અમારી ગાડી તેમાં ગઇ અને લાંબે વખતે તે મેં પાછો જોયો ત્યારે મને ખરેખર લાગ્યું કે તે એક ધણું ખુશ્નુમા મથક હતું. પછસાનો વૈભવ તો ત્યાં કદમોકદમ હતો, અને બાહરથી જોતાં તો જાણે કોઇનાં માનવામાં બી નહીં આવે કે મોહતનો બચબીત અમલ તે આરાસ્તા મકાનમાં શરૂ થઇ ચુક્યો હતો!

હવે અમારી ગાડી વરંડા પર જઈ ઉભી તેવી અંદરથી કોઇ અધોર જેવી ઉંમરની બાઈ દોડી આવી, જેણીએ પોતાને લેડી લીલાની “હાઉસ કીપર” તરીકે ઓળખાવી. તેણે અમેને ધણા બપકાથી સજ કરેલા એક ડ્રાઈંગરૂમમાં લઈ જઇને બેસાડ્યાં, અને પછી અમે બાબ્યાં હતાં તે વાતની પોતે તેની શેઠણીને ઉપર ખખર કરવા દોડી. બીડા તો એ બધો વખત લગેલગ માહરી સાથેજ હતી. તેણે તો આંખ અને કાન બંને કોઇ બી ફગાવી આંતીથી માહરા

બચાવમાં અસાધારણ તીક્ષ્ણ કરી મેળ્યાં હતી, અને માહરા ઓળાની માફક માહરી પુઠેપુઠ તે ચાલતી હતી. તેનાં મનનું જોષએ એટલું સમાધાન થયું નહીં હતું. ધણી હદ સુધી તે, અલ-બત, માની ગઈ હતી કે આ વખત દગો નહીંજ હતો, તોપણ આગળની છકકડો એટલી બધી ખાધેલી તે યાદ કરી શકી કે હજી બી આ વખતે છેક આંધળો વિશ્વાસ મુકવા તે રાજી અથવા તૈયાર થઈ શકીજ નહીં.

પણ જરા વારમાં તેણીનાં મનનું સંપૂર્ણ સમાધાન થયું, અને તેણીએ આ વખતે તો માહરાં અનુમાન ખરાંજ પડેલાં જોયાં. તે હાઉસકીપર જરા વારે આવીને અમોને બનેને પોતા સાથે ઉપર તેડી ગઈ, અને તેણીએ લેડી લીલાના બેડરમનું બારણું ઉંઘાડી આપ્યું અને અમો તેમાં દાખલ થયાં ત્યારે પેહલીજ નજરે અમોએ જે કાંઈ જોયું તે અમારી સંપૂર્ણ ખાત્રી કરવાને બસ હતું કે દગો તેમાં કશો હતોજ નહીં, અને લેડી લીલા ખરેખર મરવા સુતેલી હતી!!

લેડી લીલા ખરેખર મરવા સુતેલી હતી, અને નજદીકમાં ધસી આવેલાં મોહતનો દારણ છાપ તે એક વારના અતી ખુબસુરત અને તંદરોસ્ત ચેહરામાં આ વેળાએ ખુલ્લો પ્રગટ પડેલો જોષ શકતો હતો. ત્યાં—તે ઝોરડામાં પુલોના મેહેકમેહકાત અને પક્ષીઓનાં મધુરાં ગાયનોના નાદ જે ઉંઘાડી બારીઓમાંથી અંદર ધસી આવતા હતા તેની વચ્ચે એક સુખકારક પલંગમાં તે ઉમરાવ બાંનું બર બુવાંની વચ્ચે મરવા સુતેલી હતી! અરે, હજી તો તેણે પુરા પચ્ચીસ ઉનાળા બી જોયા હોય એ શકભરેલું હતું! તેણીના લાંબા કાળા ઝળકતા છુટા બાલ તેનાં નખ ખભાં અને છાતી પર વેરવાર ઢગળાઓમાં બેઘાદ પડેલા હતા, અને તેણીના ગોરા ગાલો પરથી રતાસ બચબીત હદ સુધી એકદમ હડી ગયો હોય તેમ તે ચેહરો, મોહતના છાપ સાથે, હદ વગરનો શીકડો હતો, કે જે જોતાં માહરાં દીલમાં ખરેખર ધણું ચુંઠાઈ આવ્યું!

પ્રકરણ ૨૨૬.

હવે અમો તે ઝોરડામાં દાખલ થયાં, અને હું તેનાં બીજાણું કને ગઈ, એટલે તેણે પોતાની બ્લુ આંખો ફેરવી મને થોડોક વાર ટીકીટીકીને જોઈ, ને પછી તે બોલવા ચાલતી હતી તે, છાતી ધણી ચુંગળાતી હોવાનાં કારણથી, બોલી ન શકતું હોય તેમ, તે બેઅખત્યાર રડી પડી!

“તમે મને ચીઠી લખીને તેડાવી તેથી હું તમોને મળવા આવીજ, લેડી લીલા,” મેં તે ઉપરથી તેને થોડોક સધ્યારો આપીને કહ્યું, “અને હું ઉમેદ રાખુંજ કે મને જે કાંઈ હદ વગરની તમારાં ચાલતાં ચલણમાં તમે સતાવીજ તે વાસ્તે આજે તમારી સેવટની ધડીમાં તમો હવે જરૂર પસ્તાતાં હોશો!”

“પસ્તાતી, એકન? ઓ, મને પુછજ ના!” તેણીએ પોતાનાં દબકાંઓ વચ્ચેથી જવાબ કહ્યો, “મને મરવા ગમતું નથી! હું મરવાની હાંમતજ કરી શકતી નથી! માહરા વાંકો ને માહરાં પાપો એટલાં છે અને તે એવાં જથ્થુન છે કે—ઓ, હવે તે દાદરની દરગાહે જતાં મોહતના ખ્યાલથીજ માહરાં હાડેહાડ ધુન્જે!”

“ ખુદા એમ છતાં ધણો દયાળુ છે, લેડી લીલા,” મેં સમજાવ્યું, “ તમે તમારી મરતી ધડીએ તમારાં કાધેલાં કરતુકોની પુરતી તોજેશ કરો, અને ખુદા સાથ સલ્લાહ કરીનેજ મરો!”

“ ઓ, તેજ માહરી આજુ છે! તેજ માહરો અરમાન છે!” લેડી લીલાએ જોશથી કહ્યું,—અને તેણીએ પોતાના ટક્યા તળેથી એક નાધળો સંગેમરમરનો કૉસ કાઢીને તે આંખમાં દાખ્યો, તથા તે ઉપર હેત અને માનથી ચુમીઓ કરી, જે પછી લગાર શાંત થતા તેણીએ માહરી ગમ પાછું ફરીને મને પુછ્યું, “ પણ તું, ઍલન? તું મને માફ કરી શકેછ?”

“ હું એવી ખારીલી કે ઝેરી નથી, લેડી લીલા, અને હું તમોને ધણી ખુશીથી માફ કરેછ,” મેં ધણી ગમખાર અદાઓથી જવાબ કર્યો.

“ તું ખારીલી નથીજ, ઍલન!” લેડી લીલા એકમત થઇ; “ ખારીલી હોતે તો માહરી બોલાવેલી આજે તું હાલમાં અત્રે આવતેજ નહીં. ખારીલી હોતે તો અનેક મરતયા તેં મને અને પેલા કમીનાને અજબ જેવી સહનશીલતાથી જતાં મુક્યાં તેમ કદી કરતેજ નહીં!”

“ હવે એ વાત જવા દેઓ, લેડી,” મેં સમજાવીને કહ્યું, “ ચાલો, આપણે સાથે પાક ખુદાની યાદમાં એક બંદગી કર્યે. માહરી બીડા અને હું ગુઠણમંડીએ બેરચેછ અને બપેચેછ, તેમાં તમે બી સુતાં સુતાં હાથ જોડો, અને તમારી શામેલગીરી આપો!”

“ જરા પછી, વાહલી ઍલન,” લેડી લીલાએ માંગી લીધું, “ તાહરા જેવી એક નેક ને પાકની બંદગી મને ખરેખર માહરી મરતી ધડીએ ધણી કામ આવશે ને મને ધણી મદદ કરશે, કેમકે મેં જોયુંછ કે ખરેખર દાદારને બાર એવી નેકીનીજ આપંદા ફતેહ છે. મેં તાહરે વરે બધું સાંભળ્યુંછ. તાહરા બવિષનો ભરથાર અર્લ ઍફ કારશલટન થનાર છે, અને ખુદાએ તુને અત્યારમાંજ હરતરેહ બેશુમાર દોલતથી નવાજીછ તે બધું હું સાંભળી ચુકીછ, અને ખુદાની જનાબમાં મેં હજારોહજાર તે વાસ્તે ખરાં જીગરથી શુકરાના કરેલા છે!”—અને તે ધણું ખરાં દીલનાં જોશથીજ બોલતી સંભળાતી હતી.

તે અહીં, મગર, જરા ચુપ થઇ, અને પોતાની છાતી પર હાથોની અદખ વાળીને તેણે આંખ વીચી દીધી, કે જ્યારે તેના હોઠ ફડફડતા ખુલ્લા જોઇ શકતા હતા. દીસ્તી રીતે તે કાંઇ બંદગીના કલામો માહરાજ સંબંધમાં બજુતી હતી!

“ હવે મને માહરી છાતી પરનો બોજ સધળો હલકો કરીનેજ મરવા દે, ઍલન!” તેણી તે પછી થોડોક વારે પાછું બોલી, અને મીનતગરીથી માંગી લેતાં તેણે મને કહ્યું, “ મને તાહરી આગળ માહરી સધળી ગઇગુજરીનો ખુલાસો કરવા દે, કેમજે તાહરેથી હવે માહરી મરતી ધડીએ હું કાંઇજ છુપાવવા માંગતી નથી, અને તું એક પાહરીથી બી એવી આળા નેક છે કે તાહરીજ આગળ માહરાં સધળાં પાપ કપુલ કરી મને શાંતીથી મરવા ગમેછ.”

“ હું ત્યારે ઓરડામાંથી બાહર જઈ?” બીડાએ હયાં ધણી તારીફલાયક સમજદારીથી માહરે કંને જાગીને પુછ્યું,

“ નહીં, બીડા, તું બી અહીંજ થોબ તાહરી બાઈ આગળ!” લેડી લીલાએ કસારીના કાને તે સાંભળી લઇ પોતેજ તે વાતનો જવાબ કર્યો. “ ડાકટરે માહરો આંકો આવી ચુકેલોજ

મને કહી ચુક્યાછ, એટલે હવે મને ખુદા સિવાય બીજા કોઈનો ડર નથી. વળી તાહરી શેઠાણી તરફની તાહરી હદ વગરની વફાદારીની એકેકા એવી વાત મેં સાંભળેલી છે કે માહરે જે કહેવાનું છે તે એલન ઉપરાંત તું બી સાંભળે તેમા હું કશોજ વાંધો કરવાની નથી.”

બીડા, એ ઉપરથી, હડી જમને બારી આગળ ગઇ, અને બારીને અટકી અદબથી દુર ઉભી રહી, જ્યારે હું લીલા સુતી હતી તેનાં બીછાણાંની લગોલગ એક ખુરસી ખેંચી બેઠી.

પ્રકરણ ૨૨૭.

“હું જાણું છું કે માહરે જે કાંઈ તુંને કહેવાનું છે તેમાંનું ધણું ખરું આએ આગમ્ય તો તું જાણી ચુકેલી છે અથવા સમજી જયલી છે, એલન,” લેડી લીલાએ શરૂ કર્યું; “પણ જો તું ખુદા એતેકાદથી ખાત્રીપૂર્વક જાણતી નહીં હોય તો માહરે તુંને ખુદાસો કરીને માહરી મરતી ધડીએ ખરેખર કહી દેવું અથવા કયુલ કરી દેવું સમજવાર છે કે હું એક ખુની છું! ખુદા-માહરા ખુદા! દુન્યાનાં સઘળાં પાપોમાં એ પાપ સૌથી જથુન અને સૌથી મારું છે, અને તેની હું એક અબળા જતી ખતાવાર અને જવાબદાર છું! કેહ મને, ત્યારે, માહરા જેવી કમ-ખખત આએ ધરતી પર બીજી કોણ સરખાઈ હોશે? ઓ, તું જો, એલન, કે હું નાધલી ઉંમરે માહરા પોતાના ભરથારનીજ ખુની થયેલી છું, ને તે જૈફ આસામીનાં ભોહીમાં આએ માહરા જફાકાર હાથ સદાના ખરડાયલા અને લપેટાયલા છે.”

બીડા એ સાંભળતાં થથરી ગઇ, અને હું પોતે પણ ઓછી કમકમી અને ઓછી શીકડી પડી નહીં; જ્યારે મેં કાકડુદીથી માંગી લીધું, “ઓ, ના એ દીલ હુજવનારી વાત અમેને કહેા! ના તે વાતની યાદ તમે પાછી કરીને તમારી સેવટની ધડીઓમાં તમારું બીછાણું હુજવો!”

“નહીં, ઓ નહીં! તું મને બોલવા દે! તું મને કહેવા દે!” તે અબળા બજીદ થઈ; “તે કહેવાથીજ માહરા જીવને જરા બી શાંતી થશે, અને માહરી છાતી પરનો એ બોજ હલકો થવાથીજ હું થોડી બી સુખ શાંતીમાં મરી શકશ. એ પાપમાં મને દોરવનાર અને પોતાની પાપભરી જાદુઇ મોહીનીથી કદમો કદમ ખેંચી જનાર પેલો ખુરો એડવીન કલેર છે. તે શેહતાં-નેજ હું નહીં હતી તે મને બનાવી! તે આદમીનાં સ્વરૂપમાં ખરેખરો પેદા પડેલો એક જલીમ શેહતાં છે! તેના મામા સર જોન એસેનડાઇન સાથે હું પરણી તે આગમ્ય મેં તેને કોઇ દાહડે જોયલો, જાણેલો કે ઓળખેલો બી નહીં હતો. હું તો ખરાં ધર્મી સકર્મી માયાપને પેટ જન્મેલી હતી, અને માહરા રોમન કેથલીક ધર્મમાં ધણું માનવાવાળી ઉધરેલી હતી. મને એ દરખાન સર બ્લોર્ સાથે પેરીસમાં પેહલ્લી મીળાકાત અને ઓળખાંણ થઈ, અને તે વખતે હું ફક્ત સોળ વરસની કાચી ઉંમરની એક કુંવારીકા હતી. તે વખતે સર બ્લોર્ હિન્દુસ્તા-નથી લશ્કરી નોકરીમાં ધણો મોટો દલ્લો મારીને વૃદ્ધ વયે યુરોપ પાછો ફરેલો હતો, અને તે આગમ્ય માહરા માયબાપ ગુજરી ગયલાં હોવાથી હું ધણી કંગાળ્યન વચ્ચે એક કંજુસ મખી-ચુસ માસીની ઓથે પેરીસમાં રહેલી હતી. તે માસી માહરી પર પુશકળ જખતો રાખતી હતી, અને મને કોઇને બી મળવા કે કંઈ બી ફટકવા દેતી હતી નહીં. એટલા માટે જ્યારે જૈફ રસ બ્લોર્ મને જોઇ ને હું ગમી જવાથી મને પોતાના હાથની ઓફર કરી, ત્યારે એવી એક

જુલમગાર માસીના જાપતાના બસથી બચવા મેં તે એકઠે બોલે, તેની જરી કે માહરી જવાં-નીનો કોઈ બી અદેશો ક્યાં વગર, તરત બાહાળ રાખી. મને તો એ માહરી છોડવન ઉંમરની તે વખતની કાચી અને નાદાન અકકલે સામું ધણું જ ગમ્યું. આટલી નાખલી ઉંમરમાં એક “લેડી” થવાનું અને લખખોની દોલતની માલેક બનવાનું મને માહરાં મનથી ખરેખર ધણું નસીબદાર લાગ્યું!

“એ પછી અમે પરણીને ઇંગ્લાંડ આવ્યાં, અને ત્યારેજ પહેલી વાર સર જ્યોર્જ મને પોતાના એ નાલાયક ભાણેજ એડવીન સેંટ ક્લેર સાથે ઓળખાવી.”—અને હાં તે પહેલી ઓળખાણની યાદથીજ હોય તેમ તે મરવા સુતેલી અબળા પોતાનાં આખાં તનબદનમાં ખરાં દીલથી કાંપતી અને કમકમતી દેખાઇ. “એ તે દુઃખભરી યાદ! તે યાદ આજે બી હું કમકમ્મા વગર કરી શકતી નથી. એ ખરો દોજખી આદમી જે માહરા રસ્તામાં એમ આડો નહીં આવ્યો હતો તો ધણું બનવા જોગ છે કે હું એવાં કોઇ બી પાપોની જવાબદાર આજે હોતે ને થતે નહીં, અને આજે કદાચ તાહરા અને બીજાનાં જેટલીજ બલી ને નિર્દોષ ઉધરી હોતે! પણ તે માહરી સરજતજ નહીં હતી, જેથી તેને મળતાં સાથેજ માહરી બદબખ્તી જાણે તદ્દન સીલ થઇ ચુકી! અમારી આંખો મળતાં સાથે જાણે મને એમજ લાગણી થઇ કે અમે બનેલી સરજત એકજ થનારી હતી. તેને જેતાં સાથે એ પાપીએ મને પોતાને ચાહતાં શીખવ્યું, અને માહરા ધરડા ખાવંદ પરથી માહરો બીલકુલ મનઉતારો કરાવ્યો. તે સાધુના સાહચર્યમાં છુપાયેલો એક સરખસર શેહતાન હતો, અને તેણે મને બોળવી તેમ હું માહરી કાચી સમજતી બીલકુલ બોળવાઇજ ગઇ. હું તો એમજ સમજી કે જેવા સાચા પ્યારથી માહરા બોળા ખાવંદને બેવફા થઇને હું તેને ચાહતી હતી તેવીજ કીસમે તે બી મને ખરેખર ચાહતો હતો. તેની મોહીનીજ કાંઈ એવી અજબ અને તેની સત્તાજ કાંઈ એવી મને આજેજ કરી મેળનારી હતી કે માહરી બેવફાઇથી નહીં ધરાતાં તેણે આસ્તે આસ્તે માહરા ભરથારનો વચ્ચેથી કાંટો કાઢી નાખવા વાસ્તે માહરા કાનમાં ઝેર રેડવા માડ્યું તે વટીક મેં ખુશીથીજ પી લીધું! તે કમીનાને ભય થવા માંડ્યો કે જે હું કોઇ બી રીતે એકાદ ફરજંદની માતા થવા પામું તો તેના માખાનો તે પોતે જે વારસ અત્યાર સુધી હતો તેમાં તે માહત થશે અને તેનો નાશ થઈ જશે! એટલા વાસ્તે તેણે એવી સંભાળથી, હું એકદમ બડકી નહીં જાઉં તેવી રીતે, માહરી આગળ પોતાની પાપી અને ખુની ચોળનાઓ જાહેર કરવા માંડી કે તેનો મને પુરેપુરો ભાસ થયા પછી તેને તે વાસ્તે ધીકકારી કાઢવાને બદલે હું સાંભો તેનો બેવડો ચાહતી થઇ, અને તેને વાસ્તેના માહરા મોટા પ્યારની દગલબાજી પકડાઇ આવે અને હું માહરા લણીના ગુસ્સાનો બોગ થઇ પડું તે આગમચ વચમાંથી તેની કસલ કાઢી નાખવાનો ખ્યાલ મને ખરેખર વાહલો થઇ પડ્યો! ખરેખર તો એ અઝીમ ગુનાહ મેં તેને ને તેને એકલાને ખાતરજ કરવાનો માહરા જવાંન જાન પર જોખમ ખેડ્યો—તેને વાસ્તેના માહરા પલીદ પ્યારનેજ ખાતર!”

વળી હયાં તે બોલતાં હાંસી અને ઠાકી ગઇ, અને મેં તેને એ ગલીય વાત કે જે અમે બને કુમારીકાઓના કાનને કમકમાવે તેવીજ હતી તે પાછી નહીં કરવા અથવા એકદમ ટુંકી કરી નાખવા વિનંતી કરીને પાછું ને પાછું કહ્યું, પણ તેણીએ માન્યું નહીં. તેણીને ખાતર-જમા સાથે એમજ લાગતું દેખાતું હતું કે એ બધું એક વાર ખુલ્લે ખુલ્લું અને ખરેખર કહી તેમજ કમ્પુલ કરી દેવાથીજ તેની બરાઇ રહેલી જાતી પરનો બોજ હલકો થશે, અને તેથી

તે હોં પડી એટલે હું નાચાર થઈ.

“એ માહરી પાપી યોજનામાં શેહતાન જાણે મને મદદ કરવા નીકળી પડ્યો હોય તેમ તેજ દરમ્યાનમાં યુદ્ધ ક્ષેત્રે પેલી દોજખી વંત્રી ધરડી બેંટી સાથે માહરી ઝાળખાંણ કરાવી,” તેણીએ જરા વારે પાછું આગળ ગળાવ્યું, “તે વખતે હું એમ નહીં જાણતી હતી કે તેના જોડે કલેરને ધણી લાંબા વખતની પીછાણ અથવા મિત્રાચારી હતી. એ તો મેં પછીથી જ જાણ્યું કે એ રખડેલ જીપ્સી યુદ્ધના જોડે જે એક તેની છોકરીની છોકરી નામે ઝારા હતી તેની નાધલી ઉંમરે બરબાદી કરનાર એજ પાપી પક્ષે હતો. તે તો પછીથી જ્યારે ઝારાએ તેને પોતાને પરજીવાની ફરજ પાડી ત્યારે ને ત્યારેજ મેં જાણ્યું. તે કાંઈ અજબ જેવી ખરી દીક્ષર અને ભલી છોકરી હોવી જોઈએ. એ લુચ્છાનાં સધળાં ખુની તરફતો જાણતી હોવાથી તે વાતનો લાભ લઈને, જેણે તેની હોરમતની ધુળધાંણી કરી હતી તેને, પોતે મરવા આગમ્ય પાછળી જીંદગીમાં પોતાને પરજીવાની એ ફરજ પાડી શકી તે મને ખરેખર ધણુંજ ગમ્યું. ક્ષેત્ર, તેથી, જે વખતે ધરડી બેંટીને માહરી કને ઝાળખાંણ કરાવતો આવ્યો તે વખત આગમ્ય તેને અચ્છી રીતે પીછાંણતો હતો અને તે યુદ્ધનેગારને માહરી પાસે લાવીને સર જ્યોર્જનો કાંટા કાઢી નાખવા તેણે મને સાંધણ મેળવી અપાવ્યાં. તે દલા બધી જાતનાં ઝેર અને તેને લગતા ઉતારોમાં કાંઈ અજબ જેવી પ્રતીતિ હતી. બચગીથીજ તે કોઈ રખડેલ તેની જાતવાળી યુદ્ધના પાસે એ દોજખી હુન્નર શીખી ગઈ હતી, અને પછીથી પોતાની જાતે તેજ યુદ્ધને લીધે તેમાં તે ધણી મુસ્તકીમ સુધારા વધારા કરી શકી હતી. તેણીએ, તેથી, મને એક બનાવતી સફેદ ગુલાબ લાવી આપ્યો, કે જેને ઝેર પાવડું હતું, અને તે ગુલાબ સુધાડવાથી મોહત એવી આસાનીથી નીપજવી શકાતું હતું કે બાહોસમાં બાહોસ તખીયોને વટીક મરનારને ઝેર આપેલું હોવાનો કદી ખ્યાલજ નહીં થઈ શકે! ફક્ત મોહત માથે લોહી ચઢી જવાથી નીપજેલું હોવાનું એકજ અને એકલું અનુમાન કરી લઈ શકાય! ઓ, તે માહરી જીંદગીનાં કારમાં વરસો! તે પછીથી એ ઝેરી ગુલાબ જાણે અમારી જીંદગીનો એક ભાગજ થઈ પડેલો છે.”

“મને ખબર છે,” મેં ધીમે સાહદે કહ્યું, “એ ગુલાબથીજ માહરી પોતાની જીંદગી લેવાના અનેક મરતમા પ્રયત્નો થયલા હું યાદ કરી શકું છું.”

પણ લેડી લીલાએ તે માહરી તે કેહવું સાંભળ્યું નહીં, અથવા પોતે જે કાંઈ મને કેહવાનાં જોશમાં ઉતરી ગઈ હતી તેથી તે માહરી કેહેવાનું સાંભળવાની તેણીએ કાંઈ દરકાર કરી નહીં. તે ફક્ત પોતાની આંખે હાથ ઢાંકીને તે પોતાનાં બચકાર કુકર્મોની યાદ કરતી થોડાક વાર પીછાણમાં આમોશ પડી રહી, અને પછીથી તેણીએ વળી પાછું જારી કર્યું અને આગળ ચલાવ્યું:—

“અતે મેં પોતે તે દોજખી કામ કર્યું,” જરા વારે ધીમે ધીમે પોતાની આંખ પરથી હાથો ખસાડી નાંખીને તેણીએ અતી ધણું દર્દમંદ દીલે અને દુખી દેખાએ આગળ ચલાવ્યું. કે જ્યારે તે એ કેહેતી હતી તે વારે તેના છુટા બાલનો બારો વેરવીખેર બેદાદીમાં તેની નસ છાતી પર વીખરાઈ પડેલો તેને કાંઈ અજબ જેવી જંગલી ઝનુનીજ દેખાડતો હતો. “મેં તેને ખાતર એ માહરી જૈદ નિર્દોષ ભરથારનાં લોહીમાં માહરી હાથ બોળીને અપવિત્ર કીધા, ને તે દોજખી કાર્યનો અમારાં બંનેનાં સારાં નસીબે કાઢીને એક દુરનો વેલમ કે સ્વપનો માત્ર પણ થાયે

નહીં. અમારાં દોસ્ત આસનાઓએજ નહીં, અમારાં નોકર નફરોએજ નહીં, પણ ખુદ અમારા ઝકટરોએ વટીક ખુદરતી સંજોગોમાંજ તે મોહત નીપજેલું માની લીધું, અને હું માહરી હજારે ખુશાલી વચ્ચે આસાંન બચી ગઇ. પરીણામમાં, પાપી કહેર ચાહતો હતો તેમ તે પોતાના મામાની દોષત ને અસકયામતનો એકસો માસેક થયો, કે જે બંધી એટલો બીશીયાર હતી કે વરસ દાહડે પચીસ હજાર પાઉન્ડની તો ફક્ત તેના બ્યાજ વટાવનીજ ઉપજ થતી હતી! એ માહરા તે નાલાયકને વાસ્તેના મોઢા પ્યારની પુરવારી હતી. માહરે માહરા જૈફ ખાવંદને જાનથી મારવા આગમચ કરપીણ કહેર જોડે માહરાં પોતાનાં બહાની બંદોબસ્તી અને કરારે કરી લેવાનું જરૂરનું હતું, પણ તે વટીક કરવા થોળવાની મેં દરકાર કીધી હતી નહીં, એવો માહરો તે દીવાનો પ્યાર હતો! એમ છતાં તે માહરા પ્યારના સ્વપનામાં મેં જલદીજ પોતાને સંપુર્ણ રીતે દગા-યલી જોઇ, કેમકે પછી મને તરતજ ખાતમીઓ મળી કે કહેર મને સદંતર બેવફા હતો, અને સર જ્યોર્જને ગુજરવાને એક ચોકકસ ઇજ્જતદાર અરસો વહી જવા બાદ તેણે મને પરણવાના અને મને પોતાની કરવાના જે સધ્યારાઓ આપ્યા હતા તે બીલકુલ જુઠા અને પોકળ હતા! હું, તેથી, તમામ બાજેજ ચર્ચા ગઇ, અને મેં નાહકમાં જે જખુનમાં જખુન પાપ કયું હતું તેને લગતા પસ્તાવા માટે અધીરી બની ગઇ. મેં ત્યારેજ તેની અપવિત્ર ગોદમાં મલીચી જોઇ, અને ત્યારે તેના પાપી પડોશ એકદમ પડતો મુકીને દુરદરાઝ કંથે નાહરી જવા અને એકાંત-માંજ માહરી બાકીની જીંદગી બજાર કરવાનો મેં માહરાં મનથી પકડો ઠરાવ કર્યો. જ્યારે એ ઠરાવ અમલમાં મેલતાં મેં માહરા પસ્તાવા ને ઓજરખવાહીનો જે એક કાગળ તેને લખ્યો હતો તે તેનાં મકાનમાં ટાઇલેટ ટેબલનાં ખાનાંમાંથી તુને મળી આવેલો તુને યાદ હશે, એલન ?”

મેં તરત હા કહી, અને વાંચનારને એ કાપલીની યાદ અત્રે આપવા જરૂરનું સમજાય છે. પાર્કસને ઘેર જમવા ગયલી જમીને રાત્રે હું નોરમનવાળાંઓને ત્યાં પાછી ફરતી હતી ત્યારે લુચ્છા કરનલ બંધે બાકુતી ગાડીવાળાને પોતાના હાથમાં લીધો, અને દગાથી મને કહેરનાજ બંગલામાં રાતો રાત ઉતારી હતી તે સંજળું આ વારતાનાં ૧૨માં પ્રકરણમાં મેં વીગતથી બ્યાન કરેલું છે. પાર્કસવાળાંઓ પણ એ માહરી ખોહારીમાં શામેલ હતાં. તેઓએ ખામખા મને પોતાની ઘેરની ગાડી નહીં આપતાં બાકુતી ગાડીમાં મોકલી હતી, અને પરીણામમાં કહેરને ત્યાં હું જે ઓરડામાં કેદ પડી હતી તે ઓરડા માંહેલી ટાઇલેટ ટેબલનાં એક ખાનાંમાંથી મને તે એક ફાટીતુતી કાગળની કાપલી મળી આવેલી મેં ૧૩માં પ્રકરણમાં એમની એમ ઉતારેલી છે, જેની એક નકલ અત્રે પાછી ઉતારેલી પણ ધણી વાજબી થશે. તેમાં લખેલું હતું કે:—

“હવે, તેથી, છેલ્લી સલામ! હા, છેલ્લી! જેની તમે ખરાબી શોહોધી ને કીધી તે હવે તમારા દગાબાજ મુખડા પર ફરીથી નજર નાંખવાની નથી. હું રડી રડીને માહરી હીણાયલી, તમ્બલી, કંગાળ જીંદગીનો બાકી હીસ્સો પુરો કરશ. હું મરવા માંગુ છ પણ આપલાત વાસ્તે હાથ ચાલતા નથી. મેં તમને શીરેસ્તા જાણવાની થાપ ખાધી, અને તમે આવંદા દોજખી શેહતાન પુરવાર થયા, પણ તમે શું સુખી થઇ શકશો ? હું જીન-હાર માનતી નથી કે માહરા જેવી એકના આપથી—”

આ તે કાપલી હતી, અને એ કાપલી બીજી મરતબા જ્યારે એજ ઓરડામાં કહેરની દગાબાજનો ભોગ થઇ હું કેદ પડી હતી ત્યારે મેં માહરા સ્વાધીનમાં લઇ લીધેલી હજી વેર માહરી પાસેજ મોજુદ હતી. અલબત્ત, તે વખતે એ કાપલીની લખનાર કોણ હોવી જોઇએ તે

વાતે મને ધણી ગુંચવાવી હતી, પણ પછીથી ક્ષેરમંટ વીલામાં હું જ્યારે લેડી લીલા સાથે રહેવા ગઇ તે વખતે તેણીના હરફે એ કાપલીમાંના હરફેને ધણી મળતા આવેલા પકડાવાથી એ લખનાર લેડી લીલા પોતેજ હતી, ને તે પણ ક્ષેર જેવીજ એક કપાત્ર આસામી હોવી જોઇએ એમ મને એકદમ મનઘૂત બય યરપા થયો હતો, અને ત્યારથી એ અબળા વાસ્તેનાં માહરાં માન અને આહમાં એકદમ મનઉતારો થતો ગયો હતો.

“મને તે યાદ છે, લેડી લીલા,” તેણીએ તે કાપલીની યાદ કરાવી એટલે મેં શોકાતુરપણે જવાબમાં કહ્યું, “એ કાપલી આજે બી માહરા સ્વાધીનમાં છે.”

“તે કાગળ તેને લખીને હું પાધરી કૉન્ટીનન્ટ પર નાહસી ગઈ,” લેડી લીલાએ પોતાની કમનસીબીનો ધણોએક ગમ કરી કરીને જરા વારે પાછું આગળ ચલાવ્યું. “ખરી રીતે તો માહરે કાંઇ મથમાંજ જઈને જોગન થવાનો એરાદો હતો, પણ હું માહરાં પાપથી એટલી ત્રાસી ગઈ હતી કે એ પાક એરાદો વટીક અમલમાં મુકવા વાસ્તે હું હીંમત કરી શકી નહીં, અને બે વરસના લાંબા અરસા સુધી કૉન્ટીનન્ટ પર એમ વાએજહાંન એકલી અડડયા કરીને, અંતે મને ઇંચ્ઝાંડ પાછો ફરવાનો અચ્ચુચ લોભ થયો. મને જોવા અને જાણવા ગમ્યું. હું જોવા અને જાણવા આહતી હતી કે ક્ષેરને હું એ મુજબ તરછોડીને ચાલી આવી હતી તેની તેના પર કેવી અસર થયેલી હતી, અને પસ્તાવાના માર્યાએ તેણે પોતે પણ હવે નેક રાહો અખસાર કરી હતી કે નહીં. એ ઉપરથી હું ઇંચ્ઝાંડ પાછી ચાલી આવી, અને ત્યાં મેં જે જોયું અને માહરી તેહકાકમાં જે જાણ્યું તેથી માહરી છાતી ફાટી ગઈ. ત્યારેજ મને ખાત્રીપુર્વક માલમ પડ્યું કે ક્ષેર હતો તે કરતાં વધારે અધમ યુરો થતો ચાલ્યો હતો, અને સરખસર અપવિત્ર અને અનિતીમાન જીંદગીએજ જીવતો હતો ! એ ઉપરથી માહરો ખ્યાર એકદમ તેના સાંમે મોટા કીનામાં ફેરવાઇ ગયો, ને તે કીનાનાં કારણથી જોવો મેં તેને તાહરી પર ધ્યાન આપતો જોયો કે તરત હું તાહરા બચાવમાં હોમાઈ. પાર્કસને ત્યાંની પાર્ટીમાં આપણે પહેલાં મળ્યાં તેજ વખતે તાહરા બચાવની ઢાલ તરીકે મેં તુને સુફેદ ગુલાબની વાત તેને કહી સંભળાવવા શીખવી રાખ્યું. એ, અલબત્ત, માહરાં પોતાનાં મોટામાં મોટાં પાપનું હથ્થાર હતું, અને તે હું તાહરા બચાવના તલેસમ તરીકે તુને શીખવી રાખતી હતી તે ખરેખર તો ધણું દીલ કમકમાવનારું કહેવાય, પણ એ તુને બતાવશે કે અદેખાઇ ને વેરની મારી હું ક્ષેરને માહત કરવા તે વખતે કેટલાં મોટાં ઝનુનમાં ઉતરી ગઇ હતી ! વળી તે વખતે તુને જોતાં ને ઝોળખતાં સાથે મને તાહરી પર કાંઇ અજબ ખ્યાર આવી ગયો હતો, અને તાહરી દોસ્તીની આજુ કરતી નાટકશાળામાંની તાહરી એક મહીનાની છુટીની વખતે માહરી સાથે ક્ષેરમંટ વીલામાં રાખવા હું તુને નૉરમનવાળાંઓને ત્યાં ચાલીચલાવીને તેડવા આવી તે તદ્દન ખરાં દીલનુંજ હતું. હું તાહરી નેકી ખરે મને વખાંચુતી થઇ હતી, ને તે ક્ષેરની લાલચોને ઠોકડે મારી હતી તે કાંઇ મને અજબ જેવું ગમ્યું હતું.

અહીં વળી તે જરા દમ ખાવા થોબી, અને જરા વારે પાછું જરી કર્યું :—

“તું માહરે ત્યાં માહરી સાથે ક્ષેરમંટ વીલામાં રહેલી હતી તે વખતે તાહરી પહેલી વેહલી ધરડી ઍટી અને ઝારા સાથે પીછાંચુ થઇ હતી તે તુને યાદ હશે. તું આપણા વીલાની

બાળુમાંની ગલીમાં ફરવા ગઇ હતી ત્યાં તે લોકો તુંને મળી ગઇ, અને તે ધરડી વંત્રીએ સુક્રેડ ગુલાબની યાદ કેહવડાવીને તાહરી પાસે મને મળવા બાહર બોલાવી તે પેગામ તું મને કેહતી આવી ત્યારે તું માહરે તાસ્તે બી કાંઇક વહેમાયલી હતી એમ તાહરા ચેહરામાં હું એકદમ જોઇ લઇ શકી.”

“ મને તે બી યાદ છે,” મેં ધીમે સાહદે કહ્યું, “ તેજ વખતે તમે બે ત્રણ કાગળો લખીને ઉઠી ગયલાં હતાં તેનાં કવરના હરફે સાથે કસેરને ત્યાંની મને મળી આવેલી કાપલી પરના હરફે મેં એટલા એકમળતા આવતા જોયા કે તેથી તમારા સંબંધના માહરા વેહમમાં ધણો વધારો થયો. એમ છતાં તમે તે માહરા વેહમ એક લેહજામાં પાછા બેવજુદ કર્યા, અને મને સધ્યારો મળે તેમ કરી નાખ્યું. ખરેખર તો હું તમારામાં કેટલાક બલા સદગુણો જોતી હતી, અને તમે તમારાં મકાંનમાં બંદગીને વાસ્તે અગ્યારી જેવો એક ઝોરડો અલાહેદો રાખ્યો હતો તેથી માહરા પર એટલી અસર થઇ હતી કે માહરાં મનમાં જે વસવસા ને વેહમ પેદા પડ્યા હતા તેવાં ધોર કર્મનાં તમે અપરાધી હોઇજ ને થઇજ કેમ શકો તે મને હમેશાં ચુંચવાવ્યા કરતું હતું !”

“ એ પછી બીજી વખત તું માહરી સાથે રહેવા આવી ત્યારે મેં જોયું કે તું માહરા તરફ થોડીક વધારે વહેમાયલી હતી, અને માહરી સાથે વધતી ઉંચે મોંઢે હતી,” લેડી લીલાએ યાદ કરાવી.

“ હા, કારણ કે તે વખતે તમારે ત્યાં આવી લાગતાંજ મેં લુચ્છા કસેર સાથે બાગમાં તમોને તકરાર કરતાં નજરોનજર જોયાં ને કાનોકાન સાંભળ્યાં,” મેં ખુલાસો કર્યો, “ હું કાંઇ ચોરી છુપીથી તમોને સાંભળવા ચાહતી નહીં હતી, પણ હું અનાયસે સંકડામણમાં એવી આવી ગઇ કે મને તમો વચ્ચેની કેટલીક તકરાર સાંભળવીજ પડી હતી !”

“ખરાબર છે,” લેડી લીલાએ કબુલ કર્યું, “ તે ખાસ તે વખતે માહરે ત્યાં મને મનાવવા અને માહરી દોસ્તીની આજુ કરતો મળવા આવ્યો હતો. તેણે મને તે વખતે ધણી ઉશ્કેરી મેળી. તે એટલો બેહા થયો કે તેણે ધારાની ચુંગાલમાં ફસાવી દેવા અને માહરા ધણીનાં ખુનનો માહરી પર જાહેરમાં આજ્ મુકવાની વીક મને ધમકી આપી! એ ઉપરથી તે દાહડે અમારી વચ્ચે ધણો મોટો કન્યો થયો. મેં તને શીખવ્યું હતું તેમ તે પેલા સુક્રેડ ગુલાબની વાત કહીને તાહરી તરફની બુરી નિષ્ઠાઓમાં એને આજેજ અને માહાત કર્યો તેથી એ આપણા વચ્ચે દોસ્તી હોવાનું પામી ગયો, અને મેંજ તને એ વાત કહી દીધેલી અને બાતમી આપેલી હોવી જોઇએ એવું સમજીને તે બીહીધેલો મને મનાવા અને માહરી જોડે કન્યો કરવા આવ્યો હતો.”

“એમ છતાં તમે તો તે વખતે બી માહરા દેખતાં ધણાંજ શાંત દેખાતાં હતાં !” હું અજબ થઇ.

“ હા,” લીલાએ કબુલ કર્યું, “ પણ તેમ કરતાં મને ધણું મુશ્કેલ થયું હતું. હું તો તે દાહડે તેની સાથના કન્યાથી એટલી બધી ખીજવાયલી હતી કે તે ગયા પછી હીણપસ્તી ને હાડમારીની મારી માહરી જીંદગી વીક મેં માહરા જીવથી અકારી કરી મેળી, ને તે દાહડે આપધાતથી માહરી પાપી જીંદગી આખર કરી નાખવાનોજ મેં મનથી મુસ્તકીમ ઠરાવ કર્યો.

એ મક્કસદથી એક ઝેરી પ્રવાહી જે માહરી પાસે હતો તેની બાટલી વટીક કાઢીને મેં માહરા બેડરૂમમાં માહરાં બીજાણીની સાંમેની ટેબલ પર મુકી રાખી હતી. એ બાટલી બી અને પેલી ખુની કાળા ધરડી બેંડીએજ આપેલી હતી. તુને તે બાટલી યાદ આવેછ ?”

“મને બરાબર યાદ આવેછ,” મેં કહ્યું, “મને તે બધી વાત ગઇ કાલેજ બની ગઇ હોય તે રીતે યાદ છે. અવ્વલમાં મેં તે બાટલી જોઇ ત્યારે હું તો એમજ સમજી હતી કે તે કાંઇ ઉંચાંમાંનું સેન્ટ હશે, અને પછી તમે બેહોસ થયાં તે વખતે બરચોપડને વાસ્તે મને એ બાટલીની યાદ થઇ. મેં તે ઉપરથી તે વિષે તમારી દાસીઓને પુછ્યું, પણ તે બધીઓએ તો એ બાબતે તદ્દન અજાણપણું બતાવ્યું, કે એ આગમંચ તેઓએ એ બાટલી ટેબલ પર કોઈ દહડે જોઇજ નહીં હતી. એ પછી મેં તે બાટલી બોલાવી, અને હું તે તમોને સુંધાડવા જતી હતી તેવામાં તમો અચપ્પચ હોસમાં આવ્યાં, અને એક અજાત મારીને માહરા હાથમાંથી તે બાટલી તમે ફેંકાવી દીધી, જે જમીન પર પડીને ચુરેચુરા થઈ ગઇ.”

“બરાબર છે,” લીલાએ કહ્યું, “તેજ તે એક ધણું કાતીલ ઝેર હતું, અને તેમાંથી ઘોળાયેલી પ્રવાહીને બીચારા માહરા ગરીબ કુત્રા ફેલોએ જીભ લગાડેલી હશે તેથીજ તે તાબર-તોબ મરી ગયો હતો.”

“એમજ હોશે ત્યારે,” મેં કહ્યું, “હું તે વખતે એમજ સમજેલી કે તમે બેહોસ થયેલાં ને તમને મુવેલાં જાણીને તે વફાદાર પ્રાણીનું હાર્ટ ફાટી ગયું હશે, અને તેથી તે મરી ગયો હતો.”

“વળી તું તેજ રાત્રે મને વીલાપ કરતી સાંભળીને તાહરા ઓરડામાંથી દોડી આવી હતી તે બી તુને યાદ હશે, એલન,” તે ઉમરાવજીએ કહ્યું. “એ વીલાપ એ બધી માહરી કમ-નસીબી ને બદબખ્તીને લગતોજ હતો. એ વીલાપ અને પશ્ચાતાપ કરવાને વાસ્તેજ મેં માહરા બેડરૂમની બાજુમાં અગ્યારી કરાવી હતી, અને એ રીતે જોકે આપધાતથી માહરું હૈયાત આખર કરવાનું તો રહીજ ગયું, તોપણ હું કેવી ધીકકાર પામેલી જાંદગીએ જીવતી હતી તે તે એ પછી બી ધણું જોયું. તુને યાદ છે—એક રાત્રે તું નાટકમાં “લેડી મેકબેથ” થઇ હતી, અને તાહરા ધણીનું તે ખુન કરવા ધારયું હતું તે જોઇને હું માહરા બાજુમાં બેહોસ થઈ ગઇ હતી તે? ઓ, શું કેહું, એલન, તે વખતે તે જીલમગાર સીન જોતાં માહરાં દીલમાં જે લાગ-ણીઓ થઈ હતી તેની વાત તુને! મેં તેટલો વખત ત્યાં નાટકશાળામાં જાણે જીવતું દોજખજ અનુભવ્યું, કેમકે જે દોજખી કામ મેં પોતે કર્યું હતું તેજ આજે નાટકની જાંદગીમાં તું માહરી સાંમે જાણે માહરું દીલ ધુળવવા પાછું રજી કરતી હતી! તે પછી કસેર મને પાછો મળ્યો ત્યારે તેણે મને કહ્યું કે મેં તેની ઉપર લખેલાં કાગળની એક કાપલી તાહરાં સ્વાધીનમાં હતી, અને તે તે વાંચેલી હોવાથી તુને માહરાં મોટાં પાપનો મજબુત વહેમ પડી ચુક્યો હતો, ને તે સાંભળીને હું કેવી બીહીધી! એવું એક જીવસતોસત કાગળ ટેબલેટ ટેબલનાં ઉંધાડાં ખાનાંમાં બેઠાદ નાખવા વાસ્તે હું કેટલી બધી તે કમીના પર ખીજવાઈ! તેણે, મમર, મને જવાબમાં સમજાવ્યું કે તેને તો કાંઈ તે ખબર બી નહીં. તે ખાનાંમાં તો કાંઈ જીનાં પુરાણાં ખીલ અને વગર અગતનાં કરકાગળ્યાં પડેલાં હતાં, અને તેમાં એ કાપલી કેમ અને ક્યારે ધુસી જવા પામી તેનો તો તેને સ્વપ્નો બી નહીંજ હતો, અને ત્યારે મને લાગ્યું કે એમાં બી મને

સળ કરવાનો કાંધ ખોદાનો બેઠી હાથજ હોવો જોઈએ. એ ઉપરથી તાહરે વરે મને પુશકળ ફરર થઈ. મેં જોયું કે બનાવોજ ઉપરાસાપરી એવા બનતા જતા હતા કે હું માહરા વરની ખુની હતી એ વાત જો તું જાણુતીજ હોય તો આએ બધી એકેક પછીની પુરવારીઓ તુને તે વાતની બધી મજબુતજ મળતી જતી હતી. હું મેકમેકના નાટકમાં ખુનનાજ સીનમાં બેહોસ થઈ તે વટીક તાહરા વેહમોની આગમાં તેલ હોમવા જેવુંજ હતું, અને તે ઉપરથી તું થું અને કેટલું જાણુતી હતી તેતું પ્રમાણુ નક્કી કરવા હું દોસ્તીના દેખાવથી તુને નોરમનવાળાં-ઓને ત્યાં એક દાહડે મળવા આવી. હું કબુલ કરું કે હું તે વખતે એક વધતાં ખુનના એરાદથીજ આવી, અને—મુઠ હું અભાગણી—એ ખુન તાહરે પોતાતું હતું. હું પેલો ઝેર પાયલો ગુલાબ તુને જરર પડે તો સુંઘાડી દેવાની મક્કસથી માહરી છાતીમાં છુપાવીને સાથે લેતીજ આવી હતી. મને તે વખતે એમજ લાગ્યું કે હું માહરા ખાવીંદની કાતીલ છું એમ જો તું જાણુતીજ હોય તો માહરી સલામતી કશીજ નહીં હતી, અને તું જીવવીજ જોઈએ નહીં !”

“ના તે વાતની યાદ કરો, લેડી લીલા !” મેં એ સાંભળી માંગી લીધું, “માહરી ખીડા એ વાત જાણુતી નથી, અને હું તે હાલ જાહેર થયેલી જોવા ચાહતી નથી. મને પોતાને તો તે બધું બરાબર યાદ છે.”

“હવે ભલે ખીડા જાણુ અને ભલે આખી જગત તે જાણુ !” લીલા બજીદ થઈ, “ખીડાને અને આખી જગતને માહરા જેવી એક હેરેમંદ પર દ્યાનત વરસાવતી થવા દેઓ ! હું તેજ ફેજને લાયક છું, અને સધ્યારો માત્ર એટલોજ છે કે એ દ્યાનતનો વરસાદ વરસતો સાંભળવા હું હવે જીવવાની નથી. મને બોલવા દે, અલન ! મેં સોગંદ લીધેલા છે કે માહરી હૈયાતની જોત જીભઈ જવા આગમય કોઇને ખી માહરાં તમામ પાપોની વીગત રજી કરીને કેહવી, અને તાહરા કરતાં વધારે લાયક અને વધારે બેહતર આસામી મને તે વાસ્તે કોણુ મળવાતું છે ? હા, ખીડા !”—અને તે હવે ખીડા તરફ ફરી ; “હું નોરમન-વાળાંઓને ત્યાં આએ તાહરી ભલી શેઠાણીને મળવા આવી, અને એણે તોડછોડથી પોતાની માહરી વિરૂધ્ધની લાગણીઓ મને જાણુવા દીધી એટલે માહરી ધીરજ રહી નહીં, અને મેં એના પર ખુની હુમલો કરીને એને પેલો ઝેરી ગુલાબ સુંઘાડી દીધો ! એ તો દયાજ થઈ ખુદાની કે કોઈ આવી લાગવાની શીકરથી મને એ માહરે પલીદ કામ સરંજમ કરી નાંખવા જેટલો પુરતો વખત હતો નહીં. એમ છતાં હું તો એમજ સમજીને ત્યાંની કાળું કરી ગયેલી કે મેં જેટલું કીધું હતું તેટલુંજ બસ હતું, અને એ પાછી ઉઠવાનીજ નથી ! એણે, તેથી, તે પછી જ્યારે બચી જવા અને હોસમાં આવ્યા બાદ એને મેં આપેલી તમામ બેટ સોગાદોતું એક પારસલ મને મોકલી આપ્યું ત્યારે મને તે જોઈને જે ધુનરાં થયાં તેતું હું ખ્યાંન વટીક કરી શકતી નથી ! પણ એક લેખે તે પછી ખી મેં પાછા ખુદાના શુકર કર્યા કે એક ખીજાં એવાં જખુન પાપની જવાબદારીથી તે સાહેબે એ રીતે માહરા સવેળા બચાવ કીધો !”—અને હયાં ધીરજ ખોહી દઇને પાછી તે ઘણું બેઅખત્યાર રડી પડી. તેણીએ બાલેબાલ પીખી નાખ્યા, અને તેનાં એ કદપાંત વચ્ચે તેને શેકીને શાંત ને સાહવધ કરતાં મને ઘણી જેહમત થઈ. મેં તેને સમજાવ્યું કે એવાં એક બેદાયદા કદપાંત કરતાં તો તેણીએ ખરા પત્રાતાપની ખંદગીથી ખોદાની દયા શોહોધવામાંજ વધારે જાણુપત થવાની હતી !

“ઓ બાઈ, શું કરવા તમે એ બધું બેસીને સાંભળ્યા કરોછ?” હયાં બીડાએ ખરાં દીલથી દુઃખ પાંખીને માહરી આગળ આવતાં માહરે કાને લાગીને કહ્યું; “ચુપ કરી નાખો એ બકવાતને. હું તો આજે જાણું છું કે નોરમનવાળાંઓને ત્યાં તમારી પર એ કરીએ એવો એક ખુની હુમલો કરેલો! તમે તો મને કાંઈ કહેલું બી નહીં!”—અને તેણીએ હેતથી માહરાં ગળાંમાં હાથ નાખ્યા.

“મેં કોઈને જ નહીં કહેલું, બીડા,” મેં હેતથી સમજાવ્યું, “હરેક વખતે માહરા જોગી એ લોકની સતાવણીઓના બાબમાં એમ શાંતીથી અને નાખતીથી જ કામ લેવાને મને કાંઈ ને કાંઈ જોરાવર સખખો મળતા રહ્યા હતા.”

“એ શું કહેછ તાહરા કાનમાં, અલન?” લીલાએ સરખસર એક દીવાનીનાજ તોરથી એ જોતાં પુછ્યું,—અને તે વખતે તે આટલી ખુબસુરત છતાં બીહીક લાગે તેવી જ નજરે આવતી હતી! “એ માહરાં પાપોથી કમકમેલ, એમ જ કેની? હું તાહરો જીવ લેવા પર ટાંપી તે વાસ્તે એ માહરા પર ત્યાનત વરસાવેલ, એમ જ કેની? વાજખી જ છે! હું એક ઝેરી નાગણ છું. માહરી આખી જીંદગી કાલીલ ઝેરોના સહવાસમાં જ બળી ગયલી છે, તો પછી માહરાથી કાંઈ એ છોકરી નહીં કમકમે?”

“એવું એવું બક્યા કરવામાં શું હાંસલ થવાની છે, બાઈ?” મેં હવે જરા તીખાસથી તેને સમજાવ્યું, “શું કરવા તું એવી વાત કરીને અમોને કમકમાવાની બોલોંસ લઈ બેઠીછ?”

“હવે થોડું જ છે,” લેડી લીલાએ કહ્યું, “વાહલી અલન, આટલું સમજ્યું તો હવે મને પુરંજ કરવા દે, કેમજે જીલ્લી ના જ કે માહરો એ મરતી વખતનો અરમાન છે, અને તાહરી માણી અને નેક દુવાની તલબગારીમાં જ સધળું હું તુંને કેલુંછ. એ રીતે માહરા ખુની હુમલામાંથી તું બચી ગઈ તે કલેરે જ્યારે જાણું ત્યારે અમે બેઉ જાસ્તી જ તરખાયાં, અને અમો બેઉ મત કરીને એકમત થયાં કે હવે તો તું જીવવી જોઈએ જ નહીં! બેશક કલેર જેવા એક અઝાદને હું માહરા જીમરોજનથી ધીક્કારતી હતી, પણ આજે સંજોગ એવો હતો કે માહરો કોઈ ઉપાય જ નહીં ચાલ્યો, અને મને તેના જોડે મત કરવું જ પડ્યું. અમે, એ ઉપરથી, કંઈ રીતે તાહરો જાન લઈ શકાય તેની જ પાછાં અજાણજીક અને ત્રેવડમાં પડ્યાં, કેમકે જો તું ચાહતે તો અમોને તરત જ ઉંઘાડાં પાડી અને પકડાવી શકતે, અને તેમ તે નહીં ક્યું” તે સંધ્યારાની વાત હતી, તોપણ અમોને લાગ્યું કે કોઈ બી દાહડે કોઈ બી એવો સંજોગ બરપા થતાં તું એ વાત જાહેર કરીને અમારી મરદન જલાદને હાથ સપુર્દ કરવા જરા બી અચકાવાની નથી. વળી કલેરે મને એમ જાસ્તી કહીને બીહીધરાવી કે તે અમારી બદ ચાલ અને સતાવણી-ઓની કેશીઅત લખીને કોઈ તાહરા ફ્રેન્ડને સીલ કરી આપેલી છે, કે જે તાહરી કાંઈ કનર જ થાય તો તરત જ તે ઉપેડીને વાંચે, અને એ તે અમથું દમ બરાવા કહ્યું હશે કે ખરેખર તું એમ કરી ચુકી હશે તે વાતે બી અમો બંનેને ઘણાં ગુચવાવ્યાં. ગમે તે હોય, પણ અમે ધાર્યું કે અમારી પર કોઈને વહેમ નહીં આવે અને તું ખુદરતી જ મોહતે મરણ પામેલી હોય એમ લાગે તેવી રીતે તાહરો કાંટો કાઢી નાંખેલો જ સારો. મને, અલખત, એ ધણું ગમ્યું નહીં, અને હું તે વાત વાસ્તે ઝાઝી એકમત થઈ નહીં, પણ દુષ્ટ કલેરે માન્યું નહીં. તેણે, તે ઉપરથી, ધરડી બંદી સાથે મસલત કરી, અને બીડાને વિશ્વાસમાં લઈને તેની મારફતે તને ઝેરી

લોન્ડનજીસ રોજ એકેક ચાએ, કૌરી, કોકો કે સુપમાં આપવામાં આવે તેની અમે બદાબસ્તીઓ કરી!”

“તે બી અને યાદ છે,” મેં કહ્યું, “વાહલી બીડા ઝેરી લોન્ડનજીસ લાવેલી હતી તે બધાં લાવતાં સાથે એમનાં એમ અમે સઘડીમાં બાળી નાખ્યાં હતાં તે બી હું જુલી નથી”

“હવે ત્યારે અને બીજું કેહવાનું શું રેહ્યું?” લેડી લીલાએ કપાળ દાબીને યાદ કરતાં કહ્યું, “એ પછી ઝારા સાથે કમીનો ક્લેર પરણી ગયો, અને ત્યારે માહરાં દીલમાં અદેખાધનો દેવ તુફાન મચાવી રહ્યો. હું તેને, તેથી, તેની બાયડી સાથે કોઇ બી રીતે રૂબરૂ મળવા અને તે બૈરીનાં દેખતાં ધીકકારીને ફજેત કરવા ધણી આતુર થઇ ગઇ, કેમકે તેણે લોકોને તો જોકે એમજ જાણવા દીધું હતું કે તે ઝારા જેવી એક જીપસી છોકરીને પ્યારને ખાતરજ પરણ્યો હતો, તોપણ હું તો સારી રીતે જાણતી હતી કે તેણીએ તેને તેનાં ખુની કાર્યો ઉંઘાડાં પાડવાની ધમકીઓ આપીનેજ પોતાની પક્ષમાં જીતી લીધી હતો, અને તેણીને તેની મોહરદાર કરવાની તેને તેણે ફરજ પાડેલી હોવી જોઇએ. એટલા વાસ્તે એક વખતે પાર્કમાં હું ઘોડેસ્વાર થઇને ફરતી હતી ત્યારે એ વરઝેયર અને મળી ગયાં—”

“તે બી અને યાદ છે,” મેં કહ્યું, “હું તે વખતે માહરી સહી કાઉન્ટેસ ઓફ કારબની સાથે પાર્કમાં ફરવા આવેલી હતી. અમે લોક ચાલતાં ફરવા આવેલાં હતાં, અને ક્લેર ને ઝારા બી ચાલતાંજ જતાં હતાં. તમે ઘોડેસ્વાર હતાં. તમારી સાથે બીજાં ધણીઓ હતાં, જેમાં પેલો લુચ્છો કરનલ પૈલ જે હમણાંજ નામોશીનાં મોહતે પુરો થયો તે બી હતો.”

“હા! તુંને અજબ જેવી રીતે બધું યાદ રહી ગયું, એલન!” લીલાએ એક ઉંડા નિશ્વાસથી કહ્યું, “મેં તેને એક ધણું દીલ જખમાવનાર મીઠીણું મરનાર ઝારા સાંભળે તેમ તેની બાજુમાંથી પસાર થતાં મારયું, અને પછીથી તો હું જાણું જે અમે પાછાં કદી એકઠાં થઇયુંજ નહીં, પણ અમારી સરજત જાણે અમેને જુદાં રેહવા દેતીજ નહીં હતી! તેવામાં તો ઝારા મરી ગઇ, અને એ કંગાળ કમીનો પાછો માહરી દોસ્તી સાંધતો આવ્યો!”

“હા,” મેં કહ્યું, “ઝારાનાં મોહત પછી થોડુંએકેજ તમે બનેને ઠીએટરમાં સાથે એક બૉક્ષમાં બેઠલા જોઇને હું ધણું વીસમય પામી હતી. તમે જે “કટીંગ રીમાર્ક” પાર્કમાં કર્યો હતો તે મેં સાંભળ્યો હતો, અને તેથી, તે છતાં, એટલાં જલદી તમે બેને દોસ્તીમાં પાછાં એકઠાં થયલાં જોઇને હું ખરેખર ધણી અજબ થઈ હતી!”

“એ પછી ધરડી બેટીએ ક્લેરને પકડાવ્યો ત્યારે નવેસરથી અમે તાહરા સંબંધમાં ધુજ પડ્યાં.” લીલાએ આગળ કહ્યું, “તેવામાં વળી હું ખાતમી મેળવી શકી કે ધરડી બેટી અને તું સાથે કેલવેડન હાલમાંથી લંડન પાછાં ફરનાર હતાં, અને ત્યારે ક્લેરને કોર્ટમાંથી છુટક થાય ત્યાં વેર તમે બનેને પકડીને કેદ કરી રાખવાનું ધણું જરૂરનું થઇ પડ્યું. એ તો બધું તરત-તરત તાજું છે તે બધું તુંને યાદ હોશે. એ પછી અમે બેઉ કોન્ટીનન્ટ પર નાહસી ગયાં, અને ત્યાં અચનુચ અમે બે પર ખુદાનો કેહેર વરસ્યો હોય તેમ હું ત્યાં જતાં સાથે એકદમ ધાસ્તીબરેલી બીમાર થઈ, અને તેજ વખતે ક્લેરની માથાંની આગરી ખસી ગઇ!”

“એટલે?” હું ચમકી ઉઠી, “શું તે કાંઈ થેલો થઈ ગયો?”

“તદન થેલો!” લીલાએ હાથ અફસોસથી કહ્યું, “મને એટલી ખીમાર થયલી નોંધને તે બડકીળ એવો ગયો કે તેણે તેનાં મગજનું સમતોલપણું એકદમ ખોલી દીધું, અને દીવાન્ય-તબરમાં ઝતુનમાં તે બધાં અમારાં પાપનો ખુલ્લો બકવાત કરતોજ રહ્યો! એટલું સારું હતું કે તે એ બકવાત ઇંગ્લિશમાં કરતો હતો, અને અમારી આસપાસ જે બધાં ફ્રેન્ચ હતાં તે સારાં નસીબે ઇંગ્લીશ બીલકુલ બોલતાં નહીં હતાં. એ પછી તે થેલો તો રહ્યો, પણ થોડોક શાંત પડી ગયો, અને તે મને એક સધ્યારો થઈ પડ્યો. તે માહરી પાસે આવતો અને બેસતો, અને એવી બધી થેલી થેલીજ વાતો કરતો કે મને ધારતી લાગવા માંડી કે હું પોતે બી રખે થેલી થઈ જાઉં! તેનાં થેલાપણાંમાં સુદેહ ગુલાબનું ઝેર કાંઈક અજબ જેવી રીતે તેનાં મનમાં સર્વોપરી દેખાયું. ત્યાર કડે તે એક દાહડે અચપ્પચ ગુમ થઈ ગયો. તે મને કહ્યાજ કરતો હતો કે ઝેરી ગુલાબને વાસ્તે નવાં ઝેરોની શોધોધખોળ સારૂ તેને ઇટલી જવાનું હતું, અને મને લાગ્યું કે તે પોતાની દીવાન્યત વચ્ચે ઇટલીજ જતો રહ્યો હશે!”

“અને પછી તમે ઇંગ્લાંડ ચાલી આવ્યાં?”

“હા, મને લાગ્યું કે હું જીવવાનીજ નથી. હું રોજબરોજ મરતીજ આવતી હતી, અને તેથી મને માહરાં વતનમાં અને ધરખારમાં મરવાની જે લાલચ થઈ તે હું માહરાં દીલથી દુર કરી શકી નહીં. હું, તેથી, અત્રે ચાલી આવી, અને અહીં આવ્યા પછી મેં કાબેલમાં કાબેલ ડાકટરો એકઠા કરેલા છે, જે બધાઓએ મને ખાત્રી આપેલી છે કે હવે માહરું સેવટ થણું નજદીકમાં છે. તેથીજ હું તુને તેડાવાનો ઠરાવ અને હાંમત કરી શકીજ. મને કોન્ટ્રીનન્ટ પર જે બોખાર લાગુ પડી હતી અને જેથી હું મરીજ જતી હતી તેણે માહરા હાટ પર થણી માઠી અને બચબીત અસર કરેલી છે, અને તેની ગતી હવે એટલી હદ સુધીની નબળા પડી ગયલી છે કે હવે તે સુધારી શકાય એમ તખીએ માનીજ શકતા નથી.”

“અને પછીથી ક્લેરની કાંઈ તમેને ખબર મળીજ નથી?” મેં પુછ્યું.

“મળીજ ખરી, મને હમણું થોડા દાહડા પર એક દીવાના તોરથી લખાયલું તેનું કાગળ ઇટલીથી આવેલું છે.” લીલાએ જવાબ કર્યો—અને પોતાના ટક્યા તળેથી તેણીએ તે કાગળ મને કાઢી આપ્યું, “વાંચ એ, એલન! અચકા ના, એ તુને બતાવશે કે એક વખતનો પાર્લા-મેન્ટનો આવો આગેવાન અને બાહોશ મેમ્બર, અને જેણે એક વખત આખા ઇંગ્લાંડના પ્રધાન મંડળની આગેવાની અને રાહબરી કરેલી તેનો, ખીચારાનાં મગજની નબળાઈ વચ્ચે, કેવો બુરો ફેજ થયેલો છે!”

મેં, તે ઉપરથી, તે કાગળ લીધું, અને થોડીક આનાકાંની પછી ઉતાવળે નજર ઢોડાવી નીચે મુજબ વાંચ્યું:—

“રૈમ, જુલાઈ ૧૦ મી, ૧૮૪૩.

“મને ઉમેદ છે, વાહલી લીલા, કે તું તાહરે ધરેખારે પોંહચી ગઈ હશે, અને હાલમાં સારી પેઠે હશે. હું તેથી આવે કાગળ તુને તાહરે ધરેજ લખુંજ. તેં મને કહ્યું હતું તેમ આપણા બેઉનાં મોહતને વાસ્તેના ઝેરી ગોલાબની શોધોધખાં હું અહીં સુધી આવેલો છું. મને હજી કાંઈ મળ્યું નથી, પણ આજકાલ મળવાની ઉમેદ છે, અને મળશે તો તે લખને તાહરી

આમળ ઉડીને આવશ. પેલી ધરડી બંદી તો કેથે જણાતીજ નથી, અને તેના વગર એ ઝેર આપણને આપે કાણ અને આપુને મરવામાં મદદ થાય કાણ ? હું બધાને પુછતો ફરંછ. બધાં લોકો પુરતાં પ્રમાણમાં પોતાની પાસે એ ખુન કરવાના ઝેરી ગોલાઓ રાખતા કાંવ નથી તે મને ધણું અજબ લાગેછ. આજે સહવારે હું એજ જાતના સ્વપના પર જાગી ઉઠ્યો ત્યારે પેટ પકડીને હસ્યો, અને પછી વળી એ કલાક સુધી દુસ્કે દુસ્કે રડ્યો. મેં સ્વપનામાં જોયું કે એક ઉંચી ખીણને મથાળેના ઉંચા પહાડ પર એ ઝેર સાથના હજારો ગુલાબ ઉગેલા છે, અને તે લેવા લોકો હજારોની સંખ્યામાં તે પહાડ ચઢી જાયછ, અને ગોલાબ મેળવ્યા પછી તે તોડી લેવાના એક સાથે નીચે ઉડી ખાહીમાં પડીને મરી જાયછ, અને તેથીજ હું એટલું હસ્યો ને એટલું રડ્યો !

“હવે અહીં હું તદ્દન એકલો રહેલો છું. હું કાંઈને સહવાસ ખમી શકતો નથી ને કાંઈને મળી શકતો નથી. મેં માહરો જે ફ્રેન્ચ નોકર હતો તેને ખી લાત મારીને કાઢી મુક્યોછ. મને નોકરનું કે કોઠનું ખી કામજ શું હોય ? હવે આપુને દુન્યામાં પરવાહજ કાણની છે ? આપણને ગોલાબ મળી જાય તો આપણે બેઉ દુન્યા પાર થઈ જઈએ ! હું ગુલાબ મળશે તો તે લઈને ઉડ્યો તાહરી પાસે આવશ. તું કાંઈજ ફકર ના કરતી. તુંને માહરં પ્રાંગીસ છે. જો રોમમાં મને નહીં મળશે તો હું ખીજે ગામ જવશ. હું દુન્યાનું ખુણે ખુણું શોધોધી વળશ. આપુને તો હવે એજ મોહતે મરવાનું કેની ? ચાલ, તેથી, હવે હાલ તો સાહેબજી.

એડવીન કલેર”

મેં ઘણી ગમખારી વચ્ચેજ એ કાગળ વાંચીને ખીડાને વાંચવા સાડ પાસ કર્યો, જ્યારે લીલાએ ધીમા ધુજતા અવાજે કહયું; “એ ખોદાના ધરનો અમો જોગો ગજબ છે, એલન ! એ ખોદાનો કેહર અને માર છે. એણે લોકોની ખોહારી અને ખરાખી કરવા બાકી કાંઈજ જોયું નથી, અને એક વારની ઝળકતી કારકીરદર્વાજા આસામીનો આએ ફેજ ખોદાનાં ધરના ગજબ સિવાય ખીણું શું કહી શકાય ?”

હું એ વાતને એકમત થઈ. મેં જોયું કે ખોદાની લાકડીને અવાજ નથી હોતો તે એ ! ખોદા સૌને સાડ સુજડે અને બધાં થવામાં મદદ કરે !

એ દરમ્યાન ખીડાએ તે કાગળ વાંચીને ધડી વાળી બાજુમાંની ટેબલ પર મુક્યો, જ્યારે લેડી લીલાએ હાથ જોડીને મને પુછયું, “હવે કેહની મને પાછું, વાહલી એલન, કે તું મને દીલોજાનથી માફ કરેછ ? તાહરા પોતાના સંખંધમાં પથુ માહરાં પાપ ધણાં છે, અને તે તું મને તાહરાં દરીઆવ જેવાં દીલથી દરગુજર ફરમાવેછ ?”

“હું માહરાં ખરેખરાં દીલથી તે માહરા જોગી તમારી તકરીશે તમોને માફ કરેછ, લેડી લીલા,” મેં મોટે સાહડે ને મજબુતીથી કહયું, “અને હાથ જોડીને ખુદાની દુવા કરેછ કે તે માહાનાખી સાહેબ પથુ દયાથી તમોને તે સંધળું દરગુજર કરે.”

લીલાએ એ સાંબળતાં માહરો હાથ પોતાનાં હાથમાં લીધો, કે જે મેં તેને એક ખી આના-કાંની વગર આપ્યો, અને તે તેણીએ આંખમાં દાખીને તે ઉપર સાચાં હૈતની ઉપરાસાપરી ચુમીઓ લીધી !

“હવે માહરા જીવને ધણી શાંતી થઈ—ધણી!” તેણીએ કહ્યું, “હવે ગોયા મને ખોદાયે માહરં અરધું અરધ પાપ માફ કીધું હોય તેમ મને લાગેછ, અને હવે હું મરવા ખુશી અને તૈયાર છું. જોની, હું ‘સીક’ થતી હોઉં એમજ મને લાગેછ! ઓ ઍક્સન, બંદગી કર વાહલી, તું માહરે વાસ્તે બંદગી કર, અને તાહરી નીખાલેશ બંદગી પાક પરવરદેગાર જરૂર સાંભળશે!”

મેં, તે ઉપરથી, તરતજ બીડાને ઇસારત કીધી, અને તે અને હું લીલાનાં બીજાણાં આગળ ગુહલુમંડીએ પડ્યાં. અમોએ અમારા હાથ જોડ્યા. લીલાએ પણ હાથ જોડ્યા, અને અમો તરત બંદગી શરૂ કરવા જતાં હતાં જેવામાં, અમારા હોઠ તે પવિત્ર કલામો માટે ઉંધડી શકે તે આગમય, કોઇએ બાહરથી લાત મારવાના સળખે તે ખેંડરમતું બંધ બારણું એક કડાકા સમેત ઉંધડી ગયું, પછાડે નોકર નફરોની ગડબડના અવાજ આવ્યા, અને દીવાનો કસેર બીજાજ પળે તે ઝોરડામાં કુદકા મારતો જુરસાબેર ધસી આવ્યો, જ્યારે ઓ ગજબ! તેના હાથમાં એક સફેદ ગુલાબ ઉંચો અને દેખીતો પકડેલો હતો!!

લેડી લીલા ભયની એક ચીસ સમેત એ જોતાં પોતાનાં બીજાણાંમાં ચમકી ઉઠી, અને ઉઠીને બેઠી.

પ્રકરણ ૨૨૮.

“હું લાવ્યો! હું લાવ્યો!” ઐડ કસેરે અંદર આવતાં સાથે હર્ષિત જીભે પોકાર્યું, “જો લીલા, હું આપણે વાસ્તે અંતે તેં માગ્યું હતું તેમ ઝેર પાયલું ગોલાબ શોધી લાવી શક્યો!”

“દુર થા! દુર થા! માહરી આગળ ના આવતો!” લીલાએ ચીસેચીસ પાડી, “માહરી આગળ ના લાવતો! પલીદ, તું કાંઈથી ટુટી નીકળ્યો અમારી બંદગીમાં ખલલ કરતો?”

“હું અને બીડા પણ પુશકળ બીડીયાં. પેન્ના દીવાનાનો ભખી ખાલેલો અવતારજ તે કાસમનો બીડીક લાગે તેવો હતો. તેના પોશાકતું કાંઈ ઠેકાણુંજ નહીં હતું. ઝાડીઝાંખરાં માફક ઘઠી ચેમ્પા વધી ગયા હતા, અને તેની દીવાંની આંખો સાથે તે જોતાં બીડીક લાગે તેવોજ નજરે આવતો હતો!”

“ઐડનીન કસેર, જરા શાંત થાઓ,” હવે તે દીવાનાને સમજવીને શાંત કરવાની મતલબથી મેં આગળ પડીને ધણી નરમાશથી કહ્યું, “લેડી લીલા બીચારાં મોહતની છેલ્લી ધડીપળમાં છે.”

“આવો તમે, માહરી સાથે ઝોરડામાંથી બાહર આવો,” લીલાની ધરડી હાઉસકીપર અને બે ચાર નોકરો જે કસેરની પુઠે ધણાં બીડીધેલાં તે ઝોરડામાં દોડી આવ્યાં હતાં તેઓમાંથી તે હાઉસકીપરે તે દીવાનાની આગળ જઈ તેને ધણું સમજવીને કહ્યું,—અને તેણીએ તેના હાથ પકડ્યો.

“અરે છોડ માહરો હાથ, દીવાની!” કમબખ્ત કસેરે ચીસ પાડી, “જોતી નહીં માહરા હાથમાં શું છે તે? આમાં ધણુંજ પુરતું ઝેર છે. હું ચાહું તો તમો બધાંને એક લેહેજામાં અબધડી માહરા પગ આગળ ઝુરકાં કરી નાખું! મને ચમદેવે બધાંને જાનથી મારી નાંખવા જરૂર

પોતાનો પ્રતીનીધી ઠરાવીનેજ અત્રે મોકલેલો છે!”—અને તે એક દીવાનાના બપંકાર તોરતું મોટે સાહદે એમ કહેતાં હસ્યો. “આલ, બાહેર જા. તમે બધાં નોકર નફરો ઝોરડામાંથી બાહેર જાઓ!”—અને તેણે તે હાઉસકીપરને તેમજ તેણીની મદદે આવેલા નોકરાને એવાં તો બીહી-ધરાબ્યાં કે તે બધાં પોતાના જાનની સલામતી વાસ્તે દેહસ્ત ખાધેલાં તે ઝોરડામાંથી ઝપોઝપ પાછાં બાહેર નાહસી ગયાં, અને ક્ષેરે તેઓનાં બાહેર જવા પછી બારણું ધમધમાત સાથે અકાળીને બંધ કરી લીધું. તેણે વળી બારણાંમાં જે કુંચી હતી તે કળમાં તરત ફેરવી દીધી, અને કુંચી કાઢી લઇને પોતાનાં પાટલુનના ખીસામાં ટેસરી. એ બધો વખત તે સખળું કામ તેણે દાખે હાથેજ કર્યા કીધું, કેમજે તેના જમણા હાથમાં તો પેલો ઝેરી ગુલાબ પકડેલો હતો, કે જે જાણે તેના જાનનો જીવનગાળો હોય તેમ એક ધડો પણ પોતાના હાથમાંથી છોડતો કે વીહીલો મુકતો નહીં હતો! એ બધું આંખ ઉંઘાડીને પાછી બંધ કર્યે તેટલા ટુંક અરસામાંજ બની ગયું—એટલા ટુંક અરસામાં કે અમે તે દીવાનાની મતલબ સમજ્યે અને વચ્ચે પડ્યે તે આગમચ તો પેલાએ બારણું એ મુજબ અંદરથી બંધ કરીને કુંચી સ્વાધીન લઈ લીધી, અને અમો ત્રણેને તે ઝોરડામાં કેદ કરી મુક્યાં! હવે, તેથી, માહરી ખાત્રી થવામાં કાંઇ બી બાકી નહીં રહી કે બાહેરથી મદદ મળવાનો માર્ગ બંધ કરી નાંખીને હવે તે પુત્રી આ બંધ ઝોરડામાં કાંઇ બી સત્યાનાસી કે ઉપરાસાપરી મોહતની ખાનાખરાળીજ નીપજવવાનો હતો!

“ઓ, તું છે કે, એલન?” તેણે બારણું બંધ કરીને પાછો ફરતાં હવેજ મને જોઈ અને ઝાળખી હોય તેમ કહ્યું,—અને ખીડા તરફ ફરતાં ગુસ્સાથી ધુરકીને વધાર્યું, “તું કોણ છે રૈ, પોરી? તું શું કરવા અહીં આવી? પણ તમે બેઉ જાઓ જાંહનમમાં! તમો બેમાંથી એકની બી સાથે મને હાલ કાંઇ કામ નથી. મને તો માહરી લીલા સાથેજ કામ છે. અમો બેઉ બાગીદાર છીએ.”—અને વળી તે દીવાના તોરતું મોટે સાહદે હસ્યો, “અમે અત્યાર સુધી બધું બાગ હીસ્સામાંજ કામ કીધું, અને તેથી હવે બાગીદારીના બાગ હીસ્સામાંજ સાથે મરવાનાં બી છીએ! તમોને તો તે જોવાની મજાહ પડશે.”

“એડવીન, એડવીન, શાંત થા!” લીલાએ હાથ જોડીને કહ્યું, “મને શાંતીમાંજ મરવા દે. જો, હવે માહરામાં કાંઇજ જીવ બાકી રહ્યો નથી. હું મોહતને ખીજાણે મરવા સુતેલી છું!”

“એમ તો મને પેલી તાહરી હાઉસકીપર બી નીચે કહેતી હતી!” ક્ષેર તુચ્છકારનું હસ્યો, “તે લોક તો બધાં એમ જીકું કહીને મને તાહરી આગળ ઉપર આવતો અટકાવવા માંગતાં હતાં, પણ તે હું માનું કાંય?”

હવે હું હીંમતથી પાછી આગળ પડી, અને મેં સમજાવીને કહ્યું, “મીં ક્ષેર, એ જીકી વાત નથી, આએ બાધને વાસ્તે જો તમોને જરા બી પ્યાર હોય—”

“પ્યાર? માહરી લીલીને વાસ્તે પ્યાર?” અને મોટા ગડબડયા સાહદે હસી પડીને તેણે પાછું પોકાર્યું, “હા, કાંય નહીં? કોઇ વખત પ્યાર તો કોઇ વખત ધીકકાર ને ખાર! પણ હમણા—સખર કર—હમણાં પ્યાર છે કે ધીકકાર ને ખાર? મને વિચાર કરવા દે! મને યાદ થવા દે!”—અને તેણે એક દીવાનાનાજ તોરથી વળી માથું દાખ્યું.

એજ વખતે મેં જોયું કે ખીડા કાંઇ તૈયારીમાં હતી, અને તે જોતાં હું દેહસ્ત ખાધ ગઇ. દેખીતી રીતે તે કુદકો મારીને ક્ષેરના હાથમાંથી પેલો ઝેરી ગુલાબ ખેંચી લેવા માંગતી

હતી, પણ હું તે કેમ થવા દેઉં? એક દીવાના ઝનુનીનાં દીક્ષમાં શેઠતાંન્યત જોર સમાયલું કેહવાય છે, અને ક્ષેર ખીડાને એક લેહમમાં માહત કરીને તેનો વારો આવતાં તેણીને જાનથી મારી નહીં નાખે તેની શી જામીનગીરી હતી? મેં, તેથી, ક્ષેર જોવા અને સમજવા પાંખે તે આગમય તેણીનું કાંડું પકડીને એ હીલચાલથી એકદમ બાઝ આવવા તેને સખ્ત ફરમાશ કરી, અને ત્યારેજ તે પાછળ હતી.

લેડી લીલા એ બધો વખત મરતે હાલ બેસીને તમાશો જોયા કરતી હતી, જ્યારે તે દેખીતી અત્યંત નમળી પડતી અને સુસ્ત અદાઓની થઇ ગઇ હતી. તેણીએ વળી ખી દયા ઉપજે એવી કાકલુદીઓથી ક્ષેર તરફ જાયું.

“કંગાળ કમીના!” તેણીએ તે પછી પુકારીને કહ્યું, “મને જરા શાંતીમાં મરવા તો દે? માહરી આખી જીંદગી તો તેં બરબાદ અને ધુળ કીધી—સુખ ને મનની નીરાંતનો એક કલાક વટીક તેં મને કદી જણાવ્યા દીધો નથી, પણ હવે મરતી વખતે તો મને જરા શાંતી આપ? તું આદમી સરજયોછ કે શેઠતાંન? જો તું છેકજ દીવાનો નહીં થઇ ગયો હોય તો—”

“દીવાનો?” ક્ષેર મોટે સાહદે ખીહીક લાગે તેવું પાછું હસ્યો; “કાણુ કેહછ કે હું દીવાનો છું? હું દીવાનો ક્યારે થયો? હું તો બડો સ્થાણો છું! કોઇ વખતે મને લાગેછ કે તમે બધાં દીવાનાં થઇ ગયલાં છો! તમે બધાં! આખી દુન્યા! મને લાગેછ કે હું એકસોજ ડાહ્યો છું; પણ વારં, તું કેહવા શું માંગેછ, લીલી?”

“હું એમ કેહવા માગુંછ કે તું અબધડી અહીંયાંથી નાહસી જા! તાહરા પોતાના જાનની સલામતીને વાસ્તે એકદમ ઇલાંડ છોડીને જતો રેહ,” લેડી લીલાએ સમજાવ્યું, “જો સાંભળ! ધ્યાન કર! મેં માહરં તમામ પાપ કચુલ કરી દીધેલું છે. આપણે જે જે બચકાર ચુનાહો કીધેલા છે તે હવે જણાઇ ગયલા છે!”

“કયુલ કીધું? જણાઈ ગયું?” ક્ષેરે ચીસ પાડી,—અને જાણે તેનાં મગજમાં અચ-પ્રચ એક પ્રકાશમાન રોશણી થઇ ગઇ હોય તેવું દેખાયું, “કાણુને જણાઈ ગયું? કાણુ આગળ તેં કયુલ કીધું? આએ બે દાકણો આગળ?”—અને તે સરખસર ખુની અદાઓથીજ અમે બને બધી હવે ઉશ્કેરાયેલો જોવા ને ધુરકવા લાગ્યો!

“નહીં, નહીં, એ લોકો આગળ નહીં,” લીલાએ તેની ખુની મક્કસ પાંખી જતાં મજરા-ઇને ચીસ પાડી, “એ લોકો આગળ નહીં.”

“ત્યારે?”

“પાદરી આગળ!”

“તું જીદ્દી છે, ચંડાળ!” ક્ષેરે દીવાનાં ઝનુનથી કહ્યું, “પાદરી આગળ તેં કયુલ કીધું હોય તો તેમાં ખીહવાનું શું હોય? પાદરીઓ પોતાની આગળ થયલા એકરાર કદી કોઇને જાહેર કરતાજ નથી; પણ હું સમજી ગયોછ કે તેં હમણું આએ બેને બોલાવીને એ લોક આગળ બધું કયુલ કીધુંછ, અને ત્યારે તું જીવવી કાંચ જોઇએ, અંબન પર્સી?”—અને તે ઉશ્કેરાયેલી માહરી બધી ફરચો,

“નહીં, નહીં, ખબરદાર!” મરીય લીલાએ ગભરાઇને ચીસેચીસ પાડી; “એને જરા બી હાથ ના લગાડતો! એને જરા બી હેરાન ના કરતો!”

“એ બેઉ મરવીજ જોઇએ! એ બેઉ મરવીજ જોઇશે!” કહેરે ઝનુનથી દાંત પીસી કહ્યું, અને તેનો ખુનખાર ચેહરો જોતાં માહરાં હાડેહાડ મરી ગયાં! એકજ પળ, અને એક દીવાની ચીસ સમેત માહરી પર ઉછળીને તેણે મને ગલીચીમાંથી પકડી, જ્યારે મેં જાણ્યું કે માહરા કલાકો—બલ્કે મિનીટો વડીક ગણાઈ ચુકી હતી. બીડા, એમ છતાં, એક વાધણુની અદાથી માહરા બચાવમાં માહરી બાજુમાં ખડી હતી; પણ અમે બંને જણાંઓનું ગમે એટલું બળ કામ આવે એમ લાગ્યું નહીં. બીડાને અતે તેણે એક ઝનુની અને જોરાવર અછાતથી ભોંય પર પટકી નાખી, અને પેલી કારી કટારી જેવાં ઝેરી ગુલાબનો જલીમ દસ્ત, તે ઝેર મને સુધાડી દેવાનાં ઝનુનથી, બીજીજ પળે તેણે હવામાં ઉંચે ઉંચક્યો. એજ પળે એક ઝનુની વાધણુની અદાથી એક ભયભીત ચીસ સાથે લેડી લીલાએ પોતે પલંગ પરથી નખાવી દીધું, અને તેજ છેલ્લામાં છેલ્લી જીવ સતોસત પળે માહરી આગળ ધસી આવી તે ગુલાબ તે ખુનીના હાથમાંથી ઝટક મારી અચબચ તેણીએ ઝુટવી લીધો, અને બારીએથી બાહર રસ્તામાં ફેંકી દીધને તે કરપીણ ખુનીને બેબાખરો અને માહત કર્યો! !

પણ તેટલુંજ! તેટલું કરી લીધા બાદ તરતજ તે જ્યાં ઉભી હતી ત્યાં તેણીએ એક મોટા ઝોક ખાધો, અને હું અથવા બીડા તેને અમારા હાથમાં ઝીલી લઇએ તે આગમચ તો તે એક દયકાં સમેત તુડી પડી, અને તેનો પાપી આત્મા તેજ વખતે આખર થઇ ગયો!

મને પહેલાં તો કાંઈ સમજ બી નહોં પડી, પણ મેં લીલાને તરતજ માહરા બોળામાં ઉંચકી લીધી, અને જોકે તેની આંખો ખુલ્લી હતી, પણ તે છતાં તેને બોળામાં લેતાં સાથે મેં તરત જાણ્યું કે તે લાશ થઇ ગયલી હતી, બીડાને પણ તેમજ લાગ્યું, અને તેણીએ રડી દીધને કહ્યું કે “અતે તમારો આટલી વખત જીવ લેવાને ટાંપનારી છેલ્લી ધડીએ ખરેખર તમારો જીવ બચાવા પોતાનો જીવ આપીનેજ ગઇ!”

“ખરું છે. બીડા,” મેં મોટી મંબીરાઇથી કહ્યું, “બોદાની પનાહ એના આત્માને!”—અને અમે બંનેએ અમારા વચ્ચે માનથી ઉંચકીને તેનાં રવાંને પલંગ પર સુવાડ્યું.

પેલો ખુની તો તદન ગાફિલ થઇ ગયો. તે તો અરધાં વકાસેલા દાયાં સાથે જ્યાં ઉભો હતો ત્યાં ઉભોજ રહી ગયો હતો! લીલા મરી ગઈ હતી એમ તેને બી ખ્યાલ થઇ શક્યો હતો, અને તેથી તે પુરનો ડર ખાઇ ગયેલો દેખાતો હતો. મેં તે તેની નબળી પળોનો એકદમ લાભ લીધો. “જો, જો ખુની!” મેં ધણા જુસ્સાથી કહ્યું, “તેં અતે એ બીચારીનો જીવ લીધો! તેંજ એ કમજબત અબળાની બંધી ખરાબી ને પાપામાલી કાધી, અને છેલ્લે તેને શાંતીમાં મરવા વડીક નહોં દીધી, પણ હવે તું બચવાનો નથી. અમે તુંને બચવા દેવાનાંજ નથી. તાહરા મામાનો ખુની તુંજ છે, અને તું હવે જીવો! રહેવો નથી!”

“એટલે, તું શું મને પકડાવશે? તું શું મને પુલીસને સ્વાધીન કરશે?” તેણે દાંત કચકચારી કહ્યું,—અને પેલુંજ દીવાનું ઝનુન તેની આંખમાં વળી ફરીને ઉભરાઇ આવેલું સ્પષ્ટ જોઇ શક્યું.

“હું બલબત પકડાવશ!” મેં એમ છતાં હિંમતથી કહ્યું, કેમકે હવે મને તે બીન-

હથારી હોવાથી ઝાઝું બીહીવા જેવું લાગ્યું નહીં. “ તાહરેથી અહીંથી જવાશે નહીં. ”—અને મેં બીડા તરફ ફરીને વધાર્યું, “ જા, બીડા બારી આગળ જા ને યુમ પાડ ! આદમીઓને કહે કે બારણું બાંછને તરત અંદર આવે ! ”

“ એમ છે તો આવી જા ! ” કહેરે દાંત પીસીને કહ્યું, “ તાહરે મોહત તાહરે માંથે ભમેછ તો હું તૈયારજ છુ ! ”—અને તે માહરાં આંગ પર ધસી આવ્યો, બ્યારે મેં બચાવમાં બાજુમાંની ખુરસી ઉંચકી, પણ માહરી ફાવત થઇ નહીં. હું માહરા બચાવમાં તે જોરથી તેનાં માથાંમાં જરર મારતે, પણ હું તેમ કરી શકું તે આગમ્ય તો તેણે તે માહરા હાથમાંથી આસાનીથી છીણી લીધી, અને એક ધડાકા સાથે બાજુમાં ફેંકી દીધી. બીડા એ દરમ્યાનમાં બારીએથી ખુમાખુમ કરીને માહરો જોખમ જોતાં માહરી બાજુમાં પાછી ધસી આવી હતી, અને કહેર મને નાંખી છંદને માહરે ગળું ધુટી નાંખવા જતો હતો તેવામાં તેણીએ પછવાડેથી દોડી આવીને તેને અજમ જેવાં જોર અને ઝતુનથી ખેંચી કાઢ્યો અને પટકી નાખ્યો ! વળી હવે તે એકદમ ખુન પર ચઢેલી તેની છાતી પર પણ તરજ ચઢી બેઠી, ને તેજ વખતે પટ છંદને તેનાં ગળવાંમાંથી કાંઇ પડ્યું, જે મેં ખુશાલી વચ્ચે જોયું કે પેલાં બારણાંની આવી હતી ! મેં, તેથી, તરતજ તે જોતાં ઉંચકી લીધી, અને એક સેકંડમાં બારણું ઉંઘાડી નાંખ્યું કે બાહરેથી બારણાંને જે હડસેલા મારી રહ્યાં હતાં તે બધાંઓ લાકડી સોટા સાથે તરત અંદર ધસી આવ્યાં !

પણ તે એ દીવાનાને માટે ધણું થઇ પડ્યું. તેણે એક જોરાવર ઝટકાથી બીડાને પોતાની છાતી પરથી બાજુમાં ફેંકી દીધી, અને તે કુદકા મારીને ઉડીને ઉભો થયો તેવો ઉછળાને બારીની બેર પરજ ચઢી ગયો, બ્યાંથી એક સેકંડમાં તો તેણે બારીની બાહર દીવાનાં જોરેથી નખાવી દીધું ! !

આ બધું પચાસ નહીં થઇ શકે ને બ્યાંન નહીં કરી શકાય એટલું બધું જલદી બની ગયું હતું, અને અફસોસ કે એ બધી અછાડપછાડ અને મોહત જીવતની મારામારી એક રવાંન પડ્યું હતું ત્યાંજ થતી હતી ! કેવી અપવિત્રાઈ કેવું નહીં ખમી શકાય એવું ઘાટકીપણું ! મોહતનો ઓરડો બ્યાં અદબ અને શાંતીજ જોઇએ, ગમગીની અને નરમાશ જોઇએ—ત્યાં આ બધું તોફાન બરપા થવા પામ્યું હતું, અને પેલાં નોકરનકરોએ આવતાં સાથે પોતાની શેઠાણીને જોઈ એટલે જે સત્યાનાસી થઈ ચુકી હતી તે પાંખી જવાથી દંગ થઇ તેઓ તે લાશને જોતાં ઉભાં.

“ હા, ગરીબ બીચારી ! ” મેં કહ્યું, “ એનો આત્મા આખર થઇ ચુક્યોછા ! હવે એ સદાની શાંતીમાં સુતેલી છે ! ”

હવે બીડા કે જે એ દરમ્યાન બારીએ જઇને દીંગાઇને નીચે જોતી હતી તેણીએ પાછું ફરીને ગમગીનીથી કહ્યું, “ હું ધારંછ કે ખુરો કહેર બી ખુદાને બાર પોતાનાં પાપી કામોનો હીસાબ આપવા જઇ ચુક્યોછા ! ”

અને તેમજ હતું ! બીડાને એ બોલતી સાંભળતાં સાથે અમો સમળ્યાં એક સાથે દાદર પર બસારો લઇ જઇને નીચે ઉતરી ગયાં, અને ત્યાં જઇને જોયું તો કહેર પણ લાશ થઇ ગયેલો હતો. બને ખુરા બાતમાઓ થોડી થોડી મિનીતના અંતરે સાથેજ ફરાર થયા હતા—એટલુંજ

કે લીલા મરતી ધડીએ માહરો ને ખીડાનો જન બચાવવાનું એક મોટું પુણ્ય હાંસલ કરીને મુક્ર હતી.

પણ ક્ષેર શાથી મરી ગયો ? વાહલાં વાંચનારાંઓ જાણીને અજળ થશે કે જે હથ્થારે તેણે પોતાના જોડ મામાને જાન લેવાડયો હતો અને ખીજ ખી જાન કદાપી લીધા હશે અથવા લેવાની પેરવીઓ કરી હશે તે અને તેજ કાતીલ હથ્થાર વડે તેણે પોતે પોતાનું આકી હૈયાત પોતાને હાથે કાપી નાખ્યું હતું! હું પોતે પણ તેને મુવેશો જોતાં સાથે પેહલે અજળ થઇ, કેમકે તે તો કુલના ક્યારોઓની વચ્ચે પડેલો હતો, અને માળ કાંઇ ધણો ઉંચો નહીં હોવાથી પડતાં સાથે મોહતજ નીપજવું જોઇએ એમ તો કાંઇ નહીં હતું. ખરેખર તો તેનાં શરીર પર એક ધસારો ખી નહીં લાગ્યો હો, કે ન તો કાંઇ અવયવ ભાગ્યો હતો. એક છાંટો લોહી પણ નહીં હતું. તેણે તો તાઇટ ખીડાયલા હાથમાં પેશો ગુલાબ જે લીલાએ બારી વાટે બાહર નાંખેલો હતો તે પકડેલો હતો, અને તેથી માલમ પડતું હતું કે નીચે પડતાં સાથે તે ગુલાબ તેને મળવા અથવા દેખાઇ આવવાથી દીવાનાં ઝુલુન વચ્ચે તેજ સુધીને તે આખર થયો હતો !

એ રીતે તે એક ખરી ઝળકતી પણ તેટલીજ નેહસ્ત અને સરખસર દોળખી કારકીર્દીનો અંત આવ્યો. તે આપઘાતથીજ ફના થયો. તેણે ખુનોથી શરૂઆત કીધી હતી, અને આપઘાતથી તેની પોતાની સમાપ્તી આવી. તે દહાડો માહરી આ મોટી વારતામાં મને સૌથી ધણો યાદગાર રહ્યો, કેમકે માહરી ઇજ્જત અને જાન પર ટાંપનાર બધે જલદીએ, કે જેઓએ ધણીક વાર માહરી ઇજ્જત અને માહરા જાનની બરબાદી કરી નાખવા પર અનીકના તારા તોડ્યા હતા તેઓ લગભગ સાચેજ—એકજ દાહડે આ જહાનથી વાસો ઉઠાવી ચાલતાં થયાં હતાં. અફસોસ એટલો હતો કે લીલા જેમ સંપૂર્ણ પશ્ચાતાપ પછી મરવા પાંખી તેટલાંથી ખી ખુરો ક્ષેર તો મરતી ધડી સુધી બેનસીય રહ્યો.

ક્ષેરની લાશને અંદર લઇ જવામાં આવી, અને તે બંને મરનારોને લગતો ગમરાત કલા-કેકમાં નરમ પડ્યો એટલે મેં ત્યાં જતી ખોટી થવાનું હવે કાંઇ કારણ જોયું નહીં. કેવા સંજોગોમાં એ બેઉ મોહત થયાં હતાં તે બધી વીગત મેં હાઉસકીપરને કહી, અને કોરોનરની જુરીમાં માહર કામ પડે તો મને બોલાવવા પુલીસને આપવા સાફ માહરો કાર્ડ પણ હું તેને આપી આવી. પેશો ગુલાબ મેં સાચવી રાખવા કહ્યું. માણસો તો તે ક્ષેરના હાથમાંથી છોડાવી નાખીને બાળી નાખવા તૈયાર થયાં હતાં, પણ મેં મના ફરમાવી. મેં કહ્યું કે સરકારી એનેલા-ઈઝર આગળ તપાસને વાસ્તે ધણું કરીને તો એ કોરોનર મોકલી આપવાનો હશે, એટલે કોઇખી સુરતે એ જુરી આગળ રજુ કરવા રાખવો તો જોઇએ; અને જેમ ક્ષેરે હાલમાં તે ટાઇટ પોતાના હાથમાં પકડેલો હતો તેમજ કોરોનરની તપાસ થતાં સુધી રેહવા દેવો જોઇએ.

અને પછી આ ખુનામરકીનાં ધામમાંથી રૂખસદ લેવા આગમચ ખીડાને લઇને ફરી એક વાર હું લીલાનાં રવાનને સેવટનો સેજદો કરવા ઉપર ગઇ. તે સેવટની શાંતીમાં સુતેલી હતી, અને જોકે આંખ ખુલ્લી રહી ગયલી હોવાથી જરા ખીલીક લાગે તેવું દેખાતું હતું, તોપણ અસલમાં તે એહરો ખુબસુરત હોવાથી મોહતના હાલના શીકાસ વચ્ચે ખી તે ધણી ખુબસુરતજી લાગતી હતી. તેના બાલ જે ધણી લાંબા અને મરાવદાર મોટા હતા તે હાલમાં તેનાં માથાં

નીચે ઢગળો થઇ પડેલા જાણે તેને તકીયો કરી આપતા હતા, અને અરે, આવી એક નામ્મુક પંથનીને પોતાના ધણીની કાતીલ થવા કેમ ગમ્યું હોશે, અને આવા એક નાલાયકના પ્યાર ખાતર ખુની થવાના હાથજ કેમ આપ્યા હશે તે હાલમાં આ લાશ જોતાં બી અને પાછું ને પાછું ધણું અજબ કરતું હતું.

પ્રકરણ ૨૨૯.

અમો તે પછી પાધરાં 'કારશલતન હાઉસ'માં જવા નિકળ્યાં. મેં માહરા કાચમેનને ગાડી ત્યાંજ લેવા કહ્યું. માહરા વાહલો હેનરી ત્યાં હતો, ને હું અહીં આવવા નીકળી ત્યારે માહરા પપાને બી મેં હેનરી આગળજ મોકલેલા હતા, એટલે તે લોકને જાહેર એ બધી હકીકત જાહેર કરવા હું ધણી તરસતી હતી.

હવે અમારી ગાડી ક્લેરના બંગલા પર થઇનેજ જવાની હતી. વાંચનારાં સાહેબો યાદ કરશે કે ક્લેરનાં મકાનથી સેન્ટ જોન ઉડવાળો લીલાનો બંગલો થોડેજ દુર હતો. મેં ક્લેરનાં મરણ બાબે એ બંગલામાંના માણસોને ખબર આપવા એક આદમીને મોકલી આપ્યું હતું, અને હું લીલાને ત્યાંથી નીકળી તે આગમ્ય ક્લેરનાં બે ત્રણ આદમીઓ ત્યાં હોડી પણ આવ્યાં હતાં; અને હાલમાં તેજ રસ્તે માહરી ગાડી જતી હતી, તેવામાં અચ્ચુચ માહરા કાચમેન થોમસે અમારી બ્રોહામ રેન ખેંચીને એક આંચકા સમેત ઉભી કીધી. હું ધણી અજબ થઇ. એ વળી શું હતું? અને હું પુછવા જતી હતી તેટલાં બીડાએ તેની તરફની બારી આગળ માહરં બ્યાંન ખેંચ્યું. એક કમ્મરમાંથી તમામ વળી ગયલા ખુદયા બીજીક લાકડીના ટેકા પર એક દેડકાની માફક ટેકા મારતી અમારી ગાડીનાં બારણાં ભણી આવતી હતી, અને તે એટલી તો ચીઠોડેલાલ હતી—એવી રીતે તેનાં કપડાંના વાવટેવાવટા ઉડી ગયા હતા કે તેનું અરધું અરધ દીલ નગન હતું, અને હું ખરંજ લખું છું કે એવી કંગાળતની છેલ્લામાં છેલ્લો પંકતી પર ઉતરેલી તે નાચીજ ઓરતને પેહલાં તો મેં ઓળખી બી નહીં. તે કાણુ હતી? તે પેલી ઝેરી નામણુ ધરડી બેંડી હતી, જેણે ધણીક ખુનોમાં પોતાનાં દોળખી આંગળી શામેલગીરી આપેલી હતી!

તેણીએજ તે ગાડી ઉભી કરાવી. કાચમેન થોમસે પછીથી મને કહ્યું તેમ તેણે કંઈ એવી રીતે તો સત્તાધીશ રૂપે ગાડી ઉભી રાખવા તેને ઇસારત આપી કે તે તાબે થયા વીના રહીજ નહીં શક્યો. તેણે જોયું કે આ કોઇ સાધારણ જાતની બીજીક નહોં હતી, અને મને કાંઈ જરૂરનું કેહવાજ ગાડી ઉભી રખાવતી હતી, જેથી તેણે ઉભી રાખી.

“મેં તાહરી ગાડી ઉભી રખાવી, એલન,” તેણીએ તે પછી માહરી ગાડીની બારી આગળ ધસી આવીને ચરસાથી કહ્યું, “હું તાહરે ઘેર જઇ આવી, અને તે લોકાએ મને કહ્યું કે તું આએ તરફ આવીજ, તેથી હું તુંને આએ તરફ શોહોધતી આવી. મને ગાડીમાં બેસાડી બેશે?”

હું કમકમી. આવી એક નેહસ્તમાં નેહસ્ત ગુહનેગારનો પડોશ મને હવે કેમ ગમે? તેની જાતવાળી બીડા પોતે પણ કમકમી. અમે તરતનાંજ તેનાં પલોદ પાપના પુરાવાની વાતો સાંભળી આવ્યાં હતાં, અને તે સધળું અમારાં મનમાં એટલું તાજું હતું કે તેનો નાપાક સ્પર્ષ હવે અમે બેમાંની એકને બી જાણે ગમ્યોજ નહોં!

“કેમ, તું આનાકાની કરેછ, છોકરી?” તેણીએ માહરા જવાબને વાસ્તે જરા થોબીને અરધા ગુસ્સાથી કહ્યું, “શું માહરાં આએ ફાટાંતુટાં ચીઠડાંથી તું સુગાયછ? એમ તો કેલવેડન હોલમાંથી આવતાં તાહરી ગરજ હતી ત્યારે તેં એકજ ગાડીમાં માહરી સાથે મુસાફરી નહીં કીધેલી કે? તું ના માહરાં ચીઠડાં જોઇને એટલી કમકમતી! હું શું કરું? માહરી પર પૈસા-ટકાની ધણીજ તંગી ને નાચારીની હાયવેળા આવી ગઇછ. ભેડી કેલવેડનને સારી કાધી તેની શી તરીકે તેં તો મને એક મોટી દોલતજ અપાવી હતી, પણ તે સખે ખાવાનું માહરી સરજતમાં હોય ત્યારે કેની? એવા તો હજારો વખત હજારો આવ્યા ને પાણીના પરપોટા માફક હજારો સાફ થઈ ગયા! માહરી આખી જીંદગી એમજ બળી ગયલી છે, ને હું કંગાળજ રહી ગયલી છું. આએ વખતે તો હવે સાચવીને ખરચવા હું ફાન્સ જઇ રહેલી હતી, અને એક ખુંજામાંજ મરી રહેવાનો માહરો પકડો ધરાદો હતો, પણ કોઇ ચંડાળોને માહરી પાસે પુરતું હોવાની કાંઇ બાતમી મળી ગયલી હોશે જેથી ચોરોએ એક રાત્રે માહરાં ઘેર પર ધાડ પાડી, અને મને અરધી વગરની કરી નાંખી! ‘જીસ મુલસે આયા ઇસ મુલસે ગયા ને નફામાં દો ઝુટયાં’ તેવો માહરો હાલ થયોછ, અને ત્યારે મને કેહેની, આએ ચીઠડાં પેહેડવા જેવી હું મોહતાજ ન હોઉં તો સીધક ને સેટીન માહરે વાસ્તે કાંઠાં લેવા જાઉં?”

“ત્યારે અતે તું પાછી આવી ઇન્દાંડમાં, કંગાળ ઓરત?” મેં ગુસ્સો કરીને કહ્યું, “પણ કાંઈ નહીં, હવે આવી તે સારુંજ થયું. હવે સાંભળ ને ધુજી મર કે જે બેને તે લોકોના ખુંની એરાદામાં તું હંમેશા મદદ કરતી રહી હતી, અને જે લોકોને તેં તાહરા પલીદ હાયોથી આગળ રહીને ખુંની બનાવ્યાં હતાં તે તે બહુ આએ જોહાનથી થોડી થોડી મિનીતને અંતરે ફારેગ થયાં છે!”

“બેઉ? કોણ બેઉ?” અને તે પુશ્કળ અજબ થયલી ડોળા ફાડીને માહરા બણી જોવા લાગી.

“તાહરા જેવાં દોળખીઓ દુન્યામાં હોય નહીં તો આએ ગરીબ ધરતીને એટલાં પાપનો બોજ ઉપાડવો નહીં પડે!” મેં ખરાં દીલના ધણા મોટા જીસ્સાનાં ઝનુન ને કમકમાતથી કહ્યું, કેમકે લીલાએ બહુ તરતમાં જ મને બ્યાંન કરીને કહ્યું હતું તેમાં આએ ગલાચીની હીસ્સેદારી કેટલી બધી હતી તે હું હાલમાં જુલો જઇ શકતી નહીં હતી.

“તું તાહરી ટકટક મરવા દે અને ખુલાસો કરીને કેહની?” પેલીએ એક મોટી શ્રીમંત જાદી કે શાહનશાહબ્યાંનું હોય તેમ પોતાની હાથની ખાંધોડી ફફડાતથી જમીન પર ઠોકીને તકાજો કર્યો, “કોણ બે મરી ગયાં! કહેર તો નહીં?”—અને કહેરનું નામ દેતાં તેનાં મોહો-તની તે તઝબગાર અજબ જેવી હદ સુધીની આશાવંત થયલી દેખાઈ!

“ભેડી લીલા મરણ પામેલી છે!” મેં ખામખા તેની ગલીચ આશ્વામાં તેને ટોવાવા તેને લીલાનીજ વાત કહી.

“શું તે મરી ગઇ?” તે અજબ થઈ, “શાએ મરી ગઇ? તે ખીમાર હતી શું?”

“ખીમાર?” મેં ટણકો કર્યો, “જેને તેં ખુંની બનાવેલાં તે ખીમારીનાં શાંત મોહતે મરી ખી શકે કે? પણ માહરે શું કરવા તાહરા જેવી એક કમીની સાથે એવી લાંબી લાંબી વાતો કરવા નાહક અતે મોટી થવું જોઇએ? જા, હડી જ માહરી આગળથી, ને માહરી ગાડી

આલવા દે?"

"એટલું બધું કે?" પેલીએ ઝનુનથી કહ્યું, "હું હાલમાં છેકળ ગરીબ ને મીસકીન થઇ મધ્ય તેથી કે?"

"ત્યારે નહીં તો શું તાહરા જેવી એક પાપી યુનેહગાર તેની જીંદગીની આખેરીમાં શાંતી ને આબાદીમાં રહેવી ને જીવવી જોઇએ?" મેં વધતો ગુસ્સો કર્યો.

"પણ વાઈ એ તકરાર છોડ અને મને કેહ તો ખરી કે તું કોઇ બે જથ્થુ મરી જવાની વાત કેહતી હતી તે બીજું કોણ મરી ગયું?"

"બીજું કોણ મરી જવું જોઇએ—સિવાય કે તે દોળખી બનાવેલો તાહરે મસ-લતગાર કહેર?"

"કહેર મરી ગયો? શું તે ખરેખર મરી ગયો?" તેણીએ, તેના કદરૂપા ચેહરામાં જોતાં જાસ્તી બીહીક લાગે એવી ભયભીત હદ સુધી ખુશાલ બનીને, કહ્યું, "ત્યારે માહરી ગરીબ ઝરાનું વેર વળ્યું! પણ તે શાએ મરી ગયો?"

"તાહરીજ શીખવેલી તરકીબથી! તાહરાંજ આપેલાં હથ્થારથી! તે પેલા બનાવતી સુફેદ ગુલામનું ઝેર સુંધીને ફના થયો!" મેં મોટાં ઝનુનથી જવાબ કરતાં કહ્યું.

"હા!" તેણીએ પુકાર્યું,—અને તે જરા દયાયક્ષી દેખાઇ.

પણ તેટલામાં તો બીડાની નજર કહેરનું સખ લેડી લીલાના બંગલામાંથી તેના પોતાના બંગલામાં એક કરકટી પર નાખીને તેના નોકરો લઇ જતા હતા તે ઉપર પડી, અને તેણીએ અમારું તે તરફ ધ્યાન ખેંચ્યું. તે એક ઘણો ભયભીત અને અસરકારક દેખાવ હતો. તે લાશ-પર કાંઈ કાળું કપડું ઝોઢાડેલું હતું, અને એક મુઠ્ઠીસ બીજીકનું સખ બે ચાર ટેડાઓ ઉંચકી જતા હોય એવોજ તે એક દીલ ધુળવનાર દેખાવ નજરે આવતો હતો. તે મરનાર પોતે તો એક લખખોપતી હતો, અને તે લખખો દગાથી ઉતાવળે હાથ કરવા જોણે એક જખુન ખુન કરવામાં પણ ખાંચો ખાંચો નહીં હતો!

તે ખુદયાએ હવે તે લાશ જતી જોઇ, અને તે લાશ જોવા માહરી ગાડીથી તે જરા અળગ થઇ, એટલે મેં કમકમાત વચ્ચે ગાડી એકદમ હાંકી જવાજ દોરી ખેંચીને ઘંટ જોરથી વગાડયો, અને માહરો કાચમેન તરત સમજી ગયો હોય તેમ તેણે એકદમ ઘોડો મારીજ મુક્યો!

મને થોભવા ગમ્યુંજ નહીં. મને તેને ગાડીમાં સાથે લેવા કે એક પૈસો વટીક આપવાની દયા કરવા ગમ્યું નહીં. એવી એક પર દયા કરવી તે, મને તરત લાગ્યું કે, યુનાહ કરવા જેવુંજ હતું, આ જીપસી ઢાકણ સૌથી નેહસ્ત, નાપાક, નાલાયક હતી. તે દેખીતી રીતે પેંચે પૈની હાલમાં પાછી માહેતાજ હતી, પણ તે જીપે ટવળી ટવળીને મરી જાય તો તે બી ધણું ઘટારત થયલું કેહવાય એમજ મને લાગ્યું. માહરે તો તેને પુલીસને સોંપવીજ સજવાર હતી, પણ બેહેસ્તનશીન ઝરાને આપેલું વચન માહરે યાદ રાખવાનું હતું. માહરે તે જીલી જવાનું નહીં હતું. વળી માહરી ગરજે એને પકડાવવાને બદલે, એના પાપના પુરાવાઓ મને તે આગમચ પુશ્કળ મળેલા છતાં, લેડી કેસવેડને ખાતર મેં એક વાર જો એની સોડ સાંધી હતી, તો હવે

તેને પકડવાનું થોડાક જાસ્તી વિચાર કરી જોતાં મને બહુ નામુંનાસેબજ લાગ્યું. મેં, તેથી, તેને તેનાં પાપે મરવા દેવાનુંજ વધારે પસંદ કર્યું, અને હું માહરી ગાડી હંકારી ગયું.

અમો તે પછી કારસલટન હોલમાં પોહોંચ્યાં, કે જ્યાં મેં જોયું કે માહરા બાપ અને વાહલો હૈરી ધરડા અર્લ તેમજ કાઉન્ટેસ જોડે વાત કરતા બેઠેલા હતા. તેઓ બધાં મને લેડી લીલાને ત્યાં વાર ધણો લાગેલો જોઈ એવી તે થી રોકાણ થઈ હશે તે માટે અજબ થતાંજ બેઠાં હતાં, કેમજે જ્યારે લીલાની ચીઠ્ઠી આવી ને માહરે ધરથી હું અત્રે આવવા નિકળી ત્યારે હું માહરા પપાને કહીનેજ આવી હતી, અને લેડી લીલાને ત્યાંથી થઈને પરબાડી હૈરી આગળ અર્લના મેહેલમાંજ હંકારી આવવાનું મેં જણાવ્યું હતું. તેઓ બધાં, તેથી, માહરી વાટ જોતાં ખોટી હતાં, અને મને એટલું મોડું થયલું હોવાથી થોડાંક ફકરમંદ વટીક થયલાં હતાં. મેં તે ઉપરથી ત્યાં પોહોંચીને લીલાને બંગલે જે બન્યું હતું તે બધું એ વાહલાંઓ કને બ્યાંન કરીને કહ્યું ત્યારે તેઓ બધાં તે અજબ જેવી કેરીયત સાંભળી હદ વગરનાં હેરત થયાં—એટલે સુધી કે એની એજ વાતો કરતાં કલાકો અમો બેસી રહ્યાં, ને વખત કયાં ગળડી ગયો તે અમો પાંચમાંથી કોઇએ જરા થઈને જાણ્યું વટીક નહીં !

એ પછી છોક સાંહાંજે હું પપા સાથે માહરે ધર પાછી ફરી. મને રૂંસ કરીને પાછું ‘કાર-સલટન હાઉસ’માં જવાનું હતું, કેમજે રાત્રે માહરા હૈરીની સાથે જમવા અવારનવાર—લગભગ રોજ—મેહરબાન અર્લ ને કાઉન્ટેસ મને તેમને ત્યાં તેડ્યોલાવ કરતાં હતાં તેમ આજે બી બજીદ થઈને કહેલું હતું, એટલા માટે હું જ્યારે રૂંસ કરવા માહરે ધર પાછી ફરી, ત્યારે વળી ત્યાં મેં બીજા અજબ જેવા સમાચાર સાંભળ્યા, જે જાણવાથી ખુદાની ખુદાઈ માટે હું અને બીડા બની શકે તો વધતાં છોક થયાં. બીડાનો અદરાયલો બરથાર વીલ્યમ ત્યાં અમોને કાંઈ અજબ જેવી ખબર આપવા આવેલો અમારી વાર જોતો ખોટી હતો. તે વાંચનારાં સાહેબો જાણે છે તેમ—હજી સુધી—લગન થતાં તુલક પેલા હિન્દી નવાબ સર રાયર્ટ ટેંપલનીજ નોકરીમાં હતો, અને ત્યાં તેને એ અજબ જેવી ખબર મળવાથી તે અમને તે વાત કહેવા તેના શેઠની રજા લઈ હાંફો હાંફો અમારે ત્યાં દોડી આવ્યો હતો. તે શું ખબર લાવ્યો હતો ?

તે પેલી દોજબી ખુદયા—ધરડી બંટીનાં અજબ જેવાં મોહતનીજ ખબર લાવ્યો હતો ! કેટલું અજબ જેવું ! જનધારી દેહ કેટલી તકલીફ છે, અને જીંદગીની પાણીના પરપોટા સમાન કેવી દુકારમાં જેવી છે તેનો એથી બેહેતર દૃષ્ટાંટ બીજો કયાં મળી શકે ? આજે આરત બે ચાર કલાક પર તો જીવતી જાગતી, હડતી કડતી, અમારી ગાડી આગળ અમારી જોડે હજારો હોળતોજી કરતી ઉભેલી હતી, અને તે હાલમાં આ જોહાંનથી ફારેગ થઈ પોતાના પાક પેદા કરનારને પોતાની નાપાક જીંદગીનાં કાળાં કૃત્યોનો હિસાબ આપવા ચાલતી બી થઈ ચુકી હતી ! પણ એ કેમ બન્યું ?

વીલ્યમ જે બાતમીઓ મેળવી લાવ્યો હતો તે મુજબ અમારી ગાડી હંકારાઈ જવા પછીથી તે તરત ક્ષેરની લાશની પુડે તેનાં મકાનમાં ગઈ. તે ચીસાચીસ પાડતી આદમીઓને ધક્કા મારતી અંદર તક છુસી ગઈ, અને બરાડા પાડવા લાગી જે “મને જરા મરનારનો એડેરો એક વખત જોવા દેવો !” આદમીઓ, તેથી, બધા દબાઈ ગયાં. તેમને તો કાંઈ સહઅજબ બી ન

પડે કે ચીકડેલાલ એ બીકુલ જેવી ઓરત કાલુ હશે, અને તેને તેમના મરનાર માલીક સાથે શું લાગતું વળગતું હોય કે તે એમ એવા જોર શોહારથી તેનો ચેહેરો જોવાનો તકાળો કરી શકે ! અને કેહજે તે લોક તેમની એ હદ વગરની અન્યથાની ગાફેલીથી દારૂમ થાએ તે પેહલાં તો એ પુઠ્યા જ્યાં લાશ પડી હતી ત્યાં ધસી ગઇ, અને તે લાશને ઓઢાડેલું કપડું ખેંચી કાઢી કસેરનો મોહતની શાંતીમાં શાંત થયેલો ચેહેરો જોઇ હર્ષાત જીગરે તેણીએ પુકાર્યું, “હા, તુંજ ! તુંજ ! હવેજ માહરં વેર વણ્યું ! આરા દીકરી, હવે તો તાહરો આત્મા તાહરી કબરનાં ખુણાંમાં શાંતીથી સુશે કેની ? જો, તાહરી ખરાબી કરનાર ને તાહરો જીવ લેનાર જલીમ આએ સુતોહ !—આએ !—આએ !”—અને કેહજે એમ કેહતાં સરખરસર દીવાનાં ઝનુનમાં ચીલ્યાતી તે ઝંડ પુઠ્યા તે લાશ પર એટલી વાંકી વળી, અને આરાની યાદમાં બપડતી હોય તેમ તે લોથ પર માંચુ નાખીને પડેલી કાંધ બંદગી કરતી એવી રીતે એકાદ પળ પડી રહી કે પાછી ઉડીજ નહીં, ને સાહવધ થયેલા નોકરો તેને પાંખડું પકડીને બાહર ફેંકા દેવા આગળ ધસી ગયા ત્યારે જણાયું કે તેનો પલીદ આત્મા આખર થઇ ગયેલો હતો ! !

પણ તે શાથી એમ આખર થઇ ? શું વિજળી પડી ? જોળી લાગી ? હાર્ટ ફાટી ગયું ? કશું એ નહીં ! પછીજ નોકરોને સમજ પડી કે તે દોજખી પોતાનાંજ હથારથી જખેહ થઇ મુઘ હતી ! કસેરના ટાઇટ થયેલા હાથોમાં ચીવટાછથી પકડેલો પેલો ઝેરી નક્લી ગુલાબ હજી એમનો એમ હતો તે તેણે જોયેલો નહીં, અને તેની લોથ પર પડીને કીનાના સંતોષનું કાંધ બણતી અથવા આપ દેતી હતી ત્યારે કેથી આપાદ તે ગુલાબ પરજ તે વાંકી વળી હતી ને તે કાતીલ ઝેર તેના દમમાં એકજ કુંકારા સાથે પેવશ થતાં તેનો દોજખી આત્મા ઉડી ગયો હતો ! !

એ પુઠ્યાના ધરનો ગળ્ય હતો ! એ કર ને જોનો પુઠ્યાજ ખેલ હતો ! એથી બેહેતર થઇજ શું શકે ? એથી બેહેતર મોહાત એવી એક પલીદી માટે સરખાઇજ શું શકે ? નોકરોએ તો પછીથીજ તેને જાણખી. તેઓમાંના કાંધ એકે જાણખી, જ્યારે કે તેણીએ આરાનાં મોહાતનું કદખાંત કર્યું, તેણે યાદ કર્યું કે લુછગીની તપાસ વખતે જો જીપ્સી પુઠ્યાએ તેમના શેઠ પર આરાના ખુનનો આરોપ મેળી તેને કોર્ટમાં પકડાવ્યો હતો તે એજ હતી, ને તે કર-પીણુ તેના મરવા પછી ખી તેનાં મોહાત પર એટલી પુશાલ ને શુકરગુનર થતી હતી એ જોવાનું તે સખળાંઓનાં હાડેલાડ ધુળવે એવું બચબીત હતું !

અલખત તેઓ એ ડોસીનું મૃત્યુ શાએ થયું તે પહેલાંથીજ અને તરતજ કાંઈ સમજી ગયા નહીં. પહેલાં તો તેમને કાંધ સમજ ખી નહીં પડે; પણ ધણે મોડેથી એકનું તે ગુલાબ પર ધ્યાન ખેંચાયું—એ ગુલાબ સુંધીનેજ કસેર આપખાતથી આખર થયો હતો એ વાત બધાંને ખબર હતી, અને કોરોનર જુરી બરે ત્યાં સુંધી એ ગુલાબ મરનારના હાથમાં પકડેલો હતો તેમજ રેહવા દેવા ને તેનાથી ધણી સંભાળથી દુર રેહવા મેં બધાને તાડીદ કરેલી હતી—અને તેથી હવે આ ડોસીનું મોહાત તેજ ઝેરથી નીપળ્યું હતું એમ જણતાં લોકો થથરી ગયાં.

ખીજે દાહડે જુરીઓ ભરાઇ. ત્રણ જુરી ભરાઇ—લીલા, કસેર અને ધરડી ઝંડીનાં મોહાતની, બધી સામડી કસેરનેજ બંગલે ભરવામાં આવી. આખાં લંડનમાં એ મોહાતોના

ખાત્રીસથી જખરો હોહોકાર મચી ગયો હતો, અને જ્યારે લોકોએ સાંભળ્યું કે એ મોહોતના સંબંધમાં આગેવાન જીભાંની માહરી થનાર હતી ત્યારે કલાકો આગમચથી કસેરનાં મકાન આગળ લોકોની ગીરદી થવા માંડી, જ્યારે ઔરડર સાચવતાં પુલીસને ધણી જેહેમત થઇ.

અને હું જુરીમાં જખાની આપવા માહરા હૈનરી જેડે ગઇ, જ્યારે ધરડા અર્લ પશુ પોતાની ખુશીનું અમારી સાથે આવ્યા, અને કોરોનરની તપાસ વખતે આ અધમ ખુરાંઓને લગતું હું જે કાંઇ જાણતી હતી તે જ્યારે પ્રમાણીકપણે મેં લંબાણથી જાહેર કર્યું ત્યારે તે વાત મોટું “સેનએક્શન” (ઉશ્કેરણી) કરાવનારી થઇ પડી. અસખત, હવે મને કોઇને ખી જ્યાવા કે માહરં મરનાર ઝારા જેયું ડ્રામીસ સાચવવા કશું ખી છુપાવવા જરૂર ન હતી. લેડી લીલાના વરતું ખુન વિગેરે એ ખનાવતી ગુલાબથી થયલું મેં જે છેલ્લી હરોળમાં જાણ્યું હતું તે તેથી હવે મેં ખુલ્લું જાહેર કર્યું, અને ત્યારે સેવટે માહરો ઉપકાર માનતાં કોરોનર હસ્યો, અને તેણે મને કહ્યું કે હું જે કોઇ માહરી કાંઠાંણી લખું તો માહરે એ વાત જરૂર જાહેર કરવી, કે જે અકક્સ હેરત કરી નાખનારી હતી, અને પુરવાર કરતી હતી કે બાજે વખત કાંઠાંણી કીરસામાં જે વાંચ્યે તેથીખી જાંદગીના ખરા ખનાવો વધારે હેરત પમાડનારા થઇ શકે છે !

માહરે વળી જણાવવું જેમએ કે પેલો ઝેરી ગુલાબ તેનાં પૃથકરણ વાસ્તે સરકારી રસાયણીઓને મોકળી આપવામાં આવ્યો હતો, પણ તેઓ એ શું કાતીલ ઝેર હતું તે પારખવાને કેવળ નિષ્ફળ નીવડ્યા ! તેઓને કાંઇ સમજાયું જ નહીં. પછીથી તે તપાસ માટે સરકારે ઇટલી ખાતે જે વધારે બાહોસ એનેલાઇઝર્સ હતા ત્યાં તેમને મોકલવા પણ ધાર્યું, પણ પછીથી ખુદ જાણે કીયાં કારણથી એ ઠરાવ પડતો મેળવામાં આવ્યો, અને મને ખખર મળવા મુજબ તે ગુલાબ બાળી નાખવામાં આવ્યો, એટલે ધરડી બેડીના હાથમાં એ ઝેરનું શું કીમ્યું હતું તે વાત તો આયંદા કેવળ અધકારમાં જ રહી ગઇ, અને તે ઉપર સાચ-સત્યું કશું જ અજવાળું પડી શક્યું નહીં.

એ પછી તે લાશો દફણાવાનો હુકમ મળ્યો. કસેર અને લીલાની લાશો ધણી જ નાલાયક આસામીઓની લાશો તરીકે દેવળનાં એક દુરનાં ખુણામાં ખાડા ખોડી પાસે પાસે ગારવામાં આવી, અને ધરડી બેડીનું સખ લુચ્યા અને ચોરોને લગતાં વર્કહાઉસને હવાળે થયું, જેના સત્તાવાળાઓએ કશી ખી ક્રિયા વગર પોતાને હસ્તકનાં બિશુકોનાં કબ્રસ્તાનમાં ધેડને હાથ તે જમીનમાં ફેંકાવ્યું !

પ્રકરણ ૨૩૦.

એક સાંહજે—ઉપદ્રા ખનાવો ખનવા પછી થોડેક દાહડે-હું કારજલટન હાઉસમાં જવા માહરી ગાડીમાં ખેસવા જતી હતી, જે વખતે માહરાં ધરની સાંમે રસ્તા પર મેં એ આસામીઓને જખરી હોજતોજામાં ઉતરેલા જોયા. હું કાંઇ તે વાતની પરવાહ કરતે નહીં, કેમજે ગીચ લંડનમાં એવું તો રસ્તે સેદહે રોજનું દગળદગળા જોવાનું થાય છે, અને તેથી હું તો માહરી

ગાડીમાં બેસીજ નતે, પણ તે બે મહિસો એક આસામી એક વેહેંત્યું હોવાથી તે માહરી ઝાળખાંથુનો હતો એમ તરતજ માહરે ધ્યાન ખેંચાયું, અને હું તેથી થોળી ગમ. મેં તેને તાબરતોળ ઝાળખ્યો. તે જીપ્સીઓના રાગ ધરડા ગીલડરોંયનો પેસો જે વેહેંત્યું ખીદમતગાર હતો, ને આગળ જેણે ધણીક વાર એ જીપ્સીઓની છાવણીમાં માહરી ધણીક ખીદમત કરી હતી તે હતો.

“બચ્ચા, તુને આવવુંજ પડશે,” તે બરાડા પાડતો હતો, અને એક હાથે પોતાના હમનબર્દનો હાથ પકડી તેને માહરાં ધર તરફ ધસડી લાવવાની જોહમત કરતો. હું તેને જોઈ શકી, અને ત્યારે તે હમનબર્દ કાઢ્યો હતો? તેને બી મેં તરતજ જોયો ને જોતાં સાથે ઝાળખ્યો તે પેસો મીઠાસ હતો—દમલખાળ પાર્કસનો હેડ કલાર્ક, કે જે ગીલડરોંયને ત્યાંથી માહરા મમાવાજીનો બધો અવેજ લઈ ન્હાસી ગયો હતો, અને માહરા પપા અને હૈરી જેને અમેરીકાથી પકડી લાવ્યા તેથી જેણે હમણાં થોડુંએક પરજ માહરો બધો અવેજ માહરે સ્વાધીન કર્યો હતો.

“ચાલ, એક બધા, છોડ મને !” મોસ યુમ પાડીને કહેતો હતો, “મેં તો બધી પટાવત કરેલા છે.”

“તે હું માનતો નથી,” તે ખુંધો વેહેંત્યું પુકારતો હતો, “પટાવત પછી માહરી સાથે અંદર આવતાં ધુજેજ ધપકેજ શાનો ?”—અને તેવામાં તેની માહરા પર નજર પડી, કેમકે ગાડીમાં બેસવાતે બદલે વરંડા પર પાછી હડી જઈને હું જરા અજબ થતી આ તમાસો જોતી હતી, જ્યારે તેણે ખુશાલીથી પુકાર્યું, “લે ચાલ, મીસ પર્સીએ તને જોયો! હવે બી આવેજ કે નહીં ?”

હવે મોસે પડતું મેળ્યું. આ હોળતાજીથી એટલા વારમાં તો તે બે આસપાસ સેહેકડો લોક જમા થઈ ગયું. લોકને તમાસો જોવા જમા થઈ જવાને ક્યારે વાર લાગેજ? અને ત્યારે નાખતીથી તે વેહેંત્યાં જોડે માહરી કને ચાલી આવવામાંજ તેણે શાશુપત જોઈ. તેણે બી મને વરંડા પર ઉબેલી જોઈ એટલે વધારે.

હવે તેથી પેસો વેહેંત્યું ઉંચા ગરાર જેવા મોસને તેનો ડગલો પકડીને માહરા બધી ધસડતો હતો તે જોવાનું ધણું રમુજ લાગતું હતું, ને લોકો બેગી હું પણ હસ્યા વના રહી નહીં, જ્યારે બીચારો મોસ તો આ અણધટતી જસ્તીને લોકોનાં ટોળાં વચ્ચેથી તાબે થવું પડતું હોવાથી પાછી પાછી થઈ જતો હતો. તે વેહેંત્યું જોકે ઉંમરમાં તો જૈફ હતો, પણ ઉંચાઈમાં ભગ્યે ત્રણ ફીટ હશે, જ્યારે દેખાવમાં કદરો અને વળી ખુંધો હોવાને લીધે ધણે રમુજ લાગતો હતો.

હું હવે એ જોતાં ધરમાં હડી ગમ અને નરમાશથી ઈસારત કરી તે બંનેને પણ માહરી પુઠે ધરમાંજ બોલાવી લીધા, કે બાહરે જમા થયેલું અલદાતુ ને પરવારતું લોક વીખેરાઈ જમ, અને પછી જેવા તે બે અંદર આવ્યા કે મેં તે વેહેંત્યાંને કહ્યું, “છોડી દેઓ તમો મીઠાસને એવજ સાથનો માહરો હસાજ ચુકતે થયેલો છે.”

“ત્યારે હું માફ માંગુજ,” તે વેહેંત્યાએ ઝંખવાણો ને દીસ્તી રીતે નાઉમેદ થતાં કહ્યું, “કેમજે એને જોતાં સાથ મેં તો એમજ જાણ્યું કે મેં એક મોટો ચોર પકડ્યો! હું તો

એમજી જાણુતો હતો કે એ આગમાં બળી મરે, અને પેલા પાર્કસ પણ, અને હમણાં આજે જેલમાં તો એ તો મને ખાતે કરડે તેવો જીવતો જાગતો છે, ત્યારે એજ તમારો વારસો લઈને પોત્તાર થઈ ગયેલો હોવો જોઈએની? વળી પેલા પાર્કસ બી જેલમાં તો—”

“પાર્કસ?” હું અજાણ થઈ; “તને પાર્કસ મળ્યો?”

“પાર્કસ તને મળ્યો? તેં તેને જોયો?” હવે ખુદ મોસે પણ અજાણ થઈને પુકાર્યું, “શું તે જીવે?”

“પાર્કસ જીવે તે તો હું પોતે બી ધણું થઈ જાણું,” મેં મોસ તરફ ફરીને શાંતિથી કહ્યું.

“પણ આપણે છેલ્લાં મહિનાં ત્યારે તમે કાંઈ તે મને કહ્યું નહીં, મીસ પરસી?” જરા કપકાના તોરથી તેણે કહ્યું.

“આપણે બીજી વાતજી શું કીધી?” મેં યાદ કરાવ્યું, “તમે તો મને માહરો અવેજ આપતાં સાથે નહાસીજ ગયા. તમે ચોખ્ખાજ ક્યારે જો હું તમોને કહી શકું?”

“ખરી વાત છે! ખરી વાત છે!” તે તરત એકમત થયો,—અને પછી વધાર્યું, “પાર્કસ જીવતો હોય તો કેટલું અજાણ જોવું! હું તો તેને મળવાજ માંગતો હતો. હું તેનાં બેરી ઓકરાંને શોહોધી કાઢાડવા પામ્યોજા.”

“ખરેખર?” હવે અજાણ થવાની માહરી વરણુ આવી,—કેમકે ગરીબ બહી જેન (પાર્કસની વડી બેટી) કે જે માહરી મોટી હિતાર્થી અને દોસ્ત થયેલી હતી તેને ખાતર એ સાંભળી હું રાજ થઈ. એ બચરવાજ માતા નામોશીની કોઈ જાંદગીએ જીવતી હોવી જોઈએ એવા અનુમાનથી તે નેકબખ્ત બાળા દુઃખ પામ્યા કરતી હતી, વાસ્તે ખરી હકીકત શી હતી તે બેશક મને જાણવા ગમ્યું.

પણ મોસ આગળ બોલી શક્યો નહીં. પેલા ખુંધાના દેખતાં મને જે કેહવાનું હતું તે કેહતાં તે અચકાતો લાગ્યો, અને તેથી મેં તે ખુંધા તરફ ફરી કહ્યું, “હવે તમારે ખોટી થવા જેવી કોઈ જરૂર નથી. આજે લેઓ. તમે આગળ બી ધણી વખત માહરી ધણી ખીદ-મત કરેલી છે, ને તેથી હું તમને થોડી મદદ થવા માંગું.”—અને, એમ કહી, મેં પચાસ પાઉન્ડની એક નોટ તે બીચારા એખ્ખલના હાથમાં મુકી, કે જે રકમ જોતાં તેની આંખ તેનો એતપ્પાર નહીં કરી શકતી હોય એટલો બધો તે અજાણ થયો. તે તો માની બી નહીં શક્યો કે રસ્તે જતાં તેનાં નસીબે એટલું જોર માર્યું, ને વાત કરતાં એટલી મોટી રકમ તે કમાઈ પડ્યો હતો; અને જ્યારે મેં આપેલી નોટ પચાસ પાઉન્ડની ખરેખર હતી અને નોટ બી ખરીજ હતી એમ તેની ખાત્રી થઈ ત્યારે તેની જીભ આંખો હદ વગરનાં હેસાંનમાં આજે ખુશીમાં ઝળકી રહી. તે ઉપરથી તે તો હેસાંનનું એક લાંબુંલટાક બાણાંજી કરવા હજી બી થોબતે, પણ મેં હસ્તે એહરે નરમાશથી તેને હડસેલો મારી બારણાં બાહર કાઢ્યો ને તેનાં હેસાંનમાં તેને ચુપ કર્યો, એટલે તે મને નમી નમીને ચાલતોજ થયો.

“સાફ કાણું, બધાં મીસ પરસી, તમે એને મોકલી દીધો ને એની પીડા પડાવી તે,” તેના જવા પછી મી. મોસે કહ્યું; “હું જે તમોને કેહવા માંગું તે એનાં દેખતાં કહી

નહીં શકતે. તમે માની નથી શકવાનાં, બાપ, મને કેવું લાગ્યું તે—જ્યારે કે એણે મને રસ્તામાં એક દગલબાળ લુચ્છા તરીકે બર લોક વચ્ચે ગલચીમાંથી પકડ્યો!”

“ખેર, તમે તે તમારા અપરાધની પુરતી તોજેશ કરી ચુક્યાછ, મી. મૉસ” મેં માયાથી કહ્યું.

“અને મેં હજી બી વધતી તોજેશ કરેલી છે—ખરે માનજો,” તે અપરાધીએ જવાબ કર્યો; “હું છેલ્લો તમેને મળીને ગયો ત્યારે માહરી પાસ થોડાક સો પાઉન્ડ માહરા પોતાના બચેલા હતા, અને હું કોઇ એકાંતમાં મરી રહેવાની મતલબથી આવ્યે તરફથી ગયો તેવો કૉન્ટી-નન્ટ પર ગયો. ત્યાંથી હું એલબ્યન સરહદ પરનાં ફર્નસ ગામમાં એક વખત કાંઇ કામે ગયો, ને ત્યાં તદ્દન અનાયસે કોઇ દુરની એક સગીને ત્યાં મીસીસ પાર્કસને તેના બચ્ચાં સાથે મેં રહેલી જોઇ. જાણે ખુદાએ તેણીની જોડે મને મેળવવાજ તે તરફ મોકલી આપ્યો!”

“અને તે બાપ ત્યાં આવર ઇજ્જતથી રહેલી છે?” મેં આતુરતાથી પુછ્યું.

“ધણીજ ઇજ્જતથી; એ તો બચરવાળ મોટી ઉંમરની બાપ છે.”

“હું તે જાણું છું.” મેં કહ્યું, “પણ તેણે પોતાની વડી બેટીને એવાં શરમખરેલાં નફક-રાંપણાંથી છોડી આપેલી છે કે હું એને વરે કાંઇ સારું માનીજ નહીં શકતીની!”

“તે તો માહરીજ ખુરી કરણી છે,” મૉસે એક અપરાધીની અદાથી લજવાતાં નીચી નજરે ને ધીમે બોખરે સાહદે કહ્યું; “ત્યારે તમે એ વડી બેટીને ઝાળખોછ ખરાં?”

“હું પછીથી ઝાળખાતી થઇછ,” મેં કહ્યું, “હું એ લોકને ત્યાં આવતી જતી હતી ત્યારે મેં તેને કદી જોયલી નહીં, કેમજે તેનાં શકતાં ફૅન્ડસ કોઇ ત્રીમેનવાળાં કરીને છે તે લોક સાથેજ ધણું કરીને તે રહેતી હતી; પણ ત્યાર કેડે માહરી હમણાં થોડુંએક પર તેના જોડે પીછાણ થવા પામી, ને ખરેખર તે ધણીજ નેક ને લાયક જવાંન બાંતુ માલુમ પડી છે.”

“મીસીસ પાર્કસનો અફસોસ ફક્ત એજ છોકરીને વરે હતો,” મૉસે કહ્યું, “તે મી. પાર્કસને તો મુવેલોજ માનેછ, ને વીધવાપણુંથીજ રહેલી છે, પણ મેં તેને પાર્કસ મરવા આ-ગળ મોટી દગલબાળમાં પકડાયેલો હોવાનું કહીને એટલી બીહીષરાવીને અત્રેથી નહસાડી મુકેલી હતી કે રખે પોતે આવ્યે ઉંમરે પકડાઈ જાય તે શીકરે બીઆરી પોતાની એ વડી દીકરીની અત્યાર સુધી બખર અંતર વટીક નથી મેળવી શકી! એ તો એમજ સધ્યારો માનેછ કે ત્રીમે-નવાળાંઓ સાથે તે ધણાં સુખમાં રહેલી હશે.”

“ત્યારે શું એ બાપ પોતે બચ્ચાંઓ સાથે અત્રેથી નહાસી ગઇ ત્યારની એ ફર્નસ ગામ-માંજ જઇને રહેલી છે?”

“જી હા. એની કોઇ દુરની સગી છે તેની એને યાદ થઇ, ને તેથી પોતાની પાસે જો થોડો ધણો જીવ જીવનગાળો ને જરજરયાંન હવું તે લઇને એ ત્યાં આવી ગઇ. એ કેહજે એ મને ધણુંજ સારું સુઝ્યું ને તેથીજ હું બચી ગઇ. ખરેખર તો મેંજ બીઆરીને જુદી જુદી બીહીવાડીને નહસાડી, કેમજે ગીલ્ડરૉયને ત્યાંની આમમાંથી બચેલો હું માહરા એ માહીકનાંજ ધરમાં પાધરો ગયો હતો, ને મેં તેનાં મને કામ આવે તેવાં કરકામગ્યાં સંકોધ્યાં, ત્યારે વચ્ચેથી એ બાપની નડતલ બી કાઢી નાખવા મેં તેને તેની ડમરીજ ખસી

નએ એવું બહુએક ઉધુંચતું સમજવું હતું.”

“તે મને ખબર છે,” મેં કહ્યું. “માહરા પપા આગળ તમે જે એકરાર કરેલો તે પછીથી તેવણે મને કહેલો. તમે પાર્કસની ડેસ્કમાંથી સો મો પાઉન્ડની બે બેંકનોટસ ચોરી ગયા હતા તે_____.”

માસે શરમથી માથું નીચું નમાવ્યું.

“તે બધાંની હાલમાં હું પુરતી તોજ્જો કરી આવેલો છું, બાપ,” તેણે ગમગીનીથી કહ્યું, અને તો અલબત્ત પાર્કસ જીવતો હોવાનો સ્વપ્ન બી નહીં, એટલે મેં તેના કને માહરી બધી દબાવ્યા બાદ ખરેખરી કપ્પલ કરીને માહરા નીભાવના જે થોડાક સો પાઉન્ડ માહરા કને બચેલા હતા તે તમામ તે બીચારીને આપી દીધા, કે પાછલે દહાડે ખરચ પાણી વગર તે બાપને હાથવેળા નહીં પડે, ને તેની ને તેનાં બચ્ચાંઓની હત્યા મને નહીં પોહોંચે! મેં જોયું કે માહરો ખુદ માહરી સાથે.”

મેં ધણી આશ્ચર્ય કરી.

“તમને હજારો સાબાજી છે, મી. બ્રાઉન,” મેં ખરાં દીલનાં જોશથી કહ્યું. “આદમી ખતાવાર સરખાયું, અને લોભ લાલચની થોડક તો ધણી બી ખાએ, પણ આંખ ખુલતાં સુધરે ને ખરી રાહ અખત્યાર કરે તેજ એક માણસ; બાકી નહીં તો તે પશુથી બી કપાત્ર છે! પણ પછી શું થયું?”

“પછી હું કાંઈ માહરું જોળી ખાવા અરધી વગરનો થઈ ઇંગ્લાંડ પાછો ફર્યો, અને અત્રે ફાંફાં મારું છું,” માસે ધણી ઉદાસીથી કહ્યું, “મને ધણી વાર થોડીક તમારી મદદ ચાહવા મન થયું, કેમજે હવે ખુદાએ તમોને તમારી નેકીની પીછાણમાં હું જાણ્યું કે ધણી નવાજ્યાં છે ને તમો પુરતાં સુખી છો, પણ માહરી છાતી ચાલી નહીં.”

“તમે એ ધણી જીલ કરી,” મેં મુરખીગીરીથી કહ્યું, “પણ ત્યારે તમારું આએ તરફ હમણાં કેમ આવવું થયું હતું?”

“આએ મોહલ્લામાં માહરો એક દોસ્ત રહેછ તેની મદદ મેળવવાની આજે મને યાદ થઈ, અને તેથી માહરું આએ તરફ આવવું થયું, જ્યારે નહીં ધારેલો પેલા વેહેંત્યાએ મને રસ્તા પર પકડ્યો ને રોક્યો,” માસે સમજાવ્યું. “તે એક વકીલ હોવાથી લાગવગવાળો છે, તેથી મને લાગ્યું કે તે કંઈ બી મને નોકરીએ લગાડશે.”

“હું તમને મદદ કરજી,” મેં હીંમત આપી, “ખુદાને બાર નેકી ખાલી જતીજ નથી. આએ વેહેંત્યું તમને પકડતે નહીં તો તમો ઓછકાયા કરતે ને માહરી મદદ શોધતા આવતેજ નહી, અને હું જાણીજ કેમ શકને તમારી એ તકલીફની વાત? તેથી એ જે થયું છે તે સારુંજ થયું. મને થોડાક સો પાઉન્ડની તમને મદદ કરવા—”

“નહીં, મીસ પર્સી, કાંઈ કાળે નહીં!” તે જવાંને અજબ જેવી ઓઝરખવાહીની કાકળ-દીથી કહ્યું; “તમે મને માફ કીધુંજ એજ તમારાં હેસાંનનો બોજ માહરી ગરદન પર કાંઈ કમતી નથી, વાસ્તે મને વધારે શરમાવો ના. ફક્ત હાલ માહરી હાલત ધણીજ ખુરી છે, તેથી મને દસ પાઉન્ડ આપો. ફક્ત દસ! તેટલા બી માંગતાં માહરે લજવાબને મરવુંજ પડેછ, કેમજે

તમારી દયા પર તો મને હકજ પુગતો નથી. હાથ તુરત, મગર, મને એટલી તાકીદની જરૂર નેગા ખરચની મદદ કરો, ને, હકમ ખુદાનો તો, હું કંઈ કમાતો થઈ તે બી તમને પાછા ભરી જવશ.”

“હું તમારા હેતુની એ બધી નેકી ને ખુલ્લું ધણું ખરાં દીલથી વખાણું, મીંઝાસ,” મેં કહ્યું, “અને વગર અગતે બોલસ કરી હું તમને શરમાવવા માંગતી નથી. એમ તો એમ. લેઓ આએ દસ પાઉન્ડ.”—અને વાંચનારાં સાહેબોને ખાત્રી આપવા જરૂર છે કે તે નાહની રકમ તેણે લીધી ત્યારે વટીક તેની આંખો આંસુઓથી ભરાઈ ગઈ ?

એ પછી તેનાં પુછવાથી મેં પાર્કિસનું તેને ઠેકાણું આપ્યું. હું પોતે બી ચાહતી હતી કે બલી જેન તેની માતાને માટેની પોતાની શીકરો બેવજુદ જુએ ને જેમ બને એમ જલદી તેણીને જઈ મળે, તેથી બને એમ તાકીદથી તે બાપ બેટીને જઈ મળવા મેં મીંઝાસને બલામથુ પથુ કરી.

“હું જવશ તો ખરોજ,” તેણે કહ્યું, “જે કે માહરી આવી નાલાયક ચાલ વાસ્તે માહરા તે એક વારના માલીક તરફથી મને શું સરપાવ મળશે તે વાતની તો માહરી ખાત્રીજ છે ! મગર ખેર, એ તો માહરે ખમવુંજ જોઈશે, અને એ ફીમીલીને પાછું હું એકહું કરી આપવામાં મદદ થવશ તો માહરી તે એક વધારાની તોજેશ કહેવાશે.”

“બરાબર છે,” મેં કહ્યું, “તમે ધણુંજ ખર્ચ બોલ્યા.”—અને મેં તેને રોકહેન્ડમાં હાથ આપતાં વધાર્યું, “જે તમારા ફૅન્ડ તમોને નહીંજ મદદ કરી શકે તો હું પાછું બી કેહું, મીંઝાસ, કે માહરી આગળ જરૂર આવજો. ઝોશકાતા ના. મને તમારી દોસ્ત સમજજો. અગર રોકડ રકમો લેવાને તમારું જીગર નહીંજ રળ આપે તો હું માહરા લામવમથી તમારે બરની કોઈ સારી નોકરી બી પથુ તમોને અપાવી શકશ, વાસ્તે જરૂર આવજો,”—અને એ સાંભળી માહરે હજારો હજાર હેસાંન માની તે એક વારનો ખરો ખતાવાર આદમી માહરી રૂપસદ ચાહતો માહરાં ધરમાંથી બાહર પડ્યો, એટલે હું બી પછીથી માહરી ગાડી ને બાહર ખોટી થતી હતી તેમાં બેસીને કારસલટન હાઉસમાં હંકારી ગઈ.

પ્રકરણ ૨૩૧.

અને તેજ સહાંજે જેન પાર્કિસનો મને એક કાગળ મળ્યો, જેમાં લખેલું હતું કે મૅસ, મેં તેને ઠેકાણું આપ્યું હતું તેમ, તેઓને જઈ મળ્યો હતો, અને અરસપરસ બધા ખુલાસાઓ થઈ જવાથી તે બાપ બેટીનાં મનનું મીસીસ પાર્કિસના સંબંધમાં ધણું સમાધાન થઈ શક્યું હતું. વળી તે લખતી હતી કે હવે તેઓનો વિચાર બી અત્રેથી નાહસીને ફર્નિસ જઈ રહેવાનોજ હતો, કેમજે પુલીસને પાર્કિસ એ તરફ કેથે છુપાયેલો હતો એવો સુંબારો પોહચી અમલો લાગતો હતો, અને તેનાં ધણુંએક તરકટો અજવાળાંમાં આવી ચુકેલાં હોવાથી તેના સાંમે જે એકથી વધુ ફીમીનલ વૉરંટો લટકતાં હતાં તે માટે તેણે ધણું ધુજીને ચાલવાનું હતું. ખરેખર તો કમબખ્ત પાર્કિસ પોતાના ખુદાપા દરમ્યાનની એ ધરપકડની શીકરથી એટલો ડર ખાઈ

રહેશે ને અધમુલો થઇ ગયેલો હતો કે ધરમાં છાંટે ખુણે બરાબ રહેશે બાહર નિકળતોજ નહીં હતો, અને ગરીબ જેન જે નાટકમાં રહેલી હોવાથી ઇજ્જત સાથે થોડુંક પેદા કરી લાવતી હતી તે ઉપર તે દુખી બાપબેટીનો મુશ્કેલીથી જેમ તેમ નિર્વાહ ગળડતો હતો.

વળી એ પછી દસેક દાહડે બીચારી જેન એક સહવારે રડતી રડતી માહરી આગળ આવી. તેણીનાં કેહવા મુજબ અતે પુલીસને મજબુત બાતમી મળવાથી તે તેના હીથુનસીબ આપની ધરપકડને વાસ્તે તેઓનાં રહેઠાંણ પર ધસારો લાવી ખરી, પણ તે આગમય કોઇ ખેરખવાહ તરફથી ચેતવણીને એસારો મળી જવાથી પાર્કસ નસીબ સંજોગે ફક્ત અરધાજ કલાક આગમય સત્તાવાળાઓને હાથતાળી આપી ધરમાંથી તીરી ગયો હતો. તે ક્યાં ગયો તે જેને પોતે બી જાણતી ન હતી, પણ તેના કેહવા મુજબ તે તેણીને કહી ગયો હતો કે જે સલામતી સાથે ફર્નસ કે બ્યાં તેણીની માતા હાલ રહેતી હતી ત્યાં નાહસી જઈ શકાતું હશે તો બધું નકકી કરી તે તેણીને બોલાવી લેશે, અને તેટલાં તેણીએ ધર સમાવી આગે તરફ એકલીએજ રહેવાનું હતું.

“પણ તું જુવાન બચ્ચું એમ એકલી કેમ રહેવાની છે, જેન?” મેં વાંધો કર્યો.

“તમે માહરી કંઈજ શીકર ના કરો, એલન,” તેણીએ પોતાનાં આંસુઓ વચ્ચેથી મને સંધારો આપ્યો, “હું પોતે માહરી પોતાની જોઇતી સંભાળ કરવા પુરતી સમર્થ છેઉં. વળી એ અમારી ચાલીનાં બરબાડુત અને પાર પડોશીઓ એવાં બધાં માયનાં પેટ જેવાં બલાં ને મેહરબાન છે! માહરી પર તો એ બધાંએ કાંઇ અજબ લાઇફીંગ લઇ લીધું, ને તેથી હું તે લોકની આંધે પુરતી સલામત છેઉં.”

“પણ ત્યારે તે કરતાં તો તાહરા પપા તુને બોલાવે તેટલાં આપણેજ ધર રહી જાની?” મેં સુચવ્યું.

“ઓ નહીં—મુતલગ નહીં, વ્હાલાં એલન,” જેને અજબ જેવાં જોશથી કહ્યું, “માહરા આપે તમને કાંઇ જેવાં તેવાં સતાવ્યાંજ ને તમારી કાંઈ જેવી તેવી ખરાબીઓ કીધીજ, જે હું તમારી કોઈ બી મદદ કે આશરોને લાયક કેહવાઉં?”

અને, ટુંકમાં, એવું ઘેલું ગાંડુ નહીં બોલવા ને નહીં સમજવા મેં ગમે એવી સમજાવી સમજાવીને બોંહસ કરી, પણ તે બલી છોકરી મુતલગ મનાઈ નહીં. તે ખરીજ બલી ને નેક હતી. થોડીક પૈસા ટકાની મેં બજાઇ થઇને મદદ થવા કરી તે વાસ્તે વટીક તે નાથી હા બણી નહીં. કોઇ ખરીજ મજબુત ઠરાવની ને એક બોલની બાળા! હજી તો પોતાના નાલાયક આપની બધી નાલાયકાતો તે જાણતી નહીં હતી! મને શક હતો કે તે આપે તેની બપાઇ જોડે મળીને માહરા ગરીબ મમાવાનો જાન લીધો ને ખુન કર્યું હતું તે વાસ્તે એ પોતે જરા એ વાકેફગાર હોય! તે દગાથી માહરો વારસો ખાઇ ખેઠો હતો એટલુંજ તે જાણતી હતી ને આટલી દુઃખ પામતી હતી—જે તે વધારાની ભયંકર વાત તે જાણતી હોત તો ખુદ જાણે થુંતું થું કરતે!

વળી મેં તેને માહરે ત્યાં રાખવા બણી બોંહસ નહીં કરી તેનો બીજો બી એક સમય હતો. પાર્કસ રાત્રે કે દીસે કોઇ બી વખતે ઈજ્જાંડ મુકીને નાહસવાની તેને તક મળે તો એ છોકરીને બોલાવી લીએ, અને માહરે ત્યાં રહેલી હોય તો તે કેમ બની શકે? એ તેણીની તક-

રાર પથુ માહરાં ધ્યાનમાં તુરત ઉતરી, અને ત્યારે તેણીને ધણોએક સધ્યારો અને હીંમત આપી માહરી પાસથી તેને ધર્યારે મેં પાછી જવાજ દીધી.

મેં માહરાં મનમાં ધારીજ મેળ્યું હતું. યુરા પાર્કસ વાસ્તે, અલખત, મને કમરસ બી દ્યા કે માન હોઇજ નહીં શકે, પથુ માહરા હરીનો કારણલટનના ખેતાખ ને દોલતનો હક પુરવાર કરવામાં વાહલી જેન મારફતે એ તેણીના યુરા બાપે ધણી કીમતી મદદ કરી હતી, વાસ્તે અમારાં લગનને દાહડે જેનને ૫૦૦ પાઉંડનો એક ચેક જેર જીલમથી આપવાને મેં ને હરીએ કરાવજ કરી મેળ્યો હતો, ને તે ઉપર તુરત વેળા હું નિરાંત માની બેઠી.

વળી એજ દરમ્યાનમાં મોસતું બી એક કામળ મળ્યું. તેનાં લખવા મુજબ તેના દોસ્તના વગવસીલાથી તે એક ધણી સારી નોકરી મેળવવા પામ્યો હતો, અને હવે ઇજ્જત સાથ ચર પડી ગયો હતો; અને એ ખતાવાર આદમી પુરતો પસ્તાયો હતો ને પુરતી તોજેશ કરી ચુક્યો હતો એટલે તેનું પાછું એમ સાડું થવા માટે મેં ખરાં દીલના સંતોષનોજ એક દમ ભર્યો.

વળી થોડુંએક મને લીડસ ખાતે માહરા મમાવાજનું પેલું નાધલું ધર જે માહરી માલે-કીનું હતું, ને જે મેં ત્યાંના પેલા સાંમેના ધરમાં રેહતા હાઉસ એજંટ જેકપ્સની સંભાળ હેઠળ સોંપેલું હતું તે સંબંધી એ જેકપ્સનું એક કામળ આવ્યું. તેના લખવા મુજબ તે ધર કશી બી મરામત કે વપડાસ વગર હાલમાં તદ્દન બીશ્માર બની ગયું હતું, ને મ્યુનિસીપાલીટીની તે તાખરતોખ દુસ્ત કરવા માટે તાકીદની નોટીસ આવી હતી. ખરેખર તો—મીં જેકપ્સ લખતો હતો કે—માલે એટલી હદ સુધી બીગડેલો હતો કે જે જલદીથી મરામત હાથ નહીં ધરવામાં આવે તો ધર જરૂર કોઇ દિવસ દગો કરશે ને ધસી પડશે, અને તેમ થાય તો આજી બાજીની મીલકતોને હાંણી પોહોંચવાથી નાહકમાં તેની ડેમેજસ ભરી આપવી પડવાનો સંભવ નજરે આવતો હતો!

મેં એ કામળ, તેથી, માહરા પપાને ખતાવ્યું, ને તે બાબે તેવણનું મત કર્યું, જેવણે થોડાક વિચાર કરીને કહ્યું, “હું પોતેજ એક ફેરો ત્યારે તો લીડસ જઇ આઉં, બેટા. હું કોઇ ત્યાંના આગેવાન ઇજેરને રોકશ, ને તેની સદલાહ લઇને કામ કરશ. એમ તો એ મકાંન આપણે વેચીજ નાખ્યે, કેમજે એમાં તાહરા બેહેસ્તી મમાવાજનો જીત ફરતો રહેલો હોવાનો સ્ટુપીડ સાખો પડેલો હોવાથી એ કોઇ બાડે તો રાખતુંજ નથી, ને અમસ્થુ માથે પડેલું છે; પથુ તુંને તે વેચી નાખવાની સદલાહ આપવા મને ગમતું નથી. એજ ધરમાં તું માહરી સકર્મી દોકરી ઉછરીને મોટી થયલી, તેજ તે રૂડી વાતની યાદમાં એ મને સાચવી રખાવા ગમેછ, ને એ મસે ધણુંએ તે ધર પાછું જેવાથી માહરી આંખમાં ટાહક પડશે.”

“હું બી આઉંછ ત્યારે તો, પપા, તમારી સાથે,” મેં હસીને કહ્યું, “એ ઘેર ને એ ગામ મને સદનાં ખારાં છે, કેમજે હું એજ ધરમાં ઉછરીને લગભગ એક બેરી જેવી થવા પામી હતી. વળી ખુદાએ મને આટલું બીશ્માર આપ્યુંછ ત્યારે માહરી સ્કુલની વડી મીસીસ કંલો કે જે સદા માહરાં ભલાંમાં હતી ને જેનું માહરી પર હેસાંન ખરેખર ધણું મોટું છે તે જૈફ બાંનુની બી થોડીક કાંઈ યાદમાર ખીદમત કરતી આઉં.”

આ ઉપરથી એજ નક્કી થયું, ને અમે બાપબેટીએ સાથેજ લીડસ એક ફેરો જઇ આવવાનું ફરાવ્યું. અલખત, એ વાત સંભળતાં માહરા હરીએ તો જરા મોહ કુમલાવ્યું—તે લોડ સાહેબ

તો હવે એક દિવસ બી માહરાથી જુદા પડવાનું ખમીજ નહીં શકતા હતા!—પણ મેં અમારાં લગનનો દિવસ નજદીકનાં ભવિષ્યમાં નક્કી થઇ ચુકેલો હોવાની તેને હેતથી કાન ચીમતીને સુખકારક યાદ કરાવી, ને તે પર સખર માનવાની જરૂરીયાતનો તાકીદ આપી સખક શીખાડ્યો, જે પછી અમો બાપ બેટી લીડસ જવા હસતે સુખડે લંડનથી રવાના થયાં ને ઉપડી ગયાં.

પ્રકરણ ૨૩૨.

અને અમો લીડસ પોંહ્યામાં ત્યારે સાંહજ પડી ગઇ હતી, જેથી અંધારામાં તે બીસમાર ધરમાં તો જવાય નહીં, વાસ્તે તે ધરને લગતું અમારું કામકાજ હાથ ધરવાનું અમોએ બીજા દિવસ પરજ રાખ્યું, અને હું અત્રે છેલ્લી આવી ગઈ હતી ત્યારે જે હોટલમાં ઉતરી હતી તેજ હોટલમાં અમો બાપ બેટી હમણાં પણ ઉતર્યાં હતાં. ત્યાં જમી લીધા પછી તેજ સહાંજે હું પપાને લઇને મીસીસ કેલીવાળી રુકલમાં તે જૈફ બાંનું રૂપર મળવા ગઇ. વાહલાં વાંચનારાંઓ યાદ કરશે કે એ બાઇની રુકલવાળું મકાન નવી માલેકીમાં આવ્યા પછી બાહેર દુકાંણુ કાઢવાના લોભે તે નવા માલીકો તે મકાનમાંથી તેણીને ખાલી કરાવવા ચાહતા હતા. તે માલેકો (વારસો) ની તકરાર એ હતી કે તેમનાં વડીળોએ એ બાઇને વરસો તક ધણાંજ નજવાં બાડાંએ રાખવાની જુલ કરી હતી, બ્યારે મીસીસ કેલીને એજ ધરનો સહવાસ ધણો થઇ ગયેલો હોવાને લીધે એ ધરમાંથી જવાનું તેણીને પોતાને પોતાના ધરડા જીવ પર છરી ફેરવવા જેવું લાગતું હતું! પરીણામમાં, તેથી, મેં તે ધરવાળાના સોલીસીટર મી. સૌપ્રીડજ મારફતે દોઢસો પાઉન્ડ માહરી ગીરાથી તેઓને આપીને તેજ અસલ બાડાંએ એ બાઇને એ ધરમાં કાયમ રેહવા દેવાની બંદોબસ્તી પકડી કરી આપી હતી, અને તે મુજબ એ ધર, એ બાઇની પોતાની માલેકીનું હોય તેમ, તે હજી સુધી, મેં ધણાં સુખના સંતોષ વચ્ચે જોયું કે, ત્યાંજ રહેલી હતી. એ ઉપરથી અમે જાણે હાલમાં તે ધરનું બારણું થોડકું, જેના જવાબમાં એક સુધડ જેવી નોકર છોકરીએ આવીને અમને અંદર લીધાં.

બલાં મીસીસ કેલીએ મને તરતજ ઓળખી!

“ઓ વાહલી એલન, તું પાછી લીડસ ખાતે આવીછ? હું કેટલી બધી ખુશી થઇ તું વાહલી અને બલી દીકરીને પાછી જોઇને!” તેવણે કહ્યું; “પણ કાંય આવવું પડ્યું, માય? વળી કંઈ પેલા કમળત પાર્કસની દગાબાજનીજ મોહકાંણુ છે કે?”

“પાર્કસની?” હું અજબ થઇ, “નહીં, તેવું તો હાલમાં કાંઈ બી નથી, પણ તમોને મને મળતાં સાથે તેનોજ ખ્યાલ કેમ આવ્યો?”

“કારણ કે તે અત્રે હાલમાં આવેલો છે એમ મેં સાંભળ્યું, ને માહરા ધારવા મુજબ તો તે હજી બી અહીં આએ તરફજ છે,” મીસીસ કેલીએ જવાબ કર્યો.

“પાર્કસ અહીં લીડસ ખાતે છે?” હું વધતી અજબ થઇ, અને મને તેની દીકરી જેને છેલ્લું જે કાંઈ કહ્યું હતું તે અત્રે મેં પાછું યાદ કર્યું. તેની ધરપકડ થવાનું માથે હોવાની ખાલીતી મળતાં સાથે તે લંડનથી પોબાર થઇ નાહસી ગયે હતા, અને જ્યાં તેની પરણેતર હતી

ત્યાં જઈ શકવાનું અને તો પોતાની દીકરી જેને બેલાવી લેવાનું કહી ગયો હતો, બ્યારે માહરી મોટી અન્યથા વચ્ચે મેં જોયું કે તે તો ક્યે અહીં આવીને આંચે તરફ છુપાયેલો હતો !

“હું તો તુને એ વાતની લખીને ખબર બી કરવાની હતી, ઍલન ડીઅર,” મીસીસ કૈલીએ જરી રાખ્યું, “મને તો એક જણે આવીને કહ્યું કે પાર્કસ આંચે તરફ બટક્યા કરતો નજરે આવેલો ત્યારેજ માહરં માથું ઠથકયું કે કાંઈ બી તાહરા સંબંધી નવી દગાબાજનીજ એ હીલચાલ હોવી જોઈએ, અને તેથી એ અહીં હોવાની વાતની હું તુને ખાસ લખીને ખાતરી આપવા આહતી હતી; પણ પછી મને લાગ્યું કે અહીંનું તાહરા મમાવાજનું ઘેર તો તાહરાં નામ પર થઈ ચુકેલું હોવાથી એ કરીજ શું શકવાનો હતો? અને તેથીજ મેં પછીથી નીરાંત માનીને તુને લખ્યું નહીં.”

“એ વળી ત્યારે ખરેખર ઘણો અજબ સંજોગ થયોજ, પપા,” માહરા પપા જેવણ ઉપર કેહવા મુજબ માહરી સાથે મીસીસ કૈલીને ત્યાં આવેલા હતા તેવણ તરફ ફરીને મેં કહ્યું, “કે આપણું આંચે તરફ આવવું થયુંજ તેજ દરમ્યાનમાં એ લુચ્છા આદમીનું બી અહીં આગમણ થયું છે ! જેન તો કેહતીતી કે એ તેને લઈને ક્યે દુરદરાજ નીકળી જવાની ગોઠવણમાં છે, અને ત્યારે તે અહીં આંચે ગામડાંનાં એકાંતમાં રહીને તે શું કરતો હશે?”

“જહનમ જય !” માહરા પપાએ ખેદકારીથી કહ્યું, “તે હવે તાહરાં એક બાલ બી શું વાંકો કરી શકવાનો છે જે?”

“ખરી વાત છે,” મીસીસ કૈલીએ મત આપ્યું, “તાહરા બલા બાપ કેહજ તે ખરં છે, ઍલન દીકરા, કે તે તાહરે રસ્તેજ નથી, ત્યારે હવે તેને વાસ્તે તાહરે ફરમંદ થવા કે ચીંતા કરવા કાંઈજ કારણ નથી. એ તો તું છેલ્લી અહીં આવી ગઈ ત્યારે માહરી આગળ એ લુચ્છાની તમે જોગી દગાબાજની બધી વાત કરી ગઈ હતી તેથી તે અહીં આંચે તરફ હાલમાં પાછો આવેલો છે એમ જણતાં સાથે મને એના સંબંધમાં તાહરે વાસ્તે થોડીક ફર થઈ.”

અને હયાં—મને લાગે છે કે—માહરે ખુલાસો કરીને કેહવું જોઈએ કે મીસીસ કૈલીને ઘર અમે ગયાં ત્યારે મેં માહરા પપાને માહરા પીતાજ તરીકેજ ઓળખાવ્યા હતા, બ્યારે તે બહી બાપએ માહરા બાપ તરીકે તેવણને ઘણી ખુશી થઈને ઘણો દીલોળાન આવકાર આપ્યો હતો.

“આંચે તમારી નેક દીકરીની બલાઈની હું કિયા બોલોમાં તારીફ કરી શકું, સાહેબ?” ઘરડાં મીસીસ કૈલીએ હવે વળી માહરા પીતા તરફ ફરીને કહ્યું; “આંચે ઘરમાંથી મરતે દાહડે માહરાં હાલ્લાં દોબરાં ઉચકાઈ જવાની બધી તૈયારીઓ પહી થઈ ચુકેલી હતી, અને એ છેલ્લી અંતે આવી ગઈ ત્યારે ઘરડેપણ રવડી મરવાનોજ બધો સંજોગ માહરા સંબંધમાં નક્કી દેખાતો હતો, જેવામાં તે વાતની એને માહતી થતાં એ બલા ખવાસની તમારી નમુને-દાર દીકરીએ પોતાની ગીરથી દોહસો પાંડિડની મોટી બાહશાહી રકમ આપીને નવા ઘેરવાળા-ઓને માહરે ખાતર સમજાવી દીધા અને મને સાચવી લીધી ! એથી રાત દાહડે માહરી બંદગીઓમાં એને રોજ હું હજારો રૂડી દુવા માગુંજ, કેમજે એના વડેજ હું વરસોથી અંતે હવે ફર બાલીને રહી શકેલી છું, અને આંચે રકુલની પેલાશથી દુકડો રોટલી જે મને મળ્યા

કરેછ તેથી ધરડેધડપણ અમન અમનમાં રહેલી છું. હવે આજે હાલમાં તો ખોલાયતી દયાથી માહરી સ્કુલમાં છોકરાં એટલાં બધાં છે કે બધા કલાસો ચીકાર હોવાથી બીજાં હું દાખલ બી કરી શકતી નથી અને બધાંને માહરે ના કહેવું પડેછ, જે બધા પુણ્ય પ્રતાપ તમારી આંખે ખરી અસીલ ને ઉમરાવ દીકરીનાજ છે!”

હું મીઠાસથી, એ સાંભળીને, બધાં હેસાંનું હતી.

“ઓ મીસીસ કેલી, તમે માહરી તારીફ કરી કરીને અને કેટલી બધી તાડ પર ચઢવોછા!” મેં કહ્યું, “પણ તેમ કરતાં માહરા જોગી બધી તમારી ભલામી તો જુલીજ જાઓછા! માહરી લાચારીના વખતમાં જ્યારે મમાવાજીએ માહરી સ્કુલ શી આપવા સાફ ના કહ્યું હતું ત્યારે જરા બી અનાકાંની વગર વરસો સુધી તમેજી અને મુક્ત કેળવણી આપી, અને અને આંખે માહરી હાલતી સ્થિતીને વાસ્તે લાયક કરી આપી તે કાંઈ તમારું માહરા જોગું નાહતું સુતું હેસાંન છે કે? તમે વાહલાંની ખીદમત કરવા મેં જે થોડુંક બધું કીધુંછ તેને હેસાંન તમે જાણતાંજ ના! એ તો માહરી ફરજ છે, અને હજી તો માહરે થોડુંક વધારે બી કરવાનું છે. તે કરવાની મક્કસદથીજ તો હું વધારે કરીને આંખે તરફ આંખે વખત ખાસ આવેલી છું, અને તમે “ના-ના”ના એમ હાથ ઉઠાવશે તેથી કાંઈ હું સમજવાની નથી. તમે બેરીકર રેહો. ખુદાએ મને એટલું બધું પુરતું આપીને હાલમાં નવાજેલી છે, કે હું તમેને થોડી બધી મદદ કરશ તેથી કાંઈ મને ખોટ આવવાની કે માહારે ત્યાં ખાડો પડવાનો નથી!”—અને હું પાછું હતી.

“પણ તું વળી નવું શું કરવા માંગેછ, માહરી માવ?” મીસીસ કેલીએ ગભરાધને પુછ્યું, “ખુદાએ તુને કરોડો બી આપ્યા હોય—અને તુને આપવા ને મળવાજ જોઈએ એવી તું ખરેખરી બલી ને નેક છે, તોબી તેં અત્યાર સુધીમાં માહરે વાસ્તે જે જે કીધુંછ તે કાંઈ કમ છે વારં? મને કેહ તો ખરી કે તું નવું શું કરવા માંગેછ?”

“માહરે તો માહરી આંખે માનીતી સ્કુલવાળું મકાન ગમે એ ખરેખર ખરીદી લાધને તમેને તમારી બધીઆતી મીલકત તરીકે બક્ષીશ આપવાનું છે,” મેં હસીને કહ્યું, “એમ કીધાથી બાડું જે બંધે તે તમે એકદું કરો, અથવા તમારા પોતાના અંગત વપાડામાં લેઓ, અને હવે બાકીના તમારા દાહડાઓ બધી વહેજ વહેજ નહીં કર્યા કરતાં થોડોક જરૂરી ઉધોગ કરીને તમે સુખ્યેનમાંજ રહી શકો એવી માહરી મક્કસદ છે.”

પણ મીસીસ કેલી તો હજીજીજ પડ્યાં. હું તેવજીને ખાતર તેઓની જીંદગીની સાંહજે તેઓનાં સુખની કાળજી કરીને એટલે મોટા ખરચ કરી નાખું તે તેઓને જરા ચાધને ગમ્યું નહીં, પણ મેં તેઓને બધી ધીરજ આપીને સમજાવ્યું કે પરવરદીગારે દુલ્લાં દીલથી માહરી પર એવી લખ્ખોની એકી વારે નવાજેશ કરી દીધી હતી કે તેઓનાં ભલાંમાં હું તેમાંથી આંહસો હજાર પાઉન્ડ ખરચી નાખું તે નેકી મને કશીજ રીતે મોંઘી પડવાની નથી કે તેથી માહરાં ધરમાં ખાડો પડવાનો ન હતો. મેં તે પછી તેઓને હસીને બધું કહ્યું, અને સમજાવી સમજ આપી. માહરા મમાવાજીનો વારસો જે જુઝાં પાર્કસવાળાંઓ તે ગરીબ જૈઝ આદમીનું સુફેદ ખુન કરીને દગલખાજીથી ખાધ એમાં હતાં તે પણ પૈધએપૈ, વ્યાજ સીકકે, માહરે સ્વાધીન થવા પાંચો હતો તે મેં તેવજીને કહી સંભળાવ્યું, અને માહરે હેરી કારશલટનનો અવિષનો અર્થ હતો, અને હાલમાં “વાહકાંઉન્ટ રેવન્સકલીફ” તરીકે ઓળખાવાનો હતો તે

બધું બ્યારે તેવણે બળ્યું ત્યારે તે બધાં ડોસાંની અજબબી અને ખુશાલીના શુભારજ રહી શક્યો નહીં!

“ ત્યારે તું હાલમાં વાઇકાઉન્ટેસ થશે અને હુકમ ખુદાનો તો હવે પછી કાઉન્ટેસ થવાની છે! ” તે ડોસાંએ અજબ અજબ થતાં કહ્યું, “ બહે, બહે! તાહરી નેકીજ બધી તેવી છે. તું નેકીનું પુટલુંજ અવતરેલું છે. તુંને જોઇ ને જોઇ તું મને ગમી ગઇ હતી, અને મેં તાહરે વાસ્તે ખુદા સાહેબ છે કે એક ઝળકતું બવિષ પહેલાંથીજ માની લીધું હતું! ”

અને, દુકમાં, એ મુજબ તરેહવાર વાતચીતો કરી, મીસીસ કૅલીને મળી બેટી, બ્યારે તે રુકુલહાઉસમાંથી અમારાં હોટેલ તરફ જવા અમેા પાછાં ફર્યા ત્યારે અત્યત રાત થઇ ગયલી હતી, અને મોહલ્લાનાં ગૅસ લૅમ્પ તરતનાં સળગેલાં હતાં. પછીથી અમેા વાત કરતાં આગળ વધ્યાં, અને થોડુંક આગળ ગયાં એટલે એક આદમી અમારી આગળથી ધણી ઝપાટામાં ચાલી ગયો, કે જેણે અમે જોયું કે આંખ સુધી પોતાને માથેની ટોપી ઉતારેલી હતી, અને જોકે તે આટલો જલદીથી અમારી આગળથી પસાર થઇ જવાને લીધે અમેા કાંઇ તેને બરાબર જોઇ શક્યાં નહીં, તોપણ હું તેમજ માહરા પપા એકઠી વારે બોલી ઉઠ્યાં કે “ પાર્કસ ! ”

અમેા બંનેની ખાત્રી થઇ કે તે તેજ હતો, કેમકે અમે બંને જણે ગૅસલાઇટનાં અજ-વાળાંમા તેને ધણો અડછતો જોયલો હોવા છતાં અમને બંનેને તરતજ લાગ્યું કે તે કોઇજ નહીં પણ તે ઠગારો આદમી પોતેજ હતો !

“ મને બી એને જોતાં સાથે એમજ લાગ્યું, ” માહરા પપાએ કહ્યું, “ માહરી બી ખાત્રી છે કે એ તેજ હતો. ”

પણ હજી તો અમેા એ વાત અને એ અનુમાનો કરયે તેટલાં વળી એક બીજો આદમી પેલાની પુઠે તેટલાજ ઝપાટામાં જતો હોય એમ અમે જોયું, અને જોકે તે સાદા પોશ્તાકમાં હતો તોપણ પપાએ મને કોપરયું મારીને તેના ઉપર માહરું ધ્યાન ખેંચતાં માહરે કાને લાગીને કહ્યું કે તે કોઇ સરકારી ઑફીસરજ હોવો જોઇએ, કે જેણે પેલા કમબખ્તને ઝોળખ્યો હોય, અને તેથી ધરપકડ કરવા અથવા તેની જુસ્તેજે રાખવા તેની પુઠે જતો હતો !

અને એ સાંભળીને ગરીબ જેનને ખાતર મને ધણી દીઝગીરી થઇ. અલબત્ત, પાર્કસ કોઇ બી દયાને લાયક હતોજ નહીં. જે કમીનાએ એક નાતવાન જૈફને બેરહેમ કતલ કીધો હતો તેવા આદમી પર રહેમ કરવી એ ખુદ નેકજનોનાં ખુન કરવા જેવુંજ ગણાય, પણ જેન ખરેખર ધણી ભલી હતી, અને તેને ખાતર એ આદમી હજી બી બચી ગય એવું હું યાદતી હતી.

એ પછી બીજી સહવારે હું અને માહરા પપા પેલા મીસીસ કૅલીના નવા ધરવાળાઓના સોલીસીટર મી૦ સ્નાય્ડીજને મળવા ગયાં, અને એ આસામીને આગળ હું મળી ગયલી હોવાથી તેણે મને, પાછી જોતાં સાથે, તરત ઝોળખી. મેં ઉપર કહ્યું તેમ હું છેલ્લી અત્રે આવી ગઇ હતી ત્યારે એજ સોલીસીટરને દોહસો પાઉન્ડ રોકડ ભરીને મીસીસ કૅલીને અસલ બાડાંએજ તેણીની બાકીની જાંજીની આખેરી સુધી એ ધરમાં રેહવા દેવાની બંદોબસ્તીઓ પરીપુર્ણ કરી મઇ હતી, અને તેથી મને હાલમાં પાછી આવેલી જોઇને તે ધારાશાસ્ત્રી થોડોક અજબ થયો.

એમ છતાં, મેં જોયું કે, અહાર મહીને મને પાછી જોવા છતાં તેણે મને જોતાં સાથે તરત ઝાળખી, અને માહરો ને માહરા પપાનો ધણો આદરસત્કાર કરીને તેણે અમને બેસાડ્યાં, જે પછી અમારી ખેરઆશીયત પુછીને અમારી એ મીળાકાતના બાપસ વાસ્તે અમને સવાલ કર્યો.

પછી મેં તેને સમજાવ્યું. મેં માહરી સાથે આવેલા માહરા પપાની તેના જોડે પ્રથમ ઝાળખાણું કરાવી, અને મીસીસ કૈલીવાળું ઘર વેચવા તેના હાલના માલેકો હજી ખુશી અને તૈયાર હતા કે કેમ તે પુછ્યું, જ્યારે જવાબમાં તેણે મને ખાત્રી આપી કે જે સારું દામ ઉપજે તો અલબત્ત તે શોક તે વેચવા ખુશી થાય. એ પછી આંકસો પાંઉન્ડમાં હજી બી તે મકાન વેચવાની તેણે તેઓ તરફથી પોતાની મરજી જાહેર કરી, અને ત્યારે તેઓને મળીને એ સાદું જેમ અને એમ જલદી પકડું કરવાને મેં તેને અખતયારી આપી. સાટાંખત મીસીસ કૈલીને નામેજ થનાર હતું, ને તે ધરની માલેકી તે બાધનેજ નામે ત્રાન્સફર કરવાની હતી, જે, હું જણાવાને ખુશી છું કે, પાછળથી હું કરી શકી, અને બધાં મીસીસ કૈલીના મરતે દાહડે મેં કરોડો આશિષ એ એક માહરાં બધાં કામના બદલામાં મેળવ્યા.

પ્રકરણ ૨૩૩.

અમે એ પછી તે વકીલને ત્યાંથી નીકળેલાં માહરા મમાવાજીનાં માહરી માલેકીનાં પેલાં ખડખડખાંચમ ધર તરફ જ ગયાં. એ ધર ‘જુતનું ધામ’ હોવાનો તેના સંબંધમાં સાબો પડેલો હતો તેથી આખા મોહલ્લામાં તે કેટલું અપ્રિય ને ખીસ્માર હતું તે અત્રે પાછું યાદ કરાવ્યા વીના ચાલશે. હું આગળ કહી ચુકી છું તેમ ખુદ માહરા મમાવાજી તે સસ્તું પરાવી લઇ શક્યા હતા તેનો બાએસ પણ એજ હતો, કે એ ધરમાં અસલવારેથી કોઇ જુતનો વાસો હોવાની વાત ચાલતી આવેલી હતી, અને પછીથી માહરા મમાવાજીનાં મરવા બાદ જ્યારે લોકમાં પસગવસ રહતા રહતા વાત ફેલાઇ કે પાર્કસવાળાંઓએ તેવજીને ધીમું ઝેર આપીને મારી નાખ્યા હતા ત્યારે વળી વધારામાં તેવજીનો જુત બી તેજ ધરમાં બમતો થયેલો હોવાનું અણુ-ધડ લોકો વધતા વિશ્વાસથી માનતાં થયાં એમાં નવાઇ શાંની ? એ બધી તાજીબની વાત હતી કે પાર્કસવાળાંઓનું એ ખુંની કાર્ય એ રીતે જાહેરમાં આવવા પામ્યું હતું—જે કે એક કાનથી બીજે કાન તે વાત ફેલાવામાં મુજ પાથો કોણનો હોવો જોઇએ તે હું કહી શકતી નથી. લોકોએ, મગર, યથાર્થ કહેલું છે કે દીવાળોને બી કાન હોય છે, અને આ એક દાખલો તેનું વાસ્તવીકપણું પુરવાર કરી આપતો હતો. કોઇ ગપ્પીઓએ કાબેજ્યતમરયાં અનુમાનથી બી એ વાતનો પાથો અવલમાં નાખ્યો હોય, અને તે એક કાનથી બીજે કાન આખાં ગામમાં ફેલાવો પામી હોય, કે જેમ હમેશા એ જાતની બધી નીંદાઓના સંબંધમાં થતું આવ્યું છે, પણ આ કેસમાં સારાં કે માફાં નસીબે એ અનુમાન કેટલી હદ સુધી ખરું આવ્યું હતું તે જોઇ શકાય છે, અને તે માટે આપણે અજળ થયા વીના રહી શકતાં નથી.

હવે અમે તે ધર આગળ પોંદ્યાં, અને બાહેરથીજ જોતાં તે ખડયાખડખડ બીદડીંગ અમને છેકજ વધારે પડુ પડુ લાગી. તેની દીવાળોમાં બાહેરથી વટીક બણી પુરતી અને મોટી

ફાટ પડેલી જોષ શક્તી હતી, અને તે જોષને મને એ માહરાં બચગીનાં મથક બાબે ધણી નાઉમેદી થઈ. એ પછી અમો સામે પેલા હાઉસ એન્ટ મીં જોકપ્સનાં ધર આગળ મયાં, કે જેના હવાળામાં એ ધરની ચાવી મેં સપુદ્ધ કરેલી હતી. અને જે અત્યાર સુધી એ ધરને માટે કોઈ બાકુત કે ખરીદદાર મેળવવાને ઉપલાં દેખણતાં કારણોને લીધે નિષ્ફળ થયો હતો.

અને એ આસામીની સ્થિતી હું છેલ્લી જોષ ગણ હતી તે કરતાં મને હાલમાં કાંઈક વધારે સુધારેલીજ માલુમ પડી. આગળ બારણાંમાં મેલાસેલાં છોકરાંઓને રમતાં હું છેલ્લી અત્રે આવી ગઈ હતી ત્યારે મેં જોયાં હતાં તેવું હાલમાં કાંઈ નહીં હતું, ને “ઓર્શીસ રમ” બી જરા વધતો સળવેલો અને સુધારેલો દેખાયો. તે પોતે બી આગળ જેવો કુવડ ન હતો. મેં અદાર મહીના પર છેલ્લે તેને જોયો હતો તેમજ એક મોટા ચોપડામાં માથું ખોસી તે એક ઉંચા રુદ્ધ પર ઉંચી ટેબલ આગળ ચઢી બેઠેલો હતો, પણ આગળ કરતાં પોપાકમાં થોડોક જસ્તી “ડીસન્ટ” હતો.

તે અમો બાપ બેટીને તેની ઓર્શીસમાં દાખલ થતાં જોષને ધણી અન્યથા વચ્ચે ચમકી ઉઠ્યો—એટલા જોશથી કે તેનું ઉંચું રુદ્ધ અરધું ઉઠલાપ ગયું, ને તે આરવાં થઈ જતો ધણી અછાડપછાડથીજ બચ્યો, જે જોષને માહરા દાંત ઉધડી જતા હું મુશ્કેલીથીજ રોકી શકી. તે શાથી અમોને અચ્ચુચ એમ આવી લાગેલાં જેતાં એટલો અન્યથ થયો, ચોંક્યો ને ચમક્યો ? તે શાથી એટલો ગભરાયો ?

“આહ, મીસ પર્સા ? આવોજી, આવોજી !” તેણે, એમ છતાં, દીસ્તી રીતે તરત પોતાનાં મનનું સામાધાન કરી લઇ કહ્યું, “તમારું ઘેર જેવા આવ્યાં હશે ? મને આમ-મચથી લખ્યું કાંએ નહીં આવવાનાં હતાં તે ? હું તો જાણું હમણું ને હમણું આવવાનું નહીં બની શકતું હોશે !”

“શું ઘેર ધણું આવી રહ્યું ?” મેં સેહજ પુછ્યું.

“હાજી ધણું,” મીં જોકપ્સે જવાબ કર્યો, “હું પોતે તો એમાં ઝાઝું સમજતો નથી, પણ મ્યુનિસીપાલિટીના છજનેરો આવીને જોઈ ગયા તે લોક તો કહેતાતા જે તોડી પાડવુંજ પડશે !”

“વેલ, આપણે જોષશું. વધતા ઓછા ખરચે મરામત થઇ શકતી હશે તો કરાવી લઇશું; નહીં તો પછી તોડીજ પડાવશું,” મેં કહ્યું, “હાલ તો અમો અંદર જમને તે જોઈ આવ્યો. જરા ચાવી આપશે ?”

“ચાવી ? હા, ચાવી જરૂર !—ચાવી કાંએ નહીં ?” અને મીં જોકપ્સ પોતાની ડેસ્કનાં ખાણાંમાં કાગળો તળે ઉપર કરી કરીને કાંઈ ફાંફાં મારતો થયો. વળી ત્યાં ચાવી નહીં મળવાથી કાંઈ ખીલા પરથી કુંચીને એક ઝુમખો તેણે લીધો, ને દરેક કુંચી એક તાળાં ચાવીવાળો જુએ તેમ ધારી ધારીને તપાસીને ઝુમખો પાછો ખીલા પર લટકાવ્યો, અને ખાસ્સી દસેક મિનીટ એમ બરબાદ કરી નાંખી ! મેં તે ઉપરથી પપાના ચેહરામાં જોયું, ને તેવણે માહરા

એહેરામાં—જાણે અમો બને સમજીજી ગયાં કે કાંઈ બી રહ્યકર છે ખરું !

“ વેલ, મીઠ જોકપ્સ, તમે કહેવા શું માંગોછ ?” અતે કંટાળવાથી માહરા પપાએ જરા થથરાવીને પુછ્યું, “ અમારી ચાવી અમોને પાછી મળી શકશે કે નહીં ?”

“ અલખત મળશે, સાહેબ ! મને નહીં તો શું થાય ? મને કાંય નહીં ?” તેણે હજી અહીં તહીં ફાંફાં મારવાનું ચાલુજી રાખતાં રાખતાં શીકકું જેવું હસીને કહ્યું, “ ફક્ત મોહકાણુ એ છે કે ગુમાઈ ગેઈછ. કેથે મુકાઈ ગેઈછ—એ કમખખત ચાવીઓનું તો હંમેશાં એમજ ! નહીં જોઈએ ત્યારે આંખ આગળ ભગ્યા કરે, ને જોઈએ ત્યારે એવી કેથે છઠે ખુણે છુપઈ રહે કે શાહધી શાહધીને મરી જઈએ તો નજરે નહીં આવે ! એ ચાવીઓ તો—”

“ બસ અમથો બકવાટ કરીને બેજી ના ખાઓ !” માહરા પપાએ તતરાબું, “ દેખીતી રીતે કાંઈ દગો છે. તમે કાંએ નથી અમારી ચાવી અમારાં માંગતાં સાથે અમોને પાછી સપુર્દ કરી શકતા ?”—અને તેનાં આંગ પર ધસી વધાર્યું, “ બોલો ખરું—પેલો પાર્કસ અહીં હ-મણાં આએ તરફ આવેલો છે તેનું કંઈ એ વળી કાવતું છે ?”

જોકપ્સ અજબ જેવી હદ સુધી એ સાંભળતાં શીકકો પડ્યો, અને પછી તરત લાલ થઈને એકદમ એક ઝુનમાં ને એક ઠરાવ પર આવી ગયો હોય તેમ ટેબલ પર મુકકી છુઆવીને મારતાં બોલ્યો, “ લેઓ, ત્યારે હું ખરુંજ કેહુંછ ! એમાં માહરે છુજવા કે ગભરાવા જેવું છેજ શું ? મેં કોણુના બાપની ચોરી કીધીછ જે તેની વાત ? ખરી વાત એટલીજ છે, સાહેબ, કે પેલાં છુતવાળાં—આઈ મીન તમારાં ધરની ચાવી મેં પાર્કસને પોતાનેજ આપેલી છે !”

“ અને તેનું કાંઈ કારણુ ?” માહરા પપાએ નેણુ ફેરવ્યાં, “ તમારી મગદુર શું કે અમારાં ધરની ચાવી અમારી રાજી રજવંદી મેળવ્યા વગર તમે પાર્કસને કે કોઈની બી એમ આપી શકો ?”

“ જરા માહરું સાંભળશો ?” તેણે માંગી લીધું. “ તમે બેઉ સાહેબો સાંભળશો ત્યારે જોશો કે મેં ફક્ત એક દયાનું કામ કીધું છે, ને તમો જોડે પુરાઈ કરીજી કરી નથી.”

“ પણ દયાનું કામ તમે શું કીધું ?” મેં તકાળે કીધો.

“ તે હું સમજાઉં, મીસ પર્સી,” તેણે વિનંતીથી કહ્યું, “ ખરી વાત એટલીજ છે કે પાર્કસ તો કેટલા દહાડા થયા કેથો આય તરફ આવેલો હતો, પણ મને મળવા ફક્ત ગઈ થરમ દહાડે સહવારેજ આવ્યો. તે મને કગળીને અરજ કરવા પડ્યો કે તેના પર ફાકાફાકી ધણી ગુજરેછ વાસ્તે આએ તરફ તેને બરની કંઈ નોકરી હોય તો માહરે તેને તે બતાવવી ! કેહજે કોઈ ફેંડે નોકરીની ઉમીદ આપીનેજ તેને આય તરફ બેલાવી લીધો, અને પછી તે ફરી બેઠો. મેં તેને નમનતાઈથી સમજાવ્યું કે એક તો આએ ગામ ગરીબડું, ને બીજી તો હું પોતે ગરીબ ને ખાખાવરખો તે તેને મદદ થવા કરીજી શું શકું ? તે, તેથી, વધતો નાઉમેદ થયલો દેખાયો, ને ઘણો કંગાળ જેવો જતો રહ્યો. તે પછી વળી મેં તેને ગઈ કાલે દીવા થવા પછી જરા વારે પાછો જોયો. ઘણો મારેલો હારેલો ને રડમસ જેવો આવ્યો. ટોપી છેક આંખ વેર ઉતારી દીધેલી ને કાલર બી લિંચો ચક્કવેલો !”

અમો બાપ બેટીએ, એ સાંભળતાં, એકમેક બણી જોયું. આ પુરવાર કરતું હતું કે ગઢ સાંહજે મીસીસ કેલીને ધરથી નિકળવા બાદ અમને રસ્તામાં જે મળ્યો હતો અને ધણો અડ-છતો જોવા છતાં જેને અનુમાનથી અમો બંનેએ પાર્કસ માની લીધી હતો તે ખરેખરો તેજ હતો.

“ખીચારો આવતાં સાથે રડી પડ્યો,” મીઠ જોકર્સે જારી રાખ્યું, “કેહને કાંઈ મોટા ફ્રાડ કરેલા પકડાયેલા હોવાથી એને માથે ફાજદારી વારંટો લટકેલ, ને પુઠે પડેલી પુલીસને તે આએ તરફ હોવાની મજબુત બાતમી મળેલી છે.”

વળી અમો બાપ બેટીએ એકમેક તરફ જોયું. આ જાસ્તી પુરવારી હતી. તેની પુઠે પડેલા આસામીને છુપા ફૂસમાં અમે પુલીસના કોઈ ઑફીસર તરીકે માની લીધી હતો, અને કંથું તેમજ હતું.

“મને રડીને કેહજે મને કોઈ બી સુરતે કંથે છુપાવો ને બચાવો,” જોકર્સે આગળ ગળ્યાવળ્યું, “પણ હું કાંઈ છુપાઉં? માહરે ઘેર રાખું ને છુપાઉં ને પુલીસને બાતમી મળે તો નફામાં માહરી ગરદન ઉડી જાએ? અતે, તેથી, જરા ભેજી કસતાં મને તમારાં ધરનો અચ્યુચ ખ્યાલ થયો, ને મેં તે ચાવી તેને આપી. મેં એક મીનબતી ને ચાવી આપીને કહ્યું જે તું ત્યાંજ જામને છુપારો તો કોઈને તું ત્યાં છુપાયેલો હોવાનો કોઈ કાળે ખ્યાલ બી થઈ શકવાનો નથી. ને આએ તરફ પુલીસનું રોખરું દપટ પડે ને બધા પાછા નભરવસ થાય પછી ગમે ત્યાં નીકળી જાવે: ને એ વિચાર એ વાખાના મારેલા કમખપ્તને ધણોજ ગમ્યો. તેણે ધણાંધણાં હેસાંન સાથે તે ચાવી ને મીનબતી સ્વાધીન લીધી, ને તે ત્યાં જામને ગઈ રાતનો બરાયલો છે.”

“ને હજી ત્યાંજ હશે?” મેં અજબ થઈને પૂછ્યું,

“તે તો તે જણે ને તેનું કરમ જાણે!” જોકર્સે જવાબ કર્યો, “મેં ગઢ રાત પછી તેને પાછો જોયોજ નથી, ને ચાવી આપવા બી તે પાછો ફર્યોજ નથી તેથી એ તો પુરવાર થાએછ કે તે હજી એ ધરમાંજ હોવો જોઈએ; પણ હવે કેહો, મેહરબાનો, એમાં માહરો કાંઈ બી કસુર છે? મેં ચાવી આપવામાં કાંઈ બી તમારો ગુન્હા કર્યો છે? મેં તો એક સવાબનું કામ જાણી તે અભાગ્યાને મદદનો હાથ આપવા એમ કર્યું, કેમજે હું તો તમારાં કોઈ કાગળની વફી રાખતો વાર જોતો હતો. માહરી લખાવતના જવાબમાં એટલા જલદી તમો પોતેજ અત્રે તશ્કરી લઈને આવશો એવો મને તો કશો ખ્યાલ થયેલોજ નહીં, એટલે મેં જોયું કે એ ચાર દાહડા એ પડત મકાનમાં તેને વાસો આપવાથી હું કાંઈ તમારું બગાડતો નથી.”

“તમે નેક કર્યું, મીઠ જોકર્સ,” મેં હવે તે હાઉસએન્ટનાં મનનું સમાધાન કરવાને ઉતાવળ કરી, કેમજે મેં જોયું કે તે તદ્દન સાચુંજ બોલતો હતો, ને તેણે વળુવેલા સંજોગો વચ્ચે તેણે જે કર્યું હતું તે દયાનું ને બલાધનુંજ એક કામ હતું. તેનો દોષ કશો ન હતો. “પણ જો તે એમ ત્યાં જીપો પાસે પડી રહેશે તો મરી બી જશે, વાસ્તે આએ પૈસા લેઓ ને એને કંઈ ખાવા પીવાનું પુગાડી આવો. એ ગુન્હેગાર તો ખરેખર ધણો

મોટા છે, ને એને બચાવવો કેટલીક હદ સુધી વાજબી તો નથીજ, પણ દયાના તરીકાથી તમે કામ લીધું છે, ત્યારે તો હવે તેને જીએ મરી જતો બી બચાવો !”

“ઓ હજારો ખુશીથી, મેમ,” મેં તેના હાથમાં ચાર શ્લોકોગ મુકી એટલે જેકબ્સ તેમાંથી પોતાનું બી થોડુંક ચવેણું ચાલી શકવાની ઉમીદથી ઓવરાઇ પોવરાઇ ગયો, “એણે આગળું બાર તો ચાવીથી બંધ કર્યું હશે, પણ પાછળે બાર પડોશીનાં ઘરમાંથી એક રસ્તો છે તે હું જાણું છું, એટલે હું તમારા હુકમ મુજબ એ અબાગ્યાને વાસ્તે થોડુંક ખાવા પીવાનું લઈ જઈ શકશું.”

“ત્યારે હું બી સાથે આઉં છું,” માહરા પપાને બી મરજી થતાં તેવણે કહ્યું, “એલન દીકરા, તું અહીંજ બેસ નીરાંત કરીને પાંચ દસ મિનીટ. હું જોઇ આઉં ને તને લઇ જવા ધટતું હોશે તો આપણે ઘર જોવા પછી જઇશું.”

હું તરત એકમત થઇ. માહરા બલા પપાની દુરઅદેશી ને માહરે વાસ્તેની કાળજીમાં મને ધણો વિશ્વાસ હતો હું તરત સમજી કે એમ કરીને પપા પહેલાં પોતાની ખાત્રી કરી લેવા જતા હતા કે જેકબ્સે જે કાંઇ કહ્યું હતું તેમાં કાંઇજ દગો, સહરાગત કે ખોટાઈ ન હતું.

એ ઉપરથી તેઓ ગયા, અને હું મીઠા જેકબ્સના ઑરીસરમમાં કરડી કુટીને વખત ગુજારતી એમથી તેમ ફરયા કીધી ! પણ તેઓને કાંઈ ધણો વાર લાગ્યો નહોતો. ભાગ્યેજ દસેક મિનીટ થઇ હશે કે જેવામાં તેઓ બંને પાછા ફરયા, બ્યારે એઉ ધણાજ બીહીધેલા ને ગમ ખાઇ ગયલા દેખાતા હતા ! પેલો જેકબ્સ તો ધણાજ બીહી ગયલો ને ધણો ઉસ્કરાયલો હતો.

“ઓ, શું થયું છે ?” મેં તેઓનો દેખાવ જોતાંજ ગભરાઇને પુછ્યું.

“પાર્કસ મરણ પામેલો છે, બેટા !” માહરા પપાએ ધણી ઉંડી ગમખારીથી કહ્યું, “તેને ખોદાનો છનસારી માર લાગેલો છે !”

“ઓ કેમ ? શું થયું છે ? જે ઘરમાં એણે ખુનની બેરેહેમ છુરી ચલાવી હતી તેમાંજ એ મરવા ક્યાં ગયો ?” મેં હેબત ખાઇને પુછાર્યું.

“ખુનની બેરેહેમ છુરી ?” હવે જેકબ્સને ચમક થઇ, “ત્યારે વાત શું ખરી છે, મીસ ? એણે પોતાની માતા સાથે કાંઈ ધીમું ઝેર આપીને તમારા ઘરડા મમાવાજીતું એ ઘરમાં ખુન કર્યું હતું એવી જે છત્રોક વાત એ ખુરાંઓને વારતે ગામમાં હર હંમેશ બોલતીતી તે ખરી છે ? તેમાં વજીહ છે ?”

હું ચુપ રહી. મેં જોયું કે મેં ઉતાવળા ગભરાતમાં જે તે બોલી દઇને થોડુંક કાચું કાપ્યું હતું ખરું, અને ત્યારે મેં કહ્યું તે ખરું ન હતું એમ જીહું બોલવા ને મને પોતાનેજ ખોટી પાડવા મેં કાંઇ ફરકાર કરી નહોતો.

પછી બધી ખુલાસો થયો, જે સાંભળતાં હું માહરી અફસથી જાણે હેરાંન રહી. પાર્કસ ગઇ રાતનોજ કેયો મરી રહેલો ! તે જેકબ્સ પાસ ચાવી લઇને એ ઘરમાં ધુસવા પાંચો, ને સત્તાવાળાઓને આપ્યાદ હાથતાળી આપી તે લોકના બસથી બચ્યો ખરો, પણ પોતાનાં કરપીણ

પાપના બેઝરમ બસથી ને ઇનસારી ખુદાની બેઝવાજ લાકડીના હક ઇનસારથી તે કમખખત બચી શક્યો નહીં.

પપા ને જોકખસનાં કેહવા મુજબ તે લોક પડોશમાંનાં ઘરમાં જે એક બારણું હતું તે ઉંઘડાવી મમાવાજવાળાં ઘરમાં ગયા, ને ત્યાં જઈને જેએછ થું કે જે ઝોરડામાં જે પલંગ પર મમાવાજ મરણ પામેલા તે પલંગની બાજુમાંજ તે હાથુનસીય આદમી પડેલો, ને કલાકોનો મરી રહેલો. પણ તે કેમ પડ્યો? ક્યાંથી પડ્યો? શાથી અફલાઈ ગયો? કેમ મરી ગયો?

તેહકીક કરતાં માહરા પપાનું ધ્યાન ઉપરની સીલીંગ પર ખેંચાયું હતું, વાંચનારાં સાહેબો યાદ કરશે કે ઉપલાં મજલો બ્યાં હું સુતી હતી તે ધણો ઉંચો હતો— ઘર મોટી ને ઉંચી ઉભરણીનું હતું—અને છેલ્લી હું અતરે આવી ગઈ ત્યારે માહરા પગ તળે ઉપરની ફ્લોરનું એક ફાલકું નમી ગયું હતું, કે જેમાં પેલાં ઝેરી લોઝેનજસ (કે જે વડે માહરા ગરીબ ઘરડા મમાવાનો જન લેવામાં આવ્યો હતો તે)નો એક બાકસ છુપાવેલો અને મળી આવ્યો હતો. હવે તે પછીથી તે બાજુનાં એ ફાલકાંને લગતા લાકડાં કેથાં જતી સડી ગયાં હશે, ને ઘરમાં થર પડ્યા આગમ્ય પાર્કસ બધું જેવા જવા ઉપર ગયો હશે ત્યારે તે ફાલકાં પરથી પાસ થતાં તે આખું દાયું વકાસી બેસી ગયું, ને ખુની પાર્કસ માહરા મમાવાજવાળા બેડરમની લાદી પરજ ઉંચેથી પછડાઈ પડ્યો હતો. !

બનવાજગ છે કે તે તરતજ આખર થયો નહીં હોય, પણ પોતાનાં પાપની તોજેજી પુકારવા ને તોખા કરવા થોડુંક જતી જીવ્યો બી હોએ, જેકે કેહજે તેના બરડાની કરોડ તમામ બાગી ગઈ હતી, ને તે પડ્યા પછી એકવાર બી ઉડી શક્યો કે એક બી હીલચાલ કરી શક્યો હોય એ કશીજ રીતે સંભવું નથી. તેની બાજુમાં બુજવાઇને પડી ગયલી એક અરધી બળેલી મીનખતી બી હતી.

અને એવી રીતે તે ખુનીનું મોહોત થયું. મોહોત બી કેવું કે માહરા પપાનાં કેહવા મુજબ બ્યારે તેઓ તે પડ્યો હતો ત્યાં જઈ લાગ્યાં ત્યારે એ મોટા ઉંદરો તેનો બક્ષ કરવા પડેલા તેની બોરડુમાંથી નાહસી ગયા, અને તેના કેટલાક અંગભાગ તો અત્યારમાંજ ખવાઈ ગયલા હોવાથી તે જેવાનું કેવળ કમકમાતબરયું થઈ પડ્યું હતું.

એવો ખુદાનો ઇનસાર થાએ છે. તે રહી રહીને મરવા લીડસ ખાતેજ ધસડાઈ આવ્યો, એટલુંજ નહીં, પણ વળી જન બચાવવાની ઉમીદથી જે ઘરમાં તેણે દોજખી કરપીણપણું કર્યું હતું ત્યાંજ તેણે આશરો શોહોધ્યો, અને ત્યાંજ—જે ઝોરડામાં તેના લોબનો જૈફ ભોગ એક કમોહોતનું મોહોત પામી આખર થયો હતો ત્યાંજ—તે તાસવીસ અને તોજેજીનાં એક જલ્દીમ મોહોત વચ્ચે સેવટનું ફનામુકામ પામ્યો.

અલખત, એવા સંજોગમાં તે ઘરમાં જવાનો અને તે ઘર જેવાનો માહરો ઝોરડો મેં પડતોજ મેજ્યો, પણ અમેને તોખી એ ચાર દીવસ જતી લીડસ ખાતે રોકાઈ રહેવુંજ પડ્યું. માહરા પપાએ પુલીસને ખબર આપી, અને તેઓને જુરીમાં સાક્ષી આપવા પડવાની હોવાથી અમે તરત લીડસ પાછું છોડી જઈ શક્યાં નહીં.

અને જુરીમાં પેલા અગરમચ્ચા જેકપ્સે ધણો ધાંણ ખીગાડ્યો ને ધણો અભાડો બાળ્યો. રખે સળનાં લફડામાં તે પોતે આવી જાય તે શીકરથી તે ડોસો હદથી જ્યાદા નરવસ થયો. તેણે તો, અલખત, કસમ પર એમજ કહ્યું કે પાર્કસને માથે વોરટો લટકતાં હોવાની તેને કાંઈજ માહિતી નહીં હતી, ને તે તો એમજ સમજ્યો હતો કે તે લીડસ ખાતે ફક્ત નોકરી શોહોધવા આવ્યો હતો. તેણે વળી કહ્યું કે મરનારે થોડા દહાડા તેને ધર ઉતારો માંગ્યો, જે તેના કંને જગાવગા ન હોવાથી આપવાને તેને ના કહી, ને “જીતનાં ધર”માં તેને હીમત થતી હોય તો રેહવા જવા તેણે તેને આફર કરી, જે તેણે એકકે બોલે કપ્પુલ કરી હતી.

પથુ એટલુંજ કહીને તે મુંગો મુવો નહોં. તે માહરા મમાવાજીનો ખુંની હોવાનું જે માહરાથી તેના કંને બોલાઈ ગયું હતું તે બી ડાહ્યો કાગડો થવા જતાં જુરી સમક્ષ તેનાથી બોલાઈ ગયું, અને ત્યારે જુરીએ માહરી પર સમન કાઢ્યો, એટલે એ ખુંનના સંબંધમાં હું જે જાણુતી હતી તે સવળી વાત માહરે ત્યાં હાજર થઇને સાચેસાચી વીગતવારે ફરજયાત જાહેર કરવીજ પડી. પરીણામમાં, મરનાર પાર્કસ ને તેની માતાનું બંધકાર કાવતું ત્યારેજ લોકોમાં ખાત્રીપૂર્વક જાહેર થયું, ને ત્યારે એ બંને મરનારો મુવા બાદ બી લોકોની લખખો સ્થાનત ને શીટકારને નવેસરથી સળવાર થયાં!

પ્રકરણ ૨૩૪.

મુખી સેવટ.

અને સને ૧૮૪૩ની પાંચમી નવેંબરનો તે મુખ્યારક બખ્તાવર દિવસ હતો કે જે દહાડે હું માહરા વાહલા હૈરીને પરણીને વાઇકાઉન્ટેસ ઑફ રેવન્સકલીફ થઇ. કારણલટન હાઉસ ઉપરનો માહરા હૈરીનો હક એ આગમચ ધરડા અર્લના સોલીસીટરો જરૂરી ઝોચરયાંઓની જીસ્તેજેભરી શોહોધખોલ પછી બેતકરાર પુરવાર કરી ચુક્યા હતા, અને એ વાહલો જવાંન ‘વાઇકાઉન્ટ’ હોવાનું સરકારમાં મંજુર થઇ ચુક્યું હતું. એટલા માટે એ વહાલાને વરીને હું અલ્બન પર્સી, એક સાધારણ એક્ટ્રેસ, “વાઇકાઉન્ટેસ રેવન્સકલીફ” થઇ, અને જે ખરી વાત કેહવાની માહરી મગરૂરી અને માફ કરવામાં આવે તો માહરે કેહવું જોઇએ કે એ માહરાં ખુલ્લું તાજેની ખુશ-નસીબી પર આપું ઇચ્છાંડ શાદમાન થયું હતું.

એ મુજબ હું પરણીને માહરા વાહલા હૈરીની મોહરદાર થઇ, અને એ વરસોની અમારે હૈયે વસેલી એકનીએક માનીતી મુરાદ એ રીતે અંતે બર આવી. ખરેખર, આશીરવાદ બધાંય રેહવા પછી એક વીંટી દેવળમાંજ અને પેહડાવતાં જ્યારે માહરા સોહામણા મુંદર દમામદાર ખાવંદે માહરી આંખોનાં હેંઠાંણમાં હસીને જોયું ત્યારે તે મીઠી મોહળતમચ ચશ્મોમાં જે અંત સુધીનાં શીદગીરીભરયાં સાચાં હેતના નાજીકાતભરયા ફરયાવો ઉભાતા હતા તેની મનોહરતાનું હું કેમ ખ્યાન કરી શકું?

લગન મોટી ધામધુમનાંજ થયાં હતાં, ધરડાં અર્લ અને કાઉન્ટેસે વટીક અમારાં સુખમાં

પોતાનું સુખ માની બધે દીકરાઓનાં પાહાડ જેવા મોહોતનો ગમ ઓગાળ્યો હતો, અને આખી મિજલસ ધણી મોટી ને દમામદાર ભેગી થઇ હતી. માહરાં તમામ ઉમરાવ દોરતો હાજર હતાં, અને વળી જે ગરીબોએ અને માહરી ગરીબાઇમાં ચાહી હતી તેઓ કોઇને બી હું એ માહરાં સદમાગ્નના સર્વોત્તમ સુખમાં ભુલી નહીં હતી.

વળી તેજ દાહડે તેજ દેવલના એક બીજા ભાગમાં બીજું બી એક ગરીબ જોડું સંધાયું, અને તે માહરી વ્હાલી બીડા ને વીલ્યમનું હતું. આ જીપસી છોકરી કેવી દીલેર, કેવી નેક, કેવી વફાદાર, કેટલી સાચી હતી તે સર્વને રોશન હતું, ને એ માહરી વાહલી સાથી અને તેના વફાદાર વરને જે પેહેડ ઓઢ થઈ તે બી ખરેખર ધણી મોટી, કીમતી અને સગવવારજ હતી.

અને હવે કેહવાનું કથુંજ રહ્યું નથી—સિવાય કે આ માહરી મોટી વારતામાં દેખાવ કરી ગયલાં કોઇ બે ચાર જરૂરી ફેરફાર (પાત્રો) માટે થોડુંક કેહવા જોગ આટોપી લેવાનું; અને તેમ કરતાં શીરઝાત હું જેન પાર્કસથીજ કરશ. તે બહી છોકરીએ ધણેજ ગમ ખાધો, ને પોતાના બાપનાં નામેશીબરમાં મોહોતનો તેણીને કારી ધા લાગ્યો હતો, પણ મેં તેને ધણી સમજાવી, અને ધણુધણુ દીલાસા સાથે મેળવી લીધી હતી. પછી મેં મીં મોસને મોકલ્લને પેલી બુલ ખાઈ ગયલી તેની હેમક માતાને ઇચ્છાંડ પાછી બોલાવી લીધી, જે પોતાનાં બચ્ચાંના રસાલા મસાલા સાથે મેં જે કાંઈ સધ્યારાનું કહી મોકલ્યું તેથી હીમત પામી આવી, અને જેન જોડે રેહતી થઇ. તે પછી જેન એ અરસામાં મીં મોસના ધણુ સમાગમમાં આવેલી હોવાથી તેના જોડે ખ્યારમાં પડી, અને મીં મોસની નેકી હું ધણી વખાંણુનાર હતી, અને તે પાછો ધંધામાં મંડાયલો જાતી હુસ્તારીથી ધણો આબાદ બી થતો ચાલતો હતો, એટલે એ જોડાં-જુને મેં માહરાં ખરાં દીલની ખુશીની બાહલી આપી, ને તેઓ પરણીને પાર પડ્યાં

વળી પેલી શારલોટ ત્રીમેન બી પરણી ગઇ. તે પેલા સર હયુ વૉડ જોડે થર પડી, કે જે બેરોનેટ માટે અને કાંઈ ઝાઝું માન નથી. એ બેરોનેટે અને રટેજ પર પેહલી જેવા પછી દગાથી પોતાને બંગલે બોલાવી હતી, અને તેના એક હજાર પાઉન્ડના થોટાળાનાં કારણથી માહરી ઇજ્જત નાહકમાં બરબાદ થતી ખુદાઇ મોજેજથી કેમ બચી હતી તે વાંચનાર યાદ કરી લેશે. પછીથી મરનાર મેલીસા હેરીસન એજ આદમીના નાલાયક આશ્ચર્યામાં હતી, એટલે તે કારણથી બી અને એ આદમીને માટે કાંઇ માન નહીં હતું; પણ પછીથી તે કેહેજે ધણો સુધર્યો ને સ્ટૅડી થયલો હતો, ને તે પચાસની બરતીમાં આવેલો છતાં શારલોટ તેને પોતાની ખુશીથીજ વરી હતી.

મને તો એ લગનની, મગર, ધણીજ મોટી માહીતી થઇ. અમારાં લગન થવા પછી છેક બે વરસે હું માહરા ધણી સાથે પેરીસ ગઇ હતી, ત્યાંના બ્રીટીશ એમ્બેસેડરને ત્યાંની એક આંડ પાર્ટીમાં એ વર બૈયર અને મળ્યાં હતાં, અને શારલોટ તો તે વખતે પોતાના ધણીના બલા ગુણોની ધણીએક માહરી કને તારીફજ લલકારતી હતી.

માહરા વાહલા પીતા માહરાં છોકરાંઓને બોલા પર રમાડવા ધણું સુધી જીભા. તેવણે પોતાની જીવાંનીની ભુલનો પાછલી જીંદગીની નેકીથી ધણો પચાતાપ કરેલો પુરવાર કરી આપ્યો, અને અમારાં અખંડ હેતમાં ગંડાયલા ધણાં સુખએન સાથ ધણું સુધી જીભા હતા.

અર્ધ અને કાઉન્ટેસ તેવણીની આગમ્ય બેહેસ્ત પામ્યાં હતાં, અને તેઓની કરોડોની દોલત અને ખેતાબ અમો બનેને પુત્ર્યાં હતાં નેથી આ હું લખું છું ત્યારે, વાહલાં વાંચનારાંઓ, હું ધણની કાઉન્ટેસ ઓફ કારસલ્ટન થઇ ચુકી છું; પણ એ અર્ધનું કરોડનેટ માહરા હંરીની પેશાંનીને શોભાવે છે ને એક કાઉન્ટેસનો “ટીઆરા” માહરાં માથાં પર ઝળકે છે તેથી, કે કરોડોનાં અમો ધણીધણ્યાંણી થયાં છીએ તેથીજ અમો સુખી છીએ એમ કોઇએ મેહેરબાનીની રાહે જરા એ સમજવું નહીં. સુખ સુન્નામાં સમાયુંજ નથી. હું— “રાતો ગુલાબ” —તો માહરા વફાદાર ધણી અને બે ગુલાબ જેવાં બચ્ચાં—એક બેટા અને એક બેટી—નાં સુખમાંજ હજારો અમનચમન સાથે સુખી છું, અને તેજ માહરં સુખ ખરાં બેહેસ્તનાં સુખથી બી આભા છે, તે સુખ આએ ધરતી પરનું માહરં સ્વર્ગ છે. તે અત્રેનો માહરો બાગે બેહેસ્ત છે !

રેશમી કાપડ ની જુની આલીશાન દુકાન.

ચીનાઈ, જાપાનીસ, અને સ્વીઝ ભરતનો જંગી જથ્થો
જોવાનું મથક.

ફેન્સી
સીલાઈ
ખાતું.

હાઈ ક્લાસ
રંગવાનું
ખાતું.

ક સખ કા મ:—

માલેકની જાતી દેખરેખ તથા અનુભવ હેઠળ આરટીસ્ટીક
ડીઝાઇનનાં કસખકામ ભરાવવાનું પાયોનીયર મથક.
બાહરગામના ગ્રાહકોને સેમ્પલો મોકલવામાં આવશે.

હોરમસજ એન્ડ સન્સ,

રેશમી કાપડ તથા જરીકામના વેપારીઓ.

ન્યુ ચરનીરોડ, મુંબાઈ ૪.

જેમ ફેશન વગરનો પોશાક નકામો

તેમ

એકાદ ફાંકડી બુટની જોડી વગર વહુમાએ
અને જમાઈજનો વાગો નકામો છે.

ડાયમંડ શુ કું

માં એક ડોકીઉં કરી જાઓ.

તમો પોતેજ કબુલ કરશો કે આવા ફેશનેબલ ફાંકડાં, બુટ-શુઝની
જોડી બીજે કંઠે જોઈ નથી.

દર મેલે અમારે ત્યાં નવો અને નવોજ માલ આવતો જાય છે.

લગનસરા માટે બુટો ખરીદવાની આયેજ એક ભરૂંસેદાર પારસી

માલેકીની દુકાન છે, કે જ્યાં આંખે ઉડી વળગે એવી
ફાંકડી વીલાયતી બુટ-શુઝની સ્ટાઇલીશ જોડીઓ
તમે નર્ચીતે બેસીને જોઈ શકશો.

ભાવો પઠવાની કાંઈ જરૂર નથી,
અમારે ત્યાં એકજ દામ છે.

આંચ:-

શ્રીરોઝ કું,
લોહાર ચાલ.

ડાયમંડ શુ કુંપની,

૨૭૮, કરનાક રોડ,

ગાંધીનગર તેજપાલ હોસ્પિટલની સામે,

શોપ નં ૬, યુસુફ બીહોંગ,

મુંબઈ નાં ૨.

ગોળવાલા ક્લાસો.

(સ્થાપના ૧૯૧૦.)

જાહેર છાપાઓ આ પ્રખ્યાત કેળવણી ખાતાં

વિષે શું કહે છે ?

રાઈસ મૉકે પંડીઆ—“.....કેળવણીનો આટલો ઉંચો સ્ટેન્ડર્ડ અને વિદ્યાર્થીઓને મળતી દરેક સગવડો કે જે આ ખાતાંના થોડા પશુ નસીબવંતા શિષ્યો ભોગવે છે તે જોતાં તેનાં પ્રમાણમાં શી પશુ લેવામાં આવતી હોય તો તે કેવળ વાજખીજ છે. પહેલી નજરે કદાચને શી વધુ પશુ લાગે તો પશુ જે પૈસા ખરચવામાં આવે તે પુરેપુરા ગવાય છે....”

જામે-જમશેદ—“.....આ ક્લાસે કેળવણીને લગતી છેલ્લામાં છેલ્લી રીતીઓ દાખલ કરી છે. સઘળું શિક્ષણ પ્રીનસીપલ મીં એરચ ગોળવાલાની જાતી દેખરેખ હેઠળ આપાય છે. શરૂઆતથી મેટ્રીક સુધીના ખાનગી ક્લાસો તથા આખા દીવસના ખાસ ઇંગ્લેજ વગેરેના વર્ગો ધરાવી આવી ઉંચી હાલતે લાવવા માટે જવાન મીં ગોળવાલાએ જરૂર કે જોરની કશી કચાસ રાખી નથી.”

સાંજ-વર્તમાન—“.....આ ક્લાસોમાંથી બહાર પડતા વિદ્યાર્થીઓના પસાર થવાના પરિણામો ધણું સતોષકારક આવે છે, અને ગમે તે વિષયમાં નબળા વિદ્યાર્થીઓને ટુંક મુદતમાં તૈયાર કરાવવાને માટે આ ખાતાંએ અત્યાર આગમચની ધણી નામના મેળવી છે. ગોળવાલા મેટ્રીક ક્લાસના માલેક અને પ્રીનસીપલ મીં એરચ ગોળવાલા એક અચ્છા કેળવણીકાર છે, અને તેમના વર્ષોના અનુભવ સાથે ધણા અનુભવી તથા બાહોશ શિક્ષકોનો એક મોટો સ્ટાફ આ ક્લાસ ધરાવે છે.”

કચસરે-હિન્દ—“.....આ ખાતાંએ અત્યાર આગમચ ફતેહ મેળવી પોતાની હસ્તી દરમ્યાન પોતાનું ઉપયોગીપણું બતાવી આપ્યું છે. મેટ્રીકનો વર્ગ દર સાલ સારાં પરિણામો બતાવે છે...આ વર્ગના ઉમંગી માલેક મીં એરચ ગોળવાલાએ સર્વે કેળવણી ઉપર પુરતું ધ્યાન આપવાની કાળજી રાખી છે.”

દાખલ થવા માટે પ્રીનસીપલ તથા માલેક મીં એરચ ગોળવાલાને મળો—

ઠે:—બુંબાખાનાં સાંમે, કેાટ, મુંબાઈ.

વહુ વહેવાન માટે વાગે કયાંથી વસાવશે ?

જરૂર
તમારો ફેરો
ગવાયલોજ
ભેશે.

રેશમી કાપડમાં
લેટેસ્ટ ન ઍસ્ટ બેવું હોય,
હિંચી કવોલીટી સસ્તામાં ભેઘતી હોય,
નવી ડીઝાઇનો લેવાનો હંશ હોય,
તો
જરૂર એક ફેરો

—મારી જાણે—

It is
really
Worth
it.

તમારી ખીદમતમાં ખરેખર
લાખો રૂપિયાનો સ્ટોક
હાજર રાખ્યો છે.

સાડીઓ
નું લેટેસ્ટ સીલેક્શન
ભેઘ જશોજી.

કસબ કામ
એ તો અમારી
સ્પેશ્યાલીટી
છે.

આંખે હિડી વળગે તેવી
કોરોના લાઇટ
સીલેક્શન માટે
મોબુદ છે.

તાકીદે પધારો.

અહમદ ઈ. ઈસાઅલી,

તાજ ખીલ્ડીંગ, ઈસાઅલી ખીલ્ડીંગ, હરકીશનદાસ ખીલ્ડીંગ,
હોરનખી રોડ, કોટ. જાંબુલી મોહલ્લો. ન્યુ ચરની રોડ.

બાનુઓને ખુશ ખબર.

સાડીની કોરોનો ગંજવર સ્ટોક—
સદરાનો નવો સ્ટોક ખોલ્યો છે.

કોરો ને સદરા ખરીદતાં પેહેલાં બલસારાની દુકાન યાદ રાખશો.

અફલાતુન સ્વીટઝરલેન્ડની કોરો—ફ્રાન્સ, જર-
મનીની કોરોની નૉવેલ્ટી—કોરોનો લૉટ ચપોચપ
ઉપડી જાય છે. દરેક કલરમાં રેશમી ગજની કોરો.

રેશમી નેટની પેટી ખોલી છે, દરેક કલરોમાં.

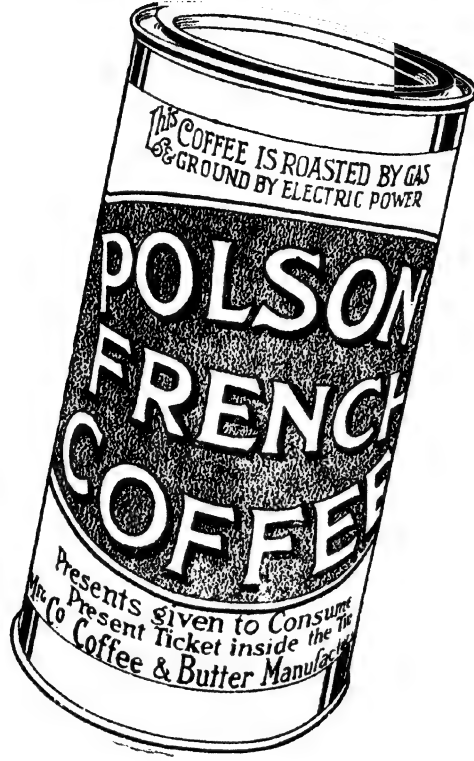
માનવંતાં બાનુઓ તમારી એકજ
વીઝીટની જરૂર છે.

અમો ખુદ ડાયરેક્ટ અને મોટા લૉટમાં કોરો મંગાવતા હોવાથી
અમારે ભાવે વેચવી કોઈને પરવડશે નહીં તેની ઝરન્ટી.

પી. જે. બલસારા,

સીતારામ બીલ્ડીંગ, ક્રાફ્ટ મારકીટ, મુંબઈ-૧.

બહારગામ સેંપલ મોકલવામાં આવશે નહીં.

પોલસનની કૉફી બધી કૉફીમાં સઉથી ચહડયાતી છે એટલુજ નહીં પણ તે વાપરવાથી કરકસર થાય છે. આ કૉફી છેલ્લામાં છેલ્લી સાયનટીફીક રૂઢીથી ભુંજી, ફળીને એવી રીતે પેક કરવામાં આવે છે કે તેનો અસલ તાબો ખુશનુમા સોહડમ તેમજ તેની તેજ સચવાઈ રહે છે અને તેવીજ તદ્દન તાજી હાલતમાં તમારી ટેબલ સુધી તે કૉફી પોહચે છે. આ કારણથી સાધારણ ખીજી કૉફીના એક ચમચામાંથી જેટલાં ખ્યાલાં કૉફી અને તેના કરતાં પોલસન કૉફીમાંથી વધારે બને છે.

વેપારીઓ પાસેથી પોલસનની બે બતની કૉફી મલી શકશે—પોલસન ફ્રેન્ચ કૉફી અને પોલસન રૉયલ પ્લેન્ડ પ્યોર કૉફી.

POLSON'S COFFEE

હિન્દુસ્થાનનું લેડીઝ એમપોરીઅમ

તમે
જેવું માંગો
તેવું
ચાઈનીઝ
જેપાનીઝ
ઈંગ્લીશ
ફ્રેન્ચ
કાપડનો
ગંજવર
સ્ટોક.

આનુંઓ!
અમારે ત્યાં એક વીઝીટ
આપી જીવો!
કેવું ઉત્તમ સીલેક્શન અને
કેવો ગંજવર સ્ટોક છે તે
તમારી ખાતરી કરો.

હોજર્ચા
જયોર્જેટ
ચુંદરી
ગારા
ચીનાઈ
ગાજ
કોર
જબલાં
ટોપી.

સીલાઈ ખાતું.
આનુંઓને બરતું દરેક
જાતનું સીલાઈ કામ
હમારે ત્યાંના હુશીયાર
દરજાઓ વાચદાસર કરી
આપે છે.

તવંગર કે ગરીબોને
પાલવે તેવા ભાવો.

જીક-કસબ-ખાતું.
સાડીની કોરો-જબલાં-
ટોપી-વીગેરે ભરાવવી
હોય તો અમારા હુશી-
યાર કારીગરોના હાથના
તમુના જરૂર નેજો.

રેશમી કાપડની ફેશનેબલ દુકાન

કરંજયા એન્ડ કુાં લીમીટેડ,

સુખડવાળા બીલ્ડીંગ, નં ૧૭૨, હોરનબી રોડ, કોટ, મુંબઈ.

ટેલીફોન નં ૨૧૮૦૦.

એક ભેદી ચાવી!

જ-હાજી, સહવારના પહોરમાં શાહની લહેઝતદાર દારજીલીંગ ચાહનું કપ પીવું એ આખો દીવસ આનંદી રહેવાની એક ભેદી ચાવી છે, અને તેજ માટે આજે

SHAH'S
CHOICE
DARJEELING TEA

SHAH & CO

TANAM BEECH HONEY ROSE BOMBAY

આખાં મુંબાઈમાં
શાહની દારજીલીંગ

ચા

માટે પુછપરછ થાય છે. વેલાતની મેઝો-લાયન્સ (MASON LYONS) કંપની પોતાના ૪૦૦ થી વધુ રેસ્ટોરાં અને હોટેલોમાં વાપરવા માટે આ ચા ખાસ દારજીલીંગના ઉમદા બગીચા-ઓમાં ભૂતી દેખરેખથી ઉગાડે છે. આ ચા વેલાતમાં એટલી તો પ્રખ્યાત થઈ ગઈ છે કે તે માટેજ હમો એ કંપની પાસેથી આ ઉત્તમ અને લહે-ઝતદાર ચાહ હમારા આહકોના ટેસ્ટને માટે ખાસ મંગાવી છે.

હમો તો કહીએ છીએ કે આ ચા જેવી ઉત્તમ ચા તમેએ કદી પીધીજ નથી.

એક દીન ખરીદી ખાત્રી તો કરો ?

એકજ કપ લેવા પછી તમે પોતેજ તે માટે વખાણુ કરશો અને શાહની દારજીલીંગ ચાજ હવેથી પીવાનો ઠરાવ કરશો.

નહીં પસંદ પડે તો હમો પછસા પાછા આપવાની ખાત્રી આપીએ છીએ.

શાહ એન્ડ કું,

વાહન અને ગ્રાવીજનનો અતી કીફાયત અને ભણીતો સ્ટોર્સ.

સીતારામ બીલ્ડીંગ, હોરનબી રોડ, કોટ, મુંબઈ.

ગોદરેજના સુખડના સાબુ

સુખડના તેલનાં બનતા નથી!!!

હીંદુસ્તાનમાં બણીતા થયેલા જુદા જુદા મેકરોના સાબુ મોટે ભાગે ચરબીના બનાવેલા હોય છે.

ગોદરેજના સાબુ શુદ્ધ તેલના બનાવેલા હોય છે.

વાંચનારે એવું સમજવું નહીં કે જેને સુખડના સાબુ કહેવામાં આવે છે તે સુખડનાં તેલ યા લાકડાંમાંથી બનાવેલા હોય! કોઈ પણ જાતના સાબુ ફક્ત કોપરેલ, સીંગ યા બીજાં તેલના યા જનવરોની ચરબીનાજ બની શકે. એવી રીતે બનાવેલા સાબુમાં સુખડનું થોડુંક તેલ સુગંધ માટે નાખી તેને સુખડના સાબુ કહેવામાં આવે છે અને તેથી પ્રજા એવું માને છે કે એ સાબુ સુખડનાં તેલના બનતા હશે.

જેમ સુખડનાં તેલમાંથી સાબુ બનાવી શકાય નહીં તેમ ઝીસરીનમાંથી પણ બનાવી શકાય નહીં. કેટલાક મેકરો તેલ યા ચરબીના સાબુમાં થોડુંક ઝીસરીન નાખી તેને ઝીસરીનના સાબુ કહે છે અને તે ઉપરથી પ્રજા એવું માને છે કે તે સાબુ ઝીસરીનમાંથી બનાવેલા હશે.

ચામડીના દરદોના ડાકટરો ચરબીમાંથી બનાવેલા સાબુની સખત વીરૂધ્ધ હોય છે અને તેલમાંથી બનાવેલા સાબુની હંમેશા બલામણુ કરે છે. ગોદરેજના સસ્તા તેમજ મોંઘા દરેક જાતના નાહવાના સાબુ શુદ્ધ તેલના બને છે અને તેમાં ચરબી જરાએ વાપરવામાં આવતી નથી.

ચામડીનાં દરદોના અનુભવવાળા એક જર્મન રસાયણીએ ગોદરેજ ઉપર નીચે મુજબ લખ્યું છે:—

“ચરબીના સાબુથી શરીર ખરાબ થાય છે એ હું જાણું છું. તમે શુદ્ધ તેલનાજ સાબુ બનાવો છો એવું મેં જર્મનીમાં તમારી એક જાહેર ખબરમાં વાંચ્યું, તે ઉપરથી તમારા નંબર એકના સાબુ મેં મંગાવ્યા, અને મ્હારા થોડાક સ્ત્રી મીત્રોને વાપરવા આપ્યા તેમજ મેં પોતે પણ ત્રણ મહીના સુધી વાપર્યા અને તે પછી બહુ બારીક રસાયણીક તપાસ કરી અને હવે હું હીમ્મતથી કહું છું કે શરીરની સુખાકારી વધારવામાં તમારા સાબુ પેહેલે દરજ્જેના ગણી શકાય. મારાં સંધર્ષાં સ્ત્રી મીત્રો એકે અવાજે કહે છે કે એહેરાની ખુબસુરતી વધારવામાં તમારા સાબુ ઉત્તમ છે.”

સોલ એજન્ટ્સ:—નાદરશાહ, પ્રીન્ટર એન્ડ કંપની,
એસપ્લેનેડ રોડ, કોલ, મુંબઈ.

બેળસેળ ઘીથી ચેતો !

નરં ચોખખું માખણનું

પોપટ છાપ
ઘી

દરેક કોમમાં હોંશથી વપરાય છે.
ફક્ત એકવાર ખરીદી લુઓ ?

મણના રૂ. ૨૮.

દુધ—નરં ચોખખું—દુધ

કોલાખાથી વાંદરા સુધી કાઢિન કોર્ક સીલ્ડ કીધેલી ખાટલીઓમાં ઘેરખેઠાં
સવાર-ખપોર પુગાડવામાં આવે છે.

સ્વચ્છ, તાજાં અને ચોખખાં દુધ માટે નં ૪૨૧૧૦ ને ફોન કરો.

ભેંસનું દુધ શેરના આના ૫.

ગાયનું દુધ શેરના આના ૬.

ભાયખલા ડેરી ફાર્મ.

નં ૧૦, સસેક્ષ રોડ, } { આન્ય: ન્યુ ચરનીરોડ, નં ૭૨.
રાણી ખાગની ખાલુમાં, મુંબઈ ૧૨. } { ગીરગામ પોલીસ કોર્ટની ખાલુમાં.

હંમેશા અને હરવખત તમારી સેવામાં તૈયાર.

વેપાર અથવા મોજશોખ માટે, દુનીયાના કોઈ પણ ભાગમાં હવાઈ, દરીયાની કે રેલ્વે મારફતની મુસાફરી. દરેક દેશમાં ઉત્તમ હોટેલોની સુખ સગવડ તેમજ વીમાની પોક્ષી-સીઓ, લેટર ઑફ ક્રેડિટ, હુંડીઆમણ અને કોઈપણ દેશાવરોમાં મોકલવાનાં પારસલો અમારી ઑફીસ મારફતે સહીસલામત પોંહચાડવામાં આવે છે અને મુસાફરોની દરેક મુશકેલીઓ ઉકલાવવા દરેક દેશાવરોમાં અમારા ખાસ એજન્ટો રાખવામાં આવ્યા છે.

વધુ વીગતો માટે પુછો—

જના એન્ડ કંપની.

પેસેન્જર ને બેગેજ એજન્ટ,

ત્રેશામ બીલડીંગ, મુંબઈ.

UNDER ENTIRELY NEW MANAGEMENT.

ॐ सारा सपरमा दीवसे ॐ

સગાં વહાલાંઓ તથા દોસ્ત આશનાઓને ત્યાં
કાંઈ નવુંજ સસ્તું સફાઈદાર
અને મોકલનારને શોભા મળે તેવી વેરાયટીઝનું મોકલો.

ईनसी ऊकोना नमुना

અમારે ત્યાં આવી જોઈ જવા ખાસ
ભલામણ કરીયે છીયે.

અમારે ત્યાં ચાલુ તાજી બનાવેલી ચૉકલેટ ઉપરાંત કંડબરી
અને કેઝલની ઈંનસી ચૉકલેટ બૉક્ષીસ તથા જરસી કેરેમલસ,
ટ્રાફી ઍન્ડ બટર સ્કેચ તથા બીજી

ઈંગ્લીશ, ફ્રેંચ અને ઈટાલીયન સ્વીટસની

પુશકળ વેરાયટીઝ મળી શકશે.

દરેક જાતના હાથ કલાસ આઈસીસો વરદી મુજબ
ઘરે પોંહચાડવામાં આવશે.

એફ. કોરનેલીયા, લીં,

કેટરર અને કનફેક્શનર,

૮૩-૮૫, મેડોઝ સીટ, કોટ-મુંબઈ.

“પ્રમાણીકપણું” એ અમારો મુદ્રાલેખ છે.

જરા ધ્યાન આપશો કે ?

ધી માણેકજી પીટીટ મીલ્સ (ઝાંખે.)

ધી ટાટા મીલ્સ (ઝાંખે.)

ધી સોલાપુર મીલ્સ (સોલાપુર.)

ધી મ્યુર મીલ્સ (કાનપુર.)

ધી એલગીન મીલ્સ (કાનપુર.)

ઉપલી પ્રખ્યાત મીલોમાંથી નીકળતું કાપડ જેવું કે, ટુવાલ, નેપકીન, ચાદર, કેટરપેન, ડસ્ટર, દ્રોલ, સીટીન, લોંગકલોથ, મલમલ, ખોલનું કાપડ, રંગીન ચારસા તેમજ કરાંચીના પાકા રંગના રંગબેરંગી ચારસા, વીગેરે જથાખંધના ભાવથી છુટક વેચવાની સગવડ અમારે ત્યાં રાખેલી છે.

એક વખત પધારી ખાત્રી કરશો.

જરથોસ્તી ભાઈઓમાં પ્રખ્યાતી પામેલા

શા. નવનીતરાય

ગોરધનદાસ કાપડવાળા,

૩૦ મંગળદાસ મારકીટ, બીજી ગલી,

રતનશી કોરજી મેવાવાની સાંમે, શોપ નં ૧૧૪, મુંબઈ ૧૦ ૨.

**GET YOUR OLD JEWELLERY
REMODELLED IN LATEST FASHION AT**

K. WADIA
DIAMOND MERCHANT

Ph:--42483.

GRANT ROAD.

**PURE FIRST QUALITY DIAMONDS
CAN BE HAD AT CURRENT REDUCED RATES AT**

K. WADIA
JEWELLER

Ph:--42483.

GRANT ROAD.

ચસમા વાપરનારાઓને એક અરજ.

ચસમા

અને તેને

લગતું તમામ કામ, તેમજ ડાક્ટરોના ગમે. એવા અધરાં પ્રીસ્ક્રીપ્શન મુજબ નવા ચસમા તમારા પુર સંતોષ વચ્ચે ગામ કરતાં સસ્તા ભાવે બનાવી આપશું.

હમો મસ મોટી જાહેર ખબર આપી લોકોમાં બાંકાં પુકવા માંગતા નથી, પણ ફક્ત એકજ ત્રાયલ ઓરડર આપી ખાતરી કરી લેવાની માનપુર્વક અરજ કરીએ છીએ.

હોમી શાપુરજી ભરૂચા,

વરસોના ચસમાના અનુભવી,

માણેકજી શેઠની અગીઆરી સાંમે, ૨૧૮, ખજાણગેટ, આટ, કોટ, મુંબઈ.

નસરવાનજી ધનજીભાઈ મુલ્લાની સુતરાઉ

કાપડની દુકાન.

ન્યાં દક, દ્રોલ, મલમલ, લોંગક્લોથ, શર્ટીંગસ, ચાદર, ચારસા, દીલનુછનાં, ટુવાલ, નારાં, કસ્તી, જે માંગો તે

અતી ઘણાં ઓછા દામે મળી શકશે.

પ્રમાણીકપણું અને નમનતાઈ એ અમારો મુદ્રાલેખ છે. એક બચ્ચાંને બી હગાવાની ધાસ્તી નથી, મંદીના ટાઇમમાં પારસી સાહસને ઉત્તેજન આપવાની દરેક જરથોસ્તીની અવલ ફરજ છે.

નવાં આતશબેહરામની સાંમે,

ધોબીતલાવ.

ઘર બેઠા સાથે અને સસ્તો ખોરાકી સામાન
મોજાવી
 શકે છે.

મોજાવી
 શકે છે.

માથેકીઆ બ્રદરસ.
 માથેકીઆ સામાનના જાણીતા વપરાશ
 દરેક જાતના ખોરાકી બ્રદરસ. મુંબઈ નં. ૨
 પરી. ઓરા પરી.

દરેક જાતના

લગનસરાની ધમાલ!

તફન નવોજ સ્ટોક આવી પુગો છે.

અસલના વખણાયલા સ્પેશીયલ કવોલીટી સુરજ છાપનાં હાંમેશાં ચાંદી જેવાં
સફેદ રહે તેવાં જરમન સીલવરનાં વાસણો, ખુમચા, ચંબુલા, પરા,
ત્રે, સરવે માલ તથા ચાર મળશે. તથા સ્પેશીયલ કવોલીટીનાજ વગર
સાંધાના અખંડ કલસ્યા દરેક સાઈઝમાં તથા ચાર મળશે.

તેમજ ગામઠી ચોખ્ખી ચાંદીનાં વાસણો તથા ફલાવર વાઝ તથા ચાર મળશે
તથા નમુના પ્રમાણે ટુક વખતમાં બનાવી આપવામાં આવશે.
ઘાટમાં ફાંકડા, ટકવામાં મજબુત તથા ચોખ્ખા માલની ગરંટી.

ભાવ કીકાયત.

બચ્ચાને પણ ઠગાવાની ધાસ્તી નહીં.

બહારગામના ઓરડે વી. પી. થી તાકીદે રવાના કરીશું.

નવરોજ શરાફની કંપની,

કોટ, બજારગેટ સીટને નાકે, નં ૧૨-૧૪.

બીર-વીસ્કી-બ્રાન્ડી-લીકચોર-બીર-સ્ટાઉટ-વીગેરે

મારફીટ ભાવે મળશે.

બીર રેફ્રીજરેટેડ કરેલો ઠંડો મળશે.

અમો મોટો સ્ટોક રાખતા હોવાથી બીજાઓ કરતાં કીકાયત
બલકે અરથે ભાવે વેચ્યે છીએ.

આર. જે. ઉમરીગર કું. ૦.

૨૪૫-૪૭, બજારગેટ સીટ—કોટ, ઘડીઆળની સામે, મુંબઈ.

“ જ્યુબીલી મીકર્સ ફરટ સીરપ ”

ખાનુંઓના ચહેરાને જ્યુટીફુલ બનાવે છે.

બેરામજી બ્રધરસની નવી બનાવટ છે.

તાજ ફરટોના રસનું દીલપઝીર પીણું છે. શરીરને તાઝગી ને ચેતન આપે છે.

ખાનુંઓ તમારે ખુબસુરત બનવું છે ?

તો પાઉડર ને ક્રાઇસ્ટીમોના ખરચાણ વહેળાં છોડો અને

જ્યુબીલી મીકર્સ ફરટનું સીરપ પીવો.

સુઘાયામ સપરચંદ્રો રસ, તાજાં ઓરેંજ અને લેમનનો રસ, ધરાની દાડમનો રસ, કાચુલી દરાખનો રસ, ચીનાઇ શાકરના શીરામાં મીકર્સ કરીનેજ સાયનટીશીક ઢપે બનાવેલું (એ-વન) સરખત છે. પીશો તો જીવ ખુશ થશે. મોઢાં ટાંધશેટોનો ખરચ બચશે. આ સરખત એક (અમરત) જેવું છે. સ્વાદીષ્ટ અને શક્તી આપે છે. ભુખ સારી લાગે છે. બાદી કબજ્યાત તોડી ઝાડો સાફ લાવે છે. મીઠી ઉંઘ આવે છે.

દરેક બજારીતા ડોકટરો આ જ્યુટીફુલ સરખત પીવાની
ભલામણ કરે છે.

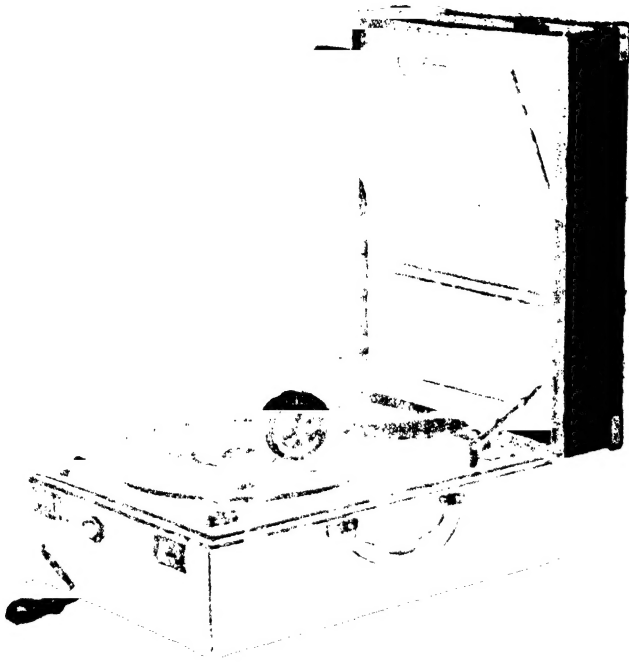
બાટલીના રૂ. ૪) આપતાં બી આનું સરખત કેઠે મળી શકે નહીં. બાટલીના રૂ. ૧૧). ફાલસાનું, ઉનાકનું, લીલોફરનું, ઓરેંજ સ્કવોશ, લેમન સ્કવોશ, બાટલીનો રૂ. ૧). ગોલાખનું, આઇસક્રીમનું, લીંચનું, વેનીલાનું પાઈનાપલનું, ઓરેંજનું. રાસપબરીનું, કેશરનું, બદામનું સરખત, દરાખનું સરખત બાટલીના રૂ. ૦૧૧, ૩ બાટલીના બે રૂપીઆ.

બનાવનારા:—

બેરામજી બ્રધરસ,

(દુકાન) ચંદનવાડીની ગલીમાં, સુલતાન મંજલમાં.

પ્રાઇમાફોન્સ ચોરટેબલ મોડલ્સ.

પ્રાઇમાફોન્સ હીંદુસ્તાનના દરેક શહેરોમાં તેની ઉત્તમ બનાવટ સાથે પ્રખ્યાત થયેલાં છે. તેનો બાહરનો સુંદર દેખાવ તેના જોનારને જોટલો દીલખુશ કરે છે તેના કરતાં દશ ગણો વધુ તેનો સુંદર મનદરજી અવાજ તેના સાંભળનારાનું દીલ જીતી લે છે. મુસાફરીમાં માફક આવે તેવી ખાસ હલકા વજનની મજબુત લાકડાની જુદા જુદા રંગોથી પોલીસ કીધેલી, ધાતુનાં આખા ખુણાંઓથી મજબુત બનાવેલી તાળાચારીવાલી કેબીનેટો, મજબુત સંપૂર્ણ શોધની સ્ટીલની નીકલ પલેટેડ મોટરસ, નવા સુધારેલા S સ્ટાઇલનાં બોલ બેરીંગ સાથના પલેટેડ નીકલ ટોન આરમસ, મંદુર ખુદ્દા અવાજનાં ધાતુનાં કવર કીધેલાં ઇલેક્ટ્રીક સાઉન્ડ બોક્સો અને કુલ સાધનના સ્પેશીયલ સાઉન્ડ એમ્પરસ, પ્રાઇમાફોન્સને બીજા સરવે વખણાયલા મેકરોની સરખામણીમાં બીનહરીફ પુરવાર કરે છે. તેની ઉચી ક્વોલીટી જોનાં તેના ભાવો બીનહરીફ અને સર્વેને પોશાય તેના છે. સીંગલ, ટબલ, ત્રણ અને ચાર કમાનની મોટરસવાલાં ૧ થી ૧૬ રેકડસો એક ચાવીથી વગાડી શકે તેવાં સુંદર ડીઝાઇનોના ચહડ ઉતર ભાવોવાળાં, સચીત્ર કેટલગો અરજ કરવે મોકલવામાં આવશે.

બોમ્બે ફોનો જેનરલ એજન્સી.

ટેલીગ્રાફીક એડરેસ, “પ્રાઇમાફોન.”

ટેલીફોન નંબર, ૨૩૪૫૮.

ધી સેન્ટ્રલ બેંક ઓફ ઈન્ડિયા, લીમીટેડ.

એક હિન્દી બેંક તરફથી હિન્દીઓના લાભ માટે રચવામાં
આવેલી ખાસ યોજનાઓ.

હોમ સેવીંગ્સ ડીપાર્ટમેન્ટ.

આ યોજનાનો અભ્યાસ કરી
ચાલુ માસથી ત્હમારા નામનું, ત્હમારાં
અભ્યાસોના નામનું હોમ સેવીંગ્સ
બેંકમાં ખાતું ઉઘાડી દરરોજ, દર અઠ-
વાડયે, દર મહીને ન્હાની મોટી રકમો
અચાવવાની ટેવ પાડો. તો ટુંકે મુદતમાં
ત્હમારી મોટી રકમ જમે થશે તે જોઈ
ત્હમે પોતે અનુભવ થશે.

હમારા હોમ સેવીંગ્સ ખાતામાં
સાડાત્રણ ટકાનું વ્યાજ રોજની આકી
પર ગણવામાં આવે છે.

સેફ ડીપોઝીટ ડીપાર્ટમેન્ટ.

આ ખાતું જ્યાં સુધી ત્હમે જાતે
જુઓ નહીં ત્યાં સુધી તેનો ખ્યાલ
ત્હમોને આવી શકે નહીં, માટે તે
આવી જોઈ જવાનું ત્હમોને આમંત્રણ
કરીએ છીએ.

આગ, ચોરી, લુટફાટની આફ-
તોથી ત્હમોને અચાવવા ત્હમારાં જરૂર
જવરાત, જમીનગીરી વીજરેની જાળ-
વણી કરવા, ત્હમા નીરાંતે રહી શકો
એ નેમોથી આ ખાતું ખોલવામાં આવ્યું
છે તેનો લાભ મેળવો.

વર્ષે માત્ર રૂ. ૨૦ માં ત્હમોને શું
સગવડ મળે છે તે જાને જોઈ ખાત્રી કરો.

ધી સેન્ટ્રલ બેંક ઓફ ઇન્ડિયા લીમીટેડ એન્ડ ટ્રસ્ટી કુંડ લીમીટેડ

ભરાયેલી થાપણ રૂ. ૨૦ લાખ
પગાર થયેલી થાપણ રૂ. ૧૦ લાખ

ત્હમારી જીંદગી દરમિયાન તેમજ
મરણ બાદ આ ખાતું ત્હમારી સેવા
અનુવવા, અને ત્હમારા ફરમાન મુજબ
ત્હમારાં નાણાંની વ્યવસ્થા કરવા ત્હમાર
છે તેનો જરૂર લાભ લેવો.

આ ખાતાં બાબદની ત્હમાર
છપાવેલી ચોપડીઓ મંગાવી વીગત
વાંચવાથી ત્હમારી ખાત્રી થશે, કે
ત્હમારાં બાબદી તથા હોકરાંઓ તરફ
ત્હમારી ફરજ શું છે?

ધી સેન્ટ્રલ બેંક ઓફ ઇન્ડિયાની ૩ વરસની કેસ સરટીફિકેટ.

રૂ. ૧૦૦, ૫૦૦, ૧૦૦૦, ૧૦૦૦૦,
૧૦૦૦૦૦, સુધી ગમે તે રકમમાં એક યા
વધુ નામે આ સરટીફિકેટ ખરીદી શકાય છે.

૬ માસની મુદત બાદ, આ સરટી-
ફિકેટમાં રોકેલાં તમારાં નાણાં તમોને
જોઈએ ત્યારે, અરસાના પ્રમાણમાં ફેરવેલા
વ્યાજ સાથે પાછાં વાળવામાં આવે છે.

રૂ. ૮૫-૧૨-૦૦ નું એક સરટી-
ફિકેટ આજે ખરીદવાથી ૩ વરસની
મુદત બાદ, ૫ ૧/૪ ટકાના ચક્રવૃદ્ધિ
વ્યાજ લેખે રૂ. ૧૦૦ તમોને મળશે.

દેશના હાલના તોફાની વાતાવરણમાં
લાભકારક, બીનજોખમી અને સલામતી-
વાળું પૈસા રોકવાનું ઉત્તમ સાધન છે.
જોઈતી વીગતો બેંકમાંથી મળી શકશે.

સો. ન. પોંચખાનાવાલા, મેનેજિંગ ડીરેક્ટર.

મરાઠુર લેખક યમનજી કાખરાજી

ની વારતાઓ વાંચવી એ એક પહેલા પ્રકારની મોજ સમગ્ર છે. મરાઠુમની અજોડ કલમથી લખાયેલી કાઠખી વારતાની એક પહેલી લાઘન પર નજર નાખવાનીજ ખોટી જાણી. એ જાદુબરી કલમની અસર હેઠળ તમે તમારી ખીમારી કે એકરારીખી ભુલી જશો—બધકે એકાદ ખુશીનું એંગેજમેન્ટ વટીક પડતું મેલશે! ભાગ્યશાળી વાંચનારાં-ઓએ આગલા સેટોપર એટલો દરોરો પાડ્યો છે, કે નવા સેટસ બનાવવાની ફરજ પડી છે. “જી-રોજી” રૂ. ૪, “નીના” રૂ. ૨, રીયમંડ વીલાનો વારસ રૂ. ૨, “ઝોરત” રૂ. ૨, “કુમી કલાંટ” રૂ. ૨.

આખો સેટ લેનારને રૂ. ૯ માં સેટ આપવામાં આવશે.

વળી “બનવાકાળ”ની મોટી કચ્છારસ વારતાની બે વરસની ‘કુરસદ’ની ફાઇલો જેમાં વારતા ઉપરાંત ખીજું તરેહવાર વાંચણુ જોડે જોડ મુદત મલશે, તે બે મોટા ફાઇલના પોથા જેની અસલ કીમત રૂ. ૨૦ છે તે રૂ. ૧૬ માં આપી દેવામાં આવશે. ગુજરાતી સાહિત્યમાં એવી ફત્તેહમંદ દીલ ચાક કરનારી ને હજારો નસીહતથી બરપુર વારતા કલાચજ લખાઇ હશે.

કાખરાજીની ખીજી નીચલી વારતાઓ તેમાં જણાવેલા ભાવે મળી શકશે:—

રૂ. આ.

ઝોરત.	...	...	...	૨	૦
કુમી કલાંટ.	...	...	...	૨	૦
દીલસોજ દીલખર.	...	...	...	૩	૦
દેલજંગ દલેર.	...	...	...	૩	૦
સંસાર.	...	...	...	૩	૦
રસીક વાર્તા સંગ્રહ.	...	...	...	૩	૦
ઝોરયાસીના ચકાવામાં.	...	...	...	૩	૦
જીવાની દીવાની.	...	...	...	૨	૦
નીના.	...	...	...	૨	૦
સંકટની સુલમાં ફસાયલું કુલ.	...	...	...	૨	૦
રાગના મેહલમાં.	...	...	...	૨	૦
વાહડયાની વીલુ કે પટેલની પીલુ?	...	...	...	૨	૦
સંફેદ ઠગ.	...	...	...	૨	૦
રીયમંડ વીલાનો વારસ.	...	...	...	૨	૦
એક પરજીતરનો પ્યાર.	...	...	...	૧	૦
મીઠી માસીની મેહેરાં.	...	...	...	૧	૦
એક ભુલ-જાંદગીની ધુલ.	...	...	...	૧	૦
અદેખી આંખ.	...	...	...	૧	૦
ખોટી ખેતી.	...	...	...	૧	૦
પરજીની હાથ.	...	...	...	૨૦	૦
રાતો ગુલામ.	...	...	...	૧૨	૦

પ્રીત લખો:—મીસીસ બ. ન. કાખરાજી, ‘વેસ્ટ વ્યુ,’ વૉડ હાઉસ રોડ, કાલાખા.

